RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS, E REGIONE AGRIPPINAE COLONIAE

IN RHENI RIPA SITI, ORDINIS SANCTI Benedicti, viri, & vitæ ſanctimonia, & ſacrarum literarum peritia præclari, Commentariorum in Euangelium Ioannis, Libri XIIII.

LOVANII,
Excudebat Seruatius Saſſenus, Sumptibus hæredum Arnoldi Byrckmanni. Anno 1564.

INDEX IN EVANGELIVM IOANNIS.

A

Abraham quærit vxorem filio. 70.
Abraham duos habuit filios. 44.
Adam cum Abrahã cõparatur. 194
Adam priuauit nos manſionibus cœli. 248.
Adoratores veri nõ ſunt extra eccleſiam. 83.
Adorandus pater ſpiritu 82.&.83.
Adultera præfigurauit eccleſiã de gentibus. 266.
Aemulatio diſcipulorũ Ioãnis. 65.
Aetas Chriſti, viuo adhuc Ioanne Bapt. 87.
Aetates mundi quinq; ante Chriſti aduentum. 97.
Agnus typicus. 238.
Alienigenę celeres ad credẽdũ. 90
Amare animam ſuam. 231.
Andreas magnus. 33.
Angeli apoſtolos deſignant. 302.
Angelus nõ poteſt humanam naturam aſſumere. 66.
Angeli boni quomodo poſſunt peccare. 104.
Anima hominis terra dicitur. 161.
Arbitrium liberum negare, hæreticum eſt. 52.
Angelus qui in piſcinam deſcẽdit, quid ſignificet. 96.
Antichriſtus. 169.
Apoſtoli ſunt equi & quadrigæ ſaluationis. 278.
Apoſtoli ſunt rationales cœli. 245
Apoſtoli quare clauſis foribus ſimul erant. 305.
Apoſtoli lux mundi. 276.
Apoſtoli quomodo ſint vnum. 282
Apoſtoli quõ fratres Ieſu. 304.
Arbitrium liberum. 235.
Architriclinus. 41.& 45.
Argumentum Iudæorum vitioſum. 268.
Argumentatio ex quinq; partibus conſtat. 112.
Argumẽta theorica etiam in ſacris literis. 111.
Arrius quomodo lapſus. 11.
Aqua minimum in baptiſmo. 17.
Aqua in vinum cõmutatum, quid ſignificet. 43.& 44.
Aqua vinum factum, quale miraculum. 38.
Aqua, vinum & ſanguis, quomodo differant. 131.
Aqua viua, gratia ſpiritus ſancti. 78.& 79.
Aqua quomodo abluit peccata. 59
Aſcẽſio domini gaudiũ habuit. 268
Aſellus ſuper quem ſedit Chriſtus, quid ſignificet. 229.
Aſtutia Iudæorum. 165.
Audacia turbæ Iudaicæ de petendo rege. 124.

B

Baptiſmus diſcipulorũ Chriſti. 67.
Baptiſmi virtus poſt Chriſti reſurrectionem. 54.
Baptiſmus Chriſti ante eius paſſionem, qualis. 66.& 67.
Baptiſmus paſſiõis & martyrii. 298
Baptiſmus Chriſti duplex. 25.
Baptizatus à renato differt. 57.
Baptiſmus eſt vnctio. 22. (23.
Baptiſmus duplicem habet virtutẽ.
Baptiſmus hæreticorum, ſpeciem ſolum pietatis habet. 25.
Baptiſmus per rubrũ mare deſignatus. 298.
Baptiſmus Chriſti diuerſus à baptiſmo Ioannis. 21. (282.
Beatitudo eſt, videre Dei claritatẽ.
Blaſphemia phariſæorum in ſpiritum ſanctum. 53.

C

Caecus à natiuitate, gentes præfigurauit. 19.
Cæcus cui⁹ rei figura ſit. 201
Cœna in domo Simonis leproſi. 225.
Cæſaris retributio condigna. 293.
Calixpaſſionẽ mortis deſignat. 285
Calumnia de contrarietate Euangeliſtarum. 299.
Canes Iudæi. 157.
Capharnaum. 46.
Captiuitas ſub peccato. 179.
Caro, item anima pro toto homine quandoque ponitur. 9.
Caro non prodeſt quicquam præſertim exanimis. 147.
Caſus primorum parentum. 8.
Cauſa quare Ioannes ſcripſit Euãgelium. 1.
Caiphas ſpiritum habuit mendacii. 223.
Certamen inter Iudæos & Samaritanos. 81.
Charitas blanditur & ſæuit. 26.
Charitas eſt vera ſcientia. 264.
Chiliarchi qui fuerint. 124.
Chriſtus vir & agnus maſculus. 28.
Chriſtus filius Dei naturã, non adoptione, Ibid.
Chriſtus Deus & homo. 29.
Chriſtus non habet duas perſonas. Ibidem.
Chriſtus nomen officii. Ibid.
Chriſtus quale verbum eſt. 2.
Chriſtum ſequi. 31.
Chriſtum multi falſo ſequuntur, ſola fide. 32.
Chriſtus quomodo dicitur & eſt hæres. 111.
Chriſtus pax noſtra. 304.
Chriſtus brachium domini. 287.
Chriſtus quare debet ſepeliri. 296.
Chriſtus tria habuit nomina. 291.
Chriſtus per humanitatem ceſsit Ioanni Bapt. 75.
Chriſtus quando publicè prædicare cœpit. 46.
Chriſtus ſecundum carnem non genuit. 56.
Chriſtus quare in ſpecie hortulani comparuit. 203.
Chriſtus petra & lapis ſub capite Iacob. 34.
Chriſt⁹ aliter à Deo eſt, q̃ nos. 129.
Chriſtus eſt ſacerdos, ſacrificium & templum. 280. (117.
Chriſtus non accuſator, ſed iudex.
Chriſtus à quatuor neceſsitatibus nos liberauit. 126. (102
Chriſtus lucerna eſt Iudæis inuiſa.
Chriſti reſponſio cunctis regibus reprehenſibilis. 290.
Chriſtus quare ſordes abluit. 298.
Chriſtus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. 144.
Chriſtus & ſpiritus à quibus fugiunt. 124.
Chriſtus fecit quod Moſes facere non potuit. 13. (100.
Chriſtus cognoſcitur ex ſcripturis
Chriſtus verus Deus probatur. 51.
Chriſtus maior Moſe & omnibus prophetis. 169.
Chriſtus quomodo aſcendit, & nõ aſcendit. 151.
Chriſtus à patre traditus eſt pro nobis. 205.
Chriſtus aliter lux erat, aliter Ioannes. 7.
Chriſtiani quid amplius habent, quàm antiqui patres, 23.
Chriſtus quomodo recipitur. 8.
Chriſtus feliciter natus. 74.
Chriſtus Deus & homo. 1.& 40.
Chriſtus paſtor bonus eſſentialiter. 206.
Chriſtus quare tempus ſuæ mortis elegit. 149.
Chriſtus quare ſexta feria pati voluit. 203.
Chriſtus oſtendit ſe Deum eſſe. 61.
Chriſtus ſecundum carnẽ poſt Ioannem venit. 11.
Chriſtus quare iuit per Samariã. 76
Chriſtus vt homo euãgelizauit. 24
Chriſtus quòd exiuit de manibus Iudæorum, quid ſignificat. 215.
Chriſtus ſolus idoneus fuit ad agẽdam pro nobis pœnitentiam. 22.
Chriſtus à ſuis reiectus, & à gentibus receptus. 46.
Chriſtus cur ad tempus abiit in Effrem. 224.
Chriſtus à Deo proceſsit. 266.
Chriſtus nemini adulatus eſt. 190.
Chriſtus ad ægrotos deſcẽdit. 39.
Chriſtus quomodo nos lauit. 241.
Chriſtus quare vendi debuit. 242.

Chriſtus eſt cibus viuorũ & mortuorum. 134.
Chriſtus de præſciẽtia tradit'. 174
Chriſtus ſuum mandatũ perficiens, dat nobis exemplum. 246.
Chriſtus quare ſe ſæpe filium hominis appellat. 60.
Chriſtus tricesimo anno edidit miracula. 45.
Chriſtiani quomodo fiant. 9.
Chriſt' cur gratias agebat patri. 221
Cibus qui perit impedit à Chriſto. 128.
Cibus Chriſti, vt faceret voluntatem patris. 87.
Circuncisio quid cauſſæ & vtilitatis habeat. 55.
Circuncisio. 157.
Circuncisio cur poſt paſſum Chriſtum deſiit. 55. (236.
Clamor Chriſti de credẽdo in ſe.
Claritas Chriſti duplex. 281.
Clarificatio Chriſti p paſsionẽ. 245
Claritas credẽtiũ in cęlis futura. 281
Claritas Chriſti nõ potuit abſcondi. 116.
Clarificationes præcipue in Chriſto duæ. 232.
Cognoſcere à ſcire differt. 249.
Collybiſtæ qui ſint. 48.
Communio patris & filii. 169.
Concilium malignantium. 221.
Coniugium Adæ & Euæ. 43.
Confeſsio fidelium. 196.
Continentia patrum. 44.
Cophini duodecim quid deſignent. 123.
Corona & chlamys quid deſignent. 190.
Corpus domini indigne manducantes, qui ſint. 135.
Corpus Chriſti in cruce & in altari eſt vnum. 135.
Corpus Chriſti ex virgine verum, & non phantaſticum. 10.
Creaturæ apud Deum ſicut guttaſitulæ. 74.
Credere in Deũ quomodo. 129.
Credere quid ſit. 92.
Credere in nomine Dei, quid ſit. 8.
Crucis menſuræ quatuor. 293.
Crucis myſterium. Ibidem.
Crux Chriſti quomodo nobis portanda. Ibidem.
Crux dæmones fugat. 62.
Crux tribunal Chriſto fuit. 293.
Cura pro ſepeliendis mortuis. 296
Curioſa perſcrutatio. 288.
Curioſitas Iudæorum in cibis. 85.

D

Dæmones quomodo obſident hominem. 66.
Defenſio Chriſti artificioſa. 169.
Deſperatio pœnitentiæ in hæreticis. 258.
Deus omnia quomodo ſimul creauerit. 41.
Deus vita animæ. 219.
Deus ſolus trahit hominem. 136.
Deus quid rogandus. 259.
Deus eſt, erit, & venturus. 172.
Deus Iudæos irritauit. 159.
Deus ad nos quõ conuertitur. 32.
Deus per ſimilitudines rerum nobis myſteria aperuit. 86.
Deus pater & filius non tenẽtur lege ſabbati. 104.
Deus eſt pater Ieſu. 103.
Deus verè ſpiritus eſt. 83.
Diabolus cur princeps mundi dicitur. 256.
Diaboli odium cõtra filium. 108.
Diabolus ſemper mendaciũ loquitur, etiãſi eueniat quod dicit. 186
Diabolus à ſemetipſo loquitur. 156
Diabolus pater Iudæorum. 181.
Diabolus mendax eſt, & pater eius. 186.
Dies nouiſsimus feſtiuitatis Iudęorum quid deſignet. 160.
Dies ſabbati magnus. 297.
Dies feſtus Iudæorum. 96.
Differentia inter Marthæ & Mariæ miniſterium. 225.
Differentia inter duos fremitus Chriſti. 220.
Dilectio Chriſti erga nos. 261.
Dilectio ſine iuſtitia non eſt. 63.
Dilectio patris & filii, eſt ſpiritus ſanctus. 182.
Dilectio quid. 261.
Dilectio in opere conſiſtit. 253. & 254.
Diſcipulatus Chriſti in dilectione conſiſtit. 246.
Diſputatio Chriſti artificioſa. 184.
Diſcipuli quoque regnum terrenũ deſiderauerunt. 230.
Diſcipulos occidi non expediebat. 284.
Diſſenſio hæreticorum confert fidei catholicæ. 163.
Diſtributio operum Trinitatis. 110
Diuinitas Chriſti, forma non formata. 14.
Dona ſancti ſpiritus. 161.
Dona ſpiritus varia. 26. & 27.

E

Eccleſia in ſpiritu ſancto columba. 28.
Eccleſia hæreticos deteſtatur. Ibidem.
Eccleſia ſimilis arcæ Noe. 312.
Eccleſia ex Chriſti latere formata. Ibidem.
Eccleſia quomodo dicatur corpus Chriſti. 142.
Eccleſia quouſque tolerabit malos. 244.
Eccleſia felix ex gentibus. 80.
Eccleſia mater Ieſu. 41.
Eccleſia triumphans. 266.
Eccleſia primitiua per mulierẽ deſignata. 85.
Eccleſia poſt paſsionem cœpit ordinari. 163. (271.
Eccleſia eſt mulier quæ parit, &cæ.
Eccleſiæ ſtatus præfiguratus per Mariam Magdalenam & Martham. 217.
Egeſtio defodienda in terra, quid ſignificet. 231.
Electi de hoc mundo nõſunt. 172.
Eloquentia etiam in diuinis eloquiis. 20.
Eloquentia magis apparet in rebus humanis quàm diuinis. 112.
Eloquium æternæ ſapientiæ artificioſum. 102.
Encænia. 210.
Epiſcopi ante paſsionem Chriſti non fuerunt apoſtoli. 162.
Error Iudæorum duplex. 106.
Eſſe ſubſtantiuum Deo proprium. 173.
Eſſe ex deo, quid. 188.
Euangelium lege perfectius. 13.
Euangeliſtæ omnes quare narrant negationem Petri. 247.
Euangeliſtæ quo ad literam diſcrepant. 50.
Euangeliſtæ quomodo in concordiam redigendi. 31.
Euangelium Iohannis, margarita precioſa. 1.
Euchariſtiæ tractatus vbi inchoetur. 128.
Excuſationes peccatorũ malę. 264.
Exhortatio ad compatiendũ Chriſto. 163.
Expoſtulatio in phariſæos. 133.
Expoſtulatio cõtra Iudæos. 116.
Exurgam diluculo, quomodo intelligatur. 300.
Exultate ad horam de regno temporali. 114.

F

Fabula Manichæorum. 3.
Facta Chriſti. 239.
Feſtum dedicationis templi. 210.
Fides Abrahæ. 64.
Fideles ex gentibus liberi. 98.
Fides perhibetur eſſe duplex. 118.
Fides Abrahæ abſque præuiis ſignis. 93.
Fides gentium ex auditu. 94.
Fides cum baptiſmo aperit regnũ dei. 56.
Fidelium ordines ſunt tres. 309.
Filius Dei peccare non poteſt. 112.
Filius dei vnicus, differt ab adoptiuis. 144.
Filius ſolus, altiſsimo ſimilis. 107.
Filii Abrahæ diuerſi. 183.
Filius manet in domo in æternum. 179.
Filio datum eſt omne iudiciũ. 106.
Filius hominis eo aſcẽdit vnde venit. 146.
Filius eiuſdem ſubſtantiæ cum patre. 103. & 106.
Filius non eſt conuertibilis. 104.
Filius facit omnia quæ pater. Ibid.
Filii dolebunt mortem patris. 245.
Filius quos vult viuificat. 106.
Filius hominis quomodo primus fuit in cœlo. 247.
Filius, dei imago. 4.
Filius quõ honorificandus. 108.
Filius non poteſt à ſe facere quicquam. 103.

Filia Sion. 229.
Fletus erit riſu prior. 150.
Flumina aquæ viuæ ad gentes deriuata. 161.
Flumina duo ſpiritus ſancti. 162.
Fons vitæ, Chriſtus eſt. 167.
Formatio hominis quanto tempore in vtero ſit. 50.
Fratres Ieſu, eius propinqui. 150.
Fremitus Chriſti. 219.
Fur, hæreticus. 260.

G

Gallicinium quid ſignificet poſt trinam Petri negationem. 247.
Gaudium noſtrum in tribulatione. 206.
Gaudium plenum. 273.
Gazophilacium. 171.
Genealogia Chriſti ſecundum repromiſsionem. 214.
Gigas geminę ſubſtantię. 2.
Gentes filium Dei maxime receperunt. 8.
Gentiles facilius conuertuntur quã Iudæi. 78.
Gentes non ſpernendæ ab Apoſtolis. 74.
Gentiles & Iudæi currebant ſimul. 300.
Gentiles & Iudæi viuificandi. 106.
Gladius & arcus peccatorum. 283.
Gloria patris & filij æqualis. 192.
Glorificatio Chriſti per obedientiam mortis. 162.
Glorificare ſeipſum debet nemo. 191.
Gloriandum non eſt de ſanctitate parentum. 8.
Gratia Iudæos prælegit. 194.
Grabbatum, Apoſtoli ſunt & doctores. 99.
Granum mortuum multum fructũ affert. 231.233.
Græci errant de proceſsione ſpiritus. 266.
Gratia & veritas per legem facta. 14.
Gratia confertur vita æterna, non merito. 20.
Gratia linguarũ & prophetiæ tam bonis quàm malis data eſt. 23.
Gratia pro gratia accepta. 12.
Gratis iurauit Deus patribus. 12.

H

Habitus myſticus in Chriſto. 282.
Habitus ſummi pontificis. ibidem.
Hæretici rebaptizantes. 25.
Hæretici plantaria mortis. 258.
Hæretici corui ſunt. 28.
Hæretici rationibus vincendi. 184
Hæretici negant corpus Chriſti in ſacramento eſſe. 145.
Hæretici quibus ſagittis configendi. 2.
Hæreticorum temeritas circa tunicam domini. 294.
Hæreſis Neſtoriana refutatur. 60.
Herodes vulpes erat. 288.
Hæreditas noſtra verſa ad alienos. 253.
Harundo in manu Chriſti, quid ſignificet. 290.
Heli heli lamaſaptani. 176.
Hieroboam in adorando peccatum. 82.
Holocauſta Deus permiſit, non iuſſit. 83.
Homo ſimilis factus iumento. 37.
Homo recens Chriſtianorum Deus. 2.
Homo optima pars eorum quæ facta ſunt. 5.
Homo neſcit an amore an odio dignus ſit. 58.
Homuſiani exultabunt. 3.
Hora ſexta mundi ætas. 77.
Homuſiani catholici. 213.
Honorare Deum, & inhonorare filium, ſunt contraria. 190.
Honor patrum, in honore filiorum. 107.
Humilitas gentilium. 230.
Humilitas fecit Chriſtum deſcendere ad peccatores. 46.
Humilitas Chriſti. 37.
Hypocriſis phariſæorum. 288.

I

Ieſus quomodo habuit peccata. 298.
Ieſus cur intrauit in hortũ. 273.
Ieſus Iudæis abſconditus, gentes illuminauit. 194.
Ieſus creſcit, Ioannes minuitur. 71.
Ieſus quomodo à Deo derelictus. 77.
Ieſus fatigatus ex itinere. 77.
Ieſus quomodo abijt & abſcondit ſe. 234.
Ieſus quare interrogabatur de doctrina ſua. 286.
Ieſus quare primum ad Annam ductus. ibidem.
Ieſus cur proſtrauit inimicos. 284.
Ieſus quare in ſabbatis curabat. 102
Ieſus variè ambulauit. 31.
Ieſus cur proceſsit obuiam cohorti. 283.
Ieſus non declinauit à Iudęa cauſa metus. 149.
Ignorantia affectata non excuſat. 65.
Ieſus cur nõ reſpondit. 289. & 292.
Imagines rerum in anima. 4.
Immutatio vultus Dauid. 145.
Inceſſus Lazari mirus. 221.
Incredulitas Iudæorum. 93.
Infirmitates nobis oriuntur ex tribus cauſis. 101.
Infirmitas Chriſti inſtanti morte. 232.
Ingratitudo primi hominis. 129.
Inimicitiæ inter Deum & homines. 255.
Inſufflatio Chriſti, qualis ſit. 305.
Inſidiæ Iudæorum contra Ieſum. 181.
Intentio Pilati mala. 294.
Intrare per oſtium quid. 202.
Ioannes quòd ſtabat, quid ſignificet. 31.
Ioannes Baptiſta ſingulariter à Deo miſſus. 6.
Ioannes cur vocatus. ibid.
Ioannes contemptor inanis gloriæ. 69.
Ioannes non erat Chriſtus, ſed purus homo. ibid.
Ioannes Bapt. quomodo Ieſum neſciebat. 14.
Ioannes à Chriſto illuminatus. 7.
Ioannes pro cunctis fidelibus ſcripſit. 311.
Ioannes recte aquila dicitur. 1.
Ioannes Euangeliſta præcipue dilectus. 239.
Ioannes per ſpeculum in ænigmate vidit. 1.
Ioannes quare aquila dicitur. 95.
Ioannes deſignat Iudæos. 300.
Ioannes fide digniſsimus. 243.
Ioannes rigidum animum contra vanam gloriam habuit. 15.
Ioannes quomodo eſt Helias, & nõ eſt. ibid.
Ioannes quomodo propheta. 16.
Ioannes quàm ſanctè in deſerto vixerit. 17.
Ioſeph à Iudæis non potuit reprehendi. 299.
Ioannes quomodo agnouit Ieſum ad ſe venientem. 19.
Ioannes Bapti. diuina inſpiratione prædicauit. 14.
Ioſeph non eſt pater Chriſti naturalis. 49.
Ioſeph quomodo pater Ieſu dicitur. 35.
Iudæi maxime ſeipſos interficiunt. ibid.
Iudæi carnaliter de regno Chriſti opinati ſunt. 20.
Iudæi cui præerat Pilatus, quarta pars regni. 68.
Iudæi & hæretici differunt. 5.
Iudęi non veri Moyſis diſcipuli. 117.
Iudæi credent in Antichriſtum. 116
Iudęi quid de Meſsia credebant. 53
Iudæi fruſtra quærebant delere nomen Ieſu mortui. 171.
Iudęi inexcuſabiles, ob Ioannis teſtimonium. 5. & 19.
Iudæi homicidium & ſacrilegium commiſerunt. 263.
Iudęi magis rei quàm gentes. 5.
Iudæi inexcuſabiles de perfidia. 115
Iudæi quare ad Ioannem miſerunt. 15.
Iudæi quomodo de Meſsia opinabantur. 15. & 64.
Iudæorum ſabbata odit Deus. 99.
Iudæorum ſenſus fuit & eſt terrenus. 136.
Iudæi & gentiles vnus in Chriſto populus. 280.
Iudæi quomodo oppreſsi. 289.
Iudæi filij Abraham ſecundum carnem, non promiſsionem. 311.
Iudæi cur ſigna quærebant. 49.

Iudęi irreuerentes in patria contra Ieſum. 91.
Iudæi ob priaciā male audiūt. 90.
Iudæi quare Chriſtum Samaritanū dixerint. 89.
Iudæi teſtimonium de Ieſu reſpuunt. 168.
Iudæi à fide patrum degeneres. 93
Iudæi cæci & ſurdi. 115.
Iudęi refelluntur, eo quòd non ferunt noſtra ſimulacra. 62.
Iudæi cur diſperſi. 63.
Iudas Thaddæus. 254.
Iudas nebulo teterrimus. 216.
Iudas quare in Apoſtolum à Chriſto ſumptus. 148.
Iudas cūctis hoībus nequior. 283.
Iudas non interfuit ſacræ communioni corporis Chriſti. 244.
Iudas filius perditionis. 242.
Iudas apoſtolis admixtus. 277.
Iudas non pœnitentiæ, ſed iracundiæ carbonib᷑ cōbuſtus eſt. 2[illegible]4
Iudas proditor filius perditionis. 278.
Iudas multos habet ſibi ſimiles. 148
Iudas ſacræ communioni interfuit. 149.
Iudicium facere, ad filiū attinet. 111
Iudicium Chriſti, iuſtum. 102.
Iudicium Dei non flectitur humano affectu. 112.
Iudicium triplicem habet ſignificationem. 337.
Iuſtitia. 269.
Iuſtitia in duo dilectionis pręcepta diuiditur. 260.
Iuſtificatio Abrahæ per fidem. 55.

L

Anguētes ſub porticibus. 96
Languidus quem populū deſignet. 97.
Lapis ſuper quē dormiuit Iacob. 36.
Lapis per angelum ſublatus. 300.
Laus maxima verbi 3.
Lazarus excitatur. 220. & 221.
Lazarus excitatus, quid ſignificet. 222.
Legati pacis Chriſti & Apoſtoli. 305.
Lex de Meſsia venturo. 84.
Lex iudicij à Chriſto obſeruata. 167.
Lex de vero propheta cognoſcendo. 215.
Lex peccatum oſtendebat, non tollebat. 22.
Liberatio à Pharaone, quid. 19.
Lignum vitis ad nihil vtile. 258.
Lignum ſcientię boni & mali. 108.
Linguæ diſpertitæ, cur ſuper Apoſtolos & ſuper Chriſtum, cur columba apparuerit. 26.
Lucerna Iudæis extincta. 283.
Lucas ordinem variat ab alijs. 149.
Lucrum animarum, Deo chariſsimum. 109. (tur. 133
Lutherani & Pigardi confundun-
Lux mundi à Iudæis extingui non potuit. 168.
Lux rationis in tenebris malę conſcientiæ etiam lucet. 5.
Lux in homine duplex. ibid.
Lux diuinę cognitionis. 7.

M

Agi quando habuerunt reuelationem. 214.
Magiſter noſter vnus eſt Chriſtus. 59.
Magiſtri in Iſrael ſupercilioſi. ibid.
Maieſtas verbi. 3.
Maledictus omnis qui pendet in ligno. 296.
Mali oderunt diem. 65.
Manere in ſermone Chriſti, quid ſit. 177.
Manere in tenebris, quid. 236.
Manichæi curioſa peſcrutatione inciderunt in errorem. 187.
Mandatum Dei, vita æterna. 237.
Mandatum nouum Chriſti. 246.
Mandata omnia in dilectione. 261.
Manducatio corporis Domini, fit dupliciter. 135.
Manducare corpus & ſanguinem Chriſti, quid ſit. 142.
Manna non præſtabat mundo vitam. 136.
Manna non liberauit à morte. 140. & 141.
Maria quomodo ſit mater Ioannis. 295.
Maria omnium Chriſti diſcipulorū mater. 295.
Maria Magdalena. 216.
Manſuetudo Chriſti. 189.
Mare rubrum dirſum, quid ſignificet. 163.
Mare Galilææ multa habet nomina. 119.
Mauſolæum Ioſeph. 77.
Mediator inter Deum & hominem Chriſtus eſt. 272.
Meditatio de paſsione Chriſti. 175
Meditatio Chriſti ſedendo. 120.
Mendacium cuſtodientium militū (301.
Mercenarius. 207.
Merita ſanctorū male negātur. 248
Meſsis ſpiritalis duplex. 88.
Meſsis ſpiritalis curam de terrena excludit. ibid.
Miracula in quibus rebus non debeant fieri. 222.
Miſeria natiuitatis humanæ. 73.
Miſericordia. 167.
Moderatio Chriſti in ſermōe. 184.
Moyſes myſticus. 33.
Moyſes quomodo ſigna fecerit. 41
Mors Chriſti fructificatiua. 230.
Mors in cruce apta, ad Chriſti exaltationem. 63.
Mulier Samaritana aquā hauriens, quid ſignificet. 77.
Mulieres ex Bethania venerūt. 299
Mundus omnia myſteria Chriſti capere non poteſt. 313.
Mulier quæ parit. 271.
Mundus pro genere humano ponitur. 64.
Mundus cur odio habuerit apoſtolos. 278.
Mundus nō accipit paracletū. 252
Murmuratio ſummum peccatū. 137
Myſterium incarnationis etiam Ioanni Baptiſtæ impenetrabile. 18.
Myſterium ſpirituale in corporalibus operibus Chriſti. 42.
Myſterium numeri trecētorum octo annorum. 97.
Myſterium in actibus Ieſu. 91.
Myſtica expoſitio paſsionis Chriſti. 320.
Myſterium ſextæ & ſeptimæ horæ. 95.
Myſteriū curatiōis cęci. 195. & 196
Myſterium de duobus hircis. 290.
Myſterium auris amputatę. 284.
Myſterium horæ decimæ. 33.
Myſterium virgæ in colubrum verſæ. 209.
Myſterium tabularum confractarum. 118.
Myſterium ex facto Chriſti. 200.

N

Athanael in lege peritus. 35
Natiuitas hominis carnalis duplex. 54.
Nemo eſt ſicut Deus. 143.
Nicodemus adhuc timidus. 164.
Nihil ad patrem venit niſi per filium. 277.
Noē vino inebriatus. 43.
Nos cythara & organū ſumus. 4.
Nouitij in fide, leniter tractādi. 101
Numerus. 46. in hac voce Adā deſignat corpus eccleſiæ. 51.
Nuptiæ ſpiritales inter Deum & hominem. 41.
Nuptiæ in Chana Galilææ. 39.

O

Bedientia Chriſti in forma ſerui. 21.
Octo beatitudines ſunt, ſeptem dona ſpiritus ſancti. 27.
Oculi ſeptem ſpiritus domini. 97.
Odiſſe animam ſuam quid ſit. 230.
Odium Iudæorum non excuſatur ignorantia. 267.
Odium veritatis excæcauit Iudæos. 204.
Oculi Chriſti duo. 205.
Odium mundi non erit perpetuum. 273.
Odium diaboli antiquum contra filium Dei. 185.
Opera quibus abſtinendum. 197.
Opera noſtra bona, ſunt cib᷑ Chriſti 87.
Opera Chriſti donec dies eſt. 155.
Opinio Iudæorum de Chriſto. 158. & 177.
Opus Dei præferēdum patri & matri. 40.
Opus tripharìam diuiditur. 197.
Opus Dei ſemper licitum. ibi.
Oratio Chriſti cui congruit. 275.
Oratio Chriſti & noſtra differt. 125.
Orationis quatuor partes. 277.
Ordinatio charitatis. 261.
Orphani qui ſint. 252.

Oſanna

Oſanna quid. 228.
Oſſa Chriſti quare non debebant comminui. 295.
Oſtium quis ſit. 203.
Oues educendæ de ſordibus peccatorum. ibid.
Oues paſtorem ſequentur velut ipſum Chriſtum. ibidem.
Oues quæ gemellis ſunt fœtibus. 311.

P

PActum ſempiternum non circuncifio. 56.
Paſtum Dei cum hominibus triplex. ibidem.
Panis vitæ patribus & gentibus eſt datus. 141.
Panis ſanctam ſcripturam deſignat. 122.
Panis fit corpus Chriſti. 132.133.
Paracletus alius dabitur. 251.
Paracletus quare dicitur. 252.
Pater cur demonſtrat omnia filio. 104.
Partus vitioſus ex menſtruatæ coitu. 194.
Paruuli morte præoccupati, quomodo excuſentur. 142.
Paſcha Iudæorum vltimum. 224.
Paſcha vetus plenũ myſterijs. 238.
Paſcha primi anni prædicatiõis Chriſti. 95.
Paſtores alieni hæretici ſunt. 204.
Paſtor bonus quomodo ante oues ſuas vadit. ibid.
Pater operatur vſque modo, quomodo intelligendum. 202.
Pater diligit filium. 74.
Pater habet vitã in ſemetipſo. 110.
Patientia docetur. 265.
Patres in fide ſeminis Abrahæ ſaluati. 107.
Patres antiqui an comederint eſcã ſpiritualem. 131.
Pater ſuſcitat & viuificat. 106.
Pater non iudicat quenquam. ibid.
Patres in lymbo quomodo baptizati. 54.
Pater hominem intus docet. 139.
Pater & filius quomodo omnia cooperantur. 104.
Patres quomodo Deum vidiſſe leguntur. 139.
Patres antiqui in cruce Chriſti primum baptizati ſunt. 23.
Patri & filio oĩa fere cõmunia. 107.
Patria ingrata Chriſto. 84.
Pauperibus Chriſtus pepercit. 48.
Pax vobis, noua fuit ſalutatio. 303.
Pax duplex eſt. 255.
Pax vera, remiſsio peccatorũ. 305.
Peccatum originale. 269.
Peccator ſeruus peccati. 179.
Peccatum Adæ ſacrificij non delebatur. 134.
Peccatores omnes erãt ante paſsionem domini. 248.
Peccatum originale. 54.
Pedes apoſtolorum quare à domino loti. 240.
Pendere in ligno, quomodo intelligatur. 295.
Perſona ſpiritus ſancti 265.
Peruerſitas Iudæorum. 198.
Peruerſitas Iudæorum ſumma. 187.
Petrus & latro in morte Chriſti baptizati. 287.
Petrus cæteris ardentior in amore. 246.
Petrus in quo loco confidentior fuit. 312.
Petrus maior Andrea. 33.
Petrus præ alijs à Chriſto honoratus. 34.
Petrus gerit typum gentilium. 300
Petrus traxit ſol' rete ad terrã. 309
Petrus bonam habuit voluntatem, ſed imbecilles humeros. 246.
Petrus, emin' Chriſtũ negauit. 286.
Petrus primus apoſtolorum. 140.
Petrus quando mendax. 247.
Phariſæi inflati ſcientia. 16.
Phariſæi clerici Iudæorum. 201.
Phariſæi fures & latrones. 202.
Phariſæorum faſtus ac liuor. 255.
Philoſophi filij noctis. 3.
Philoſophia inanis mundi diſciplina. 77.
Pilatus diſsimulator callidus. 287.
Pilatus eiuſdem voluntatis fuit cũ Iudæis. 290.
Pilatus exilio damnatus ſeipſum interfecit. 292.
Piſciũ, & agnorũ triplex ordo. 312.
Piſcina gemino lacu. 96.
Piſcina quem receperit. 98.
Piſcina Iudęorũ quid deſignet. 97.
Pontifices moderni comparantur Petro frigido, & Chriſtũ negãti.
Pœnitentia. 216. 286.
Poteſtas remittẽdi peccata, quãdo data. 305.
Poteſtas omnis carnis. 276.
Præcepta charitatis duo p̃ Chriſtũ impleta. 208.
Prædeſtinatio. 51.
Prælati eccleſiæ multi Iudæ ſimiles. 226.
Præmium ſequentis Chriſtum. 231.
Præſcientia Dei non eſt cauſa peccandi. 32.
Præſcientia Dei an voluntati noſtræ vim inferat. 235.
Præſentia omnia in diuinitate. 193.
Principes inſaniebant à viro. 288.
Prophetæ oẽs à Deo miſsi. 6.& 7.
Prophetia mĩor gratia baptiſmi. 24
Prophetæ omnes & patriarchæ de plenitudine Chriſti acceperunt. 11.& 12.
Prophetia etiam de præteritis eſt. 80.
Prophetia occulta cordis inſpicere. 81.
Prophetæ de ſeipſis teſtificati ſunt. 168.
Prouerbium quid. 204.
Pueri cuiuſdam præfiguratio. 121.
Pugna inter carnem & ſpiritum. 57.
Purificationes Iudæorum multiplices. 41.

Q

QVæſtiones de voluntate & prudentia Dei. 3.
Quæſtio de bibendo calice à filijs Zebedæi. 313.
Quid figurata locutio. 131.

R

RAbies Iudæorũ ĩ Ieſum. 102
Rabbi quid. 52.
Reatus Iudæorum. 201.
Recitatio teſtamenti. 238.
Reconciliatio noſtra cum Deo in lege præfigurata gratia eſt. 13.
Reconciliatio confert gratiam ſpiritus ſancti. 25.
Redargutio Iudæorum. 190.
Romana eccleſia. 25.
Remiſsio peccatorum nõ dabatur ante paſsionem. 67.
Remiſsio pctõrũ quanta res ſit. 24.
Remiſsio peccatorum, & dona gratiæ differunt. 23.
Remiſsio pctõrũ ex baptiſmo. 24.
Regnum Dei nemini præcluditur ob donum ſcientiæ. 56.
Regulus q̃ Chriſtũ adijt. 92.& 94.
Reparatio humani generis ab æterno præuiſa. 4.
Repromiſsio ad tres præcipue facta. 214.
Reſponſio ſimplicium contra hæreticos 204.
Reſponſum pium Chriſti de pauperibus. 227.
Reſponſio Chriſti de diuinitate irreprehẽſibilis corã prælide. 212.
Reſurrectio duplex, prima & ſecunda. 111.
Reſurrectio neminẽ excludet. 111.
Reſurrectio prima quæ ſit. 302.
Reuelatio Magis facta. 214.
Rex Iſrael quid. 228.
Rex nobilis Chriſtus. 151.

S

SAbbatum. 157.
Sabbatum cum lege ſimul ablatum. 98.
Sacerdotes recte ſeruiẽr domino. 128.
Sacerdotes quæ excogitauerant lucra. 48.
Sacerdotium Annæ & Caiphæ venale. 202.
Sacerdos libertatis miniſter. 180.
Sacerdos ante paſsionem Chriſtus fuit 162.
Sacramentũ cur & vnde dicaẽ. 142
Sacrificium verum non in vitulis. 86.
Sacrificia veterum ſanctoria quàm manna. 132.
Salus quomodo ad gentes peruenit. 97.
Salus paruulorum. 75.
Salus per fidem filij Dei. ibid.
Samaritani quid de Deo credebant. 53.
Samaritani per Chriſtum conſolati. 81.
Samaritani à Iudæis vitabantur ob duas cauſas. 76.

Samuel occultabat vnctionem Dauid. 22.
Sanguis & aqua quare ſimul profluxerint de latere Chriſti. 298.
Sanctificari in veritate quid ſit. 279
Sancti non habent aliquid impaſsibile ſicut Chriſtus. 86.
Sanctificare quid ſit. 279.
Satanas non debebat ſcire Chriſti primum aduentum. 22.
Scala quam vidit Iacob. 36.
Scenopeia octo durabat diebꝰ. 149
Schiſmata periculoſa aiabus. 211.
Seculum præſens dicitur dies. 194.
Sem & Iaphet Catholici. 49.
Sētētia Chriſti irreprehēſibilis. 167
Septē dona ſpūs ſancti in nobis. 27.
Septenario numero eccleſia figuratur. 308.
Sepulchri dominici ſitus. 303.
Sermo Dei iudicat. 237.
Sequi Chriſtum quid. 231.
Sermo Dei ad quos factus eſt. 214.
Sermo de dilectione. 251.
Sermo Chriſti veritas eſt. 279.
Sermo Dei viuus & efficax. 237.
Seruus in ſcripturis quid. 262.
Serpentis morſus, peccata ſunt. 61.
Serpens æneus, figura Chriſti. ibid.
Seruus peccati, non ſemper filius diaboli. 185.
Seruus non manet in domo in æternum. 179.
Simon quare Petrus vocatus. 34.
Simoniaci myſtice è templo eijciūtur. 48.
Sola filij perſona mediator Dei & hominum. 281.
Sola fides non ſufficit. 143.
Sol ſuper bonos & malos oritur. 5
Soluere corrigiam calciamenti. 18.
Spes Pilati & Herodis fruſtrata 294
Spiritus ſanctus interpres verborum Chriſti. 241.
Spiritus à patre proceſsit. 266.
Spūs ſanctus verus Deus. 28.
Spiritus ſanctus quare ſpirat vbi vult. 58.
Spiritus ſanctus quare in ſpecie columbæ apparuit. 26.
Spiritus ſanctus ſuper neminem vt ſuper Chriſtum viſus eſt. ibid.
Spiritus ab vtroq; procedit. 306.
Spiritus ſanctus maximum in batiſmo. 17.
Spiritus eſt Deus. 83.
Spiritus ſanctus quō in Chriſto, & quomodo in nobis maneat. 27.
Spiritus dupliciter in diſcipulos miſſus eſt. 269.
Studium Iudæ proditoris. 270.
Sudariū Chriſti quid deſignet. 302
Subſtantia Dei & verbi vna. 2.
Superbia à Deo vindicatur. 170.
Subuerſio mēſarum in templo, diuinitatis indicium. 47.
Superſtitio Iudæorum in cibis. 85.
Superbia Iudæos excæcauit. 255.
Syloa fons, &c. 598.
Syllogiſmus Iudæorum fallax. 165.
Sychar, quæ & Sychem. 77.
Synagoga Iudæorum. 267.
Synagoga duplex. 301.

T

Tabulæ legis duæ. 260.
Templum Hieroſolymitanū, quàm diu extructum. 50.
Tempeſtas tribulationū præfigurata. 125.
Tēpus miſerendi quando venit. 98
Tentatio phariſæorum. 199.
Tētatio terminū habet à Deo. 247
Tenebræ apud inferos. 234.
Tenebræ erant in mentibus diſcipulorum. 301.
Terror extremi iudicij. 111.
Thomas vt cæteri fuit incredulus. 306.
Teſtimonia reſurrectiōis duo. 207.
Teſtimonium Ioannis quantum. 6.
Teſtimonium legis de Chriſto euidens. 116.
Teſtimonium quomodo accipitur à Chriſto. 113.
Teſtimonium Chriſti quantum. 72
Teſtimoniū Chriſti mirabile. 252.
Teſtimonium examinandū ab effectu. 113.
Teſtes duo contra Iudæos. 117.
Teſtes Chriſti duo. 16.
Teſtimonia Chriſti de ſeipſo. 183.
Timor ſeruilis 253. (294.
Titulus crucis corrūpi nō potuit.
Titulus crucis quomodo conſcriptus, & quare tribus linguis. 161.
Tranſitus Chriſti ad gentes præfiguratus. 160.
Triplex ordo ad iudicium futurum. 109.
Tria ſunt Iudæis ablata. 292.
Turba in Chriſtum credit. 159.
Turba palmas tum ferebat. 228.
Turba duplex. 229.

V

Verba Chriſti quantā habuerint virtutem. 147.
Verbum Dei viua omnium rerum imago. 4.
Verbum Dei apud Deum & in mūdo ſimul. 7.
Verbum non eſt verſum in carnem. 9.
Verbum vt in patre & carne totum. 9.
Verbum totum hominē aſſumpſit 9
Verbum quomodo apud Deum erat. 2.
Verba Chriſti, ſpūs et vita ſunt 147
Verbum omnia ſubijt, præter peccatum. 10.
Verbum æterna ſapientia. 4.
Verba ſingula ponderanda. 6.
Veritas. 167.
Veritas non eſt tacenda. 194.
Veſtimenta Chriſti non erant vilia. 294.
Vetus teſtamentum inſufficiēs. 122
Via ad patrem, Chriſtus eſt. 248.
Via difficilis ad regnum Dei. 58.
Victimæ carnales cur ad tempus conceſſæ. 84.
Victoria Chriſti in diſputatiōe. 188
Vinū conſecratione fit ſanguis. 132
Vinea Zodomorum Iudæi. 296.
Virgines ſacræ non debent intereſſe nuptijs. 39.
Virga Aaron 38.
Virginitas coniugio præfertur. 37. & 38.
Viſio Eſaiæ. 236.
Vita duplex. 218.
Vita animæ Deus. 219.
Vitis quid ſignificet. 257.
Vita actiua & contemplatiua in dilectione. 260.
Vnguentum nardi piſticæ. 225.
Vngere caput & pedes quid. 226.
Vnio catholica. 258.
Vocare oues nominatim. 203.
Voluntatem propriam facere, quid ſit. 137.
Vox ſpiritus ſancti, id eſt, Chriſtus. 38.
Vulnera Chriſti quare in eo permanſerunt. 304.

FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. IN EVANGELIVM IOANNIS PROLOGVS.

DISCIPVLVS quem diligebat Ieſus, qui & recubuit in cœna ſuper pectus Ioan. 21.
eius, verū eidem dilectori ſuo teſtimonium perhibet in Euāgelio ſuo, quòd ſit
Chriſtus filius Dei, id eſt, quòd nō tātum homo, in fine ſeculorū natus ex vtero Chriſtū
virginis, ſed ante oīa ſecula Deus ex Deo patre generatus ſit. Et omnis quidem eſſe deū
diuina ſcriptura diuinitus inſpirata teſtimoniū perhibet huic veritati, ſed hu- & hominem.
ius maximè hoc propoſitum eſſe, tam cauſa quàm ipſe textus operis manife-
ſtè defendit. Cauſa videlicet, quia miſſo illo in exilium à Domitiano, qui ſe- Cauſa
cundus poſt Neronem Chriſtianorū perſecutor extitit, irruperant in Eccleſiam hæretici, quaſi ſcribēdi
in deſtituta paſtore ouilia lupi, Marcion, Cherinthus & Ebion, cæteriq; Antichriſti, qui Chriſtum hoc euā
fuiſſe negantes ante Mariam, ſimplicitatem Euangelicæ fidei, peruerſa maculauere doctrina. Et gelium.
inde compulſus ab omnibus penè tunc Aſiæ Epiſcopis, & indicto omnibus ieiunio, dñm preca-
tus, ac ſancti ſpiritus gratia inebriatus, hoc Euangelium ſcripſit, quo omnes hæreticorum tene-
bras, patefacta ſubitò veritatis luce diſpulit. Textus verò operis, quia videlicet talis omninò eſt,
qualem legitimi poſtulat ordo teſtimonij. Nam aſcito ſecum teſte alio, non minus idoneo, ſcili- Teſtes
cet Ioanne Baptiſta, vt ſint teſtes duo. Non enim minus quàm in ore duorum teſtium ſtabit om Chriſti
ne verbū. Aſcito ergo Ioanne, qui venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, duo, Ioan. Bap.
dicta tam illius quàm ſua frequēter appellat teſtimonium, dicens de ſemetipſo in fine omnium: & Euan
Hic eſt diſcipulus, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus quia verum eſt teſti geliſta. Deut. 1.
monium eius. Teſtis itaq; filij Dei ſingularis hic eſt atq; præcipuus, qui in publico cæli & terræ au Ioan. 21.
ditorio cū ageretur non tam de terminis aut legibus regni, quàm de ipſis natalibus regis noſtri,
teſtibus alijs defeſſis, & à clamore contradicentium violenter oppreſſis, repente in mediū proſi-
liuit, & magno vocis Euangelicæ tonitru, verbiq; choruſcantis fulmine omne conciliū vanitatis
cunctamq; eccleſiam malignantium vbiq; terrarū perterruit ac diſſipauit: apertè proteſtans de
illo, quòd filius vnicus & cōſubſtātialis, ac per hoc hæres legitimus patris æterni ſit. Noſtræ aūt,
id eſt, pupillorum omnium, quos ille hæredes ſuos teſtamento æterno per ſuum ſanguinē con- Suffragiū ſpei
ſcripſit, noſtræ nimirum ſpei, quæ periclitabatur, tantis aduerſariorum derogationibus teſtimo noſtræ.
nium hoc magnificè ſuffragatur. Quid enim? Quomodo ratum erit teſtamentum, quo cæleſtem
nobis hæreditatem legauit, ſi legitimus ipſe poſſeſſor cæli non fuit? Quomodo autem cælum e- Heb. 9.
ius poſſeſſio fuit, ſi ipſe de cælo non venit, ſed à Maria initium ſumpſit? Opportunè ergo noſtræ
(vt dictum eſt) ſpei fidus hic teſtis ſubuenit, dum ingenui teſtatoris antiqua iura proloquens, non
ſolū cælū, ſed & oīa quæ ſunt, eius eſſe, imò oīa per ipſum facta, & ſine ipſo nihil factum eſſe diffi- Pſal. 118
nit. Nobis igitur, qui teſtantes filiū Dei ſcripturas teſtamur, & in via teſtimoniorum eius dele-
ctamur, ſicut in omnibus diuitijs nobis omnibus hoc præcipuè teſtimonium ſcrutandum, & in to
to corde exquirendum eſt, hoc tota anima concupiſcendum, atque ſuper aurum & topazion di
ligendū eſt. Nā ſi euangelici negotiatores ſumus, & bonas margaritas quærimus, ecce vna pre- Mat. 13.
cioſa margarita inuēta eſt. Vbi enim vlla, quæ maioris pretij ſit, reperiri poteſt? Hanc animarum Euange
verus amator Deus, dilectæ Ioannis animæ pro monimento dilectionis præcipuæ fixit in pecto liū Ioan
re, vt verbū quod Maria virgo ſola protulit in carne, ipſum huius ſocia virginitas præ oībus ſan- nis margarita
ctis viua mortalibus promeret voce. Dāda ergo ſunt oīa, vt hæc ſola margarita cōparari queat, vna pre
omneſq; carnaliū ſordes affectuū ab oculis cordis abſtergēdæ ſunt eis, qui in ſchola Chriſti ve cioſa.
nerabilibus ſtudēt literis, vt hāc aliquatenus valeāt aquilā proſequi, quam cordis mūditia iuuit, Ioannes
vt claritatē ſolis æterni plus cæteris diuinæ viſionis animalibus, irreuerberata poſſint mētis acie rectè a-
contēplari. Nā de eo, qui per munditiæ viam ad verā tēdit ſapientiā, loquitur Dñs per Eſaiam: Iſte quila dicitur.
in excelſis habitabit, munimēta ſaxorū ſublimitas eius, panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt. Eſa. 33.
Regē in decore ſuo videbūt oculi eius, cernēt terrā de lōgè. Imò quod ad rem euidentius attinet,
hic, ſicut ad B. Iob, alijs quidē verbis, ſed eodē ſenſu dictū eſt, ad præceptū Dñi eleuabitur vt aqui Iob. 39.
la, in arduis ponet nidū ſuū, in petris manet, & in præruptis ſilicibus cōmoratur, atq; in acceſſis ru
pibus, inde cōtēplatur eſcā, oculi eius de lōgè proſpiciunt. Et quidē hæc oīa Ioannes huius verbi
ac ſempiterni principij contēplator excelſus magnificè aſſecutus eſt, quia videlicet eleuatus eſt
vt aquila, apertos intendēs oculos in diuinitatis radios, & in arduis poſuit nidū ſuū. i. æterni hu-
ius Euangelij ſui munimentū in petris manſit. i. in ſoliditate veritatis, atq; inde contemplatus eſt
eſcā, ſcilicet illā, quam & attingere meruit, huius verbi ſempiterni gloriā. Attamē ſicut ſupra di-
ctū eſt, oculi eius cernēt terrā de lōgè, ita & hic, inquit, oculi eius de longè proſpiciunt, quia vide-

1.Cor.13 licet ſic quoque eleuata hæc aquila, nec dū per ſpeciem,ſed per ſpeculū in ænigmate videt Deū.
1.Ioā.3. Nunc enim,inquit,filij Dei ſumus,ſed nondum apparuit quid erimus.Licet autem pulli eius lābant ſanguinem,id eſt,auditores eius cognito tantū crucifixi Dñi cruore ſatientur,eo quòd diuinitatis arcana percipere nequeant:nō tamen omninò iure reprehenditur,quòd tantæ aquilæ volatum aliquatenus proſpicere conamur.Nā & pulli idcirco in nido ſuo aluntur,vt poſt matrem ſuam quandoq; ad candē euolent eſcam.Igitur alta myſteria,quæ in hoc ſplēdore Euangelij velut grandis aquila,peruolauit magnus doctor Auguſtinus, nos eadem quidem via,ſed nō omninò eiſdem veſtigijs ſubſequi nitemur: nam ille quidem alta mōtium peruolat cacumina,nos interdum & circa radices imas occupabimur.Ille præcelſæ arboris ſuperiora quæq; poma carpere feſtinat,nos terræ quoque proximos,quos paruulis reliquit,attingere conabimur euangelicæ literæ ramuſculos,vt quia grandioribus in alta myſteriorum explanatione ſatisfactum eſt, nunc paruis, id eſt,noſtri ſimilibus continuatio quoque literæ ſubueniat.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. IN EVANGELIVM IOANNIS COMMENTARIORVM LIB. I.

Aīa Ioannis ꝑ verbum imprǫgnata. Pſal.84 Pſal.44 IN principio erat verbum.] Ecce veritas quæ de terra orta eſt, carnem de virgine aſſumens, vt nos à diabolo liberaret, eadem de virginali Ioannis anima generatur,vocem corpoream induens,vt pro nobis contra omnem hæreticam prauitatem dimicet.Qui enim de corde ſuo verbum bonum eructauit in vterum virginis,vt Deus inuiſibilis,viſibilis & verus homo fieret:ipſe caſtis complexibus ſuis aſcitā dilecti Ioannis animam eodem verbo imprægnauit, vt verbum ineffabile per vocem literamq; eius audibile & intelligibile procederet. Ait ergo:In principio erat verbum.Itaque non recentem adoramus dominum, ſicut Cherinthus,Marcion atque Ebion,cæteriq; Antichriſti mentiti ſunt:falſum quippe eſt quòd dixerunt, ante Mariam non extitiſſe Chriſtum.Chriſtus enim,qui nunc homo eſt in fine ſeculorū, in principio & ante ſecula erat verbū.Non erat totum quod nunc eſt,ſcilicet caro & verbū,ſed erat tantummodo verbū.Nunc geminæ gigas ſubſtantiæ duplicisq; operatiōis vna perſona eſt:in principio aūt vnius ſubſtantiæ,vniusq; operationis verbum erat,Chriſtus igitur ante Mariam erat,

Quale verbum eſt Chriſtus. quia in principio verbum erat.Verbum autem hic non pueriliter,id eſt,iuxta etymologiam nominis,accipiendum eſt,ſcilicet ſicut apud Donatum pueri accepimus verbū dici, eo quòd verberato aere plectroq; linguæ formetur.Nā verbū eiuſmodi per aerem ſonando tranſit: verbum autem,quod in principio ſcilicet ante ipſum aerem & ante omnia quæ facta ſunt,erat, manet in

Eſa.40. æternum.Hoc etenim verbum ratio perpetua eſt,ſapientia ſempiterna eſt, intellectus incōprehenſibilis eſt,veritas incommutabilis eſt.Cùm autem apud nos,tam de articulata voce q̃ de tacito animi conſilio verbum æquiuocè prædicetur : cur non ipſa ratio ſempiterna rectè verbum dicatur:vnde nobis ineſt rationalitas, id eſt,vniuerſa quæ nobis ſuppetit verba faciendi facul-

1.cor.14 tas? Nolite ergo pueri effici ſenſibus, inquit Apoſtolus,quia verbum, etſi non aereum,id eſt,

al's at. verberato aere formatum , verbum,inquam, etſi non affectiuum, vt verba noſtra ſunt, *aut ſubſtantiale,inquam,Chriſtus in principio erat verbum. Vbi autem erat hoc verbum? Quis

Iob.15. erat locus eius? Neſcit homo pretium eius,ſicut per B.Iob dicitur: Reuelante autem ſpiritu,paulatim cognoſcitur,per ea quæ ſequuntur,& primum per id,quod quaſi locus eius,vbi iam tunc in principio fuerit,oſtenditur, cùm ſubditur: [Et verbum erat apud Deum.] Ecce ſagittæ do-

Abac.3. miniſtæ ſunt,quarum in luce imus,hæc fulgurans eius haſta eſt , cuius in ſplendore gradimur, ſicut ei per prophetam dictum eſt:In luce ſagittarum tuarum ibunt in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ. Nam eius ſententiæ ſagitta quam primū iecit, eos omnes hæreticos confixit, qui diuerſis quidem blaſphemijs, ſed pari ſpiritu malignitatis , Chriſtum ante Mariam , ſicut iam dictum eſt,fuiſſe negabant.Hac autem ſequenti ,Patripaſsianos percutit:qui trinitatem abnegantes,patrem,& filium,& ſpiritum ſanctum,vnam tantùm,non tres eſſe perſonas aſſerebant . Ait enim euidenter:Et verbum erat apud Deum.Vt de perſonis non dubites , dum alteram audis

Quō ỹbū erat apud Deum. eſſe vel fuiſſe apud alteram. Magnificè huius verbi dignitatem inſinuat , dicendo,erat apud Deum. Nam apud Deum erat , quid eſt, niſi in magno erat honore , in ſumma dignitate , in magna dilectione? Erat apud Deum,ſed non quemadmodum apud diuitem aurum ſuum. Nam apud diuitem aurum eſt in arca,non in ipſius ſubſtantia miſera atque vitioſa, fortaſsis & lepro-

Iob.12. ſa. Erat autem apud Deum , quomodo apud ſapientem ſapientia , apud fortem fortitudo.

Nam

Nam per B. Iob dicitur: Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo. Aurum diuitijs in marſupio e- Iob. 12.
ius. Verbum Dei in corde eius. Verè ergo verbum erat apud Deum. Iam vero ſicut perſonas Vna ſub
diſtinxit, dicendo: Et verbum erat apud Deum, ſic è contra ſubſtantiam coniungit, ſubdendo: ſtantia
[Et Deus erat verbum] Subſtantiam quippe breuiter vnam eſſe teſtatus eſt in duabus perſo- Dei &
nis, Dei & verbi ſui, quod ægrè ferunt Sabelliani, moleſtè accipiunt Arriani. Nam illi quidem, verbi.
id eſt, Sabelliani, mallent vt dixiſſet Dei & verbi ſui, ſicut vnam ſubſtantiam, ſic vnã eandemq́
eſſe perſonam. Iſti autem, id eſt, Arriani, ſicut duas perſonas, ita nihilominus duas ac diuerſas
vellent eũ expreſſiſſe ſubſtãtias. Solum enim patrem eſſe Deum vel creatorem, filiũ verò crea-
turam eſſe volunt, licet magnam atq; excellentẽ. Sed veritas præſentis teſtimonij, tãquam vox
fulgurantis tonitrui, verberat vtrinq; terram, i. vtrarumq; partium cauteriatam æquè confun-
dit conſcientiam. Exultent igitur Homouſiani, id eſt, conſeſſores conſubſtantialitatis, neq; con- 2. tim. 4
fundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes: ſcilicet duas quidem perſonas, ſed vnam pa- Homouſiani.
tris & verbi ſubſtantiam cũ tanti teſtis ſuffragatione confitentes. Deus enim, inquit, erat ver-
bum. Protinus vna ſententia perpulchrè complectitur cuncta, quæ in tribus iam dictis expreſ-
ſit propoſitionibus. [Hoc, inquit, erat in principio apud Deum] Quid tandem prouenit ex eo, Cur po
quod verbum erat apud Deum? vel cur non maluit Euangeliſta dicere, erat in Deo verbum, ſed tius ait,
ait, imò & ſecundò repetiuit, erat apud Deũ? Hac enim politiuncula, ſignificat magnum aliquod apud de
ſe intendere negotium. Nã & nos quoties ita loquentes dicimus, perſonam aliquam apud aliam um q̃ in
eſſe perſonam, in eo proprietas locutionis eſt, ſi ſignificare velimus certum aliquod intereſſe Deo.
negotium. Quid ergo inter vtrunque, mediante vtriuſque bonitate conuenit. Sequitur:
[Omnia per ipſum facta ſunt] Hoc planè propter vtriuſque bonitatem, quæ eſt ſpiritus ſan-
ctus, effectum eſt. Nam ſi quæras, quis omnia fecerit? reſpondebitur, Deus. Si quæras per quid?
ecce habes, per ipſum ſcilicet verbum. Si interrogas, quare? reſpondetur: quia bonus eſt. Et hæc
tota trinitas eſt. Omnia, inquit, per ipſum facta ſunt. O quanta laude, quanta veneratione di
gnum eſt hoc verbum, per quod omnia facta ſunt. Beneuoli ſpectatores leuant oculos cor-
dis & corporis ad pulchritudinem eorum quæ facta ſunt viſibilium & inuiſibilium, & attentè
conſiderantes corde & ore conclamant, magnum atque pulchrum eſſe artificis Dei ingenium,
quod non eſt aliud niſi hoc verbum, per quod tanta, tam pulchra facta ſunt. Per ipſum enim Pſal. 32.
omnia facta ſunt. Nam & alia ſcriptura teſtatur: quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & 148.
creata ſunt, ſcilicet ea quæ ad laudem creatoris inuitabant: omnes angeli eius, omnes virtu-
tes eius, ſol & luna, ſtellæ & lumen, cæli cælorum, & omnia quæ in eis ſunt, terra, & omnia quæ
in ea ſunt, mare & omnia quæ in eo ſunt. Dixit ipſe, vt alia quoque ſcriptura teſtis eſt, fiat lux, Gen. 1.
& facta eſt lux. Dixit, fiat firmamentum, & factum eſt. Dixit & de ſingulis cæterorum, fiat, & fa
cta ſunt: per verbum ergo facta ſunt, quia dicendo facta ſunt. Dicendo autem non elementari
ſono, vel voce corporea: Deus enim ſpiritus eſt, ſed eo modo loquendi, quo anima tua, qui-
cunque es homo, quam ille fecit ad imaginem ſuam, tacitam quum libet format loquelam.

Attende quicunque filius lucis es, & ſicut telas aranearum ea contemne, quæ filij noctis, id Filij no-
eſt, philoſophi huius ſeculi ſomniarunt. Dixerunt enim materiam ex qua cuncta fierent, quam ctis phi
etiam appellauerunt Hylen, non à Deo creatam, ſed Deo fuiſſe contempiternam: qua Deus ſit loſophi
vſus, vt artifex ligno vtitur, dum mundũ iſtũ conderet ſibi coæternum. Qui etiã formulas fuiſſe
finxerunt, quas dicunt Idæas: quibus intendens, ad earum cuncta faceret imitationem. Hæc er-
go contemne, verbi æterni cultor & agnitor: quia non ſic habet veritas, ſed omnia per ipſum fa
cta ſunt, & in hoc principio, id eſt, in hoc verbo, creauit Deus cælum & terram, & omnia quæ in
eis ſunt. Igitur ab eo quod infirmum eſt Dei, à natiuitate carnis, ab anguſtijs præſepis, ab om-
ni conditione mortalitatis, leua ſurſum oculos mentis ſupra Mariam, quæ & ipſa ſine dubio per
ipſum inter omnia facta eſt: & ex eo quod omnia per ipſum facta ſunt, antiquitatem Chriſti,
maieſtatem verbi Dei, fideliter æſtima, quiſquis nondum audita vel intellecta veritate tanti
teſtis Chriſtum ante Mariam non extitiſſe ſuſpicabaris. Qui quanta intentione dixerit, omnia
per ipſum facta ſunt, acri repetitione protinus inculcat, cum ſubiungit: [Et ſine ipſo factũ eſt
nihil] Nihil, inquit, ſine ipſo factum eſt, nulla natura, nulla ſubſtantia, nulla omninò quamli-
bet mala. Nulla enim mala per naturam, nulla mala niſi per accedentem malitiam: nam &
diabolus per vitium quidem malus eſt, ſed ſubſtantia eius per naturam mala non eſt. Explo-
ſa ergo eſt fabula Manichæorum de malo principio, vel de tota neſcio qua gente tenebrarum: Fabula
quia (ſicut iam dictum eſt, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Sequitur: Mani-
[Quod factum eſt in ipſo vita erat] Adhuc nihilominus moleſti veritatis interpellatores vr- chæorũ.
gere ſolent, maximè hi, qui mundum Deo coæternum, vt iam dictum eſt, fuiſſe ſuſpicati ſunt, Duæ q-
& dicere: Cur noua Deo voluntas incidit? Cur nouum conſilium inijt? Nam ſi poſt infinitas æ- ſtiões de
ternitatis ſuæ moras, fecit quandoq; mundum, noua voluntas eſt, nouumq; conſilium, ſatiſq; volunta
hoc euidens eſt mutabilitatis eius indicium. Item, ſi conſtat, ante Mariam extitiſſe Chri- te & pru
ſtum, & omnia per ipſum facta ſunt, vnde noua voluntas, vt poſt tot annorum millia veniret dentia Dei.

ad reparationem hominum? Imò ſi cùm faceret mundum, & formaret protoplaſtum, ſaluum voluit eſſe genus humanum, cur non prouidit, vel præcauit, ne incurreret perditionis naufragium? Nam alterum quidem mutabilitatis, alterum imprudentiæ poteſt argui. Hasquoq; partes contentionis aduerſæ, veritas vndique oculata, tanquam renaſcentia ſuccidit hydræ capita: ſubiungendo, ſicut ſapientiæ maieſtatem decet, tranquillè ac breuiter. Quod factum eſt, in ipſo vita erat.

Quod factum eſt in ipſo, vita erat i. vitalis ſcientia.

Senſus iſte eſt: Quicquid factum eſt antequam fieret, in ipſius erat præſcientia, quæ videlicet præſcientia non eſt aliud quàm vita. Diuinitati nanque non eſt aliud viuere, aliud ſcire, nec aliud eſt in Deo viuens ſapientia, quàm ſapiens vita. Aliter autem eſt in anima. Nam viuit quidem ſubſtantialiter, ſapit autem accidentaliter: Deus vero tam viuit, quàm ſapit ſubſtantialiter. Nihil enim accidentium in diuinitatem cadere poteſt. Igitur vita, id eſt, vitalis omnium quæ facturus erat iam in ipſo erat à principio ſcientia. Verum eſt, probabile eſt, neceſſariũ eſt.

Imagies rerũ in anima.

Nam vnde hoc habet anima rationalis, vt cum fabrili vel architectonica quippiam componendum eſt ſtructura, prius totum illud apud ſe intus videat in arte, quam foris exhibeat in opere? Si enim arcam vel amplæ domus fabricam ſtruere velit, eius apud ſe prius verſat imaginem: iamq; mens & cogitatio talis eſt, qualis poſtmodum materialis ſitus operis viſendus eſt. Rectè ergo dicas, quia quod faciendum eſt, iam in mente artificis vita eſt? Vnde quæſo, hoc habet anima rationalis, niſi quia creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginẽ Dei creauit illum?

Hebr. 1.

Imago autem Dei, ſplendorq;, vt ait Apoſtolus, & figura ſubſtantiæ eius eſt hoc verbum, hic filius de Deo Deus, figura videlicet per ſimilitudinem dictus, quia pater cum hoc verbo ſic vnus eſt Deus, ſicut aurum vel ebur & imago regis in eo ſigillum vnum eſſe dinoſcitur. Nec verò ſecundum exteriorem hominem, ſicut Humaniformij ſuſpicati ſunt, ſed ſecundum interiorem nos hac figura ſignati ſumus, vnde & rationalis, id eſt, doctrinæ vel diſciplinæ perceptibiles ſumus. Si ergo tam pulchra ſunt rationis lineamenta in ea quæ formata eſt anima, quàm clara, quàm certa eſt ipſa ratio diuina, quæ non eſt formata, ſed ipſa forma? Si adeò viuaciter artis ſuæ compos eſt vmbra, nonne multo magis in propoſito vel opere ſuo prouida & cõſtans eſt ipſa veritas? Planè incomparabiliter conſtantius atque perfectius omnium quæ facienda erant, in hoc verbo viuebat ordo vel natura. Nec ſolum nouerat ab initio, quæ vel qualiter omnia conderet, ſuoq; ſtatu ſingula diſponeret, ſed etiam quædam perdita qualiter ad ſuam gloriam recuperaret. Inde eſt quod ſuum certum ſeruat omnis natura curſum, nihilq; fit ſub ſole nouum, quia videlicet ſemel de immutabili voluntate poſuit præceptum, ſemel & ſimul omnia creauit, qui viuit in æternum.

Eccle. 1. Eccle. 8 Ro. 8.

Sic omnino inſuperabilis manet altitudo diuini conſilij quod habuit ſuper ſalutem generis humani. Nec enim electos alios vocauit, iuſtificauit, & magnificauit, quàm quos ante ſecula præſciuit & prędeſtinauit, neque tanquam præuentus aut circumuentus à diabolo, nouum aliquid excogitauit, quando hoc verbum miſit incarnari, ſed ſic prędefinitum eſt, ſic omninò, quia pulchrum & ſpecioſum erat, ante patrem complacitum eſt: vt inter inimicitias aduerſantis diaboli ſemper in melius ſaluti noſtræ proſpiciens vſque ad ſummum ſuæ diſpoſitionis beneficentia diuina perueniret. Quid ergo impotentiæ vel temeritatis Deum arguis, hæretica temeritas? Quod factum eſt, hic ſubdiſtingue, ac deinde ſubinfer: in ipſo, ſcilicet verbo, vita erat.

Verbũ æterna ſapientia. Prou. 8.

Vel certè, vt iam ſecundum ſcripturam aliam loquar: quod factum eſt, ſpectabilis atque delicioſus coram ſapientiæ ſuæ Deo ludus erat. Sic enim dicit ipſa, quæ eſt hoc Dei verbum, ſapientia: Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret, à principio, & ab æterno ordinata ſum. Et poſt pauca: Et delectabar, inquit, per ſingulos dies ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarum: Et deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Ludus iſte ineffabilis eſt diuinæ bonitatis iucunditas, qua iam creator antequam quicquam faceret, delectabatur in verbo ſuo, in ſapientia ſua. Magna ſunt hęc, alta ſunt hæc.

Similitudo ex arte muſici.

Et horum quidem ſenſuum maieſtas, mortalium oculos, velut claritas ſolis, reuerberat: Attamen eorundem ſimilitudo nonnulla, tanquam ſolis imago, quæ perſpici poſſit in aqua, noſtræ naturæ ſubrutilat. Verbi gratia: Ecce muſicus inſtrumenta quælibet ex arte componit, certiſq; ac ſibimet cognitis dimenſa numeris, vocum interualla diſcriminans: flatu vel pulſu concitatum ſonum inanimatæ rei rationem ſibi inſitam, imitari compellit. Quid ergo? Nonne antequam inſtrumenta componeret, aderat ludens in mente & voce eius muſica, ludens in diuerſitate vel diſtinctione modorum, & delicię eius in multorum ſuauitate cãtuum? Vna fuerat, vna nihilominus & nunc eſt muſica, nihilq; creſcit aut ſe multiplicat, quamlibet multas ad canendum voluptas cantoris comportet citharas.

Pſal. 150 Pſal. 56

In hoc (vt dictum eſt) nonnulla ſimilitudo eſt. Nam quid ſumus nos, niſi magni muſici, Dei quædam inſtrumenta? Vnde & in citharis & in organis, quæ profectò corda & corpora noſtra ſunt, dominum laudare iubemur. Ipſe quoque Dominus noſter, muſicum Dei patris maximè inſtrumentum eſt: cui dicit idem pater, dum ſecundum corpus in ſepulchro iacet: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Imo totus mundus diuinæ laudis inſtrumentum eſt, licet ſolus homo vel angelus laudem Dei decantare ſciat, ſicut in citharis ſola chorda, ſed non ſine ligno modum cantilenæ

perſonat

perſonat. Igitur quemadmodum natura muſicæ in anima muſici vita eſt, quam inſtrumento
ars imitata eſt, ſic totius mundi compoſitio, qui (vt dictum eſt) diuinæ laudis inſtrumentũ eſt,
priuſquam fieret, in hoc verbo, vita erat, de qua & ſubditur: [Et vita erat lux hominum.] Hæc,
inquit, vita, quæ erat hoc verbum per quod omnia facta ſunt, hæc ratio ſempiterna lux eſt ho-
minum: ſcilicet optimæ partis omnium quæ facta ſunt: quia videlicet ſolam in hoc viſibili mun
do illuminat humanam naturam: id eſt, cùm ſuper omnia quæ facta ſunt, luceat: ſuam ipſius
imaginem in ſola exprimit hominis anima. Omnium enim quæ facta ſunt, alia quidem ſunt,
vt lapides: alia & ſunt & viuunt, vt arbores: alia vero ſunt, & viuunt, & ſentiunt, vt pecora.
Homo autem poſt angelum ſolus in hoc honore eſt poſitus, quod ad quærendum & inuenien-
dum creatorem ſuum factus eſt idoneus. Ergo quod ait, vita hæc erat, vel eſt lux hominum, ta-
le eſt, ac ſi diceret: rationalitatis lucem ſoli impertita eſt naturæ hominum. Quod cùm ita ſit, Cur hic
potuit dicere ſic: & vita erat angelorum pariter & hominum. Vtranque enim naturam, ſcilicet an non di-
gelicam pariter & humanam, ſplendidæ ratiõis nobilitas illuſtrauit: quam exinde percepimus, citur vi-
quòd (vt ſupra dictum eſt) fecit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Ve- ta, lux,
rùm non angelis, ſed ſolis hominibus Euangelium ſcribitur, nec enim propter angelos, ſed angelo-
propter homines tantum venit Chriſtus, quem qui non receperunt, in hoc maximè Euange- rum &
lio, & in cæteris apoſtolorum dictis arguuntur, arguente per illos ſancto ſpiritu, iuxta quod hoim.
de illo loquens ipſe Chriſtus: Ille, inquit, arguet mundum de peccato, quia non crediderunt in Ioan. 16
me. Bene ergo dictum eſt nunc, lux hominum tantum: nam de angelis ad præſens non perti-
net negotium. Et lux hominum vniuerſaliter dictum eſt: id eſt, bonorum pariter & malorum: Duplex
quia videlicet æquè tam boni quàm mali in hoc lucent, quod rationales ſunt. Nam licet homo lux in
malus peccando obtenebretur, fiatque noctis atque tenebrarum filius: non tamen ea qua pecora hoie.
præcellit, rationis luce priuatur. Eſt & alia lux quæ per malitiæ tenebras potuit vel poteſt amit- 1. theſ. 5.
ti: ſcilicet gloria ſimilitudinis Dei. Fecit enim Deus hominem, non ſolùm ad imaginem, ſed ad
ſimilitudinem ſuam. Ad imaginem videlicet, in eo quod rationalem & æternum: Ad ſimilitu-
dinem verò, in eo quod ſuæ bonitatis imitatorem fecit eum. Et hanc quidem ſimilitudinis Dei
lucem tunc amittit, quando peccando creatoris imitationem deſerit. Illa autem, quam ha-
bet ex imagine Dei, rationis claritate lucere non deſinit. Et per illam redarguitur à Deo, qui e-
tiam in hoc ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos: quod rationis luce nec bonos priuat Mat. 5.
nec malos: lux igitur hominum eſt etiam malòrum, propter quod inexcuſabiles ſunt. Vnde & Roma. 1
ſequitur [Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.] Lux, inquit, ſcilicet
diſcretio ſupradictæ rationis, lucet in tenebris, id eſt, in conſcientia illorum, qui malè agendo te-
nebræ facti ſunt. Nam vt de Iudæis taceam, qui cum rationis luce lucernam quoque habue-
runt ſacræ ſcripturæ: de gentilibus, eiuſmodi lucem non habentibus, dicit Apoſtolus: Quia Pſal. 118.
quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis reuelauit. Inuiſibilia enim eius à crea Rom. 1
tura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Lux ergo rationis eſt, quæ lucet
in quamlibet profundis peccatorum tenebris. Sed lucem hanc in ſeipſis lucentem, cùm tene-
bræ eſſent, ipſi non comprehenderunt: quia videlicet cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum
glorificauerunt, aut gratias egerunt. Amplius autem rei ſunt Iudæi: quia cùm tam natura-
lis rationis iudicio, quàm ſacræ legis teſtimonio lucem veram poſſent agnoſcere præſentem,
magis obtenebrati ſunt, & non cognouerunt eam. Clauſerunt quippe oculos ſuos, ne viderent, Eſa. 9.
& aures ſuas compreſſerunt, ne audirent, & omnino intelligere noluerunt, vt bene agerent. Act. 28.
Ecce ſignum cui contradicebatur, quantis fragoribus intonantis veritatis defenditur? Pſal. 33.
Quid ſpiritus immundi contra hiſcere poſſunt ab interioribus hæreticorum prorepentes in mo Luc. 2.
dum ranarum? Veruntamen alij ſuperſunt hoſtes, & contradictores huius ſigni, ſcilicet Iudæi, Differẽ-
qui tanquam ſub alio cælo poſiti, non terrentur: quia non audiunt fragorem huius tonitrui. tia inter
Nam hæretici quidem quaſi de ſuo cælo fulminantur, dum ſequaces Apoſtolorum ſe eſſe ſimu Iudæos
lantes (aliter enim non audirentur, niſi apoſtolici eſſe putarentur) ſimulantes ergo apoſtoli- & hære-
cam ſe tenere vel proferre doctrinam, tanti apoſtoli teſtimonio deſuper vt aduerſarij feriun- ticos.
tur. At verò Iudæi, tanquam ſub alio climate ſunt, quia Chriſti Apoſtolos non recipiunt, & Pſal. 18.
propterea nihil ad eos pertinet, nihil eos mouet, quod tantam gloriam Dei noſtrum annunciat
firmamentum. Quid ergo? Nunquid excuſabiles erunt? Nunquid non audierunt, vel ſe au-
diſſe diſsimulare potuerunt? Imò primi audierunt, non vndecunque, ſed ex ore eius, quem nec Mat. 21.
abſcondere nec refellere vllatenus poſſunt. Audierunt quippe per Ioannem Baptiſtam, quem Luc. 20.
omnes ſciunt eſſe prophetam, cuius non ex hominibus, ſed de cœlo fuiſſe teſtimonium, nega- Vide Io
re ipſi nequeunt. Celebratum eſt enim & ab ipſorum hiſtoriographis nomen meritumque Io- ſeph. de
annis, miraculum natiuitatis, & ſanctitas vitæ mirabilis, dignitas prædicationis, vel autori- anti. li.
tas baptiſmatis, teſtimonium quoque quod Chriſto perhibuit, & cauſa mortis. Qui ipſe qui- 18. ca. 10.
dem nihil ſcripſit, ſed cùm tantus eſſet, vt Chriſtus potuiſſet æſtimari, quid dixerit, quem di- Ioan. 1.
gito oſtenderit; totus orbis audiuit, & hic ſonus eius in omnem terram exiuit. Hunc ergo te- Duo te-
ſtes ido-
nei.

ſtem tam idoneum hic dilectus Chriſto Ioannes aſſumit ſecum, vt in ore duorum teſtium legi-
Deut. 17 timè ſtet hoc fidei verbum, digneq; frequens præſtetur auditorium, tam propter teſtium vitam,
Ioan. 8. quàm propter teſtimoniorum conſtantiam: cum quibus hunc aſſumit, alternatim poſiturus
nunc ſua, nunc illius verba Chriſto teſtimonium perhibentis, hoc modo, oſtendens ante om-
Verbũ nia, quis vel qualis fuerit. [Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes.] Proinde cum
erat, Ioã de verbi æternitate loquens, Euangeliſta dixerit, erat & erat: nunc fuit homo dicit, detorta in
nes fuit. præteritum perfectum tempus dictiuncula. Nam quia verbi eſſe nec cœpit nec deſijt: hu-
ius autem hominis Ioannis, vtpote defuncti iam, eſſe præterijt: tam diu quippe rectè homo eſſe
dicitur, quam diu caro eſt cum anima rationali: prudenter ergo, & propriè, de illo erat, de hoc
Pſal. 101 dictum eſt, fuit: Etenim cœli peribunt, tu autem permanes, inquit Pſalmiſta, & omnes ſicut
veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem
ipſe es, & anni tui non deficient. Fuit ergo, inquit, homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioan
nes. Singula verba quaſi ſtatera ponderanda ſunt, quia videlicet de theſauris ſapientiæ
prodeunt, cuius dicta tunc grauioris ponderis habentur, quando ſupervacuè prolata non vi-
dentur, præſertim in tanto tamq; præcipuo negotio, vbi maximè ſemetipſam maieſtas verita-
tis agnoſcere debet, ne effluere dignetur verbis inaniter cadentibus. Cum autem ſic dici po-
tuiſſet: Venit Ioannes in teſtimonium, ſuperfluè videtur ſic protelatum: Fuit homo miſſus à
Deo, cui nomen erat Ioannes: hic venit in teſtimonium. Siquidem & alij prophetæ homines
fuerunt, & omnes à Deo miſſi ſunt, & nomine Ioannis multi homines æquiuocati ſunt.

Quantũ Diligentius ergo penſanda ſunt, quia non exili elocutione, ſed grandi declamatione prolata
Ioannis ſunt. Videlicet tali in loco vel cauſa ſic nominatus homo fuit, multum ſuſpiciendus, longè
bap. te- diſsimilis hominibus multis, vtpote quo maior inter natos mulierum nemo ſurrexit, adeo ma
ſtimo- gnus, vt longè ante per prophetam angelus dictus ſit. Hic eſt enim, inquit Dominus, de quo
nium. Mat. 11. ſcriptum eſt: Ecce mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam. Homo igi
Marc. 1. tur excellens & inclytus, ore rotundo, plenaq; euangelij voce in omnium contentione hominum
Malac. 3 meritò pronunciandus, Miſſus, inquit, à Deo. Et prophetæ omnes à Deo miſſi ſunt. Nam ſi
à Deo miſſi non ſunt, à ſemetipſis venerunt. Et ſi à ſemetipſis venerunt, & à ſemetipſis loquuti
ſunt, fures ſunt & latrones. Sed abſit hoc à præconibus veritatis, abſit ab his ad quos factus eſt
Ioan. 10 ſermo Dei: de quibus ſpiritus ſanctus: ego, inquit, dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Igitur &
Pſal. 81. ſancti prophetæ omnes à Deo miſſi ſunt, quia cum verbo Dei omnes venerunt. Quid ergo di-
gnum habet ſingulari tantæ enunciationis præconio, quòd fuit hic homo miſſus à Deo? Mul-
tum per omnem modum. Primum quidem, quia dies aliorum, quæ miſſi ſunt velociores cur-
ſore fuerunt. Quia videlicet cùm ſit curſoris officium vel tantillum expectare, donec videat
Iob. 9. quid nunciet eis ad quos recurſurus eſt, illi prius hinc per viam vniuerſæ carnis recurrerunt, quàm
3. reg. 2. præſtolatum Domini videre mererentur aduentum. Hic autem eo tempore miſſus eſt, quo il-
Ioan. 1. lum videre poſſet, ita vt eundem viuens viuentibus digito oſtenderet: mortuus mortuis apud
inferos paulo poſt affuturum nunciaret. Deinde ſic miſſus eſt, vt ſupra naturam veniret, natus
ex vtero ſenectutis & ſterili, quod non naturæ vſus, ſed ſolius Dei eſt opus, vt naſciturum
in naſcendo præueniret, prædicaturum prædicando præcurreret, baptizaturum baptizando
præiret, moriturum moriendo præcederet. Singulariter ergo miſſus eſt, cui nuſquam ſubſi-
ſtere, nuſquàm diuertere, nullum vacauit cum ſeculo ſermonem habere, non domum, non agrũ
poſsidere, nec affines agnoſcere: ſed vrgente ſermone Dei, vrgente negotio mittentis pariter &
ſubſequentis, nudus & expeditus currere habebat ante faciem eius, velut qui ad hoc ſolum fa-
ctus erat & natus, vt pararet coram eo vias eius. Et huic nomen erat Ioannes. Non ab homini
Luc. 1. bus, neque per hominem, ſed à Deo per ipſius Archangelum, nõ caſu, ſed certam ob cauſam, no-
Cur no men illi erat Ioannes. Certam planè ob cauſam, quia videlicet totius prædicationis eius ſumma
mẽ eius fuit Dñi gratia. Quid enim prædicauit, niſi carnalem legem abolitam, & ſpiritualem exortã eſſe
erat Io- gratiam? Nam vſq; ad ipſum lex, quæ per Moſen data eſt, à diebus autem ipſius gratia quæ per
annes. Ieſum Chriſtum facta eſt. Et ex quo autorem eiuſdem gratiæ prætento monſtrauit indice, per ean
Ioan. 1. dẽ gratiam regnũ cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Hoc autem, ſcilicet dñi gra
Mat. 11. tiam, nomen Ioannis interpretatum ſonat. Igitur cauſa manifeſta, cauſa digna eſt, propter quam
illi nomen erat Ioannes. Sed Iudæus hoc ignorat, quia videlicet alia ſunt hæc, qualia vela-
Iudæi Io men quod eſt poſitum ſuper cor eius, admittere recuſat. Veruntamẽ alia multa præſto ſunt, quę
annis te & ſuperius ex parte dicta ſunt, quibus arguentibus teſtimonium eius vel baptiſmum de cœlo
ſtimo- fuiſſe negare nequeunt. Igitur demonſtrato tanto hoc homine, tanquam in conſpectu cõcilij, imò
niũ ne- in medio turbarũ, vel in ſeditiõe concitati aduerſus Chriſtum Iudaici populi, conſtanter edicit:
gare nõ [Hic venit in teſtimoniũ, vt teſtimoniũ perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illũ.] Hic
poſsũt. 2. Cor. 3 (inquit) tam magnus, tam expectabilis ad hoc venit, ad hoc factus vel natus eſt, ad hoc poſitus
Luc. 20. in ſublimi, vt ab oĩbus viſus, à cunctis auditus, teſtimonium perhiberet de lumine, videlicet ad-
Mat. 13. uerſus tenebras, quæ (vt ſupra dictum eſt) lucentem in ſemetipſis lucem noluerunt cõprehen
dere,

dere, dicentes: Nonne hic eſt filius fabri? quomodo ergo nunc dicit, quia de cœlo deſcẽdi? Ad- Luc. 4.
uerſus eos iſte teſtimonium perhibere venit, quod is ipſe eſſet lux hominum, quod eſſet vnigeni Ioan. 6.
tus Dei filius, per quem omnia facta ſunt. Et quidem prophetæ omnes de hoc eodẽ lumine te- Marc. 6.
ſtimonium perhibuerunt, ſed differt atque præcellit huius teſtimonium, in eo maximè quod illi Maiꝰ te-
vẽturum eſſe teſtati ſunt, hic iam aduenisſe teſtificans, digito quoque ne de perſona eius dubita ſtimo-
retur, præſentem oſtendit, dicens: Ecce agnus Dei, Hic erat quem dixi. Quo autem indigebat niũ Io-
lux hominum, vel quod ſibi proſpiciebat emolumentum, vt in conuenticulis noſtris tantope- annis, ꝙ
re ſibi prouideret, tam magni præconij teſtimonium? Vt omnes (inquit) crederent per eum, aliorum
ſubaudis, quod ipſe, & non alius, ipſe idẽ Ieſus Mariæ filius, & Ioſeph, vt putabatur, eſſet à prin propheta-
cipio Dei verbum, verbum Deus, lumen æternum. Hæc ergo erat intentio charitatis eius, quæ tarum.
non quærebat ea quæ ſua, ſed quæ noſtra ſunt. Hoc lux illa intendebat, vt omnes crederemus, Ioan. 1.
credendo accederemus ad eum, & illuminaremur, gratulamur, & gratias agimus pro tam be- Luc. 3.
nigna diuinitatis beneuolentia. Non autem quod parum luceret lux ipſa, idcirco teſtimonijs in- 1. cor. 13.
digebat: imò non lucis ipſius, ſed oculorum culpa erat, quod per ſemetipſum agnoſci non po
terat. Lippientes enim, imò & penè cæcati erant oculi hominum ex puluere terrenæ cupiditatis,
& idcirco lux vera, quanto magis lucebat, tanto grauius illos offendebat. Eius ergo impatien-
tes, ſeſe auerterant, & quaſi dorſum ad ſolis ortum dederant. Ioannem autem, velut montem,
ſolis eiuſdem radijs illuſtratum tolerabilius aſpiciebant. Hic placebat eis mons magnus de- Cur di-
coro lumine veſtitus, & in tantum delectabat eos, vt putarent quòd ipſe eſſet Chriſtus. Cõtra cit hic:
quam illorũ opinionem mox ſubditur: [Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lu Nõ erat
mine.] Cur enim lux eſſe denegatur, niſi quia lux idem Chriſtus eſſe putabatur? Sed non erat ille lux.
lux. Non, inquit, erat lux vera, non erat lux illuminans, non erat ipſa lucis ſubſtantia. Erat
autem talis lux, qualis & Apoſtoli, quibus dictum eſt: vos eſtis lux mundi, lux. ſ. aliunde ſuſce-
pta, lux non eſſentiali bono, ſed accidentali dono. Sed Chriſtus qualis lux erat? [Erat, inquit,
lux vera.] Lux erat vera. ſ. eius lucis, qua lucebat & Ioannes, efficiens cauſa. Nam ſequitur:
Quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.] Illuminat, inquit, omnem Mat. 5.
venientem in hunc mundum. ſ. illuſtratione illa quam in Adam omnes homines perdiderunt.
Quadam enim luce. ſ. luce rationis, quam habent ex eo quod ad imaginem Dei facti ſunt,
omnes homines illuminati veniunt. Quadam autem illuſtratione, ſcilicet cognitionis diui-
næ, quam habere debuerant ex eo, quod nihilominus ad ſimilitudinem Dei factus eſt ho-
mo, priuati naſcuntur in hunc mundum. Sed non omnes homines, non omnes omnino filij
Adam, iſtam diuinæ lucis conſequuntur gratiam. Multi enim ab illa ſunt iuſtè relicti, & erra-
uerunt à via veritatis, & ſol iuſtitiæ non ortus eſt eis. Igitur quod dictum eſt, illuminat omnem Vna illu
hominem venientem in hunc mundum, idem eſt ac ſi dixiſſet. Lux vera Chriſtus erat, ſine qua minatio
nemo illuminatur omnium hominum venientium in hunc mundum: qui vtique ex paterna præ- Chriſti.
uaricatione omnes obtenebrati veniunt. Sciendum autem, quia per propriam opera- & ſpũs
tionem ſpiritus ſancti fit, quòd illuminantur homines, vt ſancti ſint ad ſimilitudinem Dei, ſancti.
qui profectò quòd rationales ſunt cõditi ad imaginẽ Dei, propriũ eſt filij, qui eſt (vt ait Apoſto- Coloſ. 1
lus) imago Dei inuiſibilis. Veruntamen & hoc ipſum, quod ſpiritus ſanctus aduenit ad illumi- Luc. 12.
nandam mentem hominis, eiuſdẽ filij gratia fit, qui eundẽ ſpiritũ ſanctũ dare venit, ſicut ipſe de
ſeipſo enunciat: Ignẽ veni mittere in terrã, & quid volo, niſi vt ardeat? Lux ergo vera ſolus Chri
ſtus, qui (vt dictũ eſt) vtroque modo illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.
Si autem omnem hoiem, vtique & Ioannem. Sed hoc dictum eſt, quia lux iſta Chriſtus, lux vera
Dei verbum, priuſquam in teſtam carnis noſtræ deueniret, erat apud Deum: Quomodo er-
go, inquis, & ante Ioannem illuminabat omnem hominem, tam longè à Deo factum, tam longè
venientem in huius mundi exilium? Nam fortè de Ioanne non mireris, quia quando illumina- Ioannes
tus eſt, iã lux iſta in mundum venerat, iã templo ſuo. ſ. virginali vtero ſeſe infuderat. Fortè & ve- quoque à
rũ dicas, quia deſcendens magna illius lucis ſubſtantia, ſimul & Ioannem in matris vtero radia- Chriſto
uerat, & leni concuſſu illam, cui gaudentes applaudimus, infantis exultationem fecerat. illumi-
natus.

Illud quæris, quomodo prius cùm adhuc eſſet apud Deum, illuminabat omnem hominem
venientem in hunc mundum? ſed hoc te non moueat: imò audi quod ſequitur: [In mundo e- Verbũ
rat.] Et apud Deum erat, & in mundo erat. Verbum quippe Deus erat. Deus autem om- Dei ſit
nium creator, & in patre non eſt, quia vbique eſt. Verbum ergo Deus, quia incircumſcriptum apud
lumen eſt, quia vbique eſt, & apud Deum erat, & in mundo erat. Quid autem mirum, quod & in Deũ &
mundo erat? Audi quod maius eſt. Sequitur enim: [Et mundus per ipſum factus eſt.] Mundũ in mun-
ergo implet vt regat, regit vt impleat, quem & implendo circundat, & circundando implet, & do, quia
ſuſtinendo tranſcendit: & tranſcendendo ſuſtinet. Igitur repugnantia non ſunt ea quæ dicta vbique.
ſunt. ſ. quod hoc verbum, hæc vera lux, & erat apud Deum, & illuminabat omnem homi-
nem venientem in hunc mundum, quia videlicet cùm vbique ſit, & apud Deum erat, & in mun
do erat. Iam verò quid doloris, quid habet conqueſtionis, quod cũ dixiſſet, & mundus per ipſum

Ingratitudo & caſus primorum parẽtũ. Gen.3

factus eſt,protinus adiunxit [& mundus eum non cognouit.] O cæcitas,O ingratitudo. Ingrati nanque primi homines clauſerant,dum ſe aperire putabant,oculos ſuos promittente mendacij patre Diabolo,quòd ſi tranſgrederentur mandatum,aperirentur oculi eorum,fierentque ſicut dij,ſcientes bonum & malum,id eſt, haberent,quod ſolius Dei eſt,ſcientiam vniuerſorum. At verò econtra cæcati ſunt,ſuamq; cæcitatem poſteris ſuis hæreditariam dereliquerũt: vt per cæcitatem eum non viderent,qui in mundo erat,& per quem mundus factus eſt, cuius ſcientiæ coæquari procaciter affectauerant,& per ingratitudinem eum nec de tantillo, quantum ex operibus illum cognoſcere poterant,ſicut Deum glorificarent,aut gratias agerent. Quod ergo ait: Et mundus eum non cognouit. Exclamatio dolentis eſt. Amplius autem & hoc quod ſequitur:

In ꝓpria venit,ad ſemẽ.ſ. Abrahę. Heb.2 — Quo modo venit.

[In propria venit,& ſui eum non receperunt.] In propria nanque venit. i. in hunc mundum,qui per ipſum factus eſt,vel in eo,quod apprehendit ſemen Abrahæ, de quo propagatus peculiaris illi fuerat populus Iſrael. Apprehendens enim ſemen Abrahæ.i.aſſumens carnem de ſemine Abrahæ,in propria venit,dum in gente illa conuerſatus eſt cum hominibus, quam ſibi magnis in propriam hæreditatem acquiſierat beneficijs. Venit autem non localiter, Deus quippe eſt: vnde & conſtat,quia vbique eſt. Venit ſanè non de loco ad locum tranſeundo, ſed qui erat inuiſibilis, viſibilem ſe exhibendo. Nam in mundo erat per diuinitatem, cuius eſt eſſe vel manere: venit autem in mundum per humanitatem, cuius eſt ire, & de loco ad locum tranſire. [Et ſui(inquit)eum non receperunt.] Parum eſt,non receperunt,inſuper & occiderũt. Nam qui ſunt hi ſui, niſi maligni illi & male perdendi agricolæ, quibus ipſe ſuam locauerat vineam?

Mat.21. Vinea dñi, domus Iſrael. Eſa.5. Pſal.79. Mali agricolæ ſilius vineę. Mat.21. Luc.20.

Aptius nanque ſic accipitur: in propria venit, vt vineam illã intelligas, de qua ſcriptum eſt per prophetam: Vinea enim domini exercituũ domus Iſrael eſt, quam iuxta Pſalmiſtam,de Aegypto tranſtulit, eiecitq; gentes, & plantauit eam: Cui ſepem circundedit,quia videlicet vrbes muratas,vel angelorum præſidia præſtitit, fodit in ea torcular, & turrim ædificauit,id eſt, altare, & decus templi, in ea ſola gente habuit. Cùm ergo ad hanc vineam ſuam miſſus eſt,dicente patrefamilias: Verebuntur filium meum,in propria venit,ſed mali agricolæ,mali operarij legis,non receperunt eum,imò eiecerunt eum extra ciuitatem, & occiderunt animoſius & nequius quàm ſeruos eius,id eſt,iuſtos & prophetas occiderant. [Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.] Vniuerſali quidem enuntiatione dixit, ſui eum non receperunt, ſed non vniuerſaliter dixit,aut dicere debuit: nemo ſuorum recepit eum. Nam aliqui ſuorum, licet pauci, receperunt eum.

Gentes eũ maximè receperũt. Eſai.17. Ro.10. Hebr.13 Eph.2.

Et quod maiori gratia dignum eſt,cùm ſcirent ſe quoque ſimiliter eijciendos eſſe propter eum, tamen receperunt eum. Maximè autem de gente,quam neſciebat, de populo quem non cognouerat,ſcilicet de vniuerſitate gentium innumeri ad eum confluxerunt extra vineam ſuam proiectum,& ſuo ſanguine cruentatum, qui & ſubiectis humeris deuotè impoſitum ad ſuũ tranſtulere diuerſorium. Quotquot ergo(inquit)receperunt eum,quotquot exierunt ad eũ extra portam paſſum, quotquot de gentibus, quæ illum non cognouerant, ad eum cucurrerunt,& improperium eius portare non erubuerunt, dedit eis magnam poteſtatem, inclytam poteſtatem, ſcilicet poſſe filios Dei fieri, cùm prius Dei fuiſſent inimici. Talem ille poteſtatem dedit ijs qui receperunt eum.

Quo modo recipitur.

Quid ſit autem recipere eum, ne nimis laxè accipiatur, diffinit euidentius, adiungendo: [His qui credunt in nomine eius.] Ac ſi dicat: non tecto inducentibus, aut cibum apponentibus, potumq; miſcentibus,& ſic ſolummodo recipientibus iſta poteſtas datur, vt filij Dei efficiantur. Nam talia Iudas quoque exhibere, & diabolus eſſe potuit. Siquidem hoc modo caro ſola reficitur, Chriſtus autem non tantùm caro, ſed & verbum eſt,& maximè ex eo quod Dei verbum eſt,prædictam poteſtatem dare poteſt.

Quid ẽ credere in noĩe eius. Eſal.8. Eph.2. Oſee 1. Rom. 9. Nõ gloriãdum de ſanguinib. & ſanctitate parentũ. Mat.3. Caro ꝓ fœmina Gen.2. Mala.1. Rom.9.

His ergo qui ſic receperunt eum,quomodo recipiendum eſt Dei verbum, dedit poteſtatẽ filios Dei fieri.i.qui credunt in nomine eius. Credere nanque eſt ſemen Dei verbum cum amore ſuſceptum, impregnata mente portare,quod tãtæ virtutis atq; poteſtatis eſt,vt aiæ ſubſtantiam in ſuum vigorem trãſferens,de hoĩbus deos,de filijs iræ filios gratiæ faciat,fiatq; vt in loco,vbi dicebatur,nõ plebs mea vos,vbi vocentur filij Dei. [Qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.] Non ergo glorietur quis,quòd ex ſanctis parentibus carnaliter generatus ſit,videlicet quomodo gloriari ſolent Iudæi,quòd ſemen Abrahæ ſint. Nõ enim,quòd illis vel illis parentibus carnaliter quis natus ſit, idcirco magis aut minus cõputatur inter filios Dei. Quod maximè patet in duobus geminis Iacob & Eſau. Nam cùm ex eiſdem ſanguinibus, id eſt, ex commixtione eiuſdem patris,eiuſdem matris generati ſint,cùm nati ſint ex voluntate eiuſdem carnis, id eſt, fœminæ: carnem nanque Euangeliſta pro fœmina poſuit, iuxta illud: Hoc nunc os ex oſſibus meis,& caro de carne mea. Et ex voluntate eiuſdem viri, videlicet ſancti, & patriarchæ magni. Cùm ergo ex eiſdem ſanctis parentibus ambo nati ſint, non tamen idcirco ambo prædeſtinati, vel vocati ſunt in numerum filiorum Dei, ſed Iacob dilexi,Eſau autem odio habui,dicit Dominus. Item,ex ſanguinibus Chriſtianorum parentum quamlibet fidelium & iuſtorum, qui naſcuntur filij, naſcendo accipere non poſſunt, vt ſint

Chriſtiano

Chriſtiani: quamlibet naſcantur (vt dictum eſt) ex parentibus Chriſtianiſsimis, quia videlicet parentes nō ex eo, quòd Chriſtiani ſint, ſed ex eo carnaliter generant, quod homines ſunt. i. nō per Chriſti gratiam, ſed per carnis naturam, atq; ideò non in Chriſto generant, ſed in Adam.

Ex Chriſtianis nō generat Chriſtianus .i. filius Dei.

Igitur non minus hi qui ex circunciſione, quàm qui ex præputio, non minus qui ex iuſtis, q̃ qui ex iniuſtis parentibus nati ſunt, opus habent ad catholicam proficiſci Eccleſiam, cuius per miniſterium renaſcantur ſecundum nouum Adam, per quem & verum patrem Deum contingant: quia videlicet prius ex qualiumcunque parentum ſanguinibus pullulando naſcebantur ſecundum veterem Adam, per quem & præuaricationis principem diabolum contingebant.

Renaſcendo Chriſtiani fiūt.

Epilog9

Igitur, vt in extrema concluſione ad ſuperiora recurrat oratio, is qui (vt dictum eſt) illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, qui ſeſe recipientibus, talem dedit poteſtatem, vt filij Dei fiant, is ipſe erat lux vera: Ioannes autem in cuius minorationem hæc dicta ſunt, quia tantus erat, vt putaretur eſſe lux vera, teſtimonium ad quod venit, de hoc eodem lumine, à quo & ipſe illuminatus eſt, perhibeat. Ad hoc enim illum hic Euangeliſta Ioannes (vt ſupra dictum eſt) aſciuit, vt tam ſuo, quàm illius teſtimonio lucem veram poſsit defendere aduerſus tenebras, quæ noluerunt illam comprehendere. Proſequitur ergo de verbo quod cœperat, dicens: [Et verbum caro factum eſt] Vt audiat Cherinthus & cæteri Antichriſti quid coniunctio, &, quæ hic ponitur, ſibi velit: continuandum eſt ſic: Dixi ſuperius: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & omnia per ipſum facta ſunt. Ad idem regreſſus, poſtquam alium teſtem aſciui: Et verbum caro factum eſt. Ergo audiant pupilli, audiant poſthumi generoſam antiquitatem patris ſui. Audiant & ſciant, quia per Chriſtum omnia facta ſunt, & quia per ipſum factus eſt mundus, qui mundi origine tanto iunior dicebatur, vt ante Mariam fuiſſe negaretur ab hæreticis & Iudæis, nobilitati filiorum inuidentibus.

Verbū æternū caro factū eſt.

Cùm autem audimus, quia verbum caro factum eſt, non idem eſſe quis arbitretur, ac ſi dictum eſſet, verbum in carnem verſum eſt. Nam hic ſenſus hæreticus eſt, hæc expoſitio à fide aliena eſt. Non enim verbum in carnem verſum eſt, ſed aſſumendo carnem carnalibus condeſcendere dignatum eſt. Et ſic dictum eſt verbum, quod erat apud Deum, caro factum eſt. Quomodo tu quoq; dum loqueris, rectè dicere potes, verbum quod erat in anima mea vocale factum eſt. Quomodo ergo voce tua proficiſcente de ore tuo ad aures alienas, idipſum verbum tuum in corde tuo permanet, quod per auditum in alterius quoque mentem profectum eſt: ſic & verbi carne viſibili ad publicos aſpectus prodeunte, verbum ipſum in corde patris totum permanet, quod totum nihilominus per eandem carnem ad nos tranſmiſſum eſt.

Verbū non eſt verſum in carnē

Ita verbum idem totum in patre, totum in carne, attingens à fine vſque ad finem, idem à corde patris, vltra vel ſupra quem nihil eſt, quaſi trames aquæ immenſæ de fluuio trans vniuerſos angelorum ordines deſcendens ad carnem noſtram, vltra vel infra quàm propter peccatum in ſepulchro putreſcentem, abiectius nihil eſt. Illud quoque non prætereundum, quòd hic cum nomine vel ſubſtantia carnis anima quoque rationalis omninò debet intelligi. Non enim ſicut Apollinariſtæ hæretici ſuſpicati ſunt, verbum Dei ſine anima carnē aſſumpſit. Venit quippe ſaluum facere quod perierat: totus autem homo perierat. Totus reuera, id eſt, & in corpore & in anima. Nam in corpore mortalis, & in anima iam mortuus, & in vtroque æternaliter erat damnatus. Vt ergo totum ſaluaret verbum, totum nihilominus hominem, id eſt, carnem & animam rationalem aſſumpſit. Alioquin, ſi ſolam carnem ſine anima verbum Deus ſuſcepiſſet, vbi radicem ſuam fixiſſet? Solus quippe rationalis ſpiritus capax eius eſt. Siquidem verbum hoc ratio eſt, ſapientia eſt, quam ſinguli quoque homines, quantum ea participantur, non niſi mente vident, non niſi anima complectuntur. Multo magis ergo verbum vniuerſum, quando carnem ſuſcepit, congruum ſibi exceptorium, id eſt, animam rationabilē non omiſit. Abſit ſuſpicio hæc à corde, abſit ab ore omnium in verbo incarnato ſpem habentium. In anima quippe maximè ſcriptura illa facta eſt à Deo patre verbum bonum eructante, de qua ipſe in Pſalmo: Lingua, inquit, mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. Inſcripta nanque eſt veræ & integræ hominis naturæ vera & perfecta verbi huius natura, id eſt, coniuncta in vnitate perſonæ abſque confuſione vtriuſque ſubſtantiæ.

Verbū & in patre, & in carne totum. Sap. 8. Caro hic etiā aīam cōphēdit. Luc. 19. Verbū totum hoīem aſſumpſit. Pſal. 44

Sic ſic effectū eſt præclarum illud electrum, humani generis pretium atque ornamentum, in quo & diuinitatis aurum nihil de ſuo fulgore perdidit, & humanitatis argentum augmentum ſu[illegible]ecoris obtinuit. Igitur quod ait: Verbum caro factum eſt, idem eſt, ac ſi dixiſſet: Deus homo factus eſt, more ſcilicet eo, qui in ſcripturis viſitatus eſt. Solet enim nomine carnis interdum totus homo ſignificari, vt ibi: Et videbit omnis caro ſalutare Dei: ſicut econtra per animam totus homo ſignificatur, ſicut ſcriptum eſt: Deſcendit Iacob in Aegyptum in animabus ſeptuaginta quinque. Ergo Deus homo factus eſt; [& habitauit in nobis.] In nobis planè per omnia, vtpote de ſuis inuiſibilibus ad noſtra viſibilia profectus. Primum in vera natura noſtræ carnis, in cunctis humanæ naturæ legibus, habitauit in nobis. Nam hoc ſolummodo excepto, quod puerpera non ſecundum morem vniuerſæ carnis ex virili ſemi-

Electrū ex auro diuinitatis, & argēto humanitatis. Et caro & aīa pro toto homine qn̄doq; ponitur Luc. 3. Act. 7 Deus homo factus habitauit i nobis.

ſemine conceptum hominem edidit, nec partu violata eſt, ſed virgo ante partum, virgo permanſit & poſt partum, hoc ſanè excepto, toto ordine ſuo vera hominis natura cucurrit. Quod ſi Iudæus vel deteſtandus calumniator Manichæus, dicendo, ſi virgo peperit, phantaſma fuit, conſequens eſt, vt primos hominum parentes, ſ. Adam & Euam, quia carnalibus caruere patribus, non veros, ſed phantaſticos fuiſſe homines arbitrentur. Longius quippe eſt, à natura nobis viſitata formari hominem de terra, quàm concipi de fœmina. Mirabilius eſt plaſmari virum de inanimata & inſenſibili materia, quàm generari virum ſine viro de animata & ſenſibili, imò & rationali ſubſtantia. Illud quidem mirabilius, hoc autem eſt venerabilius. Illud diuinæ eſt potentiæ, hoc opus potentiæ pariter & gratiæ.

Verū nō phātaſti cū corpꝰ Chriſti ex virgine.

Iam quidam omninò abhorrent, quòd ſanctus ſanctorū Deus potuiſſe pati creditur, vt fœmineis clauderetur viſceribus. Sed, quæſo, num ſciūt ipſi modū ſui horroris? Eſt enim horror, alius qui à ratione, alius qui à ſenſu proficiſcitur. Siquidem à ratione eſt, quod vitium in comparatione virtutis perhorreſcimus, cùm tamen ſecundum ſenſum magis interdum vitio quàm virtute delectemur. A ſenſu autem eſt, quòd ſerpentē magis abhorremus tangere quàm lapidem, cùm tamen ſecundum rationem animatum & ſenſibile corpus ſerpentis, inanimato corpori lapidis indubitanter præferamus. Quonam ergo modo fœminea perhorrent viſcera, ſenſu an ratione? Senſu vtique, non ratione, quia videlicet ratio nullam ſubſtantiam vel naturam, nihil omnino eorum quæ fecit Deus, poteſt abhorrere.

Duplex horror. vnus à ſenſu, alius à ratione.

Nō horruit verbū virginis vterum.

Deus autem, vel verbum eius, cùm ſit ipſa ratio, nullis noſtris ſenſibus afficitur, nullam omninò creaturam vel naturam, quam procul dubio nemo alius quàm ipſe fecit, ſed ſolum naturæ vitium auerſatur & odit. Multo magis ergo, quod incorrupta viſcera virginis non abhorruerit, fideliter et piè credere expedit. Habitauit igitur in nobis verbum Deus, & in illo fœmineæ ſecreto naturæ, de quo nos non ſine peccato proceſsimus ſinguli, nouem menſibus abſque peccati contagione hoſpitatus eſt: inde tanquam ſponſus de thalamo ſuo procedens, & in ſole ponens tabernaculum ſuum, habitauit in nobis, tenera, vt infans, circundatus carne, & vagitus emittēs infantiæ, factus ſub lege, ſubditusq; Ioſeph & Mariæ, circunciſus, & tanquam peccator legali hoſtia mundatus, paſſus famem, & fraudes tentatoris perferens, perſecutiones quoque hominum ſuſtinens, & contriſtatus vſque ad mortem, de loco ad locum fugiens, ad extremum autem factus obediens vſq; ad mortē. Sed hæc humilitas infirmitatis quem ad finem tandem peruenit? Sequitur: [Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre.] Gloriam, inquit, eius vidimus, quam & idcirco atteſtari poſſumus, quia vidimus, & ab eo ſigno videre cœpimus, quo aquas in vinum conuertit, ad nuptias inuitatus. Hoc enim fecit initium ſignorum coram diſcipulis ſuis, & manifeſtauit gloriam ſuam. Deinde vidimus cæcos oculos illuminantem, lepram tactu ſuo fugantem, febres depellentem, putres mortuos ſuſcitantem, linguam conſtrictam, & ſurdas aures reſerantem, ſuper vndas ambulantem, ventos ſedantem, fluxum ſanguinis conſtringentem, & multa milia de paucis panibus ſaturantem. Vidimus & tranſmutatæ faciei eius, reuelandam ipſis angelorum choris, gloriam. Vidimus ad extremum, quod maximum & glorioſiſsimum eſt, à mortuis reſurgentem, vidimus in manibus & pedibus eius fixuram clauorum, vidimus (inquam) & inſpeximus, palpauimus, & manus noſtrę contrectauerunt latus eius lancea confixum, manducauimus cum illo & bibimus, & in cœlum glorioſe aſcendentem vidimus, & promiſſum ab illo paracletum, ſpiritum ſanctum accepimus. Hanc gloriam eius vidimus, gloriam quaſi vnigeniti à patre, id eſt, tantam gloriam, quanta nullus omnium Dei filiorum glorificari dignus habitus eſt. Nam cæteri filij Dei omnes adoptati ſunt, hic genitus, imò vnigenitus eſt. Cæteri ſunt omnes filij per gratiam, hic vnus & ſolus per naturam. Iure ergo hic ſpecioſus forma præ filijs hominum, differentē prę filijs omnibus habet, quam vidimus gloriam. Supremam tandem huius capituli audiamus concluſionem. Quàm glorioſum illum vidiſtis? [Plenum, inquit, gratiæ & veritatis] O magnum præconium, magnum & fidele teſtimonium. Quærebas cuiuſmodi eſſet illa vnigeniti gloria? Aurum eſt, aurum verum, dignum noſtræ captiuitatis pretium. Homo iſte diues & nobilis de theſauro altiſsimi prodijt, corpuſculum eius ſacculus eſt auri pretioſi, tene illum, dum reſcinditur per iniuriam mortis, & apprehende quod in illo eſt talentum gratiæ & veritatis. Quàm plenus autem ſit Chriſtus gratiæ & veritatis, vel quanti eadem gratia & veritas ſit ponderis, hic idem Euangeliſta Ioannes ſubſequenti mox Ioannis Baptiſtæ teſtimonio declarabit, vbi dicturus eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Nam ſicut in procemio dictum eſt, hi duo teſtes in hoc Euangelio loquuntur, nec tam Hiſtoriæ paries texitur, quàm teſtimoniorum turris inexpugnabilis erigitur.

Verbū caro factū oīa humana pter peccatū ſubijt. Pſal. 8. Galat. 4. Luc. 2. Mat. 2. Luc. 4. Mat. 26. Ioan. 7. Philip. 2.

Glīa miraculorū Chriſti. Ioan. 2. Mat. 20. Luc. 17. Mat. 8. Ioan. 11. Mat. 12. Ioan. 9. Mat. 9. Luc. 8. Mat. 14. Ioan. 6. Mat. 17. Luc. 24. Mar. 16. Ioan. 20. 1. Ioā. 1. Ioan. 21. Mar. vl. Act. 1. 2.

Euāgel. Ioā teſtimoniorum turris.

Ait ergo: [Ioannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat, dicens: Hic eſt quem dixi, qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat.] Ioannes Baptiſta, qui, ſicut de illo teſtatur veritas, nec arundo vento agitata, nec homo mollibus veſtitus erat, ſtat fortiter in alto monte poſitus, vbi ampliſsimè patebat magnis & crebris venti vehementis incurſionibus, nec frangendus aduerſis, nec flexus laudibus ſuis. Non enim dele-

Mat. 11. Io. Bap. immobilis famę contemptor.

ctatus

ctatus famæ magnitudine, maiorem ſe quàm eſt, æſtimari patitur, ipſum eſſe Chriſtum exiſtimãtibus turbis, quem ſolum nunc Euangeliſta dixit plenum gratiæ & veritatis. At ille quidẽ gratiæ miniſter erat, ſed fons plenæ gratiæ non erat. Verax quidem ac fidelis erat, ſed ipſa veritas non erat. Quod ſi vellet, & gauderet videri quod non erat, neque gratiæ particeps, neque veritatis conſors extitiſſet. Stans ergo, fortiter, vt dictum eſt, radicibus firmis, nullisq; motus manibus ventis, tanquam Cedrus Libani, totam popularem auram magno clamore relidit, & dicit: [Hic eſt quem dixi: qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat.] Vt per teſtimonium Ioannis maximè confirmet Euangeliſta hoc quod nouiſsimè dixit, plenum gratiæ & veritatis. Idcirco hæc per anticipationem intulit. Nam poſtmodum narraturus eſt, quando vel vbi Ioannes dixerit ea, quæ ſe de illo dixiſſe nunc aſſerit. Hic (inquit) qui medius veſtrum ſtetit, quem vos neſciebatis, hic homo ipſe eſt, quem dixi vobis, ſcilicet, in Bethania trans Iordanem, vbi eram ego baptizans, quando miſiſtis ſacerdotes & Leuitas, vt interrogaretis me, tu quis es? Tunc enim confeſſus ſum, quia non ſum ego Chriſtus, & dixi de hoc, qui medius veſtrum ſtetit. Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, &c.

Teſtimoniũ Ioannis Baptiſt.

Poſt Ioannem veniſſe Dominum ſecundum carnem in hunc mundum, nulli dubium eſt, quippe cuius conceptio dominicam annunciationem, & nihilominus natiuitas ſex menſibus Domini præceſſerat natiuitatem. Ergo quod ait Ioannes de illo, ante me factus eſt, ad carnis facturam, quam verbum aſſumpſit, referri non poteſt: quia ſicut iam dictum eſt, vix illa carne calceare ſe diuinitas cœperat, & illic præco eius exultauit clauſus, tanquam geſtiens materni vteri fores erumpere, & illum mox ſe venturum nuntiare.

Chriſt9 ſecundũ carnem poſt Ioannem venit. Luc. 1.

Hoc ſciens Arrius, hoſtis fidei, inimicus gratiæ & veritatis, dictum hoc ab ore Ioannis præripit: vtpote qui inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua, inſidiatur vt rapiat pauperem, & trahendo ad ſe, ſcindat Chriſti populum. Dei nanque filium facturam eſſe contendit, & ideo dictum hoc, ante me factus eſt, in defenſionem ſuæ perfidiæ feſtinus inuadit.

Inſidiatur Arrius ex hoc dicto Ioã. Baptiſt.

Sed verè furore cæcus quid ſequatur non attendit. Nam iuxta ſenſum eius ſubuerſum, quem locum habet ratio quæ ſubiecta eſt, quia prior me erat? Iamq; vt manifeſtius fiat, quàm inconuenienter, imò violenter literam hanc detorqueat, interim cum ſenſu eius Ioannem percunctari libet. Quare ante te creatus eſt ille, ô Ioannes? quia prior me erat, inquis. Quæ hæc eſt ratio? Ideo creatus eſt ante te, quia erat prior te? An idcirco clamas, & de ipſo teſtimonium perhibes, vt iuxta Arrium creaturam illum eſſe annuncies, & tam concinnam rationem propoſitioni tuæ ſubijcias? Vanè ergo impius furit, qui tam tenui ramuſculo innixus, tam profundum præcipitium ſubter ſe non metuit.

Ante me factus eſt. Pſal. 6. Nõ quadrat ad ſenſum Arrij ratio textus.

Nam ſi Ioannes iuxta ſenſum eundem quo dixit, ante me factus eſt, præſenti vel futuro tempore vti voluiſſet, dixiſſet, ante me fit, vel ante me fiet. Idem eſt enim, ante me factus eſt, ac ſi dixiſſet, maior me effectus eſt, quia videlicet eodem ſenſu hoc dictum eſt, me oportet minui, illum autem creſcere, vel illud quod in figura eius dixit Daniel de lapide, qui abſciſus de mõte ſine manibus, ſtatuam comminuerat. Lapis autem (inquit) creuit, & factus eſt mons magnus, & impleuit orbem terrarum. Lapis etenim Chriſtus, qui comparatione Ioannis paruus videbatur, & ſuper Ioannem, & ſuper omnes eiuſmodi montes magnus factus eſt.

Ante me factus eſt i. maior me effectus. Ioan. 3. Dan. 2.

Igitur qui poſt me (inquit) venturus eſt, qui poſt me vobis prędicaturus, vosq; poſt me in ſpiritu ſancto baptizaturus eſt, ante me factus eſt, ante me poſitus, maiorq; me effectus eſt, me minorato creuit, me comite rex magnus incedit. Et hoc iure, quia prior me erat. Prior me longè, non quia ſecundum carnem ante me natus ſit, cum ego ſex menſibus natiuitatem eius præceſſerim, ſed inde prior me erat, quia apud Deum erat, quia Deus erat.

Quia prior me erat.

Nam ſi vis ſcire, quia tanto prior me erat, audi euidentius: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus. Omnes omnino, ſcilicet quicunque illuminandi in hunc mundum venimus, omnes prophetæ, vniuerſi patriarchæ, omnes omninò quicunque miſsi ſumus, quicunque donum aliquod de ſurſum accepimus.

Oẽs prophetæ & patriarchę de Chriſti plenitudine acceperũt. Iacob. 1

Ecce quomodo ſibi conſonant maximæ tubæ duorum teſtamentorum, hic Ioannes præcipuus Euangeliſtarum, & ille alius Ioannes maximus prophetarum. Ecce quomodo ſeſe duo Cherubin mutuo reſpiciunt, verſis vultibus in propitiatorium, hic in noui teſtamenti capite, ille conſiſtens velut in extremo veteris inſtrumenti margine: hic Euangeliſta & Apoſtolus: ille patriarcharum atque prophetarum nouiſsimus. Verſis quippe vultibus in propitiatorium, id eſt, intentis animis ad perhibendum Chriſto teſtimonium, qui eſt propitiatio peccatorum noſtrorum, mutuò ſeſe reſpiciunt, quia videlicet idem ſentiunt, conſona dicunt.

Duo Ioannes ſicut duo Cherubin. Exo. 37. Hebr. 9. 1. Ioã. 2

Namq; hic ait: In principio erat. Ille ſubijcit: Prior me erat. Hic dicit: Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ille autem: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus. Hic plenum gratiæ & veritatis. Ille autem, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, inquit. Ergo (vt dictum eſt) mutuo ſeſe reſpiciunt, & facies eorum ſimiles ſunt, ita vt ex alterius viſione promptum ſit & alterum agnoſcere.

Conſona vtriuſq; teſtimoniã.

Igitur quod hic ſupra dixit, in principio erat, idem eſt, quod ille nunc ait: prior me erat, magna & decenti grauitate contentus ſic dixiſſe, cùm & ipſe dicere potuiſſet: In principio erat. Sufficit enim hoc modicum mediocris enunciatio

Chriſt9 ãn Ioã. Bap. & ante Mariam.

tiationis flabellum, ad abigendas muſcas hæreticorum, qui Chriſtum fuiſſe negant ante Mariæ
partum vel conceptum. Propoſito nanque à Ioanne Baptiſta ſic dicente: Prior me erat, aſſu-
mit protinus conſcia omnis ferè Iudæa. Sed tuus exortus, illius exortu, totis ſex menſibus prior
erat. Concludit vniuerſa Chriſtianitas: Ergo Chriſtus eodem exortu ſuo quo ſecundum car-
nem exortus eſt, vel eodem conceptu quo conceptus eſt, prior erat. Sufficit igitur aduerſus ſor-
des hæreticas dixiſſe Ioannem, prior me erat, quia ſi ante Ioannem extitit, ab vtero Mariæ
Chriſtus initium exiſtendi non habuit. Quod ſi te altior enunciatio delectat, & in hoc tan-
quam cæleſti modulamine iuuat magis acutas quàm graues audire chordas, ecce altiorem qui-
dem, ſed modi eiuſdem chordam hic præcentor veritatis eodem digito percutit.

Et de plenitudine eius, inquit, nos omnes accepimus. Hoc profectò altiùs ſonat. Nam ſi om-
De plenitudine eius nos oẽs accepimus.
nes impleuit, & omnibus procul dubio prior erat. Sed quid eſt illud, quod de plenitudine eius
omnes accepimus? Vtiq; vt cætera nunc omittam, totum illud ab ipſo accepimus vnde vobis
mirandi apparemus, vnde præcipuè ego Ioannes videor magnus, quòd ſum ex vtero ſenili &
ſterili comitantibus prodigijs progenitus, quòd ſum lucerna ardens & lucens, ita vt in lumine
Luc.1. Ioan.5.
meo vos exultare volueritis dicentes: Magnus hic eſt: Chriſtus hic eſt. Ita nos omnes ab illo
accepimus, ſinguli iuxta beneplacitum eius, vt alij ex nobis prophetali ſpiritu digni. Alij pa-
Oẽs prophetæ, patriarchæq; & reges ab eo acceperunt.
triarchæ magni, alij reges electi inuenti ſint, fide præclari, iuſtitia inſignes, longanimes in ſpe, o-
bedientes in præceptis, creduli in promiſsionibus, futurorum preſcij, verbo potentes, miraculis
effulgentes. Plenus quippe erat, vt nunc eſt, gratiæ & veritatis. Vnde & eiuſdem gratię diui-
dua nobis fluenta de ſemetipſo viuo fonte profudit. Non enim ſic plenus erat infuſionibus a-
liunde petitis, ſed ſicut fons ex proprijs venis erat, imò eſt plenus aquę in vitam ęternã ſalientis.
Ioan.4.

Ne ergo dicatis, Moyſi locutus eſt Deus: hic autem neſcimus vnde ſit. Moyſes enim & ipſe
Moyſes quoque ab eo accepit.
vtpote vnus ex nobis de plenitudine huius hoc accepit, vt conſtitueretur Deus Pharaonis, vt
eodem Pharaone ſuperato, totaq; Aegypto cęſa plagis diuerſis, tandem diuideret mare rubrum
in diuiſiones, & educeret Iſrael per medium eius, & acciperet panem de cœlo, & aquam de pe-
Ioan. 9. Exo. 7 Pſal. 135 Pſal. 77 Exo. 17. Ioã. 8.
tra interrupta in eremo, & hic eſt illa manus Domini, cuius digito conſcriptam legem ille ac-
cepit in tabulis lapideis, & de hoc eodem ille ſcripſit: Ne ergo dicatis illi: Quinquaginta an-
nos nondum habes, & Abraham vidiſti? quia videlicet, antequam Abraham fieret, hic e-
rat, imò eſt. Nam hic ipſe verbum Domini eſt, quod ad Abraham vel ad omnes ſanctos pro-
Chriſtus eſt ybũ et ſermo ad prophetas. Pſal.81
phetas factum eſt. Omninò vniuerſi nos, quibus dicit ſpiritus ſanctus: Ego dixi, dij eſtis, & filij
excelſi omnes, de plenitudine eius accepimus hoc ipſum quod dij vocamur: quia videlicet ex
eo dicti ſumus dij, quòd factus eſt ad nos ſermo Dei. Hic autem ipſe ſermo Dei eſt. Ex ipſo
igitur (vt dictum eſt) accepimus hoc ipſum quod dij dicti ſumus. Sequitur:

[Et gratiã pro gratia, quia lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt.]

Oportet hęc quę dicta ſunt, ſic intelligi, vt quàm maximè currat expoſitio cum præſenti intẽtio-
ne Ioannis clamantis, & de Chriſto teſtimonium perhibentis. Nam poteſt quidem & ſic accipi:
Grãm pro gratia.
Accepimus gratiam pro gratia. ſ. gratiam ęternę ſalutis, pro gratia fidei pręſentis, ad quam nos
gratis, id eſt, nullis noſtris pręcedentibus meritis, per prędicatores ſuos ipſe vocauit, & gratui-
ta peccatorum remiſsione iuſtificauit, ſed vt dictum eſt, ad pręſentem Ioannis intentionem,
propius accedendum eſt. Eſt autem hęc eius intentio, vt & ſibi, & omnibus ſanctis, ipſi quo-
que legiſlatori Moyſi Dominum Ieſum pręferat, omnibuſque aduentum eius neceſſarium
Hebr.7.
fuiſſe oſtendat, eo quòd Lex, quę per Moſen data fuerat, neminem eorum ad perfectum ad-
duxerat. Ait ergo: Et gratiam accepimus pro gratia, ac ſi dicat: Antequam veniret per cor-
poralem pręſentiam, de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam, & eo per carnem
Lucroſa gratiæ cõmutatio.
apparente, pro eadem gratia accepimus gratiam. Accepimus autem meliorem gratiam,
pro bona gratia, quia videlicet bona quidem gratia legis, ſed quia nihil ad perfectum adduxit,
hic veniens adiuuantem dat gratiam Euangelij, fitque commutatio lucroſa, velut ſi quis iu-
beatur omittere argentum, vt accipiat aurum, faſtidire aquam quamuis limpidiſsimam, vt
vinum bibat optimum. Legem autem gratiam hic rectè vocari, facilè comprobari poteſt.
Lex gratia hic dicitur.
Dicitur enim gratia, quòd ſit gratis data. Gratis autem, id eſt, nullis præcedentibus meritis,
datam eſſe legem, vel cuncta Dei beneficia populo priori teſtatur Moyſes, cùm dicit: Scito
Deut.9. Gen.17. Exo.33.
igitur, quòd non propter iuſtitias tuas dederit tibi Dominus Deus tuus terram hanc optimam
in poſſeſsionem, cùm duriſsimæ ceruicis populus ſis. Sed dicit aliquis: Iam erat debitum:
quia iurauerat Deus patribus ipſorum, quòd daret illis terram fluentem lac & mel, iuſtumque
erat, vt verbum ſuum vel iuſiurandum quod iurauerat, impleret. Quærimus ad hæc, vtrum
Gratia eſt, Deũ patrib9 iuraſſe, & promiſiſſe. Gen.12. 15.
hoc ipſum quod iurauit, gratis an ex debito iurauerit? & procul dubio fatendum, quia non ex
debito, ſed gratis iurauit, gratis promiſit: gratis omninò Abrahæ cæteriſq; patribus apparuit,
vel innotuit, quippe qui peccantem primum hominem iuſtè priuauerat gloria paradiſi, nihilq;
debens cunctis hominibus, vtpote patris abiudicati filijs, iuſtè faciem ſuam abſconderat
ab eis. Hæc eſt ergo anterior gratia, quæ ſimpliciter gratia dicitur: ſequens autem Euan-
gelij

gelij gratia, non ſimpliciter gratia, ſed gratia & veritas nominatur. Hanc autem ſcilicet gra- tiam & veritatem commutatam eſſe pro gratia Moſaicæ legis, teſtatur ipſe Ioannes, qui hæc dicit. Nam cùm præmiſiſſet, & gratiam pro gratia, ꝓtinus adiunxit expones quid dixerit: Quia lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et ſi quæras, in quo gra- tia & veritas Ieſu magis proſit quam lex Moſi, protinus ſubdit: [Deum nemo vidit vnquam.] Ecce imperfectio legis, quia videlicet nemo vnquam per illam ad viſionem Dei redijt, quam in peccato Adæ totum genus humanum perdidit. Moxq; ſequitur: [Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit.] Ecce perfectio gratiæ & veritatis: Deum enim filius enarrauit, vtpote plenus (ſicut iam dictum eſt) gratiæ & veritatis: quia per ſuum ſanguinem aditum aperiendo, Deum hominibus manifeſtauit. Igitur in eo quod dictum eſt, & gratiam pro gratia: quia lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Senſus hic ritè procedit ſe- cundum intentionem Ioannis clamantis, & teſtimonium de Chriſto perhibentis, quia videli- cet multum ad cognoſcendam eius plenitudinem proficit, ſcire quod acceperit ab illo popu- lus eius primo gratiam, id eſt, legis & prophetarum ſcientiam, per quam haberet veri Dei no- titiam, gratis ſibi datam: ac deinde gratiam pro eadem gratia, id eſt, veritatem pro figura, rem pro vmbra, ſpiritum pro litera. Sic enim gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, gratia videlicet, quia cùm eſſemus inimici, cũ eſſent, inquam, ipſi quoque Iudæi, ſicut Apoſtolus teſta- tur, natura filij iræ ſicut & cæteri, reconciliati ſumus Deo, per mortem filij ſui, ſcilicet eiuſdem Ieſu Chriſti. Nullo modo nanque melius hic accipimus gratiam, quàm vt intelligamus noſtram cum Deo reconciliationem per Chriſtum factam. Hæc autem gratia vel reconciliatio in legis cæremonijs. Verbi cauſa, in immolatione paſchalis agni, cæteriſq; eiuſmodi præfigurabatur tantum, non etiam conferebatur: quia videlicet quamuis iuſti vel ſancti patres, omnes vbi dor mierant apud inferos, licet in magna ſecuritate & beata ſpe, detinebantur. Neque per vllam le- gis illius iuſtitiam paries inimicitiarum ſolui poterat: quoad videndam gloriam Dei, ob culpam paternæ præuaricationis, impediebantur. Vnde & ſubditum eſt: Deum nemo vidit vnquam. In paſsione verò Chriſti paries ille ſolutus eſt, quia peccati chirographum cruore eius deletum eſt. Qui & veniens, inquit Apoſtolus, euangelizauit pacem his qui longè, & his qui prope e- rant, id eſt, Iudæis qui per priorem legis gratiam, propinqui: & gentibus qui per veritatis igno rantiam ab eo fuerant nimium longinqui. Vnde poſtquam dixit: Deum nemo vidit vn- quam, protinus adiecit: vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit: Qui eſt in ſinu patris. O quanta celſitudine, quanto decore patrem rurſus contingit, filium teſtificans, præſens colum na veritatis dixit ſupra: quia prior me erat, nunc de eodem repetens, qui eſt in ſinu patris, in- quit: Hæc ita omnino dicta ſunt, ac ſi dixiſſet, quomodo de ſuo dixit Euangeliſta: In principio erat, & apud Deum erat. Non ſatiatur oculus viſu, & auris auditu: Oculus videlicet eius qui iu- xta Eſaiam cernit terram de longè: Et auris eius qui cum Iezechiele audit interius ab animali- bus ſanctis ſonum alarum, quaſi ſonum ſublimis Dei. Hunc ergo ſonum tam ſublimem atten to, quæſo, diſcernamus auditu, quia non fruſtra ſic dixit, qui eſt in ſinu patris, cùm dicere potuiſ- ſet, qui eſt apud patrem. Non enim nihil habet momenti dictio huiuſmodi, imò permaximũ reddit audienti ſplendorem diuinæ pulchritudinis, præſertim in hoc fortiſsimo themate, quo in ſummo negotio legis & gratiæ quædam fit comparatio ſiue oppoſitio, non ſicut boni & ma li, ſed ſicut perfecti & imperfecti, videlicet vbi dictum eſt, quia lex per Moſen data eſt, gra- tia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Percipiat ergo diligens auditus fidei, quid hoc ſu premo clamore velit inſinuare præco gratiæ & veritatis. Quærebas vnde haberet Ieſus Chriſtus, vt faceret quod facere non potuit Moſes, qua de cauſa ſolus eſſet electus de tot milibus, qui gratiam & veritatem inter Deum & homines reſtitueret, id eſt, inimicitias ſolue- ret, pacemq; reformaret. Ecce reſpondetur tibi, quia ipſe eſt in ſinu patris. Quid eſt, in ſi- nu patris? In ſumma diligentia, in cura & cuſtodia diligentiſsima eſt Dei patris? Ad quid? Videlicet vt peccatum illum inuenire non poſsit, quod omnes homines inuenit ab initio ſecu- li, quod omnes omnino animas perſequens, inuenit foris, & comprehendit vnamquamq; in menſtruis ſuis. Foris inuenti ſunt, quia videlicet proiecti ſunt, teſtante Eſaia, & dormierunt in capite omnium viarum, ſicut beſtia illaqueata. Quomodo ergo poſſent abiectos in gratiam reducere proiecti, ſoluere vinctos illaqueati? Propter quod paulo ſuperius, cum dixiſſet idem propheta: Conſurge Hieruſalem quæ bibiſti de manu Domini calicem iræ eius, ſubſequutus adiunxit: Non eſt qui* ſuſcitat eam ex omnibus filijs quos genuit, & non eſt qui apprehendat manum eius ex omnibus filijs quos enutriuit. Quia videlicet omnes, vt prędictum eſt, exie- rant de ſinu gratię Dei, cum peccato primę pręuaricatoris nati, & inſuper actualibus peccatis nequaquam omni ex parte liberi, quamlibet magni & iuſti. Hic autem foras non abijt, foris non ſtetit, foris non ſedit, quando regionem noſtram introiuit. Adam neſciuit, ſerpens ignorauit, Eua nec delectata eſt, nec doluit, ſed ſolus pater Deus virginis conſcius fuit. Qui mi ro modo filium hunc, & in vterum eius miſit, & in ſinu ſuo continuit, quem & nunc & ſem-

Gratia Euangelij etiã veritas dicitur.
Euangeliũ perfectius lege.
Eph. 2.
Exo. 12.
Eph. 2.
Per Chriſtũ recõciliatio noſtra.
Coloſ. 2.
Eph. 2.
Eſa. 33.
Ezec. 10
Chriſt⁹ fecit q̃d Moſes facere non potuit.
Coloſ. 1
Eſa. 51.
al. ſuſcitet.

 per

per tanta cuſtodit cura, tanta conſouet diligentia, vt tentator diabolus, nulla vnquam inue- niat eius veſtigia, ignoret vnde veniat, neſciat quo vadat. Quia ergo ſic eſt in ſinu patris, quia peccatum non fecit, nec aliunde contraxit, idcirco ad reconciliandos homines vultui patris eiuſdem aſſiſtere venit, idcirco gratia & veritas per eum facta eſt (ſicut ſupra dictum eſt) idcirco Deum, quem nemo vidit vnquam, enarrauit, id eſt, reuelauit, videndum hominibus reddidit: hinc eſt illud in pſalmo, quod idem patet, dum dicit, opera ſua regi huic, dum lin- gua ſua, id eſt, ſancti ſpiritus potentia, veluti calamo ſcribæ velociter ſcribentis, hoc verbum ſuum, hanc ſapientiam ſuam, potentiamque vniuerſam, humanæ naturæ inſcribit, alloquitur eum ſic: Speciosus forma præ filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Speciosus nan- que forma eſt præ filijs hominum: quia videlicet non ſolum homo, ſed & natura Deus eſt. Nam & filij hominum ſunt quidem aliqui per adoptionem dij, ſicut ſupra dictum eſt ex teſtimonio pſalmi dicentis: Ego dixi, dij eſtis & filij excelſi omnes. Hic autem ſolus per naturam Deus eſt, ſolus patri conſubſtantialis filius eſt. Cuius diuinitas hic propriè ſignatur hoc nomine quod eſt forma, diuinitas nanque forma eſt, forma vtique non formata, quia videlicet creata vel facta non eſt ſubſtantia Dei, ac per hoc (vt dictum eſt) conſtat, quia non formata, ſed tan- tum forma eſt, formata quippe dicuntur & ſunt ea quæ conſtant ex materia ſimul & forma. Verbi gratia, vt homo formatus dicitur, quia conſtat ex corpore & anima, ipſum quoque cor- pus ſolum, conſtans ex terra ſimul & Dei plaſmatura, vel etiam ſtatua aliqua, conſtans ex ma teria lapidea vel ærea & artificis ſculptura. Deus autem ex nulla conſtat materia, propter quod ſemper eſt idem quod eſt, non permutatur nulliſque ſubiacet accidentibus. Quapropter di- uinitas non formata (vt dictum eſt) ſed tantum forma eſt. Vnde Ieſu Chriſti diuinitas pro- priè ſignatur per hoc, quod dictum eſt: Speciosus forma præ filijs hominum, ac ſi diceretur: Ex eo quòd Deus es, ſpecioſus & glorioſus es præ cunctis hominibus, quia puri ſunt homi- nes. Igitur dicturus, diffuſa eſt gratia in labijs tuis, rectè præmiſit, ſpecioſus forma præ filijs hominum, quod idem eſt ac ſi dicat Ioannes euangeliſta: Idcirco plenus eſt gratiæ & verita- tis, quia in principio erat verbum, & Deus erat verbum. Vel ſic dicat Ioannes Baptiſta: Id- circo gratia & veritas per illum facta eſt, quia prior me erat, vel quia in ſinu patris eſt. [Et hoc teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum tu quis es?] Hoc, inquit, eſt teſtimonium Ioannis quod dixi, quod nunc perhibet, quod nunc clamat aduerſus omnes Antichriſtos, qui ante Mariam Chriſtum fuiſſe ne gant, imò & perhibebit & clamabit, quamdiu bonis piſcibus mali piſces permixti, conabun- tur rumpere retia fidei. Hoc verum eſt eius teſtimonium. Quod quando vel qua cauſa com- monitus perhibuerit, iam dicam. Multum enim attinet ad rem, ſcire tempus & cauſam, præſertim, cum exinde poſſit dinoſci vtrum ex hominibus, an de cœlo teſtimonium eius ſit, id eſt, ea quæ de Chriſto teſtatus eſt, vtrum ex coniectura humana, an ex prophetiæ ſpiri- tu percepit. Hoc ergo dico, quia teſtimonium hoc quod prædictum eſt, tunc elocutus eſt, quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu quis es? Videlicet recens à deſerto venerat, vbi vitam eremiticam, imò anachoreticam du- xerat, adeo ſecretam & hominibus incognitam, vt quando venit Chriſtus, aut Helias, aut v- nus ex antiquis prophetis, ex occultis & ſoli Deo cognitis locis apparuiſſe putaretur. Quod ni- mirum palam ſuffragatur veritati, ſcilicet quòd non ex hominibus, vt prædictum eſt, ſed de cæ- lo teſtimonium eius fuerit. Non enim fama Ieſu excitus venerat, quippe qui adhuc inter homi nes occultus degens, nihil famoſum operabatur, neq; ab illo per viſibilem aliquem nuncium fue rat euocatus, ſed ſicut Lucas refert, inuiſibili diuinitatis inſpiratione iuſſus erat, vt veniret præ- dicare & baptizare. Ait enim: Anno decimo imperij Tyberij Cæſaris, procurante Pontio Pila- to Iudæam, Tetrarcha autem Galileæ Herode, & cætera vſque, factum eſt verbũ domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto, & reliqua. Itaq; neſciebat adhuc dominum Ieſum ſecun dum hominem, donec vidit eum venientem ad ſe inter turbas vt baptizaretur ab eo in Iorda- ne, & tunc reuelante eodem ſpiritu, quo ſuper eum factum fuerat verbum domini, cognouit il- lum proprium eſſe templum eiuſdem verbi domini, ante cuius faciem mittebatur vt pararet vias eius: Vnde & poſt aliqua dicturus eſt: Et ego neſciebam eum, ſed qui miſit me in aqua ba- ptizare, ille mihi dixit: Super quem videris ſpiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & ma nentem in eo, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Non enim neſciebat veniſſe Chriſtum, cum ob hoc itaque à deſerto illum expuliſſet ſpiritus, vt veniens prædicando & baptizando, inſu- per & moriendo, ſuæ coram illo præcurſionis officio fungeretur. Neque ignorabat virtutem vel maieſtatem eius, cum & minoris gradus prophetæ non ignorauerint, imò & non mi- nora quàm Euangelium, ſcriptis quoque ſuis ipſi Ioanni non incognitis, de Chriſto pro- teſtati ſint. Sed ſecundum hominem neſciebat illum (vt dictum eſt) id eſt, cuius figu- ræ vel habitus eſſet, aut vbi vel quibus cum hominibus habitaret. Tantò ergo fidelius,

& amni

Marginal notes: Gratia & veritas p Ieſum facta eſt. — Pſal. 44 — Pſal. 81 — Diuinitas Chriſti forma, non formata. — Teſtis Io. Bap. cõtra Arrianos. — Matt. 13 — Diuina inſpiratione venit Ioã. bap. prædicare. — Luc. 3 — Quò Ioannes baptiſta neſciebat Ieſum.

& omni acceptione dignius eſt teſtimonium, quanto ab omni humano fauore purum, vel coniecturali præſumptione conſtat eſſe liberrimum. Igitur non ab re, vt iam dictum eſt, teſtimonij poſito tempore vel cauſa: nunc ipſa verba reſtant, eo quòd ad idem teſtimonium peruentum eſt, ordine differenda. Nouerant Iudæi ex lege & prophetis, magnum regem Chriſtum eſſe venturum, nec defecturum regem vel principem de Iuda, priuſquam veniret ipſe qui mittendus erat. Si enim dixerat pater ipſorum Iacob: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus eſt. Iam verò ſub oculis ſuis ea videbant, ſcilicet ablatum eſſe ſceptrum de Iuda, ducemq; de fœmore eius, præſertim cùm in regno diuiſo ac dilacerato, quatuor alienigenæ per partes ſingulas principarentur. Igitur facilè perſuaderi poterant, vt crederent veniſſe Chriſtum, ad omnem ſonum arrecti ſemper, ac ſuſpecti, nouumq; aliquid audire cupidi, vtpote iuxta carnalem opinionem ſuam habituri auream, ac gemmatam Hieruſalem, & ſeculum carnale, regnumq; victorioſum, ita vt iuxta prophetam capientes eſſent eos, qui ſe ceperant, ſcilicet Romanos, quorum ſub ditione erant. Hoc ſtatim ad prædicationem Ioannis facilè ſuſpicari poterant, in tantum, vt ipſum eſſe Chriſtum æſtimarent.

Cur Iudæi mittunt ad Ioannē.

Gen. 49

Opinio Iudęorū de meſſia.

Eſa. 14.

Veruntamen carnalem illorum ſpem non parum offendebat, quòd humilitatem pœnitentiæ prædicabat, & genimina viperarum, faciendo fructus dignos pœnitentiæ, fugere à ventura ira commonebat, & ita omninò regni Dei leges, ſuis vitijs quibus libenter inhærebant, contrarias illo prædicante fore, audiebant. Miſerunt, inquit ergo Euangeliſta, ab Hieroſolymis ſacerdotes & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum, tu quis es? Tu, inquiunt, homo tanti nominis, qui tanta autoritate nouum baptiſmi ritum inducis, quem te eſſe dicis? Nimirum audire cupiebant ex ore ipſius, vtrum ipſe eſſet Chriſtus, ſicut vulgo exiſtimabatur. At ille, nec arundo erat, ſicut ſupra dictum eſt, vt vento aduerſo poſſet agitari, & à veritate deflecti, nec homo mollibus veſtitus, vt menſuram ſuam excedentis famæ ſuæ præconia, quaſi palpantium manus, molli aſſenſu exciperet, veluti faciunt ij, qui in domibus regum ſunt, quia poteſtatem habentes gratulantur, quòd ab adulatoribus ſuis benefici vocentur. Interrogatus ergo, protinus excutiens hirtas animi ſetas, pilis camelorum, quibus exterius erat contectus, multo aſperiores: Non ſum, inquit, ego Chriſtus. Verax vtique veritatis præco, cauit ſapienter morti ſerum diuini nominis adulterium: velut qui cū paranymphū ſe eſſe ſciret, clanculū ad ſponſum veniendo, ſponſum ſe eſſe mentiri nollet. Notanda verò diligenter, non fruſtra ore apoſtolico ſumpta huiuſce circumlocutionis exornatio, qua dicit ſic: [Et confeſſus eſt, & non negauit, & confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus.] Res quippe, id eſt, eiuſdem quæ in Ioanne eſt veritatis & humilitatis virtus, quæ hic narratur, tanta eſt, vt dignè elocutio eius ſplendentium ſententiarum, quaſi quibuſdam oculis illuſtretur, vt attendamus, miremur, & eiuſdem imitatione delectemur. Nihilominus notandum & hoc, quod Euangeliſta enunciationē negatiuā, qua dicit, nō ſum Chriſtus, confeſſionem eſſe affirmat, negationem eſſe negat. Nimirum hoc intendit, vt hoc maximè loco Ioannem Baptiſtam, quod omninò probabile verū eſt, Chriſti confeſſorē eſſe ſentias. Nam ſi Chriſtum ſe eſſe dixiſſet, vel ita opinantibus conſenſiſſet, eum proculdubio, qui Chriſtus eſt, Chriſtum eſſe negaſſet. Igitur ex hoc oppoſito ſatis conſtans eſt, quia dum dicit pro teſtimonio Chriſti: non ſum ego Chriſtus, vno & eodem dicto Chriſtum confeſſus eſt, Chriſtum non negauit, ac proinde verus hoc loco Chriſti confeſſor claruit. Itaq; fidelis Chriſti teſtis dignè ab euangelio Chriſti teſtimonium recepit, pronunciante ſic euangelica veritate, & cōfeſſus eſt, & non negauit: & ſubaudias Chriſtum: quem profectò negaſſet, ſi aliud dixiſſet, q̄ dixit: non ſum ego Chriſtus. [Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? Et dixit: Non.] Nō, inquit, iuxta ſenſum vel opinionem veſtram in perſona Helias ille ego ſum, qui in igneo curru raptus eſt in cælum, futuro tempore reſeruandus: ſed ſum homo alius, ante annos circiter triginta, patre veterano, & matre ſterili eademq; prouecta, progenitus. Sic enim diſtinguendū eſt, quia videlicet ſine vlla exceptione Heliam ſe eſſe negare non poterat. Alioquin contrarium hoc eſſet veritati, dicenti de illo ad turbas: Si vultis recipere, Ioannes ipſe eſt Helias. Nunc autem quomodo non repugnet perſpicuum eſt. Nam quod ait Dominus ipſe eſt Helias, myſticum eſſe, & egere intelligentia, ſequenti ſermone demonſtrat, dicens: Qui habet aures audiat. Videlicet in hoc eſt Helias, quòd, iuxta aliud Euangelij teſtimonium, venerit in ſpiritu & virtute Heliæ, & eandem ſpiritus ſancti gratiam habuerit vel menſuram. Sed & vitæ auſteritas rigorque mentis Heliæ pares ſunt. Ille in eremo, iſte in eremo, & vterq; zona cingebatur pellicea. Ille quomodo regem Achab & Iezabel impietatis arguit, fugere compulſus eſt. Iſte quia Herodis & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. Vel idcirco Ioannes Helias vocatur, quia ſicut (iuxta Malachiam) Helias præceſſurus eſt, & venturum iudicem nunciaturus: ſic Ioannes in primo aduentu fecerit, & vterque, hic primi, ille ſecundi aduentus nuntius ſit. Itaque myſticum eſt, quòd Ioannes à Saluatore Helias dictus eſt. At illi myſteria non quærebant, de perſona tantum Heliæ requirebant. Igitur contrarium non eſt ſententiæ veritatis, quòd Heliam ſe eſſe denegat, quia proculdubio quod myſtico intellectu, vt iam dictum eſt, verum erat: illorum

Mat. 3.

Mat. 11

Luc. 7.

Mat. 10

Luc. 2.

Quō Ioannes eſt & nō eſt Helias.

4. reg. 2.

Luc. 1.

Mat. 11.

Luc. 1.

4. Reg. 1

Mat. 3.

3. reg. 19

Mat. 14

Mala. 4

Marc. 1.

Luc. 3.

ſenſu, qui interrogabant, ſi diceret: Helias ego ſum, falſum erat. Propheta es tu? Et reſpondit: Non.] Et hoc planè verum eſt, licet de illo dicat Dominus: Quid exiſtis in deſertum videre, prophetam? etiam dico vobis, & plus quàm prophetam. Ioannes enim virtute quidem propheta erat, ſed officio propheta non erat. Quod autem officio propheta non fuerit, palam fiet ex ipſa diffinitione officij prophetici. Prophetarum officium fuit, verbum Domini, antequam caro fieret, carnem aſſumpturum eſſe, dictis præſignare, factis præfigurare. Nam et ſi ſunt vel fuerunt plurimi, qui diuerſis in rebus prophetiæ ſpiritu perdoceri meruerunt: eos tamen ſolos eccleſia ſancta computat in catalogo prophetarum, qui de ſummis rebus, id eſt, de verbi incarnandi myſterijs ſancti ſpiritus oraculum mente perceperunt, voce & literis mundo annunciauerunt. Ioannes autem non hoc modo verbo Domini obſecutus eſt: quippe qui non in vmbra futurorum, ſed in veritate erat præſentium: neque proferebat propheticum ſermonem, cui attendendum eſſet, tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco, ſed digito prætento monſtrabat verum ſolem exortũ eis, qui toti auerſi, mortalitatis ſuæ ſequebantur occaſum: Chriſti nanq; humanitati penè coæuus aderat: cuius exortum non plus quàm ſex menſibus ipſe ortu ſuo præceſſerat. Igitur officio propheta non erat, recteq; hoc denegat requiſitus, velut ſi dicat ſponſę paranymphus: Non ego legatus, vt cæteri, xenia tibi vel eulogias à ſponſo tuo detuli: ſed ipſe ſponſus me architriclinum vel conſecretalem habens, ecce te nuptiali die conuenit. Virtute autem vel gratia propheta, imò plus quàm propheta erat: quia videlicet præſentem prophetarũ omnium verticem Chriſtum contingens, ipſius myſteria prophetis omnibus familiarius nouerat. Sed dicit aliquis: Cur interrogatus, vtrum eſſet propheta, cùm de officio negauit, de virtute vel gratia reticuit? Videlicet quia cùm hi qui interrogabant ex aduerſo conſiſterent, quod & paulò poſt Euangeliſta latenter innuit, cùm dicit: Et qui miſsi fuerant, erant ex phariſæis. Cùm ergo iniqua vel inſidioſa intentione ſtarent ex aduerſo, non placuit Ioannis habitatori ſpiritui ſapientiæ, vt illis alio modo reſpondere dignaretur. Tantum ad interrogata reſpondit parcitate irreprehenſibili: quia videlicet nemo iure reprehendit, quod non reſpondetur vltra vel aliter quàm modus inquiſitionis exigit. Duo nanq; modi ſunt inquiſitionis: Vnus, qui propriè interrogatio dicitur: quo ſolo Dialectici vtuntur, quo cum aliquid inquiritur, ſemper aut eſt aut non reſponderi oportet. Hoc videlicet modo nunc iſti aduerſarij ſunt vſi, dicentes: Helias es tu? Propheta es tu? Alius verò modus inquiſitionis eſt, qui nihilominus propriè percontatio dicitur: quem Dialectici neſciunt, quo cum aliquid inquiritur, multa ac diuerſa pro voluntate vel ſenſu reſpondentis ſubijciuntur: quo item iſti tandem vtuntur, dicentes: [Quis es, vt reſponſum demus his qui miſerunt nos? Quid dicis de teipſo?] Quamdiu ergo hi qui ſibi ſapientes & prudentes videbantur, interrogationibus irreuerenter habitaculum tantæ gratiæ pulſauerunt, ſimplici negatione iuxta modum inquiſitionis (vt par erat) caſſati ſunt. Vbi verò quomodocunque ad percontationem deſcenderunt, dicentes: [Quis es, vt reſponſum demus his qui miſerunt nos, quid dicis de teipſo?] Tunc delectis illis ſacerdotibus & leuitis, hoc de ſeipſo reſpondit, quod interrogare ipſi non noſſent, quodq; audituri præ altitudine myſterij nullatenus attingere, ac per hoc pede ſui contemptus conculcare non poſſent. Ait: [Ego vox clamantis in deſerto, dirigite viam Dñi: ſicut dixit Eſaias propheta.] Eant nunc magiſtri ſcripturarum, qui clauim ſcientiæ tulerunt, profitentes penes ſe magiſterium eſſe legis & propheratũ, eant iſti, & ſuo ſenſu, ſi poſſunt, perſpiciant huius lectionis ſuæ ſacramentum, aut certè, ſi non poſſunt, humiliter ab ipſo ſolui poſtulent, à quo ſublimiter eſt propoſitum. At illi ſapientes videri magis quàm eſſe volunt, neſcire quàm diſcere malunt, nunc maximè, quando ob hoc miſsi ſunt, quia tales æſtimabantur, qui poſſunt comprehendere omne reſponſum, & de omnibus quæ dicerentur, certũ habere iudiciũ. Ergo prauè prudentes declinant animo retrorſum, & hoc reſponſum diſsimulatores callidi, quaſi non audierint, ſurda aure prætereunt. Vnde & rideant paruuli, quibus hæc & cætera talia reuelata ſunt, abſcondita autem à ſapientibus & prudentibus, qui humilem ſpiritus altitudinem per ſuperbiam neſcientes, deijciuntur dum extolluntur, & circa viles literæ ſarcinulas occupantur. Ex hoc enim, quod ait Ioannes: ego vox clamantis in deſerto, ex hoc dicto ſolis paruulis, id eſt, humilibus intelligi datur, quia contemporalem Chriſto ſe eſſe fatetur. Ac ſi apertè dicat: Sicut ſupra dixi, non ſum ego Chriſtus, ſed ego ille ſum, quem Eſaias interiori audiuit auditu clamantē vobis, vt paretis vias eius, quia nũc adeſt idem Dominus, ſcilicet Chriſtus. Clamo enim nunc vobis: Parate viam domini, quia videlicet dico vobis, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnũ Dei. Cum ergo vox hæc mea tanta ſit, vt tanto ante tēpore audierit propheta tãtus ſuper cuſtodiam ſuam, imò ſuper cuſtodiã dñi, ſtans totis noctibus, & ſi aſpiciens à longè videnſq; Chriſtũ, me quoq; vidit & audiuit in ſpũ, & gaudio attonitus exclamauit, dicens: Vox clamantis in deſerto, parate viam domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri. Cùm ecce tantus ego ſim, vt de me quoq; ſit prophetarũ, & homines me ſuſpicati ſint ipſum, quem expectatis, eſſe Chriſtũ: dignũ eſt, vt credatis mihi, cùm vobis oſtendero Chriſtum. Sicut enim ad hoc ſit vox, vt verbum audiatur: ſic ego ad hoc factus vel

natus

Marginal notes: Mat. 11. Luc. 7. — Ioannes virtute, nõ officio propheta erat. — Ioan. 1. — Mat. 11. — Duę ſpecies inquiſitionis, interrogatio, & percontatio. — Mat. 7. Inflati ſcia phariſæi. — Mat. 11. — Eſa. 40.

natus ſum, vt per miniſterium meum Chriſtus, qui eſt incarnatum verbum patris, præſens agnoſcatur. Et quid clamo? Parate viam Domini. In via nanque eſt Dominus, viam vitæ præſentis eſt ingreſſus, & qui ſecundum ſe ſemper idem eſt, ſecundũ noſtræ mutabilitatis varietates ad grande opus proficiſcitur. In via nunc eſt. Ecce tanquam ſponſus procedens de thalamo Pſal.18.
ſuo, exultauit vt gigas ad currendam viam. Vnde & quo iturus eſt? A ſummo cælo egreſsio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius. Nolite obuiare, nolite reſiſtere, nolite offendicula Mat.21. Luc.20.
ponere. Nam ſuper quem ceciderit, comminuet eum: Væ illis, quorum ſcelere in mortem caſurus eſt. Dirigite ergo, inquit, viam Domini. At illi ſurda (vt prædictum eſt) aure clamorem eius prætereuntes, quaſi nihil dixerit, dicunt in concluſione ſic: Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Helias, neq; propheta? Poterant eadem memoria tenere id quod nouiſsimũ audierant, qua & ſuperiora diligenter computant, niſi doctrinam mallent inuidere, quàm quærere. Quod Euangeliſta, vt ſupra dictum eſt, tacitè innuit, cùm ſubiungit: [Et qui miſsi fuerant erant ex Phariſæis.] Ex phariſæis, inquit, erant, videlicet ex eis, qui non Dei, ſed ſuam quærebãt gloriam, qui clauim ſcientiæ tulerant, & nec ipſi introibant, nec alios intrare ſinebant. Quo vitio Luc.11.
nunc Ioanni inſiſtebant, non ſolum non pœnitentes, ſed & alios inuitari ad pœnitentiam non ferentes, ac dicentes: [Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Helias, neque propheta?] Igitur, vt dictũ eſt, quãdo miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & Leuitas, & illi ſic eum interrogauerunt, ſic percontati ſunt, tota expectante ſynagoga Iudæorum & Phariſæorum, à quibus miſsi ſunt: tunc perhibuit Ioannes de Chriſto hoc teſtimonium, quod magna ex parte ſupra ſcriptum & expoſitum eſt. Tunc exaudita eſt vox clamantis in deſerto, imò à deſerto venientis, vbi ſolitarius & Heliæ perſimilis vitam aluerat, qualem decebat eſſe legitimi & immaculati teſtis, ne oculi qui viſuri erant præſentiam veræ lucis, quippiam haurirent de omni quæ Sãctitas Ioannis in deſerto.
in mundo eſt concupiſcentia carnis: ne digitus, quo prætento demonſtraturus erat agnum Dei, vel manus quas ſubiturum & à quibus baptizandum erat caput reuerendum poteſtatibus angelicis, aliquid tangerent de omni maſſa picis coinquinantis, & pulchritudo oris, à quo primũ audiendum erat teſtimonium gratiæ & veritatis, aliquo modo defloreſceret, loquendo aliquid vani aut otioſi ſermonis. Tunc illa audita eſt vox magna, vox præclara, à deſerto venientis: imò * & illo deſerto clamantis, vbi quondam iuſtitia habitauit, nunc autem homicidæ, quos eadem iuſtitia deſerentes ſe deſeruit, quorum ex cõuentu erant hi, quibus (vt ſupra dictum eſt) inſiſtentibus hoc modo reſpondit: [Ego baptizo in aqua, medius autem veſtrum ſtetit quem vos neſcitis.] Ego quidem, inquit, non ab re, non abſque cæleſti autoritate, nõ veniens à meipſo, ſed miſſus à Deo, baptizo in aqua, & proinde ſum oîbus admirationi, & quis ſim ego tantopere quæritis, quia non de medio veſtri, nõ de cõuerſatione cõmuni, ſed à deſerto veniens, cum voce prædicationis, actum & habitum præfero ſanctitatis. Et hæc quidem nonnulla ſunt, ſed medius veſtrum ſtetit, id eſt, in frequentia plebis iam dudum ambulauit, in cõuictu hominum aſſuefactus eſt, & habitatione communi: quem tamen vos neſcitis, quem ſcire expedit, quem quærere oportet, quem inueniſſe prodeſt, in quem credere ſalus eſt. [Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt, & qui ante me factus eſt.] Et cætera quæ ſupra expoſita ſunt, quæ hoc ordine ingreſſus fidelis orator elocutus eſt: auditores magis habens attentos, quàm dociles aut beneuolos, curioſitate videlicet propria magis attentos, quàm beneuolentia. Et ex tunc ipſe quidem minui, Chriſtus autem Ieſus creſcere cœpit, ſed ſic diminuendo ſe coram hominibus, tãtum creuit coram Deo, vt vltra illum creſcere nullus potuerit homo. Ego, inquit, baptizo in aqua. Iam in hoc diminutionis eius magna eſt humilitas, quòd cùm dixiſſet, ego baptizo, addidit, in aqua: videlicet vt ſubaudias id Ioan.3.
quod paulo poſt dicturus eſt: Ille autem in ſpiritu ſancto baptizat. Et quidem Chriſtus quoque in aqua baptizat: ſed hæc eſt tertia, imò minima baptiſmi eius ſubſtantia. Tres quippe ſunt qui teſtimonium dant in Baptiſmo Chriſti: Spiritus, aqua, & ſanguis. Horum, vt dictum eſt, aqua minimum eſt, in qua ſola baptizabat Ioannes, antequam glorificato Ieſu, datus eſſet ſpiritus, imò & antequam lanceato Ieſu fuſus eſſet ſanguis eius. Maximum eſt ſpiritus, in quo ſolo 1.Ioan.5 Ioan.7.
peccatorum remiſsio datur, quam Ioannes dare non præualens, baptizando in pœnitentiam baptiſmo Chriſti populum præparabat. Chriſtus enim per aquam & ſanguinem veniens, non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine, ſolus in ſpiritu baptizat, teſtificante quomodo Chriſtus eſt veritas, qui ſolus remiſsionem peccatorum dat, aqua ſignatam, ſanguine emptam, ſpiritu ſancto effuſam. Suæ ergo diminutionis cauſa hæc ab ipſo maioris ac minoris, tam longè differens oppoſitio facta eſt. Amplius autem ac manifeſtius ex eo quod ſequitur, ſemetipſum diminuit, vt creſcat æſtimatio magnitudinis Chriſti. Ait enim: Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt. Hoc ſuperius expoſitum eſt, ſcilicet in eo poſt Ioannem venire Chriſtum, quia natiuitatem, prædicationem, baptiſmum quoque & mortem eius, ipſe naſcendo, prædicando, baptizando quoque & moriendo ſecutus ſit. Et in hoc ante illum factus eſt, quòd illi prælatus eſt. Sed hoc eſt magnum ac præclarum humilitatis ſpeculum, quod ſubſequutus ait: [Cuius ego nõ ſum dignus vt ſoluam eius corrigiam calceamenti.] Hoc etenim dicto præſentibus qui Ioannes minuit ſeipſum vt creſcat æſtimatio Chriſti.

* aſt, ex.

Soluere corrigiā calceamenti. Deut. 25 Ruth. 4 aderant nota ſimilitudine, iuxta quod audire vel capere poterant, cum maxima ſui diminutiõe, Chriſti commendat excellentiam, & nobis de pectore fœcundæ gratiæ perpulchrè ſignat illam, quam nunc videmus viduitatem vel abiectionem ſynagogæ. Mos enim apud veteres fuit, vt ſi quis eam, quæ ſibi competeret, accipere vxorem nollet, ille calceamentum ei ſolueret, qui ad hanc ſponſus iure propinquitatis veniret. Cui aũt magis competebat, vt vxor eſſet ſynagoga, quàm Chriſto, cuius tota patris hæreditas, vel vniuerſa quæ eſt ab initio vſque ad finem ſeculi eccleſia? Quis enim patri propinquus magis q̃ filius? Sed hic competentem ſibi vxorem ducere recuſat, quia quondam Deo coniunctam ſynagogam repudiat. Non ergo putet eadem ſynagoga, quòd à Chriſto pro vitio ſuo repudiata, Moſen aut prophetas habeat, videlicet, quia ſicut Ioannes de ſeipſo teſtatur, nemo propinquorum Chriſti dignus eſt ſoluere corrigiam calciamenti eius, id eſt, nemo patriarcharum aut prophetarum apud illam remanere, vel eandem ſaluare poteſt, quæ Chriſti coniunctione indigna eſt. Quod tamen & aliter intelligi poteſt. Nam quia calceamenta ex mortuis animalibus fiunt, incarnatus Dominus quaſi calceatus apparuit, quia in diuinitate ſua, morticina noſtræ corruptionis aſſumpſit. Vnde & per prophetam dicit: In Idumæam extendam calceamentum meum, id eſt, gentibus innoteſcam per incarnationis meæ myſterium. Sed hoc ipſum incarnationis eius myſterium oculis penetrare non ſufficit, inueſtigari enim nullatenus poteſt, quomodo corporatur verbum, quomodo ſummus & viuificator ſpiritus intra vterum matris animatur, quomodo is qui initiũ non habet, & exiſtit, & concipitur: Ioannes ergo ſoluere corrigiam calceamenti eius non valet, quia incarnationis eius myſterium nec ipſe inueſtigare ſufficit, qui hanc per prophetiæ ſpiritum agnouit.

Ioan. 1. Alia expoſitio eiuſdẽ. Pſal. 59. Ioannes ſymmiſtes.

Sed ô tu Ioannes, veritatis & gratiæ ſymmiſtes, nunquid non ſaltem hoc ſcire potes, quam ob cauſam illa corrigia ligata eſt? Nunquid ignoras, quo vel quali in diuerſorio diuinitas calceata eſt? Nunquid neſcis quali ex muliere verbum caro factum eſt? Ignoras tu cæleſtis paranymphus & ſponſi amicus, quòd nos paruuli Eccleſiæ filij non ignoramus? Cur ergo ſilet de hoc vox clamantis in deſerto? Cur non hoc euangelizas, & vocem exaltas? Eccl. 3. Videlicet, quia tempus nondum eſt. Tempus enim loquendi, & tempus tacendi. Tempus hæc loquendi tunc erit, cùm filius hominis à mortuis reſurrexerit. Non ergo ab re gemit affectus amantis, & magno deſiderio clamantis, ſuæq; imputat indignitati, quòd tempus non Eſa. 52. habiturus ſit, vt currat cum ſpecioſis pedibus ſuper montes euangelizantis, & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis ſalutem, dicentis: Sion regnabit Deus tuus.

Mat. 3. Hunc affectus eius clamorem vehementem, Euangeliſta Matthæus alijs verbis non minus exprimit, dicens: Qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamenta portare. Quid enim eſt calceamenta eius portare, niſi prædictum incarnationis eius myſterium palam mundo annunciare? Fecerunt hoc apoſtoli, quos propheticus beatificans ſpiri- Pſal. 18. tus: Cæli, inquit, enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum: Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et quis ſonus, quæ verba eorum? In ſole, inquiunt, poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, &c.

Hoc etenim facientes Apoſtoli, calceamenta eius in Idumæam, & in omnes alienigenas extenſa portauerunt, pro quibus & contumeliam pati, & mori digni ſunt habiti. Ioannes autem in ſpiritu præuidet enarrandæ illius gloriæ tempori, ſe non eſſe ſeruandum, magnus qui- Acto. 5. dem, & nullo minor apoſtolorum, ſed de ſeipſo humiliter ſentiens, & gratiam, quæ in ſe eſt cõparatione illorum, qui illam Dei gloriam enarraturi ſunt, paruam ducens. Scit nanque, quia priuſquam Chriſtus illa per paſsionem calceamenta deponat, ſuiſq; electis per totum mundum portanda imponat, ipſe in anguſtijs Iudęę conſummandus, & ad inferos deſcenſurus ſit, vt illuc quoque officium ſuę peragat præcurſionis. Gemit ergo profitens, quòd calceamenta eius portare, vel corrigiam eius ſoluere indignus ſit, id eſt, myſterium incarnationis Chriſti, gloriamque Io. Bap. per euãgelium orbi notus. reſurrectionis non mereatur cum beatis annunciare apoſtolis. Veruntamen non Macherunta Galilęę oppidulum, non carcer Herodis adulteri tantum caput continere potuit, quin per omnem mundum quadrigis emicans euangelicis, cum firmamento cęli enarraret gloriam Dei, id eſt, cum beatis apoſtolis altiſonum ferret teſtimonium verbo Dei, ſicut vſque hodie perſonare non deſinit in euangelio eiuſdem filij Dei, notus & inclytus, maximè ex illo famoſo teſtimo- Mat. 11 nio, quod ei Chriſtus ipſe perhibuit: quia nemo inter natos mulierum maior eo ſurrexit. [Hæc in Bethania facta ſunt, trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.] Quia locus quoque quæri ſolet in cauſis, ſcilicet celebris, an deſertus ſit is, in quo actum quid vel dictum aſſeritur: bene locum quoque Euangeliſta, in quo tanta vox clamantis inſonuit, ſubijcit dicens: Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Ac ſi dicat: O vos ſcribæ & phariſæi, teſtimonium hoc, quod de cælo eſſe, non poteſtis diffiteri, latere quenquam veſtrum non Mat. 21. Mat. 3. Luc. 3. potuit. Nam & propinquus erat locus, vtpote tantum quindecim ſtadijs diſtans ab Hieroſolymis, & tunc nimium celebris, quia videlicet ibi erat Ioannes baptizans, & egrediebatur

tur ad illum (vt alij quoque euangeliſtæ referunt, & veſtri non tacent hiſtoriographi) omnis
regio Iudææ & Hieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab eo, confitentes peccata ſua. Ex- Marci 1
cuſabiles igitur vos eſſe non ſinit verbum domini, quòd trans Iordanem tam prope ad vos ac
ceſſit, & tali in loco talem per hominem, eo tempore quo miſiſtis ad illum, teſtimonium per-
hibuit veritati. Sed vos quidem non credidiſtis ei, at ille in Bethania, id eſt, domo obedientiæ,
ſcilicet in Eccleſia quæ eſt domus Chriſti, obediens fidei eius, itidem clamare non deſinit, vos
impietatis accuſans, nos in fide Chriſti ſuo teſtimonio corroborans. Interea nemo qui ambi-
gat, Ioannis animam deſiderio ſuſpenſam cælo inhærere, & eum quem intus agnouerat, foris
quærere oculis intentis & animo iugiter orante. Nam ſpiritu ſancto edoctus, idcirco à deſerto
venerat, & confluentes ad ſe turbas excipiens, baptizabat: vt eum qui peccata mundi tolle-
ret, venientem inter peccatores (quod proculdubio futurum erat) & ipſe agnoſceret, & cæ-
teris palàm oſtenderet. Sic enim & ipſe paulò poſt dicturus eſt: Et ego neſciebam eum, ſed vt
manifeſtaretur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans. Cum ergo ſtaret in excelſo Quō Io
ſpeculator, omni mundo ſublimior, deſiderio vulneratus, & cælum pulſans gemitibus, ſalu- annes a-
tem ſuam videre ſitiens, vt eam & viuis oſtenderet, & mortuis nuntiaret. [Altera die vidit gnouit
eum venientem ad ſe.] Altera (inquit) die, poſtquam tanto clamore præco veritati obſecutus Ieſum ad
eſt, præmium recipit fides, deuotio remunerata eſt. Magnum vtique recipit præmium illud ſe veniē
ſcilicet, quod ipſe qui ſanctorum omnium corona eſt & præmium, pro magno repromittit, di- tem.
cens: Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Ioan. 14
Quomodo enim Ioannes videns agnouiſſet eum, niſi aliqua ex parte Ieſus manifeſtaret ei ſe-
ipſum? Nunquid agnouiſſet eum, ſi veniens ſolam manifeſtaſſet ei ſerui formam, quam om-
nes videbant? Non vtique, quia (ſicut iam dictum eſt) ſecundum hominis formam, vt Ioan-
nes ipſe teſtatur, neſciebat eum. Vidit igitur in forma hominis illam, qua ſpecioſus erat præ fi-
lijs hominum, ſpeciem & pulchritudinem, vidit mundo corde illam, quam proteſtatus fuerat
per eum factam eſſe gratiam & veritatem. Vidit illum & ait: [Ecce agnus Dei, qui tollit pec-
cata mundi.] Hoc planè quod dilatata mente vidit, hac breui enunciatione mirabiliter ex-
preſſit. Suauitatem Dei, quam ax corporali pariter & ſpirituali eius aſpectu dupliciter delecta
tus deguſtauit, nobis protinus deguſtandam, gratulationis voce refudit. Qui enim exultauit Lucæ. 1
infans in gaudio, cum adhuc eſſet paruus in vtero, quòd in aulam virgineam rex ſeculorum
deſcendiſſet: quanto exultauit trepudio iuuenis prædicans, cum idem rex Chriſtus coram allo
quendus adeſſet? Et qui tam digna, quæ ſupra elocutus eſt, de illo ſentire meruit, dum ſola
mente videns, exterioribus illum quæreret oculis, quanto magis vbi illum inuenit, dignum ali
quid exclamando effari debuit aut potuit? Exclamauit igitur magno concuſſus impetu ſan- Excla-
cti ſpiritus, & prioribus verbis quaſi auro mundo geminam precioſam ſuperaddidit, dum gau mario
dio mentis in vocem erumpente, dixit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cunctis nan- Ioānis
que ſuperior ſermo eius, quaſi aureum ſubſellium rutilat in euangelica Chriſti quadriga, hoc ve Baptiſt.
ro dictum tanquam precioſiſſimus lapis ad augmentum decoris accedit, quòd ſancta eccleſia
certatim rapiens in fronte & in pectore ſuo præfixum, frequentius concelebrat in laudibus
Chriſti. Ecce (inquit) agnus Dei: Vbi agnum audis, euidentem magni ſacramenti aditum Ecce a-
inuenis. Notum quippe eſt, quia per immolationem agni liberatus eſt ab Aegyptiaca ſerui- gnꝰ Dei
uitute populus Dei, & Pharaonem cum omnibus Aegyptijs, quorū duritiam decem plagæ non Exo. 12
vicerant per manum Moſi, ſolus agni cruor, & veſpertini myſtica virtus ſacrificij contriuit cæ-
ſis omnibus primogenitis, filios quoque Iſrael per mare rubrum tranſire fecit, ſubmerſo Pha- Exo. 14
raone cum curribus & equitibus ſuis. Hanc vmbram futurorum, in veritate Chriſti mox adim
plendam, Ioannes propheta & plus quàm propheta, digito demonſtrat: Ecce (inquiens) agnus
Dei, ecce qui tollit peccata mundi, ac ſi dicat: Non plagæ decem præceptorum, quæ per Moy-
ſen data ſunt, verberauerunt ſufficienter vſque ad plenam victoriam ſpiritualem Pharaonem,
libertatis & vitæ noſtræ exterminatorem: ſed ſanguis huius agni, id eſt, hominis innocentis,
qui nullum omnino peccatum fecit, agni veri abſque macula, quem nec originale, nec aliquod
actuale peccatum offuſcat, liberos nos ab illo mortis præpoſito & principe tenebrarum,
tranſire faciet in illam, quam in primo parente perdidimus, patriam lucis, & veram terram re-
promiſſionis. Non enim decem præceptis tanquam in decem plagis, reſiſtendo ſpirituali Pha-
raoni, neque in carnalibus ſacrificijs, potuimus ad perfectum iuſtificari nos aut patres noſtri:
ſed hic agnus tollet peccata mundi, quando pendens in cruce, riuo ſanguinis & aquæ de la-
tere ſuo profluentis, vniuerſam eccleſiam ſuam emundabit, quantacunque eſt vel erit ab ini-
tio vſque ad finem ſeculi. Hoc intendens hic ipſe Ioannes Baptiſta, ſecundum alios euan- Ego à te
geliſtas dicebat: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Debebat enim tam ipſe quàm debeo
omnes electi baptizari in ſanguine Chriſti, quia videlicet hactenus excubabat foris vniuer- baptiza
ſa ab origine mundi eccleſia, non admittente ſummæ iuſtitiæ cenſura, vt cæleſte ſanctuarium ri. Matt. 13
ingrederetur antiquę pręuaricationis delicto mēſtruata. Vnde dicit vnus ex ſanctis illis, ſanctus Lucæ. 3

 & ma-

Eſai.64 & magnus Eſaias propheta: Facti ſumus vt immundi omnes nos, omnes iuſtitiæ noſtræ ſicut pannus menſtruatæ. Ergo quod ait Ioannes, ego à te debeo baptizari, hoc tam de ſe quàm de omnibus quotquot præordinati ſunt ad vitam, veraciter ſenſit. Per ſolam quippe gratiam ad regnū cælorum reducimur, quod nullis operum noſtrorum meritis comparare poſſumus. Nam & Abraham potuit quidem per ſidem ſuam vel iuſtitiam, paterni reatus euadere pœnam: ſed
Ro.3.11 nullis meritis illam, qua in primo parente iuſtè exhæredatus eſt, potuit redimere gloriam. Res eſt non meriti, ſed gratiæ, magnitudo vel æternitas cæleſtis gloriæ. Gratis data eſt beatis angelis, gratis nihilominus data fuit primis parentibus humani generis, gra[illegible]ino, id eſt, per ſolam Chriſti gratiam redditur nobis, quicunque per ipſum nunc reconciliationem accepimus.

Qui tollit peccata mūdi. Igitur ſolus & verus hic eſt agnus Dei qui tollit peccata mundi. Quo dicto mirabilis præco veritatis breuiter vtranq; in vna perſona ſubſtantiam, ſcilicet Dei & hominis oſtendit, vtranq;, id eſt, paſſibilem humanitatis, impaſſibilem verò diuinitatis naturam confitendam exprimit.
Eſaiæ.53 Nam ex eo quod homo eſt, potuit quaſi agnus manſuetus portari ad victimam, deditq; corpus ſuum percutientibus, & genas ſuas vellentibus, vt carnibus eius cibaremur, & lanis eius
Exo.12 operiremur: & confixus atq; lanceatus eſt, vt ſanguine eius poſtes noſtrarum frontium ſignarentur.
Gen.49 Ex eo autem quòd Deus eſt, quòd potuit tollere peccata mundi, aſcendens ad prædam, & rugiens apud inferos vt catulus leonis, non valente reſiſtere antiquo prædone, tyranno mortis, & nunc morte ſuperata ſedens ad dexteram patris, credentium in ſe potenter peccata dimittit. Benè ergo hic Euangeliſta, cui propoſitum eſt teſtimonia congerere diuinitatis Chriſti, dictum hoc non omittendum putauit, præſertim cum tanti ſit ſplendoris, vt ab hoc effectu, id eſt, ab eo quòd tollit peccata mundi, maximè comprobetur id quod ſuperius dictū eſt,
Hic eſt de quo dixi. ſ. verus Chriſtus. plenum gratiæ & veritatis. Sequitur: [Hic eſt de quo dixi, qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat.] Ac ſi dicat: Ne alium ſuſcipiatis in nomine Chriſti, tanquam ipſe ſit Chriſtus, neque ſeducamini quando dicent vobis, ecce hic Chriſtus, aut ecce illic: quia hic & non alius, hic (inquam) eſt Chriſtus de quo dicebam vobis: Hic eſt qui venit benedictus in nomine domini: alius cum venerit in nomine ſuo, videte ne illum ſuſcipiatis. Hic Ieſus (vt putatur filius Ioſeph) Chriſtus eſt, tempore certo, & præfinitis diebus natus in Bethleem ex ſemine Dauid, ſcilicet, quando ablato ſceptro de Iuda, & duce de fœmore eius, alienigena Herodes in regno Dauid principabatur.
Mat.24 Lucæ.17 Matt.21 Lucæ.3 Gen.49 [Et ego neſciebā eum, ſed vt manifeſtaretur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans.] Nequeo ſatis admirari rerum omnium artificem, omnem habentem virtutem, omnia proſpicientē Dei ſapientiam: quomodo ſummis in negotijs non dedignata comitem habere ſecularem eloquentiam, ſic vtatur illa veluti ancilla, ſic ſecum illam abducat, vt magnitudine ſua totam operiat: adeò vt non niſi à diligentiſſimis internoſci queat garrulæ huius pediſſequæ præſentia.
Eloquētia etiā in diuinis eloquijs. Iob.5 Ecce enim dum ſapientes in aſtutia ipſorum comprehendere geſtit, euidentiſſimè ſyllogiſmum fecit. Supra nanq; per hunc Ioannem Baptiſtam, fidelem ſuæ voluntatis interpretem propoſuerat prouidè, de abſente Chriſto dicens, quia prior me erat, de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, &c. Conceſſit auditor omnis populus, imò & libenter accepit, Chriſtum magnum fore regem, magnum & inclytum ducem, habiturum coronam regni in capite ſuo, & dominaturum à mari vſque ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarum. Hæc enim vna erat omnium ſententia de Chriſto, & ſic prophetæ indicauerant de illo.
Carnalis opinio Iudæorum de regno Chriſti. Pſal.76 Tanto ergo attentius audierant, & tanto procliuius teſtificanti Ioanni conceſſerant, quanto carnalibus ſubditi affectibus, voluptates corporis & omnium rerum affluentiam, & per omnia carnale ſeculum, Chriſto regnante, ſibi non defuturum ſperabant. Igitur conſtante apud auditores tanti præconis propoſitione, veniente tandem Ieſu inter alios homines ad Ioannem, aſſumit ſpiritus ſanctus per os eius dicens: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi: Hic eſt de quo dixi, &c. Ad hæc auditor, qui ſupra nullatenus conquieſcit, imò quantis poteſt argumentis depugnando contradicit: Ieſus enim homo Galilæus erat, inter eos vt cæteri hominum hactenus ambulauerat, tanquam in patria ſua.
Matt.13 Lucæ.4 Sed profectò verum eſt illud, quia nemo propheta acceptus in patria ſua. Oportet ergo vt hic, qui aſſumpſit, confligat in eadem aſſumptione ſua, quod & facit validis vtens teſtimonijs, & ad vltimum cōcludens ſic: Et ego vidi & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.
Validū teſtimoniū Ioānis Bap. de Chriſto. Igitur cum dixiſſet, ecce agnus Dei, &c. protinus ad confirmationem ſui ſermonis, & confutationem aduerſarij, ſumptum de cælo teſtimonium infert cum dicit: [Quia vidi ſpiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & manentem in eo] Et vt purum eſſe oſtendat teſtimonium ſuum, ab omni humano fauore vel gratia, & ego (inquit) neſciebam eum. Ac ſi apertè dicat: Cur me æſtimes gratia vel fauore humano conductum, hoc illi perhibere teſtimonium? Ego neſciebam eum, quippe qui cum in deſerto anachoreta eſſem, nullam ante hac habueram cum illo conuerſationem, nullumq; colloquium. [Sed vt manifeſtaretur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans.] Id eſt, non veni à deſerto, eo quòd ſcirem eum: ſed veni ego idcirco vt ſcirem eum. Sed dicis mihi: Vnde vel hoc noſſe poteras, quòd in aqua baptizans inuenires eum, niſi quia ſciebas eum?

eum? Ad hæc inquam: [Et ego neſciebam eum, ſed qui miſit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentē in eo, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.] Itaque non voluntate humana, ſed authoritate diuina veni in aqua baptizans. Et quomodo mittebatur Samuel in Bethleem, ſciens eſſe in filijs Iſai, quem vngeret in regem, ſed quis filiorum eius eſſet neſciens, ſic & ego veni in Iordanem, Chriſtum iam veniſſe ſciens, ſed in perſona quis Chriſtus eſſet neſciens. Et ſicut idem Samuel ex occurſu faciei Dauid agnouit, erat enim rufus & pulcher aſpectu, decoraq; facie, certior autem factus eſt dicente domino: Surge & vnge eum, ip[illegible] eſt enim, ſic & venientem hunc ad me, & reuelante ſpiritu agnoui, & dixi: Ecce agnus Dei, & ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Certior autem factus ſum veniente ſuper eum ſpiritu in ſpecie columbæ. [Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.] 1.Re.16

Finis libri primi.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. IN EVANGELIVM IOANNIS COMMENTARIORVM LIB. II.

TRia ſunt quæ hoc loco diſtincta diligenter conſiderāda ſunt, ſcilicet baptiſmū Ioannis, de quo ipſe ait, ſed vt manifeſtaretur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans. Baptiſmus quoque Chriſti, de quo ad ipſum Ioannem dictum eſt: Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto, & columbæ ſpecies, in qua ſpiritus ſanctus ſupra dominum deſcendens, eidem Ioanni oſtenſus eſt. Hæc (vt iam dixi) diligenti conſideratione digna ſunt, quia videlicet magna ſunt & alta, quorum intellectu fides paſcitur, ſpes enutritur, charitas accenditur, totuſque homo interior, velut matutinæ lucis infuſione ſerenatur. Alius Ioannis, alius xpi baptiſmus. Illud igitur diuinæ gratiæ præuio lumine, primum quærimus quæ cauſa vel intentio fuerit vt Ioannes Chriſti gratiam nomine ſignans, officio prædicans veniret (vt ipſe ait) in aqua baptizans. Et quidem cauſa illa protinus occurrit, quòd idcirco venerit baptizans in pœnitentiam, vt hoc modo illi viam pararet, qui veniens poſt ipſum baptizaret in remiſſionem peccatorum. Sed nunquid adeo neceſſarium erat baptizare in pœnitentiam, quaſi glorificato domino Ieſu nemo poſſet, niſi ſit præparatus baptiſmi eius percipere gratiam? Hoc certè omnino alienum eſt à fide. Nam econtra pauci admodum de gente illa cui baptiſmum pœnitentiæ prædicatum eſt, baptiſmum Chriſti conſecuti ſunt, ad nos autem abſque baptiſmo pœnitentiæ tota tranſmigrauit gratia baptiſmi in remiſſionem peccatorum. Quid ergo intendit ſpiritus ſanctus, qui prophetas omnes miſit, ſuo quenque tempore, dum Ioannem à deſerto expulit, vt iret ad prædicandum baptiſmum pœnitentiæ? Non enim ſterilis Iudæa valde dignos attulit pœnitētiæ fructus. Nec verò fruſtrari potuit in hoc facto quæcunq; fuit intentio eius, quem proculdubio miſit ſpiritus ſanctus, cuius inſtinctu quæcunq; cœpta ſunt, nullo prorſus impedire valente perficiuntur. Erigenda eſt igitur conſideratio ab illa exili pœnitentia populi, quę profecto quantulacunq; fuerit, nihil dignū attulit tanto molimine vocis clamantis in deſerto, dirigite viam domini. In ipſo nāq; domino noſtro cauſam eandē qui quærit, hoc modo inueniet. Mat.8. Nemo fideliū qui dubitet Chriſtum Ieſum idcirco veniſſe in carne, vt peccata mundi tolleret, & in ſe transferret, iuxta Prophetam dicentē, & dominus poſuit in eo iniquitates oīum noſtrū, & pro nobis dolet, & diſciplina pacis noſtræ ſuper eum. Eſa.5.3 Hanc autē verā & ſummā eſſe pœnitentiam pro omni mundo celebratam, res ipſa oſtēdit, ratio ſentit, fides ſancta confitetur. In ipſo nāq; habitu pœnitētis, hunc Dei filium propheta idē qui ſu[illegible] intuens, & aſcendit (inquit) ſicut virgultū, & ſicut radix de terra ſitienti. Ibidem. Non eſt ſpecies ei ne[illegible] decor, & vidimus eum, & nō erat aſpectus, &c. Igitur ad agendū pro cuncto mundo pœnitētiam, qua peccata cunctorū expiaret, dominū noſtrū veniſſe dubium non eſt.

At ipſe iuuenilem iam attigerat ætatem, & cum ſciret ſe ad hoc veniſſe, vt tanto pro cunctis (vt dictum eſt) officio fungeretur, humiliter apud ſe latebat, expectans in forma ſerui iubentis patris imperium, videlicet in totum opus ſuum non voluntatis propriæ, ſed veræ atq; perfectæ foret obedientiæ. Dandum quippe nobis in ſemetipſo nouerat exemplum, ne quis noſtrum de ſanctitate vel ſcientia confidens, præripere audeat munus eccleſiaſticum, maximéque ſancti ac venerabilis ſacerdotij gradum, quòd videlicet eiuſdem Chriſti domini peccata mundi tollentis, proprium eſt miniſterium. Vnde Apoſtolus ait: Nec quiſquam ſumet ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Hebr.5 Pſal.2

pontifex

pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad Deum, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ille ergo (ſicut dictum eſt) legitimam atque ordinatam ſuimet expectante promotione, venit Ioannes

Matt. 3

Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Hanc autem Ioannis prædicationem huius eſſe vocationē teſtatur idem Ioannes Baptiſta, in hoc Ioannis Euangelio dicens, quia vt manifeſtaretur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans.

Solus Chriſt⁹ idoneus fuit ad agendā pro nobis pœnitētiā.

Igitur cauſa cur Ioannes venit in aqua baptizare & prædicare baptiſmum pœnitentiæ, non eſt alia quàm hæc, vt ille ſanctus ſanctorum, qui ſolus erat idoneus ferre pœnitentiam pro peccatis omnium electorum, aduentum eius ab origine mundi expectantium, hac voce publica vocatus accederet palam ad cæleſte ſanctuarium in conſpectu Dei patris & ſanctorū angelorū, vbi eodem ſpiritu in columbæ ſpecie ſuper ſe deſcēdente, deſignaretur pontifex, quo dudum in Mariam ſuperueniente, idem ſanctus & immaculatus homo conceptus eſt, non aliam habiturus quam offerret hoſtiam, niſi carnem propriam, quam ſtatim quadraginta dierum & quadraginta noctium ieiunio, deinde omnibus pœnitentiæ modis afflictam, tandem pro peccatis noſtris oblaturus erat Deo patri hoſtiam in odorem ſuauitatis acceptam.

Matt. 4
Ephe. 5

Hoc autem totum ſic oportebat fieri, quatenus & curioſam diaboli malitiam totamq́; eiuſdem Sathanæ ſynagogam conſilium Dei pro tempore lateret, & de ipſo latibulo ſuo crebris intermicans beneficijs, eius ſapientia ſimplicibus proficeret. Propoſitum nanque erat vtiliter, vt primo aduentu occultus veniret filius Dei. Nam ſecundo idem Deus noſter manifeſte veniet & non ſilebit.

Pſal. 49

Bene ergo Ioannes ex conſulto ſancti ſpiritus miniſterium ſuum, quo ſolus quærebatur Chriſtus, mittit in turbam, palam vniuerſis baptiſmum prædicans, cunctoſque baptizans in pœnitentiam, vt dum idem pluribus cernitur, occaſio diſſertandi de vno ad præſens ſubtrahatur.

Sic Samuel occultabat vnctionē Dauid.
1. Re. 16

Sic profecto Samuel, de quo ſupra dictum eſt, miſſus vngere regem quem prouiderat ſibi Dominus in filijs Iſai, & timens ne audiret Saul, vitulum tulit de armēto ex præcepto Domini, veniensq́; Bethleem admirantibus ſenioribus & dicentibus, pacificus ne eſt ingreſſus tuus? Pacificus, inquit: Ad immolandum Domino veni. Sanctificamini & venite mecum vt immolem. Et eduxit eos ad ſacrificium. Sic nimirum & illic vnctionem electi regis, & hic manifeſtationem Saluatoris, diuina prouidentia in magna frequentia ſecretam eſſe voluit, reſq́; effecta eſt conſultè magis quàm occultè. Quia videlicet idcirco facta eſt vt ſciretur in ſuo tempore.

Baptiſmus Io. quid cōtulit.
Lucæ. 3
Mat. vlt.

De his, qui baptizabantur in Iordane ab eodem Ioanne (vt ait Lucas) peccata ſua confitentes, & dignos fructus pœnitentiæ facientes, nulli dubium eſſe debet, quin peccata illorum hic in innocentia pœnitens, & in pœnitentia innocens, ſuper ſe tulerit cum peccatis omnium qui illum apud inferos expectabant, ita videlicet, vt poſtmodum per paſsionem Chriſti ſaluarentur, quotquot ex eis ab hac vita decederent ante reuelatum eius baptiſmum, cuius definitio vel regula eſt baptizari in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Nam quotquot ex eis peruenientes ad illam plenitudinem temporis, in qua dictum eſt, euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, non receperunt hoc lauacrum gratiæ & veritatis, nihil profuit illis baptizatos fuiſſe baptiſmo Ioannis, nec omnino ſaluare potuit illos pœnitentia fidei Chriſti non admixta. Ioannes enim baptizauit in aqua, ſolum pœnitentiam indicens, ea cauſa vel intentione miſſus, quæ iam pro poſſe dicta eſt, non eſt, non etiam peccatorum remiſſionem tribuens.

Baptiſmus xp̄i ſolus abluit à peccatis

Chriſtus autem baptizauit ſemel quidem in aqua ſimul & ſanguine de latere ſuo profluente, baptizauit nihilominus, imò & nunc baptizat in ſpiritu ſancto, cum aqua & eiuſdē ſanguinis ſui ſacramento perfectam tribuens peccatorum remiſſionem, quæ extra baptiſmum eius, poſtquam regulam eius deprompſit, nulli deinceps tribuitur. De quo eius baptiſmo iam nunc dicendum eſt, ſicut ſupra propoſitum eſt. [Super quem videris (inquit) ſpiritum deſcendentem ſicut columbam & manentem in eo, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.] Notandum diligenter, quod cum propria poſſet eum appellatione deſignare & dicere, hic eſt Chriſtus, vel quod magis eſt proprium, hic eſt vnigenitus Dei filius, maluit deſcriptione vti, dicendo, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Primo definiendum eſt, quid ſit baptizari in ſpiritu ſanctò, ac deinde dicendum, cur maximè hoc loco dicere voluit, qui baptizat in ſpiritu ſancto.

Quid ē baptizare in ſpū ſancto.
Rom. 6
Ephe. 2
1. Pet. 2

In ſpiritu ſancto baptizari, eſt gratiam accipere ſpiritus ſancti, quæ non modò quid ſit peccatum oſtendat, ſed & auxilium aduerſus peccata præbeat, delendo præterita, repellendo inſtantia, atque ita de ſeruis peccati faciat filios Dei, de filijs iræ filios gratiæ, de ignotis & aduenis genus regale & ſacerdotale. Baptiſmus enim Chriſti vnctio eſt regalis & ſacerdotalis, qua ipſe vnctus præ cunctis participibus ſuis. Chriſtus nuncupatur, quod Hebraicè Meſſias, Græcè Chriſtus, Latinè dicitur vnctus, quia ipſe plenariè ſolus ſic vnctus eſt, vt particulariter vngere alios, & facere poſſit adoptionis filios, & à ſe, qui principaliter vnctus eſt, vnctos, id eſt, à Chriſto vocari faciat Chriſtianos, quod deſignatur per hoc quod dicitur:

Pſal. 44

Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Hoc ante Chriſti aduentum nullatenus effici poterat, quia videlicet lex quæ data fuerat, peccatum oſtendere tantum, non etiam auferre valebat.

Rom. 7

Vnde patres antiqui quamlibet iuſti ad inferos deſcendebant, veterem paternæ præuaricationis

tionis

tionis portantes ignominiam, actualium quoq; peccatorum non omnino effugientes cœnum, Rom.7
quin aliquam contraherent ſordem vel maculam, quam carnibus taurorum aut ſanguine hir- Hebr.9
corum emundari impoſſibile erat. Hoc erat opprobrium Iſrael, quod exprobrabat iugiter
hoſtis incircunciſus, ſcilicet diabolus, inſultans patribus antiquis quamlibet iuſtis & quodam-
modo dicens: Quare veniſtis parati ad bellum? eo quòd legis mandato velut arma tenentes, 1.Reg.17
nihil fortiter agerent, nec de ſe virum dare poſſent, qui pro cunctis iniret ſingulare certamen. Marc.7
Fruſtra nanque varijs baptiſmatibus & iuſtitijs carnis, opprobrium ſuum delere conabatur,
eo quòd non haberent ſacerdotem, qui ſpiritum ſanctum dare poſſet, cuius gratia vera & ſola
peccatorum remiſſio eſt. Cum ergo Ioanni ſignum datur quo Chriſtum agnoſcat, dicitur illi:
Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Quod idem eſt ac ſi diceretur, hic eſt qui aufert opprobriū
ab Iſrahel, videlicet peccatorum remiſſionem tribuendo, quæ non datur omnino niſi in ſpiritu
ſancto. Et hic baptiſmus non vnius tantum potentiæ, ſed duplicis operationis eſt. Baptizat Duplex
enim Chriſtus in ſpiritu ſancto, primum (vt dictum eſt) peccatorum remiſſionem tribuendo. virtus &
Baptizat nihilominus & ſecundo, diuerſarum ornamenta gratiarum conferendo. De gratia nā- opera-
que remiſſionis peccatorum ipſa die qua reſurrexit, dicit ipſe inſufflans diſcipulis ſuis, quos vtiq; tio ba-
iam lauerat à peccatis eorum in ſanguine ſuo: Accipite ſpiritum ſanctum, quem ſe illis dare in ptiſmi. Ioan.20
remiſſionem peccatorum teſtatur ipſe, protinus adiungens: Quorum remiſeritis peccata, remit-
tuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. De illa verò donorum largitate, quá diuerſa-
rum (vt prædictum eſt) confert ornamenta gratiarum, dicit ipſe, Luca referente in Actibus A- Act.1
poſtolorum, quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini ſpiritu ſancto Bapti-
non poſt multos hos dies. Vtrunque datum huius baptiſmi hic idem Ioannes Baptiſta apud zat iſpi-
euangeliſtas Matthæum & Lucam exprimit, cum dicit: Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto ritu ſan-
& igni. Baptizat enim nos ſpiritu ſancto, cum in fontem baptiſmi deſcendente inuiſibili gra- cto & i-
tia eiuſdem ſpiritus ſancti, omnia peccata eorum qui baptizantur dimittit. Baptizat & igni, gni. Mat.3
cum eiuſdem ſancti ſpiritus feruore accenſos, fortes in amore, & in fide conſtantes, vel ſcientia Lucæ.3
lucentes, & zelo bono calentes efficit. Et in remiſſione quidem peccatorum nulla diuiſio Differē-
eſt, ſed æqualiter atque vniformiter vna eademque omnibus gratia remiſſionis adeſt, deponens tia inter
omnes iniquitates noſtras, & projiciens in profundum maris omnia peccata noſtra. In donis au- remiſſio-
tem gratiarum non eadem omnibus quantitas impenditur, ſed quodammodo diuiditur ma- nē pecca-
re rubrum in diuiſiones, dum alij datur fides, alij ſermo ſcientiæ & ſapientiæ, alij genera lingua- torū &
rum, alij interpretatio ſermonum, &c. quæ omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens dona gratiaꝶ Pſal.135
ſingulis prout vult. Et in ſanctis quidem noui teſtamenti hæc baptizantis dona, hæc baptiſmi 1.cor.12
glorioſi præclara videmus inſignia, quæ nemo illorum antequam in remiſſionem peccatorum
baptizaretur percepiſſe legitur, præter Cornelium, & eos qui cum ipſo erant, ſuper quos adhuc Acto.10
loquente Petro cecidit ſpiritus ſanctus, & erant loquentes linguis, & magnificantes Deum.

Patres autem veteris teſtamenti nonnulli operationes virtutum, & plurimi propheriam
perceperunt, & baptizati non erant in remiſſionem peccatorum. Certum eſt enim, quia
tunc omnes baptizati ſunt, quando mortuus in cruce Chriſtus fluuium ſanguinis & aquæ
de ſuo profudit lanceato latere, in emendationem vniuerſæ eccleſiæ, quantacunque fuerit ab
origine mundi vſque in ipſam horam mortis ſuæ, à primo iuſtorum, ſcilicet Abel, vſque ad la- Luc.23
tronem, qui in cruce nondum effuſo de latere Chriſti tantæ tamq; ſalutiferæ inundationis flu-
uio, dominum confeſſus eſt, regnumque eius futurum credens, eadem celeri confeſſione mer-
catus eſt. Poſitum eſt autem extunc eiuſdem baptiſmi ſacramentum, ad primas eiuſdem
ſanctæ eccleſiæ fores, vt quiſquis eccleſiam ingredi cupit, quomodo illa iam baptizata
eſt, & ipſe baptizetur, ſiue Gentilis, ſiue Iudæus. Cum ergo veteris teſtamenti patres ea-
dem gratiarum dona conſecuti ſunt, antequam Chriſtus baptizaret, quæ idem Chriſtus
aſcendens in altum dedit hominibus noui teſtamenti, certa diſcretione opus eſt, vt non igno-
ret Chriſtiana fides, quid nouis amplius quàm veteribus, imò quid nouis pariter ac veteri- Ephe.4
bus in Chriſti baptiſmo collatum ſit. Nam vbi cauſa poſtulat vt, de gratia Chriſti vel ſan- Act.2
cti ſpiritus ſermo habeatur, fidelem atque catholicum in dictis ſuis aduerſarius, hærere fa- Lucæ.1
cit obiectionibus ſuis, qui & ſi non ſenſu, interdum ſermone deficit. Tanta enim per pa-
tres antiquos idem Deus operatus eſt, tanta idem ſpiritus per os ſanctorum, qui à ſeculo
ſunt prophetarum eius locutus eſt, vt obloquente aduerſario, nouos veteribus conferre con-
tentioſum, præferre verò difficillimum ſit, ſi non animaduerſo prius rei puncto, verbo-
rum agere circuitum cœperit. Primum ergo dicendum, illam baptiſmi Chriſti glo-
riam, quo ſancti apoſtoli poſt aſcenſionem eiuſdem domini glorificati ſunt, accipiendo di-
uerſarum dona gratiarum, maximeque genera linguarum, quæ in ſignum ſunt non fideli- 1.cor.14
bus ſed infidelibus, vel prophetiam, qua maximè veteres ſancti claruerunt, non eius eſſe vir-
tutis, vt in eis ſalus perfecta ſit, præſertim cum illa & boni, & mali habere poſſint. Multi e- Mat.7
nim (inquit Dominus) dicent mihi in illa die: Domine, nonne in nomine tuo prophetaui-

nius,

mus,& in nomine tuo multas virtutes fecimus,& tunc reſpondebo eis, non noui vos,recedite à me operarij iniquitatis. Etenim Saul quoque prophetare, & malus eſſe potuit. Nonne filij Iſrael omnes in Moyſe baptizati in nube & in mari,panem quoque de cœlo, & aquam de petra conſecuti,& alijs mirabilibus glorificati,poſtmodum quam plures reprobati ſunt , alij viuentes abſorpti,alij à ſerpentibus conſumpti,& alijs multis modis,præter paucisſimos, omnes in deſerto proſtrati? Imò vt ad nouos veniam, quando conuocatis Dominus Ieſus duodecim Apoſtolis,dedit illis virtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent, miſitq; eos ad prædicandum regnum cælorum,nonne Iudas erat vnus ex illis,quem ipſe qui mittebat eum,diabolum ante traditionem ſuam nominauit,quia nec dominicis loculis fidem exhibere potuit? Cùm ergo non ſoli boni, ſed etiam & mali, huiuſmodi chariſmatum dona potuerint conſequi,non nos dubios reddat claritas mirabilium,quæ in antiquis facta ſunt,non cæcos vel cæcutientes nos faciat ad conſiderandam maieſtatem nouæ gratiæ Chriſti: quia videlicet & horum potentiam,& illud ſine quo nihil hæc proſunt.ſ.remiſsionem peccatorum,hic qui baptizat in ſpiritu ſancto,nobis & illis dedit. Et huius quidem muneris.i.operationis virtutum vel cæterorum huiuſmodi,de quibus iam ſupra dictum eſt, huius ſecundi muneris non inchoatio fuit, ſed adiectio largitatis,cùm in die Pentecoſtes diſcipulos domini ſpiritus ſanctus impleuit, ſed eius quod maximum opus maximaq; virtus eſt,baptiſmi Chriſti, ſcilicet remiſsionis peccatorum, inchoatio ſimul & perfectio eſt mors Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit in odorem ſuauitatis, in qua morte baptizamur, ſicut Apoſtolus dicit, quia quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti cũ illo per baptiſmum in mortem,vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris , ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam in morte ſua ſanguinem & aquam (vt iam dictum eſt) de latere ſuo fundens, lauit vniuerſam Eccleſiam à peccatis ſuis, dans viuis & defunctis ſpiritũ remiſsionis, ſicut mox,vt apparuit illis viuus,oſtendit,dicens:Pax vobis: Accipite ſpiritum ſanctum,quorum remiſeritis peccata,remittuntur eis. Hoc ſolum munere baptizati paruuli morientes tranſmigrant in regnum Dei. Illo autem cuius in die pentecoſtes adiectio fuit, ſic potuerunt antiqui patres clarificari,& apud inferos propter originale peccatum detineri,quomodo potuit & Iudas,cùm eodem munere fungeretur,diabolus vocari, & eſſe fur loculorũ Domini, & habere locum in profundiſsimis inferni, in quem abiret, præuaricatione peracta filius perditionis. Ipſum Dominum in forma ſerui dona hæc recepiſſe, propheta teſtatur,qui hæc in perſona eius loquitur:Spiritus Domini ſuper me,propter quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus miſit me. Nam hæc de præſenti vnctione ſua dicta eſſe, qua ſpiritus ſanctus viſus eſt ſuper eum in ſpecie columbæ,teſtatur & ipſe qui (vt Lucas narrat) plenus ſpiritu ſancto regreſſus è Iordane, & actus in deſertum, & conſummata ómni tentatione regreſſus in virtute ſpiritus in Galilæam, introiuit in ſynagogam,& traditus eſt ei liber Eſaiæ prophetæ. Quẽ cùm reuoluiſſet, inuenit locum prædictum, & cœpit dicere ad eos: Quia hodie impleta eſt ſcriptura hæc in auribus veſtris. Non ergo ea tantum cauſa , vt ſignum pareretur Ioanni, ſpiritus ſanctus in dominum Ieſum deſcendit, ſed vt euangelizandi officio, & ſummi ſacerdotij ordine fungeretur vnita Deo natura hominis. Nam ſicut non à ſeipſo venit filius Dei, ſed pater illum miſit, vt omnium dominus,formam ſerui aſſumere dignaretur, ſic in eadem ſerui forma non à ſeipſo filius hominis euangelizandi officium præripuit, ſed à ſpiritu ſancto impoſitum ſibi onus humiliter ſuſcepit. Sic enim decebat eum implere omnem iuſtitiam, vt qui obediẽter fuerat homo factus,obedienter nihilominus ad prædicandum mitteretur per eundem ſpiritum, qui cæteros mittit,quicunque ſalutis miniſterium dignè ſortiuntur,vt quidam apoſtoli,alij prophetæ vel euangeliſtæ in eccleſia ponantur. Tunc ille magnus atque conſpicuus magni conſilij angelus,ſtetit iuxta aram templi.ſ.vocatus ad ſacrum ordinem ſummi ſacerdotij, apparente ſuper caput eius in ſpecie columbæ ſpiritu pietatis, vt miſericors fieret, & fidelis pontifex ad dominum, & repropitiaret delicta populi. Accepit igitur dona in hominibus creator omnium Deus,ad miniſtrandum miſſus,quæ poſtmodum aſcendens in altum, & captiuam ducens captiuitatem,mittendis ad idem miniſterium daret hominibus, & ſic plenus ſpiritu ſancto (vt prædictum eſt) à Iordane regreſſus eſt. Plenus ſanè,non quòd tunc primùm ſpiritũ ſanctum acceperit, quippe qui ab ipſo humanitatis ſuæ initio eiuſdem ſpiritus operatione conceptus eſt. Quid ergo nunc actum eſt, vnde diceretur ſpiritu ſancto plenus à Iordane regreſſus? Nimirum plenitudo,quæ in illo iam erat ſuperficiem.i. vſque ad ipſos exteriores actus, ſeſe diffudit, vt inde omnes acciperemus,quomodo ſi plenitudo viuę & indeficientis aquæ, quæ in altiſsimo puteo ſurſum ad ſuperficiem oris aſcendat, vt paruis quoque infantibus hauriendi vel bibendi detur facultas. Ita nimirum vſque ad exteriora ſe diffudit plenitudo, quam habebat intrinſecus,& diffuſa eſt gratia in labijs eius,vt audiretur in verbis,& videretur in miraculis abundantia eius, qua plenus erat gratiæ & veritatis. Peccatorum autem remiſsionem non accepit, quam(vt ſupra dictum eſt) baptizando in ſpiritu ſancto hominibus dedit, quia quod maius

eſt

Marginal notes: 1.reg.19. 1.cor.10. Exo.16. Exo.32. Nu.16. 21. Mat.10. Luc.9. 10. Ioan.6 Ian.12. Remiſſio peccatorũ res lõgè maior q̃ alia chariſmata. Act.2. Eph.5. Rom.6. Ioan.19. Remiſſio peccatorũ ex baptiſmo. Ioan.20 Donum prophetiæ minus eſt q̃ gratia baptiſmi. Vnctio Chriſti. Eſa.61. Luc.4. Luc.3. Luc. 4. Chriſt⁹ vt homo accepit officiũ euãgelizãdi & ſacerdotij ſpiritus S. Phil.2. Mat.3. 1.cor.12. Apoc.8. Hebr.2 Pſal.64 Eph.5. Quõ d baptiſmo regreſſus dicitur plenus ſpiritu. Mat.11. Pſal.44

eſt, de ſpiritu ſancto conceptus eſt, vt peccatum nec originale haberet, nec actuale admitteret.

Christi duplex baptiſmus, vnus aquę, alter paſſionis.

Sed dicit aliquis: Baptizari quoque debuit in remiſſionem peccatorum, non ſuorum, ſed noſtrorum, vt illo baptizato fieret peccatorum noſtrorum remiſſio. Hoc planè oportet concedi, ſed de illo duntaxat baptiſmo ſuo, de quo ipſe iam baptizatus à Ioanne, dicit: Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coartor vſq; dum perficiatur? Quod videlicet de paſſione ſua dixit, in qua tota Eccleſia, quæ eſt corpus eius, baptizari habebat. Alioquin ſi in Iordane baptizato illo facta eſt peccatorum noſtrorum remiſſio, quid nobis neceſſaria fuiſſet eius paſſio. A nullo ergo homine baptiſmum accepit remiſſionis peccatorum, ſed ipſe nobis per paſſionem ſuam fons remiſſionis factus eſt. Vnde rectè ſancta Romana eccleſia, non in die Epiphaniorum, ſed in ſacroſancta ſolennitate Paſchali communiter atque vniuerſaliter baptiſmi ſacramentum celebrare conſueuit. Quia videlicet, ſicut ſupra dictum eſt, quicunque baptizari ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Igitur hic eſt qui baptizat, hic eſt qui ſolus peccatorum remiſſionem dat, hic eſt qui probroſam atque ignobilem, ex peccato accidentem naturæ noſtræ inopiam, copioſis per ſpiritum ſanctum donis diuinitatis ſuæ ſolatur & munerat. Cur autem hoc loco vel tempore tam certum tamq; euidens de autoritate baptiſmi datum ſit iudicium, iam dudum catholicæ eccleſiæ bene cognitum eſt. Primò ſciendum quia magnus hic homo qui miſſus eſt à Deo, magnus meritis, & ſecundum ſuam magnitudinem magnam habens intrinſecus in corde vocem ſancti deſiderij, leuabat oculos mentis ad Deum, & clamabat fortiter in cælum, orans iugiter, vt videre ſibi daretur citius illam quam prope eſſe ſciebat, quamq; in vtero matris ſalutauerat conſolationem Iſrael. Non enim minus erat deſiderium huius deſiderio beatiſſimi ſenis Simeonis, cuius internus clamor & vociferatio grandis, tetigit aures altiſsimi, vt non contineret ſe miſeratio Dei, reſponſum dante illi ſpiritu ſancto, quod non eſſet viſurus mortem, niſi prius videret Chriſtum domini. Ergo hic & clamando magnis deſiderij vocibus & orando iugiter, hoc à ſpiritu ſancto obtinuerat, vt reſponſum dans illi diceret, ſuper quem videris hoc ſignum, hic eſt qui baptizat. Et huius ſigni rationem catholica (vt prædictum eſt) iamdudum bene nouit eccleſia. Futuros nanque ſciebat columba illa quæ Ioannem mittebat, & omnes prophetas miſerat, futuros illa ſciebat coruos atque miluos, qui inuicem ſe roſtris laniantes & vnitatem ſcindentes, dicerent, contra alterutrum erecti, & ſpiritu proteruo tumentes: A nobis quod datur ſanctum eſt, Hic ab illo ebrioſo, ille autem ab illo fornicario baptizatus indignus eſt. Tu ab illis vel illis baptizatus, inquit Donatus, à nobis ſi ſapis rebaptizandus es. Clamat contra hos columba illa, ramum virentis oliuæ ſemper in ore ſuo portans, id eſt, veram pacem & vnitatem ſemper amans & prædicans clamat, ecce de ſummo vertice illius altiſſimi capitis noſtri, & dicit: Hic eſt qui baptizat. ac ſi dicat: Quid vos o milui rapaces & corui litigioſi baptiſmi gratiam tam pertinacibus roſtris in tot autores diſtrahitis? Vnus eſt qui baptizat, vnus & ſolus: hic eſt qui ſanctificat. Vnus eſt fons, vnus eſt riuus baptiſmi ſalutaris, qui per qualeſcunque canales influat: hic eſt qui baptizat, de cuius ore profluit ipſa vis ſacramenti, purificans, emundans, viuificans totum fidelem hominem & ſanctificans. Tu fortè fontem viuum neſciebas à mortua palude vel cœnoſa diſcernere ciſterna. Ecce ſicut dixi tibi, ſuper quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, hic eſt qui baptizat: ſic & nunc dico tibi. Vbicunque audieris verbum hoc integrè prolatum: Ego te baptizo in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, ibi eſt abſque dubio hic ipſe, & hic ibidem baptizat. Quid enim Paulus? Quid autem Apollo? Quid verò Cephas? Miniſtri ſunt in hoc ſacramento Chriſti, miniſtri iſti ſunt, non autores: ſerui, non domini: canales, non fontes. Vnus enim hic eſt fons, vt prædictum eſt, vnus dominus, vnus autor, qui baptizat quidem in aqua per miniſtros, baptizat autem tantùm per ſemetipſum in ſpiritu ſancto. Quòd ſi ſub ſacramento prædicti nominis morticinum fœtet alicuius hæreticæ putredinis, nec ſic tamen irrita iudicabitur inuocatio diuini nominis, ſed baptiſmus talis eſt duntaxat, qualis qui mortuos fieri potuit, de quibus Apoſtolus dicit: Habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Nam palmites quidem ſunt, ſed à vite præciſi. Membra fuerunt viuentis corporis Eccleſiæ, ſed vita carent, quia præciſa ſunt à corpore. Speciem ergo ſolam pietatis quam habent, baptizando contulerunt: ſed quam non habent virtutem eiuſdem pietatis conferre nón potuerunt. Quapropter hi qui à talibus baptizati ſunt, quando ad catholicam eccleſiam redeunt, non eis repetitur lauacrum carnis, vt perficiatur, ſed quod deeſt inſeruntur catholicæ matri, vt per eius reconciliationem ſpiritus ſancti gratiam percipere mereantur. Nam in illa ſola ſpiritus ſanctus datur, quia videlicet in ſciſſura mentium Deus non eſt, ſed in vnitate & pace quæ perfectionis vinculum eſt. Et hi quidem quaſi thoro minus legitimo procreati, tamen reputantur filij. Nam ex omni tribu filiorum Iſrael numerati ſunt filij Deo cogniti, vbi ſignantur ſerui Dei noſtri in frontibus ſuis, ſcilicet tam ex tribubus Gad & Aſſur, qui de ancilla nati ſunt, quàm ex tribu Iuda & Ioſeph, qui ex legitimis coniugibus orti ſunt. Igitur nulli hominum attribuenda, neque ſecundum hominem metienda eſt baptiſmi

Luc. 12
Eph. 1. 5
Rom. 6
Lucæ. 2
Contra hæreticos rebaptizâtes
Gene. 8
1. Cor. 3
2. Tim. 3
Recôciliatione dat gratia ſpiritus ſancti.
Coloſ. 3
Apoc. 7
Gene. 30

Cur in ſpecie columbæ viſus ē ſpiritus ſanctus.

gratia, quia ſolus hic eſt qui baptizat, & in nomine eius ſolius baptizamur, qui ſolus pro omnibus nobis eſt crucifixus, ſicut columba de capite eius oſtenſa teſtatur. Qua in ſpecie cur ſpiritus ſanctus apparere voluerit diligenter inquantum ipſe aperire dignatur, iam nunc intuendum eſt. Spiritus ſanctus omnium quæ circa ſalutem noſtram acta vel agenda ſunt, dominus & arbiter, imò & efficiens cauſa eſt.

Ioan. 3
Ephe. 2
Ioan. 4

Cur enim niſi propter charitatem ſuam pater filium mitit in hunc mundum, vel ipſe filius patri ſuo nos, cum inimici eſſemus, reconciliauit per ſanguinem ſuum? Quid autem ſpiritus ſanctus niſi patris & filij charitas eſt? Hic igitur ſpiritus ſanctus ſuper autorem noſtræ ſalutis apparens, congruum ſatis gratiæ ſuæ ſecundum tempus iudicium præbuit, dum aſſumptam columbæ ſpeciem, corporaliter humanis oſtendit oculis. Columba nanque auis ſimplex & mitis eſt. Et charitas ſæuit quidem & zelatur, ſed primò blanditur, ita vt in neminem ſæuiat, niſi in eum quem non flectunt blandimenta, nunquam in virga venit, niſi ad eos à quibus ſua manſuetudo fuerit contempta. Vtrunque in Chriſto ſic eadem charitas ordinauit, vt primus aduentus eius ad nos in manſuetudine fieret. Secundus autem in fortitudine zeli futurus ſit. Venientem ergo ad nos in ſpiritu manſuetudinis, rectè idem ſpiritus ſuper ipſum apparens velut auis manſueta deſignauit.

Sup neminē ſicut ſuper Chriſtū viſus eſt ſpiritus ſanctus.
1. Re. 16
1. Re. 10
4. Re. 2

Sciendum autem quia ſuper neminem ſanctorum ante Chriſti aduentum ſpiritus ſanctus apparuit, neque poſt eius aduentum ſuper vllum in hac ſpecie viſus eſt. Ante quidem dona dabat, vt ſupra dictum eſt, & eorundem quantitatem ſiue qualitatem congruentibus nonnunquam ſignis indicabat, velut cum prophetam ſupradictum miſit, vt in regem vngeret electum ſuum Dauid, non lenticulam, ſicut ad inungendum Saul, ſed cornu olei tollere iuſſit, videlicet ſignificans doni ſui magnitudinem ſimul & fortitudinem, id eſt, throni eius firmitatem, & propheticalis gratiæ celſitudinem. Item, cum Heliam in cælum tollere vellet, quem huius diuini amoris zelum feruentiſſimum habuiſſe notum eſt, ad ſignificandam eius boni zeli dignitatem, currus igneus cum equis igneis, quibus tolleretur, miſſus eſt. Sic & in alijs pleriſque ſanctorum dona, quæ dabat figuris competentibus exprimebat, ſuper nullum autem ipſe, vt dictum eſt, ante Chriſti aduentum apparere viſus eſt.

Acto. 2

Poſt ipſum verò ſuper apoſtolos apparens viſus eſt, non quidem ipſa eius ſubſtantia quæ inuiſibilis eſt, ſed ignis, præſentiæ eius index: ita tamen, vt ex ipſo igne diſpartitæ linguæ viderentur: quia videlicet nulli cuncta dabantur, ſed pro voluntate eiuſdem ſpiritus ſua cuique menſura gratiæ diuidebatur. Super ipſum autem dominum & ipſa ſancti ſpiritus ſubſtantia inuiſibilis adeſt, & quod foris videtur, non pars aut partis ſignum, ſed quiddam totum eſt atque integrum, quia videlicet hic & ſolus eſt, cui non ad menſuram dat Deus ſpiritum, quia in ipſo inquit Apoſtolus, habitat plenitudo diuinitatis corporaliter.

Ioan. 3
Coloſ. 2

Corporaliter dixit, non quòd Deus corporeus ſit aut localis, ſed quia ſicut corpus quodlibet quouis in loco cum omnibus membris ſuis indiuiſum eſt, ita ſpiritus ſancti diuinitas tota cum omnibus donis ſuis in Chriſto præſentialiter adeſt.

Oīa dona ſpūs ſancti in Chriſto ſimul.
Iſaiæ. 11

Quam eius plenitudinem propheta longè ante intuens ait: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, ſpiritus conſilij & fortitudinis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. Hæc enim ſunt cuncta ſancti ſpiritus dona, velut cuncta vnius corporis membra, quorum Chriſto nullum deeſſe teſtatur tam prædictum præconium prophetæ, quàm præſentis integra atque indiuidua ſpecies columbæ.

Spiritus ſapiētię.
Lucæ. 10
Cant. 5
Matt. 4

Etenim ſapientiæ ſpiritus in eo plenariè requieuit, quem primus homo non habens, imò per ſuperbiam à ſe repellens, noluit attendere vel ſubeſſe meliori, veramque lucem relinquens, ſeque ſibimet lucere confidens, inter latrones quaſi per noctem incidit, à quibus ſpoliatus & plagatus, ſemiuiuus relictus eſt. Hic autem homo ſecundus, velut columba reſidens iuxta fluenta pleniſſima, diuinitati ſibi inſitæ ſemper intendit, in cuius liquida maieſtate proſpiciens, venientem inſidioſum accipitrem vidit & euaſit, dum tentationes eius omnes in deſerto ſapienti reſponſione caſſauit.

Spūs intellectꝰ.
Matt. 13
Gene. 3

Spiritu quoque intellectus iſte repletus, ſciuit quibus aperiret myſteria regni Dei, quibusve loqueretur in parabolis. Quo primus homo fraudatus, non diſcreuit in ſtatera rationis, quanto fideliores eſſent comminationes Dei promiſſionibus ſerpentis cum diceret, eritis ſicut dij. In felle quippe amaritudinis erat, poſitumque ſibi eſſe præceptum, tumens ſuperbiæ ſpiritu, indignè ferebat. Hic autem velut columba, omnium eiuſmodi felle carens, & ſano cordis palato cuncta diſcernens, nec dæmones admittebat, confitentes ipſum eſſe filium Dei, nec indignis loquebatur myſterium Dei, imo prohibebat ſanctum canibus dari, & margaritas ante porcos mitti.

Marci. 5
Matt. 7
Spiritus conſilij.
Matt. 11
Ioan. 4
Matt. 15

Spiritum nihilominus habens conſilij, abſcondebat hæc à ſapientibus & prudentibus, vt reuelaret ea paruulis. Quo penitus carens primus, contulit ſermonem cum aduerſario, nec ſe in humilitate abſcondit ab eo. Hic autem propoſitum ſuum omnino ſecretum habuit à diabolo, vt licet ſciret ipſum eſſe filium Dei, neſciret tamen per crucem & paſſionem eius facturum eſſe ſalutem generis humani. Eodem conſilij ſpiritu euangelizans pauperibus, nec Samaritanos, nec gen-

tiles

tiles à miſericordia repellebat, imò & infirmos eorum curabat, veluti columba, quæ inter- Ioan. 4
dum pullos fouet alienos, & eis ab oriente & ab occidente venturis, ſinum Abrahæ ad recum Matt. 15
bendum ſeſe aperire promittebat. Spiritu quoque fortitudinis inceſſit, quo relicto, primus Matt 8
homo victus intemperanter gulæ ſuccubuit, & ſeipſum venalem fecit, imo gratis venunda- Spiritus
tus ſemetipſum, omni præſidio deſtituit & perdidit. hic autem velut columba in petris nidi- fortitu-
ficans, quo ſerpens accedere non poſſit, credentes in ſe tuto præſidio collocauit. Verbi gratia, dinis.
cum diceret, nemo poteſt rapere de manu patris mei. Spiritu ſcientiæ, ſimiliter abundauit, Ioan 10
quam primus homo perdidit, dum plus ſcire appetiuit, promittente hoſte antiquo, quod tranſ- Spiritus
greſſor præcepti factus, habiturus eſſet ſcientiam boni & mali. Hic autem aceruum omnium ſcientię.
ſcripturarum habens penes ſe, quomodo columba de magno tritici aceruo grana congerit
candidiora, ſic de omni ſcriptura tempori vel rei congruas proferebat ſententias, ita vt mi-
rantes dicerent eius aduerſarij: Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? Spiritu pie- Ioan. 7
tatis omnino plenus fuit, quo nimium primus homo nudatus erat, quando ſeipſum & poſte- Spiritus
ros ſuos æternæ morti addixit, nec poſt culpam requiſitus, animæ ſuæ condoluit, vt pœni- pietatis.
tentiam ageret, imò in Deum retorſit malum quod perpetrauit, dicendo: Mulier quam de- Gene. 3
diſti mihi, dedit mihi & comedi. Hic autem non ſolum neminem occidit, velut columba quæ
nihil viuum comedit, verùm & eo ſemper intentus fuit, vt vitam daret mortuis: Nam filius ho Lucæ. 9
minis, inquit, non venit animas perdere, ſed ſaluare. Spiritus timoris domini ſuper illum re- Spûs ti-
quieuit, quem primus homo à ſe repulit, à prima ſuggeſtione diaboli vſque ad conſummatio- moris
nem peccati. Hic autem, ſicut columba pro cantu gemitum habet, ita pro delicijs habuit cum dñi.
voluntate patris ſaturari opprobrijs, dicens per omnia ab initio ſuæ incarnationis, dicens
promptè non ſolum verbis, ſed & factis: Pater, non mea, ſed tua fiat voluntas. Igitur ſpi- Luc. 22
ritus domini, qui hactenus in magna ſylua generis humani requiem non inuenerat, tandem ſu-
per hunc florem requieſcit, in quo æterna ſtatione permanens, nullam alicuius vitij repulſam
aliquando pertulit: quam eius requiem & in hoc loco diuinum oraculum non tacuit. Cum e-
nim dixiſſet: ſuper quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam: protinus adiunxit,
& manentem in eo. Et apud nos quidem & in nobis eſt, iuxta promiſſum eiuſdem ſaluatoris no
ſtri, hic idem ſpiritus, ſed longè præſtantius multoq; præſentius in ipſo capite noſtro manere
dicitur. Nam apud nos ita quidem manet, & ita in nobis eſt, vt nunquam deſint in eccleſia,
qui huius gratiam ſpiritus habeant, vel aliquod donum eius, id eſt ſidem ſapientiæ, vel ſcien-
tiæ ſermonem, interpretationem ſermonum, vel diſcretionem ſpirituum, & his ſimilia. Rarus
autem quiſque eſt, qui adeo profecerit, vt eius intrinſecus anima vel ad momentum illum hu-
ius ſpiritus contactum ſentiat, qui per ſibilum auræ tenuem ſignificatur in Helia, dicente: Et
poſt ignem ſibilus auræ tenuis, & ibi dominus. Eſt enim intimus quidam circunſcriptæ verita- 3. Re. 19
tis ſenſus illa ſignificatione expreſſus, quem ſancta mens in contemplatione rapta, ſubita in-
terdum illuſtratione deguſtare meretur. At ille ſic eodem ſpiritu plenus eſt, vt in ipſo habitet
corporaliter, vt ſupra dictum eſt, ſemper manſueti pectoris eius manſione contentus, nulloq; Coloſ. 2
vnquam carnalium affectionum ſtrepitu inquietatus. Spirituum ſupradictorum plenitudi-
nem quaſi prima eructatione nobis ipſe refudit, dum primum ſermonem quem poſt hanc ma- Sermo dñi in
nifeſtationem turbis ad ſe confluentibus habuit, hoc modo incepit: Beati pauperes ſpiritu, quo monte.
niam ipſorum eſt regnum cœlorum, &c. Hic enim nos ad hoc inuitat & informat, vt ſimus Matt. 5
ad ipſius imitationem, iuxta quendam ſupernæ diſpenſationis modum, per timorem Dei hu-
miles, per pietatis ſtudium mites, per ſcientiam diſcreti, per mentis fortitudinem liberi, per
conſilium cauti, per intellectum prouidi, per ſapientiam maturi. Sed propheta de cæleſti- Duplex
bus loquens, gradus iſtos deſcendendo magis quàm aſcendendo numerauit: videlicet ſapien- ordo in
tiam, intellectum, conſilium, fortitudinem, ſcientiam, pietatem, timorem. Conſtat enim pro- ſeptẽ do
culdubio, quia à timore ad ſapientiam aſcenditur, non autem à ſapientia ad timorem reditur, nis ſpûs ſancti.
quia nimirum perfectam habet ſcientia charitatem, initium verò ſapientiæ timor domini. Pal. 110

Dominus autem, quia nos à terrenis ad cæleſtia ſubleuat, eoſdem gradus aſcendendo nu-
merat à timore incipiens, qui per paupertatem ſpiritus intelligitur, dicendo: Beati pauperes
ſpiritu. Deinde pietatem commendat, dicendo: Beati mites. Miteſcere nanque opus eſt pieta-
tis, neque reſiſtere diuinæ ſcripturæ: ſiue intellectæ, dum aliqua vitia noſtra percutit, ſiue non
intellectæ, quaſi nos melius ſapere, melius præcipere poſſimus. Deinde venitur ad tertium
ſcientiæ gradum, dum dicit: Beati qui lugent. Nam ille timor quo cogitat de iudicio Dei, &
illa pietas, qua non poteſt niſi credere & cedere diuinæ ſcripturæ, cogit eum ſeipſum lugere.
Vera nanque ſcientia bonæ ſpei hominem, non ſe iactantem, ſed lamentantem facit. Tunc eſ-
ſe incipit in quarto gradu fortitudinis, de quo dicit: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.
Fortitudinis nanque eſt, animum adeo ab omni mortifera iucunditate rerum tranſeuntium ex-
trahere, vt vacet ei iuſtitiam eſurire ac ſitire. Deinde in conſilio miſericordiæ purgat animam
tumultuantem, & quodammodo obſtrepentem ſibi, de appetitu inferiorum conceptis ſordi-

 bus. Vnde

eſſe, quàm pater eſt qui illum genuit, rationabiliter non poteſt intelligi. Quando enim homo adoptio ne.
aliud generat quàm hominem? Sic & omne animal non aliud quàm quod ipſum eſt aliquando Gene.1
generat. Sed nec vlla herbarum ſemen affert niſi iuxta genus ſuum, neque lignum faciens fru-
ctum ſuum in ſemine aliquando excedit ſpeciem. Sic enim creator omnium illa ſtatuit, præce- Pſal.144
ptumq́; poſuit & non præteribit. Quanto magis ipſe creator non aliud quàm quod eſt ipſe ge-
nuit: id eſt, Deus Deum, lux lumen, immenſus immenſum, omnipotens omnipotentem? Iſtum
quippe non adoptauit, ſed genuit: ſicut hic ipſe Ioannes euidenter exprimit, in eo quod ſupe-
rius ait: Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Claro igitur lumine nobis lucerna
hæc ardens & lucens, lucem veram Chriſtum Deum & hominem eſſe oſtendit, quam non com-
prehenderunt tenebræ, ſcilicet Manichæus atque Fotinus, ille verum Deum, hic verum homi-
nem eſſe negans hunc Ieſum Chriſtum. Sed rurſus cauendum nobis eſt hæreſis Neſtorianæ
monſtrum biforme, aſſerentis, ſicut duas naturas vel ſubſtantias, ſic duas nihilominus in Chri- Nō duæ pſonę in
ſto confitendas eſſe perſonas: vt alius filius Dei ſit, alius verò filius hominis. Hoc ſanè nec ra- Chriſto.
tio, nec ipſe communis noſtræ locutionis vſus admittit, quod maximè norunt dialectici. Non
eſt enim nomen aliquod ſpeciale aut generale, præter hoc quod generaliſſimū eſt, ſcilicet ſub-
ſtantia, quo ſimul Deus homo poſſint appellari generaliter. Verbi gratia: Quomodo Mo-
ſes & Aaron duo ſunt homines, & hic bos & ille, vel duo ſunt animalia, ſiue duo ſunt anima-
ta corpora. Non aliquo ſic pariter Deus & homo prædicari poterunt vno ſpeciali vel generali,
niſi tantum eo quod generaliſſimum eſt, id eſt, ſubſtantiæ vocabulo. Neq́; enim de Deo vero
æquè vt de homine poteſt animal prædicari: quia videlicet Deus verus corpus non eſt, quapro-
pter nec animatum corpus aut animal eſt. Cùm ergo maſculino genere de Chriſto Deo & ho-
mine prædicaueris duos, quod ſubiectum ſecundum hoc prædicatum appones? Deſiderat enim
prædicatum habere ſubiectum, ſiue (quod pueri quoque norunt) ſemper mobilè quærit ſui ge-
neris, numeri quoque & caſus eiuſdem, habere fixum. Et vtiq́; non quod diuerſas ſpecies aut di-
uerſarum indiuidua ſpecierum ſignificet: quod fieri in genere maſculino impoſſibile eſt. Nam,
verbi gratia, hominem & equum, quia diuerſarum nomina ſunt ſpecierum, vno maſculini ge-
neris ſubſtantiali nomine proferre non poteſt. Quapropter de homine & equo melius dicis hæc
duo, quàm hos duos: quia videlicet equus cum homine perſonarum non facit numerum, licet
plùralitatem faciat ſubſtantiarum. Quid ergo ſubijcies, cum in Chriſto Deo & homine prædi-
caueris duos? Nunquid Chriſtos ſubijcies? Nempe tale hoc eſt, ac ſi de vno equo & ſeſſore eius
duos dicas equites. Chriſtus enim, non naturæ ſed officij nomen eſt. Siquidem Chriſti, id eſt, Chriſt9 nomen
vncti fuerunt & alij, de quibus ipſe ait: Nolite tangere chriſtos meos: ſed hic in quo habitat officij.
plenitudo diuinitatis, vt ſupra dictum eſt, præ conſortibus ſuis vnctus eſt. Imò multò magis Pſal.10
inæqualia ſunt Deus & homo, quàm equus & homo. Nam veri Dei & hominis hoc ſolum com Coloſ.2
mune eſt, quod de vtroque prædicatur, ſubſtantia: de homine autem & equo, non ſolum ſub- Pſal.44
ſtantia, ſed & corpus communiter prædicatur, & animal. Si ergo perſona ſedentis in equo,
ſic equi perſonam abſumit, vt cum ipſo equus, cui tamen vnitus non eſt, perſonarum nume-
rum facere non poſſit, quanto magis in Chriſto perſona Dei ſic hominis perſonam abſorbet
vel abſumit, vt nequaquam dicantur aut ſint duo Chriſti, ſiue duo filij, præſertim cum homini
Deus inſeparabiliter vnitus ſit. Igitur, ſalua duarum veritate ſubſtantiarum: vnus, id eſt, vna
perſona eſt Chriſtus vnus: hic eſt vir ſiue filius hominis, vnus idemq́; hic eſt filius Dei. Cuius
ſpecie & pulchritudine delectatus ipſe Deus pater, dignum illud memoria verbum de cælo
ſuper eum locutus eſt: Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui. Hoc vtique à princi- Marci.1 Prou.8
cipio non dixit, cum vniuerſa conderet, cum cæli fabricam extenderet, vel mari terminum Gen.1
poneret, & omnia viſibilia ſiue inuiſibilia mirabis artifex componens, ſuo ſingula loco, vel or-
dine diſtingueret. Et quidem placebant illi cuncta quæ fecerat, quia erant valde bona: ſed nuſ-
quam in omnibus illis ſeipſum ſibi complacuiſſe inſinuat. In hoc autem vno ſibi complacet &
dicit: In te mihi complacui, quod longè aliud quàm dixiſſet: tu mihi complacuiſti. Attenda-
mus ergo quid in Chriſto factum ſit, & videbimus, quòd verè pro magnitudine vel qualitate
operis, rectè pater in illo ſibi complacuerit. Videlicet cum omnia feciſſet Deus, nihil omnino
ſimile ſibi vel æquale fecerat, nec enim fieri poterat, vt increato Deo ſimilis vel æqualis for-
maretur creatura. Non ergo beneuolentiæ creatoris ſufficiebat, quòd ea quæ fecerat, erãt cun-
cta valde bona: quia nihil inter omnia ſibi ſimile vel æquale videbat. Sed (vt iã dictum eſt) ta-
le quid omnino, qualis ipſe eſt, creari non poterat. Quapropter multitudo creaturæ infirma,
vtpote de nihilo facta, partim corruerat, neq́; ſuis viribus vllo modo reſtaurari valebat. Sug-
geſſit igitur ipſa, quæ nunc apparuit in ſpecie columbæ, mitis & beneuola patris charitas, qua-
tenus ipſam virtutem, ipſum verbum per quod omnia fecerat, quoniam nihil æquale ſibi con-
diderat, facturæ ſuæ vniret, & ſic vnum quid cui nihil deeſſet, in ordine vel natura creaturæ
produceret. Quo facto, gratulatur omnipotens bonitas, & applaudit ſibimet dilectio colum-
bina, omnis inuidentiæ neſcia, quòd ope ſua compar ſibi facta ſit humana creatura: dignũ lau-

de iudicans, quòd inopi naturæ eius, de ſuæ naturæ diuitijs adeo ſubuenerit, vt totum regnum patris regere, vniuerſam omnino cæli ac terræ rempublicam diſponere, & in throno eius dominari, æquè vt ipſe deinceps idonea ſit. Hoc opus ſuum adeo collaudat, & in hoc ſibi complacet intantum, vt cuicunque non complacuerit, quicunque cum laude & gratiarum actione non aſpexerit eum, velut ingratum & verè ſuperbum & inuidum, à ſalute ſua, & ab eiuſdem Chriſti filij ſui regno repellat. Sed iam narrationis euangelicæ ſequentia videamus. [Altera die iterum ſtabat Ioannes & ex diſcipulis eius duo.] Hoc loco rectè quæritur, qualiter hic euangeliſta Ioannes cæteris tribus euangeliſtis præſenti narratione non diſcrepet. Matthæus enim ſtatim poſt ieiunium domini & tentationem diaboli ita ſubinfert: Cum autem audiſſet Ieſus, quod Ioannes traditus eſſet, receſſit in Galilæam. Item & Marcus continuo poſt eiuſdem tentationis narrationem, Poſtquam autem, inquit, traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam. Hoc iſti conſonanter aſtruere videntur, quòd antequam Ioannes traditus eſſet in Galilæam non venerit Ieſus. Lucas interim de traditione Ioannis tacet, ita incipiens: Et conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus, & egreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæã, &c.

Diſcrepãtia ad literam hic inter euangeliſtas.

Matt. 4
Marci. 1
Lucæ. 4
Ioan. 1

Hic autem, ſcilicet euangeliſta Ioannes refert, quia nondum tradito Ioanne, veniens in Galilæam, vocauit Philippum & Nathanael, & tertia die inuitatus ad nuptias in Cana Galilææ de aqua vinum fecit, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderũt in eum diſcipuli eius. Et poſt multa dicit ſic: Erat autem & Ioannes baptizans in Enon iuxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant, & veniebant & baptizabantur. Et protinus ſubinfert: Nondum enim nullus fuerat in carcerem Ioannes.

Ioan. 3

Quomodo concordantia inuenit.

Quæritur ergo quomodo non diſcrepent, quos contrarios eſſe ſibimet nemo dicere audet, niſi qui animæ ſuæ contrarius eſt? Et quidem ſolutio quæſtionis nimium difficilis eſſet, ſi Chriſtus in Galilæam ſemel tantum veniſſet, vel ſi cunctis euangeliſtis ſingillatim, cunctos eius actus, cunctos eius egreſſus vel regreſſus deſcribere propoſitum fuiſſet. Conſtat autem euangelica narratione, quia pluſquam ſemel dominus noſter, ſalutis noſtræ miniſter, iuit & redijt, & nulli euangeliſtarum, cuncta quæ geſſit comprehendere, quod impoſſibile eſſet, propoſitum fuit. Sed vnumquodque animalium cæleſtium ante faciem ſuam graditur, id eſt, vnuſquiſque euangeliſtarum de innumerabilibus factis vel dictis eius tantum deſcribere propoſuit, quantum & fidei teſtificandæ ſufficeret, & lectori faſtidium non afferret.

Ezech. 1

Et Matthæus quidem, & Marcus, Lucas quoque, de primo anno tacuerunt, quo adhuc prædicante Ioanne, miracula quidem fecit Ieſus, & ſeorſum aliquos docuit: ſed publica prędicatione non adeo turbis innoteſcere voluit. Alioquin vnde illa opinio nata fuiſſet, vt quando publicè prædicando innotuit, Ioannes putaretur ſurrexiſſe à mortuis? Sic enim in Marco ſcriptum eſt: Et audiuit Herodes rex, manifeſtum enim factum eſt nomen eius, & dicebat, quia Ioannes Baptiſta ſurrexit à mortuis, & propterea virtutes operantur in illo. Lucas quoque ſic ait: Audiuit autem Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæſitabat, eo quòd diceretur à quibuſdam, quia Ioannes ſurrexit à mortuis.

Marci. 6
Lucæ. 9

Igitur de primo anno tacuerunt, & à publica prædicatione eius, quam cœpit poſtquam traditus eſt Ioannes, narrationes ſuas ordiri ſunt. Quod manifeſtè ex ſubſequentibus Matthæi vel Marci animaduertere promptum eſt. Nam vterque cum dixiſſet, venit Ieſus in Galilæam, ſtatim apoſtolorum ſubijcit vocationem. Lucas verò pauló tardius. Nam apud illum, ante vocationem apoſtolorum, Ieſus frequenter eſt in ſynagogis, & docet ſabbatis. In hoc verò euangeliſta Ioanne, fortè ad ſuſcipienda illa quæ dicta ſunt, ſcrupulum mouet illud, quòd antequam traditus eſſet Ioannes, ad indicium eiuſdem Ioannis, Andræas ſequitur Ieſum, & adducit ad eum Simonem fratrem ſuum, & ipſe Ieſus in Galilæam exiens vocat Philippum, & Philippus adducit Nathanael. Sed amoto omni ſcrupulo, certius pedem figat ratio: quia profectò non eſt hæc ipſa, quæ citius quidem (vt dictum eſt) apud Matthæum & Marcum, tardius autem apud Lucam occurrit, apoſtolorum vocatio. Nec enim conſequens eſt, vt quia ſequentes eum venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manſerunt die illo, iam perfecti, iamque apoſtolico faſtigio ſublimati ſint. Nam tunc quidem cognoſcere illum cœperunt, non autem iam tunc eundem relictis omnibus ſecuti ſunt.

In euangelio non eſt temporis & rerum continuatio eadem quę literæ eſt.

Oportet ergo primum vt ſenſum illum ab animo ſuo lector attentus amoueat, qui ferè omnium, euangelicam ſcripturã audire incipientium, animos confeſtim vltro prǫccupat. Nam quia poſt tentationẽ ſupra memoratã in cæteris euangeliſtis, ſtatim ſubiungitur prędicationis Chriſti narratio, ſicut litera coniungitur: verbi gratia, cum dicit Lucas: Et egreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam, & venit Nazareth vbi erat nutritus: ſic temporis quoque vel rerum continuatam fuiſſe ſucceſſionem, negligenter opinantur. Quod profectò non ita eſſe ex eiuſdem Lucæ vicina ſubiunctione manifeſtum eſt. Dicunt enim illi venienti Nazareth vbi fuerat nutritus: Quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Ante hunc ergo regreſſum eius in Galilæam, à quo cęteri euangeliſtæ, pręmiſſa tentatione, prędicationis eius narrationem incipiunt, manſerat & ſigna fecerat in Capharnaum. At verò poſtquam diſcipuli Ioannem loquentem audientes ſecuti ſunt Ieſum, imò poſt miraculum, quo in nuptijs aqua cõuerſa eſt in vinum,

Lucæ. 4

Ibidem.

facta ſunt illa ſigna in Capharnaum. Hoc enim fuit initium ſignorum, quo facto, deſcendit Ie- Ioan. 2.
ſus in Capharnaum. Sic enim hic Euangeliſta ſubiungit: Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe
& mater eius, & diſcipuli eius. Igitur hoc rectè ſentiendum eſt: quia ille regreſſus Ieſu in Gali- Regreſſus Chriſti in Galilæam.
læam, à quo cæteri incipiunt, ille eſt, quem Ioannes longè inferius commemorat, dicens: Vt er-
go cognouit Ieſus, quia audierunt Phariſæi, quia Ieſus plures diſcipulos facit & baptizat quàm
Ioannes, quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius, reliquit Iudæam, & abijt iterum
in Galilæam. Cùm autem tam multa miracula eius audire, imò & videre Petrus & An- Ioan. 4.
dræas potuerunt, priuſquam de nauicula vocati, eundem redemptorem ſequerentur, omnibus
relictis: dictum eſt tamen à priſcis doctoribus de his principibus & patribus noſtræ fidei, nulla
hunc facere adhuc miracula viderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant,
& tamen ad vnum Domini præceptum hoc, quod poſsidere videbantur, obliti ſunt. Quod
nequaquam ſuperioribus dictis debet videri eſſe contrarium. Nam hoc dictum eſt, reſpe-
ctu eius narrationis, cuius ſecundum Matthæum talis textus eſt: velut, quod ante vocationem Mat. 4.
ipſorum nulla doctrinæ eius, vel miraculorum mentio facta ſit. Itaque nihil à cæteris hic Euan-
geliſta diſſonans, poſt manifeſtationem Chriſti, quæ in Baptiſmo facta eſt, narrationem ſuam ſic
inchoat, imò proſequitur ea, quæ cœperat, diuinitatis eius teſtimonia. Stabat Ioannes, & ex di
ſcipulis eius duo. Quod ſtetiſſe Ioannem aſſerit, iuxta literam quidem ſitum hominis indicat
ſtantis, & aliquid quod officij ſui eſſet, inſtanter agentis vel dicentis. Iuxta altiorem verò ſen-
ſum, magnam ac ſemper ſuſpenſam eius intentionem inſinuat, qua videlicet ei, quem ſupra
dicto modo cognouerat, domino noſtro, non ſolùm exterius officio ſuæ præcurſionis deſeruie-
bat, ſed & interius erecto mentis affectu iugiter aſtabat. Nam vbi illum baptizauit, & ſpiritum Chriſtus in deſerto.
ſanctum ſuper eum in ſpecie columbæ deſcendentem vidit, ſtatim idem ſpiritus expulit eum in
deſertum, & erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tẽtabatur à Satana.
Quod hic Euangeliſta, vt cætera multa, omittit, videlicet hoc intendens (vt in initio dictũ eſt) Luc. 4.
quatenus teſtimonia proferat de diuinitate filij Dei, atque ideò, quaſi de magno aceruo eorum
quæ dicta vel facta ſunt, tantummodo ſplendidiora colligens, quæ intentioni vel propoſito
ſuo magis idonea cognoſcit. Nec vero dubium eſt, quin ad reditum Domini noſtri idem Ioan Ioannes expectãs reditũ Chriſti ex deſerto, ſtabat.
nes toto affectu tetenderit, vt iterum videret eum, quem videre, ſalus agnoſcentis, gloria præ-
dicantis, gaudium erat demonſtrantis. Stabat ergo in altitudine cordis ſpeculator vitæ & ſalu
tis, nuntius redemptionis & pacis, iudex gratiæ & veritatis. Stabat planè altior ſolis præcur-
ſore Lucifero, ſolem iuſtitiæ proſpectans in nube latentem. i. Chriſtum expectans, in deſerto
tentationum obiectiones perferentem, vel iam victo tentatore, adhuc ſe in vmbra humilitatis
ſuæ continentem. Incertum autem eſt, vtrum antehac à deſerto regreſſum illum Ioannes vide-
rit. Stabant & duo ex diſcipulis eius cum eo, qui videlicet magiſtrum ſuum ſtatu mentis imita-
bantur, & erant primitiæ plebis illius, quam non ſibi, ſed domino parabat ille præcurſor eius.

[Et reſpiciens Ieſum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei.] Notanda diligenter narrationis ſe-
ries, in ſuperficie quidem breuis & lucida, intrinſecus autem (quod paruuli necdum attingere
præualent) myſteriorum pondere grauida. Quid enim eſt ambulans Ieſus, niſi mutabilitatis
noſtræ particeps factus Dei filius? Qui hominibus non ante cognitus, ex eo cognoſci atque dili-
gi cœpit, ex quo ambulare cœpit, de cælo veniens in vterum virginis, de vtero in præſepe, de
præſepi ad crucem, de cruce in ſepulchrum, de ſepulchro rurſus in cælum. Ex tunc ille notus
eſſe cœpit & dilectus, ſicut eidem in Canticis Canticorum dicitur: Oleum effuſum nomẽ tuum, Oleum effuſum nomen tuum.
ideò adoleſcentulæ dilexerunt te. Quid enim oleum effuſum, niſi verbum de corde patris eru-
ctatum? Si ergo noſtræ animæ iam adoleſcentulæ ſunt, iamque velut in adulta ætate Ioannis,
ſemper cum diſcipulis eius firmo gradu ſtare didicerunt per iudicium ipſius in hoc Euangelio lo Cant. 1.
quentis, agnoſcunt Ieſum ex eo quòd ambulat, & ſequentes eum tandem perueniunt eo quo
idem ipſe per diuinitatem manens inhabitat. Quod pulchrè nobis innuitur ex profectu con-
uerſionis eorundem diſcipulorum eius. Ait enim ſecum ſtantibus illis: Ecce agnus Dei. Se- Ecce agnus Dei.
cundum naturam hominis, eum (vt ſuperius dictum eſt) agnum vocat, quia videlicet ſicut per
immolationẽ agni Pharao quondam ſuperatus, & ſeruitus filiorum ſoluta eſt, quod per manum Exod. 12.
Moyſi & Aaron, plagis innumſis perfici non potuerat, ſic per paſsionem Chriſti princeps te-
nebrarum Diabolus victus, & redemptio generis humani facta eſt, quod per legis antiquæ præ-
cepta, veteriſque ſacerdotij ſacrificia perfici non poterat. [Et audierunt eum duo diſcipuli lo-
quentem, & ſequuti ſunt Ieſum.] Non ſoli auditu corporis audierunt, ſed ſoli tunc obau-
dierunt, & teſtimonium eius receperunt. Ille nanque, vt teſtis fidelisſimus, ea ſemper inten- Ioan. 3.
tione de illo loquebatur, vt illum potius quàm ſe auditores ſui ſequerentur, ſicque fieret ad glo-
riam Dei, quod dixerat ipſe, me oportet minui, illum autem creſcere. Hanc ergo eius
intentionem duo diſcipuli audierunt, & teſtimonium eius (vt iam dictum eſt) receperunt,
dum loquente illo, ſequuti ſunt Ieſum. Quando autem quiſque conuerſus, Dominum Ieſum Sequi Chriſtũ.
ambulantem (vt prædictum eſt) mente & pij effectus mobilitate ſequi incipit, meditando. ſ.

& memoriter humanitatis eius veſtigia tenendo, non continuò conuertitur, & faciem ſuam illi
oſtendit Ieſus, id eſt, maieſtatis ſuæ diuinam præſentiam, ſecundum quam nuſquam ambulat,
non ſtatim in initio conuerſionis ſequentibus aperit, quæ per faciem intelligitur, ſed eundum
eſt, & ea quæ de illo ad tempus fuerunt, iamq́ præterita ſunt, & finem habuerunt, ſcilicet quæ
in carne geſsit, vel paſſus eſt, tenaci memoria tam diu ruminanda ſunt, donec altiſsima eius
diuinitas ſeſe à ſequentibus quæri ſentiat, & huc vnde exceſsit quaſi poſt dorſum ſuum reſpi-
ciens, occulta inſpiratione faciem ſuam aliqua ex parte oſtendat. Nunc enim cælo præſidens
magis ſentit perſeuerantiam ſequentium fidem, quàm olim inter homines ambulans ſentiebat
Luc.8. turbam comprimentem. Sequitur ergo: [Conuerſus Ieſus videns eos ſequentes, dicit eis,
Quō cō uertitur Deus ad nos. Quid quæritis? Et dixerunt: Rabbi, quod dicitur interpretatum magiſter: vbi habitas?] Bene
Ieſus conuerſus eſſe dicitur, quia videlicet, antequam ſupradicto modo ambularet, à ſummo
cælo egreſsus, totus erat auerſus, id eſt, propter peccatum hominis vniuerſo generi humano i-
Eſa.64. ratus. Vnde clamat ingemiſcens propheta: Peccauimus, & tu iratus es, & auertiſti faciem tuam.
Pſal.84 Conuertitur autem, dum ſingulos eum in fide quærentium reſpicere dignatur. De qua eius
Pſal.6. conuerſione dicitur in Pſalmo: Deus tu conuerſus viuificabis nos. Item: Conuertere Domine,
& eripe animam meam. Conuertitur ergo Ieſus, & videt eos, qui ſe ſequuntur, dum eos qui
incarnationis vel paſsionis eius fidem confitentur, dignanter intuetur. Sed ſunt inter eos
multi, qui ſequi illum videntur, & neſciunt quid quærant, id eſt, credunt quidem, vt ſibi vide-
tur, in illum, ſed neſciunt cuius ſpiritus ſint, vel quam intentionem habeant, quia confitentur,
Tit.1. inquit Apoſtolus, ſe noſſe Deum, factis autem negant, & cùm labijs Chriſtum honorent, cor eo-
Eſa.29. rum ab ipſo longè eſt. Poſſunt enim & Chriſtum ſequi fidei promiſsione, & aliud quàm Chri-
Mat.7. ſtum quærere, imò poſſunt & in veſtimentis ouium incedere, & intrinſecus lupi rapaces eſſe. Sic
Ioan.6. Ioan.12. Iudas cum cæteris apoſtolis Chriſtum ſequi potuit, & aliud quærere, vocari Apoſtolus, & dia-
Act.8. bolus eſſe, prædicare vel baptizare, & fur dominicorum loculorum ſceleratiſsimus eſſe. Sic & Si
mon Magus potuit baptizari, & in felle amaritudinis eſſe, potuit fidem Chriſti confiteri, & ta-
men nullam in ſermone hoc partem aut ſortem habere. Sic penè quotidie tanti cum electis repro
bi Eccleſias intrant, vt præ multitudine illorum, valde parua videatur quantitas electorũ, quo-
modo in magno aceruo niſi propius accedas, vix grana parent præ multitudine palearum.

Quia ergo non vno cuncti animo Chriſtum ſequuntur, rectè nunc ipſe his qui illum primi
ſequebantur, dicit: Quid quæritis? Quod dictum quoties audimus, nos ipſi ad cor noſtrum reſpi
cere debemus, noſtramq́ ſinguli interrogare conſcientiam, vt ſciamus qua Chriſtum intẽtione
ſequamur. Quod enim duobus illis dicit, omnibus dicit: Quòd ſi verè Chriſtum quærimus, &
vbi ipſe eſt, illic & nos eſſe volumus, tunc deſiderium noſtrum, & præparatio cordis noſtri hoc in
auribus eius loquitur: Rabbi (quod dicitur interpretatum magiſter) vbi habitas? Bene enim
dicimus, magiſtrum illum vocantes, quia de diſciplina eius ſumus, dum re vera Deum quæri-
mus. Dicimusq́ illi, vbi habitas? dum ſupernam cogitamus patriam, vbi ſedet ad patris de-
Ioan.17. xtram, clarificatus claritate quam habuit, priuſquam mundus eſſet, apud patrem, qui incola
Mat.8. & peregrinus in hoc ſeculo cùm eſſet, non habebat vbi caput ſuum reclinaret. Hæc recordatus
Pſal.41. ſum, inquit Pſalmiſta, & effudi in me animam meam, quoniam tranſibo in locum tabernaculi
admirabilis vſque ad domum Dei. Hoc & nos recordari debemus, quicunque confeſsione fi-
dei Chriſtum ſequimur, ne per intentionem vanam remaneamus cum illis, de quibus ipſe: A-
Mat.6. Pſal.26. men dico vobis, inquit, receperunt mercedem ſuam. Quibus item Pſalmiſta refugiens aſsimi-
lari, vnam petij, inquit, à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus die-
bus vitæ meæ. Hoc autem iugiter petentibus, & hoc modo dicentibus, vbi habitas, fiet aliquan
do quod ſequitur [Dicit eis Ieſus: Venite & videte.] ac deinde ſubiungitur: [Venerunt & vi
derunt vbi maneret.] Tunc enim dicit Ieſus: Venite & videte, quando mentem per adiuuan-
tem gratiam bene meritam, in contemplatione ſubleuat, & cæleſtibus gaudijs ad horam ad-
mittit, vt dulcedinem illam guſtare præualeat, quam oculus non vidit, nec auris audiuit, & in
cor hominis non aſcendit. Ita veniunt, & vident vbi Ieſus maneat, eisq́ videntibus creatoris
habitationem, anguſta eſt omnis creatura. Quorum vnus, vt ipſe ait, raptus eſt vſque ad ter-
Eſa.64. 1.cor.2. tium cælum, raptus eſt vſque in paradiſum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini lo-
2.cor.12. qui. Et multi quidem ſanctorum diuerſa gratia gloriam regni, in quo Ieſus habitat, prægu-
ſtantes viderunt. Hic autem tanta gratia vocatus eſt ad videndum, vt neſciret, vtrum extra
corpus ſit omninò eductus, an in corpore manens, ſolummodo per extaſim fuerit ſubleuatus
ſpiritus eius (ſicut ipſe ait) ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Sanè hoc iuxta lite-
Manſerũt apud eũ die illo. ram prætereundum non eſt, quod ſequitur: [Et apud eum manſerunt die illo.] Oportuna quip
pe determinatione vſus, dicendo, die illo. Non enim tunc relictis omnibus illum ſecuti ſunt, ne-
que extunc ſemper cum illo manſerunt, ſed tantum die illo apud eum manſerunt, & verba gra-
tiæ quæ procedebant de ore eius, familiariter audire cœperunt. Ieſus enim nondum tradito Io-
anne (vt ſuperius dictum eſt) neque bublicè prædicabat, neque derelinquendo patre aut matre,
vel cæ-

vel cæteris neceſſarijs abnegandis, cuiquam legitur noua dediſſe præcepta. Sed iã ſpiritualiter
cœpta proſequamur. Et Paulus quidem excellenti magnitudine reuelationis audiuit (vt iam
dictum eſt) arcana verba quæ non licet homini loqui. Cæterorum autem ſinguli in ſua ſuble-
uantur menſura. ſ. vt alius ſapientiæ vel ſcientiæ, ſermonẽ accipiat, alius generatiõis linguarum,
alius gratiam ſanitatũ, & his ſimilia. Quod cum adſecutus quis fuerit, iam idoneus factus eſt qui
& alios inuitet, & prædicando Chriſti faciat ſectatores. Quod & in his, de quibus præſens euan-
gelium refert pulchrè præſignatum eſt. Sequitur enim: [Hora autem erat quaſi decima, An-
dræas autem frater Simonis Petri erat vnus ex duobus, qui audierant ab Ioanne, & ſequuti
fuerant eum. Inuenit hic primo Simonem fratrem ſuum, & dicit ei: Inuenimus Meſsiam, quod
eſt interpretatum Chriſtus. Et adduxit eum ad Ieſum.] Qui primus audierat, & Ieſum ſecu-
tus fuerat, fratrem ſuum poſtmodum inuenit, & adduxit, iam tunc implens ſcripturam, quę Apoc. 22
per hunc ipſum Ioannem dictura erat. Qui audit, dicat veni. Sed cur interpoſitum eſt, ho-
ra erat quaſi decima, vbi Ieſus noſtræ vocationis carpebat primitias? Videlicet, quia vo-
catorum ſalutem non aliquod ipſorum præcedens meritum, ſed ſola vocantis operatur gra
tia, & in omnibus omninò ætas non diſcernit, nec præiudicat, congrua ſignificatione di-
ctum eſt, hora quaſi decima. Ipſe eſt enim ille paterfamilias, qui exijt primo mane conduce- Mat. 20
re operarios in vineam ſuam, & circa tertiam & ſextam, nonam ac decimam horam exijt,
& fecit ſimiliter, tandemq; dixit: Erunt primi nouiſsimi, & nouiſsimi primi. Hora decima
vel vndecima proculdubio prope eſt iam veſpera, quæ humanæ vitæ occaſum ſignificat.

Conſtat verò, quia magnus quidem Andræas, qui venit ad Ieſum hora decima, maxi- Magnus quidẽ Andræas, ſed maior Petrus.
mus verò in ordine Apoſtolorum Simon frater eius, qui adducitur tardius, iam propinquio-
re veſpera. Eadem nanque die veniunt ad Ieſum, primò Andræas cum altero, deinde frater
eius Simon, in craſtinum verò Philippus & Nathanael, & abſque myſtica horarum interpo-
ſitione, die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ. Igitur quod poſtea loquens in parabo-
lis, ſignificaturus erat verbis, iam in ſuis ſignificat, dum illos quos magnos eſſe volebat apo-
ſtolos, per occultam inſpirationem trahens vltima diei parte, id eſt, hora decima vocare in-
cipit. Eſt & illud, propter quod magis placeat hunc agnũ Dei demonſtratum, vel agnitum
eſſe hora decima. Agnus quippe, per cuius immolationem cæſa ſunt Aegypti primogenita, & Exod. 12
filiorum Iſrael ſoluta eſt captiuitas, qui huius agni typum præferebat, iuſſus eſt in domos fi-
liorum Iſrael tolli luna decima, immolandus poſt quartam decimam lunam ſequente veſpe-
ra, quando luna eſt pleniſsima. Decima (vt dixi) luna aſſumi iuſſus erat agnus, decima Exo. 20.
quoque plaga attrita fuerat Aegyptus, decem nihilominus ad verberandum ſpiritualem Pha
raonem, poſtmodum data ſunt legis præcepta. Cùm ergo audimus hunc agnum Dei, digito
Ioannis eſſe hora decima demonſtratum, hæc omnia nobis vtiliter ad memoriam redeunt,
quia videlicet hora decima his qui intelligere poſſunt, myſticam innuit eſſe conſonantiã ſcri-
pturarum. Nunc enim reuera verus agnus ille tollitur in domos filiorum Iſrael, quando di-
cente Ioanne: ecce agnus Dei, incipiunt illum ſequi Iſraelitæ veri, quorum vita ſic erat, veluti Hebr. 7.
luna decima. ſ. nondum plena & rotunda, quia videlicet lex, ſub cuius decem præceptis ſeruie
rant, nihil ad perfectum adduxerat. Et Ioannes quidem veluti alter Moyſes, diſcipulos ha-
bens, & decem præcepta legis optimè cuſtodiens, quaſi decem plagis Pharaoni, id eſt, diabo-
lo repugnabat. Sed illo nondum victo, digito demonſtrans, dicebat: Ecce agnus Dei, ſubau-
dis, cuius ſanguine cùm fuerint noſtrarum poſtes frontiũ ſignati, liberandi ſumus in manu forti,
& ſubmergendus eſt princeps tenebrarum in aquis baptiſmi, quo nos ille mixto ſanguine ſuo
baptizabit. Hoc igitur pertinuit ad Euangeliſtam, vt deſignationem huius agni referens, de-
cimam, quæ tunc erat, non taceret horam. Sed iam inſequentia videamus.

Andræas qui (vt prædictum eſt) vnus erat ex duobus, qui audierunt à Ioanne, & ſe-
quuti ſunt Ieſum, inuenit Simonem fratrem ſuum. Ecce nos aſpicientes à longè per hoc
verbum quod dictum eſt, inuenit, quaſi per ſubuolantem ſcintillam agnoſcimus, magnam
in illis fuiſſe flammam ſancti deſiderij. Et re vera in illis quos gratia præueniens ad tantam
prædeſtinauerat gloriam, magnum & omnis moræ impatiens erat deſiderium videndi Salua-
torem, cùm veniſſe illum audirent à magiſtro ſuo Ioanne, teſtimonium perhibente, quia vi-
dit ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem in ipſo. Cùm ergo ambulantem Eſa. 42.
(vt ſupra dictum eſt) Ioannes iterum oſtenderet eum, cumq; ſequutus Andræas vidiſſet vbi Mat. 12.
maneret, proculdubio feſtinauit, cucurrit, quæſiuit fratrem ſuum, vt qui erat ſocius deſiderij, Ioan. 5.
particeps fieret & gaudij, Quærens itaque inuenit fratrem ſuum Simonem, & dicit ei: Inue-
nimus Meſsiam, quod dicitur interpretatum Chriſtus. Inuenimus, inquit, non clamantem,
neque contendentem, quia nec audita eſt foris in plateis vox eius, ſed adhibita lucerna, ſcili-
cet teſtimonio Ioannis, qui eſt lucerna ardens & lucens, in humilitatis & ſilentij latibulo ſe con-
tinentem, inuenimus Meſsiam. Ille enim agnus abſque macula, totusque candidus inter ni-
gros latebat hœdos nocte iſta, in qua peccatorum oculi caligant: Sed lucerna Ioannes

tene-

tenebras noſtras diſpulit, eumq; nobis oſtendens: Ecce, inquit, agnus Dei, quod dicitur interpre-
Meſsias tatum Chriſtus. Hoc Andræas non dixit, ſed Euangeliſta, verbum Hebraicum volens aperi-
Petrus præ aliis à Chriſto honoratus. re, Græcis & Latinis, de ſuo appoſuit. Meſsias nanque Hebraicè, Græcè Chriſtus, Latinè dici-
tur vnctus. [Intuitus autem Ieſus, dixit. Tu es Simon filius Ioanna, tu vocaberis Cephas,
quod interpretatur Petrus.] Magnum & ineffabile gaudium B. Petro præſignat hoc primum
intuentis & alloquentis eū Dni prædicamentum. Si enim cunctis apoſtolis & omnibus ſanctis
Luc. 10. gaudendum eſt in hoc ſęculo, quod eorum nomina ſcripta ſunt in cælo, quanto magis huic bea-
tiſsimo lætandum eſt, qui (vt ita dicam) in capite libri nomen ſuum inuenit ſcriptum? Non
enim aliquem adhuc Dominus proprio vocauerat nomine, nec poſtea quenquam tam familia-
Mat. 16. ri deſcripſit inſpectione, nec tam amica expreſsit intentione. Cauſam autem huius nominis ex
alio ſecundum Matthæum cognoſcimus Euangelij loco. Nam cùm dixiſſet Petrus: Tu es
Chriſtus filius Dei viui: Reſpondens Ieſus dixit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſan-
guis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cælis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſu-
per hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Tanquam ſi quæreres: cur Petrum illum nomi-
naret, rationem in humilitate ſua pro tempore latentem ſubdidit: Et ſuper hanc petram ædifi-
cabo Eccleſiam meam. Claret ergo, quia Chriſtus ſuper ſeipſum, videlicet firmam petrā, ſuam
ædificaturus Eccleſiam, vbi vidit, imò intuitus eſt (vt ait Euangeliſta) id eſt, diligenter reſpexit
illum, quem primum poſt ſe volebat eiuſdem eſſe fundamentum Eccleſiæ. Hac de cauſa Pe-
trum à ſeipſo petra prima denominauit, vtpote in quo poſt ſeipſum tota conſtituta erat fabri-
Chriſtꝰ petra & lapis ſub capite Iacob. ca ſpiritualis ædificij. Sed & ex fine præſentis capituli maximè idem poteſt intelligi. Sic enim
finitur: Amen dico vobis, videbitis cælos apertos, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes
ſupra filium hominis. Quod dum dicit, proculdubio mittit nos ad hiſtoriam, vbi Iacob lapide
ſuppoſito capiti ſuo, vidit in ſomnis ſcalam cælos tangentem, & angelos Dei aſcendentes &
Gen. 28. deſcendentes per eam. Surgensq; manè, tulit lapidem quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in
titulum, fundens oleum deſuper. Ille nanque lapis perfuſus oleo, ipſum ſignificat vnctum
Pſal. 44 ſpiritu ſancto. Vnde & ſingulariter dicitur Chriſtus, quia præ conſortibus ſuis eſt vnctus. Sed
de hoc plenius paulò poſt dicendum eſt. Igitur Simon, quod interpretatur obediens, quia pri-
mus petrę illi erat ſuperponendus, ſuper quam eccleſia ædificatur, pulchrè mutato nomine, Pe
trus ab ipſa petra denominatur, per quod ſignificatum eſt, quia cunctis qui ſuper illud funda-
mentum (quod eſt Chriſtus, ædificantur, iuxta prophetam vocandum ſit nomen nouum, quod
Eſa. 62. os Domini nominauit. In quo nec illud vacat, quòd tali loco vel tempore dicitur filius Io-
anna, quia videlicet, ſicut nomen illi commutatur, ſic à carnali patre vel generatione ad ſpi-
Eph. 5. ritualem transfertur, vt deinceps ſit pater eius ille ſponſus, qui de latere ſuo ſponſam ſibi erat æ-
dificaturus, in qua ſicut primus lapis, ſic & primus merebatur eſſe filius. [In craſtinum vo-
luit exire in Galilæam, & inuenit Philippum.] Ne caſu accidiſſe putes, quòd Philippum in-
uenit, voluntatem eius Euangeliſta præmiſit. Nihil enim per caſum diuinæ prouidentiæ
occurrit, nihil temerarium, nihil fortuitum, cuncta videntibus oculis eius ſe ingerunt. Bene
ergo dicturus, inuenit Philippum, præmiſit, voluit exire, quod idem eſt, ac ſi dixiſſet: vo-
lens inuenire Philippum, imò volens de aqua facere vinum, ibiq; facere ſignorum initium,
Mat. 4. vbi poſtmodum, iuxta Matthæum primò prædicaturus erat, & dicturus, appropinquabit re-
Eſa. 9. gnum cælorum, volens omninò prophetiam implere, dicentem: Primo tępore reuelata eſt ter-
ra Zabulon, & terra Nepthalim, via maris trans Iordanem Galilęę gentium, exiuit in Gali-
Qđo inuenit Ieſus Philippum, ſicut paſtor ouē perditā. lææam, & inuenit Philippum. Inuenit, vtpote quem quæſiuit. Ipſum enim cum omnibus ſan-
ctis præſciuit, & prædeſtinauit, atque idcirco exiuit, vt vocaret tunc, quem ante ſecula præ-
ſciuit & prædeſtinauit. Inuenit aūt non eo modo, quo nos inueniſſe dicimur, cùm quidlibet vide-
mus, quod antea non videntes quærebamus. Sed quomodo dicit paſtor bonus, inueni ouem
meam quæ perierat, quomodo dicit mulier: congratulamini mihi, quia inueni dragmam
Luc. 15. meam quam perdideram, quomodo itidem inuenit ſingulos noſtrum, quando ad fidem ſuam
nos colligit, qui fueramus perditi, eodem modo nunc eodemq; pondere dictum eſt: Inuenit
Philippum. [Dixit ei: Sequere me, & ſurgens ſecutus eſt eum.] Et hoc ipſum præſcierat, quia
mox vt diceret ei: ſequere me, ſurgeret, & ſequendo obediret. Iam enim gratia ſua neſcien-
tem præuenerat, & antequam vocem ad aures dirigeret manum ſuam ad trahendum illum in
cor eius miſerat. [Erat autem Philippus à Bethſaida ciuitate Andrææ & Petri.] Hoc opus
Ioan. 6 diuinam maximè commendat gratiam, quòd de ciuitate peccatrice tres iſti vocati ſunt, magni
patres iuſtorum atq; credentium. Bethſaida nanque peccatrix erat ciuitas, in tantum, vt & illi
Matt. 11. Dominus, ſicut Matthæus refert, exprobret, ac dicat: Væ tibi Corozaim, Væ tibi Bethſaida,
quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, profectò in cilicio &
cinere pœnitentiam egiſſent. Cùm ergo de ciuitate illa, cui propter incredulitatem & im-
pœnitentiam væ pronunciat veritatis iudicium, tanti patres vocari ad gaudium, & ad pacem
vniuerſo mundo euangelizandum, eligi meruerunt; cuius opus, cuius eſt hoc donum niſi gratiæ
Dei,

Dei,quæ ſuos præueniens & ſubſequens electos in debitum illis præſtat beneficium. Sequitur:
[Inuenit Philippus Nathanael.] Quærens vtique Philippus Nathanael inuenit,vt eum parti-
cipem præſentis faceret gaudij, & iuxta nomen ſuum(Philippus enim interpretatur os lampa-
dis)proximum ſuum illuſtraret,feſtinat lumine boni nuncij [Et dicit ei: Quem ſcripſit Moy-
ſes in lege,& prophetæ,inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth Galilææ.] Ordo verbo-
rum eſt:Ieſum filium Ioſeph à Nazareth Galilææ inuenimus ipſum eſſe,quem ſcripſit Moyſes in
lege & prophetis.Hoc inuenimus,ita eſſe didicimus,talem tantumq; hominem de tam humili
loco,ſcilicet à Nazareth Galilææ,lucerna probabilium teſtimoniorum prodente, exortum agno
uimus. Oportuna deſcriptione vſus eſt, quia videlicet multi vocabulo Ieſu nuncupabantur, Quõ Io
idcirco cum proprio nomine,ipſius ciuitatis quoque nomen poſuit, & patris eius, qui erat Io- ſeph di-
ſeph,vt putabatur. In quo & veram tenuit legem hiſtoriæ,quæ eſt, opinionem vulgi pro tem citur pa
pore & loco non omittere. Et mendacij notam non incurrit,patrem illum nominando, qui nõ ter Ieſu.
erat pater eius carnalis.Si enim hi qui alienos ſibi adoptant filios, non incongruè dicuntur pa- Luc.3.
tres eorum,quos paterno ſibi affectu adoptauerunt,quanto magis hic vnicus & ſingularis Do-
mini nutritius,pater eius non inconuenienter dicitur. Natus enim pupillus in hoc ſeculo.i.abſq;
carnali patre diis,illo beato viro pro patre in cibus vſus eſt, & in illa gñationis ſcala, quæ per
Matthæũ texitur,eidem ſancto Ioſeph omnis humanæ opis indiga humanitatis eius natura tan- Mat.1.
quam gradui ſupremæ innixa eſt.Hoc ergo audito.[Reſpõdit Nathanael,& dixit: A Nazareth
poteſt aliquid boni eſſe?] Nathanael, quia legiperitus erat. Vnde & Philippus ei nunciando
prædixerat,quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ, inuenimus Ieſum, ſciens quia de Beth- Mich.5.
leem ciuitate Dauid ſecundum ſcripturas,& de ſemine Dauid,naſciturus eſſet Chriſtus, dubitat Gen.4
vel quærit,vtrum à Nazareth poſsit aliquid boni eſſe eiuſmodi. Neſciebat enim,neque ſibi fue
rat indicatum,vel ſi quando ſciuit, ab eius memoria poterat eſſe obliteratum, quòd in diebus
profeſsionis aſcendiſſet Ioſeph à Galilæa in ciuitatem Dauid, quę vocatur Bethleem, eo quòd
eſſet de domo & familia Dauid,vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. Luc.2.
Et fortè hoc ſciebat,quòd Ioſeph vel ipſa quoque Maria,quæ in Nazareth habitabat, de Beth-
lehemitico genere,& ſemine Dauid eſſet. Et idcirco quomodolibet diſtinguatur, quod ait: A
Nazareth poteſt aliquid boni eſſe,ſiue interrogando,ſiue affirmando à vero ſenſu non diſcrepat.
[Vidit Ieſus Nathanael venientem ad ſe,& dicit de eo:Ecce verè Iſraelita in quo dolus non eſt.]
Et hic planè Saluator apertis gratiæ ſuæ vidit oculis, illis nimirum oculis, quibus nos omnes,
antequam eſſemus,vidit & prędeſtinauit.Nec poterat ignorare,quali mente veniret ad ſe,ſcili-
cet,quod in ſimplicitate cordis quęreret Deum,iuxta quod ſcriptum eſt:Quę ſunt in corde ho-
minum oculi tui vident,& in libro tuo omnes ſcribentur: Homo videt in facie, Deus autem in
corde.Quam ergo ſententiam de illo ſine errore ſcripſerat in libro ſuo,ſtatim protulit,dicens:
Ecce verè Iſraelita in quo dolus non eſt.Dignum vtiq; ſpectaculo illum eſſe ſignificat, dicẽdo: Pſal.138
ecce.facitq; oportunam Iſraelitarum diſtinctionem,addendo,verè,& in quo dolus non eſt.Non 1.reg.16
enim omnes qui ſecundum carnem ex Iſrael ſunt,hi ſunt Iſraelitę: ſed hi tantum in quibus do- Ecce ve-
lus non eſt,qui recto corde ſunt,& Deum videre ſitiunt,reputantur Iſraelitæ. At ille vultu ala- rè Iſrae-
cer,& mente alacrior,vt verè Iſraelita filius illius, qui cum Deo luctatus eſt. [Dicit ei Natha- lita.
nael:vnde me noſti?]Qua percontatione hoc ipſum indicat, quod iuxta veritatis teſtimonium Rom.19
verus ſit Iſraelita.Falſi nanque Iſraelitę nimium delectantur laudibus ſuis.i. non attendentes, Gen.32.
vtrum laus ipſorum ex hominibus,an ex Deo ſit. Hic autem audiens verum Iſraelitam ſe appel
lari,quod magnę eſt laudis,magniq; pretij. Vnde,inquit,me noſti?Subaudis, quem hactenus ſe-
cundum hominem nõ vidiſti? [Reſpondit Ieſus,& dixit ei: Priuſquam te Philippus vocaret,cùm
eſſes ſub ficu,vidi te.] Hoc eſt quod quęrebat,ſcilicet Deum ac Dei filiũ, qui ſecundum diuinita-
tem vbique pręſens,etiam illos videt,quibus corporaliter pręſens non eſt. Attamen cõparatione
maiorum, paruum hoc eſt,quod illum ſub ficu ſe vidiſſe teſtatus eſt. Vidit enim non ſolum il
lum,ſed & omnes electos ſuos,cùm eſſent ſub ficu,vidit miſericordię ſuę oculis, id eſt, cùm pri- Qño
mus parens illorum, factus mandati tranſgreſſor,conſutis fici folijs pudenda contegeret. Iam Chriſtꝰ
tunc vidit eos,& miſeratus eſt,iam diſponebat miſericorditer, quo illos ordine à præuaricatio- vidit
nis reatu liberaret. Verus ergo Iſraelita Nathanael, in quo dolus non erat, quia non mo- nos.cũ
re phariſęorum veritatem ſciens impugnabat, ſed cognitam ſimplici corde diligebat, cito eſſemus
ac breuiter ſatisfactum ſibi Chriſtum quęrenti, promittus indicat. Nam ſequitur: [Re- ſub ficu.
ſpondit Nathanael, & dixit: Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael.] Loco pręſenti ſub- Gen.3.
ſiſtit, & tenetur animus amator fidei, circumſpiciens, & ſcire ardens, quo poſt tam ſonoram
confeſsionem filij Dei dilectus iſte Nathanael deuenerit. Nuſquam enim comparet, neque in
hoc Euangeliſta,neque in aliquo cęterorum, niſi quod poſt dominicam reſurrectionem, hic i-
dem Ioannes Euangeliſta, eiuſdem hoc modo facit mentionem. Erant ſimul Simon Petrus Mat.14
& Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Cana Galilææ, & duo filij Mat.3
Zebedæi, & alij ex diſcipulis eius duo. Et quis non optaret, vt lucerna tantæ claritatis ne-
quaquam

quaquam ſub modio lateret, ſed ſupra candelabrum poneretur, & omnibus qui in domo eccle
ſiæ ſunt, luceret? Quis rogo non cuperet, vt tantus confeſſor filij Dei computaretur inter ma-
gnos apoſtolos Chriſti? Quid enim amplius Petrus confeſſus eſt, qui non ſolum apoſtolatū, ſed
1.Cor.1. & præ cæteris claues meruit regni cælorum? Quærenti hoc fortè dicat aliquis: Petrus piſca-
tor erat, Nathanael legiſperitus erat. Propoſitum autem Deo fuerat, vt per infirma & contem-
ptibilia mundi fortia confringeret, & per ea quæ ſtulta fuerant, confunderet ſapientes. Igitur
in propoſito perſiſtēs, piſcatoris Petri fidem & confeſsionem non ſolum apoſtolatu, ſed & cælo
rum clauibus remunerauit. Nathanaelis autem confeſsionem, nec apoſtolico remuneratam or-
Propter dine, quia legiſperitus erat, inferius dereliquit. Cùm hoc dixerit quis, non ſic omninò ſatisfa-
donum ciet ſtudioſo lectori, quia videlicet ſpiritus ſcientiæ, qui vnus eſt de ſeptem ſpiritibus Dei, cùm
ſcientiæ ſit honorabile donum Dei, nullo modo fidei veritatem vel meritum diminuit. Imò docta ſan-
nemo re ctitas, ſanctam ruſticitatem præcellit, teſtante angelo, qui ad Danielem dicit. Quia docti fulge-
pellitur à regno bunt ſicut ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos, quaſi ſtellæ in perpe-
Dei. tuas æternitates. Ad ſummam maximè & illud repugnat, quòd Saulum magnæ ſcientiæ ſacra
Eſa.11. rium, & (vt ipſe fatetur) ad pedes Gamalielis eruditum, dn̄s ab apoſtolica gratia nō repulit, ſed
Dan.12. Act.22. qui operatus Petro in apoſtolatū circunciſionis, operatus eſt & huic inter gentes, & creditū eſt
Galat.2. mihi, inquit, euangelium præputij, ſicut & Petro circunciſionis. Quærimus igitur, vbinam
iſte Deo amabilis Nathanael delituerit, quia (ſicut iam dictum eſt) præter hunc & alium ſupra
memoratum locum, in cunctis Euangeliſtarum diuerſorijs nuſquam vlla veſtigia parent huius
nominis. Rurſus autem aſpicientes ad duodecim ſedes, & ſedentes in illis videmus Bartholo-
mæum, Philippo (per quem Nathanael iſte vocatus eſt) vbique cohærentem, quem ignoramus,
quando vocatus ſit, ſicut neſcimus Nathanael, poſtquam vocatus eſt, quo deuenerit. Et ſicut
hic Euangeliſta Ioannes, qui de Nathanael ſcripſit, ſparſim cunctos nominans apoſtolos, de
Bartholomæi nomine omnino tacuit, ſic econtra cæteri Euangeliſtæ qui vbique Bartholo-
mæum Philippo coniungunt, de nomine Nathanael omnino tacuerunt. Conſtat verò,
quia Bartholomæus non Hebraicum, ſed Syrum nomen eſt, quod Latinè dicitur filius ſuſpen
dentis aquas. Nathanael autem Hebraicum, & interpretatur donum Dei. Fortaſsis ergo hic
ipſe Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, Bartholomæus eſt, quod interpretatur filius ſuſpen-
dentis aquas: quia tertia die, cùm nuptiæ fierent in illo vico ſuo Chana Galileæ, fortè per occa-
ſionem eius Dominus inuitatus ad nuptias, aquas in vinum conuertens in admirationem om-
nium illas ſuſpenderat. Sed audiamus quid huic confeſſori ſuo filius Dei, rex Iſrael, vnus
idemq; homo, reſponderit. [Quia dixi tibi, vidi te ſub ficu, credis: maius his videbis.] Hoc pla
Mat.16. nè de ſeipſo ſperare poteſt quiſque fidelis. Cùm enim parua quæ ſentis de verbo Dei, fideliter &
Pſal.118. intentione bona depromit, dignum ſe exhibet, cui reuelet maiora pater qui eſt in cælis, quæ
Rom.10 reuelare non poteſt caro & ſanguis. Vnde ſcriptum eſt in pſalmo: Os meum aperui, & attraxi
ſpiritum. Os nanque ſuum aperiens, ſcilicet confitendo ad ſalutem, quod corde credit ad iuſti-
tiam, ſpiritum ſanctum attrahit, qui in ampliori cognitione veritatis, bonum eius impleat de-
Per chriſtū inter ſiderium. [Et dixit illis: Amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & angelos Dei deſcen-
angelos dentes & aſcendentes ſuper filium hominis.] Hoc illis dicto, illud quo neſciebant, viden-
& homi dum repromittit, ſcilicet per paſsionem ſuam cælum eſſe aperiendum, futuramq; angelorum &
nes con hominum concordiam, qui prius inter ſe diſcordes fuerant, clauſo hominibus cęlo, & ſubtexto
cordia. pariete inimicitiarum, propter originale peccatum. Non enim fuerat hactenus ille angelorum &
Eph.2. hominum conſenſus, vt venientes ſancti angeli exeuntes de corporibus animas beatorum ho-
minum, per patentes portas cęli inferrent (vt nunc faciunt) venerantes & adorantes in rege ac
Pſal.103 Deo ſuo naturam hominum, qui ſine vehiculo angelorum potenter aſcendit in cælum, ponens
nubem aſcenſum ſuum, & ambulans ſuper pennas ventorum. Hoc planè videndum veris pro-
mittit Iſraelitis, vt quod in figura præuidit carnalis pater eorum Iſrael, hoc in ſemetipſo reuera
Gen.28 complendum eſſe pronunciet. Iacob nanque egreſſus de Berſabee, & pergens Aran, cum ve-
niſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſcere poſt ſolis occubitum, tulit de lapidibus
qui iacebant, & ſuppoſuit capiti ſuo, dormiuitq; in eodem loco: viditq; ſcalam ſtantem ſuper
terram, & cacumen illius tangens cælum, angelos quoque Dei aſcendentes per eam. Iacob ille,
qui poſtea dictus eſt Iſrael, veros ſignificat Iſraelitas, qualis iſte erat Nathanael, de quo paulo
ante dixerat Dominus: Ecce verus Iſraelita, in quo dolus non eſt. Lapis autem ille, quem ca-
piti ſuo ſuppoſuit, vt dormiret, hic eundem Chriſtum ſignificat, lapidem angularem, quem fal
Pſal.117. ſi Iſraelitæ reprobauerunt, ædificantes. Hunc enim quicunque ſupponit capiti, id eſt, cordi ſuo,
Acto.4. dormit ſecurus, quia mundi diuitias contempſit, & ideo paſsionibus mundi non perturba-
Cant.5. tur, nihil habens in ſeculo cur gaudeat, cur timeat, cur ſperet, cur doleat. Secura nanque
mens eſt, vbi propter Chriſtum hæc deſunt, dicitque is, qui lapidi Chriſto ſic ſuperpoſuit
caput, id eſt, cor ſuum, vt his paſsionibus careat. Ego dormio, & cor meum vigilat. Fece-
runt hoc illi maximè, qui tunc audientes vocem eius, dicentis: Venite ad me omnes qui labo

ratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos: relinquentes omnia veniebant ad eum, & diſcere ab Mat.11.
ipſo, quia mitis eſt, & humilis corde, vt in humilitate cordis eius, tanquam ſuper ſolidum lapidē
dormientes, & animabus ſuis requiem inuenientes, myſteria regni Dei ſcirent, quæ ſcire non poſ-
ſunt ſuperbi, inter quos ſemper iurgia ſunt, qui ad lites & contentiones vigilant. Hi viderunt cæ-
lum apertum clauibus illis, quas præcipuo vicario ſuo Petro dominus tradidit, viderunt ex- Mat.16.
tinctum flammeum gladium, qui poſitus fuerat ad introitum paradiſi, & expergefacti repenti- Gen 3.
no ſono aduenientis ſuper eos ſpiritus ſancti: pauentes & exclamantes annunciauerunt nobis. Act. 2.

Qui & illum tollentes lapidem, ſuper quem requieuerant, erexerunt in titulum, vt omnes Lapis in
videremus, & crederemus in illum, & ſpirituali ædificio conſtructis ſuper eundem lapidem ſan- titulum
ctæ Eccleſiæ parietibus, quàm terribilis eſt, inquiunt, locus iſte, ſcilicet portis inferi, quæ non erectus.
præualent aduerſus eum. Non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cæli: videlicet per 1.Pet. 2.
quam aſcendunt & deſcendunt angeli ſupra filium hominis, aſcendentes ad diuinitatis eius con- Gen 28.
templationem, deſcendens autem ad humanitatis vel paſsionis ipſius venerationem. Per hanc Mat 6.
enim ſolam & vnicam portam deſcendunt angeli ad ipſum filium hominis, Deum & regem
ſuum, habitantem per fidem in cordibus noſtris, & aſcendunt per illos ſcalæ gradus, quos
moraliter intelligimus diuerſos virtutum eſſe profectus: quibus duo latera, ſcilicet corpus no-
ſtrum & anima inſignita ſunt, cælumque recta via contingunt: quo ſanctis angelis ſuffraganti-
bus, qui nobis per mortem Chriſti amici facti ſunt, deportemur. Sequitur: [Et die tertia CAP.II
nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ: & erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autem & Ieſus, & di-
ſcipuli eius ad nuptias.] Gloriam filij Dei præcedit ſemper humilitas vnius eiuſdem filij ho-
minis: quod agnoſci promptum eſt ferè in omnibus, quæ fecit vel pertulit in terris, noſtræ ſalu-
tis voluntariæ intentus operationi. Natus de fœmina, virgineis lactatur vberibus, pannis inuo- Luc 2.
lutus, ab angelis gloria in excelſis Deo canentibus collaudatur, & in præſepis anguſtia poſitus, Mat.2.
in latitudine cæli ſtella fulgenti declaratur: ad templum tanquam peccator deportatus, à Si- Luc.2.
meone lumen verum prædicatur: & inter peccatores ad ſerui ſui baptiſmū veniens, voce patris Mat.3.
& ſpiritu ſancto viſibili ſpecie ſuper illū apparēte, ſanctus ſanctorū manifeſtatur: fraudes perfert Luc 3.
tentatoris, & mox accedentes angeli miniſtrant ei. Sic & nunc cum hominibus carnalibus Mat 4.
ad nuptias inuitatus, venire non dedignatur, & mox aquam in vinum conuertens, Deus verus, Luc.4.
elementorum Dominus, & naturæ imperator comprobatur. Sic enim gloriæ eſt, miraculum
hoc feciſſe, & elementum ſupra naturæ ſuæ leges ſola voluntate eleuaſſe, quod vtique ad diui-
nam eius maieſtatem credendam, ſolum poſſet ſufficere. Sic magnæ & prædicandæ humilitatis
inſigne eſt, eum, qui abſque viro conceptus eſt, & ſalua matris integritate natus eſt, ad nuptias ve-
niſſe, quibus virginitas amittitur, & in inferiori gradu coniugatorum tribulatio carnis acquiri- 1.Cor.7
tur. Inferioris quippe gradus eſt quamlibet honorabile coniugium, & thorus quantumuis im- Hebr.13.
maculatus: altioris autem honoris & gratię ſacra virginitas, quam pia commendat humi-
litatis venuſtas. Non ita contra quoſdam hęreticos, qui nuptijs detraxerunt, coniugia de-
fendimus, vt alijs conſentientes, virginitati nuptias coæquemus, aut etiam impudenti temeri- Virgini-
tate præferamus. Quis enim neſciat, bonum quidem & à Deo conſtitutum eſſe coniugiū, ſed ip- tas præ-
ſam vitiatam eſſe coniugum naturam. Nam, cùm homini primo Deus vxorem feciſſet, in ad- ferēda
iutorium ſcilicet propagandæ ſobolis, benedixit eis, dicens: Creſcite & multiplicamini, & re- cōiugio
plete terram, & ſubijcite eam. Eratque in benedictione ſic data generationis facultas, vt abſque om- Bñdi-
ni iniuria carnis ſuperbientis, & aduerſantis ſpiritui, abſque omni prurītu libidinis, ſoli naſceren- ctio cō-
tur electi, & ad decimi ordinis reſtaurationem prædeſtinati. At vbi veneno ſerpentis antiqui iugij.
homo intumuit, deiectus eſt ab illa poteſtate ſuæ carnis, & qui in honore poſitus fuerat, com- Gen.1.
paratus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Statim enim coniuges honeſti, qui Homo
fuerant rationales conditi, cœperunt rationabiliter commoueri, cœpitque caro commouere ſpiri- ſimilis
tum, vt ſuis nutibus ſeruiret, cuius erat conditio talis, vt ipſa ſpiritus imperio, ſicut decebat, ob- factus
temperaret. Vnde ſemetipſos erubeſcentes, folijs fici conſutis pudenda contexerunt. Pu- iumēto.
gnat ex tunc caro cum ſpiritu, in quamlibet ſanctis aut iuſtis coniugibus, & quantumuis ſanctè Gen 3.
reliquo tempore viuant, carnemque ſpiritui ſubijciant, dum ſibi copulantur, ſuperior caro, infe- Pſal.48.
rior ſpiritus eſt, totaque mentis acies ſic obruitur, vt Deum nequeat meditari, orationi vacare Rom.7.
non poſsit. Vnde Paulus cùm dixiſſet ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium: Gen.3.
Nolite fraudare inuicem, ſtatim ſubdidit: niſi fortè ex conſenſu, ad tempus, vt vacetis orationi. Galat.5
Vitiata ergo, vt prędictum eſt, coniugum natura, permanet quidem quæ ante peccatum data 1.cor.7.
eſt benedictio, dicentis: Creſcite & multiplicamini, & replete terram: ſed bonum hoc immi- Gen.1.
nuit vitium, quod per peccatum acceſsit. Et quod valdè dolendum eſt, illa tribulatio carnis Rom.5.
non deficit in complexibus coniugij, quę à Deo iuſtè impoſita eſt mulieri, quando dixit ei: 1.cor.7.
Multiplicabo ęrumnas tuas, & conceptus tuos. Multiplices namque conceptus de terra car- Gen 3.
nis, tanquam ſpinarum & tribulorum denſitates, excreſcunt ſuper numerum. Et tanti naſcun- 1.cor.7.
tur reprobi, vt ad comparationem illorum pauci ſint electi. At verò virginitas ſolicita eſt,

D quomo-

quomodo placeat Deo,& cogitat quæ Domini ſunt,vt ſit ſancta, & corpore & ſpiritu,quia nõ intercurrit caro media inter Deum,& ſpiritum eius,ſed ſuperior carne ſpiritus,carnem inferiorem regit,à ſuperiore Deo regitur.Non quidem condemnat Apoſtolus in coniugatis licentiæ vſum.ſed confidenter licentiæ præfert illud,quod vtilius probat,de virginibus conſilium.

Quale miraculũ, ex aqua vinũ factum.

Igitur humilitatis eſt dignatio,quòd homo cęleſtis,de virgine natus,terrenis & carnalibus nuptijs intereſſe nõ renuit inuitatus.Quod aũt de aqua vinũ fecit,conſequens eſt,poſt humilitatem gloria ſemper noua, ſemper eadem admiratione prædicanda. Nam licet in vitibus omni anno Deus idem eadem potentia, terræ gremio ſuſceptam, in vinum tranſire faciat aquam, & noſter ſenſus hanc illius comprehendere non poſsit efficaciam, maximè tamen ad hoc miraculum cuncti laudatores,noſtram intendimus mentem,diuinæ laudis auidam. Illo nanque naturali vſu monſtratur id quod omnibus notum eſt, Deum eſſe omnipotentem: hoc autem nouo miraculo probatur id, quod ſolis fidelibus creditum eſt, Deum omnipotentem factum eſſe hominem.

Vini in vite generatio.

Præterea cæteris omnibus elementis cooperantibus efficitur hoc quod aqua vinum fit in vitibus.Primo nanque terræ gremio aqua ſuſcipitur,ſine cuius ope nullam poſſet præſtare pinguedinem,vitium ſiue herbarum,vel arborum radicibus. Dehinc aeris blanda tẽperie prouocatur,vt erumpat in palmitibus: ſimulq; beneficio caloris accedente,frondeſcit palmes, floreſcit botrus, & vua paulatim decoquitur. Hic autem,vbi cunctus deeſt ordo naturę, teſtatur vinum ex aqua factum,quoniam hic homo natura ipſa maior eſt, naturæ dominus eſt.

Num. 17 Virga Aaron.

Sic multo magis illam miramur virgam Aaron,quæ fronduit, floresq; protulit, qui in amygdala deformati ſunt:magis omninò miramur & veneramur, quàm vniuerſas cedros Libani, cæteraq; ligna reuireſcentia,fructusq; aut ſemen vnumquodque in genere ſuo ſingulis annis vſitato curſu naturæ producentia: non quia maiora ſunt hæc, ſed quia cum ipſo miraculo diuinæ pręſentiæ ſignum,atque volũtatis eius,& curæ vigilantis ſuper nos euidens præſtant indicium. Non enim miramur tantum,quòd Deus potuerit ex aqua facere vinum, quantũ gaudemus,quod is qui ſolus hoc potuit facere,factus homo,triginta annis inter homines ambulauerat, degens intra carnis latibulum.Igitur,vt ſupra dictum eſt,gloriam filij Dei præcedit in hoc quoque facto humilitas eiuſdem filij hominis:vt omni ordini oſtendat:in ſemetipſo factis, quid docebat verbis dicens:quia ſicut omnis qui ſe exaltat,humiliabitur:ſic econtra,omnis qui ſe humiliat,exaltabitur. Meritum nanque humilitatis præcedentis,ianua eſt gloriæ ſubſequentis. Sed iam ad ipſa lectionis euangelicæ verba veniamus.Et primò litera per ordinem inſpecta, deinde myſteria requiramus. [Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ.] Coniunctio quæ præponitur, ad ſuperiora diligentem remittit lectorem,videlicet hoc modo: Altera die ſtabat Ioannes,&c.In craſtinum voluit exire in Galilæam,& inuenit Philippum, & die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ.

Myſteriũ quo die tertia nuptiæ factæ ſũt.

Diligenter animaduertere voluit nos Euangeliſta, quia non ſine cauſa,ſed certi gratia myſterij,dominus noſter duobus diebus quoſdam diſcipulos collegit, tertia verò die miraculum fecit, quo gloriam ſuam manifeſtauit, vt crederent in eum diſcipuli eius.Ipſe eſt enim,qui duobus ſeculi temporibus,ſcilicet ante legem,& ſub lege,paucos de maſſa perditorum ſanctos homines elegit,& tertio tẽpore,videlicet ſub gratia, in medijs nuptijs hominum vxores ducentium & dantium ad nuptias,ſuisq; omnino voluptatibus vacantium,ſanctæ Eccleſiæ cęleſtes nuptias intulit:procedens ipſe tanquam ſponſus de thalamo ſuo,vt filij ſpirituales de illo naſcerentur virginali coniugio.

Pſal. 18.

Sed hoc poſterius dicendum, nũc, vt prædictum eſt,primo hiſtorię fundamenta iacienda ſunt. [Et erat mater Ieſu ibi.] Magnum,& cunctis ſanctæ eccleſiæ ſpectandũ ordinibus humilitatis exemplum:veruntamen ſacris virginibus non imitandum,quod mater Ieſu,virgineum domini templum,illibatum ſancti ſpiritus ſacrarium, non aſpernata eſt carnaliũ intereſſe celebritati nuptiarum. Non enim ſacris virginibus hoc imitandum eſt,quia videlicet tempus aliud, alia perſona,locus alius eſt.Omnia tẽpus habent, dicit Eccleſiaſtes.

Eccl. 3.

Virginibus Deo dicatis propoſitum quod ardet in mente,luceat in veſte,radiet in ore, vel publica profeſsione.Matris domini virginitas cunctos homines latitabat,quia videlicet diuulgari illam ratio temporis non ſinebat. Neq; enim libera tunc eſſe poterat virginitatis profeſſio,vel huiuſce exempli prædicatio cùm adhuc Moyſes ſub velamine ſuo declamaret: maledictus omnis,qui non facit ſemen in Iſrael.

Virginitas melior coniugio, per Chriſtu, non per legem.

2. Cor. 3

Maluit ergo humiliter præſens cauere ſcandalum, quàm futuris virginibus immaturum rigidi propoſiti præbere exemplum: quo plus attolleret ſupercilium virginũ fatuarum,quàm inſtrueret cuſtodiam prudentium, matribus cæteriſq; quæ cunctæ viros nouerant, virgo mater ſe nullo præferens, matrem vbique ſe profitens, eo quòd haberet filium, virginitatis autem ſuæ tacitum conſeruans in corde myſterium. Nam ſicut incongruum,imò impoſsibile eſt, tectum domus ſtabilire, antequam fundamentum,ſic impoſsibile erat ante ſuſceptam fidem,incarnationis Chriſti pręſcribere ordinem, quo ſacrę virgines ſeſe à ſecularibus diſtinguere debeant. Nunc autem publicum eſt propoſitum publicè datum atque acceptum eſt de virginibus conſilium; & idcirco ſacrę virgines maius eundo ad nuptias, quàm talem refugiendo conuentum, facerent eccleſiæ Chriſti ſcandalum. Quapropter

1. Cor. 7

pter

pter intus quidem habent prudentes virgines, humilitatis vel charitatis oleum. ſ. non contem-
nendo, quamuis in inferiori gradu ſtantem legitimam licentiam nubentium: foris autem, & ma
ximè ad eandem frequentiam nuptiarũ, lucentes ſuas lampades non efferunt. Vbi enim citius
vento miſeræ vanitatis extingui poſſunt? Aut vbi properantius in oculis vel auribus ſuis pe-
riclitari queunt, iuxta exemplum Dinę filiæ Iacob, quæ idcirco à corruptore inuenta & oppreſſa Gen. 43
eſt, quia leuitate puellari exiuit, vt filias ignotæ regionis videret? Non enim ita ſecuræ eſſe poſ
ſunt, ſicut illa beata regina cælorum, quæ virginitatis theſaurum & hominibus habebat occul
tum, & filij ſui fortè præſidio, ſanctorumq́ angelorum fida cuſtodia præmunitum. [Vocatus
eſt autem & Ieſus & diſcipuli eius ad nuptias.] Et hoc proculdubio non temerè ſpiritualis propo
ſiti viris eſt imitandum. Nã vbi ratio poſtulat, nõ ſolum ad nuptias ire, ſed & idolium frequẽta-
re, irreprehenſibile eſt, vbi verò cauſa idonea eſt, quæ prohibeat, non ſolùm cũ publicanis & pec
catoribus manducare, ſed vel fratri aue dicere, indignum eſt. Quod nota ſimilitudine diſcerne- 2. Ioan. 1
re promptum eſt. Quam diu languidus ſui met impotens eſt. ſ. phreneſim ſiuę lethargum paſſus, Exẽplũ
aut certe paralyſi diſſolutus, tam diu prudenti & nobili medico laudi eſt, ſi ob viſitandum ęgrũ à medi-
ad locum ſibimet indignum accedere, & lectulo paupertatis aſsidere non ſubterfugiat, interro- co circa
gatusq́, imò & ab ægro percuſſus, opem gratuitam impendat. At vbi ſenſus menti, vel ſani- īfirmos.
tas redierit corpori, ſi quid denuò inciderit, ſiue pituita, ſiue grauior tuſsis moleſta fuerit: tunc
demum ſuum medicus honorem agnoſcens, ad ſordidas pauperis ægri tabernas non deſcen-
dit, quia videlicet nota eſt domus ſua, in qua requiri vel inueniri poſsit, iamq́ ille ambulare po
teſt, pro ſeipſo loqui nouit. Ita nimirum, cùm incarnatus Deus in hunc mundum venit, ma- Chriſt⁹
gnus & verus medicus ad ægrotum iam deſperatum deſcendit, qui non poſſet ad medicum ac ad ægro
cedere, neſciret opem eius implorare, imò qui cùm ſemiuiuus iaceret, ſanum ſe putaret eſſe. tos de-
Sicut ergo non expectauit, vt talis in cælum aſcenderet, ſeipſum deducere: ſic poſtquam de- ſcendit.
ſcendit, non expectauit, vt peccatores venirent, ipſum in ſynagoga legentem, vel in templo do-
centem audire: ſed ipſe prior deſcendebat ad illos, cum publicanis & peccatoribus mandu-
cans & bibens, ita vt dicerent Phariſæi: Ecce homo vorax, & potator vini, amicus publicano-
rum & peccatorum. Sic & eius apoſtoli fecerunt, vbicunque gentium doctores miſsi tanquam Mat. 11.
ad ægrotos, ignoti venere medici. At vbi languorem curauerunt, & viuendi pręcepta dede-
runt, longius ſe ab eis ſequeſtrauerunt, in quibus per fidem curatis vitia morum renouata ſunt,
dicente Paulo: Scripſi in epiſtola, non commiſceri fornicarijs, non vtique fornicarijs huius mun
di, aut auaris, &c. Et paulò poſt: Si is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut auarus, aut ido- 1. cor. 5.
lis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi ne cibum ſumere. Igitur
poſtquam ad eos qui male habebant acceſsit medicus, & vocando peccatores ad pœnitentiam,
ſic per fidem curauit eos, vt ſciant ipſi, vel poſsint venire ad eccleſiam, iam non eſt ſpiritualis
propoſiti viris eundum exemplo domini ad nuptias ſecularium: ſicut eiuſdem nihilominus ex-
emplo non eſt peccatoribus & publicanis communicandum, cum ipſius Apoſtoli, cùm eiuſmo
di nec cibum ſumere, nec aue eis dicere, eodem Chriſto in ſe loquente pręceperint.

Et non quod iuxta Tacianum & Marcianum, aliosq́ nonnullos hæreticos nuptijs detra- 2. Ioan. 1
trahant, aut fornicationi comparent, ſed quia melioris ipſi votum propoſitu mq́ habentes, bo-
num hoc poſt tergum dereliquerunt: quod tale eſt, vt non ſine periculo reſpiciatur, quia non ſine
labore relinquitur. Sequitur: [Et deficiente vino, dixit mater Ieſu ad eum: vinum non hebent.] Pia intẽ
Optat beata Dei genetrix conuiuantibus fieri ianua cœleſtis beneficij, ne illorum deuotio, qui tio in nu
ſe inuitauerant, fructu ſuo careret, neve hilaritatem præſenti rei competentem, importuna pe- ptijs in
nuria contriſtaret. Credendum nanque eſt, quòd pia deuotione Dominum Ieſum, matremq́ e- Chana
ius, ac diſcipulos inuitauerint: præſertim, cùm famã illorũ, quæ de ipſo dici iam cœperant, non Galilęę.
ignorare poſsent. Nam & ex eodem vico erat Nathanael, qui die præcedenti illum agnoſcens,
dixerat: Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Vnde & ſignanter Euangeliſta dicit cùm di-
xiſſet, nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, & erat mater Ieſu ibi: diſtinctè ſubdidit: Voca-
tus eſt autem & Ieſus & diſcipuli eius ad nuptias. Vt intelligas, iam impletis nuptijs diſcum-
bentium, iam conſidentibus conuiuis, conſulto factum eſſe, vt vocaretur & Ieſus, tanquam ho-
mo ſanctus, velut propheta magnus, cuius benedictio poſteritati nubentium, vel toto cœ-
tui conuiuantium profutura fruſtra non ſperaretur. Igitur beata virgo, vt illorum, qui ſe in-
uitauerant, remuneret deuotionem, ſciens in carne ſua quam pepererat rerum omnium crea-
tricem habitare Dei virtutem: dicit filio ſuo, Deo ſuo: Vinum non habent. [Dicit ei Ieſus: Quid
Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum venit hora mea.] Hoc duobus modis accipi, & vtroq́ mihi &
modo ſenſum poteſt ædificare rectè credentis. Primum eſt, vt hæreticos illos, qui, vt ſæpè di- tibi eſt
ctum eſt, Chriſtum ante Mariam fuiſſe negant, hac quoque ſententia percuti arbitremur, contra mulier?
quos maximè præſentis euangelij cuncta teſtimonia conſcribuntur. Diuinitas quippe, quæ
in illo humanitatis ſuæ templo latebat, & nunc ſeſe ad facienda miracula, paululum
exerebat, veraciter hoc dicere poterat: Quid mihi & tibi eſt mulier? Quia videlicet iam

tunc in auribus eius hæreticorum blaſphemiæ perſonabunt, qui dicturi erant: quia Chriſti totũ
Duę naturæ in Chriſto initium ex Maria eſt. Itaque vnius eiuſdemq; perſonæ naturam vtranque duabus his expri-
mit breuibus ſententijs: diuinam ſcilicet, quid mihi & tibi eſt mulier? Humanam verò, cũ pro-
tinus ſubiungit: Nondum venit hora mea. Nam qui ſecundum diuinitatem ſine tempore & ſine
matre eſt: ſecundum humanitatem, tempora, & horas, non fatales, ſecũdum Mathematicos, ſed
Maria theotocos. quas ipſe ſibi poſuit, habere naſcendo & moriendo dignatus eſt. Cauendus tamen eſt in hoc er-
ror Neſtorij, qui duas in Chriſto confitendas eſſe perſonas arbitratus, vetuit beatam Mariam
Theotocon, i. Dei genitricem nominari, dicens, quòd non Dei, ſed hominis mater ſit, eo quòd hu
mana tantum, nõ etiam diuina Chriſti natura ex illa ſumpta ſit. Sed procul dubio, ſicut tenet ca
tholica fides, Dei & hominis mater credenda & confitenda eſt. Quia veraciter incorporeum ver
bum patris, aure cordis credendo concepit, & de carne ſua corporatum ex virgineo ventre pe-
Alia expoſitio dicti Chriſti. perit. Aliter: Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum venit hora mea. Non ante hac inue-
nit matrem ſuam ignoraſſe Dominus Ieſus: ſed erat ſubditus illi, ſicut quodam loco Lucas Euã
geliſta teſtatur, de parentibus eius loquens: Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſub-
Luc. 2. ditus illis. Nunc autem, vbi miracula facere incipiens ad hoc ſe præparat, vt paulo poſt per
ciuitates & caſtella circueat, & regnum Dei annunciet, dicit eidem matri ſuæ: Quid mihi & tibi
Mat. 12. eſt mulier? Cui ſimile eſt illud, quod iuxta alium Euangeliſtam, loquente eo ad turbas, cùm di-
xiſſet ei quidam: ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes loqui tibi. Reſpondens eis
ipſe dixit: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manum in diſcipulos ſuos,
dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in
cœlis eſt, ipſe meus & frater, & ſoror, & mater eſt. Itaque fecit ipſe prior, quod nobis facien-
dum præcipit. Non enim alia cuiquam præcipit, quàm quæ ipſe primus opere impleuit, ſicut
Act. 1. de ipſo ſcriptum eſt. Quæ cœpit Ieſus facere & docere. Præcepit autem ei, qui ſeſe dignus eſſe
Mat. 10. Luc. 14. cupit, vt propter euangelium patrem & matrem relinquat, & renunciet omnibus quæ poſsidet.
2. cor. 8. Hoc igitur primus ipſe fecit, quia deſcendens à patre, cùm diues eſſet, pro nobis pauper factus
eſt: domum quoque & matrem, & affines carnis ſuæ deſerens, ad euangelizandum pauperibus
exiuit. Dicit itaque matri ſuæ in initio miraculorum, paulo poſt ſucceſſura ſuæ prædicationis
functione. Quid mihi & tibi eſt mulier? Quod vtique nec ipſe ſecundum carnem dicit, vt ſu-
pra dictum eſt, ſed ſecundum diuinitatem: quæ exiſtendi initium ex matre non accepit, cuius o-
pus omninò præferendũ eſt curæ carnis: nec ab aliquo ſecundum carnem dicẽdum eſt patri vel
matri: ſed ſecundum Deum, ſcilicet vbi opus Dei omnia, & propriam quoq; animam negligere
Exo. 20. exigit. Et hoc modo nullatenus aduerſus legem facit, dicentem: Honora patrem, & matrem.
Deut. 5. Nam eadem lex quæ hoc dicit, rurſus eadem autoritate vel eodem ſpiritu loquitur: Qui dixerit
Deut. 33 patri ſuo vel matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi
cuſtodierunt legem tuam, & pactum tuum ſeruauerunt, iudicia tua, ô Iacob, & legem tuam,
ô Iſrael. Ponent thymiama in furore tuo, & holocauſtum ſuper altare tuum. Magis ergo, vt le-
gem perfectè impleret, matrem ſuam ſaluo eius honore neſciuit: quia profectò nulla eſt exho-
noratio patris vel matris, dum eis non quælibet cauſa, ſed ſolius præfertur honor vel opus Dei.
Ioan. 19. Cui videlicet magno ac neceſſario ſalutis operi Ieſus intentus, neſciturum ſe matrem ſuam pro-
Nondũ venit hora mea. fitetur, donec eodem opere peracto dicat ei: Mulier, ecce filius tuus. Quod videlicet in hora
mortis ſuæ dicturus erat. Vnde & cùm dixiſſet, quid mihi & tibi eſt mulier? protinus addi-
dit: Nondum venit hora mea. Ac ſi diceret: Ex quo ad baptiſmum veni, & in deſertum exiui,
deſtitutam te eſſe præſentia mea materno affectu ſuſpiraſti, nunc habes me in his nuptijs, & gau
des, quod præſentia mea frueris: ſed adhuc tempus imminet, vt magis ac magis te relicta, non
deſinam circuire per ciuitates & caſtella. Cum vita præſenti finiam opus quod cœpi. Ab hac
expeditione redeuntem, vulneratum me & morientem recipies. Nunc interim tantum impen-
det onus cæleſtium negotiorum, vt non vacet perpendere, quod maternis affectibus tuis de-
beam. Nec enim habeo facere voluntatem meam, ſed impoſitam à patre perferre obedien-
tiam. Qualem mandati eius neceſsitas adduxerit, talem me filium tuum in illa hora oſtendam
tibi. Et hęc quidem dicta non ad illud reſpondit quòd dixerat mater, vinum non habent, ſed
ad interni deſiderij eius clamorem vehementem in aures ſuas altè perſonantem, quia faciem eius
ardebat ſemper videre præſentem. Nam conuiuas, quorum deuotione inuitatus fuerat, nõ minus
quàm ipſa ſuo volebat beneficio lætificare, maximè ob vtilitatem illorum, quos hoc viſo mira
culo nouerat in ſe credituros eſſe. Recte ergo ſequitur: [Dicit mater eius miniſtris: Quodcun-
que vobis dixerit, facitè.] Voluntatis eius conſcia, & de potentia eius non dubitans, opportu-
na commonitione miniſtrorũ animos præparat: videlicet ne id quod præcepturus erat, amẽtiæ
reputarent, nondum veram eius experti virtutem. Nam & propinqui eius, cũ apoſtolos eligeret,
Marc. 3. & nõia quibuſdam mutata imponeret, exierunt, inquit Marcus Euangeliſta, vt tenerent eum,
dicentes, quia in furorem verſus eſt. Itaq; ſolicita præmonet, vt non diffidentes, aut etiã irriden-
tes, indigni fierent gratia miraculi, ſed præcepto parẽtes, viam facerẽt manifeſtãdæ gloriæ Dei.

[Erant

[Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Iudæorũ, capientes ſingulæ metretas binas vel ternas. Et dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua.] Purificationes Iudæorum multiplices erant, aliquæ à Moyſe, plurimę autem ex traditione Phariſæorum: de quibus & Marcus: Phariſæi enim, inquit, niſi crebro lauent manus ſuas, non manducant, tenentes traditiones ſeniorum. Et à foro, niſi baptizentur, non comedunt. Et alia multa ſunt, quæ tradita Marc.7.
ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. 3.Reg.7

Ob huiuſmodi purificationes, vt aqua eſſet in promptu, hydriæ ponebantur, quæ in hac domo nunc lapideæ fuiſſe referuntur: erantq; vaſa ſic appellata, quòd eſſent aquæ receptui præparata. Hydor enim Græcè, aqua dicitur Latinè. Cæterùm abuſiuè hoc nomen ponitur, vt ibi: Hydria farinæ non deficiet, neque lechytus olei minuetur. Quarum quantitatem fuiſſe inæqualem, Euangeliſta curauit ſignificare in eo, quod ait: Capientes ſingulæ metretas binas vel ternas. Metretas dicit menſuras quaſdam, tanquam ſi diceret, vrnas, amphoras, vel ſi quid hu- Metreta
iuſmodi. Nomen menſuræ eſt metreta, & à menſura accepit nomen iſta menſura. Metron enim dicunt Græci menſuram, vnde appellatæ ſunt metretæ. [Et impleuerunt eas vſq; ad ſummũ.] Notandum, quòd Dñs nec de nihilo vinum, quo conuiuas lætificaret, nec de nihilo panem fecit, Non de nihilo fecit Chriſtus vinum & panem, &c.
quo turbas eſurientes ſatiaret, nec aliquid omninò in tota ſuorum ſerie ſignorum, de non exiſtentibus fecit: ſed vel exiſtentia in maius & melius prouexit, faciendo de aqua vinum, & panes quinque aut ſeptem multiplicando in ſatietatem multorum milium: vel corrupta in integrum reformauit, infirmos curando: vel deſtituta reſtituit, mortuos reſuſcitando. De nihilo aũt non operatus eſt aliquid. Non enim mentitur ſcriptura, quæ dicit: Qui viuit in æternum, creauit oĩa ſimul. Simul quippe omnia, id eſt, prima rerum elementa de nihilo creauit: ſex autem diebus Mat.14.
operatus rerum omnium ſpecies, non de nihilo creauit, ſed ex eiſdem elementis verbi imperio Eccl.18.
formauit. Et die quidem ſeptimo requieuit ab omni opere quod patrarat: ſcilicet vt nullam de- Gen.2.
inceps nouam ſpeciem produci iubeat: operatur tamen vſque modo, dum eaſdem gubernat & Ioan.5
multiplicat, maximeq; humanum genus, quod in melius commutat. Igitur quia, & ſicut ſcriptu Pſal.148
ra teſtatur, ſemel loquitur Deus, & ſecundo ipſum non repetit, vinum daturus incommutabilis Dei filius, non de nihilo creauit, ſed de competenti elemento fecit, ſcilicet de aqua, quam ſingulis annis per vites à radicibus aſcendentem in vinum conuertit, præcepto quod poſuit, & non præteribit. Quod qualiter fecerit, credi poteſt, inueſtigari non poteſt. Sed profectò mirabilius eſt aquam de nihilo creaſſe, quàm vinum de aqua feciſſe. Mirabilius quippe eſt, quamlibet ſubſtantiam, quæ non erat, cõdere, quàm ſubſtãtiæ iã exiſtenti quodlibet accidens adijcere. Mirabilius eſt creare aquã, q̃ ex aqua vinum facere.
Eſt autem omnis humor vna generaliter ſubſtantia, vnumq; elementum, color autem ſiue ſapor ritè inter multitudinem ponuntur accidentium. Igitur dum aquam de nihilo creauit Deus, quia ſubſtantiam edidit, fecit mirabilius, cùm autem vinum de aqua fecit, humoris ſubſtantiæ ſolum accidens adijciendo, eiuſdem Dei filius fecit quod eſt venerabilius. Non enim tam eſt mirabile, vt ſupra dictum eſt, quòd hoc facere potuerit Deus, quàm quòd is qui hoc facere poſſet, Deus erat homo factus. [Et dicit eis: Haurite nunc, & ferte architriclino.] Architriclinus dicitur is, qui eſt ſponſi amicus: qui ſponſo vacante, & à cunctis feriato negotijs, nuptijs præeſt, Architriclinus.
res neceſſarias prouidet, conuiuantibusq; & vniuerſæ domui præeminet. diciturque architriclinus, id eſt, princeps triclinij, eo quòd in triclinio quieſcentium ſponſi & ſponſæ conſecretalis ſit. Triclinium autem dicitur, quaſi tertium reclinium, id eſt, cubiculum intra cubiculum: imò cubiculum intra primum & alterum cubiculum. Huic iubet primò propinari vinum ex aqua factum, vt lucerna tam ſplendidi ac iucundi miraculi non lateret, ſed tanquam in faſtigio nuptialis conuiuij poſita, claritatem ſuam latius diffunderet, totamq; domum ſerenans, & vniuerſos conuiuas lætificans, fidem illorum, propter quos maximè factum fuerat, alacrius accen Mat.12.
deret: quod & factum eſt. [Vt autem guſtauit architriclinus aquam vinũ factã, &c.] Verè ergo, vt ait ipſe dominus, ecce plus quàm Iona hic, & non ſolùm plus q̃ Iona, aut plus q̃ Salomon, ſed & plus quàm Moyſes, aut aliquis omninò ſanctorum & magnorum hominum? Nam vt taceã, quòd quãdo vel quomodo voluit, natus eſt: quod quãdo vel quomodo voluit, mortuus eſt, & reſurrexit, & in cælum aſcẽdit, vt interim hæc maiora taceã, quis oĩm ſanctorũ, per quos ſigna & oſtenta facta ſunt, ſola voluntate vel imperio fecit aliquod ſignũ? Moyſes nanq; clamando ad Exo.14.
dñm, ita vt diceret illi Deus: quid clamas ad me? fecit in Aegypto ſigna. Clamãdo ergo, id eſt, nõ ſua poteſtate vtendo, ſed alieno imperio, virga percutiens diuiſit aquas, hic autem ſolo nutu, ſola voluntate, ſedens & tacens, in vinum bonũ conuertit illas. [Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Chana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam.] Magnum ſanè ac præclarum ſignorum fecit initium, quo tanquam fulgur ea choruſcatione feriret oculos hominum, vt ad conſiderandam cæli faciem attoniti leuarent intuitum, id eſt, ad conſideranda cætera quoque quę facturus erat, ad credendum regni Dei aduentum diligentes & attenti ſpectatores credulum conuerterent animum. Et hoc, inquit, ſigno manifeſtauit gloriam ſuam, ſcilicet vt viderent illi, & audiremus nos gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, audiremus

procul & crederemus ad iuſtitiam & ſalutem noſtram. Non enim idcirco venerat lucerna, vt lateret ſub modio, ſed vt poſita ſuper candelabrum, omnibus qui in domo ſunt luceret. Sic & nos, vbi fructus dignus eſt, id eſt, vtilitas animarum, manifeſtare debemus coram hominibus eã quæ in nobis eſt gratiam, vt videant opera noſtra bona, & glorificent patrem noſtrū qui in cælis eſt. Et crediderunt in eum diſcipuli eius. Dictum eſt hoc loco, quia crediderunt in eum, ſed non dictum eſt, quód relictis omnibus ſecuti ſunt illum. Nondum enim Ioannes miſſus fuerat in carcerem. Ipſe autem Ieſus antequam Ioannes traditus eſſet, curſum publicæ prædicationis ingreſſus non eſt, neque matre & affinibus relictis circuibat, prædicando per ciuitates & caſtella, à qua prædicatione eius cæteri Euangeliſtæ, vt ſuperius dictum eſt, ſuæ poſt baptiſmum eius ſumunt narrationis exordia. Quapropter nec diſcipulis ſuis hoc præceperat, quod non niſi prior ipſe feciſſet, præcipere habebat, ſcilicet vt relictis omnibus, ſua, quæ nondum illis præcedendo oſtenderat, ſequerentur veſtigia. Inter quos & hunc Ioannem Euangeliſtam relictis nuptijs, ipſius enim iſtas fuiſſe nuptias, opinio ferè omnium eſt, ipſum dominum ſequi cœpiſſe arbitramur. Tradunt nanque hiſtoriæ, quód cum de nuptijs volentem nubere vocauerit, & propterea quem à carnali voluptate retraxerat, potioris amoris ſui dulcedine donauit: diſcipulos ergo iam quidem habebat, quos ad eum maxime Ioannis teſtimonium dirigebat, quibus ipſo Ioanne cœptũ curſum per publica miniſteria peragente, priuata miraculorum & doctrinæ ſuæ aperiebat initia. Vnde & ſubditur: [Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius, & ibi manſit non multis diebus.]

Rom. 10
Mat. 5.
Diſcipuli ei⁹ tũ nondũ oĩa reliquerãt.

IN EADEM LECTIONE EXPLANAtio ſecundum myſteria allegoriæ.

IN his quæ circa ſalutem noſtram acta ſunt diuinis operibus, ita myſticam ineſſe rationẽ credimus, ſicut in patre, qui vſque modo operatur, filium qui & ipſe ſimiliter operatur, eſſe cõſitemur. Et hoc eſt dignũ atq; laudabile catholicorũ patrũ in venerabilibus literis ſtudium, vt ſicut pater æternus ſine filio coæterno nihil operatur, ita nihil eorum quę ad ſalutem hominum ſiue in lege, ſiue in euangelio corporaliter acta ſunt, à ſpirituali intelligentia vacare patiantur. Hoc autem ſignorum eius fuit initium, & rara quæ facta ſunt ab eodem Dño. i. à verbo propter nos incarnato, maiorem ſtuporem hominibus attulerunt. Igitur quia filium confitemur, vt & patrem habeamus, cũ ipſius adiutorio, ſanctorum quoq; patrũ præeunte exemplo, in hoc magno & mirabili opere pulchritudinem ſpeculemur ſpiritualis intelligentiæ. Nuptiæ, inquit, factæ ſunt in Chana Galilææ. Hoc magnum & multis prophetarum præconijs prænuntiatũ, atq; patriarcharum factis fuerat præfiguratum, quód duæ naturæ, diuina ſcilicet & humana cõuenturæ eſſent in vno Chriſto, eſſetq; ipſe in ſole poſiturus tabernaculum ſuum, tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Factumq; eſt in illo virginalis vteri thalamo ſponſus ſponſæ, id eſt, creator creaturę magna coniunctus eſt dignatione. Chana verò zelus, Galilæa tranſmigratio interpretatur. Quod loci nomen multum operatur ad ſenſum ſpiritualem, quia videlicet magno zelo ductus eſt fortiſsimus ſpirituum deus in adulterum diabolum, cum tali modo requirẽs ſuam, quam ille corruperat, creaturam, eidem auxit iuſti iudicij pœnam, requiſitę verò & inuentæ creaturæ indebitam ſua gratia reddidit gloriam. Nuptię ergo factę ſunt in Chana Galilęę. Feſtũ agit diem vniuerſa domus, quæ eſt ſancta eccleſia, non fruſtra credens, ſe totam illi Deo coniunctam à quo ſuam credit naturam in veritate carnis aſſumptam. Et erat mater Ieſu ibi. Mater Ieſu adeſt vbi iſtę nuptię celebrantur: quia profecto vera incarnationis Chriſti fides non deeſt omnibus qui harum nuptiarum filij vel coniugę dici & eſſe merentur. Marcion, Cherynthus, Hebion, alijq; hęretici, ſcortum conuenticula ſua facientes, harum nuptiarum filij non fuerunt. Non enim ibi erat mater Ieſu, quia diuerſis quidem erroribus, ſed eodem malignitatis ſpiritu, fidem incarnationis eius à ſuis cordibus & cõuentibus excluſerunt. Illic tantummodo harum cœleſtiũ nuptiarum ſolennitas celebratur, vbi eſt mater Ieſu, id eſt, vbi eſt mater Eccleſia, videlicet vbi quotidie nubentibus Chriſto adoleſcentulabus, vera incarnationis eius fides prędicatur. Illic vocatus adeſt Ieſus & diſcipuli eius, ſponſus videlicet & amici eius. Quatuor itaque perſonę ſunt iſtę, quę in Canticis Canticorum de nuptiali loquuntur amore, ſcilicet adoleſcentulę, quarum nuptię ſuperſunt, vel quę quotidie Chriſto nubunt, mater Eccleſia, quæ illas parturit, donec Chriſtus formetur in eis: Chriſtus ipſe & diſcipuli eius, videlicet ſponſus, & amici eius. Quid ergo in his corporalibus nuptijs ſignificatum eſt, quod ad iſtas ſpirituales pertineret? Hoc videlicet, quod partim factum fuerat, partim autem & futurum erat. Nam per id quod vinum deficit, ſignificatum eſt illud quod factum fuerat, ſcilicet quod beatitudo vel incorruptio, quæ humano generi data fuerat, peccante primo parente defecerat. Sic enim homo conditus eſt, vt ſi vellet, poſſet non peccare, & poſſet non mori, quandoque peruenturus ad hoc quod melius & perfectius eſt, ſcilicet non poſſe peccare, & non poſſe mori. Peccando au

Myſteriũ ſpirituale in corporalibus operibus Chriſti.
Ioan. 5.
Spirituales nuptiæ inter Deũ & hominem.
Pſal. 18.
Num. 16
Mater Ieſu ſpiritualiter eſt eccleſia.
Quatuor perſonę in nuptijs.
Can. 1. 6
Gal. 4.

do autem eo decidit, vt non poſſit carere peccato, & non poſſit non mori. Vinum ergo deficit, quia collatæ gratiæ beatitudine priuata eſt miſerabilis natura hominis. Illud quoque iam factum fuerat quod ſignatum eſt per ſex hydrias lapideas aqua impletas. Nam ſenarius hydriarum numerus perfectus, ſanctos patres vniuerſos ſignificat, qui diuerſis temporibus, id eſt, ſex mundi ætatibus diuiſi, ſuo quiq; tempore aqua ſapientiæ ſalutaris impleti ſunt. Mentes nanq; Eccleſ.ij illorum veluti hydriæ lapideæ fuerunt, ſcilicet fide ſtabiles, ingenio capaces. Capiebant autem ſingulæ metretas binas vel ternas: quia videlicet cum omnium fuerit vna fides, non omnibus eadem vel æqualis data eſt ſapientiæ quantitas. Plus enim indicatum eſt. Verbi gratia: Moyſi quàm Abrahæ, Dauid quàm Moyſi. Quod ex ipſis ſacræ ſcripturæ verbis patenter oſtenditur. Gen.12 15. Quis enim neſciat, quia Abraham cum Deo locutus eſt? Et tamen ad Moſen dominus dicit: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, & nomen meum Adonai non Exo.3. 6 indicaui eis. Ecce plus Moyſi quàm Abrahæ innotuerat, qui illud de ſe Moyſi indicat, quod ſe Abraham non indicaſſe narrabat. Pſalmiſta quoque cum dixiſſet, Quomodo dilexi legem Pſal. 118 tuam domine, tota die meditatio mea, ſubſecutus adiunxit: Super omnes docentes me intellexi. Et iterum: Super ſenes intellexi. Qui ergo legem ſe meditari memorat, & ſuper omnes docentes ſe, & ſuper ſeniores ſe intellexiſſe teſtatur, quia diuinā ſcientiam plus quàm Moyſes acceperit, manifeſtat. Ita impletur Danielis ſententia dicentis, Quia pertranſibunt plurimi, Dani.2 & multiplex erit ſcientia. Igitur non vna vel æqualis eſt hydriarum huiuſmodi capacitas, quia diuini nominis trinitatem, vel cætera diuinitatis myſteria nō omnes coæquali perceperunt gratia. Et omnes quidem illa ſapientiæ ſalutaris aqua, de plenitudine huius ſumpta eſt, qui dixit nunc: Implete hydrias aqua, ſed tamen erat aqua pallens & frigida, neque naturam humanam in priſtinum vigorem reſtituere poterat. Illa nanque Moſaica lex, illa Dei dona nihil ad perfectum adduxerant, quia peccatorum remiſſionem, & carnis reſurrectionem generi humano conferre non poterant, ſolamq; occidentem legis literam non viuificantem ſpiritum accipiebant. Hebr.7 2.Cor.3 Per hoc autem quod aqua in vinum conuerſa eſt, ſignificata eſt illa quæ Aqua in vinū cōuerſa. facta eſt, imò quæ tunc cœperat, per Ieſum Chriſtum gratia & veritas. Noſtræ quippe naturæ corruptionem diuinitatis ſuæ fortitudine induerat, nec multo poſt paſſione mortis ſuperata, reſurrectionis patriam in ſemetipſo, multiſque ſanctorum ſecum reſurgentium corporibus dedicaturus erat. Pſal.92 Matt. 27 Acto.19 Quo facto nunc aſcenſo cælo deſuper in ſubiectas omnes hydrias clariſſimè rutilat, & in ſanctarum ſcripturarum aquis, imaginem ac virtutem ſuam videndam ſiue deguſtandam repræſentat. Tit. 2 Luc.24 Ita naturæ noſtræ infirmitate ſanata, quicunque baptizati ſpiritu ſancto iam prima reſurrexione reuiximus, & in ſecundam beata ſpe tranſpoſiti ſumus, ipſo ſenſu nobis aperiente, ſpiritualem in eiſdem ſcripturis rationem intelligimus. Nunc de ipſis ætatibus parumper quod ad eiuſdem Chriſti nuptias vel ſanctæ eccleſiæ caſtitatem pertineat, dicendum eſt: Ecce in exordium primæ ætatis dictum eſt: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit Gene.2 vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Hoc manifeſtè legitimi atque caſti, ſed tamen carnalis coniugij fidem atque vnitatem commendat. Veruntamen quàm diu non niſi iuxta carnem intelligebatur, non niſi aqua, quamlibet hauſtu dulcis, & ad potandum habilis erat.

At vbi deſponſata ſibi eccleſia venit ad nuptias, & vox eius intonuit ſuper aquas multas, Coniugiū Chriſti & eccleſiæ. dicente illo per Apoſtolum ſuum, in quo ipſe loquebatur, ſacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in eccleſia, aqua in vinum conuerſa eſt. Hoc enim audito, ſanctæ animæ ſpiritualium nuptiarum amore feruere cœperunt, alium cogitantes hominem, ſcilicet nouum, eum qui ſecundum Deum creatus eſt: qui quodammodo reliquit patrem ſuum, dum Pſal.18 2.cor.13 à patre exiens & veniens in mundum, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Matrem Ephe.5 quoque ſuam, ſcilicet phariſaicam ſynagogam totamq; gentem Iudaicam, & adhæſit vxori Epheſ.4 Ioan.15 ſuæ, videlicet electæ de gentibus eccleſiæ, cum qua iam vnum corpus eſt, caput & membra Philip.2 ſponſus & ſponſa, Chriſtus & Eccleſia. Nam ſicut non vndecunque, ſed de ipſius viri ſubſtantia fecit Deus Euam, vt maior eſſet naturalis dilectionis cauſa: Tulit enim vnam de coſtis eius dormientis, & ædificauit eam in mulierem, ſic & eccleſiam non vndecunque, ſed de Gene.2 lateris ſui ſanguine & aqua fecit naſci, nec aliunde niſi de carne & ſanguine ſuo eandem paſcit: vnde & maior in vtroque vnius eiuſdem carnis vnitas exiſtit. Hoc ergo intellectu tanquam vino optimo, & ſitis extinguitur, & amor accenditur, & vſque ad virgineæ caſtitatis Ioan.19 appetitum plurimi inflammantur, vt non ſolum iuga boum quæ comparauerunt, & villas Luc.14 quas emerunt, ſed & coniugia carnis negligant, quo magis nuptijs cæleſtibus vacare præualeant. Secunda ætas inchoatur à Noe. De hoc ſcriptura refert, quia plantauit vineam, Vino inebriatus Noe. bibenſq; vinum inebriatus eſt, & nudatus in tabernaculo ſuo, &c. Et hoc quidem ſecundum literam acceptum, aqua eſt dulcis, & moribus apta purificandis: ne quis exemplo Cham, pa Gene.9 ternam contemnens, ſi quam nouit, infirmitatem, ſimilem illi iuſtè incurrat maledictionem: ſed honore & amore debito contegens, exemplo Sem & Iaphet, dignam hæreditet benedictio-

 nem.

nem. In quibus illud conſiderandum eſt, quòd cum omnes eodem ſinu arca ſeruauerit ſuper
aquas, tam longe tamen apud patrem ipſorum diſtinxit eos multum diuerſa morum quali-
Aqua eſt tas. Huius ſcripturæ autem literalis ſenſus, velut aqua in vinum conuertitur, dum ſpirituali
litera, vi intelligentia filijs nuptiarum ita propinatur Noe, quod interpretatur requies, ſcilicet dominus
num ſen noſter, cuius dum iugum ſuper nos tollimus, requiem animabus noſtris inuenimus, plantauit
ſus ſpiri vineam, videlicet illam quam de Aegypto tranſtulit gentem Iudaicam, bibenſq; ex ea vinum
tualis. Matt.11 nimis amarum, imò acetum cum felle mixtum, nudatus eſt in tabernaculo ſuo, ſcilicet in ſimi-
Pſal.79 Matt.27 litudinem hominum factus, vere paſſibilis, habitu & veritate mortis inuentus vt homo.
Ioan.19 Quam eius infirmitatem deſpicit Cham, quod interpretatur callidus, id eſt, contentioſus &
Philip.2 impatiens promptuſq; ad rixam hæreticus, & quem ex paſſionis infirmitate hominem verum
Gene.9 intelligit, dedignatur verum Deum conſiteri. Propter quod, ſicut Cham in filio ſuo Chanaan,
ſicut & iſte in poſteritate, id eſt, in anima ſua maledicitur. At verò catholici viri, qui per Sem
& Iaphet figurati ſunt, eandem patris infirmitatem dignis ſacramentis venerantur, ſcientes,
1.Cor.1 quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmius eſt Dei, fortius eſt homi-
nibus: & idcirco in regno patris inclyti ſunt, & in æternis manſionibus dilatantur. Sem enim
1.Ioan.2 inclytus, Iaphet dilatatus interpretatur. Et quidem illi omnes, ſcilicet hæretici, cum iſtis in ea-
Gene.21 Gene.16 dem arca eccleſiæ baptiſmi aquis ſupernatauerũt, ſed abalienati ſunt retrorſum, & à nobis exie-
Abrahæ runt, ſed non erant ex nobis. Aetate tertia naſcitur Iſaac patre veterano, matre diuſterili ea-
duo filij demq; prouecta. Naſcitur autem de libera per repromiſſionem, nato prius Iſmaele de ancilla
Rom.4 ſecundum carnem. Hæc diui operis hiſtorica narratio, lympida & dulcis aqua eſt, vtiliter
irrigans legentis animam, & fidei eius per exempla augens incrementum, quia fidei extitit pa-
tris Abrahæ, quòd non conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum fere centum eſſet anno-
rum, & emortuam vuluam Saræ, credens quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt & fa-
Galat.4 cere. Sed hæc ſunt (inquit Apoſtolus) per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta,
2.cor.13 vnum quidem à monte Syna in ſeruitutem generans, quæ eſt Agar, &c. Igitur autore Apoſto
lo, imò Chriſto qui in illo loquitur, ſicut ipſe ait, An experimentum vultis eius qui in me loqui
tur Chriſtus? Autore itaque Chriſto hæc literalis ſenſus aqua in vinum conuerſa eſt, quo ine-
briata pubeſcit fides, quam adamat ſpiritus ſanctus, & animarum nuptialis charitas multipli-
catur. Sic & cætera quæ illa ætate facta ſunt, velut aquæ in vina mutantur, dum ſpiritualiter
1.cor.10 intelliguntur, quia omnia in figura contingebant illis, vt ait idem Apoſtolus. Quarta ætate
1.Reg.7 3.Reg.7 præter facta figuratiua, qualia ſunt, victoria Dauid de Goliad, & Hieroſolymitani templi
conſtructio, mira ſapientis regis architectura: præter hæc & alia his ſimilia facta, plura quoque
myſticè dicta ſunt, quorum pleraque iuxta literam, talem aquam ſapientiæ, quæ nec ſatis li-
Canti.6 quida, nec habilis ſit ad potandum. Verbi gratia, quale eſt illud in Canticis Canticorum, ſexa
2.Cor.3 ginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus, & ſimilia,
Canti.7 quæ ſecundum literam accepta, caſtos eccleſiæ mores nullatenus ædificant. Accipiuntur er-
go ſecundum ſpiritum, & fit ex aqua vinum bonum, dignum (vt in eiſdem Canticis dicitur) di
lecto ad potandum, labijſq; ac dentibus eius ad ruminandum. Sic & illud quod cecinit Dauid:
Exi thalamum, & cætera cantica pſalmorum, ſacra quoque volumina prophetarum, ſi ſolam
ſequamur literam, pene in omnibus mortuam & inſipidam bibimus aquam: ſpiritum verò ſe-
quentes, viuificantem optimi vini ſaporem miramur & virtutem. Quinta ætate captiuus po
4.Re.vl. pulus Dei ſub rege Babylonis ducitur, & electi de filijs captiuitatis in domo eius eunuchi ſunt,
Hier.vl. quibus ob ſummam vitæ continentiam, dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro &
Daniel.1 ſapientia, præcipuè Danieli intelligentia omnium viſionum & ſomniorum. Hæc & cætera in
ſuperficie literæ, dulcis aquæ præbent poculum, magnoq; ſunt exemplo, quòd per munditiam
vitæ peruenire quis poſſit ad honorem ſapientiæ. Spiritualis autem homo illos intelligit præ-
Matt.19 figuratos eunuchos, qui ſe (vt ait dominus) caſtrauerunt propter regnum cælorum: & in præſen
Ephe.5 ti captiuitate, qua rex confuſionis diabolus humanum genus in primis parentibus captiuauit,
1.Cor.7 ſcientes quia tempus breue eſt & dies mali ſunt, illud approbant Apoſtoli conſilium, vt ſine con
iugio ſint. Talibus enim clarior datur intelligentia ſecretorũ cæleſtium. Verbi gratia, vt Ioan-
ni huic, cuius eſt hoc euãgelium & Apocalypſis, cuius quot verba, tot penè ſunt myſteria. Hæc
ergo aqua vinum facta eſt, quo miro modo inebriati luxuriam obliuiſcuntur, imò & eunuchi-
Aqua ſe xtæ æta zantur, vt veræ vineæ Chriſto arctius inſerantur. Sextæ ætatis hydriam per ſemetipſum im-
tis. pleuit dominus de fonte aquæ ſalientis in vitam æternam. Et quidem incarnationis eius myſte
Ioan.4 rium, dicta quoque & facta eius priuſquam reſurrexiſſet à mortuis, aquam interim quamuis lym
Aqua il- pidiſſimam ſapiebant, quia videlicet & paſſibilis in illo erat noſtra natura, & non clarè intellige
la in vi- nũ ſpiri- bantur ea, quæ dictis aut factis ſignificabat regni Dei myſteria. Vt autem reſurrexit à mor-
tualiter tuis, aqua in vinum conuerſa eſt: quia videlicet æterna incorruptione ſolidata eſt noſtra quæ
verſa. in illo paſſibilis fuerat natura, vt idem & in nobis ſperaremus, & ipſe diſcipulis ſuis aperuit ſen
Luc.24 ſum vt intelligerent ſcripturas, & ſpiritualiter intelligẽdos recordarẽtur ſermones, quos ab illo
carna-

carnaliter audierant. Igitur cunctæ ſalutarium diuiſiones aquarum, quæ prẹteritis generatio-
nibus diſtributæ ſunt, ſimul conferuntur in hoc cæleſtium conuiuio nuptiarum, & ex aqua fa-
cto vino lætantur conuiuæ, quia videlicet vinum hoc lætificat cor hominis, & hic calix ine- Pſal.103
brians quàm prẹclarus eſt. Econtra in cunctis Iudæorum atque hæreticorum conuenticulis, Pſal.22
quia mater Ieſu ibi non eſt, id eſt, non conuiuatur dominicæ incarnationis fides: iſtæ aquæ ver
tuntur illis in ſanguinem: vt corruptas ſcripturas corrupti atque corrumpentes bibant & vo- Exodi.7
mant, imò bibant & moriantur: ſicq; ignis & ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eo- Here.25
rum. De quorum pœna in Apocalypſi iuſtitia Dei laudatur, dicentibus: Iuſtus es domine, qui Pſal.30
es, qui eras ſanctus, quia hæc iudicaſti, quia ſanguinem ſanctorum & prophetarum fuderunt, & Apoc.16
ſanguinem dediſti eis bibere, vt digni ſunt. Hauriunt nunc (iubente domino) miniſtri, id eſt,
tractatores ſcripturarum ſtudioſi & exponentes eas ſpiritualiter, ferunt architriclino, dum nō
ſibi attribuunt quod intelligunt, ſed ſpiritui ſancto. Ipſe nanque harum nuptiarum architricli Lucæ.1
nus eſt, qui & beatæ virgini ſuperueniens, vteri eius triclinium prẹparauit, vt in illo diuina na-
tura humanæ naturæ vniretur: & ſingulis animabus opitulatur, vt intra ſecreta conſcientiæ
Deo patri copulentur, vt eodem verbo quo virgo fœlix imprægnata eſt, & ipſe ex eius com-
plexibus fœcundentur. Ipſius ergo laudi propinandum, & cum eius honore bibendum eſt
hoc vinum bonum, quod ſeruatum eſt vſque ad huc, quia prioribus temporibus non eſt da-
tum, ſed nobis, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Quo tempore anni vel die factum ſit ſi- 1.cor.10
gnum iſtud, autoritate ſanctæ eccleſiẹ dubitare prohibemur, quẹ ipſa die qua idem dominus
adoratus eſt à Magis, & qua à Ioanne baptizari voluit, huius quoque ſigni gloriam celebrare Matt.2
conſueuit. Quod ſi eodem die reuertente anno factum eſt, imò quia prædictæ authoritati ſan- Matt.3
ctæ eccleſiæ indubitanter concedendum eſt, cogimur fateri, quia toto anno illo, cuius initio
baptizatus eſt, qui ætatis eius triceſimus annus extitit, abſque miraculis taciturnus deguit.
Initio nanque triceſimi anni ſui, videlicet eiuſdem anni die tertiodecimo baptizatus eſt. Dicit
enim Lucas: Ipſe autem Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta. quod idem eſt ac ſi dixiſ- Lucæ.3
ſet: Quando baptizatus eſt Ieſus, annus triceſimus ætatis eius volui tunc cœperat. Vbi ve- Chri-
rò toto illo anno fuerit, vel quid egerit, incertum eſt. Nam ſi exacto quadraginta dierum ie- ſtus etiā
iunio ſtatim à deſerto rediјt, & inter homines ambulauit, quomodo Ioannes qui illum cælitus poſt tēta
agnouerat, iamq; oſtenderat venientem ad ſe, dicens: Ecce agnus Dei, quomodo (quæſo) lu- tiōes in
cerna lucens, quæ ad hoc accenſa fuerat, vt omnibus illum oſtenderet, toto illo anno ſe con- deſerto
tinuit, nec ſuis ſaltem indicauit diſcipulis? Claret enim quod eis anno illo nòn indicauerit, qui moram
nunc primum, id eſt, tertia die ante prædictas nuptias, illo iterum dicente: Ecce agnus Dei, fecit.
gratulantur ſe inueniſſe illum, & dicunt: Inuenimus Meſſiam, &c. Poteſt itaque rectè intelli-
gi, quòd & poſt ieiunium quadraginta dierum aliquantum in deſerto perſtiterit, Matthæo di- Matt. 4
cente: Reliquit eum tentator, & ecce acceſſerunt angeli & miniſtrabant ei. Marcus quoque vi- Marci.1
detur expreſſius indicare morā temporis, dicendo: Eratq; cum beſtijs, & angeli miniſtrabant ei.
Igitur ſi à maioribus diligenter obſeruatū, nobiſq; traditū triceſimoprimo ætatis ſuẹ anno iam
inchoato, fecit glorioſum hoc ſignorum initium, dignum ſequacibus ſuis: in hoc quoque
prouidens exemplum, ne quis immaturè virtutes ſuas in publicum proferat in pe-
riculo pernicioſæ vanitatis, cum ipſe dominus (cui vanitas nulla vnquam
obrepere poſſet) legitimum tempus, id eſt, plenam viri æta-
tem, ad oſtendendam omnipotentiæ ſuæ glo-
riam expectauerit.

Finis libri ſecundi.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOANEM COMMENTARIORVM LIB. III.

Legētes ſcripturā, ſimiles nautis.

Pſal.142

QVI magno feruntur pelago pauidi nautæ, placidam ſibimet auram imprecati, fixa cælo ſydera reſpiciunt, terraq; amiſſa tenent cælum, ſedenteſq; ad clauū ſyderibus currunt. Erratica verò ſydera ſequi fugiunt, ne aut Syrtes naufragoſas incidant, aut in regiones ignotas deuecti, portus optatos nunquam attingant. Idem nobis, qui ſcripturæ huius euāgelicæ profundum ingreſſi ſumus, agendum eſt. Et primò placidius nobis ille ſpiritus implorandus eſt, de quo Pſalmiſta: Spiritus (inquit) tuus bonus deducet me in terram rectam. Deinde doctores ſacri mente ac vigilantibus oculis tenendi ſunt, qui tanquam arcturi nunquam occidentis lucida ſydera, ſtabili fide ſemper fixi ſteterunt: & lucem fidei fundentes, erroris occaſum neſcierunt.

Iudas apoſtolus in ſua epiſtola.

Hæreticorum verò lux erratica, longè fugienda eſt. Sunt enim (vt Apoſtolus ait) ſydera errantia, quibus procella tenebrarum in æternum conſeruata eſt: & quiſquis de errore illorum quippiam ſequitur, in nullius ſcripturæ profundo maius, quàm in hoc Ioannis euangelio naufragium patitur. Ipſo ergo aſpirante, à quo ſcripturæ fideles vniuerſæ conditæ ſunt, felicia ſequentes doctrinæ catholicæ ſydera, cœpto curramus nauigio, nihil metuentes pyratas hæreticos, quos hoc pelagus non alere, ſed æterno demergere conſueuit naufragio. Sequitur: [Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe & mater eius, & fratres eius & diſcipuli eius, & ibi manſit non multis diebus.] Magna moderatione dominus noſter adhuc poſt tantum miraculum, quo aquas in vinum conuertit, paululum ſubſiſtit, & præcurſorem ſuum Ioannem adhuc prædicantē, vſq; ad debitum finem præire permittit, certo loco cōmanēs, ſuamq; prędicationem à publicis conuentibus & à circuiendis ciuitatibus vel caſtellis ſuſpendens.

Chriſt⁹ poſt decollatū Ioannē publicè prædicare cœpit

Lucæ.9

Hoc iam & ſuperius dictū eſt, quia priuſquam Ioannes traditus eſſet ipſe publicum ſuæ prædicationis curſum diſtulit, intantum vt dum prædicare incepiſſet, Ioannes putaretur ſurrexiſſe à mortuis. Sic toto hoc anno, qui erat ætatis ſuæ. XXXI. paulatim miraculis ſeorſum exhibitis, viam & ipſe pręparat futuræ ſuæ prędicationi, poſt quem videlicet annum, tradito Ioanne, & ipſe prędicare incipit, vnde cæteri euāgeliſtæ exordium fecere ſuę narrationis. Decollatus eſt autem idem Ioannes. IIII. Calen. Septemb. eius anni qui eſt. XXXII. domini noſtri.

Deſcēſus Chriſti p humilitatē.

Deſcendit ergo Capharnaum. Hic deſcenſus eius non tam decliuem terrarum ſitum, quàm humilitatis ipſius magnam innuit dignationem, quia videlicet Deus ad homines, ſanctus deſcenderat ad peccatores. Capharnaum nanq; ciuitas peccatrix erat, intantum, vt huic quoque exprobrauerit ipſe poſtea

Matt.11

dicendo: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida. Ac deinceps: Et tu Capharnaum, nunquid vſq; in cælum exaltaberis? vſque in infernum demergeris. Exprobrat autem ciuitatibus iſtis idcirco, quòd in eis multę virtutes ab eo factæ fuiſſent, & non credidiſſent. Deſcendit ergo ipſe & mater eius, videlicet quam poſtmodum ſtudio prędicationis occupatus, quodammodo erat neſciturus, intantum, vt iuxta alium euangeliſtam dicenti cuidam: Ecce mater tua & fratres tui

Matt.12

foris ſtant quærentes, dicat ipſe: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? &c. Fratres eius qui cum eo deſcendunt, cognati eius ſunt, quia videlicet mos hic frequens eſt in ſcripturis vt fratres vocentur, maximè in illa gente hi qui ſunt iuxta carnem propinqui: verbi gratia, fratrueles ſiue conſobrini. Diſcipuli quoque aliqui iam illum ſequebantur, quos quaſi primis doctrinæ cæleſtis imbuebat elementis, ad eam perfectionem nondum adductos, vt eis iam cunctā re-

Matt.4

linquere pręcipiendum eſſet: quod tunc maximè factum eſt, quando alios de nauibus, alios de diuerſis negocijs vocans, tandem fecit, vt (pręter alios) duodecim eſſent cum illo. Eſt autē Capharnaum ciuitas in Galilæa gentium, ſita in finibus Zabulon & Nephthalim, iuxta ſtagnum Genezareth. Interpretaturq; Capharnaum villa conſolationis. Quapropter populum gentium rectè ſignificat, cui pro parte illorum quibus crux Chriſti ſtultitia viſa eſt, ipſe Chriſtus meritò improperat: pro parte verò illorum qui eum Dei virtutē & Dei ſapientiam credentes receperunt, relictis Iudæis, conſolationis ſuæ gratiam dat.

1.Cor.1

Lucæ.4

Chriſt⁹ à ſuis reiectus.

Quod manifeſtius ſecundum Lucam præfiguratum eſt. Nam cum dixiſſent illi homines ciuitatis ſuæ, quanta audiuimus in te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. In veritate dico vobis (inquit) multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Iſrael, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem viduam. Quibus dictis, cum illi duxiſſent eum ad ſupercilium montis ſupra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt eum pręcipitarent, Ieſus autē (inquit euangeliſta) tranſiens per medium illorum ibat, & deſcendit Capharnaum ciuitatē Galilææ, ibiq; docebat eos ſabbatis. Quē eius deſcen-

deſcenſum hic euangeliſta Ioannes poſt multa cõmemoraturus eſt. Hoc enim facto præfigura-
tum eſt, quia ſui, ſcilicet Iudæi, quorum de carne natus eſt, ad pręcipitium mortis illum perdituri
eſſent, & propter hoc ipſe tranſiturus ab eis, & ad fidem gẽtium deſcenſurus eſſet, vt ibi fide ec-
cleſiæ paſceretur, ſicut & in eo pręfiguratum fuerat, quod ad nullam viduarum, quæ multæ e-
rant in Iſrael, miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem viduam: vel in eo, ꝙ cum 4.Reg.5
multi leproſi eſſent in Iſrael ſub Heliſæo, nemo illorum curatus eſt, niſi Naaman Syrus. Non e-
nim fruſtra cum tam terribili iuramento hæc prætérita cõmemorauerat illis dicens, in veritate
dico vobis. Ergo poſtquam vinũ de aqua factũ eſt, dominus Capharnaum deſcendit, ſcilicet in Allegoria de aqua in vinũ verſa
villã conſolationis, quia poſtꝗ reſurgendo à mortuis, mortalitatis noſtrę aquam, in immortalita-
tis ſuæ vinũ tranſtulit, & dato ſpiritu ſancto aquaticum literæ ſenſum ad ſpiritualem promouit
intellectum: relictis Iudæis, ad conſolandas gentes trãſijt. Sequitur: [Et prope erat Paſcha Iu-
dæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam.] Itaq; non multis diebus (vt ait Euangeliſta) manſit
in Capharnaum, id eſt, fortè non totis diebus trium menſium. Nam à die qua conſtat, vt ſupra
dictum eſt, factum eſſe illud ſignorum initium, aqua conuerſa in vinum, vſq; ad ſacram paſchæ
veſperam, anno illo iuxta lunæ rationem, octogintaocto, vel ſecundum veriora cõputiſtarum
exemplaria, tantum octoginta dies fuerunt. Hoc omnino prętereundum nõ eſt, quia hic aſcen-
ſus domini noſtri in Hieroſolymã propter illa quæ ibi dicta vel facta ſunt, inter teſtimonia diui-
nitatis, quæ maximè hic euãgeliſta colligere ſolerter intendit, meritò ſcribi debuit. Nam pleriq;
arbitrantur quidẽ maximũ eſſe ſignorum quod Lazarus ſuſcitatus eſt, quod cæcus ex vtero lu- Ioan.11
men accepit, quòd ad Iordanem audita eſt vox patris, quòd transfiguratus in monte gloriam Ioan.9
oſtendit triumphantis. Prudentioribus autem, inter omnia ſigna quæ fecit, hoc videtur eſſe mi- Matt.3
rabilius, quòd vnus homo, & illo tempore contemptibilis, & intantum vilis vt poſtea crucifi- Matt.17
geretur, ſcribis & phariſæis contra ſe ſæuientibus, & videntibus lucra ſua deſtrui, potuerit ad
vnius flagelli verbera tantam eijcere multitudinem, menſaſq; ſubuertere, & cathedras confrin-
gere, & talia facere quæ infinitus non faceret exercitus. Igneum enim quiddam atq; ſydereum
radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie. Hoc ergo teſtis filij Dei, diui-
nitatem teſtificans eiuſdem filij hominis, rectè ad conuincendos hæreticos non omittere, cura-
uit. Sed quid ſibi vult, quod hic euangeliſta nunc illum idem feciſſe, ſcilicet vendentes & e- Quæſtio
mentes de templo eieciſſe aſſerit, quod ſecundum alios euangeliſtas tunc fecit, quando turbis de eiectiõe nũ-
comitantibus, & pueris oſanna clamantibus, ad ciuitatẽ eandem iam paſſurus aduenit? Num- mulario-
quid caſu vnumquodq; ſicut memoriæ primum occurrit, ita primitus deſcribit: tanquam cu- rũ è tem-
randum non ſit de factorum tempore, dummodo conſtet de rerum veritate? Hoc fortaſſe ma- plo.
gis opinari liceret, quòd ſecundum intentionem vel propoſitum ſuum colligens teſtimonia di- Matt.21 Marci.11
uinitatis Chriſti, quia factum hoc inſigne magis cæteris extitit, prius ſcribere dignum duxit. Sed Lucæ.19
hoc vel illud opinari, ſequens literæ textus non ſinit. Nam inferius ſcriptum eſt: Cum ergo ve- Ioan.4
niſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidiſſent quę fecerat Hieroſolymis in Aliud tẽ-
die feſto. Nunquid cęteri euangeliſtę in recordatione temporis, quo iſtud actum eſt, omnes pus hu-
errauerunt? An caſu concorditer omnes idem de eodem tempore falſum opinati ſunt? Abſit. ius facti,
An fortè propter aliquod myſterium id quod primo anno factum eſt, ipſi ad vltimum tranſ- ſecundũ tres euã-
tulerunt? Sed hoc textus literæ ipſorũ ſuſpicari vetat. Nam ſecundum Lucam, cum iam paſ- geliſtas.
ſurus Hieroſolymam adueniret, & videns fleuiſſet ſuper illam, ingreſſus templum, cœpit eijce- Lucæ.19 Marci.11
re vendentes & ementes, vt videlicet quod futurum prędixerat, idipſum facto ſuo illos eijcien-
do pręſignaret. Marcus autem diem quoque magis determinat quo illos eiecit, ſcilicet venden-
tes & ementes, videlicet, ſequenti die poſtquam ciuitatem iam paſſurus ingreſſus eſt. Igitur vn-
dique coartamur vt illud pluſquam ſemel factum eſſe fateamur, quod vendentes & ementes eie-
ciſſe de tẽplo narratur. Et reuera fidenter affirmare licet, quòd nõ ſolum nouiſſimè quando paſ-
ſurus aſcendit, ſed & quoties aſcendit ex quo miracula facere cœpit, quoties eiuſmodi negocia-
tiones imò latrocinia inuenit, zelatus eſt, & comedit eum zelus domus Dei. Nec verò fruſtra Pſal.68
hic euangeliſta Ioannes in eo diuerſus voluit eſſe à cæteris, vt quod illi nouiſſimo, hic primo an-
no factum eſſe aſſereret. Nam poſſet aduerſarius hoc dicere, quòd non diuinitatis nutu conſtri-
cti vel attoniti ſcribę & phariſæi quieuerint, & lucra ſua perire permiſerint, ſed metu turbarũ,
quæ multę partim cum illo venerant, partim venienti cum laudibus & ramis palmarum ob-
uiam exierant. Vt ergo totũ quod factum eſt diuinitatis eius virtuti indubitãter adſcribẽdum
eſſę ſciamus, illo quoq; tempore hoc illum feciſſe teſtatur, quo parum notus adhuc, nulla venerat
turba comitatus. Sed iam euangelij verba perſcrutemur. [Et inuenit in templo vendentes bo-
ues & oues & columbas, & nummularios ſedentes.] Sciendum, quia iuxta legis mandata augu- Deut.12
ſtiſſimo in toto orbe templo domini, & de cunctis penè regionibus Iudæorum illic populo con-
fluente, innumerabiles immolabantur hoſtiæ, maximè feſtis diebus, taurorum, arietum, hirco-
rum: pauperibus, ne abſque ſacrificio eſſent, pullos columbarum & turtures offerentibus. Ac-
cedebat plerunque, vt qui de longe venerant non haberent victimas. Excogitauerunt igi-

tur ſacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia quibus opus erat ad
ſacrificia vendebant, vt & venderent non habentibus, & ipſa rurſus empta ſuſciperent. Hanc
ſtropham eorum crebra vendentium inopia diſſipabat, qui indigebant ſumptibus, & non ſo-
lum hoſtias non habebant: ſed nec vnde emerent quidem aues ac vilia munuſcula. Poſuerunt
Deut.32 itaque & nummularios, qui mutuam ſub cautione darent pecuniam. Sed quia erat in lege præ
ceptum vt nemo vſuras acciperet, & prodeſſe non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi
* technā nihil haberet, & interdum ſortè perderetur: excogitauerunt & aliam * tegnam, vt pro nummu
larijs collybiſtas facerent. Cuius verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba
dicuntur apud eos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuſcula: verbi gratia, frixi ci
ceris, vuarumq; paſſarum, & poma diuerſi generis. Igitur quia vſuras accipere non poterant,
collyſtæ, qui pecuniam fœneraturi erant, pro vſuris accipiebant diuerſas ſpecies, vt quod in
Ezec.22 nummo non licebat, in his rebus exigerent quæ in nummis coemuntur: quaſi non hoc ipſum
Ezechiel prædicauerit dicens: Vſura & ſuperabundantiam non accipietis. Iſtiuſmodi domi-
nus cernens in domo patris ſui negociationem ſeu latrocinium, ardore ſpiritus concitatus, iuxta
quod ſcriptum eſt in ſexageſimooctauo pſalmo: Zelus domus tuæ comedit me: fecit ſibi flagel-
lum ex funiculis, & tantam hominum multitudinem eiecit è templo. Hoc præter exterius fa-
ctum verè magnum, & in teſtimonium veræ & ſummæ diuinitatis Chriſti prædicandum, aliud
portendit miſeris Iudæis, verè magnum & miſerabile malum, verè dolendum niſi meritò ac-
cidiſſet, cruentæ ciuitatis & prophanati templi excidium, totumq; penitus abolendum ab
oculis Dei præſignat veteris ſacrificij ritum. Quid enim funiculus ille agit in manu potentis,
in manu ſapientis? Quid niſi Romanum præſignat exercitum, durum ad cædendum, fortem
Eſaiæ.10 ad ligandum & captiuandum? Qui enim quondam per prophetam dixerat: Væ Aſſur, vir-
ga furoris mei, & baculus ipſe eſt, in manus eius indignatio mea: nunc per ſeipſum factus pro-
Danie.7 clamat: Væ magnæ Romani imperij beſtiæ, quæ iuxta Danielem comedit atque comminuit,
& reliqua pedibus conculcauit. Funiculus iræ meæ, lorumq; ferreum, & captiuandæ huius gen
Ieſus fle- tis vinculum ipſa eſt. Hoc malum portendit illis infauſtum prodigium, quod maximè claret
uit ſuper e euangelio ſecundum Lucam: Nam (vt ille refert) ingreſſurus in templum & facturus hoc
illam.
Lucæ.19 ſignum, prius videns ciuitatem fleuit ſuper illam, & dixit: Quia ſi cognouiſſes & tu, quia ve-
nient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, &c. Cum ergo prius illud extremum pro
nunciat excidium, & tunc ad eijciendos illos de domo patris ſui, factum de funiculis adhibet fla
gellum, apertè innuit, ſe facto præſignare ipſum quod verbo prædixerat malum, quod & ſe-
cundum naturæ humanæ compaſſionem deflet, & ſecundum iuſtam diuinitatis ſuæ cenſuram
exercet. Et congruè vindicta, quia plectendi erant, funiculo præfiguratur: nam ipſi longis
Pſal.118
Matt.23 peccatorum ſuorum funiculis circundabantur. Quorum longitudo rurſus ſecundum Mat-
thæum exprimitur. Nam cum dixiſſet: Ecce ego mitto ad vos prophetas & ſapientes & ſcri-
bas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemi-
ni de ciuitate in ciuitatem: ſtatim addidit longitudinem funium iſtorum quibus circundaban-
tur dicens: Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine A-
bel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare:
Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Igitur in ſignum atque por-
tentum miſeriarum. [Facto de funiculis flagello, omnes eiecit de templo: oues quoque & bo-
ues, & nummulariorum effudit æs, menſaſq; ſubuertit.] Non curans ſi ſacerdotum latrocinan
tium, populumq; deprædantium lucra perirent. [Et his qui columbas vendebant dixit: Au-
Pauperi ferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis.] Et hoc valde notan-
bus pep- dum, quod in medio feruore diſtrictionis, in ipſa flamma zeli ardentis, dum ſine cura ſacerdo-
cit ibi
Chriſt9. tum mercimonia proijcit, pauperibus, ſcilicet his qui columbas vendebant (non enim diui-
tes, ſed pauperes eiuſmodi auiculas vendere ſolent) pauperioribus ergo parcit, vt non extur-
bet columbas quas vendebant, quas cum exturbatæ euolaſſent, ipſi conſequi non poſſent, &
aliquando damno affecti angerentur, ac iure deplorarent. Illud quoque non prætereundum,
Mat. 20 quod cum in alio euangeliſta de ſcriptura dicat, proferens teſtimonium: Domus mea domus
Eſai.56 orationis vocabitur, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum, hic dicit: Nolite facere do-
mum patris mei domum negociationis. Nam illud dixit ſcribis & phariſæis, ſiue ſacerdoti-
bus, qui reuera ſub ſpecie diuini cultus quaſi in ſpelunca latentes, prædam & latrocinium,
vt prædictum eſt, de populo faciebant. Hoc autem pauperibus columbas vendentibus loqui-
tur, qui neſciebant quid eſſet inter dextram & ſiniſtram ſuam. Cæterùm ſecundum myſti-
Myſticè cos intellectus, quotidie Ieſus ingreditur templum patris, & eijcit omnes, tam epiſcopos quàm
eijciūtur presbyteros, & diaconos quàm laicos, & vniuerſam turbam de eccleſia ſua: & vnius crimi-
tēplo ſi-
moniaci nis habet vendentes pariter & ementes. Scriptum eſt enim: Gratis accepiſtis, gratis date. Men-
ſas quoque nummulariorum ſubuertit, id eſt, altaria, videlicet propter auaritiam ſacerdotum
Matt.10 nummulariorū menſas appellata. Cathedras quoq; vēdentium columbas, iuxta Matthæum,
euertit,

euertit, quod iuxta ſimplicem intelligentiam accipere abſurdum eſt. Non enim columbæ in cathedris erant, ſed in caueis: nec columbarum inſtitores putandum eſt ſediſſe in cathedris, ſed myſticè in cathedris magiſtrorum dignitas indicatur, quæ ad nihilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Quod de eccleſijs dictum eſt, vnuſquiſque & de ſe intelligat. Dicit enim Apoſtolus Paulus: Vos eſtis templum Dei, & ſpiritus ſanctus habitat in vobis. Non ſit in domo peccatoris noſtri negociatio, non vendentium ementiumq; commercia, non donorum cupiditas: ne ingrediatur Ieſus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum ſuum, niſi flagello adhibito, vt de ſpelunca latronum, & de domo negociationis domum faciat orationis.

Cathedræ vendentiũ.

1.Cor.13

Quomodo autem Iudæi vel hæretici Hebionitæ, id eſt, pauperes, videlicet ſenſu magis quàm nomine, & cæteri aduerſum quos maximè fulminat hæc ſecundum Ioannem euangelica veritas: quomodo quæſo non audierunt imperioſam vocem dicentis, & nolite facere domum patris mei domum negociationis? Audierunt Mariam matrem eius dicentem: Fili quid feciſti nobis ſic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te? & idcirco prorumpunt, dicentes: Chriſtum ex Ioſeph ſemine eſſe natum, & non audierunt quòd hic ipſe, Nolite, inquit, facere domum patris mei domum negociationis? Si agni manſueti mitem balatum non audierunt, dicentis: Quid eſt quod me quærebatis, neſciebatis quia in his quæ patris mei ſunt oportet me eſſe? Quomodo ſaltem hunc rugitum leonis non audierunt, in tempeſtate & turbine vias ſuas agentis, & omnia terrore aſpectus ſui ſubuertentis ac dicentis, Domum patris mei nolite facere domum negociationis. Non enim leue aut paruum eſt, quòd dicendo domum patris, addidit mei. Altius quippe eſt quàm ſi dixiſſet tantum, domum patris. Hoc ferè vbique in verbis eius notandum eſt, quòd cum patrem nominans addidit meum, de paternitate agit naturæ, qua ſolus & vnicus filius eſt. Et maximè alta ſunt & diuina quæ loquitur, vt illud: Pater meus vſque modò operatur, & ego operor. Cum verò patrem nominans non addidit meum, de paternitate agit gratiæ quę nobis communicatur, vel qua fratres eius ſumus, & tunc magis humilia de ſeipſo loquitur, vt illud: Et ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Sequitur: [Recordati verò ſunt diſcipuli eius quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me.] Extunc recordati ſunt hoc de illo eſſe ſcriptum, exquo aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas.

Contra Iudæos & Hebionitas, dicẽtes Ioſeph eſſe patrem Chriſti naturalem.

Lucæ.2 Ioan.7 Lucæ.2

Duplex modus, quo de patre loquitur Chriſtus.

Ioan.5 Ioan.14 in titul. Pſal.68

Recordati ſunt ergo de illo fuiſſe ſcriptum, quia viderant impletum: Zelus domus tuæ comedit me. quod longè ſonorius dictum eſt, quàm ſi dictum fuiſſet: Zelus domus tuæ inflammauit vel accendit me. Infirmitas nanque humanitatis eius orat in illo pſalmo, quæ cum diuinitatem in ſe habitantem ita contegeret, vt inter homines ambulans, hominibus non appareret, repentè ſic illum commouit zelus patris ſui, vt ipſa infirmitas eius quaſi non compareret, quæ hactenus hoc agebat, vt diuinitas lateret. Quid enim aliud facere potuiſſet, ſi naturæ noſtræ infirmitatem non haberet? Comedit ergo illum zelus domus Dei, dum diuinitatis fulgurantis ſplendor ſe exerens, naturam infirmam operuit vel abſcondit. [Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Quod ſignum oſtendis nobis quia hęc facis?] Quàm diu cælum detonuit, ranæ tacuerunt, quàm diu diuinitas fremuit, de illo carnis ſuæ habitaculo proclamans: auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis: tam diu Iudæi conticeſcentes, & in palude ſilentiq́ ſui ſe continentes, contrahiſcere nihil auſi ſunt. At vbi tonitruum quieuit, rurſus prorepentes, adhuc tamen quaſi iracundo timore, timidaq; iracundia trementes & palpitantes: quod ſignum, inquiunt, oſtendis nobis quia hæc facis? Iudæi nanque ſigna petunt, non ad Dei, ſed ad ſuam gloriam: ſcilicet in vanitate ſitientes illam, qua lactata eſt antiquitus infantia gentis illius, miraculorum alimoniam: vt poſſint nouis & ipſi prodigijs (ſicut & patres eorum) ſuperbire, & cunctis per circuitum nationibus ſpectaculo eſſe: non recogitantes, quod patres ipſorum rebelles & increduli, & manna manducare, & in peccatis ſuis mori potuerint. Aiunt ergo: Quod ſignum oſtendis nobis? Ac ſi dicerent: Moyſes ſigna & prodigia de cælo oſtendit, & manna dedit patribus noſtris: tu ſi Chriſtus es, ſicut Ioanne teſtificante vulgo cœpit iam dici, quod ſignum oſtendis? Quid operaris, vt credamus quòd Deus, cuius hæc domus eſt, pater tuus ſit? Hæc illis dicentibus, verè non decebat ſapientiã Dei vt illis ſigna daret qualia vellent ipſi, nihiloq; meliores effecti ſemper magis ac magis quęrerent curioſitate inſatiabili. Ait ergo: [Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui.] Tria nobis hoc loco differenda ſunt. Primum, cur ſignum quærentibus, cum multa ſigna fecerit, ſolam pro ſigno reſpondit virtutem ſuæ reſurrectionis. Deinde ſecundum, cur eandem reſurrectionem vel mortem ſuam edixit quidem, ſed ab eorum qui ſignum quærebant intellectu abſcondit. Tertium, cur non qualicunque figura, ſed templi nomine vel ſimilitudine vti voluit. Planè ad rem pertinuit, vt illis dicentibus, quod ſignum oſtendis nobis quia hæc facis, illud ſignum reſponderit, quod ad diſcernendam magnitudinem vel eminentiam eius ſufficiens eſt. Nam idcirco quæſtione pulſabatur, quia de templo illos eiecerat, domum eſſe aſſerens patris ſui: & hoc ab ipſo quærebatur, quo ſigno credendum eſſet illi.

Lucę.24 Pſal.68

Iudæi, vt ranæ tonante cęlo ſilentes.

Cur ſigna quærebãt Iudæi.

Exo.16 Num.14

Tres quæſtiones.

Prima, cur de reſurrectione reſpondit Chriſtus.

Hoc ergo ſignum reſpondere debuit, quod ſufficeret ad argumentum eius diuinæ maieſtatis:
imò quo illis exhibito, cunctos eos de domo patris & regno eius expelleret, ſimulq; captiuos in
omnes gentes diſperderet. Vnde enim magis veritas diuinitatis eius claruit? vnde magis iuſti-
tia damnationis vel diſperſionis illorum conſtitit, niſi ex eo, quòd crucifixus ab illis reſurre-
xit à mortuis? Moyſes nanque & cæteri ſancti omnes mortui ſunt, & nemo illorum reſurrexit:
hic autem crucifixus quidem eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit nunc ex virtute Dei. Et huic
2.Cor.1 quidem, quia factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, donauit Deus no-
Philip.2 men quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flecteretur, cæleſtium, terre-
ſtrium, & infernorum. Illi autem, quia crucifixerunt eum, de domo Dei eiecti ſunt, & tanquam
oues & boues quos in templo vendebant & emebant, in prædam & occiſionem cunctis genti-
bus iuſtè expoſiti ſunt. Igitur huic percontationi illorum rectè pro ſigno reſpondit Ieſus: Sol-
Secũda, cur tam obſcurè illis reſpõdit. uite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dicis: Cur tanti ſigni gloriam ſic edi-
xit, vt tamen ab his quibus reſpondebat, non poſſet intelligi? Vel ſi nolebat intelligi, cur non
omnino reticuit? Videlicet idcirco non omnino reticuit, ſed & hic & multis in locis, alias ob-
ſcurius, alias manifeſtius præſignauit, vt hi qui iam erãt vel futuri erant digni reuelatione my-
ſteriorum regni Dei, in tempore ſuo recordarentur verborum eius, & ad cognoſcenda vel cre-
denda facta ſequentia dictis eius præcedentibus adiuuarentur. Vnde & ſubditur: [Cum er-
go reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius quia hæc dicebat.] Idcirco autem hæc
ipſa cum diceret, ab ipſorum quibus loquebatur intellectu remouit: quia videlicet, ſicut pau-
lò poſt Euangeliſta narrat, ipſe Ieſus non credebat ſemetipſum eis. Tales quippe illos eſſe no-
Nec diſcipulis mox oĩa reuelauit. uerat, qualibus ipſe myſteria conſilij ſui credere non habebat. Si enim his quibus maximè
crediturus erat ſemetipſum, cum diceret: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis
tradetur ac crucifigendum, & tertia die reſurget. Si, inquam, cum hæc diceret, oportuna mo-
deratione ſenſus eorum vt non intelligerent tenuit, & vt verbum iſtud abſconditum eſſet ab
Matt.20 eis, quanto magis inſidiatoribus ſuis, quibus nunquam ſemetipſum crediturus eſſet, verbum
Matt.9 iſtud abſcondere debuit? Et ſi diſcipulos ſuos, nondum ſpiritus ſancti gratia reformatos, v-
tres veteres eſſe dixit, & ideo vinum nouum non eſſe infundendum illis: quantò magis in hæc
Matt.23 ſepulchra mortuorum, quæ pulchra deforis parebant, intrinſecus autem plena erant putredi-
ne, ſui puritatem conſilij non debebat infundere? Rectè igitur illis ſigna quærentibus, & hoc
omnipotentiæ ſuæ ſignum, nec omnino reticuit, nec nudo ſermone, vt palam intelligerent e-
Pſal.106 dixit. Tertium eorum quæ propoſita ſunt illud eſt, cur non qualicunque figura, ſed templi
nomine vel ſimilitudine, reſponſionis ſuæ ſenſum aperuit. Et quidem hoc dicto inimicos ſuos
errare fecit, quaſi in inuio & non in via: fidelibus autem ſuis reſeruauit ea quæ recordarentur,
& tempore oportuno intelligerent propoſiti ſui myſteria. Errantes enim illi dicunt: Quadra-
3.Reg.8 ginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Quaſi ve-
ro ille dicendo, ſoluite templum hoc, digitum intendiſſet in illos parietes magnos & pulchros,
aut Deus non in alio quàm in illo habitaret templo manufacto: cum econtra templi illius con-
ſtructor Salomon dixiſſet: Ergo ne putãdum eſt quod verè Deus habitet ſuper terram? Si enim
cælum & cæli cælorum te capere non poſſunt, quantò magis domus hæc quam ædificaui tibi?
Sed hæc iſti ſurdi intus audierant, qui templum illud exterius videbant: multò magis verò illud
Prou.9 attenderant, quod per os eiuſdem incarnanda ſapientia de ſemetipſa dixerat: Sapientia ædifica-
uit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, &c. Cum ergo ſic in præſentia veritatis errarent, &
oculi eorum ſole præſente caligarent. Quadraginta, inquiunt, & ſex annis ædificatum eſt tem-
plum hoc: non primam, ſed ſecundam ædificationem ſignificantes. Primus enim Salomon tem-
plum in maxima regni ſui pace decentiſſimo ſeptem annorum opere perfecit: quod deſtructum
3.Reg.7 à Chaldæis, poſt ſeptuaginta annos, ad iuſſionem Cyri Perſæ laxata captiuitate, reædificare
4.Reg. vlt. cœptum eſt. Sed filij tranſmigrationis, opus quod principibus Zorobabel & Ieſu iubentibus fa-
ciebant, propter impugnationem gentium vicinarum, ante quadraginta & ſex annos implere
1.Eſdræ.1 Ibid.2.3 nequiuerunt. Et hi quidem hoc modo in verbo veritatis errabant. Nos autem non ſolum cum
Formatio hominis in vtero diebus quadraginta. diſcipulis eius ſcripturæ credimus & ſermoni quem dixit Ieſus: ſed & in errore illorum dicen-
tium, quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, inuitis illis, ſenſum veritatis extor-
quemus. Hic enim numerus non quidem annorum, ſed dierum: perfectioni dominici corporis
aptiſſimè congruit. Tradunt enim naturalium ſcriptores rerum, formam corporis humani tot
dierum ſpacio perfici: quia videlicet primis ſex à conceptione diebus, lactis habeat ſimilitudi-
nem, ſequentibus octo conuertatur in ſanguinem, deinde duodecim ſolidetur, reliquis decem &
octo formetur vſque ad perfecta lineamenta membrorum, & hinc iam reliquo tempore vſque
ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autem & octo & duodecim & decem & octo:
quadraginta & quinque faciunt. Quibus ſi vnum adiecerimus, id eſt, ipſum diem, quo diſcre-
tum per membra corpus incrementum ſumere incipit, tot nimirum dies in ædificatione corpo-
ris dominici, quot fabrica tẽpli annos inuenimus. Vnde rectè per tẽplum illud manufactũ, ſacro-

ſanctam ipſius carnē quam ſumpſerat de virgine figurabat. Sed & ſanctæ eccleſiæ, quę eſt cor- Numerꝰ
pus eius, & de qua perfidos Iudæos cum flagello iuſtæ damnationis erat eiecturus: hic idem nihi XLVI.
lominus rectè congruit numerus. Ipſa enim de vniuerſitate generis humani ex Adam propagati in hac
conſtruitur. Nomen autē Adam quatuor literis quibus ſcribitur, hunc ipſum numerum, id eſt, voce.
XLVI. efficit, ſi in cōputo Græco conſiderentur. Nam α vnum, δ quatuor: & iterum α vnū, Adã deſi
μ quadraginta ſignificat: qui ſimul fiunt quadragintaſex. Illud quoque ſciendum, quòd eiſ- gnat cor
dem quatuor literis, id eſt, αδ: iterum α & μ: quatuor partes orbis deſignantur, in quas ſparſus pus ec-
eſt Adam in filijs ſuis, de quibus vniuerſitas eccleſiæ colligitur. Nam in principijs nominum cleſiæ.
partium mundi, hæ quatuor leguntur: videlicet ἀρκτὸς, quod eſt ſeptentrio, ab α incipit: & Quatu-
Δύσις, quod eſt occidens, à Δ, & ἀνατολὴ, quod eſt oriēs, ab α, μεσημβρία, quod eſt meridies, à μ. or partes mundi.

Myſticè ergo. XL. &. VI. annos in adiumentum fidei ſumentes, deteſtamur eos, qui hunc an norum numerum infideliter obiecerunt: quia maledicti ſunt, eo quòd ſicut à patriarcha Iacob in typo, Simeon & Leui fuerat prædictum, vaſa iniquitatis effecti ſunt, quia in furore ſuo occi- Gen.46
derunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maximè enim hi qui fuerant de tribu Leui, ſcilicet ſcribæ & phariſæi, talem occiderunt virum, tanti templi clauis, & lancea ſuffode- runt murum. His ita iam dictis, notanda eſt diligēter euangeliſtæ intētio, dicentis: Hoc autem Chriſtꝰ
dicebat de tēplo corporis ſui. Cur enim hoc tandē intulit, niſi vt hæreticos hoc quoq; dicto per- vere De
cuteret, Chriſto Dei filio linguis vipereis detrahentes: contra quos, vt ſæpè dictum eſt, hoc euan us eſt, qa
gelium maximè conſcriptum eſt? Quod vt manifeſtum ſit, quærere nunc libet ab eiſdem hæ- habet ꝓ
reticis: Cuius niſi templum Dei eſt? Creaturæ quippe alicui templum, nec aliquando factum, priũ tem
nec vnquam faciendum vel dicēdum eſt. Hic autem proprium templum corpus ſuum appellat plum.
Dei filius. Quis enim niſi Dei filius, niſi verbum incarnatum loquitur: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud? Deus ergo eſt, quia templum habet: quantumuis ecōtra grun- 2.Pet.2
niant craſſæ ſues, in ſuis de paludibus voluntates. Et proculdubio dignius eſt hoc templum fi- lij Dei, templo illo patris ſui, de quo dixerat: Nolite facere domum patris mei domum negocia tionis. Hoc enim templum non manufactum, iam in æternum dirui non poteſt: illud manufa- ctum habitatorem non habens Deum, dirutum eſt. Et de hoc templo iuxta Ezechielem à latere Ezec.47
dextro aqua egreſſa eſt, & omnes ad quos peruenit aqua iſta ſalui facti ſunt. De illo autem tem- plo à ſcribis & phariſæis ſanguis effluere non ceſſat, quem ſibimet imprecati ſunt dicendo: San- Matt.27
guis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Sequitur: [Cum autē eſſet Hieroſolymis in die feſto, multi crediderūt in eum, videntes ſigna quæ faciebat. Ipſe autem Ieſus nō credebat ſemetipſum eis.] Iſti credentes in eum credendo quoque errabāt, ita vt (ſicut prædictū eſt) meritò Ieſus ſe- metipſum illic non crederet. Nam credebant quidem ꝙ ipſe eſſet Chriſtus, qui talia coram ipſis operaretur: ſed regnum eius carnaliter æſtimantes, humilitatis eius vias vel regni ipſius myſte- ria percipere non merebantur. Talium vanitatē ſpiritus ſanctus redarguit in Pſalmo dicens: Va num eſt vobis ante lucē ſurgere, ſurgite poſtquam ſederitis. Nam ante lucē ſurgere, quod omni Pſal.126
no vanum eſt, illi appetunt, qui ante tempus exaltari quærunt, qui non recto ordine ad feſtiuita- tem gloriæ nituntur, id eſt, qui non prius humiliantur vt poſtea meritò exaltentur. Sic nempe iſti, qui videntes ſigna quæ faciebat dominus noſter, credebant in eum: ſic vani volebant veniſſe & regnare Chriſtum, vt illo regi ipſi, iuxta carnalem intellectum ſuum, fortitudinem gentium comederent, & in gloria eorum ſuperbirent: & hunc ipſum eſſe Chriſtum credentes, nondum hu Matt.20
miliati cum illo, iam de exaltatione ſibimet applaudebant. Sic & filij Zebedæi, quorum hic Marc.10
Ioannes vnus eſt, nondum humiliati iam exaltari volebant, dicentes: Magiſter, dic vt vnus ad dexteram & alius ad ſiniſtram ſedeamus in regno tuo. In vanum ibant, quia lucem præire vo- lebant, id eſt, ante Chriſtum exaltari quærebant, & alia via, nec ſeruato ordine, quem ipſa lux diſponebat, ad exaltationem properabant. Nam antequam humiliarentur ſecundum paſſio- nem domini, iam ſibi loca eligebant vbi ſederent, vnus ad dexteram & alius ad ſiniſtram.
Quare autem non æquè his & illis ſemetipſum abſcondit vel credidit? Filijs nanq; Zebedæi ſta- Quęſtio
tim ſemetipſum credere incipit, dicendo: Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? ac de præ-
deinceps paulatim illis arcana cæleſtia committit, maximeq; huic Ioanni, cui ſempiterni ſecre- deſtina-
ta principij, multoſq; reuelationum cæleſtium theſauros oſtendit. Iſtis autem qui crediderunt tione.
in eum, ipſe Ieſus (inquit Euangeliſta) non credebat ſemetipſum. Quare ergo hos & illos tam diuerſa ſorte diſtinxit? Sequitur: [Eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.] Firmiſ- ſima planè ratio, atque ad ſatisfaciendum ſufficiens ei, qui ab Apoſtolo didicit, quòd non di- Rom.9
cat figmentum ei qui ſe finxit, quare me feciſti ſic? Primum verò dicendum, de hac eadem ratione, non vana neque infirma, quia ſecundum ſæpè dictam euangeliſtæ intentionem, ad- uerſus hæreticos edita eſt. Quis enim nouit omnes homines, niſi ſcrutans corda & renes Deus? Cui non eſt opus vt quis teſtimonium perhibeat de homine, niſi Deo cui veraciter dictum eſt, Pſal.7
Tu ſolus noſti corda omnium filiorum hominum? Quis denique ſcit quid ſit in homine, niſi Hier.17

3.Reg.8 Deus, de quo non vanè dictum eſt, homo videt in facie, Deus autem inſpicit cor? Igitur hic 1.Re.16 etiam Euangeliſta iuxta propoſitum ſuum manifeſtè Chriſtum eſſe Deum teſtatus eſt, dicendo: Eo quod noſſet omnes. Si autē omnes nouit homines, vtiq; & illos nouerat qui crediderunt in eum, ſigna videntes quæ faciebat. Ergo ſecundum quod eos nouerat, diſcretè cum illis agere debebat, videlicet vt carnalia ſapientibus rectè ſpiritualia non obijceret, præſertim cum eius cō Matt.7 Rom.9 ſilij non ſit ſanctum canibus dare, vel margaritas ante porcos mittere. Non enim, quamuis habeat figulus poteſtatē facere de eodem luto aliud quidem vas in honorem, aliud verò in cōtumeliam, idcirco exiſtimandus eſt figulus noſter erga nos hac vti libera poteſtate ſine præeunte cauſa iuſtitiæ, videlicet, quod idcirco ſint multi homines vaſa contumeliæ, quia noluit illis honorem oſtendere notitiæ ſuæ. Nempe potius idcirco non vult illis honorem ſuum infundere, quia ſunt ipſi vaſa contumeliæ. Et vt manifeſtius dictum ſit, non idcirco quiſque male agit vnde pereat, quia Deus illum morti prædeſtinauit, ſed idcirco Deus illum morti prædeſtinauit, quia malè acturum præſciuit: ſicut contra hæreticos liberum arbitrium negantes copioſe diſputatum eſt ab adiutoribus Dei. Nam, teſte Apollo, ſicut vocationem prædeſtinatio Dei, ſic prædeſtinationem eius præſcientia præcedit. Igitur quod ait Euangeliſta: Ieſus autem non credebat ſemetipſum eis, eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine: tale eſt, ac ſi dicas de prouido quouis homine, noluit vaſculis illis vel illis vinum ſuum infundere, eo quòd illa ſciret ipſe cœno oppleta eſſe, & non erat illi opus, vt quis pro ſe iret inſpicere: ipſe enim per ſemetipſum curauit & potuit introrſum peruidere. Nunc ſequentia videamus narrationis euangelicæ. [Et erat homo ex phariſæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad Ieſum nocte & dixit ei: Rabbi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.] Hic homo non tam pro natura, quàm pro ratione dici æſtimandus eſt. Siquidem & illi quibus Ieſus non credebat ſemetipſum, omnis quidem natura homines erant: ſed quia non rationabiliter quærebant ea quæ neſciebant, quodam modo homines non erant. Hic autem Deo fauente in his quæ vidit & audiuit rationis ope vſus eſt, qua ſola iuuamur, vt brutis animantibus ſimus diſſimiles. Videns enim ſigna quæ Ieſus faciebat & non intelligens ea quæ dicebat, non in ſtultā admirationem euanuit, quemadmodum illi qui dixerant. XLVI. annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? ſed vt rationalis homo præparans ſe ad percipienda ea quæ Dei ſunt, forti argumentatione conſtrinxit ſe, ita proponens: Rabbi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter: ac deinde firmiſſimam rationem ſubijciens: Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quę tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Quid verò gratiæ, quid bonæ & prædicandæ indolis habet, quòd venit ad eum nocte? O laudabilis lictor & venerabilis executor, multum diſſimilis Iudæis quorum princeps erat, & phariſæis ex quibus erat, qui miſerunt ad comprehendendum illum nocte, ad quem audiendum ipſe venit nocte. Miſerunt illi nocte vt comprehenderent Ieſum ſine turba: venit hic ipſe nocte vt audiret Ieſum ſine turba, cui Ieſus ſemetipſum non credebat. Illi hora ſua malè vſi ſunt, & poteſtate tenebrarum: hic doctrinæ aptum nocturni ſilentij bene captauit otium. Et illi quidem comprehendendo & ligando amiſerunt ſaluatorem Chriſtum, hic interrogando & audiendo inuenit & tenuit Chriſtum Dei verbum. Igitur homo hic erat princeps Iudæorum: ipſi autem Iudæi genimina erant viperarum. Erat hic ex phariſæis ſecundum nomen ſuum diuidentibus, & à Deo diuiſis: ſed ab illis exiens vni adhæſit, vni verbo Dei ſe coniunxit.

CAP. III.

Hæreticū eſt negare lib. arbitr.

Rom.8

Nicodemus homo, alij tanq̃ nō hoies.

1.Cor.2

Differenter venerūt ad Ieſum nocte Nicodemus & alij Iudæi.

Matt.3

Prou.8 Vnde & contigit illud voce ſapientiæ prolatum beatitudinis præconium: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas, & obſeruat ad poſtes oſtij mei. Hic enim ad fores ſapientiæ nocte vigilauit totis oculis, non minus animi quàm corporis nocte vna hic ad fores eius humano diei clauſas vigilauit. An non ſapientiæ domus erat illud incarnati verbi corpus, de quo paulò ante dixerat Iudæis eadem ſapientia habitatrix eius, ſoluite templum hoc, & in tribus diebus ædificabo illud? An non clauſę erant domus vel templi huius fores illis maximè irreuerenter pulſantibus ac dicentibus: quadragintaſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus ædificabis illud? cum & his qui crediderunt in eum clauſæ eſſent, Euangeliſta dicente: Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis. Sed hic reuerenter accedens, remotis imò & dormientibus illis, quibus ſecretarium templi huius non decebat aperiri, vigilans & obſeruans amica voce pulſauit, & habitatricem ſacri pectoris ſapientiam ad ſe per apertos oris ac linguæ poſtes euocauit. Beatus ergo eſt, quia & tenebrarum filios, quos forſitan adhuc timebat effugiens lucem, in nocte quæſiuit & inuenit, maximaq; ab ore ſapientiæ hauſit ſacramenta noſtræ ſalutis. Sed iam iſto interrogante, reſpondentis domini ſcrutemur verba, noſtriſque faucibus & ori noſtro dulcia ſuper mel & fauum experiamur eius eloquia. [Rabbi, inquit, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter.] Poterat ſic ſcribi: Magiſter, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter. Sed opportuna linguarum varietate vſus eſt, non ſolum pro ornatu dicendi, verùm etiam gratia ſenſus elucidandi. Sic enim melius eluceſcet, quòd

Idem.

Cur potius Rabbi, q̃ magiſter hic ponitur.

quòd ita dixerit. Scimus quia ad hoc à Deo veniſti vt ſis magiſter. Dicitur autem rabbi pro excellentia magiſterij, cum in latinum vt cætera verba Hebraica verti potuerit, ſicut & alia quædam non interpretata proferuntur pro excellentia vel dignitate eorum quæ ſignificantur, vt Alleluia, Amen. & ſiqua huiuſmodi reperiuntur. Et quidẽ iure beatificamus rationabile ſtudiũ hominis, ꝙ depoſito ſupercilio phariſæorum ex quibus erat, dominũ noſtrum adiens, magiſtrũ illum vocauit vera intẽtione diſcendi: ſed hoc deeſſe notamus, ꝙ necdum illum magiſtrũ ſimul ac dominũ vocare nouit, vt iam illis æquaretur quos approbãs ipſe: Vos, inquit, vocatis me magiſter & domine, & bene dicitis, ſum etenim. Verùm ignoſcendum eſt illi, & expectanda eſt eius lactens & edentula fides, donec creſcat & proficiat, moxq; cõpleatur in illo quod ſcriptũ eſt: Et qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Hoc interim gratulamur, quod illum pedibus appropinquare videmus dum dicit: Scimus quia à Deo veniſti magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Illi qui ab hoc eodem magiſterio ſeſe elongabant, ſcilicet phariſæi, ex quibus & hic erat, quid dicebant? In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Attamen idem quod iſte idem planè & illi ſciebant. Nam de ſe & illis ait hic: Scimus quia à Deo veniſti magiſter. Idcirco rectè arguuntur illi verbum dixiſſe contra ſpiritum ſanctum, quod non remittetur eis, neque in hoc ſeculo neque in futuro: quia ſcientes eum in digito Dei eijcere dæmonia, quod & magi in Aegypto coram Pharaone Moyſe ſigna faciente ſcire poterant. Dixerunt enim: Digitus Dei eſt hic. Scientes ergo illum in ſpiritu ſancto dæmones eijcere, dicebant: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia: quod idem eſt ac ſi dicerent, quod auditu quoque nefas eſt, ſpiritus ſanctus Beelzebub eſt. Ergo quia tantũ ore cõfeſſus eſt quantũ corde intelligere potuit, vidit Ieſus, imò & ante viderat, ꝙ ſe metipſum credere deberet huic, eumq; veræ ſapientiæ, quæ ipſe eſt, ſecretis admiſit. Nã ſequitur: [Reſpondit Ieſus & dixit ei: Amen dico tibi, niſi quis natus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei.] Amen amen, id eſt, verè vel fideliter. Et congrua ſibimet affirmatione incarnata veritas dicta ſua confirmat, vt ſomnolentum & de futuro non cauentem excitet, & attentum reddat. Notandum verò, quòd cum in cæteris euangeliſtis, alias crebrius, aliis rarius, ſemper autem ſimpla hæc affirmatiua dictiuncula ponatur, in hoc ſolo euangeliſta ſæpius & eadem ſemper duplicata reperitur. Quia videlicet quæ ab hoc referuntur, maiora & diuiniora ſunt, & idcirco concitatiore, id eſt, geminato ſemper affirmationis clamore magis attentum efflagitant auditoris animum. Poteſt & ſic rectè intelligi, quòd amen dictum ſit pro ipſo nomine veritatis, quæ eſt ipſe filius Dei, iuxta illud in Apocalypſi, hæc dicit Amen teſtis fidelis & verus, qui eſt principium creaturæ Dei, & ſic dicat, amen amen dico vobis, vt intelligas eum dixiſſe, ego veritas veritatem dico vobis. Sed iam ipſius verba tanto veritatis firmamento ſuffulta proſequamur. Niſi quis natus fuerit denuo, inquit, non poteſt videre regnum Dei. Hic iam attenti, quoniam non ſolos ſacramentorum ruminare nucleos, ſed & literarum vellicare corticem vobis propoſitum eſt. Quærimus primum ad quid dominus hoc reſponderit, quia ſicut ſe habet euangelicæ textus literæ, reſpondendo Nicodemo hæc intulit. At ille quæſtionem nullam propoſuiſſe videtur, ad quam de videndo regno conſequenter reſponderit Ieſus. Quod ſi ita dixiſſet, Scimus quia à Deo veniſti Chriſtus rex, nulla de conuenientia reſponſionis quæſtio ſupereſſet. Igitur nos quoque noſtræ noctem ignorantiæ diſcutientes, & cum hoc Nicodemo in adiutorio veritatis vigilantes, primum ab intentione eiuſdem Nicodemi viam quæramus, ad audienda quæ dicuntur huic magna & profunda myſteria regni Dei. Hoc primum nemo qui dubitet Nicodemũ non defuiſſe multis illis, qui vt ſupra dictum eſt, in die feſto crediderunt in eum, videntes ſigna quæ faciebat. Quid autem credebant in eum, niſi quod ipſe eſſet Meſſias quem olim expectabant venturum regem magnum, regem victorioſum? Hæc ergo Nicodemi noctè venientis erat intentio, vt ab eo diſceret, quando vel quomodo in throno Dauid reſideret, & reſtitueret regnum Iſrael. Nec verò ab hac intentione propoſitio eius diſſonare putanda eſt dicentis, Scimus quia à Deo veniſti magiſter. Deniq; ipſi quoque qui ſcripturas à Deo neſciebant, non ſolum regem, ſed & doctorem iuſtitiæ Chriſtum fore ſperabant. Vnde & loquitur ad eum mulier Samaritana: Scio quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus. Cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia. Quanto magis hic qui erat magiſter in Iſrael, ſcienter imò rectè hunc quem eſſe Meſſiam credebat, magiſtrum vocare potuit? Hæc igitur perpendentibus valde iucunda & admirabilis elucet iſta reſponſio, tam congruè, quàm verè reddita, vt eloqui ſummam decebat ſapientiam ore proprio: Amen amen, inquit, dico tibi, niſi quis natus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei. Quid enim amplius admirari poterant viri barbati, iam filijs ſuis circumfuſi, qui ſe putarent hæreditario propter patres regno Dei iam idoneos, iamq; cordis auari ſinum laxabant, affluxuris (vt putabant) in illo regno diuitijs, atque in contemptum omnium gentium robuſtam ceruicem erigere fuerant parati? Quid amplius poterant admirari, quàm id, quòd niſi prius naſcerentur, non eſſent viſuri regnum Dei? Nonne facilius conſtare poterat apud illos nullum fore regnum Dei, quàm aliquem

Ioan. 13
Deut. 33
Blaſphemia phariſæorũ in ſpiritũ ſanctum.
Matt. 12
Exo. 8
Cur in Ioanne Amẽ geminatur
Apoc. 3
Quæſtio de reſpõſo Chriſti.
Quid de Meſſia credebãt Iudæi.
Quid Samaritani.
Ioan. 4

alias, re aliquem natum poſſe denuo naſci? Vnde: Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo
naſci naſci cum ſit ſenex? Nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterũ introire & * naſci?] Imò quia
Pſal. 6 ſenex, quia vetus homo eſt, inueterauit enim inter omnes inimicos ſuos, idcirco oportet eum
denuò naſci, oportet alterari, oportet alia generatione renouari. At ille terreno ſenſu cæleſtis
Ioan. 1 hominis dicta penetrare non poterat, idcirco dicebat: Nunquid poteſt homo in ventrem ma-
Ioan. 1 tris ſuæ rurſus introire & naſci? ſolam enim natiuitatem vel generationem illam attendebat,
quæ ex ſanguinibus & ex voluntate carnis, & ex voluntate viri fit, vnde non naſcuntur vt
ſint filij Dei, aut vt videant homines regnum Dei. Veruntamen hoc impoſſibile vel regno Dei
inutile, non illa obijciebat intentione vel ſpiritu quo illi dixerunt ſuperius, quadraginta & ſex
annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus ædificabis illud? Alioquin nec huic
ſemetipſum crederet Ieſus. Pulſabat potius ardore diſcendi, non obſtrepebat liuore aduerſan-
di. Se potius deficere ſenſu, quàm illum proferre inania arbitrabatur. [Reſpondit Ieſus: A-
men amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in re-
Spiritalis. gnum Dei.] Non, inquit, impoſſibile eſt, quod proponitur, volentibus introire in regnum Dei.
Nec enim dixi, quòd oporteat hominem in ventrem matris ſuæ rurſus introire & naſci. Alia na
tiuitas eſt, qua poſſibile eſt hominem quamlibet ſenem denuo naſci. Poſſibile eſt nanque aquam
homini adhibere, ſpiritum ſanctum ſuper aquam inuocare. Inuocatus autem ſtatim adeſt, & fa-
Gene. 1 miliare ſibi elemẽtum ſanctificat, familiare, inquam, nam & in principio ferebatur ſuper aquas.
Et omnino impoſſibile eſt, inuocationem nominis eius irritam fieri, maximè ad hoc opus ſu-
per aquas, cum nomine patris & filij inuocati. Itaque non in ventrem matris ſuæ, ſed in fontem
gratiæ Dei poteſt homo introire & denuo naſci. Aliàs autem & verè in ventrem matris ſuæ
rurſus ingreditur, quando in ſinum huius gratiæ vera fide reducitur. Mater enim noſtra gra-
tia eſt, mater noſtra Dei & beatorum omnium angelorum eius vna concors & dilecta ciuitas
Peccatũ originale. eſt. De cuius vtero tunc malè nati & foras proiecti ſumus, quando in primo parente, deſerta pa
radiſi requie, propter peccatum expulſi in hoc exilium decidimus. Cuius natiuitatis infeli-
Iob. 3 citatem vir ſanctus myſticè deplorat dicens: Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua di-
ctum eſt, conceptus eſt homo. Quare non in vulua mortuus ſum? Egreſſus ex vtero non ſta-
tim perij? Cur exceptus genibus? Cur lactatus vberibus? &c. His enim dictis, quatuor origina
lis deplangit incrementa peccati, ſcilicet ſuggeſtionem, delectationẽ, conſenſum, defenſionem,
quibus quatuor modis omne peccatum conſummatur. Sic ergo nati ad mortem, rectè re-
naſci dicimur ad vitam: quãdo eiuſdem matris noſtræ, à qua per peccatum diuiſi ſumus, vide-
licet ſupernæ eccleſiæ, ſacramentis per baptiſmum immergimur. Sic enim à tribus ſiniſtræ ge-
nerationis gradibus, ad tres nihilominus dextræ generationis gradus tranſmigrauimus, ſcili-
cet à diabolo ad Deum, à veteri Adam ad nouum, id eſt, Chriſtum: à proprijs carnis noſtræ
progenitoribus ad ſacros catholicæ eccleſiæ miniſtros vel ſacerdotes, per quos aſcendere in-
cipimus. Igitur cùm dixiſſet Nicodemus: Nunquid poteſt homo in ventrem matris ſuæ rur-
ſus introire & naſci? rectè dominus non negauit hoc poſſe fieri, quia videlicet non quidem ſe-
Virtus baptiſmi poſt reſurrectionẽ Chriſti. cundum carnalem illius ſenſum poteſt fieri, ſed ſecundum ſpiritualis ſacramenti veritatem fieri
poteſt, & fit. Sciendum autem non confeſtim hoc dicto cœpiſſe ſacramenti huius celebrari vir
tutem, ſed nec quàm diu idẽ dominus noſter Deus immortalis homo inter homines deguit, no-
ſtram indutus mortalitatem. At vbi reſurgendo ipſe à mortuis regnare cœpit, priorq; in regni
ſui gloriam intrauit, tunc primum cœperunt renaſci qui viderunt regnum Dei, videlicet per
Mat. vl. baptiſmum commoriendo & conreſurgendo illi, data tunc primum regula baptizandi ab eo-
Ioan. 19 dem dicente: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus
ſancti. Non enim vel per baptiſmum Ioannis, vel per aliquod aliud remedium cuiquam pote-
rat aperiri hic, de quo nunc agitur, introitus regni Dei, priuſquam ipſe rex per paſſionem ſuam
acquireret regnum Dei, priuſquam per aquam & ſanguinem de latere ſuo profluentem, ipſum
conderet ſacramẽtum baptiſmi, vniuerſam eccleſiam, quę illum apud inferos expectabat, ſicut
alio in loco dictum eſt, eodem ſanguine redimens, eademq; aqua abluens in peccatorum re-
miſſionem. Quoniam autem hæc homini circunciſo locutus eſt, & ſine vlla exceptione cir-
cunciſionis aut præputij dixit vniuerſaliter, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nõ
poteſt introire in regnum Dei. Res ipſa poſtulare videtur, vt quæramus, imò & quærentibus
cum Apoſtolo reſpondeamus, quid amplius Iudæo, aut quę fuerit vtilitas circunciſionis? Con-
ſtat enim, quia cum hæc diceret dominus, nullus adhuc introiret in regnum Dei. Ergo dum ſi-
ne exceptione dixit, niſi quis renatus fuerit, conſtat quòd & illos oportuerat renaſci ex aqua &
Roma. 3 ſpiritu ſancto qui apud inferos detinebantur, quamlibet fuiſſent ſancti aut iuſti, & ſicut alio
Coloſ. 2 iam loco dictum eſt, tunc eſt factum, quando Chriſtus in cruce moriens Adæ debitum ſol-
Ioan. 19 Gene. 2 uit, vniuerſamq; eccleſiam quæ hactenus fuerat regenerauit, vbi mortuus mirabiliter ſan-
guinem & aquam de latere ſuo profudit, vnde illa renaſceretur, ſicut dormientis Adæ la-
teri coſtam ſubduxit, vnde Eua fabricaretur. Igitur de cauſa vel vtilitate circunciſionis ita

differen-

differendum eſt, vt pariter intelligamus, quod recte extunc ceſſare debuerit, ex quo moriente Chriſto in cruce, baptiſmi ſacramentũ conditum. Circunciſionem pro ſigno iuſtitiæ fidei datam eſſe, Paulus apoſtolus teſtatur, dicens: Dicimus, quia reputata eſt Abrahę fides ad iuſtitiam. Quomodo ergo reputata eſt? In circunciſione, an in præputio? Non in circũciſione, ſed in præputio. Et ſignum accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ, vt ſit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam, & ſit pater circunciſionis, &c. Hoc manifeſtum eſt ex ſerie libri Geneſeos, quòd Abraham ante circunſionem iuſtificatus eſt per fidem, eadem ſcriptura dicente: Credidit Abraham deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & amicus dei appellatus eſt. Hic autem addit Apoſtolus, quia ſigno circunciſionis ſignatus eſt, dicendo, & ſignum accepit circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Signatus eſt quippe tanquàm vas iuſtitiæ, continens theſaurum fidei, quam deo iam obtulerat in precium promiſsionis, vt hoc ſigno teſtamentum eiuſdem promiſsionis firmaretur, & iure teneretur debitor qui promiſerat deus. Cum enim dixiſſet deus: Circuncidetur ex vobis omne maſculinum, & circuncidetis carnem præputij veſtri, ſtatim addidit, vt ſit ſignum fœderis inter me & vos. Bene ergo Apoſtolus ait, quia ſignum accepit circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Quid autem deus promiſerat illi, vel quid credendo iuſtificatus eſt, vt hoc fidei ſignum acceperit? Hoc vtique promiſerat deus, & hoc ille crediderat, quod futurum eſſet ſemen eius, ſicut ſtellæ cœli, & quod in ſemine eius benedicerentur omnes gentes terræ. Quæ promiſsio de benedicendis gentibus, in ſemine eius, prima & vltima allocutione eius firmata eſt. Prima nanque apparitione præcipiens illi, vt egrederetur de terra, & de cognatione ſua: Benedicens (inquit) benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, atque in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ. Vltima vero quando filium ſuũ deo obtulit vocans illum de cœlo, cum interpoſitione iuramenti benedictionem repromittens, poſſidebit (inquit) ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atque in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Vnde & repromiſsio dicitur, quia primo & ſecundo de benedicendis in ſemine eius gentibus promiſſio facta eſt. Cum ergo fides Abrahæ, quæ illi ad iuſtitiam reputata eſt, in eo fuerit, quod credidit in promiſſione ſeminis, & hanc fidem deus ſignatam eſſe voluerit, vbi conuenientius, quàm in ea parte corporis, per quam ſemen traijcitur, ſignari debuit? Solent enim irridentes obijcere Iudæi, cum dicimus eis, circunciſionem ſignum fuiſſe fidei: Cur (inquiunt) non potius in aure, vel in labijs, ſiue in alia qualibet nuda corporis parte, quàm in ea quæ ſemper operitur, poſitum eſt hoc ſignum, vt melius pateret, ſi vt dicitis, pro ſigno fidei data eſt? Attamen hoc ipſi negare nequeunt ſuæ ſcripturæ autoritate conſtricti, quin pro ſigno fidei, ſicut prædictum eſt à deo data ſit. Eis ergo dicimus: Cum circunciſio fidei ſignum ſit, fides autem in ſeminis promiſſione fuerit, nonne conuenientius ſecundum cauſam in ipſo ſeminis effuſorio quàm in alia qualibet corporis parte poni debuit? Igitur (vt prædictum eſt) cum autoritate Apoſtoli, imo & ſcripturæ veteris, circunciſio fidei ſignum eſt. At vero ipſa fides in Promiſſione ſeminis eſt. Conſtat ergo, quia circunciſio, eiuſdem ſeminis expectandi profeſſio eſt, & quiſquis circunciditur, ſemen illud ſe expectare profitetur quod eſt Chriſtus. Non enim promiſſio facta eſt de ſeminibus, quaſi de multis, ſed de ſemine vno ſcilicet quod eſt Chriſtus. Quiſquis autem ſe hoc ſemen profitetur venturum expectare, profectò negat veniſſe. Igitur quicunque Chriſtum in carne veniſſe confitemur, abolita circunciſione, eiuſdem Chriſti domini noſtri ſolo ſacramento indigemus de quo nunc agit, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei. Qui ſi circunciderēmur, Chriſtus nobis nihil prodeſſet, quia videlicet hoc ſigno venturum nos expectare profiteremur, ac per hoc veniſſe negaremus. Sed dicit ad hæc Iudæus: Quod deus ſemel in ſempiternum ſtatuit nunquam ipſe mutari concedit, aut præcipit. Acquieſcimus, immutabilis enim eſt deus. Subiungit itaque: Statuit circunciſionem in pactum ſempiternum, in fœdus æternum. Sic enim de illo loquitur ad Abraham: Et ſtatuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te, in generationes ſuas, fœdere ſempiterno. Et poſt pauca: Eritque pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum. Igitur non eſt hic à deo, qui & per ſemetipſum ſabbatum non cuſtodit, & per baptizatos vel baptiſtas ſuos ſempiternum circunciſionis pactum diſſoluit. Ita Iudæis argumentantibus, illum pſalmi verſiculum opportunè importunè cantamus, fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & in ſcandalum. Hoc enim in illis iſto modo impletur, dum ſcripturæ huius cæterarumq́ſacrarum menſa lectionum ſit eis in laqueum, vt prauè intelligentes illaqueentur, & digna retributione fiat eis, vt ſcandalizati ad lucem veritatis peruenire non ſinantur. Quid enim? Nunquid hoc ſcriptura iſta prædicat, quod deus circuncidendi ritũ indixerit in ęternum? Naſcendi & generãdi ſucceſſio æterna non erit, & circuncidendi lex æterna eſſe poterit? Quid ergo? Ipſa ſcripturæ verba melius inſpiciamus, ne vllatenus excuſabiles illos eſſe ſuſpicemur. Quid deus voluit eſſe æternum. Quid ſtatuit vt eſſet ſempiternum? Pactum ſuum, fœdus ſuum. Quod eſt illud fœdus? quod

Rom. 4

Iuſtificatio Abrahæ per fidem.
Gene. 15
Rom. 4
Gene. 17
Rom. 4
Gen. 15.
Gen. 12.
Gen. 22.
Circunciſio cur poſt paſsũ Chriſtum eſſe aut fieri non debet.
Galat. 3.
Galat. 5
Gen. 17.
Iob. 9.
Solutio ꝙ male intelligũt ſcripturas.
Pſal. 68.

Gen. 17

eſt illud pactum? Nunquid ipſa circunciſio fœdus eſt aut pactum? Non vtiq;, ſed eſt fœderis vel pacti ſignum. Cùm enim dixiſſet Deus: circuncidetur ex vobis omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputij veſtri, ſtatim addidit: vt ſit ſignum fœderis inter me & vos. Non ergo circumciſio fœdus, ſed ſignum fœderis eſt. Quantum diſtat inter teſtatoris ſcriptum, & ipſius quod impreſsit ſigillum, tantum diſtare certum eſt inter eam quæ ad Abraham facta eſt ſeminis, quod eſt Chriſtus, promiſsionem, & ipſam circunciſionem. Promiſsio nanque ſeminis, occurrente alacriter fide Abrahæ, pactum vel fœdus eſt, circunciſio verò ſignum fœderis eſt.

Pactum æternū eſt, non ipſa circūciſio.

Et pactum quidem dixit Deus fore ſempiternum: cùm autem dixiſſet, vt ſignum fœderis inter me & vos, non addidit, æternum. Tunc enim fortaſſe rectè intelligi vtcunq; poſſet, quod circunciſio in æternum exercenda eſſet, quod tamen ſic impoſsibile eſt, ſicut generandi vel naſcendi ſucceſsionem æternam eſſe verum non eſt. Nunc autem pactum quidem æternum eſt, quia ſemen æternum promiſſum & creditum atque datum eſt, circunciſio verò, quæ pacti vel fœderis ſignum eſt, nec æternaliter exerceri poteſt: nec iam, poſtquam illud ſemen quod promiſſum fuerat, venit, exerceri debet. Quæritur adhuc, cur ſancti patres ante aduentum Chriſti non introibāt in regnū Dei? Nonne per eandem fidem fuerant iuſtificati & ipſi? Ad quod reſpōdemus: Cur ſacramentis ſanctæ Eccleſiæ, verbi gratia, corporis & ſanguinis Dñi cōmunioni nō admittuntur catechumini noſtri? Nonne corde credunt, & ore confitentur fidem Chriſti? Videlicet, inquis, quia nondum ſacro fonte ſunt regenerati. Ita planè veteres ſancti idcirco ab illa cæleſti eccleſia non debebant in communionem gloriæ & viſionis Dei recipi: nec fas erat, vt inter candorem innocentiæ vel charitatis angelicæ reciperentur, qualeſcunque humani generis iuſtitiæ, quæ omnes, teſtante Eſaia, ſic erant, ſicut pannus menſtruatæ, niſi prius lotæ eſſent ſanguinis & aquæ de Chriſti latere profluentis, inundatione.

Rom. 10
Eſa. 46.
Cur nos non circuncidimur, ſicut Chriſtus.
Luc. 22.

Adhuc nihilominus aduerſarius Iudæus obijcit: Cùm ipſe qui vobis baptiſmum dedit, Chriſtus veſter circunciſus ſit, qua ratione circumciſionem excluditis, vt non exemplo eius circuncidamini, priuſquam baptizemini? Cur illud noſtræ religionis non admittitis, quod in carne ſua Chriſtum veſtrum admiſiſſe negare non poteſtis? Mirum ſi non & illud obijciant, cur non & par turturum, aut duos pullos columbarum offeramus in ſacrificium pro paruulis noſtris primogenitis, cùm & ipſe Chriſtus noſter huiuſmodi hoſtia, ſecundum legem Moyſi mundatus ſit. Verùm prædictam obiectionem, & omnium imprudentium hominum ignorantiam, ſanus ſermo fidei iamdudum obmuteſcere fecit.

Solutio huius q̄ſtiōis.
Rom. 15
Galat. 4
Gen. 15.
Mat. 1.
Nū. vlt.
Pſal. 88.

Primo nanque dicimus cum Apoſtolo, Chriſtum miniſtrum circunciſionis datum propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſsiones patrum, qui & idcirco ſub lege factus eſt, & rectè legaliter circumciſus eſt, vt circumciſus legitimus & irreprehenſibilis miniſter ſalutis ſuæ gratiam prædicaret. Deinde & hoc ſubiungimus, quia ſemen quod Abrahæ promiſſum eſt, ipſe Chriſtus eſt, ſemen vnum, propter quod, donec veniret, generationes computatæ ſunt, tribus & familiæ, cognationes ac domus ſeorſum diſtinctæ & diligenter obſeruatæ ſunt, ne cùm Chriſtus veniret, incertum eſſet, quin de ſemine Abrahæ, de tribu Iuda, de familia Phares, de domo Dauid, cuius fidei nihilominus fuerat repromiſſus, exiſteret. At ipſe Chriſtus neminem ſecundum carnem genuit, ſed æterna virginitate carnem ſuam continens, generationes carnis Abrahæ in ſe vno ſemine, quod illi repromiſſum fuerat, conſummatas oſtendit.

Chriſtus ſecundū carnem neq; genuit, neque circūcidit.

Et ſi ritè attendas, verbum promiſsionis vltra hoc ſemen Abrahę, quod eſt Chriſtus, nulla genealogia carnis eiuſdem Abrahæ protendi iam debet aut ſupputari: Igitur ſicut Chriſtus neminem ſecundum carnem genuit, ita conſequenter neminem ſecundum carnem circuncidere debuit. Ab eis de quibus ſecundum carnem natus eſt, rectè ſecundum carnem & circunciſus eſt, rectè nihilominus neminem noſtrum ſecundum carnem circuncidit, quorum neminem ſecundum carnem genuit. Vbi Chriſtus hæres æternus datus eſt, protinus ſicut generatio carnis in illo deſijt, ſic & circunciſio carnis iure deficit. Alterius, id eſt, ſpiritualis genealogię principium ipſe, ac proinde alterius quoque ſacramenti nobis autor eſt.

Triplex fœdus Dei cū hominibus.
Primū cū Noe in arca nubiū.
Gen. 6.
Gen. 9.
Secūdū cū Abraham in circūci ſione.
Gen. 12.
Gen. 17.

Secundò nanque, imò iam tertiò, nobiſcum Deus in Chriſto pepigit fœdus. Et nota diligenter, fœderis quod Deus cum hominibus pepigit, fœderis, inquam, eius ternarium nota diligenter incrementum. Primò nanque cum Noe: Secundò cum Abraham: Tertiò pepigit cum ſemine eius, quod eſt Chriſtus. Et ſecundum rem fidemq; ſingulorum variauit, vel magis ac magis prope fecit in ſingulis fœderis ſui ſignum. Siquidem Noe, quia dicente Deo futurum credidit diluuium, credenſq; obediuit in fabricando arcam, & fecit omnia quæcunque præcepit ei Deus, accepit ſignum ſecundum rem fidemq; ſuam congruum. ſ. arcum in nubibus cœli poſitum, dicente Deo: ponam arcum meum in nubibus cœli, & erit ſignum fœderis inter me & inter terram, & recordabor fœderis mei quod pepigi tecum, quia videlicet potiſsimum de nubibus defluxit ipſum quod loquente Deo futurum crediderat diluuium. Abraham verò quia credens obediuit Deo præcipienti, vt egrederetur de terra & de cognatione ſua, & promittenti quòd benedicens benediceret, & multiplicaret eum, & quod in ſemine eius benedicerentur omnes gentes, ſignum accepit fœderis Dei, non iam extra ſe, ſicut Noe, qui accepit

pit in nubibus,ſed in ſemetipſo: veruntamen in carne exterius,in ea dumtaxat corporis parte, per quam(vt ſupra dictum eſt)ſemen traducitur,congruè ſcilicet, quia in ſeminis promiſsione non dubitauerat fide confortatus. Chriſtus tandem, quia non ſolùm fideliter, ſed & ſcienter ſeruiens(nihil enim ignorare poterat)factus eſt obediens patri vſque ad mortem,mortem autem crucis:accepit,imò & dedit,fœderis æterni ſignum ſempiternum, iam neq; extra hominem, nec in parte hominis ponendum, ſed quo totus homo intus & exterius, viſibili ſacramento,pariter & inuiſibili virtute regeneratur & ſanctificatur. De quo vt pertractemus, iam ad ipſa lectionis Euangelicæ verba redeamus. [Niſi quis renatus fuerit,inquit,ex aqua & ſpiritu ſancto,non poteſt introire in regnum Dei.] Et qui verba Dei ponderare nouit,& claro intuitu ſplendorẽ diuini agnoſcit eloquij,longè circumſpectius dictum eſſe liquet,niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, quàm ſi dictũ eſſet,niſi quis fuerit baptizatus. Nam videtur quidem idipſum ſignificare baptizatus, quod renatus ex aqua & ſpiritu, verùm nonnihil differt. Etenim baptizatus quidem eſt omnis qui renatus eſt ex aqua & ſpiritu,ſed non econuerſo,omnis qui baptizatus eſt, ex ſpiritu quoque renatus eſt. Quod vt manifeſtum ſit,quærenda eſt in primis diffinitio renati. Renatus verò ille eſt,qui ſpiritu mentis ſuæ renouatus eſt, qui veterem hoiem cum actibus eius exuit,& induit nouum,qui ſecundũ Deũ creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Sed multi illorum qui baptizantur aqua,ſpiritu mentis ſuæ non renouantur, non deponentes veteris hominis actus,quamuis in aqua demerſi,nouum ſe hominem induere profiteantur. Prouidè ergo veritas loquitur,dum mauult dicere,niſi quis fuerit renatus,quàm niſi quis fuerit baptizatus.

Tertiũ, cũ Chriſto in baptiſmo. Philip.2

Differũt baptizatus & renatus. Eph.4.

Quapropter vt Simon magus babtizatus quidem aqua eſt,ſed ſpiritu ſancto baptizatus non eſt: ſanctus enim ſpiritus diſciplinæ effugit illum fictum,ac proinde baptizatus quidem,ſed non renatus dici poteſt. Sic & alij multi baptizãtur quidẽ,ſed non renaſcuntur, ac proinde malis fœtibus rectè comparantur:qui vtero quidem concipiuntur, ſed nõ viuiſicãtur,aut vitam inſpiratam protinus amittentes abortiui proijciuntur. Et iſti quidem illis quoque aſsimilantur, qui tranſito mari rubro in deſerto proſtrati ſunt,& repromiſsionis terram non introierunt. Illi autem,qui ex aqua & ſpiritu ſancto renati,regnum Dei perſeueranter introeunt,illis ſimiles ſunt, qui mari rubro & Iordane quoque tranſito, terram promiſsionis, prælìorum virtutibus victores obtinuerunt. Illi quoque qui ab hæreticis baptizantur, baptizati quidem ſunt,nec eis repetitur lauacrum carnis,renati tamen nequaquam ſunt,qui iam mortui prodeunt, ſed nec vnquam vixerunt. Vnde nec ſaltem illis fœtibus comparantur,qui viuificati in materno vtero moriuntur antequam proferantur. Qui tamen,ſi ad vnitatem eccleſiæ reuertantur,& per confeſsionem catholicæ fidei,matri vnicæ Eccleſiæ ſubijciuntur,tunc eo,qui in illa ſola eſt,Chriſti ſpiritu viuificantur,& ſic inter eos qui ad videndum regnũ Dei renati ſunt,ipſi quoque computantur. Tantummodo quaſi natalibus differunt ab eis, qui in catholica fide & eccleſia baptizati ſunt: ſed ad regni eiuſdem conſortium perueniunt. Quemadmodum Gad & Aſar, Dan & Nephthalim, de ancillis quidem obſcurius nati ſunt, ſed tamen in diuiſione terræ nihilominus æquum diſtributionis funiculum ſortiti ſunt. Iam nunc audita propoſitione, qua,quid neceſſarium ſit ad videndum regnum Dei,veritas expoſuit:rationem audiamus, quam ſubintulit eidem ſuo,quem erudiendum ſuſceperat,auditori. Sequitur: [Quod natum eſt ex carne, caro eſt:& quod natum eſt ex ſpiritu,ſpiritus eſt.] Bonus doctor, cui non opus eſt,vt quis eum interroget,non expectauit vt eũ Nicodemus interrogaret: quare nemo niſi renatus poſsit introire in regnum Dei,ſed vltro ſubtilem valdè ſubtiliter rationem reddidit. Quod natum eſt(inquit)ex carne,caro eſt:& quod natum eſt ex ſpiritu,ſpiritus eſt. Hæc ratio prudentem & acutum auditorem deſiderat, quia audita hac tanquam cœleſtis dialectici propoſitione, protinus eodẽ ſpiritu, quo renatus eſt,ſuggerente,aſſumat,& dicat: Sed omnes homines ex carne nati ſunt, ex carne peccatrice,Deum neſciente,mundum diligente,poſt concupiſcentias ſuas eunte. Regnũ aũt Dei totum in ſpiritu ſancto eſt,totum in ſpiritu conſtat & veritate,nihil habet terrenum, nihil admittit caducum,nihil vanũ habet aut ineptũ. Ante oĩa tu qui hæc loqueris,rex atque imperator huius regni Dei ex carne quidem natus es,ſed non de carne ſola:nam de ſpiritu ſancto ex carne virginea conceptus & natus es. Proinde tu caro quidem & vera caro es, quia ex carne natus es,ſed & ſpiritus es,quia de ſpiritu ſancto conceptus es. Cæteri hoies tantũ caro ſunt,quia de ſola carne cõcepti & nati ſunt. Cũ ita aſſumpſeris tu,quiſquis es,cõcludit ille ſic ergo,inquit: [Nõ mireris,quia dixi tibi,oportet vos naſci denuo.] Non,inquit,mireris,nam potius mirandũ eſſet, ſi dixiſſem hominem non renatum poſſe introire in regnum Dei. Homo enim non renatus,caro eſt: regnum verò Dei ſpiritus eſt. Hæc autem.ſ.caro & ſpiritus contraria ſunt,& hæc,inquit Apoſtolus,ſibi inuicem aduerſantur. Quorum altercantiũ & inuicem aduerſantium rixam impacatam, homo non renatus non ſentit:quia videlicet totus caro eſt,nihil habens de ſpiritu aduerſario carnis. Vbi autem renatus eſt, & in hac noua generatione adoleſcit, graues experitur pugnas carnis ac ſpiritus, quia condelectabatur quidem legi Dei ſecundum interiorem hominem, videt autem aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuum ſe ducentem

Act.8. Sap.1. Nu.14. Ioan.12 Ioan.16 Rom.7. 1.Ioan.2 Luc.17 Ioan.4. Rom.8.

Chriſtus natus quidem ex carne,ſed etiã de ſpũ ſancto eſt.

Pugna inter carnem & ſpiritũ. Gal.5. Rom.7.

centem in lege peccati, quæ eſt in membris ſuis, & ingemiſcens dicit: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quem ſic iugiter clamātem, cùm liberauerit gratia Dei, adhuc viuens, iam non eſt in carne, neſcit paſsiones, quæ per carnem eius erant operantes, & ſi quid ſubmurmùrat ancilla ſuperba, protinus à domina ſua ratione diſtrictè affligitur. Cū igitur homo non renatus, vt prædictum eſt, caro ſit, Dei verò regnum ſpiritus ſit, caro autem & ſpiritus contraria ſint, & ſibi inuicem aduerſentur, non mireris, inquit dn̄s, quia dixi tibi, oportet vos naſci denuo. Magis enim mirandum eſſet, ſi dixiſſem hominem non renatum, qui ex carne natus eſt, & caro eſt, poſſe introire in regnum Dei, quod totum ſpiritus, id eſt, ſpirituale eſt.

Difficile introire in regnū Dei. Mat.19. Luc. 18.

Poterat Nicodemus (vtpote rudis & huius natiuitatis gratiam non expertus) reſpondere ad hæc: Quis ergo poterit in regnum Dei introire? Sic enim & diſcipuli Ieſu, cùm dixiſſet ipſe, facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitias habentem introire in regnum cœlorum: audientes mirabantur, dicentes: Quis ergo poterit ſaluus eſſe? Quorum ſpei fluctuanti ſtatim ſubueniens, inquit: Apud homines hoc impoſsibile eſt, apud Deum omnia poſsibilia ſunt. Ita ergo poterat & hic decidere à ſpe regni Dei, putando impoſsibile eſſe de ſpiritu ſancto renaſci. Vnde enim poſsibile eſſe putaret homini viſibili, vt naſceretur de ſpiritu inuiſibili? Nam & hoc apud homines impoſsibile eſt. Igitur quia apud homines quidem hoc impoſsibile eſt, apud Deum autem & hoc & omnia poſsibilia ſunt, protinus adiūgit: [Spiritus vbi vult ſpirat.] Quo dicto gratiam ſimul & potentiam ſpiritus ſancti commendat. Nam quod nō debet, & vult, gratia eſt: quòd vbi vult ſpirat, omnipotentia eſt. Et reuera nulli hominum quicquam debet hic ſpiritus, quia cunctorū pater Adam primus præuaricatus eſt, & iuſta lege, Dei regno, de quo nūc agitur, exhęredatus eſt. Cumq; oībus regnū Dei iuſtè clauſum fuerit, quod quibuſdā aperitur regenerante hoc ſpiritu, gratuitæ miſericordiæ, vel miſericordis gratiæ eſt: quòd verò quibuſdam nō aperitur, iuſtæ vindictæ vel vindicis iuſtitiæ eſt. Ait ergo: Spiritus vbi vult ſpirat. ac ſi dicat:

Deut.30

Ne dicas in corde tuo, quis aſcendet in cœlum, hunc ſpiritum ſanctum deducere, vt in illo poſsimus renaſci, & ſic in regnum Dei introire: ipſe enim gratis & vltro dignatur, & poteſt aſpirare.

Qūo aqua viuificatur a ſpiritu ſancto. Eph.1. 1.Pet.2

Qui mox, vt virtute ſua, qua vbi vult ſpirat, emiſerit ſe ſuper aquas, mirificum agit opus ſuæ potentiæ, vt elementum inanimatum viuificetur, non quidem vita animali, ſed virtute ſpirituali, ſiatq; ianua regni Dei, ſit thorus cœleſtis gratiæ, ſiatq; venter ſupernæ matris eccleſiæ. Quod enim agunt viſcera materna, vt ſuſceptū ſemen coaleſcat & viuificetur, hoc agit elementum hoc ſuperueniente ſancto ſpiritu, vt homo natus de maſſa perditionis & mortis, renaſcatur in cœtum viuētium & populum acquiſitionis. Et hoc quidem modo æquè cunctis aſpirat, æquè cunctos regenerat, æqualiter vniuerſis remiſsionem peccatorū dat. Deinde verò dona gratiarum non omnibus æqualia vel eadem dat, ſed aſpirat ſingulis quando vult, & quomodo vult,

1.cor.12.

& diuidit ſingulis prout vult, alij dans ſermonē ſapientiæ, alij genera linguarum, alij diſcretionem ſpirituum, &c. Quo facto, non ceſſat nouus homo, qui renatus eſt loqui de regno Dei, cui renatus eſt, inuocare patrem, à quo regeneratus eſt, annuntiare verbum, quo refectus eſt, confiteri in ſpiritu ſancto, quo renouatus eſt. Vnde & nunc Dominus cùm dixiſſet, ſpiritus vbi vult ſpirat, ſtatim addidit: [Et vocem eius audis, ſed non ſcis vnde veniat, aut quo vadat.] Hoc

Vocē eius audis .i. Christū 1.cor.15. Eph.4

tunc ſingulariter Nicodemo dictum eſt, & indubitanter verè dictum eſt: Vox enim iſta quam tunc ille audiebat, dicentis: Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei, &c. Vox erat, imò vox eſt ſpiritus ſancti, de quo côceptus eſt hic homo nouus, homo cœleſtis qui hæc loquitur, cuius ad ſimilitudinem nos omnes renaſci oportet eodem ſpiritu, vt regnum ipſius videre poſsimus. Vox planè hæc eſt ſpiritus ſancti. Non enim carnalia dicit, ſed ſpiritualia: non humana, ſed diuina: non terrena loquitur, ſed cœleſtia. Neſcit autem Nicodemus vnde veniat, aut quo vadat: quia videlicet quo ex tempore, quanta plenitudine ſuper hunc per quem iſta loquitur, idem ſpiritus requieſcat, quale ad regnum, vel quali ordine illum perducere diſponat, penitus ignorat. Non enim nouit adhuc, quòd ex ipſo ſuæ conceptionis initio ſeptiformi ſpiritu hic homo ſanctificatus ſit, quòdq; eo peruenturus ſit, vt per eundem ſpiritum ſanctum, ſemetipſum offerat Deo, pro omni mundo hoſtiam viuam, in odorem ſuauitatis, & tali ordine hoc effecturus ſit, vt ex aqua & eodem ſpiritu renati poſsimus introire in regnum Dei. Bene ergo huic ait, & neſcis vn-

Neſcis vnde veniat, aut quo vadat. 1.cor.12. Neſcit homo, an amore an odio dignus ſit.

de veniat, aut quo vadat, quia myſteriorum eius ignarus, ſpirituale regnum Dei carnaliter expectabat. Veruntamen hoc & de ſingulis ſentiendum eſt hominibus, iuxta rationē vel menſuram donorū, quæ operatur vnus atq; idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult. Cùm enim quempiam habentem aliquid donorum eiuſmodi loquentem ſiue prophetātem audimus, vocē quidē ſpiritus audimus, quia ſpiritualia eſſe quæ dicit, ſentimus: ſed neſcimus vnde veniat, aut quo vadat, quia videlicet notū nobis nō eſt, quando vel quomodo is qui loquitur, gratiam acceperit loquendi myſteria, vel quem ad finem ſiue fructum proceſſura ſit eadem, qua nunc videtur dominus eſſe gratia. Vnde & protinus ſubditur: [Sic & oīs qui natus eſt ex ſpiritu.] Parum autem dictum eſt. Nam non ſolum is qui audit vocem eius, neſcit vnde veniat ſpiritus, aut quo vadat:

verum

verum idem ipſe qui loquitur, neſcit vnde vel quibus ex meritis ſpiritum acceperit: Neſcit &
quo vadat, id eſt, ignorat, vtrum æternam accepturus ſit gratiam pro iſta temporali gratia. Ne-
ſcit enim homo finem ſuum, & omnia in futurum tempus reſeruantur incerta. Paulus quoq; nõ Eccl.9.
arbitratur ſe comprehendiſſe, & omnino neſcit homo, vtrum amore, an odio dignus ſit. [Reſpõ Philip.3
dit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri?] Non vt incredulus, qualiter hæc fie-
ri valeant, inquirit: ſed certus cõplenda eſſe quæ à tanto magiſtro audiebat (quippe quem à
Deo veniſſe magiſtrũ modò confeſſus eſt) quo iſta fieri modo vel ordine poſſint, ſibi poſtulat
exponi. Et quidem poterat Dñs oĩa quæ dixerat, ab eo loco quo ait: Soluite templũ hoc, & ego Ioan. 2.
in tribus dieb. excitabo illud, manifeſtius exponere huic diſcipulo ſuo. Verbi gratia, ſic dicen-
do: Hoc corpus meum templum illud eſt, de quo dixi Iudæis: Soluite templum hoc, & in tribus
diebus excitabo illud. Soluent enim illud, non quidem iuſsi, ſed permiſsi: ſoluent, inquam, per
violentiam paſsionis & crucis. Tunc lancea patefaciet latus templi huius, & aqua cum ſanguine Ioan.19.
egredietur: & omnes ad quos peruenerit aqua iſta, ſalui fient. Perueniet autem & ad mortuos Ezec.47
omnes electos inuiſibilis virtus eius, videlicet quorum ſalutis cauſa & hoc templum corporis
mei ſolui permittitur. Et hæc aqua cum ſanguine perueniet ad viuos quoque omnes, qui cre
dituri ſunt in me. Ego cùm in tribus diebus hoc templum excitauero, id eſt, à mortuis reſurrexe
ro, daturus ſum huius, de qua nunc loquor, neceſſariæ regenerationis regulam, dicendo: Eun
tes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Cum hu- Mat.vlt.
ius nominis inuocatione perueniet ad illos aqua iſta, & ſalui fient. Cum hac enim dabitur, tam
mortuis quàm viuis ſpiritus remiſsionis, vt ſicut & in corporeis cogitationibus, & corporeis
quinque ſenſibus peccatum admiſſum eſt, ita corporeo elemento aquæ, & incorporeo ſpiritu e-
mundentur. Aliter enim aperiri non poteſt regni Dei introitus. Hoc nimirum modo ſua dicta
manifeſtius illi exponere poterat. Verùm nec huic adeo credebat Ieſus ſemetipſum ſciens, quòd
nec ipſe poſſet talia portare. Nam de huiuſmodi ſuis quoque Apoſtolis ait: Adhuc multa ha- Ioan. 16
beo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. His ergo pro tempore ſuppreſsis ait: [Tu es
magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?] Opportunè non huius tantum, ſed & omnium ſcribarum
& phariſæorum, qui ſedebant ſuper cathedram Moyſi, ſupercilium decutit: quia videlicet aman
tes primas cathedras in ſynagogis, & vocari ab hominibus Rabbi, ipſarum profecto quarum Mat.23.
profitebantur magiſterium, verùm non habebant intellectum ſcripturarum. Si enim veri ma
giſtri eſſent in Iſrael, & ſcripturarum notitiam haberent, quomodo hæc ignorarent. Quid e-
nim aliud legebant, verbi gratia & in Ezechiele dicente: Tollam vos de gentibus, & congre- Ezec.36
gabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terram veſtram, & effundam ſuper vos aquam
mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & dabo vobis ſpiritum nouum.
Quid, rogo, aliud ſcriptura hæc loquitur, quàm idipſum quod nunc ait Dominus: oportet vos
renaſci ex aqua & ſpiritu? Quam verò terram promittit poſt effuſionem aquæ & ſpiritus, dicens:
Et habitabis in terra quam dedi patribus veſtris, niſi regnum Dei, quod nunc, ait, aliter introire
non poſſemus, niſi ſic renati. Idem ergo eſt, ac ſi dixiſſet: Niſi prius effundam ſuper vos a- Gen.2. Ezc.47.
quam mundam, & ſpiritum meum ponam in medio veſtri, non habitabitis in terra quam de-
di patribus veſtris: imo non introibitis in regnum Dei, quod dederam quondam primis
parentibus veſtris. Item in Ezechiele. quæ ſunt aquæ de templo à latere dextro egredientes, qui-
bus cæteræ aquæ ſanantur, & piſces magni creantur, niſi aquæ baptiſmi, & dona ſpiritus ſancti,
quibus de Chriſti & Eccleſiæ eius templo profluentibus, ſanantur & renaſcuntur omnes populi,
vt poſsint introire in regnum Dei. Omitto quod de hac eadem baptiſmi regeneratione loquens Zach.13 Marc.13
Zacharias: Et erit, inquit, fons domus Dauid patens in ablutionem menſtruatæ, & cætera talia,
quæ ſparſim in ſcripturis inueniuntur: quæ omnia Scribæ & Phariſæi, quorum vnus hic erat, ig-
norantes, falſo ſibi magiſtrorum nomen & locum arrogare comprobantur, dicente Domino:
Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Quod enim vni dicit, omnibus dicit: Quod idem eſt ac
ſi diceret. Tu ignaras hæc, & magiſter es in Iſrael? A quorum præſumptione diſcipulos ſuos Mat.23.
reprimens ait: Nec vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Verè enim vnus & Coloſ.2
ſolus magiſter noſter eſt Chriſtus. in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſcon- Luc.2
diti, qui diſcipulorum ſuorum ſenſum per ſpiritum ſanctum aperuit, vt intelligerent ſcri- Mat.11.
pturas, qui abſcondidit hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. De cu- Deut.17. Mat.11.
ius magiſterij ſui veritate protinus ſubdit: [Amen amen dico tibi, quia quod ſcimus loqui-
mur, & quod vidimus teſtamur: & teſtimonium noſtrum non accipitis.] Notandum,
quòd cùm ſupra vel infra ſingulariter loquitur: Amen amen dico tibi, & cætera, in hoc
dumtaxat verſiculo pluraliter loqui maluit, quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſta-
mur, & cætera. Videlicet quia teſtari ſe profitetur, & loquelam ſuam teſtimonium nuncupat:
teſtimonium autem vnius legitimum non eſt, ſed in ore duorum vel trium teſtium, ſtat omne
verbum: rectè ergo non ait, & quod vidi, hoc teſtor, & teſtimonium meum non accipitis: ſed
quod

Ioan. 8.

quod vidimus, hoc teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis, ſeipſum & patrem intelligi volens, ſicut & alibi dicit: Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater. Et eſt ſenſus: Non, inquit, ſicut magiſtri, ſcribæ & Phariſæi, ex quibus es tu,

Luc. 11.

qui tulerunt clauem ſcientiæ, & nec ipſi introeunt, nec alios introire permittunt: non ita nos ex coniecturali præſumptione, ſicut hi qui à ſemetipſis loquuntur, propriam quærentes gloriam, & de cordibus ſuis prophetant.

Hier. 27 Ezec. 13.

Sed quod ſcimus & quod vidimus rem certam in veritate exiſtentem, verum ſcripturarum ſenſum, quarum profitemur magiſterium, loquimur & teſtamur. Quid enim neſcit, quid non videt vna patris & filij diuinitas, in qua conſiſtunt omnia, quæ regit & implet omnia?

Teſtimoniũ meũ nõ accipitis.

Illud quoque non prætereundum, quòd cùm vni loquatur Nicodemo, non ſingulariter ait, vt in cæteris, & teſtimonium noſtrum non accipis, ſed teſtimonium noſtrum non accipitis, inquit, ſubaudis vos Scribæ & Phariſæi, qui in hoc ſolum vos ſapientes & magiſtros arbitramini, quod vocamini ab hominibus Rabbi, & famæ veſtræ detrimentum pati metuentes, doctrinam audire, veritati acquieſcere dedignamini. Videlicet hoc illi ſingulariter dicendum non erat, qui ex ipſis quidem erat, ſed ex ipſis exiens, hunc vt magiſtrum qui à Deo veniſſet, audire deſiderabat. Illos autem nolle ſuum accipere teſtimonium, argumentando probat, dicens:

Terrena, iuxta ſenſum Iudæorũ.

[Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo, ſi dixero vobis cęleſtia, credetis?] Ac ſi dicat: Terrena ſunt, templum manufactum ſolui, & illud in tribus diebus reædificari. Terrena, inquam, ſunt, veſtro ſenſu, id eſt, ſic accepta, quomodo verba ſonant exterius, vltra quæ veſter non aſcendit ſenſus terrenus. Sed vos iſta nõ creditis, à me tam breui temporis ſpatio poſſe fieri: videlicet neſcientes, me verbum eſſe, per quod mundus, & omnia quæ in mundo ſunt, in ſex diebus condita ſunt. Hoc, vt dixi, non creditis, à me tam citò poſſe fieri, quod licet maiori ſpatio, id eſt, quadraginta & ſex annis, ab hominibus factum, & idcirco opus terrenum eſt.

Reuera autẽ cæleſtia ſunt dicta.

Reuera autem cœleſtia ſunt hæc, quia cœleſte templum eſt, quia cœlitus ædificatum eſt, quia non manu factum, ſed à Deo conditum eſt. Quomodo ergo, ſi dixero vobis, vos illud crucifigendo ſoluetis, & ego in tribus diebus reædificabo, reſurgendo à mortuis, & ex tunc incipient homines renaſci, reſurgendo & ipſi à peccatis ſuis: ſi hæc & cætera his ſimilia, quæ verè cæleſtia ſunt, dixero vobis, credetis? Sequitur: [Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo.] Et hoc, inquit, amen,

Galat. 3. Hiere. 17 1. cor. 15. Mat. 24 Luc. 17.

id eſt, verè dico tibi: vel id ipſum quod iam dixi tibi, neminẽ niſi renatum ex aqua & ſpiritu ſancto, poſſe introire in regnum Dei: rurſus æquipollenti ratione confirmo tibi, quia nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cęlo, filius hominis qui eſt in cælo. Idcirco expedit vniuerſis, vt renaſcendo ex aqua & ſpiritu induant filium hominis, vel incorporentur illi, vt quia ex carne nati ſunt, quia caro ſunt, & idcirco in cælum aſcendere non poſſunt, leuentur illuc ab eo, qui ſolus aſcendere poteſt in cœlum, & quomodo caput membra ſequuntur, & vbicunque fuerit corpus, illuc & aquilę congregantur: ita quicunq; renaſcendo ex aqua & ſpiritu ſancto Chriſtum induunt, & Chriſto incorporantur, vehiculo diuinitatis eius in cęlum ſubleuentur: & cibo viſionis eius æterno paſcantur.

Hoc textu bis cõfutatur Hęreſis Neſtoriana Luc. 1.

Hoc loco maximè Neſtoriana hæreſis geminato ictu percutitur: quæ Chriſtum diuidens, alium filium Dei, alium volebat eſſe filium hominis. Quomodo enim filius hominis deſcendit de cœlo, cum quando miſſus eſt angelus Gabriel ad virginem, & cum voce eius verbum patris interiorem eiuſdem virginis aurem penetrauit, hactenus non filius hominis, ſed erat tantummodo filius Dei? Et quomodo iam tunc erat in cælo, vt diceret: Filius hominis qui eſt in cælo, cùm iſta loquens duobus pedibus ſtaret, aut fortè cõplicatus ſederet in terra? Quomodo, quæſo, & de cælo deſcendit filius hominis, & in cęlo iam erat filius hominis, niſi quia cum verbo, quod de cœlo deſcendit, vna eſt perſona, qui de terra

Epheſ. 4 Vnus idẽq; dei & hõis filius.

ſumptus eſt homo: & cum homine loquente in terra, Deus qui & in cælo & vbique eſt, vna eademq; perſona eſt? Ergo qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, vnus idemq; filius Dei, & filius hominis: qui & ex eo aſcendere potuit, quia non (vt hæretici blaſphemare auſi ſunt) ex Maria initium ſumpſit, ſed de cœlo, vbi ante Mariam fuerat, in illã deſcendit. Hęc autem omnia Nicodemo dicebantur, vt interim clauſa, tanquam ſub velamine tegerentur, quia modus, quo hęc fieri poſſent, illo etiam quærente, non exprimebatur. Nam reuera nox erat, & ob hoc dicta hæc vel quæcunque ſimilia congerebantur, vt orto die, id eſt, clarificato Ieſu per reſurrectionem & aſcenſionem ipſius dicta factis, imò dicta & facta ſcripturis conferrentur, & tunc demum opportunè intelligerentur.

Cur Chriſt⁹ tã ſæpe vocat ſe filium hõis.

Hoc ſanè in gratia labiorum eius venerandum eſt, quòd cùm dicere potuiſſet, nemo aſcendit in cœlum, niſi ego qui ſum in cælo, ſicut in ſequentibus ait: ita exaltari oportet filium hominis, cùm dicere potuiſſet, ita me oportet exaltari. Sic & in cæteris penè omnibus locis familiare eſt ori eius, appellare ſe filium hominis. Et quidem cum hac appellatione, melius humilitatis ſuauitatem dicta eius redolent.

Ioan. 3. Pſal. 34.

Quo exemplo docemur nos quoque viciniores iactantiæ voces deuitare. Verùm & præter hoc eſt aliud, quod in hoc nomine filij hominis rememorãtes amplius delectemur. Etenim proximum atq; fratrem noſtrum ſeſe vult intelligi, tam frequentem habens in ore ſuo appellationem

nem filij hominis: Et procul dubio magis hoc modo ſeſe indicat nobis affinem, quàm ſi ſe appel
larent tantum hominem. Quod vt indubitanter pateat, operæpretium eſt reſpondere his, qui
quærere ſolent, cur Deus ob reſtaurationem generis humani, hominem aſſumens, non de terra
plaſmauit quem aſſumeret, ex qua fecerat Adam, ſed ex genere eiuſdem Adam, ex maſſa per-
dita, veram ſumpſit hominis naturam, de ſemine Abrahæ, de ſtirpe Dauid, de carne vel ſemine
Mariæ, licet virginis? Ad hoc breuiter reſpondere libet, quia poterat quidem de terra, quem
ſibi aſſumeret, plaſmare nouum hominem, & eſſet quidem caro & ſanguis, ſed non noſtra ca-
ro, neq; noſter ſanguis: homo quidem, ſed non proximus nobis: homo planè, ſed non filius homi
nis. Quapropter nec tam iuſta eſſet cauſa noſtræ redemptionis: quippe cùm non eadem pecca-
tum expiaret caro, quæ peccatum admiſit, nec tam rectè noſtra reputaretur iuſtitia vnius homi
nis, vtpote ignoti, & à genere noſtro alieni. Nunc autem miſericordia & pax obuiauerunt ſibi, Pſal.84.
quia nos in vno eodemq; Chriſto, & miſericorditer diuinitas requiſiuit, & iuſtè noſtra caro re- Pſal.44
conciliauit, cùm idem Deus & homo creator, & proximus noſter ſit. Hoc igitur nobis con-
gruè cognato affectu loquitur in gratia, quæ diffuſa eſt in labijs eius, cùm tam crebro tamq; fa-
miliariter ſe appellat filium hominis, vt vni & eidem Chriſto, tanquam creatori noſtro, debi-
tum timorem & honorem exhibeamus, & tanquam proximo occurramus cum fiducia dilectio-
nis? Sequitur: [Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium ho-
minis, vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam.] Ecce qualem vi-
tam, qualem introitum vni, expectanti regnum Dei, & in illo vno omnibus qui expectant, vel
quærunt illud, paulatim ſaluator oſtendit. Dixerat, non niſi renatum poſſe quęquam videre re-
gnum Dei: renatum autē non vndecunq;, ſed ex aqua & ſpiritu ſancto, ſpirante vbi voluerit, &c.
Magna quidem & alta, quę tamen nondum Nicodemum altius prouexerant, vt plus de illo æſti
marent, q̄ primò conſeſſus eſt, dicens: Scimus quia à Deo veniſti magiſter. Nunc autem, quod ſe
auditurum non ſperabat, audire incipit, ſcilicet, quòd hic idem magiſter, non homo tantùm, ſed Hic oſtē-
& deus ſit. In quē enim alium, q̄ in Deum credere oportet, imò in quem, niſi in ſolum Deum cre- dit Chri-
dere perniciosum non eſt? Hic autem qui à Deo venit magiſter, oportere in ſeipſum credere, ma ſtus, ſe
nifeſtè docet: vt omnis, inquit, qui credit in ipſo non pereat, ſed habeat vitam æternam. Igitur pa Deū eſſe
lam de ſeipſo teſtatur, quia deus eſt. Ipſe quoque diuinitatis ſuæ atteſtatione perpende, quantam dum in
humilitatem redoleat, cùm ſit altiſsima profeſsio: Sicut exaltauit, inquit, Moyſes ſerpentem in ipſum
deſerto, ſic exaltari oportet filium hominis. Serpentem in figuram ſui factum fuiſſe conſen- creditur Num.21.
tit, imò ſerpentem fieri ſe præcepiſſe teſtatur in figuram ſui. Quis enim hoc & cætera fecit, vel
fieri præcepit, niſi deus, niſi verbum dei? Hic autem homo, hic ipſe Chriſtus, qui hæc loquitur,
verbum domini eſt, quod ad Moyſen, & ad omnes ſanctos prophetas factum eſt. Ipſe idem
ergo, qui fieri mandauit, factum eſſe teſtatur in ſimilitudinem ſui. Nota hiſtoria eſt: Locu- Ibidem.
tus populus contra Moyſen & dominum, quia tædebat eos itineris, ac laboris: Cur, inquit, e-
duxiſti nos de Aegypto, vt moreremur in ſolitudine? Quamobrem immiſit Dominus in po-
pulum ignitos ſerpentes, ad quorum morſus & plagas plurimorum cùm clamarent ad Moy-
ſen, & ille oraret ad dominum: Fac, inquit dominus, ſerpentem æneum, & pone eum pro
ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum, viuet: quod & factum eſt. Huius ſigni ſui recordata humi-
litas, quæ vt nos ad cælum leuaret, ſemetipſum ad terram depoſuit: Sicut exaltauit, inquit,
Moyſes ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis. Signi ergo eiuſdem ſimili-
tudo, quæ illa nocte Nicodemo prædicta vel commemorata eſt, nobis in clara die perſpi-
cienda nunc eſt. Et quidem plura ſunt quæ ſimilitudinem exaltationis huius filij hominis per- In qua-
ficiunt. Primum, quòd contra morſum ſerpentum, ſignum datum eſt: deinde quod non qua- tuor cō-
lecunque ſignum, ſed ſerpentis ſimulachrum propoſitum eſt: tertiò, quod nō lapideū aut ligneū, ſiſtit ſi-
ſed æneū factū eſt: quartò, quòd aſpicientibus ſolo viſu remedium conferebat. Hęc enim omnia militu-
domini noſtri principis & ſaluatoris, ad dandam pœnitentiam & remiſsionem peccatorum ex- do.
altati, quandam ſimilitudinem perficiunt. Morſus enim ſerpentum, peccata ſunt, quibus pla-
gatum eſt humanum genus, ex quo primum hominem per ſerpentem decepit diabolus, quo
contra lignum datum eſt, ſcilicet ipſe, qui hic de ſeipſo loquitur Chriſtus, de quo dixit Symeon,
cùm teneret eum in vlnis ſuis: Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum
in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur. Quomodo autem, vel à quibus huic ſigno con- Luc.2.
tradictum eſt? Videlicet maximè à Iudæis illi contradictum eſt, dicentibus illum eſſe ma- Mat.12.
gum, maleficum, ſeductorem, & hoc inclamando tamdiu perſtiterunt, donec illum in cru- Ioan.7.
cem exaltatum, iuxta quod propheta prædixerat, inter ſceleratos reputarent. Ergo ſerpen- Eſa.53.
tis ſimilitudo quædam extitit, quia nihil aliud de illo dici vel æſtimari volebant, niſi ma- Marc.15
gus eſt, ſeductor eſt. Et ipſe quidem talis dici & iudicari potuit, ſed quemadmodum ſer-
pens ille, forma quidem, imò effigie ſola ſerpens erat: ſerpentis autem venenum non habe-
batur, ita ipſe in ſimilitudine carnis peccati damnatus hominum iudicio, & crucifixus eſt 1.Pet.2.
inter peccatores, aut maleficos, ſed peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius. Eſa.53.

Maior in æneo quam ligneo aut lapideo ſerpente ſimilitudo. Hoc idem intelligendum eſſet, ſi ligneus aut lapideus ſerpens factus fuiſſet. *Veruntamen hoc ad myſterium amplius valet, quod æneus fieri iuſſus eſt, tum quia vt tale ſimulachrum fieret, non ferro cedente, ſed igni conflante actum eſt, tum quia natura æris valde ſonora eſt, præterea quia diuturnum eſt, & rubigine corrumpi difficillimè poteſt. Nam Deus homo, non maritali opere, ſed veri ignis conflatione, id eſt, ſancti ſpiritus operatione conceptus eſt: & cum hominibus loquens, non vt veri ſerpentes, id eſt, ſuſurrones aut detractores, occultè aliquid inſibilabat, ſed tanquam ſonorum æs clarè concrepans, publicè prædicabat, ſicut ipſe de ſeipſo

Ioan. 18 perhibuit: Ego palam locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil. Et caro eius tanquam ænea nulla cuiuſlibet vitij rubigine ſolubilis extitit. Ad ſummum, totius perfectio ſimilitudinis in hoc eſt, quòd ſicut de illo æneo ſerpente dictum eſt: Qui percuſſus aſpexerit eum, viuet: ita & hic de filio hominis, vt omnis (inquit) qui credit in ipſo non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Qui percuſſus aſpexerit in eũ, viuet.

Hæc ſimilitudo intantum valet apud fidelem populum deſiderantem viuere, abolitis ſpiritualium morſibus ſerpentium, vt ſicut ſerpens ille viſibiliter pro ſigno exaltatus eſt, & corporalibus aſpiciebatur oculis, ita corporaliter quoque eccleſia exaltet ſignum huius filij hominis: & mente ſequens atque explorans abſconditum in cœlo, corporeis quoque oculis inhæreat viſibili eius ſigno. Quod Iudæi videntes iraſcuntur, quia videlicet atroci conſcientia diſſecantur, dum ſcelus eorum hoc etiam modo maximè publicatur, & in nullo terrarum angulo

Pſal. 113 latere ſinitur. Iraſcuntur ergo & contra nos cantitant: Simulachra gentium argentum & au-

Reſponſio. rum, opera manuum hominum. Ac deinceps: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui con-

Pſal. 2 fidunt in eis. Et quidem Dauidicum ſe putant cantare canticum, ſed reuera quoties hæc dicunt, ſecundum intentionem ipſorum ſerpentina ſibila ſunt. Sibilant aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius, contra filium hominis & contra ſignum eius. Sed non terreant nos, non nos abſterreant, neq; auertãt oculos noſtros quo minus aſpiciamus mente Chriſtũ, & oculis reuerentibus eius ſignum, vt euadamus morſus ſerpentium, per ora ipſorum blaſphema ſibilantium. Simulachra, inquiunt, gentium argentum & aurum: concedimus quia ſunt argentum & aurum, id eſt, ſine ſenſu, ſine anima ſunt, ſicut argentum & aurum. Sed quid ad nos, imò quid ad exaltatum & iure exaltandum hoc filij hominis ſignum? Nunquid impugnatur per illud Dauidi-

Num. 25 cum canticum? Abſit. Non enim eſt ſimulachrum gentium. Simulachra gentium fuerũt idola

Iud. 6 Beelphegor, ſiue Baal & Aſtaroth, cæterorumq; mortuorum, quæ patres iſtorum commixti in-

4. Reg. 23. ter gentes adorauerunt, mentientes quia deos illos eſſe vel fuiſſe dixerunt. Item ſimulachra Iouis & Neptuni, Martis & Mercurij, ſiue Saturni ac Veneris, cæterorumq; idolorum portenta, ſi-

1. Cor. 12 mulachra gentium fuerunt, tantummodo aurum erant & argentum. Hoc autem exaltati filij hominis eſt ſignum, quod gentes ignorauerunt, quod neſciebamus nos, cum eſſemus gentes ad ſimulachra muta prout ducebamur euntes. Hoc verò ſignum non eſt tantummodo aurum & argentum, ſed eſt veritatis ſignum. Hoc illi balbutiant vipereis infantulis ſuis, quibus theſau-

Matt. 27 rizauerunt ſanguinem Chriſti: hoc patres cathechorizent infelicibus puerulis ſuis, ſicut Dauid,

Amos. 6 putantes ſe habere vaſa cantici, & dicant: Simulachra gentium argentum & aurum, digitum intendentes in illos baſilicas martyrum vbi exaltatum eſſe ſciunt tale filij hominis ſignum, & dicant illis de hoc ſigno illud eſſe præcantatum, vt ab ore paterno perditi filij certatim imbibant

Eſai. 49 odium Chriſti. Nobis autem idem Deus cuius propheta hoc dixit de ſimulachris gentium, nobis gentibus Deus idem per prophetã dicit de hoc ſigno Chriſtianorum: Ecce ego leuo ad gentes manum meam, & ad populos, dicit dominus, exaltabo ſignum meum, vultu in terram de-

aſs, ſuo miſſo adorabunt eum. Cantitent ergo quantum volunt, & ſui ipſimet illaqueati cantico te-

Pſal. 113 neantur dicentes: ſimiles illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis, ſintq; ſimiles vi-

Pſal. 105 tulo quem fecerunt in Oreb, & ſculptili quod adorauerunt, quia verè mendacium coluerunt, &

Exod. 3 mendacium locuti ſunt dicentes: Iſti ſunt dij tui Iſrael qui te eduxerunt de terra Ægypti. Illis iure ſimiles ſunt, videlicet oculos habentes & non videntes, aures habentes & non audientes. Et ne ſe ab hoc maledicto immunes putent & de alijs dictum exiſtiment, nõ illis obijcimus quæ

Rom. 3 non recipiunt Paulum apoſtolum dicentem: Scimus quia quæcunq; lex loquitur, his qui in le-

Eſa. 43 ge ſunt loquitur: potius Eſaiam prophetam audiant, per quem loquitur Deus: Educ foras populum cæcum & oculos habentem, ſurdum & aures ei ſunt. Item: Surdi audite, & ceci intuemini ad videndum. Quis cæcus niſi ſeruus? & ſurdus niſi ad quem nuncios meos miſi? Et ad ſummum, non ſolum ſimulachris ſuis, ſed & Barrabæ latroni ſuo ſeditioſo ſimiles facti ſunt, quem elegerunt crucifigentes regem ſuum pacificum, iuſteq; homicidijs ac ſeditionibus penè

Pſal. 1:6 conſumpti ac diſperſi ſint. Nos autem ſigno quod adoramus ſimiles fieri non recuſamus, videlicet, vt ſicut habitatores illorum dæmones in aſpectu huius ſigni tremunt & fugiunt, ita cum

Eſaiæ. 9 quiſq; noſtrum loquitur illis inimicis ſuis in porta, id eſt, in exitu vitæ præſentis, confundantur & ſubſiſtere non valeant, ſed auolent longe corui crocitantes, pœnamq; noſtram eſurientes, eamq; conſequi non valentes, cœlumq; liberum aſcendenti Chriſtianæ animę hoc ſigno inſignitæ, eam citius derelinquunt. Igitur iuxta aliud quoque prophetæ oraculum dicentis: Et leuate

ſignum

ſignum ad populos: Ecce dominus auditum fecit ab extremis terræ. Viſibiliter quoque exalte- Eſai.62
mus hoc ſignum, ſicut exaltauit Moyſes ſerpentem in deſerto, vt non obliuiſcantur eius populi,
quia non expedit. Quid iraſcuntur? Ipſi quoque ab hoc diſperſi ſunt in cunctis nationibus, ne
quando populi Chriſtum obliuiſcantur. Dicit enim ipſe in pſalmo: Deus oſtendit mihi ſuper
inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Sed quid? Diſperge illos
in virtute tua. Itaque licet iraſcantur, & captiuitas ipſorum, & huius ſigni exaltatio vbique præ Pſal.58
dicabit Chriſtum. Et ad hanc exaltationem maximè iuit ſcelus illorum. Si enim aliter Chri-
ſtum occidiſſent, nullo modo tam commodè potuiſſet exaltari mortis eius euidens ſignum.
Si vt aliquando conati ſunt lapidaſſent, aut de ſupercilio montis præcipitaſſent, vel aliquo ge
nere mortium quibus prophetas occiderunt illum perimiſſent, longè minus euidenter mor-
tis imaginatio proponi potuiſſet. Nunc autem in qualitate mortis & mentibus eſt miraculum Ioan.8
audaciſſimi ſceleris eorum, & oculis aptum, atque euidens propoſitum imaginationis ſpecta- Lucæ.4
culum. Verè igitur exaltatus eſt filius hominis, quia ſic oportuit, vt omnis qui credit in ipſo Matt.23
non pereat, ſed habeat vitam æternam. Subiectam rationem contra hæreticos, quos maxi-
mè hic Euangeliſta deſtruens diuinitatis Chriſti teſtimonia conſcribit, audiamus. Præmiſſa nan-
que ſententia, qua ſe exaltari oportere & in ſe credendum eſſe pronunciat, rationem auditor
deſiderat, quæ & Nicodemo præſenti ſatisfaciat, & hæreticorum qui futuri erant os obſtruat.
Ait ergo. [Sic enim Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui
credit in ipſo non pereat, ſed habeat vitam æternam.] Vix ex parte cognoſci, vix per ſpecu-
lum in ænigmate poteſt videri nunc ars magiſtri huius qui à Deo in eo venit, maximè dum in-
ſinuare vult quis ipſe aut vnde natus ſit, vel quam ob cauſam venerit. Cum enim dixiſſet ſe 1.Cor.13
exaltari oportere & in ſe credendum eſſe, rationem auditor tacitus expectabat (qui in vnum
& ſolum Deum credendum eſſe non ignorabat, quippe qui princeps Iudæorum erat) qua per-
doceretur, vt quid in filium hominis credi oporteat. Nam ſi credendum in illo eſt, conſequitur Vt oīs q
quia Deus eſt. Hoc ergo conſequebatur vt diceret, quia Deus ſum, quia filius Dei ſum, quia Dei credit in
patris vnigenitus ſum. Et hoc ſubiungit, ſed cum tanto condimento ſapientiæ & humilitatis, vt ipſo nō
illum non tam ſeipſum commendare, vel gloriam propriam quærere, quàm neceſſariam au- pereat.
dientium ſalutem optare manifeſtum ſit: Sic enim (inquit) Deus dilexit mundum, vt filium ſuū
vnigenitum daret. Nonne hoc dicens rationabiliter oſtendit idcirco in ſe filium hominis cre-
dendum eſſe, quia ſit vnigenitus filius Dei patri conſubſtātialis? Idcirco oportunè repetit quod
dixerat: Vt omnis qui credit in ipſo non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quantum habet
gratiæ & pulchritudinis, quòd dum cauſa neceſſaria poſcit, vt ſe fateatur eſſe filium Dei oſtenta
tionem declinans, imò declinando ſe eſſe quod erat inſinuans, ad commendationem dilectionis
Dei confugit dicens: Sic Deus dilexit mundum, cum dicere poſſet: Tantus ego ſum, vt creden Rom.8
tem in me totum poſſim redimere mūdum: tanta (inquit) dilectione Deus dilexit mundum, vt Non eſt
pro illo in pretium daret filium ſuum vnigenitum. Daret (inquit) id eſt traderet: filio nō par- Dei dile
cens vt ſeruum redimeret. Et quis dicere audeat illi: quare ſic feciſti? Nunquid rectè aduerſa ctio ſine
rius qui mundum captiuum tenuit criminari poteſt, quod hæc tam miſericors dilectio vel dili- iuſtitia.
gens miſericordia ſine iuſtitia vel abſque veritate ſit? Fortè ſuperbus angelus cum dicimus: Vni
uerſæ viæ domini miſericordia & veritas, audet mouere pennam, & aperire os, & gannire, fal-
ſum eſt inquens. Nam quòd Deus ſic dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, miſe
ricordia ſine veritate eſt, miſericordia iniuſta eſt. Cui tam fortiter quàm fideliter in ſuam proter
uam, & obſcœnam faciem reſiſtimus dicentes: Nunquid iuſtum erat vt Dei dilectio cuiuſquam
hominis dilectione minor appareret? Nonne pater noſter Abraham (pater enim eſt noſter, &
omnium credentium, ſiue illorum qui ex circunciſione, ſiue illorū qui ex præputio ſunt) in quo
iuſtificatus eſt per fidem tradidit homo, erat ex illa maſſa quæ tota in Adam perierat? Ecce hic
obtulit Deo filium ſuum, & nō pepercit filio ſuo propter Deum. Nonne ergo ſalua iuſtitia & ve Rom.9
ritate, Deus homini debitor eſſe voluit, vt & Deus propter hominem filio ſuo non parceret, quia Gene.15
propter Deum homo filio ſuo non pepercit? Vbi Deus accepta tanta iuſtitiæ cauſa proclamat. Gen.22
Per meipſum iuraui, quia feciſti hāc rem & non peperciſti vnigenito tuo propter me, benedicam
tibi & multiplicabo ſemen tuum, & poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atq; in
te benedicentur omnes gentes terræ. Quis dicere audet: quare ſic iuraſti? quare apud hominem
damnati generis iuramento te obligaſti, vt ſemen illi dare deberes, quod portas inimicorū ſuo-
rum poſſideret, in quo benedicerentur omnes gentes? Nempe & ſi ſolius gratiæ vel miſericor-
diæ eſt, quòd prius illum vocauit, & hoc ſemen benedictionis promittens, de Hur Chaldæorum Gene.11
eduxit: hoc ſane iam veritatis quoque & iuſtitiæ eſt, quòd in tanta tentatione fideli & emerito,
cum interpoſitione iuramenti promiſit atque compleuit. Igitur tam verax q̄ miſericors Deus,
tam conſtanti veritate, q̄ irreprehenſibili miſericordia ſic dilexit mundum, vt filium ſuū vnige-
nitum daret, id eſt, in altitudinē crucis exaltandū traderet, vt omnis qui credit in ipſo, videlicet
eiuſdem patris Abrahæ fidem eandem firmiter tenens, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Fide nanque ille filium obtulit cum tentaretur, & vnigenitum offerebat qui ſuſceperat re-

Gen. 21 Rom. 4

promiſſiones, ad quem dictum eſt, quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen, arbitrans quia à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus. Qui igitur credit in filium Dei vnigenitum, quod Deus illum dederit ſicut promiſit, & interemptum ſuſcitauerit, & principem ac ſaluatorem exaltauerit: hic eandem cum illo poſſidet fidem, eandem conſequitur benedictionem, vt non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Mũdus ponit̃ p genere humano.

Mundum ſanè quem dilexit Deus, humanum genus accipimus, id eſt, viuos & mortuos: mortuos ſcilicet, qui venturum in fide expectauerũt: viuos, qui in illum ſiue ex Iudæis ſiue ex gentibus crediturí erant. Sic enim ait abſque diſtinctione gentilis ac Iudæi vniuerſaliter, vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quod quia Nicodemum vel cæteros tunc temporis auditores mouere poterat, adhuc adſtruit confirmatione ſubiuncta. [Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.]

Carnalis Iudæorũ opinio de regno Meſſię.

Hoc profectò contra carnalem Iudæorum opinionem intulit, quibus (vt iam dictum eſt) terrenum regnum & carnale ſeculum Chriſto regnante ſperabatur affuturũ, bellis & cædibus gentium cruentum, videlicet per occiſiones hominũ pacificam pararent ſibi victoriam, eſſentq; capientes eos qui ſe cæperãt. Quo ſenſu irridendo expectabant & quidam hæretici mille annorũ fabulam, & auream atque gemmatam in terris Hieruſalem, inſtaurationem templi, hoſtiarum ſanguinem, otium ſabbati, circunciſionis iniuriam, nuptias partus, liberorum educationem, epularum delicias, & cunctarum gentium ſeruitutem, ruſumq; bella ac triumphos & ſuperatorum neces. Contra hunc, vt dixi, illorum ſenſum quo talem expectauerant regem Chriſtum. Non, inquit, miſit Deus filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Non, inquit, miſit illum vt iudicet, ſed vt iudicetur: non vt iudicet vel diſponat ea quæ in mundo ſunt, ſed vt iudicetur, & agat ea quæ ſalutis æternæ ſunt. Vnde cuidam dicenti ſibi: Magiſter, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem:

Lucę. 12

reſpondit ſic: O homo, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper vos? Cæterùm in ipſorum potius iudicium, qui veniente Meſſia mundum iudicare, genteſque ſuo ſubiugare dominio ſperabant ſe veniſſe, alio loco teſtatur dicens:

Ioan. 9

In iudicium veni in hunc mundum, vt non videntes videant, & videntes cæci fiant. Veruntamen nec iſta ſpiritualia ſic iudicare tunc venerat, ſicut iudicaturus eſt in maieſtate ſua, nec ſecularia vel carnalia vllo modo iudicare habebat, ſed vt ſaluaretur mundus per ipſum, iudicandus potius quam iudicaturus erat.

Chriſtꝰ iudicat & nõ iudicat diuerſimo dé.

Hac itaque iudicij parte remota, de illo ad quod venit iudicio proximus ſubiungit. [Qui credit in eum non iudicabitur: qui autem non credit iam iudicatus eſt.] Ecce quem non miſit Deus in mundum vt iudicet mundum, quomodo ſedens, imò iam quaſi exaltatus & pro ſigno poſitus iudicat mundum? Claret proinde quia non de omni iudicio dixit, non miſit Deus filium ſuum vt iudicet mundum, Nam ecce iudicat, ecce diſcernit. Qui credit in eum, inquit, non iudicabitur. Rectè, iuſtè, fideliter.

Gala. 3 Ephe. 4

Qui enim credit in eum, hoc quoque quod ſupra dixit quod præcipuum eſt, credit ſcilicet, quòd niſi quis ex aqua & ſpiritu ſancto renatus ſit, non poſſit introire in regnum Dei. Hoc ille credit, & credendo feſtinat renaſci, renatus autem iam alius homo eſt, iam nouus homo eſt, iam à vetuſto patre receſſit, & ad nouum acceſſit, alienatus homo eſt, alterius ſemen eſt. Quare ergo iudicabitur? quare propter Adam morietur? quare propter peccatum illius à Dei regno excluſus inuenietur?

Gene. 3 Hebr. 7

Abſit, inquit, non iudicabitur. qui autem non credit iam iudicatus eſt. Vbi? quando? In illo patre ſuo, in illo peccatore anteceſſore ſuo. Quando ille peccauit & iudicatus eſt, quando tunica pellicea indutus & à regno Dei eiectus eſt, tunc & iſte iudicatus, & cum illo cuius in lumbis erat à regno Dei expulſus eſt. Et quare (inquis) ſic expulſus nunc & in æternum foris permanet? [Quia non credit, inquit, in nomine vnigeniti filij Dei.] Id eſt, quia non credit quòd oporteat eum renaſci ſecundum vnigenitum filium Dei, vt poſſit introire in regnum Dei. Idcirco is qui non credit, iam iudicatus eſt: id eſt, in illa damnatione permanet. Ille autem qui credit, iudicatus quidem & ipſe tunc eſt, ſed non iudicabitur, id eſt, in illa damnatione non retinebitur. Diligenter enim aduertendum eſt, cum enim ait, qui credit non iudicabitur, non hoc negat quin iudicandus ſit.

Iudicatꝰ in maſſa iudicabitur & in perſona ſi nõ credit.

Hæc ergo diſtinctio eſt: Qui credit iudicatus quidem eſt in maſſa, ſed non iudicatur in propria perſona: qui autem non credit, & tunc iudicatus eſt in maſſa, & in futuro iudicabitur in ſua perſona. Nunc in illum diem quo is qui credit non iudicabitur, & is qui non credit, in illa qua iudicatus eſt damnatione retinebitur, in illum ſcilicet extremi iudicij diem mente tranſpoſiti, iudicem ipſum percunctemur, & huius iudicij cauſam vel æquitatem ex ore eius audiamus. Ait: [Hoc eſt autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.] Hoc, inquit, eſt iudicium, hinc homines inexcuſabiles ſunt, hinc illorum damnatio iuſta eſt, quia lux venit in mundum, & dilexerunt magis tenebras quàm lucem. Si enim lux non veniſſet hodie cum diceretur eis, ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius, pater enim veſter primus Adam peccauit, qui diaboli conſilium aduer-

ſum

ſum me audiuit, affectans eſſe ſimilis mei, & vos in illo pariter iudicati eſtis, quia in lumbis eius eratis, cum inquam hoc diceretur eis reſponderent dicentes: Domine quando primi parentes noſtri apertis oculis nudos ſe eſſe cognouerunt, quando lux venit ad eos requirens & arguens eos, & dicens primum Adæ: Vbi es? & quis indicauit tibi quod eſſes nudus, niſi quòd ex illo de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti? nunquid nos culpæ vel defenſionis eorum conſcij fuimus, qui necdum nati eramus? Si ad nos lux veniſſet & peccata noſtra nobis oſtendiſſet, pœnitentiam egiſſemus, & mala opera recognoſcentes ea reliquiſſemus. Hæc fortaſſis illi hodie dicerent. Nunc à Deo remota eſt omnis accuſatio, & ab illis ſublata eſt omnis excuſatio. Venit enim lux in mundum, proſecuta eſt homines mox vt de regno Dei proiecti ſunt. Plurima illis accendit luminaria, vbi poſt paternam denudationem nati ſunt, & nuditatem ſuam recognoſcentes & pœnitentiam agentes, veſtitum vel ornatum ſuum recuperarent. Plurima eiuſmodi illis accendit luminaria & ante legem & ſub lege, ſcilicet iuſtos viros, quorum factis, ſcriptis, vel dictis lucentibus ſeipſos viderent & agnoſcerent, tandemq; venit ipſa ſubſtantia lucis, paratum illis oſtendens & facilem introitum regni Dei, ſed dilexerunt magis tenebras quàm lucem. Quare? Erant enim eorum mala opera.] Quæ? Fornicationes, adulteria, homicidia, veneficia, comeſſationes, ebrietates, furta, periuria, falſa teſtimonia, & his ſimilia. Quibus omnibus lux iſta inimica eſt, quæ committi prohibet, quibus conuenire non poteſt. Idcirco dum oſtendit illis aditum regni Dei, dum præcipit illis ex aqua & ſpiritu ſancto renaſci, & generationem cœleſtem ingredi, in qua non liceat ſcortari vel inebriari, polluere vel pollui, concupiſcere & rapere vel furari, refugiunt ab iſta luce, ſeq; in tenebras ſuas recondunt, ſicut Adam pater ipſorum, & folijs prauæ defenſionis pudenda opera contegunt, blaſphemantes inſuper ipſam lucem, ſuaſque defendentes tenebras, vocantes tenebras lucem & lucem tenebras. [Omnis enim qui male agit odit lucem, & non venit ad lucem vt non arguantur opera eius.] Non omnis qui male agit (Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei) ſed omnis qui male agit inſtanter, ſtudioſè, perſeueranter: omnis vtique non qui per ignorantiam vel per infirmitatem peccat, ſed qui diligit, qui diligenter defendit iniquitatem, odit iſtam lucem, & non venit ad eam vt non arguantur opera eius: veluti illi quorum ego lucra diſperſi eijciendo vendentes & ementes de templo. Nam idcirco lucem iſtam non recipiunt, idcirco me non audiunt, quia niſi de cupidis & auaris atque rapacibus vel adulteris, munifici, largi, atque operoſi fiant, & omnino renaſcantur, vt alij ſint, dico illis quòd regnum Dei conſequi non poſſint. Iſti tales videntes me eijcere dæmonia, & ſcientes quòd illa in digito Dei eijciam, quem magi quoque coram Pharaone ex operibus cognoſcere potuerunt, mentiuntur & dicunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia, quia videlicet oderunt me veram lucem, & quòd ad me venire nolunt, quòd lucem præſentem fugiunt, videri volunt ex iudicio rationis facere, non ex præſumptione odij vel inuidiæ. [Qui autem facit veritatem, venit ad lucem vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta.] Qui facit (inquit) veritatem, id eſt, qui cum Deo ſentit, & iudicat aduerſus ſuam quam odit iniquitatem, qui condelectatur legi Dei ſecundum interiorem hominem, & videns aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuum ſe ducentem in lege peccati quæ eſt in membris ſuis, confitetur, clamat, & ingemiſcit, qui taliter cum Deo tribunal aſcendit, & ſibiipſi diſplicens ſeipſum iudicat & alius eſſe cupit: hic talis venit ad lucem, quid ſit bonum ſibi indicantem, & regni Dei aditum oſtendentem, vt manifeſtentur opera eius, piæ confeſſionis & veræ pœnitentiæ vocibus, quia in Deo ſunt facta. In Deo vtique non contra Deum, non quomodo illorum qui ſcienter & per induſtriam peccant, & peccata ſua defendunt. Ipſi nanque vel per ignorantiam, vel per infirmitatem peccauerunt, & peccata ſua cognoſcentes doluerunt, fleuerunt, confeſſi ſunt, & ſalutis ſuæ conſilium receperunt, vt renaſcerentur ex aqua & ſpiritu: & regenerationem iſtam cuſtodientes, regnum Dei ingrederentur.

Gene. 3 · *Lux præmiſit luminaria multa.* · *Galat. 5* · *Eſaiæ. 5* · *Rom. 3* · *Matt. 12* · *Exodi. 8* · *Rom. 7* · *Ingemiſcentes ſub lege peccati.*

Sanè competenti ſimilitudine pro re & tempore vſus eſt: Nam quando hæc Nicodemo dicebat, noctis & tenebrarum tempus erat: quòd ſicuti adulteri & ſcortatores amant noctem, diemq; fugiunt, ſic omnes impij præſens ſeculum diligunt & futurum oderunt, ac mendacio protecti à veritate ſe abſcondunt. Econtra ſicut operoſi ac pudici noctem faſtidiunt, diemq; tardum æmulo lumine præueniunt: ſic omnes qui ex Deo ſunt peccata ſua oderunt, iuſtitiamq; eſuriunt & ſitiunt, præſenſque ſeculum faſtidientes, conſciam vbique futuri regni Dei veritatem requirunt. Competenti igitur (vt dictum eſt) ſimilitudine, per comparationem lucis & tenebrarum vſus eſt, cunctos collaudans, qui quomodo Nicodemus vt in tempore noctis lucem quærebat veritatis, ita vitæ præſentis obſcuritatem ſacræ ſcripturæ illuſtratione ſolantur, attendentes illi tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus noſtris. Illos autem improbans, qui vt ſe de ignorantia excuſent, nolunt intelligere vt bene agant: imò & iuxta prophetam: Dormientes in lectis eburneis, & laſciuientes in ſtratis ſuis, non inquietentur neque dimidientur

Boni noctē, mali diem oderunt. · *Pſal. 35* · *Amos. 6*

voluptates eorum cōminationibus futuri iudicij, præ timore & expectatione quæ ſuperuenient
vniuerſo orbi. Nunc in fine ſermonis huius dominici prætereundum non eſt, quia quæri ſo-

Quæſtio cur non angelus, ſed filius Dei factus eſt homo.

let, cur Deus pro mundi dilectione, quod ſupra dictum eſt, non legatum neq; angelum, ſed vni-
genitum ſuum dederit. Aiunt enim aliqui: Nonne per Michaelem vel Gabrielem archange-
lum, ſiue per aliquem principatuum ac poteſtatum, thronorum aut dominationum, diabo-
lum debellare potuiſſet? Cur conſubſtantialem filium miſit? cur tradidit? cur mortis iniuriam
ſubire voluit? Hæc illis dicentibus ſi non aliquid certum reſpondeatur, quod cunctis claro
fine conſtantiſſimum comprobetur, non potuiſſe hominem per creaturam aliquam quamuis
fortiſſimam, à diabolo liberari, niſi per ſolum vnigenitum filium Dei, fortaſſe nimis vltronea
dilectio vel gratia Dei nimis importuna videbitur eius humilitas vel indignatio filij Dei. Et
quidem dicimus eis illud Apoſtoli, decebat enim eum per quem omnia, & propter quem om-
nia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis eorum per paſſionem conſumma-

Hebr. 2

ri, ſed non illis eſt ſatis. Inſequuntur enim & dicunt: Quomodo illum decebat, vel cur decebat,
ſi adeò non erat nobis neceſſaria incarnationis vel mortis ipſius iniuria? Ad hoc multa ſunt

1 Tim. 6

quæ dicantur, ſed ei qui non ex contentione eſt, qui acquieſcit veritati, ſufficiunt pauca de plu
ribus. Primò dicendum, non aliter genus humanum a qua vel iuſta redemptione potuiſſe ſal-
uari, niſi is qui ad redimendum vel ad ſaluandum propiciator accederet, prius ipſam quæ pec
catum admiſerat naturam induiſſet, vt in ipſa pro cunctis eiuſdem naturæ reatibus, dignam
Deo ſatisfactionem efficeret. Hoc autem angelicæ naturæ omnino impoſſibile erat, vt ſcili-

Angelus non poteſt humanam naturā aſſumere ī ſeſe.

cet hominis naturam aſſumeret, vt humana ſe anima veſtiret. Nihilo quippe angelicus ſpiri-
tus humana ſubtilior eſt anima, vnde nec alter alteri, ſcilicet angelicus ſpiritus humano ſpiri-
tui capabilis eſt, nec alter alterius eſt capax. Solus denique Deus, ſpiritus increatus, ſpiritus
incircumſcriptus, cum nullius ipſe ſit capax, omni rationali ſpiritui ſiue angelico ſiue humano
capabilis eſt. Proinde cum quis diabolico dicitur plenus ſpiritu, non hoc exiſtimandum eſt,
quòd ſubſtantiam humanæ animæ ſubſtantia diabolici ſpiritus ingreſſa ſit, ſed quod in occul-
tas corporis cauernas irrepſerit, animamq; in ſuis ſedibus deprehenſam, tartareis diuerberet fla
gellis, inficiat venenis, vel inflammet incendijs. Quomodo ergo angelus humanam naturam

Angelus non eſſet ſufficiēs redēptiōis noſtræ pretiū.

aſſumeret? qualiter hominis animam qua non eſt ſubtilior indueret? Præterea nec angelica na
tura noſtri comparatione, qui terra ſumus, aurum optimum eſt, ac proinde quilibet angelus
non tanto pretioſior eſt homine, vt venundatus hæreditatem æqui ponderare poſſet. Quid e-
nim eſt angelus ſecundum naturam, niſi creatura rationalis & immortalis? Planè & homo ſe-
cundum animam creatura rationalis & immortalis eſt. Præter quam & pulcherrimam corpo-
ris fabricam poſſidet, & vtroque, ſcilicet corpore & anima, vitæ æternæ beatitudine perfrui
poteſt. Et ita cum angelus ſimplam habeat, homo duplam perennis gloriæ ſtolam habiturus
eſt. Igitur hoc vnum noſtræ ſaluti erat neceſſarium, vt Deus qui dilexit mundum, non lega
tum mitteret, ſed filium ſuum daret vnigenitum, qui diuina potentia faceret, quod neque le-
gatus, neque angelus facere poſſet, id eſt, humanam ſubtilitate diuinitatis ſuæ penetraret ani-
mam, totamq; ſibimet in vnam eandemq; perſonam coniungeret, vel vniret hominis naturam,
quam & pro debito Adæ dignum pretium, vtpote quouis angelo longè & incomparabiliter
pretioſior, æterno patri offerret, videlicet electus ex millibus, eo quòd caput eius aurum opti-
mum ſit, id eſt, pater eius ſolus & verus Deus ſit, & ipſe eiuſdem patris vnigenitus & conſub-

Cant. 5

ſtantialis filius, ac proinde verus Deus ſit. Nonne ergo hoc decebat illum? Nonne hoc opus
verè diuinum eſt & ſufficiens verè diuinitatis argumētum? Nonne hoc opus non minus clemen
tiæ quàm potentiæ capiti eius aureo glorioſum eſt inſigne, quia voluit & ſolus potuit noſtram
aſſumere naturam, voluit & ſolus potuit totum genus noſtrum in ſtatera crucis grauiſſimè præ
ponderando comparare? Verè ergo, vt Apoſtolus ait, decebat eum per quem omnia & pro-

Hebr. 2

pter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis eorum per paſſio-
nem eorum conſummari. Nunc ad euangelicæ lectionis ſeriem redeamus. [Poſt hæc venit
Ieſus in Iudæam terram, & illic demorabatur cum diſcipulis ſuis & baptizabat.] Baptiſmi
nomen vbicunque poſitum vel nominatum fuerit, tantæ magnitudinis eſt, vt totum auditoris
animum confeſtim impleat, tantiq; ſplendoris, vt proprietatem faciei ſuæ vix perſpici niſi ab
exercitato inſpectore permittat. Siquidem plerique lecta vel audita narratione hac, quia ve

Qualis baptiſmus. Chriſtianū eius paſſione.

nit Ieſus in Iudæam terram & diſcipuli eius, & illic demorabatur & baptizabat, ita maieſtate
nominis complentur, vt non vacet illis cogitare aut quærere, vnde primum eiuſdem ſacra-
menti virtus aut vtilitas exorta ſit. His autem qui fidei ſacramentis plenius imbuti ſunt, du-
bium non eſt, quia baptiſmi Chriſti virtus vel autoritas ab ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti
morte & reſurrectione initium ſumpſit: quando iam mortuus ſanguinem & aquam de late-
re ſuo lanceatus effudit, Paulo dicente, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in
morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſur
rexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. De qua re
ſupra

ſupra in libro ſecundo plenius dictum eſt. Cum ergo nunc baptizaſſe legitur Ieſus, quomodo vel qua virtute baptizauerit, quærimus: maximè propter eos, qui diſcretionem non habentes, & ſola nominis huius, id eſt, baptiſmi reuerentia præoccupati, nullam eſſe eius æqui æquiuocationem, niſi per litis moleſtias audire patiuntur. Et quidem difficilius quæſtionis huius finis inueniretur, niſi prouidus Euangeliſta poſt aliqua diceret: quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius, nunc ex eo dicto facilior quæſtionis exitus aperitur: quia videlicet cum oppoſita ſint hæc, baptizabat & non baptizabat, & vtrumque ſimul eſſe non poſſit, liquet profectò, quod Ieſum baptizaſſe hoc loco ſecundum vulgatam opinionem dixit, quã & rurſum ponit, vt deſtruat vel corrigat, cum dicit: Vt ergo cognouit Ieſus, quia audierunt phariſæi, quia Ieſus plures diſcipulos facit quam Iohannes, & baptizabat, quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius. Hæc enim dum dicit, priorem ſententiam deſtruit, qua Ieſum baptizaſſe nunc ait, demorantem in Iudæa cum diſcipulis eius, famamque hanc per diſcipulos Iohannis æmulantes diſperſam fuiſſe innui, maximè Iudæis inuidentibus, & inuidiam concitantibus, ſicut in ſequentibus declaratur per quæſtionem, quæ ex diſcipulis Iohannis cum Iudæis facta eſſe narratur.

Quõ Chriſtus baptizabat & nõ baptizabat.
Iohã. 3

Diſcipuli namque Ieſu baptizabant, quod ipſi reuera imputandum erat, quia de eius authoritate baptizabant, imo & priuilegium ſupra diſcipulos Iohannis pro tanti magiſtri magnitudine non fruſtra vendicabant, quia Iohannes quidem ſignum fecit nullum, hic autem tantus erat vt multi crederent in eum, videntes ſigna quæ faciebat. Præterea, Iohannes huic teſtimonium perhibebat, tantoque minor illo erat & paulatim minuebatur, vt corrigeam calceamenti eius ſoluere ſe indignũ fateretur. Ipſi ergo Ieſu imputandum erat, quod baptizabant diſcipuli eius: verum non ab inuidentibus vel calumniantibus, ſed à fideliter credentibus, & in magiſterio diſcipulorum dignè magiſtri gloriam diligentibus.

Baptiſmus diſcipulorũ Chriſti.
Matt. 3.

Veruntamen vt ſupra quærere propoſitum eſt, quo modo vel qua virtute diſcipuli Ieſu, vel, ſi mauis, ipſe Ieſus per illorum miniſterium baptizabat? Nunquid eadem regula vel efficacia, qua nunc diſcipuli eius, imo per diſcipulos vel miniſtros ſuos ipſe baptizat? Non vtique eadem regula, quia neque data fuerat eadem regula baptizandi, ſine qua nuſquam poteſt agi baptiſmus Chriſti: quia non ante, ſed poſt reſurrectionem ſuam tradidit illam, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti. Non ergo eadem efficacia baptizabant, quia necdum apertum erat (de quo iam ſuperius dictum eſt) viuifici templi latus dexterum, vt inde cum ſanguine aqua egrediens, iuxta Ezechielem: Omnes aquas ſanaret, & virtutem illis regenerationis afferret. Nondum erat mare rubrũ, id eſt, huius baptiſmi ſacramentum Chriſti ſanguine ſacratum. Quomodo ergo qui baptizabantur per hoc mare, quod nondum erat, tranſiſſe dicuntur? Nondum agnus erat occiſus, & iam filij Iſrael per mare rubrum tranſiſſe putantur? Vt quid poſtea verus iſte agnus occiditur, eiuſque ſanguine poſtes conſecrantur, ſi iam Pharaonis & omnium Aegyptiorum primogenita interierunt, & omnes in mari rubro ſubmerſi ſunt, id eſt, ſi hoc baptiſmo baptizabant diſcipuli Ieſu, quo nunc dum baptizamur, omne peccatum, tam actuale quàm originale obruitur.

Mat. vlt.
Ezec. 47
Iohã. 19.
1. Cor. 10
Exod. 12

Sed dicit aliquis: Ideirco baptizabant diſcipuli Ieſu, vt qui baptizabantur, ad futuram Chriſti redemptionem pertinere mererentur. Hoc ſanè rectè conceditur, dummodo remiſſionem peccatorum, quæ eſt ipſe ſpiritus ſanctus, neque mortuorum, neque viuorum aliquis ante Chriſti paſſionem aliquo baptiſmate accepiſſe credatur. Vnde in eodem hoc Euangeliſta ſcriptum legitur: Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Igitur quia ſecũdum authoritatem euangelicam non habemus, quod diſcipuli Ieſu de præcepto vel regula baptizandi quicquam acceperunt, niſi hoc tantũ quod nouiſſimè Nicodemo ad ſe venienti dixerat: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei: indubitanter tenendũ eſt quia nõ expectata baptizandi traditione vel regula: quippe quam nec interrogare nouerant, nec vllam aliam eſſe putabant, niſi ſecundum quã Iohannes baptizabat, ſcilicet in pœnitentiã: baptizabant & ipſi quomodo ab eodem Iohanne baptizati fuerãt, ſcilicet abſque catechizatione crucis, mortis, vel reſurrectionis Chriſti, abſque neceſſaria diſtinctione perſonarum, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: & hoc ipſum quamdiu Iohannes ſuperfuit.

Ante paſſionẽ non dabatur remiſſio peccatorum per baptiſmum.
Iohan. 7

Nam poſtquam ille traditus eſt, & Ieſus in prædicationis officium ſuccedens, vt Euangeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas euidenter atteſtantur (quod iam alio loco dictum eſt) in Galilæam venit, nuſquam diſcipuli Ieſu baptizaſſe leguntur. Nec enim hoc illis ante reſurrectionem ſuam præcipiebat ipſe Ieſus. Et quidẽ conuocatis duodecim Apoſtolis, cum daret illis virtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, mittens illis ad prædicandum. Item cum & alios mitteret ſeptuagintaduos, nihil de baptizandi miniſterio loquebatur eis, ſed tantũ vt prædicarẽt, dicentes: Pœnitẽtiã agite, appropinquabit enim regnum Dei, quod extunc intra nos eſt, ex quo per mortẽ regis noſtri Dei & hominis Chriſti, per mortem (inquam) & reſurrectionem huius magni regis, princeps mundi huius iudicatus, & foras miſſus eſt. Vbi enim toto tempore prædicationis Chriſti, id eſt, à traditione Iohannis, vſque ad paſſionẽ eiuſdem domini noſtri, diſcipulos eius baptizaſſe, vel ipſum Ieſum hoc illis inuenimus præcepiſſe? Igitur cum audimus, quia baptizabat Ieſus, imo diſcipuli eius, non ita magnitudine

Matt. 4
Marc. 1.
Luc. 4.
Matt. 10
Luc. 10.
Matt. 4.
Luc. 17.
Iohã. 18.

nominis baptiſmi opprimamur, vt non diſcernamus rem ipſam, vel faciem eius, talemq́ baptiſmum agi putemus, qualem apoſtolis à Chriſto poſt reſurrectionem eius mandatum eſſe non dubitamus. [Terra Iudæa cui præerat Pilat⁹, quarta pars regni.] Sanè Iudæam terram, quo venit, vel vbi demorabatur Ieſus & diſcipuli eius, illam Iudaici regni quartam partem hic appellat Euangeliſta, quam Pontius Pilatus procurabat, in qua Ieſus poſt illa, quæ Hieroſolymis facta vel dicta ſunt, demorabatur (vt dictum eſt) & baptizabat. [Erat autem & Iohannes baptizans in Enon, iuxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant, & veniebant, & baptizabantur.] Enon locus eſt, in quo & Salim vicus, octauo lapide à Scythopoli, in campo qui Salomias dicitur. Ibi (inquit) erat & Iohannes baptizans. [Iohan.1.] Vt quid baptizare cœperit Iohannes, ſuperius iam dictum eſt, videlicet vt illo baptizante, Chriſtus manifeſtaretur in Iſrael. Sic enim ipſe dixit: quia ego neſciebam eum, ſed vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans. Cur ergo à baptizandi officio non ceſſabat, quoniam quidem Chriſtus manifeſtatus erat? [Nondum enim (inquit) miſſus fuerat in carcerem Iohannes.] Opportunius atque rationabilius ceſſaret, cum in carcerem miſſus, baptizandi facultatem amiſiſſet, etiam ſi vellet, ac proinde neminem tanquam de mutatione ſententiæ ſuæ ſolicitum redderet, velut qui populum fruſtra tanto clamore permouiſſet, nonnunquam baptiſmi vſum magis propter vnum hominem, quàm propter regnum Dei, tam cito deſiturus inchoaſſet. Et quidem hoc tempore opportuno ſciendum erat, quod propter manifeſtãdum vnum hominem Chriſtum baptizans in aqua veniſſet, ſed tempus tunc loquendi non erat, vt hoc & cætera omnia iam diceret. Baptizabat itaque & pœnitentiam prædicabat tam diu, donec in carcerem mitteretur. [Baptiſmus paſſionis. Luc.12.] Quo facto nec diſcipuli eius, nec Ieſus, vel diſcipuli eius vſquam baptizaſſe leguntur, donec ipſe prior baptizaretur illo baptiſmo, de quo ait: Baptiſmo habeo baptizari, quomodo coartor vſque dum perficiatur? Baptizandus nanq́ erat paſſione ſua, quoniam & ipſe adhuc iuxta prophetam ſordida habebat veſtimenta, ſcilicet membra carnis [Zacha.3] corruptibilia paſſibilia, atque mortalia: quibus ablatis vel depoſitis per expoliationem mortis, reciperaret eadem per gloriam reſurrectionis candida facta, id eſt, impaſſibilia virtute immortalitatis. [Facta eſt ergo quæſtio ex diſcipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione, & venerunt [Matt.11.] vſque ad Iohannem.] Ecce nunc quoque tantus tamq́ vehemens flauit ventus, vt non ſolum harundo aliqua, ſed & adulta iam arbuſcula, eius impulſu agitari poſſe videatur. Creſcente nanque Ieſu, & iſto iam incipiente minui (quod fieri oportere fuerat & ipſe proteſtatus) æmulati ſunt diſcipuli eius, Iudæis malitioſè ſolicitantibus & inuidiæ flammam concitare volentibus, vt teſtimonium Iohannis, quod perhibuerat de Ieſu, diſcipuli eius infirmare conarentur, extorquendo videlicet ab illo ſermonem de Ieſu, qui à priori teſtimonio diſſonare videretur.

[Diſceptatio de baptiſmo Iohannis & Ieſu.] Verbi gratia: Puta dixiſſe Iudæos: Ecce habemus duos Baptiſtas, cuius eorum baptiſmus melius purificat? Cuius (inquiunt diſcipuli Iohannis) niſi eius, qui aquas iſtas primus inuenit, primusq́ mortalibus oſtendit? Baptiſta noſter non ab hominibus, neque per hominem, ſed per verbum domini cum eſſet in deſerto ſolitarius baptizare didicit, atque inde huc veniens, iuniorem illum (ad quem omnes modo veniunt) vt cæteros ipſe baptizauit. Econtra Iudæi: Nonne magiſter veſter (inquiunt) baptiſmo ſuo purificationem baptiſmi illius prætulit, dicens: Ego baptizo in aqua, ille vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni? Nonne ſe indignum dixit ſoluere corrigiam eius calceamenti? Itaque facta quæſtione huiuſmodi, venerunt (inquit) ad Io[Mat.20. Luc.22.]hannem. Nec mirum rudes eatenus diſcipulos contendiſſe de purificatione baptiſmatum, vel dignitate magiſtrorum, cum & magni apoſtoli, iam inſtante paſſione magiſtri, contenderint quis eorum videretur eſſe maior in regno cœlorum. Vſque ad Iohannem venerunt. Multum inſtanter & animoſe quæſtionem ventilarunt, qui ventoſam eiuſdem quæſtionis machinam vſque ad turrim illam perduxerunt, quæ fundata erat ſupra petram altiſſimam, longe eminentiorem multoq́ fortiorem harundinibus noſtris, quæ huiuſmodi vento ſolent quamlibet in partem leuiter agitari. Nam vt nouerimus, quod vſque ad illum venerint hac intentione, vt eum deuocarent à teſtimonio Chriſti, verba ipſa ſatis euidenter hoc innuunt, quæ fuerunt huiuſ[Tẽtatur Iohãnes ad æmulandum contra Ieſum.]modi. [Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes currunt ad eum.] Summa eorum quæ ab illis dicta ſunt, vel dici potuerunt, ita breuiter expreſſa eſt, vt in ſingulis penè dictiunculis vis inſita lateat, quæ permouere potuiſſet, niſi ſolidum, prudentem, & bene (vt prædictum eſt) in veritate fundatum animum offendiſſet. Primò, vt ſæpè ventus vrens blando ſuſurro præludit, blandiuntur, & dicunt: Rabbi, quo [Mat.23. Marc.12] prænomine gaudere ſciebant molles auriculas ſcribarum & phariſæorum, ſicut & dominus: Amant enim (inquit) primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Nuſquam enim præter hunc locum inuenimus eum vocatum eſſe Rabbi, nec ab ipſis qui quærentes ab illo conſilium ſalutis dicebant, quid faciemus & nos, nec ab aliquibus in quibuſlibet euangeliorum locis. Quod & ſi quando dici potuit, & ab Euãgeliſtis, vt ſuperfluum, rectè prætermiſſum eſt, hoc tamen loco nullatenus omitti debuit, ob ſignificãdam magnitudinẽ præſentis adulationis. Hoc itaq́ magnifico prænomine præmiſſo, quo ad conſenſum ipſorum, putare

putare

*pferre.

putaretur poſſe deflecti, vt domino Ieſu ſtuderet ſeſe *præferri. Qui erat (inquiunt) tecum trans Iordanem, &c. Notandum diligenter quanta arte, quamque accuratis agitur inſidijs vt Iohannem pœniteat teſtimonij, quod domino perhibuit. Duabus nanque præcedentibus propoſitiunculis, duas obliqua excuſatione ſubnectunt, hoc modo: Qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat: & cui teſtimonium perhibuiſti, ecce omnes veniunt ad eum. Qui trans Iordanem tecum erat, ſeque tuis manibus vt minor ſubmiſerat, ecce hic in Iudæa ſuper te eſt, & ſua ſeorſum authoritate baptizat. Et cui tu teſtimonium perhibuiſti, indiſcreta humilitate nimium te ſubijciens illi, & gloriam tuam dans alteri, ecce omnes te neglecto, veniunt ad eum, tuumque baptiſmum paruipendentes, illum iuniorem certatim expetunt. *Praua inſectio Iudęorũ* His & huiuſmodi dictis Iudaico liuore concinnatis hoc agebatur, vt fideliſſimi teſtis animus à veritate, cui teſtimonium perhibebat, auerteretur, atque ita baptizantium rupta concordia, baptiſmi vel pœnitentiæ remedium, facilius quaſi rationabiliter contemni videretur. Nam phariſæi & Iudæorum quàm plurimi ſpreuerunt conſilium Dei, non baptizati baptiſmo Iohannis: *Luc. 7.* quippe qui expectabant falſi & fallentes, Meſſia regnante in regno eius ſuperbire, non de peccatis ſuis humiliari, vel pœnitentiam agere, gentes vniuerſas ſpoliare, non duas tunicas, aut duplices eſcas cum gentibus diuidere.

Finis libri tertij.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOANEM COMMENTARIORVM LIB. IIII.

QVia reuera Iohannes lucerna ardens & lucens eſt, merito nos in lumine eius exultamus, *Iohan. 5* ſi tamen ipſum lumen eius agnoſcimus, quod Iudæi cognoſcere noluerunt. Et ideo volentes exultare ad horam, id eſt, temperale terreni regni gaudium ab illo, quem Chriſtum eſſe exiſtimauerunt, feſtinantes præripere, competenter exultare non potuerunt. Eſt autem lumen eius, humilis veritas, & vera humilitas, qua totus in corde & in ore præfulgens, veras inanis glorię, quæ ſtultis lumen eſſe videtur, tenebras admittere non poterat. *Iohãnes contemptor inanis glię* Cum ergo mittunt imo & veniunt Iudæi ad Iohannem, quæſtionem (vt prædictum eſt) de purificatione facientes, & ille teſtimonium perhibet veritati, bene & laudabiliter in lumine eius exultamus, non ad horam, ſed ad verum & integrum diem, non ad tempus, ſed ad intemporalem tendentes æternitatem, dum radiantem per os eius libenter amplectimur veritatem. Hoc itaque loco quid reſponderit, audiamus. [Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo] *Pſal. 53.* Ac ſi diceret: Quid me ò fautores importuni tantopere vocatis Rabbi? *Eccl. 45* Quid maiore quàm ego ſum vocabulo, me quaſi honorantes extenditis? Hoc nomen eius eſt, & illi congruit, qui ſolus nullius indiget, qui ſolus habet, docetque hominem ſcientiam, dat præcepta viuendi, legemque vitæ ac diſciplinæ ſubiecto ſibi impartitur homini. Et hic longè homines excellit, quorum nemo accipere poteſt quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. *1. Cor. 4* *Iohan. 1.* Omnes enim aliunde acceperunt, ſinguli de plenitudine alterius donum expectant proprium. Omnis ergo homo prohibendus eſt, ne amet vocari ab hominibus Rabbi: quippe cum Moyſen nuſquam *Exo. 36.* ſcriptura ſacra hoc nomine appellare conſueuerit, quia videlicet legem non de ſuo dedit ſed aliunde vt daret ipſe accepit. Quapropter nolite me vocare Rabbi, ſed vocate me diſcipulum veritatis, quia profecto cum & ego ſim homo, non potuiſſem quicquam accipere, niſi fuiſſet mihi datum de cœlo. Nunquid vero nunc primum dico, quod non ſim ego Deus, ſed tantum homo? [Vos ipſi mihi teſtimonium perhibetis, quod dixerim: ego non ſum Chriſtus, ſed quia miſſus ſum ante illum.] *Iohan. 1.* Quando miſiſtis ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas, vt interrogarent me, tu quis es: Confeſſus ſum & non negaui, & confeſſus ſum, quia non ſum ego Chriſtus, & dixi: Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, &c. Quod ergo nunc ita dixerim: *Iohãnes nõ erat Chriſt⁹, ſed pur⁹ homo.* Vos mihi nunc teſtimonium perhibebitis, in eo quod dicitis: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti. Nequaquam ergo nunc primum me purum hominem eſſe cognoui, quia vos ſcitis, vos memores eſtis, & nunc mihi teſtimonium perhibetis, quod dixerim: Ego non ſum Chriſtus. Quod ſi dixiſſem, profecto plus quàm hominem me eſſe affirmaſſem: quia Chriſtus plus quàm homo eſt, quia non tantum homo, ſed & Deus & homo eſt. Quapropter illi ſoli dicite Rabbi, quia magiſter veſter vnus eſt

Chriſtus

Matt. 3. Iohan. 1. 1 Cor. 4. Chriſtus, de quo & dixi, iam & audiſtis, quia de plenitudine nos omnes accepimus. Illius itaque vos mecum eſtote diſcipuli: Quid enim habeo quod non de plenitudine eius acceperim? Si autem accepi, quid me gloriari vultis quaſi non acceperim? Soli illi gloria eſt, quia de nullo accepit, quia plenus eſt, & non illi de cœlo datum eſt, quia cœlum ipſum eius eſt. Iam nemo mihi moleſtus ſit, ſi ſpiritus poteſtatem habens aſcenderit ſuper me, locum meum non deſeram. Locum (inquam) meum, modulum meum non excedam. Noui ego locum meum, hunc ſcilicet, quia non ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum ante illum. Vultis audire quid ille, & quid ego ſum? Vultis nunc iſtud cognoſcere per ſimile, quod vobis eſt bene cognitum? [Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem eius. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt.] Noſtis hoc quicunque aut nuptias egiſtis, aut nuptijs interfuiſtis, quanta ſponſi & amici eius diſtantia ſit. Sed cur ò Iohannes amice ſponſi, non apertè, ſed quaſi ſub velamine vtranque, ſcilicet diuinam & humanam Chriſti naturam commemoraſti? Poterat enim ſic dici: Qui Deus & homo eſt, ille Chriſtus eſt. Nam illud quod dictum eſt, qui habet ſponſam, ſponſus eſt, non quidem ſic accipimus, ac ſi dictum fuiſſet: Non ego qui purus homo ſum (vt quilibet veſtrum) Chriſtus ſum, quia Deus non ſum: ſed ille Chriſtus eſt, qui & antequam homo eſſet Deus erat, ſed poſtquam homo factus eſt, nihilominus ſecundum ſuam naturam Deus eſt, propter aſſumptam vero hominis naturam, Chriſtus eſt: quomodo quilibet ſponſus & antequam ſponſam acciperet vir erat, & poſtquam accepit illam, nihilominus natura, vel ſexu ſuo vir eſt: propter coniunctum vero ſibi ſexum fœmineum ſponſus dicitur & eſt. Nos ergo ſic dictum eſſe hoc accipimus, & inde Chriſtum eſſe ſponſum cognoſcimus, quia non hominem tantum, ſed Deum & hominem eſſe credimus & confitemur. Nam niſi prius illud crederemus, hodie illud Dauidicum præconium: Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, cæteraque huiuſmodi teſtimonia ſcripturarum nequaquam intellegeremus. At illi necdum credebant, necdum ſciebant Chriſtum Deum eſſe & hominem. Non ſic expectabant Meſſiam, vt Deum fore crederent, ſed hominē, quamuis magnum, tamen hominem tantum. Cur ergo ò Iohannes lucerna mundi, non ſaltem diſcipulis tuis apertè prius Chriſtum Deum & hominē eſſe oſtendis, quorum tarditatem ipſe melius noſti, ſed tanquam perfectis, & in fide Chriſti exercitatis myſtica & alta proloqueris, quorū ſuperficiē vix aduertere poſſint? Videlicet quia non iam ante paſſionem Chriſti expedit iſta prædicari. Nec enim ratio diuinitatis admittit eundem Chriſtum agnoſci, quis vel quantus ſit, & ſecundum dignitatem ſuā honorari vel adorari, prius quàm per acto quod à patre iniunctum eſt ſeruitio, ſedeat ad dexteram maieſtatis in excelſis. Hic ordo neceſſarius erat noſtræ ſalutis, vt priuſquam ſibimet exigeret ea quæ Dei ſunt, ageret ipſe, vel pateretur ea quæ hominis ſunt. Vnde & cum duodecim Apoſtolis daret virtutem & poteſtatē ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent, & mitteret eos ad prædicandum, nō ſeipſum illis prædicare iubebat, ſed hoc tantum vt pœnitentiam homines agerēt, & hoc ſcirent, quia appropinquaret regnum Dei. Itaque & Iohannes quia quæſtionibus pulſabatur, & ideo de magnitudine Chriſti, quæ eſt diuinitas eius, omnino reticendū non erat. Rurſus vero ſui non erat officij, prædicare incarnationem eiuſdem filij Dei, ſed tantum baptizare & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum Dei, ſic teſtimonij ſui dicta temperabat vt & veritatem non taceret, & tamen vulgo dijudicandam aut conculcandam non exponeret. Ait ergo: Qui habet ſponſam ſponſus eſt. Quod præter hanc, de qua iam dictum eſt, latentis intrinſecus myſterij gloriam, quam iuxta Pſalmiſtam: Cœli enarraturi erant, ita vt non eſſent loquelæ, neque ſermones, quorum non audirentur voces eorum, quorum ſonus in omnem terram, & verba in ſines orbis terrarum exitura erant, dicendo: In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo: Exultauit vt gygas ad currendam viam, præter hanc (inquam) interiorem gloriam, in ſuperficie quoque vtilitatis habet plurimum, quod præſentes quoque ædificare, & à ſua poterat nimium carnali æmulatione compeſcere. Siquidem nemo illorum erat, qui execrandum eſſe neſciret adulterium, vbi paranymphus, ſponſum ſe eſſe mentitus, creditæ ſibi ſponſæ audeat commaculare thalamum. Verbi gratia: Pater Abraham ſeruum ſuum fidelem eſſe arbitratus, per Deum cœli adiuratum dirigit, vt vxorem accipiat filio ſuo Iſaac, dans illi quæ ſecum portet de omnibus bonis ſuis. Ille Rebeccam ad puteum inuentam allocutus, & aquas haurientem contemplatus, quia ſpecioſa erat, primo armillas tradens, & inaures appendens auribus, animo illius iam bene præparato, tandem à parentibus illius obtinet, vt fidei ſuæ credita, domino ſuo Iſaac tranſmittatur. Nunquid iſte cum ſeruus ſit Iſaac, ſi ipſum Iſaac ſe eſſe mentiatur, puellæ pulchritudine delectatus, & domino ſuo præripiat eius amplexus, impunitus dimittetur? Nemo vtique illorum erat, qui ne ſciret execrandum hoc eſſe facinus, cuius ob magnitudinem ſeruilibus pœnarum modis merito puniretur. At nūc quia ſeruilem conditionem fidelitatis honore ſupergreſſurus eſt, idcirco magnus in domo nuptiarum ſponſique domini ſui paranymphus ſtans, & audiens eum, & gaudio gaudens propter vocem eius gratulantis ſuper induſtria vel ſedulitate ſua, quod condignam ſibi puellam adduxerit. Planè huic

Margin notes: Ieſus eſt ſpōſus. i. Deus, & homo. — Pſal. 18. Cur Iohannes nō apertè dixit Ieſum eſſe Deum & hoīem. Reſponſio. — Matt. 10 Prudēs reſpōſio Iohānis Matt. 3. — Pſal. 18. — Exēplū de ſeruo Abrahę, quærēte ſpōſam filio Iſaac. Gen. 24

huic ſimile Iohannes illud aſſerit, quod venit ipſe in aqua baptizans, parare dño plebem perfe-
ctam. Cum enim dixiſſet, qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit
eum, gaudio gaudet propter vocem eius, concluſit ſic: Hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Luc. 1.
Quod gaudium? Hoc videlicet, quod eius qui habet ſponſam, & inde ſponſus eſt, amicus ſum, &
quod ante illum miſſus ſum, & quod primitiuam diſcipulorum eius eccleſiã, baptiſmi mei aquas
haurientem allocutus, armillis bonorũ operũ adornaui, & inaures appendi, dicendo: Appropin
quabit regnũ Dei; & ſic vſque ad vnigenitum filium Dei patris perduxi, dicendo: Ecce agnus dei
cui mox copulabitur, matre ſua Sara. i. ſynagoga, mortua præ infidelitate, & implebit faciem or
bis ſemine. Hoc (inquit) gaudium meum eſt, & hoc impletum eſt, ita vt alius quid non ambiam. Gaudiũ
Quid mihi dicitis, tu ipſe eſto ſponſus? Sponſus ille vocetur & ſit, cui ſponſa debetur. Meum Iohãnis
quippe gaudium impletũ eſt in hoc, quod ſum ſponſi amicus: in hoc, ꝙ ſto in triclinio & audio eũ impletũ
gaudens propter vocem eius, propter teſtimonium eius quod & vos audituri eſtis, quo me bea- Matt. 11.
tificat, dicens: Inter natos mulierum non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta, &c. Cum ergo hæc di
ceret Iohannes eis, qui ſe ſupradicta quæſtione pulſauerant, & de illo exiſtimari volebant ipſo au
thore ſupra id, quod ex ipſo audiebant & videbant, alij quidem nimium fauentes, alij vero mali-
tioſè teſtimonium, quod domino perhibuerat, imitatione vocis eius infirmare, vel annulare mo-
lientes: cum idcirco illis ſimilitudinem de ſponſo & amico obijceret, nonne ſemetipſos reprehen-
dêre diſcipuli eius, qui magiſtro nimium fauebant? nonne intra ſemetipſos erubeſcere Iudæi po
terant, qui teſtimonium eius de Chriſto, quod imminuere tentauerant, econtra potius augeri vi-
debant? Proinde verus ac dignus ſponſi paranymphus, integer amicus, dignè in æterno cœli tri
clinio ſtat coram illo, & audit vocẽ eius, & gaudio gaudet, quod ab illo non auferetur. Digne Luc. 10.
per omnia hic omnibus paranymphis in exemplum proponitur, id eſt, omnibus qui ſponſę Chri Pyra-
ſti, videlicet ſanctæ eccleſiæ curam atque regimen ſortiuntur, vt nequaquàm adulterinis illam nymphi
oculis contemplentur, & vero ſponſo eius copulam ſeruentur. Nam quàm diu catholicam illi fi- ſunt ca-
dem prędicant, ſponſi amici, ſponſi vicarij, viri quoque vocantur, & ſunt, quia Chriſtus in eis lo tholici
quitur, & ipſius ſemen eſt verbum fidei, quod per illos ſuſcipitur. Vbi autem quippiam eorum, docto-
quæ à fide Chriſti aliena ſunt, auribus eorum inferre moliuntur, adulteri ſunt, quia non Chriſtus res Adul
in eis loquitur, & velut alieno corpore ſponſa commaculatur, cum talibus errorum magiſtris ſe teri, hæ-
ſummitti patitur. Quam eius voluntariam paſſionem Paulus de pręcipuis ſponſi huius ami retici.
cis vnus, magno clamore redarguens: Nunquid (ait) Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomi 1. Cor. 1.
ne Pauli baptizati eſtis? Dicebant enim illi diſſenſiones habẽtes inter ſe: Ego quidem ſum Pauli,
ego autem Apollo, ego vero Cœphæ. Et hoc modo non quidem Paulus aut Cœphas ſiue Apol
lo adulterabant ſponſam Chriſti, erant enim fideles eius miniſtri, ſed pronæ in adulterium eius
animæ conabantur amicos ſponſi ſui ad adulterandum prouocare. Verum quacunque ex
parte ſiue eius, quæ ſponſa dicitur, ſiue eorum qui amici dicuntur, adulterij proueniat fomes, te-
ſtimonium hoc verum eſt, & diſſolui non poteſt. Qui habet ſponſam ſponſus eſt, id eſt, ſolus ille,
qui cum Deus eſſet, humanam ſibi naturam vnire dignatus eſt, ſolus ex omnibus ille, & non a- Vnus e-
lius ſanctæ eccleſiæ ſponſus eſt, & quicunque alius ſe ingeſſerit adulter eſſe poteſt, ſponſus eſſe nim ſpõ
non poteſt. Huic autẽ (quem ſponſi huius omnes imitantur amici) vero amico ſatis eſt, quia ma- ſi ſpõſus
gnum eſt, quia plenum gaudium affert, quod dignus habitus eſt, ſtare & audire eum & eſſe con-
ſcius eorum, quæ cum ſponſa geruntur ſecretorum cœleſtium. Quid ergo ſupereſt? quid de reli-
quo faciendum eſt? Ait: [Illum oportet creſcere, me autem minui.] Hactenus (inquit) ſolo vocis Quõ Io
teſtimonio clamauerim, quod ille maior me ſit, & quod prior me fuerit, deinde rebus euidenti- hannes
bus oportet certum fieri, quod non ego Chriſtus, ſed ante Chriſtum miſſus ſum, quod ille non vt minui-
ego homo tantùm, ſed & Deus. Hoc enim mihi minui, & illi creſcere eſt, non quod mihi collata tur, &
menſura decreſcat, vel eius immenſitas augeſcat, ſed quod in notitiam vobis veniat longè inæ- creſcit
qualis vtriuſque quantitas. Aliàs autem & verè ſecundum naturam hominis, quia paulo minor Ieſus.
eſt ab angelis, creſcere habet, primo ſignis & prodigijs, deinde ordine mortis, reſurrectionis, & Pſal. 8.
aſcenſionis, & ſic accipere nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu Phil. 2.
flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & in omnes gentes pœnitentia prædicetur, & re- Luc. 24.
miſſio peccatorum. Sic omnino fieri oportet, ſic expedit, ſic neceſſarium eſt humano generi, vt
adoretur ſedens ad dexteram maieſtatis in excelſis. Interim me oportet minui, nec quis confi- Hier. 17.
dat in me puro homine, & ponat carnem brachium ſuum, quod mox fieri videbitis, quando
traditus & decollatus, ad inferos deſcendam, nihil dignum agens hoc nomine Chriſti, quod
vos mihi importunè imponitis. Quibus peractis tunc demum non ſolum vobis, ſed & toti
mundo decantabitur comparatio mei, quem Chriſtum eſſe putaſtis, & eius qui vere Chriſtus Luc. 4.
eſt, contra quem veſtris quæſtionibus depugnaſtis, tunc iſtud ſcietur & dicetur, quantum il- Matt. 13
lo, quem filium Ioſeph dicitis, minor ego ſim quem Zacharias genuit, quod vos diſſimulantes Luc. 1.
pro eo, quod ex deſerto incognitus, & iamdudum obliuioni traditus aduenit, Chriſtum me eſſe
arbitremini, qui de quibuſdam ſecretis & inuiſibilibus locis aduenerim. Nec dubita diſcre-
tione

In oībus Ieſus maior Iohāne. tione mea paruitas ab eius magnitudine diſtinguetur. Quem enim homo corruptibilis, mutus & loqui non valens, de carne ſua genuit, procul dubio minor dicetur, vt eſt, eo quem deus incorruptibilis & inuiſibilis, eloquens & omnia dicendo faciens de corde ſuo eructauit. Hæc & cætera

Pſal. 18. vbi palam omni mundo cœperint prædicari, ſonantibus cœlis, & gloriam enarrantibus huius filij dei, tunc indubitanter apparebit, quod monte quouis cœlum altius ſit, quod dies nocte ſub luſtri pulchrior ſit, quod ſol lucifero ſplendidior ſit. Hoc eius crementum, ipſa quoque natiuitatis ac paſsionis eius tempora, modus quoque & locus paſsionis eiuſdem pulchrè ſignificant.

Mat. 14 Marc. 6 Non enim natus eſt, vel patitur, quibus temporibus dies minuuntur, non vt ego Herodes, aut Pilati infauſto natalicio, ſed in paſchali patitur plenilunio, non ad ſaltationem vnius puellæ, ſed ad clamoſam petitionem totius ſynagogæ, non in abſcondito tenebroſi carceris, ſed ſub dio, palam omni cœlo, teſte omni mundo, extra portam ciuitatis, non decollatus, & capite imminutus, ſed patulo ligno exaltatus, & extenſus, figura crucis ſeſe orbem quadrifidum ad ſe trahere proteſtatur: [Qui de ſurſum ſuper omnes eſt.] Audiant & hoc, & cætera quæ ſequuntur, audiant Iudæi, & confuſione operiantur hæretici, contra quos maxime hoc euangelium (vt ſæpe dictum eſt) conſcribitur, qui Chriſtum ex Maria ſumpſiſſe initium, diabolico commentati ſunt ſpiritu: Qui deſurſum venit (inquit) ſuper omnes eſt. Dixerat quod oporteret illum creſcere, rationem ſubiungit, probans quod merito creſcat, quod merito mundus omnis de illo maiora

Qui deſurſum venit, ſup omnes eſt. quàm de ſe ſentiat. Cur (inquis) ille creſcit, cur tu illo creſcente minueris? Qui de ſurſum venit (ait) propter hoc ipſum, quod deſurſum venit, quod non ex traduce in vtero matris ſatus eſt, nec de nihilo, & non aliunde quàm de carne virginis prodijt, ſed in principio erat verbum & apud deum erat, & deus propter hoc dignè ſuper omnes eſt, maior omnibus eſt, excellentior omnibus eſt, non loco, ſed dignitate, nondum corpore, ſed honore: nondum carnis impaſsibilitate, ſed gratiæ & veritatis plenitudine. Omnes enim de deorſum ſunt, & propter hoc ipſum quod de deorſum ſunt, & de deorſum venerunt, de terreno patre, qui de terra ſumptus eſt, cuius materia vel initium terra eſt, & cum gratia creatoris cœlum fieri poſſet, terra factus eſt, quam ſerpens comederet, propter hoc iure infra illum omnes ſunt, & ille ſuper omnes eſt. Vnde & ſub-

Purus homo de terra eſt, & terrenus. ditur: [Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur.] Quid eſt enim eſſe de terra, niſi exiſtendi initium habuiſſe de terra, nihil amplius eſſe quàm quod ſumptum de terrena humani generis maſſa? Qui ergo eſt de terra (inquit) id eſt, cuius eſſe cœpit ex terra, de terra eſt, id eſt, terrenus eſt, quemadmodū & anteceſſor eius, de quo Apoſtolus: Primus (inquit) homo de terra terre-

1.Cor.15 nus. Terrenus omnino eſt omnis, qui terrenum fundamentum, id eſt, terrenum habet initium, ac proinde de terra loquitur, id eſt, terrena ſapit, terrenis ſenſibus inuoluitur. Quid ergo fieri o-

Ibidem. portet? quomodo illi ſubuenitur? Ait: Qui de cœlo venit ſuper omnes eſt, & quod vidit & audiuit hoc teſtatur: Qui de cœlo venit, & ideo cœleſtis eſt, vt ait idem qui ſupra Apoſtolus? Secundus homo de cœlo cœleſtis, vnde & ſuper omnes eſt, vt prædictum eſt, iſte quod vidit & audiuit, hoc teſtatur, videlicet vt de plenitudine eius nos omnes accipiamus, & aliquid de cœlo loqui ſciamus, qui non niſi de terra loquebamur. Ecce aperuit quo tendat, id eſt, ad quid dixerit, ſuper omnes eſt, vel quomodo aut ſuper quos omnes eſt. Ait enim: Quod vidit & audiuit, hoc teſtatur, videlicet ſuper eos omnes eſt, qui futurum eſſe teſtati ſunt regnum dei, qui aperiendum eſſe hominibus teſtati ſunt introitum regni dei. Hoc autem prophetæ & reges ante teſtati ſunt, hoc patriarchæ & iuſti expectantes & prænoſcentes, à longe ſalutauerunt, & de illo poſteris cohæredibus ſuis prælocuti ſunt. Sed nunquid regnum illud viderunt, nunquid regni illius voces audierunt, & inde huc venientes, ſedentibus in tenebris captiuis, qui vincti erant, viſa & audita liberi annunciauerunt? Nunquid de cœlo venerunt, & non potius in iſta captiuitate, qui antea omnino nō erant, nati ſunt, & toti de terra exorti ſunt? Ergo ſuper omnes regni Dei teſtes, hic teſtis idoneus eſt, quia videlicet erat iam antequam huc veniret, & de regno Dei de regno ſuo, huc in noſtrū exilium venit. Et cum eſſet rex illius regni Dei propter nos, vt illud nobis teſtaretur & aperiret, in forma ſerui naſci voluit, vnde veriſſimè nunc dictū eſt, & quod vidit

Phil. 2. & audiuit, hoc teſtatur. Et quidem prophetæ viſiones quaſdam regni illius videbant, vnde &

Alter Chriſtꝰ & prophetæ vidit. videntes dicti ſunt. Sed longe aliud eſt viſiones regni Dei figuratiuas & ænigmaticas occulta inſpiratione videre, aliud ipſum regnum vidiſſe, & inde huc veniēdo, nobis qui nunquam ibi fuimus, teſtari vel annunciare. Ad quid autem dixit hoc diſcipulis ſuis, ſiue Iudæis, cū quibus quæſtio facta eſt de purificatione? Ad quid (illis dicentibus: Rabbi, ecce hic baptizat, & omnes ve-

1.Reg.9 niunt ad eum) hoc dixit, niſi vt diſcipuli ſui pro ſe æmulari deſinerent, vt Iudæi cōtra veritatem illi inſidias machinari deſiſterent, & potius ad illum Baptiſtā verū ſubmiſſo capite omnes venirent? Quod quia facere frigidi præ inuidia detrectabāt, protinus dolendo ſubiungit: Et teſtimonium eius nemo accepit. O conſilium malignantium, ſynagoga perdita, cœtus ſceleratus. Ecce qualem legatum, quàm legitimum teſtem, quàm fidele teſtimonium non acceperunt. Indignitas

*pręſciū rei *præſciuit cor Iohannis alte tetigit, acerbitas ſacrilegij mentem tanti domini conſciā percuſſit, ita vt dolens exclamaret. Et teſtimonium eius nemo accepit. Vere enim teſtimonium

eius

eius nemo accepit, videlicet quamdiu inter homines ambulauit, quãdiu præſentia corporali ſtãs in concione hominum teſtimonium perhibuit veritati, ſiue in ſynagogis Iudæorum, ſiue in prætorio Pilati. Clamat hoc iniuria crucis, probat hoc indignitas mortis, qua punitus eſt velut falſus teſtis. Sed dicit aliquis: Nemo non accepit eius teſtimonium, nam aliqui acceperunt, aliqui in eum crediderunt? Acquieſcimus, non negamus, aliqui vtcunque crediderunt, quantumuis incerti & infirmi, dum illum eſſe filium Dei confeſſi ſunt, teſtimonium eius acceperunt, veruntamen in illo articulo vel hora neceſſariæ teſtificationis, quanti cõteſtari aut ſubſcribere auſi ſunt? Nonne omnes relicto eo fugierunt? Nonne percuſſo paſtore oues diſperſæ ſunt, & ſolum illum reliquerunt? Igitur quamdiu hic dominus in forma ſerui teſtimonia regni Dei declamauit, quãuis non ſolũ dictis ſecundum ſcripturas, ſed etiam mirabilibus factis eadem teſtimonia cõfirmauit, teſtimonium eius nemo accepit. Aut vbi reiectus à concilio malignantium contemptus à iudicibus iniquitatis, & punitus vt falſus teſtis, reſurrexit à mortuis, & aſcendens in cœlum, Deo patri ſuo qui illum miſerat, ea quæ perpeſſus eſt retulit, ſtatim adiutor teſtimonij eius, & defenſor idoneus ſpiritus ſanctus aduenit, & exinde teſtimonium eius nemo non accepit. Tunc comprobatus & agnitus eſt verus fuiſſe teſtis, tunc & exinde creditus eſt verus eſſe Rex, imo Deus verax, & vera detuliſſe iura regni Dei. Vnde & ſubditur: [Qui autem accepit eius teſtimonium ſignauit, quia Deus verax eſt.] Quis enim eſt ille beatus, qui accepit eius teſtimonium, niſi ille filius ſalutis omnis populus Chriſtianus, ſancto ſpiritu inſignitus per miniſtrorum manus, quibus dictum eſt: Accipietis virtutem ſuperuenientis ſpiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vſque ad vltimũ terræ? Nam quicunque illos audiuit, teſtimonium à ſuperueniente ſpiritu ſancto in ſeipſis habentes, & teſtificando prædicantes, Verbi gratia, cum dicunt: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriã eius, gloriã quaſi vnigeniti à patre. Hæc nimirum & cætera huiuſmodi prædicantes, quicunq; audiuit & baptizatus eſt in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, ille teſtimonium eius accepit, & de illo qui eum non negaret, ſe eſſe regem regni Dei, regem verum & filium Dei cum interrogatus ſe eſſe non negaret ante faciem Pilati, negatus eſt & punitus vt falſus teſtis, de illo vtique proteſtatur, quia Deus verax eſt, quia vnus & verus cũ patre & ſancto ſpiritu Deus eſt. Hoc proteſtatur, hoc in corde ſuo ſignauit, hoc in fronte ſua cum ſigno crucis depinxit, corde credens ad iuſtitiam, ore confitens ad ſalutem. Inſipiens Iudæus vel hæreticus (qualis fuit Cherinthus) hanc veritatem ſoluere nititur, dicens in corde ſuo: non eſt Deus. Sed acceptor teſtimonij ſignauit, id eſt, digna memoria notauit verba teſtimoniorum eius, quibus conſtanter Deus verax eſſe defenditur. Sic enim in Euangelio ſuo loquitur, quomodo Deus. Vnde & protinus ſubditur. [Qui eſt ex Deo, verba Dei loquitur.] Quid enim eſt verba Dei loqui, niſi ſic loqui, quomodo licet ſoli Deo loqui? Pene huic ſimile eſt in Actibus Apoſtolorum de Herode, cum digna reprehenſione legitur: Cumq; ſediſſet (inquit) indutus veſte regali, populus acclamabat, Dei voces & non hominis, id eſt, voces, quibus iuſte & licito acclamandum eſt ſoli Deo, & non homini. Verbi gratia: rex in æternum viuens, ſemper potens, omnipotens, immortalis rex, & Deus noſter, & ſimilia. Sed illum percuſſit angelus domini, eo quod acquieuiſſet immoderato fauori populi, & non dediſſet honorem Deo, hic autem cum loqueretur verba Dei, cum emitteret voces Dei. Exempli cauſa: Antequam Abraham fieret ego ſum, & ego & pater vnum ſumus, & ego principium qui & loquor vobis, cum iſte hæc, & his ſimilia Dei, & non hominis voces emitteret, virtutum gloria comitabatur, comprobans quia ipſe Deus verax eſſet, non vt prędictus Herodes, qui cum Dei voces ſibi acclamatas admiſiſſet, percuſſuſq; & putreſcens conſumeretur vermibus, ait cum gemitu: Ecce Deus veſter, ſcilicet falſus, id eſt, homo non Deus. Ait ergo: [Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur.] Ac ſi diceret: qui non communi more naturæ in matris vterum ex traduce tranſfuſus eſt, ſed à Deo in hunc mundum venit, miſſus eſt, qui non, vt ego vel prophetæ omnes, ad hoc natus eſt vt mitteretur, ſed ad hoc miſſus eſt vt naſceretur, hic verba Dei loquitur, id eſt, ſic loquitur quomodo Deus, & acceptor teſtimonij eius ex verbis ipſius corde credulo concipit, quia Deus verax eſt, quod ex operibus verba conſequentibus agnoſcere promptum eſt, & eadem verba diuinitatis eius in ſacculo cordis vel memoria ſignat, vt quotiens ſuperbus Goliat, id eſt (Cherinthus vel Arrius, ſiue alius quis hæreticus) blaſphemat hunc Deum Iſrael, parata proferat verba hæc, tanquam de petra Dauid, lapides limpidiſſimos & blaſphemiam ſuperbiæ frontem percutiat, conteſtans, quia Dei filius Deus verax eſt. Non enim hic homo gregarius aut plebeius eſt, non communi menſura filiorum Adam, aut iuſtorum hominum diuiſiua gratia circunſcriptus eſt. Hoc eſt quod ſequitur: [Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.] Vere non ad menſuram, quia totus, ſicut per integram columbæ ſpeciem mihi demonſtratum eſt, totus plane ſpiritus ſanctus cum omnibus donis ſuis ſuper eum requieſcit, quomodo columba ſuper caput eius, oſtendit ſe mihi cum omnibus membris ſuis. Non ita cuiquam in cunctis millibus, ex quibus hic vnus electus eſt, ſpiritus ſanctus datus eſt. Nos omnes damnati capitis homines ſola Dei clementia perditioni & morti ſuperſtites, miſeri & egentes, nati infeliciter,

Marginalia: Mat. 26. Zach. 13 — Acto. 1. — Iohan. 1. Quis teſtimoniũ eius accepit. — Rom. 10 — Pſal. 13. Quid eſt verba Dei loqui. — Iohan. 8 Iohã. 10 — 1. Re. 17. — Iohan. 1. — Cant. 5.

& à ſuperno patre extorres,qui rodebamus in ſolitudine ſqualentes calamitate & miſeria, & eſſe ſub ſentibus delitias putabamus,nos olim canes muti,& præ inedia latrare non valentes, pro magno habemus & nobiſcum bene agitur, quod Deus patrum noſtrorum Deus appellari dignatus eſt,nos ipſos cum canibus gregis ſui poſuit, & refecti de reliquijs eius, aperire os & latrare

Matt.15. valeamus.Cuiq; noſtrum macræ ſcientiolæ,tanquam panis ſiliginei ſemuncia projicitur,vel propheticæ gratiæ quadra diuiditur,& ſua ſinguli menſura contenti, bene nobiſcum actum eſſe fatentes,foris excubamus.

Chriſtꝰ feliciter natus. Hic autem homo nobilis, feliciter natus, & antequam in hac forma naſceretur,cœlorum dominus,& ſanctorum angelorũ imperator deſignatus,nulla menſura circunſcribitur,neq; diuiſiuum aliquod indicat munuſculum ſancti ſpiritus.Sed quid?Breui ſententiola grandẽ vobis differentiam eius exprimam. [Pater diligit filium,& omnia dedit in manu eius.] Quis noſtrum habuit aures audiendi,& audire meruit hoc quod iſte magnus præcodixit ſtans à longè,& ſtans humiliter cedens maiori,ſcilicet filio Dei in cõfractione cordis ſui?Quid enim iſte dixit contemplator viſcerum dei patris? Quid dixit, quid corde reuerendiſſimo & ore religioſiſſimo profudit?Pater,inquit,diligit filium.

Pater diligit filium, & quidem iuſtiſſime. Pater iuſte, mirum ne aut iniuſtum eſt, quod tu filium diligis?quod tu filium tuum dignum honore ducis? Si vere vtique iuſtitiam loquimur,recta iudicemus nos filij hominum,quorum nemo vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam.Si enim carnem ſuam quiſque diligit,& legitimus pater filium ſuũ carne ſua progenitum eodem quo ſeipſum honore dignum ducit, & hoc nemo reprehendit, quanto

Pſal.57. rectius ſuam Deus pater in filio ſuo ſubſtantiam diligit, & illum conſubſtantialem ſibi eodem

Ephe.5. quo ſeipſum honore dignum ducit?Quid enim,ſi corruptibilem noſtræ mortalitatis pellem de ſinu patris exiens induit? Num ideo minus honorabilis eſt & ipſi patri, qui ad hoc illum miſit, minus debuit eſſe amabilis? Nonne potius ipſum hominem, quem ſuo iuſſu induit,ad dexteræ ſuæ conſeſſum ſubleuare debuit?

Et oia dedit in manu eius. Ait ergo:Pater diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius. Filium(inquit)qualis nunc eſt, ſcilicet ſeruuli forma indutum, cum ipſa ſerui forma ſic diligit, vt omnia dederit in manus eius, nec vnquam iudicaturus ſit quenquam, ſed iudicium omne a-

Dan.7. gere velit per illam ſerui formam,quam filius ſuus iuſſu ſuo induit.Hoc ipſum & Daniel propheta longe ante proteſtatur:Aſpiciebam(inquit)in viſu noctis, & ecce in nubibus cœli filius hominis venit, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & datum eſt ei regnum & honor,& omnis populus,tribus,& linguæ ſeruient ei.Quid igitur æmulamini & dicitis:Ecce hic baptizat,& omnes veniunt ad eum? Omnes omnes,& ipſi & ipſi quoque qui ad eum venire nolunt, in manu eius dati ſunt. Cum exaltatus fuerit à terra omnia trahet ad ſeipſum.Omnes iudicio ſuo faciet aſſiſtere, oues quidem ad dexteram, hœdos autem ad ſiniſtram,& hos qui intus,& illos qui foris ſunt iudicabit:tantum regnum, tantum honorem ſuum,tantam poteſtatem,æternam poteſtatem pater dedit illi.

Infinita patris erga filiũ dilectio. Non enim ad menſuram pater diligit filium.Si nouimus quid ſit dilectio patris, liquet profecto, quia totum cor patris plenum eſt dilectione filij, nec ſupereſſe potuit angulus aliquis in ſinu pectoris immenſi, & incircunſcripti,vbi à filio ſecluderetur quippiam magnum vel exiguum de vniuerſo theſauro patris. Quid enim eſt dilectio, qua pater filium,vel filius patrem diligit, niſi ſpiritus ſanctus patri & filio conſubſtantialis?Hoc autem ſupradictum eſt,quia non ad menſuram dat Deus ſpiritum. Ergo non

* ſuo ad menſuram,ſed toto corde,tota virtute,tota dilectione,toto ſpiritu *ſcio diligit pater filium. Quid igitur retineret,vel vbi reconderet quod non daret in manu eius?Si parentes theſaurizent filiis carnalibus,quanto magis talis parens tali filio theſaurizaſſe credendus eſt cœlum & terram, & quicquid in eis continetur.

Oẽs creaturę ad Deũ ſicut gutta ſitulę. Quanti vero, vel quales coram illo ſunt iſti theſauri? ſic ſunt quaſi ſtilla ſitulæ,quaſi puluis exiguus. Anguſti atque inopes mortalium animi adeo magna hæc æſtimant vt dicant:Vbi erat,& quomodo ſe habebat antequam iſta faceret Deus? In qua ſolicitudine taciturnus abſque vllis diuitijs, & ſine cunctis officialibus morabatur? Hæc ideo cogitamus,quia diuitiarum eius ſolam fecem, id eſt, creaturam, ab illo in tempore & loco conditam,ſolam præ inopia ſenſus intuemur.At illi non magis per creaturę multitudinem honoris vel diuitiarum cumulus accreuit,nec magis per angelicæ vel humanæ creaturæ diminutus eſt ruinam,quàm ſi vna ſtilla plenæ excidat ſitulæ.Antequã iſta faceret,magnus erat domi-

Pſ.146. nus noſter,& magna virtus eius,& ſapientiæ eius non erat numerus. Quid ergo(inquis)tãtopere à præcone ſuo magnificatur filius,quod omnia dederit pater in manu eius?Quid ipſe filius

Mat.11. quodam loco exultans:Omnia inquit mihi tradita ſunt à patre meo? Quanta eſt hic materia exultationis & gloriæ, quod ſibi dantur gentes in hæreditatem ab eo,coram quo ſunt omnes ſicut ſtilla ſitulæ?Sed verè digna eſt exultatio vel magnificentia,quia non gloriatur auaritia,ſed exultat beneuolentia,quia nõ ipſi regnũ,ſed ipſe regno proficit:non ipſe noſtro ſeruitio ſublimatur, ſed noſtra ſeruitus per eius dominiũ liberatur,ipſe dũ in nobis regnum accipit,inclinatur:nos dũ illi ſubijcimur,colli noſtri vincula ſoluimus.Igitur quod ait Iohannes:Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius,id eſt,ac ſi dixiſſet:Nos omnes natura filij iræ fuimus,hic autem vnicus dilectionis eſt filius,& Deus pater omniũ noſtrũ ſalutẽ per manũ eius operatur. Vnde & ſubditur,

[Qui

[Qui credit in filium Dei, habet vitam æternam, qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitã, ſed ira Dei manet ſuper eum.] Ite igitur omnes Aegyptij, ite omnes ad Ioſeph, & dicite illi: Salus noſtra in manu tua eſt. Hæc enim dicit præco, ſaluatoris mundi. Hæc dicit filij præcurſor accreſcentis, qui regium currum eius cum voce præconia præcurrit. Qui credit in filium Dei, habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Gen. 47

Quid eſt hoc? Omnes homines in Adam peccauerunt, & eiecti de paradiſo Dei ad tenebras deuoluti ſunt, & Aegyptij, id eſt, tenebroſi facti, ecce fame pereunt, ecce vitæ æternæ panem non inuenerunt. Sed iam nunc iſte dominatur in tota terra Aegypti, & qui crediderit in illum, ipſe cibabitur pane vitæ & intellectus, & potabitur aqua ſapientiæ ſalutaris. Illi aperientur horrea paradiſi, quæ clauſa erant guloſo homini propter morſum ligni vetiti, & de ligno vitæ comedens vitam æternam habebit. Qui ad illum non ierit, qui in illum non crediderit, non videbit vitam, ſed ira dei manet ſuper eum. Ita præfinitum eſt in triclinio trinitatis, vbi filius iſte natus præceptum obedienter accepit, vt fieret ſaluator mundi. Omnis terra noſtra ſterilitate percuſſa eſt, cuncta humani generis maſſa ſpinarum & tribulorum maledictione damnata eſt. Quid ergo comedemus nos omnes infelices Aegyptij? Quiſquis noſtrum, quiſquis omnium filiorum Adam, non crediderit in hunc filium Dei, non confeſſus fuerit eum ſaluatorem mundi, iuxta edictum magni patris, magni regis Dei, qui illum in currum ſuum aſcendere fecit, non videbit vitam, ſed ira dei manet ſuper eum. Quæ ira dei? Illa vtique, quæ ſuper præuaricatorem patrem eius deſcendit. Non enim ait, ira dei deſcendit ſuper eum, ſed ait, ira dei manet ſuper eum. Olim nanque ſuper omnes hæreditario iure deſcendit, & non eſt aliud nomen ſub cœlo datum [illegible]us, per quod poſſit amoueri, niſi iſte ſolus & vnicus filius Dei. Qui ergo incredulus eſt huic, manet ſuper illum ira dei, quia, vt dictum eſt, non niſi per iſtum poteſt amoueri. Hæc planè ſalutis aut vitæ conditio recens non eſt: nam & Abraham pater noſter ſecundum fidem, eodem pacto iuſtificatus eſt. Niſi enim in promiſſione ſeminis ſui, quod eſt Chriſtus, crediidiſſet, quod in illo benedicerentur omnes gentes, nec iuſtus nec amicus Dei appellatus fuiſſet, ac proinde ſaluus omnino non eſſet. Similiter & poſteri eius eadem futuri fide ſeminis, & eiuſdem fidei ſigno, quod erat circuncïſio, de quo alias iam dictum eſt, ſalui facti ſunt. Quid enim ſi plurimi ſignum circunciſionis habentes cauſam eiuſdem circunciſionis neſcierunt? Nonne & nunc poſt obolitam circunciſionem, ex nobis, qui cruce Chriſti ſignamur, aliqui præter ſolum Chriſti nomen ſacramentorum omnium ignari ſunt, aliqui & ipſum Chriſti filij Dei nomen per ætatis infantiam inuocare neſciunt, tamen, quia ſuper eos inuocatum nomen eius in illa ætate morientes ſalui ſunt. Longè enim aliud eſt, doctum non eſſe, atque incredulum eſſe. Igitur vniuerſaliter ſentiamus dictum, id eſt, de vniuerſitate hominum, antiquorum pariter & nouorum, quicunque incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Hactenus arſerit & luxerit lucerna hæc, viarum Domini præparatrix, nunc extinguenda eſt homicidæ & adulteri Herodis ſacrilegium, Deo permittente, quia videlicet lux eius præſenti tempore opportuna non eſt. Expedit enim, vt antequam Chriſtus eiuſmodi luce vbique publicetur, oculi Iudæorum obſcurentur, & in tenebris inſana mente diſcurrentes offendant ad iſtum lapidem offenſionis, ad petram ſcandali, vt conquaſſentur & conterantur. Igitur & venerabilis & ſponſi amicus ſecedat iam probatus & emeritus, vt hoc tempore ſponſus noſter, Deus noſter, Deus ſit abſconditus, & de illo tam ſublimia nemo loquatur. Nec doleat, quod quaſi indignus amoueatur à ſoluenda corrigia calceamentorum eius, id eſt, quod non pertingat ad opportunum tempus prædicandæ incarnationis eius. Nam & illi qui calceamenta eius in Idumæam extenderunt, id eſt, qui fidem incarnationis eius gentibus prædicauerunt, nati erant mulierum. Dixit autem vniuerſali enunciatione ipſe ſponſus, cuius calceamenta portare deſiderabat, quia inter natos mulierum non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta. Non ergo doleat, quod velut indignus repulſus ſit: nam vbicunque calceamenta iſta deportata fuerint, ſanguis quoque eius de carcere & conuiuio Herodis clamabit, & fidem Chriſti, atque teſtimonia caſtitatis magna voce prædicabit. Sequitur: [Vt ergo cognouit Ieſus, quia audierunt phariſæi, quia Ieſus complures diſcipulos facit & baptizat quàm Iohannes, quanquam Ieſus non baptizaret ſed diſcipuli eius, reliquit Iudæam & abijt iterum in Galilæam.] Facit prior ipſe Ieſus quod docturus eſt humilitatis magiſter, & venerando præmonſtrat exemplo hoc ipſum quod per habitaculum gratiæ ſuæ Paulum dicturus nobis eſt, vt ſimus honore inuicem præuenientes. Nam quàm diu lucerna hæc de qua prædictum eſt, lucerna clariſſima Iohannes ardere & lucere potuit, vt paſſi ſunt filij tenebrarum, vt ſtaret lucens ſuper candelabrum ſuum, tanto illum honore dignum duxit hic dominus omniũ, vt ſicut ille non ſeipſum commendabat prædicatione ſua, ſed Chriſtum, ſic econtra Chriſtus Ieſus, illo ſuperſtite, nuſquam poneret in conſpectu populi magiſterij ſui cathedram per publicæ prædicationis officium. Quod ſi facere voluiſſet, magna vtique claritate ſua famam illius cuius obſcuraſſet, ſicut ſole meridiano lucernæ fulgor exiguus operiri ſolet. Hoc omnino deuitans exemplorum bonorum prouiſor, nec hoc

Nemo ſaluatur niſi in fide filij Dei. — Eccle. 15 — Ira Dei manet ſup eũ. — Acto. 4. — Rom. 9. — Gala. 3 — Gen. 22 — Rom. 4 — Gen. 17 — Mat. 14 — Pſal. 6. — Rom. 9 — 1. Pet. 2 — Matt. 3 — Pſal. 19. — Matt. 11. — CAP. IIII. — Rom. 12 — Iohan. 5

ſaltem paſſus eſt, vt propter id, quod ſui quoq; diſcipuli baptizabāt, quæſtiones augeſcerent, quę
Marc.1. iam, vt ſupra dictum eſt, fieri cœperant, ſed loco & tempore cedere dignatus eſt, vt debito cum
Luc.4. honore Baptiſta ſuus, ad conſummationem curſus ſui perueniret. Hoc eſt quod Euangeliſta nūc
refert. Vt ergo cognouit Ieſus, quia audierunt phariſæi, quia Ieſus plures diſcipulos facit & bapti
zat, quàm Iohannes, quanquam Ieſus non baptizaret ſed diſcipuli eius, reliquit Iudæam, & abijt
iterum in Galilæam. Qui omnia nouit antequam fiant, tunc primum iſtud cognouiſſe dicitur,
quando quæſtio, quæ prædicta eſt, ex diſcipulis Iohannis cum Iudæis facta eſt. Et rectè tunc cog-
nouiſſe dicitur, quando iam alijs cognoſcētibus palam fieri debebat, quod falſis inuidorum lau-
dibus non delectaretur, videlicet eadem iudicij ſui maturitate, qua dæmonum teſtimonia cla-
Luc.7. mantium, ſcimus quia ſanctus Dei es, quia filius Dei tu es, audire dedignabatur. Hoc enim
Sap.2. quod Ieſus baptizaret, & plures quàm Iohannes diſcipulos faceret, audierunt phariſæi non ha-
bentes aures audiendi, ſed omnino ſurdi ad audiendum verbum Dei, & cęci ad videndam recti-
tudinem conſilij diuini. Ipſi nanque, vt ſuperius dictum eſt, ſpreuerunt conſilium Dei, nō bapti-
zati baptiſmo Iohannis. Excæcauit illos malitia ipſorum, & neſcierunt ſacramenta Dei. Hoc iſti
tales audierunt, quòd Ieſus baptizaret, malitioſa vtiq; inuidia, quod diſcipuli baptizabant in ma
giſtrum referentes. Non enim Ieſus baptizabat, ſed diſcipuli eius. Quod baptizabant diſcipuli
eius, hoc ſatis erat occaſionem detrahendi contra magiſtrum præripere feſtinantibus. Dicebant
ergo: Ecce duos baptiſtas habemus. Nunquid vterq; Chriſtus eſt? Credibilius eſt, quia neuter.
Quid ergo eſt, niſi erraticus fauor indocti popelli, qui prius Iohānem Chriſtum eſſe nobis ſuſur-
rauit, neſcientibus & nunc eundem ſaciata curioſitate faſtidiens, iſtum nouum conſectatur eadē
temeritate vel incertitudine iudicij? Videte nunc quam contenti ſe agant iſti duo viri, vt con-
tra ſe inuicem nomina ſua magnificent in populis. Vter illorum pertinacius apud turbam iſtam
Iohan.7 maledictam, quæ non nouit legem, nomen Chriſti obtinebit? Vt cognouit Ieſus, inquit Euange
liſta, quia hoc, quod ſupra dictum eſt, audierunt phariſæi, reliquit Iudæam & abijt iterum in Ga
lilæam, non quidem timens illorum malitiam, ſed ſuo ſecundum hominem priori cædens, & tē-
pus ſuum, quod illo adhuc prædicante nondum aduenerat, decenter expectans. Iterum, in-
quit, abijt in Galilæam, ſignanter addidit iterum, quia videlicet dudum illuc abierat, poſtquam
baptizatum à Iohanne ſpiritus expulerat in deſertum, tunc ſcilicet quando inuenit Philippum,
Luc.4. & in Chana Galilææ aquas conuertit in vinum, vt intelligas illum eius reditum in Galilæam, à
Ioh.1.2. quo cæteri Euangeliſtæ incipiunt, non primum ſed alterum eſſe poſt eius baptiſmum. Hunc
eius reditum diligenti contemplemur intuitu, quia totus figuratiuus eſt, & illius aquæ riuum, de
quo dixerat in Iudæa, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpirituſancto non poteſt introire in reg-
num Dei, illius viuæ aquæ flumen, quæ de templo ſuo egreſſura erat, vbi Iudæorum ſacrilegio
ſolueretur, ſicut ibidem tunc dixerat illis, ſoluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo il-
Iohā.3 lud, quo perducturus, quo eius alueum deflexurus ſit, in his, quæ præſens lectio commemorat,
Ezec.47 dictis & factis ſuis myſtice præpingit, ductore & viarum eius diſpoſitore digito Dei. Quod Euan
Iohan.2 geliſta ſic incipit: [Oportebat autem eum tranſire per Samariam.] Quam ob cauſam? Illam
vtique quæ longè inferius poſt hunc eius tranſitum his verbis ſubiecta eſt: Ipſe enim Ieſus teſti-
monium perhibuit, quia propheta in patria ſua honorem non habet. Ergo vt verum com
probaret hoc teſtimonium ſuum, id eſt, non aliam ob cauſam ſe apud Iudæos honorem non ha
bere, niſi quia patria ſua, contribules ſui Iudæi erant, & præ inuidia notum hominem contem-
nebant, ſimulq; hoc ex oppoſito, id eſt, ex eo quod in patria non ſua diuinum honorem habi-
turus erat, aliam conuinceret non ſubeſſe cauſam niſi commune malum ſuperborum inuidiam,
oportebat eum tranſire per Samariam. Hoc oportebat, hoc propoſito vel conſilio diuinitatis
eius congruebat, vt per illos alienigenas iter faceret, & illud quod de nobis qui alieni à Deo &
Samaritani à Iudæis vitabātur propter duas cauſas. hoſpites teſtamentorum eramus, conſilium habebat, præfiguraret. Samaritani nanq; à Iu-
dæis inter alienigenas reputabantur: Samaritanis Iudæi non coutebantur longa retro ſeries, du-
plex cauſa diſſenſionis eſt: Prima, quia per manum Hieroboam decem tribus à Iuda & à domo
Dauid reſciſſę fuerant, & relicto templo domini, quod Salomon in Hieruſalem extruxerat, vi-
tulos aureos, quos fecerat Hieroboam, pro Deo coluerant, videlicet inſtinctu regis ſui, metuen-
3.Re.12. tis, ne ſi iuxta legem ter in anno Hieroſolymam aſcenderēt, vt in conſpectu domini Dei ſui ap-
parerent, ſolicitati à fratribus ſuis filijs Iuda & Beniamin ab illo recederent. Alia cauſa e-
rat, quia cum eaſdem decem tribus captiuaſſet Salmanaſſar & cum reliquijs illarum de diuerſis
4.Re.17 gentibus collectos incolas habitare feciſſet, vnaquæque gens fabricata eſt Deum ſuum, & ita cō-
mixtæ cum gentibus reliquiæ Iſrael, inimicis ſuis Iudæis maiorem contemptus materiam de-
Iohan.2 derant, vt merito viderentur contemptibiles. Sed hoc erat propoſitum diuinitatis, vt Iudęis, qui
ſacroſanctum corporis eius tēplum ſoluturi erant, vt ſupradictū eſt, propter perfidiā relictis, ſalus
ad alienigenas tranſiret. Bene ergo oportebat, relinquentem Iudæā tranſire per Samariā. Fa-
ctis enim prius loqui volebat, quod poſtea dictis firmaturus erat. Dicturus quippe, euntes docete
Mat.vlt. omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, iam nunc eandem
doctrinam

mulieri Samaritanæ à ſe petendam eſſe innuit, ſub nomine aquæ in vitam æternam ſalientis. Præſentis ergo lectionis myſteria, nobis aduenis gentibus deſiderabilia ſuper aurū & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum, enucleare conemur, ipſo adiuuante cuius intimam ſub cortice literæ gratiam veneramur. [Venit ergo in ciuitatem, quæ dicitur Sychar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo.] Sychar ipſa eſt Sychem ſed vitioſè, vt Sychar legeretur error inoleuit, vrbs Samaritanorum, quæ nunc Neapolis dicitur. Samaria quippe ciuitas regalis erat, quæ nunc Sebaſte nuncupatur, ſed & omnis regio quæ circa eam fuit, à ciuitate quondam nomen acceperat. Illic videlicet in Sychem, dedit Iacob prædium Ioſeph filio ſuo, quando moriens in Aegypto dixit ei Dabo tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorræi in gladio & arcu meo. Dicendo ſe eam in arcu & gladio poſſediſſe, arcum & gladium iuſtitiam vocauit, per quam meruit peregrinus & aduena, interfecto Sychen & Emor propter Dinæ ſuæ raptum, de periculo liberari. Timuit enim (vt in hiſtoria legitur) ne vicina oppida & caſtella, ob euerſionem fœderatæ vrbis aduerſus ſe conſurgerent, & dominus nō dedit eis vt nocerent illi. Vel certè ſic intelligendum: Dabo tibi partem vnam, quam emi in fortitudine mea, hoc eſt in pecunia, quam multo labore & ſudore acquiſiui. Quod autem ait, extra fratres tuos, oſtendit abſque ſorte dediſſe eam tribui Ioſeph. Siquidem eodem loco ſepultus eſt Ioſeph, & Mauſolæum eius ibi hodie cernitur. Iuxta prædium illud venit dominus Ieſus. [Erat autem ibi fons Iacob.] Fons iſte, cum pro raritate fontium vi iugis aquæ, cuius in illa terra pleriſque locis præter ciſternas penuria eſt: tum pro dignitate vel memoria tanti patriarchæ inſignis & notus erat, præſertim vbi inflabatur alter aduerſus alterum, ſcilicet Iudæus aduerſus Samaritanum, & Iudæo de ciuitate Dauid, temploq; Salomonis gloriante, Samaritanus de priorum patriarcharum manſionibus, qui illis in locis habitauerant, ſeſe defendens anhelantem ſolabatur inopiam. [Ieſus ergo fatigatus ex itinere, ſedebat hic ſuper fontem. Hora erat quaſi ſexta.] Hic iam myſteria quærenda ſunt. Nam quomodo hic in fonte ſubiecto relucet ſolis imago, ſic iſta domini Ieſu fatigatio vel ſeſſio, fatigationem ſeſſionemq; alteram ſpectat, quam ipſe in arcano diuinitatis ſuæ meditabatur conſilio. Quam ergo fatigationem ſui meditabatur? Iudæis dixerat ſuperius: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Hoc vtique futurum erat, & hoc illis facientibus, Ieſus ipſe ex itinere humanitatis ſuæ, vera paſſione, veris doloribus, & vera morte erat fatigandus.

Pſal. 18. | *Gen. 48* | *Gen. 34.* | *Mauſoleum Ioſeph.* | *3. Reg. 8* | *Gen. 33.* | *Ieſus fatigatus ex itinere.* | *Iohan. 2*

Deinde aſcenſo cœlo venturus erat ad prædium, quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo, extra fratres ſuos, id eſt, relictis Iudæis venturus erat ad gentes, quas Deus pater in hæreditatem daret ſibi vero Ioſeph, cuius typum nomine & actibus geſſit filius ille accreſcens Ioſeph. Ad illam hæreditatem ſuam venturus erat Dei filius, & poſt acerbam mortis fatigationem, ſedendo in magna requie ad dexteram patris ſeſſurus erat, & ſuper huius hæreditatis ſuæ puteum, id eſt, exuperaturus vniuerſum humanæ cupiditatis vel philoſophicæ ſapientiæ profundum. Nam vbi quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſſe hominibus comprobauit, & per ſtultitiam crucis ſapientes mundi confudit & ſubiugauit, hominumq; cupiditates timore ſuo repreſſit, quid aliud quā ſuper puteum ſedit? Bene ergo poſtquam Iudæis de templo ſuo eiectis, dixit: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus ſuſcitabo illud, relinquens Iudæam, ſuper Samaritanorum ſedit puteum. Quia poſtquam illos de domo & regno Dei expulit, qui ſceleratiſſimè ſoluerūt templum corporis ſui, & in agone mortis dicenti: Sitio, potum obtulerunt fellis & aceti, relinquens illis deſertam domum ſuam, venit vt biberet fidem & ſalutem gentium, & daret illis aquam viuam, quam egredientem de templo corporis ſui ſoluto, Iudæi ad ſe venire paſſi non ſunt. Cum autem ſic ſedet Ieſus, hora ſexta eſt, quia videlicet nunc, dum ipſe dominus omnium, ad dexteram patris reſidens regnat, ſexta mundi voluitur ætas. Sequitur: [Venit mulier Samaritana haurire aquam.] Hoc profecto ſitiens & arida gentilitas faciebat. Currebat certatim ad illam inanem philoſophorum huius mundi diſciplinam, vt vel ſecundum Stoicos curioſitatem, vel ſecundum Epicureos, omnem expleret cupiditatem, ſperans in illis eſſe venam aquarum viuentium, id eſt, in ſcholis illorum prædicari veræ & ſummæ beatitudinis viam. Quid enim Socratis vel Platonis academiam, cæterorumque ſectas diuerſas philoſophorum, niſi puteos viuentium eſſe putabant aquarum? Veniens ergo mulier Samaritana haurire aquam, tandem aliquando inuenit dominum ſedentem ſuper puteum, quia philoſophos ſuos diu mirata gentilitas, tandem aliquando reluctantem per Apoſtolos ſuos audiuit Dei ſapientiam Chriſtum. [Dicit ei Ieſus: Da mihi bibere. Diſcipuli autem eius abierunt in ciuitatem, vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.] Non mulier Ieſum, ſed mulierem Ieſus prior alloquitur, & dum ab illa bibere poſcit, non ſe illam, vel vllum hominem communem, aut immundum æſtimare profitetur, cum vtique & ipſe cauſam eandem ignorare non poſſet, propter quam mulier mirata eſt, quam & Euangeliſta ſubnectens: Non enim inquit coutuntur Iudæi Samaritanis. In quo parua quidem dignationis eius ſcintilla prælucet, ſed

Sedēs ſuper puteum. | *1. Cor. 1* | *Iohā. 19.* | *Hora ſexta.* | *Mulier gentes conuertendas ſignificat.*

eius indicio gratiæ eius immenſitas, quæ poſtmodum in cunctis gentibus eadem dignatione dif-
fuſa eſt, præſignata eſt. Nam quomodo tunc mulierem illam affatu ſuo præuenit, quæ nullam
colloquij vel alicuius communionis copiam haberet in omnium gentium contemptoribus Iu-
dæis, & illam prior obſecrare dignatus eſt, qui ſine eius ope non ſolum aquam bibere, ſed & to-
tum puteum poterat in vinum conuertere: ſic omnium gentium merita, miſericordia eius præ-
uenit, quæ alienæ & immundæ reputabantur ab illo peculiari populo Dei, nimium de ſuis vel
patrum ſuorum præſumente meritis, & obſecrare dignatus eſt, vt communicarent ſibi; maximè
2.Cor.5 dicente Apoſtolo, qui legatione fungebatur pro illo: Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini
Deo. Quam reconciliationem, dum ab eccleſia de gentibus vltronea vel gratuita legatione pe-
tiuit, profecto ab illo bibere popoſcit, quia ſalutem eius ſitiens, totis viſceribus charitatis illam
reuera in magna ſui attraxit. Quod audientes, illæ ſcilicet gentes, plus quàm iſta mulier, admi-
Acto.15 ratione & gaudio repletę ſunt: ſicut in Actibus apoſtolorum ſcriptum eſt, quia cum legiſſent a-
poſtolorum epiſtolam, gauiſæ ſunt ſuper conſolatione, ſcilicet, quod ſaluari poſſent abſq; circū-
ciſione cæteriſq; operibus legis, ſola Chriſti fide. Nec illud vacat à myſterio, quod diſcipuli
eius abierāt, de quibus & dicitur: quia abierunt in ciuitatem, vt cibos emerent, & ſolus ſaluator
cum ſola peccatrice & alienigena locutus eſt. Quando enim gentes primum allocuta eſt gratia
Acto.10 Chriſti, quando angelum ſuum ad Cornelium miſit, apoſtoli Chriſti aberant, neque cum homi-
nibus eiuſmodi quicquam de verbo ſalutis locuti fuerant: ſed extraneos illos arbitrati, ſolos fi-
Pſal.58. lios regni, ſcilicet Iudæos ſibi incorporare volentes, quaſi circuibant ciuitatem, iuxta Pſalmi-
ſtam: Diſperſi ad manducandum, & quia non erant ſaturati, & murmurabant. Igitur cum illa
mulier admirata dixiſſet: quomodo tu Iudæus cū ſis, poſcis à me bibere, quæ ſum mulier Sama-
ritana? Reſpondit ergo Ieſus & dicit ei: [Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi: Da mihi bi-
bere, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam]. Pulchrè diuina ſapientia humanæ
facundiæ dignatur nunc vti elegantia, dum ab aqua viſibili, cuius ad petitionem ſe inclinauerat
latens in carne maieſtas, metaphoram faciens, mulieris mentem paulatim ſubleuando, ad pe-
Si ſcires donum Dei. tendam ſancti ſpiritus gratiam leni introductione inuitat. Si ſcires, inquit, donum Dei, & quis eſt
qui dicit tibi, da mihi bibere. Notanda diligenter ſeries tenorq; verborum. Non ait, ſi ſcires
Deum, non ſolum quippe Samaritani, ſed & plerique gentilium ſcire poterant, vnum eſſe crea-
torem Deum. Sed ait: Si ſcires donum Dei, quod profecto non eſt aliud quā ſpiritus ſanctus, do-
Et quis eſt dicit tibi. nū patris & filij, quē ante redemptoris aduentū miſer iſte mundus non cognouit. Item nō ait,
ſi ſcires quis dicit tibi, da mihi bibere: quod vtiq; illa ſcire viſu & auditu poterat, eumq; ſedentem
ſuper puteum prætento digito Samaritanis conciuibus ſuis demonſtrare, ſed ait: ſi ſcires quis eſt
qui dicit tibi, id eſt, qualis eſſentia eius eſt, quantum à cæteris mortalibus differt: quia non filius
hominis tantum, ſed & filius Dei eſt, non homo tantum, ſed & Deus eſt. Et eſt ſenſus: Si ſcires pa-
trem & filium & ſpiritum ſanctum, ſi audiſſes nominis eius euangelium, tu forſitan crederes in
eum, & peteres ab eo donum Dei, ſcilicet aquam viuam, id eſt, baptizareris, vt per gratiam ſancti
ſpiritus acciperes remiſſionem peccatorum. Iam enim patrem Deum pleriq; vtcunque ſciebant,
ipſum autē qui nunc hæc loquebatur, Dei filium & ſpiritum ſanctū neſciebāt. Quod in expro-
Matt.11. brationē Iudęorū dictū eſt, à quibus nunc reuerſus fuerat, quoſq; incredulos ſciens de templo eie-
cerat, futurū præſignans, quod illis eiectis alienigenas per aquæ & ſpiritus ſancti regenerationem
introduceret in regnum Dei, quod poſtmodū euidēter Nicodemo dixit. Et eſt huic ſimile, quod
Iudaicis ciuitatibus exprobrans, dicit: Si in Tyro & Sydone factæ eſſent virtutes quæ in vobis fa-
ctæ ſunt, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent. Quod enim de hac Samaritana muliere
veritas proteſtatur, de idololatris vniuerſaliter ſentiendum eſt gentibus, quæ vbi euāgelica prę-
dictione audire & ſcire meruerunt donum Dei, & eum, qui in apoſtolis ſuis loquebatur eis, Chri-
ſtum filium Dei, pœnitentiam egerunt, & à ſaluatore Chriſto donum Dei, viuam aquam, ſcilicet
ſpiritum remiſſionis peccatorū petierunt, & in nomine trinitatis baptizati ſunt, ſicq; vna de om-
nibus gentibus eccleſia facta eſt, cuius hæc mulier typum gerebat, & cui in perſona illius veritas
teſtimoniū perhibebat, quod non per malitiam, vt perfida ſynagoga, ſed per ignorantiam pecca-
uerat. At illa mulier, adhuc circa nomen aquæ, quam haurire venerat, carnali ſenſu oberrans.
[Dicit ei: Domine, neq; in quo haurias habes, & puteus altus eſt. Vnde ergo habes aquam viuā?
Aqua viua gratia ſpūs ſancti. Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum & bibit ipſe ex eo, & filij eius,
& pecora eius?] Errabat enim mulier hæc in vocabulo aquæ viuæ, neſciens riuum iugiter
fluentem aquæ inuiſibilis, & indeficientem gratiam ſpiritus ſancti, aquam viuam æquiuoca ap-
pellatione nuncupari. Sed libet iam huius obiectionem Iudæorū obiectionibus conferre. Su-
perius, cum illis ſigna petentibus, dixiſſet quiddam, quod intellectibus eorum videretur impoſſi-
bile, ſoluite, inquiens, templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud: illi irreuerenter obij-
cientes, xl. & vi. inquiunt, annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excita-
bis illud? Tu autem, inquiunt, homo contemptibilis: dicendo enim tu, ſuperbiam & contem-
ptum exprimunt: homo ergo contemptibilis & crucifigende, tu in tribus diebus excita-

bis

bis illud? Hæc autem non hoſtili irriſione, ſed amica percunctatione, reuerenti compellatio- Hũilis obiectio mulie-
ne præmiſſa: Domine, inquit, neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt. Niſi humilem præ ris Sa-
miſiſſet vocem, dominum eum compellans, putaremus forte quòd tanq̃ homini alieno vtpote marita-
Iudæo vaſculum ſuum commodatura non eſſet ad hauriendum aquam. Nunc autẽ palam eſt, næ.
quòd non ipſa Iudæum contemnebat, ſed à Iudæo contemni metuebat: quia videlicet Iudæi po-
tius euidentem ſuperbiendi materiam habentes, nec vaſculis Samaritanorum vti dignabantur.
Samaritani verò conſcientiæ morẽ gerentes, & ſi interdum animoſa contentione ſeipſos conſo-
labantur, ſatis illis eſſet non contemni, & ab eorum qui in ſe confidebãt tanquam Iſraelitæ veri,
communione non repelli. Rurſus illa Samaritana mulier illi Iudæo, ſcilicet domino noſtro, nul
lum aliud vaſculum præter ſuum pręſto adeſſe videns: Domine, inquit, neq; in quo haurias ha-
bes, & puteus altus eſt: tanta ſcilicet altitudine, quanta manu tua attingere non præuales. Altus
quippe & quadraginta cubitis, ab ipſo latere hominis vſque ad ſummum digitorum extentis.
Nonne ergo lõgius eſt à ſalute ſuperbia Iudęorum, quàm humilis conſcientia Samaritanorum?
Hic & illic præſes iuſtitiæ veritas in templo corporis ſui reſidens, verborumq; ac rerum cau-
ſas in ſtatera appendens, vnam aquam de eodem templo corporis ſui profluentem, Iudæis non
creditam, Samaritanis propinare venit: imò cunctæ de gentibus eccleſiæ, quam (vt ſæpè iam
dictum eſt) hæc mulier Samaritana præfigurauit. Quod illa nondum intelligens, & à ſalua-
tore, quem non cognoſcebat, ipſam Samaritanorum aquam Iudaico faſtu deſpici exiſtimans:
Vnde ergo habes, inquit, aquam viuam? Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob qui de-
dit nobis puteum, & bibit ex eo ipſe, & filij eius, & pecora eius? Ac ſi dicat: Nunquid qua-
liſcunque Iudæus, quantuſcunque Hieroſolymitanus maior eſt, mundior aut religioſior pa-
tre noſtro Iacob? Non. At ille nobis hunc puteum, ille (inquam) non quiuis alienigena, ſed
pater noſter tam magnus, tam ſanctus, tam mundus, & Deo charus, hunc nobis dedit puteum,
& ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius. Vnde ergo tu, vel quicunque Iudæus habes
aquam, quam in contemptum huius aquæ, velut mortuæ, aut immundæ appelles aquam vi-
uam, aut mundam? Notandum, quod non ait, qui fodit, ſed qui dedit nobis puteum, quia vi-
delicet non legitur Iacob illic fodiſſe puteum, ſed tantum emiſſe partem agri à filijs Emor patris Deut.33
Sychen, quod prædium ex veritate veteris hiſtoriæ Euangeliſta refert (vt ſupra dictum eſt) Iacob Gen.49
dediſſe filio ſuo Ioſeph, ſubiungens de hoc puteo, erat autem ibi fons Iacob. Omnis enim puteus
fons, quàm non econuerſo omnis fons puteus ſit. Et quidem Abraham & Iſaac certis locis puteos Gen.24
fodiſſe leguntur, quorum etiam pleroſque Paleſtini inuidentes obſtruxiſſe, & pro quibuſdã tan-
tum contendiſſe referuntur. Hunc autem puteum, de quo cum Samaritana muliere tanta ſalua-
toris collatio eſt, nec Iacob, nec patriarcharum quiſquam fodiſſe memoratur. Rectè ergo non
dixit: qui fodit, ſed qui dedit nobis puteum, fortaſſis cum ipſo prædio pariter à filiis Emor co-
emptum, ſufficere æſtimans ad huius aquæ defenſionem, quod ille tantus patriarcha biberit,
& filij eius, & pecora eius. Ad hæc dominus noſter mulieris tarditati condeſcendens, qui
nouerat ſe indoctarum magiſterium ſuſcepiſſe animarum, generalem propoſitionem aquæ vi-
uæ, cuius nullas eſſe differentias, aut ſpecies illa peruidere poterat, ipſam aquam viuam, quam
ſe poſſe dare dixerat, & illam, quam ſolam mulier iſta nouerat, proprijs differentijs hoc mo-
do determinat. [Omnis qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua
quam ego dabo ei non ſitiet in æternum.] Hæ nanque differentiæ, ſcilicet iterum ſitire, & in æ-
ternum non ſitire, econtrario modo à ſemuicem diſcrepant: velut omnem ſitim extingue-
re, & nullam ſitim extinguere. Quos effectus contrarios in his domini noſtri dictis aduerte- Sitim
re promptum eſt. Nam aqua eiuſmodi, quam hæc mulier haurire venerat, ſcilicet aqua e- extin-
lementaris, nullam omnino ſitim extinguit: quia qui biberit ex ea, ſolo corpore refocillato, guere.
cum iterum ſitiat, inopiam naturæ non ſe explicuiſſe ſatis euidenter indicat. Aqua autem illa,
quam Ieſus dat, corporis & animæ ſitim æternam funditus extinguit, vt apud inferos non ſitiat
ardens, aut ardeat ſitiens, ſed eodem, qui hæc loquitur, agno duce pergat ad vitæ fontes aqua- Apoc.7
rum, & æternæ beatitudinis hauſtu, cunctam corporis & animæ purgans inopiam, non deſi- Eſa.58
ciat omni bono in æternum. Vnde ſubditur: [Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ
ſalientis in vitam æternam.] Quæ eſt enim hæc aqua viua, niſi illa, quæ (vt ſupra dictum eſt) Deſcri-
in baptiſmo Chriſti percipitur ſpiritus ſancti gratia? Aqua hæc ſpiritus ſanctus eſt, aqua hæc ptio a-
Deus eſt. Aqua hæc in corde Dei patris fons vitæ eſt, in ore Dei filij, gratiæ & pacis flumen eſt quę vi-
in beatis angelis torrens gloriæ eſt, in electis hominibus inundatio vitæ eſt. Quæ à quocunque uæ.
bibita fuerit, ad matricem ſuam, æternę diuinitatis abyſſum, reſilit, inferno profundior, terra Eſa.39.
longior, mari latior, & cœlo altior. Illuc (inquam) reſilit, inde venit, pariterque bibentis ani-
mam etiam ſi in infernum deſcenderit, ſaliendo in vitam æternam ſuſtollit: vbi non eſuriat, ne-
que ſitiat, & non percutiat eam ęſtus & ſol. Et antequam illuc ſaliat, fons in bibente fit, & per ſinũ
cordis riuos ſapientię & ſcientiæ diffundens, animæq; totũ alueum implens, & paulatim in verbo Cant.4.
vitæ per meatum oris prorumpens, hortos vicinos areaſq; longè poſitas affatim irrigat, taliſ-

Felix eccleſia ex gẽtibus cõtra incredulos Iudæos.

que anima meretur audire, Fons hortorum puteus aquarum viuentium. Rectè ergo qui biberit, inquit, ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. [Dicit ad eum mulier: Domine da mihi hanc aquam vt non ſitiam, neque veniam huc haurire.] Beata mulier hæc alienigena, imò beata eccleſia de alienigenis collecta, cuius hæc typum geſtat, merito ſurrectura in iudicio cum generatione mala & adultera, vt condemnet eam: Si, inquit, terrena dixi vobis & non credidiſtis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia credetis? Terreni templi, terrenæ ædificationis ſimilitudine vſus dixerat: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus ſuſcitabo illud, & illi terrena quæ ſola in his verbis intellexerunt, eum poſſe facere non crediderunt. Quomodo credidiſſent ſi cœleſtia dixiſſet, ſi ſe cœleſtem vitam dare poſſe, ſi ſe illos ita potare poſſe dixiſſet, vt in vitam æternam ſalirent? Sed hæc mulier credidit, & confeſſa eſt & non negauit. Dixit enim mulier hæc, dicit & nunc mulier magna per totum orbem dilatata, anhelans & ſitiens, ſitiens & clamans: Domine da mihi hanc aquam. Credidit ergo propter quod & ſic loquitur, ac proinde generatio illa iure (vt prædictum eſt) huius comparatione condemnatur. Quid tandem reſtat? Quare tantum bonum differtur? Qui bonum tam optabile petendum à ſe dixit non rogatus, poſtulanti ſimpliciter quare non confeſtim largitur? Audi quod ſequitur: [Dicit ei Ieſus: Vade voca virum tuum. Reſpondit ei mulier: Non habeo virum.] Ecce quomodo mulierem peccatricem quam ſciebat non habere virum, quam nouerat legitimum non iniiſſe coniugium, reuocat ad cor ſuum, vt videat in teſtimonio conſcientiæ ſuæ quid facto opus ſit, quatenus illud donum Dei mereatur accipere. Poterat dicere: Niſi pœnitentiam egeris & peccata tua confeſſa fueris, quia peccatrix es, & ſic & ſic egiſti, niſi (inquam) pœnitentiam egeris, ego hanc aquam non dabo tibi, quia videlicet non niſi pœnitentibus & peccata ſua confitentibus, & eadem relinquentibus, hæc ſancti ſpiritus gratia, hoc donum Dei tribuitur. Hoc dominus dicere poterat, ſed vſa eſt arte ſua noſtræ ſalutis opifex Dei ſapientia, quatenus nec illam moleſta verecundia pulſaret, & tamen neceſſariam ſaluti eius peccatorum confeſſionem eliceret. [Vade, inquit, voca virum tuum, & veni huc.] Quid illa reputaret, niſi ad hoc virum ſuum debere vocari, ne mulier ſine viro ſuo tanquam vitæ facultatem perciperet, & hoc à tantæ rei largitore rectè penſari, quòd vir tanti doni particeps eſſe deberet, cum quo mulier vnum corpus eſſet? Et quidem protinus cucurriſſet, ſi haberet quem virum ſuum legitimè profiteri poſſet. Sed quid faceret quæ virum non habebat, nec tamen virgo nec vidua erat? Quomodo iam dignam non timeret repulſam, quæ tali commonitione cogebatur agnoſcere ſe mulierem non legitimè nuptam? Stetit ergo ſuam agnoſcens indignitatem, & confeſſa eſt dicens: Non habeo virum. Sufficit iſta confeſſionis inchoatio vocãti miſericordiæ. Non expectauit aut exegit vt totum diceret, ſed clementiæ manum porrigens pepercit pudori, ſubuenit conſcientiæ fluctuanti. Nam ſequitur: [Dicit ei Ieſus: Bene dixiſti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes non eſt tuus vir. Hoc verè dixiſti.] Hoc illa mulier bene intellexit, quia verè dixit: bene & verè nunc quoque eccleſia dicit, quia quẽadmodum illa quinq; viris abuſa fuerat, & nunc virũ non habens, aliquem tamen habebat quem virũ ſuum nominare nõ poterat. Sic eccleſia quondam cum gentilis eſſet, quinq; ſenſibus corporis luxuriata, in omni concupiſcentia carnis & oculorum quæ in mundo eſt, tandem ad hoc deuoluta fuerat, vt pro viro ſuo legitimo, pro factore & amatore animarũ Deo, diabolum reciperet: & in ligno & lapide fornicans cum illo qui non erat ſuus vir, ſed naturæ ſuæ hoſtis, non amator ſed interemptor, non ſponſus amoris ſed author mortis: homicida, non medicus. diabolus non Deus. Hoc, inquam, verè dixit: hoc dicendo veritatem locuta eſt, ſicq; ſemetipſam in principio accuſans, abluta lauacro, & viuam aquam in poculũ ſalutis adepta eſt. Igitur magiſter & dominus hoc exemplo diſcipulis ſuis, huius aquæ viuæ miniſtris imitandus, competenti arte ab ea quæ viuam aquam poſtulabat confeſſionem peccatorum exegit, eamq; ad conſcientiam ſuam reuocauit dicendo: Voca virum tuum & veni huc. Quæ protinus peccata illa non abſcondit, confeſſa eſt nec defendit. Nam quàm veraciter eadem narranti conſentiat, quàm humili conſcientia veritati concedat, reſpondendo manifeſtat. [Domine, vt video propheta es tu.] Quid enim amplius eſt dicere, verum eſt, quinque viros ego habui: aut dicere, domine vt video propheta es tu. Denique in hoc palam eſt, quàm non inuita fateatur, quòd inſpectatorem conſcientiæ ſuæ domini & prophetæ honorat nomine, nullam aliam ob cauſam vel experimentum, niſi quòd ſecundum pronunciationis eius veritatẽ peccatricem ſe agnoſcebat eſſe. Vna eademq; reſponſione & de ſe confeſſa eſt quòd erat, & de illo quod eum eſſe intelligere poterat. Minus quidem & longe minus q̃ ille eſt confeſſa, ſed confitendo quantum percepera, dignam ſe fecit cui crederet Ieſus totum quod erat. Hoc interim prætereundum nõ eſt, non tantùm futurorũ pręſcientiam, ſed & pręteritorũ ac pręſentium oculorũ reuelationẽ rectè ſolere appellari prophetiam. Mulier iſta dominum nihil de futuris prædicentem audierat, ſed tantum de præteritis ac præſentibus occultis cordis ſui vera dicere illum ſentiens, prophetam eſſe pronunciabat. Adeò conſuetum erat iam tunc occultorum reuelationẽ prophetiam nũcupari.

Margin notes: Matt.12 — Ioan.3 — Pſal.115 — Clemẽs medicus Chriſt⁹. — Eccleſia ex gentibus olim fornicaria. — Confeſſio mulieris. — Prophetia etiã de præteritis eſt.

Imò verò cum iſtæ tres prophetiæ partes ſint, id eſt, de præteritis, de præſentibus, & de futuris, ea plurimum valet ad comprobationem prophetici ſpiritus, qua præſentialiter quis ita conuenitur, vt occulta cordis eius manifeſtentur. Tunc enim dubitatio homini nulla relinquitur, quin in prophetante ſolus Deus loquatur, præter quem corda hominum peruidere nemo poteſt alius. Quod Apoſtolus commendans ait: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta cordis eius manifeſta ſunt, & ita cadens in faciem adorat Deum, pronuncians quòd verè Deus ſit in vobis. Ita planè mulier hæc, vbi foris audiuit ab homine, quod ſeipſa nouerat intus, ſecurè pronunciabat quòd verè in homine illo eſſet Deus, & indubitanter dixit: Domine, vt video propheta es tu. Deinde ſciens & hoc, quia prophetæ per figuras & tropologias loqui conſueuiſſent, carnalem amouit intellectum ab eius dictis, nec eo ſenſu quo prius vltra viuam aquam ab illo petiuit, potius doctrinam veritatis ab eo quærere intendit, tanquam à propheta, tanquam ab eo qui nõ de corde ſuo loquendo contentionibus maniter efferretur, ſed per quem (ſicut experimento didicerat) loqueretur Deus. Nam præter ſitim corporis ob quam veniebat haurire aquam, habebat quandam aliam ſitim, ſcilicet ſitim audiendi verbum Dei, quam optimè nouerat ipſe adaquator mentium qui loquebatur ei. Nunquid enim ſola peccata eius nouerat, & deſiderium animæ eius, do cilemq́; humilitatem cordis eius non nouerat? Vt quid ergo dixerat ei: Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui tibi loquitur, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam? Nunquid in incerto locutus eſt? An quia dixit forſitan petiſſes, dubitaſſe putandus eſt? Non vtiq; in ſermone omnia ſcientis, vniuerſa videntis, forſitan dubitantis ſignificat incertitudinem, ſed affirmantis admirationem, ſicut & illic: Si crederetis, inquit, Moyſi, crederetis forſitan & mihi. Nam & illic duritiam vel incredulitatem Iudæorum, & hic in eorundem exprobrationem, facilitatem ad credendum miratur alienigenarum. In hac ergo muliere ſitim quoque præuiderat audiendi verbum Dei: cui videlicet ſiti ſuæ protinus ſatisfieri depoſcit, vbi prophetam illum eſſe comperit. Nam dicit ei: [Patres noſtri in monte hoc adorauerunt: Et vos dicitis quia Hieroſolymis eſt locus vbi oportet adorare.] Ac ſi diceret: Domine, quoniam vt video propheta es tu, iam verò à diebus multis propheta non eſt viſus in Iſrael, loquere nobis ex ore domini, da nobis conſulentibus te reſponſum iuſtitiæ in ſermone domini. Ecce vetus longumq́; certamen. Vos Iudæi non coutimini nobis Samaritanis, & idcirco non coutimini nobis, quia non adoramus in Hieroſolymis. Dicitis enim, quia tantùm in Hieroſolymis adorare oportet: & hoc vobis dicentibus patrum noſtrorum repugnat authoritas, quæ non leuiter contemnitur. Nam patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & ſine dubio abſq; Hieroſolymis in templo Salomonis Deum placauerunt, quem in monte hoc adorauerunt. Hic erecto altari pater noſter Iacob inuocauit ſuper illud fortiſſimum Deum Iſrael, poſtquam reuerſus eſt de Meſopotamia Syriæ, & habitauit hic iuxta hoc oppidum, emitq́; partem agri huius in qua fixerat tabernaculum, à filiis Emor patris Sychem centum agnis. Tu ergo domine, quoniam propheta es, quid dicis? Hanc proponendo quæſtionem mulier ſapiens iam profectò aquam viuam petebat, magniq́; deſiderij capacem ſitulam, inclinata ſuper marginem fontis æterni, ad hauriendum immergebat, plus inuentura aquæ viuentis, quàm adhuc ipſa poſſet æſtimare. Veruntamen in hac ipſa ſui inquiſitione, non totum dicit, non totum proponit. Dicendo enim illud, vnde locus ille poterat eſſe venerabilis, videlicet quia patres noſtri, inquit, in monte hoc adorauerunt, diſſentionis vel ſegregationis cauſas reticuit. Quia videlicet quòd Hieroboam & decem tribus cum eo, vt recederent à Iuda & à domo Dauid, cui dominus iureiurando dixerat: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam, vitulos aureos fecerant, & adorantes dixerunt: Hi ſunt dij tui Iſrael qui te eduxerunt de terra Aegypti. Quod factum eſſe in eadem ciuitate Sichar, quam Hieroboam reædificauit, hiſtoria libri Regum narrat. Præterea commixta fuerant (vt ſuperius dictum eſt) inter gentes quas Salmanaſſar rex Aſſyriorum, tranſlatis decem tribubus, reliquijs earum cohabitare fecerat, & vnaquaque gente fabricante Deum ſuum didicerant opera eorum, & ob hoc maiorem Iudæis contemptoribus ſuis cauſam vel materiam contemptus præbuerunt. Has inquam cauſas, iſta mulier in propoſita quæſtione reticuit. At illa propriæ culpæ maculas ſatis humiliter confeſſa fuerat. Non ergo vitio ſed laudi potius illi eſt, quòd communem gentis ſuæ ignominiam, ſatis omnibus notam, prædicare non properauit. Dominus autem iudex æquitatis poſtulatus ita reſpondit: [Mulier crede mihi, quia venient dies, quando neque in hoc monte, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem.] Veneranda & in timore ſancto audienda ſunt dicta hæc verbi incarnati, de ſancto corporis ſui templo ſuauiſſimè intonantis, & breui quidem, ſed graui elocutione veram atque te dignam de adoranda diuinitate ſententiam proferentis. Et Samaritanos quidem in præterita contentione inferiores fuiſſe Iudæis, rationabiliter aſſtruit, ſed eoſdem rurſus in eo conſolatur, quod omnem de locorum ſuorum prærogatiua controuerſiam mox eſſe tolerandam indicat veris adoratoribus Dei. Cuius conſolationis quoq; dicta tam in principio, quàm in fine diſtribuens, mira arte diuidit illas in medio collocãs oratiun-

1.cor.14

Deſiderium verbi Dei in corde mulieris eſt.

Forſitã in verbis Dei nõ dubitãtis, ſed admirãtis.

Gene.33

3.Reg.12

Pſal.131

3.Re.12

4.Re.17

Conſolatio Samaritanis per Chriſtũ facta.

orationculæ ſuæ particulas, quibus Samaritanos abſque ſcientia Deum adorare, dicendo: ſatis
optimè percutit. Nam & antequam diceret: Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod
ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt, reperiuit & proſecutus eſt quod præmiſerat dicens: Sed venit
hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate, &c. Adeò
beneuolentiam auditoris infirmi magna dignatione retinere curauit. Nunc ſingula verba
Mulier crede mihi. gratiæ de ore eius emanantia pertractanda ſunt. Mulier crede mihi, tibi (inquit) o mulier dictu
rus ſum quod viris needum dixi, tibi crediturus ſum, qui non credidi meipſum Iudæis ſcribiſq;
Ioan. 2 ac phariſæis ſiue ſacerdotibus adorantibus, imò latrocinantibus in illo magno & pulchro tem-
plo Dei, & quod illis facto tantum pręſignaui eijciens illos cum flagello de domo patris mei, ver
bis autem aperiendum eſſe needum credidi, tibi nunc dico, tibi o mulier credo, tuæ fidei com-
mitto, tu tantum crede mihi nunc interim tanquam prophetæ, quoniam prophetam me eſſe
dixiſti: mihi (inquam) crede, & needum dico vt credas in me, quod futurum eſt quando aliquid
de me quod ſupra prophetam, imò ſupra omnem gradum vel dignitatem ſit incipies ſentire.
Adorabitis patrem. Hoc mihi crede, quia venient dies & in proximo ſunt, quos patres veſtri qui in monte hoc ado-
rauerunt, multi quoque prophetæ & reges qui in Hieroſolymis adorauerunt & non viderunt,
Luc. 10 veſtri autem beati oculi paulo poſt videbunt, quādo vos qui nunc vt alieni à templo Dei deſpi
cimini: vos inquam & omnes quicunque de quibuſcunq; gentibus ad vitam prædeſtinati eſtis,
adorabitis Deum, inuocantes patrem, eum ſcilicet confitendo & adorando pariter filium, cuius
pater eſt, per cuius adorationem fiet vt Deus pater eius veſter quoq; ſit pater. Ita inquam ado-
rabitis patrem, non in monte hoc neque in Hieroſolymis, ſed in omni loco dominationis eius,
Pſal. 112 quia videlicet nō tantum in hoc aut ſolum in Hieroſolymis, ſed à ſolis ortu vſque ad occaſum
Malac. 1 magnum & horribile erit nomē eius in gentibus. In Hieroſolymis autem qui nunc celebris eſt
Mat. 24 orationis locus, lapis ſuper lapidem non relinquetur qui non deſtruatur. Iam exultare pote-
rat mulier pro fauore ſuæ gentis, exiſtimans q; authoritate tanti hominis, quem prophetam eſſe
credebat, nihilo præferretur monti Samariæ ſancta ciuitas Dauid, tēplumq; Salomonis. Quod
tametſi de futuro verum erat, de pręterito tamen futurum non erat. Quapropter humilianda
erat de peccato quod in Samaria magis abūdauerat, ne ineptè lætaretur deſuper abundanti gra
tia. Sequitur ergo: [Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudęis
3. Re. 12 eſt.] Ac ſi dicat: Vos Samaritani qui à domo Dauid & à tēplo Dei receſſiſtis, & in monte Sama
riæ confiſi eſtis, non inde iuſtificati eſtis quia patres veſtri in monte adorauerunt, ſed inde coin-
Deut. 12 quinati quia Hieroboam vrbem iſtam hoc Sichem in monte ædificans, vitulos aureos fecit hic
Gen. 49 & dixit: Iſti ſunt dij tui Iſrael qui te eduxerunt de terra Aegypti. Vos inquam, qui propter cul-
tum vitulorum à templo Dei receſſiſtis, adoratis quod neſcitis, dum dicitis adorantes & quid di-
catis neſcientes, iſti ſunt dij tui Iſrael. Nos Iudæi qui regi noſtro Dauid adhæſimus, & Deum
patrum noſtrorum in loco quem elegit adoramus, non neſcientes quid dicamus, ſed optimè
ſcientes quia ſalus ex Iudæis eſt, quia de tribu Iuda & de ſemine Dauid ſaluator repromiſſus
Pſal. 131 eſt, & hoc ſcientes & ob hoc idem Dauid adhærentes, Deumq; qui iurauit ei dicens: De fructu
ventris tui ponam ſuper ſedem tuam: in templo quod filius eius ædificauit adorantes, vtiq; ado
ramus quod ſcimus: ad hoc reſeruati ipſi Dauid, vt ex nobis ſalus quæ illi repromiſſa eſt orire-
tur. Sed hactenus in hac cōtentione adorauerimus: venient dies quādo neq; in mōte hoc neq; in
2. Cor. 6 Hieroſolymis adorabitis patrem. Hoc eſt quod ſubſecutus reperiuit. [Sed venit hora & nunc
eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate.] Iam venit hora & nunc
Adorabitis patrem in ſpiritu & veritate. eſt, venit & nunc eſt tempus acceptabile, dies ſalutis, quando veri adoratores, veri inquam, id
eſt, non quid adorent neſcientes, ſed veram adorandi ſcientiam habentes, adorabunt patrem
non in monte hoc, neque in Hieroſolymis (vt prædictum eſt) ſed in ſpiritu & veritate. Quid
dulcius? quid hac veri adoratoris diffinitione pulchrius? Adorabitis (inquit) patrem, ſpiritum
adoptionis filiorū ab ipſo percipientes, & in filij eius vnigeniti membra venientes. Patrē enim
Rom. 8 in ſpiritu adorare quid eſt, niſi ſpiritum adoptionis filiorum accepiſſe, in quo clamamus, Abba
Ioan. 14 pater? Quid eſt adorare patrem in veritate, niſi in filio eius manendo (qui dicit, Ego ſum
veritas) patrem inuocare? Idem ergo eſt ac ſi dixiſſet: Veri adoratores manifeſta ac neceſ-
ſaria diſtinctione perſonarum adorabunt vnum Deum, patrem & filium & ſpiritum ſanctum.
Ibidem. Cur hoc loco ſpiritum veritati præpoſuit, nec dixit: Adorabunt patrem in veritate & ſpi-
1. Cor. 12 ritu, ſed dixit in ſpiritu & veritate? Videlicet, quia ſicut nemo venit ad patrem niſi per filium,
Rom. 8 ita filium nemo agnoſcit niſi per ſpiritū ſanctum. Nemo enim poteſt dicere dominus Ieſus, niſi
in ſpiritu ſancto. Ipſa quoque vera adoratio, propria ſancti ſpiritus operatio eſt. Nam quid
oremus, ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabi-
libus. Proinde opus eſt vt homo per præuenientem gratiam accipiat ſpiritum ſanctum, per
quem agnoſcat & confiteatur dominum Ieſum in carne veniſſe, quod eſt recta via per filium
ad patrem venire. Bene ergo non dixit: Adorabunt patrem in veritate & ſpiritu, ſed in ſpiri-
tu (inquit) & veritate. Cæterum vbicunque inuocauit hoc nomen recto ordine & euangelica
tradi-

traditione, primò continuatim pater & filius, & deinde tertia perſona ſpiritus ſanctus, eo vide-
licet reſpectu, quia ab vtroque, id eſt, à patre & filio procedit ſpiritus ſanctus. Sequitur: [Nam
& pater tales quærit qui adorent eum.] Crede mihi, inquit, quia iam illa hora venit, & ſic pa-
trem adorabunt veri adoratores. Nam ecce nunc in præſentiarum tales quærit pater, qui
adorent eum: quærit accenſa lucerna, quærit diligenter domo euerſa. Ecce lumen diuinitatis Luc.15
ſuæ poſuit in teſta carnis humanæ, & à ſanctuario ſuo incipiens domũ ſuam euertit, falſos ado- Mat.21
ratores eijciendo, quia domum ſuam quæ domus orationis eſt facerẽt ſpeluncam latronum: &
exinde quærit per totum mundum veros adoratores qui adorent eum, non in carne, ſed in ſpi-
ritu: non in latrocinio, ſed in veritate. Euertetur templum & ciuitas Hieroſolymorum, non Mat.24
ſtabunt luci & delubra gentilium, diuidentur contra ſe familiæ populorum, rumpentur fœde- Luc.19
ra cognatorum, duo in tres & tres in duos ſeparabuntur, filia aduerſus matrem, & nurus aduer Mat.10
ſus ſocrum: & ſic omnimoda commotione domo euerſa, tales proculdubio pater inueniet qui
adorent eum. Non tales factos inueniet qui adorent eum, ſed inueniet in lucis & in delubris
idolorum quos tales faciat, vt adorent eum. Nam idololatras inueniet rapaces, ebrioſos, for-
nicarios, cæteriſque vitijs obſeſſos, ſed abluet eos, ſed ſanctificabit eos in ſpiritu ſuo & in veri- 1.Cor.6
tate ſua. Non congregabo, inquit, conuenticula eorum de ſanguinibus, nec memor ero nomi- Pſal.15
num eorum per labia mea. Idololatræ ſiue fornicarij nominabantur, ſed vocabit eos nomine Eſai.65
alio, in quo qui benedictus eſt benedicetur ſuper terram. Dicis: Quare tales pater quærit adora
tores? quare neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabimus patrem? Audi quod ſe- Spũs eſt
quitur: [Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eũ in ſpiritu & veritate oportet adorare.] Quam- Deus, du
uis ita rectè poſſit accipi, Spiritus ſanctus eſt Deus, videlicet vt ſpiritus ſubiectum, & Deus ſit plex eſt
prędicatum: rectius tamen hoc loco Deus ſubiectum, & ſpiritus intelligitur prędicatum, nec a- ſenſus.
liud eſſe quod dixit, Spiritus eſt Deus, quàm ſi dixiſſet, Deus eſt ſpiritus: quomodo & ibi, Et Deus
erat verbum: non aliud ſine dubio intelligimus quàm ſi dixiſſet, & verbum erat Deus. Nunc
enim non id agitur aduerſus ſpiritus ſancti blaſphematores, & idcirco falſos atque impios Dei
patris adoratores, vt propria ſancti ſpiritus perſona Deus eſſe defendatur, ſed agitur aduerſus
carnales & ſanguinolentos adoratores, quòd Deus verus, quem ſe legitimè adorare iactitant,
non ſit caro, ſed ſpiritus: & ideò non manducandis taurorum carnibus, aut epotãdo hircorum
ſanguine delectatur: imò non in loco quærendus, ſed in ſpiritu ſancto adorandus, & in verita-
tis confeſſione ſit inuocandus. Hoc ergo adſtruit quia Deus ſpiritus eſt. Verè enim ſpiritus eſt,
non ſolum corporis ſenſus, ſed & ſubtilitatẽ excedens omnis ſpiritus: ſpiritus incircunſcriptus, Pſal.49
quia in nullo loco concluditur, neq; (vt humaniformij putant) humanorum ſimilitudine mem- Hebr.9
brorum diſterminatur. Spiritus enim omnium ſpirituum fortiſſimus, omniumq; ſpirituum, quo Deus ve
rum vtique creator ipſe eſt ſubtiliſſimus, nullius capax, capabilis autem præ ſubtilitate ſuæ na- rè ſpiri-
turæ, rationalibus, id eſt, tam angelicis quàm humanis ſpiritibus. Et hoc æqualiter de tota tri tus eſt.
nitate ſentiendũ eſt, quia profectò tam pater & filius quàm & ſpiritus ſanctus, ſpiritus eſt: nec id
circo tertia diuinitatis vice perſona ſpiritus ſanctus dicitur, quòd ſola perſona hęc ſit ſpiritus, ſed
quia procedit ab vtroque, id eſt, à patre & filio, idcirco nomen hoc ab vtroq; ſortitur vt dicatur
ſpiritus ſanctus. Nam (vt prędictum eſt) & pater ſpiritus, & filius ſpiritus eſt, & pater ſanctus, &
filius ſanctus eſt. Atq; inde mutuato vel compoſito nomine ſpiritus ſanctus dictus eſt. Igitur
quia Deus ſpiritus eſt, & eos (inquit) qui adorant, in ſpiritu & veritate oportet adorare, id eſt, in Adora-
ſpiritu adoptionis filiorum clamare, Abba pater, in filij confeſſione honorare patrem, vt ſu- re in ſpi
pra dictum eſt. Oportet enim os in confeſſione veritatis aperire, & ſpiritum attrahere, atque in ritu & veritate
illo dicere dominum Ieſum, atque confiteri illum in carne veniſſe. Alioquin qui mactat pecus, Rom.8
quaſi qui excerebret canem, & qui offert thus, quaſi qui benedicat idolo. Siue Iudæus, ſiue Sa- 1.Cor.12 Eſai.66
maritanus, vel quilibet ſciſmaticus, præſcidens ſe ab vnitate ſpiritus, quia non eſt verbum ve-
ritatis in corde eius & in ore eius, id eſt, quia non credit corde ad iuſtitiam, quod eſt adorare pa
trem in ſpiritu, & non confitetur ore ad ſalutem, quod eſt adorare eundem in veritate. Iudæus Rom.10
inquam ſiue hæreticus æquè vt paganus, nullatenus inter veros patris adoratores reputantur.

Cum ergo (inquis) Deus à patribus noſtris in carnibus & ſanguine holocauſtorum aut victi-
marum ſe adorari voluit, nunc in ſpiritu & veritate mauult adorari, cur tunc alios vel diuerſos
quàm nunc quæſiuit? aut nunc alios quàm tunc adoratores requirit? Ad hæc inquam: Permiſit
quidem ſed non iuſſit Deus in eiuſmodi ſacrificijs ſe adorari, permiſit inquam nõ præcepit: per-
tulit, nõ voluit. Reſpexit interdũ oblata, nunq; quæſiuit offerẽda. Iam dudum ab omni huiuſ-
modi obiectione dominus per prophetas ſuos defendit ſe. Dicit enim per Hieremiã: Holocauſto Hier.7
mata veſtra addite victimis veſtris, & comedite carnes, quia non ſum locutus cum patribus ve-
ſtris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtomatum & vi-
ctimarum, ſed hoc verbũ præcepi eis dicens: Audite vocem meam, &c. Item per Eſaiam: Holo- Eſai.1
cauſtomata inquit arietum, & adipem pinguium, & ſanguinẽ vitulorũ & agnorum & hircorum
nolui. Cum veniretis ante conſpectum meum, quis quæſiuit hæc de manibus veſtris, vt am-

bularetis in atrijs meis? Igitur quales nunc quærit, quales nunc eſſe præcipit, tales Deus qui ſpiritus eſt ſemper adoratores quæſiuit, nec voluit vnquam aut dignatus eſt aliter quàm in ſpiritu & veritate adorari. Porrò carnales erant homines filij Iſrael ex Aegypto egredientes, aſſueti ſecundum Aegyptios cæteraſq; gentes holocauſtomata victimis addere, carneſq; comedere. Præterea nec ſpiritus datus, nec veritas de terra orta fuerat, in qua deberent ſicut oportet adorare. Conceſſit ergo pro tempore & pro hominum qualitate, vt adoratores qualeſcunq; mactarent & comederent ſacrificiorum carnes, poſita lege de ſacrificijs propter tranſgreſſiones, tanq̃ pædagogus adoleſcentem petulantem cohiberet lex, donec gratia veniret, aleret figura: donec veritas illuceſceret, faueret vmbra donec res clara ſuccederet. Nunc ſpiritus datur & in proximo eſt, nunc veritas adeſt, quia gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Nunc venit fides per quam verus adorator extitit Abrahã pater noſter, & ipſa quæritur amoto pædagogo, quæ ex ſpiritu & veritate eſt, in qua adorauit Abraham, vt prædictum eſt, in qua adorare oportet cunctos veros adoratores. Vbi non eſt Iudæus neque Græcus, imò quod magis ad rem iam attinet, non eſt Iudæus neque Samaritanus, non ſeruus neque liber, non maſculus neque fœmina, ſed omnia in omnibus cum ſpiritu ſuo veritas. Sequitur: [Dicit ei mulier: Scio quòd Meſſias venit qui dicitur Chriſtus. Cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia.] Hoc interim memori mulier mente voluebat quod dixerat: Venient dies. & repetendo: Venit (inquit) hora & nunc eſt. Nec inſcia erat quin de Chriſti aduentu loqueretur, cuius in diebus iuſtitia & abundantia pacis oriretur. Legem quippe & prophetas Samaritani recipiebant, ex quorum præconijs ſcire poterant venturum Chriſtum doctorem iuſtitiæ, primo Moyſe dicente: Prophetam ſuſcitabo eis (inquit dominus) de fratribus tuis ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor exiſtam. Hinc illa: Scio (inquit) quia Meſſias venit, ſubaudis, qui nos doceat alia legiſlatione (eodem Moyſe loco ſupradicto atteſtante ac dicente) Prophetam ſuſcitabit vobis dominus ex fratribus veſtris, ipſum audietis tanquam me. Cum ergo venerit (inquit) ipſe nobis annunciabit omnia. Sanè quod interpoſitum eſt, qui dicitur Chriſtus, non mulier dixit, ſed Euangeliſta vt nomen Hebraicum interpretaretur interpoſuit: quia Meſſias Hebraicè, Chriſtus Græcè, vnctus dicitur Latinè. Vnctus autem eſt regali pariter & ſacerdotali gratiæ plenitudine, vnctus præ conſortibus ſuis, id eſt, præ cunctis filijs hominum. Non enim illi ad menſuram dat Deus ſpiritum. Cum venerit (inquit) ille talis, ipſe nobis annunciabit omnia. Ecce quomodo explorat quod audierat, ecce quomodo ſe audiſſe diſſimulat, vt iterũ & amplius audiat. Et quidem ait ſe ſcire, quia venient dies, & quia Meſſias venturus eſt: diſſimulat autem ſe audiſſe, vt iterum audiat, quia venit hora & nunc eſt. Sic ori ſuo parcendo melius interrogabat, ſic modeſta nõ moleſta interrogatione melius pulſabat. Dicit autem ipſe: Omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur. Nonne Iudæi ſuperius quæſierunt & pulſauerũt dicentes: Quod ſignum tu oſtendis nobis quia hæc facis? & non inuenerunt, nec apertè audire digni fuerunt. Quare? quia non cum fide, ſed infideliter quæſierunt: nõ modeſtè, ſed moleſtè pulſauerunt. Hæc autem humiliter quæſiuit, fideliter petijt, modeſtè pulſauit. Sequitur ergo: [Dicit ei Ieſus: Ego ſum qui loquor tecum.] Ego, inquit, qui loquor tecum ſum ille Meſſias: ego vobis annunciabo omnia. Ecce quomodo huic alienigenæ ſeipſum credidit, quem Iudæis non crediderat, & oſtendit illi honorandum nominis ſui theſaurum, quod in patria ſua, ſcilicet in Iudæa necdum prodiderat, ne mox quod futurum erat, pretioſam nominis ipſius margaritam porci conculcarent, & hoc ſanctum canina rabie blaſphemantes corroderent. Hoc enim in exprobrationẽ illius patriæ ſuæ fiebat, in qua (ſicut Euangeliſta poſterius dicturus eſt) honorẽ ſe non habiturũ perhibebat: videlicet ex oppoſito patriæ non ſuæ, id eſt, gentilitatis, in qua non ſolum tanq̃ propheta, ſed tanquam Deus Dei filius honorẽ diuinum habiturus erat, quod iam à præſenti effectu cõprobat. Honoratus eſt enim ab his alienigenis Samaritanis, vbi Chriſtum ſe eſſe dixit: Inhonoratus eſt & crucifixus à contribulibus ſuis, vbi ſigna & prodigia fecit in eis quæ nemo alius fecit. Sequitur: [Et continuò venerunt diſcipuli eius, & mirabantur quod cum muliere loqueretur. Nemo tamen dixit quid quæris aut quid loqueris cum ea.] Hoc miraculum tunc quidẽ cœpit facere diſcipulis ſuis dominus Ieſus in eo q̃ ex Iudæis natus, qui nõ coutebãtur Samaritanis, mulieri Samaritanæ in colloquio iungi dignabatur: perfecit autem poſt reſurrectionẽ ſuam, in eo quod Petro per exceſſum oſtenſis animalibus, ſiue reptilibus & ſerpentibus dicendo: Macta & manduca, & quod Deus ſanctificauit, tu cõmune aut immundum ne dixeris: neminẽ hominem communem aut immundum dicendum eſſe oſtendit. Et tunc quidem tanq̃ magiſtro & domino reuerentiam exhibentes tacuerunt, & nemo illorum dixit: Quid quæris aut quid loqueris cum ea. Cum autẽ in nationes grãtia ſancti ſpiritus effuſa eſſet, cum ſuper Cornelium & cæteros gẽtiles qui loquẽte Petro audiebant verbũ ſpiritus ſanctus decidiſſet, & loquerentur linguis magnificantes Deum, tunc verò mulier magna, ſcilicet eccleſia de gentibus, quę per hanc Samaritanã ſignificabatur, magno teſtimonio dealbata eſt vt timerent, dicente Petro: Ego quis eram qui prohiberem

[Margin notes: Cur de⁹ carnales victimas cõceſſit ad tempus. — Galat.3 — Ioan.1 — Gene.15 — Galat.3 — Coloſſ.3 — Pſal.71 — Deut.18 — Pſal.44 — Ioan.3 — Matt.7 — Lucę.11 — Ioan.2 — Matt.7 — Ingrata patria Chriſto — Ioan.15 — Gentes non eſſe aſpernãdas ab apoſtolis. — Acto.10 — Acto.11]

berent Deum,& glorificarent Deum dicentes,ergo & gentibus pœnitentiã ad vitam dedit. Nunquid enim Chriſto,vel ſpiritui eius dicere auderent: Quare introiſti ad viros præputium habentes? [Reliquit ergo mulier hydriam ſuam,& abijt in ciuitatem,& dicit hominibus illis: Venite & videte hominem,qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Nunquid ipſe eſt Chriſtus?] Eleganter ſatis in hac muliere præfiguratum eſt,qualiter prophetam hunc patria non ſua, ſcilicet eccleſia de gentibus honoratura ſit. Vbi audiuit dicentem illum: Chriſtus ego ſum qui loquor tecum, continuo ſitim ſuam propter quam venerat haurire aquam, præ gaudio viuæ aquæ quam inuenerat, oblita eſt,hydriam ſuam reliquit,vt expeditior curreret, totamq; ciuitatem attonitam reddidit,clamando cuiuſmodi hominem reppeiiſſet,vel quid ab illo audiſſet. Audito nanque Chriſti nomine,primitiua gentium eccleſia, ſtatim curam carnis in concupiſcentijs facere oblita eſt,cupiditatem ſuam vel curioſitatem,quam inani philoſophia ſeu fluxus rerum temporalium voluptatibus implere ſatagebat,abiecit,omniq; onere depoſito, ſolum Chriſti nomen pectore & ore baiulans, mundum omnem clamore boni nuntij compleuit, inuitans ad credendum,feſtinans ad generandum ſpiritualium turbam filiorum. Et quidem tũc vix pauci admodum mirati ſunt,aut attenderunt ſaltem,quod illa mulier præ feſtinatione felicis gaudij ſuã hydriam reliquiſſet. At vero vbi mater noſtra eccleſia, quæ prior nobis Ieſum foris inuenire meruit,& intrantibus (vt ſupra dictum eſt) Apoſtolis,imo etiam indignantibus quibuſdam ex circũciſione fidelibus gratiam eius,id eſt,ſpiritum accepit, ita protinus omne ſeculi onus abiecit,vt miraculum grande fieret cunctis mundi amatoribus, cunctis ſeculi poteſtatibus, regibus,iudicibus, gentibus vniuerſis,maximeq; ſuis ſecundum carnem cognatis,vel affinibus. Nec vero ſolummodo omnibus miraculum, ſed & pleræq; parti,imo & toti diabolicæ ciuitati,cuius caput Roma, cuius ſuperbiæ cornu Nero tunc erat, furoris fuit incendium, cauſa tumultus, & irarum occaſio,ſeditionum & ſæuiſſimæ perſecutionis incitamentum. Omnibus pœnis, omnimoda effuſione ſanguinis cogebant illam, vt reciperet ſuam,quam abiecerat hydriam. Præualuit virtus aquæ viuæ,dulci ebrietate ſopitam exuperans carnem, mentemq; lætificans vigilantem, ita vt non ſolum cupiditates abiectas rurſus bibere non appeteret,ſed & ipſa animarum vaſa fictilia,ſcilicet corpora ſua penitus abdicarent. Sic multitudo martyrum coronata eſt. Interea clamore non ceſſante dicentium: Venite & videte hominem, credite in Chriſtum Dei filium, verum Deum & verum hominem, exierunt mali ciues ciuitatis diaboli, & facti ſunt boni ciues ciuitatis Dei. Vnde & ſubditur: [Exierunt de ciuitate, & veniebant ad eum.] Hoc quoque in exprobrationem patriæ eius poſitum eſt. Gens enim ſua & pontifices Pilato traditum extra ciuitatem eiecerunt,& ab eis, qui ſigna eius multa & magna viderant, eiectus extra portam paſſus eſt,hi autem alienigenæ & ignoti, qui nec verbum quidem vllum ab eo audierant, quanto minus ſigna viderant,hi inquam propter hoc ſolum,quod ab vna muliere audierant,dicente,quia dixit mihi omnia quæcunque feci,multum honorantes eum, exibant de ciuitate ſua, & veniebant ad eum. Amplius autem nunc,vbi iam à prædicta patria ſua vſque ad finem,id eſt, vſque ad mortem,mortem autem crucis inhonoratus eſt. Nos vero qui illum non vidimus, ſed tantum in auditu auris didicimus,quod (ſicut Apoſtolus ait) Ieſus vt ſanctificaret per ſemetipſum populum,iuxta portam paſſus eſt,eximus ad eum extra caſtra, improperium eius portantes. Nunc inquam amplius exprobrandum eſt malis,& digne perditis agricolis, quod dominum vineæ,dominum ſuum extra vineam eijcientes occiderunt,& idcirco rectè ablatum eſt illis regnum Dei,& datum eſt genti,id eſt,gentilitati facienti fructus eius,quia de ciuitate,quę vocatur ſpiritualiter Sodoma,& Aegyptus,ſiue Babylonia meretrix, de ciuitate inquam diaboli, quæ ciuitati Dei ſupernæ Hieruſalem ſemper aduerſatur,exiuit populus Dei, deflens & confitẽs quod peregrinus ſit & aduena ſuper terrã clamãdo ad alterutrum. Exeamus ad eũ extra caſtra, improperium eius portantes. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus. [Interea rogabant eum diſcipuli dicentes: Rabbi mãduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare quem vos neſcitis.] Superſtitionis Iudaicæ hoc erat,quod diſcipuli Ieſu mirabantur de illo,quia cum muliere Samaritana loqueretur,& tamẽ cibos quos à Samaritanis emerant,illi ad manducandum offerebant. Verũ fuerit hęc carnalis vel qualiſcũque,ſuperciliosa tamen iuſtitia ſcribarum & phariſæorum,vt ab alienigenis coemerẽt quidem,ſed nullatenus præparatos ab illis cibos aut potum propinatum perciperent. Illud omittendũ nõ eſt, propter quod hoc,cæteraq;(vt iam dictum eſt) acta vel conſcripta ſunt,videlicet quod ſcribæ & phariſæi gẽtes deſpectui habentes,& cuncti penè Iudæi ſalutem earum odio habentes,gaudebant tamen quod ipſi reges & principes locum perſæpe ſummo honore dignũ ducerent,& templum maximis muneribus illuſtrarent,interdum & de ſuis redditibus præſtarent ſumptus ad miniſteriũ ſacrificiorum pertinentes. Hoc inquam gaudebant,cum haberent manus pollutas Chriſti ſanguine, huiuſmodi ſacrificia offerentes,adhuc tamen fideles qui erant ex circunciſione de illorum priuilegio cum gentilibus altercabantur. Iudæorum tantummodo conuerſionem, velut mundum cibum,Chriſto contendentes eſſe offerendum, gentiles autem (ſicuti Petro per viſum oſten-

Rom.13 Col.2.

Eccleſia ex gẽtibus quę ſedula & feſtinans. Acto.11.

Quid deſignat relicta hydria.

Heb.13. Mat.21. Luc.20.

Apo.11.

Heb.13

Supſtitio & curioſitas Iudęorũ in cibis.

Acto.10 Ibidem.

ſum eſt) velut immunda quadrupedia terræ, indignos reputantes. Cum interea quidam de hæ-
reſi phariſæorum qui crediderant, ſurgentes dicerent: nō ſolummodo circunciſionē, ſed & totam
Verū ſacrificiū non in vitulis. legem Moyſi oportere ſeruari, quid aliud diſcipuli Ieſu, niſi cibos importunos offerentes, dice-
bant ei: Rabbi manduca? Sed econtra clamat ipſe in pſalmo: Nunquid manducabo carnes
taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Nequaquam. Non accipiam de domo tua vitulos,
Pſal. 49 neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus,
& boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum eſt. Si eſuriero non dicam
tibi, meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius. Sed quid? Immola Deo ſacrificium laudis. De
Marc. 7. quo profectò vero ſacrificio, ciboq; ſibi congruente protinus dicit: Ego habeo cibum manduca-
re, quem vos neſcitis. Reuera nanque neſciebant, quod abiectis cibis & potibus, varijs baptiſma-
tibus, & iuſtitijs carnis, veri adoratores adoraturi eſſent patrem in ſpiritu & veritate, quod verè
eſt verum ſacrificium laudis Deo patri & filio & ſpiritui ſancto immolare. Neſciebant inquam,
nam hoc illis non præſentibus, ſed abſentibus dixerat dominus mulieri Samaritanæ. Vnde &
mirantes dicebant adinuicem. [Nunquid aliquis attulit ei manducare.] Eodem modo in verbis
eius carnali ſenſu caligabant, cum diceret eis: Ego habeo cibum manducare, quem vos neſcitis:
quo & Samaritana mulier, cum de aqua viua à ſe petenda vel danda loqueretur ei. Non ergo
mirum, quod illa in aquæ vocabulo hæſitauit, cum iſti in cibi nomine nihil velociores ad intel-
ligendum fuerint. In hoc ſanè miram dignationem operęprecium eſt attendere ſapientiæ
Dei, quæ ſic paruulis condeſcendit, vt non omittat qualemcunq; rem occaſio ſibi obiecerit, quin
per eius ſimilitudinem illis introducendi ſtudio, quaſi præ oculis exhibeat inuiſibilia myſteria
Matt. 22. regni Dei. Quid enim omittit qui non regum nuptias, nec piſcatorum ſagenas, non margari-
Matt. 13. tas negotiatorum, nec veteres vteros vinariorum, non ficus aut vineas, neque granum ſy-
Matt. 9. napis, nimirum inter minuta præterit olera? Ita de ſingulis ſimilitudines cœleſtium carnalibus
Luc. 13. explicat, vt tanquam in notis & vulgaribus ſpeculis, ſolis imaginem videant qui eius ſplendo-
Luc. 13. rem ægris oculis ferre non ſuſtinent. Sic nunc mulieri aquam haurienti, ſub nomine aquæ,
de gratia locutus eſt ſpiritus ſancti, vt ex commoditatibus aquæ viſibilis quam hauriebatur,
virtutem perpenderet aquæ inuiſibilis quam neſciebat. Sic nihilominus cibos offerentibus in-
corporeos de corporeo loquitur cibo, vt ex corporeæ refectionis ſimilitudine oſtendat volunta-
riam, imò & optabile ſibi eſſe operari opus ſalutis noſtræ. Quod quia non aduerterunt prima
eius dictione, dixerunt enim: Nunquid aliquis attulit ei manducare? Protinus ſubſecutus adiun-
Tacere volūtatē patris ſita iucūdū Chriſto ſicut eſuriēti manducare eſt. git. [Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei, vt perficiam opus eius.] Quo dicto pa-
tenter indicat, quàm ſpontanea in operando ſalutem noſtram Deo patri obedientia deſeruiat,
& quod magis delectetur in hac obedientia, quàm aliquis eſuriens dum oblatis cibis dicitur ei,
manduca. Et rectè plus. Nam corporeis cibis ſola caro, quæ defecerat reficitur, iterum defectura:
per hanc autem obedientiam ſic refici habebat mortalis & paſſibilis in Chriſto natura humana,
vt reſurgens à mortuis iam non moriatur, mors illi vltra non dominabitur. Quæ eſt enim vo-
luntas patris, niſi illa, de qua pauloante mulieri Samaritanæ dixit: Nam & pater tales quærit
Rom. 6. qui adorent eum? Quid inquam vult, aut quid quærit pater, niſi veros adoratores habere, qui
adorent eum in ſpiritu & veritate? Sed tales per filij paſſionem inuenti ſunt, tales adoratores
per crucem & ſanguinem filij Deo patri acquiſiti ſunt. Cum ergo dicit: Meus cibus eſt, vt faciam
voluntatem patris mei, hoc (vt prædictum eſt) per congruam ſimilitudinem magnificè expri-
mit, quanto deſiderio conſummando operi ſalutis noſtræ intentus ſit. Et quidem conſtat
ſanctos homines, qui ſpiritū adoptionis filiorum acceperunt, cum magna dilectionis dulcedine
operari opus fraternæ ſalutis, & ſiquidem à timore ſeruili incipiunt in amore filiorum conſum-
Rom. 8. mari, quod eſt iuxta Pſalmiſtam dilatato corde currere viam mandatorum domini. Verun-
Gala. 4. tamen nemini illorum adeo dulcis eſt labor operis, vt omnino rectè dicat: meus cibus eſt quod
Pſal. 118. facio voluntatem Dei. Non enim quicquam impaſſibile habet ſubſtantia hominis, cuius reſpe-
ctu dicere poſſit, laborem vel afflictionem in opere Dei ſic ſibi delectabilem eſſe, vt cibus
ſuus debeat appellari. Conſtat quippe tantum ex anima & corpore, quod vtrumq; eſt
proculdubio paſſibili. Ideoq; cum quis tribulatur, patienter & in ſuauitate conſcientiæ ſuæ re-
2. Tim. 3 clinatur, quia piè viuit in Chriſto, necdum rectè dicitur cibo ſuo veſci, quia nondum ipſa
merces operis reficit, ſed ſola conſolatur eum ſpes in alio repoſitæ mercedis, vt non deficiat
ſiue laceſcat ſub illa, qua totus, id eſt, in anima & in corpore premitur vi tribulationis. At ve-
ro Chriſtus non totus erat paſſibilis, neq; tantum ex anima & corpore, quæ vtraq; paſſibilia tunc
erant, ſed ex diuinitate quoq; conſtat impaſſibili. Et cum ſubiret acerbam paſſionem mortis, fa-
ciendo voluntatem patris non totum quod Chriſtus eſt, id eſt, diuinam ſimul & humanam na-
turam tranſuerberabat vis doloris, ſed natura quidem hominis vero dolore cruciabatur, natura
vero Dei charitate ſua cum patre ſuo paſcebatur, qua & ſemper paſcitur. Paſcebatur inquam
& ſaturabatur opprobrijs, non vt martyres ſancti in gaudio ſpei, ſed vt martyrū & ſanctorum
omniū Deus, in pręſentia ſempiternę & incōmutabilis rei. Quid enim vnq̄ ſperauit? q̄d vnquā

non

non habuit is, per quem omnia facta ſunt, filius dei? Nunquid operarius conductus fuit? Nun-
quid præmium ſperans euangelizauit? Nunquid vſquã tale quid dixit, quale Apoſtolus Pau-
lus? Neceſsitas, inquit, mihi incumbit, væ enim mihi eſt, ſi non euangelizauero: ſi enim volens 1.Cor.9
hoc ago, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt? Quapropter & hoc Sap.10.
nuſquam de illo dictum eſt, quod præmium acceperit, ſicut ſolet dici de omnibus ſanctis, quibus
Deus mercedem laborũ ſuorum reddidit: quia videlicet ipſe ſanctorũ omnium remunerator &
remuneratio eſt, ſedens ad dexteram patris: vbi quamuis natura humana gloria & honore, Pſal.8.
quem non habuerat, coronata ſit: natura tamen diuinitatis, quæ illam naturam prouexit, ita
nos iure tenet reuerentia ſui, vt recte fateamur, quia Chriſtus dominus, quicquid ſecũdum homi-
nem accepit, non aliunde, ſed de inſita ſibi diuinitate, accepit: ac proinde mercede donatum
illum dicere fas non ſit. Igitur ſancti omnes, quàm diu hic exulant, vbi à diuinæ viſionis con- Galat.6
uiuio gementes ieiunant, quamlibet voluntarie, quantolibet cũ amore, quod donũ eſt, ad omnes 1.Cor.9
operentur: ſiue inuiti pro diſpenſatione credita, ſiue volentes, & ideo mercedem apud Deum
repoſitam habentes, euangelizent: nemo tamen illorum rectè dicit, meus cibus eſt, vt faciã vo- Eſa.40.
luntatem Dei: ſolus autem ille qui non aliunde mercedem ſperabat, ſed in ſeipſo habebat, di- 21.
cente propheta: Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo: ſolus, inquam, ille, qui in
opere ſuo iam diuinitate ſua paſcebatur, veraciter dicere potuit: meus cibus eſt, vt faciam vo-
luntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius, quia videlicet Dei filius impaſsibilis, in
ipſa paſsione carnis, quam voluntate patris aſſumpſit, dum perficeret opus eius, opus noſtræ
redemptionis, opus noſtræ ſalutis, plene atque perfecte delectabatur cum illo, propter nos in
plenitudine charitatis. Noſtra quoq; qualiacunque bona opera: noſtra fides & dilectio, cæ- Bona o-
teraq; talia, nunc interim cibus eius ſunt, poſtmodum verò noſter cibus erit viſio eius, vbi im- pera no-
plebit quod promittere dignatus eſt: vt edatis, inquit, & bibatis ſuper menſam meam in re- ſtra ſunt cibus
gno meo. Vnde ordinate in Apocalypſi loquitur: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit Chriſti.
mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum eo, & ipſe mecum. Cibamus enim eum, quo- Luc.22.
ties eandem voluntatem patris vſque ad finem, ſcilicet ædificando alterutrum facimus, donec Apoc.3.
ipſe qui eſt caput ſuper omnia membra eccleſiæ, quæ eſt corpus ipſius, plenitudo eius omnia Ephe.1.
in omnibus adimpleatur. Sicut enim adimpletur imperator, ſi quotidie eius augeatur exer-
citus, & fiant nouæ prouinciæ, & populorum multitudo ſuccreſcat: ita & Dominus noſter Ie-
ſus Chriſtus, in eo, quod ſibi credunt omnes, & per dies ſingulos ad fidem eius veniunt, ipſe
adimpletur in omnibus, & quicunque hanc voluntatem patris cum illo faciunt, ipſi illum ci- Lucæ 2.
bant, & iuxta alium Euangeliſtam faciunt illum proficere ætate & ſapientia & gratia, non ſo-
lum apud Deum, ſed etiam apud homines. Cur autem nunc primum huiuſce cibi ſui mentio- Quęſtio
nem fecit? Nam ſi hactenus diſcipulis ſuis cibos ſibi offerentibus conſueuiſſet iſta commemo-
rare, non vtique nunc erraſſent in verbis eius, dicendo: Nunquid aliquis attulit ei manducare.
Cur ergo nunc primum dixit, meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, niſi quia
nunc primum tempus & locus commonuit, videlicet exeuntibus de ciuitate, & venientibus ad Reſpõ-
eum alienigenis, ſcilicet Samaritanis: erga quos & omnes gentes hæc erat voluntas patris, vt ſio.
operante filio, fierent veri adoratores ſui? Gratulabatur namque filius in illo cibo ſuo, in illa vo-
luntate patris, licet patriam ſuam, in qua inhonorandus erat, ſcilicet Iudæos, quorum detri-
mento ſibi parabatur ille cibus, vt eſt gentium ſalus: Iudæos, inquam, ſallos adoratores, tem-
plo diruto, & ciuitate Hieroſolymorum ſubuerſa, eijciendos humano fleuerit affectu. Itaque Luc.13.
cum Samaritanos exeuntes & venientes ad ſe videret, permanens in Metaphora gratulabun-
dus, ad modum diuitis, cui iam matura meſsis multa cibos plurimos pollicetur, hoc modo
cœpta proſequitur: [Nonne vos dicitis, quia quatuor menſes ſunt, & meſsis venit? Ecce dico
vobis, leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem.] Ecce ne-
ſciebamus, quo tempore Dominus relicta Iudæa, vt ſupra dictum eſt, poſtquam aſcenderat Hie-
roſolymam inſtante ſolennitate paſchali, reuerſus ſit in Galilæam, tranſienſque per Samariam,
hæc fecerit vel dixerit, quæ præſens euangelij lectio commemorat. Sed nunc ex eo, quod ait.
Nonne vos dicitis, quia quatuor menſes ſunt, & meſsis venit, ex hoc, inquam, colligimus, quia
circa menſem qui apud nos Februarius dicitur, hunc tranſitum fecit. Menſe ſiquidem, qui Leui.23.
apud nos Maius dicitur, plena meſsis in illis eſt regionibus. Vnde & in feſtiuitate hebdo- Num.28
madarum, quæ & Pentecoſtes dicitur, nouum ſacrificium, id eſt, panes primitiarum duos Deut.16.
de duabus decimis ſimilæ ex omnibus habitaculis ſecundum legem offerri iubebantur.

Igitur ex quo Dominus aquam in vinum conuertit in Chana Galilææ, & nunc quando re-
uertitur iterum in Galilæam, annus exactus eſt, qui eſt ætatis eius triceſimuſprimus, Iohanne
adhuc ſuperſtite: de quo ſupra dictum eſt, quia erat baptizans in Enon, iuxta Salim, vbi & Ioñ.3.
quæſtio facta eſt ex diſcipulis eius cum Iudæis de purificatione. Quando autem vel quo hu-
ius anni tempore ſequentis, idem Iohannes traditus, aut quàm diu ab Herode cuſtoditus ſit,
certum non habemus, quia de ſcripturis colligere non poſſumus. Nunc ad expoſitionis

ordinem redeamus. Nonne, inquit, vos dicitis, quia adhuc quatuor menſes ſunt, & meſsis ve-
nit? Sic tanquam eos refellere velit, more coarguentis acrius, ſub interrogatione proponit: ac
ſi præter ſuam ſpiritualem meſſem, nullam aliam, nullam omnino nouerit. Et reuera nullam
meſſem aliam ſua vel diſcipulorum ſuorum commemoratione dignam iudicat, quamuis per
ipſum per quem omnia facta ſunt, hoc etiam fiat, vt meſsis illa, de qua dicebat, hæc ſingulis
Mat.10. annis proueniat. Si enim propter euangelium patrem, & matrem fratreſque ac ſorores obliuiſci
Luc.14. ac relinquere præcipit ei, qui ſe dignum eſſe cupit, ne pro affectu carnali retardetur ab intentio-
ne cœleſti: quanto magis eandem ob cauſam vel ſtudium recte diſcipulos ſuos ſcire aut recor-
Phil.3. dari nolebat, quando illa meſsis veniret: quæ profecto nec ſi inde tacerent tardius, nec ſi inde
loquerētur, citius matureſceret? Aliter quippe veraciter dicere non poſſumus, noſtra autem
conuerſatio in cœlis eſt, niſi cœleſtium meditatione ita occupati ſimus, vt non vacet nobis co-
gitare aut loqui de terrenis: ita intenti agriculturæ Dei, vt ſuperfluum arbitremur loqui de
naturalibus terrenæ agriculturæ incrementis, ita inhiantes faciendæ voluntati Dei, vt ne-
gligamus cibos corporis. Rectè ergo quaſi coarguens: Nonne, inquit, vos dicitis, quia ad-
huc quatuor menſes ſunt & meſſis venit? Et protinus adiungit: Ecce dico vobis leuate ocu-
Videte los veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem. Oculos veſtros, inquit, ocu-
regiones los interioris hominis, leuate ab hac meſſe, quam ego comedere non veni, ad quam ego vos
operarios non conduxi, & videte, non regionem vnam, non Iudæam ſolam, patriam meam,
in qua ego Domini aut poſſeſſoris honorem habiturus non ſum: ſed videte plures regiones gen-
Pſal.2. tium, regiones omnium nationum, quoniam albæ ſunt iam ad meſſem, quia ſicut Dominis re-
gionum cibi ipſorum præſto ſunt, quando regiones ipſæ albæ ſunt ad metendum meſſem: ita
mihi, cui poſtulanti à patre gentes in hæreditatem datæ ſunt, cibus copioſus, quem habeo man-
ducare, nunc in promptu eſt, quando gentes ipſæ tractabiles ſunt iam ad ſuſcipiendam fidem.

Notandum in ſermonibus domini duas meſſes inueniri, vnam, de qua nunc loquitur, ſcilicet
prædicationem euangelii, cuius meſſores ſunt apoſtoli. Aliam de qua idem alibi loquitur, quam
Mat.9. & appellat conſummationem ſeculi, cuius meſſores angeli ſunt. Quas, cum in pluribus diffe-
Luc.10. rant, in eo quoq; differre manifeſtum eſt, quod illa, quam appellat finem ſeculi, meſsis tantum-
Mat.13. modo eſt, hæc autem alio quidem reſpectu meſsis, alio autem ſatio dicitur. Satio namq; dicitur,
futuræ meſsis reſpectu, id eſt, conſummationis ſeculi, quia ſicut homo paterfamilias ſeminat bo-
num ſemen in agro ſuo, cum autem dormirent homines, inimicus homo ſuperſeminat forte zi-
Ibidem. zania, & vtraque ſinuntur creſcere vſque ad meſſem, & tunc zizania ligantur in faſciculos ad
comburendum, triticum autem reconditur in horreum: ſic filius Dei prædicans euangelium,
filios regni Dei fecit, cum quibus, diabolo ſuperſeminante, ſuccreſcunt filij nequam, in fine
Pſal.125 autem ſeculi per miniſterium angelorum colliguntur, & à bonis mali tanquam zizania à tri-
tico ſeparabuntur. Meſsis vero dicitur eadem euangelij prædicatio temporis anterioris re-
Luc.10. ſpectu: quando patriarchæ & prophetæ ſancti euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua, quia
videlicet quantum lætitia metentium ſuauior eſt labore ſeminantium, tantum beatitudo apo-
ſtolorum, qui Chriſtum præſentem viderunt, & loquentem audierunt, & ſic nobis annuntiaue-
runt: longe plenior atque iucundior extitit beata ſpe patriarcharum & prophetarum, qui ven-
Malac.3 turum præfigurauerunt aut prædixerunt. Et in hac quidem meſſe, paleæ ſimul cum granis de-
feruntur ad aream, in illa autem tenebit dominus meſsis ventilabrum ſuū in manu ſua, & mun-
dabit aream ſuam, paleas igni inextinguibili tradens, triticum autem ſuum purum in horreum
Matt.9. ſuum recondens. Igitur quod ait, quia regiones iam albæ ſunt ad meſſem, idem eſt ac ſi di-
Lucæ 10 xiſſet, quia iam dociles ſunt ad ſuſcipiendam euangelij prædicationem. De qua meſſe & alibi
dicit: Meſsis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum meſsis, vt mittat
operarios in meſſem ſuam. Huius meſsis operarios diſcipulos ſuos eſſe volebat, & ad hoc opus
excitabat cum diceret eis: Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quoniam albæ ſunt iam
ad meſſem. Et adiecit: [Et qui metit, mercedem accipiet, & congregat fructum in vitam æter-
nam.] Aequam dominus meſsis meſſoribus ſuis legem præſcribit. Operarius, inquit, qui
Luc.10. metit pro labore ſuo, & mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternam. Pri-
mum, mercedem accipit, & deinde congregat fructum in vitam æternam. Hæc nempe mer-
1.Cor.9 ces illa eſt, de qua & alibi dicit: In quamcunque domum intraueritis, ibi manete, edentes & bi-
bentes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Quam cibi legem ro-
buſtiſsimus meſſor Paulus defendens, quamuis poteſtate vti nollet, ne quod offendiculum
daret euangelio Chriſti, quis inquit, militat ſuis ſtipendijs vnquam? Quis plantat vineam,
Deut.25 & de fructu eius non comedit? Quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat? An &
1.Cor.9 lex hæc non dicit? Scriptum eſt enim in lege Moyſi: Non alligabis os boui trituranti. Ac
deinceps: Si nos vobis, inquit, ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia me-
tamus? Neſcitis, quoniam qui in ſacrario operantur quæ de ſacrario ſunt edunt, qui altari
deſeruiunt, cum altari participant. Ita & dominus ordinauit his, qui euangelium annun-
ciant,

ciant, de euangelio viuere. Ergo qui metit & nunc mercedem accipit, ſcilicet neceſſariam vitæ præſentis alimoniam, & fructum congregat in vitam æternam, id eſt, in futuro quoque æternam accipit mercedem, vnuſquiſque propriam ſecundum ſuum laborem. Alioquin veritas Dei non ſtaret, non confirmarentur promiſsiones patrum. Vnde eadem ſimilitudine quæ propoſita eſt, adhuc ſubditur. [In hoc enim eſt verbum verum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit: vt, & qui ſeminat ſimul gaudeat & qui metit.] In hoc (inquit) verbum verum eſt, in hoc veritas Dei permanet, in hoc promiſsiones patrum confirmatæ ſunt: quia ſemen regionum, quæ (ſicut dixi) iam albæ ſunt ad meſſem, id eſt, benedictionem vniuerſarum gentium, quæ iam in aduentu meo præſentem habent eandem benedictionem, alius quondam ſeminauit, alius nunc metit. Quod enim eſt hoc verbum, niſi quod ad Abraham, ad Moyſen, & ad omnes ſanctos prophetas factum eſt, quod in ſemine eorũ benedicerentur omnes gentes? Et in quo verum eſt hoc verbum, niſi quia ſicut illis promiſſum, & ab illis creditum eſt, ſic me adueniente completum eſt? Illi namque credentes & ſperantes, credendo & ſperando, fidem & ſpem ſuam in propagationem carnis ſuæ, tanquam in bona terra gratiæ Dei committẽtes, ſeminauerunt euntes & flentes, & ſemina ſua mittentes. Flendo & ſeminando profitentes, quòd peregrini eſſent, & aduenæ ſuper terram, & non haberent hic manentem ciuitatem, ſed futurã inquirerent. Hoc modo laborioſam hyemem paſsi, ſeminauerunt, & non meſſuerunt: etenim defuncti ſunt omnes nõ acceptis repromiſsionibus, ſed à longe aſpicientes ſalutauerunt eas, & ecce nunc alij metunt, ſcilicet vos, qui promiſsionum, quæ ad illos factæ ſunt, præſentem habetis effectum. Non (inquam) illi meſſuerunt, nõ illi repromiſsiones acceperunt, Deo pro vobis aliquid melius prouidente, vt ne ſine vobis conſummarentur. Hoc eſt enim quod ſequitur, vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat & qui metit. Vnde & eos beatificans protinus ſubiungit. [Ego miſi vos metere quod non ſeminaſtis. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis.] Sententia hæc cum illa congruit, qua idem ſaluator ait: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis quia multi reges & iuſti voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ vos auditis, & non audierunt. Verè enim beati oculi diſcipulorum, qui nunc videbãt regiones, quod albæ eſſent iam ad meſſem, qui hoc audiebant, quòd in hoc opus conducti eſſent, vt meterent quod alij ſeminauerunt: [Ego (inquit) miſi vos metere quod non ſeminaſtis] id eſt, ad hoc vos elegi, & poſui vos, & eatis & fructum afferatis, quem non ſeminaſtis. Nunquid enim vos tale quid paſsi eſtis, qualia pertulerunt Abraham, & cæteri patres qui ſeminauerunt? Nunquid vos de terra & de cognatione egreſsi eſtis, & peregrini vel hoſpites in terra aliena fuiſtis, ea ſpe, vt vobis extra ciuitatem domumque veſtram ſeminantibus, ſurgeret meſsis, id eſt, benedictio, qua vniuerſæ cognationes terræ benedicuntur? Nunquid vos ſcientiam, ſiue prophetiam habuiſtis, aut huius benedictionis ſemen prophetando ſeminaſtis? Non eſt ita, ſed alij laborauerunt, & vos homines ſine literis, & idiotæ, qui hactenus agrum Dei, nec verbo, nec opere excolere ſciebatis, in labores eorum introiſtis, vt quod ab illis eſt ſeminatum, per vos conferatur in horreum, id eſt, quæ illis promiſſa eſt vniuerſarum benedictio gentium, à vobis prædiceretur impleta eſſe, & annuntietur per vniuerſum mundum. Sequitur. [De ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcunq; feci.] Locus iſte cum illo comparandus eſt, quo longe ſuperius dictum eſt: Cùm autem eſſet in Hieroſolymis in die feſto, videlicet in patria ſua, inter contribules ſuos, multi crediderunt in eum, videntes ſigna quæ faciebat. Hic & illic multi crediderunt in eum, inquit Euangeliſta, cauſaſque ſubiecit longe diuerſas. Illi (inquit) crediderunt in eum, videntes ſigna quæ faciebat: iſti propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis. Quod omnino in ſugillationem Iudæorum legendum eſt, quemadmodum & illud quod ait Apoſtolus: Quia Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam requirunt, quia videlicet Iudæi dum ſignorum vanitatem quærerent, decepti ſunt: Gentiles verò, dum rationabili ſapientiæ ſermone delectati ſunt, veritati libenter acquieuerunt. Quid ſi coram eis aquam in vinum conuertiſſet, vt tale quid apud illos feciſſet, qualia multa fecit in patria ſua, ſcilicet in Galilæa, vel in tota Iudæa: ſi caſtella vel ciuitates eorum circuiens docuiſſet, & non potius præcepiſſet Apoſtolis ſuis, cum mitteret eos ad prædicandum: In viam (inquiens) gentilium ne abieritis, in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, videlicet ne occaſionem daret Iudæis, quaſi rationabiliter contemnendi euangelium, quibus miſſum fuerat hoc verbum ſalutis? Vnde non mirum quod quidam Samaritanorum poſtea ſic offenſi ſunt, vt quadam die non receperint eum, pro eo, quia facies eius erat euntis in Hieruſalem: non tamen omnes illi, vel diſcipulis eius inhoſpitales fuerant: Nam abierunt (inquit Euangeliſta) in aliud caſtellum. Denique Iudæi nullam vel leuem occaſionem blaſphemandi prætermittebant. Siquidem cum improperantes dicere cœperint illum Samaritanum, propterea quia locutus eſt cum eis, & manſit nunc apud illos biduum, antequam Iohanne tradito, publicum ſuſcepiſſet prædicandi officium: multo magis, ſi apud illos prædicans, & miracula faciens cum diſcipulis

Marginal notes: 1.Cor.3. — Gen.20. — Pſal.71. — Pſal.125 — Heb.13. — Heb.11. — Beati apoſtoli metẽtes — Luc.10. — Iohan.15 — Gen.12. — Acto.4. — Iohan.2 — Quanto facilius crediderunt Samaritani quàm Iudæi. — Mat.10. — Luc.9. — Iohan.8

ſuis commaneret, occaſionem quaſi legitime contemnendi euangelium, præbuiſſet. Quid ergo (inquam) quantam putas meſſem de gentibus collegiſſet, ſi eo tempore tam Samaritanis quàm cæteris gentibus, per ſeipſum prædicare decreuiſſet? Quapropter cum patriæ ſuæ ciuitatibus exprobraret, poterat idem, quod de Tyro & Sydone, de Samaria quoque dicere, quia ſi in Samaria factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent. Ergo quia non propter ſigna, quæ nulla viderant, ſed propter id quod dictum eſt, crediderunt in eum. Audi quod ſequitur. [Cum veniſſent ergo ad eum Samaritani, rogabant eum vt ibi maneret, & manſit ibi duos dies.] Et hoc vt cætera manifeſte in comparatione Hieroſolymorum dictum eſt. Cum enim ciuitatem vltro introiſſet, & in templo docuiſſet, & multi credidiſſent in eum, videntes ſigna quæ faciebat, non tamen Ieſus credebat ſeipſum illis. Hoc nempe ſciendum, quod tantæ fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus ſit, vt in vrbe magna, nullum hoſpitem, nullam inueniret manſionem, ſed in agro paruulo apud Lazarum, ſororeſque eius habitaret, ſcilicet in Bethania, qui eorum viculus erat, iam tunc vtique re ipſa experimento capiens, quod in patria ſua, cuius ciuitas illa erat præcipua, nullum habiturus eſſet honorem. In illa quippe ciuitate, vel patria ſua, vulpes foueas habebant, & volucres cœli nidos, id eſt, malitioſi ac ſuperbiæ pennis elati ſpiritus maligni, mentium infideliũ hoſpitia compleuerant, & in illis cubilibus habitabant: filius autem hominis non habebat vbi caput ſuum reclinaret, id eſt, quorum fidei, diuinitatis ſuæ nomen vel ſacramentum crederet, & propter hoc in eadem ciuitate, vbi erant ſancta, patriæ ſuæ recte nec vna ſaltem nocte hoſpitari aliquando dignatus eſt. At vero gentes, audito eius euangelio, vulpes illas & volucres de foueis & nidis, id eſt, de cordibus ſuis, templiſque, & aris effugare habebant, & ita demum capiti filij hominis reclinatorium præparare, & idcirco nunc apud illos alienigenas tali ordine, imo tali præfiguratione dignatus eſt commanere. Manſit autem apud illos duos dies, quia videlicet eccleſiæ ſuæ duo præcepta charitatis inſinuans, & in præſenti, & in futuro ſeculo ſemper commanet, & in vtroque ſeculo tanquam in duobus totis diebus eius, illi gratia nõ defutura eſt. [Et multo plures crediderunt propter ſermonem eius, & mulieri dicebant: Quia iam non propter tuum ſermonem credimus, ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt verè ſaluator mundi.] Non fruſtra hic Euangeliſta, cui ſublimiora quæque ſcribere propoſitum eſt, hæc quæ leuiora videntur tam diligenter proſecutus eſt. Supra dixit, quia propter verbum mulieris crediderunt, nunc multiplicatis credentibus, dicebant (inquit) mulieri: Quia iam non propter tuam loquelam credimus. Vtrumque ſcribere curauit, & quia propter verbum illius crediderunt, & quia iam non propter loquelam eius credere ſe dixerunt. Cur hoc, niſi quia de illo per mulierem quidem primitus audierunt, ſed ne leuitate duci, & omni vento doctrinæ circumferri viderentur, ipſius ſaluatoris verba iudicio propriæ rationis diligenter examinauerunt. Propter quid autem credimus, ſi non iam propter tuam loquelam credimus? Ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt vere ſaluator mundi. Notanda ſanè magis ac magis rationabilis celeritas alienigenarum ad credendum. Nec propter verbum mulieris, nec idcirco quod ſigna viderunt, ſcire vel credere ſe aſſerunt: Sed audiuimus (inquiunt) & ſcimus. Quid enim audierunt, niſi ex ore eius ſapientiæ ſermonem, niſi ex gratioſis eius labijs veritatis verbum? Quid audierunt, niſi veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam, propter quæ mirabiliter illum dextera ſua deducit? Audierunt veritatem docentis, manſuetudinem ad credendum inuitantis, iuſtitiam non accipientis perſonam Iudæi ſiue Samaritani, neminem aſpernendum, velut immundum iudicantis quacunque ex gente ſit. Nonne ergo manifeſtè nobis hæc res geſta per omnia congruit, nobis (inquam) qui non vidimus, ſed tantùm audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt vere ſaluator mundi? Nonne ipſe ſaluator de nobis aduerſus patriæ ſuæ duritiam conteſtatur & dicit. Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi? Nonne illa patria ſua iam nunc (ſicut per Moſen Deus prædixit) incipit ad æmulationem adduci in non gentem, in gentem inſipientem, & in iram mitti? Hinc enim cœperunt magna, & maligna æmulatione alienigenis iraſci, dicentes illi: non Iudæorum tantùm Deo, ſed & gentium: non Iudæorum tantum, ſed & totius mundi ſaluatori, vti nunc Samaritani confeſsi ſunt. Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Sed æmulentur quantum volũt, iraſcantur & maledicant quantum ex diabolo per odium noſtri conceperunt. Nam Chriſtus (quem nos ſecundum carnem non nouimus) ſecundum ſpiritum apud nos requieſcit, & duos dies, id eſt, in præſenti & in futuro ſeculo permanſurus, caput ſuum reclinauit: quia nos audiuimus, & ſolo auditu credentes, ſcimus quia hic eſt verè ſaluator mundi. Et verum vtique canticum illi mulier noſtra ad puteum, vbi aquam viuam accepit, vbi hydriam ſuam reliquit, & voluptates ſuas oblita eſt, imo & ſanguinem ſuum fudit, verum, inquam canticum illi decantauit dicens: Dilecte mi apprehendam te, & ducam te in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, ibi me docebis præcepta domini. Verè enim martyrum noſtrorum multitudo, quæ ciuitatem diaboli, omnia relinquendo, vitã quoque ipſam corporalem conte-

Marginalia: Mat. 11. — Iohã. 11. — Matt. 21 — Lucæ 4. — Matt. 8. — Cur Ieſus in Sychen potius quàm in Hieruſalem pernoctauit — Ephe. 4. — Celeritas alienigenarum ad credendum. — Pſal. 44 — Pſal. 17. — Deut. 32 — Rom. 3. — Iohan. 8. — Cant. 8.

contemnendo, egreſſa eſt, nunc illum in domum matris ſuæ, in cubiculum genitricis ſuæ introduxit, dum in communem cœtum ritumque gentilitatis, in ipſa ſecreta templorum, vbi cum illa cubitabat turba malignorum ſpirituum, nomen & cultum eius abduxit, & vt ſuſciperetur, ei ectis illis, clamando, teſtificando, & moriendo euicit. Sequitur: [Poſt duos autem dies exijt inde, & abijt in Galilæam. Ipſe autem Ieſus teſtimonium perhibuit, quia propheta in ſua patria honorem non habet.] Diligenter aduertenda eſt hæc ratiuncula, ſicut in exordio lectionis huius dictum eſt, vt certiſsimè pateat, cui propoſitioni ſit ſubiuncta. Nec enim reſpondet illi verſiculo, cui in ſerie literæ coniungitur. Illi (inquam) quo dictum eſt, poſt duos dies exijt inde, & abijt in Galilæam. Nam ſi ita continuare velis, quare inde exijt, & in Galilæam abijt (ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit, quia propheta in patria ſua honorem non habet) profecto rationem, nimis à propoſitione diſcordem, eique repugnantem intuliſti, cum Galilæa omniſque Iudæa, quæ non coutebatur Samaritanis, eius patria fuerit. Ita ergo continuandum eſt: Dixi ſuperius (inquit Euangeliſta) quia reliquit Ieſus Iudæam, & abijt iterum in Galilæam, & adieci: Oportebat autem eum tranſire per Samariam. Dicis itaque mihi: Ad quid eum illo tranſire oportebat? Ad hæc inquā: Pro magno negotio oportebat, pro magnæ rei experimento oportebat. Rem ipſam præſenti ratione aperui, rem (inquam) ipſam ita ſubiunxi. Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit, quia propheta in patria ſua honorem non habet. Hanc vtiq; rem ſi recte attendis, liquet profecto, quod vtiliter & opportune per Samariam, per illam patriam, nō ſuam tranſire voluerit, & duos dies apud illos alienigenas cōmanens, honorem ſibi ab eis impenſum pro experimento teſtimonij ſui admiſerit. Propheta (inquit) non habet honorem in patria ſua. Alius Euangeliſta, vt ſenſum magis exprimeret, paululum cōmutauit huius teſtimonij verba dicens: Quia propheta non eſt ſine honore, niſi in patria ſua. Idem ergo eſt, ac ſi dicat: Me prophetam, imo prophetarū dominū, nō aliam ob cauſam hæc patria inhonorat, niſi quia eſt patria mea. Nam ſi in Tyro & Sydone facerē virtutes, quas facio in hac patria mea, profecto in cinere & cilicio, pœnitentiam agendo me honorarent. Hoc teſtimoniū perhibuit Ieſus. At illi teſtimonium hoc, vt cætera nō accipiebant, verbis eius non credebant. Vt ergo ſicut alibi de alio teſtimonio dicit: Si verbis meis non creditis, operibus credite. Itē & de hoc eodē teſtimonio poſſent illi irrefragabiliter audire, oportebat eum tranſire per Samariā, & experimento locū dare, quo comprobaretur verum eſſe teſtimonium ipſius, & iuxta hoc honorē illū habiturū eſſe in gētibus, vt qui inuidebant, viderent & cōfunderentur: viderent (inq̄) inuidentes, & inuiderent adhuc. Qui autem credebant, viderent & lætarentur: viderent (inquā) & magis ac magis credendo iuſtificarentur. Sequitur: [Cùm ergo veniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cū omnia vidiſſent, quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto. Et ipſi enim venerant ad diem feſtum.] Hoc iam ipſius teſtimonio repugnare videtur, quòd eum Galilæi excepiſſe dicuntur. Honorē quippe hæc locutio reſonat. Exceperunt (inquit) Galilæi, cum omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto. Sed huius honorationis qualitatem vel finem ex alio Euangeliſta colligamus. Iſte quippe regreſſus Ieſu in Galilæam, ille eſt, à quo cæteri Euangeliſtæ præmiſſa tētatione eius initium faciunt. Quomodo eum, vel quo fine excipiendo honorauerunt? Ait Lucas: Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius. Ecce honorifica exceptio. Sed protinus additur. Et dicebant: Nonne hic eſt filius fabri? Item: Quanta audiuimus de te facta in Capharnaū, fac & hic in patria tua, id eſt, in ciuitate Nazareth, vbi natus & nutritus es. Quorum curioſitati quia non ſatisfaciebat, repleti ſunt (inquit) omnes in ſynagoga ira, & ſurrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis vt præcipitarent eum. Igitur cum vano honore, id eſt, ſine amore illum exceperunt, non vt illum honorarent, ſed vt miraculis eius ſuam ipſi curioſitatem paſcerent. Quam & hic Euangeliſta non præterijt. Cum enim dixiſſet: Exceperunt eum Galilæi, protinus cauſam exceptionis huius addidit, dicens: Cum omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto, ob hoc (inquit) exceperunt eum, imo (& ſicut ait prædictus Lucas euangeliſta) omnes teſtimonium illi dabant. Vbi notandum, quia non dixerunt, quanta audiuimus de te facta in Hieroſolymis, fac & hic in patria tua, ne ſe tantæ ciuitati æquare velle viderentur, ſed quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, vbi videlicet non multis diebus manſerat, antequam imminente paſcha Hieroſolymam aſcenderet. Verū quocunq; modo, tamen exceperunt eum. Quid ergo ſequitur: [Venit ergo iterum in Cana Galilææ, vbi fecit aquā in vinū.] In hoc quoq; dicto ſacratiſsimā diſpoſitionem huius orationis, ſcilicet Euangeliſtæ Iohannis, recte miramur, imo incarnatam Dei ſapientiam, quæ hoc primo ſuæ manifeſtationis anno tali ordine proceſſit, qualem hic non immerito ſcriptis commendare curauit. Qui videlicet annus, nunc fere exactus eſt, ex quo imminente paſcha, Ieſus Hieroſolymam aſcendit. Nam & paulopoſt, eadē inſtante ſolennitate, rurſus illuc aſcenſurus eſt. Quid enim toto hoc anno, quo necdum tradito Iohanne, publicum prædicandi officium non exercuit, quid (inq̄) hoc anno, niſi futuræ prædicationis, ſiue inſtantis ſaluationis, à tēpore ſuæ paſsionis vſq; ad finem ſeculi ordinē, quo proceſſura eſſet,

Contra patriæ ingratitudinē.

Mat. 13.

Matt. 11.

Ioh. 10.

Quomodo exceperunt Galilæi Ieſum.

Lucæ 4.

Myſterium in actibus Ieſu.

eſſet, in ſuis actibus præpingit, & quaſi extenſis quibuſdam diſterminat lineis? Habebat
Eſa. 2. quippe in propoſito, in æterno diuinitatis conſilio, fixum atque immobile decretum, legem
de Sion, & verbum domini educere de Hieruſalem, ſcilicet vt pateretur, ſicut oportebat, & re-
ſurgeret à mortuis tertia die, atque exinde prædicaretur in nomine eius pœnitentia & remiſsio
Luc. 24. peccatorum in omnes gentes, incipientes ab Hieruſalem, vt quia cæcitas euentura erat in Iſrael
Rom. 11. interim plenitudo gentium ſubintraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Hoc plane per totum
hunc annum in ſeipſo præfigurauit. Nam aſcendens Hieroſolymam in ſolennitate paſchali,
eandem paſsionem & reſurrectionem ſuam, per templi ſolutionem, eiuſque excitationem in
Ioan. 2. tribus diebus maturandum præſignauit. Deinde pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, quæ
in nomine eius prædicanda erat, loquens cum Nicodemo diffiniuit, dicens: Niſi quis renatus
Iohan. 3 fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei, &c. Poſtea commanens in
Iudæa, vt cognouit, quod detraherent ſibi, iam enim cæcitas contingebat in Iſrael, reliquit
Iudæam, & ad Samaritanos diuertit, quos inter alienigenas reputabant Iudæi. Ecce tandem
in Galilæam redit, tandem iterum ex Chana Galilææ venit, vbi vinum de aqua fecit. Nota
diligenter. Non de Samaria ad templum Hieroſolymorum rediſt, vnde vendentes & ementes
eijciendo, vetus ſacrificium abiecit, licet & illa ciuitas prima eius fuerit, ſed ab alienigenis, vbi
duos dies commoratus eſt in Galilæam, imo in Cana Galilææ rediſt, vbi vocatus ad nuptias
aquam in vinum conuertit. Nam ad Iſrael ſalus reuertetur, cum plenitudo gentium ſubintro-
ierit, ad templum autem, id eſt, ad hoſtiarum ſanguinem ſuſcipiendum, vel circunciſionis ritum,
Chriſtus nunquam rediturus eſt. Nonne ergo ſalutis noſtræ opifex, rerum, quas facturus erat,
toto hoc anno quaſdam, ſecundum hunc Euangeliſtam, vmbras præmiſit? Ad patriam autem
ſuam, de qua naturam hominis natura Dei aſſumens, nuptias fecit, & tanquam ſponſus proce-
Pſal. 18. dens de thalamo ſuo, aquam noſtræ corruptionis in vinum vertit incorruptionis. Reuertetur
circa finem ſeculi vt nunc circa finem huius anni in Chana Galilææ rediſt, Quid ergo nunc illic
fecerit, audiamus, & in exteriori eius opere interius myſterium perquiramus. [Et erat quidam re-
gulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audiſſet, quia Ieſus adueniret à Iudæa in
Regulo iſti notus Chriſtus. Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum vt deſcenderet, & ſanaret filium eius. Incipiebat enim
mori.] Regulus iſte qui acceſsit ad dominum Ieſum, rogans vt deſcẽderet, & ſanaret filium eius,
à ſuperiori anno noſſe poterat, quod illum ad ſanitatem conferendam, prout vellet comitare-
tur effectus. Nam & hic ſuperius Euangeliſta dixit, quod antequam aſcenderet Hieroſolymam,
Iohan. 2 imminente paſcha, manſit in Capharnaum aliquantis diebus, & cæteri Euangeliſtæ non tacent,
quod ibi multas virtutes fecerit, intantum, quòd dicerent ei conciues ſui: Quanta audiuimus de
te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Cum ergo de virtute illius bene comperta non
Mat. 11. Lucæ 4. dubitaret, cur eidem dicenti: Domine, deſcende, vt ſanes filium meum. [Dicit Ieſus: Niſi ſigna
& prodigia videritis, non credetis.] Non enim leuiter accipiendum eſt, quod grauiſsima veri-
tas patriæ ſuæ dixit, quod vni regulo loquens, toti ſuæ genti pluralis numeri verbo dixit.

Quid eſt credere, vel fidẽ habere. Cùm ergo credere, & fidem habere, paria vel idem ſint, primum ponenda, & aperienda
eſt diffinitio fidei, ſtatimque liquebit quod regulus iſte & ſanitatem filij quærere, & tamen non-
dum credere potuerit. Paulus apoſtolus cum de fide plura diceret, eandem fidem diffiniens: Eſt
Heb. 11. autem fides (inquit) ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentiũ. Non (inquit)
fides earum quæ præſentes ſunt, & corporaliter videntur, ſed ſperandarum eſt ſubſtantia, id eſt
poſſeſſio rerum non apparentium, ſed earum quæ nondum apparent, eſt argumentum, id eſt
Rom. 8. certitudo rerum. Quod enim videt quis quid ſperat? At verò ſigna illa, quæ faciebat dominus
Ieſus, quæ videre potuerat iſte regulus, quæque ſibi impartiri precabatur, res erant præſentes,
res erant apparentes. Ergo illarum rerum fides non erat, id eſt ſigna illa videre, illa ſigna ſci-
re, & de illis dubitare non poſſe, credere non erat, fides non erat. Quæ autem erant res non
præſentes, res non apparentes, quarum fidem volebat haberi, dicens: Niſi ſigna & prodigia
videritis, non creditis? Videlicet illæ, de quibus loquebatur, quas annuntiabat neſcientibus,
pro quarum annuntiatione, quia apparentes non erant, quia corporaliter non videbantur, pro-
phetam ſe dicebat. Propheta (inquiens) in patria ſua honorem non habet. Verbi gratia: Ap-
Marc. 4. Sup. eo. propinquabit (inquit) regnum Dei, & Meſsias iam venit, & ſic dilexit Deus mundum, vt fi-
Sup. 3. lium ſuum vnigenitum daret, & ego ſum qui loquor vobiſcum, & ſicut Moyſes exaltauit ſer-
Infra 8. pentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum non pe-
Supr. 3. reat, ſed habeat vitam æternam. Hæc & huiuſmodi res, partim quidem præſentes, partimque
futuræ erant, ſed corporalibus oculis non videbantur, & ideo non apparentes erant. Has
Mat. 13. Sup. 3. ergo res auribus audiendi audire, auribus cordis ſuſcipere, de his præeunte rationis iudicio
non hæſitare, credere erat, fidem habere erat. At illi non audiebant, & cum loqueretur,
quod ſciebat, cum teſtaretur hoc quod viderat, illi teſtimonium eius non accipiebant, licet ſigna
multa ab eo fieri viderent. Bene ergo non ait tantùm, niſi videritis, ſed niſi ſigna & prodi-
gia videritis, non creditis. Quod profecto cum acerba (vt dignum eſt) vituperatione dixit,

quia

quia comparatione illorum iuſtificati fuerint Samaritani ſupra memorati, quibus non dignabantur couti, quia paulo ante apud illos fuerat non ſine honore, quia crediderunt in eum, non propter ſigna & prodigia (nulla enim viderunt) ſed propter prophetiam quidem credere cœperunt, qua dixerat mulieri omnia quæcunque fecit, ſed deinde propter ſermonem ipſius ſanum & verum, multo plures crediderunt, dicentes non quia ſigna vidimus, ſed quia audiuimus & ſcimus, quia hic eſt verè ſaluator mundi. Nonne ipſi ſcilicet contribules ſui maxime audierunt, imo & quotidie audiebant, & proinde ſcire poterant? Nonne ſaltem teſtimonia Iohannis ſatiſfacere illis debuerant, quem omnes ſciebant eſſe prophetam? Rectè igitur hoc illis in tempore improperabat, quia Samaritani (vt iam dictum eſt) comparatione illorum de proximo iuſtificati fuerant, imo & omnes gentes paulo poſt magnifice iuſtificandæ erant. Gene.12 Gene.22

Ipſi nanque à fide patrum nimium degenerabant. Nunquid enim Abraham propter ſigna & prodigia credidit? Nunquid quando dixit ei Deus: Egredere de terra, & de cognatione tua, & benedicam tibi, & multiplicabo, atque in ſemine tuo benedicentur vniuerſæ cognationes terræ? Nunquid (inquam) dixit Abraham, quod ſignum tu oſtendis mihi, quia hoc præcipis, vel hoc promittis mihi vt credam tibi? Quod ſi obijcias quorundam ſcripta, quæ non ſunt autentica, quibus fertur de igne Chaldæorum diuinitus eductus fuiſſe, & hoc illi pro ſigno potuiſſe ſufficere, dic quæ ſigna & prodigia Deus illi oſtenderat, vt fiduciam habens in ignem ſe proijci intrepidus permitteret? Quod ſignum aut prodigium acceperat, vt Deo ſæpius promittente ſemen, in quo benedicerentur omnes gentes terræ, non infirmaretur fide, nec conſideraret corpus ſuum emortuum, & ſterilem vuluam Saræ? Nunquid ſaltem hoc pro ſigno, ſiue ſpei ſuæ ſolatio acceperat, vt ambo grandæui, ille centenarius, illa nonagenaria, non ſeneſcerent, aut frigeſcerent? Denique ſaltem hoc, vt Saræ ſterili muliebria id eſt menſtrua fieri non deſinerent? Ergo degeneres (inquit) vos, ergo tanto patre indigni, ergo deteriores omnibus alienigenis, qui niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Sed dicitis: Vis ne vt fruſtra vel leuiter credamus tibi? Num credere debemus omni ſpiritui? Te dicente, quòd Chriſtus ſis, quod filius Dei ſis, qualiter experiemur quod verum dixeris? Ad hæc inquam: Planè experimini, ſed quomodo lex præcipit. Probate, ſed legitime. In lege enim quid ſcriptum eſt? Quomodo legitis? Quod in nomine Domini (inquit lex) propheta prædixit, & non euenerit, hoc dominus non eſt locutus, ſed per tumorē animi ſui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.

Fides Abrahæ abſque præuijs ſignis

Rom. 4

Obiectio Iudęorũ. 1. Iohã. 4 Rñſio. quõ ex lege debuerunt chriſto credere.

Nunquid autem & lex itidē non dicit: Si ſurrexerit in medio tui prophetes, aut qui ſomnium ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſigna atque portenta, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur deos alienos, non audies verba prophetæ illius aut ſomniatoris. Fateor (inquam) quia & hoc dicit, ſed de ſomniatore, de propheta, qui ſuadet tibi poſt deos alienos ire, hoc dicit. Alius locus eſt, aliud mandatum eſt prophetæ, qui cõfitetur ſe in nomine domini venire, & verum prophetat cum iſta profeſſione. Sic enim ait: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi dominus Deus tuus, ipſum audies vt petiſti à domino Deo tuo in Oreb. Ac deinceps: Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor exiſtam. Et ſubinde: Quod ſi tacita (inquit) cogitatione reſponderis, quomodo poſſum intelligere verbum, quod nõ eſt locutus dominus, hoc habebis ſignum: Quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus non locutus eſt, ſed per tumorē animi ſui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum. Itaq; ſecundum legis mãdata non per figmēta neq; prodigia, ſed per verbũ verũ experire, vt ſciatis ò patria mea, quod credere debeas. Verbi gratia: Cum dico tibi: Soluite templũ hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, imo cũ apertius dico & dicam, quia occiſus poſt tres dies reſurgam, ſi non euenerit quod dico, hoc Dominus non locutus eſt, imo ego qui loquor Dominus nõ ſum. Interim antequã illud fiat, cũ dico vobis, quod cogitatis mala in cordibus veſtris, & cætera talia cum dico, redeuntes ad cor veſtrum, ſi intelligitis ita eſſe rem in cordibus veſtris vt dico, ſcitote quia dominus locutus eſt, & vera ſunt cætera, quæ omnia in nomine domini vobis loquor. Sic enim legitime Samaritani paulo ante veritatē examinauerunt vna muliere prædicante: venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunq; feci. Quis enim alius niſi dominus Deus occulta cordium perſpicit. Alumni legis ſapite legē, propheta tam ille qui loquitur quidē in noīe domini, ſed mentitur, q̃ ille cuius quidem verbũ quod locutus eſt euenerit, ſed locutus eſt in dijs alienis, hic inq; & ille pariter cõtemnentur, imo & occidētur. Qui aũt & in nomine domini loquitur, & verũ verbũ loquitur, hic timēdus eſt, huic per omnia credendũ eſt. Sed vos econtra ſignis & prodigijs experiri vultis, aliqui imo pene cũcti ſigna de cœlo quæritis, videlicet vt ſi Chriſtus ego ſum, ſi propheta ille ego ſum, de quo dixit Moyſes (vt p̃dictũ eſt) Prophetã ſuſcitabit vobis dominus Deus de fratribus veſtris, ipſum audietis tanq̃ me, ſi (inquam) propheta ille ego ſum, hæc ſigna & prodigia quæritis, & rurſus idē vel ſimile quod propter vos fiat Romanis ſignis & portentis illis, quæ propter patres veſtros facta ſunt interēptis Aegyptijs. Et quidē generationi huic malæ & adulteræ, quæ tentando huiuſmodi ſigna quęrit, ſignũ nõ dabitur, niſi ſignũ Ionę ꝓphetę, vt ſicut ille fuit in vētre ceti tribus diebus

Deuter. 13. Deut. 13.

Deut. 18

Iohan. 2 Mat. 16. Matt. 9.

Mat. 16 Deut. 18

Matt. 12

diebus & tribus noctibus, & tunc demum illo prædicante, triduanam pœnitentiam egit Niniue
Ionæ 3. & 4. & illa reſeruata exaruit cucurbita, quæ obumbrabat ſuper caput Ionæ, ita ſit filius hominis in
corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, & tunc demum in nomine eius pœnitentia & re-
Luc. 24. miſsio peccatorum prædicetur in omnes gentes, illiſque trina merſione baptiſmatis, in nomine
Mat. vl. patris, & filij & ſpiritus ſancti, & ita ſaluatis, iſta patria mea, hæc generatio mala diſperdatur.

Attamen vobis paucis, quicunque reſidui eſtis, qui non tentantes, ſed neceſsitatem habentes
ſigna quæritis, ſigna fient plura, & maiora quàm petitis, vt audiant gẽtes, quæ ſolo auditu con-
tentæ erunt, & dicant, audiuimus & ſcimus, quia hic eſt vere ſaluator mundi. Igitur cum di-
Supra xiſſet Dominus: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine,
eod. deſcende priuſquam moriatur filius meus.] Quid aliud petito diceret medico regulus iſte, me-
dico (inquam) qui cum ſit homo & non Deus, opus habet per ſemetipſum ad lectulum ægroti
Regulus accedere, & tam viſu oculorum, quàm tactu venarũ, genus morbi dignoſcere, & ſecundũ mor-
non credebat bum antidotum dare: Acceſſerat enim ad dominum, rogans eum, vt deſcenderet, & ſanaret fi-
Chriſtũ lium eius, & illo differente: Domine (inquit) deſcende, priuſquam moriatur filius meus. Videli-
Deum cet non credebat, quod ab illo reſuſcitari poſſet, ſi moreretur, nec tantam fidẽ aut humilitatẽ ha-
eſſe. bebat, vt diceret, velut ille beatus Centurio, qui non erat de Iſrael: Domine, non ſum dignus, vt
Mat. 8. intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur filius meus. At Ieſus non deſcẽdit,
Pſal. 113. ſed manſit in eodem loco, & tanquam Deus, qui omnia quæcunque voluit, fecit, ſanitatem filio
eius ſola voluntate, in qua vniuerſa ſunt poſita, reſtituit, & tanquam propheta verbum verum
dicit, quo ſecundum legem prædictam probari debeat, quia de corde ſuo confingat nihil. [Ait
enim: Vade filius tuus viuit.] Hoc denique vnum idemque dictum, & vera de præſentibus pro-
phetia eſt, & (ſicut ex ſeruis ſuis idem regulus poſtmodum comperit) imperium vitæ eſt. Con-
ſtat vero, quia de minori miraculi huius parte, id eſt de prophetiæ veritate ſancti prophetæ di-
gne ſecundum legitimam probationem (de qua ſupra dictum eſt) magni habiti ſunt. Verbi gra-
1. Re. 10. tia: Samuel, quando dixit Sauli, inuentas eſſe aſinas, & verum dixit, quas tamen ipſe non inue-
3. Re. 18. nit. Itemque Helias, qui regi Achab multam pluuiam mox affore dixit, & verum dixit, nec
tamen illam opere ſuo, aut dedit, aut fecit. Igitur cum incomparabiliter maius ſit opus vitæ, &
virtutis, & potenti imperio facere, & vero verbo annunciare, quam opus non ſuæ virtutis
vero tantum verbo nuntiare, merito generationi malæ & adulteræ improperatur, quia ſepul-
Mat. 23. chra prophetarum honorabant, quos patres illorum occiderant, & dominum prophetarũ ver-
bis blaſphemis inhonorabant, quem & implendo menſuram patrum ſuorum occiſuri erant.
Quanta enim maiora his oſtendit illis opera, & non crediderunt? attamen regulus iſte prophe-
tiam ſimul & potentiam operis huius diligenter inueſtigans, ſeram licet, fidem habuit. Sequi-
tur enim: [Credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus & ibat] Credidit nunc interim ſermo-
ni eius, paulo poſt comperta non ſola virtute ſermonis, ſed & potentia loquentis, non ſo-
lum ſermoni eius credidit, ſed & in ipſum tanquam in deum Dei filium credidit. Nam & hoc ſe-
Deut. 13. quitur: [Iam autem eo deſcendente ſerui occurrunt ei, & annuntiauerunt, dicentes, quia filius
eius viueret.] Iam ex hoc prænuntio ſcire potuit regulus iſte, quod fidelis Ieſus propheta eſſet
domini, quia videlicet iuxta legalem diffinitionem, & nihil loquebatur in dijs alienis, ſed po-
tius inuitabat auditores ad dilectionem creatoris, & verum ſibi verbum dixerat de vita filij ſui.
Hoc (inquam) ſcire poterat, etiam ſi caſu aliquo, vel medicina ſe abſente illata, filius ſuus conua-
luiſſet. Sed non eo contentus fuit. [Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit.]
Videlicet ſcire cupiebat, vtrum eodem verbo quo dixerat ei Ieſus: Filius tuus viuit, eodem
(inquam) verbo virtutis ſuæ, ſalutem portaſſet, vt ad filium ſuum febre fugata tam cito redi-
ret. Sciebat quippe horam illam, & diligenti memoria tenebat, ex induſtria notatam, certoque
tenore apud animum ſuum defixerat, vt ſi hora recuperatæ ſanitatis illa eſſet, in qua dixit ei Ie-
ſus: Filius tuus viuit, iam de diuina illius magni prophetæ potentia non dubitaret, quod eſſet
Cur hoc ipſe filius Dei, quod eſſet rex Iſrael. [Et dixerunt ei: quia heri hora ſeptima reliquit eum febris.
ſignũ hic Cognouit ergo pater, quia illa hora erat in qua dixit Ieſus: Filius tuus viuit, & credidit ipſe, &
narratur domus eius tota] Bene quidem, quod per occaſionem vnius filij, ſalus patri, & toti domui facta
eſt, ſed quid magnum fuit, quod pro tali vel tanto ſigno credidit tota domus vnius reguli? Non
enim ſignum hoc paruum fuit, per quod ſe vbique eſſe, vbique poſſe, & ſola voluntate cuncta
perficere ſatis euidenter oſtendit. Nam & idcirco ab hoc Euangeliſta præteriri non debuit, qui
pene ſola diuinitatis filij Dei teſtimonia, pro cauſa ſæpe dicta congeſsit. Quid ergo tantus hic
Supra Euangeliſta nunc os ſuum ampliauit, vt declamaret nobis, quia credidit ille, & domus eius
eod. tota, niſi quia domus illa erat de incredula huius magni prophetæ patria? Ipſe enim Ieſus
(vt ſupra dictum eſt) teſtimonium perhibuit, qui propheta in patria ſua honorem nõ habet. Hic
Iohã. 2. autem regulus, & tota domus eius ad hoc luce rationis perduci potuerunt, vt inuidentiæ tene-
bras euaderent, & hominem patriæ ſuæ non tantùm vt prophetam, ſed vt prophetarum do-
minum credendo honorarent, & honorando crederent. Similiter quando conuertit aquas in

vinum

vinum: Crediderunt (inquit) in eum diſcipuli eius, cũ pro quantitate miraculi fructus eſſet valde
exiguus. Ergo & quod hic ait Euangeliſta: Credidit ipſe & tota domus eius, & illic: Crediderunt
in eum diſcipuli eius, pro quantitate quidem operum, paruum commemorat fructum, verunta- Matt. 9.
men non contemnendũ reſpectu patriæ ſuæ, quod eſſet nimium difficilis ad credendum. Et hoc
quidem ſaluatoris beneficium, in vno reguli filio (vt legitur) ita factũ eſt. Cæterũ, ſicut archi-
ſynagogi filia, quę tunc mortua eſt, quando mulier à fluxu ſanguinis liberata eſt, rectè ſynagogã
ſignificat, quæ tunc præ infidelitate & inuidia vitam ſuam reliquit, quando gentilitas à peccatis
ſuis, in Chriſtum credendo, receſſit, ita nihil prohibet in filio reguli myſtice eundem populũ Iu-
daicum accipi, cum ſupradicta mulier Samaritana manifeſtè typum eccleſiæ de gentibus prętu-
lerit, qua in dominũ credente hic incipiebat mori. Nam ſicut archiſynagogus, qui procidens ad
genua Ieſu, rogauit pro filia, ita æque & regulus nobilem fidem patrum, Abraham, Iſaac, & Ia-
cob rectè ſignificat, quæ pro ſalute illius populi ad Chriſtum & dominũ patrem, antiquis meri-
tis interuenit. Quam illorum fidem dum in fine ſęculi reſpicit, in eo quod reliquiæ Iſrael ſaluæ Rom. 11
fiunt, rectè illis dicit. Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Niſi enim prædicãtibus Enoch Apo. 11.
& Helia, inſtantis iam iamq; ſubſecuturi iudicij ſigna & prodigia viderint, multo maiora quàm
nos, qui neque redemptoris ſigna vidimus, neq; venturi iudicij ſigna & prodigia adhuc videmus
non credent. Quapropter tunc illorũ minoris laudis vel gratiæ fides erit, vt eidem populo rectè
dicatur, & illud, quod in typũ eius Apoſtolo Thomæ dictum eſt: Quia vidiſti me credidiſti. Bea- Iohã. 20
ti qui non viderunt & crediderunt. Sed & illud quod dictum eſt, quia heri hora ſeptima reli- Myſteriũ ſextę
quit eum febris, quod & mulier Samaritana ſexta hora in dominũ ſedẽtem ſuper puteum credi- & ſeptimę horę
dit pulchrè huic myſterio congruit. Quid enim eſt hora ſeptima, niſi poſt ſolis aſcenſum eiuſdem
ſolis deſcenſus? Sexta quippe hora ſol altiſſimus eſt, nec niſi deſcendendo ſeptimam facit horam.
Igitur ſexta hora mulier Samaritana dominum agnouit & credidit: hora vero ſeptima, filium
reguli febris reliquit, quia videlicet aſcendente in cœlum Chriſto ſole iuſtitiæ, eccleſia de genti-
bus credidit. Iudaicus vero populus illo deſcendere incipiente, id eſt, ſigna & prodigia deſcenſus
ſui præmittente crediturus eſt.

Finis libri quarti.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. V.

HVnc Euangeliſtam Iohannem per aquilam ſignificatum eſſe (quod pœnè cun- Cur Iohannes
ctis notum eſt) rectè ſpiritui ſancto placet. Chriſtũ quippe ſolem iuſtitię gyran- ꝑ aquila ſigni-
tem per circuitũ, & in circulos ſuos reuertentem, id eſt, omnia diſponentem, & ficatur.
in ſecreto conſilio cuncta præuidentem, claro intuitu contemplatus eſt, viaſq; Eccle. 1.
eius in hoc euangelio tanquã in horologio lucida rationabili vngula depinxit,
vt ſapientiæ eius circuitũ, conſiliorumq; eius circulos diligens lector, quanquã
lippientibus vtcunq; ſpeculetur oculis. Ita quippe itinera, & facta quædã deſcribit filij hominis,
ob inſinuandũ conſiliũ eiuſdem filij Dei, quemadmodũ ob inueſtigandũ aſcenſum ſeu deſcẽſum
ſolis, geometricales quoſdam circulos ſibi depingere ſolẽt aſtronomici. In quo illud maximè no-
tandum, quod nullũ paſchale feſtũ prętерit, & velut ſi ab orientali linea ſurſum verſus progreſ-
ſionarios ſolis gradus cõputes, ita ſemper ab hoc feſto ſecundũ facta & dicta, circa maxima & ne-
ceſſaria verſatur ſacramẽta Chriſtianæ fidei. Sunt aũt quas cõmemorat, tres triũ annorũ ſolẽni-
tates, quarta ſolennitate excepta, in qua paſſus ipſe ac ſepultus, reſurgenſq; à mortuis, eadẽ, quæ
ſuperioribus annis docuerat, perfécit. & de ſeipſo condidit ſalutis noſtræ ſacramentũ. De pa-
ſcha primi anni iã dictũ eſt, quia Hieroſolymã aſcendens primũ & maximè neceſſariũ vitę noſtræ Paſcha primi anni ꝑdicationis Chriſti.
tantũ verbis aperuit inſtrumentũ, dicẽs: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nõ po- Iohan. 3
teſt introire in regnũ Dei, &c. Ac deinde commoratus in Iudæa, detrahentibus Iudæis, inuidenti-
bus phariſæis, diuertens in Samariæ ciuitatẽ, tãdemq; rediẽs in patriã ſuam, myſtice præſignauit,
quibus vel quo ordine eiuſdẽ regenerationis, vt ſupra dictũ eſt, deriuaret gratiã. Ecce hoc ſe- Paſcha ſecundi anni.
cundo anno eodẽ feſto aſcendens Hieroſolymã, veniens ad probaticã piſcinam, eandẽ quã pręte-
rito anno verbis tantum cõmendauerat, factis quoq; præfigurat baptiſmi ſui potentiã, ac deinde
per occaſionem factorum eius, aduerſantibus & calũniantibus Iudæis, dũ veritatem diuinitatis
ſuæ defendit, firmum nobis fidei verbum contrahit, in quo tota eius baptiſmi virtus conſiſtit.

Paſcha tertij anni. Tertio nihilominus anno circa ſolennitatem eandem, facto conuiuio de quinque panibus & duobus piſcibus, ita quinq; millia hominũ per occaſionem cibi illius, aliud non minus neceſſariũ ſaluti noſtræ commendat ſacramentũ, dicens: *Infra.6.* Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis &c. *Paſcha quarti anni.* Quarto anno in eadem ſolennitate (vt prædictum eſt) patitur, videlicet vt ſuperioribus annis docuerat, nos in morte eius baptizaremur & carnem eius ad manducandum, & ſanguinem ad bibendum acciperemus. Adeo ſanctam & veram veteris paſchæ rationem comprobat, vt in qua veterum fulgebat memoria Dei beneficiorum, in eadem ſolennitate nouorum conderet veritatem ſacramentorũ. Igitur hoc menſe principio menſium, qui iuxta ſolem iſtum viſibilem primus eſt in menſibus anni, quid fecerit, quid dixerit iſte feſtiuus nobis ſol iuſtitiæ, in hoc (vt cœptum eſt) euangelicæ lectionis ſpeculo cõtemplemus. *CAP. V.* [Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam.] *Dies feſtus Iudæorum hic paſcha eſt.* Hic Euangeliſta paſchale feſtum non apertè exprimit, dum dicit indiffinitè: Erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam, ſed ex ſuperioribus feſtum paſchale fuiſſe colligitur. Nam aliam ob cauſam ſuperius, vbi mulieri Samaritanæ eſt locutus, dixit diſcipulis ſuis: *Supr.4.* Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? Conſtat vero, quia vbi nõ plus quàm quatuor menſes ante meſſem interſunt, paſchalis feſtiuitas non plus quàm duobus menſibus longè abeſt, *Exo.23. Deut.16* quo vtiq; ſpacio temporis alia feſtiuitas nulla occurrit, qua ſecundum præceptum legis omne maſculum deberet apparere ante conſpectum domini. Igitur & hoc paſchale feſtum eſt, quo noſtrorum (vt prædictum eſt, & poſterius liquebit) ſacramentorum principium reperitur. [Eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina, quę cognominatur Hebraice Bethſaida, quinque porticus habens.] Piſcina non à piſce dicta eſt, ſicut nec fiſcina à fiſco, nec mutina à muto niſi forte per antiphraſim, eo quod piſces minimè habeat. Erat autem aqua gemino lacu inſignis quorum alter plerunque impletur imbribus hybernis, alter rubris eſt diſcolor aquis, vnde hoſtiæ lauabantur.

Probatio. Quamobrem probatica quoque dicta eſt. Græcè nanque probata, Latinè oues dicuntur. Vnde (vt prædictum eſt) piſcina hæc probatica dicitur, eo quod ibi hoſtiæ lauarẽtur. Quæ cognominatur inquit Hebraicè Bethſaida. Notandum quod non ait, quę cognominatur probatica. Quod ſi dixiſſet, videretur idem dici Græcè probatica, quod Hebraice Bethſaida: ſed eſt inquit probatica, id eſt, lauandis hoſtijs accommoda, quem ſenſum ſermo latinus vno verbo non reſonat: cognominatur autem Bethſaida, quod Latinè dicitur domus frugum. Cuius nominis ſecundum res ſubſequentes magnum eſt myſterium. Quinque (inquit) porticus habens. In hoc tantum continetur myſterium, vt quamuis per hominis factum, tamen à Deo rectè credatur prouiſum: quatenus huius numeri porticus illic haberentur. Cur enim illic habebantur. Sequitur: [In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, ſurdorum, aridorum, expectantiũ aquæ motum.] Id eſt, ad hoc piſcina hæc porticus iſtas habebat, ne multitudo languentium ad cœleſtis remedij opificem piſcinam excubans, tectum non haberet, ne opem ſupernam expectare nõ liceret, æſtu vrente, vel turbine aut pluuia de ſub vuido vrgente. Longa enim erat ſupernæ viſitationis expectatio, de qua protinus ſubiungitur: [Angelus autem domini ſecundum tempus deſcendebat in piſcinam, & mouebatur aqua. Et quicunque primus deſcendebat in piſcinam, ſanus fiebat à quacunq; detinebatur infirmitate.] Ideo tunc euidenter præſentes ſanctæ ciuitati & templo pręſides aderant virtutes, antequam *Addo, ob* admiſſum in ſaluatorem crudele necis ſacrilegiũ receſſiſſet ab eis omne cæli præſidium, quo facto, vt Ioſephus quoque teſtatur, auditæ ſunt eædem virtutes conclamantes: *Ioſe. de bello Iudaico, libr.7. cap.12.* Tranſeamus ex his ſedibus. Notandum vero, quod non eſu hoſtiarum quæ illius piſcinę aqua lauabantur, ſed ex eadem, qua & hoſtię lauabantur, à qua ſanabatur vnus, quicunque poſt motionem eius primo deſcendiſſet infirmus. In his inquam (vt pręmictũ eſt) tantũ continetur myſterium, tantumq; prę figuratũ eſt ſacramentum, quanto opus habebant, quę cœleſti tẽplo inferendæ erant hoſtię viuæ, ſcilicet animę & corpora ſanctorũ, quãto opus habemus omnes nos homines, qui vniuerſi ex primo parente noſtro verum languorem, veram & omnimodam tam corporis quàm animæ contraximus infirmitatẽ. Scimus enim & credimus, credimus (inquã) propter quod loquimur, quia dñs noſter Ieſus Chriſtus, qui vocatur iuxta prophetam magni conſilij angelus, *Eſai.9. Iohan.3 1.Cor.15 Phil.2:9.* de cœlo venit, id eſt, non de deorſum, vt cæteri homines, ſed de ſurſum, non de terra, vt primus homo terrenus, ſed de cœlo venit homo cœleſtis, quia non de matre iuxta quoſdam abortiuos hæreticos initium habuit, ſed à Deo venit, à patre exiuit apud quem erat antequam formaretur terra & orbis. Venit (inquam) in populum Iudæorum, de illo carnem aſſumens, & eodem de ſenſu ſuo, dum prædicat & annunciat ſalutem & pacẽ, mota eſt gens inquieta, & grauiſſimæ veritatis eius impatiens, & verſa in ſeditionem, tradidit morti vitæ æternæ largitorem. *Rom.6. Gen.49 Deut.33* Qua ille morte ſua vitæ mundo cõdidit ſacramentũ, vt in morte eius baptizaretur genus humanum, id eſt, omnes qui diuerſis retro temporibus collecti, quinque libris Moſaicæ legis teſtificatam hactenus expectauerunt gratiam Dei. Huius planè myſterij figuram, præferebat illa magna & diuina res. Vnde & hic Euangeliſta Iohannes, ſupernæ charitatis diligens inſpector, rectè illam non pręteteundam arbitratus eſt. Piſcina quippe illa ſacra in

era, in qua, vt prædictum eſt, hoſtiæ lauabantur, vniuerſas populi Iudæorum cærimonias, vniuerſum veterum ſacrificiorum ritum ſignificat, quæ cum vmbræ eſſent futurorum, ita, anteq̃ Chriſtus deſcenderet & in ſemetipſo legem impleret, neminem iuſtificare, vel ad perfectum adducere poterant, ſicut piſcina illa ante deſcenſum angeli neminem ſanare poterat. Quæ, ſicut quinque porticibus cingebatur, in quibus iacebat multitudo languentium, motũ aquæ expectantium: ita lex Moyſi, cuius quinque libri ſunt, peccatores interim cohibebat, ſacrificijs illis obumbraticis emundari non valentes, donec veniens Chriſtus ea, quæ ſacrificijs eiſdem præfigurabantur, in veritate perficeret. Vel certè, quia non ſolum illos qui ſub lege Moyſi fuerũt, ſed & cunctos qui ante legem, & ab initio mundi electi per fidem Deo complacuerunt, Chriſtus Dei filius ſaluare venit, & omnibus erat neceſſaria paſsio Chriſti: bene quinque porticus erant, & ĩ omnibus languentes iacebant, expectantes aquæ motum: quia videlicet ante aduentum Chriſti, à quo ſexta mundi ætas incipit, quinq; ætates fuerunt, quarum in nulla defuiſſe credendum eſt fideles & iuſtos viros, qui circa eandem ſpem repoſiti, ſalutarem noſtri redemptoris expectabant aduentum. Quorum omnium vnam eandemq; fidẽ recte ſignificabat ille vnus, qui prior deſcendebat in piſcinã, & ſanabatur. Nam vnus dominus, vna fides, vnus in omnibus electus eſt ſpiritus, & idcirco electorum omnium ſiue mortuorum, ſiue viuorum, ſiue ante ſiue poſt paſsionem Chriſti vocatorum, vna eccleſia & vnum corpus eſt. Igitur in hoc loco tam pulchra, tam ſplendida ſuæ paſsionis figura illuſtrato, dominus quid fecerit audiamus. Sequitur: [Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.] Recte quidem, vt à ſanctis doctoribus expoſitum eſt, hic homo tanto tempore languidus, peccatorem ſignificat ſcelerum ſuorum enormitate preſſum: cui quia dilectio Dei & proximi deeſt, & idcirco per pœnitentiam conualeſcere non poteſt, bene huius infirmitas triginta & octo annos habet, & à quadragenario numero, qui pœnitentiæ dicatus eſt, binario differt. Verùm, quoniam per huius occaſionem ſabbatum Iudæorum ſoluitur, & eadem ſabbati carnalis ſolutio magna, & Chriſtianæ fidei neceſſaria ratione defenditur, non contenti ſumus ſcire, quod peccatorem ſignificet: ſed & quem, qualem, quantumque, id eſt, q̃ late diffuſum figuret noſſe oportet: quia videlicet dũ ille grabbatũ ſuum ſabbato portat, non leue eſt, quòd dominus ipſe, qui iuſſerat, aduocatus eius factus eſt, diſputando aduerſus illos robuſtos legis æmulatores Iudæos, quaſi pro ſabbato Dei æmulantes, reuera autem præ inuidia ſeipſos diſſecantes, dum vnius ſaluti detrahunt, alterius virtuti vel gloriæ inuidentes. Igitur ſicut ille vnus, qui poſt motionem aquæ primus in piſcinam deſcendere poterat, priorem populum recte ſignificat, id eſt, Iſraelitas, quorum eſt adoptio, & teſtamentũ & legislatio, quorũ patres, ex quibus Chriſtus ſecũdum carnẽ, qui eſt ſuper omnia Deus, benedictus in ſecula: ita nihilominus iſte, qui hominem non habebat, vt cum mota fuiſſet aqua, mitteret eum in piſcinam, populum ſignificat gentilium, qui cum & ipſe in Chriſtum crederet, & baptizari vellet, nemo apoſtolorum, ſicut in Actibus apoſtolorũ de Cornelio legitur, vnitati illorum qui ex circunciſione erant, illum admittere audebat. Cuius rei myſterium, quia noſtra res eſt, in præſenti lectione ſubtilius perſcrutandũ. Erat, inquit, quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate. Vbi aqua illa mota fuerat, & vnus deſcendebat in piſcinam, ibi erat & homo iſte: quia videlicet, vbi & paſsio Chriſti celebrata eſt, & baptiſmi ſacramẽtum illi priori populo tradebatur, iam ex tunc gentilis populus, fama tantæ ſalutis audita, gratiam eandem poſtulabat, triginta & octo annos habens in infirmitate, id eſt, olim deſperatus, perdita corporis & animæ temporali & æternali ſalute, fraudatus vitæ præſentis pariter & futuræ veritate. Nam per triginta annos, qui numerus annorum plena viri ætas eſt, vitæ præſentis perfectio: per octo annos vitæ futuræ æternitas, cuius octo ſunt beatitudines, quæq; octaua mundi ætate perficietur, recte figuratur. Sed gentilis populus, & pręſentem vitam ſe non poſſe retinere ſciebat, & futuræ nullam ſpem habebat. Igitur magnus iſte languidus triginta & octo annos in infirmitate habebat: quia & præſentem vitam laboribus & oneribus cito conſumebat, & futuræ reſurrectionis ſpem nullam habebat. Vt autem iſte languidus tam vetus tamque à ſalute remotus, calamitatem ſuam agnoſceret, magiſque ac magis ingemiſceret, grandis illum commotæ aquæ ſonus excitabat, magnumque gaudium illius, qui ante ſe deſcendens curatus fuerat. Nec verò tantùm ex eo, quod in omnem terram ſonus ille exiuit, & in fines orbis terræ deſcẽſus illius magni angeli auditus eſt, illud cognouerat: verũ & ex eo, quòd penes eandẽ piſcinã, & intra porticus eius, idem languidus aderat. Illo quippe tempore, quando hic noſtræ pacis nuncius, hic Dei filius de cœlo deſcendit, & ſeditione cõtra illum excitata, vt paſsione ſua ſaluos nos faceret, intrauerunt aquæ vſque ad animam eius, & venit in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit eũ, illo, inq̃, tempore Romanorum militũ Centuriones, quinquagenarij & decuriones intra Iudæę ſinus habebantur. Erat ergo quidã homo ibi trigitã & octo annos, vt prædictum eſt, habens in infirmitate. [Quem cũ vidiſſet Ieſus * & cognouiſſet quia multũ tẽpus haberet, dixit ei: Vis ſanus fieri?] Quibus putas oculis illum qui per hunc hominẽ ſignificabatur, magnũ languidum Ieſus vidit, quos vel quantos habet oculos in capite ſuo? Septem. Ipſe eſt enim lapis ille, in quo

Col. 2. Marc. 5. Heb. 2.

Quinq̃ ætates mundi ante deſcenſum Chriſti.

Ephe. 4. 1. Co. 10

Languidus ille gentilẽ populũ deſignat

Roma. 9

Acto. 10.

Languidus per 38. annos.

Pſal. 18.

Pſal. 68.

* textus addit iacentem.

Zacha. 3

Zach. 3. Coloſ. 2 quo ſeptem oculos Zacharias propheta ſe vidiſſe teſtatur, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, quorum
Pſal. 101. omnis plenitudo corporaliter habitans in illo requieſcit. Iſtis oculis gratiæ vel miſericordię, quę
non eſt alia quàm ipſe Deus noſter ſpiritus ſanctus, vidit iſtum languidū cum aſcendiſſet in cœlū,
proſpiciens de excelſo ſancto ſuo, de cœlo in terram aſpiciens, vt audiret gemitus compeditorū,
vt ſolueret filios interemptorum. Tunc, inquam, proſpexit, tunc vidit & cognouit, quia mul-
tum tempus haberet, id eſt, ſenſum pietatis ſuæ ſe ſenſiſſe probauit, quia tempus miſerendi eius
Pſal. 5. adeſſet. Quem eius reſpectum pulchre per hoc innuit, quod prædicto homini familiariter
dicit: Vis ſanus fieri? Et quidem deſiderium pauperum iam exaudierat, & præparationes cordis
eorum audierat auris eius. Quomodo ergo patentem omnibus vnius languidi voluntatē neſcire
poterat? Verum ad hoc interrogat, & ad hoc ſolum dicit, vis ſanus fieri: vt oſtendat, quod de
homine nihil amplius debeat quæri, id eſt, non qualis perſona vel ex qua gente ſit, ſed hoc ſolū,
verum peccata ſua relinquere, iuſtitiamq; velit operari. Nam in omni gente, qui timet Deum &
Acto. 10 operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. [Dicit ei languidus: Domine hominem non habeo, vt cum
mota fuerit aqua, mittat me in piſcinam.] Homo iſte neceſſarius, qui languidū mittat in piſ-
cinam, id eſt, peccatorē ad dominicæ paſsionis applicet ſacramentū, ipſe Chriſtus vel aliquis vi-
carius eius eſt. Verbi gratia: Petrus vel Paulus, in quo loquitur Chriſtus, imo totus concors apo-
ſtolorū vel ſacerdotū chorus, quorū eſt officium docere & baptizare: quòd profecto eſt languidū
1. Cor. 13 in piſcinam paſsionis Chriſti fœcundam æternæ ſalutis dimittere: Sed hunc hominem languidus
gentilium populus reuera non habebat, quippe contradicentibus his qui ex circunciſione erant
Acto. 11. fidelibus, & contentioſe aſſerentibus, Chriſtū non pertinere ad gentes, ſed ad ſolū genus Abrahę
Acto. 10 cui repromiſſus eſt. Hoc profecto languidus iſte tunc dolebat, quando Cornelius orans & elee-
moſynas faciens regnū Dei quærebat, quia nec ad Symonem, qui cognominatur Petrus, mittere
nouerat vel audebat, nec eidem Petro adhuc reptilia vel ſerpentia terræ de cœlo fuerant oſtēſa,
quod in eiuſmodi piſcina lauare, & ſic mactare & manducare deberet omnia. Bene ergo ait lan-
guidus, quia hominem non habeo, vt cum mota fuerit aqua, mittat me in piſcinā. Et quaſi quæ-
reretur ab eo, cur hominem quem optabat, hominem tam neceſſarium nō haberet, protinus ad-
iungit. [Dum venio enim ego, alius ante me deſcendit.] Quod profecto ſecundum illius cauſam,
cum quo tunc loquebatur Ieſus, non ſatis rationabiliter videtur ſubiungi. Non enim, quia dum
veniret ipſe, alius ante illum deſcendebat, idcirco hominem non habebat: ſed quia hominē non
Alius habebat, à quo mitteretur, ideo in piſcinā deſcendere nō poterat. Melius ergo ſecundū id, quod
ante me per illud ſignificabatur, ipſe literalis ſermo procedit, quia videlicet gentilis populus idcirco ho-
deſcen- minem non habebat qui mitteret illum in piſcinam, quia dum veniret ipſe, alius ante ipſum de-
dit. Acto. 15. ſcendebat, id eſt, idcirco Chriſti gratiā percipere non poterat, nec apoſtolis illum admittere lice-
bat, quia dum rogaret ſibi auditum ſalutis aperiri, hi qui ex circunciſione erant, moleſtè nimis
obuiabant, dicentes: quia niſi circuncidamini ſecundū morem Moyſi, nō poteſtis ſalui fieri, neq;
ad Chriſti gratiam admitti: & ita dura conditione repellebantur dū diceretur eis, ipſos ad Chri-
ſtum non pertinere, niſi prius vniuerſæ legi Moyſi ſubijcerentur. Sed aduerſus hanc illius prio-
ris populi inuidentiam opportunè adeſt prolocutor Chriſti, magnuſq; gentium aduocatus, ſpiri-
tus ſanctus, & antequam gentiles in illam dominicæ paſsionis piſcinā, id eſt, in baptiſmi eius, quo
in morte ipſius baptizamur, ſacramentum deſcendiſſet, cecidit ſuper eos, & erant loquentes lin-
Rom. 6. guis, & magnificantes deum. Ac deinceps ſicut viſum eſt eidem ſpiritui ſancto eiuſq; apoſtolis,
Acto. 10 diffinitum eſt, ne quis vlterius tentaret imponere iugum ceruicibus diſcipulorū, quod neque ipſi
Acto. 15. portare potuerunt, neq; patres eorum. Rectè ergo dominus, dum iſta futura, imo per ſemetipſum
diſpoſita, & mox facienda, præuidet: dicit illi languido, qui in piſcinam deſcendere non pote-
rat, vbi alius ſanatus fuerat. [Surge, tolle grabbatum tuum & ambula. Et ſtatim ſanus factus
ſurrexit, & ſuſtulit grabbatum ſuum & ambulabat. Erat autem ſabbatum in illo die.] Cur enim
ſabbato, illi, quem omnipotens verbum imperio ſuo ſanat, grabbatum ſuum portare imperat,
quod apud Iudæos fieri non licebat, dicente lege: de die ſabbati non inferetis onera per portas
Neem 13 veſtras. Cur, inquam, hoc imperat, niſi vt oſtendat inimicis ſuis Iudæis, mox affuturum, vt ſicut
Mala. 2. per prophetam prædixit, non ſolum ſabbati, ſed & omnium ſolennitatum illorum ſtercus ſuper
vultus illorum proijciat. Hoc enim poſtmodum cœpit fieri authoritate ſpiritus ſancti, ſigna &
Acto. 15 prodigia facientis, vbi omnes à ſeruitio legis abſoluit, interpretibus voluntatis eius ſanctis
apoſtolis, dicentibus: quia viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltra vobis imponere
oneris, quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine & ſuf-
focato & fornicatione. A quibus cuſtodientes vos, benè agetis. Valete. Sed cum ſabba-
tum carnale non curandum eſſe dominus opere iniuncto innuit, cur tali modo, id eſt, de-
portatione grabbati, quàm alio quolibet modo iſtud ſignificare maluit? Planè nonnihil aut
parum boni operis per illam grabbati vectationem ſignificauit. Non enim quippiam eius
laboris aut oneris in hoc fas eſt ſuſpicari, ſub quali laborantibus quodam loco dicit: Venite ad
me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Siquidem labor ille & onus illud
infir-

infirmorum eſt, qui non ſunt ſanitatem conſecuti, non alius ſine dubio labor, quàm amor huius mundi, qui nondum curatos multis oneribus curuat & deprimit. Igitur onus illud hic ſignificat quod quiſque portat, ſabbatum domini legitime celebrat. Proinde primo ſciendū eſt, quia ſicut in homine illo qui curatus eſt, populum gentilium intelligimus, quondam abſque fide in peccatis ſuis iacentem, nunc autem in fide ſtantem, & in bonis operibus ambulantē: ita in grabbato eius vniuerſum Apoſtolorū & prædicatorum Chriſti ordinem rectè accipimus. Nam ſicut homo & cum ægrotat grabbatum ſuū portat, & cū iam ſanus eſt, in eodē à diurno labore cōpetenti ſomno recreatur, ita populus gentiliū & cum infidelitate langueret, per Apoſtolos & prædicatores ſanctos ad Chriſtum magna dilectionis ſuauitate deportatus eſt, & cum iam per iuſtitiam fidei ſanatus eſt, eorum nihilominus meritis, vel exemplis, doctrinis quoq; vel monitionibus in opere bono, ne deficiat, confortatur, & à quotidianis ſoluitur exceſsibus. Hos autem ita viciſsim portat, vt cum illi ſpiritualia ſeminauerint, iure carnalia metere debeant. Huic ergo magno languido iam ſanato cum dicitur: Tolle grabbatū tuum & ambula, idē eſt ac ſi dicatur: Da operam, vt grabbato tuo non ingratus appareas. Eos quippe, in quorū ſpirituali prædicatione requieſcis, tua carnali ſuſtentare debes ſubſtantia, dignus eſt enim operarius mercede ſua. Fecit homo imperata, ſanus factus confeſtim ſurrexit, & ſuſtulit grabbatum ſuū & ambulat. Quid verius? quid manifeſtius? Palam omni mundo grabbatum ſuum portat & ambulat. Sanctos Apoſtolos vel apoſtolicos viros, in quorum fide, meritiſque, & exemplis requieſcit, non ſolum in vita ipſorum ſuſcepit, & competenti alimonia ſupportauit, ſed etiam poſt obitū illorum memorias ipſorum debito cum honore veneratur, & amplius poſſeſsionibus dilatat; vt ſucceſſoribus vel imitatoribus eorum nihil corporalibus deſit, in quorum ſpirituali miniſterio ſuam animam reclinauit. Ita profecto huic homini grabbatū ſuum portare iubebat Ieſus, cum diceret Paulus, imo ipſe qui Paulo loquebatur Chriſtus *Corinthijs, de miniſterio quod fiebat in ſanctos Hieroſolymis: Placuit (inquit) eis, & debitores ſunt eorum. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles, debent & in carnalibus miniſtrare eis. Igitur cum languido illi dominus ſecundum magnitudinem potentiæ ſuæ dixiſſet: Surge, recte iuxta beneplacitum voluntatis ſuę hoc addidit, vt diceret tolle grabbatum tuum & ambula. Imperium eius, & velox ſanitas, & ſanitati prompta comitatur obedientia: Erat autem, inquit, ſabbatum in illo die. [Dixerunt ergo Iudæi illi qui ſanus factus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabbatum tuum.] Hoc reuera dixerunt, vt hypocritæ, de quibus bene prophetauit Eſaias: Populus hic labijs me honorat, cor autem illorum longè eſt à me. Nam niſi, vt in cæteris, ita & in iſto cor eorum longe eſſet à Deo, non tam male honorem eius diuiderent, labijs pollutis ſtercus ſolēnitatum ſuarum prædicantes, corde aūt ſplendidæ diuini operis gloriæ inuidentes. Quid enim? Vnde hic homo ſanitatem receperat ex ſabbato illorum, an ex virtute eius, cuius præcepto grabbatum ſuū portabat? Imo, vt ad illum magnum languidum per totum orbem diffuſum, ſermo recurrat, gentilis populus vnde ſpiritum accepit, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sic enim Apoſtolus, Iudæis & pſeudoapoſtolis faſcinantibus, illum magnum & famoſum grabbati ſui portatorē, & dicentibus ſine circuncisione & legalibus cæremonijs, licet baptizati ſitis, non poteſtis ſalui fieri, cum ſuum iam pene eſſet oblitus hic homo curatorem, à quo ſanitatem receperat, ſic (inquā) ingemiſcens: O inſenſati (inquit) Galatæ, quis vos faſcinauit, non credere veritati? Ante quorum oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt, in vobis crucifixus. Hoc ſolū volo à vobis diſcere, Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei? Spiritū enim ſe accepiſſe ſciebāt, quod manifeſtū erat ex operatione virtutū. Vnde & protinus ſubdidit: Qui ergo tribuit vobis ſpiritū, & operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Item poſt aliqua: Currebatis bene, quis vos impediuit veritati non obedire? Videlicet currebant accepta ſanitate, qui ante iacebant, portātes iugum ſuaue & onus leue, id eſt, opera iuſtitiæ, quibus nullo modo debuiſſet homo ſanus ſabbata Iudæorū, quæ Deus odit, præponere, veridico propheta Eſaia teſtāte: Neomeniam & ſabbatum, & feſtiuitates alias non feram. Iniqui ſunt cætus veſtri, Calendas veſtras, & ſabbata veſtra odiuit anima mea, facta ſunt mihi moleſta. Ac deinceps: Manus enim, inquit, veſtræ plenæ ſunt ſanguine. Verùm ille homo ſæpe dictus, ſcilicet gentilis populus, iam ſanatus, id eſt, in Chriſto baptizatus, ſed rudis, & ſcripturarum imperitus, vnde & partim faſcinari potuit non credere veritati, neſciebat hæc, & cætera teſtimonia propheticæ ſcripturæ ignorabat, quod tanto odio eſſent Deo feſtiuitates, & Calendæ, cunctæq; Iudæorum cæremoniæ, ex quo de ſanguine Chriſti, quo plenas manus Iudæi habent, ſunt pollutæ, & idcirco non poterat de ea quæ in Chriſto eſt fide, rationem reddere, nec vero poterat ipſum Chriſtū præſentia corporali adire vt audiret vim patiens, quod in tali contentione reſponderet pro ſe. Bene ergo ſubditur. [Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille dixit mihi: Tolle grabbatum tuum, & ambula. Interrogauerunt ergo eum: Quis eſt qui dixit tibi, tolle grabbatum tuum, & ambula? Is autem qui ſanus effectus fuerat, neſciebat Ieſum quiſnam eſſet.] Vide nunc in primis aduerſarios Chriſti, quàm inſipientes in ipſa interrogatione ſua ſint, & iniqui. Ille homo qui ſanus effectus

Grabbatū apoſtoli ſunt, & doctores noſtri.

1.Cor.9

Luc. 10

*Romanis.

Rom.15

Mat.15.

Eſai.29.

Paulus contra faſcinatores fideliū ex gētibus.

Gala. 5.

Matt. 11

Eſai.1.

fuerat,& de tam longæua infirmitate repente tam perfectè conualuerat, vt grabbatum ſuum valentibus humeris,& collo irreflexo portaret, bimembrem illis reſponſiunculam reddiderat, dicens: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: tolle grabbatum tuum & ambula. At illi partem vnam vel membrum ab auditu ſuo excluſerunt, hanc ſcilicet: qui me ſanum fecit. Aliam verò

Iudæi malitioſe nõ de ſanante ſed de ſabbato quærebant.

partẽ, id eſt, ille mihi dixit, tolle grabbatum tuum & ambula, protinus ex ore eius rapientes, linguarum ſuarũ ſagittis confodiendum pro ligno ſibi poſuerunt. Non enim dixerũt: Quis eſt qui te ſanum fecit? ſed dixerunt: quis eſt ille qui dixit tibi, tolle grabbatum tuum & ambula? Illud quippe manifeſtum tantæ virtutis beneficium diſparere mallent, vtpote laudis & gloriæ eius cauſam vel materiam non leuem, hoc autem ſciri, hoc audiri vel publicari idcirco ſtudebãt, quia videbatur eis, quod quaſi legitima accuſatione in calumniam trahere poſſent. Similiter poſtmodum cum diceret gentilis populus ſanatus, id eſt, per fidem Chriſti iuſtificatus, qui me ſanum

Acto. 15 Gal. 5.

fecit, qui mihi ſpiritum dedit, & in me virtutes operatur, ille mihi dixit per Apoſtolos ſuos: Iudaicas non cures cæremonias, nec eorum obſerues ſabbata, tantùm diligas dominũ Deũ tuum toto corde, tota anima, tota virtute, deinde proximum ſicut teipſum, quod eſt reuera ſurgere, & tollere grabbatum tuum. Cum (inquam) hæc diceret, econtra non dicebant aduerſarij Chriſti, Iudæi, vel pſeudoapoſtoli: Quis eſt qui operatur in vobis virtutes? nullam quippe rationem inde audire, vel mentionem fieri volebant, ſed hoc dicere audebant: Quis eſt qui vobis præcipit non obſeruare ſabbata, vel cunctas Moſaicæ legis reſpuere cæremonias? & non timebant detrahere Chriſti gratiæ, ſanctorum Apoſtolorum contemnere perſonas. Verbi gratia, dicentes: Petrus idiota, & homo ſine literis eſt, & Paulus de Chriſti Apoſtolis nullus eſt, & his

Acto. 4. Gal. 2. 1. Tim. 1. 2. Tim. 2

ſimilia. Quorum fabulas & genealogias, & profanas vocum nouitates, ſtultas quoque & ſine diſciplina quæſtiones, quæ generant lites, & ad nihil ſunt vtiles, niſi ad ſubuerſionem audientium: quia nec deuitare ſtuduerunt, nec per ſcientiam ſcripturarum euacuari potuerant, rectè & hoc dictum eſt, quia is qui ſanus fuerat effectus, neſciebat Ieſum quiſnam eſſet. Si enim feciſſent, nequaquam potuiſſent ab illo faſcinari, non credere veritatem. Quam imprudentiam iſte

1. Cor. 15

culpans Apoſtolus: Euigilate (inquit) iuſti, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor, &c. Proinde rectè dicimus, ignorationem ſcripturarum, ignorationem Chriſti eſſe: quia videlicet abſque ſcripturis, noui pariter ac veteris teſtamenti, impoſsibile eſt hominis animam ſtare, vt nullo circumferatur vento doctrinæ. Neſciebat

Ephe. 4.

ergo quamuis ſanus factus, id eſt, in Chriſto baptizatus primitiuus gentium populus, quiſnam eſſet Ieſus, id eſt, quantus, quàm potẽs, quàm verus Deus, quàm verè etiam ſabbati dominus. Cur

Mat. 12.

vocem neſciebat? Ait Euangeliſta. [Ieſus enim declinauit à turba cõſtituta in loco.] Valde notandũ, quod nõ idcirco Ieſus declinauerit, quod ille eũ neſciebat, ſed idcirco Ieſum ille neſciebat, quia Ieſus declinauerat. Vnde enim Ieſus declinauerat? A turba inqt cõſtituta in loco. Nõ à loco, in quo erat, & in quo virtutem ſanatis operatus fuerat, ſed à turba quæ in loco erat, declinauerat. Nihil verius. Quis enim locus eſt, in quo ſalutem operatur Ieſus, niſi ſancta eccleſia eius? Sed à nullo loco Ieſus declinat, nuſquam localiter declinat. Vbique enim eſt, cum ſit Deus, in

Pſal. 67.

omni loco eſt. Quanto magis ab eccleſia ſua, quæ locus eius eſt, nunquam declinat: Deus (inquit Pſal.) in loco ſancto ſuo, id eſt, in eccleſia ſancta ſua. Sic enim ſequitur: Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo. Ergo non à loco Ieſus declinauerat. Sed quid ait Euangeliſta? A turba (inquit) conſtituta in loco declinauerat, id eſt, ab illis declinauerat, qui turbam faciebant in loco ſuo, in domo ſua, in eccleſia ſua. Non ergo mirum, ſi is qui ſanatus effectus fuerat, neſciebat Ieſum quiſnam eſſet, cum & Ieſus propter turbam declinaſſet. Verbi gratia, cum alius diceret: Ego ſum Pauli, alius: ego ſum Apollo, alius: ego verò Cephæ, & propter hæc ſchiſ-

1. Cor. 1

mata, cæteraſque hæreſes non poterat ſimplex fidelis ſcire quis Ieſus eſſet, non poterat cito rationem certam obtinere, quam de Chriſto teneret, vel quam contra veros aduerſarios Chriſti, & falſos æmulatores legis redderet. Quid tandem fecit Ieſus turba ſedata? Quid in pace fecit, qui in turba & tumultu mentium ſciſſuram declinauit? Sequitur. [Poſtea inuenit eum Ieſus in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.] Interim dum turba eſt in loco, & Iudæi de ſabbato ſuo calumniantur, is qui ſanus

In ſchiſmate & hæreſi Ieſus inuenit ſuos in tẽplo in ſcripturis. Ephe. 2.

effectus eſt, templum ingreditur, vbi videat Ieſum, vel videatur à Ieſu, quia videlicet dum ab hæreticis vel pſeudoapoſtolis pulſatur quæſtionibus nouus credentium populus, neceſſitate vrgente ſcripturarum theſaurus diſcutitur, & fidei veritas aperitur, & ita in pace eccleſiæ, qui fuerant hoſpites & aduenæ, iam ciues ſanctorum, iamque domeſtici Dei conuerſantur. Non enim deerant hoſpitibus iſtis vel aduenis ardentis dona naturæ, præclara ſcilicet ingenia, quæ ſpiritu ſancto adiuta, ex lectione ſcripturarum via recta poſſent templum veritatis adire, vbi certa fide offerrent victimas iuſtitiæ. Namquemadmodum ignis interdum conſopitus, ſuiſque cineribus obrutus, flatu agente recandeſcit, & quanto vehementius vrgetur, tanto efficacius conualeſcit: ſic eadem nouæ eccleſiæ bona indoles, quanto plures & maiores aduerſantium lites pertulit, tanto magis profecit, & tanto ſcripturarum notitia præclarius enituit.

Hoc

Hoc quoque non prætereundum, quod illum hominem ſanum quidem dominus per ſemet-
ipſum fecit, ſed non per ſemetipſum in templum introduxit, quia videlicet per ſemetipſum qui- Acto. 10
dem peccata dimittit, & ſuper gentiles primo tēpore, vt ſupra dictum eſt, gratiam ſuam oſtēdit:
verùm non per ſemetipſum vel per angelum ſuum, ſed per hominem Petrum in eccleſiæ ſuæ
cōmunionem, per baptiſmum aquæ, omnes, qui iam ſpiritum ſanctum acceperant, intromittere
voluit. Igitur vbi illum populum ſuum per medias turbas hæreticorum vel contradicentium
Iudæorum in omnem fidei plenitudinē adduxit. Dicit ei: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare,
ne deterius tibi aliquid contingat. Hoc à principio non dixit, quando ſanū illum fecit: quia pro- Gala. 4.
fecto cum adhuc tenera eſſet gentium fides, nō pulſanda minis, ſed lactanda erant blandimētis,
& multa de vetuſta conſuetudine per diſcretionem diſsimulāda erant ad tempus, in ſpiritu mā-
ſuetudinis, quæ tunc opportunius virga ferirentur poſtq̄ Chriſtus plene formaretur in illis. Sic Exod. 7.
populo Iſrael non in Aegypto dominus legem dedit, ſed ſignis & prodigijs ſuis oblectauit, qui-
bus captiuatorem eius Pharaonem verberauit, donec illos educens per mare rubrum traduce- Exo. 14.
ret ſubmerſis Aegyptijs, & tunc demum legem exeruit dicendo, qui fecerit hoc, morte moriatur Exo. 21.
& ſanguis eius ſuper caput eius. Ita planè renaſcentem in Chriſto infantiam animarum, nutri- Tit. 1.
cula vel mater Dei gratia primo lactauit, vt præcedentem remiſsionem peccatorum gratanter Luc. 7.
acciperent: deinde forti diſtrictione cohercuit, ne confitentes ſe noſſe Deum, factis negarent. 2. Pet. 2.
Benè ergo non à principio, ſed nunc tandem dicit homini in templo, iam noli peccare, ne dete-
rius aliquid tibi contingat. Quia proculdubio melius fuiſſet, nunquam veritatis viam agnoſ-
cere, quàm poſt agnitionem retrorſum redire. Sed & illud notandum quod cum triplicem ob
cauſam ſoleat Dei voluntate infirmitas euenire: videlicet aut vt probetur patientia meritumq́;
augeatur iuſti, aut quia peccauit vt purgetur camino moleſtiæ corporalis, aut ne peccet obſtāte
vel renitente vinculo infirmitatis. Hic homo, de quo præſens lectio commemorauit, idcirco
tot annos habuiſſe in infirmitate ſua credendus eſt, quia peccauerat, cum ei dicat dominus, iam
noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Quod & ipſum ad prædictam ſimilitudinem Fideles
populi gentium patenter accidit. Ipſe eſt enim minor ille filius, qui peccauit in cœlum, & coram ex gētibus ſunt
patre, dum accepta portione paternæ ſubſtantiæ, quæ eum contingebat, peregre profectus, de- ille filius perditus
uorauit omnia viuendo luxurioſe, tandemque vni ciuiū adhæſit, & porcos pauit. Cui reuertēti, & reuerſus.
& adhuc longe agenti pater occurrit, & in oſculum ruens ſuper collum eius incubuit, dum, vt
ſupra dictum eſt, gentilibus adhuc foris poſitis, id eſt, necdum baptizatis, ſancti ſpiritus gratiam
manifeſte tribuit. Bene ergo ille talis homo propter peccata ſua in infirmitate iacens, tali modo Luc. 15.
Iudæis iraſcentibus, ſanus factus eſt, quia filius iſte, qui ſuam ob culpam mortuus fuerat & perie- Acto 10
rat inuidente fratre ſuo, reuixit & inuentus eſt. Quid tandem fecit iſte, qui prius interrogātibus Lucæ 15
Iudæis reſpondere neſciuit, quis vel quantus eſſet ille, qui dixit ei, tolle grabbatū tuū & ambula,
id eſt bene operando ne cures Iudæorum ſabbata? Quod fecit nunc, poſtq̄ ſaluatorem ſuū co-
gnouit verum eſſe Deū, verum eſſe Dei filium. Sequitur: [Abijt ille homo & nunciauit Iudæis,
quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum.] Melius & fidelius quā Iudæi rem iſte diuiſit. Illi nanq; cum
audiſſent ab eo: qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, tolle grabbatum tuum & ambula, partem
illam, quam criminari non poterant, ſilentio ſuo præciderunt, quia non dixerunt: quis eſt qui te
ſanum fecit, ſed dixerunt: quis eſt ille qui dixit tibi, tolle grabbatū tuum & ambula. Hic ecōtra Quis annunciat
partem eandem, quam criminabantur illi, ſilentio præterit, & partem nulli patentem reprehen- nunc Iudæis
ſioni nunciat inſidiatoribus illis, dū annunciando non dicit, quia Ieſus eſſet, qui dixit illi, tolle populus fi-
grabbatū tuum, ſed quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum. Hoc plane nunc facit, nunc annūciat delis.
Iudæis fidelis populus Chriſti, nomen & virtutem ſaluatoris ſui eiuſdem Chriſti filij Dei, nunc Pſal. 106
etiam nolentibus & inuitis importune ſcripturarum veritatē impingit. Et ſi non proficit vt con-
uertat eos, exultat tamen, quia ſcienter & conſtanter proloquens, eoſq; cōuincens de lege ipſorū
& prophetis confundit, & obmuteſcere facit imprudentiam perfidorū, vt videant recti & læten-
tur, & omnis iniquitas opilet os ſuum. Et notandū, quia non in templo erant Iudæi, quibus ille
homo nunciauit. Sic enim dictum eſt: Abijt ille homo, & nunciauit Iudæis. Nunc abijt, imo quia Sup. 2.
abijt, cū eo nō erant in tēplo Iudæi. Nunc enim quando ſumus nos in tēplo Dei, quando ſumus in
eccleſia patrū & iuſtorum omniū, qui ab initio mundi fuerunt veri adoratores Dei, Iudæi foris Luc. 15.
ſunt, Iudæi magno flagello iracundiæ Dei vt mali negotiatores, vt male negotiantes latrones,
foras eiecti ſunt. Nos interdum eximus ad eos & rogamus, vt veniāt nobiſcū in tēplum. Sed fru-
ſtra. Ipſi enim, dū nos intus vitulū ſaginatum comedimus, foris perſiſtētes & audientes ſympho-
niā & chorū, ſolo auditu cruciantur, & pertinaci liuore torquentur, donec ipſe pater exeat, & per
ſemetipſum rogare dignetur. Nunc ad rē tēpore illo geſtā redeamus, & nos qui ſecundum illam
præfigurationem in veritate ſanati ſumus, noſtræ, qua ſanati ſumus, fidei firmamenta ex ipſius,
qui nos ſanauit, ore colligamus. Sequitur: [Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hoc
faciebat in ſabbato. Ieſus autem reſpondit eis: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor,
propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum,

Artificioſum eloquium æternæ ſapientię.

ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.] Summum deinceps ſilentiũ, & cum attentione beneuolentiam, ab omni docili & reuerenti anima, res poſtulat: quia verè in hac oratione ſua non ſibi, ſed nobis cõſulens, propria ſeipſam ratione propter nos defendit ſumma Dei ſapientia. Verè etenim in cõmuni adiutorio totius mundi, tali nobis & propter nos perorat defenſione, cum elocutione grandi pariter & humili, vt & ſapientibus vel eloquentibus ſeculi nõ deſit in contextu diuinæ orationis artificium quod demirentur, & idiotis fidelibus maieſtas vel claritudo ſenſuum nuda ſit qua illorum infantia vel ſimplicitas competenter ædificetur. Propterea, inquit, perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato, &c. Ecce in his verbis Euangeliſta ſyllogiſmum compegit, cuius nobis diſtinguere partes operæpretium eſt, nõ vt ſyllogiſticæ artis nugas in tanto opere magnificemus, ſed vt eius intentionẽ ſenſumq́; noſtro vtcũq; intellectu conſequi poſsimus. Propterea, inquit, perſequebantur eum Iudæi, quia hæc faciebat in ſabbato. Quid hic Euangeliſta proponit, niſi Iudæos mirabiliter faciles & pronos fuiſſe in necem ſaluatoris, in tantum cæcos & veræ rationis expertes, vt huiuſmodi opus ſalutis & requiei, manifeſtum opus ſolius diuinæ virtutis, pro tranſgreſsione computarent ſabbati ſui, pro tranſgreſsione inquam, non qualicunq;, ſed tali vel tanta, vt ſalutis autorẽ dignũ prædicarent morte, nõ aliã ob cauſam, niſi quia ſalutem operaretur ſabbati die.

Iniqua Iudæorũ calũnia tãtũ bonũ opus Chriſti.

Quid enim eſt ſabbatũ niſi requies, vel quã ob cauſam datũ eſt, niſi vt operarius feſſus cæteris ſeptimanæ diebus vno die requieſceret, & tamen victum diurnũ à ſuo patreſamilias ex debito perciperet? Sic enim in lege ſcriptum eſt: Sex dies operaberis, ſeptimo die ceſſabis, vt requieſcat bos & aſinus tuus, vt refrigeretur filius ancillæ tuæ & aduena.

Exo. 20.

Ergo non niſi ad requieſcendum miſeris ſeruientibus, & ad reparandos artus ſolutos, ſabbatum datum eſt, id eſt, requies. Sed hoc opus domini, & cætera eius opera, requiem vero labori languentium miſerorum optatiſsimã ſuccedere faciebant, veris angoribus diu deſideratum refrigerium ſubſtituebant. Ergo cæci & cæca crudelitate ſæui homicidæ perditi, multũ à vera requie longe receſſerant, multum à pietate diſparati erant: qui talẽ ob cauſam perſequebãtur ſalutis opificẽ, Dei gratiã. Vbi Euangeliſta ſic propoſuit, protinus aſſumpſit. Ieſus autẽ, inquit, dixit eis: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. Illud, inquit, quòd hæc faciebat in ſabbato, iã ſufficiebat ad exacuendã illorũ crudelitatẽ, vt tanq; beſtiæ erectæ vaderent intentæ atq; inhiantes ad bibendũ eius ſanguinẽ. At ille hoc dixit eis, quod valde maius, quod illorum inuidenti ſuperbiæ longè eſſet intolerabilius: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor.

Rabies Iudæorũ in Ieſum.

Hoc aſſumpto protinus concludit ſic: Propterea ergo magis quærebãt eum interficere. Si, inquit, propter illud inuidentes perſequebantur eum, multomagis inuidere & perſequi habebant, ſi quid maius ex illo acciperent. Sed hoc longe maius eſt patrem ſuũ deum dicere, q̃ tale quid in ſabbato facere. Perpende ergo, qui minoribus maiora conferre noſti, quantũ iſtud filios hominũ, malos filios malorũ, tota humanitate exuerit, vt dentes eorum & arma & ſagittæ adinuicẽ præ furore colliderẽtur, & lingua eorũ gladius acutus, ſanguinẽ ſitiens, longe extra dẽtes & labia protenderetur.

Pſal. 56.

Sed iam nunc ipſa verba lectionis explananda ſunt. Propterea, inquit, perſequebantur eum Iudæi, quia hæc faciebat in ſabbato. Reuera ſatis faciles ad malum, ſatis & nimium veloces pedes eorũ ad effundendum ſanguinem.

Pſal. 13.

Attamẽ cur iſta tam ſæpe faciebat dominus in ſabbatis? Nunquid vt prouocaret eos, hanc illis dabit offenſionẽ? Nunquid quia mortẽ ſuam fore ſciebat vtilẽ, idcirco prouocabat eos ad effundendũ ſuum ſanguinem? Abſit. Sed ipſe lucerna erat, & idcirco vt luceret in tenebris, in mundũ venerat. Conſtat verò, quia, ſicut ipſe ait, nemo accendit lucernã & in abſcõdito ponit, ſed ſuper candelabrũ, vt omnes qui in domo ſunt, vel ingrediuntur domum, vt lumen videant.

Mat. 5.

Bene ergo in oculis omnium lucem operum ſuorum propalare debebat, bene in ſynagogis & in templo, quo omnes Iudæi cõueniebant, operari & docere illum decebat. At illi non qualicunque die, ſed ſabbatis, neomenijs, alijſque feſtiuitatibus, celebres conuentus agebant. Oportebat ergo vt ſabbatis quãdo domus plena erat, id eſt templum vel ſynagoga, quando ingrediebantur oẽs feriati, ad quos lucerna hæc miſſa fuerat. Oportebat inq̃, vt tunc ſuper candelabrum ſuũ ſtans, operaretur opus ſuæ claritatis, vt expanderet lumen corporaliter * inhiantis in ſe plenitudinis diuinitatis, vt oculi ſimplices in lumine eius gauderent, & oculi neq̃ excuſationẽ de peccato non haberent. Hæc enim lucerna nullum oculũ ob ſui præſentiã neq̃ eſſe faciebat, ſed tantũ à ſimplici oculo diſtinguebat, quemadmodũ tu, quilibet bonus artifex, per oſtenſionẽ artis tuæ neminem inuidum eſſe facis, ſed tantum ab effectis deprehendis & diſcernis, quis inuidus, quis erga te beneuolus ſit.

Infra 18.
* inhabitantis.
Col. 2.
Sup. 3.
Infra 15.

Cum igitur in præſentia lucis, oculi nequam totum corpus tenebroſum haberent, adeo vt lucem in tenebris lucentem non modo non comprehendere, ſed etiam extinguere vellent, perſequebantur enim illum Iudæi, propterea quia hæc faciebat in ſabbato, dicit eis: Pater meus vſque modo operatur & ego operor.

Matt. 6.

Breuis ſententia, mirabilis cauſa, quia & perſecutores ſuos in ius vocabat, & nos beneuolos ſibi, ſicut lucerna fulgoris, illuminat. Beneuolos nanque ſibi nos bonis operibus effecit, quorum vnum illud, quod nunc languidum ſanauit, ad captandum beneuolentiam pertinuit. Nam quod ait: pater meus vſque modo operatur, & ego operor, noſtri oratoris

pro

pro nobis perorantis, ſapientiæ Dei narratiuncula eſt, verbis lucida & breuis, ſenſu magna &
mirabilis, cuius partem illam quæ eſt, & ego operor, toto ſequenti ſermone argumẽtatiola ve-
ritas ob confirmationem noſtræ fidei conſtanter & veraciter defendit. Audite Iudæi, audite le-
gem æquitatis, poſtulat homo iſte, quẽ vos perſequimini, quẽ vos ob huiuſmodi cauſam interfi-
cere quæritis, qua ſenatum orbis terræ beneuolum ſibimet efficit. Die ſabbatj reprehenſus de
opere qualicunq; nõ ſe de qualitate operis · quālibet laudandi defendit, ſed de iure ſuo ſecũdum · quiuis
natales ſuos cauſam legitimã conſtituens, veſtrũ, imò totius orbis publicũ auditoriũ non ſubter- Infra.8.
fugit. Vos omnes ex Abrahã nati, & omnes poſt Abraham eſtis, hic aũt ex Abrahã quidẽ natus
eſt, ſed & ante Abrahã eſt, & nõ ſic operatur in ſabbatis vt vos, cum bouẽ vel aſinum adaquatis, Mat. 12.
non nihil negligentes in hoc ſabbatũ, id eſt, requiem ancillæ vel aduenæ veſtri, veſtrũ pecus ſol-
uentis & adaquantis, & idcirco nõ vult ſub æquali vobiſcum lege teneri. Habetis legẽ, eſtis qui- Pſal. 57.
dem legis periti, habetis iudices, ſi verè vtiq; iuſtitiam loqui, & recta iudicare velint. Pater meus
(inquit) vſque modo operatur. Non indicat nunc primum, quis vel vbi pater ſuus ſit, ſed hac re
iamdudum vobis intimata, maximè per teſtimonium Iohannis id quod ſequitur, & ego operor,
defendere intẽdit. Et illud planè concedere oportet, nec enim negare poteſtis, quin ille talis pa-
ter eius, qualẽ iamdudum audiſtis, vſq; modo operetur. Nonne ille vſq; modo in ſabbatis ve-
ſtris fecit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos? Nonne cunctis Mat. 12.
diebus, nullis feſtiuitatibus exceptis, occidit & viuere facit, percutit & ſanat, & quacunque die 1.Reg.2.
apprehenderit hominem dignum morte, quacunq; die peccator in manus eius inciderit, non eſt Deut.32
ſabbatum quod illum de manu eius eruere poſsit. Nam vt hoc taceam, quod à ſubſtituen-
dis animalium fœtibus, vel nutriendis terræ fructibus, non magis ſabbato quieſcit, quàm prima
vel ſecunda ſabbati. An putatis, quod vos, dum in ſabbatis veſtris onera peccati per portas ve- Neem.13
ſtras, id eſt, per ſenſus veſtros infertis, qui vtiq; cum ſint portæ & feneſtræ corporis, ingreditur Hiere.17
mors per ipſos vſq; ad interiora ventris, cum (inquam) eiuſmodi onera portatis, & longis iniqui- Idẽ ca. 9
tis funiculis trahitis, putatis dum vos ita facitis in ſabbatis, & dum in ſabbato homicidium ad- Eſai. 5.
uerſum me pertractatis, quod pater meus tunc interim otioſus ſedeat, quia ſabbatum, & non vos Pſal. 68.
de libro ſuo deleat, imò peccatum veſtrum ſtilo ferreo in vngue adamãtino, ſcribat forti operè Hier.17.
& profunda ſcriptura, quam in ſempiternum nemo deleat? Palam ergo eſt quia pater meus vſq;
modo operatur, & quod non ita requieuerit die ſeptimo ab omni opere, vt cuncta quæ creauit Teſte Io
deſinat magis ſabbato, quàm alia die gubernare. Defendam itaq; meipſum, dicens: & ego ope- hanne
ror: Si aduerſamini, vera ratio, rationalis veritas vinculo ſuo conatus veſtrõs alligabit. Vos Bap. De⁹
enim à Iohanne, quem conſulendum eſſe iudicaſtis, quaſi propoſitum, audiſtis, quòd Deus pater eſt pater
meus ſit, vos à me aſſumptũ refellere non poteſtis, quin ille pater meus operetur vſque modo in Ieſu.
die ſabbati. Concludo ergo dicens: Igitur & ego operor. Quid enim? Num ita vos inſanire au-
debitis, vt odio vel deſpectu filij patrẽ quoq; condemnetis & perſequamini, quia non vacat ab
operibus vitæ veſtræ neceſſarijs, vel à regimine totius mundi in die ſabbati? Rurſus legaliter
aſtruere non poteritis, quod filius minus liber patre ſuo ſit, quòd filius patre ſuo minus legitimus
etiam ſabbati dominus ſit. Quis enim filius legitime natus, patri ſuo natura vel conditione poſt-
ponitur? Nunquid pater alterius vel diuerſæ ſubſtantiæ quã eiuſdẽ, cuius & ipſe eſt, filiũ genera-
re potuit? Facere quidẽ aliud poteſt, ꝙ id quod ipſe eſt, ſicut veſtrũ quilibet dũ pingit vel pſalmat,
aliud profectò, ꝗ quod ipſe eſt, facit: ſed dum generat, profectò aliud quã id quod ipſe eſt, gene-
rare natura non concedit. Me autem ſolum pater nõ fecit, ſed genuit: ſicut vobis idem Iohannes, Supra 1.
qui ſupra dixit: Vnigenitus qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. Ille vnigenitum Dei me eſſe per-
hibuit. Igitur & ego operor in ſabbato, quoniã minus liber, minus legitimus non ſum patre meo.
Propterea ergo (inquit) magis quærebant illum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſab-
batum, ſed & patrem ſuum dicebat Deũ, æqualem ſe faciens Deo, videlicet dicendo: Pater meus
vſq; modo operatur, æqualem ſe facit, ſcilicet ſubiungendo, & ego operor. [Reſpõdit itaq; Ieſus,
& dixit eis: Amen amen dico vobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit pa-
trem facientem.] Hæc dicta quandam impotentiam inſufficientis naturæ ſonare videntur, ſed
ſi rectè aduertas veram, certã, ſtabilemq; filij Dei omnipotentiã prædicare cõprobantur. Quæ cũ
vero ſenſu fuerint perſpecta clarebit, & quã rectè, quàmq; optimè reſponderit ita Ieſus quærentibus
ſe interficere. Et hoc primo ſciendum, quia fœcunda oratrix ſapientia Dei, ab hoc loco vſq; ad
id, quod longè inferius dicit: qui verò mala egerunt in reſurrectione iudicij, firmiſsimis argumẽ-
tis vtitur, vtpotè nobis verba faciens ad confutandas aduerſarias partes Iudaicæ vel hæreticæ Non po
prauitatis, & id ad cõfirmãdam veritatem ſuæ diuinitatis, neceſſariam omni Chriſtiano homini. teſt filꝰ
Non poteſt (inquit) filius à ſe facere quicq̃, niſi quod viderit patrẽ facientẽ. Quis vnq; angelorũ, à ſe face
aut hominũ hoc de ſeipſo proteſtari potuit? Quid enim Deũ patrẽ videt quis facientẽ, niſi omne re quicq̃
bonum? Quid verò aliud eſt, quod ille non facit niſi omne malũ? Quod videlicet qui facit, à ſe- id eſt nõ
metipſo facit, quia ſolus facit, quia ſeorſum extra deũ & patrẽ facit. Quis ergo ſiue angelorũ, ſiue poteſt
hominum, ita caſtum cor poteſt ſe habere gloriari, vt dicat, quod à ſeipſo quicq; facere nõ poſsit? peccare. Iob 12. Prou. 20

Nam & angelica natura malum potuit facere & fecit, & humana natura malum potuit facere & fecit. Et quidem ſancti angeli firmati ſunt, & quia malo angelo quicquam à ſeipſo faciente, id eſt malum faciente, ipſi Deo principi ſuo adhærere maluerunt, hoc in remunerationem acceperunt, vt deinceps malum facere nõ poſsint, quia cum poſſent facere, noluerunt. Verum hoc nõ eſt per naturæ ipſorum potentiam, ſed per diuinæ voluntatis remunerantem gratiam. Proinde etſi rectè dicatur, quod iam à ſeipſis quicquam facere non poſsint, attamen non illud verum eſt adiungere, quod faciant quæcunque viderint patrem facientem. Te igitur ô Arri, cuius mortui quoq; & in inferno ſepulti nomen fœtori & horrori eſt, toti magnæ & ſanctæ ciuitati Dei, te (inquam) filij Dei defenſio præſens oppugnat, te hæc vox eius accuſat, te verum hoc eius teſtimonium verberat, te hic eius clamor æterna decollatione condemnat. Tu enim eundem filium Dei creaturam dixiſti, tu factum eſſe inclamaſti, tu tempus erat quando non erat adinueniſti, tu cõuertibilem (heu pollute & immunde) id eſt, de bono ad malum æque vt angelicam vel humanam naturam deflexibilemq; eſſe delatraſti. Denique cum hæc Iudæis diceret, iam hic horriſonus furor tuus in auribus eius erat, iam te inter illas Iudæorum turbas tumultuantem & veſanientem audiebat, iam aduerſus blaſphemias tuas ſeipſum defendendum, ſuiſque fidelibus ſuccurrendum eſſe ſentiebat. Ait ergo: Amen amen dico vobis, non poteſt filius à ſeipſo facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Quid eſt hoc ô Arri, niſi idem ac ſi dixiſſet, non eſt filius conuertibilis, id eſt de bono ad malum flexibilis? Quid enim vnquam vidit patrem ſuum intus vel foris, in cœlo & in terra facientem, niſi valde bona? Sed ipſe nõ poteſt quicquã à ſeipſo facere, niſi quod viderit patrem facientem. Ergo non niſi omne bonum filius facere poteſt, ergo de bono in malum mutabilis aut flexibilis non eſt, ergo conuertibilis non eſt. Et vos itaque ô Iudæi, quid illum quaſi abſque patre ſuo quicquam facientem, ſolum propter ſabbata veſtra perſequimini? Cum patrem eius vſque modo operantem culpare non audeatis, cur filium interficere quæritis? Forte dicitis: Deus pater, quoniam lege ſabbatorũ non tenetur, ſemper operetur, quia non niſi bonum vnquam operatur, nec euenire poteſt, vt malum operetur: Amen amen (inquit) dico vobis, nec filius vnquã niſi bonum operatur, nec fieri poteſt vt aliud vel aliter quàm pater operetur. Ergo conſequens eſt, vt & ipſe ſemper liber operetur, vt nulla ſabbati lege teneatur, vt etiam ipſe ſabbati ſit dominus. Sed adhuc parum eſt. Nam hac prima propoſitiuncula conceſſa, conſtat quidem, quod filius nihil niſi bonum facere queat, ſed nondum conſequi videtur, quòd nullum bonum factum ſit à patre abſq; filij cooperatione. Rationem ergo ſubiungit, ex qua conſtet, quòd in prædicta propoſitione nihil omnino exceperit. [Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit.] Hoc diligenter intuendum eſt, quia non ſolum id quod prædictum eſt, ſed tria pariter magnifica nobis hac breui ratiuncula perſcribit, ſcilicet quod hæc ipſa faciat quæ pater facit, & non alia, & non partem aliquam ex eis, ſed omnia, & quod non diſsimiliter, ſed ſimiliter, id eſt, quod patre faciente, per naturalẽ omnipotentiã, nõ faciat filius per accidentalem, vel indultam ſibi gratiam, quod patre faciente impaſsibiliter, non faciat filius paſsibiliter, quod patre faciente inconuertibili imperio, non faciat filius conuertibili artificio. Hoc (inquam) diligenter intuendum eſt, quia non dixit: Facit alia, ſed hæc, quia non dixit: ſimilia, ſed ſimiliter. Proinde nõn ſic accipimus patrem & filium, quemadmodum duos artifices, magiſtrum & diſcipulum, illum facientem, iſtum in alia materia magiſtri opus imitantem, ſed deum patrem omnia facientem, & cum illo deum filium eadem cuncta componentem. Ipſe enim filius patris ſapientia Dei eſt, ac proinde non aliter ſine dubio intelligendum eſt id, quod nunc de ſeipſo dicit filius, quàm illud quod alibi Dei ſapientia de ſeipſa loquitur: Quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyſſos, quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum, quando circundabat mari terminũ ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludẽs in orbe terrarum, & deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Igitur cuncta quæ pater facit, nõ minus filij quàm patris opera ſunt. Sed & adhuc parum dictum eſt. Nondum enim ſatis aperte claret, vnde ſit illa tam concors ſocietas, tamque ſocialis concordia, vt alter ſine altero, id eſt, pater ſine filio, vel filius ſine patre nil faciat. Sequitur ergo: [Pater enim diligit filium, & omnia demõſtrat ei, quæ ipſe facit.] Hoc iam alio loco in teſtimonio, quod perhibuit Iohannes, dictũ eſt, quia pater diligit filium, ſcilicet non alia dilectione, niſi ſpiritu ſancto, quia ſpiritus ſanctus patris & filij dilectio eſt: Diligit (inquit) pater filium, & demonſtrat ei omnia, quæ ipſe facit. Vt quid illi demonſtrat? Nunquid vt ſciat quod prius neſciebat? Abſit. Quomodo enim à quoquam ſua poteſt inſtrui ſapientia? Et nunc enim dictum eſt, & omnibus notum eſt, quia filius eſt Dei ſapientia. Vt quid ergo demonſtrat ei omnia quæ ipſe facit? Planè non vt ſciat, ſed vt diiudicet omnia. Et quidẽ aliud quoq; dicendũ eſt, ſed hoc verũ eſt, quia nõ ad hoc vt ſciat, ſed vt diiudicet, demõſtrat illi omnia. Non enim facere quicquam vult, niſi quod filio ſuo primum placeat antequã faciat. Quid ergo? Num iſtic derogatur patri, tanquam filij diiudicationem in operibus ſuis expectanti? Abſit.

Angeli boni quõ non poſſunt peccare.

Non eſt filius cõuertibilis.

Gene. 1.

Filius facit eadẽ & oĩa quæ pater, & ſimiliter.

Quõ cooperantur pater & filius.

Prou. 8.

Cur pater demõſtrat omnia filio.

Abſit. Imo plurimum laudis aſſcribitur. Quis enim non laude dignum ducat, ſapientem quem-
piam opere ſibimet propoſito, quod bona voluntas facere ſuggerit, vel ad quod agendum bo-
num ſtudium protrahit, ſedere ſibimet apud ſe, & cum mente ſua vel ratione pertractare opus
quod præparat vt ſciat, quo fine vel fructu illud faciat? Quinetiam poſtq̃ aliquid fecit, quod ac-
curatum, vel irreprehenſibile eſſe velit, rurſus ſenſui ſuo nonnunq̃ ingerit, vt ad vnguem perfi-
ciat, ſi quid abeſſe deprehenderit. Quid autē eſt filius patris, niſi eius ſapientia, quæ (vt prædictū
eſt) quando præparabat cœlos aderat, cū eo cōponens omnia? Bene ergo & laudabiliter filio pa-
ter demonſtrat omnia, quæ ipſe facit, quod profecto aliter intelligendum non eſt, quā illud quod Pſal 103
alibi in laude eius ſcriptura dicit: Omnia in ſapientia feciſti. Hanc demonſtrationē digitus Dei Et vidit
per ſcriptorem legis Moyſen in initio libri Geneſeos aperte exprimit. Singula nanq; opera Deus Deus qđ
primū ipſe facit, deinde ſingula videt, & de ſingulis iudicat, quia bonū eſt. Videlicet pater in ſua eſſet bo-
perſona operatur, in filio ſuo (vtpote qui eſt ſapientia ſua) ſingula videt, in bona voluntate ſua, num.
ſcilicet in ſpiritu ſancto, delectatus dicit, quia bonū eſt. Cumq; omnia ſapientiæ eius, id eſt filio Gene. 1.
demonſtrata placeant, & ſingulorū facta dierū bona iudicētur in ſolo ſecundi diei opere tacetur,
ſcilicet vbi aquæ ſuperiores a ſubterioribus diuiduntur, maximeq; illud quod præmiſſum eſt,
diuiſitq; lucē & tenebras, a laude boni ſecluditur. Nā anteq̃ dicat: diuiſitq; lucem & tenebras, lau-
datio ſolius lucis præmittitur, dicente ſcriptura: Et vidit Deus lucē quod eſſet bona, atq; ita ſine
laude extrinſecus ſubiungitur, diuiſitq; lucē & tenebras. Denique in hoc mūdanæ fabricæ, viſibili
opere, cum diuideret Deus lucē à tenebris, vel ab aquis aquas, damna inuiſibilis patriæ reſpicie-
bat, vbi mali angeli peccando tenebræ facti, à luce, id eſt, à bonis angelis diuiſi ſunt, & multitu-
dines aduerſæ a multitudine angelorū in ſupernis perſiſtentiū, velut iſtæ elemētares aquæ, æterno
firmamento diuiſæ ſunt. Cuius diuiſionis imago eſt eadē diuiſio aquarum, eadē diuiſio lucis & te-
nebrarū viſibiliū. Itaq; cum cætera demonſtrata ſibi quæ pater faciebat, bona iudicaret ſapientia
Dei, de hoc ſolo (vt prædictum eſt) diuiſionis opere tacuit, quia videlicet in diuiſione nullius erat
ſignificatio boni. Igitur pater diligit filium, & demōſtrat ei omnia, quæ ipſe facit, quia profecto
cum omni diligentia ſapientiæ ſuæ ad honorē ipſius omnia fecit, & ſecundum beneplacitū illius
vniuerſa diſtribuit. Attamen notandū, quod non de præterito tempore dixit, & demōſtrauit ei Cur di-
omnia, quæ ipſe fecit. Quod ſi dixiſſet, de prædicta ſolūmodo creatione dixiſſe putaretur, quod citur hic
tunc illi demonſtrauerit, quando illas vt eſſent creauit. Sed præſenti tempore: demōſtrat (inquit) pater de
ei oīa quæ facit, quod vtiq; nō arbitrandū eſt dictū eſſe ab eo ſine magno rei pondere ad præſens mōſtrat
tēpus pertinētis. Quid enim nūc dū ita dicit incarnatus filius, facit pater eius. Facit vtiq; inſtau- potius q̃
rationē omniū, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt. Per quē, niſi per ipſum filiū, quē propoſuit ipſe, demon-
ſicut Apoſtolus ait: Ipſe * diſpenſationē plenitudinis temporū inſtaurare in Chriſto omnia quæ ſtrauit.
in cœlis ſunt, & quæ in terra ſunt in ipſo. Quomodo ergo nō demonſtrat ei hoc ipſum, quòd nō Ehe. 1.
facit niſi per ipſum? Quō nō demōſtrat ei noſtrā ſalutē, per cuius obedientiā propoſuit faciendam * diſpoſi-
eſſe ſalutē? Nonne de his quæ facienda ſunt, mandatum dare, idipſum eſt, ea quæ facienda ſunt tionem.
demonſtrare? Planè neq; grammaticos, neque oratores, ſiue dialecticos arbitramur poſſe cum
ratione retragari, quin omnis præceptio demonſtratio ſit. Nam & demonſtratores artium,
præceptores appellare ſolemus. Multo magis ergo præcipientem dicimus demonſtrare. Omnis
enim qui præcipit, vel mandatum dat, vtique demonſtrat, ſed nō ecōuerſo, omnis qui aliquid
dēmonſtrat, præceptum vel mandatum dat. Dicit autem ipſe dominus alio loco: Et ſicut Ioh. 14
mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Quod cum diceret, vtique ad paſſionem ibat, qua inſtau-
randa erant omnia quæ in cœlis, & in terra ſunt in ipſo, ſcilicet ruinæ angelorum in cœlis, de ho-
minibus, qui prius reſtaurantur in terris. Igitur bene & propriè, ſecundū cōmunē quoque ſermo-
nem. Pater (inquit) diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, quod non eſt aliud q̃ ſi
dixiſſet, & per obedientiam eius reſtaurationem omniū facit. Honeſtius quoq; & magis proprie
dixit, demonſtrat ei, q̃ ſi dixiſſet: præcipit vel imperat ei. Solemus enim inferioribus, & ſeruitium
iurē debētibus imperare, cōparibus autē rem, quam oporteat ab vno noſtrū fieri, rectius dicimur
demonſtrare quā præcipere aut imperare. Eſt autē patri cōpar filius, quia videlicet in trinitate
omniū creatrice & gubernatrice nihil omnino diſpar eſt. His igitur pro poſſe explicatis, ſequētia
videamus. Sequitur: [Et maiora his demonſtrabit ei opera, vt vos miremini.] Quoniā (inquit)
de his quæ me nunc videtis facere, male admiramini. ſtulta quippe dementati, & hoſtiliter in- * ſtulti-
uidentes, me occidere quæritis, propterea quod me iubente, languidus in ſabbato ſanus ſur- tia.
rexit, & ſuſtulit grabbatum ſuū, & ambulauit. Propterea dico vobis: Maiora his demonſtra-
bit filio pater opera, vt vos miremini, id eſt, digna admiratione fiant in vobis. Demonſtrabit Maiora
(inquam) nunc mihi, & omnibus meis, in rei euidentia, quod olim demonſtrabit mihi in præſci- his de-
entia. Deus enim oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur monſtra-
populi mei. Et ego reſpondebo illi: Diſperge illos in virtute tua, & depone eos protector bit, ſcili-
meus domine. Hoc (inquam) oſtendit, hoc demonſtrauit, hoc præcepit mihi, & ego ſic reſpondi, cet vltio
& ſic petiui, & ipſe effectum eiuſdem petitionis demonſtrabit mihi, id eſt, faciet, me quoque nem cō-
tra Iu-
dæos.

facien-

ſaciente pariter. Quæcunq; enim ille facit, hæc & ego (vt ſupra dixi) facio ſimiliter. Sed ipſa maiora iam audite opera. Dixi vobis, quia maiora in his quæ nunc videtis, mihi filio ſuo demonſtrabit pater opera. Et verè maiora. [Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult viuificat.] Magnitudinem demonſtrationis, qua filio demõſtrat pater viuificare, quos vult, magnitudinem (inquam) vel onus, quòd Iudæi ferre non valentes, malo ſuo mirantur, intellectu noſtro apprehendere non poſſumus, niſi primum nouerimus, qui vel quales ſint mortui, quos pater ſuſcitat & viuificat, & filio demonſtrat vt ſimiliter faciat. Nunquid de Lazaro dicit vel cæteris, quos iterum morituros ſuſcitauit? Et quidem maius fuit illos ſuſcitari, quàm languidum xxx. & viij. annos habentem in infirmitate ſua ſanari, ſed ea longe maiora ſunt, ad quæ nos mittunt huius ſequentia lectionis, quæ neſcire nõ poſſunt Iudæi, quæque velint nolint, coguntur mirari. Nam totum pondus huius oneris in eos vertitur his duabus clauſulis, quas ita interpoſuit in præcedenti verſiculo, cum dixiſſet: Et maiora his demonſtrabit ei opera, mox adiungens vt vos miremini, in ſequenti cum dixiſſet: ſic & filius quos vult viuificat, mox rationem hanc ſubijciens, neque pater iudicat quenquam, &c. Igitur iſti quos pater ſuſcitat & viuificat, illa morte mortui intelligendi ſunt, quæ inuidia diaboli per peccatum introiuit in mundum, qua omnes per vnum hominem mortui in anima, mortales & quotidie morientes in corpore, & in vtroq; æterna digna naſcuntur condemnatione. Ab iſta duplici morte per gratiã Dei ſaluantur electi, quorum patres & principes, Abraham, Iſaac, & Iacob fuiſſe ſcientes Iudæi, de illorum ſuperbiebant meritis, ſibi ſolis vitam deberi, gentes autẽ omnes ad eandem nõ pertinere arbitrati. Iamq; vitam eandem redditam patribus ſuis, ſibiq; repoſitam autumabant ſecũdum promiſsiones Dei patris, quem videlicet dicebant, quia Deus noſter eſt, abſque notitia vel nomine filij, ſine quo pater nihil facit, nam demonſtrat ei (vt ſupra dictum eſt) omnia quæ ipſe facit. Ait ergo: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Quo dicto vtranq; percutit erroris partem, ſcilicet, & quod patres ſuos iam abſq; neceſſaria filij operatione cõſummatos eſſe, & quod ſe ſolos ad Deũ vel hæreditariam vitam autumabant pertinere. Ac ſi dicat: Qua gratia ſimul & omnipotentia mortuos & de mortuorũ cogerie natos pater vocauit ad vitã, ante manifeſtationem filij, prius enim pater quàm filius hominibus innotuit, eadem gratia ſimul & omnipotentia filius in hoc tempore ſuæ manifeſtationis, quos vult ad vitam reuocat, de eadẽ perdita maſſa generis humani. Auſcultate quid vel quõ dixi: Non enim dixi, ſic & filius ipſe filios Abrahæ viuificat, ne vanam opinionem veſtrã confirmẽ, quòd Iudæorũ tantũ ſalus aut vita ſit, ſed dixi: quos vult, viuificat, ſcilicet, ſiue Iudæi, ſiue gentiles ſint, ſicut pater quos voluit de Gentibus, de Chaldæis, ante filij demonſtrationẽ, videlicet patres veſtros, nullo ex debito ad ſui notitiam vocauit. Nam & patres de cõmuni maſſa, de Gentibus in primo parente damnauit, ad gratiam ſuã vocauit. Sanè prætereundũ non eſt, quòd eos qui fuerunt ante aduentũ filij, rectè pater ſuſcitare & viuificare dictus ſit, quia tametſi pater illos nõ ſine filio vocauit, tametſi aliqui ex eis prophetico ſpiritu cognouerunt filium patris, tali tamen vocatione vocati, tali lege inſtructi ſunt, vt nequaquã per illam paſsim agnoſci, & publicè prædicari Dei filius potuerit. Et notandũ, quòd de patre duo verba, ſcilicet, ſuſcitat & viuificat, dixit: De filio autem vnũ ſolũ verbum, id eſt, viuificat, inquit. Pater quippe non eodẽ tempore, quo patribus innotuit, nõ inq; eodẽ tempore ſalutis opus perfecit in illis, dum melius aliquid pro nobis diſponit (inquit apoſtolus) vt ne ſine nobis cõſummarentur. Filius autẽ eodẽ tempore, quo mundo innotuit, ſalutẽ noſtrã cœpit facere ſimul & perfecit. Vnde illi rectè dicũtur primũ beata ſpe ſuſcitari, & deinde lõgo poſt tẽpore re ipſa viuificari. Nos aũt qui in plenitudine temporis ſumus, ſolummodo viuificati rectè dicimur & ſumus, quia videlicet vno eodẽq; tẽpore credimus, & vitã quã in Adam perdidimus, per ſpiritũ remiſsionis peccatorũ regenerati accipimus. Bene ergo de patre loquens: Suſcitat (inquit) & viuificat. De filio aũt ſolum ait, viuificat. Et ſine vlla exceptione Gentilis, aut Iudæi: quos vult (inquit) viuificat, nulli quicq; debens, ſed ſola voluntate gratuita, vel voluntaria gratia iuſtè morti addictos miſericorditer ad vitam reuocans. Quod nõ diſsimiliter à patre ſe facere ſubiecta ratione comprobat. [Neque enim pater iudicat quenquàm, ſed iudicium omne dedit filio.] Proinde (inquit) filius nec in hoc diſsimiliter à patre quenquam facit, quod abſque diſtinctione gentilis ac Iudæi, circumciſionis & præputij, quos vult viuificat, quia nec ipſe pater ſecundum genus, aut ſecundum carnem quenquã iudicat, id eſt diſcernit vel diſtinguit, quod vel maxime ex eo patet, quòd & Abraham cum in præputio eſſet, amicũ ſuum illum appellauit, & Eſau cum circunciſus eſſet, odio habuit. Sed quid? Omne (inquit) iudicium dedit filio, videlicet vt tam in præſenti, quàm in futuro iudicio præſideat, & in præſenti quidem occulta eius diuinitas, in futura autem manifeſta iudicet ipſa, quã aſſumpſit, & quæ tam à malis, quàm à bonis videri poſsit, forma ſerui. In quo ergo apud ipſum diſcernimur? Quæ nam eſt lex iudicij, vel quod edictum iudicis & regis huius? Sequitur: [Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.] Ecce quanta cum ſuauitate rationis fortitudinem iudicij ſui loquitur ſapientia Dei. Iam incipit iudicare ſuperbam, atque iniurioſam præſumptionem

Iudæo-

Marginal notes:

Sap. 2. Rom. 5. 1. Cor. 15

Non ſolum Iudæi, ſed & Gentiles viuificãdi erãt

Filius quos vult, viuificat.

Gene. 12

Hebr. 11.

Neq; enim pater iudicat quẽquam.

Malac. 1. Roma. 9

Omne iudiciũ dedit filio.

Malac. 1

Iudæorum, conuincens illos inhonorare deum ſuum, quem multum ſe honorare putabant in ſtercore ſabbatorum, cæterarumque ſolennitatum ſuarum, quod iamiam iuxta prophetiã proijciendum erat ſuper vultus eorum. [Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illũ.] In quorum concione hominũ ſentẽtia hæc non ſtaret, prolata ore ſenatoris, ſiue cauſidici, ſpectare ad gloriã patrum honorẽ filiorũ, & econtra lædi patres in iniurijs filiorum: Patres quippe filios diligunt, & affectus eorũ in illis reconditi ſunt, vnde & ſuauius in filijs honorẽ ſuum ſentiunt, & in eiſdem acerbius iniurias ſuas recipiunt. At illi cum in templo manu facto patrẽ de carnibus taurorum, quos offerebant, & ſanguine hircorũ, honorare ſe dicerent, & ſabbata eius prædicarent, ſæuo ſacrilegio filium in tẽplo corporis ſui nõ manu facto habitantẽ, perſequebantur, & interficere quærebant, præſertim cum ipſi miſiſſent ad Iohannẽ, & ex teſtimonio quod ille perhibuit veritati, ſcirent ipſum eſſe filium Dei, quamuis ille teſtimoniũ ab hominibus nõ acciperet, ex operibus quæ ipſi faciebant in nomine patris ſui, teſtimoniũ habens maius Iohãne. Mentiebantur ergo, quia non ſolum ſecũdum cœleſtem veritatem, ſed & ſecundũ cõmunem ſenſum hominum vel morem, quia non honorificant filium, non honorificant patrem qui miſit illũ. Proinde nequaquam arbitrentur, quòd ad Deum patrem pertineant, imo nec ad ipſum quẽ patrem ſuum eſſe mentiuntur Abraham. Non dicant, ſufficit nobis ſic adorare quomodo adorauerunt patres noſtri, qui abſque iſto filio Deum vnũ adorantes, amici eius appellati ſunt, & cœleſtia beneficia cum ſignis & prodigijs multis & magnis conſecuti ſunt. Ne (inquam) cæca ſuperbia falſi hoc dicant. Nunquid enim aliqui patrum ſine fide & ſpe ſeminis, quòd Abrahæ promiſſum eſt, in quo benedicerentur omnes gentes, Deo placuerunt. Quod autem hoc ſemen eſt, niſi Chriſtus? Nonne fidem habentes ſeminis huius in carne ſua, qua parte ſemen ipſum naturaliter traducitur, ſignum circuncíſionis acceperunt, vt illo tali ſigno teſtimonium haberẽt, quòd hoc ſemen benedictionis ſe expectare profiterentur? Sed de hoc iam alio loco plenius dictũ eſt. Non ergo ſeipſos decipiant. Non enim pater illos de manu filij liberabit. Ille quippe omne iudicium filio dedit, Pſalmiſta teſtante qui dicit: Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis, videlicet lege præſcripta, quam ſubiunxit, dicens, vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Omnes (inquam) qui viuificari volunt, qui cupiunt ſubleuari de congerie mortuorum. Quiſquis ille ſit, ſiue Iudæus ſiue Gentilis, ſi viuere cupit, nihil diminuat, nihil detrahat filio de vniuerſo honore patris. Neque hanc faciat iniuriam patri, vt dicat eum aliud genuiſſe, quàm idipſum quod ipſe qui genuit. Qui enim iuſsit vt terra proferret herbã virentem & afferentem ſemen iuxta genus ſuum, lignumque faciens fructum, & habens vnumquodq; ſemẽ ſuum ſecundum ſpeciem ſuam, itemq; vt homo gigneret ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Qui (inquam) hæc iuſsit & ſtatuit, præceptumque poſuit & non præteribit, quomodo ſine ſacrilegio dici poteſt, quod extra ſpeciem ſuam, vel contra genus ſuum ſolus ipſe filium generauerit? Si enim (vt Arrius incontinenti ore dicere præſumpſit) cum ſit ipſe inconuertibilis vel incõmutabilis, filium conuertibilem ſiue cõmutabilem genuit, profecto contra genus, ſpeciemve ſuã fructum protulit, nec in ſemetipſo retinere potuit id quod rebus omnibus, quas ipſe creauit, potenter indulſit. Sed his omnibus malitiæ & nequitiæ vocibus iamdudum exploſis, quas antiquus perſecutor filij Dei diabolus pater mendacij ex proprijs locutus, nequiſsimis auditoribus ſuis inſuſurrauit, quæcunq; ſunt honoris, quæcunq; gratiæ & veritatis, quæcunq; veræ integritatis, & perfectæ charitatis vocabula, cum ſenſus veritate, patri & filio cõmunicamus. His exceptis quæ perſonarum neceſſaria diſtinctio, ſingulis propria reſeruare poſtulat, vt vterque Deus verus & dominus, increatus, immenſus, æternus, omnipotens, ſine initio, & ſine fine, inconuertibilis, atq; incommutabilis, à cunctis fidelibus vitam deſiderantibus corde ad iuſtitiam credatur, & ore ad ſalutem æternam prædicetur, pari honore, æquali gloria, indiſsimili laude. Igitur per hanc honorificentiam filij facta & completa voluntate patris, adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt miſericordiã conſequamur & gratiã inueniamus in auxilio opportuno, teſtimoniũ habẽtes ſalutis noſtræ neceſſariũ, quòd nõ cõſentanei ſimus antiquo peccatori, qui cõſurrexit aduerſus hũc filiũ Dei, & primũ hoĩem eadẽ præſumptione cõſurgere fecit, dũ eundẽ filiũ, qui ſolus verè eſt ſimilitudo Dei patris, quiq; ſolus altitudo ſimilis eſt, non honorificarunt, dicentes: altiſsimo ſimiles erimus & nos. Qua intentione cũ pręceptũ trãſgreſſus eſſet Adã, Deus vnus, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, cũ lugubri ironia ſic loquitur: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonũ & malũ, id eſt, reuera vacuus à veritate ſciæ, nihilq; habẽs veræ ſapientiæ, dũ plus appetit ſapere quàm oportet ſapere. Diabolo quoq; ſub eadẽ ironia Ezechiel propheta ſic improperat. Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es præparata ſunt. Tu Cherub extentus & protegens, &c. Nam quia aureæ, id eſt diuinæ, ſubſtãtiæ ſe eſſe præſumpſit, & cum foramina eius præparata eſſent, id eſt, rationalitas, qua Dei capax eſſe poterat, maluit aurum falſo videri, quàm pretioſus eſſe lapis, & auro vero ligari maluit Cherub, id eſt, plenitudo ſcientiæ videri, & ſuper conſubſtantiales ſpiritus, à ſeipſo tanquam ad propagandum eos extendi, quàm coæqualis eſſe illis, & cum eis laudare veram ſapientiã, in qua Deus omnia facit.

Vnde

Honor patrũ in honore filiorũ.

Hebr. 9.

Quẽ Iudæi inhonorabant patrem.

Iohan. 8

Su. li. 3.
Pſal. 71.

Gene. 1.

Pſal. 148

Omnia patri & filio cõmunia, excepta perſonarũ proprietate

Iohan. 8
Rom. 10

Heb. 4

Eſa. 14.

Gene. 3.
Rom. 12
Ezec. 28

Vnde cum ironia (vt prædictum eſt) dicitur ei: Tu Cherub extentus & protegens, cum reuera
Ibidem. infatuatus ſit, & quantum cum cæteris habere potuiſſet de vera ſapientia perdiderit, ſicut paulo
poſt propheta idem exprobrans illi: Eleuatum eſt (inquit) cor tuum in decore tuo, perdidiſti ſa-
Iohan. 8 pientiam tuam in decore tuo. Non enim nunc primum diabolus huic filio Dei detrahere cœ-
1. Iohã. 3 pit, cum per ora Iudæorum & hæreticorum tantas aduerſus illum blaſphemias euomit, ſed ab
Quid eſt lignũ ſcientię boni & mali. initio homicida extitit odio, quo occiderat filiũ Dei, & quod impleuit per Iudæos, vbi illum in ea
natura inuenit, in qua poſſet actu quoque perpetrare ſcelus homicidij. Item, non nunc primũ
hoc præceptum datur hominibus, omnes honorificent filium, ſicut honorificãt patrẽ. Quid enim
eſt quod dixit Deus primo homini: De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas, niſi quòd ſub
velamine literæ carnalibus eius temporis, quo hæc ſcripta ſunt, hominibus abſconditum eſt, di-
xiſſe Deum, aduerſus ſapientiam Dei, ſicut diabolus ſe extulit, nõ te extollas? Non enim reuera
in illo ligno illa virtus erat, vt guſtato fructu eius tantam ſcientiam haberent homines, vt eſſent
ſicut dij, ſcientes bonũ & malum (quod ab effectu palam nimis datur agnoſci) ſed mendacij pa-
ter iſta cõfinxit & mentitus eſt, quia non ſic aperti ſunt eorum oculi, vt eſſent ſicut dij, ſed in hoc
duntaxat aperti ſunt oculi eorum, vt ſe nudos, id eſt, honore priſtino ſpoliatos eſſe cognoſcerẽt,
Eritis ſicut Dij. eo quòd diuinum honorẽ præripere geſtiſſent. Sed & illud diabolicæ blaſphemiæ eſt, quod nõ
dixit: Eritis ſicut Deus, ſed eritis (inquit) ſicut dij, videlicet inſeparabilis trinitatis odio, quo nũc
vſque per ora Iudæorum vel hæreticorum, Deum patrem & filiũ eius Deum nobis confitẽtibus,
oblatrat, dicens nos plures colere deos. Poteſt quidem ſic intelligi, dictum eſſe lignum ſcien-
tiæ boni & mali, eo quòd guſtu eius per inobedientiam præcepto, futurum erat vt experimen-
tum haberet homo, nõ ſolũ boni, ſed etiam & mali, verũ non ea ſpe homo comedit, vt experi-
retur mala, id eſt, vt ſubiaceret malis, ſed vt iuxta promiſſum ſerpentis ſimilis fieret Deo, quem
Quomodo honorificãdus eſt filius. nil poteſt latere boni aut mali. Quapropter illud quoq; lignũ ironicè dictũ eſt, lignũ ſcientiæ bo-
ni & mali. Igitur non nouo conſilio nunc primũ indicitur hominibus, vt oẽs honorificent filium
ſicut honorificant patrem, verùm mirabili cum fœnore noſtræ humilitatis pręceptum redditur,
quo filio Dei debitus honor exigitur, vt ſummæ ſapientiæ Dei ſenſum noſtrũ inclinemus & ſub-
Pſal. 145 ijciamus. Nam quia ſubeſſe contempſit homo ſapientiæ dei, cœlũ & terrã, mare & omnia quæ in
Prou. 8. eis ſunt creanti, & cuncta cum patre cõponenti, nunc ab eodẽ exigitur, vt ſe ſubijciat de fœmina
naſcenti, & ſic honorificent in cruce pendentem, ſicut honorificandum eſſe ſentit patrem in ſua
maieſtate, abſque carnis ſuſceptione, vel mortis paſsione rutilantem. Sed huius honorificentiæ
præmium vel vtilitas ex ſubſequentibus diligentius penſanda eſt. Non enim adhuc ex ſuperio-
ribus ſatis apertè liquet, qualiter, id eſt, qualẽ ad vitã, mortuos, æquè vt pater, viuificet: quæ pro-
fectò tota honoris impenſi filio Dei remuneratio eſt. Sequitur ergo: [Amen amẽ dico vobis, quia
qui verbũ meũ audit & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet,
ſed tranſiet à morte ad vitam.] Verbum eius, id eſt doctrinam eius, ſic accipere debemus aduer-
ſus ſupradicti diaboli mendaciũ, velut antidotum medici veri & optimi contra mortiferũ ſer-
pentis hauſtum, iamq; imbibitum medullis omnibus venenum. Ille namque homicida nouerat,
Eccle. 5. quòd ſi homo conſilium eius audiens, non crederet illi qui dixerat: Quacunq; die comederitis ex
1. Pet. 5. eo, morte moriemini: & hoc ſciens, perſuaſit vt comederet, & comedenti cum morſu pomi ve-
nenum æternæ mortis infudit. Hic ecõtra ſciens, quòd ſi homo auertat aurem ſuã ab illa lingua
coinquinata, & ab illo verbo mendacij, & humiliter ſub potenti manu Dei, credens illi ſemper
verum dicenti, vitam recuperare poſsit, quã in primo parente perdidit, ait ergo: Amen amen
dico vobis, quia qui verbum meũ audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternã. Ecce qua-
lem honorem ſuum quærit filius Dei, ecce quomodo cum patre vult æqualiter vel ſimiliter ho-
Duo teſtes pater & filius. norificari. Verbum ſuum audiri, Deo patri vult credi. Quo fructu ſuo vel cõmodo? Nullo, ſed
vt vitam æternã ſuus habebat auditor. Ergo gratia pro homine laborat. Notandũ enim, quod
tanq; in cõflictu ſtans teſtes duos profert, videlicet ſeipſum & patrẽ, dicens: Qui verbum meum
Deut. 17. audit, & credit ei qui miſit me. De quibus alibi ſic dicit: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia
Iohan. 8. duorum hominũ teſtimoniũ verum eſt? Ego ſum qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimo-
nium perhibet de me qui miſit me pater. Hos (inquam) duos teſtes nunc audiendos offert. Ope-
Iohã. 14 rabatur, vera ſecundum ſcripturas loquebatur. In loquela veritatis ſeipſum, in operibus mira-
bilibus præſentabat patrẽ ſuum. Sic enim alibi dicit: Pater autẽ in me manens, ipſe facit opera.
Idem: Opera quæ dedit mihi pater vt perficiam ea, ipſa teſtimoniũ perhibẽt de me, quia pater me
miſit, vel certe in præſenti euangelio ſeipſum in antiquis ſcripturis, quas illi refellere nõ poterãt,
teſtem adhibet deum patrem ſuum. Sic enim paulo inferius dicturus eſt: Opera quæ dedit mihi
pater, ipſa teſtimonium perhibent de me, quæ profectò opera ſunt, quæ per ipſum prædicantẽ,
& à mortuis reſurgentem, & deinceps per euangelizantes eius apoſtolos facta ſunt. De patre au-
tem conſeſtim ſubiungit: Et qui miſit me pater, ipſe teſtimoniũ perhibuit de me. Quod teſtimo-
nium? Scrutamini ſcripturas, &c. Igitur magna dicturus, magna & neceſſaria expoſiturus,
illa ſcilicet, de quibus ſupra dixerat: maiora his demonſtrabit opera ei, vt vos miremini, ſatis
oppor-

opportune duos teſtes idoneos contra ſuos oblocutores ſtatuit, ſatiſque magnam & optabilem pro ſolo auditu teſtium remunerationem promittit. Totus mundus, cuius contra principem foras eiiciendum iudicium nunc agitur, cœleſtis huius rhetoris rationem, ſemetipſum noſtri cauſa legitime defendentis, intentis cordis auribus exaudiat. Qui (inquit) verbum meum, id eſt, præſens audit Euangelium, & credit ei qui miſit me, videlicet quod ſicut promiſit Abrahæ, & ſicut per prophetas ſuos prædixit, pater Deus miſerit me. Qui (inquã) audierit quod nunc dicturus ſum, & cum pater, qui in me manens ipſe facit opera, verum verbum me dixiſſe cõprobauerit, à mortuis reſuſcitandum me, credet ei, & ſuſcipiet me, iam ille quiſquis ſit, habet vitam æternam. Et vt certius ſciat quid dixerim, ne hoc ſuſpicetur quis, quod dixerim ego, non illum carnem ſuam corruptibilem vnquã depoſiturum: plus & melius eſt quod dicam, quia in iudicium non veniet, id eſt, in damnationem generi humano propter peccatum Adæ debitam, non incidet. Illud quoq; ſciat non me dixiſſe, quia ad iudicium non veniet, omnes enim præter illos, qui legẽ non acceperunt, ad iudicium venient, tribus ordinibus diſtinctis, ſcilicet alij iudicandi & damnandi, alij iudicandi & ſaluandi, alij nullatenus iudicandi, ſed iudices & ſenatores cum domino ſuo ſeſſuri: quarta parte hominum, id eſt, illis qui ſine lege (vt prædictum eſt) peccauerunt, ſine lege condemnatis: ſed hoc me dixiſſe nouerit, quia in iudicium non veniet, id eſt, debitam ex paternæ præuaricationis præiudicio damnationem non incidet. Sed quid? Tranſit à morte in vitam. Nec dico nunc quod tranſiet à morte in vitam, ſed hoc dico, quia verbum meum audiendo, & credendo ei qui miſit me, iam tranſit à morte animæ. Non dico ad vitam, vt ſtet ſecus illam, ſed à longe proſpiciat & ſalutet illam, ſicut Abraham, Iſaac, & Iacob, & cæteri patres, qui à longe proſpexerunt & ſalutauerunt illam, & defuncti ſunt omnes, non acceptis promiſsionibus huius: ſed hoc dico, quia tranſijt in ipſam vitam breui tranſitu, quippe cum ipſum tranſire nõ ſit aliud, quàm renaſci ex aqua & ſpiritu ſancto. Credendo enim dum baptizatur tranſijt, & regeneratus eſt, & de veteri nouus, de perdito inuentus, de mortuo viuus factus eſt. Nam & ſi corpus mortuum, id eſt, mortale eſt propter peccatum, ſpiritus iam viuit propter iuſtificationem. Sed dicitis: Quis te audiet? Aut quando iſtud quod loqueris fiet? Quis denique noſtrum auditu tuo, quis vita indiget? Ad hæc inq̃. [Amen amẽ dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt, quãdo mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent.] Si mortui eſtis, imo cum mortui ſitis, mortem veſtram agnoſceretis, vos primi ex mortuis audiretis, & audiendo primi à morte animarum veſtrarum reſurgeretis. Nunc autem dicitis quia viuitis, iam nunc aliis mortuis, vt ipſi audiant inclamandum eſt. Et hoc erit mirabile, quod illi, qui tanto profundius in mortẽ deſcenderunt, quãto longius à Deo viuo recedentes, Deos mortuos adorauerũt, audientes viuent, & vno eodemq; auditu excitati, tam originalis peccati, quàm omnium actualium peccatorum æternã mortem effugiẽt, & de tam longinquo mortis baratro, vnum breue fidei verbum confitendo, in arcem ſalutis, in medium vitæ exilient. De huiuſmodi mortuis nunc dico, de hoc tranſitu illorũ ad vitam nunc loquor. Alioquin ſi de mortuorũ vniuerſali reſurrectione nunc loquerer vniuerſaliter, omnes mortui audient, dixiſſem: neque ita determinaſſem, dicendo: & qui audierint viuent. Non enim in illorum arbitrio eſt audire & viuere, ſed ex neceſsitate deſuper veniẽte, erit omnibus audire & reſurgere. Nunc aut non omnes audient, non enim omnium eſt fides, ſed pleriq; audient, & qui audierint viuent. Illa hora iam venit, & nunc eſt. Olim in prophetis loquẽs pater dicebat: quia veniet, nunc in filio ſuo loquens dicit: quia venit & nunc eſt. Audient (inquã) vocem filij Dei, non autem videbunt formam ſerui, formam filij hominis: vocem (inquam) audient non ſolum patris, aut vocem Dei, ſed & vocem filij Dei, id eſt, vocem ſimul patris, & filij Dei: & idcirco nunc rectè dixerim, vocem filij Dei, cum alias me appellare conſueuerim filium hominis, quia videlicet non ſecundum hominem ad illos pergam, ſed ſecundum diuinam maieſtatem vbique præſentem, & non in Deum tantum, ſed in me filium Dei credent, atque ita verbum Dei audientes (ſicut prædictum eſt) viuent. [Sicut enim pater vitam habet in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt:] Præſentis loci ſenſus lucidiſsimus, ita prauas hæreticorum mentes obnubilat, quemadmodum ſol quanto ſplendidior eſt, tanto magis ſordidos oculos, lipporumq; palpebras putres reuerberans, penè excæcat. Quid enim pulchrius aut iucundius hac ratiocinatione ſanis effulgeat oculis, vbi præmiſſa viuificantis mortuos potentia filij Dei, talis ratiuncula ſuccinit? Hac namque benè perſpecta, liquet etiam quã rationabiliter omne iudicium dederit filio pater.

Triplex ordo eorum, qui ad iudiciũ venient.

Heb. 11.

Ephe. 4.
Luc. 15.
Rom. 8.

Mortui audient vocẽ filij Dei.

Non loquitur hic de generali reſurrectione.

1. The. 5

Lucidus hic ſenſus oculos hæreticorũ excæcat

Obiectio.

At verò hæreticus malitiæ puluere cæcatus, vbi legit: Quia pater filio vitam dedit habere in ſeipſo, & quia poteſtatem dedit ei iudicium facere: vnde (inquit) æqualis eſt patri filius, qui non viueret, niſi pater illi vitam daret: qui non iudicaret, niſi pater poteſtatem faceret, iudiciũ illi concederet? Qui hæc dicens, vtique ignorat qua de re agatur, neſcit omnino intentionis caput, nec videt totius rationis corpus, cuius membra violenter diſcerpere conatur. A quo ſi percuncteris, quomodo pater in ſemetipſo vitam habere dicatur, cum ipſe vita ſit, profectò reſpondere idoneum nil poterit, ac proinde ſuimet iudicio conuincetur, quod conſequenter nec

Solutio

ter nec illud intellexerit, quomodo vitam eandem ſilio in ſemetipſo habere dederit. Igitur ad elucidandam præſentē ſententiā, cum ipſius qua deprompta eſt, diuinæ rationis ope accedēdum eſt: Sicut enim inquit pater vitā habet in ſeipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Nequaquā illud noſtræ cōſiderationis prætererire debet oculum * quo diligenter literæ lineamēta cōpaginata ſunt, dū nō ait abſolute: ſicut habet pater vitā in ſemetipſo. Quod patēter nobis innuit, ſcientiā hanc præcedentis eſſe ſubſecutiuā, & cauſa illius approbandæ, quod apud rhetores maxime vſitatū eſt, rationabiliter eſſe ſubiunctū. Præcedēs aūt ſententia hæc erat: Amen amen dico vobis, quia venit hora & nūc eſt, quando mortui audient vocē filij Dei, & qui audierint viuent. Denique ad hanc eius propoſitionē illi auditores, imo aduerſatores inſanire poterant, cur non dixiſſet: mortui audiēt vocē Dei, ſed cū diligēti diſtinctione perſonarū: audiēt inquit vocē filij Dei. At ille in hoc ſtabat, vt vitā mortuorū nō minus de filio quā de patre pendere cōprobaret, nec poſſe quenquā ſuſcitari, niſi filiū æquè vt patrem honorificaret. Hoc inquā intendebat, non illud, quomodo ipſe pater viueret, aut quomodo filiū viuificaſſet, quod vel in præſenti ſentētia ſuſpicari, qua dicit: Sicut enim habet pater vitā in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo, ſtultū & erroneū eſt. Non enim de vita Dei, qui ipſe ſibi vita eſt, nō de viuificatione filii Dei, qui æque ſibi vita eſt, ſed de ſuſcitatione & viuificatione mortuorū ſermo eſt. Cū ergo dixiſſet: mortui audient vocē filij Dei, videlicet filij æquè, vt patris vocem, ad viuificandos mortuos neceſſariā eſſe perhibēs, rationabiliter ſubiūxit dicens: Sicut enim habet pater vitā in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitā habere in ſemetipſo. Ac ſi dicat: Idcirco dixi, quia mortui audiēt vocē filij Dei, in qua dictione clara eſt diſtinctio perſonarū patris & filij: quia ſicut pater habet vitā in ſemetipſo, ſcilicet vitā hominū. i. virtutem vel operationē effectiuā vitæ hominū mortuorū, & nō aliunde petit, nec alicubi habet niſi in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitā habere in ſemetipſo, id eſt, partem maximam operationis eiuſdem illi impoſuit, vt & ipſe mortuos viuificaret in ſemetipſo, videlicet non vt Paulo, aut Cephæ, ſiue Apollo, quibus & ſi datum eſt vitā habere. i. viuificare mortuos, nulli tamen eorū datū eſt eandē vitā habere in ſemetipſo. Nec poteſt quis quenquā viuificare per iniunctū ſibi vitæ officiū, niſi cooperante Deo. Quod per ſimilitudinē Paulus exprimēs: Ego inquit plantaui, Apollo rigauit, Deus aūt dedit incrementū. Aequalis igitur patri filius eſt, cui pater dedit vitā habere in ſemetipſo. i. quē miſit viuificare mortuos de ſemetipſo. Et quia multū laboris illi impoſuit, pluſquā in viuificandis mortuis perſona filij laborauit: eſt enim filius hominis, id eſt, homo factus eſt ſolus in perſona ſua filius Dei, idcirco poteſtatē quoque dedit ei iudiciū faciendi. Cū enim Deus hominē faceret, nō ignorans, ſed optime ſciens quod peccando moriturus eſſet, opus eiuſdē hominis beata trinitas ita ſibimet diſtribuit, vt pater cōderet, filius redimeret, ſpiritus ſanctus igniret. Nō enim abſque magno cōſilio (quod cū ſumma reuerētia dicendū eſt) ſancta trinitas hominē facere dignata eſt, diſtributa propria parte operis cuique perſonæ, quāuis inſeparabilis trinitas inſeparabiliter operetur, tā plaſmationē quā redemptionē, quā & inſtructionē vel illuminationē humanæ ſubſtantiæ. Hanc diſtributionē in eo debemus intelligere, quod dictū eſt in cōſilio trinitatis indiuiduæ: Faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinē noſtrā. Patris quippe opus propriū extitit prima creatio hominis, quā partē operis ſibi aſſumpſit, nullatenus tamē abſque cooperatione filij, cū hoīem ſicut & oīa in ſapientia fecerit, quæ eſt hic filius Dei, neque abſque cooperatione ſpiritus ſancti, cū per illū in faciē cordis eius ſpiraculū vitę inſpirauerit, vt cōderetur homo nō ſolū ad imaginē Dei. i. ęternus ſiue rationalis, ſed etiā ad ſimilitudinē Dei, i. vt haberet vnde eſſet Deo ſimilis vel imitator bonitatis Dei. Redēptio vero hominis, cuius miniſteriū pater filio dedit, propriū eſt opus eiuſdē filij Dei. Solus quippe filius in perſona ſua incarnatus, vel homo factus eſt, ſolus pro redēptione hoīs paſſus & mortuus eſt, & reſurrexit, cooperāte tamen vtraque perſona, patris & ſpiritus ſancti. Nā & pater illū de ſecretis ſuis miſit in vterū virginis, & de ſpiritu ſancto. i. de operatiōe ſpūs ſancti eadē illū virgo cōcepit. De ſpiritu ſancto, vel eius operatiōe propria dicendū erit in alijs huius euāgelij locis. Hęc diſtributio vitæ hoīm hic intelligēda eſt, quā videlicet vitā, ſicut pater in ſemetipſo, ſic & filius nullius indigēs, habet in ſemetipſo. Quod profecto ex ſcripturæ ſacræ verbis patēter innuitur. Cū enim dicitur, quia Deus formauit hoīem de limo terrę, & ſubiūgit: & inſpirauit in faciē eius ſpiraculū vitę, quod aliud innuit, niſi quia ſubſtātiā quidē hoīs aliūde quā de ſeipſo fecit, ſed bonā & beatā vitā in ſemetipſo habēs, de ſemetipſo in faciem cordis eius inſpirauit? Cū aūt filius hominē redimens, ſacramēta ſalutis & vitæ eius, id eſt, ſanguinē & aquā de ſemetipſo effudit, iamque rediuiuus in faciē diſcipulorū ſuorū inſufflauit, nōne & ipſe vitā noſtrā in ſemetipſo ſe habere potēter oſtendit? Igitur quia vita noſtra quæ cum Chriſto abſcondita eſt in Deo, ſic in integrū à filio reſtituta eſt poſt mortē, quæ inuidia diaboli in mundum introierat, ſicut à patre ante mortē illā cōſtituta fuerat: & dāte, id eſt præcipiente, patre factū eſt, dicente alibi filio: Et ſicut mandatū dedit mihi pater, ſic facio, rectè nunc dictū eſt, quia ſicut habet pater vitā in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Et quia filius in perſona ſua maiore opera, non ſine crucis & mortis iniuria, redemit hominem, cuius & lutū ipſe aſſumpſit homo dignatus fieri: maiore inquā opera in eo quod hęc obediēter pertulit, quā pater in eo, quod hominem

Marginal notes: Verus intellectus horum verborū Chriſti. — * quam — Pater habet vitā in ſemet ipſo. i. virtutē viuificādi mortuos. — 1.Cor.3. — Gen. 1. — Pſal.103 — Gene.2. — Filius redemit. — Gene.2. — Ioan. 0. — Coloſ.3. — Sap.2. — Ioan.14

Quomodo Chriſtus hæres dicitur & eſt.

hominem de luto plaſmauit, recte nunc additum eſt, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Vnde & hæres dicitur, non mortui patris, ſed mortuæ hæreditatis, quā, quia Deo patri perierat, filius reſuſcitans iterū poſsidet, iure illa eius hæreditas dicitur & eſt, cuius vitæ diſpendio reparata eſt. Cùm autem dicit: & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt, & nihilo dominatio patris diminuta eſt, quin potius honori eius proficit filio data poteſtas iudicandi, dum filius iudicando regnum, vt ait Apoſtolus, tradat, id eſt, acquirat Deo & patri, primum acto iudicio mundi, quo princeps mundi huius, illo per mortē ſuam triumphante, foras eijcitur: deinde peracto finali iudicio, poſt quod erit finis, vt idem Apoſtolus ait, cum tradiderit & acquiſierit regnū Deo & patri, & tunc ipſe filius ſubiectus erit ei, qui ſibi ſubiecit omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus: ſubiectus, inquam, non ſubiectione ſeruili, ſed amore inſeparabili: non ſpecie diuerſitatis, ſed vnitate indiuiduæ charitatis: inferior quidem ſecundum naturam hominis, compar ſecundum naturam Dei, & ſic honorificandus ſemper, ſicut & pater, gloria & honore æterni imperij. De quo finali iudicio mox ſubditur: [Nolite mirari hoc, quia venit hora, quando omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius: & procedēt, qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.] Nolite, inquit, mirari hoc, quia non bona veſtra eſt admiratio: non enim hæc admiramini, tanquam verba vitæ & virtutis, ſed tanquam inſaniam dæmonium habentis. Nolite ergo mirari, quia parua ſunt hæc comparatione maiorum, quæ viſuri eſtis, vt vos miremini, vt videntes turbemini timore & ſtupore horribili, vt iuxta prophetam videatis, & ignis deuoret hoſtes manus domini. Magnum quidem eſt veniſſe horam illam & nunc eſſe, quam videre voluerunt, & non viderunt multi reges & prophetæ, magnum, inquam, & mirum eſt, mortuos audire vocem filij Dei & viuere. Magnum, inquam, hoc eſt: ſed multo maius eſt, venire horam, de qua non dico, quia nunc eſt, ſed dico tantum, quia venit, id eſt, imminet iam & appropinquat, & ſine dubio futura eſt, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, omnes, inquam, ſiue mortui ſiue viui, id eſt, ſiue peccatores ſiue iuſti, qui in monumentis ſunt ſepulti, & ſolutis, vel aridis corporibus in cinerem ſuum reuerſi, audient vocem eius, in iuſſu imperioſæ ſuæ maieſtatis, in voce archangeli, è tuba Dei de cœlo deſcendentis, virtutibus cœlorum commotis, cœliſque ac terræ cardinibus concuſsis, & ita manifeſte venientis igne in conſpectu eius ardente, & in circuitu eius tempeſtate valida, cœlos deſurſum, & terram ad diſcernendum populum ſuum aduocante. Quid tum? Nunquid mortui illi, qui modo vocem filij Dei audire & viuere, id eſt, à morte animæ per fidem & per lauacrum regenerationis & inuocationem ſancti ſpiritus reſurgere nolunt, & ideo non reſurgunt: nunquid, inquam, iſti vocem eius tunc non audient, aut quia reſurgere nollent, non reſurgent? Non eſt ita, ſed omnes tam inuiti quàm & volentes, horamque illam deſiderantes, & in illo die iudicij fiduciam habentes, reſurgent & procedent.

1. Cor. 15
Ioan. 12.
Vbi ſup.
Terrore extremi iudicii.
Sap. 5.
Eſai. 26.
Luc. 10.
1. The. 4
Mat. 24
Pſal. 49
Tit. 3.
Ephe. 5.

Duplex reſurrectio, prima & ſecunda.

Paulò ante cum de reſurrectione prima, id eſt, de conuerſione peccatorum loquerer, ſicut non dixi tantummodo, venit hora, ſed addidi, & nunc eſt; ſic non dixi, omnes mortui audient, ſed tantum mortui audient vocem filij Dei & viuent. Nunc enim non omnes mortui me audiunt, non omnes ab infidelitate ad fidem, ab iniquitate ad iuſtitiam reſurgere volunt. Et quia nō volunt, non reſurgunt. Nunc autē cum de reſurrectione ſecunda loquor, vniuerſaliter dico, quòd oēs vocem filij Dei audiēt, & oēs qui in monumentis ſunt, procedent. Qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, videlicet quia nunc prima voce audita, id eſt primo aduentu filij Dei ſuſcepto, prima reſurrectione viuere incipiunt, & tunc in ipſam rem vel ſpeciem vitæ peruenient, cuius in ſpe nunc ambulant per fidem. Qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij, id eſt damnationis, procedent, vt damnationis ſententiam recipiant, eadem iuſtitia & veritate, qua prædamnati ſunt in Adam, quia vocem primam filij Dei nunc inuitantis, vt ab illa hæreditaria morte per fidem reſiliant, dum tempus eſt, audire recuſant. Sequitur: [Non poſſum ego à meipſo facere quicquā. Sicut audio iudico, & iudicium meū verum eſt. Quia non quæro voluntatē meā, ſed voluntatem eius qui miſit me.] Hic danda opera videtur, quatenus diſtinctas partes confirmationis vel confutationis huius, tanquam bene diſcreta pulcherrimi corporis lineamenta propius ſub lectoris oculos admoueamus. Ecce enim ad caput redijt, & argumentationis partes ex vna complexione cingit, dum dicit: non poſum ego à meipſo facere quicquam. Nam & in capite huiuſce defenſionis dixerat: Non poteſt filius à ſeipſo facere quicquam. Vt ergo totum literæ corpus magis conſpicuum, ſenſuumque, vel intentionis clarior ſit aſpectus, ad intelligendum, prætereundum non eſt, quia quod ſolent elaborare, & vix conſequi ſtudioſi rhetores, vbi rem locupletam & omni amplificatione dignam nacti fuerint: hoc in præſenti ſermone aduerſus illos fortes ſabbatorum defenſores, & ſalutis accuſatores vltro importat cœleſtis ſapientiæ comes & famulatrix eloquentia diues, ſed ita maieſtate rerum, de quibus agitur, operta, vt pene non compareat: Non enim ſicut in rebus humanis, vbi effertur illa pompoſa & aſtuoſa domina: ita in diuinis rebus ipſa eadem eloquentiæ facultas condecorat, maxime vbi ipſa Deo coæterna ſapientia per ſemetipſum eis qui ſibi eloquētes videntur colloqui, & humana

2. Cor. 5
Argumētatio rhetorica etiam in ſacris literis.

dignatur contexere verba. Res quippe humanæ tenues atque exiles,& interdū obſcuratæ vel turpes,ſplendida elocutione illuſtrantur,aut vtcunq; palliantur,res aūt diuinæ grandes & fulgurantes,deſuper elocutionē quālibet pulchrā ſuis abſcondūt ſplendoribus.Adeo tamē,vbi res poſtulat,inuenitur cōmunita,vt in occurſum eius muta vel inſipiens appareat omnis hominū eloquentia.Perpende igitur,quia præſenti in negotio dū cauſa poſita cōfutat aduerſarios,oſtēdit,cur ſabbatorū lege teneri nō debeat,& cōfirmat quod rectiſsimè cum dixiſſet:Pater meus vſq; modo operatur,ſubiunxerit,& ego operor. Abſolutiſsimam enim,id eſt,quinq; partibus perfectā,argumentationem edidit,ſcilicet propoſitione,ratione,cōfirmatione, exornatione, complexione.

Argumētatio ex quinque partib⁹. Propoſitione. Rōne. Confirmatione Exornatione. Complexione.

Propoſitio eſt,qua dixit: Amen amen dico vobis,non poteſt filius à ſeipſo facere quicquā, niſi quod viderit patrem facientē.Ratio,eſt ſententia,quā protinus ſubdidit: Quæcunq; enim ille fecerit,hæc & filius ſimiliter facit. Confirmatio eſt ea,quæ mox ſequitur:Pater enim diligit filium, & demonſtrat ei omnia quæ ipſe facit.Exornatio eſt ab eo quod ait : & maiora his demonſtrabit ei opera, vt vos miremini : vſque ad id quod nouiſsime tractatum eſt, qui vero mala egerunt,in reſurrectionem iudicij . Exornatio, inquam,non tam verborum quàm rerum,non tam ſententiarum quam cœleſtium fulgurum,nihil habens accurati leporis,ſed tota terribilis,& diuini plena timoris. Hæc autem ſententia,qua dicit:non poſſum ego à meipſo facere quicquam , ſicut audio iudico,& iudicium meum verū eſt,quia nō quæro voluntatem meam , ſed voluntatē eius qui miſit me,prædictarū partium cōplexio eſt,partes eaſdem breuiter,ad ſenſum docilis, attenti ac beneuoli auditoris, cui hæc dicanda vel ſcribenda eſſe nouerat, recolligens. Ac ſi diceret: Si ergo non facio ego, niſi quod videro patrem facientem,ſi quæcunq; ille fecerit, hæc & ego ſimiliter facio,ſi denique pater omnia demonſtrat filio quæ ipſe facit,& ſi adeo maiora his demōſtrabit ei opera,vt vos miremini, videlicet vt ſicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificet, &c. etſi adeo inconuertibilem atque incommutabilem nouit eum , vt omne iudicium illi dederit, & hoc reipublicæ ſuæ tutum fore comprobauit, vt poteſtatem daret illi iudicium facere . Ergo inquam verum eſt,credibile & dignum fide iam , quod ſicut in prima propoſitione dixi & nunc iterum dico, non poſſum ego à meipſo facere quicquam,id eſt,extra Deum,ſeorſum extra verum,per ſemetipſum diuiſa voluntate mea à volūtate Dei patris,nō poſſum facere quicquam ſicut angelus refuga,vel ſicut primus homo præuaricator facere potuit & fecit,vtpote qui erat vterq; creatura,& proinde conuertibilis:factura,& idcirco mutabilis.

Homo peccare poteſt, nō filius Dei.

Nam ſiue angelus,ſiue homo,quā diu aliquod accidens admittit ab eſſentiali bono auerſus, tam diu à ſemetipſo operatur. Verbi gratia,cū dicit malū bonum & bonum malū, cū iniquè iudicat,condēnans iuſtū & iuſtificans impiū.Vnde enim hæc niſi à ſemetipſo facit,cū in eſſentia rerum aliter ſit? Et hæc quidē & cætera huiuſmodi homo,ſi multum eſt iuſtus,cum poſsit facere nō

Eſa.5.

vult:ſi autem parū iuſtus eſt , vel ad iuſtitiā nunc primum diſpoſitus,nec adhuc eiuſdem iuſtitiæ habitum indutus,parum inquam iuſtus ſi eſt , facere non audet , Deus autem ſicut nulli vitio nulliſque omnino accidentibus ſubiacet, ita ſummè iuſtus tale quid omnino facere nō poteſt. Igitur cum dico , non poſſum ego à meipſo facere quicquam,tale eſt ac ſi dicam, non poſſum facere quicquā iniquū,non poſſum peruertere aut ſupplantare iudicium.Sed quid ? Sicut audio iudico,id eſt, ſecundum cauſæ iudicandæ meritum,vel rei,quæ iudicatur, eſſentiam iudico, ac proinde cum in iudicando nihil à meipſo faciam,iudiciū meū verum eſt,videlicet dū,vt prædixi, me iudiciū faciēte,procedēt ex monumētis qui bona fecerūt,in reſurrectionē vitæ,qui verò mala egerunt , in reſurrectionē iudicij. Proinde quicunq; bona agit, ſiue ille Iudæus ſiue gentilis ſit, nō vereatur,quod me iudicante, à meipſo quicquam procedat in reſurrectionē iudicij. Et quicunq; mala agit,nihilominus, ſiue ille Iudæus ſiue gentilis ſit,nō ſe decipiat inani ſpe , quòd me quicq; à meipſo faciente procedat in reſurrectionē vitæ, quia nō quæro voluntatem meam, ſed volun-

Luc.16.

tatem eius qui miſit me. Sicut nunc, quando videns miſeram ciuitatem Hieruſalem, fleo ſuper illam humano affectu,nec tamen quæro voluntatem meā,vt propter fletum meum ab illa mali dies auertantur, ſed ſicut audio iudico, clamor enim illorum, vehementior clamore Sodomo-

Gene.18 Matt.11.

rum , aſcendit ad me , & idcirco magis attendo,quid iuſtitiæ bebeatur ,quā quid meus humanus velit aut defleat affectus,ſic in illa proceſsione mortuorum ex monumentis, nō quærā voluntatem meam,ſed voluntatem eius qui miſit me,id eſt,non condeſcenſionē ſequor naturæ humanæ, ſed rectitudinem teneo diuinæ iuſtitiæ. Igitur apud animos eorum, qui hanc euangelicā lectionem ſapienter legunt vel audiunt, confutata falſitas & confirmata veritas eſt. Vnde cōſentit ratio,iudicat fides,vt patre operante vſq; modo, qui nulla ſabbatorū lege tenetur,ipſe quoq; filius licenter & potenter operetur, qui à ſemetipſo quicquā facere nō poteſt, qui malū quid vel iniuſtū admittere non poteſt. Vnū adhuc ſupereſt magnæ oratrici ſapientiæ Dei,quæ nobis & propter nos verba facit,nobis & propter nos artē aduerſus artē cōponit, vt habeat veritas fidei ſanum non ſine arte ſermonē,aduerſus artificis mendacij loquacitatem. Vnū inquā adhuc ſupereſt,id eſt concluſio vel epilogus,qui & protinus ſequitur per amplificationem rei,illuſtrandæ veritatis & adaugendi Iudaici criminis cauſa . Sequitur : ¶ Si ego teſtimoniū perhibeo de me, teſtimonium

meum

meum non eſt verũ. Alius eſt qui teſtimoniũ perhibet de me] Hoc enim & cætera quæ ſequũtur
veritatis huius firmamenta, maximè ab authoritate ſumpta ſunt, quibus cõmemorat defenſio- Argumẽtũ ab au
nem vel teſtificationem ſui curæ fuiſſe & eſſe Deo patri, qui illum teſtificatus eſt, & anteq̃ veni- toritate
ret, teſtimonio ſcripturarum, id eſt, legis & prophetarum, & nunc præſentem commendat & de teſtis.
fendit euidentibus teſtimoniis operum mirabiliũ. Simulq; & horrendum ſcelus deinceps oſten-
dit Iudæorũ, qui venientem illum in nomine patris ſui non ſuſceperunt, aliũ autem venientẽ in
nomine ſuo ſuſcipient. Ait ergo: Si ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimoniũ meum non eſt
verum. Ac ſi dicat: Ecce omnia palam audiſtis. Ego apud vos verba faciens, & hæc dicens, vt
vos ſalui ſitis, nõ veſtro vel aliorum more hominũ, verbis accuratis beneuolentiã vel fauorem
veſtrum captare ſtudui, ſed exhibito veræ virtutis opere, cunctorum hominum beneuolentia
digno, id eſt, ſanato toto homine à longæua infirmitate, auditoriũ poſtulaui, & qualeſcunq; vos
eſſe ſcirem ad audiendum, nõ propter vos tantũ, ſed propter eos qui audituri ſunt, cauſam meã
dixi: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor, eandẽq; cauſam diuidens, id ſolum quod in
controuerſia eſt, ſcilicet q & mihi æquè vt patri liceat in ſabbato operari, tam conſueta homini
bus argumentationis firmitate, q̃ cœleſti veritate defendi. Nunc & deinceps examinate legiti-
mè, id eſt, ſicut lex præcipit, verba huius teſtimonij. Si ego teſtimonium perhibeo de me, id eſt, ſi teſtimo-
à meipſo veni, ſi nõ veni & loquor in nomine domini, ſed ſolus ego meipſum proprio & ſolo de niũ exa-
fendo teſtimonio, teſtimoniũ meum nõ eſt verum .i. verba quæ loquor non habebunt effectũ, & minãdũ
tunc ſicut lex dicit, hoc habebitis ſignũ, quòd verbũ quod dico, dominus nõ locutus eſt. Sed non ab effe-
eſt, nec erit ita. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, videlicet Deus pater, ipſe de quo vo- ctu. Deu. 18.
bis nunc dico, pater meus vſq; modo operatur & ego operor. Alius inq̃. i. alia eiuſdẽ, cuius & e-
go ſum ſubſtãtiæ perſona eſt. Alioquin nõ rectè diceretur alius: nõ enim de diuerſis, impariumq;
ſubſtantiarum indiuiduis dicitur vnus & alius, ſed hoc vnum, & hoc aliud. Dico autem quia ille
eſt alius, vt in pluribus perſonis, vnitas ſubſtãtię, perſonarum pluralitas intelligatur. Ille inquam
alius teſtimonium perhibet de me. [Et ſcio quia verum eſt teſtimonium eius, quod perhibet de
me] Scio inquam & teſtimonium perhibenti de me, teſtimonium perhibeo, quia teſtis verax eſt,
& verum teſtatur de me. Non enim ſum ſicut cæteri homines, quorum nemo ſcit, vtrũ amore an Eccle. 9.
odio dignus ſit, & cui omnia in futurum reſeruãtur incerta. Quinimo & ſi ſpiritum adoptionis fi Rom. 8.
liorum acceperunt, & ipſe ſpiritus teſtimoniũ reddit ſpiritui illorũ, quòd ſint filij Dei, teſtimoniũ Pſal. 50
illud nõ tã verum aut iuſtũ, q̃ gratuitum & indebitũ dicendũ eſt, quia non eſt debiti ſed gratiæ,
nõ iuſtitiæ ſed miſericordiæ, non eſt enim teſtimonium comparium, ſed inclinatæ dignationis
monimentum. Ego autẽ non in iniquitatibus conceptus ſum, etenim nõ in peccatis concepit me
mater mea, nec poſſum à meipſo facere quicq̃, niſi quod video patrẽ facientem. Ergo teſtimoni
um quod perhibet de me, verũ eſt, iuſtum eſt, debitum eſt, & vtiq; teſtimonium comparium atq;
ideo legitimum, ſed nondum apertè dixi quis ille ſit. [Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium
pehibuit veritati.] Et fortaſſis idcirco nunc exiſtimatis, q hic ſit ille alius, de quo nunc dixi, quòd
non ab alio maiore quàm ab illo teſtimonium habeam. [Ego autem non ab hominibus teſtimo-
nium accipio, ſed hæc dico, vt vos ſalui ſitis.] Notate quod dico, quia teſtimonium ego ab homi
nibus nõ accipio. Quid enim? nunquid hoc dico q velim claudere ora hominum teſtimoniũ per
hibentium? Nunquid ego aſpernor angelum meũ ad hoc miſſum ante faciẽ meã, vt teſtimonio
ſuo præpararet viã meã? Non eſt ita, ſed diligenter animaduertite quæ dico. Nõ dico, quia teſti Mala. 3.
monium hominis, vel per homines perhibitũ nõ accipio, ſed teſtimoniũ ab hominibus nõ accipio. Mar. 1.
Nã teſtimoniũ hominum bonorũ & veracium, nõ ab ipſis hominibus, ſed à Deo eſt, & per homi-
nes quidem perhibitum, ſed Dei teſtimonium eſt. Quid eſt .n. ab hominibus, vel ſecundũ homi-
nes teſtimonium accipere, niſi laudẽ, quæ nõ ex deo profecta, ſed ex hominibus nata & conflata
eſt quærere. Hoc aũt teſtimonium Ioãnis, quãdo miſiſtis ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad
eũ, vt interrogarẽt eũ, Tu quis es? Ioannis quidẽ teſtimonium fuit, ſed non ex Ioanne fuit, id eſt, Ioan. 1.
per Ioannem quidem depromptum, ſed à Deo Ioanni inſinuatũ fuit. Dico ergo: Et teſtimonium
ab hominibus nõ accipio, ſed hæc dico vt vos ſalui ſitis .i. nõ propter gloriã meam dico, quis ali-
us meus teſtis ſit, ſed propter ſalutẽ veſtram, vt credentes teſtimonio Dei ſaluemini. Cui ſimile
eſt, ſi dicas vir iuſtus, & alienus ab omni hypocriſi. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tu-
um lucidum erit. Ego nõ idcirco faciã iuſtitiam meam coram hominibus, vt videar ab eis, ſed id
circo luceat lux mea corã hominibus, vt videant opera mea bona, & glorificent patrẽ deum, qui Matt. 6.
eſt in cœlis. Alioquin ſimilis eſſem vobis, quorum totus Iudaiſmus in carne, & manifeſta tota in Matt. 5.
carne circunciſio eſt, cuius laus non ex Deo, ſed ex hominibus eſt. Sed maledictus homo (inquit Hiere 17
propheta) qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium ſuum, vt à domino recedat cor eius.
Erit enim quaſi miricæ in deſerto, videlicet quibus nomẽ eſt ab amaritudine, & naſcuntur in
ſolitudine. Erit inquam ſicut miricæ, id eſt, carebit diuinæ bonitatis dulcedine, procul foras
eiectus à ſanctorum hominum conuerſatione, & non videbit cum venerit bonum, & habitabit
in ſolitudine in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili. Hæc ſiccitas & ſalſugo longe eſt à me.

Nam ego habitabili charitate,& fertili ſemper virens veritate,idcirco hæc dico vt vos ſalui ſi-
tis,idcirco inquam,vt vos credentes ſaluemini, legitima defenſione vtens,illum qui teſtimoniũ
perhibet de me,profero vobis in publicum auditorium totius mundi. Idcirco ſicut iã cœpi per-
teſtimo- ſiſtã adhuc in eodem,quod apud vos,vel apud cæteros homines fortiſſimũ eſt,genere loquẽdi,fa
niũ Ioã. ciendo tanq̃ ſyllogiſmum.i.argumentoſum & indiſſolubilem ſermonem veritatis. Vt verò &
erat ac- probabili argumento inſtructi cognoſcatis, quia teſtimoniũ ab hominibus non accipio,quia cla-
ceptãdũ ritatẽ ab hominibus nõ accipio,ſed ea ſolũmodo intentione teſtimoniũ, vel teſtẽ meum profero,
à Iudæis vt vos credentes ſalui ſitis,nõ vt vos homines me in ſolio regũ veſtrorũ inthronizare feſtinetis.
Ecce dico vobis,quia vos miſiſtis ad Ioannẽ,& ille teſtimonium perhibuit veritati. Tanti apud
vos ille habitus eſt, vt conſulendum illum iudicaretis,tanq̃ reuera accepturi teſtimoniũ eius,&
quicquid ille dixiſſet proculdubio credituri. Ab illo ergo iudicio veſtro nũc vos conuenire inci-
Matt.11. piã, vt ſi non credideritis,inexcuſabiles ſitis. Dico itaq;. [Ille erat lucerna ardens & lucens.] Re-
uera mittendum fuit ad illum,ad quem miſiſtis,& cum eius teſtimonio quærenda & indubitãter
agnoſcẽda erat præſens facies veritatis. Magnus enim ille, & maior illo inter natos mulierum
non ſurrexit. Verum tãta magnitudo eius ſic propter me ab illo eſt, qui teſtimoniũ perhibet de
me,quomodo cauſa viæ tenẽdæ,vel rei agendæ,teſta nocturnis in tenebris illuminatur,partici-
patione igneæ ſubſtantiæ. Nam ſicut teſta non ſuapte lucet natura,ſed aliunde flammã capit,vt
lucerna ſit,ſic Ioãnes nõ ille alius erat,qui teſtimoniũ perhibet de me,ſed ab illo miſſus erat,eiuſ-
Ioannes lucerna non lux dẽ teſtimonij verba ſuo geſtans in corde flãmato,& lucido ore. Inde erat lucerna,nõ lux ipſa,vel
ipſius lucis ſubſtantia: lucerna,inquam,ardens & lucens,ardens intrinſeus teſtificãdæ veritatis
amore,lucens extrinſecus verbo & opere,quamdiu filij tenebrarũ paſſi ſunt,qui nunc lucernam
talẽ intra clauſtra tenebroſi carceris abdiderunt. Lucẽs quippe per publicã virtutis prædicationẽ
inuitabat vos ad verã & æternã exultationẽ. [Vos autẽ voluiſtis exultare ad horã in luce eius.]
Exultare ad horã de re eh no tẽporali. Hoc interim negari nequit,hoc oportet concedi,quia magnus ille erat,& fideli ſermone lucidus;
quia teſtimoniũ vel baptiſmũ eius,veſtra quoq; æſtimatione de cœlo erat,nõ ex hominibus. Vos
autem in hoc reprehendo, nec enĩ ſtudio captandæ beneuolẽtiæ vel fauoris veſtri, vt ad conſen
ſum veri teſtimonij vos alliciã,vitia veſtra prætereo,reprehendo inq̃,quòd dum lucerna hæc ad
æternam futuri regni gloriam vos inuitaret,voluiſtis potius exultare ad horam in luce eius.i.tẽ-
poralem præſentis regni præripere felicitatẽ,videlicet regnũ Chriſti,quẽ vos illum eſſe,vel certe
præcurſorẽ Chriſti Heliã exiſtimaſtis,carnali ſenſu terrenum fore ſperantes. Attamen qualiſcũq;
veſtra de Chriſto opinio ſit,vel qualicunq; exultatione vos tali lucernæ applaudere volueritis,
nunc interim nihil mea intereſt. Illud à me propoſitũ à vobis concedi oportet,quia refelli nõ po-
teſt,quod cũ vos(vt prædixi)miſeritis ad illũ,magnus vtiq; veſtro quoq; iudicio habitus eſt,& quẽ
vos dignè cõſulendum iudicaſtis,profecto reſpondentem,auditu indignũ,rationabiliter iudica-
re nõ poteſtis. [Ego autẽ habéo teſtimoniũ maius Ioanne.] In hac aſſumptione mea tota victoriæ
palma cõſiſtit,vt cũ rationũ firmamenta cõtentioſum auditorẽ,vel acquieſcere,vel obmuteſcere
fecerint,protinus cõcludã dicens: quia claritatẽ ab hominibus nõ accipio, quod nõ eſt aliud q̃ quod
ſupra dixi,& probare cœpi,quia ego teſtimoniũ ab hominibus nõ accipio,nec.n.opus habeo. Di-
co ergo,ſubſequenti probaturus ratione, quia ego teſtimoniũ maius habeo Ioanne. [Opera enĩ
quæ dedit mihi pater vt perficiã ea,ipſa opera quæ facio in nomine patris mei,teſtimoniũ perhi
bent de me,quia pater me miſit.] Pater,qui(vt ſupra dixi)dedit filio vitã habere in ſemetipſo,ſi-
cut ipſe vitam habet in ſemetipſo,dedit mihi eidem filio quædã opera,vt perficiã ea,videlicet iã
cœpta,quæ cũ perfecta fuerint,audiẽt ea ſurdi,& videbũt cæci,ſi vos audire & videre nolueritis,
Luc. 18. & clamabunt lapides,ſi vos loqui recuſaueritis. Quę ſunt illa opera? Magna vtiq; & exquiſita i
Pſal. 10. oẽs voluntates patris mei opera ſunt hæc,prædicto hoĩe multo maiora,opus incarnationis,opus
natiuitatis,opus miraculorũ quæ in vobis feci,& quæ nemo alius fecit,opus paſſionis,opus reſur
Pſal. 16. rectionis,opus aſcẽſionis meæ,& effuſionis ſpiritus ſancti,quæ oĩa cũ ego perfecero,vos abſcõde
re nõ poteritis,cœlis enarrãtibus hanc gloriã Dei,& annũciante firmamẽto hæc opera manuum
mearũ,ita vt nõ ſint loquelæ neq; ſermones,quorũ nõ audiãtur voces eorũ,vt in omnẽ terrã exe-
at ſonus eorũ,& in fines orbis terræ verba eorũ. Hæc opera dũ ego facio in noĩe patris mei.i. in
ea pfeſſione quod ego filius Dei ſim,& Deus pater meus ſit,verũ vtiq; & legitimũ habeo teſtimoniũ,
quod ille reuera ſicut dico,pater meus ſit,neq; vos cõtemnẽtes me,vllã idoneam vel legitimã excu
ſationẽ habebitis,cũ fiat verbũ quodcũq; loquor in eodẽ,q̃d profiteor in noĩe domini. Præterea.
[Et q miſit me pater,ipſe teſtimoniũ perhibuit de me.] Quãdo autẽ vel vbi teſtimoniũ perhibue
Luc. 3.4 rit de me,paulo poſt dicam. Prius.n.vt deſcribã perſonã illius patris,vt exprimã dignitatẽ teſtis,
& tunc demũ exponam antiquitatem vel conſtantiã teſtimonij. Non enim hic, de quo loquor,
eſt ille pater meus Ioſeph,quem vos patrem meũ dicitis, quem videre vt hominẽ potuiſtis, cuius
vocem audire,& non magnipendere potuiſtis. Sed quid? [Neq; vocem eius vnq̃ audiſtis,neq; ſpe
ciem vidiſtis.] Ecce quanto maior Ioanne hic. Ioannis quippe,& vocem audire,& ſpeciem,vt-
pote hominis mortalis,atq; corruptibilis videre potuiſtis, vocem articulatam, & aere plectroq;
linguæ,

linguæ, formatam ſpeciē circũſcriptã atq; viſibilē,& præter horridã eremitici veſtitus aſperitatē,
pene in nullo veſtri diſsimilē. At ille pater meus neq; vocē elementarē,neq; ſpeciē habet circũſcri-
ptã aut viſibilē. Deus enim eſt nō homo,ſpiritus eſt & non caro. Nã & ſi patres aut prophetæ vo-
cem eius audierunt,& ſi quidã eorũ facie ad faciē Deũ viderunt, nunq; tamen illũ in ſua ſubſtantia Exo. 33.
videre potuerunt,nunquã propriã eius vocē,aut loquelã,niſi mente audierunt. Ille talis teſtimo- Num. 12.
nium perhibuit de me. [Et verbũ eius nō habetis in vobis manens,quia quem miſit ille, huic vos
nō creditis.] In hoc reatus veſter eſt, in hoc peccatũ veſtrũ manet,quia verbũ eius non habetis in
vobis manens,quod ex eo liquet,quia quem miſit ille,huic vos non creditis. Nam & ſi neq; vocē
eius vnquam audiſtis,neq; ſpeciē eius vidiſtis,attamen verbum eius audiſtis,legem eius accepi-
ſtis, prophetas ab eo miſſos habuiſtis,& illos quidem legendo eum,de quo loquor,qui miſit illos,
qui per illos loquutus eſt,& legem dedit,labijs honoratis,cor aũt veſtrũ lōge eſt ab illo,quia ver Eſa. 29.
ba eius ore quidē profertis,ſed nō ea in corde veſtro quaſi in libro ſcripſiſtis. Propter quod dico, Mat. 15.
quia verbum eius in vobis,id eſt, intrinſecus in libro cordis veſtri,in internis animæ veſtræ ſen- Eſa. 52.
ſibus non habetis. Huius rei manifeſtum indicium in eo eſt,quod vos huic,quē miſit ille,nō credi-
tis. Huic inquã,non alij,ſed huic,id eſt,mihi qui nunc præſens ſum,qui cum illo quondã loquutus
in lege & prophetis, ecce aſſum. Hic enim ego ſum, quē ille miſit, nō vt eſſem qui non erã,ſed vt
viſibilis fierem,qui æque vt ille inuiſibilis eram,vt corpus aſſumerem, qui incorporeus eram, vt
homo fierem,qui Deus eam. Sed huic vos non creditis. Ne ergo putetis,quod verbum eius in vo-
bis manens habeatis,dum contra me ſabbata veſtra defenditis,habentes in cordibus veſtris pu-
tredinem laborioſæ iniquitatis. Proinde ſic eſtis vt ſepulchra dealbata,quæ foris pulchra parēt Iudæi
oculis videntium,intrinſecus aũt plena ſunt oſsibus mortuorum. Nam ſicut illa deforis pulchra vt ſepul
eſſe,& intus plena eſſe poſſunt putredine,ſic vos & in ſabbatis veſtris vacare,& totã legē Moyſi chra de-
ore lectitare, & verbum Dei poteſtis in vobis manens non habere: Ecce dixi vobis quis ille ſit albata.
alius qui teſtimonium perhibet de me,maior vtiq; homine,maior incōparabiliter Iohanne. Dici-
tis nunc mihi: Quando ille, vel quale teſtimoniũ perhibuit de te? Ad hæc inquam. [Scrutamini
ſcripturas,quia vos putatis in ipſis vitã æternam habere. Et illæ ſunt quæ teſtimonium perhibēt
de me,& non vultis venire ad me, vt vitam habeatis.] O ſurdi & cæci, qui ad audiendũ & vidē-
dum adducti,& ſedentes in ſynagogis,vbi omni ſabbato teſtimonium illud perſonat,nubes diſ-
currentes manu attingitis,& earum tonitruum non auditis,& diſcurrentia fulgura non videtis,
vt quid volumen legis magnum inerti collo baiulatis, & pulchros prophetarum codices deli-
catis manibus leuigatis? Non vultis introrſum aſpicere,non vultis audire,imo & videntibus di- Eſai. 6.
citis:nolite videre,& audientibus:nolite intelligere. O igitur rei iudicij,rei ſuperni concilij,rei ge Pſal. 35.
hennæ ignis. Scrutamini ſcripturas falſi & fallentes, quia vos putatis in ipſis vitam æternam Matt. 5.
habere,id eſt,hoc vobis ad vitam ſufficere,quod illas legendo labijs, Deũ honoratis alieno corde.
Non eſt ita,ſed ſcrutamini eas, conſulite illas,voluntatem illarum quærite, intentionem earũ at-
tendite, audite & videte qua vobis vitam promittant conditione,qua via,quo duce. Illæ vobis
reſpondent,& illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me,imo ipſæ ſunt teſtimonia, quæ pater
perhibet de me. Sed quid ego dico ſcrutamini illas? Iamdudum ſcrutati eſtis,& me monitorē au- Mat. 23.
dire dedignamini,cum ex vobis ſint magiſtri ſedētes ſuper cathedram Moyſi, ſcripturas optimè
perſcrutati,vt nec iota vnum, nec vnus apex de omni lege illos effugerit, vnde ſua poſsint lu-
cra venari,ſiue menta, ſiue anetum,ſiue cyminum decimandum ſit. Non ita cæci eſtis,vt ocu-
los non habeatis, non ita ſurdi eſtis, vt aures vobis non ſint. Vnde dixi per prophetam, imo & Eſa. 43.
paulopoſt rebus dicturus ſum ipſis eandem prophetiam: Educ foras populum cæcum & ocu-
los habentem, ſurdum & aures ei ſunt. Scrutati ergo eſtis ſcripturas, & hoc ſcitis quia illæ
teſtimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. O igitur phariſæi, Mat. 23.
verēſecundum nomen veſtrum diuiſores, ſed male diuidentes, ſcilicet culicem liquantes,& ca-
melum glutientes, quomodo in ſcripturis vos vitam habere putatis, dum in exiguis lucroſæ
iuſtitiæ minutijs, decimando videlicet mentam & anetum,dilatando phylacteria, & magnifi-
cando fimbrias curam omnem impenditis, & in his fiduciam habentes, tanquam inde viuere
poſsitis,ad me camelum oneriferum venire non vultis,vt me portante morticina peccatorum
veſtrorum, vitam habeatis? Impij & cæci,deſertores vitæ & ſalutis, vbi hæc duo conſtãt,vnum
quia illæ,ſcilicet ſcripturæ ſunt,quæ teſtimonium perhibent de me:& aliud,quia non vultis ve-
nire ad me,vt vitam habeatis. vbi inquam hæc duo conſtant, quomodo tertium ſtabit, ſcilicet
in ipſis vitam æternam habere, quod vos putatis? Surdi audite, & cæci intuemini ad viden-
dum. Alioquin clamabo lapidibus iſtis, & ipſi audientes & videntes reſpondebunt. Di- Luc. 19.
camque eis: Quomodo tacent iſti filij Abrahæ,ſaltem vos ò lapides clamate, vos iuſtitiam lo- Mat. 3.
quimini, vos recta iudicate, vt poſsint de vobis ſuſcitari filij Abrahæ. Dicite inquam. Scri-
pturæ illæ, in quibus iſti ſe putant vitam æternam habere, illæ ſunt quæ teſtimonium per- Mat. 2.
hibent de me. Quod ſi ſe ſcire diſsimulent, coarguet eos Herodis ſacrilegi homicidium, cui
quærenti me ad perdendum, natiuitatis meæ locum oſtendentes optime ſcierunt, verum de

prædictis ſcripturis proferre teſtimonium. Clamamus (inquiunt) eos non neſcire, quia ſcripturæ
illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de te, & nobis durantibus hoc ipſi diffiteri non poterũt.
Vana ſpes Iudęorũ in ſcripturis. At illi nolunt venire ad me, vt vitam habeant. Quid ergo? Quis, inquiunt, concludere hic il-
los neſciat? Quis non videat validis repugnaculis vanam ſpem illorum dirutam eſſe, qua putãt
ſe in ſcripturis vitam æternam habere, potiuſq; illos verbum Dei in ſemetipſis manẽs, ſicut ipſe
dixiſti pauloante, non habere? Nunc ad rem redeam. Planè & firmiſſimè id confectum eſt, teſti-
monium me habere maius Ioanne. Superius quoq; iam dictum fuerat, nullo abnuente, Ioannẽ,
ad quem vos miſiſtis veſtro quoq; iudicio magnum fuiſſe, lucernam ardentem & lucentem exti
tiſſe, & illum mihi teſtimonium perhibuiſſe. Cauſa autẽ hæc poſita fuerat, vt me demonſtrantẽ
vana hominum gloria non delectari, me dicente: Ego teſtimonium ab hominibus non acci-
pio, ſed hæc dico vt vos ſalui ſitis. Igitur (ſicut dixi) teſtimonium ab hominibus non accipio,
Chriſtꝰ gloriam nõ quęſiuit a Iudæis. ſed hæc dico vt vos ſalui ſitis, ſic nũc eodem ſenſu concludo. [Claritatem ab hominibus nõ ac
cipio, ſed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.] An putatis quòd idcirco me
prædicẽ eſſe filium Dei, quia veſtris ſuffragijs attolli, veſtriſq; feſtinẽ laudibus cõmendari? Exiſti
matis quòd vnq; idcirco me zelus comederit, vel quòd propter hoc increpem duritiam cordis
veſtri, quia non iamdudum ſuper ſolium Dauid & ſuper regnum eius me ſedere feciſtis, celſoq;
tribunali extollendo (vti regibus terræ mos eſt fieri) regem Chriſtum me eſſe voce præconia de-
claraſtis? Non eſt ita, ſed idcirco iram theſaurizatam repono vobis, quia cognoui vos dilectionẽ
Dei non habere in vobis. Nunquid ergo claritatem à vobis accipere contendo? videlicet ſoli lu
cere in cœlo, & mundum illuminare nõ licebit, niſi vos illi candelabrum cœli fabricaueritis mi
ſeri homines, tenebræ & non lux, tenebræ inquam & exiles vmbræ, nonne ego (vt iam demon-
ſtraui) teſtimonium habeo maius lucerna ardente & lucente Ioanne? At ille claritatem à vobis
adeò non accepit, vt volentibus exultare ad horam in luce eius, & claritatẽ eius ſupra quàm erat
veſtris adulationibus augere (exiſtimabatis enim illum Chriſtũ eſſe) flatus veſtros inanes repel-
Matt. 3 leret dicendo: Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Quanto magis er
Lucæ. 3 go ego claritatẽ à vobis non accipio? An quia me vobis negantibus ego fidelis permaneo, &
meipſum negare non poſſum, idcirco vanæ gloriæ non deſeruio, nec vobis aliter placebo, niſi
Matt. 5 viæ veritatis & vitæ, quæ ſum ego, radios hominibus abſcondero? Quæ eſt iſta tam malitioſa
veſtra intentio? nunquid venit lucerna vt in abſcondito ponatur, vel ſub modio, & non potius
Matt. 6 ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt? Igitur neq; claritatem ab hominibus
accipio, neq; claritatẽ quam dedit mihi pater hominibus abſcondo, ſed ſicut lucerna fulgoris ſtãs
ſuper candelabrum meum, & omnẽ ſimplicem oculum illuſtrabo, vt totũ corpus eius lucidum
ſit, & omnem oculum nequam publicabo, vt appareat omnibus totũ corpus eius q̃ tenebroſum
ſit, quales eſtis vos, quos ego cognoui quia dilectionẽ Dei non habetis in vobis, quia [Ego veni
in nomine patris mei, & non accipitis me. Si alius venerit in nomine ſuo illum accipietis.] Hic
Hier. 2 enim fructus malæ arboris, hic malus theſaurus eſt cordis. Quid ergo? Niſi prius malum guſtaſ-
Ioã. 8. 9 ſem fructum, nõ cognouiſſem radicem arboris malæ, nõ cognouiſſem amaritudinẽ vitis alienæ?
Niſi prius diceretis, non eſt hic à Deo qui ſabbatum non cuſtodit, & dæmonium habet, & inſanit:
poſtremo niſi perſequeremini & occidere me quæreretis, neſcirẽ adhuc quia verbũ Dei non habe
tis in vobis manens, vel quia dilectionẽ Dei nõ habetis in vobis: Imò & anteq̃ ſepulchrũ gutturis
veſtri pateat, & os veſtrũ maledictionem & amaritudinẽ deſpumet, quę ſunt in corde veſtro, ocu
Pſal. 5. 13 li mei vident, & in libro meo oĩa ſcripta ſunt. Nunquid hoc ſolum quod non facitis nõ accipien
Hier. 15 tes me, video nũc in corde veſtro & in libro meo ſcribo? Nempe & hoc & aliud quod nondũ fit,
iamdudũ vidi & ſcripſi. Dico enim: Si alius venerit in nomine ſuo, illũ accipietis. Adeò ſcio vos
expertes verbi Dei, adeò vero iudicio cordium cognoui vos exortes dilectionis Dei, vt & hoc
iamdudũ nouerim, quia quanto nunc odio perſequimini & occidere quæritis me, qui veni in nõ
mine patris mei, id eſt, in hac profeſſione quòd Deus pater meus ſit & ille me miſerit, & hoc palã
facio, dum non gloriam mundi quæro ſed gloriam Dei, tanto ſtultitiæ veſtræ tripudio ſuſcipie-
2. Theſ. 2 tis hominẽ peccati, filiũ perditionis, qui veniet in nomine ſuo. i. efferet ſe præſumptione ſua, dũ ad
uerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in tẽplo Dei ſedeat
tanq̃ ſit Deus. Illius enĩ ſpiritus eſtis, & ego noui vt cito acquieſcatis mẽdacio, qui ad veritatẽ ſur
di, indociles, & cæci eſtis, amici tenebrarũ & rebelles luminis, amãtes gloriam mũdi, quam per ho
Teſtimoniũ legis de Chriſto euidens. micidia vobis ille dilatans odientes gloriam Dei, qua ego verbo & exemplo prædicans vobis
odio ſum gratis. Et vos quandoq; criminis veſtri magnitudinem videbitis, qui nunc non acci-
pitis me venientẽ in nomine patris mei, venientẽ benedictũ in nomine domini, ita extolletur ille
quẽ vos ſuſcipietis: & hoc tantũ dicens, hoc ſolum profitens cũ teſtimonio veſtræ legis, quia eſt in
Exo. 29 me nomen domini. Ego enim ſum angelus ille de quo dicit Deus & dominus legis Moyſi: Ecce
ego mitto angelum meum qui præcedat te & cuſtodiat in via, & introducat ad locum quem
paraui. Obſerua eum & audi vocem eius, nec contemnendũ putes, quia ſi dimittet cum pecca-
Eſaiæ. 9 ueris, & eſt nomen meum in illo. Ego inq̃ ille angelus, ſum angelus pacis & conſilij, angelus
vitæ

vitæ & veritatis. Et eſt in me nomẽ domini. Nam excepto eo, quod ille pater, & ego ſum filius, Nomen
ille genitor, & ego genitus, quodcũq; eius eſt nomẽ, in me eſt, & æque vt ille nuncupor dominus, domini in Chri-
Deus, omnipotẽs, increatus, immenſus, æternus, & quodcũq; aliud nomẽ de vero Deo prędicatur, ſto.
quẽ vos dicitis, quia Deus noſter eſt, & nõ cognouiſtis eũ. Vos ergo peccatũ veſtrũ apprehẽdet, &
peccatũ veſtrũ vos inuenietis, quia nõ accipitis me teſtẽ veritatis, ſuſcepturi aũt eſtis principẽ va- Mat 6.
nitatis, vtpote qui toti carni & vanæ gloriæ dediti eſtis. Proinde crimen eiuſdẽ vanæ gloriæ, Mar.12.
quod in me falſo intorſiſtis, nunc ego retorqueo veraciter in vos cum pœna peccati. Dico enim: Luc.11.
[Quomodo poteſtis vos credere qui gloriam ab inuicem quæritis, & gloriam quæ à ſolo eſt Deo Mat 23.
nõ quæritis?] Peccatũ quippe eſt, quod gloriã ab inuicẽ quæritis, ſicut & magiſtri veſtri ſcribæ & Phili.3.
phariſæi, qui oĩa faciunt vt videãtur ab hoĩbus, amantes primos recubitus in cœnis, & primas Matt.6.
cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hoĩbus Rabbi, imo quod gloriam ex Luc.16. Prou.2.
vobiſmetipſis turpẽ & immundã quæritis, velut oẽs ethnici, quorũ Deus venter eſt, & gloria in
eorũ pudendis, quorũ Deus mãmon eſt, & gloria in rebus peſsimis, lætãtur enim & exultãt cũ ma-
lefecerint. Peccatũ inq̃ veſtrũ hoc eſt, pœna aũt peccati hęc redditur, quia perinde excæcati cre-
dere nõ poteſtis, & venire ad me, vt vitã habeatis. Credere vel venire ad me, gloriãq; ab inuicẽ
quærere, valde ſibi inuicẽ aduerſantur & repugnãt, ſimulq; eſſe non poſſunt: cõſequuntur aũt ſe-
inuicẽ, gloriã ab inuicẽ quærere, & gloriã quæ à ſolo eſt Deo nõ quærere: ſic ecõtra ſibi cõſentiũt,
ſeq; inuicẽ cõſequuntur, credere vel venire ad me, & gloriã quæ à ſolo eſt Deo quęrere. Quæ enim
eſt illa quæ à ſolo Deo eſt gloria, niſi teſtimoniũ bonæ cõſcientiæ? Hæc vtiq; vera gloria eſt, quia 2.Cor.1.
non poteſt fallere, quæ autem ab inuicem eſt gloria fallit ſemper, vnde & falſa & vana eſt. Ergo
illã gloriã verã, ſcilicet bonam cõſcientiam, gloriam inq̃ & honorẽ vobis theſaurizare, id eſt cre-
dere vel venire ad me nõ poteſtis, q̃diu gloriã ab inuicẽ quæritis: nec aliam ob cauſam ad me ve-
nire nõ vultis, niſi quia in vanitate longe à Deo gloriã inij. Igitur falſo ſuſpicamini me teſtimo-
nium vel claritatem accipere velle ab hominibus, à quo tã lõge eſt gloriæ cupiditas, vt ad me ve-
nire nõ poſſit, quicũq; ab hominibus gloriã quærit: & ego in vos veraciter & iuſte retorqueo cri-
men hoc, qui gloriã ab inuicem quærendo ita cæcati eſtis, vt veritatem audire non poſsitis, imo
& gloria Dei vobis odio fit. Quid deinde? Putatis accuſante cõſcientia, quod vobis talionẽ red- Pſal.63.
diturus ſim? Vos enim obſeruatis me, & circuitis obſeruantes, vt inueniatis vnde accuſetis me,
& in hoc exacuitis vt gladiũ linguas veſtras, & intenditis arcũ rem amarã, vt ſagittetis in occul-
tis immaculatũ, & nõ inuenitis, quód de regno vel gloria veſtra tantũ habeã cupiditatis, quantũ Chriſtus
poſsit à ſagitta pũgi. i. legitima accuſatione ante Cæſares vel præſides veſtros declamari. Ego non accuſator,
aũt habeo multa de vobis loqui & iudicare. Quid ergo? Et ego vos æquali viciſsitudine accuſa- ſed iu-
turus ſum? Nõ. [Nolite putare quod ego accuſaturus ſim apud vos patrẽ.] Putate imo & ſcitote dex eſt.
cauſam veſtrã longe in peius cecidiſſe, quia nõ miſit me pater accuſare, ſed iudicare. Non mi-
hi vt accuſatori verba dediſtis, nõ à qualicũq; exploratore perſpecti eſtis, ſed incidiſtis in manus Hier.14
iudicis, ſed apud me eſtis rei maieſtatis, ſed incidiſtis horrendẽ in manus Dei viuentis. Hic filius
Dei, cui vos non creditis, ad quem vos venire nõ vultis, vt vitam habeatis, cui pater omne iudi-
ciũ dedit, quia filius hominis eſt, ecce ad audiendas cauſas proceſsit, in iudiciũ enim in hũc mundũ
venit, vt principẽ mũdi foras eijciat, & oẽs eius ſequaces in diẽ malũ reſeruet, in diẽ occiſionis, ſicut
propheta prædixit: Ecce inq̃ iudex idemq; rex ad audiendũ proceſsit, voſq; vincti peccatis ante
conſpectũ eius adducti eſtis. Nolite ergo putare, quod ego accuſaturus ſim vos apud patrẽ. Serua-
bitur quoq; vobis apud me idẽ, qui in iudicijs veſtris mos eſt, vt nõ ſit vnus idẽq; accuſator & iu-
dex. Ego aũt (ſicut iã dixi) quod vos credere non vultis, ego inq̃, ego ſum iudex. Accuſatorẽ ego
attendo cõtra quem nullus aderit defenſor. Non enim accuſator deeſt. [Eſt qui accuſet vos Moy- Iudæi
ſes, in quo vos ſperatis.] Me iudice præſidente Moyſes accuſat vos. Noua res nunc à me, vobiſq; nõ vere
inopinata, dicta eſt. Vos enim in Moyſe ſperatis. Quid ni? vos etenim, diſcipuli Moyſi nos ſu- diſcipuli
mus dicitis, vos de cathedra Moyſi pendetis, & cum ſurdis auribus audiatis dicentem: Diliges Moſi. Ioan. 9.
dominum Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis, & proximũ tuũ Mat.22.
ſicut teipſum, totamq; legem in his duobus mandatis pendentẽ & prophetas, poſt dorſum veſtrũ Deut.6.
proieceritis, in ſolis phylacterijs dilatatis, & magnificis fimbrijs totos Moſaicos vos eſſe putatis. Matt.22
Itaq; & hoc ſperatis, quod ſi ego apud patrem vos accuſauero, & pater quippiam durum ſuper Idem 23
vos molitus fuerit, ſtabit Moyſes pro vobis, & antiqua fortitudine Deum tenebit, & cum dixerit
pater, dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, confortabit Moyſes bra- Exod.32
chium ſuum, & tam diu cõplexu ſtringet illum, dicens: Dimitte peccata populi tui, donec reſpõ-
deat: dimiſi propter verbũ tuũ. Non eſt ita. Non enim hic agitur iudicium vt pater iudicet, & me
accuſante Moſes excuſet: ſed ego iudex, pater enim non iudicat quenquam. Ego inquam iu- Gene.4
dex, Moſes autẽ accuſator eſt, crudelis & clamoſa conſcientia veſtra teſtis vnus: ſanguis meus,
quem vos perſequimini (iam enim interficere me quæritis) ſanguis inquam meus clamans in cœ-
lum de terra, quæ aperiet os ſuum, & ſuſcipiet illũ de manu veſtra, teſtis alius eſt, & econtra de-
fenſor nullus eſt. At vos in Moyſe ſperatis, quaſi ille peccatores & impios, veſtri ſimiles,

fouere conſueuerit. Nonne & quando Deum tenuit (vt prædictum eſt)ſtans in confractione, idem in nimia mentis humilitate,in conſpectu eius,vt auerteret iram eius, nonne inquam prius quam manus ſuas ad Deum expanderet, ſuas manus,manuſque omnium filiorum Leui conſecrauit in mortibus veſtris,qui ſoli de tanto numero acceſſerunt ad eum dicentē: qui domini eſt, iungatur mihi? Nonne & tabulas ſcriptas digito Dei,valde iratus confregit, vitulūq; veſtrū,Deū veſtrum aureū,coram quo ſaltantes luſiſtis,contriuit & minuit,& in fluuium proijciēs, ex eo vobis potūm maledictionis dedit, & vigintitria milia de numero veſtro occidit? Qui igitur ſic iratus eſt, vbi coram vitulo veſtro vidit vos ſaltantes,& ludentes,chorosq; ducentes,quāto magis nunc vos rebelles & incredulos, populumq; duræ ceruicis, ille idem iuſta accuſatione con-
Mat. 27. ſringet,quemadmodum tabulas illas lapideas(quibus vtiq; duriora veſtra ſunt corda)iuſto zelo
Pſal. 105 confregit? Sceleratius enim nunc Barabbam latronem,homicidam, ſeditioſum, mihi præferre
Myſteri um tabularū conſtractarū habetis,quàm tunc Deo,qui vos eduxerat de terra Aegypti, vitulum conflatilem prætuliſtis, & mutaſtis gloriam veſtram in ſimilitudinem vituli fœnum comedentis,tunc ludentes atq; cātantes,nunc tumultuantes,& crucifige crucifige conclamantes. Quapropter ſicut illæ priores tabulæ manibus Moyſi confractæ, & aliæ denuo de monte,inſtar priorum inciſæ ſunt, ſic accuſatione Moyſi vos prior populus iamiam condemnabimini, & alia gens maior & melior in tabulis cordis carnalibus æternam excipiet ſcripturam digiti Dei. Non enim in vanum Moyſi nunc dictum eſt: Cerno quod populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam, quæ hac maior & robuſtior eſt.
2. Cor. 3. Audiet quippe denique Moyſen alia gens, vobiſque abiectis & iuſta damnatione confractis,
Exod. 32. orbis terræ doctor hic erit,non in obſcuritate literæ,ſed in ſpiritus claritate. Nam ſicut cū prioribus tabulis facies eius non refulſit, ſed cum acceptione tabularum poſteriorum ſplendida facta
2. Cor.
Exo. 34. eſt ex collocutione Dei,ita vt patres veſtri admirantes timerent & fugerent, ita nunc in doctrina noui populi vobis præferendi, ex collatione euangelij glorificabitur lex, radiis gratiæ &
* vos veritatis, quam dum prædicabitur * vobis ferre non valentes, toti aduerſi fugietis. Et hoc ſcitote,quia quod tunc dictum eſt illi de peccato vituli, veruntamen in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum, nunc implebitur, ita vt cum omni ſanguine iuſto, qui effuſus eſt ſuper
Exo. 32. terrā,veniat & illud peccatum ſuper generationē iſtam. Eſt igitur qui accuſet vos Moyſes,in quo
Mat. 23. vos ore ſuperbo ſperatis,& corde incredulo ab illo receditis,cum ille vobis, imo cunctis genti-
Exo. 32. bus,contra vos clamet: qui domini eſt,iungatur mihi. [Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit.Quia ſi literis illius non creditis, quomodo verbis meis credetis?] Ecce qualem ad concluſionis finem diſputatio veritatis delectabilis & victorioſa peruenit,ecce qualiter aduerſarias partes, & ſi non vicit, vt flecteret, vicit vt confringeret. Putabant ſe eſſe filios Abrahæ,dicebant ſe Iudæos eſſe, ſperabant in Moyſe, adeo prompti fautores Moyſi, vt quærerent interficere filium Dei. Nam propterea perſequebantur eum, quia hæc faciebat in ſabbato. Confregit illos,ita vt non poſsint ſtare,conuicit illos Moyſi non credere, nec
Apoc. 2. Iudæos eſſe,ſed eſſe in ſynagoga ſatanæ. Si crederetis(inquit)Moyſi, crederetis forſitan & mihi. Expoſuit cur à Moſe,vel vnde eſſent accuſandi, videlicet quia non crederent Moyſi. Et miro modo dicit: In quo vos ſperatis, ſubdendo: Si enim crederetis. Sperare namque non poteſt, qui non credit. Mirū ergo videri poteſt,quod hinc illos nō negat credere,hinc rurſus eoſdē cau-
Duplex fides. ſatur non credere. Proinde res nunc exigit,illam quæ à ſanctis patribus rectè perſpecta eſt, non prætermittere diſtinctionem fidei. Audenter dicunt,quia ſine fide neq; infidelis viuit.Nam ſi infidelē percunctari velis,quē patrē,vel quam matrem habuerit, protinus reſpondet illum atq; illam.Quem ſi ſtatim requiras,vtrum nouerit quando cōceptus ſit,vel quando natus,nihil horum ſe noſſe fatebitur,& tamen quod non vidit credit.Nam illum patrem,illamq; ſe matrem habuiſſe,abſq; dubitatione teſtatur.Itaq; fatentur,quod & infidelis habeat fidem.Habent etenim infideles fidē,ſed vtinam in Deū:quā vtiq; ſi haberent,infideles non eſſent.Cum itaq; ſit & fides,quā infideles quoq; habere poſſunt: & fides,quam qui habent, infideles non ſunt,rectè Iudæi & ſpe-
Quō credebāt,& non credebant Moyſi Iudæi. rare in Moyſe, & Moyſi redarguuntur non credere. Nam ſecundum fidem, quam & infideles habere poſſunt, optime tenebant & nunc tenent Iudæi,nobiles & ſanctos patres ſe habuiſſe, Abraham, Iſaac & Iacob, principes ac duces, reges quoque ac ſacerdotes, & turgidam ſpem magno vento ſuperbiæ geſtabant, de illorum meritis nimiū præſumentes,cunctaſque gentes & immundas & ignobiles rigida nimium cordis ceruice deſpicientes. At verò ſpem in Deum vel fidem,per quam Abraham cæterique patres iuſtificati ſunt, illos non habere vel habuiſſe, ſatis vſque hodie manifeſtum eſt.Rectè igitur cum dixiſſet Dominus: Eſt qui accuſet vos Moyſes, in quo vos ſperatis, protinus adiecit: Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi.
Luc 24. Vbi dicendo forſitan,acerrime duritiam cordis eorum ad credendum expreſsit, quippe cum & electi ex illis, Apoſtoli bene credentes Moyſi, & expectantes promiſſum per prophetas regnum Dei, tam difficiles ad credendum ſibi fuerint, vt & ipſos increpauerit dicens: O ſtulti & tardi corde ad credendum in his quæ locuti ſunt prophetæ. Itaque licet poſito hoc ante-

cedenti,

credenti: Si crederetis Moyſi, cōſequens ſit: crederetis & mihi, tamē quia potuit in diſcipulis quoq;
eius fieri, vt credentes Moyſi, non ſtatim crederent & huic, ſed ingenti opera ſirui oportuit, vt
crederent hunc eſſe, de quo Moyſes ſcripſit, rectè ait: crederetis forſitan & mihi. Vnde & ſubſe-
cutus, non dixit: quod ſi verbis meis non creditis, quomodo literis eius credetis? Potuit enim
fieri, vt credens quis literis Moyſi, necdū cōtinuo verbis eius crederet: ſed firmiſsime dixit: quod Exo. 32.
ſi literis eius nō creditis, quomodo verbis meis credetis? Sicut enim literis legiſlatoris iamdudū
ſepulti non credunt, verbi gratia dicentis: Ecce ego mitto angelum meum &c. vſq;: & eſt nomē
meum in illo, quomodo verbis eius præſentis, de ipſis nati, & inter ipſos nutriti crederēt, ipſum Rom. 5.
nomen in ſeipſo eſſe profitentis, id eſt, Deum Dei filium ſe eſſe aſſerentis, cuius reſpectu Deus pa-
ter nominandus ſit, vel aliquod nomen proferentis, quod non eſt niſi ſolius Dei, verbi gratia, cū
diceret: Ego principium qui & loquor vobis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. VI.

PRælibati anni curriculo quod deinceps fecerit, quæq; dixerit dominus Ieſus, ab Geſta Chriſti
hoc Euangeliſta prætermittūtur, quia videlicet eorū ſatis multa in cæteris Euā- ſecundo
geliſtis habentur. Hic nãq; annus ille eſt, in quo initium dominicæ prædicatio- prędica-
nis ordiuntur. Sequētis ergo anni, qui vltimus eſt, vitæ mutabilis, vitæ incom- tionis
mutabili ſemper in ſe viuenti narrationē ingreditur, tanto plus ſplendoris ha- anno
bentē, quanto vicinius ſpectat, mox affuturā poſt finē eiuſdem anni dominicæ præter-mittun-
paſsionis & reſurrectionis ſempiternam lucem. Tunc enim verè nobis omni tur hic.
nube diſcuſſa, benigna ſolis æterni claritas emicuit, quando verus iſte agnus, vt auferret pec-
cata mundi, mortem noſtram moriendo deſtruit, & vitam reſurgendo reparauit. Huius au- 1. Co. 15
tem beneficij claritatem præſentis anni præmittit, in eo maxime, quod Dominus noſter ne-
ceſſariam vitæ noſtræ, ſuæ carnis eſcam, ſuique ſanguinis potum cōmendans: Niſi mandu-
caueritis (inquit) carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nō habebitis vitam in vobis.
Igitur habito cum Iudæis fideli & omni acceptione digni ſermonis conflictu, hæc euangelicæ
narrationis lectio ſequitur. [Poſt abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tyberiadis, & ſe- CAP.
quebatur eum multitudo maxima, quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirma- VI.
bantur.] Non præpoſitiuè poſt hæc abijt, ſed abſoluto aduerbio poſt abijt legendum. Non
enim ab Hieroſolymis, vbi facta vel dicta fuerant ea, quæ ſupra memorata ſunt, abijt dominus Poſt
Ieſus trans mare Galilææ, vt faceret vel diceret ea quæ præſenti continentur lectione. Nam & abiit.
quando poſt abierit illuc, & hic Euangeliſta patenter innuit, dicendo: Erat autem proximū paſ-
cha, dies feſtus Iudæorum, videlicet circa finem anni prælibati, & vnde, quo vel cur abierit
& iſta fecerit, Euangeliſta Matthæus euidenter aperit. Videlicet vnde, niſi de patria ſua Na- Mat. 13. in fi.
zareth, vbi non fecit virtutes multas propter incredulitatem illorum? Cur autē inde abijt, niſi Abijt de
quia ſcandalizabantur in eo? Dicebant enim: Nonne hic eſt fabri filius? Nōne mater eius dicitur Nazaret
Maria, & fratres eius Iacobus & Ioſeph, & Symeon, & Iudas? & ſorores eius, nonne omnes apud
nos ſunt? Vnde ergo huic iſta omnia? Herodes quoque Tetrarcha fama eius audita: Hic eſt, Mat. 14.
inquit, Iohannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Propter hæc
à patria ſua diſcedens, qualem in locum abijt trans mare Galilææ? In locum (inquit) deſertum
ſeorſum. In his omnibus myſteria continentur, nūc interim literam proſequamur. Abiit, inquit,
trans mare Galilææ, quod eſt Tyberiadis. Primò dicendum iuxta hiſtoriam, quia mare Galilææ,
quod multis pro diuerſitate circumiacentium regionum vocabulis diſtinguitur, illis tantum in
locis mare Tyberiadis vocatur, vbi Tyberiadem ciuitatem, aquis, vt aiunt calidis ſalubrem ab
occidente præmonſtrat. Siquidem interfluēte Iordane, duo de viginti paſſuum milibus in lon-
gum, & quinque extenditur in latum. Solum hoc miraculum de omnibus quæ ab aliis dicta
ſunt, ab hoc Euangeliſta iteratum eſt. Quare? Videlicet vt ſecundum authoris intentionem & Luc. 12.
opus pariter & cauſas operis perſcriberet. Nam cum hæc viſibilia faceret dominus, inuiſibili- Mat. 12.
um inſtantia rerum miro modo (vt ait ipſe) coartabatur vſque dum perficerentur, & quēadmo- Ioan. 5.
dum ex abundantia cordis os cuiuſque noſtrum loquitur, ſic ipſe ſecundū diuinæ maieſtatis ſuæ
opera, quæ intus meditabatur, foris miranda operabatur. Deniq; cū cibus ſuus eſſet, facere volū
tatē eius qui miſerat illū, & perficere opus eius, nunquid obliuiſci aliquando poterat eundē cibū
ſuum, quin ſemper dictis & factis ruminaret illum? At nunc prope erat, prope inquam, id eſt,
poſt annum futurū erat, vt ſecundum prædictā voluntatem patris, mare Galilææ, id eſt, amari- Ioan. 13.
tudinem iniret tranſmigrationis ſuæ, videlicet tranſeundo ex hoc mūdo ad patrem per amaram
paſſio-

Ioan.13. paſsionis & mortis tribulationem, ac deinde ſequentes ſe per fidem turbas populorũ, ſecundum animas refecturus erat ſanctarum cibariis ſcripturarum, ſimulq; ſecundum corpus & animam, vt vtrunq; vitam haberet, daturus in eſcam neceſſarium corporis & ſanguinis ſui ſacramentum. Hoc manifeſte præſenti facto prophetauit, manifeſtiuſque ſi ſequenti ſermone confirmauit. Vnde conſtat homines iſtos tanto miraculo refectos, non à ſemetipſis, ſed nutu diuino dixiſſe, quia hic eſt vere propheta, qui venturus eſt in mundum, ipſumq; Euangeliſtam hoc ipſum intendere, cum præmittit, dicens: Erat autem proximum Paſca, dies feſtus Iudæorũ, quia videlicet in paſchali ſolennitate tranſeundo (vt iã dictũ eſt) ex hoc mundo ad patrem, relicturus erat nobis ſequentibus ſe, in eſcam & potũ (vt prædictũ eſt) corpus & ſanguinẽ ſuũ. Bene ergo miraculum hoc, cum ab aliis dictũ eſſet, ab hoc Euangeliſta iteratum eſt, vt cauſas eius per ſubſequentia domini verba plenius exponeret. Sed iam ad myſteria veniendum eſt. Abiit inquit trãs mare

Myſtica expoſitio de paſsione Chriſti. Galilææ quod eſt Tyberiadis. Ecce palam eſt, quia abiit, quia reliquit domum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam. Reliquit inquam domeſticos ſuæ carnis, falſos & ſemetipſos fallentes diſcipulos Moſi, quibus ſupra dixerat: Quod ſi literis eius non creditis, quomodo verbis meis credetis? & longe abiit quo voluit, ad ſuſcitandos mortuos quos voluit, ad dandam vitam omnibus,

Ioan. 5. à quibus æquè vt patrem honorificandum ſe nouit. Abiit autem trans mare Galilææ, id eſt, tranſmigrauit amara via, & difficili nauigatione, ſcilicet portatus ligno crucis, qua tamen & triumphauit omnes fluctus ſuæ paſsionis, quod videlicet mare eſt Tyberiadis, quia quod omnibus notum eſt, paſſus eſt ſub Pontio Pilato præſide Tyberij Cæſaris, nobiſque magnæ

Rom.6. gentium multitudini, eiuſdem crucis nauigium, ad ſequenda veſtigia ſua dereliquit. Quicunq; enim illum ſequimur in morte eius baptizamur, conſepulti cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit ipſe à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quare autem nos tantæ multitudinis populus illum ſequimur? Quia videbant inquit ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Quis ex nobis omnibus qui illum ſequimur, non infirmabatur? Quis non in originali peccato Adæ, ſine dubio additis & ſuis actualibus peccatis moriebatur? Nam & ſi propter peccatum originale æque omnes, ſiue Iudæi, ſiue gentiles

*fuimus moriebamur, etenim de Iudæis quoque * fuit (inquit Apoſtolus) filij iræ ſicut & cæteri, & ſi inquam omnes infirmabantur homines, nos maxime infirmi eramus, cum ſpem non habentes

Ephe. 2. Pſal.15. Rom.5. longe eſſemus à Deo. Vnde & de nobis recte dictum eſt: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum poſtea accelerauerunt. Illa vtiq; non curioſitati, ſed ſaluti noſtræ data ſigna, ſigna miſericordiæ & gratiæ vidimus, quia vbi abundauit peccatũ ſuperabundãt gratia, nos idololatræ, quorũ multiplicia fuerunt peccata, multipliciora per ſpiritum ſanctũ eius accepimus gratiarũ dona, vt

Religio ſi propter cõmoda tẽporalia. ſanati expediti curreremus, & currentes non laſſaremur, laborantes non deficeremus. Equidẽ ſunt plerique qui religionem Chriſtianam nõ idcirco ſequuntur, quia videlicet huiuſmodi ſigna, quibus infirmæ animæ curantur, magiſq; illecti ſunt temporalibus cõmodis, quæ (cũ ſint officiales ſacramentorum Chriſti) de altario conſequuntur, quã delectari ſpiritualium pietate donorũ, quibus, vt iam dictum eſt, infirmæ animæ ſanantur, fuerunt & in illa multitudine magna q̃ plurimi, qui dominũ nõ reuera ſequebantur propter ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabãtur, nec tam delectabantur pia congratulatione, quã trahebantur Iudaico more ad ea capiẽda, quæ poſtmodum ab ipſo domino murmurantes quæſierunt, vel quærentes murmurauerunt. Quod ipſe illis paulo poſt exprobrãs: Venitis inquit ad me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Attamen quamlibet diuerſa mente, magna tunc ſequuta eſt, magna nunc ſequitur multitudo dominum Ieſum. [Subiit ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat

Phil.2. cum diſcipulis ſuis.] Ergo inquit quia trans mare abiit, idcirco ipſe quoque in montem ſubiit,

Pſal.109 quia videlicet propter hoc illum Deus exaltauit, quia factus eſt obediens vſque ad mortẽ, mortẽ autem crucis: & idcirco ſuper omnes cœlos cœlorum caput exaltauit, quia de torrente paſsio-

Heb.1. nis in via bibit. Ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis, proculdubio in magna ſolennitate cõtemplatio-

Ioan.14 Eccle.5. nis, habens corã ſe opus ſuũ, & religioſo corporis habitu exprimens præparationẽ gloriæ & honoris, in quo ſedere habebat ad dexterã maieſtatis in excelſis, & quod, vbi foret ipſe, illic eſſent ſimul & diſcipuli ſui. Si enim omnis vita ſapientis meditatio mortis eſt, cum vtiq; neſciat homo

Pſal.19. finem ſuum, quanto magis ipſe qui nouerat, & pro velle ſuo diſponebat curſum ſuum & finem ſuum, quem latere non poterat, quæ vtilitas eſſet in ſanguine ſuo, dum deſcenderet in corruptionem, cunctas humanitatis ſuæ vias ſecundum eundem finem ſuum coram ſe habebat? Quàm congruo autem tempore procedebat, Euangeliſta pulchre innuit, ita ſubiungens. [Erat

Exo.12. autem proximum paſcha dies feſtus Iudæorũ.] Feſto quippe Iudæorum die, qui dicitur paſcha, id eſt, tranſitus, quando agnus brutus, in figura huius veri & rationalis agni, immolabatur & eius ſanguine poſtes conſecrabantur, & ſic tranſitus filiorum Iſrael per mare rubrum celebrabatur, tenendus erat hic idem dominus, & omnibus ſequentibus ſe viam maris rubri, id eſt, baptiſmi, per mortem ſuam paraturus, & omnia quæ nunc tam præ eunte miraculo ſignificat quam & ſubſequẽti ſermone commendat, in ſemetipſo completurus. Bene ergo ſecundũ intentionem

tionem operantis domini pertinuit ad diligentiã ſcribentis, vt diceret, erat aũt proximũ paſcha, dies feſtus Iudæorũ. [Cum ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum: vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum, ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus.] Vt coniunctionis interpoſitæ vim teneas, memoriter illud ſciendum eſt, quod idcirco tranſierit & in montem ſubierit, vt turbæ ſequerẽtur: imo idcirco mortis amaritudinem paſſus ſit, & in cœlũ aſcenderit, vt nos eius veſtigia ſequẽtes, ad thronũ gratiæ per ipſum fiducialiter accederemus. 1. Pet. 2. Heb. 4. Cũ ergo ſubleuaſſet, inquit, oculos. Subleuati oculi Ieſu feneſtræ ſalutis, & patentes miſericordiæ ianuæ ſunt, per quas gratia & veritas emittitur: ſubleuatio oculorum Ieſu, præſens miſerorum cõpaſſio eſt. Quo cõtra Pſalmiſta de his, quorum viſcera crudelia miſereri nolunt, & parcere neſciũt, oculos ſuos, inquit, ſtatuerũt declinare in terrã. Et quidem peccata patrum noſtrorum, qui peccauerunt & nõ ſunt, nos aũt iniquitates eorũ portauimus, hoc merebantur, vt Ieſus oculos ſuos, in iram iuſte depreſſos, minime ſubleuaret, ſed extra debitum iuſtitiæ miſericorditer de nobis recogitãs, cum eſſet in ſinu patris proſpexit de excelſo ſancto ſuo, & poſtmodum cœlo iterato receptus, aſpectus erat de cœlo in terram, vt audiret gemitus compeditorum, vt ſolueret filios interemptorum. Pſal. 16. Thren. 5 Pſal. 101 Vnde & alibi Pſalmiſta: Oculi, inquit, eius ſuper gentes reſpiciunt. Pſal. 65. Subleuatis igitur gratiæ ſuæ oculis, quid dixit aut quid fecit? Vnde inquit ememus panes, vt manducent hi? Equidem tunc vnũ ex diſcipulis, quos ad iuſtitiã magiſter pietatis erudiebat, hoc modo, tentauit, non vt ſciret, quantum fidei iam haberet: quippe qui iuxta hunc eundem euangeliſtam ſciebat, quid eſſet in homine, & idcirco non erat ei opus, vt quis teſtimoniũ perhiberet de homine: ſed vt manu inquiſitionis ſuæ tẽtando & per vocẽ reſponſionis eliciendo ignorantiam eius ipſi oſtenderet: quõ beneuolus cuiuſque artis præceptor, interdum diſcipulum interrogat, non quod de ignorantia illius dubitet, ſed vt ad interrogationem euigilet, & ipſe iam attento efficacius demonſtret. Ioan. 2. Cæterum omnium doctorum cunctum ordinẽ, qui ſanctæ eccleſiæ vice eius præſunt, nunc vſque acrius interrogat & tentat. Mat. 25. Cũ enim eis, vtique ſeruis ſuis, tradit bona ſua, & vni quidem dat quinq; talenta, alij duo, alij vero vnum, & vnicuique ſecundum propriam virtutẽ, vel cum aliquẽ conſtituit ſuper familiã ſuã, vt det illis in tẽpore tritici menſurã, quid aliud quàm interrogat & tentat, id eſt, re ipſa indicat, quis bonus & fidelis, quis aũt neq; ſeruus ſit? Luc. 12. Nam ſi nihil accepiſſent hi, qui nunc probi vel qui ſuomet iudicio reprobandi ſunt, ſemetipſos neſcirent. Sunt aũt pleriq; qui dum libẽter vacãt otio, de auditorum tarditate cauſantur. Quorũ modicã, quã in ſpiritualibus habent, fidem, adhuc & in corporalibus habens. [Dicit ei Philippus: Ducentorum denariorũ panes non ſufficerent eis, vt vnuſquiſq; modicũ quid acciperet.] Tale nãq; eſt hoc, ac ſi dicãt hi, quibus euangelij diſpenſatio credita eſt. Omnium magiſtrorum veterũ pariter & nouorum doctrina non quicq̃ efficiet, vt gens ſtolida & antiqua, fame audiendi verbum Dei præmortua, modicum quid fidei vel Chriſtianæ religionis accipiat. [Dicit ei vnus ex diſcipulis eius Andreas, frater Simonis Petri: Eſt puer hic vnus, qui habet quinq; panes hordeaceos, & duos piſces. Sed hæc quid ſunt inter tantos?] Quis iſte puer fuerit, vel cuius in obſequium, vtrum ne Chriſti & diſcipulorum eius, an quorumlibet è turba, venalia hæc portauerit, iuxta hiſtoriam ignoramus. Puer habẽs quinque panes, & duos piſces populus Iudaicꝰ eſt. Cæterùm quacunque in ſolitudine, quacunque in deſerti, id eſt, ſeculi huius regione, turba gentium Chriſtum ſequitur, trans mare baptiſmi eius, vt videat ſigna quæ facit ſuper his qui infirmabantur, diuerſis peccatorum languoribus, illuc adeſt puer ſtultitiæ magnitudine cunctis notus, ſcilicet ille Iudæorũ populus, qui pro eo quod non habuit ſcientiam, captiuus ductus eſt: populus inquam diſsipatus puer ſenſu, ſed malitia veteranus, qui ſanguine Chriſti pollutus, cecidit in ore gladij ſub Tito & Veſpaſiano imperatoribus, & in omnes gẽtes captiuus ductus eſt. Eſa. 5. 1. Co. 14 Quocũq; Chriſtum turba credentium ſequuta eſt, illuc iſte puer deportauit ſe cum integros quinq; Moſaicę legis panes, id eſt, totidẽ libros, duos quoq; piſces, id eſt, prophetas omnes & pſalmos, legem ſimul & euangelium teſtificantes, vel vnum eundem Chriſtum regem ſimul & ſacerdotem, claris præconijs concinnentes. Illos ſcripturarũ panes ac piſces, collo ſeruili baiulat nec manducat, ſudat ſub onere literæ, nec attingit manu vel dente medullam ſpiritualis intelligentiæ. Non ergo ſibi, ſed omni mundo portat, vt omnis homo vel quæque gens teſtimonia Chriſti, quàm antiquiſsima ſint, de vicino audiat: vt non dicat paganus ſiue hæreticus, à nobis conficta eſſe quæcunq; de Chriſto contra eos proferimus teſtimonia, quæcunq; de rege & ſponſo ſuo catholica contra oẽs veritatis aduerſarios prædicat eccleſia, nec negare queat idem puer ſtultus, ſuo conuictus onere, id eſt, lege ſua. Præfiguratio illius pueri. Nam quemadmodum filij Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, nolentes tranſire cum cæteris filijs Iſrael ad habitandum trans Iordanem, & citra ipſum caulas ouium fabricantes & ſtabula armentorum, nos ipſi (inquiunt) armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Iſrael, donec introducamus eos ad loca ſua, vſque dum poſsideant hæreditatem ſuam, nec quicquam quærimus trans Iordanem, quia iam habemus poſſeſsionem noſtrã, & ita egerunt: Num. 32 ſic iſte populus, qui noluit nobiſcum tranſire Chriſti baptiſmum, tamen hic inter nos eſt, portans non ſibi (vt prædictum eſt) ſed nobis omnes ſcripturas legis & prophetarum, quæ

vno eodemq; ſenſu cibus & arma nobis ſunt, neq; dimittunt nos, donec perueniat ad victoriam auditorium noſtrum, ſiue contra paganum, ſiue hæreticum, ſiue etiam contra ipſum armaturæ noſtræ portatorẽ quicq; dicendũ ſit vel agendũ. Eſt igitur puer vnus hic, habens quinque panes hordeaceos, & duos piſces, id eſt, quinq; Moyſi libros, ſub tenaciſsima literæ palea, granum ſpiritus continens, prophetaſque & pſalmos Chriſtum teſtificantes. Sed hæc quid ſunt inter tantos? Videlicet ſi ita permaneant, quomodo iſte puer illos circumportat, permodicũ & nimis parum eſt. Eſurientium quippe multitudo magna eſt, & in ipſa multitudine aliqui ſunt magni, id eſt, magnæ capaces ſcientiæ, oratores atque philoſophi, nam & de ipſis nonnulli veniunt ad fidem Chriſti. At illæ ſcripturæ ſecundùm literalem ſenſum non valde magnæ ſunt. Quid enim magnum apponeretur auido conuiuæ, id eſt, cuilibet philoſopho, vel oratori, vocato & ſedenti ad menſam Chriſti, cum non niſi ſecundum literam legeretur illi, quia Abraham duos habuit filios, vnum de ancilla, & vnum de libera, vel quia minor ex filijs Iſaac, ſcilicet Iacob, aſtu matris maiori filio benedictionem præripuit, contectus hirſutis hœdorum pelliculis? Sic & in pleriſque geſtis mandatis, ſiue holocauſtis adeo macra litera eſt, vt quamlibet eſuriẽti, vel Dei verbum deſideranti, in ipſo deſiderio faſtidium generare poſsit, niſi ad Chriſti manus implenda hęc ſcriptura perueniſſet. [Dixit ergo Ieſus: Facite homines diſcumbere.] Coniunctio literæ, quæ ſic poſita eſt. Dixit ergo Ieſus, illi aſſumptioni vt concluſio reſpondet, quam ſupra Euangeliſta poſuit, dicens: Hoc autem dicebat tentans eum, ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Statimque aliud aſſumit ſic. [Erat autem fœnum multum in loco.] Mox iterum per concluſionem ſubiungitur. [Diſcubuerunt ergo viri.] Sed quanti, cum panes eſſent tam pauci? Sequitur: [Numero quaſi quinque milia.] Nam reuera, quia tentando dixerat: Vnde ememus panes, vt manducent hi, & quia ſciebat quid propoſuiſſet, vel quid eſſet facturus: conſequebatur, vt poſtq̃ tentauit illum, faceret homines diſcumbere, & quia fœnum multum erat in loco, cõmodius ibidem homines poterant diſcumbere. Itemq; per concluſionẽ ſequitur: [Accepit ergo Ieſus panes.] Nã quia tanti erant homines, & tam pauci panes, vtique oportebat, vt ipſe illos ſuis manibus acciperet, vt gratias ageret, aut iuxta alios euangeliſtas benediceret. [Et cum gratias egiſſet diſtribuit diſcumbentibus.] Cum inquit gratias egiſſet, videlicet vt nos de perceptis vel percipiendis cœleſtium gratiæ donis, exemplo ſuo gratias agere prædoceret, diſtribuit diſcumbentibus. Quotidie quidem dominus Ieſus ſequentibus ſe, vnicuiq; iuxta beneplacitum gratiæ ſuæ panem cœleſtis doctrinæ diſtribuit, hoc præcipiens vniuerſis, vt diſcumbant ſuper fœnum, id eſt, vt reprimant vitia carnis, quia videlicet omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanq; flos fœni.

Veus teſtamẽtũ in cortice literę inſufficiens ad fidem.

Gen.12.
Gala.4.
Gen.27

Eſa.40.

Quando autem ſacram ſcripturam, quæ (vt prædictum eſt) per panes iſtos figuratur, in manibus ſuis acceperit, rectè quæritur, & citius inuenitur. Tunc enim illã, videlicet ſanctã ſcripturam, qua nos paſcit, in manibus ſuis accepit, quando ipſe, iuxta Iohannis Apocalypſim, verus agnus aſsiſtens in medio throni, & quatuor animalium & ſeniorum, id eſt, in medio eccleſiæ, homo factus apparens in teſtimonio doctorum omnium veterum pariter & nouorum, tanq̃ occiſus, imo reuera occiſus, ſed denuo viuus, habens cornua ſeptem, & oculos ſeptẽ, qui ſunt ſeptẽ ſpiritus Dei miſsi in omnem terram, ab ipſo recepto in cœlũ, venit per incarnationis myſterium & paſsionis ac reſurrectionis ſuæ triumphũ, vſq; ad dexterã ſedentis ſuper thronũ: & ſic veniendo vel eundo accepit librum de dextera ſedentis ſuper thronum, & aperuit illum, id eſt, vniuerſam ſcripturam ſanctam diuinitus inſpiratam, de diuina potentia ſuſcepit in ſemetipſo complendam, cuius videlicet tota circa ſalutem noſtram in natura hominis aſſumpta, diſpenſatio prædicti libri apertio, id eſt, ſanctarum ſcripturarum adimpletio eſt. Non enim intelligerentur ſcripturæ, niſi in illo fuiſſent impletæ. Tunc ergo ſcripturarũ panes in manibus ſuis accepit dominus Ieſus, quando ſecundum ſcripturas incarnatus paſſus eſt, & reſurrexit, tunc inquam acceptis panibus gratias egit, quando ita (vt dictum eſt) ſcripturas implendo, ſemetipſum obtulit patri, in ſacrificiũ gratię & veritatis. Igitur acceptis panibus cum gratias (inquit) egiſſet, diſtribuit diſcumbẽtibus. [Similiter & ex piſcibus quantum volebat.] Idem tam de Moyſe quã de omnibus prophetis, & pſalmis, populum ſuum ſufficienter inſtruxit, aperiens illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, primum illis Apoſtolis, deinde per ipſos, imo qui eandem gratiam, qua & ipſis ſucceſſoribus vel auditoribus eorum ſufficientia de lege & prophetis & pſalmis adinuenta ſubminiſtrant euangelicæ fidei. Vnde in cæteris Euangeliſtis ſignanter expreſſum legimus, quia cum benedixiſſet, & fregiſſet, dedit diſcipulis ſuis panes, diſcipuli autem turbis. [Vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis: Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta ne pereant.] Magnum quidem in facto exteriori diuini beneficij eſt miraculum, veruntamen quotidianis operibus Dei non magis admirandum. Maius enim totius mundi gubernatio eſt miraculum, quam de quinque panibus ſaturatio quinque milium hominum. Itaque non tam mirandum erat vel eſt, hoc facere potuiſſe Deum, quàm gaudendum illum, qui hæc facere poſſet, veniſſe in hunc mundum, hominemq; factum eſſe verum Deum Dei filium. Illud quoque reuerenter audiendum, & diligenter obſeruandum eſt, quod ait: Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta ne pereant, non ſolum in diſpenſatione

Apoc.5.

Luc.24.

Mat.14.
Marc.6.
Luc.9.

ſatione verbi Dei, in quo maxime cauendum eſt, ne nimis importune & abſq; diſcretionẽ infir-
mis aut faſtidioſis auditoribus ingeratur, verum etiam in vſu vel victu panis huius viſibilis, quo
corpus paſcitur, curandum eſt ne nobis ſaturatis pereat, quod eſurientibus poteſt prodeſſe pau- Panis
peribus. Cuius enim, niſi Dei donum eſt panis quoq; iſte, quo carnaliter reficimur? Non ita ſimus quotidianus.
incauti penſatores diuinæ altitudinis, vt cum dicimus patri ſecundum inſtitutionẽ filij ſui, panẽ Luc. 11.
noſtrũ quotidianum da nobis hodie, nõ arbitremur panem iſtũ viſibilẽ, quo ſuſtentamur in cor-
pore, & hanc ſolennem petitionẽ vel ad curã tanti patris pertinere. Quis enim vice eius habet cu-
rare, ſi curã ipſe habere non dignetur de ſuſtentatione huius miſeræ vitæ noſtræ? Proinde cum
dicimus panẽ noſtrũ quotidianum da nobis hodie, triplicem debet panẽ noſtræ deuotionis hu-
militas intendere, primũ. ſ. panẽ ſpiritualem, id eſt omne verbum quod procedit ex ore Dei, quo
noſter homo interior viuit, deinde panẽ dominici corporis, q̃ interior ſimul & exterior homo in Deut. 6.
vitã æternã cõualeſcit, & ſubinde panẽ carnalẽ quẽ & ipſum idẽ Deus & pater omniũ hominũ im- Mat. 4.
merito de terra producit, operanti terrã in ſudore vultus ſui, qui niſi peccaſſet poterat abſq; la- Gene. 3.
bore frui vltroneis paradiſi delicijs. Siquidẽ & ipſe dominus præſentibus turbis oẽm huius tri- Colligite fra-
plicis panis largitatẽ eodẽ tẽpore aperuit. Loquebatur enim illis de regno Dei, quod eſt panẽ ſpi- gmenta
ritualẽ frangere eſurienti, refecit eos carnalibus epulis, & deinde prædicauit eis vt eſurirẽt & ſiti- ne pe-
rent cibũ & potũ ſanguinis ſui. Igitur quod nunc ait: colligite quæ ſuperauerunt fragmenta ne reant.
pereant, reuerenter (vt prædictum eſt) audiendum & diligenter eſt obſeruandũ, in omni pane,
quẽ tripliciter, vt iam diximus, vitæ noſtræ & ſaluti gratia eius prouidit, videlicet ne ſublimia
nimium & fortia prædicemus infirmis, ne indignis indiſcrete tradamus euchariſtiã dominici cor
poris & ſanguinis, ne abundantiã noſtrã in carnalibus cibis quæ aliorum inopiam ſupplere poſ-
ſit aut in ſuperfluitate abutamur, aut per incuriã perire patiamur. [Collegerunt ergo & imple- Mat. 14.
uerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinq; panibus ordeaceis, quæ ſuperfuerunt his Luc. 9.
qui manducauerant.] Redarguta ergo diſcipulorum eſt tarditas & fides adhuc permodica, qui
dicebant: ducentorum denariorũ panes non ſufficere eis, vt vnuſquiſq; modicũ quid acciperet
& de quinq; panibus ac duobus piſcibus, ſed hæc quid ſunt inter tantos? Imo & iuxta alios euã-
geliſtas, conſilium incompetens dabant omnipotenti miſericordiæ & miſericordi omnipoten-
tiæ, dimittere turbas vt irent in caſtella villaſque proximas, & emerent ſibi eſcas. Acrius vero
& multo maxime redargutus eſt ille nullius fidei puer, Iudaicus populus, ſenſu paruulus & ma-
litia nimium vetus, vt ad æmulationem adduceretur in non puerum, in puerum inſipientem, dũ Mat. 21.
videt panes diuinæ ſcripturæ, quos volebat ſolus portare, nec tamẽ curabat manducare, ſibi ab-
latos & toti mundo cõmunicatos, iuxta quod idẽ dominus noſter alibi dicit: Amen dico vobis,
quia auferetur à vobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti fructus eius, videt & inuidet, ſaturatas
eſſe ſuis panibus gentes, quarũ refectionẽ. i. æternã refectionẽ odit, & inter comedendum ora ma-
nuſq; creſcere iugiter medullam ordei, ita vt armaria conuiuentium plena ſint explanationum
libris, cuius videlicet ordei paleam aſperrimam ore languido famelicus lambit, & puerili dente
rodit. Cur autem in duodecim cophinos magis quam in alium numerum fragmentorũ abũ- Mat. 14
dantia ſuccreuit, videlicet quia duodecim erant apoſtoli numero ſuo præfigurantes vniuerſos Luc. 9.
ſanctæ eccleſiæ doctores, quorum fideli miniſterio tractandus erat vitalis iſte ſcripturarũ panis. 1. Cor. 3.
Conſtat vero, nec dubiũ eſſe ſinit veritas promittentis, quod omnis ſeruus fidelis & prudens, quẽ Psal. 21.
cõſtituit dominus ſupra familiã ſuã, vt det illis cibũ in tẽpore, cũ ita fecerit, præmiũ condignũ re-
portabit. Et iuxta aliã parabolã, qa habuit, dabitur ei, & abũdabit. Igitur quia & vnuſquiſq; pro-
priã mercedẽ accipiet, ſecundũ ſuũ laborẽ, rectẽ ſaturatis omnibus duodecim fragmentorum co-
phini ſuperfuerunt, vt vnuſquiſq; diſcipulorũ, qui miniſtrauerant, ſuum reportaret cophinũ. [Illi
ergo homines, cũ vidiſſent quod fecerat ſignũ, dicebant: Quia hic eſt verè propheta qui venturus
eſt in mundũ.] Et nos igitur de quibus ſcriptũ eſt: Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt Psal. 68.
dominũ qui requirunt eũ, nos inq̃, qui requiſiuimus eum trans mare baptiſmi ſui illũ ſequuti, nũc Psal. 39.
interim in hac regione deſerti, triplici, vt prædictũ eſt, pane ab illo quotidie refecti, laudemus il-
lum vera laude dicentes: Quia hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundũ, quia magnũ & Psal. 117.
euidens fecit nobis ſignũ, ſuperatis aquis quæ intrauerunt vſq; ad animã eius, id eſt, victa morte,
quia reſurrexit & in cœlum aſcendit, miſitq; nobis famelicis gratiam ſuæ benedictionis, ſcilicet
ſpiritũ ſanctum, quo panes ſuos multiplices nobis manducabiles. i. ſcripturas ſanctas intelligibi-
les fecit, & hoc modo miſit in os noſtrũ vocẽ cõfeſsionis, canticũ laudis, hymnum nouum gratia-
rum actionis. Nos enim aduentitiæ & peregrinæ gentes, id eſt, nos inq̃ ſumus illi, quibus pſalmus
dicit: Dicant nunc qui redempti ſunt à domino, quos redemit de manu inimici, de regionibus cõ-
gregauit eos. Nos deniq; errabamus in ſolitudine, in inaquoſo, ſoli, ſine Deo, procul à ciuitate 1. Reg. 3.
Dei, in ſiccitate, aquã nõ habentes ſupernæ ſapientiæ, viam ciuitatis. i. aditũ regni Dei, non inue- Venturus in
nientes, ſed nec quærere ſcientes, eſurientes & ſitientes, & animæ noſtræ in malis tabeſcebant, ip- mundũ.
ſam ſuam inopiã neſcientes præ turbatione & ebrietate, qua omnis ſapientia noſtra deuorata eſt:
Dicamus itaq;, quia hic eſt verè propheta qui venturus eſt in mundum. Verè enim non cecidit

 in terram

in terrā vnū verbum ex omnibus quæ loquutus eſt,quæ de ſeipſo prædixit,quæ nobis pollicitus
eſt. Et ex his quæ iā facta ſunt,ſcimus indubitanter & illud quod futurum eſt,quia venturus eſt
in mundum,ſcilicet ad iudicandum omne ſeculū,ad regnandū in ſecula ſeculorū.Attamē illi ho
2,Tim.4 mines qui viderunt hoc ſignum & hæc de illo dixerunt,non eo ſenſu dixerunt: ſed cū eſſent car-
nales,temporali eius beneficio delectati, quod tamen mirabiliter fecit,ita dixerunt: qui vēturus
eſt in mundū,ac ſi dicerent,qui huius mundi gloriā,& tēporale iamiā nobis viuentibus acceptu-
rus eſt regnū Iudæorum.Nam ſequitur:[Ieſus ergo cum cognouiſſet,quod venturi eſſent,vt ra-
perent eum,& facerent ſuper ſe regem, fugit iterū in montē ipſe ſolus.] Videlicet diligentes hoc
ſeculū,& ſapientes ea quæ carnis ſunt,hoc in illo amauerunt, quod prædicto miraculo experti
ſunt,ſcilicet poſſe illum omni vbertate rerū paſcere populū ſuum, locupletare regnū Iudæorū,
totumq; diuitijs vincere vel acquirere mundum,& ad hoc veniſſe illum quondā promiſſum &
expectatum regem magnū,regem inuictū, dominaturum à mari vſq; ad mare,& à flumine vſq;
Pſal. 71. ad terminos orbis terrarum. Et audebat turba quinq; milia hominū incōſultis principibus,ſi ta-
men conſulendi eſſent,& ſecundum Deū cōſulere ſcirent, audebat inquā vnius agni fiducia qui &
ipſe longe aliud intendebat, conſpirare ad incurſandum vniuerſum mundū, magnā vtiq; ſyl-
uam ferarum frementium,illamq; terribilē & fortem nimis beſtiā ſe poſſe capere præſumebat,
quæ iuxta Danielē comederat atq; cōminuerat, & nunc reliqua pedibus ſuis nemine reſiſtere au-
Dani. 7. dente conculcabat. At ille non venerat reges occidere, ſed regibus iuſte regnandi ſcientiam
Pſal. 88. Heb.6. prædicare: non regna terrarū tributis & vectigalibus premere,ſed quod deerat regibus & po-
pulis, de theſauro regni cœlorū vitæ æternæ donaria proferre. Longe alium debellaturus erat
hoſtem quā Tiberiū Cæſarē, aliamq; capturus beſtiam quā Romam,tunc temporis Iudæorū do
minā.Igitur verā quidē laudē illi homines declamauerūt,dicentes: Verè hic eſt propheta qui vē-
Mat.11. Luc 11. turus eſt in mundū,ſed beatus populus qui ſcit iubilationē.Illi,qui guſtauerunt bonū Dei verbū,
Acto. 1. quod per illum panē ſignificatum eſt,vnde iſti homines ſaturati ſunt, qui inquā guſtauerūt virtu
Luc.24. tes futuri ſeculi,quo iſte propheta magnus reuera venturus eſt in mundum,alio ſenſu laudem eā-
dem ructuant,aliter poſt Deū currunt,alio longe deſiderio feſtinant ad eius regimen,& alio mo-
do regno Dei vim faciunt,& per violentiam diripiunt, quotidie dicentes in oratione: adueniat
regnum tuū. Cæterum non valde mirum, homines populares illius tēporis(quod & Apoſtoli
ſperabāt,quod ipſe eſſet reſtituturus tēporale regnū Iſrael) ita ſenſiſſe de illo magno rege Iſrael,
cū vſq; hodie quā plurimi ex eis,qui magnifice prædicant ſpirituale Chriſti regnū,& optime per
ſcientiā nouerunt,quia regnū eius non eſt hinc,perſæpe propter ſolū temporalē cibum,qui perit,
currunt & rapiunt Chriſtum,& inclamant eum regem ſuū iurgantes fortiter, & eius domui quæ
Pſal, 8. eſt eccleſia, vim inferentes.Quantas enim turbas huiuſmodi homines regi Chriſto & regno eius
præſenti eccleſiæ fecerunt? Videas pleroſq; ſacerdotes cæterorumq; ordinum ſacri altaris mini
ſtros,tanto tumultu ac ſtrepitu officia regni Dei præripere,quanto vix ſolent chyliarchi,cēturio-
nes ſiue pentarchi,pro temporalibus regni honoribus ſtrepere, inuicemq; aduerſari & inuidere.
De qualibus vtiq; tam acerrime quā veriſsime poteſt dici,quia oēs quæ ſua ſunt quærūt, nō quæ
Mat.22. Ieſu Chriſti.Ieſus ergo illud præſens tunc cognoſcens,& iſtud prænoſcēs quid fecit? Cum cogno
Pſal.63. uiſſet, inquit Euangeliſta,quod venturi eſſent,vt raperent eum,& facerent regem ſuper ſe,fugit
Ioan.19 iterū in montē ipſe ſolus. Planè hoc faciendo,& illos quidē homines de manu Cęſaris vel tetrar-
chæ eius Herodis liberauit, cōtra quos illis aduocatus eſſe nō deberet,ſi extra fidelitatem debi-
tam quicquā, tanquā pro ſe facerent, præſertim cum diceret eis: reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari,
& quæ ſunt Dei,Deo,& ſeipſum calumniæ patere non permiſit. Quam etiā pro nulla occaſione
Acto, 8. ſagittarij malitiæ cōpoſuerunt,vt ſagittent in occultis immaculatum, dicentes Pilato, quia re-
gem ſe fecit, omnis qui ſeipſum regem facit,contradicit Cæſari, ſi hunc dimittis, non es amicus
Cæſaris. Quanto magis ſi non præoccupaſſet eos fugiens, ſi ſuſtinuiſſet donec illum raperent &
1.Cor.9 regem conclamarent, occaſionem calumniæ rapuiſſent aduerſarij? Planè hoc adieciſſent,dicen-
1.Tim.3 Phil,3. tes quia vt ſecum coniurarēt, illos in deſertum locum eduxiſſet. Verū per hoc ipſum quod fugit,
altius quid myſtice innuit,quia qui Chriſtum propter aliud quàm propter ipſum ſequūtur, fugit
ab eis Chriſtus, fugit veritatis ſpiritus,ſicut ab illo dānato Symone fugit,offenſus eo,in quo to-
tus erat, felle amaritudinis. Quo autē fugit ab iſtis? in montem, in ſummam cœli altitudinem.
Illuc fugit,illuc ſe abſcondit ab his, illic ſe continet à raptoribus & graſſatoribus iſtis, non quod
illuc ante impetum ipſorum non aſcenderit,ſed quia nō inde ſuper illos vlla donorū ſuorū parte
Matt.14 reſpicit,& circa viles ſarcinulas occupatos,ſcilicet ventri & turpi lucro deditos, deſpiciens ſo-
lis illis ſe impendit, nec nimis alte ſe ab illis ſubmouet, qui dicere poſſunt: noſtra autem con-
uerſatio in cœlis eſt. Nec mora palam omnibus eſt,quod ab illis Chriſtus fugerit,quod illos ſpi-
ritus Chriſti reliquerit. Turbatur nanque turba, & facit hæreſes & ſchiſmata: Sed hæc poſt-
modum melius declarabunt ſequentia. Sequitur: [Cum ſero autem factum eſſet, deſcende-
runt diſcipuli eius ad mare. Et cum aſcendiſſent nauim venerunt trans mare Capharnaum.]
Alius Euang.refert maniſeſtius hoc factum eſſe iubente Ieſu. Iuſsit inquit Ieſus diſcipulos ſuos
aſcen-

aſcendere in nauiculam,& præcedere eum trans fretũ,donec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba aſcendit in montem ſolus orare. Aſcendentibus nauim diſcipulis,& tempeſtatem paſſuris,ipſe Chriſtus,quem trans ipſum mare fuerant ſecuti,ſimul non aſcendit, ſed in monte remanet, quia videlicet poſtq́ſemel fluctus noſtræ mortalitatis tranſijt, & aquæ mortis ſemel intrauerũt vſq; ad animam eius,iã ad ipſas paſſionis aquas non reuertitur: reſurgẽs quippe ex mortuis,iam non moritur,mors illi vltra nõ dominabitur. At verò nos,qui illum tranſeuntẽ aquas ſecuti ſumus, baptizati videlicet in morte ipſius,conſepulti cũ illo per baptiſmũ in morte,nos inquã aquas ad huc multas tranſire,& mare longum arare debemus,id eſt,tempeſtates tribulationum, aut certè vitiorum pati,quas & conſtanter ferre,& ſuperare iubemur,ad omnes tentationes præparati. Bene ergo,vt Matthæus euangeliſta teſtatur,hoc ipſum iuſſit dominus Ieſus,ſignificãs q & illi diſcipuli eius,& quicunq; vellent illũ piè viuendo imitari, ſe recepto in montẽ cæli,laboraturi forent in fluctibus ſeculi,probandi ad aquas contradictionis, & exaudiendi in abſcondito tempeſtatis,ad quos videlicet fluctus non eſſet ipſe reuerſurus cũ eis,niſi per præſentẽ omnipotentiã auxilij ſui. Quia verò & hoc idem euangeliſta non ſolus dixit,quia orare in montem aſcendit,prӕter eundum non eſt,quia nec tunc,cũ adhuc mortalis eſſet orauit,nec modo cũ immortaliter regnat à dextris Dei,interpellat pro nobis abſq; maxima diſtantia omnimodæ orationis,qua homo orare Deum debet,aut vnquam debuit. Quam videlicet orandi diſtantiam Lucas quodam loco exprimẽs: Et erat, inquit,pernoctans in oratione Dei,videlicet cum eſſet filius, deum patrẽ reuerenter orabat,deus ipſe reuerendus,& pro ſua reuerentia exaudiendus,cuius vita & mors ſacrificium pro nobis & iugis oratio extitit. Immortalitas autem eiuſdem nunc idoneũ noſtræ fiduciӕ patrociniũ eſt,in qua non iam vt oret proſternitur,ſed ſedens ad dexteram maieſtatis in excelſis,in eo prò nobis rectè interpellare dicitur,quòd in ſemetipſo noſtrã deo patri ſubſtantiã ſemper præſentat fidelis perorator,iuſtuſq; ac potens aduocatus. Cum,inquit,aſcendiſſent nauim, venerunt trans mare Capharnaũ. Hoc ſecundum regulã,quã Tychonius recapitulationẽ appellat,intelligendũ eſt. Prius enim anticipatur quòd trans mare Capharnaum venerint,deinde narratur qualiter venerint. Sic illud in Geneſi per anticipationem dicitur: Et creauit deus hominẽ ad imaginem ſuam,ad imaginem Dei creauit illũ,maſculum & fœminam creauit eos. Poſterius nanq; narratur qualiter primò hominem de limo terræ formauerit,ac deinde vnam de coſtis eius in mulierẽ ædificauerit. Item cũ dixiſſet ſcriptura de generationibus filiorum Noe loquens, ab his diuiſæ ſunt inſulæ gentium in regionibus ſuis, vnuſquiſq; ſecundum linguas & familias in nationibus ſuis, inferius narrat qualiter diuiſæ ſunt, dicendo: Erat autem terra labij vnius,& ſermonum eorundem. Cumq; proficiſcerentur de oriente,&c. Sic inquam,& hoc loco rei geſtæ anticipatur,moxq; ipſa res geſta hoc modò narratur [Et tenebræ iam factæ erant,& non venerat ad eos Ieſus] Ac ſi dicat,Sicut dixi,quia cũ ſero factum eſſet,aſcenderunt diſcipuli eius in nauim,itẽ & nunc dico, quia tenebræ factæ erãt quãdo aſcenderunt in nauim,& nõ venerat ad eos Ieſus,quia videlicet in monte remãſerat,quo (ſicut ante iã dixi) propter turbam fugerat ipſe ſolus. [Mare autẽ magno vento flante ſurgebat.] Hoc & tunc factũ eſt,& ſæpe fit, vt vento elemẽtari flante,mare exurgat,& quanto vehementior flatus inhorruerit, tanto magis intumeſcat,vaſaſq; vndas collidat & inuoluat. Tunc deprehẽſa in fluctibus nauicula,nunc in cælum erigitur, nunc in abyſſum demergitur,& (vt ait quidam) Nubila tanguntur velis,& terra carina. At verò tempeſtas illa,tanto miraculo domini ſuper aquas ambulantis ſedata,ſeculi turbines ſignificat quos nunc ſaluator calcat & mitigat,quãdo clamanti ad ſe eccleſiæ,pacem & quietẽ in tempore opportuno reformat. Igitur vẽtus magnus,ventus vrens,eſt diabolus,quẽ & per ventũ Aquilonem ſancta ſcriptura ſignificare conſueuit,qui tunc habens irã magnã vehementius flauit, & corda malorũ amplius furore ſuo turbauit,quando nauiculã diſcipulorũ Chriſti,ſcilicet ſanctã eius eccleſiã, vidit agi per mare huius ſeculi. [Cũ ergo remigaſſent quaſi ſtadijs xxv. aut xxx. vident Ieſum ſuper mare ambulantem,& proximum naui fieri, & timuerunt.] Matthæus euangeliſta dicit,quia quarta vigilia dominus ita venerit. Eſt autem quarta vigilia noctis ferè pars vltima, quia videlicet quatuor ſunt vigiliæ,tribus horis per ſingulas deputatis, quas caſtrorum vigiles lege militari cõmutando excubias,& viciſſim vigilãdo ſeruare conſueuerãt. Igitur & in hoc myſteriũ eſt,quòd diſcipuli tempeſtatẽ paſſuri veſpere ingrediuntur,& mane ſaluatoris aduentu viſitantur,quia à veſpera perſecutionis,vel peccati aduerſitatẽ,mane verò pacis vel iuſtitiæ paſſim in ſcripturis ſignificat proſperitatem,iuxta quod ait Pſalmiſta: Ad veſperum demorabitur fletus,& ad matutinũ lætitia.i.ſecundũ peccatũ Adæ,qui poſt meridiẽ declinante iã die requiſitus & peccator inuentus eſt,demorabitur aduerſitas mortalitatis,& ſecundum Chriſti iuſtitiam qui deſtructo peccato per mortem ſuam,matutino ſurrexit,lætitia ſuccedit immortalitatis & incorruptionis. Sane quod ait: cum remigaſſent quaſi ſtadijs viginti quinq; aut xxx. magnitudinem ſpectat miraculi,quòd cum illis aſcendentibus nauim Ieſus nõ veniſſet ad eos, tanto ſpacio vſq; ad illos ſuper mare ambulauerit. Nam cum littora curua ſint, & nonnullis in locis latus cõtinentis tenuem producat in æquora linguam,quocunq; ex tractu littoris Ieſus mare aſcenderit

Myſterium cur chriſtus nõ cũ diſcipulis rediit in nauim. Pſal. 68. Rom. 9. 1. Co. 10 Mat. 14. 2. Ti. 3. Pſal. 80. Lucæ 6. Hebr. 1. Ibidem. Rom. 8. 1. Ioan. 2 Gene. 1. 2. 5. Gene. 6. Pſal. 105 Hier. 4 Mat. 14 Myſterium auxilii dei in mane Pſal. 29. Gene. 3 Hebr. 2

magno ſatis ſpatio ſuper aquas ambulauit. Si de ſinuoſo littoris ſeceſſu aſcẽdit.xxx.ſtadijs ambulauit,ſi magis introrſum productum littus tenuit.xxv.ſtadijs mare ambulando calcauit.

Item ſi myſticũ ſenſum hic in iſtis numeris attendere libet,quando in tentationibus ſubuenit, ſiue à perfectione boni operis,ſiue à fide quoq; ſanctæ trinitatis,vt perſecutionis exturbatos viſitat,grandem curſum ſuæ dignationis perficit,& à longe deiectos in profundũ animos de longin-
Myſteri um in his numeris. quo æternæ ſtabilitatis ſuæ littore, auxiliatrix gratia procurrit. Nam xxv. ſtadiorum numerus, cum totus ſit quadratus, ex quinario in ſe ducto compoſitus (quinquies enim quinq;.xxv.faciũt) perfectionẽ boni operis intrinſecus ſignificat, quod quinq; ſenſibus corporis perficitur, & quinq; libris Moſi cõmendatur. Tricenarius aũt numerus,quẽ ſecunda vnitas. i. denarius perficit, tertio repetitus, euangelicam trinitatis fidem rectè figurat. Itaq; dum Chriſtiano vi perſecutionis vel occultæ tentationis à bono opere depulſo, Chriſtus ſubuenit,quaſi xxv. ſtadijs elongato & abſtracto ſubuenit:cum aũt ei,qui fidei quoq; damna incurrit, miſeratus appropinquat, quaſi xxx. ſtadiis longe iactatam nauiculã liberat. Et timuerunt inquit, imo præ timore clamauerunt iuxta
Mat.14. alium euangeliſtam, quia putauerunt quod ſantaſma eſſet. [Ille autem dixit eis: Ego ſum,nolite timere. Voluerunt ergo eum accipere in nauim,& ſtatim fuit nauis in terra ad quam ibant.] Hoc loco hic euangeliſta prætermittit,quod Matthæus nõ tacuit,quia Simon Petrus magnæ fidei & dilectionis ardens erga dominũ Ieſum:Domine,inquit,ſi tu es,iube me venire ad te ſuper aquas, & illo dicẽte:veni, deſcẽdẽs de nauicula,ambulabat ſuper aquas,vt veniret ad Ieſum. Hoc cõtra ſuos inimicos quoſdam hæreticos,qui ab erroris ſui qualitate,ſantaſtici dicti ſunt,veritas vtiliter prouidit,ne deeſſet Chriſtianæ fidei os aut ſpiritus,quo ſantaſticam quoq; blaſphemiã leuiter exufflare poſſet. Fuerunt aũt hæretici,qui dominũ noſtrũ nõ verũ & ſolidũ, ſed ſantaſticum corpus habuiſſe dicerent,hoc argumento nimis infirmo abutentes,quia ſuper aquas ambulauit. Si
Mat.14. inquiunt ſuper aquas ambulauit, ſantaſticũ & non verum corpus fuit. Hoc dixerunt tam imperiti quã impij,tam hebetes quam audaces. Nam eiuſdẽ autoritatis veritas, eiuſdẽ & eadẽ veritatis authoritas,Petrum refert ibidẽ ſuper eaſdem ambulaſſe aquas,& non ante cœpiſſe mergi,quã timeret, videns ventũ validũ venientẽ,fortaſsis in ſignũ & portentũ futuræ negationis,quia di-
Mat.26. cturus erat, flante magno vento diaboli in prætorio diaboli: Non noui hominẽ,neſcio quid dicis. Conſequitur ergo,vt Petrũ quoq; verũ fuiſſe hominem,verũq; corpus habuiſſe denegent,quia & ipſe ſuper aquas ambulauit eaſdẽ. Sed Petrũ verũ fuiſſe hominẽ,imo purũ hominẽ,id eſt,ſolummodo hominem,non etiã Deum fuiſſe,negare nõ poterant. Conſequebatur vt hoſtes & negatores veræ humanitatis Chriſti obmuteſcerent,quia nõ poterant vno eodemq; pro facto,de Chriſto & Petro contraria rationabiliter prædicare,ſcilicet vnum ambulantem ſuper aquas,verũ & purũ hominẽ extitiſſe:aliũ aũt,quoniã idẽ feciſſet,verũ hominẽ nõ eſſe,verum corpus nõ habuiſſe. Tandẽ diſcipulis Ieſu tranquillitate reddita, optato littore potitis,cum enim vellent eũ accipere in nauim,ſtatim (inquit euangeliſta) fuit nauis ad terram quã ibant. Notandum diligenter eſt,
Quatuor neceſſitates hoim̃ pfiguratę à quib⁹ Chriſt⁹ liberat. quadrifariã diſtinctas miſerorũ neceſsitates, & nihilominus quadrifariam diſtinctionem miſericordiarum domini confitentiũ illi,quas in Pſalmo cvi. propheta contexuit, in his domini noſtri factis eodẽ ordine præfiguratas eſſe, quo idẽ propheta illas dulciſona digeſsit confeſsione. Propheta nanq; ſpirituali oculo præuidens gratiã Dei,in tempore beneplacito vocantis, iuſtificãtis, & magnificantis eos,quos præſciuit & prædeſtinauit,conformes fieri imaginis filij ſui, noſque intuens,qui à ſolis ortu vſq; ad occaſum, in aquilone & mari, longe à Deo eramus diſperſi. Pri-
Rom. 8. mam vocationem noſtram domino cõfitens:Errauerunt,inquit,in ſolitudine,in inaquoſo,viam
Prima ante baptiſmũ. ciuitatis habitaculi non inuenerũt, eſurientes & ſitientes anima eorum in ipſis defecit. Et clamauerũt ad dominũ cũ tribularẽtur, & de neceſsitatibus eorũ eripuit eos. Quod vtiq; in eo fit,quod
Pſal.106 per regenerationẽ aquæ & ſpiritus ſancti,deducimur in viã rectã,vt eamus in ciuitatem habita-
Ioan.3. tionis,quã aliter inuenire non poſſemus, ſicut ipſe ait : Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto nõ poteſt intrare in regnũ Dei. Hoc aũt præfiguratũ in eo ſupra dictũ eſt, quod abeuntem
Secũda in peccatis poſt baptiſmum. dominũ trãs mare Galilææ,multitudo magna eſt ſecuta. Secunda diſtinctio miſericordiarũ in pſalmo hæc eſt. Quia confregit portas æreas,& vectes ferreos confregit. i. actualia peccata quæ poſt baptiſmum quam plurimi lætaliter incurrunt, præ ſuæ fortitudinis ſpiritum ad pœnitentiam peccatores excitando diſſoluit,ſuſcipiens eos de via iniquitatis eorum,mox vt propter iniuſtitiãs ſuas humiliantur,& aſſumunt pœnitentiæ luctum. Item & hoc in eo præfiguratũ eſt,quia faciebat ſigna dominus noſter ſuper his qui infirmabantur,vt videntes turbæ, celerius ſe ſequerentur.
Tertia in fame panis cœleſtis. Tertia nihilominus earundem miſericordiarũ confeſsio illorum eſt, qui famem ſimul & tædium habentes audiendi verbum Dei, cum fuerint prius & per baptiſmum ab omni peccato, & poſtmodum per pœnitentiam ab iteratis criminibus iuſtificati, rurſus appropinquant morti, obliuiſcentes manducare panẽ ſuum,id eſt, præ tædio non valentes aſpicere illum, in quo vere viuit homo, panem, ſcripturarum. De quibus continuo pſalmus prædictus ita ſubiungit : Omnem eſcam abominata eſt anima eorum, & appropinquauerunt vſque ad portas
Deut.6. Pſal.106 mortis. Non enim ſicut fames panis eius, quo ſolus exterior homo viuit, ſic ſe habet fames

quoque

quoq; panis ſpiritualis, qui eſt ſermo Dei. Siquidem in fame panis huius corporalis graue deſi-
derium eſt, in ſaturitate faſtidium: in fame autẽ panis illius, id eſt verbi Dei, graue eſt faſtidium,
in ſaturitate deſiderium. Bene ergo de eiuſmodi dictum eſt: omnem eſcam abominata aſt ani-
ma eorum, quia videlicet ſiliquas gentilium poetarum, aridumq; & vacuum Tullianæ facun-
diæ fœnum, tanquam grandes delicias eſuriunt, ſcripturas autem prophetarum & ſanctorum
patrum, tanquam inanem paleam faſtidiunt. Quod quidam magnus diuini conuiua ſermo- Verba
nis iam effectus, ſi quando (inquit) in memetipſum reuerſus, prophetas legere tentaſſem, ſer- Hiero-
mo horrebat incultus, quia lumen cæcis oculis videre non poteram, quod tamen non oculorum nymi.
culpam putabam eſſe, ſed ſolis. Sed de huiuſmodi quoq; neceſſitatibus ac tribulationibus domi
nus, vt in his quoque confitentur illi miſericordiæ eius, liberauit eos: Et miſit, inquit, verbum Pſal. 10
ſuum & ſanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum, vt panem ſcripturarum & ipſi man-
ducantes & aliis frangentes, ſacrificarent ſacrificium laudis, & annunciarent opera eius in exul
tatione. Et hoc maximè in ſupradictò miraculo ſignificatum eſt, dum de paucis panibus refecti
homines illi hoc opus laudauerunt & annunciauerunt, quia hic eſt vere propheta qui vẽturus eſt
in mundum. Quartum neceſſitatis periculum, vel quarta confeſſio miſericordiarum, recto-
rum vel prælatorum ſanctæ eccleſiæ eſt, qui dum inquietis turbis præſunt, multis curarum per-
ſecutionumq; fluctibus tribulantur, tandemq; auxilio domini viſitãtur, & de neceſſitatibus edu-
cti ſuis magnifice lætificantur. Ipſi nanq; ſunt de quibus continuo Pſalmiſta: Qui deſcendunt, Ibidem.
inquit, mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis, ipſi viderunt opera domini, & mi
rabilia eius in profundo. Horum periculum, id eſt, ſpiritus procellæ, dicente. i. permittente do-
mino, ſtat & inualeſcit vt exaltentur fluctus eius, vt qui nunc per contemplationem aſcendunt
vſque ad cœlos, repentè deſcendant vſque abyſſos ſeditioſis turbis agentibus, turbenturq;
& moueantur ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorũ deuoretur. Nam & Moyſi ſapientia tali con
turbatione deuorata eſt, quia exacerbauerunt ſpiritum eius, & diſtinxit in labiis ſuis, quia videli
cet ſolita fide tunc non eſt locutus ad aquas contradictionis: horum, inquam, periculum & ſubue Pſal.106
nientium miſericordiarum laudabile miraculum in eo ſignificatum eſt, quòd diſcipulis nauigan
tibus (vt prædictum eſt) mare magno vento flante ſurgebat, & dominus ambulans ſuper a-
quas, veniensq; ad eos ſtatuit procellam eius in auram, & ſiluerunt fluctus eius, & lætati ſunt
quia ſiluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum. Statim enim (vt prædictum eſt) Pſal.105
fuit nauis ad terram quam ibant. Sequitur: [Altera die turba quę ſtabat trans mare vidit quia
nauicula alia non erat ibi niſi vna, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis in nauim, ſed ſoli Quomo
diſcipuli eius aſcenderant. Aliæ vero ſuperuenerunt naues à Tyberiade, iuxta locum vbi man do vidit
ducauerunt panem, gratias agentes domino.] Vidit, inquit, turba quia nauis alia non erat hæc tur-
ibi niſi vna, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis Ieſus. Hoc apertè dictum eſt. Sed quando ba.
hoc turba illa vidit? Altera inquit die, videlicet quando nec ipſa nauicula iam ibi erat, vt po-
te quam procedente veſpera diſcipuli ſui aſcendentes (vt ſupra dictum eſt) venerunt Caphar-
naum. Ergo non corporali tunc viſioni, ſed viſu vidit memoriæ. Igitur ſimplici quidem elo-
cutione, ſed aperta ſatiſque clara ſignificatione ſanctus Euangeliſta nobis innuit turbam il-
lam multum attonitam, valde ſollicitam trans mare ſtetiſſe, & comperto à ſuperuenienti-
bus quòd Ieſus cum diſcipulis ſuis eſſet trans mare in altera parte, coniecturali collatione
miraculum quod non viderant inueſtigaſſe, videlicet præterita reſpiciendo, ſcientes nullam
aliam nauiculam ibi ſtetiſſe. Ieſum autem cum diſcipulis ſuis non aſcendiſſe, igitur aut pe-
dibus illum ſuper mare ambulaſſe, aut in modum Heliæ quem ſpiritus domini plerunque 1.Reg.18
de loco ad locum transferebat, iſtum quoque, quem vere magnum prophetam eſſe paulò
ante dixerant, ſpiritu domini trans mare raptum fuiſſe. [Cum ergo vidiſſet turba quia Ie-
ſus non eſſet ibi neque diſcipuli eius, aſcenderunt naues & venerunt Capharnaum quæren-
tes Ieſum. Et cum inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc veniſti?] Er-
go, inquit, quia aliæ naues ſuperuenerunt, & ſic transfretandi facultatem habuerunt ad quæ
rendum Ieſum. Aſcenderunt vt quærerent eum, & inuento: Quando, inquiunt, huc veniſti. Intẽtio
non auſi dicere: Quare huc tam cito veniſti? Nam intentionem, qua illum quærebant, vel eorũ qui
concilium quod in deſerto conceperant, vt raperent eum & facerent regem ſuper ſe, tutum Ieſum
fore nondum arbitrabantur, in ciuitatibus prodere, quippe nondum confirmati, nec conſenſu quære-
eius animati, vt poſtulabat negocium tantæ rei. Maluiſſent ergo tardaſſe illum in deſerto, do- bant. i.
nec acclamato vel ſublimato ſuper ſe rege, datiſque ſacramentis militaribus, belliciſq; or- vt regẽ
dinatis functionibus, Primum in ipſum tetrarcham Galilææ Herodem, deinde in cæteros facerẽt.
regni Iudaici tetrarchas armati ſigna inferrent, ſicque liberato regni Dauidici ſolio, Ro-
mam ipſam cum toto quod ſub illa erat mundi imperio, tanti principes facti, rege ſuo præ-
eunte ſubiugarent, ſicq; implerent prophetiam dicentem: Et poſſidebit domus Iacob, qui ſe
poſſederant. [Reſpondit Ieſus & dixit: Amen amen dico vobis, veniſtis ad me, non quia
vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus & ſaturati eſtis.] Fidei quærenti intellectum

eorum quæ ab hoc loco veritas dicere incipit, ante omnia ſcire cōuenit (inquantū poſsibile eſt) qua intentione ea dixerit, illamq́ præ oculis habere, vt in luce eius faciem agnoſcat, eiuſque verbi qualis ſit, & aduerſus omnem corporis & ſanguinis Chriſti inimicum, hæreticum iudicare vel

Hic incipitur tractatus de eucharistia

diſcernere queat indubitanter, qualis non ſit. Eſt autem hoc in eius intentione cōſiderandum, quod eadem via, per quam vita excluſa, morsq́ admiſſa eſt, mortem excludere, vitáq́ homini reducere parat, ſcilicet per credulitatem rei, quam conſtat inuiſibilem eſſe, nec humana ratione poſſe cōprehendi. Scimus enim quia primi parentes noſtri acquieuerūt diabolo mendaci, & mēdacium (cuius ipſe pater eſt) loquenti ac dicenti: Nequaquā morte moriemini. Scit enim Deus quia quacunq́ die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. Nunquid dixerunt, quomodo poteſt hoc lignum oculos noſtros aperire, ſcientiā boni & mali afferre, deos nos efficere? Hoc igitur ſciendum eſt, quia quemadmodū peritus medicus ſecundum morbi naturam, quā nouit, antidotum temperat, & dicit ægrotanti, quia tale venenum bibiſti, vel talem herbam, aut quamlibet rem malam comediſti, niſi hoc illi contrariū ſumpſeris,

Gene. 3.

viuere non poteris. Sic author vitæ, cum dicit: Niſi manducaueritis carnem meā, & biberitis ſanguinem meum, nō habebitis vitam in vobis. Hoc per ſummam iuſtitiam intendit, vt quantū homo mendacio credidit, tantū credat veritati: quantum credidit deceptioni ſuperba præſumptione, tantū credat redemptori humili ſubiectione, tanta fide comedat panē, & bibat calicem Chriſti, quanta infidelitate comedit fructū vetitæ arboris, vt de iſto credant plus quā videre poſſit, qui de illo plus q̄ videbat, & omnino plus & aliud quā eſſe poterat, nulla ratione adductus credidit. Sed iā ad ipſa vitæ æternæ verba veniendū eſt: Amē amē dico vobis (inquit) veniſtis

Rex Chriſt9

ad me, nō quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Rex iſte, qui nō ab hominibus fit, ſed homines ad regnum ſuū colligit, non reges de ſoliis ſuis eiicit, vt ſedeat ipſe pro illis, ſed cupiditatem euertit, & charitatē cōſtruit in cordibus noſtris. Nam quod iſtis hominibus dicit, omnibus cupiditatis ſatellitibus dicit: in quibus tametſi Chriſtū ſequi, vel Deū quærere videantur, tamen tunc verè cupiditas regnat, ſi Deū propter aliud quā propter ipſum quærunt aut ſequuntur. Cū igitur audimus dicentē regē iſtū: Veniſtis ad me, nō quia vidiſtis ſigna,

Quidā recta, quidam iniqua intētione veniunt ad Chriſtū

ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis, ad cor ſuū quiſq́ noſtrū redeat, & interroget ſemetipſum, qua mente ad thronū vel menſam eius adeat. i. quid deſiderans ad ſanctum altare eius accedat. Sunt illic ſigna quæ fecit Ieſus, ſunt & panes quibus qui accedunt, paſcuntur, & qui nihil aliud eſuriunt, ſaturantur. Signa quæ facta ſunt ſuper his qui infirmabātur, illa ſunt quibus ſanamur, myſteria incarnationis, natiuitatis, paſsionis, reſurrectionis & aſcenſionis eiuſdē domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui propter hæc veniūt gaudētes, & gratias agentes, quod ea videre meruerunt tēpore quidē præterita, virtute aūt ſemper præſentia, & ſancto deſiderio paſcuntur in his, nō illos tanq̄ raptores ſuimet rex Chriſtus refugit, ſed ille ciues & domeſticos ſuos agnoſcit, vt faciat il-

Ephe. 2. Lucæ 17

los inuenire quod quærunt, quia iam intra illos eſt regnū Dei, iam ſunt ipſi intra regnum charitatis. Panes autē regis eiuſdē Chriſti, panes (inquam) multi non vnus panis: non enim de illo vno pane, qui eſt ipſe Chriſtus, ſed de panibus eius nunc agitur. Panes ergo Chriſti regis ſunt illi, qui pro mercede conſtituti, iuſta & antiqua lege debentur his, qui altario deſeruiunt. Qui ſoli huic mercedi inhiant, & ob hanc ſolam ſacri altaris miniſterio ſe ingerunt, raptores regis, & per-

Deut. 25 1. Co. 9. Attēdite o ſacerdotes vt rectè ſeruiatis domino Rom. 13 Amos 6.

uaſores regni ſunt, importunum ornantes ſolium, intempeſtiuum portantes ſubſellium. Dicit eis rex tam acriter quàm ſapienter: Amen amen dico vobis, veniſtis ad me nō quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Ac ſi dicat: Vos vtiq́ non me, ſed mea diligitis: nō quod ego ſum, ſed quod eſt ſub me quæritis, non mei ſed menſæ meæ vos eſtis amici. Manducatis ex panibus meis, & ſufficit vobis. Saturati eſtis: Non enim iuſtitiam eſuritis aut ſititis, ſed ſolo ventre ducimini, ſolam curam carnis facitis in concupiſcentijs. Et hæc eſt beatitudo veſtra, totaq́ ſaturitas, ingredi pomparicè domum domini, comedere agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Cum nihil aliud quærentes canitis ad vocem pſalterij, ſicut Dauid putauit vos habere vaſa cantici, & nihil patimini ſuper contritione Ioſeph. Verè enim nō cōpatimini,

Mat. 26.

neq́ compaſsione charitatis paſcimini in contemplatione ſignorū, quæ videtis, id eſt, myſteriorū, quæ in altari cōmemoratis, nihilq́ omnino patimini ſuper contritione dicentis: Hæc quotieſcunq́ feceritis, in mei memoriā facietis. Quid igitur dicā, quo facto regem, quē quæritis, nō rapaci cupiditate, ſed ordinata charitate apprehendere poſſitis. [Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitā æternam.] Operamini (inquam) non cibum qui perit. Cibus ille quo ſaturati eſtis, propter quem vos ad me venitis, vt iterum ſaturemini, quia iterum eſurietis quotidie perit, & quoties intrat in os, toties in ventrem vadit: in ventrem (inquam) & nō in mentē vadit, & in ſeceſſum emittitur, & ſic perit. Talem cibū non dico, vt operemini, nō cōmoneo, vt pro illo

Matt. 15.

ſoliciti ſitis, non inuito vos, vt propter illum ad me veniatis. Non enim ad hoc in hunc mundū veni, vt impleam horrea veſtra ſaturitate huiuſmodi, & vino torcularia redundent, vnde amplius grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate, & curis ſæculi. Iam quippe ſufficit diei veſtro malitia ſua hæc, ita vt diem illum prouidere non poſsitis, qui tanquā laqueus ſuperueniet

vni-

vniuerſo orbi, ſed illum potius cibum dico vt operemini, qui permanet in vitam æternam, id eſt qui in hac mortali vita manducatus, ad hoc valet, ad hoc proficit, vt vitam det mundo æternam. Hunc talem cibum operamini. [Quem filius hominis dabit vobis.] Dabit, inq̃, non dedit: ne forte talem cibum vel tales cogitetis panes, quales manducaſtis (vt prædixi) & ſaturati eſtis, quia videlicet non aliud eſuritis, quia vos eſuriem ſitimque iuſtitiæ non habetis. Illum vobis cibum benedictione ſua multiplicatum dedit, & non dabit nec aſſueſcetis, hoc rege, in otio, ciborũ abundantia crapulari, remota iam à vobis pœna, qua iuſte operatur homo terram in ſudore vultus ſui, hunc autem cibum non dedit, ſed dabit, cum vos opus eo cibo dignum operati fueritis. Tunc, inq̃, & non ante vobis dabit. Quare? [Hunc enim pater ſignauit.] Idcirco non niſi operantibus dabit hunc cibum filius hominis, quia pater hunc ſignauit, hunc à communibus ſignis certo & proprio ſigno ſuo diſtinxit, vt cũ alios cibos omnes bonis ac malis operantibus, & otioſis cõmunes fecerit, eadem largitate, qua ſolem iſtum viſibilẽ facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: ſolum hunc panem, hunc cibũ, de quo nunc loquor vobis, nunq̃ dare velit niſi dignis, id eſt, operantibus opus Dei. Ita ſignauit, ita clauſis omnibus cœlorũ portis apud ſe continuit, vt non cum cibis communibus patiatur à canibus vel porcis inueniri. Quo autem ſigno hunc ſignauit? Magno plane & reuerendo ſigno. ſ. nomine ſuo. Dixit enim de hoc pane viuo, & eſt nomen meũ in illo. Nomen quod eſt dominus Deus ac Dei filius, huius panis proprium ſignum eſt. Cui enim angelorum & hominũ dixit aliquando: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Hæc & huiuſmodi nomina, quæcunq̃ ſunt diuinæ naturæ, propriè panis huius ſigna, imo vnum proprium ſignum ſunt. Præterea ſignauit hunc eundem, nondum quidem in re, ſed iam dudum in prædeſtinatione, mox autem ſignabit in re, ſigno quod omnes videbitis, quãdo coquetur hic panis igne paſſionis, vt abſq; ſigno ſuo, quod eſt ſua crux, nõ detur ad manducandũ alicui, nec ab aliquo poſſit niſi per hoc ſignum agnoſci aut inueniri, capi vel manducari. Igitur cũ dixiſſet dominus: Operamini cibum qui permanet in vitam æternam, iam nil ſupereſſe videbatur operarijs illis tam promptis, qui quæſierant rapere illum, & facere regẽ ſuper ſe, niſi vt deſignato ſibi opere admitterentur ad promerendum cibũ, qui non poſſet perire. Nam in ſe moram nullam fore, auida ſpe præſumebant, quin facerent, quicquid præciperet largitor tanti ſtipedij rex. [Dixerunt ergo ei Iudæi: Quid faciemus, vt operemur opus Dei?] Sed iſtis tam fortibus tamq̃ humeroſis regni Dei operarijs, quàm non aſperum iugum, quàm non graue onus rex iſte imponat audiamus. [Reſpondit Ieſus & dixit eis: Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem ille miſit.] Hoc opus Dei tantæ ſuauitatis ac lenitatis iugum vel onus eſt, vt ei nulla ſeculi libertas, aut otium valeat comparari. Delicioſum opus certè, & dulce omni homini, ſi ſcirent omnes filij Adæ dulcedinem eius experiri, euaporato ſenſu carnis, vel inflatione miſeræ vanitatis, quæ ex prima radice, id eſt, ex primo parente in cunctos humani generis ramos & fructus nimis pertinaciter ſeſe effudit. Hoc enim opus & non aliud, datum eſt primo homini, quando tulit eum dominus, & poſuit in paradiſo voluptatis, vt operaretur & cuſtodiret eum. Quid enim laboris arbitramur illi fuiſſe iniunctũ ab eo quod dictum eſt, vt operaretur & cuſtodiret eum? Putamus ne q̃ impoſitum fuerit illi hoc operis, vt operando, in ſudore vultus ſui veſceretur ex omni ligno paradiſi, aut vt poma paradiſi cuſtodiret, ne dirutis ſepibus aliquis predo nocturnus illa decerperet? Ergo quod dictum eſt: vt operaretur & cuſtodiret eum, hoc eſſe intelligere debemus, vt creatori ſuo in laude & gratiarum actione fidelem animum gereret, pluſq; Deum quàm vllam Dei creaturam diligeret, & credendo conſilio eius, paradiſum ſeruaret ſibi, ne peccando habitationem eius amitteret. At ille ingratus, cum antequam operandi præceptum accepiſſet mercede operis donatus eſſet (prius enim in paradiſum tulit eum Deus foris plaſmatum, q̃ operandi daret illi præceptum) ingratus, inquam, ſuaue iugum, & leue onus abiecit Dei, & domini creatoris ſui. Quid. n. aſperitatis aut grauitatis habebat, imperio credere dicentis: Ex omni ligno quod eſt in paradiſo comedes, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas, quacunq; enim die comederitis ex eo, morte moriemini? Igitur opus Dei omni ocio ſuauius, hoc eſt, vt credatis, inquit in eum quem ille miſit. Hoc maximè & ipſa diffinitio credendi in eum palam dabit intelligi. Quid eſt enim in Deum credere, niſi Deum non propter ſua, ſed propter ſeipſum diligere? Nam qui Deum propter aliud quàm propter ſeipſum quærunt (quemadmodum iſti, qui veniebant ad dominum Ieſum, quia non ſigna viderunt, ſed quia manducauerunt ex panibus, & ſaturati ſunt) nec Deum diligere, nec in Deum credere dicendi ſunt. Aliud enim eſt credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Poſſunt quidem credere Deo, vel credere eſſe Deum, ſed credere in Deum nullatenus dicendi ſunt. At illi, qui Deum non propter temporale emolumentum, ſed propter ipſum diligunt, verè in Deum credere dicendi ſunt. Et hi profecto guſtauerunt, guſtuque ſuaui experti ſunt hoc opus Dei, quod eſt credere in Dei filium, opus eſſe ſine labore, iugum ſine aſperitate, onus ſine grauitate. Ergo quod ait: vt credatis in eum, quem ille miſit, idem eſt ac ſi dixiſſet, vt non propter panes quos manducaſtis, ſed propter meipſum ad me veniatis. Sed omnes amici huius mundi nõ eo ſpiritu aguntur, vt cõfitentes

Luc. 11. Mat. 6. Luc. 11. Gene. 3. Textus addit de us. Mat. 5. Exo. 23 Hebr. 1. Pſal. 2. Opus Dei oĩ opere dulcius. Gene. 2. Ingratitudo primi hõis. Credere i deũ, eſt deũ propter ſeipſum nõ propter ſua diligere. Rom. 9.

Chriſtum dicere poſſunt ei,non tua ſed teipſum quærimus. [Dixerunt ergo Iudæi: Quod ergo ſignum tu facis vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres noſtri manducauerũt manna in deſerto,ſicut ſcriptum eſt: Panem de cœlo dedit illis manducare.] Nonne ergo veritas verum dixit, quòd iſti homines veniebant ad eum,non quia viderant ſigna,ſed quia de panibus manducauerant,& ſaturati fuerant.i. quia non illud propter quod ſigna faciebat, ſed ipſa ſigna quærebant,ea maxime quæ non animæ ſed ventri proficerent . Cum enim dixiſſent: quod ſignum tu facis vt videamus & credamus tibi,quid operaris? continuo quaſi Ieſus interrogaſſet: quod ſignum vultis vt faciam vobis? Patres noſtri, inquiunt, manducauerunt manna in deſerto,videlicet quicquid feciſſet aut dixiſſet ad veram pertinens vitam, nihil actum crederent, niſi vltroneis diuitijs impleret eos vſq; ad omnem nauſeam. Et vide nunc quàm irreuerenter pulſant dominum vani tentatores,quaſi iam illum in conſortium adduxerint ſuæ vanitatis,à concluſione incipiunt ſic: Quod ergo ſignum tu facis? Ac ſi dicant: Dixiſti hoc eſſe opus Dei,vt credamus in te quem ille miſerit. Magnã profectò gloriam quæris,nec paruo ſigno tibi debet concedi. Quod ergo ſignum tu facis? quid operaris? An quia de quinq; panibus hordeaceis quinque milia hominum ſemel ſatiaſti? Hoc valde parum eſt ad hoc vt credamus tibi. Maius fuit, quòd patres noſtri manducauerunt manna in deſerto,non panem de terra creatum,ſed de cœlo datũ, non quatuor aut quinq; milia hominũ,ſed exceptis paruulis & mulieribus ſexcenta milia pugnatorum,non ſemel aut bis,ſed totis quadraginta annis. Quid tale tu operaris? Nunquid tu mandaſti nubibus deſuper,vt ianuas cœli aperuiſti, & pluis nobis manna ad manducandum, & panem cœli das nobis,vt panem angelorum manducet homo, & cibaria habeamus in abũdantia? Nonne hęc contulit nobis Moyſes,& tu maiora quoque conferre debes,ſi te vt aſſeris miſit Deus pater. Non minoribus, imò maioribus ſignis vt credamus tibi efficere debes. Hoc modo tentantes,ipſa tentationis preſſura putabant extorquere ſe poſſe quicquid ille facere poterat, quaſi ſe continere non valens, & feſtinans ad gloriam, mox talia facturus eſſet ſigna, qualia ſuperba ipſorum cupiditas ambiebat. Equidem nec nunc cum homo factus eſſet,manus eiuſdem domini qui coram patribus eorum illa fecit mirabilia erat inualida,vt iterum plueret ſuper eos ſicut puluerem carnes, & ſicut arenã maris volatilia pennata & cætera faceret talia, ſed ſicut illi tentatores horum tentatorum patres non potuerunt ſatiari à miraculis, niſi ſolis mortibus ſuis, tentantes & murmurantes tam diu,donec deſertum implerent cadaueribus ſuis: ita iſti filij illorum nullo miraculorum genere vel multitudine ſatiari potuiſſent,niſi ſolo ſigno Ionæ, quo ita cõtriti & deſtructi ſunt cum templi & ſacerdotij ſui veteribus vmbris, quomodo cucurbita quæ obumbrabat capiti eiuſdem Ionæ,ſub vno ſolis ictu exaruit. Si enim poſtq̃ filius hominis tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ fuit, in ſtatu ſuo Iudæa vel ſynagoga permanſiſſet, non magis quieuiſſent aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius inſanire,q̃ patres eorum,niſi in deſerto proſtrati fuiſſent,ceſſaſſent tentando,murmurando,aduerſus Deum conſurgere,quid ergo ſaturatis illis & ſuperflua quærentibus,æterni ac neceſſarij dominus cõuiuij dicat: omnis famelicus exaudiat, qui non propter cibum pereuntem, ſed propter eum qui permanet in vitam æternam ad tantum regem accedere, & coram illo ſemper aſſiſtere deſiderat. [Reſpondit ergo Ieſus & dixit ei: Amen amen dico vobis, non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed pater meus dat vobis panem de cœlo verum.] Non, inquit, patres veſtri,non Moyſes patrum veſtrorum illorum omnium,qui manna manducauerunt maximus,dedit vobis panẽ de cœlo,ſed pater meus: nõ dico dedit,ſed præſenti tẽpore dat vobis panẽ de cœlo verũ: panẽ, inquam,verum, id eſt,non pereuntẽ,ſed permanentem in vitã æternam. Sicut ſcriptum eſt: Dicitis panem de cœlo dedit illis manducare. Verè dico vobis,non ſicut hæc ſcriptura prophetica dicit,tunc factum eſt,quando manna manducauerunt patres veſtri,ſed ſicut futurũ erat vt aperirentur ianuæ cœli quę propter peccatum antiquum clauſæ fuerant humano generi:& vt panem angelorũ manducaret homo,tunc præfiguratum eſt,quando illo pane patres veſtri alti ſunt in deſerto. Nam ſicut aqua illa,quæ tunc de petra percuſſa profluxit,vt biberent patres veſtri,romphæam quæ ante paradiſum poſita eſt nõ extinxit,ſicut illud manna nec cibus angelorum extitit,nec vitam angelicam patribus veſtris dedit. Hoc loco ſilendum nõ eſt,malè quoſdam ignotos,ſed abſconditi nominis hoĩes opinari, ſuis quoq; defendere dictis & ſcriptis, panẽ verum & potum,quem in ſancto altari ſumimus,nihilominus patres illos mãducaſſe tunc temporis & bibiſſe,& nihilomagis hoc eſſe verum corpus & ſanguine Chriſti, q̃ fuit illud manna quod ille populus comedit,& illa aqua quã de petra productam non ſolus populus,ſed iumenta biberunt. Huic errori ſuo pro maximo argumento adhibent authoritatem apoſtoli dicentes: Et omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt,& oẽs eundem potũ ſpiritualem biberũt. Bibebãt autem de ſpirituali conſequente eos petra: Petra autem erat Chriſtus. Itaque cum præſenti veritatis authoritate,dicentis: Amen amen dico vobis: Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed pater meus dat vobis panem de cœlo verum, aduerſus hanc deteſtabilem præſumptionẽ, quamlibet paucis reſpondendum eſt. Primoq; dicendum, Apoſtolum non eo ſenſu dixiſſe,quo iſti accipiunt, & oẽs eandem

eſcam

Marginal notes: Tẽtatio Iudęorũ prętereũs ſigna patrum ſignis Chriſti. — Exo. 11 — Pſal. 77 — Matt. 12 — Ionæ. 4 — Panis verus non manna, ſed Chriſtus eſt p manna præfiguratus. — Pſal. 77 — Exo 16 — Ibid. 17 — Gene. 3 — 1. Cor. 10. — Verus ſenſus Apoſt.

eſcam ſpiritualem manducauerunt,& omnes eundẽ potum ſpiritualem biberunt,neq; dictiuncu
lam relatiuam,ſcilicet eandem eſcam vel eundem potum ita poſuiſſe,vt referri velit ad illã eſ-
cam illumq; potum,de quo ipſe dominus: Hoc eſt(inquit)corpus meũ,hic eſt ſanguis meus. Sed
eandẽ(inquit)eſcã manducauerunt,& eundem potum biberunt Dathan & Abyron,quã Moſes
& Aaron,eandem vtiq; Chore,quam Caleph aut Ioſue.Hoc enim intendit apoſtolus ea lectione
vt ſollicitu reddat omnẽ hominẽ,ne ſe arbitretur iã comprehendiſſe,quia cõſecutus eſt ſacramẽta
ſidei Chriſtianæ. Nã hæc omnia inquit in figura facta ſunt noſtri,videlicet vt antiquis ſciamus
experimentis,q; licet omnes baptizati ſimus in eodẽ noĩe patris & filij,& ſpiritus ſancti,& omnes
manducemus idẽ corpus & ſanguinẽ Chriſti,nõ tamẽ arbitrandũ nobis ſit,q; æquè omnibus no-
bis beneplacitũ ſit Deo,quomodocũq; viuamus,qualiacũq; poſt baptiſmũ operemur. Quia quẽ
admodũ cũ omnes illi eiſdẽ ſignis,eiſdẽ(inq̃) mali, quibus & boni fuerint glorificati,in pluribus
tamen eorũ non beneplacitũ eſt Deo,vt introduceret eos in terrã repromiſſionis,ſic nimirum nõ
cõplacebit ei,vt introducat nos in regnũ Dei,ſi fuerimus cõcupiſcentes malorũ, quemadmodũ
& illi concupierunt:ſi fornicati fuerimus,ſicut quidã ex ipſis fornicati ſunt:Si tẽtauerimus Chri-
ſtum, ſicut quidam eorum tentauerunt:ſi murmurauerimus,ſicut quidam ex ipſis murmuraue-
runt.Igitur textus apoſtolicæ literæ nemini ſuccurrit,volenti accipere ſic eandem eſcã & eundẽ
potum eſſe dictum, vt referat ad identitatem cibi & potus viuifici,quem ſumimus in cõmemo-
rationem domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed neq; illud,quòd eſcã & potum ſpiritualem idem Apo
ſtolus dicit.Nam ſi aliter velis accipere eſcã & potũ ſpiritualem,q̃ in figuram ſpiritualis contin-
gentem,& idcirco non naturali rerum ordine,ſed ſpirituali virtute prodeuntem,ipſe Apoſtolus
in eiſdẽ literis te conſtringit quantumuis recalcitrantem. Dicit enim paulopoſt: Hæc autem om
nia in figuris contingebãt.Si omnia,vtiq; & illa eſca & ille potus in figura contingebant,Proinde
non magis illud manna panis iſte verus erat,nec magis ille potus idem erat,quod iſte vitalis po-
tus,quem verè Chriſti ſanguinem credimus & confitemur,q̃ illa petra Chriſtus erat,petra vtiq;
inanimata & inſenſibilis, quam Moyſes virga percuſſit. Nam vniuerſa(vt iam dictum eſt)con-
tingebant in figura,quæ profecto nuſquam valet idem quod ipſa res quam figurat,ſicut vmbra
non eſt idem quod ipſa rei vel corporis ſubſtantia. Sed dicit aduerſarius: Nimirum & iſte pa-
nis quem in altari conſecramus, figura eſt panis viui, qui de cœlo deſcendit, non ipſe panis vi-
uus. Cuius(quæſo)authoritate canonica fretus, catholicis hoc infers auribus? Nunquid vbi di-
xit ipſe panis viuus de pane quem tenebat in manibus: Hoc eſt corpus meum, dictum eſt ali-
quid tale quale dixit Paulus,vbi cum dixiſſet:Petra autem erat Chriſtus, &c. Hæc autem (in-
quit)omnia in figura contingebant illis? Nempe ſi ipſe Chriſtus aut Euangeliſta, vel Apoſtolus
author eſſet dictionis huius, non tu eſſes redarguendus. Etiam ſi dicat quis figuratam eſſe lo-
cutionem, qua dicetur poſterius: Niſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſan
guinem,non habebitis vitam in vobis, non nobis aduerſatur, quia videlicet iſta figuratio locu
tionis veritatem rei non perimit,quemadmodũ in parabola ſeminantis, verba parabolica rem
non perimũt verè ſeminantis. Quæ enim eſt diffinitio figuratæ locutionis? Nempe cum aliud
in voce ſonat, aliud intelligendum eſt, figurata locutio eſt. Plane ergo & ſi prædicta locutio
figurata eſt, aliter enim Iudæis ſonuit, aliter Chriſtus ſenſit, rem ipſam figuratio non perimit,
ſed ipſa potius figuratio re permanente perimitur: cum de pane & vino ſignanter dicitur: Hoc
eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus. Ibi enim ſenſus Iudaicus perimitur, quia luce clarius eſt,
quod ſicut intelligebant, Chriſtus manducandus non eſt. Putabant enim, quòd concidi vellet
carnem ſuam,& manducari,in qua coutebatur quinq; ſenſibus,quemadmodum conciditur ca-
ro agni,& comeditur.Ibi, inquam, figuratio hæc perimitur, & permanet ſenſus verbi conſonus,
ſcilicet quòd panis in veram ſubſtantiam corporis eius diuina virtute conuertatur. Quòd ſi
cuiquam impoſſibile eſſe videtur,ſcilicet vt panis, qui hoc anno creuit è terra, corpus Chriſti fi-
at, & quòd vinum, præſentibus expreſſum acinis, vertatur in ſanguinem domini, conſequi-
tur vt aquam quam paulo ante de Rheno ac Tyberi, vel quolibet fonte hauſit, crucis & paſſio-
nis Chriſti ſacramento ſignatam,non credat illam eſſe,quæ de latere eius lanceato cum ſangui-
ne fuſa cucurrit,ad hoc,vt per baptiſmum ſuum lauaret nos à peccatis noſtris,vt cum hoc quoq;
negauerit, ſit ex toto corde ethnicus & publicanus, ſit homo hæreticus, poſt primã & ſecundã
admonitionem à cunctis deuitandus. Sed illud cur non credat, cũ omnis aqua, ſiue maris, ſiue
fluminũ,aut fontium,ciſternarũ aut paludum:omnis,inq̃,aqua vndecunq; ſumpta vel producta,
ſecundum ſubſtantiam ſit vna? Cum igitur vndecunq; ſumpta ſit, crucifixi domini ſacramento
admota fuerit,rationi fidelium nulla dubietas ſubeſt, quin ipſa eadem ſit, quam (vt ſupra dictũ
eſt)dominus noſter de latere ſuo profudit.Quid autẽ ſecundum ſubſtantiam niſi aqua eſt? Aqua
nempe à radicibus imbibita,per vites aſcendit,& calore ſolis paulatim vegetata,vinum fit. Itẽ
cum ex quatuor elementis homo compoſitus ſit, ſanguis vtiq; in illo ex aquæ ſubſtantia eſt.Itaq;
vinum & ſanguis ex eadem ſubſtantia ſunt humoris, & neutri horum ignis quoq; deeſt elemen-
tum. Nam & ſanguis calidus, & vinum feruidum eſt.Solummodo colore & ſapore differunt.

Ver⁹ ſenſus Apoſtoli.

Eſca ſpiritualis patrũ nõ erat ſicut noſtra eſt, niſi in figura.

Quid figurata locutio.

Ioan. 15. Luc. 18. Tit. 3.

Aqua, vinũ, et ſanguis, accidẽtib⁹ differũt, nõ ſubſtãtia.

quæ

Vinum cõſecratione fit ſanguis.

quæ profectò cum accidentia ſint, nullius in diuinis actibus momenti ſunt. Subſtantiæ quippe non accidentia computantur in numero creaturarum. Cum igitur vino verbum crucis & paſsionis Chriſti accedit, quæ ratio vetat, vt non idem ſanguis, qui pro multis in remiſsionem peccatorum fuſus eſt, debeat credi? An quia non colorem, ſaporem aſſumit ſanguinis, quemadmodum quando corrumpitur in inteſtinis corruptibilis hominis, & ſanguis horridus viſui quoque fit? Nempè incorruptibile verbum, iamque incorruptibilis & immortalis Chriſtus, hic vinum ſuum ſanguinem effecit, vt rei viſu & guſtu blande nihil inferat corruptionis.

Panis fit corpus Chriſti.

Exod. 16

Nihilominus ſubſtantia panis quatuor elementis confecta, multo magis cognata eſt verè humano corpori Chriſti quàm fuerit manna, quod in aere iuſſu Dei concretum ſupra caſtra Iſrael pariter cũ rore deſcendebat. Frumentum de terra natum eſt, & blandis fauoribus aeris aſpiratum permaturuit, non ſine aqua, pluuia, & calore ſolis, ſed vt hoc taceam, rurſus vt fieret panis, aqua commixtum, & igne decoctum eſt, & ita ſubſtantia panis peracta eſt. Cum ergo panis ille viuus, qui de cœlo deſcendit, quem (vt ſupra ipſe dixit) pater ſignauit, cum (inquam) eodem ſigno, quod ipſe eſt, ſignat hunc panem, qui (vt omnes nouimus) nuper creuit in terra, & ſignanter dicit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, audes dicere aliud eſſe quàm Chriſti corpus? Veritas dicit: Hoc eſt corpus meum, & addit, quod pro vobis tradetur, & tu dicis non eſt idem corpus? Nempe ſi non eſt idem corpus, ſi non eſt idem qui de cœlo deſcendit panis viuus, non eſt hoc corpus quod pro vobis traditur. Sed iamdudum liquet omnibus, in quo ſenſus tuus hæreat carnalis totuſque animalis, ideoque non percipiens ea quæ ſunt Dei, videlicet quia nec panis, nec vinum, aliquid de exteriori ſpecie mutauit, idcirco ſapere non potes, nec vis quod verè factum ſit corpus & ſanguis domini. Conſequitur ergo, vt cum albus epiſcopus te forte maurũ hominem baptizauerit, non credas teipſum apud Deum factum eſſe, quod eſt is qui te baptizauit. ſ. quod de filio diaboli factus ſis filius Dei, de filio mortis filius vitæ, de filio iræ filius gratiæ ſempiternæ, pro eo quod capillus tuus niger non refloruit, facieſque tua totiuſq; corporis cutis æthyopica, ſecundum colorem eius qui te baptizauit non retinuit. Quòd ſi concedere perhorreſcis, ne infideli deterior ſis, & mauis confiteri, quod quamuis de exteriori ſpecie nihil mutaueris, verè de alio corpore diaboli, quod eſt omnis maſſa perditorum, in aliud corpus Chriſti, quod eſt eccleſia, tranſieris, crede & hoc, quia panis iſte viſibilis, & vinum, quibus ex rebus tẽporaliter viuis, quamuis nihil de exteriori ſpecie mutatum ſit, in alium tranſierint, & in illum cibum potumque conuerſa ſint, qui angelorũ victus eſt, quo paſcuntur immortaliter, quia videlicet tam in hoc, q̃ in illo ſacramento, verba quæ loquitur nobis dominus, ſpiritus & vita ſunt. i. nõ carnaliter ſed ſpiritualiter, nõ ſecundũ craſsitudinẽ carnis, ſed ſecundũ mentis noſtræ ſpiritum, renouationem & reſurrectionem totam perficiunt.

1. Cor. 2 — Rom. 8. Ephe. 2. Galat. 3

Obiectiones aduerſariorum.

Sed quid dicemus magnis & magnificis paruulorum magiſtris, quibus interdũ ſuauius redolet Platonis Academia, quã hæc viuifica domini menſa: quid (inquam) dicimus eis, vbi totis viribus intenti ad expugnandam veritatem dominici corporis & ſanguinis, magnorum ſententias doctorum coram attulerint, dicentium, hunc panem ſignificauit manna, hunc panem ſignificat altare Dei, ſacramenta illa fuerunt, ſacramenta hæc ſunt, in ſignis diuerſa ſunt, in re quæ ſignificatur paria ſunt, itemq; aliud illi manducauerunt, aliud nos ſub ſpecie viſibili, quod tamen idem ſignificat virtute ſpirituali? Hæc enim & his ſimilia de non contemnendis ſumere videntur authoribus. Secundum quos & apoſtolum audi inquiunt: Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & oẽs mare tranſierunt, & oẽs in Moyſe baptizati ſunt, in nube & in mari, & omnes eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundum potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus.

1. Co. 10

Reſponſio repetita ad verba Pauli.

Quid igitur reſpondebimus eis? Et quidem iam ſuperius dictum eſt, eandem eſcam & eundem potum nequaquam Apoſtolum ad hanc eſcam & ad hunc potum, quẽ de Chriſti menſa ſumimus, referre voluiſſe, habitatoremq; eius ſpiritum veritatis & gratiæ longè alio ſenſu verba hæc protuliſſe, videlicet vt intelligas, quod eandem eſcam manducauerint, & eundem potum biberint Dathan & Abyron, quem Moyſes & Aaron, eundemq; Chore, quem Caleph aut Ioſue.

Alioquin ſi dicas, vel Apoſtolum dixiſſe intelligas, eandem eſcam illos in illis vmbris mãducaſſe, quam & nos manducamus hoc tempore reuelatæ gratiæ, & dicas cum ſupradicta quorundam authoritate, manna illud, & hunc panem mẽſæ Chriſti, in ſignis diuerſa, & in re quæ ſignificatur paria eſſe, & cætera quæ ſupra dicta ſunt, ac proinde fatearis, hunc panem non magis, quàm illud manna corpus eſſe Chriſti, nec plus ſpiritus habere virtutis, conſequitur planè, vt dicas ſacrificia agnorum & arietum, nouo ſacrificio panis & vini fuiſſe ſanctiora, veteresque panes propoſitione digniores hoc pane, qui ponitur, & ſacratur in menſa Chriſti.

Leui 22. 1. Reg. 21 Exo. 16.

Prædicta nanque ſacrificia longe ſanctiora fuerunt, quàm illud manna vel aqua illa quæ de percuſſa fluxit petra, quippe cum de ſacrificiis, vel propoſitionis panibus non niſi mundis, & ſacerdotibus, aut Leuitici generis hominibus edere liceret, illud autem manna indifferenter cuncti manducare, & illam aquam, vtpote nulla diuini nominis inuocatione ſanctificatam, licet ſpiritualem, id eſt, non naturali ordine, ſed ſpirituali virtute productam, vel ſpiritualis po-

lis potus ſignificatiuam, iumentis æque vt hominibus bibere,& canibus quoq; lambere impune Nu. 20.
licuerit. Scriptum eſt enim: Egreſſæ ſunt aquæ largiſsimæ, ita vt populus biberet ac iumenta.

Sed per Chriſti gratiam non eo vſque altiſsime ſapiant iſti ſapientes, qui tantis obiectiuncu- Iohe. 6.
lis menſam domini diuerberant: vt prædicent iumentis, non dico & brutis animalibus, quæ Prou. 26
aquam illam & ipſa biberunt, ſed iumentis quæ computruerunt in ſtercore ſuo, & canibus qui 2. Pet. 2.
reuertuntur ad vomitum ſuum, ſuibus quoque lotis in volutabro luti, hunc panem vel potum
dominicum indiſcretè tradendum eſſe prædicent: quomodo, vt prædictum eſt, illo pane, cui cō-
paratum eſſe volunt hunc panē dominicum, & illa aqua populus ac iumenta cōmuniter vti po- 1. Cor. 11
tuerunt, neq; hoc modo irritum faciant eiuſdem quoque apoſtoli iudiciū dicentis: qui manducat
& bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. In collatione ſententiarū de corpore & ſan- Sentētia
guine domini, beati Ambroſij ſententiam digne palmā obtinere indicatum eſt, dicētis inter cæ- b. Ambroſii
tera: Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus cor- aliis præ
pus ex virgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ferēda.
ipſe dominus Ieſus Chriſtus partus ex virgine? Vera vtiq; caro Chriſti eſt quæ crucifixa eſt, quæ
ſepulta eſt, verum ergo carnis illius ſacramentum eſt. Item: Sicut verus eſt Dei filius, dominus
noſter Ieſus Chriſtus, non quemadmodum homines per gratiam, ſed quaſi filius ex ſubſtantia pa-
tris, ita vera caro, ſicut ipſe dixit, quam accepimus, & verus potus eſt. Igitur etiam ſi angelus 1. Co. 10.
de cœlo nobis euangelizet ſupra dicta Apoſtoli verba, quoniam patres noſtri omnes ſub nube
fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt, &c. ſic exponendo, quod
hæc ipſa, quæ tunc in illa vmbra vel in illa nocte facta ſunt, eiuſdem fuerint virtutis, cuius iſta
ſunt ſacramenta, quæ nunc in die ſalutis fide Chriſti rutilante fiunt, vel eo cibo potuq; ſiue ba-
ptiſmo, quo baptizati ſunt in Moſe, nube & in mari, magis illos conſummatos fuiſſe, quam po- Galat. 1.
ſteriores, inter quos Samuel & Dauid qui per mare non tranſierunt, neque manna manducaue- 2. Co. 11.
runt, ſi inquam etiam angelus de cœlo hæc euangelizet, non illū tanq; lucis angelum, non in hac
ſententia, tanquam Chriſti audiemus Apoſtolum. Quod & ſi quis ſanctorum patrū tale quid Cauilli
alicubi dixit, quod à præſumptoribus in aduerſum præripi potuerit (ſicut mos eorum eſt, qui cū hæreticorū ex
venando aliquid apprehendere quiuerint, quod vibrare queant ex aduerſo veritatis, aduerſarij dictis
magis exultant, quàm ſicarius cum ciuem aut collegam conciderit) ſunt eiuſdem alia pleraque patrum.
ſcripta, quæ fidelis lector diligenter conferens, periclitanti fidei citius ſubuenire valeat. Verbi
gratia: Idem quem tenent aduerſæ quaſi patronum ſententiæ, dicit in Dauid, quia commutans
vultum ſuum ferebatur in manibus ſuis, nihil aliud ſine dubio quàm ſeipſum tuliſſe ait verum
Dauid, id eſt, Chriſtum in manibus ſuis, cum tenens panem & vinum diceret: Hoc eſt corpus 1. Reg. 21
meum, hic eſt ſanguis meus, qui & paulo poſt dicturus eſt in hoc eodem euangeliſta, & panis Mat. 26.
quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Nonne hic idem euangeliſta Iohannes dicit in
Apocalypſi: Si quis appoſuerit ad hæc, apponat ſuper illum Deus plagas ſcriptas in libro iſto, Ioan. 6.
& ſi quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ, Apo. 22.
& de ciuitate ſancta, & de his quæ ſcripta ſunt in libro iſto? Nunquid verò minus timenda
eſt hic illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis, hoc eſt
corpus meum quod pro vobis tradetur, hic eſt ſanguis meus nouum teſtamentum, qui pro mul-
tis effundetur in remiſsionem peccatorū? Cum enim illo dicente, hoc eſt corpus meum, nos ſub-
auditionē appoſuerimus, dicentes, figuratiuum vel per ſimilitudinem dictum, cum inquā illo di-
cente, hoc eſt corpus, nos dixerimus, hoc ſignificat corpus, nonne multum eſt quod apponimus
vel praua demutatione detrahimus, & ſenſum generamus, quem tantus autor, Deus & homo,
nuſquam eſt locutus, nec aſcendit vnquam in cor eius? Nempe cum obijcit quis, ſuiſq; ſcriptitat
in ſchedulis, quod itidem dixerit eadem veritas, ego ſum vitis: tam audacter quā imperite in ar- Ioan. 15.
gumentum mendoſum illud attrahit, cū ſtatim ſubſequentia verba dicentis: ſicut palmes nō po-
teſt fructū ferre à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis, manifeſte per ſi-
militudinem dictum compellant intelligi, præſertim cum non ſignanter dixerit, ego ſum hæc
vitis, ſicut ſignanter dixit, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, appoſita protinus deſcri-
ptione veræ proprietatis, de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur, de ſanguine autem, qui
pro multis effundetur. Igitur ne veniant ſuper nos plagæ nouiſsimæ, neq; apponimus neq; di- 1. Ioan. 4
minuimus quicq; diuinæ diffinitioni vel deſcriptioni, quā incarnatū verbū ore proprio deprom-
pſit, imo quia perfecta charitas foras mittit timorē, nō tam plagarū timore, quàm veritatis amore
confitemur, quia panis iſte corporeus, poſtquā ſignauerit eū pater, & vinū hoc expreſſum acinis
prælentibus, mox vt eodem ſigno ſignatū eſt, per manus eccleſiæ dicentis: vt nobis corpus & ſan Verba ſacri canonis.
guis fiat dilectiſsimi filij tui domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. vſq; in mei memoriam facietis: corpus
& ſanguis eius, qui huius traditionis autor eſt, & hoc ſacrificiū ipſe Chriſtus eſt, cuius paſsione, vt
ſacrificiū fieret, à Deo patre in veritate ſignatum eſt. Dicat nūc aliquis: Quid ergo manducaue- Quæſtio de inſti-
runt veteres ſancti, vt vitā æternā haberent? Si nō præterito tēpore dedit, ſed præſenti dat pater tutione
panē de cœlo verū, quē niſi māducauerimus, nō habebimus vitam in nobis, quō nunc vitam ha- patrum.

bent beati patriarchæ, vel prophetæ ſancti, omneſq; anteriores electi, qui anteq; pater hunc pa-
Heb.11. Rom.5. nem daret, defuncti ſunt, non accepta promiſsione, & idcirco non potuerunt manducare. Quid
enim? Nonne per vnum idemq; peccatum, mors in omnes homines tranſiit, & tam illi qui præ-
Iob.8. ceſſerunt, quam hi qui ſubſequuntur Chriſti aduentum, in vno omnes peccauerunt? Num ergo
peccatum emundari mortemq; aboleri oportuit aliter illis quam nobis, aliter nobis quam illis?
Aut nunquid dominus ſupplantat iudicium, vel omnipotens ſubuertit quod iuſtum eſt, vt non
ſecundum modum communis culpæ adhibeat communem omnibus medicinam iuſtitiæ, ſed
ſecundum mutabilitatem voluntatis ſuæ variet ordinem vel effectum vitæ æternæ. Verbi
gratia, vt dicat, vos primi ſola fide perficimini, vos alij per circunciſionem conſummamini,
vos tertij, niſi baptizemini, & niſi carnem meam manducetis, & ſanguinem meum bibatis,
Reſponſio. non habebitis vitam in vobis? Huic obiectioni opportune reſpondendum eſt: Cum pri-
mum nemo ſit qui dubitet, ſanctos omnes ab origine mundi expectaſſe hunc redemptorem ge-
neris humani, nec aliter eos potuiſſe paradiſo reſtitui, niſi veniſſet prius hic agnus tollere pec-
cata mundi, illud quoque ſcire oportet, quod ob cauſas antiquas certas & notas, cum his duo-
bus ſalutis noſtræ ſacramentis neceſſariis, ſcilicet, baptiſmo corporiſq; & ſanguinis ſui cibo po-
Gen.3. tuque illum venire oportuerit. Nec enim aliud tunc intendit, cum ſecundum iuſtitiæ ſimul &
miſericordiæ ſuæ conſilium immutabile, primum hominem lapſum per cibum vetitum requi-
ſiuit, dicens: quare hoc feciſti? videlicet ſtirpem eius tamdiu perſequuturus, donec culpam ean-
dem humiliter recognitam, & pia confeſsione damnatam ipſe gratiæ ſuæ flumen aboleret, & ſic
demum verum vitæ lignum, quod ipſe eſt, aduerſus cibum illum, quem præſumpſit, come-
dendum apponeret. Aliter quippe deſtrui non poterat peccatum illud, quod homo credens
diabolo plus quam Deo, cibum vetitum ſuperba intentione comedit, niſi vt iterum plus cre-
dens Deo quam diabolo, econtra cibum imperatum humili ſubiectione comederet idem homo.

Peccatũ Adę per ſacrificium deſtrui nõ poterat. Vt ergo iuſta ratione peccatum deſtrueret iuſtitia ſempiterna, peccatorem eiectum eueſti-
gio ſubſecuta eſt inexhauſta miſericordia, nec ante reuocare deſtitit, donec in filiis hominum
fidem inueniret, & humilitatis voces ſibimet reſpondentes audiret. Cœperunt enim homines
miſeriis eruditi, malitiam ſerpentis deceptoris agnoſcere, & cum execratione refugere, & in con-
Gene.4. demnationem cibi illius, quem ab illo perſuaſus homo contra Deum comederat, ſacrificia
decimaſque, & hoſtias pacificas Deo creatori offerre, cupientes cibi illius maledictionem tali-
um comeſtione ſacrificiorum, cum inuocatione diuini nominis expurgare. Sed non poterat
brutum pecus: verbi gratia, ſimplex & innocens agnus, quem in condemnationem malitioſi
& noxij ſerpentis obtulit Abel, non poterat inquam pro offerente ſe homine brutum pecus
loqui, iuſtitiam non poterat offerenti ſe, conferre, quam non habebat, vitam æternam. Ita
ergo præparatis eſurientibus, cum ſinus Abrahæ iam ex ipſis eſſet impletus, patefactis in ple-
nitudine temporis cœli ianuis, dedit pater hunc panem viuum & verum, panem ſignatum,
Quomodo Chriſtus factus eſt cibus mortuorũ & viuorum. panem angelorum. Qui cauſam habens eandem cur veniret, quam habuit in paradiſo,
cum primum hominem requireret, ſcilicet vt cibo, per quem homo perijt, oppoſitum cibum
daret, præcedente merito humilitatis & fidei, præcepto patris aduerſus lignum ſcientiæ boni
& mali ipſe fructus vitæ æternæ in ligno crucis pendere voluit, & per paſsionem mortis, mor-
tuorum ſimul & viuorum cibus fieri, vt ſuo quique modo comederent eum, tam mortui
quam viui. Decerptum quippe illum de arbore crucis manu patris, ipſo dicente, pater in
Mortuorum. manus tuas commendo ſpiritum meum, comederunt illum animæ ſanctorum, eo videlicet
modo, quo & angeli eundem comedunt: comederunt, inquam, veram diuinitatem, & vere
Luc.23. aperti ſunt oculi eorum, & exinde viderunt Deum, quem antehac nemo vidit vnquam. Cor-
pora quoque illorum in monumentis iacentia, virtute cibi huius non caruerunt, mox vt eo-
Ioan.1. dem ventre quo tenebantur & ipſa, receptum eſt corpus eius ſicut Ionas in ventre ceti tribus
diebus & tribus noctibus. Nam virtute huius cibi factum eſt, vt multa ex ipſis reſurgerent, in
Ionæ 2. teſtimonium futuræ vniuerſalis reſurrectionis, qui vtique non, vt quidam exiſtimauerunt, ite-
Mat.2. rũ morituri reſurrexerunt, de quibus ait euangeliſta, quia venientes in ciuitatem ſanctam poſt
reſurrectionem eius apparuerunt multis, quod videlicet abſurde diceretur de iterum moritu-
Mat.17. ris: verbi gratia, de Lazaro vel de filio viduæ, qui non apparuerunt multis, ſed omnibus viſi-
biles & contrectabiles, atque omnino conſimiles ſiue compaſsibiles fuerunt ſub cõditione mor-
Viuorũ. tali, comedentes atque bibentes, & habitantes in domibus ſuis. Viui autem comedunt mo-
Pſal.21. do, vt prædictum eſt, ſibi congruo, comedunt eiuſdem paſsionis ſalutem ſecundum traditio-
1.Cor.5 nem ipſius domini ſignantis panem & vinum, vt edant pauperes & ſaturentur, & laudent do-
minum, qui requirunt eum, edent inquam pauperes grandem eleemoſynam regis regum, quã
dat ipſe nõ aliã quã ſeipſum, nondũ in ſua ſpecie, per fidẽ enim nunc ambulamus, & nõ per ſpeciẽ,
vt vera fide mãducantes cibum vitæ æternæ, culpam euadamus parentum noſtrorũ, qui mãdu-
cauerunt decepti vana ſpe & nimia credulitate diuinitatis præripiendæ. Igitur non alio reme-
dio veteres conſummati ſunt ſancti & alio ſubuenitur nouis, ſed quo ſanguine ſimul cum aqua
pro-

profluente de latere Chriſti emundata eſt vniuerſitas illorum in ipſa hora dominicæ mortis Apoc. 1.
eodem nos emundamur ſinguli,& eodem aquæ elemento vndecunque ſumpto cum verbo eiuſ
dem crucis & ſanguinis, in quo nos (inquit Iohannes) lauit ille à peccatis noſtris. Et quem illi Exo. 12.
agnum in ara crucis torridum illa ſacratiſsima veſpera ſimul omnes in inferno poſiti veloci-
ter comederunt, impleta prophetia, quæ dicit: O mors, ero mors tua, morſus tuus ero inferne. Oſee 13.
Etenim non actiue dictum eſt, mordebo te; vel ero mordens te, ſed paſsiue: morſus tuus
(inquit) ero inferne, quem inquam agnum in inferno mortui comederunt, nos eundẽ ſuum quiq;
temporibus,& locis manducamus, vt cum illo in æternũ viuamus. Quod ſi quis à nobis quæ- Quæſtio
rat, quomodo panis qui hoc anno de terra creatur corpus Chriſti ſit, quod in cruce pependit, &
vinũ quod præſentibus expreſſum eſt acinis ille ſanguis eius ſit, quẽ de latere ſuo fudit? Interroge
mus eũ, quõ filius hominis, qui vtiq; de fœmina cõceptus,& de terra natus eſt, de cœlo deſcende-
rit, vel quomodo anteq̃ in cœlum aſcenderet, iam in cœlo eſſe potuerit, iuxta veritatẽ ipſius dicẽ
tis: Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Hoc Ioan. 3.
profecto ſi quid ſapit reſpondere poterit, quod propter vnitatẽ perſonæ Dei & hominis Chriſti Reſpõſ.
illud rectiſsime dictum ſit, quia videlicet vnus eſt Chriſtus, filius hominis cũ filio Dei, qui de cœlo
deſcendit, quiq; cum eſſet in terra, nihilominus & in cœlo,& vbiq; erat, quippe quẽ locus nullus
concludit, quia incircũſcripta eſt natura diuinitatis. Ergo verbis paululum demutatis dicamus
ei: Nemo te ſubleuat in cœlum, niſi hic panis qui deſcendit de cœlo, hoc corpus domini, quod
pependit in ligno,& hic ſanguis eius qui effuſus eſt pro omni mundo. Nempe ſi priorem ſen-
tentiam videt, de iſta non video quid dubitet. Vnitas enim verbi, vnum efficit corpus Chriſti,
vt illud quod tunc in cruce pependit,& iſtud quod nunc eccleſiæ fides ore ſacro conficit, vnum
corpus ſit, vna inquam caro,& vnus ſanguis ſit. Proinde non ita ſimus incauti adulatores be- Quõ eſt
ati Auguſtini, vt cũ dicat ille, ſacramentum & rẽ ſacramenti, vnitatem corporis Chriſti quod vnũ cor-
eſt eccleſia, rem dicens eſſe ſacramenti, panem autem dominicum huius rei ſacramentum: ſta- p⁹ Chri
timque acquieſcamus eis, qui hanc diuiſionem in patrocinium ſui ſenſus arripiunt, dicentes: ſa- ſti in cru
cramentum id eſſe ſacræ rei monimentum,& hoc modo nullum faciamus locum dominicæ diſ- ce & in
finitioni, quam ita eſt elocutus: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: hic eſt ſan- altari.
guis meus qui pro vobis effundetur. Etenim eccleſia quidem corpus Chriſti eſt, ſed non illud
corpus quod pro vobis traditum eſt. Siquidem eccleſia non pro ſeipſa tradita eſt. Quod ſi pa-
nis menſæ domini, non niſi huius ſacræ rei, ſcilicet vnitatis eccleſiæ monimentum eſt, multo
magis nec ipſe corpus illud eſt, quod pro nobis traditum eſt. Itaq; quantaſcunque volunt ſimi-
litudines hinc accipiant dicentes: Quia ſicut multis ex granis conficitur vnus panis menſæ do-
mini,& ſicut multis ex acinis confluxit vinum calicis Chriſti, ſic ex multis hominibus conſiſtit,
& tamen vna eſt eccleſia Dei, vel quæcunque talia & apte inueniant,& vtiliter proferant, dum-
modo fundamentum permaneat quod poſitum eſt, præter quod aliud nemo ponere poteſt, ab
ipſo dicente de pane & calice vini: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: hic eſt ca-
lix ſanguinis mei, qui pro vobis effundetur. Hoc fundamento fidei non bene cuſtodito, illam 1.Cor.3.
prædicationem domini dicentis: Qui manducat carnem meam,& bibit ſanguinem meũ, in me Mat.27.
manet,& ego in eo: quidam ita reciprocant: Qui manet in me,& ego in eo, hic manducat carnẽ Ioan.6.
meam,& bibit ſanguinem meũ: illo ſenſu præoccupati, quod manere in vnitate fidei, hoc ſit mã-
ducare carnem,& bibere ſanguinẽ Chriſti,& adeo non neceſſariam ſibi arbitrantur eſſe ad ſalu-
tem corporalem dominicæ menſæ communicationem. Sed quid ſi omnes hoc idem dicant,&
omnes hoc idem ſapiant? Nonne otioſa reputabitur illa traditio domini,& ad nihilum redige-
tur, vt nuſquam obſeruetur modus ille, manducandi,& bibendi, quem ipſe ore ſuo prædocuit,
ſub ipſo articulo ſacroſanctæ paſsionis? Pereat igitur à Corde Chriſtiano hic ſenſus, quem im-
portat hæc inutilis reciprocatio. Hoc plane Chriſtus non docuit, ſed qui manducat (inquit) car-
nem meam,& bibit ſanguinem meum, eo videlicet modo quo traditurus ſum, corde credendo
ad iuſtitiam,& ore manducando ac bibendo ad ſalutem, hic in me manet,& ego in eo, ita vt Ephe.5.
iam non ſint duo, ſed vna caro. Manducare nanque & bibere, cauſa efficiens eſt, effectum 1.Cor.11
autem, vt in me maneat & ego in eo. At ille, qui manducat,& bibit indigne, iudicium ſibi Qui mã
manducat & bibit. Non nemo indigne manducare poteſt, ſed nemo indigne manducare de- ducat &
bet. Panis nanque ſemel conſecratus, nunquam poſtea virtutem ſanctificationis amittit, aut bibit in-
Chriſti caro eſſe deſinit, ſed non prodeſt quicquam indigno, cuius fides ſine operibus mortua digne.
eſt,& idcirco ſpiritum qui viuificat, non habet, quo ore percipiat. Quid enim mirum eſt, ſi Iob. ..
terra terram comedat? Quid autem caro Chriſti, remota diuinitate, niſi terra noſtra eſt? Pro- Ioan.6.
indequicunq; carnem Chriſti comedat, non expaueſcimus, certi, quid de noſtro ſumpſerit, quid
de ſuo ſit Dei filius. Quo ergo deuenit, quod indignus manducat & bibit? Hoc certe (ſicut ante
nos dictum eſt) pium ſit & ſalutare credere per membra diffundi, ita vt non ſit obnoxium ſe-
ceſſui. Sed hoc plus habet dignus ab indigno, quia huic ad ſalutem, illi proficit ad iudicium.

Nunc ad ordinem cœptum ſermo reuertatur,& cum veritate præſentis lectionis euange-

Exod. 16 licæ eſcam potumq́; dominici corporis & ſanguinis (vti cœptum eſt) pertractando manducemus, manducando pertractemus: Amen amen (inquit) dico vobis, non Moſes dedit vobis panem de cœlo, ſed pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Siquidem illum qualemcunque panem, quem patres veſtri in deſerto manducauerunt, panem vtique vel cibum perituram, & quotidie pereuntem, non ipſe Moſes alijs dedit, ſed cum alijs ab eodem Deo accepit, Pſal. 115. qui dat eſcam omni carni. Quare ergo verum panem, de quo loquor, Moſes dare non potuit, * verus. ſed pater meus dat vobis? Sequitur. [Panis enim * Dei eſt, qui deſcendit de cœlo & dat vitam mundo.] Vera & firma ratio, plane comprobans, quod verè panis hic Moſe maior ſit, nec ab illo dari potuerit, ſufficienſque ad demonſtrandum panis eiuſdem ſubſtantiam diffinitioni tribus perfecta incrementis, videlicet quod Dei ſit, quod de cœlo deſcenderit, quod vitã det mũdo. Si dixiſſet: Panis enim Dei eſt, nec plus addidiſſet, non illum à communi pane decreuiſſet, nam & omnis panis, quem terra profert, Dei donum eſt, Dei creatura eſt. Etenim domini eſt terra & plenitudo eius. Addidit ergo: qui deſcendit de cœlo. Sed & ſi non plus adieciſſet, necdum ſa-Pſal. 23. tis iſtum panem diffiniſſet, nam & Iudæi cum dixiſſent: Patres noſtri manducauerunt in deſerto manna, protinus adiecerunt: Sicut ſcriptum eſt, Panem de cœlo dedit eis manducare. Et quidem illum panem pluit dominus de cœlo, non tamen æthereo, ſed de cœlo aerio, per quod * verbũ volantes aues, volucres cœli dicere ſolemus. Et * verbo quoque deſcendit quod hic poſitum Exo. 16. eſt, de illo pane dictum eſt, quia cum deſcenderet ros mane ſuper caſtra, deſcendebat pariter & man. Adiecit ergo & tertiam huius panis differentiam, quæ non ſinat illum communem intelligi cum pane aliquo dicens: Et dat vitam mundo. Quod vitã dat, & non vni genti, ſed vniuerſo mundo vitam dat, hoc maxime pondus, pretiumq́; panis huius commendat, & ſingulari-Manna nõ erat panis verus, qui vitã dat mundo. tatem demonſtrat. Quid enim eſt, vitam dat, niſi mortuos viuificat? Hoc certe manna non magis facere potuit, quam panis ille, quẽ ſingulis annis terra profert ſeminanti. Nec enim pani illi vel aquæ, quam petra produxit, vlla vita inerat, quamuis fabuloſe quidam dixerunt, quod petra ſequeretur de loco ad locum caſtra filiorum Iſrael, ex occaſione dictionis apoſtolicæ, qua dixit: Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra. Etenim non lapis inanimatus 1. Co. 10 poſt caſtra voluebatur, ſed torrentis alueus de petra productus, populum ſecundum viam, qua ituri erant, nutu Dei deriuatus conſequebatur. Igitur panis huius veri, quem pater dat, plena Num. 21 diffinitio eſt, & nec plus nec minus dictum eſt quàm oportet. Panis Dei eſt, id eſt, non ex ho-Panis Dei. minibus, ſed ex Deo eſt, imo & angelorum quidem & hominum cibus eſt, ſed nec angelorum nec hominum donum eſt, & non ex ipſis, non pro ipſorum meritis, ſed pro gratia Dei. Et hic ſponte ſua deſcendit de cœlo, quo aſcendere non poterat Moſes, vt inde illum deferret huc, datque vitam mundo, id eſt, angelis & hominibus, vt viuentes angeli comedant, & nunquã moriantur morte, qua mortuus eſt diabolus, comedant homines mortui, & à duplici morte corporis & animæ reſuſcitentur. Multo ergo maior Moſe panis hic, ſatiſque conſtat, quia talis ab illo dari non potuit. Sed iſti conuiuæ terrenià ventre & cibo, qui perit, oculos non ſubleuantes, panem hunc, panem Dei, qui de cœlo deſcendit, & vitam dare mundo iam venit, non atten-Deut. 8. debant, vtpote ſurdi, & indociles auditores legis, dicentis: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit ex ore Dei. Vnde hæc reputabant, quod ſpirituale quid loquere-Terren9 ſenſus Iudæorum. tur eis. [Dixerunt ergo Iudæi: Domine ſemper da nobis panem hunc.] Hunc inquiunt videlicet qualem te intelligimus habere, panem ſemper da nobis, vt non neceſſe habeamus in ſudore vultus aratro terram vertere, ſemina ſulcis credere, & in ſaturitate panis, & otij ſecuritate non ſit opus penuriam vllius rei præcauere. Attamen talis propoſitio qualicunque ſpe attentos illos fecerat, nec enim ſolummodo conceſſerant verum eſſe panem, quem à patre dari dominus dixerat, ſed & nimis auide audientes acceperunt, veniſſe panem Dei de cœlo, qui daret vitam mundo. Iam ipſe doctrinæ ordo poſtulabat, vt panem ipſum clara & euidenti aſſumptione Pſal. 49. demonſtraret, vt vel murmurantes illi & non credentes, in æterna ſemetipſos fame concluderent, vt credentes, & ad ipſum venientes, vitam æternam manducarent. [Dicit autem eis: Pſal. 22. Ego ſum panis vitæ. Qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet vnquam.] Ac ſi dicat: Ecce quia de vero pane audiſtis inhianti deſiderio, ſinus veſtros laxaſtis dicentes: Domine da nobis ſemper panem hunc, nolite rurſus claudere vel conſtringere, dum dico vobis, quis panis ille ſit, & longe aliud oſtendo, quàm vos ſperaueritis. Ego ſum panis vitæ. Iam in veſtro arbitrio eſt, accipere & habere panem hunc. Nolite obdurare corda veſtra, ſicut in irritatione ſecundum diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri, ſed venite ad me, & non eſurietis: credite in me, & non ſitietis. Parauit pater in conſpectu veſtro menſam ſi vos verum panem eſuritis, ſi veram refectionis aquam ſititis. [Sed dixi vobis, quia vidiſtis me, & non creditis.] Hoc, inquam, dixi vobis, noui enim vos quod non propterea, quia ſigna vidiſtis, ſed propterea quia de panibus manducaſtis, & ſaturati eſtis, veniſtis ad me, & nunc dico, quia vidiſtis me, & audiſtis verba æternæ vitæ, & non creditis, ſed tantummodo ſigna videre, non illud propter quod ſigna fiunt, videre vel credere vultis, tantummodo panes manducare

ducare, ciboque perituro ſaturari, & non cibum qui permanet in vitam æternam, curatis operari. Quid ergo? Quid faciet hic verus panis, quoniam vos ad illum manducandum venire non vultis? Audite iam. [Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras.] Poteram ego dicere: Omnis quem dat mihi pater, ad me veniet, ſed vos faſtidioſi Iudæi, quorum ſaturitas & crapula phariſaicæ ſuperſtitionis verum panem faſtidit, de vobis ſolummodo me dixiſſe arbitremini, videlicet tanquam vos habeat ſolos expectare hic panis Dei, quoniam filii Abrahæ eſtis, & manducatores alios, niſi vos, habiturus non ſit. Omne

Dixit ergo: Omne quod dat mihi pater: omne inquam, ſiue bonum, ſiue malum, ſiue mundum ſiue immundum, ſiue circunciſio ſiue præputium, omnis ſexus, omnis conditio ad me veniet, & eum qui venit ad me, vndecunque veniat, qualiſcunque veniat, dummodo veniat, id eſt, credat, non eiiciam foras. Faciam quod fecit homo ille, qui cum feciſſet cœnam magnam & vocaſſet multos, quoniam illi cœperunt ſimul omnes excuſare: Exi, inquit, in vias & ſepes, & pauperes ac debiles, cæcos & claudos introduc huc. An putatis quod panis iſte verus fruſtra de cœlo deſcenderit, niſi vos illum comederitis, & quod à pranſoribus derelictus ad menſam cœli, fruſtrato propter vos conſilio ſuo, referendus ſit? Non eſt ita, ſed implebit mihi pater domum turba famelicorum, hoc pane ſaturari cupientium, & quotcunque ille mihi dederit, quicunque illo reuelante, panem iſtum agnouerit, licet catellus veniat ſub menſa colligere micas, nō eum eiiciā foras. [Quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.] Quod ergo deſcenderim de cœlo, quod panis viuus & verus ſim, hoc dixi vobis, & adieci: Quia vidiſtis me, & non crediditis. Hoc ſane, vt nō faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me, vos reprehēdere non poteſtis, quē profecto Deum eſſe non dubitatis. Nam & ſi de cœlo me deſcendiſſe non conceditis, attamen à Deo miſſum, id eſt, prophetam magnum, qui venturus ſim in mundum, paulo ante confeſſi eſtis. Hoc inquam non reprehenditis, vt non faciam voluntatē meā, ſed voluntatem eius qui miſit me. Quid eſt enim non voluntatem eius, qui (vt dico vere) miſit me, ſed voluntatem propriā facere, niſi propria vtendo poteſtate, iniuſte aliquid diſponere, non rerum merita penſare, ſed præiudicia faciendo, bonum malum, vel malum bonum dicere, tenebras pro luce, & lucem pro tenebris ponere. Hoc ergo vos improbare non poteſtis, quod non faciam voluntatem meā, ſed voluntatē eius qui miſit me. Proinde cœptam proſequar cauſam, vt rationabiliter vos ab æternæ vitæ conuiuio ſecluſos, & alios admittendos eſſe oſtendam. [Hæc eſt autem voluntas eius qui miſit me patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſsimo die.] Sed hoc vobis adhuc forte clauſum eſt, nec intelligitis, quid ſit illud: Omne quod dat mihi pater. Dico ergo idem manifeſtius: [Hæc enim eſt voluntas eius qui miſit me patris, vt omnis qui videt filiū & credit in eum, habeat vitam æternam.] Quod dixi, vt omne quod dedit mihi, idem eſt, quod nunc dico, vt omnis qui videt filium, & credit in eum. Sed idcirco ſic & ſic dixi, vt ſciatis non magis circunciſionem quā præputiū ſignū eſſe illorum, quos dedit mihi pater, quos vult vt non perdam, quos vult habere vitam æternam, ſed ſola fide diſcerni, ſolo amore filij recognoſcendos eſſe, quos ille mihi filio ſuo ſaluandos dederit. Omnis qui videt filium, qui oculos cordis non claudit contra illum, ſed videt, & videns gaudio gaudet, & credit in eum, ipſe eſt illud quod dedit mihi pater. Et cum ſit voluntas eius, qui miſit me patris, vt non perdam quid ex eo, quod ipſe mihi dederit, ſed reſuſcitem illud in nouiſsimo die, ego non ita econtrario faciam voluntatem meam, vt reſpuam quenquam, eo quod non ſit ſemen Abrahæ, vel quia non ſit inſignitus circūciſionis charactere? Si autem omnis qui videt & credit, vitam habet æternam, pro voluntate patris, quanto magis qui non viderunt, & crediderunt æterna vita digni ſunt? Omnis ergo, ſiue qui corporali præſentia me habens videt opera quæ facio in nomine patris mei, & credit, ſiue qui rationis intuitu videbit & credet, videlicet cum ſibi annunciatum fuerit, iam habet vitam æternam, iam ex eo quod credit, tranſijt (vt ſupra dixi) de morte in vitam. [Et ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die.] Et nunc iam habet vitam æternam, videlicet reſuſcitatus ſecundum animam, & in futuro quando omnes qui in monimentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent, ego ex nomine vocans, reſuſcitabo eum, & de maſſa vel congerie morte æterna mortuorum, in reſurrectionem iudicij procedentium, diſcernam illum. Ego enim ſicut panis vitæ, ſic & reſurrectionis quoque corporum dator ſum. Ad hoc valebit ei veniſſe ad me, vel credidiſſe in me, vt à duplici corporis & animæ morte reſurgat, & (ſicut ſupra dixi) amplius non eſuriat neque ſitiat. [Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi, & dicebant: Nonne hic Ieſus filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo nunc dicit: quia deſcendi de cœlo?] Hoc eſt peccatum illorum, de quo excuſationem non habent. Nam neſcire quod deſcenderit, vel quomodo deſcenderit de cœlo, non adeo mirum erat, præſertim cum vulgata opinione putaretur eſſe filius Ioſeph, ſed de illo murmurare, & non potius cum illo agere, vel ab illo quærere, vt ſcire mererentur, de illo (inquam) murmurare peccatum erat, per quod merebantur viam veritatis

Marginalia: Omne quod dat mihi pater ad me veniet. — Luc. 14. — Mat. 15. — Quid eſt volūtatē propriam facere. — Eſai. 5. — Omnis qui videt filiū — Ioan. 5. — Peccatū murmurationis inexcuſabile.

Pſal.77. nunquam inuenire. Non enim hoc erat notitiam eius quærere, ſed inuidiæ flammã aduerſus illũ
ſuperbiæ & indignationis ſpiritu cõflare. Sic & patres eorũ nõ ex eo Deũ prouocauerunt, q̃d eſcas
petierunt, ſed ex eo quod tentando & murmurãdo petierunt, ſicut ait Pſalmiſta: Et tentauerunt
Deũ in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis, & male locuti ſunt de Deo, & dixerũt: Nũ-
quid poterit Deus parare menſam in deſerto, &c. Igitur & hi tentatores filij tentatorũ.i. murmu-
ratores filij murmuratorum, nõ ex eo Chriſtũ dominũ offenderũt, quod illũ eſſe filiũ Ioſeph opi-
nati ſunt, ſed ex eo quod cũ opera cœleſtia faceret, & ſe de cœlo deſcẽdiſſe diceret, maluerunt ad
Contẽ- inuicem de illo murmurare, q̃ ab illo deſcẽſus ipſius myſteriũ intẽtione diſcendi humiliter quæ-
ptus ex rere. Nõ enim paruũ ſuperbiæ cõtẽptũ redolet, quod eũ hoc loco ex nõie ſeriſit dicẽtes: Nonne
nomine
Ieſu. hic eſt Ieſus filius Ioſeph, videlicet multũ aduerſa ſibiq; repugnãtia nouerãt hæc eſſe, de cœlo (vt
aiebat ipſe) deſcendiſſe, & (quod vulgo opinabantur) filiũ Ioſeph eſſe. Rurſus omnino ſibi con-
ſentiebant, & cõſequentia erant, de cœlo illũ deſcendiſſe, & Dei filiũ, qui de patre multa illis ſu-
pra dixerat, exiſtere. At illi diabolica conflagrati inuidia patrem deum, cuius authoritatem cõ-
temnere non poſſent, in verbis eius ſe aduertiſſe diſsimulabant, & quod ſolum ſciri volebãt Ie-
ſum, videlicet hominem filiumq; Ioſeph & Mariæ eſſe importunè & mendoſè deſcribebant.
[Dixit ergo eis Ieſus: Nolite murmurare inuicem. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater, qui mi-
ſit me, attraxerit eum.] Murmurantes corripiens, ne forte non intellexerint, magnifice patrem
alium, maiorẽ quã eſt Ioſeph, illis, imo contra illos ſe habere aſtrũit: Nemo inquit poteſt venire
ad me, videlicet ad quem cũ venerit quis (vt ſupra dixi) non eſuriet, neque ſitiet, nemo inquam
poteſt venire ad hoc, vt non eſuriat neq; ſitiat, niſi pater qui miſit me, attraxerit eum. Hoc pla-
ne maius eſt quam Ioſeph. Quia dixerant: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, Imo & omni homine
Nemo hoc maius eſt. Quis enim hominum quenq̃ attrahere poteſt ad manducandum, ſicut mandu-
poteſt cari oportet hunc panẽ viuũ & verum? Ipſum attrahi quid ſit quæramus, & liquido patebit quod
hominẽ nemo quenq; attrahere poſsit, niſi ſolus Deus. Attrahi ad Chriſtum panem viuũ & verum.i. eſu-
trahere,
niſi ſol9 rire ac ſitire iuſtitiã, tantumque habere faſtidium vel odium omnis iniuſtitiæ, vt talem vacet illi
Deus. eſuriem ſitimq; tolerare. Ad hæc autem quis idoneus? Cuius in manu cor cuiuſquam eſt, vt hoc
in illo poſsit efficere? Nunquid Pauli? nunquid Apollo? nũquid Cephæ? Nunquid in manu eſt
cuiuſquam omnium verbo Dei miniſtrantium, vt dum prædicando Dei verbũ, quaſi frãgit pa-
1.Cor.3. nẽ viuũ, det mortuis manducandi & viuendi deſiderium. Nempe ſicut Paulus plantauit, Apollo
Pſal.126 rigauit, Deus aũt incrementum dedit, & ſicut (Niſi dominus ædificauerit domũ, inuanũ labora-
uerunt qui ædificant eã) ſic inuanum prædicatores frangunt panem viuũ, niſi Deus in mentibus
auditorum, ſanctum eiuſdẽ panis excitet deſideriũ. Igitur ad Chriſtũ quenquam attrahere, id eſt,
eſuriem ſitimq; iuſtitiæ cuiq; dare, cũ nemo poſsit niſi pater, ac proinde maius ſit hoc omni ho-
mine.ſ. quenq; ad Chriſtum attrahere, ſatis magnifico ab effectu probare incipit, quod pater ſu-
Trahit us longe maior quã Ioſeph ſit. Veruntamen & hoc ſciendũ, quia hæc attractatio nõ minus filij
& filius quam patris gratia opus eſt. Nam & de ſeipſo hic idem filius: & ego inquit ſi exaltatus fuero, oia
ſimul cũ traham ad me. Et eidem ſponſa ſua, ſcilicet eccleſia, dicit in Canticis: Trahe me poſt te. Cur er-
patre.
Ioan.12. go nunc de ſola perſona patris dixit, quod oporteat eum qui ad ſe venit, ab illo trahi? Videlicet
Cant.1. quia de patre Ieſu murmuratio ſuborta, vel ventilata eſt à dicentibus: Nonne hic eſt Ieſus filius
Ioſeph? Opportune primum de patre ait: Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me at-
traxerit eum, quod idem eſt ac ſi diceret: nemo poteſt hunc panem manducando vitam æternam
habere, niſi credendo amauerit, vel amando crediderit: non Ioſeph, ſed Deum patrem meum
eſſe, & ab illo me eſſe miſſum de cœlo vt naſcerer de matre virgine. Deinde de non inæquali
cum patre ſua poteſtate protinus ſubiungit. [Et ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die.] Hoc &
ſupra dixit ſe facturum, cum eiuſdem voluntate patris, quia videlicet quod illic dixit: Omne
quod dat mihi pater, ad me veniet: & hæc eſt voluntas patris mei, qui miſit me, vt omne quod
dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſsimo die. Hoc idem murmurantibus
illis grauiori pondere repetijt: Nemo inquiens poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, at-
traxerit eum: murmurantes & inuidos terribili prænunciatione excipiens ab illis, quos pater ſi-
bi daturus ſit. At illi quos pater iſte non trahebat, eo videlicet modo, quo iam dictum eſt: non
enim idcirco venerant ad eum, quod eſurirent ac ſitirent iuſtitiam, ſed quia (ſicut ipſe ait) mãdu-
cauerãt de panibus, & ſaturati fuerant, adhuc indignantes murmurare poterant, & ad inuicẽ di-
cere. Et quis ille pater eſt, vel quis ex vobis omnibus, qui homo ſit, ad iſtum, vt credat in eum
attrahendus vel cogendus eſt? Aduerſus huiuſmodi contemptum illorum, inſigni propoſitione
Hier.13. ſubiungit. [Eſt ſcriptum in prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei.] Hoc maxime in Hiere-
mia ſcriptum eſt his verbis: Poſt dies illos, dicit dominus, dabo legẽ meam in viſceribus eorum,
& in corde eorũ ſcribam eam, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et non docebit
vltra vir proximum ſuũ, & vir fratrem ſuum dicens: cognoſce dominum: Omnes enim cogno-
ſcent me à minimo eorũ vſque ad maximũ, ait dominus, &c. Nunc enim poſtq̃ impletũ eſt, quod
idem propheta præmiſerat dicens: Ecce dies venient, dicit dominus, & feriam domui Iſrael,
& do-

& domui Iuda fœdus nouum, nõ ſecundum quod pepigi cum patribus veſtris in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti, pactũ quod irritum fecerũt, &c. Nunc inquam poſtquam dedit legem ſuam in viſceribus noſtris, & in cordibus noſtris ſpiritu ſancto 2.Cor.3.
ſcripſit eam, non docet vltra vir Iudæus proximum ſuum, vt facit proſelytum, dicens: cognoſce dominum. Omnes enim à minimo vſq; ad maximum, id eſt, à ruſticano vſq; ad ſcribam, doctum cognoſcunt id, de quo nunc agitur, quid talis vir neſcit, ſcilicet, Deum patrem habere, & in hunc mundũ miſiſſe Chriſtum filium, & ſic docibiles Dei ſunt. Hoc enim nunc agitur (vt prædictum eſt) aduerſus illos murmuratores, quod Deus Chriſti ſit pater, dicẽtibus illis: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph? Ait ergo. Eſt ſcriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei. Et vt maniſeſtius fiat in quo docibiles Dei futuri ſint, protinus adiungit: [Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me] Ac ſi dicat: Et omnes quicunq; docibiles Dei fuerint, hoc ab illo diſcẽr, vt credant in me. Omnis enim qui habet aures audiendi, quas exigit doctrina Dei, & intrinſecus diſcit Pater hominem intus docet.
(vbi non vox hominis perſtrepit, nec penetrat caro & ſanguis, ſed ſola reuelatio patris, qui eſt in cœlis) non poteſt ſe auertere à filio Dei, ſed venit ad me (inquit) credit in me, aſtringitur mihi Mat. 16.
inſolubili vinculo dilectionis, feſtinat inter membra mea cõputari, vt eidem, cuius ego natura filius ſum, ipſe quoq; in ſpiritu adoptionis filiorũ, abba pater clamare poſſit, quo videlicet ſpiritu præueniente, docibilis Dei modo ſupra dicto factus eſt. [Non quia patrem vidit quis, ſed Rom. 8.
qui eſt à Deo, hic vidit patrem] Non (inquit) ex eo quod dixi: Omnis qui audit à patre, & didicit, niſi is
venit ad me: cõſequitur aut colligi debet, φ pater meus viſibilis ſit, aut corporaliter, vt homo adiri potuerit, & audiri, quomodo vos indignationis & inuidiæ fumantes nebulã murmuratis, quòd dixerim: quia deſcendi de cœlo, cum Ioſeph pater meus ſit, quem vos ſcutum cordis arripuiſtis, ne à patre meo quicq; audire vel diſcere poſſitis. Pater meus ille eſt, quẽ vidit hominum nemo, nec videre poteſt, qui lucem habitat inacceſsibilẽ. Nam & ſi patrum aliqui Deũ vidiſſe 1.Tim.6
leguntur, non in ſua tamen ſubſtantia viderunt, aut videre potuerũt, ſicut Moyſi dicenti: Si inueni gratiã in conſpectu tuo, oſtende mihi teipſum, vt videam te manifeſte, reſpõſum eſt: Non Exod.33
poteris videre faciẽ meam, non enim videbit me homo & viuet, cum vtiq; ſcriptura eadẽ de eodem Moyſe præmiſiſſet: Loquebatur autem dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut loqui ſo Ibidem
let homo ad amicũ ſuum. Sane de beatis angelis hoc intelligendũ non eſt, quin viſione Dei perfruantur. Non enim hic de illis agitur, ſed de hominibus, quorum nemo Deum vidit vnq̃, quia Iohan.1.
ſtabat paries inimicitiarũ, id eſt, originale peccatum inter homines & Deũ, ſoluendus in carne Ephe. 2.
Chriſti per paſsionẽ mortis, vt poſſet ab hominibus Deus videri. Ait ergo: Non quia patrem vidit quis; Et adiecit: Niſi qui eſt à Deo, hic vidit patrẽ. Hic (inquit) qui nõ eſt ab homine, cuius eſſe non incepit ab Ioſeph, ſicut vos dicitis, aduerſum me murmurantes, hic inquam, ſcilicet ego, vidit patrem ex cunctis filijs hominis, quia ſolus ab illo ſum, videlicet natus, non factus. Alioquin non valeret hæc differentia qua dixi: niſi qui eſt à Deo, cum omnes homines à Deo facti Aliter Chriſt⁹, aliter nos à Deo ſumus.
ſint, quorum tamen illum vidit nemo. Notandum quippe eſt quoties ita abſolute poſitum inuenitur, à Deo vel ex Deo eſſe, vt non ſit additum factum vel creatum, ſubaudiendum eſſe natũ, etiam ſi de hominibus ſermo ſit, vt illud: Qui ex Deo eſt, verba Dei audit, propterea vos non au Iohan.8
ditis, quia ex Deo non eſtis. Subaudiendum eſt enim nati, imo renati, videlicet ex eo, φ natiuitate regenerantis gratiæ quis indignus eſt, verba Dei audire non poteſt. Cum ergo dicit, nõ quia patrem vidit quis, niſi hic qui eſt à Deo, ſubaudiendum eſt, natus vel genitus illa videlicet generatione vel natiuitate, quæ non gratiæ, ſed naturæ eſt, non enim ait: Niſi hi qui ſunt à Deo, ſed de vno ſeipſo, hic (inquit) qui eſt à Deo, ſubaudis, ſolus per naturam natus vel genitus, ſolus coæternus & conſubſtantialis filius. Nam niſi propriam hic accipias filij Dei generationem, Rom. 8.
in eo quod ait: niſi qui eſt à Deo, hic videt patrem, conſequitur quòd omnes, qui ex Deo ſunt, viderint Deum. Sed nos omnes, qui ſpiritum adoptionis filiorum accepimus, ex Deo nati ſumus, & 1.Ioh.3.
filij Dei nominamur & ſumus, ſed nondum apparuit quid erimus; & tamen nemo noſtrum vidit Deum. Ergo hic qui eſt à Deo, & proinde vidit patrem, hic ita à Deo, quomodo vnigenitus, quomodo ſolus conſubſtantialis, filius vnicus, filius (inquam) ſolus naturalis, nam cæteri omnes adoptiui ſunt. Sequitur. [Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternã.] Poſtquam in aſſumptione qua dixerat: Ego ſum panis vitæ, qui venit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet vnquam. Conſiſtens veritas murmurantes, & concedere nolentes vſq; ad victoriam redarguit. Cherinthum quoq; & alios qui nondum erant, hæreticos prædamnans, quia dicturi erant Chriſtum non de cœlo deſcendiſſe, ſed de Maria exiſtendi initium habuiſſe, vel etiam ex Ioſeph genitum fuiſſe, nunc tandem forti concluſione maieſtas verbi æterni cœpta perficit: impios confundens, pios autem ad manducandum ſeipſum panem vitæ æternæ alliciens: Amen amen (inquit) dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Hoc vtiq; ex præcedentibus conſtans, & verum eſſe, fidelibus perſpicuum, infidelibus autem inexpugnabile eſt. Si enim pater det panem de cœlo verum, qui deſcendit de cœlo & dat vitam æternam, & ego ille ſum panis vitæ, ergo qui credit in me, habet vitam æternam.

Idcirco ſuperius vobis dicere cœperam, operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in
vitam æternam, hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem ille miſit. Interturbaſtis dicẽtes: Quod
ergo ſignum tu facis, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres noſtri manduca-
uerunt in deſerto manna. Proinde dixi vobis, quia ego ſum panis vitæ, & nunc iterum dico:
* Vitæ. [Ego ſum panis * viuus. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic
eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur.] Conferte ef-
fectus, videte panis vtriuſque diſtantias. Patres veſtri manducauerunt manna & mortui ſunt,
patres veſtri (inquam) mali, patres malorum, murmuratores, patres murmuratorum, infide-
les patres infidelium, quãuis oẽs eandẽ eſcam ſpiritualẽ manducauerint, & eundem potũ ſpiri-
tualẽ biberint, quẽ & boni patres bonorũ (quales fuerũt Moyſes & Aaron) manducauerũt mãna,
& mortui ſunt, imo cum eſſent mortui mala morte peccati, manducauerunt, & manducando
Num. 16 Obiect. non reuixerunt, ſed illo cibo ſaturati ad inferos deſcenderunt, intãtum mortui ſecundùm inte-
riorem hominẽ, vt quidã eorũ vitã retrahentes adhuc exteriorem, abſorpti à terra, & operti humo
Mat. 26 de medio multitudinis perierint. Quid ergo inquis: Illi qui manducant hunc panem nõ mori-
untur. Dixiſti enim: Hic eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non mo-
riatur. Nonne & omnes qui manducant hunc panẽ, de quo dicis: Hoc eſt corpus meũ, quod pro
vobis tradetur, & qui bibunt calicẽ tuum de quo dicis: Hic eſt ſanguis meus, nõne (inquã) iſti mã-
ducantes & bibentes omnes quidem ſecundum carnẽ, multi vero etiã ſecundũ animã moriuntur?
in quo ergo panem hunc præfers illi, quem patres manducauerunt, pro eo quod manducantes
manna, & bibentes aquam de petra, mortui ſunt omnes quidem ſecundũ carnẽ, aliqui vero etiã
ſecundum animam? Concedimus enim multos ex eis mortuos eſſe ſecundũ animã, ſicut ait
Pſal. 94 ſpiritus ſanctus in Dauid: Ipſi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi
introibũt in requiẽ meã. Quãuis etenim dixerit, aliqui illa morte quã proſtrata ſunt cadauera il-
Num. 14 lorum in deſerto conſumptum fuiſſe peccatũ eorũ, ſic intelligentes quod ſcriptũ eſt: Non iudica-
Naum. 1 bit Deus bis in idipſum, quod tẽporali morte puniti oẽs euadunt mortẽ æternã, aliorũ tamẽ me-
liorem tenemus ſententiã dicentiũ, quia quoſdã flagella dãnant & non liberant, videlicet eos, de
Hier. 5. quibus per prophetam dicitur: Percuſsi eos nec doluerunt, attriuiſti eos & renuntiauerunt ac-
cipere diſciplinam. His (inquiunt) flagella ab hac vita inchoant, & in æterna percuſsione per-
Deut. 32 durant. Vnde per Moyſen dominus dicit: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad
Hier. 17. inferni nouiſsima. Itaq; & iuxta prophetam eundẽ dicentem: Et duplici cõtritione contere eos,
pleroſque illorum in corpore ſimul & in anima periſſe concedimus: præſertim cum illis exacer-
Pſal. 94. bantibus Deum exacerbatione tentationis in deſerto & cognoſcere nolentibus vias eius, iura-
uerit ipſe (vt prædictum eſt) in ira ſua, quod non introirent in requiem ſuam. In quo igitur hunc
panẽ, quẽ qui manducãt, nihilominus moriuntur, præfers illi quẽ manducauerũt patres illorum,
Reſpõſ. quod in Adã oẽs mortui ſunt. & mortui ſunt? Ad hæc inquam: Attende diligentius, nunquid vllam fecit exceptionem pa-
trum malorũ ſiue bonorũ? Nonne vniuerſali enunciatione dixit: Patres veſtri manducauerunt
mãna & mortui ſunt? Patres enim veſtri (inquit) non ſolum murmuratores vel infideles mortui
ſunt, ſed etiam iuſti, & quantolibet fideles patres omnes veſtri mortui ſunt, ea videlicet ex cauſa,
1. Co. 15 qua oẽs homines moriuntur in Adã. Et hoc dico, quia q̃uis manna manducauerint, nihilominus
oẽs eadem in morte detenti ſunt, ſicut & antiquiores illorum patres, vel ipſorũ iuniores, qui mãna
non mãducauerunt, quia diebus illis non fuerunt. Dixi ergo, quia patres veſtri manna mãdu-
Manna nõ liberauit à morte. cauerũt & nihilominus mortui ſunt, quã illi qui nõ mãducauerũt, nihilominus apud inferos pro-
pter originale peccatũ detẽti ſunt, quã illiq; ante vel poſt illud manna, hinc ad populos ſuos per
viã vniuerſæ carnis adducti ſunt. Non per illud manna liberati ſunt, neq; aſcenderunt ad cõui-
Gen. 49 uium angelorum, vt viſione Dei perfruerentur, qua beati angeli æternaliter viuunt, quã in patre
3. Reg. 2 ſuo Adam omnes homines perdiderunt. Sed hic eſt panis de cœlo deſcendens. Et ad quid de
cœlo deſcendit? Vt ſi quis manducauerit ex ipſo, non moriatur. Nam qui nõ manducauerit mo-
rietur, imo iamdudũ mortuus in Adam, ab illa eius hæreditaria morte non liberabitur. Et quidẽ
mortuorum multitudo plurima eſt à corporibus ſeparatorum, hunc panem expectantium apud
inferos, quo fraudauit eos peccando pater ipſorũ. Magna deinceps ventura eſt multitudo gen-
Pſal. 22. tium hunc panẽ dum adhuc in corpore ſunt flagitantiũ, atq; dum adhuc in carne viuunt mãdu-
caturi ſunt. Vtriſq; .ſ. & illis qui iamdudum defuncti ſunt, & his qui adhuc viuentes in carne ſunt
vel erunt, ecce parata eſt à patre meo menſa in conſpectu ipſorum. Dico enim vobis. [Ego ſum
panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum.] Quo-
Mat. 12. niam conuiuæ patris mei per mortem diſsipati ſunt, propter vetitum cibum, quem manduca-
Ionæ 2. uit pater ipſorum, & animæ quidem apud inferos, corpora vero in ſepulchris ſunt: diſſipabor
Mat. 17. & ego panis angelorum, & ſecundũ illã ſubſtantiam qua paſcuntur angeli, pergam ad inferos,
vbi animæ eſuriunt, & ſecundũ corpus eodẽ terræ ventre reconditus, quo recondita ſunt cor-
pora illorum, illic ego tribus diebus & tribus noctibus, ſicut fuit Ionas in ventre ceti tribus
diebus & tribus noctibus, vnde & animæ viſione Dei recreatæ reuiuiſcent, corpora vero nũc
quidem

quidem multa, in futuro autem cuncta reſurgent. Deinde reſiduis, id eſt, quos præſens adhuc ſeculum in carne retinet, dabitur hic idem panis in ea ſpecie, quæ viuentibus congrua eſt. i. in vero ſacrificio panis & vini ſecundum ordinem Melchiſedech. [Et panis quem ego dabo, caro mea Eſa.16. eſt pro mundi vita.] Summa hæc ſit conſolatio pauperibus, quibus ſpiritus domini veniens ſu- Lucæ 4. per me, euangelizare miſit me: ſumma (inquam) & incomparabilis congratulatio ſit hæc genti Pſal. 2. bus terminiſq; terræ quos in hæreditatē vel poſſeſſionem poſtulans accipiam à patre. Quia nihil Oſee 13 minus habebunt de hoc pane vitæ, quàm antiqui patres, quibus hunc panem ſignauit, & dedit pater qui miſit me. Nam deſcendens ad illos vt reficiantur ex me, cum infernus me momorderit, & ego morſus eius factus fuero, mors mortis in viſceribus eius concluſus, additus eſurientibus ſanctis vel iuſtis, vt viuificentur vniuerſi, tunc ego dabo panem iſtis reſiduis, in quo non deeſt veritas eiuſdem carnis meæ vel corporis, quod eductum de ventre ceti, ſaluum & integrū reſidebit æternaliter ad dexteram patris. Panem eundem angelorum me tribuente manducabit viuens homo, modo ſibi congruo, quem dat pater his qui receſſerunt, vt manducent & reſurgant, nunc quidem animæ, corpora quidem in die nouiſſimo. Animaduertendum eſt hoc loco, cum vtrobiq; valeat, & nunc vertibilis ſit hæc propoſitio, & panis quem ego dabo caro mea eſt, etenim ſiue carnem de pane prædices hoc modo, & panis (quem ego dabo dicens, accipite & comedite) caro mea eſt, vel corpus meum eſt: ſiue carnem de pane prædices, ita & caro mea, quæ mortua ventre terræ glutienda eſt, panis eſt, quia refectis mortuis vitam & reſurrectionem datura eſt, cum (inquam) quocunq; vertas, ſententia vera ſit, ordo tamē literæ perſonarumq; vel temporū mutatio exigit, vt panis ſubiectum, & caro prædicatū debeat accipi. Nam hactenus de perſona patris dixerat, quod ille panē verū daret, & ipſe filius panis eſſet. Nunc ipſe panis viuus & verus ad ſuam perſonā per futurū tempus verbi eiuſdem tranſitione facta. Et panis, inquit, quē ego dabo, caro mea eſt pro mūdi vita. Et reuera quē pater dedit panē angelorū, vt carnē aſſu- Quomodo panis meret, & moreretur, quatenus viuificaret, ipſe panis cœleſtis panē terrenū nobis dat, quē viuenti cœleſtis bus, & quibus māducari poteſt, vitā deſ æternā in carnē ſuam tranſmutat. Et ſic verbū quod eſt ſit panis panis angelorum, caro factū eſt, non mutatū in carnē, ſed aſſumendo carnem: ſic idipſum verbū viſibilis. iamdudum caro factū, panis viſibilis ſit, non mutatū in panem, ſed aſſumendo, & in vnitatē perſonæ ſuæ transferendo panem. Proinde ſicut de carne noſtra quam virgo Maria peperit, verè fatemur propter vnitatem perſonæ, * quæ Deus eſt, ſic nihilominus de pane iſto viſibili, quem quia eiuſdem verbi inuiſibilis diuinitas aſſumens, in carnem ſuam transfert, verè & catholicè confitemur, quia corpus Chriſti eſt. Ait ergo: Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita, videlicet vt mundus redemptus manducet & viuat, emundata prius per baptiſmum veteris quem ſerpens dedit & perſuaſit cibi macula. Igitur ab effectis liquet, quanto melior hic panis ſit illo, de quo dixerant: Patres noſtri manducauerunt manna & mortui ſunt. Hic autem eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur. Sanè cum dicit: Qui mā ducat hunc panem, vel qui manducat meā carnem, ſemper dignè ſubaudiendum eſt. Quemadmodū quoties dicitur in ſcripturis ſanctis: angelus domini, vel ſpiritus domini, nec additur malus, ſine dubio bonus angelus, vel bonus ſpiritus intelligitur. Ita nimirū quoties dicitur, qui manducat & bibit, & non indignè, proculdubio dignè ſubaudiendū eſt. Proinde & ꝙ dixit: Patres Manna veſtri manducauerunt manna & mortui ſunt, quoniam abſq; bonorū vel malorū patrum diſtin nō liberabat. ctione, dixit, ſciendū eſt, quia quantumcunq; bene manducauerint aliqui ex illis, tamen omnes mortui ſunt, id eſt, ab hæreditaria morte, qua in Adam omnes moriuntur, per illud manna liberati non ſunt, ſed per hunc panē omnes viuificātur electi, qui vel anteq̄ hic panis de cœlo deſcenderet, fuerūt mortui, vel poſtq̄ deſcendit nati ſunt, eidem morti obnoxij. Sequitur: [Litigabant Iudæi duræ ceruicis. ergo Iudæi ad inuicē dicentes: Quomodo poteſt hic nobis carnē ſuam dare ad manducandum.] Et ſupra quando dixit: Ego ſum panis vitæ, murmurabant, & nunc quando dicit: Et panis quem ego dabo caro mea eſt, rebelles & increduli Iudæi ad inuicē litigant, nuſquam durā erudiri ſunt flectere ceruicē, ad interrogandū veritatis magiſtrum, videlicet eo modo, quo percunctari ſolent hi, qui ſciendum veritatis eſuriunt ac ſitiunt, ſed murmurant, ſed litigant, ſed verba æternæ vitæ blaſphemantes, inſaniæ deputant. Num ergo iſtis diceret, quomodo poſſet carnem ſuam dare ad manducandum? Litigabant ad inuicem, murmurabant ad inuicem, & conſilium ſapien Litigabant ad tiæ Dei non ab ipſa ſapientia Dei, ſed murmurando & litigando quærebant ad inuicem, Quid inuicem niſi malum diſcerent ab inuicem? O homo (inquit Apoſtolus) tu quis es, qui reſpondes Deo? Rom. 9. Talibus enim qui non amore diſcendi interrogant, ſed intentione aduerſandi diſputant, nihil aliud dicendum eſt, niſi vt tanquam indigni, ſapientiæ reſponſo procul abſiſtant. [Dicit ergo eis Ieſus: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.] Ergo (inquit) quoniam vos nequaquam eſuritis, animas ſurſum in cœlum ſuſpenditis, vnde panis iſte deſcendit, vt reuelet vobis pater qui eſt in cœlis, quod reuelare non poteſt caro & ſanguis, ſed litigatis ad inuicem cordibus impacatis.

Hoc tantum vobis dixerim, quòd niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius Mat. 16.

Iudæi erãt indigni vt doceret eos Chriſt9 hoc ſacramentum. Matt.7

ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quis autem eſt modus manducationis, non meum eſt aperire vobis. Sanctum enim hoc eſt quod litigioſis canibus dandum non ſit, margaritæ ſunt, quæ videlicet ne conculcentur ante porcos mittendæ non ſint. Nondum ſaltẽ ſerui eſtis, qui reuerentem aurem domino præbeatis: nedum amici, quibus ſolis notum facere habeo ritum vel ordinem, cauſaſque diuinas huius epulationis. Hoc ergo tantillum ſcitote, qui niſi manducaueritis non habebitis vitam in vobis. De hoc cibo corporis & potu ſanguinis domini, hæc à ſanctis doctoribus data eſt ſententia, quam & velut pro maxima vel prima diffinitione aduerſus idem corpus & ſanguinem domini, nimium feſtini lectores, & immaturati præripuere doctores: Hunc, inquiunt, cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt ſancta eccleſia, in prædeſtinatis, & vocatis, & iuſtificatis, & glorificatis ſanctis & fidelibus eius. Quid enim? Nunquid ab eiſdem patribus ibidem tacitum eſt, huius rei, vnitatis corporis Chriſti, quod eſt eccleſia, ſacramentum eſſe panem & vinum, quod in dominica menſa præparatur, & de menſa dominica ſumitur?

Sacramẽtum cur & vnde dicit

Quid autem eſt vel vnde dicitur ſacramentum, niſi à ſacrando, eo quòd rem iſtam. ſ. corpus Chriſti quod eſt eccleſia conſecret, & conſecrando afficiat vnitatem? Nam ſicut dicimus ornamentum hoc vel illud, eo quòd ornet; & veſtimentum eo quod veſtiat, & cætera ſimilia: ſic domini corpus quod in altari ſumimus, & ſanguis eius, prædictæ vnitatis rectè ſacramentum dicitur, eo quòd illo cibo potuq; viſibili in vnã Chriſti eccleſiam quę ſit corpus eius, plenitudo eius, inuiſibiliter conſecremur. Igitur prædictã ſententiam nullatenus pro maxima diffinitione vel deſcriptione manducandi & bibendi ſanguinem domini accipimus, præſertim cum ipſe ore proprio, quando voluit, quibus voluit, quoſq; dignos iudicauit, tam diligentẽ diffinitionem vel deſcriptionem dederit, vt nemo dialecticorũ vel philoſophorũ vnq; diligentius diffinire ſubſtantiam, vel quodlibet induiduum quiuerit.

Æquiuocationis exẽplũ.

Nam quod ſolent facere illi, cum primarũ quamlibet ſubſtantiarum deſignare volunt. Verbi gratia, cum æquiuocationem determinantes, contra argumentorum ſophiſticas importunitates dicunt, Alexander rapuit Helenam (cogimur enim nunc talium in tanto negotio meminiſſe nugarum, & ſagittantes paruulos repercutere ſagittis paruulorum) cum inquam dicunt: Alexander rapuit Helenam, quoniam poteſt opponi, Alexander non rapuit Helenam Alexander Philippi rex Macedo, non rapuit Helenam determinantes dicunt: Alexander is de quo nũc agitur Troianus Priami filius, rapuit Helenam.

Quid pprie eſt mãducare & bibere corpus & ſanguinẽ xpi.

Hoc idem ſumma ſapientia fecit, vbi oſtendere voluit, quomodo carnem ſuam nobis ad manducandum dare poſſit. Hoc eſt, inquit, corpus meum. Et addidit: quod pro vobis tradetur. Item: Hic eſt ſanguis meus. Et adiecit: qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionẽ peccatorum. Totumq; modum manducandi carnem ſuam & bibendi ſanguinem ſuum perſcribens: Hoc, inquit, facite in meam commemorationem. Proinde cunctis figurarum vel ſimilitudinum nebulis amotis, non corpus quodlibet, non corpus Chriſti quod eſt eccleſia: ſed illud corpus domini quod pro nobis traditum eſt, nos manducare, & illum ſanguinem qui pro nobis fuſus eſt in remiſſionem peccatorum, nos bibere indubitanter credimus: & quod fecit ipſe, hoc idem in commemorationẽ ipſius ſcimus & bene ſcimus nos facere, id eſt, carnem ipſius manducare & ſanguinẽ bibere. Et quamlibet ſancta eccleſia corpus Chriſti ſit, & ſic ex multis hominibus conſiſtat, quemadmodum panis ille, quem verè dicimus corpus Chriſti, multis conſtat ex granis: & vinum illud, quod verè dicimus ſanguinem Chriſti, ex multis confluxit acinis: non tamen idipſum corpus Chriſti eſt eccleſia, quod pro nobis traditum eſt, quam propriam differentiam ſæpedictum corpus, quod eſt panis vitæ æternæ, ſemper authore Chriſto retinet. Igitur niſi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, hoc videlicet quod dicturus ſum facientes in meam commemorationem, non habebitis vitam in vobis.

Quomodo excuſent paruuli, & morte præoccupati.

Sanè qui vel tenerrima cohibentur infantia, priuſquam ex hac luce migrant, quàm manducare aut bibere poſſint: vel qui articulo temporis conſtringuntur, ſicut nonnulli confeſſores, quos nec baptizari aqua, perſecutionis, & mortis inſtantia permiſit, non præiudicantur hac ſententia veritatis. Nec enim iudicatur apud Deum non manducaſſe, niſi qui manducare noluit, qui non curauit, qui neglexit. De ſenſibus enim & de voluntatibus iudicat Deus, quæ in infantibus edentulis malæ eſſe non poſſunt, & in eiuſmodi confeſſoribus cum bonæ ſint, non fraudantur effectu, quia manifeſte Chriſti communicant paſſionibus. Proinde nec paruulos, quos ætatis impotentia manducare vetat, qui mox vt baptizati fuerint, ab hac luce migrant æternæ vitæ exortes arbitramur, nec præuentos à perſecutore confeſſores pios, in ſanguine ſuo baptizatos, corpori Chriſti communicaſſe, vel calicem domini bibiſſe, quod ad vitam æternam proficiat dubitamus. Sequitur: [Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.] Non, inquit, vos veſtrique ſimiles, quique murmuratores & litigioſi, vitam habebitis in vobis, ſed ille vnus populus meus, qui mihi vnitur vnitate ſpiritus, vna eccleſia mea, quæ manducat carnem meam & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Hæc enim ſumma eſt cauſa æternæ vitæ effectiua, manducare carnem meam & bibere ſanguinem meum,

non

non manducare autem meam,& non bibere ſanguinem meum,antiquæ perfidiæ eſt argumen-
tum,qua primi parentes hominũ,ſerpenti,quã Deo credere maluerũt. Nec enim differt in culpa,
nõ crediſſe,quod manducãtes de ligno vetito morerẽtur,& non credere quod manducãtes car-
nẽ meã,& bibentes ſanguinẽ meũ, ordine præſcripto,ab eadẽ morte liberẽtur.Qui ergo mãducat
& bibit,recte antiquæ mortis pœna ſe exuit,& quia nõ manducat aut nõ bibit,nihilominus iuſtè
relinquitur in antiquo iudicio paternæ præuaricationis. Notandum vero,quod cum ſuperius Hic cibũ
dixerit:Hæc eſt voluntas patris mei,qui miſit me,vt omnis qui videt filium,& credit in eum ha- primo
beat vitam æternam,& ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die.Hic itidem ſub eadem diſtinctio- dat vitã
ne, prius(inquit)habet vitam æternam,& deinde ſubiungit: & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo animæ, deinde
die. Videlicet ne quis exiſtimet ſe abſque corporis & ſanguinis eius cibo potuq; viſibili vitam reſuſci-
vtramq; corporis & animæ, ſola fide recuperaſſe, & iſto ſacramento non egere,hoc ipſum repe- tabit &
tiuit,proculdubio conteſtans,quod non vere credat, quiſquis manducare, & bibere contemnit. corpus. Nõ ſuffi
Nam quantumuis fidelis, & catholicæ profeſsionis homo ſis, ſi manducare & bibere recuſes cit ſola
de hoc cibo potuque viſibili, eo ipſo quod tibi hunc neceſſarium non eſſe præſumis, à ſocietate fides ab-
membrorum Chriſti, quod eſt eccleſia, te præcidis, neque rectè credis in eum, cuius in hoc cibo ſq; hoc
potuq; ab ipſo tam diligenter cõmendato, derogas authoritati. Nonne primi parentes noſtri, cibo.
& prius intrinſecus inuiſibiliter corrupti ſpiritu diaboli, contra creatorem ſuum intumuerunt,
& deinde per ſerpentem ſuaſi, viſibili quoque cibo perierunt? Ita plane oportet pœnitentem
hominem, vt prius inuiſibili fide ſubiici creatori, corde credendo ad iuſtitiam, & ore confiten-
do ad ſalutem, & deinde viſibili quoque cibo, & potu vitæ æternæ neceſſariam perficere iuſtifi-
cationem. Nec illud quoque vacat ab ordine iuſtitiæ, quod prius dum manducat, iam habet
vitam æternam,ſcilicet in anima,Deo viuẽs per iuſtitiã,& deinde: & ego reſuſcitabo eũ(inquit) Rom.10
in nouiſsimo die. Nam & ſæpe dicti primi parentes noſtri,& prius æterna morte animæ intrin-
ſecus, & deinde morte quoque corporis extrinſecus mortui ſunt. Etenim quacunque die come-
deritis ex eo, morte(inquit) moriemini, ſine dubio morte animæ, ac deinde ſententiam quoque Gen.2.
corporeæ mortis acceperunt ab ipſo Deo dicente: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo donec Gen.3.
reuertaris in terram, de qua ſumptus es,quia terra es, & in terram ibis. Rectè ergo, & ſeruato
ordine iuſtitiæ: qui mãducat (inquit) carnem meam,& bibit ſanguinem meum, iam habet vi-
tam æternam, quia iam viuit ſecundum animã,ſecundum carnẽ vero morietur quidem, ſed ego
reſuſcitabo eũ in nouiſsimo die. [Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus.] Verus ci
Verus (inquam) cibus,& verus eſt potus,quia verum eſt quod pollicetur,quia vera ſpes eſt, qua bus con
manducatur & bibitur. Vnde & conſtat cibum hunc cibo illi contrario modo eſſe oppoſitum tra fal-
quem homini primo ſerpens obtulit, quia videlicet cibus ille, cibus fuit mendacij, quia falſum ſum cibũ
fuit, & falſum eſt,quod ille cibus pollicitus eſt, quia cum vana promiſsione datus, & vana ſpe Adæ.
diuinæ ſimilitudinis conſequendæ manducatus eſt. Sed nondum manducatoribus carnis ſuæ,
& bibitoribus ſanguinis tantum promiſit iſta veritas, quantum in perſuaſione cibi vetiti pol-
licita eſt iſta falſitas. Nam diuinitatem promiſit: Aperientur (inquiens) oculi veſtri, & eritis ſi- Ibidem.
cut dij ſcientes bonum & malum. Sequitur ergo: [Qui manducat carnem meam & bibit ſan-
guinem meum, in me manet,& ego in eo.] Hic perſpicue diuinitatem pollicetur carnem ſuam Hic pa- nis con-
manducantibus, & ſanguinem ſuum bibentibus, & illuſionem nequiſsimi nebulonis (qui di- fert diui
xit: comedite & eritis ſicut dij) non ſine magno cruciatu eiuſdem illuſoris, ſerio loquens in nitatẽ.
verum effectum conuertit. Quid enim nobis hoc dicto hic Dei filius vnicus pollicitus eſt, niſi ac Gen.3. Pſal.81.
ſi aperte dixiſſet: Dij eritis, & filij excelſi omnes? Et notandum, quod non eiſdem verbis Nemo
deceptoris vſus eſt dicentis: Eritis ſicut dij, nec omnino ſic dicere debuit: Qui manducat car- eſt ſicut
nem meam, & bibit ſanguinem meum,erit ſicut Deus,vel erit ſimilis altiſsimo: ſed in me ma- Deus.
net inquit,& ego in eo. Quis enim eſt,vel eſſe poteſt ſicut Deus? Ille nanque nullius indiget, nul-
lius ope vel gratia Deus eſt. Sed quis ita præter illum, naturæ ſuæ ſufficientia Deus eſſe poteſt?
Sic angelus voluit eſſe Deus,& factus eſt diabolus. Sic deitatem appetere ſuaſit homini, & homi-
nem hominis honore ſpoliauit. Tam hic quam ille, cum voluit eſſe ſicut Deus, voluit ſine gratia
vel adiutorio melioris eſſe Deus,& hac voluntate vterq; à Deo diuiſit ſe. Quid ergo eſſet, niſi
Dei aduerſarius? Econtra, conſortium vel gratia Dei deos efficit, & filios excelſi. Gratiam
ergo & communicationem Dei commendans ei: Qui manducat carnem ſuam, & bibit ſan-
guinem ſuum, in me manet(inquit) & ego in eo. Quis autem ego, niſi Deus, niſi Dei ſapientia,
niſi vera, ſumma, & ſempiterna diuinitas? Ergo is,in quo maneo ego, diuinitatem in ſe tranſ-
fuſam habens, Deus factus eſt, filius excelſi renatus eſt. Non eſt ſicut Deus, quia videlicet vnus,
& ſolus & Deus, neminem habendo in ſe, vnde factus ſit Deus, ſed eſt Deus me habendo in
ſe manentem, vnde fit Deus. Nam audi quid ſequitur. [Sicut miſit me viuens pater, & ego
viuo propter patrem, & qui manducat me, ipſe viuet propter me.] Ecce deorum adoptiuo-
rum,& Dei vnici diſsimilitudo ſimilis,& ſimilitudo diſsimilis: Sicut (inquit) miſit me viuens
pater & ego viuo propter eiuſmodi patrem, ſic & ille qui manducat me, viuet propter me.

Sed quo-

Miſit me pater, id eſt genuit. Pſal. 2.

Sed quomodo miſit me viuus pater, vel quomodo ego viuo propter viuentē patrē? Miſit me dico viuēs pater. i. genuit me immortalis pater. Nā in eo me miſit quod genuit. Si veſtræ paterētur incircunciſæ aures, cū dico miſit, dicerē apertius genuit, ſicut in pſalmo teſtatur ipſe, dicēs ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Dico ergo, quia miſit, quod & ipſum vos audire vix patimini: miſit (inq̄) viuens pater me, quod nō eſt aliud quā genuit, & incarnari voluit me. Et ego viuo propter patrē. i. propter hoc Deus viuēs, Deus immortalis ſum, Deus impaſsibilis, Deus incōmutabilis ſum, quia talem habeo patrem quia talis pater me miſit, quia talis pater me genuit.

Ego viuo propter patrem.

Et ſicut ego viuo propter huiuſmodi patrē, ſicut & is, qui manducat me, viuet propter me. i. idcirco ſempiternè & beatè viuet, idcirco Deus & filius excelſi eſt, quia manducat me, quia maneo ego in eo, & ipſe in me. Ecce (inquā) ſimilitudo diuinitatis, ſimilitudo vitæ & æternitatis, ſimilitudo deorum adoptiuorum & vnici Dei. Sed hæc (vt prædictū eſt) ſimilitudo diſsimilis eſt. In quo? Videlicet quia cauſæ diuerſæ ſunt. Quare ergo viuo propter patrem? Quia viuens ipſe pater miſit, id eſt, genuit me. Quare viuet homo propter me? Quia manducat me. Non ego manducaui patrem vt viuerem, ſed viuo propterea, quia pater in ſeipſo viuens, & nullius indigens, genuit me, nihilominus in meipſo viuentem, & nullius indigentem. Homo autem non propterea viuit, quod pater illum genuerit, ſed idcirco vt viuat, māducat me, quē ſolū pater genuit. Eſt ergo (vt prædictū eſt) diſsimilitudo ſimilis, & ſimilitudo diſsimilis, vnici filij multorūq; filiorū excelſi, dum hic viuit: quia genitus eſt: illi aūt viuūt, quia manducant eū qui genitus eſt. Attamen nihil hac differentia perdunt, quoniā & ſi nati dij nō ſunt, manducantes me, qui natus Deus ſum, mecū vnū corpus fiunt.

Melius eſt de ligno vitæ non comediſſe. Gene. 3.

Proinde nō ſuſpiret homo, qui in æternum viuere vellet, quod abegit Deus hoiem præuaricatorē factū, ne ſumeret de ligno vitæ, & viueret in æternū. Nam ecce habet panē verū, de quo ſi quis manducauerit, viuet in æternū, imo gaudeat, quod non eſt permiſſus, vt comederet tunc de ligno vitæ, & viueret in æternū. Si enim tūc comediſſet, ſic viueret in æternū, quomodo viuit ille cuius ſuaſu comediſſet. Econtra, ſic nunc viuet in æternū, quomodo viuo ego propter quē viuet, quo tribuente manducat, vt viuat propter me. Sequitur: [Hic eſt panis de cælo deſcendens, non ſicut manducauerunt patres veſtri manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panē viuet in æternū.]

Epilog⁹

Breui epilogo colligit atq; enumerat partes ſuperiores, & commemorat quibus de rebus hactenus verba fecerit vt earū memoria renouetur atq; redintegretur in animo auditoris. Hæc enim eodem ordine quo nunc in concluſione recolligit, ſuperius expoſuit, videlicet quod panis ipſe verus de cœlo deſcendit, quod non fuerit manna, quod manducauerūt patres illorū, & mortui ſūt. His ergo pro poſſe decurſis, reliqua ſequēti volumine trāſigēda ſunt.

Finis Libri Sexti.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. VII.

Chriſt⁹ ſacerdos ſecundū ordinē Melchiſedech. Pſal. 109 Gen. 4.

DE domino noſtro Ieſu Chriſto in ſeruo eius Dauid, eodemq; patre ipſius ſecūdum carnē, ſpiritus ſanctus prælocutus eſt, dicēs: Iurauit dominus & nō pœnitebit eū, tu es ſacerdos in æternū ſecundū ordinē Melchiſedech. Huius aūt Melchiſedech ordo fere nulli incognitus eſt, ſcilicet, quia regreſſo Abrahā à cæde regū, protulit, nō carnes ſanguineq; hircorū aut vitulorū, ſed panē & vinum: Erat enim (inquit ſcriptura) ſacerdos altiſsimi, & benedixit ei, hoc videlicet dicto magnifice innuēs, quod tali ordine ritū ſacerdotij altiſsimi præcurrerit.

Huius ordinis ſacramentū præfulgidū, ſub velamine legis recōditum, hoc loco dū dominus noſter, rex & ſacerdos verus retegit, tantis oculos hominū radiis ferit, vt intendere nō valentes, toti fugiant auerſi, quemadmodum in typum taliū hominum olim fugerunt patres ipſorū, nō valentes ferre claritatē vultus Moſi, quia ſplendida facta fuerat ex collocutione Dei. Sic etenim reuerberati ſunt claritate huius veritatis iſti filij illorū murmuratores & litigioſi, nō quod claritas ſempiterna rationali creaturæ naturaliter noxia ſit, ſed quia creaturæ ratio ſuos irrationabiliter polluit & ſordidauit oculos terrenis cōcupiſcentijs, ita vt lumē ſuum videre nō poſsit. Nā qui ſe auerterunt, quantum cum auxilio Dei poſſunt, ab ea quæ in mundo eſt cōcupiſcentia carnis, & cōcupiſcentia oculorum, his amica & dulcis eſt diuinitatis claritas, & ſi ex parte infirmantur atq; reuerebantur, non tamen fugiunt, non murmurant, non litigant, ſed expectāt donec veniat quod perfectum eſt, & euacuetur quod ex parte eſt. Hæc iam tunc in illis hominibus præcurrentia fuerūt, qui audiebāt dominū Ieſum, ſicut ſequētia declarabūt. Sequitur. [Hæc dixit in ſynagoga, docens in Capharnaum.] Sinagogam illam murmuroſam & litigioſam, in qua dixit hæc dominus

Exo. 34. 1. Ioan. 2 1. Cor. 13

noſter

noſter, illis qui audiebant econtra dicentibus, quomodo poteſt hic nobis carnẽ ſuã dare ad mãducandũ, nõ incongrue magni doctores aiunt, per illũ regẽ Achis præſignatam fuiſſe, ad quẽ venit ſupradictus Dauid, fugiens Saulẽ, qui & vocatur Abimelech, ſecundũ titulum pſalmi xxxiij. quando & cõmutauit vultũ ſuũ, & dimiſit eũ, & abiit. Nanq; dixit ſynagoga illa, quomodo poteſt hic nobis carnẽ ſuã dare ad manducandum? rectè intelligitur in iſto prædicti regis nomine Achis. Achis enim interpretatur, quomodo eſt. Quia vero ſynagoga eadem, quæ filium Dei non recipiebat, eundem ipſius patrem, Deum ſuũ eſſe profitebatur, rectè filius idem in prædicti pſalmi titulo myſtice appellat eam Abimelech, quod interpretatur patris mei regnum. Quòd immutauit vultum ſuum Dauid, illud nobis innuit, quia veterem ordinem ſacerdotij ſecundum Aaron, immutaturus erat hic verus Dauid, rex & ſacerdos noſter ſecundum ordinem Melchiſedech. Achis autem, quod interpretatur quomodo eſt, iſtius (vt iam dictum eſt) ſynagogæ typũ geſſit, dicentis, quomodo hic nunc dicit, quia de cœlo deſcendit, quomodo carnẽ ſuã ad manducandum, & ſanguinem ſuum ad bibendũ nobis dare poterit. Nam hæc rebellione fidẽ illius pulſantis, in corda ſua dum nõ admittit, quaſi tympanizantẽ & impingentem in oſtia ciuitatis Dauid, dura incredulitate repellit. Quapropter dimiſit eum, ſcilicet Achis ſiue Abimelech, dicentem: Quare adduxiſtis hominem inſanũ, dimittite illum hinc, & ne ingrediatur domum meam.

Immutatio vultus Dauid corã Achis.

Nam reuera dimiſit eam & abijt, dimiſit inq; ſynagogã, & ad eccleſiam de gentibus abiit, pro eo quod immutationẽ vultus eius, id eſt, prædictã veteris ſacerdotij tranſlationem non ferens, inſaniæ deputauit, ita vt per illud, quod ibidẽ de eodem Dauid dictum eſt, & defluebãt ſaliuæ in barbam, nihil melius intelligi queat, quã quod infantilia vel inepta, more infantiũ, quibus dũ loqui conantur, ſaliuæ in mentũ defluunt, dominus noſter illis videbatur loqui, cum diceret: Niſi manducaueritis carnẽ filij hoīs, & biberitis eius ſanguinẽ, nõ habebitis vitã in vobis. Vnde lectionis huius euangelicæ ſequentia ſic habent. [Multi ergo ex diſcipulis eius audientes, dixerunt: Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire?] In pſalmo prædicto, cuius in titulo per immutationem vultus Dauidici mutatio nobis (vt iam dictũ eſt) innuitur veteris ſacerdotij. Dicunt pauci illi, qui aliis retrocedentibus, adhærent huic vero ſacerdoti: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt dominus. Iſti autem multi, & omnes, quos nomine multitudinis ſancta ſcriptura denotare conſueuit, vt ibi: multi vocati, pauci vero electi. Itemque: Annunciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum, iſti inquam multi & multarum palearum cumuli, dicũt: Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Videlicet ſicut contrario ſpiritu aguntur in mente, & reſiſtunt ſpiritui Dei, ſicut verba bonorũ verbis de hoc ſacramento dicunt contraria. Dicunt illi: Guſtate & videte, quoniã ſuauis eſt dominus, dicunt illi: Durus eſt hic ſermo. Ecce q̃ cõtrarij ſunt, & quã cõtraria dicũt. Sicut enim contrarius eſt ſermo durus ſuaui, ſicut amaro dulcis, ſicut aſpero mitis. Planè vſq; hodie contraria iſta non deſunt, quæ tũc in illa ſynagoga dicta ſunt.

Pſal. 33.

Mat. 20
Pſal. 39.

Sic.

Illis quidem durus erat hic ſermo, quo dixerat: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Primum quia ſic intelligebant ſecundum carnem, quam ſoli ſapiebant, quod concidi & ſic manducari oportere dixiſſe carnẽ ſuam quemadmodum conſueuerant concidere & manducare carnes agni, ſeu cuiuſlibet bruti pecoris, & bibendum eſſe ſanguinem ſuum, quomodo nec animalis cuiuſquam ſanguinẽ guſtare lex permittit, dicẽs: nõ comedetis cũ ſanguine, & iuxta ſenſum vel doctrinam eius neminẽ poſſe vitã habere in ſe, niſi feciſſet. Quod tam autoritate legis diuinæ, quam cõmuni ſenſu omniũ hominũ, conſtabat horrendũ & execrandũ facinus eſſe, atq; ideo nõ modo ad cõſequendã vitam non valere, ſed etiam eidẽ vitæ omnino cõtrariũ vel repugnans exiſtere. Deinde & hoc illos mouere poterat cum eiuſmodi ſenſum haberent, quod etſi vllo modo fas eſſe potuiſſet, ſic illũ cõcidi & mãducari, ſanguinẽq; eius ebibi, vix paucis ſufficere, vt vnuſquiſq; modicũ quid acciperet, atq; ideo vix centũ homines ad vitã pertingere poſſe, cũ copioſa multitudo hominũ ad vitã pertinentium nulli niſi ſoli Deo numerabilis ſit. Et quidem non adeo mirum fuerit, rudes diſcipulos tantum myſterium capere nequiuiſſe, cũ adhuc pueri eſſent, eisq; lacte magis q̃ ſolido cibo tunc temporis opus eſſet, ſed inde culpandi erant, & inde iudicium pro temeritate incidebant, quia non ſui ſenſus tarditatem vel impotentiã, ſed magiſtri ſermonem incuſabant, & duritiæ arguebant. Illis inq̃ iſto ſenſu durus hic ſermo videbatur, iſtis aũt qui hodieq; murmurant & litigãt, cũ veritatem corporis & ſanguinis domini defendimus, alias ob cauſas magnã videmur ſonare duritiã. Nam præter ſuperius dictas, & pro poſſe repercuſſas difficultates, non ſermonis, ſed cordis ipſorũ, quibus bonus & ſuauis ſermo iſte durus eſſe videtur, cũ argumentoſa fide per autoritatem euangelicã artati fuerint, vt negare non poſſint, hoc domini corpus illud eſſe quod pro nobis traditũ eſt, & hunc eius ſanguinẽ illũ eſſe, qui pro nobis effuſus eſt, cum inq; hoc illis cõſtanter aſtruxerimus, ergo inquiunt, ſi non figurate, ſed reuera panis iſte Chriſtus dicitur vel eſt, quotidie Chriſtus patitur, & toties moritur, quoties panis iſte in commemorationem eius frangitur. Et hic, inquiunt, ſermo durus eſt, etiam ſi Paulus non diceret: Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, quis hunc ſermonem poſſit audire? Hæc & huiuſmodi

Cur durus videbat hic ſermo Iudæis.

Gene.9.
Le. 3.17.

1.Cor.3.
Heb.5.
Hæretici negãtes corpus Chriſti in ſacramento eſſe.

Roma.6

Mat.16. dicere illos experimento dicimus. Econtra quibuſcunq; reuelat non caro & ſanguis, ſed pater qui
Ioan. 6. eſt in cœlis, quoſcunq; attrahit ille ad filium dulci attractione .i. reuelatione ſpiritus ſancti, dicunt
(vt ſupra dictum eſt) & ſentiunt non durum, ſed ſuauem eſſe ſermonē hunc, quia videlicet guſta-
Pſal. 33. uerunt & viderunt, & nobis dicūt: Guſtate & videte quoniā ſuauis eſt dominus. Illi quidē qui tūc
erant necdū ſciētes quō fieri poſſent ea quæ audiebāt, tamē ſermonis eiuſdem ſuauitatē ſentiebāt,
ita vt poſtmodū dicāt: Domine, ad quē ibimus, verba vitæ æternæ habes, quia videlicet humili
beneuolentia ſanatū habentes cordis palatū, hoc de illo ſapiebant, quod adipe & pinguedine ve-
Mat. 26 ritatis & ſapientiæ non carebāt, ea quæ iā reuerendæ authoritatis magiſter dignabatur propone-
Acto. 2. re, & ſummiſſa mente expectabāt donec eadē ipſe dignaretur exponere. At vero poſtquam &
Ioan. 19. ipſe ſub ipſo ſuæ paſsionis articulo manducandi corpus, & bibendi ſanguinem ſuū, modū illis vel
ordinē tradidit, & deinde ſpiritū veritatis miſit, qui doceret illos omnem veritatem, deinceps &
Solutio per ſimile in Iſaac & ariete. ipſi ſermonis huius ſuauitatem guſtauerunt, & nobis guſtandum dictis pariter & ſcriptis appo-
ſuerunt. Adiuuante aūt eodem ſpiritu, vt nos quoq; guſtare & ſapere poſsimus, ſicut cætera, ſic
& illā ſupradictam obiectiunculam iure explodendā improbamus, qua dicunt nobis, quia ſi reue
ra panis iſte Chriſtus eſt, ergo contra prædicti Apoſtoli ſententiam, & contra omnem fidē, toties
Chriſtus patitur vel moritur, quoties hic panis in mēſa dominica frangitur. Nō ita cōſenuit fides
Gene.22 noſtra, neq; adeo caligauerūt oculi eius, vt nō videat ſe frāgere panē Dei, & integrū ſeruare filiū
Dei, quō ſenex Abrahā videre potuit, vt & arietē percuteret, & filium aræ ſuperpoſitū nō læderet.

Licet panis iſte viſibilis cum inuiſibili filio Dei vnū factus ſit, aries aūt ille cum Iſaac, pro quo
eidē aræ impoſitus eſt, vnū eſſe vel fieri non poterit. Nam Dei filius, id eſt, Deus & homo, habet
in ſe virtutem effectiuam, qua ſibi vniat panem iſtum viſibilem. Iſaac aūt illū ſibi concorporare,
ſalua veraq; ſubſtantia non poterat arietem. Proinde illic in figura immolatus eſt Iſaac in ariete,
hic in pane & vino immolatur Dei filius in carnis & ſanguinis ſui veritate. Nonne ſicut eodem
gladio pater Abraham immolauit arietem, quem eduxerat ad immolandum filium: ſic ſacerdos
cum aſtante populo panem & vinum in altari poſitum, eiuſdem, qua Chriſtus paſſus eſt, crucis
Chriſtus in altari maxime præſens. & paſsionis verbo tranſuerberat? Neſciant hoc, qui non credunt eundem dominum noſtrum,
tunc maxime in medio noſtrum adeſſe, & cum ipſe dixerit: Vbicunq; fuerint duo aut tres cō-
gregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: tum verò multo magis in medio noſtrū adeſſe
& altari ſuo incumbere, vbi nō quocunq;, ſed ad faciendam hanc propriā & maximā cōmemo-
rationem eius, tota fide ſuis inſtrumentis armata conuenimus. Nam nos guſtauimus & vidimus,
ideoq; murmurantes ac dicentes: durus eſt hic ſermo, non audiuimus: ecōtra reſpondentes, ne-
quaquam, ſed reuera ſuauis eſt dominus. Igitur eadem quæ hactenus in eccleſia toleratur diſcor
dantium & contraria dicentium permixtio, ita tunc in illo diſcipulorum paruo cœtu multum
diuerſa mente dominum noſtrum audiebat. Nam & qui dicebantur diſcipuli, deterius murmu-
rauerunt cæteris Iudæis, magis quippe diffidentiam ſuam exprimunt, dicendo: Durus eſt hic ſer-
mo, quis poteſt eū audire? quam illi dum dicerent: quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare
ad manducandum? Hoc videlicet quod diſcipuli dicunt, non ſolum murmuroſæ vel litigioſæ
contentionis, ſed & rebellantis deſperationis eſt. [Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum, quia
murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis: Hoc vos ſcandalizat?] Apud ſemetipſum inquit,
id eſt, nullo egens indice, ſciebat, qui & qui eſſent murmurantes tunc primum ſciunt, cum iam
Panis iſte incredulis fit lapis offenſionis. murmurarent, ſed antequam diceret myſterium hoc, propter quod murmurauerunt, ſciebat vt
Deus, qui diſcipulorum ſuorum dociles Dei eſſent, & beneuolentiam diſcendi habentes, dignam
cœleſti magiſterio reuerentiam intimo cordis auditu gererent. Attamen pro exprimenda in di-
gnitatis magnitudine, quaſi nunc primū comperta illorum infidelitate, ſub admiratione inter-
rogans: Hoc, inquit, vos ſcandalizat? Nonnulla enim admiratione dignum eſt, quod panis viuus
2.Pet.2. & verus, & ſecundum ſe vitalis atque ſuauis, ſecundū illos lapis & petra ſit, lapis vtiq; offenſio-
Mat.21. nis, & petra ſcandali, ita vt offendentes in illum cōquaſſentur, & eodem deſuper veniente cōte-
Luc.20. rantur, & ſic eodē quo ad vitam nutriri pane debuerant, tanquā duro lapide offenſionis vſque ad
mortem ſcandalizentur. Proprie nanq; vel maxime ſcandalizari eſt, à bono propoſito per ali-
cuius occaſionis offendiculum retrorſum conuerti. Hoc enim maximum ſcandalum in illo tan-
tæ ſuauitatis pane percuſsi ſunt, quippe qui (vt paulo poſt ſubditur) abiērunt retrorſum, & iam
non cū illo ambulabant. Hoc ergo recte admirans ſuauis dominus: Hoc, inquit, vos ſcandalizat?
Cur imperfectus hic manet ſermo. [Si ergo videritis filium hominis aſcendentem, vbi erat prius.] Deficit hoc loco congrue ſermo,
quaſi iratæ mentis ſcandalum illorū motu illo vel animaduerſione dignum exprimens, cui ſer-
monis defectio congruit: Ergo inquit quoniam & vos, qui dicebamini diſcipuli mei non ſecundū
diſciplinæ ordinem appropinquatis pedibus magiſtri, vt aure ſubmiſſa expectantes de doctri-
na vitæ æternæ accipere digni iudicemini, ſed econtra ſcandalizamini, & propoſitionem meam
indiſciplinate calumniamini, idcirco non ego vobis eandem propoſitionem aperiam, cuius ſo-
lutionem vos nequaquam digna quæſtione pulſando cōſequi meremini. Hoc nunc dico, quod
vobiſipſis conſentientibus cōſtat valde repugnare veſtro carnali ſenſui, ſcilicet aſcenſurū filium
hominis

hominis vbi erat prius. Nam filium hominis aſcendere in cœlum, & carnẽ eius ſic mãducari, ſanguinemq; eius ſic bibi, quomodo vos intelligitis, omnino repugnãtia ſunt, ſimulq; eſſe vel fieri nullatenus poſſunt. Et filiũ hoīs dico, nõ filiũ Dei, ne me exiſtimetis dixiſſe, quod carne deuorata morſibus veſtris, id quod reſiduũ eſt, ſi incorporea natura ſola in cœlũ aſcenſura ſit. Quod ſi videritis, imo quia videbitis, nã etſi retrorſum abeũtes videre nõ mereamini, quando aſcendam in cœlũ, videntibus illis, qui mecũ perſeuerabant vſq; in finẽ, diſcipulis meis? Attamen aſcẽdiſſe me videbitis nunc, quando venientẽ cum nubibus, cum tota carne ſua, hunc eundẽ filiũ hoīs videbit omnis oculus, tunc intelligetis quod iniuſte ſermonẽ hũc duritiæ coargueritis, quod male ſenſeritis, quod peius (non expectata magiſtri doctrina) nimis cito retrorſum ſcandalizati abieritis.

Mat. 24
Apoc. 1.

Notandũ, quod cũ illa natura, ſecundũ quã eſt filius hominis, de matris vtero initium habuerit, & Chriſtus ante illã incarnationẽ nequaq̃ homo, vel filius hoīs, ſed tantũ Deus Dei filius extiterit, tamẽ filiũ hoīs prius in cœlo fuiſſe aſſerit, quo iterũ aſcenſurus ſit, videlicet tã hoc dicto quã illo, quo ait: Et nemo aſcẽdit in cœlũ, niſi qui deſcẽdit de cœlo, filius hoīs qui eſt in cœlo, vnitatẽ perſonæ in ſe vno Chriſto Deo & hoīe voluit cõmendare. Quod ignorãs Neſtorius, & ideo iure ignorandus, beatã Mariã vetuit vocari Dei genitricẽ, eo quod Chriſti, non diuina ſed humana tantũ de carne eius ſumpta ſit natura. Itá Chriſtũ vnũ in duos Chriſtos, alterũ Deũ, alterũq; hominem male diuiſit, cũ idẽ filius hoīs, & prius fuerit in cœlo, quo poſtmodũ aſcendit, & iam eſſet in cœlo ſecundũ diuinitatẽ, cum adhuc in terra loqueretur ſecundũ humanitatem: Qui deſcendit (inquit Apoſtolus) ipſe eſt & qui aſcẽdit. Sequitur. [Spiritus eſt qui viuificat, caro aũt nõ prodeſt quicq̃.]

Q̄ō filius hoīs primus
Ephe. 4.

Hæc ſentẽtia priorẽ illã nequaquã deſtruit, aut infirmat, qua dixit: niſi manducaueritis carnẽ filij hoīs, &c. ſed ſenſum carnalẽ male intelligentium caſtigat, nihil manducandæ carnis ſuæ veritati detrahens, ſed eidem carni ſpiritũ quoq; carnis eiuſdem ſimul manducandũ ſuperadijciens. Spiritus eſt, inquit, qui viuificat, caro aũt nõ prodeſt quicquã. Ac ſi dicat: Eo modo quo vos intelligitis illud quod ſupra dixi: niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, non habebitis vitam in vobis, nullius animantis caro cũ vita ſua poteſt manducari, vel ſanguis ebibi. Hoc ab homine vt poſſit fieri, vel à beſtia dum ſit, notũ eſt animal trucidari. Ego nulli hoc pacto carnem meã ad manducandũ daturus ſum. Caro enim mea, niſi viuens & cum ſpiritu ſuo mãducetur, non prodeſt quicquã. Caro ſola, caro ſine ſpiritu nõ prodeſt quicquã: nã ſpiritus eſt qui viuificat. Cũ ergo hæc dicit, nũquid ſenſum deſtruit ſcriptũ in ſuperioribus dictis? Imo ſupplet & perficit, ne talia carnis eius fruſta nos in fractione panis dominici mãducare arbitremur, qualia mẽbra eius depoſita de ligno, & poſita ſunt in monimento, ſcilicet carnẽ ſine anima, ſine ſpiritu, ſiue vita. Talis caro nõ prodeſt quicquã, imo & maiori ſacrilegio ventres ſuos Iudæi polluiſſent, ſi poſtquã crucifixiſſent eum dentibus ſuis exanime corpus inuaſiſſent, permittente illo qui daturus non erat, ſanctum ſuum videre corruptionem, & ſic eum manducarent, quomodo intellexerant iſti qui ſcandalizabãtur, nõ valẽtes ferre quaſi durũ ſermonem. Talẽ omnino .i. exanimẽ carnẽ & ſanguinẽ exiſtimare nos vetat in pane & calice ſuo dicens: Spiritus eſt qui viuificat, caro autẽ nõ prodeſt quicquã. Quis aũt eſt ſpiritus, qui carnẽ iſtam, vt manducantibus proſit viuificat? Ait: [Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt.] Verba inquã quæ locutus ſum & loquor vobis, quæcunq; ſunt de me, ex quo deſcendit filius hominis, vſquequo deſcendat vbi erat prius, verba incarnationis, natiuitatis, paſsionis, reſurrectionis, aſcenſionis meæ, ſpiritus & vita ſunt: ſpiritus viuificans, vita viuens, & verũ vitæ verbũ. Hæc in pane, de quo dicturus ſum: Hoc eſt corpus meum, & in vino, de quo dicturus ſum: Hic eſt ſanguis meus, inuiſibiliter operantur, vt vera caro mea ſit, & ſanguis meus, nõ mutata ſpecie exteriori, ſicut & in ſingulis hominibus ſpiritualiter, id eſt, nihilo immutato de extrinſecus corporis accidentibus, hoc agunt vt membra mea ſint, renouati ſcilicet ſpiritu mentis, & de multis à corpore diaboli ſeparatis vna fiat eccleſia, quæ alio reſpectu corpus meum, plenitudo mea, dicatur & ſit.

Caro nõ prodeſt quicquã
Pſal. 15.
Verba Chriſti ſpiritus & vita.

Hæc tria ſunt ſermonis huius incrementa, quorum intelligendorum ſola fides eſt meritum. Nam ipſorum intellectus veræ & magnæ fidei dignum eſt præmiũ. Primũ eſt illud, in quo iſti fidẽ nõ habentes, tanquam in durum lapidem offenderunt. Niſi manducaueritis carnem meã, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. Sequens eſt illud, quo carnalem ſenſum illorum percutit, reputantium quod carnẽ ſuã ſine ſpiritu ſuo manducari vellet, videlicet quomodo manducatur caro cuiuſlibet pecoris, quæ nullatenus cũ ſpiritu ſuo, nullo modo niſi mortificata, viuentibus manducantium inteſtinis proficit: Spiritus eſt, inquit, qui viuificat, caro autem non prodeſt quicquã. Tertiũ eſt, quo ſpiritum & vitam ipſam, quæ ſola manducabilis eſt, diffinit. Nulla enim vita præter hanc vitam viuentibus captabilis eſt, nec eius ſpiritus aut vitæ quiſquam, niſi rationalis ſpiritus capax eſt: Verba inquit quæ locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Hæc inquã tria quæ dixi quæ & nunc latius reciprocanda ſunt, vt magis ac magis perſpicuum fiat, quam pulchra & rationabili veritatis arte gradatim connexa ſint. Hoc iamdudũ intelligimus, quia verba quæ locutus eſt, ſpiritus & vita ſunt. Sed qualis ſpiritus, qualis vita? Primũ & hoc dicendũ, quia verba, quæ multa locutus eſt, vnũ verbũ ſunt, vnum inq̃ verbũ, quod & ipſum caro factũ eſt. Illud vnũ verbũ

Quantę virtutis verba Chriſti.

multis verbis, id eſt, multis elementaribus & articulatis ſonis locutus eſt, multis myſterijs incarnationis, natiuitatis, paſsionis, reſurrectionis, & aſcenſionis ſuæ in ora noſtrarũ animarũ immiſit. Hæc verba eiuſmodi ſunt, imo hoc vnũ verbũ eius virtutis eſt, quod ſemper manducari, & nũq̃ *Eſa. 40.* poſsit conſumi, videlicet quia verbũ domini manens in æternũ, vbi comeſtũ fuerit, de bona terra aiæ rurſus pullulat, & in magnã ſegetẽ reſurgit: ſicut & aqua illa quæ eſt ſpiritus ſanctus cum bi- *Ioã. 4. 7.* bita fuerit, ſtatim fons in potoris pectore ſcaturit, & in viuæ aquæ flumina profluit. Et (vt prædictum eſt, huiuſce ſpiritus aut vitæ ſolius, ſolus eſt capax rationalis ſpiritus, ſoli hæc vita rationali ſpiritui capabilis eſt. Propter quod recte & vere cibus & potus eius dicitur. Sed hoc verbum caro factum eſt, & nunc in carne viſibili quinq; ſenſibus functa, apud illos multos murmurantes & litigantes, paucos aũt credentes præſentia verba faciebat. Igitur iã neq; ſpiritus. i. verbũ, vrebũ eni ęque vti pater & ſpiritus ſanctus, vnus Deus ſpiritus eſt: iã inq̃ neq; ſpiritus. i. verbũ ſine carne, neq; caro ſine ſpiritu poteſt mãducari: quia nec poteſt verbũ ſine incarnationis ſuæ debita laude amari vel adorari. Sed rurſus nullius animãtis caro, vt ſupra dictũ eſt, cũ ſpiritu ſuo mãducari poteſt. Cũ enim mãducatur, vel vt mãducetur, à ſpiritu ſuo ſeparatur. i. occiditur. Ab hac ergo tali mãducatione auditores ſuos repellit: Spiritus inquiẽs eſt qui viuificat, caro nõ prodeſt quicq̃. Reſtabat vtiq; in eo quod ait: niſi mãducaueritis carnẽ filij hois, &c. modũ quendam expectare manducandi & bibendi, quo ſimul caro cum ſpiritu, ſpiritus cũ carne poſsit mãducari, vt homini carne & ſpiritu mortuo ſimul vtrũq; proſit. Quẽ illi modũ expectandũ eſſe intellexiſſent, ſi crederẽt: quia vero increduli erant, impatientes fuere ad diſcendũ. Nã ſequitur. [Sed ſunt quidam in vobis qui nõ credunt.] Ac ſi dicat: Non quia durus eſt meus ſermo, idcirco quoſdã veſtrũ ſcandalizat, ſed quia vos aliqui infidelitate obduraſtis corda veſtra, idcirco ſermoni meo videtur ineſſe duritia. Et nõ ideo nõ creditis, quia nõ intelligitis, ſed ideo nõ intelligitis, quia non creditis: Si enim nõ credideritis (inquit ſcriptura) nõ intelligetis. Proinde & nos, non quia intelleximus credimus, ſed credimus vt intelligamus: quia reuera ſicut Deus & homo vnus eſt Chriſtus, ſic & iſte panis viſibilis conſecratus, cum illa carne quæ pependit in cruce, vna caro eſt, vnum eſt Chriſti cor- *Rom. 6.* pus. Et quia ſicut in vera carnis morte diuinitas nihil paſſa eſt, ſic vbi in altari verum Chriſti corpus immolatur, frangitur & manducatur, eadẽ Chriſti humanitas, quæ ſemel paſſa eſt & reſurrexit, nihil patitur, nec enim iã moritur, mors illi vltra nõ dominabitur.

Caro hæc cũ ſpiritu ſuo manducatur quod in pecore fieri nõ poteſt.

Epilog⁹ de hoc pane vitæ.

Quantũ potuimus adiuuante Deo, panẽ ſanctũ & calicẽ, quẽ de altari ſumimus, verum & viuũ agnum Dei eſſe ſuamet ex balatu cõprobare curauimus, ad hoc ſe iugiter inibi præſentantẽ vt nos & lanis ſuis operiat, & carnibus reficiat. Comedimus quantum potuimus. i. caput cum pedibus & inteſtinis, id eſt, tam diuinitatẽ, quã humanitatẽ, & ſubtilia myſteriorum eius dicta vorantes, nihiloq; omnino quod ſolido fidei dente, conſequi valuimus, relinquẽtes. Si quid tamẽ reſiduũ eſt, igni cõburimus. i. ſpiritui ſancto cõmittimus, quia videlicet huius agni omnia myſteria nequaq̃ rõne omnimoda cõprehendere poſſumus. Nobiſcũ eius gratia bene agitur, ſi quantũ ad æternã ſalutẽ neceſſarium eſt, cõſequi & certũ tenere valemus. Sequitur. [Sciebat autem Ieſus qui eſſent credentes, & quis *Ephe. 1.* traditurus eſſet eum.] Plane hoc ſciebat vt Deus, non ex euentu aliquo, vel caſu, ſiue coniecturæ *1. Pet. 1.* humanæ momento, ſed ab initio. i. ab æterno. Nam ante mundi conſtitutionẽ præſciuit & prędeſtinauit eos, qui vocandi erant ſancti, & immaculati in conſpectu eius. [Et dicebat eis: Propterea dixi vobis, nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datũ à patre meo.] Quia ſunt (inquit quidam) in vobis qui non credunt, & ego hoc ſciebam ab initio, propterea dixi ſupra, quia nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, attraxerit eum: & nunc iterum dico idipſum verbis paululum immutatis, ſenſu permanente: quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datũ à patre meo. Idcirco autem nunc idipſum repetiuit, quia quod tunc dixit, profecto nunc verũ eſſe liquet ab iſto affectu, quo illi ſcandalizantur. Nam ſi pater illos attraxiſſet, ſi eis vt ad filiũ venirẽt, à patre datum fuiſſet, id eſt, ſi diſcipulos eius fieri beneuolentia diuinitus inſpirata perſuaſiſſet, credentes & credendo guſtantes ſuauitatem illam, qua trahuntur omnes electi, magis ac magis traherentur & ipſi. [Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant.] Ecce audiant hoc illi, qui maxime eccleſiarum localium, id eſt, cœnobiorum, archimãdritis detrahunt, quoties gregis ſui patiuntur detrimentum & cum ipſi vacent otio, temere operarios Dei diiudicant, vbi aliquos ex eis, qui hortatu ipſorum conuerſi ſunt, ad ſeculum relabi cõſpiciunt: Videte inquiunt, quã indiſcreti ſunt, quam temerè & inconſiderate homines vocant, & accidentes ſuſcipiunt, & võtiuis promiſſionibus apud Deum obligari cõpellunt, quanta rurſus nimietate vel duritia ſuſceptos & ſibi ſubditos ſcandalizantes, in deterius cogunt præcipitium, *Mat. 23.* per omnia phariſæorum ſimiles, qui circuibant mare & aridam, vt facerent vnum proſelytum, & denuo faciebant eum filium perditionis duplo quã ſeipſos. Quid iſti dicerent, quomodo laborã- *Mat. 13.* tibus & animarum lucra quærentibus inſultarent, quoties quippiam detrimenti in eiuſmodi ſuſtinent, ſi non & Chriſto tale quid contigiſſet? Quomodo derogarent retia mittentibus piſceſque tanquam malos bonos concludentibus, ſi ſolos piſces bonos admiſiſſet, & eorum imprudentiæ vituperantes imputarent, quod tales admiſiſſent, quorum diſcordibus tumultibus retia rũperentur

Incuſatio patrũ iniqua in monaſterijs, ſup apoſtaſis ſuis.

rentur, alijs ſeditiones facientibus, alijs ebrietates, fornicationes, & his ſimilia ſectantibus, alijs per hæreſes quoq; & ſchiſmata ſeſe ab vnitate fidei præcidentibus? Bene ergo hoc & Chriſto contigit, imo Chriſtus hoc & ſibi contingere voluit, vt bonos maloſq; permixtos haberet, & tam diu ſuſtineret, donec malos à bonis tanquam paleas à granis proprij vitij ventus auferret, quod nemo comprehendere auderet, vt quando bonæ voluntatis homines, bonos à malis diſcernere neſcientes, bonos ſimul & malos admitterent, tam diu perpeſſuri, donec illos ſupremum iudicium ab inuicem diſcernerent, nemo reprehendere deberet. Hominis nanq; eſt clamare & ſtrepitum extrinſecus ad aurem facere, Dei autem ſolius, manu inuiſibili cor audientis apprehẽdere, & ad Chriſtum attrahere. Nunquid exigendũ eſt ab aliquo, vt ipſo Chriſto ad lucrandas animas verbo & opere ſit efficacior? Propterea quoties tale quid nobis contingit, quia & Chriſto contingit, dicimus cum eo: Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datũ à patre meo. Sequitur. [Dixit ergo Ieſus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire?] Et vos, inquit, quos dedit mihi pater, quos attraxit pater ad me, quibus datum eſt à patre meo, vt veniretis ad me, nunquid vultis abire? Quod vtique non interrogat vt ſciat, ſed ſub interrogatione attentius confirmat, quod ex eis quos dedit ſibi pater, quenq̃ nõ perdat, ſimulq; confeſsionẽ neceſſariã opportune, alijs diffitentibus, exigit ab eis qui credentes erant, quia videlicet, ſicut corde creditur ad iuſtitiam, ſic ore confeſſio fit ad ſalutem. [Reſpondet Simon Petrus: Domine ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei.] Planè hoc futurum erat in Chriſti eccleſia, vt ſcãdalizatis & ſcandala facientibus Antichriſtianis, qui multi ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis, excuterent ſe & inuicem cohortarentur dilectores Chriſti, & ſeditioſa perfidorum importunitate inquietati, largius atque ſonorius confeſsionẽ veræ fidei, dictis & ſcriptis declamarent vniuerſo orbi, non ante defuturi, donec ſatanã cum illis ſatellitibus ſuis, ſicut fulgur de cœlo cadentem, ſcriptis veridicis atque autenticis confutarent, & pia ſui profuſione ſanguinis enecarent. Huius autem eccleſiæ fidelis vnitatẽ fidemq;, hic & alibi Petrus exprimit, voces primus emittit, vnde & à petra (ſupra quam eadem eccleſia fundatur) nomen ſortitur, & magna laude ſuæ confeſsionis honoratus, ſimul regni cœlorum claues accipere meretur. Igitur & hoc, quod ad duodecim apoſtolos emiſſa interrogatione ſolus pro omnibus reſpondet, toti vniuerſaliter vnicæ eccleſiæ aſſcribendum eſt. Dicit enim vna perfecta & formoſa dilecto ſuo Chriſto ſponſa eccleſia, turmis adoleſcentularum ſtipata: Domine, ad quem ibimus? videlicet in tantis Arrianæ nequitiæ cæterarumq; peſtium ſeditionibus, non indicabis vbi paſcas, vbi cubes, reuelante nobis veritatis tuæ ſpiritu, & poſt greges ſodalium tuorũ vagari incipiemus? Verba vitæ æternæ habes, id eſt, verba vitam æternam portantia tu habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei. Non antè cognouimus & poſt credimus, ſed primum credimus, & exinde cognouimus, quia videlicet non cognitio fidem, ſed fides præcedit cognitionem. Fides nanq; meritũ, cognitio autem filii Dei præmium eſt fidei. [Reſpondit eis Ieſus: Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus eſt?] Quare agnus manſuetus, multis diſcipulorum relabentibus, in paucos qui remanſerunt, tam acriter inuehitur? Nunc enim potius familiariter viderentur eſſe collaudandi, præſertim cum accepiſſet ab eis eandem confeſsionem magnæ fidei, quã alibi digna laude beatificauerat, dicens: Beatus es Simõ Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cœlis. Et quidem beatificantis gratiæ præconium eſt, quod dicit: nonne ego vos duodecim elegi? ſed magnæ ſeueritatis & increpationis eſt, quod & hoc ipſum ſub interrogatione pronunciat, & protinus adiungit terribiliter, & ex vobis vnus diabolus eſt. Quare ergo in tali articulo, cunctos tam terribili vnius denotatione percutit: quẽ dum nominatim non exprimit, vniuerſos premit, vnumquenque pro ſemetipſo nimis ægre ſolicitum reddit? Non enim illum talem conſcientiarũ iudicẽ ſæpe compertum, falli exiſtimare poterant, non proximorum conſcientias ſinguli cõprehendere valebant, non ſua quiq; merita (cum de futuro incerti eſſent, & tam multos deſipere viderent) magni pendere audebant. Quare inquam hoc voluit, niſi quia ſic expediebat eis? Nullius quippe peccati mortificatione ſic indiget humana infirmitas, quã illius, vbi ceciderunt qui operantur iniquitatem, qui expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare. Quod autem eſt illud peccatũ, niſi pes ſuperbiæ? Non veniat mihi (inquit Pſalmiſta) pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moueat me. Nam vbi venerit ille vagus & inſtabilis ſuperbiæ pes, qui vtique venire ſolet ex nimia ſecuritate vel præſumptione iuſtitiæ, ſtatim vanum & improuidum hominem manus antiqui peccatoris foris inuenit, vbi illum à bono propoſito, Deo, qui ſuperbis reſiſtit, auerſo, celeriter mouere poſsit. Vt igitur filij hominum in tegmine alarum domini ſperent, & de ſemetipſis humiliter ſentientes, non exaltent animam ſuam, opportune in caſu aliorum ſolicito timore deprimuntur, noſq; omnes exemplo erudimur, vt cum paries proximus ardet, de noſtra re timeamus, id eſt, dum cadunt qui nobiſcum ſtare videbantur, nos qui adhuc ſtare videmur, ſimilem nobis caſum euenire poſſe, humiliter conſideremus. [Dicebant autem de Iuda Simonis Iſcariothis.] Iudas Iſcarioth, vel à vico in quo ortus eſt, vel à tribu Iſachar vocabulum ſumpſit.

Rom. 10
1. Ioã. 4.
Luc. 10.
Vnitas eccleſiæ ſupra petram.
Mat. 16.
Canti. 1.
Cur tã acerbe terret hic Chriſtus apoſtolos.
Mat. 16.
Iacob. 4
Pſal. 35.

Dicitur autem & Simonis, ſubauditur filius vel propinquus, ad diſtinctionem Iudæ alterius, qui & ipſe ad diſtinctionem huius, dicitur Iudas Iacobi, ſubauditur frater, qui & alio nomine vocatur Thaddæus apoſtolus. Hunc vero Iudam euangeliſta recte diabolum appellatum eſſe cõprobare volens, idoneam rationem ſubiungit, dicens. [Hic enim erat eum traditurus, cum eſſet

Quis recte diabolus dicitur. vnus de duodecim.] Etenim diabolus, non naturæ, ſed peſsimi accidentis græcum nomen eſt, & interpretatur deorſum fluens. Quo nomine recte appellatur angelus ille damnatus & perditus, qui cum bene eſſet conditus, ſpirituum in altitudine cœli conuerſantium maximus, vitio ſuo deorſum fluens per ſuperbiã ad profundum inferni deuolutus, factus opere, & dictus eſt nomine diabolus. At vero Iudas deorſum fluxit, & ipſam eius defluxionem euangeliſta patenter expreſſit, dicens: Hic enim erat eum traditurus, cum eſſet vnus de duodecim. Quis enim neſciat gradum apoſtolicum excelſiorem eſſe cunctis ordinibus ſanctorum, tam veterum quã nouo-

Eccle. 21 rum? Item quis ignoret traditionis, qua infelix ille tradidit dominũ, ſcelus eſſe profundiſsimum? Igitur cum & ſapientia dicat, cum maledicit impius diabolum, maledicit animam ſuam, videlicet eo quod anima impij deorſum fluxerit, & non aliter, niſi deorſum fluendo, impia facta ſit, recte dominus iſtum impietatis ſigniferum, cuius anima totis conatibus in perditionis ſuæ locum

Quæſtio de Iuda tradito-re. profundum, à ſublimi apoſtolici culminis honore defluebat, diabolum appellat, quo adhuc in hypocriſi apoſtolicum munus exequente nequior nemo retro abierat. Hunc perditionis filium cur dominus ad apoſtolatum elegerit, pleriq; diſputãt, ſi malæ intentionis illũ eſſe nouerat, quem vtiq;, qualis eſſet, ignorare non poterat, qui nouit omnia. Et ſunt nonnulli, qui bonum il-

1. Tim. 5 lum fuiſſe contendant ante ruinam, alioquin non decuiſſe dominum noſtrum, vt vocaret illum ad tanti ordinis gratiam. Si enim, inquiunt, in miniſtris Chriſti & diſpenſatoribus myſteriorum Dei reprehenſibile & illicitum iudicatur eis, quos indignos eſſe nouerint, manus imponi: præcipiturq; illis, vt nemini manus cito imponant, id eſt, niſi ex bonis operibus præcedentia merita videant: quanto magis ſumme iuſtus, & ſumma iuſtitia, nulli indigno committere debebat ſacra apoſtolici ordinis miniſteria? Ergo, inquiunt, ante ruinam bonus erat, apoſtolico faſtigio non minus cæteris coapoſtolis dignus erat. Nec enim, inquiunt, aut falli potuit, vt indignitatem eius neſciret, aut indigna agere, vt indigno ſanctum miniſterium delegaret, ſuoſq; illi fa-

Reſpõſ. miliarius loculos committeret. Vtriſque vna reſponſione ſatisfaciendũ eſt. Primũ quærimus ab eis, vtrum hodie Iudas aliquis ad apoſtolicũ, id eſt, epiſcopale officium pertingat: imo quia Iudam ante apoſtolatum, nonnulli (vt prædictum eſt) bonum fuiſſe contendunt, vtrum nemo niſi bonis apoſtolicis ſeſe ſacramentis immergat. Planè diffiteri nequeunt, quin plurimi & mali eſſe, & tanto munere fungi, Deo permittente, præualeant. Qui & Iudæ in nullo diſsimiles, pecunias, quarum cupiditate Chriſto adhærent, ſibimet aggregant, & ſacros loculos in poteſtate habentes, eccleſiæ redditus ſacrilego raptu exportant. Quid ergo? Nunquid ignorans aut iniuſte diſponens tales admittit Chriſtus, & ſacramenta ſua per eos operatur? Itaque cum hodie nonnullos admittere comprobetur, quos malos eſſe certum eſt, ex ipſorum fructibus claret, infirmum eſſe argumentum quo dicunt bonum fuiſſe Iudam ante ruinam, cum illum apoſtolum

Obiect. fecerit Chriſtus. Veruntamen ſolertius indaganti necdum ſatisfactũ eſt. Nam adhuc obijcere

Mat. 5. Rom. 12 poteſt ſic: Rectè quidem Chriſtus Iudam perſequentem ſuſtinuit, cuius caſu ſtatum aliorum fir-

Gen. 4. mius in timore & humilitate fundaret, quippe cuius præceptum eſt, vt boni malos, quos corrige-

Matt. 7. re non valent, tolerent æquanimiter. Abel enim eſſe rennuit, quem Cain malitia non exercet.

Matt. 18 Sed rurſus eiuſdem præceptum eſt, vt ſanctum canibus non demus: & qui correptionem non recipit, ſit nobis ſicut ethnicus & publicanus. Ipſe autem Iudam, non qualemcunq; carnem, nõ qualemcunq; ethnico ſimilẽ, ſed diabolũ eſſe nouerat. Nunquid ergo ſancta illi vitę ſacramenta tra-

Solutio. dere debuerat? Ad hæc inquam, ſalutis noſtræ ſacramenta, in Chriſti paſsione, morte & reſurrectione condita ſunt. In paſsione quippe, id eſt, ſub ipſo paſsionis eius articulo, corporis &

Rom. 6. ſanguinis ipſius euchariſtia primum ab illo conſecrata eſt. De baptiſmo quoque quærentibus perſpicuum eſt (ſicut vbique & maxime contra quoſdam Græcorum ſanctæ Romanæ eccleſiæ defendit authoritas) quia conditum eſt in morte & reſurrectione eius, in qua iuxta Paulum & nos baptizamur, & ſepelimur per baptiſmum, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nunquid ante hac diſcipulos ſuos bapti-

Ioan. 4. zare miſit, aut prædictum corporis & ſanguinis ſui ſacramentum illis tradidit? Baptizaſſe

Iudas nõ admi niſtrauit ſacramẽta. quidem non Ieſum, ſed diſcipulos eius legimus, adhuc Iohanne ſuperſtite & baptizante, ſed poſtquam ille traditus eſt, & Ieſus in opus prædicationis ſucceſsit, nec ipſe nec quiſquam iuſſu eius baptizauit, nec baptizandi regulam ipſe ante reſurrectionem tradidit. Sed Iudas ad horam illam non peruenit qua Chriſtus pro ſuis paſſus eſt: quibus ipſe ait: & ego vadam immo-

Luc. 22. Ioan. 20 lari pro vobis, nec apoſtolatus ſignaculum, id eſt, ſpiritum ſanctũ cum eis accepit, quẽ tũc primum in remiſsionẽ peccatorũ dedit, quando reſurgendo glorificatus eſt, inſufflans & dicens: accipite ſpiritũ ſanctũ, quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis. Et de hoc quidẽ haud dubiũ eſt, quia Iudas nõ interfuit. I. neq; dũ Chriſtus immolatus eſt pro ſuis, neq; dum reſurgens ſpiritum ſuum

dedit

dedit illis. De participatione autem corporis & ſanguinis eius, poteſt aliquis opinari, quòd ille interfuerit. Sed profectò diligentius Euangeliſtarum narratione doctorumq; conſiderata diuerſitate, citius deprehendi poteſt, huic quoq; ſacramento illum nequaq̃ interfuiſſe. Nam cum accepiſſet buccellam, qua traditor deſignatus eſt, exiuit continuo: Quam vtiq; buccellam, nec Euangeliſtarum, nec doctorum quiſquam conſentit, panem fuiſſe dñici corporis. Cum autem cõtinuo exierit, profectò conſtat, quia (ſicut prædictum eſt) corpori & ſanguini Chriſti non cõmunicauit. Nam non ante, ſed poſt typicum paſcha, cuius buccella denotatus eſt, fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat, aſſumpſit panẽ, qui conſortat cor hominis, & ad verum paſchæ trãſgreſſus eſt ſacramentũ, vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos, panẽ & vinum offerens, fecerat, ipſe quoq; in veritate ſui corporis & ſanguinis repræſentaret. Quod cũ ex cęteris Euãgeliſtis ordine manifeſto perſpicuũ ſit, ſolus Lucas quibuſdam aliter ſentiendi occaſionẽ dedit, non ꝙ typici paſchæ & ſacræ Euchariſtiæ prædictũ ordinẽ præpoſterauit, vel minus aperte dixerit q̃ cæteri, ſed quia verba, quæ de traditore ſuo dominus in cœna dixit, iſte ſolus tardius ſcripſit q̃ cæteri, id eſt, per anticipationem ſacræ Euchariſtiæ traditionem præſcribens, verba quæ in priori cœna dixerat, verbis quæ poſt dicta ſunt, contexuit. Cum itaq; Iudas diſpoſitus quidẽ ad apoſtolatum fuerit, ſed per nulla vitæ ſacramenta ad eiuſdem ordinis habitũ peruenerit, vniuerſa bonitatis eius argumenta deficiunt, & nihil eſt in quo Chriſti, Iudam ad tempus admittentis, rectè gradientibus obſit exemplum. Igitur hic filius perditionis nunq̃ bonus fuit, nec de bono electo malus factus eſt, ſed q͂a malus erat, idcirco ad opus neceſſariũ ab eo, q̃ malis bene vti nouit, electus eſt, & apud illum ſemper pro malo habitus eſt malo (inq̃) non nequitia naturali, ſed vitio accidentali. Quod ſi quis officio prædicandi, & ſigna faciendi bonũ illum fuiſſe dicat, concedimus ei: nam & epiſcopi mali quantumuis moribus mali ſint, q̃ diu fidem catholicã tenent, officio, quod agunt, bonę arbores ſunt. De quorum electione, qua & Iudas iudicio diuino electus eſt, ſunt multa q̃ dicantur, ſed faſtidioſam * prolixionem deuitantes, euangelicã ſeriem proſequamur. [Poſt hæc ambulabat Ieſus in Galilæam, non enim volebat in Iudæã ambulare, q͂a quærebant eum Iudæi interficere. Erat aũt in proximo dies feſtus Iudæorum, Scænophegia] Chriſtum dñm ſuæ pariter ac noſtræ vitæ & mortis habentem imperiũ, eo tempore & ordine voluiſſe pati, & intrare in gloriã ſuam, quo paſſus & mortuus eſt, & reſurgendo ad paternæ gloriæ profectus eſt dexteram, lex & prophetæ teſtantur, q̃d ipſe præmiſit, quos ipſius prædocuit ſpiritus, quorum teſtimonium non tacet, quamdiu euangelica Chriſti gloria prædicatur. Nec enim aliud prophetæ prædixerunt, q̃ quod in voluntate eius præfixum, in ſpiritu ſancto præuiderunt, nec aliam mortis ſpeciem poteſtas eius admittere habebat, niſi quam eiſdem ſanctis prophetis ſpeculãtibus, iamdudum apud ſe præordinauerat. At verò Iudæi nequaq̃ myſterium voluntatis eius ſcientes, ſed cæcum furorem ſuum ſequentes quærebant eum quomodocunq; interficere. Verbi gratia: nunc præcipitare, nunc lapidibus illũ volentes obruere, non curantes aliud dummodo de medio tolleretur, & hoc ſolũ dicentes: Quãdo morietur, & peribit nomen eius? Igitur quia pertinebat ad eum mortis ſuę tempus, modũq; neceſſarium, noſtræq; cauſæ competentem prouidere, ambulabat Ieſus (inquit Euangeliſta) in Galilæam: non enim volebat ambulare in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi interficere. Equidem literæ ſuperficies infirmitatem ſonat non contemptibilẽ, quam fideles eius imitari debeant rationabiliter, dum tempus vel cauſa poſtulat, declinando mortẽ, ſed ſequentia lectionis magis aliã, quæ prædicta eſt, innuunt ipſius ſe ſubtrahentis intentionẽ, quã Euãgeliſta mox incipit cõmendare, dum dicit: Erat aũt in proximo dies feſtus Iudæorũ ſcęnophegia. Ac ſi dicat: Nõ mori metuẽs, ſed (ſicut ait Pſalmiſta) ſol cognouit occaſum ſuũ, tempus aliud mortis ſuę præfixũ habens, in Iudæã ambulare, & interfectoribus ſuis locũ dare nolebat. De quo tempore ſuo paulo poſt ait: Tempus meũ nondũ aduenit. Scænophegiam quippe, i. tabernaculorum feſtiuitatẽ in ſeptimo menſe, non ſuũ, ſed præcurſoris ſui Iohannis tempus eſſe nouerat, quo ille patri Zachariæ per angelũ prænunciatus, & poſtmodũ ſterili vtero conceptus eſt: Suum aũt tempus ipſe verus agnus Dei paſchalẽ primi menſis ſolennitatẽ, in quo Deo patri pro omni mundo ſacrificium fieret, iamdudũ proſpexerat, quo nihilo minus tempore idem ipſe ab angelo annunciatus, & in vtero virginis conceptus fuerat. Nam reuera ſecundũ regulares cunctorũ cõputiſtarum circulos conſtat, quia ſexta feria, quota die primus homo conditus eſt, menſe paſchali, id eſt, luna iam noua, octauo Calend. Aprilis, Ieſus Chriſtus dñs noſter, agnus Dei, pro reparatione vniuerſæ ſalutis conceptus eſt, euangelizante angelo beatę virgini. Hoc igitur tempus, ſuæ vitæ & mortis ſuę diſpoſitor dominus rectè ſuſtinens, nolebat ad hunc diẽ feſtum ſcænophegiæ aſcendere, id eſt, eo tempore tranſeundo ex hoc mundo ad patrem, gloriam ſuæ immortalitatis intrare. Cum autem dicat Euangeliſta ſingulariter: Erat dies feſtus Iudæorum, non tamen vno, ſed pluribus illam feſtiuitatem diebus agendam fuiſſe, intelligendum eſt. Sic enim de ipſa in lege ſcriptum eſt: A quintodecimo ergo die menſis ſeptimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ veſtrę, celebrabitis ferias Dñi ſeptem diebus. Die primo, & die octauo erit ſabbatum, id eſt, requies.

Nec cõmunió ſacræ interfuit. Iohan. 13

Lucas ordine variat hic ab aliis. Luc. 22

prolixitatem

Cap. vij

Lucæ 4 Ioan. 8. Pſal. 40

Pſal. 103

Scænophægia tẽporis Iohãnis Baptiſtę paſcha autem Chriſti.

Lucę 23

Et de cauſa eiuſdem feſtiuitatis paulopoſt ſubiungit: Menſe ſeptimo feſta celebrabitis,& habitabitis in vmbraculis ſeptem diebus. Omnis qui de genere eſt Iſrael, manebit in tabernaculis, vt diſcantq́; poſteri veſtri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Iſrael, cum educerem eos de terra Aegypti. Faciebant itaq; Iudæi tabernacula, ad ſimilitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerant, cum educti de Aegypto peregrinarentur in heremo, & celebrabant diem feſtum, magnam ſolennitatem, velut reminiſcẽtes beneficia Dñi, qui Dñm erant occiſuri. [Dixerunt ergo ad eum fratres eius: Tranſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera tua, quæ tu facis] Iſti fratres Ieſu, propinqui vel conſanguinei ſunt, qui gloriam huius mundi amantes, & veram cœleſtis hominis gloriam ſuo ſenſu terreno mentientes, vanum illi dilatandæ gloriæ dabant conſilium, vt videlicet feſtinans innoteſcere cunctis, daret operam tam ſolenni non deeſſe conuentui, nec oſtẽtandis parceret miraculis. Nam hæc feſtiuitas vna de tribus erat, in quibus omne maſculum Iſrael coram Dño apparere lex iuſſerat. Suo ergo ſenſu ſapientiam Dei præcedere, viamq́; illi oſtendere præſumentes. Cum hoc dixiſſent, ſiniſtram intentionem ſuam peruerſa ratione conati ſunt firmare, dicentes: Nemo quippe in occulto quicquam facit, & quærit ipſe in palam eſſe] Vera quidem ſentẽtia eſt, neminem ratione vtentem adeo ſibimetipſi diſſidere. Nam reuera maniſeſte repugnantia ſunt, velle hominibus innoteſcere, & facta nobilia celare, quemadmodum ſi quis velit pariter, & in nocte eſſe, & ſolem habere: ſiue lucernam Domini clare ardere, & lumen eius videri à nemine. Sed hæc eadem ſententia non ſuo tempore dicta eſt. Nam Dñs noſter, nec in occulto quicq; faciebat, quia nihil quod occultum eſſe vellet agebat, nec eo modo, quo illi arbitrabantur, in palã eſſe quærebat, quia non ab hominibus claritatem accipere, ſed hominibus claritatem dare volebat: non hominibus placere, ſed homines ad placendum Deo erudire venerat. Igitur vera quidem, ſed vana, imo & peruerſa, atq; alieno ſpiritu prolata eſt. Quam & adhuc illi confirmare nituntur, ſubiungentes. [Si hæc facis, maniſeſtas teipſum mundo] Id eſt, ſi non hæc facis, non maniſeſtas teipſum mundo. Adhuc ea quæ dixerunt iſti, talia videri poterant, qualia dicere debuerunt fratres boni ac fideles, nec indigni fratribus illis, quos nouimus Apoſtolos Chriſti, viros vtiq; Apoſtolicæ ſanctitatis & fidei. Sed aduerſus hanc opinionem audi, quid Euangeliſta ſubiunxit. [Neq; enim fratres eius credebant in eum] Vtiq; illi dignæ memoriæ fratres eius, quos (vt iam dictum eſt) Apoſtolos nouimus, ſcilicet Iacobus Alphæi, qui cognominatus eſt iuſtus, Simon quoq; Chananæus, & Iudas q & Thaddæus dicitur, credebant in eum. Nam Apoſtolorum omnium (ſolo Iuda diabolo excepto) fuit paulo ſuperius illa vox Simonis Petri, etenim pro omnibus ille vnus reſpõdit: Domine, ad quẽ ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus, & cognouimus, qa tu es Chriſtus filius Dei. Sed iſti fratres eius (inquit Euangeliſta) non credebant in eum. Igitur hæc verba illorũ, non tam beneuolentiam teſtantur, q̃ inuidiam, quia non multum curantes, ſi interficeretur, qui vtiq; odiũ Iudæorum aduerſus illum ignorare non poterant. [Dixit ergo eis Ieſus: Tempus meum nondũ aduenit, tempus autẽ veſtrum ſemper eſt paratum] Omnia tempus habent, ait Eccleſiaſtes. Ac deinceps: Tempus flendi, tempus ridendi, tempus plangendi, & tempus ſaltandi. Audiant hoc ſtulti, qui concionantem in plateis ſapientiam deſpiciunt, & qui nec aures, nec oculos habent in capite ſuo, ſed in finibus terræ non diſcernunt tempora hæc, q; non dixit tempus ridendi, & tẽpus flendi, ſed primum tempus flendi, deinde tempus ridendi: prius tempus plangendi, & poſtea tempus ſaltandi. Hæc (inquam) tempora, quia non diſcernunt, intempeſtiuos præripiũt riſus, & iniuſſis atq; immaturis tripudiant atq; laſciuiunt ſaltationibus, & ideo nondũ ſtatus rerũ commutatur, oportet enim præſentẽ ſtatum decedere, aliumq; longe diuerſum & contrariũ ſuccedere, neceſſe eſt de riſu ad fletum, de ſaltatione tranſire ad planctũ. At verò illæ futuræ ciuitatis rex, cuius regnũ de hoc mundo non eſt, nouit ſibi & ſuis prius flendũ, & poſt ridendum: prius plangendum, & poſtmodũ eſſe exultandum. Ait ergo: Tempus meũ nondum aduenit, tempus veſtrũ ſemper eſt paratũ. Quid igitur? Cum venerit tempus tuũ, quæres in palam eſſe, & maniſeſtabis teipſum mundo? Ita plane faciã, ſed ipſa maniſeſtatio mea longe alterius gloriæ & honoris erit, q̃ veſtra gloria, & breuis honor veſtri huius temporis. Vos enim ad gloriã tenditis, malis operibus mundi adulando: ego ad gloriã proficiſcar, mala mundi opera deteſtando. Hoc eſt quod ſequitur: [Non poteſt mundus odiſſe vos. Me autẽ odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala ſunt] Nullo magis contrario modo differre poſſunt quæcunq; differentia ſunt. Sunt autem hæc maniſeſte contraria, quę ſic oppoſuit, dicens: Non poteſt mundus odiſſe vos, me autem odit. Et vtiq; mundus hoc loco haud dubium, quin ſignificet dilectores mundi, qui (vt epiſtola ſua hic idem Iohannes aſſerit) pro eo quòd ſunt dilectores mundi, conſtituuntur inimici Dei. Item cum cauſam odij talem ſubiunxerit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala ſunt: conſtat ſine dubio, quòd econtrà, cur eos mundus odiſſe non poſſit, illa cauſa ſit, quia teſtimonium perhibent, quòd opera eius bona ſint. Igitur illorum conſultores ſuos multum à ſuo ſenſu diſſentire, tam fortiter q̃ ſuauiter oſtendit ſapientia Dei, ita vt duo quælibet magis abinuicem differre non poſſint, ſimulq; quod futurũ eſt innuit, ſcilicet, maniſe-

Marginalia: Fratres Ieſu ei⁹ propinqui. — Exod. 23 — Tres Apoſtoli fratres domini hic non dicũtur ſed alij. — Eccl. 13. — Prou. 1. — Eccle. 2. — Ioan. 15. — 1. Ioan. 2 — Pſal. 109

manifeſtationem ſuam ſic proceſſuram,quomodo poteſt admittere odium, videlicet ꝙ anteq̃ exaltet caput,de torrente in via bibiturus ſit. Et adiungit illud, * ꝙ conſequentibus talibus nil poteſt dici.[Vos aſcendite ad diem feſtum hunc,ego non aſcendo diem feſtum iſtum,quia tempus meũ nondum impletũ eſt] Et ô quantum pondus eſt fortitudinis in hac ſuauitate concluſionis.Reuera nunc quoq; meminit,quod in Eccleſiaſte dixerit hæc ipſa ſapientia Dei: Tempus tacendi & tempus loquendi. Nam cum tempus fuerit,loquetur talibus. Illud in eodem aſperrimè dixit: Vę tibi terra,cuius rex puer eſt,& cuius principes mane comedũt, vt ecõtra de ſemetipſo, & ſuis ſubiungeret: Beata terra,cuius rex nobilis eſt,& cuius principes veſcũtur in tempore ſuo, ad reficiendũ & non ad luxuriam.Quid enim ſunt iſti dilectores mundi,quorũ tẽpus ſemper paratum eſt in ſtoliditate terrenę ambitionis,quid(inquam)ſunt,niſi terra quam ſerpens comedit? Pſal.109 quo Eccl.3. Ibid.10. Gene.3.

Et quis puer terræ illius rex,niſi ille tam vetus,q̃ fatuus ſtultitiæ pater, cuius cor matura ſapientia Dei nequaq̃ vlla ex parte poſsidet? Principes verò qui mane comedunt,potentes & ſuperbi dilectores mundi ſunt,de quibus dñs:Principes quidem extiterunt,& non cognoui,qui dũ hac in vita ſua bona recipiunt, vt in futuro crucientur, quaſi mane comedunt, vt hora cœnæ à conſortio comedentiũ ſecludantur. Econtra terra illa,terra viuẽtium, quam dñs ſuper maria & flumina,id eſt,ſuper amaricãtes populos,& ſæuientes ſeculi principes,fundauit in fide & pręparauit in operibus bonis,beata eſt, cuius rex nobilis, vtpotè verus & conſubſtãtialis filius Dei, idemq; ſecundũ carnem filius Dauid ſoluſq; filius virginis. Cuius principes,quos idem rex nobilis exemplo ſuo ſic diſpoſuit, vt mane operentur ſobria mente, negotia regni, & in tempore ſuo comedant ad reficiendum,& non ad luxuriã, quia videlicet in hoc alieno tempore non luxuriati ſunt,ſed laborauerũt,audiũt regem ſuum dicentẽ ſibi,dum diſcumbere parat ipſe in tempore ſuo:Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum,vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo Iſtis igitur & cunctis vanę gloriæ matutinis aſcenſoribus,quia non deſunt pręconia ſcripturarũ,ex quibus audiant quid eos conſequantur,ſatis eſt hunc regem nobilem in ſua perſona grauiter & parce dixiſſe: Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego non aſcendo ad diem feſtum,quia tempus meum nondum impletum eſt,id eſt, * vt voſlibet exaltamini quantum poteſtis,anteq̃ humiliemini,vt humiliemini poſtq; exaltati fueritis. Nam ego nõ aſcendam in præſenti,neq; exaltabor,anteq̃ humiliter vſq; ad mortẽ,mortem autem crucis.Sequitur:[Hæc cũ dixiſſet,ipſe manſit in Galilæa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit,non manifeſte,ſed quaſi in occulto] Actus diuerſos vno verbo aſcenſionis hoc loco æquiuocari perſpicuum eũ,id eſt, alio ſenſu dictum eſſe à domino: Vos aſcendite,ego non aſcendam,& alio nunc ab Euangeliſta dici: Vt autem aſcenderunt fratres eius,tunc & ipſe aſcendit, videlicet ipſe ſecundum illorum ſenſum, qui dixerãt. Vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis,& ſi hæc facis,manifeſtas teipſum mundo. Reſpondit ſe non aſcenſurum, id eſt, ſublime de ſeipſo ſpectaculum,gloriam quærendo præbiturum. Euangeliſta verò ſimpliciter viam cõmunem(vt ſolet)eodem verbo expreſsit, ſecundum terræ ſitum,eo quòd venientibus Hieroſolymam,in montana Iudææ foret aſcendendum.Qui & diſtantiam aſcenſus huius & illius,quem prædicti fratres intenderant,curauit apponere dicens,non manifeſte,ſed quaſi in occulto.Quare autem non manifeſte, ſed quaſi in occulto? Videlicet quia tempus eius nondum aduenerat, quia tempus eius nondum impletum fuerat. Quid ergo, vbi venit impletum eſt tempus eius. quomodo aſcendit?Plane non in occulto,neq; quaſi in occulto,ſed manifeſte.Tunc enim turba multa, quæ conuenerat ad diem feſtum, cum audiſſet, quia venit Ieſus Hieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei, & clamabant oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Iſrael. Vtique tunc impletum erat tempus eius, quia collecto concilio Pontifices & Phariſæi dixerant: Quia expedit vt vnus moriatur homo pro populo,& ab illo die cogitabant eum interficere, videlicet quaſi cum iudicio legitimo, & ea morte qua volebat ipſe, ſcilicet,crucis patibulo, definierant eum interficere. Nam antea quæſierant eum quidem Iudæi multoties interficere, ſed non ita, vt implerentur ſcripturæ, & ideo (ſicut paulo ante dictum eſt) nolebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Et cum tamen ambulaſſet illuc, & vellent eum (ſicut poſt dicendum eſt) Iudæi lapidare, noluit mortem admittere, quia non ſic implerentur ſcripturæ. Tunc ergo impletum eſt tempus eius, & idcirco non aſcendit in occulto, ſed manifeſte, acclamantibus turbis, magno regi, magno filio Dei, magno & nobili filio Dauid. Quid ergo? Ergone prædictum tunc patrum ſuorum conſilium approbauit, & iuxta ſenſum illorum mundo manifeſtari voluit? Minime, quia laus iſta non ex hominibus, ſed ex Deo fuit. Cui enim niſi Deo dictum eſt in Pſalmo: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Hæc autem prophetia tunc adimpleta eſt. Cum enim indignantes Phariſæi dicerent: Audis quid iſti dicunt? Reſpondit eis: vtique: Nunquid legiſtis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Igitur neque tunc quando cum publicis laudibus aſcendit, ſed quodam quidem reſpectu in occulto, quodem autem manifeſto, & non in occulto. Nam quia ſicut in tempore ſuo facturus

Oſee 8. Luc.16. Pſal.25. Luc.22. vos vt Phil.2. Ioan.12. Ioan.8. Pſal.8. Mat.21. Luc.19.

erat

erat,non ita & modo cum regiis laudibus aſcendit,in occulto aſcendit.Quia verò non ſic aſcendit,vt latere vellet,nō in occulto aſcēdit. Bene ergo cum hac temperatiua diſtinctiuncula quaſi
Vbi eſt ille in occulto dictū eſt. Sequitur. [Iudæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebāt: Vbi eſt ille?]
Matt. 3. Ergo(inquit)quia non viderunt eum cum fratribus ſuis,id eſt,cum cognatione ſua veniſſe,quærebant eum male ſoliciti Iudæi,qui quærebant eum interficere. Et dicebant: Vbi eſt ille? Vide nunc genimina viperarum, quanto ſæuiant veneni præcordialis ardore, dum non dicunt vbi Ieſus,ſed vbi ille? Nunquid enim eius quem quærebāt interficere,poterāt nomen neſcire? Ergo cordis illorum habitator homicida Diabolus,ſic eos agebat,vt odio dictante,nomen ſalutis nō poſſent,imo nollent attingere. [Et murmur multus de eo erat in turba.] Murmur multus, id eſt,multa erat diſſenſio: multa (inquam) quia multorum rumoribus ſuſurrata, ſed non tam
Seditionis occaſio noluit eſſe Ieſus. vehemens,tamque animoſa,vt & ſeditio fuerit recte dicenda. Nā ſeditio recte dicitur, vbi partibus aduerſus alterutrum conflictantibus, diuiſa reſpublica hoſtili diſcordia periclitatur, ita vt laborante officio non leuiter præſidiali ditione poſſit ſedari tumultus. Vnde & iuxta ætymologiam ſeditio,quod ſit ſine ditione,dicta ſit. Quæ vbi accidit,perimitur perſona propter quam
Eſa 42. euenit:datur enim & inimicis occaſio maior accuſandi, & iudici neceſſitas fit audiendi. At vero
Luce 4. rò puer iſte electus,ſuper quem Deus pater poſuit ſpiritum ſuum, vt iudicium gentibus proferat,non contendit,neque clamauit,nec audita eſt foris in plateis vox eius & omnimoda manſuetudine egit ac prouidit,vt propter ſe nulla vnquam oriretur cauſa ſeditionis.Non igitur ſeditio facta eſt, ſed timida diſſentio ſubmurmurauit ad ſonum odij, vel inuidiæ Iudaicæ, dum velut anathematizati nominis hominem quærerent eum,dicentes: vbi eſt ille? [Quidam autem Iudæi dicebant, quia bonus eſt:alij autem dicebant,non,ſed ſeducit turbas] Ex hac ſenſuum diſcordia murmur multus erat. Quid ſi iſti qui dicebant,quia bonus eſt, hoc etiā dicere ſcirent vel auderent,quia filius Dei eſt? Vtique non iam vtcunque murmur multus,ſed animoſa fuiſſet oborta ſeditio.Sed hoc ſolum dicebant,& vix dicere audebāt,quia bonus eſt.Nam ſequitur:[Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudæorum.] Nemo(inquit)videlicet eorū qui dicebant:quia bonus eſt,palam loquebatur de illo propter metum Iudæorū, ſcilicet eorum qui dicebant:non,ſed ſeducit turbas. Et notandū, quod cum hi pariter atque illi Iudæi ſint, eos tamē qui dnm quærebant interficere,tam hic quam in omnibus perſecutoribus eiuſdem domini noſtri, Euangeliſta Iudæos appellare conſueuit, ad diſtinctionem turbæ quæ vel ipſum conſequebatur, vel
Triplices Iudæi. aduerſus eundē nihil iniquū moliebāt. Quorū cauſa vt manifeſtior fiat, ſciendū & illud eſt, quia tribus ſignificationibus recte hoc Iudæorū nomen æquiuocari, & hanc eſſe deterrimā,quam hoc
Boni. loco Euangeliſta vult intelligi. Dicuntur enim recte Iudæi,quicunque ſunt confeſſores veritatis,videlicet ſecundū interpretationē huiuſce nominis.Iudæus enim cōfeſſor interpretatur.Vnde diuinitus prouiſum nō dubitamus,vt hæc dñi cauſa crucifixi ſuper caput eius ſcripta Græce,
Matth.1 Hebraice,& Latine poneretur:Ieſus Nazarenus rex Iudęorum,quia maxime tribus illis linguis teſtimonia ſua perſonat per totum orbem catholica fides Chriſtianorū confeſſorum, contraria huic intellectui ſignificatione Iudæos dicimus iſtos inſipiētes malignos,homicidas, effuſores ſanguinis Chriſti,qui vſque hodie maledicunt Chriſtū in ſynagogis ſuis, hæreditariam à parentibus ſuis ſuper ſe portantes eundem ſanguinē Chriſti. Dicimus enim eos Iudęos,non quia ſunt,ſed quia Iudæos ſe eſſe dicunt,mentientes,cum ſint in ſynagoga ſatanæ. Media ſignificatione, id eſt,
Apoc.3. quæ nec bona,nec mala ſit:nam in Chriſto Ieſu nec circuncíſio,nec pręputium,nec Gentilis,nec
Mediocres. Iudæus,ſed ſola fides requiritur. Media(inquam)ſignificatione Iudæos dicimus omnes, quicunque
Galat.5 carnali generatione ſunt Iudaici generis,ſimulque eos qui cum eſſent Beniamin ę ſtirpis, remanſerunt in parte Dauidici regni,ad quorum diſtinctiōnē cæteri Iſraelitæ dicti ſunt Samaritani,quibus(vt in hoc Euangeliſta dictum eſt)non coutebantur Iudęi. Qua ſignificatione hic appellatos eſſe Iudæos non cōceditur in hoc multo murmure turbarū, cum (vt prædictū) illi quoque fuerint Iudæi,quorum nemo palam loquebatur de illo propter metum Iudæorū.Sequitur.[Iam autem die feſto mediante, aſcendit Ieſus in templum, & docebat.] Ille qui (vt paulo dictū eſt) nolebat ambulare in Iudæam,quia quærebāt eum Iudæi interficere, quique tamē aſcendit,ſed quaſi in occulto & non manifeſte,ecce aſcendit, non in remotum ciuitatis angulum, ſed in templum: non ſaltem priuata die,ſed die feſto mediante,non ſaltem clauſo ore ſub ſilentio abſconditus,ſed in
Chriſtus non fuit timidus. ſplendida doctrinę authoritate cōſpicuus. Nunquid hoc in loco vacat illi perfidiæ, dñm maieſtatis Chriſtū timiditatis arguere vel impotentiæ, videlicet quod mortē timens,& quantū poterat declinare ſtudens,noluerit in Iudæā ambulare? Aut nunquid mutabilitate vſus eſt,fuitque in illo, eſt & non,vt prius noluerit illuc ambulare, & poſtea propter verba talium fratrum ſuorū mutatus eſt vt aſcenderet,quo noluiſſet aſcēdere. Ergo magis in hoc quoque facto dicamus de Deo Dei filio,quia apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo. Nam ſapientiæ ſolius diuinæ eſt,quam ho-
Iob.12. minum nemo poteſt cōprehendere,quod tempus mortis ſuæ nouit mundū adueniſſe,& idcirco non vult in Iudæā ambulare,mortiſque miniſtris licentiā vel opportunitatē ſceleris permittere.Fortitudinis vero eſt,quod in mediū inimicorū ſuorū aſcendit,& docet in feſto mediante quodammodo

iubens

iubens morti inhianti, vt foris excubet, ſuumq; promiſſum expectet, morituri arbitrio frenata, & imperij eius capiſtro ligata. Nec enim errabit in tuta poteſtatis ſuæ conſcientia qua & Herodi mandauerat quærenti ſe occidere. Ite (inquiens) dicite vulpi illi, ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio, hodie & cras, & tertia die conſumor, & nunc docens in domo patris ſui, ſua quondam habitatione, quæ nunc ſibi facta erat ſpelūca Hyenæ, quodammodo dicebat morti importunæ. Ecce inſeruio doctrinæ præſenti feſto ſcænophegiæ, & poſtmodum futuro feſto encæniorum, & in tertio paſchæ feſto tecum ò mors agonizor. [Et mirabantur Iudæi dicentes: Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit?] Admiratio Iudaica pœnalis & impatiens ad audiendum, detrahentis inuidiæ liuor eſt, qua vrgente, dum ſapientiæ docentis nequeunt obuiare, ſaltem ex præſumptione magiſterij nituntur perſonam illius premere. Quod ſi talem patremfamilias hi maximè, qui clauim ſcientiæ tulerant, ægerrimè ferebant, omnes ſcientiæ theſauros obtinere, & indignabantur quod quicq; ſciret is, qui non per ipſos introiſſet, quanto magis domeſticos ſuos ab illis infeſtandos eſſe nouerat, quando in eodem doctrinæ miraculo inciperent maiora facere, ſeipſo tamen illis dona tribuente? Nam ipſe in templo illorum docens vna tantū lingua, nihilominus ad vnam tantum loquebatur gentem, credentibus autem in ſe, vadens ad patrem, hoc daturus erat, vt omnibus linguis omnium gentium magnalia Dei loquerentur, nec ſolum loquerentur, ſed etiam quod maius eſt, ſcriptis homines quondā ſine litteris & idiotæ, ſcriptis (inquam) cuncto mundo ipſum annunciarent inexpugnabilibus, & poſt ipſos eorum ſequaces viri orthodoxi, gratiam donationū habentes à ſpiritu ſancto diuidente ſingulis prout vult. Proinde quoniam & domeſtici eius talia multo magis erant audituri à notis ſuis egregiam ipſorum ſcientiam faſtidientibus, tale reſponſum oportebat ab illo dari, quale ſufficienter & vocem formaret, & dignam defenſionem pararet illis quoq; inuidiā ſuſtinentibus. Sequitur ergo: [Reſpondit eis Ieſus, & dixit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui me miſit.] Quid hac reſponſiōe verius? Quid ad defendendam ſanæ doctrinæ dignitatem fortius? & ad leniendā inuidiam (ſi tamen leniri poſsit) ſuauius? Mea (inquit) doctrina non eſt mea, ſubauditur, ſicut doctrina Phariſæorum doctrina ſua eſt, quia videlicet doctrinam, ſenſumq; ſuum in pleriſq; doctrinæ Dei nō cōmunicant docentes ſeruare mandata hominū. Dei quippe traditiones propter ſuas traditiōes dereliquerunt, legemq; ſanctam, iuſtam & bonam, lucris ſuis & voluptatibus propriis ſeruire cōpellunt. Prophetia quoq; pſeudoprophetarum, prophetia ſua eſt, quia profecto non ſpiritui Dei ſpiritum ſuum, vel voci Dei, vocis ſuæ commodauerunt organum, ſed prophetāt de corde ſuo dicentes: Hæc dicit dominus, cum dominus non miſerit eos, talium ex oppoſito liquet quantum ad rem attineat, quód ait: mea dóctrina non eſt mea. Simul namq; intelligi vult ꝙ ſubaudiendū ſit contrario, veſtra doctrina non eſt Dei, ſed veſtra. Et omnino quoniam & mea doctrina, & non eſt mea dixit, ſic intelligendū eſt, ac ſi dixiſſet: mea doctrina non ex homine, ſed ex Deo eſt. Alioquin locus non eſſet aduerſatiuæ coniunctioni, cum qua ſubiunxit, dicens: ſed eius qui me miſit. Igitur hodie quoties de infimis quilibet aliquem aſſequitur doctrinæ gradum, vt valeat cū Ieſu aſcendere in templum, & in medio eccleſiæ aperire os ſuum, ſi qui vitio Iudaico faſtidiant illum, quia forte magnos & inſignes Cathegetas, longa terrarum ſpacia non circuiuit, nec quærendo peregrina ſtudia relegit, & ob hoc dicant: quis eſt hic, vel quomodo literas ſcit, cum non didicerit? ſufficit illi ad defenſionem, ſi verum dicere queat, quód ſua doctrina nō ſit ſua, ſed eius cuius eſt omnis vera doctrina. Hac enim magna diſtantia catholicā profitens doctrinam, vniuerſas hæreſes anathematizat. Hæreticorū quippe (qualis fuit Arrius vel Macedonius, ſiue Donatus) cæterorumq; profeſſio iſta non eſt, quibus contra aquæ furtiuæ dulciores ſunt illis fontibus, vel aquis, quas iuxta Pſalmiſtam emittit Deus, & quæ inter medium montium pertranſeūt, id eſt, ſingulis illis magis placet propria, ꝙ̄ illa quæ omnium ſanctorum cōmunis eſt catholica atq; Apoſtolicæ fidei doctrina. Dicat itaq; vnicus Dei filius, qui extra patrem nihil docet atque operatur, dicat (inquam) ipſe, ꝙ vnumquemq; doctorem ſanctæ eccleſiæ dicere vult: Mea doctrina non eſt mea, id eſt, non facit hæreſes & ſchiſmata, quomodo faciunt eorum doctrinæ, qui nouitates vocum amantes, derelinquunt traditiones Dei propter traditiones ſuas. Amplius autē ex ſubſequentibus ſenſus iſte declaratur. Ait enim: [Si quis voluerit voluntatē eius facere, agnoſcet de doctrina verū ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar] Vt ergo præeunti ſentētiæ ſequēs iſta manifeſtius concordet, primū quid ſit à ſemetipſo quemq; loqui, peruidendū eſt. Philoſophorum ſententia eſt, quorū diffinitiones contrariæ ſunt, & ipſa eſt contraria, quam & ita cōuertere licet, vt dicas, quæ contraria ſunt, eorū diffinitiones eſſe contrarias. Sunt autem hæc manifeſte contraria, nec ſimul poſſunt eſſe, ſcilicet quemq; à ſemetipſo loqui, & doctrinā eius ex Deo eſſe. Contrario nāq; modo hæc ipſa ſapientia nunc oppoſuit, cognoſcet (inquiens) de doctrina, verū ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar. Igitur diffinitiones à ſemetipſo loquentis contrarias eſſe oportet diffinitionibus ex Deo loquentis. Eſt aūt ex Deo loqui, ſic loqui, quomodo ſpiritus veritatis ſuggerit .i. nō de corde proprio quicꝗ̄ cōfingere, ſed ſicut corde ſentitur, ita & ore veritatē proferre. Igitur econtra à ſemetipſo quemq; loqui, mendacium loqui eſt: prophetare quemq; de corde ſuo

Marginal notes: Lucæ.13 — Hier.12 — Matt.10 — Coloſ.2 — Acto. 2. — 1.Cor.12 — Matt.15. — Rom.7. — 3.Regū vlti. — Hier.27. — Mea doctrina non eſt mea. — Prou.9. — Pſal.103 — 1.Tim.5 — Mat.15. — Ex Deo loqui. — Hier.23.

ſuo, quæ non mandauit Dñs, nec aſcenderunt in cor eius, à ſeipſo loqui eſt. At verò Deus noſter
Hiere. 23. cum dixiſſet: Et mea doctrina non eſt mea, data experiendi via, cognoſcet (inquit) de doctrina,
vtrum ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar. Igitur quòd ait: Mea doctrina non eſt mea, idem eſt
ac ſi dixiſſet: Mea doctrina non eſt fallens ſiue falſa. Nunc demum videndum eſt, qualem de-
derit facultatem experiendi, vtrum ſua doctrina: ſua, id eſt, fallens ſiue falſa ſit, an ex Deo, id
eſt, vere & veridica ſit. Si quis (inquit) voluerit voluntatem eius facere, cognoſcet de doctrina,
vtrum ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar. Hoc audiat conſilium, qui diſci etiuum quærit veri-
tatis intellectum. Velit facere voluntatem Dei, vt cognoſcere poſſet voluntatem Dei, optet am-
bulare viam Dei, vt mereatur videre viam Dei. Cæcus enim eſt, niſi primo ſimplici beneuolen-
Apoc. 3. tia cordis oculum purgauerit: Collyrio (inquit dñs) inunge oculos tuos, vt videas. Nam quòd
videre non poteſt excæcatus in ſplendore veritatis, oculorum eſt culpa, non ſolis. Igitur doctri-
nam Dei qui nõ diſcernunt, excuſationem non habent, quia videlicet ex ipſo errore ſuo ſibi te-
ſtes ſunt, q́ deſiderium non habeant faciendi Dei voluntatẽ, quod vtiq́ ſi haberent doctrinã quę
Argumẽtatio ex cõtrariis. ex Deo eſt, vltro amarent. Sequitur: [Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit, qui
autem quærit gloriam eius qui miſit illum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt.] Harũ ſen-
tentiarum ſingulæ ſingulas in ſubauditione habent ſibi contrarias. Nam lecto, qui à ſemetipſo
loquitur, gloriam propriam quærit, ſubaudiendum eſt, qui autem à ſemetipſo lòquitur, eo quòd
doctrina eius ex Deo ſit, hic Dei gloriam quærit. Itemq́ ſubaudiendum eſt, qui gloriã propriam
quærit, hic mendax eſt, & iniuſtitia in illo eſt, & deinde legendum, qui autem quærit gloriã eius,
qui miſit illum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt. Hæc enim ſibi inuicem repugnãtia ſunt,
ſimulq́ eſſe non poſſunt, ſcilicet, à ſemetipſo quemq́ loqui, & veracem eſſe: itemq́ gloriam pro-
priam quærere, & iuſtitiam in illo eſſe: ſicut econtra, doctrinam cuiuſq́ ex Deo eſſe, & mẽdacem
illùm eſſe: itemq́ gloriam Dei quærere, & iuſtitiã Dei in illo non eſſe, omnino repugnãtia ſunt,
Diabolꝰ à ſemetipſo loquitur. & nuſquam ſimul eſſe poſſunt. Diabolus quippe, qui à ſemetipſo loquitur, cum enim loquitur
mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax eſt, & pater eiuſdem mendacii quod loquitur,
verax eſſe non poteſt, & quia gloriam propriam quærit, non enim voluit cum Deo, ſed econtra
Ioan. 8. Deum gloriari, dicens: Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo, & idcirco iu-
ſtitia in illo eſſe non poteſt. Similiter homo inquantum, vel quamdiu à ſemetipſo loquitur, in-
Eſa. 14. tantum, vel tamdiu verax eſſe non poteſt. Et inquantum vel quamdiu gloriam propriam quæ-
rit, velut Arrius, vel alius quilibet hæreticus, intantum, vel tamdiu iuſtitia in illo eſſe non po-
Iohan. 5. teſt. Econtra Chriſtus, quia non à ſemetipſo loquitur, ſed quod vidit & audiuit, hoc teſtatur,
idcirco mendax eſſe non poteſt, & quia non propriã gloriam quærit, ſed & patris & ſpiritus ſan-
cti eque, vt ſuam communiter gloriam quærit, idcirco iniuſtitia in illo eſſe non poteſt. Similiter
homo inquantum, vel quamdiu non loquitur à ſemetipſo, mendax recte dici non poteſt, & in-
quantum vel quamdiu non ſuam, ſed Dei gloriam quærit, intantum, vel tamdiu iniuſtus recte
dici non poteſt. Igitur tam valido q́ vero diuinæ rationis monimento dñs noſter peruerſos ſui-
1. Cor. 14. met miratores repellit, dicentes: Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit, & omnẽ hominem
doctrinam ſiue pſalmũ, ſiue Apocalypſin habentẽ, & ſpiritu ac mente myſteria loquentẽ, quo-
modocũq́ ſciat, vel vndecũq́ didicerit, defendit opportune, neq́ quis dicere audeat eo pręſente,
quis eſt hic. Et hactenus quidem ſapientia, quæ plane litteras ſcit, cum non didicerit, ſecundum
illorum dicta reſpondit, iam verò quæ ſequuntur, cogitationibus quoq́ tacitis, quæ illum latere
non poterant hoc modo reſpondere curauit. [Nonne Moyſes dedit vobis legẽ, & nemo ex vo-
bis facit legem? Quid me quęritis interficere?] Nam reuera cum alia dicerent, alia cogitabant,
id eſt, cum literas eius mirarentur, mortem eius mente tractabant. Et vide q̃ mirabilem illis
talionem reddidit. Mirantibus eis quomodo literas ſciret, cum non didicerit, miratur ipſe, quo-
modo nemo ex illis faceret legẽ, cum legem acceperint. Quod in eo mirabantur illi, laudanda
In illis erat potentia diuinitatis: quid miratur ipſe * illis, deteſtanda erat audacia præuaricationis, lau-
dabile namq́ erat ſcire literas cum non didicerit, deteſtabile erat legem non facere cum legem
Quid me quæritis interficere? acceperint. Quid autem irrationabilius, quàm quod vbi dixit, & nemo ex vobis facit legem,
ſtatim ſubiecit, quid me quæritis interficere? Sine ratione enim videreẽ, pręuaricatores legis ad-
dicere, & præuaricationis modum non exprimere. Bene ergo cum dixiſſet, & nemo ex vobis fa-
cit legẽ, mox ſubſecutus ait: quid me quæritis interficere? Repugnantia quippe ſunt, nec ſimul
Exo. 20. eſſe poſſunt, & legẽ facere, & hominẽ velle occidere, lex enim ait: Non occides. Sed rurſus eadem
Deut. 13. lex iubet reum interſici, Verbi gratia, prophetã deceptorem vbi cõuictus fuerit falſum locutus
eſſe in nomine domini. Recte igitur prouidus legis & defenſor, idemq́ legis dominus & author,
crimen probaturus, quod obiecerat dicens, & nemo ex vobis facit legem, nõ ait enũtiando, quia
quæritis me interficere, interdũ quippe licebat & iuſtum erat, cum lege interſici, videlicet dam-
nabili cauſa præeunte, ſed ait interrogando, quid me quæritis interficere? Ac ſi dicat: Conce-
Deut. 13. do legẽ facere eos qui occidunt, vbi cauſa nõ deeſt, cur legitime occidant. Sed qualem ob cau-
18. ſam me quæritis interficere? Nunquid me prophetam arrogantia deprauatum eſſe compre-
hendiſtis

hendiſtis loquentem in nomine Domini, quòd Dominus non præceperit? Aut nunquid ex no-
mine deorum alienorum loquutus ſum vobis? Nunqd in nomine Domini prędixi verbũ quod
non euenerit, & hoc vel illud ſignum habetis legitimum, q̃ me Deus non miſerit? Cum dico re- Ioan. 4.
gulo: Filius tuus viuit, cum dico de cæco nato: neq; hic peccauit neq; parentes eius, ſed vt mani- Ioan. 5.
feſtentur opera Dei in illo, &c. quæcunq; prædico eueniunt, quæ & ipſe prædicens facio, faciens
prædico. Quid ergo me quæritis interficere? [Reſpondit turba & dixit: Dæmonium habes, quis Canes Iudæi.
te quærit interficere?] Ecce iſti ſunt canes, de quibus hic opprobrium hominum & abiectio ple- Pſal. 21.
bis propter nos factus, in pſalmo dicit: Quoniam circundederunt me canes multi. Fruſtra labo-
rat hic intentio deſcribentis: neq; enim hunc latratum nequiſsimorum canũ, verbis poſſet vllo Eſa. 56.
modo conſequi. Sed hoc mirari licet, qualiter iſti homicidæ inſipientes & maligni, homicidium Homicidæ.
quod mente pertractant, cum tanta reſponſionis amaritudine, & negando confitentur, & con-
fitendo negant. Ita ſibi contrarij ſunt, tanta vi veneni ardentis inſaniunt. Quæ enim res gene
rare ſolet homicidium niſi odium? Quando autem aliquod homicidium maiori odio perpetratũ
eſt, q̃ quod indicat hoc amarum & nequiſſimum conuitium? Igitur ſuperfluum fuiſſet ad con-
uincendum eos, verbis contendere dicendo: Ego dæmonium non habeo, ſed verum dico, quia
vos me quæritis interficere, cum ipſi ſatis aperte graſſantis odio venenum euomerent tali re-
ſponſione. Proinde quod cœperat dicendo: Quid me quæritis interficere, proſequitur ſubiungẽ- Mirari
do: [Vnum opus feci & omnes miramini.] Quo de opere dicat, paulopoſt ipſe manifeſtat di- hic eſt
cendo: quia totum hominem ſanum feci in ſabbato. Hoc opus illi mirabantur, id eſt, magnifice indignari.
inter ſe quærendo velut magnum & inauditum ſcelus, tanq̃ pro lege Dei, magno zelo indigna-
bantur. Nam quod hic ait: & omnes miramini, paulopoſt repetens eandem admirationem vo-
cat indignationem, dicendo: mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato. Ait
ergo: Vnum opus feci, & omnes miramini. Percunctante illo atq; dicente: quid me quæritis in-
terficere? id eſt quam cauſam habetis, vnde poſſitis accuſare, interficientes me? poterant ſecun-
dum machinationes ſuas reſpondere illi: quia non es tu à Deo qui ſabbatum non cuſtodis. Sed
iamdudum experti fuerãt, hoc ipſum ab illo multo magis in ſeipſos poſſe retorqueri, quia mul-
toties dixerat eis: Hypocritæ, quis veſtrum non ſoluit bouem vel aſinum, & ducit eum ad a-
quandum die ſabbati? & ſimilia. Proinde irati tacuerunt, imo & tacendo peius inſanientes ira-
cundam odij flammam vomuerunt. Opportune ergo ipſe cauſam eandem, vt rationabiliter
defendat, illis tacentibus indicat, & protinus eandem defenſionem hoc modo inchoat. [Propte-
rea Moyſes dedit vobis circumciſionem, non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus, & in ſabbato
circumciditis hominem.] Tota cauſæ defenſio in vltima clauſula conſtituitur, qua dicit: & in
ſabbato circumciditis hominem. Propterea, inquit, quia vnum opus feci, & omnes miramini, & Lucæ 13. Matt. 12.
mihi indignamini, propterea inquam iam nunc legitima defenſione vtens, dico vobis: Moy-
ſes dedit vobis circumciſionem, id eſt, ſicut cætera, ſic & hoc mandauit vobis, vt circumcidatis
hominem. Non dico quia ex Moyſe eſt, nam ante Moyſen ex patribus eſt, ſcilicet Abraham, Circum
Iſaac & Iacob: ex patribus inquam, id eſt, ex eo quòd ſunt patres, quòd crediderunt ſemen ſe ac ciſio.
cepturos, in quo benedicerentur omnes gentes. Similiter & ſabbatum Moyſes dedit, nõ quia Gene. 17
ex Moyſe eſt, ſed ex Deo, id eſt, ex eo quod requieuit Deus die ſeptimo ab omni opere ſuo, & be
nedixit diei ſeptimo, cum ita diuerſis ex cauſis circumciſionem & ſabbatũ, vnus idemq; Moy- Sabbatum.
ſes ſcripto dederit vobis, & antiquior ſabbati quam circumciſionis cauſa ſit, & circumciſio qui- Gene. 2.
dem ex patribus, ſabbatum vero ex Deo ſit, in ſabbatis circumciditis hominem, vt nõ ſoluatur
lex Moyſi, abſq; vlla exceptione ſabbati, iubet hominem die octauo circumcidi. Ad hæc inquã.
[Si circumciſionem homo accipit in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, Gene. 17
quia totum hominem ſanum feci in ſabbato?] Totum inquam hominem ſanum feci in ſabba-
to, circumciſio vera, quanquam bonum opus eſt, & ideo non eſt violatio ſabbati, non tamen to-
tum hominem ſanum facit. Nam & ſi interiorem ſanat hominem in his duntaxat, qui cauſam
tenent, cuius circumciſio ſignum eſt, ſcilicet Abrahæ fidem, non tamen exteriorem ſanat, ſed
potius lædit, & dolore afficit hominẽ. Ego autem dum hoc opus facio in ſabbato, propter quod Iohan. 5.
mihi indignamini, Verbi gratia, dum dico huic: Tolle grabbatum tuum & ambula, alij verò: Matt. 12.
Extende manum tuam, alij vero cæco nato lutum ſuper oculos pono, totum hominem ſanum Iohan. 9
facio, quia videlicet dum extrinſecus redintegro, intrinſecus ad fidem informo videntibus cun-
ctis, quòd non humano vel communi medicorum opificio, ſed diuina virtute rem perficio. [No Eſa. 53.
lite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.] Et quidem vir deſpectus, & no- Exo. 34. Leuit. 19.
uiſsimus virorum ego conſideratus ſum, & aſpectus meus in me non eſt. Moyſes verò vir ma-
gnus, & ſpectandæ memoriæ, vir antiquus, & primus populi Dei dux, cuius facies ex collocutio
ne Dei ſplendida facta eſt. Sed enim præcepit lex, quam dedit idem Moyſes, non conſiderandũ
perſonam pauperis, nec honorandum eſſe vultum potentis: ſed iuſte inquit iudica proximo tuo.
Igitur nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate, id eſt, non faciem Moy-
ſi, faciemq; vel præſentem perſonam filij hominis, ſed merita rerum penſante. Circũciſio quam

Gene.17 dedit vobis Moyſes (vt prædictum eſt) filios Abrahæ, qui fidem eius ſequuntur, interius quidem ſanat, ne pereat anima illa populis ſuis, ſed exterius vulnerat: non ergo totum hominem ſanat. Vnum autem & ſolum opus quod feci in ſabbato, interius hominem & exterius ſanat, probante exteriori ſanitate, quod habebat filius hominis in terra poteſtatem dimittendi peccata, quæ eſt interior ſanitas, cuius circumciſio ſpem per promiſſum ſemen Abrahæ, quod eſt Chriſtus, præparat. Quid igitur quæritis me interficere, nullam aliam habentes cauſam, niſi quia totum hominem ſanum feci in ſabbato? Quod ad hæc illi tacuerint, & infirmitatem cauſæ ſuæ, licet inuiti, conſiderantes, iras ſuas ad tempus cōtinuerint, ſequentia patenter innuunt. Nam ſequitur: [Dicebant ergo quidam ex Hieroſolimis: Nonne hic eſt quem quærunt occidere? Ecce palam * nunc loquitur, & nihil ei dicunt.] Ac ſi aperte diceretur: Iudæi quidem quibus dixerat Ieſus: quid me quæritis interficere, reſponderunt: dæmonium habes, quis te quærit interficere, & nūc eodem Domino Ieſu pro ſe rationem reddente tacebant, & eo palam loquente nihil ei dicebāt. Sed adeo verum illud erat, vt quidam ex Hieroſolymis, qui vtiq; non per famam didicerint, vel per opinionem ſciebant, ſed præſentes, ipſi præſentium conſpirationes & conuenticula oculis viderant, & auribus audierant, mirarentur, quòd nunc eo præſente & palam loquente nihil ei dicerent. Et dicebant: [Nunquid vere cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus? Tanta quippe mutatio, tanta Iudæorum taciturnitas videbatur non eueniſſe ſine cauſa maxima: Nunquid ergo inquiunt principes ſe erraſſe intellexerunt, & ipſis reſipiſcentibus, Iudæi qui quærebant hunc occidere, nihil dicunt ac faciunt, quemadmodum poſt magnam tempeſtatem ventis ceſſantibus, fluctus feri maris ſedato feruore conquieſcunt. Adhuc exiſtimari poterāt iſti Hieroſolymitæ, qui hæc dicebant de illis eſſe qui credebant in eum, & ſic dixiſſe: nunquid verò cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus? vt ſubaudiendum eſſet, ſicut & nos cognouimus, niſi repugnaret quod ſequitur: [Sed hunc ſcimus vnde ſit, Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit, vnde ſit. Et paulopoſt de eiſdem dicitur: Quærebant ergo apprehendere eum, & nemo in eum miſit manus, quia nondum venerat hora eius. Igitur non credendo dixerunt: nunquid vere cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus, ſed argumentando obſiſtere conati ſunt, ne Chriſtus eſſe crederetur. Nam velut metuentes, ne forte principes cognouerint & acquieuerint credere, q̃ ipſe eſſet Chriſtus, protinus aſſumunt id quod eſſentiæ Chriſti repugnare videatur: Sed hunc ſcimus, vnde ſit, Chriſtus autem cum venerit nemo ſcit vnde ſit. Cui aſſumptioni ſi conceſſum ſit, continuo concluſioni datur locus, vt dicatur. Igitur & principes errant, ſi videntur ſibi cognouiſſe, q̃ ipſe ſit Chriſtus. Verum hæc ſententia conſtans aut firma non eſt, quam aſſumpſerunt, vnam ſolam Chriſti naturam, ſcilicet humanam conſiderantes, iuxta quam dicere poterant, ſed hunc ſcimus vnde ſit, Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit vnde ſit. Nam & ſi re-

Hūc ſcimus vnde ſit.

Matt.13 uera homo erat Galilæus de ciuitate Nazareth, non tamen erat (vt putabant) filius Ioſeph, de quo & ſæpe improperabant ei dicentes: Nonne hic eſt filius fabri? ſed erat filius * virginis. Ergo non recte neque conſtanter aſſumpſerunt dicentes: Sed hunc ſcimus vnde ſit, quippe qui ſolam in illo naturam carnis attendebant nec ipſam bene nouerant. Ergo ne inexpugnati ad concluſionem procurrentes, viderentur ſibi inexcuſabiles, obuiandum erat eis velociter. Quod & factum eſt. Nam ſequitur: [Clamabat ergo Ieſus in templo dicens: Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis, & à meipſo non veni, ſed eſt verus qui miſit me, quem vos neſcitis.] Hæc dicens Ieſus, non fruſtra clamabat, quia videlicet clamore, id eſt forti prædicatione, res digna erat: Et me inquit ſcitis, & vnde ſim ſcitis, &c. Ac ſi diceret: ſecundum hominem quidem & me Ieſum eſſe ſcitis, & hominem Galilæum eſſe ſcitis, ſed eſt alia in Chriſto, id eſt, in meipſo natura, ſecundum quam nemo veſtrum ſcit vnde ſim, & ſecundum illam naturam nunc dico, quia à meipſo nō veni, videlicet quomodo venturus eſt ille iniquus homo peccati, filius perditionis, cuius aduentus erit ſecundum operationem mendacij, ſed eſt verus qui miſit me, quem vos neſcitis, quia videlicet

* Dei

A meipſo non veni.

2.Theſſ. 2. ſicut alio loco iam dixi, neq; vocem eius vnq̃ audiſtis, neq; ſpeciē eius vidiſtis. Ego ſcio eum quia ab illo ſum, & ipſe me miſit. Scio & bene ſcio eum, vtiq; ab initio antequam talis ego fierem, qualem me vos ſcire poteſtis, dicentes: ſed hunc ſcimus vnde ſit. Et vnde hoc mihi quòd ſcio eum: Videlicet quia ab illo ſum, vtiq; non eo modo, quo & vos ab illo eſtis, qui tamen (vt prædixi) illum neſcitis. Vos enim ab illo eſtis facti vel creati, ego aūt ſimpliciter & abſolute ſum, quia non me creauit aut fecit, ſed genuit, & vt talis fierem, quem ſcire vos poſſetis, ipſe me miſit.

Iohan.6. Ne igitur dixeritis, vel me hoc ſolū eſſe quod ſcitis vnde ſim vel Chriſtū illum ſolū eſſe, q̃ nemo ſciat vnde ſit, id eſt, nec ſolum filium hominis, nec ſolum filiū Dei, ſed vtrūq; ſimul, & quòd ſcire poteſtis vnde ſit, & quod nemo ſciat vnde ſit, id eſt, filium hominis pariter & filium Dei. Hæc dicens Dominus, æſtimationē illorū de Chriſto non ſolū non diminuit, ſed & in maius auxit. Illi namque non eo reſpectu dixerunt. Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit, vnde ſit, nec eo ſen-

Eſa.53. ſu legere ſoliti erant: Generationem eius quis enarrabit, vt ſentirēt illum eſſe conſubſtantialem filium Dei, ſed in cæteris pleriſque traditiones ſuas præferebant traditionibus Dei, ſic & hanc opinionem ſuam, qua dicunt iſti: Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit vnde ſit, prætulerant

ierant ſcripturis propheticis. Traditio quippe illorum erat, Chriſtum media nocte venturum in ſimilitudinem Aegypti temporis, quando paſcha celebratum eſt, & exterminator venit, & dominus ſuper tabernacula tranſijt, & ſanguine agni poſtes conſecrati ſunt, & ſic eum venturum non tanquam Deum & hominem, ſed tanquam purum, licet magnum, hominem. In hac opinione occupati, ſuo ſenſu dixerant: Chriſtus aũt cum venerit, nemo ſcit vnde ſit, licet principes ſacerdotum & ſcribæ percunctanti Herodi, vbi Chriſtus naſceretur, reſpondere nouerint: In Bethlehem Iudæ, ſic enim ſcriptum eſt per Prophetam, &c. Inſipientes & maligni qui ſcire poterant vnde eſſet Chriſtus, tunc quando quærebatur ad occidendum, nunc autem neſciunt, & neſcire volunt vnde ſit Chriſtus, dum quæri inciperet ad credendum. At verò Chriſtus non ſe de ignotis vel ſecretis regionibus, vbi olim tranſlatus fuerit, ſed ab eo veniſſe aſſerit, & illic prius fuiſſe quam de Maria naſceretur, vel in Galilæa conuerſaretur, quo reſpicientes dicebant: ſed hunc ſcimus vnde ſit. Igitur æſtimationẽ illorum non minuit, ſed plus quam de Chriſto æſtimare poterant, de ſeipſo pronunciauit. [Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo miſit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.] Quamuis cæci & ſurdi eſſent, & ideo forte non ſatis clare aduertere potuiſſent in prædicto clamore veritatis, vtranq; ſcilicet diuinam pariter & humanam commendatam eſſe naturam Chriſti, quippe, cum hodieq; pleriſq; noſtrũ huiuſmodi ſermo non adeo ſit ad intelligendum facilis: ſummam tamen eius vel intentionem facile erat intelligi, videlicet hoc eum dixiſſe, quòd Chriſtus ipſe deberet credi. Sed hoc ſolum magnę inuidię & odio ingenti exaſperando ſuffecit, quemadmodum camino ardenti permodicum olei ſatis eſt inieciſſe, vt flamma furens repente exundari ac diffundi poſſit. Ergo quærebãt eum apprehendere, videlicet vt vincerent ſua rabie, quia vincebantur eius ratione. Sed quia nondum venerat hora eius, hora inq; non fatalis, vt mathematici putant, ſed hora à ſeipſo vitæ & mortis imperatore præfinita, nemo miſit in illum manus. [De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Nunquid Chriſtus quando veniet plura ſigna faciet, quam quæ hic facit?] Multitudines, quæ de regionibus vel exteris ciuitatibus conuenerant ad diem feſtum, turbam hic appellat, videlicet ad diſtinctionem eorum, qui ex Hieroſolymis erant, qui & ſupradicto modo altercantes & clamante Ieſu (vt iam dictum eſt) amplius inſanientes, eum apprehendere quærebant. Illi quia erant ſtipula, & principes eorum vel phariſæi ignis, pariter ſuccenſi ardebant in ſaluatorem. Turba verò prædicta, quæ conuenerat, pro quanto ad hoc incendium longius vel propius accedebat, pro tanto magis vel minus odij furentis igne calebat. Itaq; multi, quos quaſi longius ſtantes ille ignis inuidiæ non afflauerat, crediderunt in eum, & dicebant. Nunquid Chriſtus quando veniet, plura ſigna faciet, quam quæ hic facit? Ac ſi dicerent: Chriſtus quando veniet, vtiq; ex ſignis magnificis, quæ facturus eſt, cognoſcendus eſt. Sed nunquid plura vel maiora his quę hic facit, vel ipſe facturus eſt, vel exigi ab ipſo opus erit? Igitur quoniã & Chriſtum ſe eſſe dicit, & hoc tantis comprobat ſignis, rationem non videmus, cur in eum credendum non ſit. [Audierunt turbam murmurantem de illo hæc, & miſerũt principes & phariſæi miniſtros, vt apprehenderent eum.] Audierunt principes & phariſæi turbam murmurantem, id eſt, non excitatam in ſeditionem, ſed leniter ſubmurmurantem, eo quòd ab eorum inuidia diuerſam generent voluntatem. At verò ipſi ad omnem ventum hiabant, quaſi idoneam deſiderantes occaſionem, vt haberent, vnde illum apud Romanum pręſidem quaſi legitime accuſarent. Igitur audito quòd de turba multi crederẽt in eum, & de illo diuerſis ſententijs partes diuiſæ murmurarent, quia ſupradicto conflictu de ſabbati ſolutione, illo defendente ſe, ipſi cauſa ceciderãt, ſuamq; rationem infirmam eſſe cognouerant, nunc reſpirauerunt, quia ſeditionem propter illũ factam criminari ſe poſſe ſperabant, licet prædictum turbæ murmurium, longe à ſeditione diſtaret, vnde ciuitatibus vel rebuſpublicis ſolet timeri periculum. Itaq; miſerunt miniſtros, vt apprehenderent eum. [Dixit autem eis Ieſus: Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum, & vado ad eum qui me miſit.] Iudæis quęrentibus eum (vt ſupra dictum eſt) apprehendere, principibus & phariſæis nunc mittentibus, miniſtris quoq; venientibus illum apprehẽdere, hæc inuictæ maieſtatis ſuæ conſcius locutus eſt Ieſus: Adhuc, inquit, modicum tempus vobiſcum ſum. Conſcius inquam poteſtatis ſuæ, nec ignorans quibus vinculis ligatum, vel quo circulo naribus infrenatũ teneret, cubantem in cordibus illorũ præpoſitum mortis diabolum, dixit hæc & cætera quę ſequuntur. Ac ſi diceret: Tam cito vultis me comprehendere, ſic feſtinatis occidere, & quia grauis ſum vobis ad videndum iam nunc in cœtu viuentium properatis excludere me. Suſtinebitis & expectabitis paulisper donec perficiã ſanitates, & impleam tempus meum, & interim velit nolit agitator veſtri, dux mortis & inferni, viuens ego cum viuentibus, mortalis cum mortalibus vobiſcum ero, inter vos ambulabo. Cum perfecero opus meum, mala voluntas vobis innata eſt, facultas danda eſt. Facitote vt libet. Sed cum feceritis, nolite gaudere, nolite exultare. Nam veſtro ſcelere ab hac vita eiectus, vado ad eum qui miſit me. Quid deinde? Iam nunc dico vobis. [Quæritis me,* & quo ego vado, vos non poteſtis venire.] Vos qui nunc me quæritis, vos qui nunc tantam ſtimulante inuidia cauſam habetis, vt me quæratis, nolite putare, quòd

Marginalia: Exod. 12 · Matt. 2. · Matt. 3. · De turba multi crediderũt in eum. · Prætextu ſeditionis voluerunt Ieſum apprehẽdere Iudæi. · Iob. 40. · Lucę 13. · Deut. 32 · * & nõ inuenietis

poſtquam me occideritis, cauſa hæc ceſſare debeat, propter quã me nunc quæritis. Non ita erit.
Pſal. 112. Pſal. 116. Pſal. 71. Sed tunc multo magis ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem inſipientem, in irã vos mittã. Iam nunc vna quidẽ turba vnius gentis vel terræ huius plebecula ſubmurmurat, quibuſdã credentibus & dicentibus: Nunqd Chriſtus cum venerit, plura ſigna facturus eſt, q̃ quæ hic facit, tunc aũt à ſolis ortu vſq; ad occaſum, laudabile erit nomen Chriſti dñi, & laudabunt eum omnes gentes, laudabunt eũ omnes populi, & tunc implebitur quod ſcriptum eſt: & dominabit à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarũ, corã illo procidẽt Aethiopes, & inimici eius terrã lingent, &c. Tunc vtiq; maiori q̃ nũc inuidia quæretis me, cupientes nomen meum extinguere, ſed fruſtra. Nam quo ego vado, vos non poteſtis venire. Nũc
Matt. 23 vbi ego ſum, vos poteſtis venire, imo quia ego ad vos veni, vos me poteſtis inuenire, & poſt modicum etiã poteritis apprehenſum de veſtra terra viuentiũ conterendo eijcere. Verum hoc vobis facientibus, ego vado quo vos non poteſtis venire, ſed nec ſaltẽ lapidẽ illuc poteritis iacere. Quæretis tamẽ me ardentiſsima perſequutione, & ſeruos meos quidẽ occidetis, flagellabitis, crucifigetis, lapidabitis, & de ciuitate in ciuitatem perſequemini. Me aũt contingere nõ poteritis, ſed ſoſpes ego, cum alios occideritis, alios ſubſtituam teſtes meos, vt magis ac magis gens inſipiens æmulemini. [Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos: Quo hic iturus eſt, quia nõ inueniemus eum?
& nõ inuenietis Quis eſt ſermo quem dixit, quæretis me, & vbi ego ſum, vos non poteſtis venire? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gẽtes?] Ad ſemetipſos hoc dixerunt, & non ipſum interrogauerunt, nec enim in humilitatis arcem, quæ ſuperbis mentibus ardua nimis eſt, ſaltem tantillum aſpirare poterant, vt ab ipſo quicq; intentione diſcendi quærerent. Nũquid autem in
Gen. 49 diſperſionem gentium iturus eſt & docturus gentes? O Iudæi vitæ deſertores, & ſalutis inimici, timor quem timetis, vobis eueniat, & quod veremini vobis accidat. Adeo ne timetis, ne ſi poſt Chriſtum totus mũdus eat, & gentibus Deus innoteſcat, veſtra ſingularis gloria depereat? Hoc
Matt. 21. enim vobis præſaga mens veſtra prædicabat, q; ſi iuxta prophetiã Iacob Chriſtus veniſſet, qui expectatio gẽtium foret, veſtra de vnius Dei cultu, tanq; vnicornium, ſingularis ſuperbia ſuper terram ſe vltra magnificare non apponeret. Igitur & vos abundantia cordis ad voſipſos locuti eſtis: quia quod timebatis, propter quod Chriſto inuidetis, & nequaq; nõ videndo, ſed inuidendo
Abac. 3. perſequimini, ore maligno eructaſtis nequitia crapulati. Ibit in diſperſionẽ gentium, & docebit gentes, & dum vos hoc præcauentes, q; auertere volẽtes ipſum occideritis, tunc ſuper equos ſuos & quadrigas ſaluationis aſcendens, tota ſalute ſecum à vobis tranſmigrante, in diſperſionẽ gen-
Ionæ 2. tium equitabit. Mors ipſa via eſt vitæ ad gentes proficiſcenti. Sic Ionas non per aridã tranſi-
Tranſitus Chriſti ad gẽtes præfiguratꝰ uit in Niniuen ciuitatẽ magnam, ſed mare ingreſſus, moxq; abyſſo vallatus, & pelago coopertus, atq; poſt triduum de ventre ceti reuocatus, tandem ambulauit in Niniuen magnã, & prædicando cõmouit & conturbauit illã, vt ſanaretur per pœnitentiã triduanã, & ita ſaluata Niniue, exaruit cucurbita, quæ obumbrauerat capiti Ionæ, videlicet in typum veſtri, quorũ ſynagoga templumq; vel ſancta ſanctorũ, quondã Dei tabernaculũ, gentilium eccleſia floreſcente exaruit.

Sic hæmorrouſa tangente fimbriã veſtimenti Dñi, & à fluxu ſanguinis liberata, confeſtim archiſynagogi filia mortua eſt, quæ tunc profecto nata fuerat, quãdo in infirmitatẽ incidit mulier
Matt. 9. prædicta. Nã & puella erat annorũ xij. Et hæc mulier habebat in infirmitate annos xij. Quid ſibi vult hoc? videlicet q; tunc ſynagoga in Abraham, Iſaac & Iacob nata eſt, quando gentilitas in idololatriam defluere incipiebat, & ecce gentilitate ab eiuſdẽ idololatriæ fluxu ſanata per fidẽ Chriſti, retro accedendo, & fimbriã veſtimenti eius tangẽdo. i. poſt aſcenſionẽ eius in eũ credẽdo: gentilitate inq; per fidem ſanata, emoritur in infidelitate, ſynagoga præ inuidia. Igitur verũ eſt, quia in diſperſionẽ gentium iturus eſt, & docturus gentes. Et quoniã vos per timidã inuidentiam, quaſi diuinantes eius rei mentionẽ feciſtis, iam nunc in ſemetipſo præfigurare nõ diſtulit, qualiter vel in quo in diſperſionẽ gentium iturus, & gentes docturus ſit. [In nouiſsimo aũt die magnæ feſtiuitatis, ſtabat Ieſus & clamabat, dicens: Si quis ſitit, veniat ad me & bibat.] Nouiſsimus huius feſtiuitatis dies octauus eſt. Sic enim de hac feſtiuitate ſcriptum eſt: Primus & octauus dies erit ce-
Leuit. 23 leberrimus atq; ſanctiſsimus. Significat aũt nunc in myſterio Dñi ſtantis & clamantis eodẽ anno
Quid deſignet hic nouiſsimꝰ dies feſtiuitatis Iudæorum. ſecuturam paſchæ feſtiuitatem, vtiq; nouiſsimam veteris, primamq; noui teſtamenti: quia profecto poſt illam paſchalem veſperam, qua Dñs cum diſcipulis ſuis typicum paſcha mox tradendus manducauit, quicquid Iudæi celebrauerunt, non iam feſtiuitas aut ſolennitas, ſed (iuxta prophetam) ſtercus ſolennitatum debet nuncupari. In illa namq; nouiſsima feſtiuitate magna, ſtetit Ieſus in conſpectu patris, preces ſupplicationeſq; (vt ait Apoſtolus) offerens cum clamore valido & multis lachrymis: dum percuſſus violentia paſsionis: ſicut præfiguratũ eſt in illa pe-
Mala. 2. tra, quam Moſes virga percuſſit, effudit nobis de ſemetipſo quod biberemus, primum aquam
Hebr. 5. qua ablueremur, & ſanguinẽ ſuum quo potaremur: deinde inſufflando ſpiritũ ſanctũ dans Apo-
Exod. 17 ſtolis, & iuxta alium Euangeliſtã, aperiens illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas: quod eſt vere
Num. 20 Ioha. 20 bibere ſalutares aquas. Deinceps perſtitit clamans vehementer, clamans gentibus cunctis, &
Luc. 24 quodammodo dicens, ſi quis ſitit, veniat ad me & bibat, dum receptus in cœlum, dato ſpiritu

ſancto

ſancto cœlos cõmouit,qui enarrarent gloriam Dei, ita vt nõ eſſent loquelæ neq; ſermones quo-
rum non audirentur voces eorum,vt in omnem terram exiret ſonus eorũ,& in fines orbis terræ Pſal. 18.
verba eorum. Totus quippe ſonus ſiue narratio eorum,clamor erat Ieſu,inuitantis vt omnes ſi-
tientes venirent ad aquas,& accipere properarent gratiã ſpiritus ſancti, in remiſsionem peccato
rum,& deinde diuidente(prout vult)eodem ſpiritu biberent de lege & prophetis,per fidẽ Euan 1. Co. 12.
gelij ſalutarem,quam prius non habebant,abundãtiam verbi Dei. Igitur bene in nouiſsimo die
magnæ feſtiuitatis ſtabat Ieſus,& clamabat dicens:Si quis ſitit,veniat ad me & bibat, quia cun
ctis hominibus cuiuſq; gentis vel conditionis,deſiderantibus ſaluari,ex tunc non ſolum aperuit
ſalutis aditum,ſed etiam altiſona prædicatione cunctos inuitauit ad bibendum vitæ ſalutis po
culum.Et adiecit.[Qui credit in me,ſicut dicit ſcriptura,flumina de ventre eius fluent aquæ vi Prou. 5.
uæ] Scriptura prouerbiorum eſt, quæ ſic dicit ſenſu eodem,verbis paululũ diuerſis.Nec ſolum
hoc,ſed & quod præmiſſum eſt eidẽ ſcripturæ concinit. Nam quod hic dixit:Si quis ſitit,veniat
ad me & bibat:hoc ibi ſic dictũ eſt:Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui. Et quod hic
ſubiunxit:Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc ibidem ſic ſubiunctũ eſt:Deriuẽtur ſon
tes tui foras,& in plateis aquas tuas diuide. Ergo ſic ſcriptura dicit: Flumina inquit aquæ viuæ
fluent de ventre eius,qui credit in me. Ac ſi dicat:Quid male ſoliciti eſtis,dicentes:Nunquid in
diſperſionem gentium iturus eſt,& docturus gentes? An putatis,ꝙ ſi me occideritis,illud præ Flumina aquę viuæ ad gentes deriuata.
cauentes,iam nõ ſit qui gentibus ſalutẽ,quam illis inuidetis,annunciet?Non eſt ita. Nã qui cre-
dit in me,per ipſam mortem qua vos me occideris,accipiet ſpiritum ſapientiæ & ſcientiæ,& im
plens mundũ abundantia doctrinæ euangelicæ, non ſinet(vti vos vultis)nomen meum perire,
vel diſperſioni gentium Dei notitiam deeſſe.Quod & factum eſt.Ecce quam multi credentium
biberunt aquã ſapientiæ ſalutaris de ciſterna legis, & fluenta viua de puteis euãgelij, & deriuati
ſunt fontes eorum foras,& largis expoſitionibus in plateis aquas ſuas diuiſerunt. Illi qui iã tunc
in eum primi credebant,ſcilicet Apoſtoli,primi biberunt,& de illo primitiæ eccleſiæ paradiſo,
primum quatuor Euangeliorũ flumina fluentia,& epiſtolarũ fontes deriuati, totum mundũ no
titia diuinitatis impleuerunt,& poſtmodũ tanti doctores bibendo impleti ſunt,& ſcribendo re-
fuderunt,vt Iudæi dolentes ſatis videant eſſe impletum,quod inuidentes,diuinauerunt,ſcilicet
Chriſtum veniſſe in diſperſionẽ gentium.Hæc autem aqua viua,ſancti ſpiritus gratia eſt.Nã pro Spir. S. aqua, anima hominis terra dicitur.
tinus ſubiunxit Euangeliſta. [Hoc autem dixit de ſpiritu,quem accepturi erant credẽtes in eũ.]
Etenim ſpiritus ſanctus vſitato in ſcripturis vocabulo aqua,& interdũ cum additamento aqua
viua nuncupatur. Humana verò anima terra dicitur,videlicet pro ſimilitudine:quia ſicut aqua
terram irrigat,& infuſione competenti germinare eam facit, ſic ſancti ſpiritus gratia ſubſtãtiam
humanæ animæ,per ſemetipſam inopem & ſterilem,donorum ſuorum fluentis neceſſarijs irri-
gat,& beneficio ſuæ viſitationis infuſam,fide & bonis operibus fœcundat.Quam viſitationem
Pſalmiſta per hanc ſimilitudinem poſtulans dicit: Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Et Pſal. 142
bene dona ſancti ſpiritus, non modo aquæ viuæ, ſed fluminibus aquę viuę aſsimilauit, dicens:
Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.Nam quomodo aqua viua propriam certamq; habet
venam,& de fonte ſuo naſcitur,fluendo autem nomen accipit,vt flumen vocetur.Sic donorum
diſtributiones,quæ in ſancta eccleſia ſunt,omnes ab vno ſpiritu, tanq; ab vno fonte prodeunt,
ſicut ait Apoſtolus: Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus,diuidẽs ſingulis prout
vult. Perſeuerando autem in eadem eccleſia per ſuccedentes generationes,ab ipſo Chriſto vſq; 1. Co. 12
in finem ſeculi, tam per doctrinã q̃ per manuũ impoſitionem eo operãte occulta inſpiratione,&
ſic de alijs,vel per alios emanando in alios,quaſi flumina longos alueos efficiunt. Et ſingula-
ri quidem numero cum dicitur flumen, vt Pſalmiſta:Fluminis inquit,impetus lętificat ciuitatem Pſal. 45
Dei,ipſa ſubſtantia vel perſona ſancti ſpiritus intelligitur. Plurali aũt numero flumina cum di-
cuntur,vt hic:Flumina de ventre eius fluent aquę viuæ,donorũ ipſius diſtributiones apte ſigni- Ciſternę hæreticorũ.
ficantur. Flumina quoq; non ſolum aquæ,quæ poſsit intelligi qualiſcũq;,ſed flumina viuæ aquę
dicuntur,videlicet vt hac propria differentia diſtinguantur ab aquis pharifaicæ vel hæreticę do
ctrinæ,quæ reuera ſunt mortuæ:nec flumina,ſed ciſternæ veteres rectius ſunt appellãdę.De qui-
bus per Prophetam Dñs dicit:Me dereliquerunt fontem aquę viuæ,& foderunt ſibi ciſternas ve Hiere. 2.
teres,quæ aquas non valent continere.Hoc ergo(inquit Euangeliſta)dixit de ſpiritu,quem acce-
pturi erant credentes in eum.Nam reuera crędentes in eum,ſcilicet Dei filium,ſic erãt accepturi
hunc ſpiritum,vt dona eius de ventre illorũ fluerent, tanq; flumina, quod hactenus ab initio ſe- Dona antiquorũ nõ ſic effluxerunt in gẽtes ſicut dona Apoſtolorũ.
culi non fiebat. Quãuis enim dona ſancti ſpiritus antiqui patres haberẽt,nõ tamen de illis flue-
bant,tanq; flumina in illã,de qua nunc agitur,gentiũ diſperſionẽ: ſed vna in gente iſta dona gra
tiarum,tanq̃ vno in vaſe,continebãtur exceptiones aquarũ.Iſti aũt credentes in eũ,ſcilicet Apo
ſtoli,& poſt illos apoſtolici viri,ſic acceperunt hunc ſpiritũ ſanctum,vt prædicando, baptizan-
do,manus imponendo,maxima de ventre ſuo flumina profunderent per mundum vniuerſum.
Et fluent,inquit,de ventre eius, de ventre inquam, id eſt, de intimis animæ, vbi Deus interno
ſentitur amore,ſeipſum infundens coniugi caſtæ, vbi ſpiritum hunc imbibit anima de viri ſui

Dei ſe impregnantis pectore: Quod dum fit, multum differt ab eis, quorum ſolo ex ore verbo-
Eſa. 29. Matt. 15 tenus fluit vbertas doctrinæ, corde intrinſecus ſuimet oris verba per amorem non ſentiente. De
qualibus recte dicat Dñs: Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorum longe eſt à me. Notan-
dum verò ꝙ non ait, de ſpiritu quem acceperãt, ſed quem accepturi erant, credentes in eũ. [Non
dum enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum fuerat glorificatus.] Glorificatio Ieſu, ob quã
donec facta eſſet, differabatur datum ſpiritus, illa intelligenda eſt, quæ oppoſita ſit ignominioſę
nuditati Adæ, propter quam ab humano genere auerſus fuerat huc idem ſpiritus gratię. Scimus
Gene. 3. autẽ quæ cauſa illum ignominiæ impleuerit, & nudum inter hoſtes, imo nudatũ ab hoſte, inimi-
cum Dei conſtituerit, videlicet inobedientia præſumptuoſa, qua lignum vetitũ temerauit, dũ
Ephe. 5. Deo ſubeſſe diffugit, & affectat ſimilitudinem Dei. Igitur obedientia Ieſu Chriſti, qua Deo patri
ſemetipſum pro omni mundo obtulit, glorificatio eius eſt, quia vere ſic illa paſsione glorificata
Hebr. 5. eſt, nudata quondã, humana natura, quomodo glorificatur quis, dum pontifex factus, ſancto al-
tari aſsiſtit in veſte ſacrata. Et quidem veſte adhuc corruptibili, id eſt, carne mortali adhuc aſsi-
ſtens patri pontifex noſter, ſemetipſum ad horam obtulit, ſed nunc eadẽ immortali carne reſum
De ventre Chriſti duo flumina ſpiritus ſancti. pta eidem patri ſuo pro nobis aſsiſtit. Ab hinc de ventre ipſius (qui hoc ipſum loquitur dicẽs:
Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquę viuæ) de ventre inquam, id eſt, de profunda
diuinitate eius, cœperunt fluere duo viuæ aquæ flumina, id eſt, huius ſancti ſpiritus duo data: pri
mum videlicet, quod eſt remiſsio peccatorũ: alterum, quod eſt diuerſarum diſtributio gratiarũ.
Nam ipſa die qua reſurrexit, ſero apparens Apoſtolis, inſufflauit, & dixit eis: Accipite ſpiritum
Ioha. 20 ſanctum, quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c. Aſſumptus autẽ in cœlum, vbi captiuã
duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus, nõ omnibus eadem, ſed alios quidem Apoſtolos, alios
Ephe. 4 Euangeliſtas, alios doctores, alios ponens prophetas in eccleſia ſua, eiſdem vſq; in finẽ ſeculi per
1. Co. 12 ſeuerantibus donorum ſuorũ fluminibus eodem ordine, vt primum baptizati, remiſsionẽ pecca-
torum per ſanctũ ſpiritum accipiamus, quod datum æqualiter operatur in omnibus: deinde di-
Apoſtoli ante paſsionẽ Chriſti non fuerunt epiſcopi uerſarũ dona gratiarũ, quæ nõ eadem ſunt omnibus, ſed vnus atq; idem ſpiritus diuidit ſingulis
prout vult. Non enim (vt pleriq; exiſtimant) tunc illos apoſtolico Chriſtus ordine conſecrauit,
quando ante paſsionem ſuã, conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituũ
immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorẽ & omnem infirmitatẽ, quod nõ ita
eſſe, multis argumentis cõprobatur. Primo, quia non eſt hæc tota diffinitio apoſtolici ordinis, po
Matt. 10 teſtatem habere dæmones eijciendi, languoresq; ſiue infirmitates curandi, & cætera huiuſmodi
fuiſſent ſigna faciendi. Alioquin & alij ſeptuagintaduo diſcipuli omnes apoſtoli * fuerunt, quia videli-
Lucę 10 cet ipſi quoq; poteſtatem eandem acceperunt, vnde gloriabantur, quando reuerſi ſunt cum gau
Hebr. 10 dio magno dicentes: Domine, etiam dæmonia nobis ſubijciuntur in nomine tuo. Deinde quia
Apoſtoli noui teſtamenti, primi pontifices vel epiſcopi ſunt: ipſum autem nouum teſtamen-
tum, non niſi Chriſti ſanguine & morte conſcriptum vel confirmatũ eſt. Quomodo ergo noui
teſtamenti epiſcopi ordinarentur, antequam ipſum nouum teſtamentum conſcriberetur? Vel
quomodo ſummus pontifex Chriſtus, alios pontifices vel epiſcopos conſecraret ſibi vicarios,
antequam ſuo prior ipſe fungeretur officio? Nempe ſi illos ante paſsionem Chriſti conſecratos
eſſe velis, tale eſt, ac ſi dicas congruum fore, ſi quilibet pontifex noſter, quoniam ipſe iam con-
ſecratus eſt, vbicunq; vel quomodocunq; presbyteros aut epiſcopos ſuos conſecrare velit,
Eſa. 61. extra legitimum tempus vel ordinem ſacrificij abſq; veſtibus ſacris. Nempe dominus no-
Lucæ 4. ſter plane quidem erat, antequam pateretur, magnus pontifex, vnctus ſancto ſpiritu, & vir-
tute ab ipſo initio conceptionis ſuæ, ſed ſacras veſtes ſacerdotij ſui non induit, priuſquam ſacri-
ficium ipſe fieret, id eſt, immortalitatis gloria non ſe veſtiuit, priuſquam per paſsionem mortis,
membra corruptibilia deponeret. Antea iuxta typum propheticum, ipſe Ieſus indutus erat ſor
didis veſtibus, ſed in ipſa paſsionis ſuæ hora ſic à patre de ipſo dictum eſt: Auferte veſtimenta
ſordida ab eo, Dictumq; eſt ei: Ecce abſtuli à te iniquitatem tuã, & indui te mutatorijs. Item: Po-
Zacha. 3 nite cydarim mundam ſuper caput eius. Et poſuerunt cydarim mundam ſuper caput eius, &
Ibidem. induerunt eum veſtibus. De hac ſordidorum veſtimentorum, id eſt, mortalium membro-
rum expoliatione, & glorioſo immortalitatis veſtitu, ait hic ipſe magnus ſacerdos Ieſus:
Lucæ 12 Ignem (inquit) veni mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur, ſtatim ſubiungens:
Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coartor, vſq; dum perficiatur? Videlicet vt ſubau-
dias, quòd ignis ille, id eſt, ſpiritus ſanctus, non ante ſit dandus, quàm illud perficiatur. Itaq;
Exod. 17 ſacris veſtibus nondum indutus erat Ieſus. Rurſus nec ante hoc erat tempus vel ratio, ſacrum
Num. 20 oleum, vel chriſma ſuper illos effundendi: ſicut petra illa in deſerto, non ante flumina vel tor-
rentes inundantes fundere habebat, quàm ex iuſſu Dei percuteretur virga. Nihilominus &
Apoſtoli necdum talem induerant veſtem, in quo ſancto altari aſsiſtere, & ab illo ma-
gno pontifice ſacri olei vel chariſmatis vnctionem, id eſt, ſancti ſpiritus effuſionem, ra-
tio vel ordo conſentiret illos accipere. Nati quippe vt eſſent in delicto paternæ præuaricatio-
nis, necdum remiſsionem peccatorum acceperant, quod nemini dubium eſt: niſi forte quis

puret,

putet, quod aliter quam per Chriſti mortẽ potuerit vlli homini, ſiue gentili, ſiue Iudæo dari peccatorum remiſsio. Sed hoc à fide Chriſti alienum eſt. Proinde conſtat, quod apoſtolicę vel oẽs eccleſiaſticæ ordinationes, & omnino cunctæ ſpiritus ſancti donationes, nõ ante, ſed poſt glorificationẽ Ieſu effuſæ ſunt, quia videlicet hic erat ordo neceſſarius, vt prius paſsione Chriſti redimerẽtur, & poſt ab eodẽ pontifice ſuo, ſancta immortalis gloriæ ſtola veſtito, apoſtolica illis gratia conferretur, per geminam (de qua iam dictum eſt) effuſionem ſancti ſpiritus. Igitur (vt ait Euangeliſta) ſpiritus nondum fuerat datus, quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. Non (inquam) datus erat * vllo modo ea largitione, qua peccata remittuntur. Ea tamen qua diuiſiones gratiarũ diſtribuuntur, datus quidem fuerat prophetis vel patribus, ſed non eo modo, vt rectè flumen vocaretur. Nam quantulacunque illa donatio, non in gentium diſperſionem valebat fluere, ſed in vna continebatur gente, largitatem iſtam, quæ per Chriſtum danda erat, prænuntians ſpiritus prophetiæ.

Eccleſiaſticæ ordinationes poſt paſsionẽ Chriſti cœperũt

* illo

Finis Libri Septimi.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. VIII.

AGones domini noſtri Ieſu Chriſti legẽtibus nobis intelligentia opus eſt: Beatus enim (inquit Pſalmiſta) qui intelligit ſuper egenũ & pauperẽ, ipſum vtiq; intelligi volens, qui cum diues eſſet, pro nobis pauper factus eſt. Ipſe nanq; in eodẽ pſalmo loquitur, quod nunc tractare cœpimus: Inimici mei dixerũt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius. Ipſe manifeſte ſeipſum exprimit dicens: Qui edebat panes meos, magnificauit ſuper ſe ſupplantationem. Quis autem miſericordia vel charitatis cõpaſſione purgatum habens cordis oculũ, non intelligat, quam non parui aut leuis ſit certaminis hoc ipſum, quod ſtãs in medio ſuperborũ ac diuitũ inimicorũ ſuorũ, mala ſibi dicẽtiũ, egenus & pauper iſte apud cogitationes illorũ, pro ſua contẽptus paupertate, diuinitatis ſuæ diuitias ore proprio cogebatur prædicare, & de ſeipſo teſtimonium perhibere? Si enim ſub ſilentio ſemetipſum abſconderet fruſtra nobis aduenisset, quia videlicet ſine prædicãte nemo noſtrũ audiſſet, nemo credidiſſet, atq; ita nemini aductus eius profuiſſet: Laborabat ergo ſuſtinẽs ſemetipſum prædicare. Hoc enim faciens apud ſuperbos, quãtæ putas ſubiacebat inuidiæ? Quicunque ab ipſo didicit mitis eſſe, & humilis corde, & idcirco tanto magis grauatur ſuam virtutem prædicare, quanto magis humiliter ſentiens odit ventum iactantiæ, ipſe ſentit vtcunq;, quanti laboris ſit huic egeno & pauperi, ſtare in illo tali templo; & coram inimicis mala ſibi dicentibus, quis eſſet, vel vnde opprobria exprobrantium ſibi recepturus, edicere. Igitur vt veræ beatitudinis participes ſimus, ſuper hunc egenum & pauperem intelligere ſtudeamus, & tunc nos verum lectionis intellectum aſſecutos arbitremur, cum mala, quæ audit vel patitur, compatienti corde perceperimus. Sequitur: ⌈Ex illa ergo turba cum audiſſent hos ſermones eius dicebant: Hic eſt verè propheta. Alij dicebant: Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilæa Chriſtus venit? Nonne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & Bethleem caſtello, vbi erat Dauid, Chriſtus venit? Diſſentio itaq; facta eſt in turba propter eum.⌋ Sanctis viris nõnunquam diſſenſio multitudinis occaſio fuiſſe legitur euaſionis. Nam & Paulo apoſtolo pene tale quid contigit, qui dum ſtaret in medio multitudinis, & ſacerdotes, atque omne cõſiliũ cõueniſſent aduerſus eũ, ſciens quia vna pars eſſet Sadducæorũ, & altera phariſæorum, exclamauit in concilio: Viri fratres, ego phariſæus ſum, filius phariſæorum, de ſpe & reſurrectione ego mortuorum iudicor. Et cum hæc dixiſſet, facta eſt diſſenſio, & ſoluta eſt multitudo. Iuſſitque tribunus milites deſcẽdere, & rapere Paulum de medio eorum, videlicet volẽte domino vt ſeruaretur: Sic enim (inquit) teſtificatus es de me in Hieroſolymis, ſic te oportet Romæ teſtificari. Imo ſic vel vniuerſaliter ſanctæ eccleſiæ contigit, quia dum vniuerſæ iniquitatis & multitudo in multas hæreſes diuiſa eſt, & aduerſus alterutrum diſcordans ſemetipſam impugnat, euadit per medias diuiſiones fides catholica. Quod etiam veteri miraculo præfiguratum eſt, ſaluo altioris quoq; ſacramenti intellectu, quando ad ingreſſum filiorum Iſrael, mare rubrum diuiſum eſt. Traditum nanq; eſt à maioribus, quod in illa digreſſione maris, ſingulis quibuſq; tribubus filiorũ Iſrael, ſingulæ aquarũ diuiſiones factæ ſint, & propria vnicuiq; tribui in mari aperta ſit via. Idque oſtendunt ex eo, quod in pſalmo ſcriptũ eſt: Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones. Per quod plures diuiſiones docentur factæ ſecundũ ſingularũ tribuũ viã.

Elegãs exhortatio ad cõpatiẽdũ Chriſto.

Pſal. 40.

2. Cor. 8

Pſal. 40

Cogebatur Chriſtus ſeipſum ꝑdicare corã inimicis.

Rom. 10

Mat. 18.

Mich. 5

Pſal. 131

Acto. 23

Exo. 14.

Pſal. 135

Quod ergo in eccleſia ſua futurum erat, videlicet vt inter diſsidentes hæreticorum ſectas ca-
tholica fides incolumis perſiſteret, hoc in ſeipſo Chriſtus præfigurare dignatus eſt, dum vbi mi-
ſerant principes & phariſæi miniſtros, vt apprehenderent eum, ad prædictum clamorem eius
diſſentio in turba propter eum facta eſt, & ipſe apprehenſus nō eſt. Nam & hoc ſequitur. [Quidā
autem volebant apprehendere eum, ſed nemo miſit ſuper illum manus.] Nam reuera volentes
eum tenere timebant, ne forte tumultus fieret in populo, ne de manibus eorum populi libera-
retur auxilio. Quod timētes, & maximè diuinitus coerciti, tam diu ſunt à conatu ſuo repreſſi, do-
nec eis Iudas illum traderet ſine turbis. Venerunt ergo pontifices & miniſtri ad phariſæos.] Er-
go (inquit) quia dixerat dominus, qui necdum pati dignabatur: Adhuc modicum vobiſcū ſum,
& volebat adhuc & dictis & factis implere quæ ſupererant, implere oculos & aures eorum, &
ſufficienter inexcuſabiles eos facere, quibus grauis etiam erat ad videndum: venerunt miniſtri
immunes à crimine, pleni admiratione. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxiſtis eum?]
Non paruam expectationem, vel attentionem Euangeliſta innuit pontificum & phari-
ſæorum, tam prompta percunctatione dicentium: quare non adduxiſtis eum? Eum (inqui-
unt) ſuperfluum habentes dicere Ieſum, cui protinus adducendo, vt putabant, palam erat
præſentē inhiare cōuentū. [Reſponderunt miniſtri: Nunq̄ ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo
loquitur.] Vere nunq̄ ſic homo locutus eſt. Homines quippe quicunq; ſapientiæ vel ſcientiæ ſer-
monem habuerunt, de plenitudine huius omnes acceperunt. Sed eo magis inexcuſabiles ſunt,
Ioan. 1. quia tantam ſapientiam audierunt, & non obaudierunt, qui talem hominem viderunt & inuide-
Verba runt. Quid igitur retributionis habebunt? Illud vtique quod per os Dauid pronuntiat ſpiri-
cātionū tus prophetarum, vel omnium iuſtorū, qui minus quidem hoc homine, ſed tamen bona & saluta-
ablata ria locuti ſunt: In ſalicibus (inquiunt) in medio eius. ſ. Babylonis, ſuſpendimus organa noſtra,
Iudæis.
Pſal. 136. quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum. Iſti nanque ho-
mines, filios quidem Hieruſalem ſe eſſe putant, oculos quoq; ad videndum, & aures habere ad
audiendum, legitimumq; Moſaicæ ſiue propheticæ cantilenæ rationabiliter diſcernere, vel cō-
prehendere ſonum. Sed reuera ſalices ſunt Babylonis, vitioſa radice ripis hærentes flumineis,
id eſt, decurrentibus voluptatibus ſeculi, ſolum habentes in verborum foliis virorem Iudaicæ
Luc. 13. profeſsionis, à fructu autem boni operis ſteriles, ita vt terram quoque tanto tempore fruſtra oc-
cupauerint. Suſpendentur ergo in eis, id eſt, propter eos, tacebunt organa prophetarū & omniū
veritatis prædicatorū, ne audiant verba cantionū, quæ vanè interrogauerunt, & cum iſto ſum-
mæ diuinitatis organo, cum iſto homine (qui ſic loquitur, quomodo nunquam locutus eſt ho-
mo) ad gentes ibunt, & ipſis cantabunt. Nam iſti nimis impatientes ſunt ad audiendum, nullum
de illo bonum volentes audire teſtimonium. Vnde & ſubditur: [Reſponderunt eis phariſæi:
Nunquid & vos ſeducti eſtis?] Et vos (inquiunt) qui ex nobis eſtis, quos arbitramur aliquid pru
dentis habere ingenij, nunquid tam cito ſeducti eſtis? Quaſi vero iam legitimo deprehenſum
eſſet iudicio, ſeductionem eſſe quicquid audiſſent ab homine iſto, ſic loquente, quomodo nun-
quam locutus eſt homo. Cui malignæ intentioni, quia nulla eſt quæ ſuppeditat rationis vis, pro-
tinus ſub interrogatione obliqua illud intorquent, quod pro ratione volunt accipi, vere ſedu-
ctores, & ipſi à maligno ſpiritu ſeducti. [Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex
phariſæis?] Ac ſi dicerent: Seductos vos eſſe in eo, quod eius eſtis ſermonibus delectati ex hoc
Matt. 15 ſolo conſtans eſt, quod nemo credidit in eum ex principibus aut ex phariſæis. Quæ ratio quàm
Eſai. 1. infirma, vana, & inepta ſit, probari nullis opus eſt argumentis. O erga cæci, duces cæcorum,
Luc. 11. cæci (inquam) cæcis ducatum præbentes, vt pariter in foueam cadant. Nonne principes iſti
(Eſaia teſtante) principes ſunt Sodomorum, & populus iſte populus eſt Gomorrhæ? Expe-
ctandi ergo ſunt tanquam ſcientiæ clauim habentes, vt nemo quamuis oculos habens intro-
eat: nemo quamuis aures habens, audiat: niſi huiuſmodi principes ad videndū vel audiendum
habeat præceſſores? Nunquid (aiunt) aliquis in eū credidit ex principibus aut ex phariſæis? [Sed
Deut. 27 turba quæ non nouit legem, maledicti ſunt.] Videlicet pro hoc ipſo, quod legem neſciunt, ma-
ledictionibus illis illos ſubiacere iudicant, quas Moyſes in Deuteronomio, legem non cuſtodi-
Pſal. 25. entibus præſcribens: Maledictus (inquit) qui non permanet in ſermonibus legis huius, nec eos
opere perficit, &c. Sed profecto turba illa verius contradixiſſet. Iſtud vanitatis conſilium, & hæc
eccleſia malignantium, quæ non facit legem, maledicti ſunt. Turba enim hæc (vt ſupradictum
eſt) multitudo, quæ de ciuitatibus & regionibus conuenerat ad diem feſtum, hic intelligi de-
bet, quos falſi illi, & fallentes Hieroſolymitani, penes quos erat templum, & ſancta ſancto-
rum, velut agreſtes in ſui comparatione æſtimabant. [Dicit ad eos Nicodemus, ille qui ve-
nit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipſis. Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi audierit ab
ipſo prius, & cognouerit quid faciat?] Cur non hic aperta defenſione dixit quod ſentiebat, &
quod dudum veniens ad eū nocte dixerat, videlicet quod nō ſeductor eſſet, ſed magiſter à Deo
Ioan. 3. veniſſet, &c. Videlicet, quia timiditatis nox adhuc in corde eius erat, & necdum ſecuritatis dies
illuxerat. Nec mirum, nondū enim (vt prædictū eſt) erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondū fuerat
glorifica-

gloriſicatus, & idcirco necdum de ventre eius, ſiue Apoſtolorum flumina aquæ viuæ ſaltē vſq;
ad publicum circuitum vnius ſynagogæ fluere poterant, quæ Ieſu gloriſicato & ſpiritu dato vſq;
in diſperſionem quoque gentium fluere habebant. Ergo cauſam, vel inuiſam non auſus palam
defendere perſonam, ſed rurſus non ſerens impudentem malitiam tantum vſurpare iniuſtitiæ li-
centiam. Nunquid (ait) lex noſtra iudicat hominē, niſi audierit ab ipſo prius, & cognouerit quid
faciat? Non vtiq;, ſed econtra præcipit, non facile credendum eſſe quod audieris. Videlicet hoc Leui. 16
dicto coargui non poteſt velle defendere hominem, cum verba ſonent potius iuſtæ ac ſanctæ le-
gis defenſionem. Iuſta quippe non eſſet lex, ſi præiudicia fieri iuberet aut permitteret. Itaq; timi-
dus quidem, ſed prouidus in tutam confugit arcem dum pro homine loquens, pro lege videtur
patronā ferre ſententiā. Attamē quoniā intētio eius callidā audientium nequitiā latere nō poterat, Pſal. 35.
hoſtiles inſultus nō oīno euaſit. Nam ſequitur. [Reſponderūt, & dixerunt ei: Nunquid & tu Ga-
lilæus es?] Nonne ergo verum eſt, quia dixit iniuſtus vt delinquat in ſemetipſo. i. ſciens & vidēs, Ibidem.
propoſuit cœtus phariſaicus permanere in peccato ſuo. Nonne & hoc verum eſt, quia noluit in-
telligere vt bene ageret? Hoccine eſt velle intelligere audiendi ſuggeſtionem, vel legalis iudi- xo. 5.
cij mentionem non poſſe ſuſtinere? Homo phariſæus & princeps Iudæorum, auſus in tali cauſa
facere legitimi iudicij mentionem, vno dicto ſuum cor.... illis odorem fœtere fecit, & hoſtili
calumniæ patuit. Non enim paruam odij ſpirat abundantiā, quod tam cito dictus eſt Galilæus,
eo quod homini Galilæo fauere videretur. Iam quippe propter odium Ieſu, ipſum nomē Galilææ
putabat illis, nares ſubſannantes habentibus: Nunquid (aiunt) & tu Galilæus es? [Scrutare & vi- Pſal. 68
de, quia propheta à Galilæa non ſurgit.] Ecce in retributionē & ſcandalū ſic quoq; impletur il- Deut. 18
lud, quod propheta prædixit: Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum. Scriptura, quā ſcrutari Mich. 5.
ſibi eſſe videntur, locum prædixit, vbi naſceretur iſte propheta magnus, de quo Moyſes ſcripſit:
Et tu (inquit Propheta) Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te
enim exiet dux, qui regat populum meū Iſrael. Sed illud tacuit, quod exiturū eſſet edictū à Cę-
ſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, & ituri eſſent oēs, vt profiterentur ſinguli in ſuā
ciuitatē, & quod aſcēſurus eſſet Ioſeph de Galilæa in ciuitatē Dauid, quæ vocatur Bethleem, vt Luc. 2.
profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante, & cum eſſent ibi, implendi forent dies
vt pareret. Hoc modo menſa ſua nunc eos illaqueauit, quia videlicet oculos ſuos compreſſerunt Eſa. 6.
ne viderent, & aures ſuas aggrauauerunt ne audirent. Ecce enim præterit præterita non re-
ſpicientes, & præſentia, tantum oculis neq; adſpicientes, laqueum ſibimet hoc modo texuerunt.
Chriſtus ſecundum ſcripturas ex ſemine Dauid, & caſtello Bethleem naſciturus eſt, hic autē Ie-
ſus homo Galilæus eſt. Igitur hic homo propheta non eſt, Chriſtus non eſt. Hoc modo obſcu- Pſal. 68.
rati ſunt oculi eorum, ne videant. Quid enim: Nunquid repugnantia ſunt hæc, Chriſtum ex ſe-
mine Dauid, & caſtello Bethleem naſci debere, & eundem in Galilæa nunc habitare? Scruten-
tur ergo ſcripturas ipſi, vt videant quia nō ſic ſcriptū eſt per prophetā: In te enim natus habitabit, Mic. 5.
ſed ex te enim exiet dux, qui regat populū meum Iſrael. Sequitur: [Et reuerſi ſunt vnuſquiſque in
domum ſuam.] Quia telas araneæ texuerant, idcirco leuiter ſolutum & diſſipatum eſt eorum
conuenticulum, & ad vnam obiectiunculam infirmæ cauſæ conſcientia diuerberati, vnuſquiſq; Eſa. 59.
in domum ſuam reuerſi ſunt, vt iterum in cubilibus ſuis aliud ineuntes conſilium, oua rumpe- Cap. 8.
rent aſpidum, & confouerent quod erumperet in regulum. [Ieſus autem perrexit in montem
olıueti, & diluculo iterum venit in templum, & docebat.] Et hoc quoq; futurorum vmbra eſt, &
quod aduerſariis diſsipatis, & in domunculas ſuas abeuntibus, pergit in montem oliueti Ieſus,
& iterum redit in templum, & docet: quia videlicet futurum erat, vt fruſtratis conſilijs eorum, Pſal. 40
qui quæſierunt animam eius, dicentes: Quando morietur, & peribit nomen eius, aſcenſurus erat Acto. 1.
in montem oliueti, imo de monte oliueti in altitudinem cœli, daturus inde ſpiritus ſancti oleum Luc. 24
id eſt, verum ſcientiæ lumen, & laborū dolorūq; requiem, & hoc facto reparatum per Apoſtolos Act. 4. 5
ſuos habiturus erat cum aduerſarijs ſuis, aperte prædicationis conflictum. [Et omnis populus ve-
niebat ad eum, & ſedens docebat eos.] Die præterito ſtabat Ieſus (inquit Euāgeliſta) & clamabat, Mat. 16
nunc aūt ſedens docebat, quia videlicet ſic futurum erat, vt prius ſtans. i. in paſsione agonizans Ioan. 16.
clamaret, ſicut ſuperius dictum eſt, & poſtmodum gloriam ſuam ingreſſus, atq; ad dexterā patris
reſidens, miſſo ſpiritu veritatis doceret nos omnem veritatē. [Adducunt aūt ſcribæ & phariſæi
mulierem in adulterio deprehenſam, & ſtatuunt eā in medio, & dixerunt ei: Magiſter, hæc mu-
lier modo deprehenſa eſt in adulterio, in lege autē Moyſes mandauit nobis, huiuſmodi lapidare.
Tu ergo quid dicis? Hoc aūt dicebāt tētantes eū, vt poſſent accuſare eū.] Quia pridē Nicodemus
timide quidē, validū tamē iniquitati illorū ſecūdū legē fecerat obſtaculū, dicēdo: nūqd lex noſtra
iudicat hominē, niſi audierit ab ipſo prius, & cognouerit quid faciat, idcirco nunc reparatis arti-
bus ſummo ſtudio nituntur illū cōſtituere legis aduerſarium, vt nemo deinceps contra ipſorum
audeat mutire cōſiliū. Quid enim arbitrarentur niſi illum obſeruandā ſuę māſuetudinis famā, ne
populariū fauores amitteret, à veritatis & iuſtitię tenore declinaturū, & tale quid dicturū, qualia Mat. 7.
dicere ſolitus erat: Nolite iudicare & non iudicabimini: nolite cōdemnare & nō condēnabimini.

Hæc nempe & huiuſmodi pietatis ac manſuetudinis hortamenta prædicando, populi ſauores
acquiſiuiſſe videbatur, vt pius & manſuetus, & hinc eſſe, quod tantis quotidie turbis ſtipabatur,
vt volentes eum cōprehendere, metu populi cohiberentur. Huic ergo famæ ſuæ ſtudentē dictu-
rum illū putabant, vt dimitterent peccatricē. Hæc aūt pietas ſtatim pateret crimini, vt dicerent
illi robuſti æmulatores legis: Hoſtis legis es, contra Moyſen locutus es, imo contra eum qui per
Moyſen legem dedit, & proinde tu ipſe lapidandus es. Igitur vt in ſcelere ſuo ſanctæ legis vin-
Pſal. 93. dices ſe pronūtiare poſſent, & ſic omne os obſtruerent, idcirco cum prædicta machinatione ad-
duxerunt, & coram illo ſtatuerunt mulierem peccatricē, Sed hoc modo captantes in animā iuſti,
& ſanguinem innocentē condēnare cupientes, eluſi ſunt, ita vt iuſto nocere non poſſent, & pecca
tricē de manibus amitterēt, imo peccatrice apud iuſtum, miſera apud miſericordiā in tēplo rema
nente, foras ipſi cōfuſione operti exirent. Quis hoc factū nō miretur? quis hanc veritatis & miſe-
ricordiæ victoriā nō veneretur? [Sic nimirum futurum erat, vt poſt illa, quæ ſupra ſcripta ſunt,
adducerent ſcribæ & phariſæi peccatricē mulierē. i. eccleſiam de gentibus in templū ad Chriſtū,
corporis & animæ ſuæ liberatorē, & ea peccatorum accipiente remiſsionē, ipſi cū mala cōſciētia
foras irent, & cum inuidiæ ſuæ tormento à gratia exciderent. Cū enim ipſi dominicū corpus cla-
uis cōfixerunt, & lancea percuſſerunt, quid aliud q̄ verū Dei templū aperuerunt? Et cum per legē
Pſal. 44 & prophetas, quāuis inuiti, prædicāt, ſic opportuiſſe fieri ob ſalutē oim gentiū, quid aliud q̄ adul-
teram gentilitatē, quæ virū ſuū legitimū. ſ. creatorē ſuum reliquerat, & cū diabolo fornicata fue-
Pſal. 103 rat, adducunt ad Chriſtum? Tu igitur Chriſte, ſpecioſe rex, in omnibus proſpere procedis & re-
gnas, propter veritatē & manſuetudinē, & iuſtitiā, & deducet te mirabiliter dextera tua, tuique in
omnibus eluduntur inimici. ſ. genimina viperarū Iudæi, cū principe ſuo dracone, quem formaſti
ad illudendū ei. Sed iam ad narrationem hiſtoricā redeamus. [Ieſus aūt inclinās ſe deorſum, di-
gito ſcribebat in terra.] Quid hoc ad rem pertinebat, vt vocibus præſentium interrogatus, di-
gito ſcriberet in terra, quod facere ſolitus non erat? Videlicet quia laqueo parato intenti erant,
manſuetū & miſericordē capere, modū ſtringentes, ſtatim poſt primā propoſitionē Moſaicæ au-
thoritatis, ſubiuncta aſſumptione, dicendo: In lege aūt Moſes mandauit nobis huiuſmodi lapi-
Digito ſcribebat in terra. dare. At ille non paulo maiorem ſe Moſe eſſe nouerat, quippe cuius ſpiritu, vel (quod manife-
ſtius nunc ad rē attinet) cuius digito, ſicut in Deut. habes, ſcriptam in tabulis lapideis legem acce
pit Moyſes. Igitur vt ſe nō debere vel poſſe Moſi authoritate conſtringi ſignificaret, congrue nūc
Deut. 9. & opportune ſeſe inclinans, digito ſcribebat in terra, innuens tam ſapienter quā humiliter, quod
dominus legis, quod maior eſſet quā Moyſes. [Cum aūt perſeuerarent interrogantes eū, erexit ſe,
& dixit eis: Qui ſine peccato eſt veſtrū, primus in illā lapidē mittat, & iterū ſe inclinās ſcribebat in
terra.] Nota ſentētia eſt, & celebris vniuerſo orbi, quā edixit hic non quilibet archiſenator aut cō-
ſul. ſ. ipſe rex & Imperator curiæ cœleſtis, tantū habens veritatis, quantū manſuetudinis, nec plus
Cur Chriſtus bis ſcripſit in terra. alleuiata ſuauitate miſerationis, quā aggrauata librato pōdere iudicij. Sed quare & ſententiā da-
turus prius in terra digito ſcripſit, & data ſententia denuo ſcripſit? Vtiq; quia ipſe eſt, qui (vt præ-
dixi) digito. i. præcepto ſuo, præcepta legis in tabulis ſcripſit lapideis, & prioribus tabulis pro-
pter peccatū vituli cōfractis, alias denuo ſcripſit: Hic & illic magnarū ſigna rerum diuerſa ſunt,
Exo. 32. 34. res aūt quæ ſignificantur eædem ſunt. Quid enim tabulæ priores, quæ propter peccatū cōfractæ
& proiectæ ſunt, niſi dura Iudæorum corda propter incredulitatem proiicienda, ſignificauerūt?
Item, quid nunc prima ad ſcribendū inclinatio, & protinus data ſignificat ſententia dicentis: qui
Rom. 2. ſine peccato eſt veſtrū, primus in illā lapidē mittat, niſi legē eandē, & Iudæos præuaricatores eius
quorū os ex eo rectè obſtruitur, ne aduerſus gentes glorientur, quia legē acceptam non cuſtodiſſe
conuincuntur? Vnde & ſubditur: [Audientes autem, vnus poſt vnum exibant, incipientes à ſe-
nioribus.] Itaq; & quod illic ſecundæ tabulæ inſtar priorū præciſæ, & digito Dei ſcriptæ ſunt, &
quod hic iterū Ieſus inclinās ſe ſcribebat in terra, nouæ gratiæ ſcripturam ſignificat, qui nūc ſpiritu
2. Cor. 3 Dei ſcribitur in tabulis cordis carnalibus. Nouā igitur eccleſiā, quæ de gentibus collecta eſt, ſy-
nagoga foras à templo luminis æterni recedente, hæc (vt prædictum eſt) mulier præſignat,
quæ ſcribis & phariſæis mala conſcientia conuictis, & foras exeuntibus, ſola cum ſaluatore re-
Cur exierunt Iudæi vnus poſt vnū lícta eſt. Sequitur. [Et remanſit ſolus, & mulier in medio ſtans.] Sed ecce fortaſſis dum altiora
myſteria requirimus, dicat quiſpiam ſcrutator literæ ſtudioſus. Quomodo inſipientes & maligni,
impij theſaurizatores iræ Dei, tam cito ad vnius reſponſionis vocem, ſolum Ieſum & mulierem
in medio ſtantem reliquerunt: Num ſeſe introrſus reſpexerūt, & humili cōſcientia peccatores ſe
agnoſcentes, peccatricē dimiſerunt? Ergo ne in tanta iniquitatis abundantia, mens eorum talem
potuit admittere ſenſum, & ſic ad obicem pietatis quiuerunt offendere pedes eorum veloces ad
Pſal. 13. effundendum ſanguinem? Ad hæc inquam: Non ſic offenderunt, non ſic ab intentione ſua con-
quieuerunt, non eo ſenſu conticeſcentes, vnus poſt vnum exierunt. Sed quid? Vtique quia talem
eius audierunt reſponſionem, de qua nullam ſpem accuſationis habere poſſent, idcirco confuſi
cœpta reliquerunt. Vnde & Euangeliſta cum dixiſſet: vnus poſt vnum exibant, ſtatim adiunxit,
incipientes à ſenioribus. Seniores enim quanto maiores ac vetuſtiores, tanto ad calumniandum
inſtru-

inſtructiores, & ad cognoſcendum verbum quod calumniari nequirent perſpicatiores, vbi re-
ſpōſum eius audierunt, primo validum & inexpugnabile eſſe præſenſerunt, & idcirco primo lo-
co ceſſerunt. Nam (vt ſupra dictum eſt) cum ſcirent illum manſuetum eſſe & pium, imo cum
ſcirent eum pœnitentiam prædicare, publicanum quoq; vocaſſe, & cū peccatoribus quoq; man- Mat. 9.
ducare. Vnde & improperantes ei dicebant, quod eſſet homo vorax, & potator vini, amicus
publicanorū & peccatorum, cum inq; hæc ſcirent, nec ignorarent quod aduerſus phariſæi cogi- Idem. 11
tationes peccatricem aliā dudū defendiſſet, quæ tetigerat pedes eius, arbitrabantur quod & iſtam Luc. 7.
adulteram defenſurus eſſet, talem vtique perſonam, qualem ſignanter lapidari iuſſerat lex, vn-
de & damnarent eum veluti reum, qui legem ſoluere contenderet. At ille nec ad dexteram nec
ad ſiniſtram declinans, talem ſententiam dederat, quam nec infirmare lex diuina, nec contem-
nere ratio poſſet humana. Illis huius ſententiæ fortitudinē conſiderantibus, & ob hoc nihil ſe pro-
ficere ſentientibus, remanſit cum Ieſu ſola mulier in medio ſtans, & ab illis exeuntibus relicta eſt Cant. 2.
cauſa eius, tanquam laqueus inutilis & rectè inefficax, qua propoſita ſic Ieſus vno ſapientiæ re-
ſpōſo, capreæ, hinnuloq; ceruorum ſimilis, in altum exilierat, vt eum nulla canum iſtorum con- Eſa. 1.
ſequi poſſet aſtutia. Igitur iſti Hieroſolymitæ, vt putabantur æmulatores legis, reuera aūt prin-
cipes Sodomorū per prophetā dicti, exeuntes reliquerunt miſeram, non quia ſuam recognouere
miſeriam, ſed quia quidlibet de illa feciſſent, nō haberent vnde accuſarent miſericordiam. [Eri-
gens autem ſe Ieſus, dixit ei: Mulier vbi ſunt qui te accuſabant, Nemo te condemnauit? Quæ di- Acto. 10
xit: Nemo domine. Dixit aūt ei Ieſus: Nec ego te condemnabo.] Quāuis à tentatoribus inſidio-
ſis fuiſſet iudicare poſtulatus, tamen quia reuera ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo, iudex viuorum
& mortuorum, præſto ſe eſſe indicat, nec vllo modo diffitetur ſe iudicem, & penes ſe iudicandi
eſſe legem ac poteſtatem, dum ſententia dicta, & accuſatoribus egreſsis: Mulier inquit vbi ſunt
qui te accuſabant? &. Non enim erat excuſatio iudicij, quod dixerat: Qui ſine peccato eſt, primus
in illam lapidem mittat, quomodo illud quod cum dixiſſet ei quidam de turba: Magiſter dic fra- Luc. 12.
tri meo, vt diuidat mecum hæreditatem, reſpondit: O homo quis me conſtituit iudicem aut diui
ſorem ſuper vos? Nam terrena quidem lucra diſpenſare aut iudicare non venerat, ſed ad remit- Ioan. 5.
tenda vel retinenda peccata iudicium omne à patre acceperat. Quod ergo ait: Mulier vbi
ſunt qui te accuſabant? iudicis veritatem, vel iudicij maturitatem reſonat, quia profecto iudi-
cium legitimum non recuſat, ſed accuſatores non legitimos veniſſe comprobat: oportet enim
tam accuſatores, quàm teſtes ſine crimine eſſe in omni, ſiue diuinæ, ſiue humanæ legis iuſto exa- Pſalm. 9
mine. At illi crimino ſos ſe eſſe fuga ſua confeſſi ſunt, dum iudice quærente teſtes ſine crimine, Lex iu-
qui primi ſecundum legem lapidem mitterent, omnes exierunt. Igitur iudex iſte eſt, qui ſe- dicij à
det ſuper tronum, & iudicat æquitatem, nihil prorſus agens extra ius legemque iudicij, dum de- Chriſto
ficientibus accuſatoribus, cœptamq; cauſam relinquentibus, ita demum decedenti iudicio miſe- obſerua
ricordiam ſubrogans: neq; ego te cōdemnabo inquit. Verum hæc ipſa miſericordia non ſic pec- ta.
cata remittit, vt tribuat quoq; licentiam peccandi, ſed idcirco iudicium ſuſpendit, vt vacet pec-
catori cum fructu pœnitentiæ recedere à peccatis. Vnde & protinus ſubdit: [Vade, & ampli-
us noli peccare.] In vna eademque ſententia miſericordia & veritas obuiant ſibi, iuſtitia & Pſal. 84.
pax inuicē oſculantur. Nā quod ait: Vade, miſericordiæ & pacis eſt, quod adiūgit: & amplius noli
peccare, veritatis & iuſtitiæ. Ita viuorum & mortuorū iudex æquiſſimus, neq; ſolum iudiciū cō-
minatur, neq; ſolum miſericordiā pollicetur, ſed cunctorum hominū rationes, tanq̄ ſtatera iuſta,
miſericordia ſimul & iudicio, veluti duabus diſcriminat lancibus. Omnis anima, vniuerſa
eccleſia, quondam per adulterium diabolo ſubiugata, ex eo ſe lancem iudicij ſuperexaltare cō-
fidit, ſi non inanis, ſed fide & actibus bonis onuſta miſericordiæ grauiter incūbit. Sequitur: [Ite-
rum ergo Ieſus locutus eſt eis dicens: Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me, nō ambulat in tene
bris, ſed habebit lumen vitæ.] Ergo (inquit Euangeliſta) quia tantopere nitebātur ſcribæ & pha
riſæi adnihilare præſentem gratiā Dei, & auferre de medio teſtimonium veritatis, ora cunctorum
obſtruendo. Verbi gratia, dicentes: nunquid & vos ſeducti eſtis, & nunquid & tu Galilæus es, &
ita metu illorum deficiebat omne teſtimonium hominū, ipſemet, de quo per prophetā fuerat præ Ioan. 7.
dictum; Ecce teſtem populis dedi eum, ſolus in teſtimonio perſiſtens, iterum locutus eſt eis dicēs:
Ego ſum lux mundi. Hoc inquā iterum loquutus dixit eis, id eſt, hoc dicto illud iterauit, quod Eſa. 55.
pridie ſtans & clamans dixerat eis: Si quis ſitit, veniat ad me, &c. Sic enim dictis illis iſta conſonā-
ter cohærent & cōſonāt, quæ nunc iterū loquitur dicens: Ego ſum lux mundi, &c. q̄ñ in pſalmo,
cum dictū eſſet: quoniā apud te eſt fons vitæ, ſtatim ſubiūctū eſt: & in lumine tuo videbimus lumē, Pſal. 35.
Chriſtus enim Dei ſapientia, nobis vno eodemque actu, & poculum & lumen eſt, quia videli-
cet quiſquis aqua huius ſapientiæ imbuitur, ſtatim clarificato ſenſu à cunctis errorum tenebris li-
beratur. Ac proinde rectè & hic de ſeipſo loquens, cum dixiſſet: Si quis ſitit veniat ad me, & bi-
bat, hoc ipſum iterans: Ego ſum (inquit) lux mundi, & in pſalmo propheta cum dixiſſet de
illo: quoniam apud te eſt fons vitæ, ſtatim ſubiunxit: & in lumine tuo videbimus lumen. Benè
ergo Euangeliſta non ait ſolum: Ieſus ergo loquutus eſt eis, dicens, ſed ſignanter: Iterum
ergo

ergo inquit Ieſus loquutus eſt eis dicens: Ego ſum lux mundi. Et vide quam breuiter, quamq; 1.Theſ.5 magnifice expreſsit, nihil inuidiam impiorum hominum poſſe nocere gloriæ Dei: Ego inquit ſum lux mundi. Ac ſi diceret: Quid vos impij noctis & tenebrarum filij, claritati vel magnæ opinioni meæ ſuffragia mortalium tollere laboratis? Nunquid non deridendi eſſetis, ſi ſolē iſtū viſibilem de ſublimibus circulis ſuis toti mundo lucentem, exufflando extinguere, vel aerē pugnis verberando de magno candelabro cœli deijcere, & ſub modio recondere conemini? Nempe Matt.5. huic ſimile eſt hoc, quod nomen meum delere, vel famam meam extinguere contenditis. Ego enim ſum lux mundi. Ergo ridiculi talpæ vel veſpertiliones, oculos quidem veſtros claudere, & me verā lucē nō videre poteſtis, ſed totius mūdi oculos eruere, vel iſtam eius lucem extinguere, Ioan.1. nequaquam præualebitis. Ego inquam lux, non vnius tantum Iſraeliticæ gentis, ſed lux totius mundi, lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, lux ſine qua nemo vnquā angelorum vel hominū potuit vel poteſt videre Deū, cuius exortes quicunque ſunt ſiue angeli, ſiue homines, tenebræ ſunt. Proinde dixi & dico, quia qui ſequitur me, non ambulat in tenebris erroris vel ignorantiæ, ſed habebit lumen vitæ, & hoc habendo, ipſe quoq; lucē fundet imitatoribus ſuis, vt merito talibus dicatur: Vos eſtis lux mundi, lux videlicet illuminata, non ipſa lucis ſubſtantia. [Dixerunt ergo phariſæi: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum.] Reuera magnum de ſemetipſo teſtimonium perhibebat, & nūc Ioan.7. dicendo: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ, & ſupra verbis alijs, ſed eodem ſenſu: Si quis ſitit, veniat ad me & bibat, qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. At illi hoc in animo ſuo pro-Ioan.3. poſuerant, vt nullum de illo teſtimonium audirent, & quantum poterant conabantur, vt quomodocunq; fontem vitæ obſtruerent, & claritatem luminis huius extinguerent: quippe qui male Prou.27 agebant, & idcirco lucem oderant, & ad lucem venire nolebant, ne arguerentur opera ipſorum, opera noctis & tenebrarū. Dixerunt ergo: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimoniū tuū nō Eſa.28. eſt verum. Ac ſi dicerent: Contra ſcripturam, quæ dicit: Laudet te alius, & non os tuum, laudas & magnificas teipſum, teſtimonium perhibendo de teipſo, teſtem non habens præter te aliū, ac proinde teſtimonium tuū non eſt verū, neq; legitimū. Propterea inquit propheta: Audite verbū domini viri illuſores, qui dominamini ſuper populū meum, qui eſt in Hieruſalem. Dixiſtis enim: Ioan.7. Percuſsimus fœdus cum morte, & cum inferno pepigimus pactum. Tanto quippe ſtudio, vitæ & veritatis os opprimitis, tanquam mortis & inferni fœderati ſitis. Mirantibus miniſtris loquelam huius hominis, imo Dei pariter & hominis, dixiſtis: Nunquid & vos ſeducti eſtis? Nicodemo quoque compari veſtro, quia modicum quid de iudicij legitimo ordine fuerat auſus mutire, os protinus obſtructum eſt à vobis dicentibus: Nunquid & tu Galilæus es? Turba credentium à vobis anathematizata eſt, dicendo: Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum aut ex phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Cum ita vobis obſtrepentibus teſtem non habeat hominem præter ſe ſolum, ipſius quoque nunc os obſtruere, & vocē eius vultis ſuffocare, obiiciendo quaſi crimen vanæ gloriæ, quod proprio ſeipſum magnificet ore. Ita contenditis adiutores mortis & inferni, ne quis mortuorum exaudiat vocē filij Dei & viuat, ne lucem ſuam mundus per feneſtras vocum eius perſpiciat, & infernales tenebras relinquat. Nequaq; ita fiet, ſed delebitur fœdus veſtrum cum morte, & pactum veſtrū cum inferno non ſtabit. Sequitur: [Reſpondit Ieſus & dixit eis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum verum eſt, quia ſcio vnde veni & quo vado. Vos autem neſcitis vnde veni, & quo vado.] Neſciunt infelices iſti, q̄ multa hic fortitudine contendat cum eis, & quanta premat eos mole magnitudinis ſuæ, dum ad vnum obiectum illorum, quo eius deteſtātur teſtimoniū ſuū & teſtimonium verū & iuſtum pariter defendit eſſe iudicium. Videlicet agnoſcere habebāt qualem deteſtarentur teſtem, eum ſcilicet, quem eiuſdem cauſæ ſuæ viſuri erant iudicem. Et ſi ego inquit teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum verum eſt. Ordo verborum & ſenſus hic eſt: Teſtimonium meum verum eſt, quamuis ego teſtimonium perhibeam de meipſo.

Prophetę quoq; de ſeipſis teſtificati ſunt. Et reuera ſi quis teſtimonium perhibeat de ſemetipſo, non ſtatim conſequitur, vt teſtimoniū eius falſum ſit. Alioqui Moyſi & prophetarum conſequenter falſum dicetur fuiſſe teſtimonium, quia ſinguli de ſemetipſis, quod à Deo miſsi erant, teſtati ſunt. Nec enim aliter hoc ſciuit quis hominum, niſi per teſtimonium ipſorum. Sciendū quippe eſt, quod licet nemo hominū, prę-ter hunc Deum & hominem Ieſum Chriſtum, ſciat de ſemetipſo, vnde venerit, aut quo vadat, Exo.3. quia videlicet neſcit quomodo factus, vel quē ad finem venturus ſit, tamē & ſi teſtimonium per-Hier.3. hibet quis de ſemetipſo, intantum teſtimonium eius verum eſt, inquantum ſcit à quo vocatus, & ad quod opus vocatus ſit. Verbi gratia, quomodo cum de ſeipſo Paulus dicit: Paulus Rom.1. 2.Co.1. ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei, vel maxime quod alibi dicit: Quoniam multi gloriantur & ego gloriabor, cæteraq; his ſimilia. Igitur quia tam ſpiritus verax quam & ſpiritus mendax, de ſeipſo teſtimonium perhibet, vitioſum eſt argumentum dicentium: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum. Proinde duas

propo-

propoſitiunculas, quas veluti inuicem repugnantes, & in eodem ſimul eſſe non valentes, male in affirmationem vel negationem diuiſerant, dicendo: tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum. Hic verax ſui defenſor & mendacium correptor componit, & in vnam redigit affirmatiuam propoſitionem, dicendo: Etſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimoniū meum verū eſt. Statimq; ſubiuncta ratione idipſum cōprobat, dum dicit: quia ſcio vnde veni, & quo vado. Qua ratione ſicut veritatem teſtimonii ſui confirmat, ſic per oppoſitum eius, id eſt, per hoc quod ſubſequitur: Vos autem neſcitis vnde veni, & quo vado, falſitatem eorum, qui hoc ipſum teſtimonium ſuum reprobabant, oppugnat. Nam cum procul dubio ſint oppoſita hæc, quia ſcio vnde veni & quo vado, vos autem neſcitis vnde veni & quo vado, ſicut verum eſt teſtimonium eius, ex eo quia ſcit vnde venerit & quo vadat, ſic econtra teſtimonium, quod dicunt contra Ieſum, falſum eſſe conſtat, ex eo quia neſciunt vnde venerit & quo vadat. Scire autem de ſeipſo vnde venerit, proprium eius eſt, qui non de nihilo neq; de non exiſtentibus temporaliter factus eſt, vt nos, ſed de increata patris eſſentia ſine tempore natus eſt, per quem vt eſſemus, creati ſumus omnes nos. Scire etiam quo vadat, nihilominus proprium eius, quia videlicet non alius quàm ipſe vias ſuas diſpoſuit, quas in hac mortalitate homo factus eſt propter nos, ambulare dignatus eſt. Nos enim neſcimus vnde venimus, quippe qui nec illud ſcire poſſumus, qualiter in vtero cōcepti coaluimus, neq; poſthac quid futuri ſumus noſſe valemus, quia neſcit homo finem ſuum, & omnia in futurum tempus reſeruantur incerta. Proinde cum dicit: ego ſum lux mundi, verum eſt teſtimonium eius, quia ſcit vnde venerit. Et cum ait: Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ, profecto verum de ſeipſo teſtatur, ſecurus quia ſcit & quo vadat, vel quo ſe ſequentes perducat. Cæterùm nemo omnium de illo quicquam ſcit, niſi quantum ab ipſo didicit, ac proinde quiſquis de illo aliud dicit quàm quòd ab ipſo accepit, teſtis falſus eſt, & quia non ſequitur eum, ambulat in tenebris, quemadmodum iſti qui dixerant, tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum nō eſt verum, ad quorum obſtruendum os ſola hæc ſufficit confutatio, qua dicit: Vos autem neſcitis me vnde veni, & quo vado. Quod dictum eſt ad refellendam carnalem illorum opinionem, qua dixerant ſupra, ſed hunc ſcimus vnde ſit: Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit vnde ſit. Nec verò quia poſtmodum reſponderat eis dicens: & me ſcitis, & vnde ſim ſcitis, idcirco nunc ſibi contrarius putandus eſt præſenti loco, cum dicit: Vos autē neſcitis vnde veni & quo vado. Sequitur enim [Vos ſecundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam] Ac ſi dicat: Scitis quidem quia homo Galilæus ego ſum, & dicitis: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph & Mariæ, & fratres eius ac ſorores nonne apud nos ſunt? & quia partim verum eſt hoc, propterea ſupra dixi: & me ſcitis, & vnde ſim ſcitis. Sed hoc veſtrum ſcire quantum eſt? Vos enim hoc ipſum ſecundum carnem ſapitis, & ſecundum carnem iudicatis, id eſt, ſecundum paupertatem & exiguitatem parentum meorum Mariæ & Ioſeph, fratrum quoq; meorum ac ſororum, id eſt, propinquorū carnalium, perſonam meam attenditis, & ſupra id, quod viſibile eſt in me nihil audire vel intelligere vultis, itaq; multo me inferiorē penſatis regibus veſtris, prophetis quoq; veſtris, quos occiderunt patres veſtri, vos autē me perſequendo ſepulchra illorū ædificatis, & mēſuram patrum veſtrorum implere feſtinatis. Dico ergo quia vos ſecundum carnem iudicatis. Ego verò poteram quidem & ipſe ſecundum carnem iudicare, ſed non iudico quenq̄. Poteram quippe ſic econtra dicere, quia ſecundū carnē quoq; maior Moſe, maior inq̄ & nobilior quouis rege vel principe, ſecundum carnem quoq; ego ſum, quia non quemadmodum omnes vos, & vniuerſi patres aut principes veſtri, communi more naturæ de corrupta muliere, ſed de virginea nobilitate, ex regia ſtirpe Dauid ſecundum carnem natus ſum. Ita inq̄ poteram & ego ſecundū carnem quoque omnes homines, vtpote in peccatis conceptos, & de corruptione natos, me inferiores iudicare, ſed nō iudico quenquam. Nunc.n. veni nō iudicare, ſed iudicari. [Et ſi iudico ego, iudicium meum iuſtum eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me pater] Et ſi tandē, inquit, iudico ego, videlicet poſtq̄ iudicatus fuero, tunc enim natales meos tā ſecundū diuinitatem, quàm ſecundum humanitatem iudicare me oportebit vt prædicentur in vniuerſo mundo, & ſi inquā tandē iudico ego, iudicium meum iuſtum eſt. In quo? Videlicet quia ſolus nō ſum, ſed ego & qui miſit me pater. Non inquam ſum ſolus, ſcilicet quomodo ille alius qui venit in nomine ſuo, quē vos accipietis, qui verè ſolus erit & ſolus veniet, quia Deus illum non mittet, ſed à ſemetipſo veniet, neque cū deo aget, ſed aduerſabitur & extolletur ſupra omne quod dicitur deus aut quod colitur. Ego autē à meipſo non veni, ſed pater miſit me, & ego in eius communione permaneo, nihil à meipſo faciens, nihil à meipſo iudicās. Proinde quæcunq; ego teſtificor, quæcunq; iudico, ille præſentibus & ſubſequentibus operibus verū cōprobat teſtimoniū meū, verum & iuſtū eſſe defendit iudicium meū. Notandum in vera humilitate & humili veritate filij dei, quòd in oībus verbis ſuis tenorē hunc ſeruat paternæ cōmunionis, de qua nunc dicit, quia ſolus nō ſum, ſed ego & qui miſit me pater, ita vt nusq̄ abſolute quicq̄ de ſola ſua loquatur perſona, ſed ſic ſemper profiteatur quod eſt, vt ſimul paternæ perſonæ ſociali & indiuiſa charitate mentionem faciat. Quod rectè con-

Artificioſa defenſio Chriſti.

Eccle.9.

Erratoris qui Chriſtū nō ſequitur.

Matt.13. Lucæ.4.

Matt.13

Antichriſtus

2.theſſ.2

Cōmunio patris & filij.

& conſiderantibus,nullam vobis excitare poteſt nebulã error Sabellianus,quam hæreſim pa-
Error Sabellij. tripaſſianam dicimus,quæ vnam ſolummodo diuinitatis perſonã cõfitens,vna, inquit, eademq́; perſona patris,quando vult pater eſt,quando vult filius eſt,quando vult ſpiritus ſanctus eſt. Ita perſonas confundens,ſolũ patrem vel ſolum filium confitendũ eſſe contendit. Verum hoc loco apte filius,non ſum ſolus,inquit,ſed ego & qui miſit me pater. Igitur conuincuntur Iudæi,dicentes,teſtimonium tuum verum nõ eſt. Sabellius quoq; anteq; naſceretur, eliſus atq; exploſus eſt. Sequitur. [Et in lege veſtra ſcriptũ eſt,quia duorum hominũ teſtimonium verũ eſt. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me ipſo,& teſtimoniũ perhibet de me,qui miſit me pater.] Et idcirco,
Deut.17 15. inquit,quia ſcio vnde veni & quo vado,teſtimoniũ meum verũ eſt,& adhuc de veritate eiuſdem teſtimonij dicendum eſt. Dico ergo in lege veſtra ſcriptum eſt,quia duorũ hominum teſtimonium verũ eſt, videlicet dicente Deo per Moſen in Deut. Non ſtabit teſtis vnus contra aliquem, quicqd illud peccati & facinoris fuerit, ſed in ore duorum aut trium teſtiũ ſtabit omne verbum. Hæc magna & indubitabilis quam propono ſententia eſt,cui ſponte concedi oportet,quia ſic in
Oia dicta Chriſti duobus teſtibus cõprobantur. lege veſtra ſcriptũ eſt. Proinde iam aſſumere licet. Ecce hoc verbum quod dixi, ego ſum lux mundi,& quodcunq; tale dico vel dixi,quod vos abiicitis dicentes,teſtimonium tuũ non eſt verum,duobus teſtibus defenditur: Nam ego ſum teſtis vnus, qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, ea videlicet cauſa vel autoritate quã dixi,quia ſcio vnde veni,& quo vado: & adhuc alius teſtis teſtimonium perhibet de me.ſ.qui miſit me pater. Hoc videlicet aduerſus iniquã illorũ intentionem legitima reſponſione defendit. Illi nãq; hoc intendebant, vt nemo de illo teſtimoniũ per-
Iohan.9 hiberet q; Chriſtus eſſet,q; ſaltem propheta eſſet,q; deniq; vllo modo à Deo eſſet. Hoc intendentes eo vſq; tandẽ conſpirauerũt, vt ſi quis eũ Chriſtũ cõfiteretur, extra ſynagogã fieret. Illudẽdũ erat huic nequiſſimæ calliditati,& non dignante tãta maieſtate de teſtimonio,quod ab hominibus eſſet, ſaltem mentionẽ facere deſignandũ erat teſtimoniũ ſurſum: cui conuenticulũ canũ,& conciliũ hominũ malignantiũ non ſufficeret indicere ſilentiũ. Ait ergo, in lege veſtra ſcriptũ eſt, quia duorũ hominũ teſtimoniũ verũ eſt. Non ait ſimpliciter,in lege,ſed ſignanter in lege veſtra:
Rom.7. qa videlicet eadẽ lex iuſta & ſancta & bona: aliter eius,aliter ipſorũ lex erat. Nam eius erat,quia ab ipſo data,& illorũ erat,quia illis impoſita. Cõcedi oportebat,vt prædictũ eſt, duorũ hominũ
Chriſti9 verbis, pater operibus teſtimoniũ perhibent. teſtimoniũ eſſe verũ,quia ſic in lege ſcriptũ eſt,atq; ideo per aſſumptionẽ: ego ſum,inquit,qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pater. Et hoc ipſum palam ipſis erat,q; ipſe teſtimoniũ de ſeipſo perhiberet,& nihilominus de ipſo pater teſtimoniũ perhiberet. Audiebãt enim illũ,q; diceret Deum patrẽ ſuum,propter quod (vt ſuperius dictũ eſt) perſequebantur eũ,& q; paulo ante dixerat eis: ego ſum lux mundi. Hæc inq; & huiuſmodi audiebãt,& opera eius magnitudine tãtæ profeſſionis,nõ minora videbãt. In verbis eius teſtimoniũ ipſius pertonabat,& in operibus eius teſtimoniũ patris deſuper fulgurabat. Nã ſi filiũ Dei ſe eſſe profitendo mentiretur,profecto non gloria miraculorũ clarificaretur,ſed pœna ſuperbientibus
Vltio diuina in ſuperbos. condigna cõfunderet. Manifeſtũ quippe Iudæis erat, Deũ quem patrem ſuũ eſſe profitebãtur, ſemper ſuperbis teſt iriſſe: à quo (verbi gratia) Aaron & Maria cõtra Moſen ſuperbiẽtes, plaga le-
Num.12. præ percuſſi ſunt: & Dathan & Abiron & Chore,per ſuperbiã erecti,cũ ſuis cõplicibus, alij viuẽ-
Ibid.16. tes à terra abſorpti,alij flãmis deuorati ſunt,& Saul Chrĩs dñi effectus,per ſuperbiã ſpiritui dæmo-
1.Re.16. niaco mãcipatus eſt. Hũc aũt dicentẽ ſe eſſe Chriſtũ dei filiũ, nuſq̃ refellit Deus,quẽ profeſſus eſt
Ioan.11. Act.2.10 eſſe patrẽ ſuum: ſed operibus verba eius vera eſſe, teſtificatus eſt, ita vt mortuũ q̃q; ac ſepultum tertia die ſuſcitare,& credẽtibus in eũ ſpiritũ ſanctũ per nomẽ eius daret. Igitur & Iudæis & omni mundo palam eſt,quia teſtimoniũ,quod perhibuit de ſeipſo hic homo,q putabatur filius Ioſeph, perhibuit de illo & Deus,quẽ patrẽ ſuum profeſſus eſt. Sequitur. [Dixerũt ergo ei: Vbi eſt pater tuus?] Perſpicue qdem patrẽ illis dicebat Deũ,at illi hoc intelligere nolebant. Ergo vbi eſt, inquiunt pater tuus? Impij & cæci,quid quæritis patrẽ eius? Nunquid & illum vultis occidere,aut extra ſynagogã facere,ſi vobis præſentibus audeat de filio ſuo teſtimoniũ perhibere? [Reſpondit eis: Neq; me ſcitis,neq; patrem meum] Recte perfidorum moleſte interpellantiũ percunctationem,ſuauiter quidẽ,ſed fortiter improbat,& indignam reſponſione ſua iudicat. Cur enim,cũ prius dixiſſet,quia ſcio vnde veni,& quo vado,vos autem neſcitis,vnde veni,aut quo vado,tacuerunt & nõ dixerunt,Dñe vnde venis & quo vadis? nunc autem, vbi dixit, teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater, percunctantur procaciter & dicunt: vbi eſt pater tuus? Cur,inq̃,
Eſa.6. de illo tacent,& de hoc interrogant,niſi quia Dei filio veri teſtimonij, non quærere, ſed inuidere ſciunt gloriam? Proinde cum dixiſſent,vbi eſt pater tuus,non reſpondit quod erat interrogatus,vt (verbi gratia) diceret: pleni ſunt cœli & terra,gloria vel maieſtate eius,ſed hoc dixit: neque me ſcitis neq; patrem meum,id eſt,quia me non ſcitis, neq; ſcire vultis, idcirco nec patrem meum ſcitis. Forte dicitis,te ſcimus,te filiũ Ioſeph & Mariæ nouimus,de te homine Galilæo nihil amplius quærimus. Ad hæc inquam. [Si me ſciretis,forſitan & patrem meum ſciretis.] Nam in ſingulis quoq; hominibus nõ exigua pars notitiæ eſt,ſcire de quocũq; cuius filius ſit,vel quis pater eius fuerit. Sed vos inquit,patrẽ meum neſcitis. Nunc.n.dicitis,vbi eſt pater tuus? Igitur neq;

me

me ſcitis. Plane dictiuncula hæc forſitan, in noſtro ſermone dubitatiua eſt, ſed in ſermone veritatis, quæ dubitare non nouit, acriori ſignificatione totum confirmationis punctum attingit, quaſi dictum fuiſſet, certe & patrem meum ſcitis. Solent quoque homines interdum, vbi rem grauius atque animoſius affirmare conantur, hac vti dictiuncula, veluti ſi dicat quis: ſi mater ſeſe forſan diligeret. Attamen verius atque conſtantius magiſque neceſſarium eſt, vt quiſquis Chriſtum ſcit, & patrem eius Deum ſciat: quia videlicet quid Chriſtus ſecundum ſubſtantiam ſit, nullatenus ſcire quis poteſt, niſi & hoc ſciat, quod Deus pater eius ſit. Non enim, quemadmodũ de quolibet homine ſcimus, quid ſecundum ſubſtantiam ſit, etiam ſi neſciamus, quis homo pater eius fuerit, ſic & de Chriſto ſcire poſſumus, quid ſecundum ſubſtantiam ſit, niſi ſciamus, quis eius pater ſit. Igitur cum nobis dubitabile non ſit, multo magis nec ipſi dubium fuit: ac proinde non dubitando, ſed potius affirmando dixiſſe credendus eſt: Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis, quemadmodum & illud: Si crederetis Moſi, crederetis forſitan & mihi. Sequitur. [Hæc verba locutus eſt Ieſus in gazophylacio, docens in templo. Et nemo apprehendit eum, quia nec dum venerat hora eius.] Hæc (inquit) tantæ maieſtatis verba locutus eſt Ieſus, qui quærebant, vt interficeretur in gazophylacio, videlicet celebri, & pene ſolis principibus ac phariſæis acceſſibili loco: nec enim vulgo, niſi ſingulis aduenientibus & æra mittentibus gazophylacium frequentabatur, principibus ac phariſæis circa lucra maxima læto ſpectaculo conſidentibus. Magna ergo fiducia, ſine timore tali in loco hæc verba locutus eſt Ieſus docens in templo, id eſt, nihil loquens in occulto, ſed publicam doctrinam condens, palam omni annunciandam ſeculo. Et nemo (inquit) apprehendit eum. Quare? Quia necdũ venerat hora eius. Non ergo furioſi vlla ratione mitigati fuerant animi, ſed tenebat ipſe nutu ſuo impotentem illorum malitiam, qui poteſtatem habebat tempore vel hora, quam ſibi ipſe præfixerat, ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam. [Dixit ergo eis iterum Ieſus: Ego vado, & quæretis me, & in peccatis veſtris moriemini. Quo ego vado vos non poteſtis venire.] Ergo (inquit) quia perſeuerantes in malo quærebant animam eius, & omni ratione carentes vim faciebant, & dolos toto die meditabantur, nec ob aliud manus ſuas continebant, niſi quia necdum venerat hora eius. Dixit eis iterũ Ieſus: Ego vado & quæretis me, &c. Iterum inquam hæc dixit Ieſus. Nam ſupra hoc idem dixerat eis, quando miſerunt principes & phariſæi miniſtros vt apprehenderent eum: Adhuc (inquit) modicum tempus vobiſcum ſum, & vado ad eum qui me miſit, & quo ego vado, vos non poteſtis venire. Ergo nunc primo, ſed iterum dixit eis: Ego vado, & quæretis me. Ego quidem, inquit, ſicut iam dixi, hinc vado, ego morior ſcelere veſtro, ego vobis inferentibus mortem, iamiam imminet, vt tranſeam ex hoc mundo ad patrem. Sed cum ego abiero, nunquid (ſicut vos inimici mei inuidentes, & mala mihi dicentes, deſideratis) nomen meum de terra peribit? Nunquid poſtquam abiero hinc ad patrem meum, oculi veſtri à gloria mea liberati erunt, & non videbunt de me quod graue ſit eis ad videndum? Non erit ita, ſed tunc multo maxime palam videbitis id, quod paulo ante dixi: quia ego ſum lux mundi, & hoc videntes peccatores iraſcimini, dentibus veſtris frendetis, & tabeſcetis, veſtrũque deſideriũ peribit, quia nomen meũ perire nõ poterit. Hinc acriori ſtimulante inuidia, inquieti & male ſoliciti quæretis, id eſt, perſequemini me, & in hoc peccato veſtro moriemini, quia in hac iniquitate veſtra, vſque ad finem vitæ veſtræ perſeuerabitis, nihil quod gloriæ vel nomini meo noceat efficere valentes, ſed tantum mala voluntate, ac pertinaci inuidia voſipſos interficientes. Nam quo ego vado, vos non poteſtis venire. Equidem nec ipſi, qui cum dilectione quærunt & ſequuntur me, non poſſunt, quo ego vado venire, ſed poterunt quandoque: vos autem, qui cum odio quæritis & perſequimini me, quo ego vado nunquam poteſtis venire. Nunc quidem vbi ego ſum, vos poteſtis venire, & quandoque etiam apprehendere & occidere poteritis me, ſed hoc vobis facientibus, illuc ego vado, quo vos non poteſtis venire. Itaque in peccato veſtro moriemini. Illo ſcilicet, quòd male me quæritis & in meis fidelibus perſequimini, vt nomen meum deleatis. In hoc enim vſque ad mortem perſeuerabitis. [Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet ſemetipſum, quia dicit: Quo ego vado, vos non poteſtis venire?] Superius cum dixiſſet hoc idem, quod nũc iterum dicit eis, id eſt, Quo ego vado, vos non poteſtis venire, ita dixerunt: Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? At verò nunc hoc ipſum repetens, acrius in eos (vt dignum erat) inuectus eſt. Addidit enim: Et in peccato veſtro moriemini. Acrius ergo felle cõmoto dicebant Iudæi: Nunquid interficiet ſemetipſum? Quid amarius, quid nequius? O Iudæi homicidæ crudeles & ſcelerati, adeo ne nil boni de hoc homine, qui mortuos veſtros ſuſcitauit, ſentire poteſtis, vt hoc ſolum, quòd interficiat ſemetipſum, vijs eius ſupereſſe arbitremini? Et vos nunquid eius rei adeo indociles eſtis, nec fieri poteſt, vt voſipſos exemplo eius interficiatis? Imo vos, interfecto homine iſto, voſipſos interficietis: tanto furore, tanta rabie, vt miretur orbis, & veſtri quoque condoleant inimici. Legant qui volunt veſtrum ſub Tito & Veſpaſiano excidium, & videant vos vnicam gentem homicidarum ſemetipſos interficientium. Sequitur. [Et dicebat eis: Vos de deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego

Forſitã, hic non dubitantis, ſed acrius aſfirmãtis eſt.

Gazophylacium.

Ioha. 10

Pſal. 37.

Iohan. 7

Pſal. 111.

Iohan. 7

Iudæi maxime ſeipſos interficiunt.

non ſum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis veſtris.] Rationem illis
acerbam reddidit, cur quo ipſe vadit, ipſi venire non poſsint, & in peccato ſuo ſint morituri:
Oēs ho- Vos, inquit, de deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum. Iſta comparatio needum ſufficiebat, ad
mines diffiniendum huius illorum impotentiæ cauſam, quia videlicet omnes homines, ſiue electi, ſiue
præter Chriſtū reprobi, omnes ſecundum naturam communem de deorſum ſunt. Vnde & Iohannes Baptiſta,
deorſū cum Chriſtus eſſe putaretur, in comparatione, vel potius deſperatione ſuimet, qui vere erat vel
ſunt. eſt Chriſtus: Qui eſt de terra (inquit) de terra eſt, & de terra loquitur: qui de cœlo venit, ſuper
Iohan. 3 omnes eſt. Quapropter addendum erat, vt tota perſcriberetur cauſa impotentiæ, iuxta quod
dixerat: Quo ego vado, vos non poteſtis venire. Nam & illi de deorſum erant, de terrena maſſa
Ioha. 14 aſſumpti, de primo homine terreno nati fuerant, quibus ait: Vt vbi ego ſum, & vos ſitis.
Addidit ergo: Vos de mundo hoc eſtis, ego nō ſum de hoc mundo. Hoc vtiq; reproborũ eſt, &
hoc ab electis differunt, quòd cum omnes de deorſum, id eſt, de terra ſint, excepto Chriſto
vnigenito Dei filio, qui de cœlo venit, ſoli ipſi de hoc mundo ſunt. Nam electis idem dicit:
Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret. Quia verò de mundo non eſtis,
Ioha. 15. propterea odit vos mundus. Igitur vtrunq; dicendum fuit, & quòd de deorſum eſſent per
communem naturam, & quòd de mundo hoc eſſent per vitium vel malitiam ſuam: vt vtrun-
que impoſſibile monſtraretur eis, illuc ire quo ibat ipſe, qui & de ſupernis, id eſt, de Deo pa-
tre eſt, per propriæ diuinitatis naturam, & de hoc mundo non eſt, per omnimodam humanæ,
quam aſſumpſerat, naturæ innocentiam, vel cœleſtem vitam. Qua ratione tam fortiter quàm
ſuauiter reddita: Dixi ergo vobis (inquit) quia moriemini in peccato veſtro. Quod itidem alia
protinus ratione confirmat, ſubiungens. [Si ergo non credideritis quia ego ſum, moriemini in
peccatis veſtris.] Vere enim non aliter, niſi credendo, quòd Chriſtus de ſupernis ſit, & de hoc
mundo non ſit, id eſt, & quod de ſuperno patre Deo Deus verus ſit, & quòd in mundo natus, ni-
hil eorum quæ in mundo ſunt vitiorum vel peccatorum admiſerit, poteſt quiſquam inter eiuſ-
dem Chriſti membra numerari, & illo capite in vno corpore vnicę eccleſię viuere de ſpiritu Dei.
Iohan. 3 Dixit autem alibi ipſe: Quia nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis
qui eſt in cœlo. Recte igitur iſtis, quos ſibi nullatenus per fidem incorporandos eſſe nouerat,
ait hic qui ſolus de ſupernis eſt: Quo ego vado, vos nō poteſtis venire, & ideo dixi vobis: Quia
moriemini in peccato veſtro, ſi enim non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccatis ve-
Cur di- ſtris. [Dixerunt ergo ei: Tu quis es?] Hactenus Iudæi intelligere nolentes, & quærere detractā-
xit Ie- tes, diſſimulare vtcunq; poterant ſe aduertiſſe, quo tenderet ſupradictum eius teſtimonium. At
ſus, niſi vero nunc lux mundi ſuum illud teſtimonium terribili fulgore defendens, dormitātiumq;, imo
credide- & vigilanti naſo ſtertentium ſomnum diſcutiens, oculos illorum aperiri fecerat, dicendo: Si
ritis, q̄a enim non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccatis veſtris, ne iam diſſimulare poſſent
ego ſū. aliquid ſibi hoc dicto emicuiſſe, quod ſpectandum eſſet, vel auſcultandum. Dixerunt ergo: Tu
quis es? Irreuerenter quidem quæſierunt, & proterue pulſauerunt, ſed inuenire eos oportebat,
aperiri illis conueniebat, vt magis ac magis inexcuſabiles eſſent, & eis qui credituri erant, magis
ac magis teſtimonia veritatis augeſcerent. Audi ergo quod ſequitur.] Dixit eis Ieſus: Princi-
piū qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare.] Dicebat plane, vt quia quæ-
ſtionem ipſe cōmouerat, & ad quærendū illos excitauerat terribili ſententia, qua dixit: Si enim
non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccatis veſtris: dicebat inquam, vt hac vice ma-
Qui e- gnum aliquod & dignum ſe teſtimonium pronunciaret. Et reuera magnum dignumq; eſt,
rat, qui quod hac reſponſione teſtificatus eſt. Idem enim eſt ac ſi dixiſſet, ſeipſum eſſe qui erat, & qui
eſt, & q eſt, & qui venturus eſt. Nam quia erat, principium ſe appellat: & quia eſt, ſtatim ſubiungens:
ventur9 eſt. Apoc. 1. qui & loquor vobis inquit: & quia venturus eſt, ſcilicet ad iudicandum viuos & mortuos in no-
Iob 5 uiſſimo die: multa (inquit) habeo de vobis loqui & iudicare. Iſtis ergo, quos iam denotans vir
Iohan. 7 ſapiens: Paruulum (inquit) occidit inuidia, & virum ſtultum interficit iracundia: tormentum
ſuum non modice auctum eſt. Iamdudum inuidebant huic homini, vt putabant filio Ioſeph
quòd à quibuſdam de turba Chriſtus eſſe putaretur, ſicut ſuperius dictum eſt, quia cum au-
diſſent quidam de turba ſermones eius dicebant: Hic eſt vere propheta. Alij dicebant: Hic eſt
Chriſtus, cum tamen Chriſtum hominem tantummodo fore arbitrarentur. At ille nunc di-
centibus ſibi: Tu quis es? hoc de ſeipſo profeſſus eſt, quod longe ſupra hominem eſt: Princi-
pium (inquiens) ſubaudis ego ſum, ſtatimq; ſubiungens: qui & loquor vobis. Et vna eademq;
reſponſione, ſimul & intemporalem incommutabilemq; eſſentiam ſuæ diuinitatis & tempo-
ralem deſignans conditionem aſſumptæ humanitatis, ſecundum diuinitatis infinitam anti-
quitatem principium eſt, principium inquam, in quo omnia condita ſunt, ſicut in exordio libri
Geneſeos ſcriptum eſt: In principio fecit Deus cœlum & terram, ſecundum carnem verò, finis
eſt, id eſt conſummatio, quia in ipſo nihilominus vniuerſa reſtaurata ſunt. Vnde ipſe in Apocal.
Epheſ. 1. ego ſum (inquit) α & ω, initiū & finis. Ex hoc principio, ante ſecula quidē tātummodo Deus erat:
Apoc. 1. nunc autem quando hæc loquitur illis, Deus & homo, ſed homo adhuc paſſibilis: venturus eſt
autem

aũt in ſine ſeculorũ, idem Deus & homo multa habens loqui & iudicare, iam ex quo reſurrexit à
mortuis, in vtraq; natura impaſsibilis. Igitur ſuum eſſe, de quo dixerat, ſi enim non credide- *Eſſe ſubſtantiuũ Deo propriũ eſt.*
ritis, quia ego ſum, irreuerenter quærentibus, terribiliter, vt dignum erat, ipſe deſcripſit, tali cõ-
cludendo ſine, vt diceret, multa habeo de vobis loqui & iudicare. Eſt autem hoc eius eſſe, illud
intelligendum, quod totius trinitatis commune, & eiuſdem vnius Dei propriũ vel ſingulare eſt.
Quod & ad Moſen loquens, diligentius expreſſit, dicens: Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſrael, *Exod. 3.*
Qui eſt miſit me ad vos. Quod videlicet eius eſſe, ab omnium eſſentia rerum vel creaturarum
in eo plurimum differt, quod nullis accidentibus ſubiacet (verbi gratia) vt homo, qui quaſi flos *Iob. 14.*
egreditur, & cõteritur, & fugit velut vmbra, & nunq̃ in eodẽ ſtatu permanet: ſiue angelica quo-
que creatura, quæ maximè ex eis, qui ceciderunt, probatur: aliud eſſe in eo, quod ſunt omnes ra-
tionales ſpiritus per ſubſtantiã, atq; aliud, quod facti ſunt, hi per accidentẽ malitiã, illi aũt per acci
dentem nihilominus gratiã. Nullis inq̃ accidentibus, vt hæc vel cætera quæ facta ſunt, ſubſtãtia
Dei ſubiacet, atq; ideo ſolus verus eſt, quia incommutabilis eſt, vnde & propria eius differentia *Cur & Moſi & hic Iudæis reſpondit Deus ꝓ ſuũ eſſe.*
eſt, id eſt, eſſe quod eſt. Proinde & tunc, quando Moſi locutus eſt, & nunc, quando contra inimi-
cos ſuos de ſeipſo teſtimonium perhibet, opportune hoc ſubſtantiuo verbo pro ſui deſcriptio-
ne vſus eſt. Tunc quidem quia filijs Iſrael multis dijs in Aegypto ſeruire aſſuetis, nomen Dei
multorum commune videbatur: & idcirco ad diſtinctionem eorum, qui homines quidem quon-
dam fuerant, nunc autem nec dij nec homines erant: ego, inquit, ſum qui ſum, & hæc dices filijs
Iſrael, qui eſt, miſit me ad vos. Nunc vero, quia intendebant agere inimici eius Iudæi, vt iam non
eſſet, & vt nomen eius periret: vt eos fruſtra laborare oſtenderet, eodem verbo ſubſtantiuo
congrue vſus eſt. Sequitur. [Sed qui miſit me, verax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in
mundo.] Nuſquam fere in omni teſtimonio, quod perhibet de ſeipſo filius Dei, teſtimonium
patris prætérit, vt per hoc quoque maxime illud comprobet, quod dixit alio loco: ego veni in
nomine patris mei, alius veniet in nomine ſuo. Vnde & hic interrogatus ipſe quis eſſet, cum re-
ſpondiſſet, principium qui & loquor vobis, ſtatim ſubſecutus, hoc modo teſtimonium patris
adhibuit: Sed qui miſit me verax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Tanquam
diceret: Principium ego ſum, ſed à meipſo non veni, qui & loquor vobis, ſed non à meipſo lo- *Ioan. 5.*
quor. Non inquam à meipſo veni. neque à meipſo principium ſum, ſed qui miſit me verax eſt.
Quod ex oppoſito eius, ſcilicet ex eo qui veniet in nomine ſuo, manifeſtius intelligi poteſt. Sata-
nas quippe, qui ex eo nomen accepit, quod aduerſus Deum ſe extulit, & principium ſibi eſſe, *Eſa. 4.*
atque in lateribus aquilonis ſibimet ſedere voluit, ex eo mendax eſt, quod ex proprijs loquẽ-
do, à patre veritatis diſcordans mendaciumq; generans, principium ſe eſſe iactitat. Qui & dam-
natum hominem illum, in ſine ſeculi ingreſſus, à Deo ſe principium eſſe profitebitur, vt aduer-
ſetur & extollatur, ſicut ait Apoſtolus, ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Nam &
nomen eius ſecundum numerum ipſius in Apocalypſi thytàn fore legitur: quod interpretatur, *2. theſſ. 2*
dic lux. Igitur mendacis illius blaſphemiam ad ſe non pertinere, teſtis hic verus pronuncians,
opportune cogitationibus occurrit aduerſariorum, qui poſt aliqua propter hæc & his ſimilia, di-
cturi ſunt: de bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia. Omnia nanq; quæ de iſto vero
principio & vero Dei filio ſunt, illius maligni fallacis oppoſita ſunt. Principium, ait, ego ſum, *Iohan. 5*
qui & loquor vobis: ſed non vt ille alius, qui veniet in nomine ſuo, quem vos accipietis, ita & ego
à meipſo, vel in nomine meo veni, & à meipſo loquor: ſed qui miſit me, verax eſt, & ego quæ au-
diui ab eo, hæc loquor in mundo. Nam & ſupra ſic dixit: Et à meipſo non veni, ſed eſt verus, qui *Sed qui miſit me verax eſt.*
miſit me, quem vos neſcitis. Vt ergo hæc aduerſatiua coniunctio, qua præcedenti ſententiæ
ſequentem coniunxit, dicendo, ſed qui miſit me verax eſt, non vacet, ſuumq; ſenſum melius ex-
plicet, quod alibi palam dictum eſt, nunc neceſſario ſubaudiendum eſt. Miro autem atque ine-
narrabili modo, dum patrem veracem prædicat, de ſeipſo teſtimonium perhibet, ipſe qui alibi *Ioha. 14*
dicit, ego ſum veritas. Nam poterat dixiſſe, pater meus verax eſt, ſed vt oſtenderet patrem eun-
dem, non aliunde veracem quàm ex eo quod ipſum genuit qui eſt veritas, maluit dicere ſic, ſed
qui miſit me verax eſt. Sic dicere ſolemus, ſol iſte, qui noctem fugat, & tam clarum diem mundo
importat, lucida ſubſtantia eſt, vel homo iſte, qui tam ſapienter egit aut dixit, ſapiens eſt. Sciendũ
quippe, quod cum dicere poſſet: qui genuit me verax eſt cum autoritate prophetica qua dictum *Pſal. 2.*
eſt: Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, maluit dicere, tam hic quam in pleriſque
locis, miſit me, quod & æquipollens eſt, & in auribus hominum, præſertim inuidorũ atq; ſuperbo-
rum magis gratioſam humilitatem redolendo, tolerabilius eſt, & tardius calumniæ patet. Igi-
tur in eo quod ait, ſed qui miſit me verax eſt, veritatem paterni teſtimonii, in eo aũt quod ſubiun
git, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo, veritatẽ nihilominus teſtimonii, quod perhi-
bet ipſe de ſeipſo, certitudinemq; defendit. Vtrunq; enim defendendũ ſupra propoſuerat, dicen-
do: ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pa-
ter. Porro & illud nõ ab re quæritur, quomodo à patre audierit filius, qui ipſum verbũ patris eſt.
Non enim confeſtim ad humanitatis eius humilitatem confugere licet, vt dicamus, ꝙ ſecundum

humanitatem audierit patrem filius, eo videlicet auditu, de quo per Prophetam dicitur: Audiā
Pſal. 84. quid loquatur in me Dominus deus. Etenim non dixit ſolum, & ego quæ audiui ab eo, hæc lo-
quor, ſed addidit, in mundo, vt intelligas eum dixiſſe, quòd extra mundum, id eſt, anteq̃ in hūc
mundum veniret, audierit quæ loqueretur in mundo. Igitur q̃ ait, & ego quæ audiui ab eo, hæc
loquor in mundo, id eſt, ac ſi dicat hæc Deo patri conſubſtantialis veritas: Et ego ſicut ex Deo
nata ſum, ita in hoc mundo incorrupta permaneo, nihilq́; falſitatis admitto. Et hic ſenſus magis
ad rem pertinet, videlicet quia veritatem coarguerant mendacij, dicentes: Tu de te ipſo teſtimo
Iohan. 5 monium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum. Sequitur. [Et non cognouerunt, quia pa-
trem eius dicebat Deum.] Cum longe ſuperius illo dicente, pater meus vſq; modo operatur, &
ego operor, ſubiunxerit Euangeliſta dicens, Propterea perſequebantur eum Iudæi, quia non ſo-
lum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo, quomodo
nunc dicit, & non cognouerunt, quia patrē eius dicebat Deum? Ergo hic non tam excuſat igno
rantiam, quam intelligere nolentem demiratur malitiam, quia dicta eius ſe aduertiſſe diſſimu-
lant, videlicet nondum auſi, quod eandem ob cauſam poſtmodum facere habebant, ſcilicet ad
lapides currere, aut tentum illum ante præſidem ducere, & damnationē aduerſus illum de hoc
verbo, tanq̃ de blaſphemia poſtulare. [Dixit ergo eis Ieſus: Cum exaltaueritis filium hominis,
Concluſio artificioſa. tunc cognoſcetis, quia ego ſum, & à meipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me pater, hæc loquor, &
qui miſit me, mecum eſt, & non reliquit me ſolum, quia ego quæ placita ſunt ei, facio ſemper.]
Ergo, inquit, quoniam non cognouerūt, quia patrem eius dicebat Deum, quoniam teſtimonium
eius non acceperunt, & maleuoli accuſatores defenſionem veritatis non audierunt, quaſi con-
cluſionem, id eſt, artificioſum orationis terminum facit, & ſicut facere ſolent oratores periti, vt
Eſa. 6. enumerationum partes colligant, & commoueant, quibus de rebus verba fecerint, breuiter, vt
renouetur & ad memoriā reducatur oratio: ſic ea quæ perorauit, ab eo loco quo illi obiecerant,
dicentes: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum. nunc breuiter
recolligit, atq; apud ſe quodammodo reponit, vt quia nunc videre & cognoſcere nolunt, vt ſal-
uentur, quandoq; videant & confundantur zelantes populi, & ignis hoſtes deuoret. Cum exal-
taueritis, inquit, filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum, ſubaudis Principium qui & lo-
quor vobis: & à meipſo, id eſt, extra patrem ſeorſum præter voluntatem vel extra commu-
nionem patris, facio nihil, ſed ſicut docuit me pater, hæc loquor in mundo, & cognoſcetis, quia
qui miſit me mecum eſt: quod videlicet modo cognoſcere nolentes dicitis, vbi eſt pater tuus, &
cognoſcetis, quia non reliquit me ſolum, ſcilicet vt paulo ante teſtatus eſt dicens, & ſi iudico
ego, iudicium meum iuſtum eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me pater. Hæc, inquit,
dicens, omnia cognoſcetis cum exaltaueritis filium hominis. Hoc autem in alio loco teſtatur Euan-
geliſta,* dixit, ſignificans, qua morte eſſet moriturus. Et notandum, quod hoc illis, qui fa-
Iohan. 12 cturi erant, necdum ſcientibus, & necdum facere cogitantibus, ipſe iam ſciat & futurum præ-
dicat, quia videlicet conſilium illorum in eo, quod poſtea collegerunt, concilio definiendum
Acto. 2. ante omnia ſecula præſcientia Dei præceſſerat. Vnde & in actibus Apoſtolorū Petrus apoſto-
lus ait: Ieſum Nazarenum, virum approbatū à Deo, in vobis virtutibus & ſignis & prodigijs,
quæ fecit per illum Deus in medio veſtri, ſicut & vos ſcitis: Hunc definito conſilio & præſcien-
tia Dei traditum per manus iniquorum cruci affigentes interemiſtis. Hoc videlicet conſilium,
non ſolum vt interficerent, ſed & qua morte interficerent eum, nunc definitum eſt, quando
Ioha. 11. poſt reſurrectionem Lazari collegerunt pontifices & phariſæi conſilium & dicebant: Quid fa-
cimus, quia hic homo multa ſigna facit, &c. Nam & ante eum quæſierūt quidem eum interfi-
cere, ſed non definito conſilio, verum vulgari ſtrepitu & furore tumultuario: non (inquam) de-
finito conſilio, in quo iudex peteretur, & culpa qualicunque propoſita, accuſatores & teſtes,
quaſi legitimo iudicij ordine adhiberentur, & qualitas mortis tanquam cauſæ conueniens exi-
Tūc cognoſcetis, quia ego ſum geretur. Quod vbi definitum eſt, iterum eo dicente, cum exaltaueritis filium hominis à terra,
& ſubiungente (quod hic tacitum eſt) omnia traham ad meipſum, tunc cognouerunt quod
diceret eis, vtpote iam facere cogitabant, & dixerunt: Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus
manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Nunc ergo, quan-
do necdum definitum erat conſilium, cum diceret, cum exaltaueritis filium hominis, nihil
tale reſponderunt, quia forte quod necdum cogitabant, nondum intellexerunt. Tunc, in-
quit cognoſcetis, quia ego ſum. Tunc enim ignorare non licebit, tunc diſſimulare non vaca-
Pſal. 18 bit. Cœli enim tunc enarrabunt, & annunciabit firmamentum, & dies diei eructabit hoc
verbum, & nox nocti indicabit huius rei ſcientiam, & non erunt loquelæ neque ſermones,
quorum non audiantur voces eorum, & in omnem terram exibit ſonus eorum, & in fines
orbis terræ verba eorum. Tunc, inquam, hoc modo cognoſcetis, & quamlibet inuiti audie-
tis, quia ego ſum, quia viuo ego in æternum, compertumq́; vobis erit, quia mortuorum quo-
Pſal. 101 que reſurrectio ſum, recteq; mihi in pſalmo dictum eſt: Initio tu Domine terram fundaſti, & o-
pera manuum tuarum ſunt cœli, ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum
veteraſ-

veteraſcent,& ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, tu autē idem ipſe es, & anni tui nō deficient. Iſtud cognoſcetis,& niſi etiam credideritis, & confeſſi fueritis, quia ego ſum, moriemini (vt ſupra dixi) in peccatis veſtris. Tunc & hoc cognoſcetis, quia à meipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me pater,hoc loquor: cognoſcetis (inquam) videlicet ex eo,quod facta mea quę nunc cœpi, vbi vos me exaltaueritis,exinde perpetuum profectum, & verba mea quæ nunc Deut. 18
loquor, manifeſtum habebunt effectum. Hoc enim in lege datum eſt ſignum,eius quē Deus miſit.Quod ſi tacita(inquit)cogitatione reſponderis, quomodo poſſum intelligere verbum quod non eſt locutus dominus,hoc habebis ſignum:Quod in nomine domini propheta ille prędixerit, & non euenerit,hoc dominus non locutus eſt,ſed per tumorem animi ſui propheta confinxit,& idcirco non timebis eum.Hoc (inquam) legale ſignum eſt. At vero quæcunq; ego prædico in nomine patris mei,vos euenire videbitis,imo & captiui ducti in omnes gentes, experimentum verborum meorū omnibus gentibus in vobiſmetipſis ſpectandū circūferetis. Igitur tunc cognoſcetis,quia ego à meipſo facio nihil,videlicet vt is qui arrogantia deprauatus prophetam ſe à ſeipſo facit, & per tumorem animi ſui, ea quæ non ſunt,nec erunt, eſſe, vel futura eſſe confingit, ſed ſicut docuit me pater.i.ſicut voluntatem patris eſſe ſcio,ita hæc loquor,quia non docuit iniquitas os meum,nec imitor(vt dicitis) linguam blaſphemantium(verbi gratia, cum dico: Ego ſum Iob. 13.
lux mundi, vel pater meus vſque modo operatur,& ego operor)ſed docuit os meum obediētia, vel charitas patris, & dilectio generis humani, vt notificem hominibus meipſum, quorū hæc eſt vita æterna,vt cognoſcant verum Deum,& quē ille miſit Ieſum Chriſtum. Et hoc cognoſcetis, quia qui me miſit mecum eſt,& non reliquit me ſolum,videlicet quomodo vos putatis, dicētes: Ioan. 17.
Deus dereliquit eum,perſequimini & comprehendite eum,quia non eſt qui liberet.O quàm vere dictum eſt,& quam late patet hoc verbum:Qui miſit me,mecum eſt, & non reliquit me ſolum. Pſal. 70.
Non enim ſolis Iudæis,ſed toti mundo lux mundi loquitur,nec pro ſe tantum,ſed pro nobis veritas teſtificatur,vt quiſq; noſtrum quocunq; pergat,quodcunq; intendat,habeat in prōptu vnde ſcire poſſit, vtrum Deus cum illo eſſe dignetur: Qui me miſit(inquit)mecum eſt,videlicet vt econtrario ſubaudias,quemcunq; ille nō miſit,cum eo non eſt,& hoc ab effectis cuiuſque probabile eſt. Verbi gratia: Cum venerit ille filius perditionis, cum reuelatus fuerit,& extulerit ſe ſupra omne quod dicitur Deus,aut quod colitur,ab his affectis clarebit etiā infidelibus,quod Deus 2.The.2
illum non miſerit,ac proinde cum illo non ſit,quia dominus Ieſus (inquit Apoſtolus) interficiet Ibidem.
eum ſpiritu oris ſui. Similiter omnis quoque fur & latro, qui in ouile ouium non venit, niſi vt furetur, & mactet, & perdat, & quia non mittitur, ideo per oſtium non admittitur, nec ei oſtiarius Ioan. 10.
aperit,ſolus eſt,& ei recte dicitur,quia te nō miſit,tecum non eſt, quod ex eo maxime liquet,quia non audiunt eum oues, vtpote alienum,ſed fugiunt ab eo. Nihilominus & quiſpiam Nazareus, id eſt,conſecratus, vitamq; contemplatiuam profeſſus, dum contra propoſitum foras euagatur, dum nulla poſcente vtilitatis cauſa,tendit exterius, oditq; claues,& grata ſigilla pudicitiæ, quia Deus non mittit illum,Deus cum illo non eſt, quod itidem certo experimento claret, dum in exemplum Dinæ filiæ Iacob, quæ egreſſa vt videret filios regionis à Sychen, principe Gen. 34.
terræ opprimente ſe,cum eſſet virgo,corrupta eſt,corrumpitur & ipſius anima à diabolo mundi huius principe foras inuenta, nec habens protectorem Deum, de quo dicere poſsit, qui me miſit, mecum eſt. Hæc (inquam) & huiuſmodi ſtudioſus euangelicæ veritatis auſcultator, econtrario ſubaudire poteſt, quod vtcūq; faciat vbicunq; ſe egrediens vel regrediens intēdat, ſic omnia faciat, quatenus inter fluctus ſeculi,vel pericula vitiorum vero conſcientiæ teſtimonio conſoletur cor ſuum,dicens: Et ipſe qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſolum. Sed iam Pulchra
ad præſentem,vel præcipuam intentionem ſermo redeat, qui me miſit (inquit) mecum eſt, & meditatio de
non reliquit me ſolum. Corda piorum quæcunq; vera ſcientia inſtructa.i. ædificatione charitatis erudita ſunt,aliquatenus perſentiſcere merentur hunc pauperis huius clamorem, qui & in paſsione Chriſti.
pſalmo dicit: Domine exaudi orationē meā,& clamor meus ad te veniat,cuius in titulo ſcriptū Pſal. 101
eſt: Oratio pauperis cum anxiaretur, & effuderit precem ſuam coram domino. Nam reuera cū anxiaretur pauper iſte hęc dicebat:qui me miſit,mecū eſt,&c.Cauſa aūt anxietatis huius tāta erat, quanta verbis exprimere non valens,& cum gemitu admirans,ſicut inter cætera longe ante declamauit Eſaias:Et nos putauimus eum quaſi leproſum & percuſſum à Deo & humiliatū. Affectuoſius ſignificare nō potuit magnitudinē anxietatis pauperis huius & confuſionis, de qua idem in pſalmo dicit patri:Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium,operuit cōfuſio faciē meā.Planę ſunt ſcripturæ gemituum atq; conqueſtionū flebiliū, quæ ob inſtruendā piorū intelligentiā diuer- Eſa. 53.
ſis ſimilitudinibus,multis & lachrymoſis vocibus,hoc paupere anxiato & contribulato deprōptæ ſunt. Quid enim? quotuſquiſq; noſtrum eſt, qui mēte perſentiat,q̄ extraneus factus ſit fra- Pſal. 68.
tribus ſuis,& peregrinus filijs matris ſuæ,dicentibus: Filium Dei ſe nominat,& gloriatur patrē ſe habere Deum.Nam vt taceā,quod cum duodecim Apoſtolos eligeret iuxta Marcū, audiētes ſui Ibidem. Sapiē. 2.
exierunt tenere eum,dicebant enim: In furorem verſus eſt, illi de quibus iterum in pſalmo dicit ipſe: Aduerſus me loquebantur, qui ſedebant in porta, & in me pſallebant qui bibebant Mat. 3. Pſal. 68.

vinum,quid putas,quàm horribili intuitu aſpernabantur eum, dicentem:Ego ſum lux mundi, & ego teſtimonium perhibeo de meipſo,& teſtimoniũ perhibet de me, qui miſit me pater? Ille
Eſa.53. horum ſuperba odia voceſq; maledicas dicentium: Dæmonium habes, & non eſt hic homo à Deo, & his ſimilia,acerrime perſenſerat,qui(vt prædictum eſt) præ magnitudine doloris, ſuam miſcens perſonam,talibus ſuæ gẽtis hominibus: Et nos(inquit)putauimus eum quaſi leproſum.
Leuit.13 Quaſi leproſum inquit.i.propter iniquitatẽ & blaſphemiã ſuam, ſic ab omnibus fugiendũ & reijciendũ,quomodo leproſus ſecundũ legem ad arbitriũ ſacerdotis ſeparatus extra caſtra ſolus ha
Iohan.9 bitare iubebatur,pollutũ ſe clamans & immundũ. Cum enim principes & phariſæi odientes eũ, ſepararent,& eiicerent nomen eius tanq; malum, & adeo ſolitariũ illum eſſe vellent, vt quiſquis confiteretur illũ eſſe Chriſtum,extra ſynagogam facerent eũ,quid aliud nitebãtur,niſi vt ad arbitrium ipſorũ,tanq; leproſus pronuntiatus & contaminatus,habitaret extra caſtra ſolus?Igitur dicta hæc,qui me miſit mecum eſt,& non reliquit me ſolũ,ſic audienda, ſic ſentienda ſunt,tanq;
Pſal. 22. clamor pauperis anxiati,& prǽiudicium paſſi,qui abſq; peccato ſuo opprorium hominũ,& ab-
Leuit.13 iectio plebis factus ſit,velut ſi ad arbitrium ſacerdotũ iniquorũ,homo mundus & recaluaſter,lepræ vagę & volatili ſubiacere iudicatus ſit,& ſeparatus à conſortio hominum,foraſq; expulſus, ſolus extra caſtra ſibimet habitare condemnatus ſit. Dixit autem ipſe alibi,cum iam extra caſtra ſeparatus,id eſt, extra portas ciuitatis inter ſceleratos reputatus, in ipſa morte agonizaret,
Eſa.53. quando iuxta ſupradictũ prophetam maxime putauerunt eum leproſum,& percuſſum à Deo,&
Mat.27. humiliatum. Dixit(inquam)ſic: Heli heli Lemaſaptani,hoc eſt, Deus meus,Deus meus,vt quid dereliquiſti me? Eſſet quidem facilis ad iſta reſponſio,ſi ſic diceret: nunquid dereliquiſti me,quia videlicet ſub interrogatione huiuſmodi prolata dictio, neq; verum ſignificaret, neq; falſum, ac proinde huic enuntiationi contrarium non eſſet aut contradiceret,quia dictum eſt:qui me miſit mecum eſt,& non reliquit me ſolum. Nunc aũt cum dicit: vt quid dereliquiſti me, contrariũ videtur ſonare,quia profecto derelictũ ſe aſſerit,qui cauſam quærit,cur derelictus ſit. Quid igitur? Hoc videlicet,quia(quod nec ipſi negare queunt vocum ſeu verborũ aucupes)oportet in oppoſitis ſiue contrariis hoc idem negare negationẽ,quod affirmatio affirmauit,de eodem.Si enim aliud quis affirmet,atq; aliud alius neget non contrariũ,ſed diuerſum eſt. At vero hic non hoc idẽ de eodem negatur,cum dicitur:Et non reliquit me ſolum,quod illic affirmatur,vbi dictũ eſt:Vt
Quõ de reliquit Deus le ſum. quid dereliquiſti me. Vtiq; de paſſione mortis,ſicut aperte teſtantur ſequentia pſalmi,vſq; ad illum verſum:Narrabo nomen tuum fratribus meis, quia ſecundũ illam quodammodo à patre derelictus eſt,iuxta quod Apoſtolus ait: Qui proprio filio ſuo non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit illum.Nunc verò cum dicit:Qui miſit me mecũ eſt,& nõ reliquit me ſolũ,de illa a-
Pſal. 21. Rom.8. Iohan.9 Matt.2. Lucę 11. Matt.10 gitur,quæ infeliciſſima deſertio eſt,qua illum derelictũ eſſe volebant,dicẽtes:Non eſt hic à Deo, vel etiam iuxta alios Euangeliſtas,criminabantur eũ habere concordiã cum Beelzebub, imo & quod auditu quoq; nephas eſt,ipſum eſſe Beelzebub,ſicut ipſe teſtatur: Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt,quanto magis domeſticos eius.Igitur non hic idem nunc negat,quod in articulo ſuæ paſſionis affirmat: nec enim minus cõgrue quaſi derelictus dicitur,quam Apoſtolus de ſe & ſuis ſimilibus:Vt ſeductores(inquit)& veraces:ſicut qui ignoti & cogniti,quaſi morietes,
2.Cor.9 & ecce viuimus:quaſi triſtes,ſemper aũt gaudentes:tanquam nihil habentes,& omnia poſſidentes.Maximum aũt atq; firmiſſimum argumentum de ſeipſo dedit,vnde non derelictum illũ per ſpicuum ſit,dicendo: Quia quæ placita ſunt ei,ſemper facio. Et notandum, q cum dixiſſet: Quia quæ placita ſunt ei facio,addidit ſemper. Hoc ſane vnigeniti filij proprium eſt, & hoc ab vniuerſis Deo placentibus differunt,q ea quæ placita ſunt patri, non partim,nec ad horam,ſed
Eccle.7. omnia facit,& ſemper. Quis enim homo eſt,qui faciat bonum,& non peccet? Vnus hic & ſolus
Eſa.53. 1.Pet.2. Iohan.1 eſt iuſtus & ſanctus,qui peccatum non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius. Bene ergo addidit ſemper,iuxta quod alibi de illo dictum eſt.Super quem videris ſpiritũ deſcendentẽ,ſicut columbam,& manentem ſuper eum.Hæc enim dicta in re paria ſunt,& ſine alterutro eſſe non poſſunt. Nec enim quæ placita ſunt patri,faceret ſemper,niſi ſpiritus in eo maneret:nec ſpiritus in eo maneret,ſi aliquando quippiam extra placitum patris admitteret. Hoc verò non parum miraculi præſtare poterat,quòd homo mortalis,tanta immutabilitate, tanta conſtãtia vel firmitate ſeipſum agebat inter tam plurimos tentantes, accuſare illum quærentes inimicos,vt talia dicen
Pſal.63. te illo,& inſuper poſt alia ſic proponente:Quis ex vobis arguet me de peccato? nulla cuiquam illorum ſaltem falſæ criminationis daretur occaſio. Et quidem diu multumq; exacuẽtes linguas
Ibidem. ſuas,& in occultis intendentes arcum,tandem ſagittauerunt eũ, ſed ſagittauerunt immaculatũ, id eſt,condemnauerunt quidem illum,ſed de nulla culpa condemnauerunt. Exinde omnes qui videbant eum,conturbati ſunt admiratione tantæ malignitatis, & ſermonis nequam quem fir-
Ioan.19. mauerunt ſibi,pertinaciter clamando,crucifige,crucifige,annuntiauerunt opera Dei,& facta eius intellexerunt,& ipſi quoq; maligni compulſi ſunt cognoſcere, quia Dei filius hic erat, iuxta quod nunc ait:Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum,&c. Sequitur: [Hæc illo loquente,multi crediderunt in eum.] Iſti qui crediderũt in eum,quales fuerint,id eſt, quàm

quam prope ad veram pietatem credentium acceſſerint, vel quã longe reſederint, nõ ſatis apertè ſequentia ſignificant euangelicæ narrationis, præſertim cum domino dicente: Si vos manſeritis in ſermone meo, &c. ſic Euangeliſta ſubiunxerit, Reſponderunt ei: Semen Abrahæ ſumus & reliqua. Reſponſio quippe tunc propriè dicitur, cum illi reſpondent ad quos vel de quibus ſermo eſt. Et longe ſuperius de iſtorum, id eſt, Hieroſolymitanorum credulitate, cum dixiſſet Euangeliſta: Quia cum eſſet Hieroſolymis, multi crediderunt in eum, videntes ſigna quæ faciebat, ſtatim ſubdidit: Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eo quod noſſet omnes, & non eſſet ei opus, vt quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Fortè ergo & nunc quod videbant credentes, imo & quod credebant inuidendo perſequentes, facti ſunt ſicut patres eorum, generatio praua & exaſperans, generatio quæ non dixerit cor ſuum, & non eſt creditus cum Deo ſpiritus eius. Nam quomodo verè crediderunt, qui cum eodem, cui crediderunt, diu altercantes, & diuinitatis eius teſtimonium non ferentes, tandem ad lapides cucurrerunt, hoc eodem Euangeliſta referente, quia cum dixiſſet: Antequam Abraham fieret, ego ſum, tulerunt lapides vt iacerent in eum. Sic itaque credere potuerunt, quomodo ſe credere dicunt Arriani, cæteriq; eiuſmodi hæretici, quibus nihilominus Chriſtus ſemetipſum nunquam credidit, quia Chriſtum quomodocunque confeſſi ſint, diuinitatis eius fidem in diuerſis ſectis vno ſpiritu malignitatis impugnauerunt, & veros confeſſores eius audire non ferentes, tumultum inſaniæ ſuæ per totum mundum audiri fecerunt. Horum omnium formam in iſtis præceſſiſſe, ex ſubſequentibus perſpicuum eſt: ſiquidem literam arctius ſequentes, eoſdem cogamur accipere reſpondentes, ad quos loquitur dominus, vt ſubiunctum eſt. [Dixit ergo Ieſus ad eos, qui crediderunt ei, Iudæos: Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.] Dicendum hoc erat credentibus Iudæis, dicendum & nunc eſt hæreticis, omnibuſque in fide vitiatis: Si vos manſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis. Quid enim? Nunquid omnes, qui Chriſtum confitentur, iam in ſermone eius manent, & verè diſcipuli eius ſunt? Minime. Alioquin non tam multi filij nequam, cum filijs regni, tanquam zizania cum bono ſemine patrisfamilias, pullulantes per publicum totius mundi agrum ſuccreuiſſent, nec tam multi piſces mali mixti cum bonis, per totum orbem retia fidei dirupiſſent. Sermo nanque Chriſti, in quo his, qui credunt in Chriſto manendum eſſe dicit, vt verè diſcipuli eius, id eſt, veri Chriſtiani ſint, ſermo eſt fidei, id eſt, vnica regula credendi, cui detrahi quicquam nefas eſt vel adiici. At vero Iudæi credentes in Chriſtum, quibus tamen Chriſtus (vt ſuperius dictum eſt) non credebat ſemetipſum, omneſque hæretici, quales fuerunt Cherinthus & Marcion, cæterique contra quos maxime hoc ſcribitur euãgelium, multæque hæreſium peſtes, quæ poſtea ſubortæ ſunt, longe ab hoc ſermone recedunt, multumque illi detrahunt, dum alij verum hominem confitentes Chriſtum, negant eundem verum eſſe Deum, vel ex Maria cœpiſſe illum aſſerunt, alij vero confitentes Deum, eundem in vera carne veniſſe, vel hominem negant eſſe verum. Non ergo manent in ſermone Chriſti, quem & ante per prophetas ſuos, & nunc per ſemetipſum perſcribit, cuius tota ſumma eſt, vnum eundemque Chriſtum, & ante omnia ſecula Deum verum extitiſſe, & verè filium hominis in fine ſeculorum factũ eſſe. Proinde veri diſcipuli Chriſti, id eſt, verè Chriſtiani nõ ſunt nec veritatem cognouerunt, nec eos à peccatis ſuis veritas liberauit, quantumcunque Chriſtum confeſſi, vel in Chriſti nomine baptizati ſint. Rectè igitur talibus, & tunc per ſemetipſum Chriſtus Iudæis, & nunc per eccleſiam ſuam dicit hæreticis. Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos, id eſt, niſi manſeritis in ſermone meo, non verè diſcipuli mei eritis, neque veritatem cognoſcetis, neque veritas vos liberabit. Verè enim nemo qualiumcunque factorum iuſtitia poteſt à peccatis redimi, vel ab antiqua diaboli ſeruitute liberari, niſi integre permaneat in ſermone fidei, & vnam teneat communicationem euangelicæ confeſſionis. Sciendum quoque eſt, quod non ab re iſtis credentibus in ſe dignum quidem & verum, ſed inopinatum præſenti loco pollicetur diſcipulatus ſui fructum: Verè (inquit) diſcipuli mei eritis. Quo fructu? Quo præmio? Et cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Putabant enim illi, vtpote animales, & de Chriſto carnaliter ſapientes, illo rege carnale ſe habituros ſeculum, cum damnatione omnium gentiũ, iterumque bella ac triumphos, & ſuperatorum neces atque captiuorum greges, & aureã atq; in terris gemmatam Hieruſalem, hoſtiarumq; ſanguinem, & circunciſionis iniuriam, & terreni templi gloriam, quæ omnia vſq; hodie Chriſtum expectãtes, ſub illo ſe habituros ſomniant. Hoc modo illi quoque, qui (vt ſupra dictum eſt) credebant in eum, in ipſa credulitate ſua reſpiciebat in vanitates & inſanias falſas. Nec mirũ, cum & apoſtoli tali ſenſu dixerint de peracta paſſione eius triſtes. Nos autem ſperabamus, quod ipſe eſſet redempturus Iſrael. Opportune ergo erranti occurrens intentioni, vanam expectationem credentiũ deſtruit, docens, cuius beatitudinis ſpe, cuius libertatis amore in ſe credendum ſit. Cognoſcetis (inquit) veritatem, & veritas liberabit vos, Hunc fructum, hanc mercedem, vel præmium in illis, qui tunc in ſermone eius manſerunt, & ideo

Ioan.8.

Pſal. 77

Quid eſt in ſermone Chriſti manere.

Mat.13.

Ioan.2.

Rom.8. Rom.9. Galat.4

Carnalis opinio Iudæorũ de Chriſto.

Prou.30 Luc.24

& ideo verè diſcipuli eius extiterunt, conſiderare operæpretium eſt. Illi quippe qui permanſerũt
in ſermone eius vſque ad mortem ipſius.ſ.beati Apoſtoli, deinceps remunerandi cognitione ve-
Luc. 22. ritatis collaudatoriam cõmemorationem audiere dicentis: Vos autẽ eſtis, qui mecũ permãſiſtis
Ioan. 16. in tentationibus meis. Eadem quippe hora inter cætera dictum eſt eis: Adhuc multa habeo vobis
dicere, ſed non poteſtis portare modo. Cum aũt venerit ſpiritus ille veritatis, docebit vos om-
nem veritatem. Ecce quia permanſerunt in ſermone eius, quẽ cõfeſsi oẽs fuerant per vnũ Petrũ, di-
Mat. 16. centes: Tu es Chriſtus filius Dei viui, ſpiritũ veritatis meruerũt accipere, per quẽ cognouiſſent om
Veritas liberabit vos. nẽ veritatẽ. Nam vbi venit ille ſpiritus veritatis, quis nõ miratus eſt, hodieq; miratur, q̃ perfectè
veritatem cognouerint, quã cõſtanter qui fuerant homines idiotæ & ſine literis, contra omnem
Acto. 4. nimium loquacem ſapientiam mundi illam defenderint, liberauit ſanè ab erroribus vniuerſis, li-
berauit ab omnibus quæ in mundo ſunt concupiſcentijs, cupidos efficiens eius quam in veritate
cognouerant, veræ & ſummæ beatitudinis, liberauit à timore mortis, à timore inimici, ab omni
Rom. 4 miſera ſeruitute peccati, tandemq; in perfectione libertatis conſtituit, de qua Paulus Apoſtolus,
qui iam liberari cœperat, inter cætera dicit: Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corru-
ptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiſcit, & partu
rit vſq; adhuc. Non ſolũ aũt illa, ſed & noſipſi primitias ſpiritus habentes, ipſi intra nos gemimus
adoptionem filiorũ Dei, expectantes redemptionẽ corporis noſtri. Hoc modo dictis facta cõpen-
ſando, planius intellectui ſit quod dictũ eſt: Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei
eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Sequitur: [Reſponderunt ei: Semẽ Abra-
hæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam. Quomodo tu dicis, liberi eritis?] O aſtuti, quam pro-
pe nunc cœperant & illaqueauerant ſapientiam Dei. Quid enim putarẽt dicturũ illum, niſi quia
falſum eſt quod dicitis, nemini ſeruiuimus vnquã. Romano enim imperio ſeruitis nunc? Hoc au-
tem ſi dixiſſet, quanto putas cum clamore inuolaſſent, dicentes: Si ſumus amici Cæſaris, non di-
mittamus hunc inimicũ Cæſaris, cõtradicit enim Cæſari, propoſita nobis ſpe, quod ſi ſequamur
eũ, ſimus liberi, & non ſeruiamus Romanis. Igitur non per obliuioſam ignorantiã, ſed per inſi-
Semen Abrahæ ſumus. dioſam malitiã dixerunt: Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam. Et quidem
fuerit hoc natiuæ cuiuſdam libertatis priuilegiũ, quod ſemẽ Abrahæ ſunt. i. quod non de ancilla
ſecundũ carnẽ, ſed de libera per repromiſsionẽ nati ſunt. Nam Iſmael quoq; ſemen Abrahæ fue-
Galat. 4 rat, domino dicente: Sed & filium ancillæ faciã in gentem magnam, quia ſemen tuum eſt, tamen
Gene. 2. hi maximè, qui ſecundum Iſaac ſunt, reputantur in ſemine, ſoli ſecundum carnem liberi, legiti-
mumq; ſemen dicuntur Abrahæ, dicente eodem: Quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Hoc itaque
Ibidem. cõcedamus, quia ſemen Abrahæ ſunt, ac proinde comparatione Iſmaelitarum, cæterorumq; qui
de Agar vel Cæthura nati ſunt, iſti liberi ſunt. Attamen in hoc falſi ſunt, quod ſubiungunt, &
nemini ſeruiuimus vnquam. Nec enim ignorare poterant, quod & Aegyptiis in luto & latere ſer
Exo. 5. uierint, quodq; & poſtquã terram promiſsionis obtinueruut, pro eo quod commixti ſunt inter
Pſal. 105 gentes, & didicerunt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorũ, tradidit eos dominus in manus
gentium, & dominati ſunt eorum qui oderunt eos, & tribulauerunt eos inimici eorũ, & humiliati
ſunt ſub manibus eorum, ſæpe liberauit eos, & nunc tandem cum hæc dicerent: Nemini ſerui-
uimus vnquam, Romano imperio ſub tributaria conditione ſeruiebant. Itaque perſpicuum eſt,
quod inſidioſa (vt prædictũ eſt) malignitate hoc obiecerunt, intenti elicere verbum, de quo illum
apud Romanum poſſent accuſare imperium, ſicut & tunc, quando tentantes hypocritæ dixe-
Mat. 22. rũt: Licet cenſum dari Cæſari, an non? Et nota, ſtudium horum grammaticorum in ſchola
Satanæ declinantium, quam cito, dicente illo: & veritas liberabit vos, ad verbi huius æthymo-
logiam proſilierunt, dicentes ei: Quomodo tu dicis, liberi eritis, cum non dixerit eis & liberi
eritis, ſed & veritas liberabit vos. Proprietate dictionis abuti voluerunt, in adiumentum ſuæ
peruerſitatis. Sed fruſtra. Ille enim qui paulo ante dixerat: Ego ſum lux mundi, hæc omnia cla-
re videbat, lucens quidem in terris, gradiens autem in altitudine cœli. Tale ergo hoc erat, ac ſi
homines cæci ſolẽ perſequentes, radios eius laqueis nectere, & tanquã pedibus vinctum, de zo-
diaco ſuo in terram deorſum vellent attrahere. Nam quam alte ſupra ſenſus iſtorum ambulet,
intentio dicentis. Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veri-
tatẽ & veritas liberabit vos, ex his quæ ſequuntur colligi poteſt. [Reſpondit eis Ieſus: Omnis qui
facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem ma-
net in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis.] Ecce qualem iſtis talionem
reddidit. Iſti qui de terra erant, & de terra loquebantur, ſolam terrenam ſeruitutem libertatem-
que ſcientes, vnius dictiunculæ proprietatem, qua dixerat: Et veritas liberabit vos, callide
obſeruauerunt, vt eum in ſermone caperent. Hic autem qui de cœlo venit, & quod vidit & au-
diuit, hoc teſtatur, ſolam ſpiritualem ſeruitutem libertatemq; perpendens, fortiſſimum illis fecit
Iob. 5. ſyllogiſmum, vt comprehenderet ſapientes in aſtutia eorum. Omnis (inquit) qui facit
peccatum, ſeruus eſt peccati. Veram ſententiam veritas propoſuit, cui concedere non mo-
retur auditor, quantumuis contentioſus aut rebellis. Nam ſi fortè pertinaciter frontem

obduret impudentem, nos econtra eiuſmodi dedignati grandibus eccleſiaſticæ ſcripturæ contendere armis, leuem armaturam, id eſt, multam poetarum æthnicorumque philoſophorum conuocabimus turbam. Verbi gratia: Illud Flacci recenſentes dicētis in cupidinoſum: Liber, liber ſum, dic age: non quis. Vrget enim mentē dominus non lenis, & acres Subiectat laſſo ſtimulos, verſatq; negantem. Vel quod Sophocles (vt ait Tullius) cum ex eo iam confecto ætate quæreretur, vtereturne rebus Venereis: dij meliora (inquit) Liber vero ego iſtinc, ſicut à domino agreſti ac furioſo profugi. Cæterùm eis, qui ſeipſos nouerunt, & veritati libenter acquieſcunt, non iam quæſitu opus eſt, vtrum ſerui ſint, aut fuerint, quoniam vltro confitentur & publice lamentantur, quod non ſolum ſerui, verum & captiui ſint, flendo canentes, & canendo flentes, atque dicentes: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra, quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum, &c. Nec vero illi inimici domini mentiri poterant ei, quod peccatum non feciſſent, aut facerent, præſertim cum ipſorum magiſtri, ſcribæ & phariſæi, paulo ſupra, vbi tentauerant eum, de muliere in adulterio deprehenſa, illo dicente: Qui ſine peccato eſt veſtrum, mittat in illam lapidem, audientes hæc, vnus poſt vnum exierint, incipientes à ſenioribus. Nam ſaltem hoc negare, vel diſsimulare non poterāt, quin modis omnibus ad hoc tentarent illum, capere in ſermone, vt poſſent occidere. Igitur ipſi, imò multo magis ipſi præ cæteris peccatoribus, ſerui erant peccati. Proinde rata & firma ſtante propoſitione, nil iam cunctantur aſſumere: Seruus autem (inquit) non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Dicendum hoc erat ſeruis peccati, qui non niſi in pœna ſubſequente, præſentem agnoſcunt miſeriam ſuæ ſeruitutis, molli iugo, dulcibuſque libidinum catenulis delectati, imò & tanquam cæci aut ebrij, non videntes, neque ſentientes horrorem furioſamque quorumlibet vitiorum tyrannidem, proprijs voluntatibus intenti: Seruus (inquit) peccati non manet in domo in æternum, videlicet, concordante ſcriptura, qua dictum eſt per Pſalmiſtam: Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam. Qui & alio loco ad Deum loquitur: Neque habitabit iuxta te malignus. Filius autem (inquit) manet in æternum, videlicet ille filius, qui ſingulariter & proprie dicitur, & eſt filius, & nullo modo dicitur, aut eſt ſeruus, quia profecto ab omni peccato immunis eſt, peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, qui & in Pſalmo dicit: Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Hic manet in domo in æternum. Ponamus primo legem ſeruorum aut dominorum, vt poſito prius notæ ſimilitudinis fundamento, firmius conſurgant conſpicui parietes myſteriorum. Ecce in domo qualibet, quatuor iſta conſideranda ſunt, paterfamilias domus, & ipſa domus, filius eiuſdem patriſſamilias, & conductitius quilibet alieni domini ſeruus. Non enim hic ſeruus ad dominum, cuius hæc domus eſt, congrue referri poteſt, quia videlicet peccatum, cuius de ſeruo nunc agitur, ab illo filio, de quo itidem nunc ſermo eſt, & à patre eius omnino alienum eſt. Seruum ergo conductitium ſeruum alienorum dominorum ſcimus in domo, in qua conductus eſt, legaliter non poſſe eſſe permanentem: quippe cum nec ſeruus ipſius domini, cuius eſt domus, diutius quàm placitum eſt, eidē domino ſuo poſsit ad ſeruiendum ſtare in domo. Quanto magis ſeruus alienorum, vt prædictum eſt, dominorum in domo permanere non poteſt, etiam ſi domini domus patientia toleretur, quin vbi tempus fuerit, vel cauſa popoſcerit, dominis ſuis exigentibus, ad loca vel ſeruitia debita protrahatur?

Horatiꝰ in ſermõ li.2.ſat. 7.

Pſal. 136

Pſal. 100

Pſal. 5.

Eſa. 53.

Pſal. 87.

Seruus nõ manet in domo in æternũ.

At vero filius legaliter, æque vt pater, tanquam dominus in domo permanet, ſuaque eſſe omnia deputat, quæcunque theſaurizat pater, patriſque ad filium iure vox illa eſt: Fili tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Igitur & ſecundum homines vere dictum eſt, quia ſeruus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Porro, hac poſita ſimilitudine, animaduertere promptum eſt, quàm terribiliter Iudæis denuntiet, quod ipſos exire, ſeipſum autem in his quæ patris ſunt, oportet permanere. Deus enim magnus & inclytus paterfamilias eſt, domus autem eius ſancta eccleſia, id eſt, omnium credentium deumque colentium ſancta ſocietas eſt. Filius eius eſt hic ipſe qui hæc loquitur, vnus idemque Deus & homo Chriſtus: ſeruus vero peccati omnis homo eſt, qui ex Adam in peccati ſeruitio natus, non niſi per hūc filium liberatur: maxime tamen Iudaicus populus, qui iam tunc in domo Dei erat, ſed non permanſurus, cum hæc iſte filius loqueretur. Hæc ergo cum dicit, primum Iudæos (vt prædictū eſt) percutit: qui cū eſſent in domo Dei, tanq; regni eius operarij, legem habentes & teſtamentum, locumq; ſanctum, vel ordinem ſacrificiorum, iamiam viſibiliter quoq; erant foras eiiciendi, vt vere ſerui peccati, ſicut in eo quoque iam ſignificauit eis, quod facto de funiculis flagello eijciens illos: Scriptum eſt (inquit) quia domus mea domus orationis vocabitur, vos autē feciſtis illā ſpeluncā latronum. Illis quippe funiculis, ex quibus flagellum fecit, ſeruilia peccatorum illorum vincula cōgrue ſatis expreſſit. Filium vero. i. ſemetipſum, de quo iuxta aliā parabolā dixerunt: Hic eſt hæres venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas, illis eiectis in domo permanſurum in æternū, & hic aſtruit, & in ea parabola patenter innuit, dum de ſeipſo præmittens, nunquam legiſtis. Lapidem

Filius manet.

Luc. 15

Ioan. 2.

Eſa. 56.

Hier. 7.

Matt. 21

Lapidem quē reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, à domino factum eſt iſtud
Pſal. 117 & eſt mirabile in oculis noſtris, ſtatim ſubdidit: Amen dico vobis, quia auferetur à vobis regnū
Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Deinde ſingulorum quoque noſtrum conſcientias
Sacerdos libertatis miniſter ad alios in ſeipſo ſeruus peccati. hæc eadem ſententia conuenit, qui per profeſſionem Chriſtianæ fidei ſumus in domo Dei, & terribiliter commonet, ne ſimus in hac domo eius, quæ eſt eccleſia, tanquam ſerui, id eſt ſeruilia facientes opera peccati, quia vere (inquit) ſeruus non manet in domo in æternum. Etiam ſi in cathedram ſoliumq; liberationis aſcenderit, id eſt, officium poteſtatemq; liberandorum ſeruorum exercuerit, prædicando, baptizando, ſacramentū dominici corporis & ſanguinis cōficiendo, populiſq; diſtribuendo, ac pœnitentes reconciliando, quibus omnibus modis conſcriptio teſtamētumq; perficitur Chriſtianæ libertatis: non manebit in domo in æternum ſplendidus iſte opifex ingenuitatis, cum ſit ipſe occultus ſeruus peccati, ſed funibus peccatorum ſuorum circundatus, & conſtrictus, ab eiſdem litigantibus ac ſæuientibus dominis ſuis ad inferni ergaſtula pertrahetur. Igitur vera eſt & aſſumptio dicentis: Seruus autem non manet in domo in æternum, ſilius manet in æternum. Sequitur concluſio: Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eri-
Eſa. 52. tis. Ergo (inquit) quia vos quoq; quibus propheta dicit: Gratis venundati eſtis, vos (inquam) ſicut & cæteri, ſerui peccati eſtis: ſeruus autem non manet in domo in æternum, ſed filius manet in æternum: ſi filius vos liberauerit, verè liberi eritis, id eſt, niſi vos filius liberauerit, nunquam liberi eritis. Proinde falſa & fallens eſt illa veſtra, non magnitudo, ſed inflatio, qua tumētes dicitis: Et nemini ſeruiuimus vnquam, falſa (inquam) non quia ſubiugati eſtis Romanis, quod ex me audiſſe velletis, odio crudeli imbuti, vt me accuſare poſſetis, ſed quia peccatores eſtis, & perſeueranter peccatum facitis. Sciendum vero eſt, hoc quoq; apud homines ius eſſe legi-
Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. timum, vt libertate nemo donetur ſeruorum, maxime hoſtilium, niſi per illum regis aut principis filium, qui proprio labore vel induſtria victo tyranno, ſeruis reductis totum victi obtinet regnum, ſimulque paternæ hæreditatis ſcriptum, & confirmatum iam accepit teſtamentum. Hoc autem de iſto filio nulli dubium, quin in ſua perſona decorem indutus, indutus fortitudinem,
Pſal. 92. & virtute præcinctus, regnauit, id eſt, per aſſumptionem carnis & paſſionem mortis, dominū ſeruorum infelicium, id eſt, omnium filiorum Adæ, ſcilicet peccatum damnauerit, regnū pecca-
Col. 2. ti & mortis deſtruxerit, confidenter traduxerit, & in ſemetipſo palam triumphauerit. Igitur primo Iudæis, quia negare non poſſent Deum patrem habere filium, quem conſtituit hære-
Heb. 1. dem vniuerſorum, dicente illo in Dauid: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie
Pſal. 2. genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſiones tuas terminos terræ, & multa his ſimilia. Iudæis (inquam) de patrum ſuorum ſeruorum Dei ſuperbientibus meritis, hominum quoque ſenſatorum iudicio iuxta prædictam rationem non diſſentiente, dicendum hoc erat: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis, nec aliter liberi eritis. Deinde & gentibus hoc idem prædicandum vniuerſis, nulla (vt ait Apoſtolus) habita diſtinctione Iu-
Rom. 3. dæi & Græci. Omnes enim (inquit) peccauerunt, & egent gloria Dei. Animaduertenda nunc
Filius & veritas conſignificant. eſt diligenter literæ ſeries. Ecce hoc vltima concluſio innuit, quod niſi filius nos liberet, nō poſſimus veræ eſſe liberi. Erat autē illud prima propoſitione conſtitutū, quod veritas liberaret nos. Ait enim: Et cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Hanc ſententiam oppugnantibus aduerſarijs, & dicentibus: Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam, dum argumētoſè defenditur, ad hoc extrema (vt iam dixi) concluſione peruentum eſt, quod nemo liber ſit, niſi quem liberet filius. Igitur euidenter conſtat, quod hoc loco conſignificent veritas & filius, quodq; hoc etiam loco veritatē ſe eſſe teſtetur Dei filius, quo nomine ſeipſum diſcipulis ſuis ma-
Ioan. 14 nifeſtius alibi commendat, dicens: Ego ſum veritas. Nunc vide quouſque victorioſus hic teſtis teſtimonij ſui defenſionem produxerit. Supra cum dixiſſet: Ego ſum lux mundi, reſponderunt aduerſarij: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum. Hic econtra conſiſtens, non tantum teſtimonium ſuum eſſe verū, ſed etiam profitetur ſe eſſe veritatē. Sequitur. [Scio quia filij Abrahæ eſtis, ſed quæritis me interficere, quia ſermo meus nō capit in vobis.] Poſtquam obiectionis eorum poſteriorem partem diſſoluit, illā ſcilicet qua dixerant: Et nemi-
Eſa. 48. ni ſeruiuimus vnquam, nunc priorem, illam ſcilicet, quam intolerabilem ſpirantes ſuperbiam deflauerant, dicendo: Semen Abrahæ ſumus. Idcirco autem ita diſſoluendas præpoſterauit
Rom. 9. partes, quia de hac maxima ſuperbiæ materia plura dicturus eſt. Scio (inquit) quia filij Abrahæ eſtis, Quis enim neſciat, quia ſicut propheta vobis improperat, vos de aquis Iuda, qui fuit Abrahæ pronepos, exiſtis, id eſt, non imitatores paternæ virtutis, ſed tantum ſuperflua fluxæ carnis genimina pullulaſtis? Eſtis ergo filij Abrahæ, ſed quæritis me interficere. Quare? Quia ſermo meus non capit in vobis, id eſt, quia ſic ad audiendum ſermonem meum impati-
Gene. 22 entes eſtis, vt per impatientiam eius mors mea vobis deſiderio ſit. Hoc profecto nimium ni-
Rom. 4 miumque repugnat, ne vos, qui dicimini filij Abrahæ, reputemini in ſemine. Abraham in ſermone meo manſit, id eſt, in ſermone quem de me audiuit, quando dictum eſt ei: Atque in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Manſit (inquam) in hoc ſermone, credentes, & à

iuſti-

iuſtitia non deficiens, nec aliquando infirmatus eſt fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortu-
um, cum fere centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Saræ, fidelem exiſtimans eum, qui
repromiſit. Ita credendo, & in ſermone promiſsionis permanendo, pater multarũ gentiũ appel-
lari & eſſe meruit, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Hæc illa eſt in Gen. 15.
qua vos gloriamini nobilis generoſitas, & generoſa nobilitas patris Abrahæ, ſcilicet non ex
carne, ſed ex fide: nõ ex gente, ſed ex virtute: nõ ex propria ſeminis ſui qualitate, ſed ex longani-
mitate obedientiæ. Nam caro Abrahæ, ſi quæritur, de maſſa præuaricatrice eſt, genus eius Sermo
Chaldaicum eſt. Secundum hanc partem ſcio, quia filij Abrahæ eſtis. Nunc illud à vobis quę- me⁹ nõ
ritur, vt veri quoque, & non degeneres filij ſitis, id eſt, vt in eodem ſermone meo maneatis, in capit in vobis.
quo ille manſit, credendo ſcilicet, veniſſe illud ſemen benedictionis, quod ille venturum credi-
dit, & ſemen illud eſſe me, qui & loquor vobis. Quod vt credatis, ego ſum qui teſtimonium
perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater, faciendo opera in me-
dio veſtri, quæ nemo alius fecit, maiora quàm vidit Abraham, qui credidit. At ille ſermo meus
non capit in vobis, nullam fidem apud vos inuenit, nec tantum terræ bonæ in petroſis cordi-
bus veſtris, vbi radicem exiguam figere poſsit, quod videlicet à fructu promptum eſt agnoſce-
re, dum vos quæritis interficere me, ſermonem eundem non ferentes audire. Igitur ſcio quidem, Pſal. 17.
quia filij Abrahæ eſtis, ſed filij alieni: filij inquam alieni & inueterati, & claudicatis à ſemitis ve-
ſtris, vtpote deteriorem partem generis Abrahæ, ſcilicet carnem extollentes: fidem autem eius
in qua, vel per quã ille nobilis eſt, abnegantes. Proinde iam de illo patre mihi vobiſcum agen- Præter
dum non eſt, quia profecto & vobis pater longe alius ab illo eſt, & mihi pater longe alius, & eo- Abrahã
dem patre Abraham longe ſuperior eſt. Me à patre meo, & vos à patre veſtro non degenerare, ali⁹ erat
probabile eſt. Dico enim: Ego quæ vidi apud patrem meum, loquor: & vos quæ vidiſtis apud Iudæis illis pa-
patrem veſtrum, facitis. Pulchrę filius Dei filios carnis Abrahæ conuincere incipiens, quod non ter. ſ. dia
poſſint de tanti patris dignitate gloriari, prius illos à ſua communione longiſsime depellit. A- bolus.
braham quippe ſibi & illis ſecundum carnem, communis pater eſt. At ille alium ſibi, aliumque
illis patrem patenter aſſcribit, dum dicit: Ego quæ vidi apud patrem meum, loquor: & vos quæ
vidiſtis apud patrem veſtrum, facitis. Hoc igitur aduertere poterant, quod alium patrem ipſorũ
diceret, quàm Abraham. Iuxta quam diuiſionem nec illud conſequens videbatur, q̃uis diſſimu-
lauerint, vt patrẽ ſibi dicerent Deum. Quid enim illos apud patrem ſuum vidiſſe & facere aie-
bat, niſi hoc quod præmiſerat: ſed quæritis me interficere, quia ſermo meus non capit in vobis?
Hoc plane tam ex eius dictis, quam ex ſuimet conſcientia conuicti, neſcire non poterant, ſe apud
diabolum vidiſſe, id eſt, ex diaboli imitatione, & nota ſibi eius voluntate, mente concepiſſe.
Nec enim ignoranter peccabant. Quem vero apud patrem, ea quæ loquebatur ſe vidiſſe teſta-
retur, iamdudum nimium nimiumq; perceperant. Nam & propterea illum magis perſequeban-
tur (inquit euangeliſta) quia patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Cum igitur Ioan. 5.
tam manifeſta diuiſione facta, patrem ſuum Deum, patrem autem illorũ ſignificet diabolũ, quid
adhuc Iudæi cunctantur, quid percunctantur? Sequitur enim. [Reſponderunt & dixerunt ei:
Pater noſter Abrahã eſt.] Profecto hæc, & cætera quæ poſterius obiiciunt dicentes: Nos ex for-
nicatione non ſumus nati, vnum patrem habemus Deum, & reliqua, inſidiæ ſunt, tentatio-
nes ſunt, decipulæ & laquei venantium ſunt. Quid enim riſu digni captatores hiant, quid
expectant nunc. Verbi gratia, dum dicunt: Pater noſter Abraham eſt? Videlicet hoc verbum
ori eius excidiſſe cuperent vt econtrario diceret: Abraham pater noſter non eſt. Nam quantæ
putas calumniæ ſe ie aditum repperiſſe gauderent? Vtique negatorem illum adoptionis, & te-
ſtamenti, & legiſlationis, Moſi quoque, & patrum, & omnium quæ ex Abraham gens illa ſeſe Rom. 3.
habere credebant, conclamarent: Sed fruſtra (inquit ſcriptura) iacitur rete ante oculos penna-
torum. Si ante oculos pennatorum, quanto magis fruſtra iacitur rete ante oculos Herodij du- Prou. 1. Pſal. 103
cis, eorum? Quomodo ergo inſidias eorum caſſauit ipſe, quo docente, nouerunt ſancti eius Matt. 10
prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ, nemini dare vllam offenſionem, vel iuſte 2. Cor. 6
criminandi occaſionem? Sequitur. [Dixit eis Ieſus: Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ fa-
cite. Nunc autem quæritis me interficere, hominem qui vobis veritatem locutus ſum, quam
audiui à Deo. Hoc Abraham non fecit.] Quid igitur? Vtique ſumptis vel conceſſis duabus
ſententijs, quæ refelli non poſſunt, ſcilicet ea quam præmiſit: Si filij Abrahæ eſtis opera A-
brahæ facite, & altera quam addidit: nunc autem quæritis me interficere, quod Abraham
non fecit, tertia demum inferenda erat: ergo filij Abrahæ non eſtis, præcedentium ratione eam
ſolidante, etiam inuitis aduerſarijs. Attamen quia necdum omnino mentiri fuerant dicentes:
Pater noſter Abraham eſt, adhuc mitius ait, concluſionem ſupprimens, quæ ſatis poteſt eo ta-
cente ſubaudiri. Non enim ſic per omnia falſum eſt quod dixerunt: Pater noſter Abraham
eſt, quomodo illud, quod paulo poſt dicturi ſunt: Vnum patrem habemus Deum, quia vide-
licet Dei, neque per naturam, neque per imitationem filij erant: Abrahæ autem, & ſi non per
imitationem, attamen per carnis naturam filij erant. Et vide quam iuſta & rationabilis cõditio.

Si, inquit, filij Abrahæ eſtis, id eſt, ſi vos eſſe filios Abrahæ profitemini, vt ſitis veraces in hac profeſsione, opera Abrahæ facite. Non enim ex eo, quia homines eſtis, quod naturæ eſt, nec ex eo quia ſub corruptione mortalitatis cum peccato naſcimur, quod infelicitatis eſt: non inquã ex hoc vel ex illo eſtis filij Abrahæ, ſed filij Adæ, nec ex eo quod vos in dolore pepererunt matres ve-
Ioan.6. ſtræ, filij eſtis Saræ, ſed filij Euæ. Hæc enim omnia non ex Abraham & Sara, ſed ex Adam initiũ habent & Eua. Opera ergo Abrahæ facite, id eſt, illam quam primus habuit Abrahã, vos quoq; fidem habere. Hoc nempe eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem ille miſit, ad imitationẽ patris Abrahæ credentis ei qui repromiſit. Alioquin cum circuncisione veſtra inter Sodomitica repu-tabimini præputia, eritiſque iuxta prophetam principes Sodomorum & populus Gomorræ eritque pater veſter non Abraham, & mater veſtra non Sara, ſed iuxta prophetã aliũ, pater ve-
Eſa.1. ſter Amorræus, & mater veſtra Cethæa. Circunciſio nanq; (ſine qua pater Abraham iuſtificatus eſt, & appellatus eſt amicus Dei) & legales cærimoniæ, vel ſacrificiorum ritus, & his ſimilia, quia
Ezech.16 tam malo quam bono ſpiritu vel mente poſſunt fieri, non faciunt de filiis Adæ filios Abrahæ,
Gene.15 vel de inimicis amicos Dei, ſed fides & præcepta iuſtitiæ, quæ ſcripta ſunt in tabulis digito Dei,
Rom.4. quæ & antequam ſcriberentur Abraham obſeruando, lege naturali, necdum circunciſus, factus eſt amicus Dei. Nunc autem quæritis me interficere, hominem non qualicunque pro cauſa vobis odioſum, ſed quia veritatem vobis locutus ſum, veritatem inquam, quam audiui à Deo, id
Deut.8. eſt, ſermonem bonũ, quem non vt propheta mendax arrogantia deprauatus, per tumorem animi confinxi, ſed audiui à Deo, antequam naſcendo apparerem inter vos, ſicut legitimis ſignis cognoſcere poteſtis & vos. Nam omne quod loquor ego, loquor in nomine domini, & quodcũq; prædico verbum in nomine domini, fit: hoc vobis ſignum cognoſcendæ veritatis lex poſuit.

Me inquam talem hominem quæritis interficere, hoc Abraham non fecit, longe aliã mentẽ in ſua fide, longe alium habuit ſpiritum, imo ecõtrariũ huic ſpiritui, quo vos quæritis me interficere.
Heb.11. Ille cõſummandus & hinc exiturus, non acceptis promiſſionibus, à longe me aſpexit oculis fidei, à longe me ſalutauit flens, & confitens beatos fore oculos, qui eum fide viſuri erant, hæc tem-
Luc.10. pora quæ vos videtis, viſuri & credituri in me, quem vos interficere quæritis. Proinde poteram
Matt.3. ego vos concludendo ſic inferre, ergo pater veſter Abraham non eſt, ſed concluſionem hanc relinquam lapidibus, qui futuri ſunt filij Abrahæ, qui & eloquentes facti, me tacente, vobiſque nõ reſpondente, iudicabunt vos nequaquam eſſe filios Abrahæ. Sequitur. [Vos facitis opera patris veſtri.] Poſtquam Iudaicam ſuperbiam vno cornu mutilauit, iterum proponit vt arietis, quem per impatientiam ſuam rurſus in ſe irruiturum nouerat, ordinata diſputatione reſiduum cornu confringat. Duobus quippe cornibus contra veritatem arietabant, patrem Abraham patremq; Deum ſe habere iactitantes, & idcirco libertate, qua veritas eos liberaret, ſe non indigere mentientes. Iterum ergo cauſam conſtituit, vt per duelliones ſuos, quos inſtare videbat, ſuis ipſorum conatibus fatiget ac deficiat. [Dixerunt itaq; ei: Nos ex fornicatione non ſumus nati, vnum patrem habemus Deum.] Ecce manifeſtius irati, & cum iurgio tumentes, totas vires ſuas in ven-
Duplici ſenſu dici potuit, nos ex fornicatione nõ ſum⁹ nati. tum cum amaritudine & clamore effuderunt. Nos inquiunt ex fornicatione non ſumus nati, vnum patrem habemus Deum. Quod duobus modis intelligendũ eſt, Primũ videlicet, quod ſecundũ cõſuetudines ſcripturarũ quas legebant, hoc, quod diis multis & falſis anima tanq̃ proſtituta ſubiicitur fornicationẽ appellantes, ita reſponderunt: nos ex fornicatione nõ ſumus nati, &c. Deinde vero quoniã hæc disiuncta ſunt, nec etenim ita dixerunt: Nos ex fornicatione non ſumus nati, ſed vnum patrem habemus Deum, magis de carnalibus carnalia ſentientes, nobilitatẽ carnis adhuc illos iactitare arbitramur, dicentes: Nos ex fornicatione non ſumus nati, vt ſubau-
Gen.21. dias quemadmodum cæteri filij, qui ex concubinis nati ſunt. Tanquam dicerent: Non tu indocte ſingularem noſtri generis dignitatem aduertiſti. Nos non ſumus vt cæteri, quos Abraham pater noſter genuit filij concubinarum, hæreditate patris indigni, vt Iſmael & alij, quos ex
Gene.17 Cęthura genuit, ſed ſumus ex legitimo Saræ coniugio nati, cuius filium ſolum Deus elegit, vt
Gen.25. eſſet Deus eius. Pactum vero, inquiens, meũ ſtatuã ad Iſaac, quẽ pariet tibi Sara. Iſte vnus filius legitimus Deum patris ſui, ſimulq; cuncta quę poſſederat hęreditauit, ſicut ſcriptum eſt: Deditq; Abraham cuncta quæ poſſederat Iſaac, filiis autem concubinarum largitus eſt munera: & ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo dum adhuc ipſe viueret. Itaque nos ex fornicatione non ſumus nati, vnum patrem habemus Deum. Et nota ſuperbiæ mixtam amaritudinẽ dicentiũ. Nos ex fornicatione nõ ſumus nati, cũ ſatis eſſet dixiſſe: nos ex Iſaac, & nõ de aliquo ex filiis cõcubinarũ ſumus nati. Omnes homines oderunt, & excęcati odio fratrum ſuorũ. i. qualiumcunq; Abrahę filiorum, nec ipſi patri, de quo plurimum gloriantur, parcere potuerunt: fornicationem appellantes cõcubitum fœminarum, nulla ſcriptura culpatum, vtpote non tã pro libidine, quã pro amore po-
Iud.11. ſteritatis initum. Sic & filii Galaad prę ſuperbia non viderunt, quod appellarent patrem ſuum adulterum, dicentes ad Iepte fratrem ſuum: Hęres in domo patris noſtri eſſe non poteris, quia de
Vnũ patrẽ habem⁹ Deũ. adultera matre generatus es. Et audẽt cum hac amaritudine, ſic inflati ſenſu carnis ſuæ Deum appellare patrem ſuum, ſubiungendo: Vnum patrem habemus Deum, videlicet elementa

Dei abutentes in ſuperbiam: verbi gratia, dicentis ad Pharaonem: Dimitte filium meum primogenitum. Ad quem ſcilicet Deum & Eſaias: Tu enim, inquit, pater noſter, & Abraham neſciuit nos, & Iſrael ignorauit nos. Tu domine pater noſter, redemptor noſter, à ſeculo non.en tuum. Ad Iſrael autem Moſes in Deuteronomij cantico: Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit & fecit & creauit te? Et multa in lege & prophetis his ſimilia. Et quidem iſtorum qui ſe Iudæos eſſe dicunt, & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ, magna & ſingularis ſuperbia eſt, ita vt merito de illis filius Dei dicat: ſalua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam: iſtos Iudæos propter crudelitatem leonis, propter ſingularem ſuperbiam appellans vnicornes. Veruntamen & reuera gentis huius magna & ſingularis nobilitas eſt. Tantummodo, quod iſti dicunt, furore & odio cæci, nos ex fornicatione non ſumus nati, ſicut decet filios Abrahæ, dicant honeſtius ſic: Nos non, vt cæteri, quos pater noſter Abraham genuit, ſecundum carnem ſumus nati, vt veraciter adiungant, vnum patrem habemus, Deum. Etenim qui de ancilla natus eſt, inquit Apoſtolus, ſecundum carnem natus eſt, quia videlicet natura carnis eſt, vt ex viro, quamuis grandæuo concipiat iuuencula, qualis erat Agar. Item ſentiendum eſt & de Cæthura, quam tamen Hebræi eandem ſcilicet Agar fuiſſe autumant, licet ſcriptura plus quã vnã fuiſſe concubinã patẽter innuat, dicendo, filiis quoq; concubinarum largitus eſt munera. Vt autem de viro veterano, qualis erat Abraham, quando genuit Iſaac, concipiat anus, præſertim ſterilis, qualis erat Sara, hoc non capit carnis natura. Vnde Iſaac idem Apoſtolus recte dicit natum per repromiſsionem, id eſt, per donum Dei, non per carnis conſuetudinem. Igitur gens illa, gens vnicæ nobilitatis extitit, quæ reſpectu patris ſui Iſaac dicere potuit, nos ſecundum carnem non ſumus nati, vnum patrem habemus Deum, ſola gens Idumæa, id eſt, filiorum Eſau, pariter hoc dicere potuit, nos ſecundũ carnem non ſumus nati. Verũ id quod additum eſt, vnũ patrem habemus Deũ, illos ſecernit, Deo dicente: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui, quia videlicet dignus odio Dei, & ab illa nobilitate generis in fornicationem idolorum declinauit. Proinde nihilo meliores eis iſti ſunt, qui nunc dicunt, nos ex fornicatione non ſumus nati, quia profecto & ſi hoc verum dicunt, mentiuntur ſubiungendo, vnum patrem habemus Deum. Quos fallaces, quã fortiter, quãq; ſuauiter filius, ideq; ſapientia Dei patris, refellerit audiamus. [Dicit ergo eis Ieſus: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtiq; me. Ego enim à Deo proceſſi & veni. Neque enim à meipſo veni, ſed ille me miſit.] Hæc duo diſiuncta irreuerenter impingentes obiecerant, & quod non ex fornicatione nati eſſent, & quod vnum patrem Deum haberent. Sed de illa parte gloriæ, qua in carne Abrahæ gloriabantur, ſatis illis reſponſum eſt. Ergo reliquam partẽ obiectionis, qua dixerant, vnum patrem habemus Deum, falſam arguere ingreditur, dicens eis: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Notandum primo, quia neque dicentibus illis, pater noſter Abraham eſt, ita reſpondit, vt diceret: pater veſter Abraham non eſt, neque nunc obiicientibus ac dicentibus, vnum patrem habemus Deũ, ita reſpondet, vt dicat, non habetis patrem Deũ. In illo nanq; populo aliqui erant, & plurimi fuerant, qui opera Abrahæ facerẽt, & proinde non ſolum filij Abrahæ ſecundum carnẽ, ſed & filij Abrahæ & filij Dei eſſent ſecundũ fidẽ. Itaq; non præcipitem dat ſententiam, vt dicentibus, pater noſter Abraham eſt, ſtatim reſultet, pater veſter Abraham non eſt: vel dicentibus, vnum patrem habemus Deum, ſtatim econtrario dicat, patrem non habetis Deum: ſed prius culpam deſignat, vt illos tantum, quorum culpa eſt rationabiliter & ordinate filios Abrahæ non eſſe, vel Deum patrem non habere oſtendat.

Si, inquit, Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Nihil verius. Etenim hæc æqualia ſunt, Deum patrem habere, & Dei filium diligere: & ita conſequuntur inuicem, & cohærent ſibi, vt neutrum ſine altero ſtare vel eſſe poſsit. Vnde & reciprocari & conuerti poſſunt hoc modo: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me, & ſi diligeretis me, Deus vtique pater veſter eſſet. Omnes enim filij Dei inuicem diligunt, vtpote vnum habentes adoptionis ſpiritũ. Siquidẽ nec aliter filii Dei eſſe poſſent, niſi habendo dilectionem ad inuicẽ. Amplius autem & incõparabiliter illum vnum & vnicũ, propriumq; & conſubſtantialem Dei filiũ oẽs diligũt, vtpote per quẽ eundem adoptionis ſpiritũ percipere meruerunt: quia quod ſolus erat per naturam, hoc multis fratribus indulſit, vt filij Dei nominentur & ſint per gratiam. In huius dilectione vnici filij, Deus pater ſuos filios adoptionis diſcernit à filiis diaboli. Rectè ergo ait, ſi Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me, & adiecit cauſam, propter quã iure debeat diligi. Ego enim, inquit, à Deo proceſſi & veni, proceſſi inquam ex Deo, factus viſibilis, qui eram inuiſibilis: proceſſi à Deo & veni, impleta ſcriptura, quæ dicit: & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Neq; enim à meipſo veni, vt ſæpe iam dixi, quod videlicet faciunt prophetæ mendaces, qui cuncta confingunt per tumorem animi ſui, arrogantia deprauati, ſed ille me miſit. Hoc vobis iam ſæpe dixi, & laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ. Dico ergo. [Quare loquelam meam nõ cognoſcitis? Quia non poteſtis audire ſermonem meum.] Hæc loquela mea eſt, & hoc teſtimonium meum, quia ego ſum lux mundi, & quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me pater, & quia ego nõ de deorſum, neq; de hoc mundo, vt vos, ſed de ſupernis ſum, & quia principiũ ego ſum qui & lo-

Marginalia: Exo.4. Eſa.63. Deut.32 Apoc.3. Pſal.21. Galat.4 Gen.25. Galat.4 Mala.1. Rom.9 Rom.8. 1.Ioã.5. Ego enĩ à Deo proceſsi Pſal.18. Deut.18 Pſal.68. Teſtimonia Chriſti de ſeipſo.

quor vobis, & quia à Deo proceſsi & veni, neque enim à meipſo veni, ſed ille me miſit. Quare
iſtam loquelam meam non cognoſcitis? Quare in ſtatera rationis non appenditis, vt ſciatis, verū
vera an falſa ſit? Nunquid legem non habetis docentem, & ſignū vobis dantem, quo cognoſcere
debeatis verbū prophetæ quē Deus non miſit? Habetis planè, ſed hoc intereſt, quod non poteſtis
audire ſermonē meū, videlicet præ odij magnitudine, quo vobis grauis ſum ego ad videndū, &
ſermo meus ad audiendū. Non ergo mirū, quod loquelā meā nō cognoſcitis, quia nolentes intel-
Eccle. 21 ligere, nimis ad audiendum impatientes eſtis. Omnes, quorū Deus pater eſt, ſic poſſunt audire ſer
monem meū, quomodo poteſt eſuriens delectabilem capere cibum. At vero ſi vobis eſt loquela
mea ſicut ſarcina in via, & auditū ſermonis mei ferre non ſuſtinens, graue cor veſtrū quaſi præ la
bore ſuccumbit, quis igitur pater veſter ſit, ego hactenus tacui, & vobis moleſte interpellanti-
bus ac dicentibus, ſemen Abrahæ ſumus, liberi ſumus, pater noſter Abraham eſt, ſilui: iam nunc
vobis Deū patrē veſtrū eſſe mēdaciter iactitantibus, ſicut parturiens loquor. [Vos ex patre dia-
Moderatio Chriſti in ſermone. bolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Quis digne queat admirari veritatem & man-
ſuetudinem filii dei, rem tam magnā tanta cum ſuauitate peragentis, tantumq; iuſtitiæ fulmen
abſque contentionis tempeſtate iacientis? Ecce veritatem loquens, quā audiuit, inquit, à deo, in to-
ta concertatione mendacij reſiſtentis, nuſq; affirmationi negationē, vel negationem opponit af-
firmationi, quod ſolet eſſe initiū cōtentionis, ſed quaſi per circuitū gyrans, & litigioſæ frontis oc-
curſum deuitans, tandē celſum & erectū ſuperbiæ verticē percutit. Dixerunt, nemini ſeruiuimus
vnq;, non dixit econtra, falſum eſt, ſeruitis enim Romanis, vel ſerui eſtis peccati. Deinde pater no
ſter, inquiunt, Abraham eſt, nō reſpondit econtra, pater veſter Abraham nō eſt. Itē & hoc dicere
Iob. 5. auſi ſunt, vnum patrē habemus deū, nō oppoſuit ita, nequaq̄ patrē habetis deum. Nuſquā cōten-
tioſe occurrit, ſed circuitu ſanæ & iuſtæ rationis eos, qui ſibi videbātur ſapientes, in aſtutia eorū
cōprehendens acerbius eos, q̄; æſtimare poterant, percuſſit, dicens: Vos ex patre diabolo eſtis.

Rectè ergo Deus pater cū per prophetam de hoc electo puero ſuo dixiſſet, dedi ſpiritū meū ſu-
Eſai. 61. per eum, iudicium gentibus proferet, ſtatim adiecit: non clamabit, neq; accipiet perſonā, nec au-
Luc. 4. dietur foris vox eius, &c. Forte dices: Quomodo non clamauit, nec audita eſt vox eius in plateis,
cuius vox eſt hæc tam magna tāq; terribilis: vos ex patre diabolo eſtis? Ad hæc inquam, Vox
plane magna hæc eſt & terribilis, quæ vſq; hodie auditur in vniuerſis terris, in teſtimonium om-
nibus illis, qui ſimiles Iudæis. i. inimici ſunt veritatis. Veruntamen cum vbique audita ſit, & ad
hoc prolata fuerit, vt vbiq; debeat audiri, non tamen audita eſt in plateis, non ſonuit in triuijs,
quia tam rationabiliter edita eſt, vt nullam exinde habuerint occaſionē indocti turbæ popelli,
contendendi in plateis vel compitis, dicendo, quia hic homo negat Abraham patrem eſſe noſtrę
gentis, vnumq; patrem negat nos habere Deum, & hæc atq; huiuſmodi loquitur aduerſus Moſen
& genus noſtrum. Vox ergo eius non eſt audita in plateis, eo modo, quo voluiſſent hi, qui tenta-
bant eum, aduerſarij ſui: & tamē ſic audita eſt vniuerſo orbi, vt cunctis hominibus exemplo ſint
Hęretici nō cōtētioſis verbis, ſed rationū gyro vincēdi ſunt. tali pro ſuis meritis ſententia denotati: vos ex patre diabolo eſtis. Quod eius exemplo nos imi-
tari, ſcilicet vt contentioſos in cauſa vtili arte præueniamus, veteris quoque hiſtoriæ myſterio
commonemur. Legimus enim, quia cum aſcendiſſent Philiſtæi aduerſus Dauid, & diffuſi eſſent in
valle Raphaim, conſulenti Dauid, dominus reſpondit: Non aſcendes obuiam eis, ſed gyra poſt
tergum eorū, & veniens ad eos ex aduerſo pyrorū. Philiſtæi nanq;, quod interpretatur, potione
cadentes, tunc in valle Raphaim. i. curationū, diffunduntur, quādo ſanctā eccleſiā, in qua eſt vera
2. Reg. 5 animarū cura, & cognitores ſuos veritas à vetuſto peccati ſeruitio liberat, contentioſi opprimūt,
quibus meritis exigētibus, miſcuit dominus calicem ſoporis, & ſpiritū vertiginis, vt fiat via illo-
Eſa. 19. rum tenebræ & lubricum, & apprehendat eos laqueus, & in ipſo cadant, quem abſconderūt, cō-
Pſal. 34. tra quos tunc Dauid non aſcendit, ſed gyrat poſt tergum eorum: cum eccleſiaſticus vir, quantū
poteſt, cōtentiones declinās, ſecundū Apoſtolū dicentē, ſi fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cū omni-
Rom. 12 bus hominibus pacē habentes: dicta ſua moderatur cōpetenti circuitu rationis, vt & veritatē de-
fendat, & tamen litigiorū flāmas augeſcere nō faciat. Hoc in domino noſtro præ cūctis homini-
Artificioſa diſputatio Chriſti. bus mirandum eſt manſuetudinis indicium: quia nunq̄ vlli aduerſariorum ex oppoſito repente
occurrit, ſed ſemper aduerſarios à longe rationum circundat agminibus, quas erumpere nullius
aſtutia poſsit, ſicut in præſenti diſputatione diligentius conſideranti, luce clarius fit. Et vide
quanta mora circuitos quā terribiliter tandē percutit, dicens: Vos ex patre diabolo eſtis, præ-
eunte cauſa pariter & ſubſequente, cū & præmittit, nūc autem quæritis me interficere, & denuo
ſubiungit. [Deſideria patris veſtri vultis facere.] Ita nemo in illa gente erat, qui putaret ad
ſe pertinere quod dicebat, vos ex patre diabolo eſtis. Hac etenim cauſa poſita, non ſine
3. Re. 21. authoritate ſcripturæ talibus filiis Abrahæ veritas hoc dixit. Si enim qui contra ſanguinem
Naboth Iezrahelitæ falſo teſtificati ſunt, recte filij diaboli dicti ſunt, ſicut ſcriptum eſt: prædi-
cauerunt ieiunium, & ſedere fecerunt Naboth inter optimates populi, & adductis duo-
bus viris filijs diaboli, fecerunt eos ſedere contra eum, At illi, ſcilicet vt viri diabolici, dixe-
runt contra eum teſtimonium coram omni multitudine, quanto magis iſti recte filij diaboli

dicendi

dicendi erant, qui & hominem longe, imo incomparabiliter meliorem quam Naboth, interficere quærebant, & adhuc Deum patrem ſuum dicebant? Nec iſta ergo talis enunciatio calumniæ patebat, quam de cauſa ſimili ſacræ ſcripturæ autoritas dudũ promulgauerat. Nec dubium, quin ſicut naturalis ratio vltroquoq; præſentit, maioris iræ ſit, dici vel eſſe filium diaboli, quàm ſeruum peccati, vnde ſupra dixit: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Nam omnis quidem filius diaboli, ſeruus eſt peccati: non autem omnis ſeruus peccati propriè dicitur filius diaboli.

Non om̃is ſeruus peccati, eſt filius diaboli.

Etenim cum omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, differt tamen plurimum, vtrum oportet liberari quis, & pro hoc ſupplicet liberatori, an ipſum peccatum diligat, & conditiones libertatis oderit, ſicut econtra non parum differt, vtrum timore pœnæ, an timore iuſtitiæ bonũ opus faciat quis. Itaque ſicut maioris eſt gratiæ, dici vel eſſe filios quam ſeruos Dei, ſic econtra maioris eſt iræ quod nunc veritas ait inimicis ſuis: Vos ex patre diabolo eſtis, quã quod ſupra dixit: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Proinde ſicut hi, quorum de cordibus perfecta charitas foras miſit timorem, rectè nominantur & ſunt filij Dei: ſic econtra iſtis, quia diligenter faciunt iniquitatem, odientes & interficere quærentes liberatorem, rectè dicitur: Vos ex patre diabolo eſtis, quia videlicet illi, non tantum peccatum faciendo obſequimini vt ſerui, ſed & peccatum veſtrum defendendo, libenter adhæretis vt filij, & deſideria eius vultis facere, ſcilicet ad modum filiorum, qui libenter exquirunt, vt faciant quod patri ſuo ſit delectabile.

1.Ioã. 4.

Et quænam ſunt eius deſideria? [Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas in eo non eſt.] Dici non poteſt: quanta moderatione hic à ſecunda perſona Dei filius ad tertiam tranſit, atque à præſentibus filijs diaboli quodammodo auerſus, quaſi abſentem in patrem inuehitur, videlicet verba clamori atque amaritudini viciniora deuitans, ſicut antiquam & maturam decet Dei ſapientiam. Plane etenim amarius ſonuiſſet, præmiſſo: Vos ex patre diabolo eſtis, ſi ita ſubiunxiſſet: Et vos ex eius imitatione homicidæ eſtis, & veritas in vobis non eſt, quàm cum hoc modo tranſiens ad tertiam perſonam dicit: ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas in eo non eſt. Decentius ergo perſonis commutatis ſententias edicit, nec tamen magis iſtis filijs diaboli parcit, dum patrem attingit, quàm tu cuilibet homini dum illum in dorſo, ſiue circa lumbos cædere incipiens, repente in caput fuſtem conuertis.

Moderatio diffinitionis

Ille inquit pater veſter homicida (ſubaudis vt nunc eſt) erat ab initio, id eſt, ex quo conditus eſt homo. Videtur enim non rectè dici homicidam fuiſſe illum, antequam eſſet homo qui poſſet occidi. Veruntamen ſi ita proprietatem ſequamur dictionis, nec ex eo diabolus homicida proprie videbitur dici, quod hominem ſeduxit. Quid enim proprie eſt hominem occidere, niſi animam à corpore ſeparare? At ille non à corpore animam hominis, ſed quod grauius eſt, à Deo ſeparauit. Etenim cauſam quidem, propter quam vtile eſſet, hominem mortalem eſſe, diabolus intulit, ſed ipſam mortem corporis Deus peccatori homini miſericorditer impoſuit, videlicet vt per ipſam mortem eſſet recuperabilis, ne eſſet hominis æque vt diaboli miſera immortalitas, vel miſeria immortalis æterna miſeria, vel miſera æternitas. Igitur ſi ad proprietatem vocis ſpectes, diabolus humanæ animæ corruptor carniſque vitiator, homicida tamen proprie dici nõ poteſt, alioquin & omnem corruptorem hominem, Verbi gratia, eum qui hæreſim docuit publice, homicidam declamaremus, & tanq̃ de homicida publicũ iudiciũ poſtularetur. Proinde quoniã & de ſuipſius interfectione nunc loquitur filius Dei, præmittens: & deſideria patris veſtri vultis facere, proprietate vocis nunc interim poſtpoſita, nomine homicidæ antiquum diaboli odiũ intelligere nihil vetat, quo & ante hominem conditum ſe intorſit aduerſus eundem filium Dei, quẽ nunc hominem factum deſiderabat, & feſtinabat interfici, præſertim cum & ea quæ ſequuntur: Et in veritate non ſtetit, &c. ante hominem in diabolo euenerint. Et reuera mox vt contra filium Dei, qui ſolus ſimilitudo patris eſt, ſuperbo tumeſcens odio, dixit in corde ſuo: Similis ero altiſsimo, quoniã odium illud per manus Iudæorum homicidio conſummandũ erat iam, tũc in conſpectu patris, & ipſius qui hæc loquitur filij homicida erat.

Ille homicida erat ab initio.

Eſai. 14.

Igitur dum homicidis filijs homicida pater oſtenditur, vt per ignorantiam patris ſtultitia filiorum arguatur, rectè vnum homicidium computatur, quod à patre mala voluntate inchoatum, maligno per filios odio conſummatur, quia filijs ſemetipſum nunc obiecerat paſsibilis factus, qui patrem illorũ è cœlo deiecerat, vnus idemq; Dei & hominis filius: Ille inquit homicida erat. Quid deinde? Et in veritate, inquit, non ſtetit, quia veritas in eo non eſt. Hoc eſt quod prædixi, dignis in patre ſuo ſententijs feriuntur filij diaboli. Nam quia propoſitio dicentis ſuperius: Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos, non placuit eis, rectè & opportune illud opprobrium patris impingitur eis: quia in veritate non ſtetit. Et hoc quidem notum eſt, quia non ſtetit, quia pes eius, pes ſuperbiæ motus eſt, & cecidit, & de angelo diabolus factus eſt.

Vnũ homicidiũ diaboli & Iudæorum.

Sed quid eſt ſtare in veritate? Primum ipſam veritatem non aliud intelligimus, niſi ipſum Dei filium, qui hæc loquitur. Nam & ſupra cũ primo ſic propoſuiſſet: Et veritas liberabit vos, ſic tandem concluſit: Si ergo vos filius liberauerit, veri liberi eritis. Ergo quod ait: Et in veritate nõ ſtetit, idem eſt ac ſi dixiſſet, filiũ Dei, verbũ Dei, per quod factus eſt ipſe

Quid eſt ſtare in veritate.

(etenim omnia per ipſum facta ſunt) non dilexit. Stare nanque in veritate, idem eſt quod veritatē amare: ſtare vel eſſe in Chriſto, idem eſt quod Chriſtum diligere. Sciendum quippe eſt, quia præpoſitiuncula, in, ſemper conglutinationem dilectionis ſignificat, ita vt nunquam Deus in aliquo niſi electo & dilecto, nunquam aliquis niſi electus & dilectus in Deo, ſiue in Chriſto, velut nūc in veritate ſtare aut eſſe, autoritate ſacræ ſcripturæ dicatur. Igitur præmiſſo quia ille homicida erat, ſtatim ſubiungitur: & in veritate non ſtetit, vniuerſa iniquitas eius explanari per partes inchoatur, quæ primo nomine, quod eſt homicida, vniuerſaliter exprimitur, ſicut & Paulus de filiis huius loquens, cum dixiſſet: Repletos omni iniquitate, mox eiuſdem iniquitatis multas ſpecies digeſſit, ſubiungendo: malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, &c. Et in veritate, inquit, non ſtetit. Quare? quia veritas in eo non eſt. Hic iam plerique longum funem texentes, quærunt & hoc, quare veritas in eo non eſt? Nunquid enim (aiunt) veritas, nulla præcedente diaboli cauſa, creaturam ſuam reliquit, & in illo eſſe noluit, atque idcirco ille in veritate ſtare nō potuit? Abſit. Repugnat valde textus & ordo literæ præſentis. Primum enim dictum eſt: Ille homicida erat ab initio, ac deinde ſubiunctū eſt, & in veritate non ſtetit, quia veritas in eo non eſt. Itaque ſi quæras, quare in veritate non ſtetit? Reſpondemus, quia veritas in eo non eſt. Si quæras, quare veritas in eo non eſt? Dicimus quia ille homicida erat. Hoc etenim diabolo eſt in veritate non ſtetiſſe, eo quod in eo veritas non ſit, quod eſt iſtis filijs eius Iudæis non manere in ſermone dicentis: Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos: non manere inquam in ſermone eius, propter id quod poſtmodum improperat illis dicens: quia ſermo meus non capit in vobis. Quæſiuit autem ipſe cauſam ab illis, cur ſermo ſuus non capiat in eis, dicens: Quare loquelam meam non cognoſcitis? Et protinus reſpondit: Quia non poteſtis audire ſermonem meum, id eſt, præ immenſitate homicidalis odij, grauis & intolerabilis loquela mea vobis eſt ad audiendum. Igitur & pater ipſorum diabolus idcirco in veritate non ſtetit, quia veritas in eo non eſt, id eſt, in eo non capit, & idcirco veritas in illo non eſt, quia homicida eſt ab initio, veritatem quæ eſt ipſe Dei filius, ſemper abhorrens ineffabili odio. Proinde patenter exigit intentio dicentis, vt ſingulis, quæ de patre illorum diabolo dicuntur, ſingula de ipſis filiis eius hoc modo ſubaudita reddātur. Ille pater veſter homicida erat ab initio, & vos nunc hæreditario me quæritis interficere odio. Ille in veritate non ſtetit, & vos eadem ſuperbia permoti, non vultis manere in ſermone meo, vt veritas vos liberet, & verè liberi ſitis. In illo veritas non eſt, & in vobis ſermo meus non capit, & vos loquelam meam non cognoſcitis. Sequitur. [Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax eſt, & pater eius.] Præcedens clauſula ſic terminata eſt, quia veritas in eo non eſt. Conſtat autem, quia creatura rationalis, in quacunque veritas non eſt, mendaciū loquitur. Nihil enim eſt medium. Et idcirco neceſſe eſt, vt in quocunque veritas non eſt, contrariū eius, id eſt, mendacium in illo ſit. Non igitur opus erat, vt cum dixerit: quia veritas in eo non eſt, ſubiunxerit, in illo eſſe mendacium, vel eundem loqui mendacium, ſed hoc ſolum dici, & audiri res poſtulabat, vnde audierit vel didicerit mendacium. Itaque recte poſtquam dixit: Veritas in eo non eſt, ſic annexuit: Cum loquitur mendaciū, ex propriis loquitur, quia mēdax eſt & pater eius.

Rom. 1.

Quia veritas in eo non eſt.

Iidē mores diaboli & Iudæi.

Cum loquitur inquit mendacium, id eſt, cum loquitur aliquid quod ſine dubio eſt mendacium. Omne enim quod loquitur iſte mendax homicida, mendacium eſt, etiam ſi ſit aut eueniat quippiā eorū, quæ eſſe vel futura eſſe dixerit. Nihil enim corde ſimplici, nihil omnino loquitur abſque intentione fallēdi. Primum eius dictū, quod ex ſanctis ſcripturis habemus, nec eſt, nec erit. ſ. quod ait: Aſcendam ſuper altitudinem nubiū, ſimilis ero altiſsimo. Quis enim in nubibus æquabitur domino, aut quis ſimilis erit Deo inter filios Dei? Secundum nihilominus quod dixit: Comedite, & eritis ſicut dij, nec eſt, nec erit: Quis enim, inquit Pſalmiſta, ſicut dominus noſter, qui in altis habitat? At vero quod eū dixiſſe legimus: Si filius Dei es, mitte te deorſum, ſcriptum eſt enim: Quia angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollēt te, ne vnquā offendas ad lapidē pedē tuū, eſt quidē ſcriptum, ſed cū intentione fallendi duplici corde hoc dixit, videlicet vt cor filij hominis, quem ſanctum eſſe inuidebat, in vanam gloriam efferret. Igitur mendaciū eſt, omne quod hic homicida loquitur. Sed vnde mendacium accepit, vel didicit? Ex proprijs inquit loquitur, quia mēdax eſt, & pater eius. Sic breui deſcriptione diabolum mendacem expreſſit, vt totius mali originem ſatis intellectum habentibus aperuerit, vnde cœpta ſit: Mendacium, inquit, diabolus ex proprijs loquitur. i. ex proprio corde confingit, & ita mendax, vt mendacij quoque pater ſit. Ac ſi diceret: Idcirco dixi diabolum mendacē mendacium loqui ex proprijs, quia pater eius eſt, ſubaudis mendacij. Pater aūt dico. i. autor & inuentor. Superbia nanque tumens, maluit refuga fieri pater mendacij, quā apud altiſſimum patrē veritatis perſiſtere inter filios Dei. Et hoc modo pater mēdacij illud ſibi videbatur adipiſci, quod dicebat in corde ſuo: Similis ero altiſsimo, ſi cū ille veritatē de ſeipſo genuiſſet, ipſe ecōtrario mendacij pater exiſteret. Quid ergo inquis? Nunquid quia diabolus pater dicitur mendacij, mendacium econuerſo dicendum eſt filius diaboli: ſicut qui altiſſimus dicitur Deus, & eſt pater veritatis, veritas econuerſo dicitur, & eſt filius Dei? Non

Eſa. 14.
Pſal. 8.
Gene. 3.
Pſal. 112.
Mat. 4.
Pſal. 90.

Eſa. 14.

Mendacium nō debet dici filius diaboli, ſicut veritas dicitur filius Dei.

Nec

Nec enim mendaciũ ſubſtantia eſt,ideoq; non æque vt veritati Dei,quæ proculdubio ſubſtan-
tia eſt,hoc nomen quod eſt filius illi ſubſtantialiter aptari poteſt. Aliter altiſſimus pater veritatis
& aliter diabolus dicitur pater mendacij, aliterq; veritas altiſſimo, atq; aliter mendacium ineſt
diabolo. Veritas quippe ſubſtantia eſt,& conſubſtantialiter de ſecreta altiſſimi ſubſtantia nata
eſt: mendacium vero tanq; rubigo argenti, ſic angelicæ creaturæ accidens eſt. Diciturq; & eſt
Deus pater veritatis,vt verè genitor conſubſtantialis ſibi filij,per quem omnia fecit. Dicitur ve
rò & eſt diabolus pater mẽdacij, vt accidẽtis author & inuentor vitij,per quod nullam omnino
ſubſtantiam,& ne muſcam quidem,aut extremum vermiculum fecit,ſed quædam eorum quæ à
Deo facta ſunt,nequiter infecit. O ſtultum & ignominioſum patrem,ò digne illudendum di- Inuectiua contra diabolum.
uinæ paternitatis aſſimilatorem. Nónne tibi ò creatura petulca ſatius erat de viro legitimo,id
eſt,creatore tuo veritatem,quę ſemen eſt eius,debito cum amore concipere,quàm ſexus tui per-
ſonas,id eſt,coeſſentiales ſpiritus per phantaſticos concubitus mendacij fluxu polluere? Cuncta
enim rationalium ſpirituum vniuerſitas,cuius tu adulter ſpurciſsime parẽ magnam polluiſti,
vna mente vnum virum creatorem ſuum ambire,ſuamq; inopis naturę ſubſtantiam,tantæ ſub
ſtantiæ ſemine,quod eſt veritas,locupletare debuit. Vnde.n.ſunt omnes filij Dei,niſi quia par-
ticipauerunt verbo, per quod & facti ſunt, quod eſt vnicus filius Dei? At tu ſuperbe & impure Pſal.44
tanti patris amorem deſpexiſti,& eidem, bonum de corde ſuo verbum in ſubiectam quoq; crea
turam eructuanti, proprium quid eructuando de corde tuo,ſimilis eſſe affectaſti. Sed tam aduer
ſa & peruerſa mente quid eructuare poſſes, niſi quod illi verbo contrarium eſſet? Eſt autem il-
lud verbum veritas. Quid igitur tu niſi mendacium ebullires? Itaq; quemadmodum fœmina Ignominioſa cõparatio
naturalem vſum in eum vſum, qui eſt contra naturam, commutans, nullam hoc modo gignit Roma.1
ſubſtantiam,ſed tantummodo ſui & alienorum corporum pollutionem, ſic tu,dum relicto Deo
proprium quod de teipſo generare vis,mendacium quod nulla ſubſtantia eſt, adinueniſti,& per
illud tu quidem nil creaſti,ſed libidini tuæ conſentientes ſpiritus,tuos eſſe filios,id eſt,vt tu men
dax es,mendaces effeciſti. Solus enim Deus,qui cunctis quæ generant vim tribuit generandi ſub
ſtantiam de ſeipſo generare abſq; conſorte potuit, per quam & in principio cuncta fecit,& nunc
vſq; quoſdam ex hominibus deos,ac dei filios efficis,beatis conſimiles angelis.

Finis Libri Octaui.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOANNEM COM-MENTARIORVM LIB. IX.

SApientiſſimus Salomon dicit: Sicut qui mel comedit multum, non eſt ei bo- Pro.25
num,ſic qui ſcrutator eſt maieſtatis,opprimetur ab ea. Scrutator autem maie- Scrutator maieſtatis.
ſtatis ille eſt qui iudiciorum Dei abyſſum multam penetrare contendens. Ver-
bi gratia,dum legit vel audit hoc, quod præſenti loco de diabolo dictum eſt:
Ille homicida erat ab initio,& in veritate non ſtetit, quia veritas in eo non eſt, Pſal.35.
&c. inextricabilibus ſemetipſum quæſtiunculis nimium temere & interdũ pue
riliter obuoluit,dicens? Si cuncta fecit Deus bona valde,vnde malum? Aut Gene.6
quomodo bonæ ſubſtantiæ ineſſe vel innaſci potuit? Item,cur inquit Deus angelum illum fecit,
quem adinuentorem mali fore præſciuit? Vel certe cur non talem omnem rationalem creaturã
condidit,quam omnino impoſſibile eſſet corrumpi,vel in vitium labi? Cur non omnes æque
vt ſemetipſum per naturam inconuertibiles eſſe fecit? His atq; huiuſmodi quæſtiunculis nimij
ſcrutatores ſemeipſos implicãtes, quamplurimi à gloria maieſtatis oppreſſi ſunt, & tanq; multo
melle ſatiati ſemetipſos cõmouerunt, vt, Verbi gratia Manichæi,qui ab initio fuiſſe dixerũt gẽ-
tem tenebrarũ,quam non fecerit,ſed cum qua pugnauerit Deus, & cũ detrimento ſui ſuperaue-
rit,& inde partem eius.ſ.Dei.i.electorũ animas in iſto præſentis vitæ exilio captiuã detineri,& de
eiuſmodi gente tenebrarũ iſtos genitos eſſe,quibus nunc veritas ait: Vos ex patre diabolo eſtis,
& quicunq; illis ſunt ſimiles. Igitur altitudinẽ diuitiarũ ſapientiæ & ſcientię Dei,incõprehenſi-
bilia iudicia eius,inueſtigabiles vias eius,cũ Apoſt. venerantes,hoc ſolum iuxta prædictũ ſapien Rom.11
tem dicimus,quia oĩa propter ſemetipſum fecit Deus,impiũ quoq; ad diem malũ.i.illum quoq; Pro.16.
quem præſciuit malũ proprio vitio futurũ, fecit propter ſemetipſum,ſciens & hoc vtiq;,q; mali- Eſa.1.
tia eius vti poſſet ipſe in bonum. Nunc demum deſcripto iam patre ſeminis nequam, filio- Summa Iudęorũ peruerſitas.
rumq; ſceleratorũ,quid de ſemetipſo filius dicat, audiamus. Sequitur. [Ego autem,quia veritatẽ
dico vobis,non creditis mihi.] Illius(inquit)qui homicida erat ab initio,& in veritate non ſtetit

quia veritas in eo non eſt, vos deſideria facere vultis, mihi autem non ſaltem creditis, non aliam
ob cauſam, niſi veritatem dico vobis: Quid iſto peruerſius? quid tali oculo nequius? Quid ma-
Roma.1 gis obliquum aut tranſuerſum, quam non credere cuiquam eo quod veritatem dicat, cum econ
Eſa.5. trario magis illi credendum fuerit, eo quod veritatem dicat? Sed ne mireris, iſti etenim de patre diabolo ſunt. Generationis autem diabolicæ proprium, hoc eſt, vt ſit mendax & commutet veritatem Dei in mendacium, dicendo, ſcilicet, bonum malum, & malum bonum, ponendo dulce in amarum, & amarum in dulce, vocando lucem tenebras, & tenebras lucem. Iſti igitur, quoniā veritas eſt, & falli non poteſt ipſe, qui dixerat eis: Vos ex patre diabolo eſtis, neceſſe erat, vt maxime propter hanc cauſam non crederent illi, quia veritatem dicebat eis, & idcirco lucem tenebras vocarent, quia lumen ſuum fundebat inuitis. Sed hoc impudenti contentione aſtruentes, cito cauſa cadunt, nullius enim habent rationis patrocinium. Vnde & ſubditur: [Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos nō creditis mihi.] Magna plane māſuetudo filij dei, qua percunctari dignatur, quis eum de peccato arguere velit aut poſſit, cum ipſe ad relaxanda peccata venerit, magna nihilominus iuſtitia, cuius conſcientia talem apud maleuolos auditores propoſitionem facit, magna itidem & tuta veritas dicentis: Si veritatē dico, quare vos
Pſal.44 non creditis mihi. Recte ergo prophetico teſtimonio Pſalmiſta, cum dixiſſet: Intende proſpere procede & regna. Statim ſubiunxit: Propter veritatem & manſuetudinē & iuſtitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. Quo aūt illum ſuā præſentiarū dextera deducit? Vſq; ad victoriā iudicii, ad confutandas rebelles conſcientias inimicorū regis. Eo namq; tendit, vt agnoſcāt, ꝙ in die iudicii nullam inde ſint excuſationem habituri, quia non crediderunt illi, præſertim cum nec eodem ſic proponente poſſint obiicere: Feciſti aut facis hoc vel illud. Proinde nec poterant in eum iactare illud, quod iam vulgo dicitur, cuius vita deſpicitur, reſtat vt & prædicatio eius contemnatur. Sic & conſtanter humiles, & humiliter conſtantes ſuos quoq; diſcipulos eſſe cupit in authoritate prædicationis, cum dicit: Et quicunq; non receperit vos, exeuntes foras de do-
Excutere puluerē de pedibus. mo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris, in teſtimonium eorū. Quid enim eſt prædicatori, puluerē quoq; qui de ciuitatibus reproborū pedibus eius adhæſit, excutere in teſtimonium eorū, niſi leuia quoq; peccata, ſine quibus humana non poteſt omnino vita tranſigi, publi
Mat.10. ce plangere, & quotidianis hæc emundando remediis, de cætero veſtimenta ſua, id eſt, membra totius corporis, ab omni luto vitæ carnalis impolluta cuſtodire? Qui ergo diſcipulis hoc præcipiebat, vt veſtimenta ſua ſic excuterēt, vt iuxta ꝙ Salomon ait: Omni tempore veſtimenta tua ſint candida, & oleum de capite tuo non deficiat, ſancte viuendo pacem euangelizarent, digne
Eccle.9. prior ipſe veſtimentū ſuum mundum, & nulla excuſſione indigens oſtendebat iſtis, dicens: Quis ex vobis arguet me de peccato? Dicit aūt de contemptoribus eorundē excuſſorum: Amen dico
Matt.10 vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorū & Gomorrhæorū in die iudicii, ꝗ ciuitati illi. Quāto ma
Lucæ 10 gis iſti inexcuſabiles erunt, qui hunc de nullo quamuis exiguo peccato arguere valentes non recipiunt? Igitur cū dixiſſet: quis ex vobis arguet me de peccato, continuo ſubiunxit: Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi, vt ita cōuenti conſcientias ſuas interrogēt, quam excuſationē habere poſſint in die iudicii & protinus addit: [Qui ex Deo eſt, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non eſtis.] Tanq; diceret: Quid aduerſum me reſultatis, dicentes. Vnum patrē habemus deum? Omnis qui ex deo eſt, dinoſcitur hoc ſigno euidēti, quia habet aures audiēdi, & audit verba dei. Vos aūt non auditis, ſed eſtis ſine auribus ad omnē quod deus loquitur, & hoc palam omnibus eſt, ex eo maxime, ꝙ me quæritis interficere, ſicut paulo ſupra dixi, quia ſermo meus non capit in vobis, igitur ex deo nō eſtis, & propterea non auditis. Quid deinde reſtat, niſi ſic eſſe vt dixi, quia vos ex patre diabolo eſtis. Itaq; breui concluſione terminata eſt tota confutatio illorū, quia patrem ſuum Abrahā eſſe iactitantes, vnum quoq; patrē Deum ſe habere mē
Qui verba Dei audit ex Deo eſt. titi ſunt, ex quo vanā defenſionem ſuam adorti dixerūt: Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnq̄. Veruntn̄ diligentius conſiderandum eſt, q̄d ſit, quod dictū eſt: qui ex deo eſt, verba dei audit, propterea vos nō auditis, quia ex deo non eſtis. Quid eſt enim eſſe ex deo, & idcirco verba dei audire, vel econtra ex deo non eſſe, & propterea nō audire? Nulla plane eſſet quæſtio
1.Ioh.4. ſi ita dictū fuiſſet: qui verba dei audit, ex deo eſt, propterea vos ex deo non eſtis, quia non auditis. Conſtat enim & vulgo quoq; notum eſt, quia ex quo verbum fidei ſuſcipit, & in Chriſto renaſcitur homo ex deo eſt, & ad deum pertinet, Iohanne hoc idem teſtante, quia omnis ſpiritus, qui confitetur Chriſtum in carne veniſſe, ex deo eſt, & ex eo quēlibet ex deo nō eſſe cognoſcimus ꝙ verba dei non audit, vt in regenerationē dei transferatur. Sed propterea (inquit) vos non audi-
Quid ē, hic ex deo eſſe tis, quia ex deo non eſtis. Igitur quid ſit ex deo eſſe, vel non eſſe, & propterea verba dei audire vel non audire, cum authoritate ſacræ ſcripturæ, quærentes primo ad memoriam reuocemus cauſam, cur hæc dicta ſint, ne vllam vobis nebulam iam aſpergat hæreſis Manichæorum, qui de his domini verbis dicere ſoliti ſunt. Ecce quia duæ naturæ ſunt, vna bona, & altera mala, do-
Gen.17. minus dicit: Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Dicta ſunt vtiq; hæc propter elatam nimis Iudæorum ſuperbiam, qua (vt dictum eſt) ſe ſolos ex Deo eſſe præſumebant, videlicet.

videlicet ſecundum Iſaac, quem ex Deo Sara ſterilis & longæua, ex Deo inquam, id eſt, per Dei
repromiſſionem, & non per carnis accepit conſuetudinem, quomodo Agar Iſmaelem, quia pro
ſecto (ſicut iam ſuperius dictum eſt) naturale eſt, vt de viro quamuis veterano iuuencula con- Librō ſ
cipiat, qualis erat Agar, vt autem anus, præſertim ſterilis (qualis erat Sara, qualis erat Eliſabeth)
concipiat, Dei donum eſt. Hoc ſcientes, ſe ſolos (vt dictum eſt) ex Deo eſſe, ſe ſolos præſume- Lucæ 1.
bant eſſe filios Abrahæ. Aduerſus huiuſmodi æſtimationem veritas præſens: Qui eſt ex Deo
(inquit) verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo nō eſtis. Quod eſt dicere: Qui
non in illa multiplici ſuperfluitate naturæ eſt, de qua Deus poſt peccatum primi hominis dixit Gene. 3.
ad Euam, matrem cunctorum viuentium: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, ſed
ex illa benedictione, qua in paradiſo ante peccatum benedixit eis, dicens: Creſcite & multipli-
camini, & replete terram, & ſubiicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & Gene. 1.
vniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram, de qua potiſſimum benedictione, ille pater
noſter Iſaac extitit, de cuius nobili ortu vos ſecundum carnem plurimum gloriamini, hic verba
Dei audit. Conſtat quippe quòd omnes ſancti & electi qui nunc per Chriſti gratiam vocantur,
iuſtificantur, meritisq; diuerſis magnificantur, omnes (inquam) & ſi non eadem prærogatiua me- Rom. 8.
ritorum, eadem tamen prouidentia Dei, qua & Iſaac, præſciti & prædeſtinati generantur, &
omnes ex illa benedictione ſunt, qua primos homines ante peccatum (vt prædictum eſt) bene-
dixit Deus. Illud quoq; certum eſt, quia niſi peccatum admiſſum fuiſſet, illi tantummodo na- nati ſub
ſcerentur, qui nunc per Chriſti gratiam liberantur. Illi autem omnes qui nunc in perditione maledi-
relinquūtur, ex illa maledictione ſunt, qua dictum eſt ad mulierem: Multiplicabo ærumnas ctiōe ex
tuas, & conceptus tuos, quia niſi peccatum (vt iam dictum eſt) præceſſiſſet, nullatenus iſta ſylua Deo nō
(quæ ad nihil aliud eſt, niſi vt excidatur, & in ignem mittatur) de radice carnis noſtræ ſuccre- ſunt.
uiſſet. Igitur qui eſt ex Deo, inquit, id eſt, ex benedictione illa, qua Deus omnes ad vitam perti-
nentes naſci iuſſit, hic verba Dei audit, id eſt, præeunte gratiæ Dei aſpiratione obaudit, ad ean- Matt. 3.
dem vitam, quam intercipiente præuaricatione perdiderat reuocanti. Et propterea vos non
auditis, quia non (vti vos putatis) æque vt Iſaac pater veſter ſecundum carnem, ex illa benedi-
ctione, ſed ex maledictione, quæ peccatum conſecuta eſt, multipliciter & ſuperflue pullulaſtis,
teſtante Propheta: Quia de aquis Iuda exiſtis, id eſt, non ex fide patrum, ſed ex ſola carne tra- Eſa. 48.
ducti eſtis. Sequitur: [Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia
Samaritanus es tu, & dæmonium habes?] Cauſa ſuperiori terminata, congrue ſatis Euange-
liſta ſequenter orditur, dicendo: Reſponderunt igitur. Nam hactenus ab eo loco quo dictum
eſt: Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam. In hoc Iudæi ſteterunt, vt ſeipſos Rom. 11
ex antiqua carnis nobilitate ad Deum pertinere, tantumq; Iudæorum, non etiam gentium,
Deum eſſe confirmarent. Sed confutati ſunt, & ita obſtructum eſt os eorum, vt ramos olea-
ſtri, qui contra naturam inſerti ſunt in bonam oliuam, iam curandum non ſit, quòd naturales
rami non fuerint, id eſt, nobis qui conuerſi ex gentibus in fide Patriarcharum ſtamus, curæ eſſe
non debeat, quod ſecundum carnem filij Abrahæ non ſumus. Igitur quia cauſa ceciderunt, & ra
tione ſuperati ſunt, furioſe ad conuitia proruunt, quomodo ſi athletha fortiſſimum victus, & ſolo
deiectus aduerſarius, quia ferire non poteſt armis, petat ſpumoſis dentibus (Nonne (inquiunt)
bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Ecce duo quaſi peccatoris ar-
gumenta. Dixerat enim: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos nō
creditis mihi? Ergo ne intactus abiret, impungunt duo hæc, quod & Samaritanus eſſet & dæ-
monium haberet. Sed apertè mentita eſt iniquitas ſibi, quia profecto hæc verba non Stulta
ſunt dæmonium habentis, ſicut turbæ quodam loco teſtantur, dicentibus phariſæis: Dæmo- Iudæo-
nium habet, & inſanit. Quid enim eum auditis? Igitur iuxta quod quidam ſapiens dicit: A fa- rū blaſ-
cie verbi parturit fatuus, ſicut gemitus partus infantis, cito per furioſum ſtultitiæ ſuæ partum, phemia
verum eſſe teſtati ſunt, quod dixerat veritas, qui ex patre Diabolo eſſent, qui ex propriis loqui- Pſal. 26.
tur mendaciis. Non enim cum paruo amaritudinis ſuæ tormento blaſphemiam hanc enixi Ioan. 10
ſunt, quam de patre ſuo, patre mendacii conceperunt filii mendaces, animæ adulteræ & fa- Eccle. 19
tuæ à facie verbi, ab increpatione veritatis mendacium parturientes. Porro, vbi vel quan-
do dixerunt, quod dæmonium haberet, & in hoc Euangeliſta ſuperius, & in cæteris ſimiliter
inuenimus. Nam & ſupra dixerunt: Dæmonium tu habes, quis te quærit interficere? & Iohan. 7
ipſum quoque Beelzebub vocauerunt, dicente ipſo apud Matthæum: Si patremfamilias
Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius? Verum vbi vel quando Samari- Mat. 10
tanum illum vocauerunt, vel vnde huiuſce improperii occaſionem nacti ſint, apud nemi-
nem Euangeliſtarum inuenimus, niſi forte pro eo quod apud Samaritanos, quibus vtiq; Iudæi
non coutebantur, biduo manſit & docuit, vt idem hic Euangeliſta refert longe ſuperius.
[Reſpondit eis Ieſus: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico patrem meum, & vos Iohā. 4.
inhonoraſtis me.] Hoc loco cum dicit: Ego dæmonium non habeo, nuſquam à magna Manſue
manſuetudine ſua recedit, (qua vt ſuperius dictum eſt) neminem refellere conſueuit. tudo Chriſti.

Aliud

Aliud nanque eſt, cum interrogatus quis negat, atque aliud, cum id, quod alius affirmauerit, ipſe ex oppoſito conſiſtens, alius denegat. Hoc plane interrogando dixerant: Nónne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Cæterum & ſupra dixerunt cum affirmatione, dæmonium habes, quis te quærit interficere, & paulopoſt dicturi ſunt nihilominus affirmantes:

Iohan. 7 Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Igitur & in hoc mirabilẽ ſeruat manſuetudinis atque veritatis ſuæ tenorem, quod vnum idemque opprobrium & hic interrogatus negat, & alibi tacita patientia diſſimulat. Porro, quantumcunque ob cauſam dicant illum Samaritanum, quem vtique non ignorabant genere eſſe Iudæum & à loco Galilæum, de quo & ſupra dixerunt: Scrutare & vide, quia propheta à Galilæa non ſurget, illud mirum eſt de paruulis iſtis, quos inuidia occidit, quomodo contra ſemetipſos ſententiam dixerunt, ita vt iuxta Pſalmiſtam recte de hoc etiam dici poſſit: Quia ſagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum.

Pſal. 93. Si enim pro cauſa qualibet extrinſecus accidenti, quam tamen nulla ſignificatione exprimunt de homine naturaliter Iudæo tam cito facere volebãt Samaritanum, quomodo ipſi quærentes interficere hominem, qui veritatem loquebatur eis, quod Abraham non fecit, dicebant: Semen Abrahæ ſumus, pater noſter Abraham eſt, & vnum patrem habemus Deũ, & iraſcebantur ſibi non eſſe cõceſſum? Sed iam ipſum attendamus veritatis & ſapientiæ reſponſum: Ego (inquit) dæmonium non habeo. Notandũ quod non ait: Ego Samaritanus non ſum: Profecto dum de hac parte inuecti opprobrij ſilet, ipſe ſilentio ſuo ſatis indicat, quia genere vel communione, quam Iudæi cum Samaritanis non habebant, eſſe Samaritanum vel Iudæum, aut certe Græcum, non tanti eſt, vt quiſquam animum aduertere, aut vllam operam dare debeat ad eluendum vel remouendum à ſe huiuſce * dominationis opprobriũ. Aliàs autem & vere iuxta myſticum ſenſum, quem tamen Iudæi non attendebant, Samaritanus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut ab ipſius nominis interpretatione palam omnibus intelligi datur. Samaritanus etenim interpretatur cuſtos. Quis autem niſi ipſe verus & peruigil, nõ dormitans, neque dormiens humani generis eſt cuſtos? Quapropter in illa inſigni parabola, quam ſic inchoat: Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones, pulcrum ſeipſum Samaritani illius nomine & opere commendat, qui faciens iter venit ſecus eundem hominem, & alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Proſpiciens etenim iſte cuſtos noſter de excelſo ſancto ſuo, de cœlo in terram aſpiciens, vidit genus humanum à latronibus deſpoliatum, & plagis impoſitis ſemiuiuum relictum, id eſt, à diabolo deceptore dignitate ſuæ conditionis exutũ, & creatoris ſui non quidem imagine, ſed ſola ſimilitudine nudatũ, quod erat ſemiuiuum eſſe relictũ. Rationem ſecundum quam ad imaginem Dei factus eſt, homo non perdiderat, ſed imitationẽ bonitatis eius, ſecundum quam ad dei ſimilitudinẽ factus erat, amiſerat. Vidit (inquit) genus humanum ſic ſemiuiuum, & appropiauit, proximus enim noſter factus eſt & abſque peccato noſtri per omnia ſimilis, & omnẽ curam, quã eadem parabola proſequitur, adhibuit. Igitur de hoc nomine quod eſt Samaritanus, recte cuſtos hominum Dñs noſter tacuit, & tacendo ſatis laudauit. Hoc autem quod nullius boni notam retinet, interrogatus non bene dictum eſſe reſpondit, dicens: Ego dæmonium non habeo. Sed quid? Honorifico (inquit) patrem meum. Hæc ergo econtrario modo oppoſita eſſe conſtat, dæmonium habere, & patrem Deum honorificare (ipſo authore) qui aduerſariæ propoſitioni qua dictum eſt: Et dæmonium habes, reſpondens ſic opponit: Non, ſed honorifico patrem meum. Amplius honorificare Deum, & inhonorare Dei filium, oppoſita ſunt: quia non ſolum ſenſu, ſed & voce contraria ſunt. Proinde dæmonium habere, & Deum inhonorare, voce quidem diuerſa, ſenſu autem paria ſunt. Igitur dum ſic reſpõdet manſuetus & verax: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico patrem meum, & vos inhonoraſtis me, opprobrium inimicorum retorquet in caput ipſorum, vocis quidem deuitans horriſonam turpitudinem, ne diceret: vos potius dæmonium habetis, rei autem retinens veritatem, quia niſi reuera dæmoniũ haberent, Dei filium non inhonorarent. Quo dicto ſtatim peruerſitas illorum cogitationibus occurrit, dicens: [Ego autem gloriam meam non quæro, eſt qui quærat & iudicet.] Exiſtimabant enim iniqui, quod ille eſſet ſui ſimilis .i. quod vanam quærens gloriam de ſeipſo teſtimoniũ perhiberet, & ea mente diceret: Quis ex vobis arguet me de peccato? & his ſimilia, qua & illi, quibus recte dicebat: Vos eſtis qui iuſtificatis vos corã hominibus, Deus aũt nouit corda veſtra, & huiuſmodi quam plurima. Talem quippe illum haberi cupientes, ſuperius dixerũt: Tu de teipſo teſtimoniũ perhibes, teſtimonium tuũ non eſt verum. At ille intantum nulli vnquam adulatus eſt, vt in ciuitate illorũ magna, & ampla, vel vnius noctis hoſpitiũ habuerit, ſed ſemper foris, & in Bethania maxime hoſpitatus ſit. Non enim quemadmodũ homines, mundi huius amatores gloriã ſuam quærentes, & in domibus regũ eſſe feſtinantes, omnibus adulantur, & idcirco recte mollibus veſtiti dicuntur, non (inquit) ita & ipſe fauorem illorũ optabat, vt ſibi ab eis quantocius regiæ ſalutationes acclamarentur, & diceretur: Viuat rex Chriſtus, & ſic ab hominibus vel per homines ſuper ſoliũ Dauidicum ſublimaretur. Quod ſi quippiam tale expectaret ab eis, non vtique ſic argueret eos in veritate, vt & pauloante non tacuerit, dicens: Vos ex patre diabolo eſtis. Veriſſime ergo ait: Ego

Marginalia: Qũo Chriſt᷒ eſt Samaritanus. — denominatiõis — Pſal. 120 — Lucæ 10 — Pſal. 101 — Honorare Deũ & inhonorare filiũ Dei cõtraria ſunt. — Pſal. 49. — Lucæ 16 — Mat. 11. — Lucæ 17 — Matt. 11.

Ego gloriam meam non quæro. Et protinus adiungit: Eſt qui quærat, & iudicet. Tuti ergo valde animi verba ſunt hæc. Quomodo enim gloriam Chriſti ſui, gloriam regni, gloriam ſacerdotij eius non quæreret & iudicaret? Quomodo hanc eius confidentiam non agnoſcebant? Iurauit enim Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam: Hoc de gloria regni eius dixit ſpiritus propheticus. Item de gloria ſacerdotij eius: Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum Melchiſedech. Erant ergo inimici veritatis, & cum patre ſuo, patre mendacij diabolo conſilium inſipiens ineant, quomodo quaſi rationabiliter conſilium Dei ſpernant in ſemetipſis, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos, & hoc modo impleant ſcripturam dicentem: Aſtiterunt reges terræ, & principes & conuenerunt in vnum aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius. Nam reuera qui iurauit (vt ſupra dictum eſt) rite prouidebit ſibi, ne iuramentum ſuum irritum ſit. Quæret enim & iudicabit gloriam Chriſti ſui, vt ſitis vos inimici Iudæi, quaſi tempeſtas tranſiens, ipſe autem quaſi fundamentum ſempiternum, videntibus cunctis & audientibus vniuerſis, ſententiamq; laudantibus, quia reos maieſtatis gloriæ ſui filij inuidos, Dominus cœlorum duplici contritione conterendos iudicabit vos, ipſo rege loquente ad vos in furore ſuo, & in interitu veſtro ridente ac dicente: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius: Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te, poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Sequitur: [Amen amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum.] In eo quo cœpit veritas ſermone perſeuerat, ſingulare vndecunq; conſtantiæ totius exemplar, primamq; propoſitionem laſſatis aduerſarijs eodem ſenſu, paucis tamen verbis demutatis, iterat. Supra namq; ſic propoſuerat: Si manſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos: Nunc vero inquit: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Profecto manere in ſermone, id eſt, ſermonē ſeruare, & mortem non videre in æternum, ipſa libertas eſt, de qua illic ſic dictum eſt: Et veritas liberabit vos. Hoc ergo in ſeipſo prædocuit, vt cum malorum peruerſitas creſcit, non ſolum frangi prædicatio non debet, ſed etiam augeri. Illud tamen prætereundum non eſt, quia cū prius ad ſecundam perſonam ſermonem dirigens dixerit: Si vos manſeritis in ſermone meo, &c. tertia nunc vti perſona maluit, dicens vniuerſaliter: Si quis ſermonē meum ſeruauerit. Nec enim decebat, vt eis, quibus iam dixerat: Vos ex patre diabolo eſtis, data iam ſententia de perditione illorum, conditionem iterum ingereret eiſdem vitæ & ſalutis. [Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognouimus quia dæmonium habes: Abraham mortuus eſt, & prophetæ, & tu dicis: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non guſtabit in æternum? Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt? Et Prophetæ mortui ſunt. Quem teipſum facis?] Vere ſtultis, quales maximè iſti ſunt, illud peccatum, cuius & ſerui ſunt, ita vt cum ſtudio contentionis aduerſus Dei ſapientiam dimicant, quæ ſint elementa exordij ſermonis Dei, nec dum ſe ſcire indicant. Vbinam cor ſuum dereliquerunt, & aures ſuas depoſuerūt, tam multa clamante ſcriptura, de morte peccatorum peſſima. Verbi gratia, dum dicit: Quia non infernus confitebitur tibi, neq; mors laudabit te, non expectabunt qui deſcendunt in lacum veritatem tuam: vel, quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? & his ſimilia. Nempe de hac morte vera, de hac morte mala dicebat veritas: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. At illi qui iam æternæ morti inhæſerant, & eandem mortem cui inhæſerant, non videbant, dum ſolam mortem carnis aſpicerent, in veritatis ſermone caligabant. Dixerunt ergo: Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Et vnde ò paruuli poſſeſſores ſtultitiæ, tantæ rei nacti eſtis notitiam? A maioribus (inquiunt) capimus argumentum, Abraham enim & Prophetæ mortui ſunt, qui & maiores quàm tu fuerunt, & ſermonem Dei meliorem, magiſq; tuo ſermone authenticum ſeruauerunt. Quem ergo teipſum facis? Quouſque tendis ſupra temetipſum, vel cuius ad menſuram magnificas teipſum, cuius menſuram nos omnes nouimus, videlicet quod ſis homo Galilæus, fabri filius? Talis vtiq; percunctatio dicentium, Quem teipſum facis, nimis iniurioſa eſt? Quis enim aliud ſeipſum facit, quàm eſt, niſi is, in quo veritas non eſt, mendax & mendacij pater, & omnis hypocrita & nequam, qui vtiq; ex parte eius eſt? Ita ergo dente putrido ſapientiam commordentes, & pede falſo veritati reſiſtentes quaſi ſint retuſi reſponſo audiamus & nos. [Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt pater qui glorificat me.] Ne hæc dicta vllam filij Dei impotentiam ſonare videantur, tanquam minus patre Deo filius Dei glorioſus ſit, hoc primo ſciendum eſt, quod nemo, niſi alinæ raptor gloriæ, ſeipſum glorificare æſtimandus ſit. Qui enim ſe iactat & dilatat, confidens in corde ſuo, exemplo illius, qui primus creatoris ſui communione contempta, ſibimet in corde ſuo loquens: Sedebo (inquit) in monte teſtamenti, in lateribus aquilonis, aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo: ille (inquam) qui iactando, & dilatando ſe hunc imitatur, glorificare ſeipſum dicendus eſt, eiq; recte dicitur: Quem

Pſal. 131
Pſal. 109
Luc. 19
Pſal. 2.
Graue iudiciū Iudæ.
Pro. 10.
Pſal. 2.
Nō ceſſandū à prædicatione propter malos.
Mortē non guſtabit in æternū.
Heb. 5.
Pſal. 30.
Eſa. 38.
Pſal. 6.
Pro. 18.
Eſa. 14.
Pro. 18.

Quem teipſum facis, quia ſtultus eſt, & iurgia concitat, dum ſupra ſemetipſum ſe extendit, ſocialem comparium charitatem deſerens, inferiorumq; charitatem faſtidiens. Ergo Dei filius non ſeipſum glorificat: nam econtra cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt æqualem eſſe ſe Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinẽ hominũ factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum, factus obediens patri vſq; ad mortẽ, mortem autem crucis. Igitur non, vt Arrius impie calumniatus eſt, impotẽtiam ſuã Dei filius teſtatur, cum dicit: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt, eſt pater meus qui glorificat me, ſed cõcordem cum patre exprimit charitatem, qua ſe non ſolum nunq̃ à patre diuiſit, ſicut calumniantur iſti dicentes: Quem teipſum facis? Sed potius paternæ obediens charitati, quod infra ſe erat. ſ. humanam naturam aſſumpſit. Dicat itaq;: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt, id eſt, quiſquis ſupra ſemetipſum tendit, ſicut vos de me calumniamini dicentes: Quem teipſum facis? gloria eius nihil eſt. Debemus enim concordem patris & filij charitatem nos imitari, qua & pater filium, & filius patrem glorificat, ipſo filio dicente: Pater clarifica filium tuum, vt & filius clarificet te, vt mutua charitate fiat in nobis quod ſcriptũ eſt: Honore inuicem præuenientes, & tũc gloria noſtra nonnihil eſt. Ea quæ protinus addit, cordi prudenti & auri doctrinam quærenti humilem ſatis de obiecta calumnia purgationem ſonant filij Dei, videlicet, q; non vanam quærendo gloriam, ſed certam ob cauſam de ſeipſo dicat hæc, & cætera huiuſmodi: Cum enim dixiſſet: Eſt pater qui glorificat me, ſtatim adiecit: [Quem vos dicitis, quia Deus noſter eſt, & non cognouiſtis eum. Ego autem noui eum. Et ſi dixero, quia non noui eum, ero ſimilis vobis mendax. Sed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo.] Quid igitur? Vtiq; quia dixit: Et ſi dixero, quia non noui eum, ero ſimilis vobis mendax, econtra ſubaudiendum eſt, quia ſi vos cognoueritis eum quem dicitis, quia Deus noſter eſt, eritis ſimiles mei veraces. Quid nũc potius eligendũ eſt? Quid niſi inſipiens conſilium dare audeat veritati & ſapientiæ Dei, vt vanæ gloriæ ſuſpiciones vitando, neget ſe ſcire Deum, vel ipſum eſſe patrem ſuum, & ſic fiat veritas mendacibus ſimilis mendax? Nonne multo melius & incomparabiliter dignius eſt, ferre ad tempus ſuſpitiones & criminationes falſas, & interea quod vidit & audiuit, hoc teſtari, donec aliquos eorum, qui dicunt ſe habere patrem Deum, & non cognouerunt eum, atq; ideo mendaces ſunt, faciat ſibi ſimiles veraces, ſcilicet, Deum confitentes pariter & cognoſcentes? Imo ſi iſti ſcire nolunt, nonne & ſic expectare ſatius eſt, donec omnis mundus ſciat gloriam eius quoniam eſt qui quærat & iudicet? Fruſtra namq; veritas in hunc * modum veniſſet, ſi ſeipſum negando mendacibus ſatisfeciſſet. Bene ergo quod mallet eligens: Sed ſcio (inquit) eum, & ſermonem eius ſeruo. Hic enim ſermo eius eſt, & hoc mandatum ille mihi dedit, vt non ſolum vſq; ad opprobria, ſed & vſq; ad mortem, teſtimonium veritati prædicando, quòd ipſe me miſerit ad hoc, quòd quiſquis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videat in æternum. Sequitur: [Abraham pater veſter exultauit, vt videret diem meum, & vidit, & gauiſus eſt.] Refutatio vanæ gloriæ conuitio, quo denotauerant eum aduerſarij dicentes: Quem teipſum facis? Nunc demum ad illud reſpõdet, quod cum indignatione non parua interrogauerant, dicentes: Nunquid tu maior es patre noſtro Abrahã qui mortuus eſt? Abraham (inquit) pater veſter exultauit, vt videret diem meum. Magna & mira ſententia, qua & magnum patris Abrahæ meritum & longe maius ſuæ magnitudinis prædicat teſtimonium. Quid enim eſt, quod ait: Exultauit vt videret diem meũ, niſi illud, quod & nos in eodem patre fidei noſtræ recte miramur, quia primus ad præceptum Dei longam & laborioſam ſuſtinuit peregrinationem, ſic non quaſi triſtitiam aut neceſſitatem, ſed vt veræ magnæ lætitiæ expectationem? Promiſerat enim illi Deus nullum habenti hæredẽ, imo (& quod maius eſt) ſterilem habenti vxorem, quod in ſemine eius benenedicerentur omnes gentes. Nec ſtatim accepit filium, per quem illud ſemen benedictionis quod eſt Chriſtus, ſperare poſſet, ſed prius exijt, neſcientes quo iret, & in terra aliena in caſulis habitando, demoratus eſt, non habens hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirens. Hoc ergo magnum quidem eſt patris Abrahæ meritum, quod hanc eius obedientiam Dei filius appellat exultationem, ſed longe maius eſt ſuiipſius teſtimonium, quòd diem ſuum fuiſſe teſtatur, eiuſdem exultationis præmium, dicendo: Exultauit vt videret diem meum. Et vidit (inquit) & gauiſus eſt. Tunc quippe diem Domini Abraham vidit, cum in figura ſummæ trinitatis angelos hoſpitio ſuſcepit. Quibus profecto ſuſceptis, ſic tribus quaſi vni locutus eſt, quia & ſi in perſonis numerus trinitatis, in natura vnitas diuinitatis eſt. Vidit ergo & gauiſus eſt. Quis autem penſare poteſt illud beati ſenis gaudium, quando accepit diutinæ exultationis ſuæ præmium, ſcilicet, filium, veracis Dei teſtimonium, poſteritatis initium, generis fundamentum, ſalutis argumentum, naſcituri Chriſti ſeminarium? Quis (inquam) niſi quem eadem fides animauit perſentiſcere poteſt gaudium amici Dei, quo dilatabatur anima eius, cum ſtaret familiariter cum illo ſub arbore, à cuius facie timide abſcondit ſe reus Adam ſub arbore, & cibis ſuis illum paſceret, quem ille per cibi rapinam offenderat, ſuamq; radicem vetus oliua reuireſcere conſpiceret ad proferendum fructum, qui tandem vetiti ligni morſus expiaret? Recte igitur hic filius Abrahæ maior q̃ Abrahã.

Abraham

Marginalia: Philip. 2 — Aequalis gloria patris & filij. — Ioha. 17. Rom. 12 — Non eſt tacenda veritas propter ſuſpitiones. — * mũdum — Gene. 17 — Gene. 12 Hebr. 13 — Vidit & gauiſus eſt. Gene. 18 — 3.: — Adæ & Abrahæ comparatio.

Abraham,inquit,pater veſter exultauit, vt videret diem meum,& vidit & gauiſus eſt. At illi
carnales filij Abrahæ, ſuos à carne oculos non ſubleuantes, & in eo ſolam carnis ætatē penſan
tes,verba hæc intelligere nolebāt. Verba enim oris eius,inquit Pſalmiſta,verba inquam iniuſti Pſal. 35.
huius Iudaici populi, iniquitas & dolus, & noluit intelligere, vt bene ageret. [Dixerunt ergo
Iudæi. Quinquaginta annos nondum habes,& Abraham vidiſti?] Non ignorabat veritas qc-
quid reſpondiſſet,vertendum eſſe in calumniam. Sic enim inſiſtebant aduerſarii, quomodo lu-
ctatores improbi,qui virum fortiſſimum,quia virtute deiicere nō poſſunt, fraude, vt in foueam
ruere faciant,circumueniunt. Sic enim iſti inſidioſi vrgebant, vt verbum elicerent, quod pro Eccl. 32.
blaſphemia condemnare poſſent. Attamen reſpondendum illis erat, vt totus mundus, illis
non audientibus,audiret non neglecta ſcriptura,quæ dicit: ne effundas ſermonem,vbi non eſt
auditus:cum non tam propter illos qui perſequebātur, quàm propter nos qui credituri eramus,
idem ſermo funderetur. [Dixit ergo Ieſus: Amen amen dico vobis,antequam Abraham fieret
ego ſum.] Inuſitata quidem,ſed propria ſecundum rem dictio eſt,ante Abraham ego ſum.
Ante enim præteriti temporis eſt, ſum præſentis. Et quia præteritum & futurum tempus di- In diui-
uinitas non habet,ſed præſens ſemper habet,non ait: ante Abraham ego fui,ſed ante Abraham nitate ſē
ego ſum. Vnde ad Moyſen dicitur: Ego ſum qui ſum,& dices filiis Iſrael,qui eſt,miſit me ad vos. per eſt p
Ante ergo vel poſt Abraham habuit, qui & accedere potuit per exhibitionem præſentiæ,& re ſens nō
cedere per curſum vitæ. Veritas vero ſemper eſſe habuit,quia ei quicquam, nec priori tempore quā præteritum
incipit,nec ſubſequenti terminabitur. Sed ſuſtinere iſta æternitatis verba mentes infidelium nō aut futu
valuerunt,imo noluerunt,ſicut de hoc maxime iniuſto & inſipiente populo ſcriptum eſt, & iam rum.
ſupra dictum eſt, quia noluit intelligere vt bene ageret. [Tulerunt ergo lapides vt iacerent in Exod. 3.
eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo.] Finis atq; principium certaminis huius idē Pſal. 35.
eſt. Principium quippe eſt locus ille vbi ſic ſcriptum eſt: Dixit ergo eis iterum Ieſus: Ego vado
& quæretis me,& in peccato veſtro moriemini. Sic nanq; ante hæc Euangeliſta ſuperiora termi-
nauerat: Et nemo apprehendit eum,quia nondum venerat hora eius. Eſt ergo principium a-
liud quod ſequitur: dixit ergo eis iterum Ieſus, &c. At vero illic ait dominus Ieſus: Si ergo non
credideritis,quia ego ſum,moriemini in peccatis veſtris. Dixerunt ergo Iudæi: Tu quis es? Re-
ſpondit Ieſus: Principium qui & loquor vobis. Nunc verò ait: Amen amen dico vobis, anteq̃
Abraham fieret,ego ſum. Igitur finis initio conueniens redditus eſt. Non enim diſcrepant, ſed
alterutrum cōfirmant hæc,principium ego ſum:& antequam Abradam fieret,ego ſum. Item
quod illic verbis cōminatus eſt,dicens:quæretis me,& quo ego vado,vos nō poteſtis venire,ſi e-
nim non credideritis,quia ego ſum,moriemini in peccatis veſtris, hoc ipſum factis hic expreſſit,
dum tollentibus illis lapides,vt iacerent in eum, pro eo quia dixerat,antequam Abraham fie-
ret,ego ſum,abſcondit ſe,& exiuit de templo. Quid enim eſt,quòd Iudæi nunc vſq; longe ſunt Ieſus ab
à ſalute, niſi quia Ieſus, id eſt, ſaluator, illis abſcondit ſe? Et quid eſt,quòd ciuitas & templum ſcōdit ſe
ſuper oculos,imo & ſuper cadauera illorum cecidit,exterminātibus Romanis, & quæcunq; illic & exiuit
Deo patrum ſuorum offerre vel celebrare conſueuerant, holocauſta arietum, & adeps pinguiū, de tem-
& ſanguis vitulorum & agnorum & hircorum,neomeniæ & ſabbata, & aliæ feſtiuitates eorum, plo.
quaſi ſtercus ſuper vultus illorum proiectæ ſunt,Deo proteſtante ac dicente,iniqui ſunt cœtus
veſtri,Calēdas veſtras & ſolennitates veſtras odiuit anima mea,facta ſunt mihi moleſta? Quid, Eſa. 1.
inquam, hoc eſt, niſi quia Ieſus abſconditus exiuit de templo,dicens: Ecce relinquetur domus
veſtra deſerta: vel iuxta Prophetam quoq; dicens: Reliqui domum meam,dimiſi hæreditatem
meam,facta eſt habitatio mea,quaſi ſpelunca Hyænæ? Igitur Dominus & magiſter, qui in hac Mat. 23.
eadem cauſa dixerat, ſi vos manſeritis in ſermone meo,vere diſcipuli mei eritis,recte prior iſte
(vt dignum eſt) in eodem ſermone ſuo certo gradu inconcuſſus permanet: vnum idemq; tam Hiere. 12.
fortiter quam ſuauiter,à principio vſq; in finem, inter occurſantes aduerſarios retinens,& ſicut 1. Cor. 1.
Apoſtolus ait:quia quod infirmum eſt Dei,fortius eſt hominibus: in eo quoque,quod quaſi in-
firmus ſe abſcondit & exiuit, victoriæ totius perfectionem expreſſit: quia non tam à lapidibus,
quàm à lapideis Iudæorum cordibus fugit. Nunc ab iſtis abſconditus,& (vt prædictum eſt, de
templo egreſſus, quid deinde fecerit,quomodo rerum,quas nunc luce clarius conſpicimus, præ CAP.
figurationem proſecutus ſit, attendamus. Sequitur: [Et præteriens, vidit hominem cæcum à IX.
natiuitate.] Lux vera Chriſtus,qui & hoc ſuperius dixit, ego ſum lux mundi,qui ſequitur me,
non ambulat in tenebris,ſed habebit lumen vitæ,lux vera,inquam,quæ illuminat omnem ho-
minē venientem in hunc mundum, quòd à Iudæis oculos ſuos claudentibus ad gentes tranſie-
rit,eaſq; illuminauerit,manifeſtum eſt. Earum vtique, ſcilicet gentium cæcitatem originalē,
homo iſte à natiuitate cæcus ſignificat. Nempe etſi omne genus humanum à natiuitate cæcum,
id eſt,à primis parentibus per originale peccatum diuinitatis viſione fraudatum eſt,maxime ta-
men gentium populus, qui iuxta Prophetam ambulabat in tenebris cæcus erat, quia videli-
cet,non vt Iudæis,ita & gentibus, patriarcharum prophetarumq; lucernas,lux mundi Chriſtus Eſaiæ 9. Iohan. 9
ante ſe præmiſerat. Vnde & ſtatim poſt finē lectionis huius,quid abſcondendo ſe vel de templo

excundo intenderit, exprimens: in iudicium ego, inquit, veni in hunc mundū, vt & qui non vi-
dent, videant: & qui vident cæci fiant. Ergo cæcum quidem erat ante huius lucis aduentum to-
Ephe. 2. tum genus humanum, abſq; diſtinctione Iudæi & Græci, teſtante Apoſtolo, qui dicit: Eramus &
nos natura filii iræ ſicut & cæteri: veruntamen in comparatione gentium, quæ neq; legis, neque
prophetarum illuſtrationem acceperant, neq; vllam Dei notitiam habebant. Iudæi ſeſe viden-
tes eſſe putabant, ſicut item poſt finem lectionis huius Dominus dicentibus phariſæis, nunquid
& nos cæci ſumus, ſi cæci eſſetis, inquit, non haberetis peccatum, nunc aūt quia dicitis, quia vide-
Ieſus Iu- mus, peccatum veſtrum manet. Igitur quod à Iudæis ſe abſconſurus, & oculos gentium eſſet
dæis ab- illuminaturus Dominus noſter, pulchro ſatis pręſignauit myſterio, dum abſcondens ſe exiuit de
ſcōdit⁹ templo, & præteriens vidit hominem cæcum à natiuitate, & illuminauit. Proinde quacunq; ex
gētes il- gente quiſquis Chriſti prædicationem recipit, & euangelio eius cunctas Iudæorum cærimonias
lumina- poſtponit, & pro illo velut ſtercora arbitratur, ſicut ait Apoſtolus: ille eſt qui foris extra templū
uit. Philip. 3 Iudæorum, à quibus lux mundi ſe abſcondit, illuminatur: vt Deum, cuius viſionē in Adam per-
didit, videre mereatur. Sed iam ipſum illuminationis ordinem myſticum proſequamur. Præ-
teriens, inquit, vidit hominem cæcum à natiuitate. Vere præteriens vidit, nam illos qui ſe vide-
re iactabant prætergreſſus, & obtento velamine ſuper corda eorum, ne videretur obſconditus,
venit ad nos, vt videremus eum qui cæci eramus. [Et interrogauerunt eum diſcipuli ſui: Rabbi,
quis peccauit, hic aut parentes eius, quòd cæcus natus eſt?] Non otioſe hoc interrogant diſci-
puli Saluatoris, nam reuera parentum culpa vitioſi fœtus interdum ſolent procreari, verbi gra-
tia: Per ſingulos menſes grauia atq; torpentia mulierum corpora, immundi ſanguinis effuſione
releuantur. Quo tempore ſi vir coierit cum muliere, dicuntur concepti fœtus vitiū ſeminis tra-
here, ita vt leproſi & elephantiaci ex hac conceptione naſcātur, & fœda in vtroq; ſexu corpora,
Ezec. 18 prauitate vel enormitate membrorum, ſanies corrupta degeneret. Vnde propheta Ezechiel in
deſcriptione iuſti viri, cum inter cætera dixiſſet, & vxorem proximi ſui non violauerit, addidit
Nemo (inquiens) & ad mulierem menſtruatā non acceſſerit. [Reſpondit Ieſus: Neq; hic peccauit, neque
iudican- parentes eius, ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo.] Quantum ad literalem ſenſum ſua Domi
dus pro- nus noſter grauitate leuitatem noſtram compeſcit, ne quoties cum huiuſmodi priuatione mem-
pter vi- brorumq; aliqua diminutione ſiue deformitate natos aliquos conſpicimus, noſtram in illis car-
tium na- nem deſpiciamus, temerarium iactantes iudicium, quod vel propter ſuam, vel propter parentū
tiuitatis proprioꝝ culpam hoc euenerit: ſed cunctos venerantes, miniſtremus illis, tanq̄ reuera mem-
bris Chriſti, qui dicturus eſt nobis, quàm diu vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, & recorde
Matt. 25 mur in talibus ſolere manifeſtari opera Dei, per gratiam curationum, ſed ædificationem eccleſię
Chriſti. Quantum autem ad myſticum intellectum, peccauerunt quidem primi parentes, vt cæ
cum naſceretur genus humanum, verum vt Iudaico populo per iuſtitiam creatoris illuſtrato, in
cæcitate ignorantiæ gentilitas relinqueretur, non peccauit ipſa gentilitas, neq; parentes eius. Si
enim propter peccata ſua, vel parentum ſuorum gentilitatē in tenebris relictam dicat quis, con-
ſequitur, vt Iudaicum populum vel parentes eius dicat pro ſuis electos fuiſſe meritis. Sed contra
Rom. 9. dicit Paulus, his verbis loquens de patribus, non ſolum autem illi, ſed Rebecca ex vno concubi-
tu habens Iſaac patris noſtri. Cum enim nati nōdum fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali,
vt ſecundum electionem, propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt
Gen. 25 ei, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptum eſt: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Ad ipſós
Malac. 1 autem filios dicit Moyſes in Deuter. Scito igitur, quòd non propter iuſtitias tuas Dominus deus
Deut. 9. tuus dederit tibi terram hanc optimam in poſſeſsionem, cum duriſſimæ ceruicis ſis populus. Me
mento, & ne obliuiſcaris, quomodo ad iracundiam prouocaueris Dominum deum tuum, &c.
Igitur neq; gentilium populus, plus peccauit, neque parentes eius, vt cæcus naſceretur: ſed cum
omnes tam Iudæi, q̄ gentiles eſſent ex vna præuaricationis maſſa, patres Iudæorum nullis præ-
cedentibus meritis per gratiam electi, patres gentilium, vel ipſi gentiles per iuſtitiam vſq; ad tē-
pus ſuum fuere neglecti, vt in illis tempore ſuo mirabilius manifeſtarentur opera Dei. Et proti-
nus ſubiungitur. [Me oportet operari opera patris mei, donec dies eſt. Venit nox, in qua nemo
poteſt operari. Quamdiu ſum in mundo, lux ſum mundi.] Vt ſciatis (inquit) quæ nam propter
opera Dei in ſe manifeſtanda, homo iſte cæcus natus ſit, ecce dico vobis: Opera patris mei, id eſt,
opera illa, propter quæ pater meus me miſit, oportet me operari, donec dies eſt, id eſt, donec pr̨e
ſens ſeculum voluitur, quo conſummato, ſequitur nox, in qua nemo poteſt operari. Vnde au
tem præſentis ſeculi tempus dies dicitur? videlicet ex eo quod & alibi dicit: ecce ego vobiſcum
Matth. ult. ſum, vſque ad conſummationem ſeculi. Et nunc ait: quàm diu ſum in mundo, ſum lux mundi.
Si enim Chriſtus, quàm diu in mundo eſt, lux mundi eſt: eſt autem in mundo vſq; ad conſumma
tionem ſeculi, profecto vſq; ad finem ſeculi dies, id eſt, aptum operari tempus eſt: Econtra quod
conſummationi ſeculi ſuccedet, nox erit, id eſt, tempus nulli aptum operationi. Vnde Eccleſia-
Eccle. 9. ſtes dicit: Quodcunq; poteſt manus tua facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec
ſapiētia, nec ſcientia eſt apud inferos quo tu properas. Ergo quod ait, donec dies eſt. Venit nox,

in qua

in qua nemo poteſt operari, idem eſt ac ſi dixiſſet, vſq; ad finem ſeculi, cui ſuccedit tempus, in quo nemo poteſt operari, ſed recipere quod operatus eſt. Hoc enim tempus operationis, illud receptionis eſt. Reddet quippe tunc Dominus vnicuiq; ſecũdum opera eius. Quænam autem ſunt opera quæ toto die iſto operatur filius Dei? Illa vtiq; quæ intendens per viſcera miſericordiæ ſuæ Deus noſter viſitauit nos oriens ex alto, ſcilicet illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedebant, ſaluos eos facere (vt ait Apoſtolus) per lauacrũ regenerationis, & innouationis ſpiritus ſancti. Illa inquam operatur Dei filius, donec eſt dies, & tam diu operando, quàm diu eſt in mundo, lux eſt mundi. Operari namq; nõ deſinit per illorum miniſterium, quos operis ſui vicarios conſtituit, ſcilicet per Apoſtolos vel apoſtolicos viros cunctosq; prædicatores verbi Dei, quibus & dicit: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Pſal. 61. Lucæ 1. Tit. 3. Matth. vlt.

Igitur venerabilis, & memoria dignus ille quondam cæcus, qui neque ipſe peccauit, neq; parentes eius vt cæcus naſceretur, ſed idcirco per Dei prouidentiam ſic natus eſt, vt opera patris, quæ oportebat filium Dei per totum diem, id eſt, per totum tempus præſentis ſeculi operari, in illo manifeſtarentur, id eſt, vt ex qualitate exterioris illuminationis eius, interior animarum noſtrarum illuminatio nobis fidelius commendaretur. Non enim ſolo, quod facere poterat, imperio lux mundi cæcum hunc illuminauit, Verbi gratia, vt diceret: Reſpice, fides tua te ſaluum fecit. Sed quid? [Hæc cum dixiſſet, expuens in terrã, liniuit ſuper oculos eius, & dixit ei: Vade & laua in natatoria Syloe, quod interpretatur miſſus.] Notandum in primis, quòd non, vt ille Barchimæus, ita & iſte cæcus ſedens ſecus viam, aut mendicãs à Domino inuenitur, neq; hoc ſæpe dicta lux mundi expectauit, vt clamaret tale quid, vt ille dicens: Miſerere mei Domine fili Dauid, ſed vltro natura indigenti ſe accommodauit, & gratuito beneficio tacenti ſubuenit. Nam hoc etiam ad manifeſtanda opera Dei pertinuit, quia videlicet non expectauit opifex noſtræ illuminationis, donec notitiæ ſuæ claritatem in noſtris ſuſpiraremus tenebris, qui tenebras ipſas lucem eſſe putabamus, imo nec vllam lucis & tenebrarum diſcretionem habebamus, ſed vltro proſpexit, gratuito vidit, gratis verbum ſuum carnem factum, notum fecit nobis, & ex illo cordis noſtri oculos liniuit. Quid enim aliud nobis manifeſtatur in illo cæco, per illud quòd expuens Dominus Ieſus in terrã, lutum fecit ex ſputo, & liniuit eius oculos, niſi hoc ſpectabile & gratioſum opus diuinæ gratiæ, quòd verbum ſuum puluereæ naturæ hominis vnitum, nobis gentibus prædicari voluit? Tunc quippe quaſi ſaliuæ puluis admiſſus eſt, & vnum duabus ex rebus lutum factum eſt, quando verbum vel ſapientia, quæ dicit: Ego ex ore altiſſimi prodiui, carnem noſtram aſſumpſit, cui dictum eſt: Puluis es, & in puluerem reuerteris, & ei, quæ omni vento diaboli tanquam puluis efferebatur, & diſpergebatur, gratuita dignatione in virginis vtero ſeſe coniunxit, vt naturam leuem & inſtabilem ſuper antiquæ dignitatis grauitatem ſtatumq; repararet. Quod magnum pietatis ſacramentum cum gentibus prædicatur, reuera cæci nati oculi ſuauiſſime liniuntur, quia dociles mentes hoc quàm maxime delectat, quòd pro ſalute hominum tantum ſe humiliauit æterna Dei virtus & ſapientia. Itaque ſuauiſſime cæci nati liniuntur oculi luto, quod ex ſputo Dominus fecit, quando excelſi quondam noſtræ generationis oculi, & palpebræ in alta ſubrectæ, humilem ſuſcipiunt fidem incarnationis filii Dei, & tali humilitatis antidoto curatur ſuperbia oculorum, quia dum inornate aperiri vellent, dicente diabolo: Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum, econtra magis obtenebrati ſunt. Verum vbi cæcis oculis hoc lutum illitum, id eſt, incarnatio filii Dei prædicata & credita eſt, non ſtatim eodem, quamuis credulo auditu cæcus illuminatus, & viſione Dei, quam in Adam perdidit, factus eſt dignus, niſi ad fontem lauacri cathecuminus accedens baptizetur in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. Aliter quippe lumen oculorum noſtrorum, ſpiritum ſanctum nemo noſtrum accepiſſet in remiſſionem peccatorum. Bene ergo cæcus ille in quo manifeſtabantur hæc opera Dei, non ſtatim vidit, vbi Dominus oculos eius liniuit: Sed vade inquit & laua in natatoria Syloe, quod interpretatur miſſus. Non enim dictum eſt tantum: Qui crediderit ſaluus erit, ſed: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Oportet quippe filium tenebrarum quadam ſimitudine mortis & reſurrectionis eius, in quem credidit alterari, & filium lucis fieri, quod agitur in baptiſmo Chriſti actu viſibili, ſed virtute inuiſibili, teſtante Apoſtolo qui ait: Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti cum ipſo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Recte igitur cæcus illitis oculis non ſtatim videt, ſed ad natatoriã iubetur ire vt lauet, quia videlicet ex eo quòd cathecuminus, id eſt, auditor verbi Dei quiſpiam eſt, regnum cœlorum intrare meretur, niſi ex aqua & ſpiritu ſancto fuerit renatus. Lucæ 18. Mar. 10. Luc. 18. Myſterium Iud. Eccl. 24. Gene. 3. 1. Tim. 3. Gene. 3. Marci. vlti. Rom. 6.

Sane quod interpretatur miſſus, non ipſe Dominus ad cæcum loquendo, ſed hic Euangeliſta de ſuo interpoſuit, certi cauſa myſterii, videlicet vt intelligas per hanc natatoriam non aliud quàm baptiſmi aquam debere accipi, quæ reuera natatoria eſt eius, quem pater miſit, ſcilicet, filii, vel certe ſpiritus ſancti, qui cum ipſe vera ſit remiſſio peccatorum, eius vtiq; gratia inuiſibilis, tota eſt lauacri vtilitas viſibilis. Nam & ipſe recte intelligitur per nomen Syloe, quod eſt Iohan. 3

miſſus. Etenim ipſe quoq; miſſus eſt, iuxta illud: Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet
Iohã. 14 Luc. 24. pater in nomine meo, & alibi: Quem ego, inquit, mittam vobis à patre. Eſt autem Syloa fons,
Syloa fons in radicib⁹ Sion. in radicibus montis Sion prorumpẽs, qui alternante quidem aquarum acceſſu in meridiem fluit, id eſt, non iugibus aquis, ſed incertis horis diebusq; ebullit, & per terrarum concaua & antra ſaxi duriſſimi cum magno ſonitu venire conſueuit. Cuius naturæ omnes effectus ſi quis accipere velit myſtice, profecto intelliget quod non fruſtra magis per hunc fontem Dominus noſter aquam baptiſmi ſignificare voluerit. [Abiit ergo & lauit, & venit videns.] Ne vacare hanc putes coniunctionem completiuam ſic poſitam: Abiit ergo, cæci huius fides ſubaudienda eſt: Vade inquit Dominus ad natatoriam Syloe, & laua. Habebat autem ille fidem, quæ ipſum ſaluum faceret, ſicut & ille, cui Dominus idem lumen poſtulanti: Reſpice, inquit, fides tua te ſaluum fecit.
Lucæ 18
Abiit ergo & lauit, & venit videns. Hæc igitur illa eſt operum Dei manifeſtatio, quam intendẽs figulus ipſæ naturæ noſtræ opifex, cum neq; hic peccaſſet, neq; parentes eius, voluit tamen valde vtiliter imperfectum educere vaſculum, vt cęcus homo naſceretur. Aeſtimari quippe non valet, quantum pulchritudinis, quantumq; vtilitatis habeat hæc talis huius illuminatio cæci, cum omnes nos ſecundum hanc imaginem exterioris illuminationis intus ſumus illuminati, ſpeculemur ea quæ circa nos ſunt acta opera Dei, & quia in ſemetipſis comprehendere ea non poſſumus, per hanc ſimilitudinem nobis manifeſtantur, quæ ille in nobis operatus ſit. [Itaq; vicini, & qui nouerant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic eſt qui ſedebat & mendicabat?] Et ipſa hæc illuminatio cæci exterior, in qua (vt prædictum eſt) quadam ſimilitudine manifeſtantur opera Dei, quæ filium eius oportet operari, donec dies eſt: ipſa inquam illuminatio, magnum & manifeſtatione dignum patris opus eſt. Itaq; volente ipſo qui gloriam filii ſui quærebat, ſicut idem filius paulo ante teſtatus eſt: Ego inquiens gloriam meam non quæro, eſt qui quærat & iudicet, vicini eius, & qui nouerant eum prius, claritatem huius miraculi ventilauerũt, tantamq; flammam excitauerunt, vt ad deuorandos zelantes eius hoſtes phariſæos perueniret. Non ſolum inquit vicini, ſed & qui nouerant eum prius. Multi quippe nouerunt eum. Vnde? Quia mendicus erat inquit: Duabus ex cauſis notus erat, mendicus erat, quia videlicet & cæcus natus eſt, & publice mendicabat, & ſic nota perſona miraculum latere non ſinebat. Et dicebant

Myſteriũ illuminationis.

Cæcus ille Chriſto gra. [?] & primus, qui propter eum paſſus eſt, multa.

inquit: Nonne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? [Alii autem dicebant, quia hic eſt, alii autem, nequaquam, ſed ſimilis eſt eius. Ille verò dicebat, quia ego ſum.] Mente & corpore illuminatus, qualem poteſt illuminatori ſuo rependit gratiam, eligens magis inuidiam cum illo ſuſtinere, quàm ingrato ſilentio laudi & gloriæ Dei damnum inferre. Cuius dicta ſiue reſpõſa merito hic, vt vere fidus notarius, primum mente memori, deinde & calamo excipere curauit, quia videlicet primus omnium mortalium pro Chriſto quæſtionibus pulſatus, & perſecutionem paſſus eſt, & ſic ad omnia reſpondit, quomodo magnus ille cæcus per totum orbem diffuſus, hodieq; in cõciliis & ſynagogis reſpondens, illuminatoris ſui gratiam confitetur, fortis in laboribus, victor in perſecutionibus, opportune volentibus, importune nolentibus prædicans & conteſtans illud magnæ pietatis ſacramentum, quod myſtice ſub iſtis cæci huius verbis continetur, lutum fecit ex ſputo Dominus, & liniuit oculos meos, & abii, & laui, & vidi, & credidi Deo. Alii inquit dicebant, quia hic eſt: alii autem, nequaquam, ſed ſimilis eius eſt. Sic poterat ſplendor tantæ gloriæ Dei obſcurari, & frigidior ad certam notitiam peruenire fama tanti miraculi. Sed huius veritatis arbiter, & ſuæ perſonæ conſcius & teſtis, iſte iam non cæcus, ſed oculos habens & videns, dubios eſſe nõ ſinit, dicẽs: quia ego ſum. [Dixerũt ergo ei: Quomodo ergo aperti ſunt tibi oculi?] Ac ſi dicerent: Ille qui ſedebat & mendicabat, cæcus erat. Tu autem de illo cæco nobis quærentibus, dicis: quia ego ſum. Quomodo ergo aperti ſunt oculi? [Reſpondit: Ille homo qui dicitur Ieſus, lutum fecit ex ſputo, & liniuit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriam Syloe, & laua. Et abii & laui, & * vidi.] Dicat nunc omnis mundus redemptus, mundus diu cæcus, tãdemq;

video.

Cõfeſſio fidelium ſup hoc luto.

illuminatus aduerſus mundum damnatum, & perſeueranter cæcum: dicat inquam: Lutum fecit ex ſputo Dominus, liniuit oculos meos, & abii, & laui, & vidi, & credidi Deo; & hoc tanto canore concrepet, vt cœlum ſupra, & tellus reſultet infra. Et ſi pax eccleſiarum cantantes iuuat, paſcatur chorus ille, & delectetur gratioſis cantibus ſuis, & ſi bellum perſecutionis inquietat, multo magis inter omnium genera mortium declamando teſtatur, hoc tam pium, tamq; iucundum illuminatoris ſui beneficium. Sed contra hæc omnes, qui ex patre diabolo ſunt, & propterea non poſſunt audire ſermonem hunc, iniiciunt manus ſuas, & perſequuntur omnem videntem & glorificantem Deum, tradentes in conciliis & ſynagogis, trahentes ad reges & præſides propter Chriſtum. De qualibus & ſubditur: [Et dixerunt ei: Vbi eſt ille? Ait: Neſcio. Adducunt eum ad Phariſæos, qui cæcus fuerat.] Hoc vtique illuminati deplorant oculi, quia quamuis per fidem videant, nec dum tamen per ſpeciem vident illuminatorem ſuum, & inſultantibus ſibi aduerſariis nequeunt videre vel oſtendere præſentiam Chriſti. Vnde & in Pſalmo, vox illa cuiuſq; fidelis animæ eſt: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus. Veruntamen non omnino neſcimus vbi ſit:

Matt. 10 Lucæ 21

1. Cor. 13 Pſal. 41.

ſcimus enim quia cœlos aſcendit : ſed neſcimus quomodo ſit, vel quale habeat iudicium de no-
biſipſis. Hæc eum dicentem adducunt,inquit, ad phariſæos. Quid cauſæ inuenerant in homine
iſto,vt eum tam cito ad iudices vel ad ſynagogam traherent? In quo themate cauſæ huius litem
conſtituere habebant? Sequitur. [Erat autem ſabbatum,quando lutum fecit Ieſus,& aperuit o-
culos eius.] Optata reſpiratione recreati ſunt laſſi venatores, capream hynnulumq; ceruorum
pertinaciter agentes,& eum quem pauloante dicentem:quis ex vobis arguet me de peccato,tan
quam in excelſa rupe ſtantem, attingere non poterant,nunc ſeſe aſſecutos eſſe putabant, dictu-
ri:nos ſcimus,quia hic homo peccator eſt,& non eſt hic à Deo,quia ſabbatum non cuſtodit : quia
videlicet ſabbatum erat,quando lutũ fecit,& oculos cæci aperuit. [Iterum ergo interrogabant
eum quomodo vidiſſet.] Quoniam(inquiunt)lutum fecit Ieſus,& liniuit oculos eius:erat autem
ſabbatum quando fecit hoc·ergo vt audirent turbæ,& ſcirent populi ex ore ipſius cæci,hunc ho
minem eſſe tranſgreſſorem legis,eo quod ſabbatum non cuſtodiſſet,iterum interrogabant eum
qui cæcus fuerat,quomodo vidiſſet, cum hoc ab eis qui illum adducebant, iam ſibi indicatum
fuiſſet. [Ille autem dixit eis,lutum poſuit mihi ſuper oculos,& laui & video.] Approbatio faci-
lis,& nullis *exorta quæſtionibus,vna & ſimplici reſponſione perficitur:quam vt volunt,acci- *extorta*
piant aduerſarii,nam hic teſtis,certus de innocentia illuminatoris ſui,non erubeſcit id quod fa-
ctum eſt confiteri.Etenim ſecretum quidem regis abſcondere bonum eſt,opera autem Dei enar- *Tob.12.*
rare honorificum eſt.[Dicebant ergo ex phariſæis quidam:Non eſt hic homo à Deo, qui ſabba
tum non cuſtodit.] O ſerui peccati,ambulantes in equis ſuperbiæ,liberosq; pedites,imo & libe-
ratricem illorum veritatem,mendaci atq; incontinenti ore iudicantes, facitote vos in prima vel *Illuminare cæcum, nõ eſt opus ſeruile.*
ſecunda ſabbati opus huic ſimile,vt aperiantur cæcorum oculi.Verum hoc facere non poteſtis,
nec aliquis quicunq; veſtri ſimilis eſt ſeruus peccati. Igitur cæcorum oculos aperire opus ſeruile
non eſt.Lex autem ſcripta de ſabbato,non qualecunq; opus, ſed opus,inquit, ſeruile non facie-
tis in eo.Quid igitur ò ſerui peccati iudicare audetis opus libertatis? Nunquid ab inferioribus *Leuit.23 Rom.6.*
ſuperiora fas eſt iudicare? Nunquid opus Dei,æque vt opus ſeruile,dierum vel hominum lege
conſtringitur? Omne namq; opus trifariã diuiditur: Aliud opus Dei eſt, cuius fructus vita æter
na:aliud opus peccati, cuius finis mors:aliud opus mercenarii,cuius retributio quotidianum ſti
pendium eſt. Opus peccati & opus mercenarii,recte vtrunq; ſeruile opus dicitur. Verum alterũ
eorum,id eſt,opus mercenarii die ſacrato (quale tunc erat ſabbatum,nunc autem prima ſabbati
propter Chriſti reſurrectionem) non licet fieri:alterum nunquam debet fieri,id eſt opus peccati. *1.Cor.9*

Huius autem contrarium,id eſt,opus Dei,nullo vnquam tempore vel die debet omitti: Beati *Pſal.105*
enim,qui cuſtodiunt iudicium,& faciunt iuſtitiam in omni tempore. Quod à patribus vel inſtru
mentis eiuſdem operis probabile eſt : Operis namq; Dei inſtrumenta, ſunt ipſius dona , ſcilicet *1.Cor.12*
ſermo ſapientiæ vel ſcientiæ , prophetia , genera linguarum, gratia curationum , & his ſimilia.
Hæc autem profecto nulli ſunt legi ſubiecta:quippe quia nec in arbitrio ſunt hominum,quo tem
pore vel die deſurſum deſcendant à patre luminum. Proinde à ſeruili quidem opere peccati *Iacob.1.*
ſemper vacandum:ab opere autem Dei nunquam vacãdum eſt. Ab eo verò quod medium eſt,
id eſt,ab opere mercenarii,ſtatutis diebus ceſſandum eſt, non tam propter aliquod magnum ſa
cramentum,quam propter ſerui vel ancillæ refrigerium. Dicente Deo per Moyſen:Sex diebus *Exo.23.*
operaberis,ſeptimo die ceſſabis,vt acquieſcat bos & aſinus tuus,vt refrigeretur filius ancillę tuę
& aduena. Cumq; ab hoc opere ſeruili ceſſatur, ab opere Dei nullatenus vacare conceditur:
quia videlicet, nec ſabbato,ſi rite perſpicias, ab opere ſuo vacauit Deus. Sic enim ſcriptum eſt:
Compleuitq; Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat. Arctabimus igitur Iudæos,qui de otio
ſabbati gloriantur,quod iam tunc in principio ſabbatum diſſolutum ſit, dum Deus operatur *Gene.2.*
in ſabbato,complens opera ſua in eo,& benedicens ipſi diei. Quid autem niſi completio eſt ope
ris Dei, quod hic homo cæcum à natiuitate illuminauit? Imperfectum quippe opus erat, dum
naſceretur homo cæcus, videlicet ſubtracto ſibi vno de quinq; ſenſibus corporis,quibus non ſo-
lus homo,ſed & cætera animalia naturaliter funguntur. Tibi igitur in multitudine virtutis
tuæ mentiuntur inimici tui,Chriſte fili Dei dicentes:non eſt hic homo à Deo, qui ſabbatum non
cuſtodit:quia videlicet,dum in ſabbato comples opus imperfecti,id eſt, à natiuitate cæci homi-
nis:ſi quoq; teſtaris te à Deo eſſe,& filium eius eſſe,qui ſicut prædictum eſt, die ſeptimo opus ſuũ *Pſal.65.*
compleuit. Mentiuntur inquam, & vſq; hodie in mendacio perſeuerant, odientes te, id eſt, non
ignorantes,ſed ſcientes & inuidentes multitudini virtutis tuæ:nos autem gentes benedicimus te *Ibidem.*
Deum noſtrum, dicentes cum propheticæ vocis firmitate : omnis terra adoret te & pſallat tibi,
pſalmum dicat nomini tuo altiſſime, quia videlicet omnis terra illuminata eſt ab ipſa, in qua
mentiuntur tibi inimici tui,multitudine virtutis tuæ. Sequitur : [Alii dicebant,Quomodo po-
teſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos.] Quomodo, inquiunt, homo
peccator,homo tantæ infelicitatis,vt recte de illo dici queat, quod à Deo non ſit, poteſt hæc ſi-
gna facere,id eſt, opera quæ non niſi Deus fecit aut facere nouit, quomodo poteſt complere vel
meliorare? Iſtis, peſſimum non habentibus inuidiæ tormentum, vacabat vtrunq; verum li-

brare

brare iudicium. Multo magis enim,& incomparabiliter amplius ſibi repugnant, à Deo nō eſſe, & illa quæ ſine dubio deus incepit opera perficere:q̃ à Deo eſſe,& in ſabbato ſalutis opus facere. Quanquam omnino non repugnet, ſed reuera conſequens ſit,vt is qui à deo eſt omni tempore

Sciſma erat inter eos. faciat opus Dei. Nec verò ab re dictum eſt,& ſciſma erat inter eos,quia videlicet cum accuſantium ſumma eſſet intentio, quatenus in vnam ſententiam declinantes, vniuerſi conclamarent, hunc hominem non eſſe à Deo: non parum moleſte accipiebant,alios econtrario dicere:quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere. [Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos?] Hoc vtique non quilibet, ſed illi dicunt, quorum eſt illa vana demonſtratio, non eſt hic homo à Deo. Nitebantur illum in conſortium ſuæ trahere blaſphemiæ,& infirmitatem ſuæ cauſæ, linguæ eius baculo ſuſtentare, multum ſibi illo ſciſmate valere arbitrantes ad deteſtationem eius quē oderant, ſi de illo nec ipſe boni aliquid ſentiret,qui tantum ab eo

Peruerſitas Iudæorum. Galat. 3 commodum percepiſſet. Qua peruerſitate ſua nihil hodieq; magis quàm illuminatos per Chriſti fidem cordis noſtri oculos rurſus excæcare cuperent, ſicut & Galatas pene excæcauerant, quibus Apoſtolus dicit: O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinauit veritati non credere? Sic ſtulti eſtis, vt cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini. Ita ergo cæci videntem faſcinare volentes, dicebant: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? [Ille autem dixit: quia propheta eſt.] Minus quidem dixit quàm eſt: quia videlicet Chriſtus Ieſus illuminator omnium gentium,non ſolum propheta: ſed Deus quoq; & dominus prophetarum eſt. At ille rudis viſor veritatis adhuc erat. Veruntamen ad percunctationem talium hominum, qui non quærunt vt

Qſtio Iudæis reſpondendū eſt. videant,ſed vt videntes videre prohibeant,aduerſus iſtos inquam (qui ex ſynagoga ſatanę ſunt & Chriſtum blaſphemant) Iudæos, ſufficit nobis & cunctis qui illuminati ſunt reſponſio hæc: quia propheta eſt. Nam quoniam nolunt audire vel ſcire,quia Chriſtus eſt, ſaltem hoc ſciant &

Apoc. 3. videant,quia propheta eſt. Non tamen vt aduerſus naturales ramos glorie mur,inſultando quia fracti ſunt, & nos exciſi de oleaſtro contra naturam in bonam oliuam inſerti ſumus: ſed hoc ſo

Rom. 11 lo contenti, vt os illorum obſtruamus, dicentium: quia non eſt hic homo à deo, dicamus quia falſum eſt. Etenim ſaltem in pœna veſtra ſatis vobis manifeſtum eſt, quia propheta eſt. Ergo à Deo eſt, & in nomine domini, verum de vobis verbum locutus eſt, quo ſigno lex cognoſci iubet prophetam in quo dominus locutus eſt. [Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quòd cæcus

Deut. 18. Viderat. fuiſſet & vidiſſet, donec vocauerunt parentes eius, qui cæcus fuerat] Ecce per aliud foramen euadere contendunt vulpeculæ, ne gloriam filij Dei cogantur videre. Primò ſtatim vt offenſi ſunt tanti claritate miraculi, eo confugerunt, vt dicerent, non eſt hic homo à Deo, qui ſabbatum non cuſtodit: ſed non fuit liber hic exitus, quia ſciſma factum eſt inter eos, alijs dicentibus: quomodo poteſt homo peccator ſigna hæc facere: inſuper & ipſo, qui illuminatus eſt,

Cur vocauerūt parētes cæci. ab illa blaſphemia diſſentiente ac dicente, quia propheta eſt. Ergo ad hunc alium reſilierunt exitum, vt non crederent, & non credendo quaſi dubium facerent, quòd cæcus fuiſſet & vidiſſet. Fama quippe tantæ rei, & ſi non penitus abſcondi, tamen vtcunque per hanc diſſimulationem poſſe videbatur obſcurari. Non crediderunt ergo, inquit, quòd cæcus fuiſſet & vidiſſet: donec vocauerunt parentes eius vt illis terrore ſub tali quippiam retorquerent quod iniquā illorū iuuare poſſit intentionem. [Et interrogauerunt eos dicentes: Hic eſt filius veſter, quem vos dicitis, quod cæcus natus eſt? Quomodo ergo nunc videt?] Ecce propter filium parentes obſeſſi ſunt,vt aut mentirentur, dicentes: non eſt hic filius noſter,ſed ſimilis eſt eius: ſiue filius noſter non cæcus natus eſt,vel certe alio quocunque modo illuminatus eſt quàm eo quo dictum eſt: aut certe, ſi id quod verum eſt dicerent, iram illorum incurrerent, & cum filio ſuo pariter extra ſynagogam fierent. Sed hic obſeſſi tam facile euaſerunt, quàm verè cæci erant,qui eos propter odium videntis obſederant, nam ſequitur: [Reſponderunt eis parētes eius: Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt, Quomodo autem nunc videat, ne ſcimus,aut quis aperuit eius oculos nos neſcimus, ipſum interrogate, ætatem habet, de ſe loquatur. Hæc dixerunt parentes eius,quia timebant Iudæos.] Tuta ſatis nullique calumniæ patens reſponſio. Scimus, inquiunt. Quid? Illud quod & vos. Tantum ſcimus & dicimus, quantum ſcitis & dicitis vos, videlicet quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt. Quod autem neſcitis vos, & quaſi neſcientes interrogatis dicentes, quomodo ergo nunc videt, nos neſcimus. Hoc dixerunt, quia timebant Iudæos. Quod etſi mendacio vicinum eſt, tamen quia non fallendi intentione, ſed periculi metu dixerunt, mendaces dicendi non ſunt, vel ex patre diabolo eſſe, qui ex proprijs loquitur mendacium, quemadmodum illi, quorum metu ſic locuti ſunt. Quid ve

Aetatē habet, ipſe de ſe loqtur. ro iuſtius quòd ſubiunxerunt: ætatem habet, ipſe de ſe loquatur? Hoc nempe legitimum eſt, vt neq; filij pro parentibus, neq; parentes pro filijs occidantur, & prophetica quoq; autoritate defenditur, qua dictum eſt: filius non portabit iniquitatem patris, nec pater filij. Quanto magis in

Deu. 24 cauſa huiuſcemodi parētes debebāt eſſe liberi? Iam ergo cōſtanter quā ſapienter cæcis à viden-

Eze. 18. tibus & videntis parentibus dictum eſt, ætatem habet, ipſe de ſe loquatur. Cauſam metus illorum Euangeliſta ſubiungit. [Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur Chriſtum,

extra

extra ſynagogam fieret. Propterea dixerunt parẽtes eius: Ipſum interrogate, ætatẽ habet, ipſe
de ſe loquatur.] Conſpiratio hæc ventus erat, & flumen. Et vehemens quidem ventus, & magnũ Mat. 7.
flumen, quod tamen viri ſapientis domũ fundatam ſupra petrã, mouere non poſſet. Veruntamẽ Mat. 26.
eo tempore parentes cæci huius timuiſſe non adeo mirum eſt, cum & Petrus nõ ſolũ timuerit, ſed Luc. 22.
& Chriſtum negando totus pene ſubmerſus ſit, niſi quod ille cito extendit manũ, & apprehendit
eum gallo cantante conuerſus, & reſpiciens in eum. Cæterũ eadẽ conſpiratione ſua Iudæi oẽm
Dei gratiam expirauerunt, & dum extra ſynagogam eos faciunt, qui confitentur Chriſtum, ſe-
parant ſeipſos ab omni ſynagoga. i. antiqua eccleſia patriarcharum & prophetarum, omniumq;
iuſtorum ſiue electorum, qui expectauerunt, & ipſa expectatione ſua Chriſtum cõfeſſi ſunt, & ita Apoc. 3.
ipſi potius extra ſynagogam Dei facti, & intra ſynagogam Satanæ concluſi ſunt. Notandum
ſanè quod Euangeliſta, dicendo: Propterea dixerunt, ipſum interrogate, ætatem habet, ipſe de
ſe loquatur. Eam partem reſponſionis eorum reliquit, quæ non omnino culpa vacat, quia non
omni caret ſorde falſitatis, ſcilicet id quod dixerant: Quomodo autem nunc videt, neſcimus: Pſal. 63.
aut quis aperuit eius oculos nos neſcimus, & illud ſolum quod irreprehenſibile eſt reperiuit, ve-
lut atteſtando dicens: Propterea dixerunt, ipſum interrogate, &c. [Vocauerunt ergo rurſus Ioſue 7.
hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos ſcimus quia hic homo pecca-
tor eſt.] Ecce fabricatores mendacij quomodo circumeunt, vt hunc non proſelythum aut
hoſpitem, ſed ciuem ac domeſticum gratiæ Dei, ſecum faciant filium perditionis, cogentes eum Eſa. 56.
vt in mendacium commutet veritatem Dei. Quid enim agitant, niſi vt iſtum ſuo faciant
conteſtari mendacio, & dicere ſecum: Quia non eſt hic homo à Deo, vel opus ſuæ illumina-
tionis mentiri, non diuina virtute, ſed aliquo perpetratum eſſe magico carmine? Rurſus ergo
vocauerunt hominem. De homine qui cæcus fuerat, ad parentes eius, de parentibus ad ipſum
recurrentes, ſcrutati ſunt iniquitates, & defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Da inquiunt
gloriam Deo. In quo? vt idem ſcias, idem dicas quod & nos. Quid illud eſt? Nos ſcimus quia
hic homo peccator eſt. Probe dictum: Sicut Ioſue, putauerunt ſe gloriam Dei quærere, cum
contrario ſpiritu viri fortis oratione vſi ſint. Ille namque corde & labiis Deũ honorãs, cũ Achar
vſurpaſſet de anathemate, & ſors illum prodidiſſet: Fili mi inquit, da gloriam Deo, & indica
nobis quid feceris: Iſti autem Deum labijs honorantes, corde autem ab illo elongati. Da in-
quiunt gloriam Deo, id eſt, nega quod accepiſti. Sic os impiorum operit iniquitatem, & ſic de-
prauando vias ſuas, tamen illuminato & clare videnti manifeſti ſunt. Nam ſequitur: [Dixit
ergo ille: Si peccator eſt neſcio, vnum ſcio, quia cum cæcus eſſem, modo video.] Abſcon-
debant odium mendacibus labijs, ſimulantes ſe quærere gloriam Dei in eo vt dicerent: Hic
homo peccator eſt: at ille mente & corpore illuminatus & clare videns, de huiuſmodi non
gloria Dei, ſed blaſphemia liberatus eſt: Si peccator eſt inquit, neſcio, id eſt, peccatorem
non eſſe ſcio. Repugnat enim illud vnum quod ſcio, ſcilicet quod cæcus cũ eſſem, modo video,
quod efficere non potuiſſet peccator homo. [Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo ape-
ruit tuos oculos?] Nonne tibi huiuſmodi percunctationibus videntur dicere, aliud nobis cõ-
miniſcere: nam quod tibi factum eſt, quod iam ſemel & iterum dictum eſt, nolumus audire? Sed
quem iſta terreret interrogatio magnifica ad obediendum linguæ iniquæ, & obtemperandum
labijs mendacibus? Nunquid illum qui oculis illuminatis teſtes mendaces perituros videbat.
Nempe & illis qui tunc videbant hominem videntem non videre, & cæteris omnibus Iudæis ſiue
hæreticis, quicunq; aliud de Chriſto audire volunt, quã id quod in illius illuminatione ſignificatũ Chriſt9
eſt, ſcilicet quod ex illa quæ ex ore Dei prodiuit ſapientia, puluerem noſtrum induerit, & inde puluerẽ
ſimus illuminati, omnibus inq; deriſoribus, quibus hæc prædicatio ſcandalũ vel ſtultitia eſt, pa- noſtrum
rata ſunt iudicia, & corporibus eorũ mallei percutiẽtes. Sequitur ergo. [Reſpõdit eis: Dixi vobis induit.
iã & audiſtis. Quid iterũ vultis audire? Nunquid & vos vultis diſcipuli eius fieri?] Nõ eſt hoc ex Eccle. 24
tædio reſpõdendi, ſed ex iudicio rationis, quod ſic ſtomachatur & inuehitur in illos dicẽs: Dixi vo 1. Cor. 1.
bis iã, & audiſtis, &c. Cur aũt ſic dixi: Nunquid & vos diſcipuli eius vultis fieri? Nunquid hoc de Prou. 19
illis ſuſpicari poterat, qui ſic lactauerant eum dicentes: Da gloriã Deo, & protinus viam nõ bo-
nã, qua illũ abducere volebant, aperuerunt ſubiungendo; Nos ſcimus quia hic homo peccator
eſt? Ergo interrogando acutiores clauos infixit, negans eos velle diſcipulos eius fieri, & idcir-
co narratione iterata indignos iudicauit. Quod magis ac magis ab effectis liquet. Nam ſequitur:
[Maledixerunt ei, & dixerunt ei: Tu diſcipulus eius ſis, nos autem Moyſi diſcipuli ſumus. Sci-
mus quia Moyſi locutus eſt Deus, hunc autem neſcimus vnde ſit?] Vnde hæc interpreta-
tio pro maledictione procedit: tu diſcipulus eius ſis, manifeſtum eſt illic non paruum eſſe
odium eius, de quo ille dixerat: Nunquid & vos diſcipuli eius vultis fieri? quomodo & ignem
illic ſubeſſe certum eſt, vnde fumum vel ſcintillas ſubuolare perſpexeris. Vbi autem odiũ veri- Sap. 1.
tatis inerat, Chriſti diſcipulatus admitti non poterat, quia videlicet in maleuolam animam
non introibit ſapientia. Rectè igitur hic non iam cæcus ſed videns, admirans pariter & indi-
gnans, Nunquid (ait) & vos vultis diſcipuli eius fieri? Maledixerunt (inquit) ei, & dixerunt.

Tu diſcipulus eius ſis, nos autem Moyſi diſcipuli ſimus. Nihilominus & vſque hodie ſuadet
Mala. 2. Chriſtianus Iudæo, diſcipulum Chriſti fieri, Iudæus autem econtrario maledicit Chriſtũ, & om-
nẽ Chriſtianum in ſynagogis ſuis. Sed horum talis maledictio ſit ſuper nos. Talibus enim illorũ
Deut. 28. maxime maledictionibus dominus benedicit, ſicut econtra per Malachiam prophetã: Et maledi-
cam (inquit) benedictionibus veſtris. Nos autem inquiunt, Moyſi diſcipuli ſumus. Fruſtra nimiũ
adulantur Moyſi diſcipuli, bilingues, & aĩo duplici, defenſores ſabbati, deſertores autem dile-
ctionis Dei & proximi, ſubdole honorantes Dei famulum, vt fiducia eius inhonorent Dei filium.
Fruſtra inquam. Recalcitrat enim Moyſes, & dicit: Percutiat te dominus amentia & cæcitate, &
furore mentis, & palpes in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris. Nam ſecundum hanc
maledictionem nunc ipſi tenebras habent palpantes, & in lubrico claudicantes: gentilis autem
populus, qui per illum à Chriſto illuminatum ſignificabatur, viam planam & ſplendiferam ha-
bet meridiem. [Reſpondit ille homo & dixit eis: In hoc enim eſt mirabile, quod vos neſcitis vn-
de ſit, & aperuit oculos meos.] Maledicta illorum futilia ſapientia contempſit, nec reſponſio-
ne digna iudicauit. Quod autem vltimum dixerant: Nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt Deus,
hunc autem neſcimus vnde ſit, fortiſſime redarguit: Præ admiratione (inquit) reſponſionem
ad interrogata non iteraui, ſed hoc tantum dixi: Nunquid & vos vultis diſcipuli eius fieri. In
hoc enim quod hic tantus eſt, vt oculos meos aperuit, & vos eum neſcitis, id eſt, improbatis, ne-
que enim ſcire vultis quod à Deo ſit, in hoc inquam mirabile eſt, mirabile ſcelus, mirum ſacrile-
gium. [Scimus enim quia Deus peccatores non audit.] Hoc videlicet ſcimus, teſtante ſcriptura:
Prou. 28 Quia qui auertit aurem ſuam ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Item: Iniquitatem
ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet dominus. Ergo peccatores, quam diu peccatores ſunt, ma-
Pſal. 75. xime qualem vos hunc eſſe iudicatis, Deus non audit. [Sed ſi quis cultor eſt Dei, & voluntatem
eius facit, hũc exaudit.] Hac propoſitione data, quia refelli non poteſt, protinus aſſumit. [A ſe-
culo non eſt auditum, quia aperuit quis oculos cæci nati.] Et hoc ſine dubio, velint nolint aduer
ſarij, oportet concedi, quia videlicet nihil tale reperitur in Moyſe, aut in prophetis. Proinde cõ-
tinuo concludit ſic. [Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam.] Et notanda diligen-
ter huiuſce argumentationis colligatio: Scimus inquit, quia peccatores Deus non audit, ſed ſi
quis cultor Dei eſt, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Non vtique quemuis ſui cultorem,
neq; qualemcunq; facientem ſuã voluntatem Deus ita exaudit. Nam à ſeculo multi cultores Dei
fuerunt, & multi voluntatem eius fecerunt, & tamen à ſeculo non eſt auditum, quia quis aperuit
Longe oculos cæci nati. Magna quidem audita facta ſunt à Moyſe & prophetis, ſed cuncta quæ fecit
minora
fecerunt Moyſes, extra hominem, id eſt, in elementis mundi fecit, pauca vero eorum quæ prophetæ geſ-
Moſes ſerunt, qui vtique Euangelicæ gratiæ, & tempore, & prædicatione viciniores extiterunt, intra hõ
& pro- minem facta ſunt, ſicut reſuſcitatio mortui per orationes Heliæ, iterumq; Heliſæi. Cũ ergo non
phetæ qualeſcunq;, ſed præcipuos vtique cultores ſuos Deus ſic exaudiat, vt talia facere poſſint, verã
quam
Chriſt9. profecto & conſtans concluſio eſt, niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquã, id eſt, nec ele-
3. Re. 17 mentis imperare, nec amiſſam mortuis vitam reſtituere, neque illud quod nunquã fuerat in ho-
4. Re. 4 mine cæco nato lumen infundere, quod à ſeculo non eſt auditum, & ſi alia magna audita ſint. Igi
tur accuſatores & teſtes iniqui, non tam inquiſitores quàm deriſores iudicij, in ſua propoſitione,
qua dixerant: Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt, forti & nodoſa per vnũ oratione redar-
guti & concluſi ſunt. Vnde quia via rationis euadere nequeunt, more ſolito ad cõuitia proruunt
dicentes. [In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.] Beati inquit eritis,
Mat. 5. cum maledixerint vobis, & exprobauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquam malum. Iam
iſtum maledixerunt, dicentes: Tu diſcipulus eius ſis, & exprobrauerunt dicentes: In peccatis
natus es totus, & eiecerunt extra ſynagogam, id eſt, anathematizauerunt eum. Ergo ſic illumina
tio gentium, ſic & paſſiones ſanctorum iam in iſto præſignatæ ſunt. Mentiuntur vtique de corde
ſuo iudicantes, in peccatis natus es totus, id eſt propter peccata tua vel parentum tuorum natus
es cæcus. Nam veritas de illo iam dixit: neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus naſ-
Eſa. 42. ceretur, ſed vt manifeſtarentur opera Dei in illo. Fateamur tamen nos omnes, quia reuera toti
in peccatis, id eſt, cæci nati ſumus, ſed etenim completa in nobis propheria, quæ dicit: Et du-
Deut. 32 cam cæcos in viam quam neſciunt, & in ſemitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam, do-
cendi authoritatem habemus, vt nos æmulentur, & fiat illud eis quod per Moyſen ad ipſos di-
ctum eſt: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem inſipientem, in iram
vos mittam. [Audiuit Ieſus quia eiecerunt eum foras. Et cum inueniſſet eum, dicit ei: Tu
credis in filium Dei? [Leuiter quidem dictum videtur, audiuit Ieſus, ſed reuera grauiſſimum
Eſa. 5. eſt, clamorem peccatorum tetigiſſe aures: Expectaui inquit vt faceret iudicium, & ecce ini-
Pſal. 33. quitas: & iuſtitiam, & ecce clamor. Neque hoc ſine pondere dictum eſt: & cum inueniſ-
Pſal. 90. ſet eum. Inuenit enim Ieſus quos mũdus perdit, inuenit ſalus quos perditio derelinquit. Inuenit
autem de prope: Iuxta enim eſt dominus his qui tribulatio ſunt corde. Item de viro fideli: Cũ ipſo
ſum, inquit, in tribulatione. Quæ ſequuntur ſimpliciter, id eſt, abſque neceſſaria ſimilitudine de
homine

homine illo ratio poſtulat intelligi. Non enim quomodo prius ille homo ad natatoriam Syloe
miſſus lauit & vidit,& deinde dicitur ei:Tu credis in filium Dei,ſic quiſq; noſtrum prius baptiſ-
mate lauandus eſt,& poſt an credat interrogandus. Ergo vnius hominis deuotio,qui tunc eru-
diebatur penſanda eſt,de quo & ſubditur. [Reſpondit illi & dixit: Quis eſt Domine vt credam Cæcus
in eum?] Hactenus nempe homo iſte illud ſignificabat quod nunc eſt. Significabat enim nos, ille figu
quòd cathechizandi & baptizandi eſſemus,& nunc ipſe cathecuminus eſt. Nam antehac filium ra cate-
Dei neſciebat,in quem ſibi eſſet credendum cum dicat:Quis eſt domine,vt credam in eum? Ca chume-
techizatur ergo, & illius fides ſuper oculos mentis eius ponitur, qui pauloante per lutum ſuper norum.
oculos corporis poſitum ſignabatur. Nam ſequitur: [Et dixit ei Ieſus:Et vidiſti eum,& qui lo-
quitur tecum,ipſe eſt.] Rem grandem dicturus, ſcilicet & loquitur tecum, ipſe eſt,opportune
præmiſit:& vidiſti eum,videlicet vt per commemorationem magnæ virtutis magniq; beneficii
beneuolum faceret animum auditoris. Quærenti enim,quis eſt filius Dei,quid eſt dicere,& vidi
ſti eum,niſi ipſe eſt qui aperuit oculos tuos,vt videre poſſis eum? Captata ergo beneuolentia,
confeſtim: & qui loquitur(inquit)tecum,ipſe eſt,quod vtiq; gratioſius,& à iactantiæ ſuſpicione
longius eſt,quàm ſi ita dixiſſet:Et ego ipſe filius Dei ſum.Nec verò fruſtra ſemetipſum credidit
huic filius Dei,vt diceret: & qui loquitur tecum, ipſe eſt. Nam audi, audi inquam & vide,quid Ioan. 2.
fuerit,& quid ipſe eſſe nouerit in iſto homine,de quo alio loco dictum eſt:Ipſe enim ſciebat quid
eſſet in homine. [At ille ait: Credo domine. Et procidens adorauit eum.] De hoc primitiuo a-
doratore filii Dei duo hæc notanda ſunt, quæ de nullo adorante illum legis, quia videlicet & Matt.8.
credo dixit, & procidit.Nã & leproſus quidem legitur adoraſſe, tamen non dixiſſe, credo in te, Marc.1.
neq; procidiſſe,ſed tantum(vt Marcus teſtatur)genu flexiſſe:Hic vnus inuenitur tam voce con
feſſionis,quàm geſtu corporis,neceſſariam perficiens adorationem filii Dei, & idcirco recte per
ſingulos annos in exemplum proponitur ſanctæ eccleſiæ catechumenis,inſtante ſolennitate pa
ſchali,baptizandis in morte Chriſti,in qua & ille poſt hanc confeſſionem vel adorationem ſine Rom.6.
dubio lauari dignus fuit.Igitur poſtquàm hæc acta ſunt, audiamus ſubſequentia dicta ſaluato-
ris,& ſic illum attendamus,tanquam exponentem,quid abſcondite exeundo de templo Iudæo
rum,& cæcum tali ordine illuminando fecerit nobis, ac deinde iudicium proferentem de paſto
ribus illis,qui hanc ouem,id eſt,hominem illuminatum foras eiecerant.Sequitur.[Et dixit ei Ie-
ſus: In iudicium ego veni in hunc mundum,vt qui non vident,videant:& qui vident, cæci fiãt] Iniquũ
Magna & iuſta ſententia competenter & in tempore ſuo dicta eſt. Nam quia factum fuerat iudi iudiciũ
cium iniquum,& non iudicium ſed iniquitas,ſcilicet quòd phariſæi ſæpe dictum hominem eie- Iudęorũ
cerant foras,recte is cuius eſt omne iudicium, ad quem pertinet corrigere, quæcunq; per iniqua in cæcũ.
iudicia fiunt:In iudicium (inquit) ego veni in hunc mundum.Et quia non aliam ob cauſam il-
lum eiecerant,niſi quia cæcus cum fuiſſet & nunc videret, illuminatorem ſuũ blaſphemare no-
luerat,recte pœnam,quam illis repenſurus eſt iudex,cęcitatem appellat: Vt qui non vident(in-
quit) videant: & qui vident, cæci fiant. De cauſa enim illuminati hominis, qui cæcus fuerat,
quomodo eiecerant eum foras, congruum pœnæ vel vindictæ eorum vocabulum datum eſt.
Nec ſolum dixit: Vt qui vident,cæci fiant,ſed etiam vt habeant quos pœnaliter æmulentur:
& qui non vident,inquit,videant.Vbi ergo audimus iudicium, dicente iudice: In iudicium ego
veni in hunc mundum,ipſum expectemus iudicii ordinem, ſcilicet vt qui reos iudicaturus eſt,
iam nunc ipſorum dicat reatum, ipſumq; perpetrati reatus modum atq; vocabulum. Rea- Reatus
tus eſt, quia non per oſtium intrauerunt, ſed aliunde deſcenderunt in ouile ouium: modus, Iudęorũ
quia non ſolum furari, ſed & mactare & perdere venerunt, & ipſum paſtorem bonum, cuius
oues ſunt,occidere quærunt, quod & perfecturi ſunt. Vocabulum reatus eiuſdem legitima
cum diffinitione poſitum hoc eſt, quia fures & latrones ſunt. Fures, quia furantur: latrones,
quia quod furantur,occidunt. Ac proinde his qui non videbant, videntibus excæcandi ſunt,
& ſicut alibi verbis aliis, ſed eodem ſenſu dictum eſt: Multis ab oriente & occidente veni-
entibus & recumbentibus cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum, eiicendi ſunt
in tenebras exteriores, quod hoc ordine ingrediuntur. [Et audierunt quidam ex Phariſæis Matt. 8.
qui erant cum eo, & dixerunt ei: Nunquid & nos cæci ſumus?] Ex Phariſæis qui (ſicut ſu- Phariſęi
pra dictum eſt) iam conſpirauerant, vt ſi quis Chriſtum confiteretur, extra ſynagogam fie- vel ut cle
ret, quidam cum illo erant,non vtiq; ſequentes, ſed perſequentes: non imitatores, ſed inſidi- rici Iu-
atores, Sunt autem Phariſæi clerici Iudæorum. Si ergo Iudæi videre ſibi confidunt, quanto dæorũ.
magis Phariſæi duces eorum? In quo vero ſibi videre Iudæi ſibi confidunt? Si autem(inquit A- Rom.2.
poſtolus)tu Iudæus cognominaris & requieſcis in lege, & gloriaris in Deo, & noſti voluntatem
eius, & probas vtiliora legis, inſtructus per legem, confidis teipſum ducem eſſe cæcorum,lu-
men eorum qui in tenebris ſunt, &c. Igitur cum dixiſſet Dominus: Et qui vident cæci fiant,co-
gnoſcentes quòd de ipſis diceret. Nunquid (aiunt) & nos cæci ſumus? Nunquid quia tu veni-
ſti,nos quoq; ſcientiæ noſtræ lumen perdidimus? [Dicit eis Ieſus: Si cæci eſſetis, non haberé-
tis peccatum. Nunc autem dicitis,quia videtis,peccatum veſtrum manet.] Bene & laudabiliter
mode-

moderatur ſententiam ſuam, concedendo illis quod videntes ſint, & hoc ipſum proficere com-
probando, ad cumulum damnationis, pœnamq; æternæ cæcitatis. Nam vere cæci ſunt per odiũ
Eſa. 43. lucis & veritatis, & videntes per notitiam eiuſdem veritatis, vtpote per legem inſtructi. Vnde
& per prophetam Deus dicit: Educ foras populum cæcum, & oculos habentem, ſurdum & au-
res ei ſunt. Suo ergo malo conceditur eis quia vident, dicendo: Si cæci eſſetis non haberetis pec-
catum, nunc autem dicitis quia videtis, peccatum veſtrum manet. Quod peccatũ? Illud vtiq;
CAP. X quod protinus his verbis ſubinfertur: [Amen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in
ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.] Poterat dicere ſic: Amen amen dico vo-
bis, quoniam videtis, & videndo declinare oſtium, atque aliunde in ouile ouium aſcendere ſci-
tis, fures & latrones eſtis, & hoc eſt peccatum veſtrum, furtum ſcilicet & latrocinium. Sic inquam
dicere poterat, ſed ne aliquam amaritudinem, quaſi prouocata ſonaret veritas, maiori cum ſua-
Fur & uitate ſeueriſſimi iudicij libram tenens, peccati pondus vniuerſaliter enuntiat. Qui non intrat,
latro. inquit, per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Fur videlicet, quia
furatur quod alienum eſt: latro, quia occidit quod furatus eſt. Et nota quam congrua ſimilitu-
dine pro tempore & re vſus eſt. Illi namque, ſcilicet phariſæi, quaſi paſtores, ſed paſtorali pote-
ſtate vel authoritate abutentes, hominem illum qui illuminatus fuerat, tanquam ouem de ouili
ouium, id eſt ſynagoga, foras eiecerant. Ergo congrue ſimilitudinem ſumit de ouili ouium, & tam
illis quàm omnibus, qui cum lupi ſint, paſtores videri volunt, & ſubditos ſuæq; poteſtati permiſſos,
neq; per oſtiũ admittũt, neq; per oſtiũ emittũt. i. non ſecundũ Deũ, ſed ſecundũ propriã voluntatẽ
Ezec. 3. anathematizantes condẽnant, vel aſſumentes iuſtificant, iuxta prophetã dicentem: Viuificabant
animas quæ non viuunt, & mortificabant animas, quæ non moriuntur. Omnibus inquam edi-
cit, quod hoc pacto non per oſtium in ouile ouium introierint, ſed aliunde aſcenderint, & pro-
inde fures & latrones ſint. Nunc de his maxime ad quos, vel contra quos ſermo eſt, dicendum
eſt: Amen amen dico vobis (inquit) qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliũde
ille fur eſt & latro. Hic iam illud ſubaudiendum eſt, quod poſterius dicit: Ego ſum oſtium ouiũ.
Phariſæi Conſtat autem, quia phariſæi non ſolum per ipſum intrare recuſabãt, ſed & ipſum agnoſcere
fures & nolebant, dicentes: Hunc autem neſcimus vnde ſit, & adhuc quod peius eſt, iam conſpirauerãt,
latrones quod ſi quis per ipſum intrare vellet. i. ſi quis confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra ſynagogam
fieret. Et profectò idcirco hunc hominem de ſynagoga foras eiecerant, quia per ipſum intrare iam
cœperat. Rectiſſimè ergo dicitur eis hoc prouerbium, per quod ſignificatur de ipſis, quia fures
& latrones ſunt, quia videlicet per oſtium. i. per Chriſtum, nec ipſi intrant, nec alios intrare per-
Luc. 11. mittunt. Igitur ſi cæci eſſetis, inquit, id eſt, ſi non confideretis in vobiſmetipſis, & ſi non tuliſ-
ſetis clauim ſcientiæ, nec ipſi introeuntes, nec alios intrare permittentes, peccatum non habe-
retis, illud ſcilicet, quod oſtium. i. me, per quem intratur in ouile ouium, tantopere declinatis, &
obſtruere contenditis. Nunquid enim cæcus oſtium declinare nouit, & non potius ignorans &
errans ab eo diuertit? Itaque iuſtum fiet iudicium, vt qui non vident oſtium, vocentur & du-
Ioan. 8. cantur ad ipſum, moxq; introducti videant: qui aũt vident oſtium, & inuidentes oſtio, vel vitu-
perantes illud, aliunde aſcendunt, ad hoc vt faciendo deſideria patris ſui diaboli, mactẽt & per-
dant ipſi continuo cæci fiant, videlicet ſic foras expulſi, vt iam nec oſtium inueniant, nec aliũde
aſcendere præualeant. Sequitur: [Qui autem intrat per oſtiũ, paſtor eſt ouium.] Hoc plane con-
ſequitur eum, qui intrat per oſtium, vt ſit paſtor ouium, ſicut econtra eum qui aſcendit aliunde
Quid eſt conſequens eſt eſſe furem & latronem. Intrare autem per oſtium quid eſt, niſi imitari Chri-
intrare ſtum, qui ipſe ſicut paulopoſt dicit, & paſtor eſt, & oſtium? Item quid eſt Chriſtum, niſi non à
per oſtiũ ſeipſo quemque venire, ſed cum ſubiectione obedientiæ, mittentis ſiue vocantis ſuſtinere impe-
Luc. 15. rium? Chriſtus enim non ipſe ſibi paſtoris nomen, aut officium, ſiue poſſeſsionem vſurpauit oui-
um, ſed à patre iuſſus & miſſus, curam requirendæ ouis centeſimæ, quæ perierat, obediẽter ſuſce-
Ioan. 5. pit, ſicut ipſe conteſtans: Neque enim inquit à meipſo veni, ſed ille me miſit. Quod & Apoſto-
Heb. 5. lus verbis alijs comprobans: Nec quiſquam (inquit) ſumet ſibi honorem, ſed qui vocatus eſt
à Deo tanquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt pontifex fieret, ſed qui
Pſal. 2. locutus eſt ad eum dicens: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et in alio loco dicit: Tu es ſa-
Pſal. 109 cerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui ergo non à ſemetipſo venit, neque
1. Pet. 5. ſeipſum commendat, ſed commendatorem Deum expectat, vt paſtor fiat, intrat vtique per
oſtium, quia ſic imitatur principem paſtorum Chriſtum, multumque diſſimilis eſt illis, pro-
pter quos, vel contra quos hæc maxime dicuntur, Annæ & Caiphæ, & qui reuera aliunde
aſcenderant, & idcirco non mirum faciebant, quod furabantur, & mactabant, & perdebant,
quia fures & latrones erant. Non enim vocati ſunt à Deo tanquam Aaron, ſed contenden-
do irruentes alter ſuper alterum, venale ſacerdotium in partes annuas ſciderunt. Sequitur:
[Huic oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiunt.] Huic (inquit) qui intrat per oſtium,
id eſt, qui ordine legitimo propter Deum paſtoris ſortitur officium, oſtiarius aperit, quia vi-
delicet vt ſtudium eius ouibus proſit, auditorum corda per gratiam ſancti ſpiritus præuenit.

Quod

Quod legitimo paſtori Paulo Apoſtolo fiebat, cum diceret Corinthijs: Permanebo autem Epheſi vſq; ad pentecoſten, oſtium enim mihi apertum eſt magnũ & euidens. Tale eſt illud quod in Apocalypſi, angelo Philadelphiæ eccleſiæ promittitur: Hæc dicit ſanctus & verus, qui habet clauim Dauid, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Scio opera tua: Ecce dabo coram te oſtium apertum, quod nemo poteſt claudere, &c. Tunc enim ſanctus & verus humanorum pectorum clauicularius angelo Philadelphiæ, quod interpretatur dilectionis fraternæ, ſcilicet prædicatori cupienti ſaluti proximorum proficere, oſtium magnum aperit, ſciens opera eius, quando perpendens intentionem cordis eius, intelligentiam ſacri verbi pandere illi dignatur, & labori eius, vt fructum faciat, præueniente pariter ac ſubſequente gratia ſua, cooperatur. Et nunc quidem oſtiarius eſt ipſe qui hæc loquitur, qui antequam per victoriam mortis glorificaretur, humilis ianua videbatur: nunc (inquam) non ſolum oſtium, ſed & oſtiarius eſt, ex quo aſcendens in altum, & captiuam ducens captiuitatem, dedit dona hominibus. Exinde namque oſtiarius quoque eſſe comprobatur, quia ipſe dedit quoſdam quidẽ Apoſtolos, alios autem prophetas, alios vero Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Nec vero confuſionem facit, aut facere debet vllam, quod ipſe idem & oſtium, & oſtiarius eſt. Nam in ouili quidem brutarum ouium, aliud oſtium, atque aliud eſt oſtiarius: at in grege rationali, quod oſtium, hoc oſtiarius eſt. Etenim quemadmodum vnus idemque dominus noſter Ieſus Chriſtus, & via, & veritas, & vita eſt, ſic non ſolum oſtium, ſed & oſtiarius, & adhuc ipſa ouium eſt paſcua. Eſt autem in oſtio & oſtiario nonnulla profectuum noſtrorum diſtinctio. Nam dum per fidem catholicam quiſque noſtrum ad Chriſtum accedit, Chriſtus illi oſtium eſt: quando autem accepto gratiam aliquam idem gratiarum diſtributor largitur, iam oſtiarius eſt. Sic & ſummis poſt ipſum paſtoribus Apoſtolis, ante paſſionem ſuam Chriſtus tantummodo oſtium erat: ex quo autem reſurgens à mortuis, poteſtatem accepit, ſicut ait ipſe: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra, iam & oſtium, & oſtiarius extitit, & vt verè oſtiarius cœli, dona ſancti ſpiritus illis largitus eſt. Igitur qui intrat per oſtium (inquit) huic oſtiarius aperit.

[Margin: 1. Cor. 15. / Apoc. 3 / Pſal. 67. / 1. Co. 13 / Ioan. 14 / Mat. vl.]

Quid deinde? Et oues inquit illum ſequuntur, hoc plane dignum eſt, & ſic ipſis ouibus expedit. Chriſti quippe oues non eſſent, ſi Apoſtolos Chriſti & omnes quibus hic oſtiarius aperuit non ſequerentur, & ſi vocem, id eſt, doctrinam eorum neſcirent, vel non approbarent. Nam talibus ipſe dicit: Qui vos audit me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Qua fretus authoritate Paulus: an inquit experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Itaque cuicunque oſtiarius aperit, oues vocem eius ſciunt, & ſequuntur eum, & quicunque ſequuntur oues ſunt. Qui autem ſequi contemnunt, ipſa rebellione ſua teſtes ſunt ſibi, quia non oues, ſed hœdi ſunt. Sequitur: [Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas.] O quàm diſſimilis eſt iſte quicunque per oſtium intrauit, vel cui oſtiarius aperuit, furibus & latronibus illis qui declinantes oſtium, aliunde aſcenderunt. Illi nempe nequaquam oues vocant nominatim, ſed econtra peruerſis vtuntur nominibus, dum dicunt bonum malum, & malum bonum: dum vocant tenebras lucem, & lucem tenebras, vt iuſtificent impium pro muneribus, & iuſtitiam iuſti auferant ab eo, quemadmodum fures & latrones, propter quos, vel contra quos hæc maxime dicuntur, quia hominem illum, qui cæcus fuerat & viderat, alieno nomine vocantes, maledixerunt & exprobrauerunt, & eiecerunt tanquam malum. Non ita iſte, ſed proprias (inquit) oues vocat nominatim. Proprias (inquit) videlicet, quia Chriſti oues dilectionis affectu ſuas fecit, vel quia paſtorum principi paſtor ipſe proprio labore, & cura nutrita illas quæ non erant, acquiſiuit. Vocatque illas nominatim, id eſt, cum ſint oues non hœdos vocat, ſed vt ſint oues blande ac familiariter appellat. Et ſi quando hœdi fuerint, non hoc maledico ore tyrannizando improperat illis, præſertim cum ipſe princeps paſtorum per Pſalmiſtam dicat: Nec memor ero nominum eorum per labia mea, niſi fortè pro vtili commemoratione gratiæ purificantis, ſicut Apoſtolus, cum vetera commemoraſſet nomina dicendo: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque auari, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neq; rapaces regnum Dei poſſidebunt: cum inquam hæc vetuſtatis nomina contigiſſet, ſtatim Dei gratiam commendando ſubiunxit: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Itaque nominatim vocat illas, id eſt, eo nomine quod ſuper nos magnus paſtor ſcripſit, obliteratis priſcis nominibus, nomen Dei ſui, & nomen ſuum nouum, nomen filiorum Dei, quod eſt nomen Chriſtianum, de quo & per prophetam: Vocabo inquit ſeruos meos nomine alio, in quo qui benedictus eſt, benedicetur ſuper terram. Et ſic vocando educit eas inquit. Vnde educit, vel quo educit? Iam quidem quotquot oues Chriſti ſumus, ex ipſo quod ſumus oues, educti ſumus de tenebris errorum antiquorum, iamq; per manum paſtorum ſuorum eripuit nos Deus de præſenti ſeculo nequam, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Veruntamen eſt adhuc, & plerunque euenit, vnde pleroſque noſtrum, qui iam ſumus oues Chriſti, oporteat educi, imo & clamore grandi euocari, ſicut per Lazarum quoque ſignificatum eſt, quem iam fœtentem, & quatri-

[Margin: Luc. 10. / 2. Co. 13 / Mali paſtores. / Eſa. 5. / Quid eſt Vocare nominatim. / Pſal. 15. / 1. Cor. 6 / Eſa. 56. / Galat. 1.]

quatriduanum legimus magno domini noſtri Ieſu Chriſti clamore fuiſſe reſuſcitatum. Sordi-
Ioan.2. dantur quippe oues plerumque, etiam poſtquã tonſæ & ſalubri fluuio lotæ fuerint, & ipſis ſuorum
vitiorum morbis delectatæ, in praua cõcluduntur conſuetudine, aut etiam hæretico (quod gra-
uius eſt) fœdantur errore. Laborat hic paſtor ouium, qui per oſtium intrauit, cui oſtiarius ape-
ruit, & vocibus vtens, nunc quidem aſperis, Verbi gratia, cũ dicit Apoſtolus: Omnino auditur
inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes: nũc vero blãdis, cũ idẽ ipſe ad eoſ-
dem: Os noſtrum (inquit) patet ad vos o Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt, ſiue ad Galatas:
1.Cor.5. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Reuera vocat oues nomi-
natim, donec educat eas, id eſt, prauam in illis fornicationis conſuetudinem expurget, vel fi-
2.Cor.6 dei firmitatem reformet. Quod quia non ſola voce prædicationis, ſed operis quoque exemplo
Galat.4 perficitur, protinus ſubiungitur. [Et cum proprias oues emiſerit, ante eas vadit, & oues illum
ſequuntur, quia ſciunt vocem eius.] Hoc nempe illi expedit, vt cum emiſerit illas per verbum
exhortationis, vadat ante illas per exemplum boni operis, ne quando dicat illi Deus pec-
Pſal.94. canti: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuũ? Tu vero odi-
ſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum, &c. Quod præcauens Apoſtolus dice-
1.Cor.9. bat: Sic curro, non quaſi in incerto: ſic pugno, non quaſi aerem verberans, ſed caſtigo corpus
meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Ergo cum
proprias oues emiſerit paſtor legitimus, ante eas vadit, & oues illum ſequuntur. Sequuntur
inquam, & hoc nempe illis expedit ouibus. Si enim de hypocritis & ſimulatis paſtoribus: Om-
Mat.23. nia inquit quæ dixerint vobis ſeruate & facite, ſecundum opera vero eorum nolite facere, di-
cunt enim & non faciunt: quanto magis ſequi oportet eos, qui dicunt & faciunt. Sequũtur ergo
illũ quia ſciunt vocẽ eis, quia veram & ſanam eſſe cognoſcunt doctrinam eius. [Alienum autem
non ſequuntur, & fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum.] Alienos non qualeſ-
cunque hypocritas, ſed eiuſmodi fures atque latrones hic accipi oportet, quales erant iſti, pro-
pter quos hoc prouerbium dictum eſt, quorum erat vox aliena multum, vtpote ad blaſphemiã
prouocans dicendo: Da gloriam Deo, nos ſcimus quia hic homo peccator eſt, & non eſt hic à
Deo. Quam vtique vocem non agnoſcens, imo agnoſcere nolens, ſæpe dictus homo qui cæcus
fuerat & viderat, noluit ſequi, ſed fugit ab eis, vt vere alienis, & fugiens mente, corpore quoque
ab eis paſſus eſt ſe expelli. Tales proculdubio ſunt omnes hæretici, quicunque integre nolunt
audire myſterium fidei, quod continetur ſub illis eiuſdem hominis verbis de ſeipſo, illumina-
tori ſuo teſtimonium perhibentis: Lutum fecit ex ſputo, & liniuit ſuper oculos meos, & abij, &
laui, & vidi. Igitur quæcunque veræ oues ſunt, alienũ non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, quia nõ
nouerunt vocem alienorum. Non nouerunt inquam, neſcierunt neque ſcire voluerunt, quẽadmo-
dũ & ſcire nolebat ille, qui dicentibus ſibi: Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt: Si peccator
eſt (inquit) neſcio, hoc vnum ſcio, quia cæcus cum eſſem, modo video. Quod eſt ſimplices
Apoc.2. oues, id eſt, fideles, & catholicos homines, qui non cognouerunt altitudinem ſatanæ, dicere alie-
nis, ſcilicet Iudæis, & cunctis qui de incarnatione filij Dei male ſentiunt hæreticis. Scimus &
ſcientiam habemus, dicitis: Nos autẽ ſcimus, verum ſtulti an inſipientes ſitis, de quibus pariter
Ioan.1. ſcriptum eſt: Simul inſipiens & ſtultus peribunt, hoc vnum ſcimus. Qui cæci, id eſt, ignorantes
Deum, cum eſſemus, nunc per hoc ingreſſi oſtium fidei, quod eſt: In principio erat verbũ, & ver-
Eccle.29 bum erat apud Deũ, & Deus erat verbũ, hoc erat in principio apud Deũ, omnia per ipſum facta
ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil, & hoc verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Per hoc in-
quam quaſi lutum ex ſputo, quod eſt ſapientia, quæ ex ore altiſſimi prodiuit, & puluere no-
ſtro confectum, ſemel ſumus illuminati, guſtauimus etiam donum cœleſte, & participes facti
ſumus ſpiritus ſancti, guſtauimus nihilominus bonum Dei verbum, virtutes ſeculi ventu-
ri. Sequitur: [Hoc prouerbium dixit eis Ieſus.] Prouerbium eſt, quando verbum aliud pro
alio verbo dicitur, videlicet vt vnum per aliud valentius commendetur, & efficacius intelli-
gatur. Quod genus dicendi, ſiue ornatus dictionis in ſacris ſcripturis vſitatum eſt, diuinituſque
prouiſum, tam ad delectandum diligentem auditorem, quàm etiam ad edomandam labore ſu-
perbiam, & intellectum à faſtidio renouandum, cui facile inueſtigata plerumque vileſcunt. Et ſic
maxime hoc loco fieri decuit, vt cõuinceretur illorũ ſuperbia, qui de claritate vel acumine intel-
ligẽtiæ ac ſcientiæ ſuæ præſumẽtes, paulo ante dixerãt: Nunquid & nos cæci ſumus? Nã protinus
ſubditur. [Et ipſi nõ intellexerunt quid loqueretur eis.] Nõne ergo iã iudicium fieri incipiebat de
oculis eorũ vt cæci fierẽt, qui dixerant: Nunquid & nos cæci ſumus? Nonne ſi reuera viderẽt, &
non odio præſentis veritatis iam cæcutirent, cognoſcere potuiſſent hoc prouerbium, quod lo-
Ezec.34 quebatur eis ſaltem per viſionem propheticæ ſcripturæ, qua Ezechiel dicit: Væ paſtoribus
Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos? Ac deinceps: Nonne, inquit, greges paſcuntur à paſtoribus?
Lac comedebatis, lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum
non paſcebatis. Et poſt pauca: Ecce ego ipſe ſuper paſtores, & requiram gregem noſtrum de
manu eorum, & ceſſare faciam vt vltra non paſcant gregem meũ, nec paſcant amplius paſtores
ſemet-

Qui dicantur hic alieni, blaſphemi & hæretici.

ſemet ipſos, & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in eſcam, &c. Item in fine eiuſdem capituli: Vos aūt inquit greges mei, greges paſcuæ meæ, homines eſtis, ego dominus Deus veſter dicit dominus: Si ergo non iam cæci fieri inciperent, quomodo non cognouiſſent de qualium ouili ouium loqueretur eis? [Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico vobis, quia ego ſum oſtium ouium.] Quomodocunque ſiue non valentes, ſiue non volentes cognoſcere, non cognouerunt quid loqueretur eis, oſtium ipſum quod clauſum erat, ſe aperuit, vt iam velint nolint, audiant ipſi, audiant & videant, qui fuerant cæci, quod oſtium, quod ouile dixerit: Ego ſum inquit oſtium, hic iam ſubaudiri neceſſe eſt, nec enim ignorari poteſt, quod de ſeipſo dixerit ſupra: Qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Proinde cum hac propoſitione qua dicit: Ego ſum oſtium, ſubaudita & aſſumpta ſententia, quam præmiſit, rectè concludit ſic: [Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & latrones.] Nempe ſi ipſe eſt oſtium, imo quia ipſe eſt oſtium, omnis autem qui non intrat per oſtium, fur eſt & latro, igitur quotquot venerunt, fures & latrones ſunt. Nemo quippe illorum qui tunc venerant, & tunc in ouili tyrannizabant, intrauerant per ipſum, quia non venerant prædicando, & ſeruando Dei verbum, ſed venerant negando & blaſphemando Dei filium. Et de his qui tunc erant eum dixiſſe manifeſtum eſt, quia præſentis temporis verbo fures ſunt, & non præterito dixit, fures fuerunt. Veruntamen ſiue præſenti, ſiue præterito tempore, quotquot venerunt, fures fuerunt & fures ſunt, quia venerant à ſemetipſis, neq; à Deo miſſi vel vocati ſunt, quod eſt non intraſſe per oſtium. Aliud namque eſt ſimpliciter & abſolute veniſſe, aliud in nomine domini, vel à Deo veniſſe, vnde prophetæ & ſacerdotes ſancti non tantum veniſſe, ſed in nomine domini veniſſe, vel in nomine domini locuti eſſe dicendi ſunt. Igitur quotquot venerunt, ſubauditur quia miſſi vel vocati non ſunt, neq; cum verbo Dei venerunt, fures (inquit) ſunt & latrones. [Sed nō audierunt eos oues.] Hoc iam & ſupra dictum eſt, quia alienum non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, quia nō nouerūt vocē alienorum. Non inquam audierunt, neque audituræ ſunt eos, quā diu fiet illud quod præſignatum eſt per hominē illum, qui ſupradicto modo vel ordine illuminatus, maluit eiici foras, quàm audire furum aut latronum blaſphemias. Iterum dicit: [Ego ſum oſtium.] Cur hoc dicit iam vice altera, niſi quia nō vnū tantum, ſed duo ſunt ouilia? hoc etenim poſt aliqua dicturus eſt: Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili. Vt ergo ſeſe vnum eundemq; ſignificaret, qui antiquos paſtores, ſcilicet Moyſen & prophetas dedit, & nunc electione ſua non vos, ſcilicet Apoſtolos admittit, ſemel & iterum: ego ſum oſtium dixit. Et primo cum dixiſſet oſtium de præterito, ſubiunxit: Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & latrones, ſed non audierunt oues. Secundo cum dicit, ego ſum oſtium, de futuro ſubiunxit: [Per me ſi quis introierit ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua & inueniet.] Ita diſtinguens non vni ouili, duo oſtia (quod vulgo facilè eſt fieri) ſed quod longe mirabilius eſt, vnum oſtium duobus ouilibus attribuit, vt neceſſario conſequatur quod dicturus eſt paulopoſt: & fiet vnū ouile, & vnus paſtor: Et ingredietur (inquit) & egredietur, & paſcua inueniet. Olim quicunq; ingrediebatur, ſiue indigena Iſraelites, ſiue aduena proſelythus, paſcua legis & prophetarum inueniebat, ſed egrediens, quia paradiſus nondum reſeratus erat, egrediens inquam à præſenti vita, paſcua non inueniebat. Deinceps aūt, ſi quis introierit (inquit) ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet, quia videlicet & per fidem ingreſſus præſentis eccleſiæ ouile, vireta carpet, tam legalis doctrinæ, quam & euangelicæ gratiæ, & egrediens per mortem carnis, ſtatim delicijs perfruetur paradiſi, cuius vſq; ad interiora iam peruium factum eſt hoc oſtium, dominus Ieſus per myſteriū ſuæ ſacroſanctæ paſſionis. Sequitur. [Fur non venit, niſi vt furetur, & mactet & perdat.] Singula horum quæ dicta ſunt, vt furetur, mactet, & perdat, ſignificationes habent proprias, & per hæc certa enumeratione partium, cuncta non qualiſcunque furis, ſed eius qui (vt ſupra dictū eſt) fur eſt & latro, præſcripta eſt atrocitas, aliud nanq; eſt quod furatur, aliud quod mactat, aliud quod perdit. Quid enim furatur niſi aurum & argentum? aurum ſapientiæ Dei, & argentū eloquij myſtici, vel vt magis in metaphora ſermo perſiſtat, quid furatur, niſi ſalubria ouium pabula, furtimque corrumpit, quando peruerſis traditionibus ſacram ſcripturam eo ſenſu defraudat, quo illam ſpiritus ſanctus ſcribendam vel legendam tradidit? Vnde & Apoſtolus cum dixiſſet. Si autem tu Iudæus cognominaris, & requieſcis in lege, & gloriaris in Deo & noſti voluntatem eius, & probas vtiliora legis, inſtructus per legem, confidis teipſum ducem eſſe cæcorum, lumen eorum qui in tenebris ſunt, ſtatim intulit: Qui ergo alium doces teipſum non doces? qui prædicas nō furandum, furaris? qui abominaris idola ſacrilegium facis? Digna profecto inuectione, & magni vigoris argumento vſus eſt. Nam quanto Barabbas latro, vel quilibet eius ſimilis, probroſior fuit homine illo, cuius à natiuitate cæci (vt ſupra narratū eſt) dominus noſter oculos aperuit, tanto deteſtabilior eſt fur iſte, qui in peruerſione ſcripturarum vel operum Chriſti, huiuſmodi ſacrilegium facit, homine gentili, quem ipſe iudicat, eo quod oſtium non videns, idolum ſurdum & mutum pro oſtio ambiat: Hic igitur ad hoc venit, vt furetur. Ingreſſo autem fure huiuſmodi, neceſſe eſt oues vtrobique periclitari. Nam ſi furto veritatis conſentire

CAP. X

Cur ait fures ſūt & non fures fuerunt.

Duo Chriſti ouilia.

De antiquo ouili egredientib9 per mortem n: n erāt paſcua vt nunc in paradiſo

Quid furatur hic fur.

Rom. 2.

vel pabula corrupta contingere noluit iratus fur continuo mactat, de qualibus dictum eſt: Ecce
Matt.23 ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex eis occidetis, & crucifigeris, & flagella-
bitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem. Quod quidem necdum pa-
lam fecerant, niſi quod hominem ſæpe dictum, qui cæcus fuerat & viderat, ſuas blaſphemias ſe-
qui nolentem, foras eiecerant, ſed poſtmodum publica inſania fecerunt, ab ipſo qui hæc loqui-
tur, ſummo paſtore cruentum incipientes agere latrocinium. Si autem furto conſentiant, fureſq;
ſequantur, & audiant vocem alienorum, tum corpora quidem non mactat, ſed animas perdit.
Iam quippe ipſo conſenſu animæ perditæ ſunt, & ſi corpora viuunt, illæ iam perierunt. Re-
ctiſſime igitur dictū eſt: Fur non venit, niſi vt furetur, & mactet, & perdat. Furetur videlicet &
adulteret vel corrumpat verum ſcripturarum ſenſum: mactet corpora ſibi non conſentienti-
um: perdat animas conſentientium. Cuius crudelitate oppoſitum eſt quod ſequitur. [Ego
veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.] Poterat ſic dici: Ego veni vita hominum, vt
abundantius viuant, quod vtique plus eſſet, quam quod dictum eſt; Ego veni vt vitam habe-
ant. Nam & omnis paſtor ouium, qui intrat per oſtium, ad hoc venit, ad hoc vocatur vel intro-
mittitur, vt oues vitam habeant, verum non ipſa vita, ſed tantum vitæ particeps, ac vitæ nun-
tius ſiue miniſter eſt. Hoc inquā dici poterat, ſed aduerſus fures & latrones, qui veniunt vt mor-
tem inferant, ita congrue nec plus, nec minus, quam opportune oppoſitum eſt, dicendo: Ego
veni vt vitam habeant. Quantum vero eſt quod addidit: & abundantius habeant? Vtique
quantum differunt promiſſio & aduentus eius, tantum vltra mediocritatem antiquæ paſcuæ,
hoc eſt, quod nunc dicitur, abundantius. Nam quòd multo minus habuerunt oues Domini an-
tiquitus, teſtatur Apoſtolus, qui enumeratis magnis & primis arietibus, ſic ad vltimum de illis
Hebr.11. intulit: Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis promiſſionibus, ſed à longe aſpicienti-
tes & ſalutantes eas, & confitentes quia aduenæ & peregrini ſunt ſuper terram. Certum eſt hoc,
& nulli dubitare fas eſt, quia cuncti greges hactenus, qui aduentum eius præceſſerant, foris excu-
babant extra paradiſum, & longo balatu diuinæ viſionis paſcua deſiderabant, donec veniret,
Gene.3. vt ſupra dictum eſt, & ſuo ſanguine romphæam, id eſt gladium flammeum extingueret iſte, qui
illis repromiſſus eſt. Bene ergo cum dixiſſet: Ego veni vt vitam habeant, continuo ſubiunxit &
abundantius habeant, quia videlicet vitam quam habebant in ſpe, dedit vt haberent in re.
Vnde ſupra cum dixiſſet: Per me ſi quis introierit, ſaluabitur, protinus adiecit: & ingredietur,
& egredietur, & paſcua inueniet. Quia profecto poſt aduentum eius dignæ oues, & ouile præſen
tis eccleſiæ per fidem ingreſſæ, abundantius quàm anteriores, Dei notitia paſcuntur, & per mor
tem carnis egreſſæ, viſione ſummi paſtoris perfruuntur. His dictis in iudicium vel condemna-
tionem eorum, qui fures & latrones ſunt, nunc omnibus curæ ſuæ vicariis, qui digni paſtores
eſſe cupiunt, hoc modo ſemetipſum dat in exemplum. [Ego ſum paſtor bonus, bonus paſtor
animam ſuam dat pro ouibus.] Dum contra illos ſermonem dirigeret: Qui non intrant per
oſtium, ſed deſcendunt aliunde, & proinde fures & latrones ſunt, ſemel & iterum dixit: Ego ſum
oſtium, nunc ad eum ſermonem intendens: Qui intrat per oſtium, & paſtor eſt ouium, pro
cauſa vel eruditione eiuſdem, cui loquitur amplius accommodat vocem ſuam dicens: Ego ſum
paſtor bonus, atque eiuſdem bonitatis formam, quam paſtor quiſque imitetur, adiungit dicens:
Phil.2. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Poterat plane bonitatis huius formam ſumere
Luc.15. altius, quia cum eſſet in forma dei Dominus noſter, propter nos populum ſuum, & oues paſcuæ
ſuæ, ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, & habitu inuentus vt homo: & iuxta pa-
rabolam centum ouium & vnius perditæ, cum haberet oues nonagintanouem, id eſt, omnem
beatorum angelorum multitudinem, relictis illis, venit vnam, quæ errauerat quærere. Sic in-
quam poterat formam ſuæ bonitatis hic bonus paſtor exponere, ſed hoc exemplum nulli imita
bile eſt. Non enim infra ſe deſcendere poſſunt, dum paſtores hominum fiunt, ſed econtra tanto
ſupra ſemetipſos eleuantur, vt principatibus & poteſtatibus cœlorum aſſimilentur. Bene er-
go dum homines ad imitationem ſui formare intendit, illud omittit quod nullatenus poſſunt i-
mitari, & hoc ſolum quod imitabile eſt hoc modo proponit. Bonus paſtor animā ſuam dat pro
ouibus, hoc etenim paſtoribus per ſpiritū charitatis, imitabile eſt, imo & imitari dulce eſt. Vnde
vnus conſtantiſſimus, cum oues ſuas defenſaret à furibus & latronibus: Ego autem (inquit) li-
2.Co.12. benter impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris, licet plus diligens minus di-
ligar. Quanti putas pro ouibus ſemetipſos impenderunt? Reſperſa ſunt ouilia ſanguine paſto
rum, maduerunt campi cædibus paſtorum, cruentata ſunt paſcua vulneribus paſtorum, ſacra-
ta eſt terra corporibus paſtorum, ditatum eſt cœlum animabus, quas paſtores pro ouibus ſuis
poſuerunt. Claret igitur imitabilem eſſe paſtoribus hanc ſuæ humilitatis formam, quam propo
ſuit paſtor bonus. Et tamen nemo paſtor bonus, niſi hic vnus: quia nemo bonus, niſi vnus
Matt.9. Deus, hoc etenim quodam loco dicenti ſibi cuiquam: Magiſter bone, quid faciendo vitam æter
nam poſſidebo? Reſpondit dicens: Quid me dicis bonum? Hæc enim eſt ſalutatio forenſis, vſita-
ta ambitioni ſcribarum & phariſæorū. Niſi me cōfitearis deum, conſequēs eſt vt nec dicas bonū.

Itaq;

Itaque quomodo paſtor & magiſter voce quidem diuerſa, ſed ſenſu idem ſunt: vnde enim paſtor ouium dicitur pro ſimilitudine, inde magiſter hominũ eſt in rei veritate: ſicut magiſter bonus non niſi quia Deus eſt, ſic paſtor bonus, non aliunde, niſi quia Deus eſt, paſtor inquã, bonus, & nõ ex accidenti dono, ſed eſſentialiter bonus. Igitur cæteri quidẽ paſtores digni ſiue idonei dicãtur: hic aũt ſolus paſtor bonus, qui ſolus ita animam ſuam poſuit pro ouibus, vt in ſacramento noſtro corpus ſuum & ſanguinẽ verteret, & oues quas redemerat, ſuæ carnis alimẽto ſatiaret. Quid ille qui hoc exemplũ boni paſtoris imitari renuit? Quali nomine vel potius denotatione cẽſendus erit? ait: [Mercenarius & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ vidit lupũ venientem, & dimittit oues & fugit. Et lupus rapit & diſpergit oues.] Quatuor hoc loco repoſita ſunt: ſcilicet bonus paſtor qui dicit: ego ſum paſtor bonus, & is qui formam boni paſtoris imitatur, & mercenarius, & lupus. Item ſupra quatuor poſita fuerant, oſtium & oſtiarius, & paſtor, & qui aliunde aſcendit fur. Ibi vnum malum ſcilicet fur, hic duo mala, videlicet mercenarius & lupus. Attamen lupus cũ mercenario occultius ouili eſt damnoſus: Nã fur dũ mactat & perdit, aperta corporibus & animabus tempeſtate, pernitioſus eſt. Itaque mercenarius qui non ipſe quidem mactat & perdit, ſed fuga ſua lupo perditori, raptori & diſperſori, ſcilicet diabolo locum facit: non quidem ipſe fur eſt & latro, ſed nec dicendus eſt paſtor. Sic enim ait: Mercenarius & qui non eſt paſtor. Quomodo ergo vel qua intrauit? Namq; inter oſtium & aſcenſum aliunde, nihil medium ſuperius poſitum eſt. At is qui per oſtium intrauit, paſtor, inquit, eſt ouium & qui aſcendit aliunde, fur eſt & latro. Qua ergo intrauit mercenarius, qui non eſt paſtor: nec rurſus mactat aut perdit, ſicut fur? Non enim aperte, ſicut Arrius vel alius quilibet hæreſiarches ſæuit aut perſequitur, vt occidat eorum corpora, quorum non poteſt animas ſuæ peruerſitatis maculare conſenſu. Reſtat vtique, vt ſi fur non eſt, ſocius tamen furum ſit, quia de talibus per Prophetam dictum eſt: Principes tui ſocij furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retributionẽ. Socius autem furum animo eſt: nam corpore cum paſtoribus per oſtium intrare viſus eſt. Itaq; diuiſus ipſe eſt. Quapropter de huiuſmodi alibi dictũ eſt: Veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, diuidet inquit, id eſt, diuiſum & duplicem fuiſſe redarguet: diuidet eum, id eſt, paſtoralis gratiæ donum ab illo auferet, & ipſum pœnis tradet. Oſtenſa igitur paſtoribus de contemptu mortis via quam ſequantur, & appoſita forma cui imprimantur: rectè ex oppoſito mercenarius deſcribitur, qui tametſi fur & latro non eſſe videtur, ſed potius per oſtium intraſſe, pro eo quod catholicam fidem profitetur, nec aliud euangelizat, quã id quod euangelizatũ eſt, à veteris paſtoribus, tamen iuxta præſcriptam prophetæ ſentẽtiã, qui cum dixiſſet, principes tui ſocij furũ, ſtatim hoc ipſum ratione cõprobans, oẽs, inquit, diligunt munera, ſequuntur retributiones, ipſe vtique ſocius furum eſt. Nam & pro eo quod munera diligit, & temporalem ſequitur retributionẽ, mercenarius eſt. Cuius deſcriptio diligenter conſideranda eſt. Mercenarius, inquit, & qui non eſt paſtor. Rem ſolerter animo auditoris impreſſit, ſic dicendo: & qui non eſt paſtor, ſcilicet vt de corde eius vulgarem extirpet opinionem, qua putatur vel dicitur eſſe paſtor. Verè enim non eſt paſtor: paſtor nã dicitur, eo quod gregem paſcat. At ille non gregem, ſed ſeipſum paſcit. Vnde propheta. Væ, inquit, paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, &c. Igitur dicitur quidem, ſed non eſt paſtor. Cuius non ſunt oues propriæ. Et hoc vtique cum grandi pondere dictum eſt. Non ſunt, inquit, eius oues propriæ, quia videlicet non in eius pectore, gratia mater parturiuit, quomodo in illo, cuius hæc vox eſt, filioli mei quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Non poſsidet animã eius, ſpiritus paſtoris boni, & ideo non mirũ, quod nõ & ipſe in brachio ſuo cõgregat agnos, & in ſinu ſuo leuat, quod non & ipſe fœtos portat. Sed quid? Videt, inquit, lupũ venientẽ, & dimittit oues & fugit. Non arguitur mercenarius, quod furatus ſit, mactauerit aut perdiderit: quia videlicet cum non educat oues in ſaltus alios quã quos probauerũt paſtores magni & probati, neq; perdat oues venenatis falſæ doctrinæ paſcuis, nõ ſatis legitime fur dici poteſt: & proinde nec occaſio eſt cur mactet. Nam interim oues nõ fugiũt ab eo, quippe quæ non habent cauſam legitimã, cur non audiant vocem, vel cur neceſſario deuitent eius cõmunionem, cur illi lac ſuum ad edendum, ſuamq; lanã denegent ad operiendũ. Sed vnde arguitur? Videt, inquit, lupum veniẽtẽ, id eſt, diabolum animabus inſidiantẽ, eaſq; ad mortẽ æternã per diuerſa ſcelera protrahentem. Videt, inquit, & fugit, id eſt, ſub ſilentio ſe abſcondit. Fugit, id eſt, verbum exhortationis ſubtrahit, ne ſi lupo reſiſtat, temporale cõmodum (quod amat) amittat.

Amant enim oues ſuam plerumq; perniciem, amant inquam, & ſuis exitiis delectantur, ſuis periculis male blandis in præſenti demulcentur, nec recogitant dulcedine vitiorum fallente, quantus eas interitus conſequatur. Et niſi perire permittantur, eiuſmodi oues ſunt, vt neque ad mulctram paſtoris venire, neque tonſorem eundem iam velit ſubire, inſuper & ipſum paſtorem tumultuando, quantum poſſunt, cornibus & lateribus audent impingere. Fugit ergo mercenarius taciturnus, ne pugnando pro ouibus, temporalis lucri detrimentum patiatur. [Et lupus rapit & diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non per-

Mercennarius, nec ſur eſt nec paſtor.

Eſa. 1.

Matt. 2.

Eſa. 1.

Ezec. 34

Galat. 4

tinet ad eum de ouibus. Sola ergo cauſa fugiendi eſt, quia mercenarius eſt, quia mercedibus trāſ torijs inhiat, & dum illis contentus eſt, lupus rapit ac diſpergit oues. Nec ſolūmodo lupo veniēte fugit, Sed & quando iuxta Ezechielem, colliduntur arietes & hirci, dum lateribus & humeris im pingunt, & cornibus ſuis ventilant omnia infirma pecora, donec diſpergātur foras, fugit idē mer
Ezec.34 cenarius abſcondendo ſe, non iudicans inter pecus & pecus, aut certe nequius quod craſſum eſt aſſumit, & quod debile eſt, proijcit: videlicet iuſtificans impium pro muneribus, & iuſtitiam iu
Matt.10 ſti auferens ab eo. Sanè cum alibi dicat: ſi vos perſecuti fuerint in vna ciuitate fugite in aliam: Tunc irreprehenſibiliter paſtor fugit, quando aperta perſecutione furis hæretici, ſiue lupi diabo li, per gentilē poteſtatem malitiā ſuam exerentis, paſtor ipſe quæritur, vt oues eius præſidio deſti tuantur. Quod Paulus Apoſtolus non ſolū irreprehenſibiliter, verumetiā laudabiliter feciſſe legi
2.Co.11. tur, quādo Damaſci præpoſito gentis Arethæ regis cuſtodiente ciuitatem, vt eū comprehende rent, à fratribus per murum ſummiſſus eſt in ſporta, & ſic effugit manus eius. Non enim fugit, vt oues deſtitueret, ſed vt ouiū ſaluti ſeipſum reſeruaret. Cæterum omnes qui abſq; eiuſmodi cau ſa fugiunt, qui oues dimittunt, hic paſtor & epiſcopus animarum noſtrarū meritò excluditur à nu mero paſtorum. Quibus exploſis iterum dicit: [Ego ſum paſtor bonus.] Et notandum quod & ſuperius bis, ego ſum oſtium dixit, & nunc itidem bis, ego paſtor bonus inquit. Ipſe oſtium & ipſe paſtor, ipſe tam anterioris quàm & poſterioris ouilis vnum oſtium, & vnus eſt paſtor: Iterū inquam dicit: Ego ſum paſtor bonus, atq; eiuſdem bonitatis affectum, protinus adiungit, dicens [Et cognoſco meas, & cognoſcunt me meæ.] Hanc & illam quam ſupra dixerat rationem pa ſtor bonus qui animam ſuam dat pro ouibus, vnam & eandem eſſe conſtat, ex eo quod protinus adiungit. [Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem, & animam meam pono pro ouibus me is.] Duobus præceptis charitatis à ſemetipſo completis, ſine quibus paſtor idoneus nemo vn
Mat.22. quam fuit, nec eſſe poterit: nunquam enim verus aut dignus erit diſcipulus huius boni paſtoris,
philip.4 niſi qui (vt Apoſtolus ait) germanè diligat gregem Chriſti, duobus inquam præceptis charitatis, bonitatem ſuam examinatam oſtendit in vno laudabili experimento, quod eſt, & animam meā pono pro ouibus meis. Primum & maximum eſt mandatum, dilectio Dei, quod intelligitur in eo quod ait: ſicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem. Secundum autē ſimile eſt huic: Diliges pro ximū tuum ſicut teipſum, hoc nihilominus intelligendum eſt in eo quod ait, & cognoſco meas. Idcirco autem præpoſtere, prius ſecundū & poſt ſignatum eſt primū: quia videlicet per dilectionē proximi aſcenditur ad dilectionem dei. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, deum quem non videt quomodo poteſt diligere? Formam ergo ſuæ bonitatis, qua ſuos imitatores in formare cupit, ordinatè exprimens, incipit à dilectione proximi, cum dicit. & cognoſco meas. Cognoſco enim, id eſt diligo. Imo & magnificentius charitatem ſuam exprimit dicendo cogno ſco, quàm ſi dixiſſet diligo. Hoc enim verbum cum ſignificatione dilectionis ſimul ſonat affectū
Prou.12. compaſſionis, iuxta quod Salomon ait: Nouit ſapiens animas iumentorum ſuorum, viſcerā au
Pſal.102 tem impiorum crudelia. Itaque ſicut in pſalmo: Quoniam ipſe cognouit ſigmentum noſtrum, ſic & nunc dum dicit, & cognoſco meas, ſimul dilectionis & operoſæ miſericordiæ ſignat affe ctum. Et cognoſco inquit meas, & cognoſcunt me meæ. Suaue dictum, ſed terribile iudicium. Reſpondetur enim hoc ad illud, quod ſupra dixerunt negatores eius: Scimus quia Moyſi loquu tus eſt deus, hunc autem neſcimus vnde ſit. Igitur ad illorū diſtinctionem, qui ſui non ſunt, quia
Danie.9 negauerunt eum, ſecundum quod & Daniel ait: Et non erit eius populus qui negaturus eſt eum, ad diſtinctionem inquam illorum, cognoſco inquit meas, & cognoſcunt me meæ. Aequa vtriq; viciſſitudine negatores ſuos negat ipſe, ac ſi apertè dicat: Cognoſco meas, & non vos alie nos, cognoſcunt me mei, ſi vos alieni non cognoſcetis me. Item, & hoc dixerunt: Non eſt hic homo à Deo. Repugnat quod dicit: Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem. Nouit me pater, hoc eſt diligit, agnoſco ego, hoc eſt, diligo patrem. Ita vt prædictum eſt, paſtor bonus bonitatem ſuam in duobus præceptis charitatis oſtendit: ſcilicet dilectione Dei patris, & di lectione proximorum, id eſt, earum de quibus nunc loquitur, ouium ſuarum, quibus aſſum ptione carnis, & magnitudine beneficij proximus factus eſt, & hoc tam ex his, quàm ex cæ teris eius ſermonibus altius commendatur, quod tota ouium domini cura geminæ ſit dile ctionis opus, quam quiſquis non habet, non paſtor eſt, ſed mercenarius. Sequitur. [Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audi ent, & fiet vnum ouile & vnus paſtor.] Ecce quantum bono paſtori ſtultæ oues obfuerunt, in eo quod cum malitioſis vulpibus, id eſt, malignis ſpiritibus conſilium ineuntes, iam con ſpirauerant, vt ſi qua ouium paſtorem ſuum illum eſſe agnoſceret, protinus humeris & late ribus cæterarum impacta, extra ouile fieret. Nunquid conſpiratio hæc gratiam paſtoris e uacuaret, aut nomen eius ſiue facultatem diminueret? Abſit. Nam & alias oues (inquit) ha beo, quæ non ſunt ex hoc ouili, quia non de carne patriarcharum & prophetarum progenitæ ſunt, qui magni arietes, & aliqui etiam paſtores, vt Dauid, vel Moyſes, & Aaron, huius oui lis patres extiterunt. Non ſunt, inquam, ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. Quare?

Vide

Videlicet quia iſtæ oues prædicta conſpiratione ſua inuicem afflatæ, dira peſtilentia cōtabuerūt, & ſemetipſas corruperunt, idcirco his abiectis oportet ex alijs ouibus præfinitum ante ſecula, ouium ſupplere numerum: Me inquit oportet illas adducere. Nunquid ipſe paſtor qui hæc loquitur, per ſemetipſum ad nos oues alienigenas venit? Nonne à furibus & latronibus in medio huius ouilis comprehenſus animam ſuam poſuit, & deinde aſcendens in cœlum, nunquam viſus à nobis, ſuos tantum vicarios ad nos direxit? Ita plane, ſed nec eodem modo nos minus quid ab illo magno grege habemus, quem de Aegypto adduxit idem paſtor, idem Deus. Nunquid enim non per homines deus, per homines inquam, Moyſen & Aaron, quibus apparuerat, illas oues adduxit? Vtiq; non magis illis quàm nobis, non nobis minus quàm illis adducendis affuit præſentia viſibili. Vnus illorum paſtor tunc deum audiuit in rubo, noſtri paſtores viderunt illum in crucis ligno, de quo ait quidam tam doctus quàm fidelis: Triſtes purgantur ſanguine culpæ, Quem contorta rubus denſis cruciatibus ædit. Et illi quidem duo ſigna dedit dicens: Si non crediderint verbo ſigni prioris, credent vel verbo ſigni ſequentis: ſed & noſtris item paſtoribus duo ſigna dedit dicens: Si non viderunt gloriam ſigni prioris, videbunt ſaltem virtutem ſigni ſequentis. Etenim ſi non vidimus nos, quòd virga in colubrum conuerſa ſit, & deuoratis Magorum Aegyptiorum colubris, iterum virga quod fuerat effecta ſit, id eſt, quod Chriſtus rex ipſe, & paternæ diuinitatis virga regia in mortem deuenerit, quæ per colubrum in hunc mundum ſubintrauit, & conſumptis peccatis noſtris, iterum in veram & æternam vitam regnaturus ſurrexit, at ſaltem videmus, quòd de ſinu manus extracta leproſa tota effecta ſit, id eſt, quòd totum illud antiquum ouile peſtilentia perfidiæ contabuerit, quòd à gratia Dei ſynagoga exciderit, imo & iuxta quod ille prædixit: Ceciderint in ore gladij, & captiui ducti in omnes gentes, lepram ſuam toto orbi ſpectandam iam dudum circuntulerint, congemiſcente Propheta ac dicente: Vſquequo auertes manum tuam & dexteram tuam de medio ſinu tuo in finem. Etenim circa finē ſeculi iterum in priſtinum ſinum gratiæ mittetur, & mundabitur. Igitur cum per legatos ſuos, in quibus ipſe proculdubio loquitur, nos alias oues ſuas vocauit, non minus quàm prioris ouilis oues, per ſemetipſum adduxit. Ait itaque: Et illas oportet me adducere. Quo autem adducere? Non ad veſtram ſynagogam o putidi hirci, qui & ſecundum animam in inferiora terræ introibitis, & ſecundum corpus trademini in manus gladij, parteſque vulpium eritis, ſed ad fidem patriarcharum & prophetarum, cum quibus balare vel cantitare audetis, dicentes: Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius, cum ſitis tauri pingues & laſciui vituli, Cæthæorum & Amorræorum ſaltibus innati vel educati. Ad illorum inquam fidem me alias oues, vobis abiectis, oportet adducere, & vocem meam audient, quam vos (vt ſuperius dixi) propterea non auditis, quia ex deo non eſtis. Et fiet inquit vnum ouile, & vnus paſtor. Non dixit, & fiet vnus paſtor & vnum ouile, iam enim vnus paſtor eſt, ſed fiet vnum ouile, quod nondum factum eſt, & vnus paſtor permanebit, qui nunc & ſemper eſt. Fiet inquam vnum ouile, nulla diſtinctione habita peregrinæ & indigenæ ouis, id eſt, Iudæi & Græci, & ille vnus paſtor omnium erit, de quo per prophetam dictum eſt: Et ſuſcitabo ſuper eas paſtorem vnum, qui paſcat eas, ſeruum meum Dauid, ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem. Ego autem dominus eorum ero eis in deūm, & ſeruus meus Dauid princeps in medio eorum. His dictis adhuc perſiſtit in commendatione charitatis, qua & ille animam ſuam pro ouibus ſuis poſuit, dicens: [Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam & iterum ſumo eam.] Tanquam diceret, Hoc opus magnę dilectionis, quod eſt bonum paſtorem eſſe, & animam dare pro ouibus, pater diligit, & de quocunq; paſtore hoc opus acceperit, illum amore ſuo dignum ducit. Poterat quippe ſic dicere: Propterea me pater diligit, quia ſicut docuit me, hæc loquor, & à meipſo facio nihil: vel, quia per me in principio cuncta fecit, & ſine me factum eſt nihil. Verum hoc loco paſtorem legitimum inſtituere, vel erudire intendit, & illud notum facere, quòd lucro animarum charius Deo nihil ſit. Hoc igitur oportunè ſecundum rem dixit: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, ſubauditur pro ouibus meis, videlicet vt ſciant paſtores animarum, quanti meriti ſit mori pro ſalute earum. Sed non gaudeat fur, non lætetur latro, non exultet lupus, quòd animam ſuam ponit paſtor bonus, quòd occiditur ouium defenſor & dominus, quòd mori poteſt hic fœtarū geſtator, & agnorum nutritius. Non (inquā) lætentur paruuli iſti hircorū pulli, quos inuidia occidit, inuidendo morientes, & moriendo inuidentes, qui iam timere cœperant, quòd in diſperſionem gentium iturus eſſet, & docturus gentes, & ſic adducturus alias oues. Non enim hoc ſolum dixit: Ego pono animam meam, ſed confeſtim addidit: & iterum ſumo eam. Nec iſtud ſemel dixiſſe contentus eſt, ſed adhuc ſuper inimicos ſuos confortatur & dicit: Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à meipſo. Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam.] Sciunt iamdudum cunctæ oues, optimè de huius paſtoris ſui fortitudine ſentientes, ſciunt inquam, quia fures & latrones fruſtra cum laternis & facibus & armis ad comprehendendum illum miſiſſent, niſi ipſe à ſeipſo ponere voluiſſet animam ſuam. Nam quomodo ſemel abierunt retrorſum & ceciderunt, dicente illo: Ego ſum, ſic fieri iugiter potuiſſet, vel certe vno caſu ſempi

Margin notes: Exo. 3. — Exo. 4. — Luce 23 — Pſal. 25. — Pſal. 62. — Pſal. 94. — Ezec. 16. — Ioan. 8. — Coloſ. 3 — Ezec. 34 — Ioan. 7. — Ioan. 16. — Luc. 23.

ternum illorum conſummari exitium. Non ergo animam eius tulit quis, quomodo iure tollitur ab vnoquoque noſtrum, quos in ſemetipſo primus parens immortalitate exhæredauit: Sed ego inquit à meipſo, ſcilicet ſpontanea morte moriendo, pono eam in manu patris, dicens: pater in manus tuas commendo ſpiritum meum, videlicet antea præfinita conditione hac, vt ſi ego talentum hoc, id eſt animam meam, pro ſanctificatione antiquæ præuaricationis perſoluam, & ipſam & cunctas ouium mearum animas, patre annuente recipiam. Itaque propter morti nihil debētem innocentiā, poteſtatem habeo ponendi vel non ponēdi animā, quod ſi poſuero eā, conſequenter propter interpoſitæ cōditionis iuſtitiā, poteſtatē habeo ſumendi eam, ſcilicet vt reſurgā, & omnes mihi conreſurgere faciam. Fortè dicis: Quare ergo ponis pro ouibus animam tuā, cum poteſtatem habeas etiam non ponendi eam? Ad hæc ille: [Hoc mandatum accepi à patre meo.] Quod eſt hoc mandatum, niſi charitas? Mandatum enim inquit nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Hoc ergo mandatum charitas eſt, qua (vt ſuperius dictum eſt) cognoſcuntur, id eſt diliguntur oues, cognoſcitur, id eſt diligitur pater. Sed hic inquit mandatū accepi à patre meo. Igitur non vt cæteri quicunque dicuntur paſtores boni, ſic & iſte paſtor bonus accidentaliter bonus eſt, ſed à patre ſuo accepit, id eſt ab ea natura, qua Deus illi pater eſt, bonus eſſe habet, tantæque naturaliter eſt charitatis, vt animā ſuam ponat pro ouibus ſuis. Sequitur. [Diſſenſio iterū

Ioan. 7. facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos.] Iterum (inquit Euangeliſta) diſſenſio facta eſt propter ſermones hos, nam ſemel facta iam fuerat propter opus illud, quod in ſabbatho cæci nati oculos aperuerat. *Alii aūt dicebant: Dæmoniū habet, & inſanit, quid eū auditis? O malum ſtultiloquium dicentium, dæmoniū habere, & communi ſenſu carere Dei filiū. Et ſuperius dixerāt Dæmonium habes, nunc furore in continenti cum dixiſſent: Dæmoniū habet, addiderūt: & inſanit, quid eum auditis? Hoccine erat quod dixit paterfamilias de malis illis, & merito male perdēdis agricolis: verebuntur filium meū? Quē enim ſeruorū illius, quos antea miſerat, tā nequiter inhonorauerunt, tantiſq; cōtumelijs affecerunt? Qūo infelix terra tā putidos canes ſuſtinuit? Quomodo infauſtus aer taliū viperarum linguis venenatis nō contabuit? Dæmonium inquiūt habet, & inſanit, quid eum auditis? [Alij dicebant: Hæc verba nō ſunt dæmoniū habentis. Nūquid poteſt dæmonium cæcorum oculos aperire?] Eadem ratione duce diſſentientes ſuperius dixerant: Nunquid poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Aduerſantur etenim inuicem ſibique repu-

Ioan. 9. gnant, peccatorem eſſe, vel à Deo non eſſe, & hæc ſigna facere. Amplius aūt repugnantia ſunt, dæmoniacum eſſe vel inſanire, & cum operatione ſignorum eiuſmodi verba proferre. Vtique ſi cæci non eſſent, ſcire poterant, quod hæc non inſaniæ, ſed veræ ſunt verba ſapientiæ, & quod ad aperiendos cæcorum oculos non dæmoniaca inſania, ſed virtute diuina opus eſt.

Multi aūt dicebant ex ipſis. Ioā. 7. 8. Mat. 21.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. X.

Pſal. 51. PRopheta cum dixiſſet in pſalmo: Quàm magnificata ſunt opera tua domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ, continuo ſubiunxit: Vir inſipiēs non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc. Quis aūt magis inſipiēs, vel magis ſtultus Iudaico populo, qui & magnifica domini opera non cognoſcit, Verbi gratia, dū dicit ſuperius: Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbathū non cuſtodit, & verba eius nō intelligit, dū dicit: Dæmoniū habet & inſanit, quid eū auditis? Attamē magnificāda erāt opera tua domine in oculis eius, & reuelandæ cogitationes tuæ in auribus eius, vt oſtenſa illi nō videremus, & dicta illi nos intelligeremus, quatenus eodem igne humiliū oculi illuminarentur, cuius fumo illorū ſuperbia excæcaretur. Igitur & hactenus coram inſidiatoribus ſuis tuta proceſsit doctrina veritatis, & deinceps magis ac magis interrogationibus pulſata, ſemper augeſcēs, dictis & factis in auribus & oculis eorū recto tenore procedit, Euāgeliſta ſic proſequēte ordinē narrationis. [Facta ſunt aūt encænia in Hieroſolymis, & hyems erat.] Encænia feſtiuitas erat dedicationis tēpli, tantūq; eſt hoc nomē à Græco καινὸν, quod latinè dicitur nouum. Et quandocunque nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocatur. Sed & ſi quis noua induatur tunica, rectè encæniare dicitur. Encænia ergo, id eſt, ſolennia dedicationis templi agebantur, cum ea quæ ſequuntur, interrogantibus Iudæis locutus eſt dominus: Et hyems (inquit) erat. Iuxta literam tempus anni demonſtratur, quo agebatur eiuſdem dedica-

1. Mac. 4 tionis feſtiuitas à tempore Machabæorum, qui deſtructo altari, quia contaminauerunt illud gentes, ædificauerūt altare nouum, ſecundum illud quod prius fuit, & quinta & viceſima menſis

Caſleu

Caſleu dedicauerunt illud. Et ſtatuit Iudas & fratres eius, & vniuerſa eccleſia Iſrael, vt agatur dies dedicationis altaris in temporibus ſuis ab anno in annum, per dies octo, à quinta & viceſima menſis Caſleu. Menſis autem Caſleu, ipſe eſt qui apud Romanos December dicitur, & eſt à Martio quidem, à quo antiquitus Romani annum inchoant, decimus. Ab Aprili autem, qui apud Hebræos ſecundum legem principium menſium, & primus eſt in menſibus anni, exiſtit nonus. Igitur iuxta literam (vt dictum eſt) indicatur natura temporis, ſed myſtice, quod magis ad rem attinet, frigida Iudæorum ſignificatur impietas, quia mentes illorum à diuino igne auerſas, diabolus tanquam glatialis Boreas afflauerat. [Et ambulabat Ieſus in templo, in porticu Salomonis] Hæc porticus Salomonis ipſa erat, de qua in libro Regum ſcribitur: In die illa ſanctificauit rex Salomon medium atrij, quod erat ante domum Domini, fecitq; ibi holocauſtum & ſacrificium, & adipem pacificorum. Cum ergo ambularet in huiuſmodi porticu Dominus noſter, vtique in templo ambulabat, quia porticus illa æque vt templum à Salomone ſanctificata fuerat. [Circundederunt eum ergo Iudæi, & dicebant: Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam.] Vigilantiſſimi animarum ſuarum cuſtodes, & de ſua ſalute ſoliciti, multum dolebant, quoties aduerſus Dominum conueniſſent ſchiſmata inter ſe fieri, ſuasq; animas per diſſenſiones periclitari, vt nunc nouiſſime, quando dicentibus: Dæmonium habet & inſanit, quid eum auditis? Alij dicebant: Hæc verba non ſunt dæmonium habentis, &: Nunquid poteſt dæmonium cæcorum oculos aperire? Et in huiuſmodi diſſenſionibus illorum animas perire dicebant qui ab intentione ſua diſſentiendo ſaluti magis appropinquabant. Et tunc quidem propter diſſenſionem, quæ cæco illuminato ſemel & iterum facta eſt inter nos, ſolutum eſt inefficax eorum conuenticulum. Nunc autem vbi ad ſolennitatem dedicationis veniens, ambulabat (vt prædictum eſt) in templo, vt in porticu Salomonis, nacti ſibi videbantur opportunitatem aucupandi contra eum aliquid, vnde poſſet accuſari. Circundederunt ergo eum, tanquam vituli multi, & tauri pingues obſederunt eum. Et dicebant: Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. O perditæ animæ, cum hic vobis palam dixerit, quòd Chriſtus ipſe ſit, ergo ne illa eius opinio ceſſabit, quam vos ægreferentes, veſtram perditionem eſſe calumniamini, dicendo: Quouſque animam noſtram tollis? Quid enim ex ore ipſius hoc audire deſideratis, niſi vt apud poteſtatem Romani imperii aduerſus illum accuſationem ineuitabilem inuenire poſſitis? Nempe cum Chriſtus orbis terrarum debeat eſſe rex, quamuis hoc terrenis regnis nihil nociturum ſit, robuſti tamen accuſatores eritis, ita vt iudicem quoque premere poſſitis, dicendo: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Omnis qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Ergone, inquam, nunc quidem animam veſtram tollit, ſed tunc non tollet, cum hoc non perfeceritis? Abſit à vobis hæc beatitudo, vt ipſe animam veſtram tollat, & poſſideat vos. Concedat nobis potius, quoniam ſic vultis, vt ſicut Propheta gemebundus prædixit: Auferant iniquitates veſtræ, & poſſideant vos abſq; ſe. Aliæ ſunt animæ quas tollet, cum vos illum pro accuſatione regii nominis vinctum Pilato tradideritis. Ligatis namq; manibus ſuis, fortem armatum fortior ipſe alligabit, confixis manibus ac pedibus atrium eius debellabit, & beatas omnes animas tollet, vaſa enim eius diripiet. Vos autem nequaquam forti illi tollemini, ſed poſſidebunt vos omnes nequitiæ eius, & erunt nouiſſima veſtra peiora prioribus. Nunc audiemus qualiter girum veſtrum ſoluerit, quo illum tam nocendi intentione, quàm turbæ veſtræ ſtipatione circundediſtis, non tantum regem, ſed & deum ſe eſſe conteſtãs conſubſtantialem patri, ait: [Loquor vobis & nõ creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimonium perhibent de me. Sed non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis.] Superius ait hic ipſe, qui nunc circundatus eſt à Iudæis Chriſtus lux mundi: Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorũ hominum teſtimoniũ verum eſt. Statimq; intulit: Ego ſum qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pater. Nunc in articulo præſentis interrogationis reſponſurus illud, quod non in ſola porticu vel templo Salomonis, ſed in toto mundo debeat audiri, rationabiliter eadem teſtimonia præſentat, ad confirmandã veritatem ſuæ reſponſionis: Loquor (inquiens) vobis, & opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimoniũ perhibent de me, & vtrunq; teſtimonium illos reſpuere, contra legem ſuam, in qua ſcriptũ eſt: Quia duorum hominum teſtimoniũ verum eſt: vtrunq; inquam teſtimoniũ illos contempſiſſe redarguit, ad ſingula ſubiungendo: & non creditis. Nam & cum dixiſſet: Loquor vobis, continuo addidit: & non creditis, & cum ſubſecutus eſſet: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimoniũ perhibent de me, ſtatim adiecit, Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis, ac ſi dicat, Iam nõ docendi eſtis, quia Chriſtus ego ſum, ſed arguendi de peccato, quia non iamdudum teſtimoniis euidentibus credidiſtis, ſecundũ legis edictum redargutionis hic modus eſt, & hæc ſententia iudicii, vt iam nunc abnegẽ vos, quod & facio, dicens: Quia non eſtis ex ouibus meis. Fruſtra igitur hic captores hiauerunt, circũdantes eũ, atq; dicẽtes, Si tu es Chriſtus dic nobis palã. Non enim ſua dedit illis, vt ſe examinent imperio Cæſaris, neq; arguit, quòd non iam ſe in regem ſublimauerint, ſed non eſtis (inquit) ex ouibus meis, permanens in metaphora, iuxta quam ſupra dixerat: Ego ſum

Margin notes: 3. Reg. 8. — Pericula animarũ per ſchiſmata. — Pſal. 21. — Ioha. 19. — Eſa. 56. — Mat. 12. Lucæ 11. — Deu. 19. Iohan. 8 — Chriſtꝰ ſe paſtorẽ ponꝰ dixit q̃ regem.

charybdim nauigans, per ſuos fortiſſimos remiges vno ore conclamare conſueuit, neq; confundentes perſonas, neq; ſubſtantiam ſeparantes: Alia enim eſt perſona patris, alia filii, addendo etiam, alia eſt ſpiritus ſancti: Vna eſt diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. Sabellius namque, qui & Patripaſſianus perſonas confudit, dicendo vnam eandemq; eſſe patris, & filii, & ſpiritus ſancti. Econtra Arrius, aliud inquit pater, aliud eſt filius. Pater increatus, filius verò creatura eſt. Vtranq; ſtultitiã catholica fides deteſtatur, firmiter tenens & pluralis numeri, verbum, quod eſt ſumus, & neutralem vnitatis dictionem: Vnum enim inquit, non vnus. Sic etenim dixit Dei filius: Ego & pater vnum ſumus. Per hoc quòd ait vnum, ſubſtantiæ vnitatem: per id quòd dixit ſumus, perſonarum expreſſit pluralitatem. Igitur cum dicit de ſeipſo filius. Et non rapiet eas quiſquam de manu mea: de patre verò: Et nemo poteſt rapere de manu patris mei, & continuo ſubiungit: Ego & pater vnum ſumus, hoc proculdubio vult intelligi, quia patris & filii vna eſt diuinitas, vna eademq; omnipotentia, vna ſubſtantia, vna natura, quod Græce ὁμοούσιον dicitur, quodq; confitentes nos, rectè homouſiani dicimur. Hoc vocabulum Arriani fruſtra calumniati ſunt, dicentes, ſecundum Apoſtolũ deuitandas eſſe profanas nouitates vocum, & idcirco conſequenter hoc nomen eſſe deuitandum, eo quòd non inueniatur in toto canone ſcripturarum. Nomina namq; vel verba, cum ſigna ſint rerum, vtique rebus ipſis cuncta poſteriora ſunt, quia propter ſignificandas res inuenta ſunt. Oportet enim prius exiſtere, & deinde ſigna rerum. Conſtat autem nec ante Euangeliũ, nec niſi per Euangelium mundo innotuiſſe Deum dei filium. Igitur, vbi ipſe, vel coæterna patri diuinitas ipſius per Euangelium innotuit, vt verbi gratia, per hoc quod nunc ait: Ego & pater vnum ſumus, profectò re conſtante licuit, imo & oportuit, aduerſantibus hæreticis rei nomen producere. Licuit enim ſemperq; licebit, ſignatum præſente nota, producere nomen. Sed iam quid ad hæc Iudæi fecerint audiamus. Sequitur. [Suſtulerunt lapides Iudæi, vt lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus: Multa opera bona oſtendi vobis ex patre meo: Propter quod eorum opus me lapidatis?] Superius cum itidem vellent eum lapidare, dicente: Antequam Abraham fieret, ego ſum, abſcondit ſe, & exiuit de templo tanquam infirmus, & non valens inimicos ſuos in ipſis ſuis alligare conatibus, nunc autem in medio turbæ furentis aſtat conſpicuus, loquiturq; tanquam iudex, aut defenſor, ſeditioſorum cauſas cogniturus. Quid igitur eſt, niſi quia non ſolum in magnis & præcipuis, ſed in quotidianis quoq; eius actibus, apud ipſum (ſicut teſtatur Iob) eſt ſapientia & fortitudo? Sapientiam namq; ſpectat, quòd tunc ſe abſcondit, & exiuit de templo, & prætereiens hominis cæci à natiuitate aperuit oculos, videlicet, hoc modo (ſicut in eodem iam loco dictum eſt) conſilium ſapientiæ ſuæ ſignificans, de quo & ipſe poſtmodum: Vt & qui non vident, inquit, videant: & qui vident cæci fiant. Fortitudinis verò eſt, quòd nunc in medio furentium perſiſtit, ſcilicet hoc modo comprobans, quòd pauloante dixerat: Nemo tollet à me animam meam, ſed ego à meipſo ponam eam. Nam ecce vſq; ad tollendos lapides potuerunt currere, & lapidei ſui cordis duritiam manibus armatis prodere, ſed vltra nihil audentes, palam nobis faciunt, hunc illum eſſe, qui loquitur ad beatum Iob: Circundedi mare terminis meis, & poſui vectem, & oſtia, & dixi: Huc uſque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Sic itaque iſte princeps fortitudinis, & Iudaico furori terminum poſuit, ne ſeſe lapidarent, dicentem: Ego & pater vnum ſumus, & eiuſdem conſubſtantialitatis perſecutoribus hæreticis, ne homouſianorum fidem pernicioſe læderent, omnipotentiæ ſuæ vectem oppoſuit. Multa, inquit, bona opera oſtendi vobis ex patre meo. O ingrati, propter quod eorum opus me lapidatis? Quid enim non bonum? Quid non diuinum? Quid non magnum & euidens virtutis argumentum? [Reſponderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia.] Ergo iniqui iudices, ſaltem vnum è duobus teſtimoniis probum ducitis, de quibus ſuperius cum dixiſſet: & in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt, ſtatim intulit: Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater. Vnum, inquam, teſtimonium verum eſſe conceſſiſtis. Dixiſtis enim: De bono opere non lapidamus te, aliud autem improbaſtis, dicendo: Sed de blaſphemia. Etenim quæ loquitur hic, dicendo: Ego & pater vnum ſumus, & his ſimilia, de quibus alibi: Verba, inquit, quæ loquor vobis, à meipſo non loquor, teſtimonium ipſius filii ſunt, bona autem opera, quæ oſtendit vobis ex patre ſuo, ſicut itidem ait: Pater autẽ in me manens, ipſe facit opera: opera inquam ipſa, teſtimonium patris ſunt. Sed ſi homines eſtis, imo & iudices vos eſſe legitimos, aut legiſperitos profitemini, quomodo vnum ſine altero teſtimonium bonum eſſe iudicaſtis? Quomodo vni homini cum blaſphemia bonum opus attribuitis? Nunquid Deum blaſphemando quis bonum ſimul faciat opus, præſertim qualia hic operatur? Plane ſcimus etenim, cum cæci nati fuerimus, modo per gratiam Chriſti videmus: ſcimus, inquam, quia peccatores, & maxime blaſphemantes, non audit Deus. Igitur ex ore veſtro iudicamini, quia ſicut Magi quoque coram Pharaone teſtati ſunt, non ſpiritus blaſphemiæ, ſed digitus Dei eſt hic, qui vobis opera hæc oſtendit. Quæ tandem illa blaſphe-

Marginalia: Fides catholica. — 1. Tim. 6 — Iohan. 8 — Iob. 12. — Iohan. 9 — Iob 38. — Iohan. 8 — Ioha. 14 — Ibidem. — Exod. 8.

blaſphemia eſt, de qua illum lapidatis? Dixiſtis. [Et quia tu homo cum ſis, facis teipſum Deũ.] Iam quia gratulamur, non ſolum aduerſus Arrium, qui noluit intelligere, quod intellexiſtis vos in his verbis: Ego & pater vnum ſumus, verum & aduerſus Valentinianum, ſiue Apellen qui verum eſſe hominem negauerunt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, aſſerentes eum non verum habuiſſe corpus, ſed phātaſticum. Mirum namq; eſt, eos, qui ſe dicunt Chriſtianos, veram negare humanitatem Chriſti, cum vos aduerſarii Chriſti, totam vim argumenti ad conuincendum, quod ille Deus non ſit, ex eo ſumpſeritis, quia verus erat homo, in vera ſubſtantia carnis,

Pſal. 18. quod ipſa quoq; paſſione mortis explorare potuiſtis. Verum quod ad rem attinet, de ſanctuario pectoris humani, veram & rationabilem audiamus defenſionem vnicæ ac ſempiternæ diuinitatis.

Cur ait in lege veſtra non noſtra. [Reſpondit eis Ieſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra: Quia ego dixi dii eſtis.] Quid, inquit) velut à contrariis vel repugnantibus argumentum ducitis, dicendo: Tu homo cum ſis, facis teipſum Deum, videlicet tanquam deus & homo contraria vel repugnantia ſint, & in vna eademq; perſona ſimul eſſe non poſſint? Nonne homines authentica ſcriptura Deos eſſe dixit? Nonne in lege veſtra, id eſt, in maximo legis veſtræ Propheta, in lege inquam, non dico noſtra, aliter quippe mea, atq; aliter eſt veſtra, ſed in lege veſtra nonne ſcriptum eſt: quia ego dixi dii eſtis? Vtiq; ſcriptum eſt, & ſicut euidenter ipſe pſalmi textus indicat, hoc hominibus dictum eſt, & hoc interim à vobis concedi oportet, quoniam in lege veſtra ſcriptum eſt, concedi, inquam oportet, quia ſine blaſphemia dictum eſt. Dico ergo. [Si illos dixit deos, ad quos ſer-

Argumētū p locū eā à minori. mo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura: vos dicitis quia blaſphemas, quia dixi, filius Dei ſum.] Conſideretur diligenter hæc ſapientiæ & veritatis valida & irrefragabilis, per minoris comparationem facta argumentatio. Minus namque eſt, ſermonem Dei ad homines eſſe factum. Longe autem maius vnum, qui hæc loquitur, prius extitiſſe quàm fieret mundus, priusq; fuiſſe ſanctum, quàm pater illum mitteret in hunc mundum. Verum hæc ſcriptura quæ illos pro eo quod minus eſt, Deos dixit: non poteſt ſolui (inquit) videlicet vt dicat quis cōcedendum non eſſe, quod talis ſcriptura proponit vel aſtruit. Quomodo igitur propter illud quod maius eſt, ſcilicet quia pater me ſanctificauit, & miſit in mundum, non conceditis, vt dicam, quia filius dei ſum, imo & hoc dicentem me, tanquam de blaſphemia vultis lapidare? Hæc itaq; dum dicit, tantum inuidia deſit, & ratio ſponte conſentit, ſuffragante quoque firmamento ſecularis eloquentiæ, vt quod in re minori valet, valeat in maiori. Sed quinam præcipue ſunt illi, ad quos ſermo Dei factus eſt, vel quis ſermo Dei eſt, qui participatione ſui, in deos prouexit homines? Vtiq; dii iſti præcipue patres illi ſunt, ad quos ſermo Dei, id eſt, repromiſſio de incarnatione filii Dei facta eſt, quorum pater noſter Abraham primus eſt, cui primum idem

Genealogia Chriſti ſecundū repromiſſionem. Chriſtus repromiſſus eſt. Quapropter ab ipſo ſanctus Euangeliſta Matthæus generationem eius, non ſicut hominum, ſed tanquam deorum contexuit genealogiam, dum non ad Mariam, de qua ſecundum carnem natus eſt Chriſtus dominus, ſed ad Ioſeph generationis eius eiuſdem deduxit lineam. Ioſeph namq; de tribus vnus eſt, ad quos principaliter ſermo Dei de incarnatione filii ſui factus eſt. Ternario quippe incremento ad tres iſtos principes Abraham, Da-

Gen. 22. uid, & Ioſeph, repromiſſio facta eſt. Quæ ad Abraham facta eſt, Chriſtū fore hominem in vera carnis noſtræ ſubſtantia teſtata eſt: In ſemine tuo (inquiens) benedicentur omnes gentes.

Pſal. 131. Ad Dauid autem, non iam ſolum ſemen Abrahæ, aut ipſius Dauid, ſed rex quoq; fore prænunciatus eſt: Iurauit enim (inquit) dominus Dauid ad veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fru-

Matth. 1 ctu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Tandem ad Ioſeph loquens angelus, non iam tantum modo hominem & regem, ſed & deum eſſe teſtatus eſt, eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, dicendo: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Saluos namq; facere homines à peccatis ſuis, ſolius Dei eſt. Et hæc tria diis iſtis tam moroſa temporum decurſi-

Matt. 2. one paulatim demonſtrata, miranda ſancti ſpiritus gratia, repente gentilibus inſpirauit, quando primitiæ gentium, ſcilicet Magi, qui ab oriente venerunt, Myrrha mortalem hominem, Auro regem, Thure deum teſtantes, adorauerunt. Itaque inter patres iſtos, quos in generatione Ieſu Chriſti filii Dei, diuinus Euangeliſta contexuit, tres iſti eminent, vt prædictum eſt, A-

3. Re. 19. braham, Dauid, Ioſeph. Econtra alii tres, Ochozias, Ioas & Amaſias, nullū, in hac gente deo-

3. Reg. vltim. rum locum vel nomen habere meruerunt, quia videlicet ſecundum impiiſſimam Iezabel, quæ Prophetas occiderat, per quos idem ſermo Dei fiebat, cuiuſque ſemini Ioram ſeſe miſcuerat,

2. Paral. 24. ipſi quoque eiuſdem ſermonis Dei baiulos ad ſe miſſos occidere Prophetas. Ochozias namq;

2. Paral. 25. male & impie egit in conſpectu Domini, ſicut domus Achab vel vxor eius, quæ (vt dictum eſt) Prophetas occidit. Ioas quoq; Zachariam prophetam, filium Ioiadæ pontificis interfecit. Amaſias etiam cum miſiſſet ad eum Dominus Prophetam, eo quod adoraſſet deos filiorum Seyr: quieſce ait interficiam te. Ita tres iſti, quoniam Prophetas occiderunt, per quos ſermo Dei ad

2. Par. 33 ipſos factus eſt, nec ſaltem pœnitentiam egerunt, ſicut Manaſſes, recte à ſancto Euangeliſta de generatione deorum, ad quos ſermo Dei factus eſt, ſegregati ſunt. Igitur patres, qui dominum Dei filium ſibi repromiſſum, prius fide, quàm carne ſuſceperunt, dii ſunt, dii inquam

non

non natura,ſed adoptione,quorum in ſynagoga ſtetit hic natura Deus,id eſt,ſimilis illis per car-
nem eſt effectus,& in medio, id eſt in publico, deos diiudicat ſiue diſcernit. Magnam quippe ſui Pſal. 81.
atq; illorum oſtendit differentiam, cum dicit: Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt,
quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum,vos dicitis quia blaſphemas, quia dixi filius Dei
ſum? Forte dicitis: Vnde iſtud conſtat,quòd pater te ſanctificauerit, & in hunc mundum miſe-
rit. Ad hæc inquam. [Si non facio opera patris mei,nolite mihi credere: Si autem facio,& ſi ver-
bis meis non vultis credere,operibus credite,vt cognoſcatis & credatis, quia in me eſt pater,&
ego in patre.] Quod eſt dicere. Veſtræ quidem legis authoritas, Prophetæ in quo Deus loqu- Deut.18.
tus ſit, pro teſtimonio ſui ſatis eſſe debere indicat, ſi verbum quod loquutus eſt in nomine Do-
mini fiat,ita dicendo: Quod in nomine Domini Propheta prædixerit, & non euenerit,hoc Do-
minus non loquutus eſt,& ideo non timebis eum. Conſequitur enim, vt ſi euenerit verbũ,quod Matt.9.
loquutus eſt in nomine Domini,timeri debeat,eo quod Dominus in eo loquutus ſit. Euenit au-
tem verbum quodcunq; loquutus ſum vobis,ita vt interdũ de veſtris quoq; cogitationibus ve-
rum vobis prophetauerim dicens: Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris,& his ſimilia. De-
buerat ergo vobis hoc pro teſtimonio ſatis eſſe, vt illud quoq; crederetis,quòd (ſicut dixi) pater
miſerit me. Verum ego ad ſatisfaciendum veſtræ tarditati,largior eſſe volui. Dico ergo: Si non
facio opera patris mei,id eſt opera talia,quæ hominum nemo poſſit facere, niſi cui Deus pater
naturaliter ſit,concedo,nolite credere mihi: ſi autem facio,imo quia facio,& ſi verbis meis non
vultis credere,operibus credite, id eſt,ſi vnum teſtimonium verborum fidelium non vultis ſuſ-
cipere, ſaltem duo teſtimonia verborum pariter & operum ſuſcipite, quia teſtimonium quoque
hominum,quod teſtimonio Dei minus eſt,in ore duorum hominum verum eſſe iudicat lex ve- Deu. 17.
ſtra. Igitur ne contra Dei & hominum leges peccare conuincamini, credite vt cognoſcatis: niſi 19.
enim credideritis,non intelligetis,credite inquã vt cognoſcatis & credatis: cognoſcendo namq;
firmius credetis. Quid cognoſcatis,quid credatis? quia pater in me eſt, & ego in patre,quod Eſa.7.
non eſt aliud,quàm illud quod dixi ſuperius: quia ego & pater vnum ſumus. In eo namq; ego &
ipſe vnum ſumus,quia pater in me eſt,& ego in patre. Quomodo autem pater in me eſt,& ego
in patre? Nunquid ſicut vas minus in vaſe maiori? Nempe & ſi vas minus in vaſe maiori eſſe po-
teſt,at econuerſo nequaquam maius in minori eſt vel eſſe poteſt. Sed ego ſicut in patre ſum, ſic
econuerſo pater in me eſt. Igitur quicquid in patre naturaliter eſt, hoc ipſum, & non aliud in me
filio naturaliter eſt,& econuerſo: quicquid ego filius, hoc ipſum pater naturaliter eſt,& hoc eſt
quod dixi,quia in me eſt pater,& ego in patre. Nam excepto quod ille proprie pater: & non fi-
lius eſt: & ego proprie ſum filius & non pater: quicquid eſt ille, hoc & ego ſum naturaliter,ſcilicet
Deus & dominus,omnipotens,immenſus,æternus, creator ſiue increatus, & quicquid in natura
patris,hoc totum in filio eſt,& econuerſo,quicquid in natura filii,hoc totum in patre eſt. Sic pla-
ne ego & pater vnum ſumus. [Quærebant ergo eum apprehendere,& exiuit de manibus eorũ.]
Ordo vel iunctura verborum eſt. Inſidioſe interrogauerunt, vtrum ipſe eſſet rex Chriſtus. At il-
le reſponderat,quòd non ſolũ eſſet rex Chriſtus,ſed & Deus & dominus Chriſtus,dicendo: Ego
& pater vnum ſumus,& in me eſt pater,& ego in patre. Quęrebant ergo eum apprehendere. Sed
quid? Exiuit de manibus eorum. Dubium ne eſt hoc, quod de manibus Iudæorum hic Deus &
dominus exierit? Irritum nempe eſt,quicquid homicida gens illa in cunctis ſuis agit cærimoniis;
Cum expanderitis,inquit,manus veſtras,auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueri- Eſa.1.
tis orationes non exaudiam,manus enim veſtræ plenæ ſunt ſanguine. Ergo de manibus Iudæo-
rum,id eſt de cunctis operibus illorum,Dei filius,& qui in illo eſt deus pater exiuit, & totius ſy-
nagogæ eorum princeps ſatanas in ſanguine, quo plenæ ſunt manus eorum, ſibi applaudit.
Nihilominus & de manibus hæreticorũ, maxime illorum,qui conſubſtantialẽ patris & filii, quæ
in hac præcipue lectione commendata eſt,negant vel impugnant: De manibus inquam hæreti-
corum, vt puta Arrianorum, exiuit Ieſus,quicquid enim illi conſecrant,Deus execratur, & cui-
cunq; manus imponunt,non ſancti ſpiritus gratia,ſed lepræ immundiſſimæ illum plaga comi-
tatur. [Et abiit iterum trans Iordanem, vbi erat Iohannes baptizans primum, & manſit illic.]
Iterum inquit,trans Iordanem abiit,nam & longe ſuperius ſemel hoc de illo dictũ eſt. Poſt hæc,
inquit,venit Ieſus in Iudęam terram,& ibi demorabatur cum diſcipulis ſuis,& baptizabat. Erat
autem & Iohannes baptizans in Ennon iuxta Salim,&c. Iterum ergo exiens Ieſus, abiit trans Iohan.3
Iordanem, & tam primo quàm ſecundo diſceſſu ſuo adueniens illuc, hoc in ſuis loquitur
factis,quòd relictis Iudæis ad vnum & verum nouæ eccleſiæ baptiſma tranſiturus ſit, in quo
quiſquè baptizatur, coæternum & conſubſtantialem Deo patri deum filium confitetur. [Et
multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Iohannes quidem ſignum fecit nullum. Omnia
autem quæcunque dixit de hoc,vera erant. Et multi crediderunt in eum.] Ordo verborum.
Iohannes quidem ſignum fecit nullum,hic autem tanta ſigna faciebat,vt quæcunque Iohannes
de illo dixerat, Verbi gratia, Illum oportet creſcere,me autem minui, & his ſimilia, vera eius Ibidem.
fuiſſe dicta comprobarent facta præſentia. Ita vero atque probabiliter ſuã credulitatem confir-
mabant

cum dixiſſet,ſed pro gloria Dei,ſtatim addidit,vt glorificetur filius Dei. Vere igitur inquit,
infirmitas hæc non eſt mortem,ſed pro gloria Dei,pro gloria inquam Dei,id eſt, pro teſtifican- Sed eſt
da diuinitate filii Dei.Exprobratur namq; filio Dei,diciturq;,verbi gratia,quia dæmoniũ habet pro glo-
& inſanit,eo quòd dixerit : Venit hora quando omnes qui in monumentis ſunt audient vocem ria Dei.
filii Dei & procedent.Vt ergo glorificetur,& inſaniæ non arguatur filius Dei,oportet illum in Iohan.5
hoc vno,qui nunc infirmatur, experimentum dare virtutis & veritatis ſuæ .i. oſtendere in vno
homine quid vel quomodo facturus ſit in vniuerſo hominum genere. [Diligebat autem Ieſus
Martham & Mariam ſororem eius & Lazarum.] Vere diligebat,niſi enim diligeret, non tantã
in illis gloriam ſuam oſtenderet,non ſe ita per illos filius Dei glorificaret.Quanta enim gloria
Dei eſt,quod in Maria quidem reſurrectionem animarum, in Lazaro autem oſtẽdere dignatus
eſt,q̃ vere,q̃ potenter vniuerſalem(ſicut iam dictum eſt)facturus ſit reſurrectionem corporum?
In Martha quoq; & Maria præſignare voluit præſentis eccleſiæ ſtatum, quando iuxta alium E- Eccleſiæ
uangeliſtam : Intrauit ipſe in quoddam caſtellum,& hæc ipſa Martha excepit illum in domum ſtatus p̃-
ſuam.Qua ſatagente circa frequens miniſterium, Maria ſedens ſecus pedes eius,audiebat ver- figura-
bum illius,& cætera quæ nunc ſtudio vitandæ prolixitatis præterimus.Diligebat ergo eos ſicut tus in
vaſa gloriæ ſuæ,diligebat eos ita,vt in his primum dignaretur oſtendere experimentũ gratiæ Martha
& veritatis ſuæ : [Vt ergo audiuit,quia infirmaretur,tunc quidem manſit in eodem loco duo- & Ma-
bus diebus.Quare manſit in eodem loco duobus diebus?Vtiq; idcirco,vt eo retardante mora- ria.
retur,& ſepeliretur languidus ille.Non enim volebat languidum ſanare,non mortuum adhuc
in domo iacentem,ſicut archiſynagogi filiam,aut ad tumulum deportari incipientem,ſicut vi-
duæ filium reſuſcitare. Experimentum quippe(ſicut iam dictum eſt)eius verbi parabatur quod
dixerat:omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei & procedent. Vt ergo ad hoc Matt. 9
perueniretur tamdiu tardauit,donec mortuus terræ gremio reconderetur, vbi puluis in pulue- Luc. 7.
rem conuertitur,& omnis caro in ſuam originem redigitur , vt inde clamore illius euocaretur, Ioan.5.
vnde in iuſſu & in voce archangeli,& in tuba Dei,illo ad iudicium deſcendente de cœlo omnes
euocandi ſumus. [Deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis:Eamus in Iudæam iterum.] Deinde,in- 1.Theſſ.
quit,id eſt,cum duobus diebus in eodem loco manſiſſet,poſt hæc quæ ſuperius à Iudęis pertulit, 4.
qui voluerunt eum lapidare,poſt hæc inquam(quod magnũ & à metu mortis alienum eſt)dixit
diſcipulis ſuis·Eamus in Iudæam iterum. [Dicunt ei diſcipuli : Rabbi, nunc quærebant te Iu-
dæi lapidare,& iterum vadis illuc?] Videlicet,metuebant ne occideretur, neſcientes quòd niſi
vellet non moreretur,& idcirco conſilium illi dabant,ne iterum pergeret in Iudæam.[Reſpon
dit Ieſus·nonne xij.ſunt horæ diei?] Quid,inquit,mihi conſilium datis,cum non vos me,ſed ego
vos xij.elegerim,& ſic debeatis ſequi nutum magiſtri, ſicut ſequuntur duodecim horæ motum
ſolis ſiue diei?Aliter:nonne xij ſunt horæ diei?Nonne,inquit,ſcriptum eſt,quia ſol cognouit oc
caſum ſuum?Nunquid ſol iſte,de quo ſcriptum eſt,alicuius excutietur incurſu,& occidet ante-
quam veniat hora eius? Ego nempe ſum lux mundi,ego ille ſol,qui occaſum ſuum cognouit. Pſal.103
Igitur ſic iſte ſol,quo aer illuſtratus dies efficitur, ab oriente vſq; in occidentem proficiſcitur, &
nequaq̃ in hominis poteſtate eſt vt occidat,antequam veniat xij.hora eius : ita ſcitote,quia non
me occident Iudæi,antequam veniat hora mea,in qua mori decreui.Quod ſi timetis,ne forte dũ
ego quæror,vos periclitemini,ecce dico vobis. [Si quis ambulauerit in die non offendit,quia lu Ioha.8.
cem mundi huius videt. Si autem ambulauerit in nocte offendit , quia lux non eſt in eo.] Scitis
hoc,quia per diem ambulare tutum eſt, per noctem verò ambulare, ruinoſum. Ego autem dies
vobis ſum,etenim lux mundi ego ſum,ego ille ſol qui cognouit occaſum ſuum.Igitur quamdiu
vobiſcum ſum,nolite timere,quòd vllum paſſuri ſitis ſcandalum vel offendiculum , ſed confi-
dite,& eamus in Iudæam iterum . Nam ſicut dum quis ambulat in die,non offendit:quia lucem
mundi huius videt:cum autem ambulat in nocte, offendit·quia lux in eo non eſt:ſic vos quam-
diu vobiſcum ero,non offendetis, quia lucet vobis dies ſalutis, quãdo aũt peruenero ad eum quẽ
ego cognoui occaſum meum, quando comprehenſus fuero & traditus ad occidẽdum, tunc vos
omnes offendetis,tunc omnes vos quaſi per noctem ambulantes, ſcandalum in me patiemini.
[Hæc ait,& poſt hæc dicit eis:Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem eũ.] Mat. 26
Poſt hæc, inquit,quæ dixerat ad corroborandos animos eorum ne formidarent in Iudæam ire
iterum,cauſam dicit, propter quam etiam ire velint , Lazarus , inquiens, amicus noſter dormit.
Duplex namq; eſt illis cauſa eundi,tum quia Lazarus amicus eſt qui dormit eo ſomno,à quo il-
lum nemo excitare poſſit niſi ſolus Chriſtus filius Dei : tum quia excitatio eius magna eſt mate-
ria gloriæ eiuſdem,filij Dei domini & magiſtri ſui. Verum cum hoc verbo quod eſt dormit,
non edixerat magiſter differentiam vel qualitatem dormitionis. [Dixerunt ergo diſcipuli eius:
Domine,ſi dormit,ſaluus erit. Dixerat autem Ieſus de morte eius : illi autem putauerunt quòd
de dormitione ſomni diceret.] Nondum tantum profecerant diſcipuli Domini, vt ſcirent re-
gulariter & proprie loqui ſecundum diſciplinã fidei. Nam vbi de fide reſurrectionis agitur,me-
lius dormitio q̃ mors de corporum depoſitione prædicatur,quamuis ſeparatio animæ à Deo,&

ſeparatio animæ à corpore, recta & vſitata æquiuocatione mors dicatur. Nũc aũt (vt iã dictũ eſt) de reſurrectione mortuorũ agebatur, & in teſtimoniũ verbi quod dixerat reſurrectio & vita Chriſtus Dei filius, quia omnes qui in monumentis ſunt, audient vocẽ filij Dei & procedent: Lazarus erat reſuſcitandus. Bene ergo nunc vti maluit verbo quo tam reſolutio corporum quam dormitio ſomni rectè poſſit æquiuocari, qui tam facile & nunc Lazarum, & in nouiſſimo die omnes qui in monumentis ſunt, ipſe ſuſcitabit, quàm facilè tu cõparem tuũ profundo ſomno ſtertentẽ, interdum excitare non poſſis. At illi, vt dictum eſt, nondum intelligentes, domine, inquiũt, ſi dormit, ſaluus erit. Ac ſi dicerẽt dormitione languentis nihil eſt periculi, imo & ſpes eſt recuperandæ ſanitatis, atq; ideo nõ eſt ratio, vt propter excitandum illũ periculo te inſeras, vt iterum lapideris. Cum enim, vt ait Euangeliſta, diceret de morte eius, illi putauerunt, quod de dormitione ſomni diceret. [Tunc ergo dixit eis Ieſus manifeſtè: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos, quia non erã ibi. Sed eamus ad eum.] Ergo inquit, quia putauerunt quod de dormitione ſomni diceret, tunc dixit eis manifeſte: Lazarus mortuus eſt. Hoc vtique manifeſtum eſt. Sed quid eſt, quod ait, & gaudeo propter vos? Magna profecto, & nõ niſi rationabili pro cauſa ſapienti, maximè aũt filio Dei, ſummæ ſapientiæ Dei, gaudendũ eſt. Cauſam aũt gaudij ſui mox ipſe ſubiunxit dicẽs, quia nõ erã ibi. Quid enim domine ſi fuiſſes ibi? Si fuiſſes ibi, inquit, nõ tãta daretur materia gloriæ Dei: præcibus quippe amantium, & ploratibus eorum vrgerer hoc facere, vt non moreretur, aut certe vt mortuum ſuſcitarem anteq; ſepeliretur. Nunc magnificentius glorificabitur filius Dei, cũ cadauere ſepulto, iãq; fœtente experimentũ dabitur, quod in hora nouiſſima vere omnes, qui in monumentis ſunt, procedent ad vocẽ eius. Præterea & hoc eſt potentia diuinitatis, quod illum mortuũ eſſe ſcio, qui non eram ibi. Hoc ego gaudeo, veruntamen nõ propter

Mat. 5.

me, ſed propter vos. Ego enim gloriam meam non quæro, ſed quod vos doceo, dicens: Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrẽ veſtrũ qui in cœlis eſt, hoc ipſe primus facio, prælucida vobis oſtendens opera patris mei, vt videntes credatis, & credentes ſalui ſitis. Tunc, inquam, nõ erã ibi, ſed nunc eamus ad eum. [Dixit autem Thomas qui dicitur Didymus, ad cõdiſcipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo.] Grandis profecto timor diſcipulis erat, ne dum in vnum magiſtrum conſurgeret, cunctas pariter Iudaicæ furoris tempeſtas inuolueret. Sed poſtponentes (inquit Thomas) vitam noſtram voluntati vel imperio domini & magiſtri noſtri, eamus & nos, & ſi ſic fieri neceſſe eſt, moriamur cum illo. Ergo merito quidem collaudat eos, multa ſecum pericula perpeſſos, dicens eis ſecundum Lucã, inſtãte

Luc. 22.

hora paſſionis: vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, veruntamen aliter ſentiebat poſſibilitatis eorũ cognitor, cum paulo ante dixerat: Si quis ambulauerit in die, non offendit: quia lucem mundi huius videt: ſi autem ambulauerit in nocte offendit, quia lux non eſt in eo. Nam quãdiu quidem cum illis eſſet, hic verus dies, ſcandalum paſſuri non erant, & videbantur ſibi poſſe mori cum illo: ſed in illa triſtitiæ nocte, id eſt, in paſſionis eius aduerſitate, offenſuri erant, ita vt mallent fugere omnes, eo relicto, quam mori cum illo. [Venit itaque Ieſus, & inuenit eum quatuor dies habentem in monumento. Eſt autem Bethania iuxta Hieroſolymam quaſi ſtadijs quindecim. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam vt cõſolarentur eas de fratre ſuo.] Cuncta hæc ad magnitudinem vel teſtimonium virtutis proficiũt, quod inuenit eum iam quatuor dies in monumento habentem, quod locus Hieroſolymæ vicinus erat, ne frigida ſcilicet ad ſcribas & phariſæos fama de longinquo veniret, quod multi ex Iudæis aderant, vt miraculo multi teſtes non deeſſent. Quid autem ſibi vult, quatuor

Quatuor dies, quatuor tẽpora deſignãt

dies, vel cur diuinæ rationi complacuit aduentum ſuum protelare magis in quartum quam in quintum aut ſextum diem? Videlicet quia in quatuor tempore ſuo, reſurrectio mortuorum perficienda eſt, cuius in teſtimonium, vt iam ſupra dictum eſt, Lazarus iſte reſuſcitatus eſt. Primum tempus fuit ante legem, quo videlicet tempore, ita regnabat mors, vt nulla eſſet reſurrectionis ſpes. Secundum ſub lege, quo tempore reſurrectio iam promiſſa, atque à lege & prophetis teſtificata. Tertium ſub gratia, quo Chriſto primogenito mortuorum reſurgente, multiſque ſanctorum corporibus illi conreſurgentibus, reſurrectionis noſtræ fides peracta, & dedicata eſt. Quartum tandem ipſum erit tempus futuri ſeculi, cuius diluculo, apparente domino iuſſu eius omnes reſurgent mortui. Bene ergo dominus noſter, cum ſibi nunciatum fuiſſet, quod Lazarus infirmaretur, manſit duos dies, vt in tertio proficiſcens, quarto illuc perueniret, quia tertio quidem tempore, ſcilicet ad dandam nobis reſurrectionis gratiam deſcendit: quarto autem ad ſepulchra noſtra imperioſa eius maieſtas perueniet. [Martha ergo vt audiuit: quia Ieſus venit, occurrit illi. Maria autem domi ſedebat.] Non minus dilectionis, ſed plus humilitatis in eo eſt, quod Martha domino occurrente, Maria domi ſedebat.

Duplex vita in Martha & Maria.
Luc. 10.

Conſtat namque ex alijs euangelicæ ſcripturæ locis, per duas ſorores iſtas Martham & Mariam, duas ſignificatas eſſe vitas, actiuam ſcilicet & contemplatiuam, per Martham actiuam, & per Mariam contemplatiuam. Benè ergo ad tantum Euangeliſtam pertinuit, in tanto negotio illud non omittere: quia domino Martha occurrente, Maria beneplacitum domini vocantis

cantis expectans, humilis & quieta domi ſedebat iuxta quod in alio euangeliſta, quodam tempore Martha ſatagente, Maria ſedens ſecus pedes domini, audiebat verbum illius. Vita nanq; contemplatiua quietior, actiua laborioſior eſt. Dixit ergo Martha ad Ieſum: Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus.] Non auſa eſt conqueri, cur non fuiſſet hic, vel cur non veniſſet mox, vt ipſi nunciatum eſt à dicentibus: Domine, ecce quem amas infirmatur, ſed reuerentiam domino ſeruans, & dilectionem lædere cauens, tantum humili fide in confractione cordis omnipotentiam confitetur amantis. Nam ſequitur. [Sed & nunc ſcio, quia quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.] Non ſolum, inquit, illud ſcio, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus, ſed & illud ſcio, quia nunc etiam poſtquam mortuus eſt, quodcunque popoſceris à Deo, ſiue de iſto, ſiue de quolibet alio, dabit tibi Deus. Quod vtique fas non eſt, ſcire vel dicere de vllo homine, niſi de ſolo vnigenito filio Dei, cuius omnia ſunt quæcunque habet pater, cui non tanq̃ ſeruo particulare aliquod gratiæ ſuæ xenium dat, ſed tanq̃ filio pater dat cuncta quæ habet, vniuerſa quæcunque theſaurizare poteſt. [Dicit ei Ieſus: Reſurget frater tuus.] Parum anhelanti, & ad miſericordiæ fontem in magna ſiti ſuſpiranti, parum, inquam, dictum eſt. Non enim manifeſte dictum eſt, quod parabatur, Hodie reſurget frater tuus. Sed neque dictum eſt: In nouiſſimo die reſurget frater tuus, vt communis conſolatio commemorari videretur lugentibus, ſecundum illud quod ait Apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcribens: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent. Ergo dubia ſoror, ad cognoſcendam voluntatem miſerantis feſtinans, & intendens proficiſcitur. Nã ſequitur. [Dicit ei Martha: Scio quia reſurget in reſurrectione, in nouiſsimo die.] Fides catholica eſt quam confitetur, vt per fortitudinem eius, magnum virtutis opus extorqueat ab illo, cui quodcunque popoſceris, inquit, dabit tibi Deus. [Dicit ei Ieſus: Ego ſum reſurrectio & vita.] Hoc vtique ſolum ſupererat ad perficiendam integritatem confeſſionis & fidei, vt confiteretur de ipſa reſurrectione in nouiſſimo die, cuius virtus, cuius opus ſit. Proinde præloquitur tanquam catechizator animæ benè audientis, vt totam fidem eius reſpondentis audiat, cui merito præter vniuerſalem reſurrectionem nunc quoque reducem vitam fratris indulgeat. Ego ſum, inquit, reſurrectio & vita. Reſurrectio videlicet corporum, reſurrectio autem ſimul & vita corporum pariter & animarum. Nam non niſi accipiendo me, nunc animæ à peccatorum ſuorum morte reuiuiſcent, neque niſi iuſſu meo fiet in nouiſſimo die reſurrectio corporum. De reſurrectione animarum adhuc ſubiungitur. [Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.] Duo dixit. Qui viuit, ſi crediderit, non morietur: qui mortuus eſt, credendo reuiuiſcet. Quis mortuus eſt, niſi is maxime qui ſine Deo eſt? E contra quis viuit, niſi beatus ille cuius dominus Deus eius eſt? Scimus autem & confitemur, quia nos gentes ſine Deo fuimus, econtra vero notus erat in Iudæa Deus. Igitur qui credit in me (inquit) etiam ſi mortuus fuerit, viuet: quia gentilis populus, quanquam mortuus, id eſt, à Deo alienus ſit, credendo in me viuet, ea ſcilicet vita, quæ Deus eſt, & econtra Iudæus qui viuit ex eo, quod Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob Deus eius eſt, qui non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum, non morietur in æternum. Quid vero ille qui viuit & non credit? Vtique morietur non credendo, ſicut econtra, qui mortuus fuerat, reuiuiſcit credendo. [Credis hoc? Ait illi: Vtique domine. Ego credidi quia tu es Chriſtus filius Dei, qui in hunc mundum veniſti.] Sciebat ipſe qui interrogabat, quia crederet hoc mulier iſta, veruntamen quia fides mentis commendanda eſt teſtimonio vocis, Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, confeſſio fidelis animæ ſonora digne exprimenda erat confeſſione. Et quid melius, quid dulcius reſonat in auribus, & ore eccleſiæ catholicæ? Ego inquit credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei. Hæc apoſtolica beati Petri confeſſio eſt, addidit tamen hæc mulier dicens, Qui in hunc mundum veniſti. Verè enim hic ſolus præ cunctis filiis, hic vnigenitus Dei in hunc mundum venit, id eſt, non (ſicut mentiti ſunt hæretici, Cherinthus, & alij) de Maria exiſtendi initium habuit, ſed aliunde in hunc mundum, id eſt, de cœlo ad terram, de corde patris in vterum virginis venit. Merito ergo diligebat Ieſus (vt ſupra dictum eſt) Martham & Mariam ſororem eius, & Lazarum. Fidem nanque habebant, totius iuſtitiæ ſummam, per quam & Abraham pater noſter iuſtificatus, & amicus Dei appellatus eſt, ſine qua nulla anima dilectione Dei digna eſt. [Cum hæc dixiſſet, abiit & vocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens: Magiſter addeſt, & vocat te.] Silentio, inquit, vocat ſororem ſuam. Quare ſilentio, niſi propter Iudæos, qui multi (vt ante dictum eſt) venerant ad Martham & Mariam, vt conſolarentur eas de fratre ſuo? Non enim ignorabant, quia nuper eum lapidare voluerant. Ne ergo irreuerentes inimici magiſtrum ſolitis pulſarent iniurijs, vel ne currentes impedimento eſſent ſibi cupientibus eius colloquio frui, ſilentio ſororem ſuam vocauit. [Illa autem vt audiuit, ſurgit cito, & venit ad eum. Nondum enim venerat Ieſus in caſtellum, ſed erat adhuc in illo loco, vbi occurrit ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & conſolabantur eam, videntes Mariam, quia cito ſurrexit, & exiit, ſecuti ſunt eam, dicentes: Quia vadit

Quodcūq; poſceris à deo. Ioan. 17

1. The. 4

Ego ſū reſurrectio & vita.

Mat. 22

Rom. 10

Mat. 16. Qui in hūc mūdum veniſti.

dit ad monumentum, vt ploret ibi.] Hæc idcirco ad Euangeliſtam narrare pertinuit, vt videamus quæ cauſa fecerit, vt plures ibi eſſent, quando Lazarus reſuſcitatus eſt, & tam grande miraculum quatriduani mortui reſurgentis teſtes plurimos inueniret. Interea prætereundum

Cur magis ſeduli erant Iudæi circa Mariam q̃ circa Marthã.

non eſt, maiorem circa Mariam, quam circa Martham conſolantium eſſe diligentiam. Nam quando Martha ſurrexit, vt domino occurreret, non ſecuti ſunt Iudæi: quando vero Maria exiuit, vocante Martha, non Martham vocantem, ſed Mariam ſolam ſunt ſecuti dicentes: Quia vadit ad monumentum, vt ploret ibi: Cur hoc, niſi quia Maria tenero magis affectu fratrem diligebat, & plus diligens amplius dolebat? Non ergo mirum, quod accedẽte gratia ſpiritus ſancti, & cum hac naturali pietate ſuperno munere coniuncto, dominum Ieſum tanto amore dilexit, quem & plorans ad monumentum, prima omnium mortalium videre, & apoſtolis æternam conſolationem nunciare digna extitit. Sequitur. [Maria ergo cum veniſſet, vbi erat Ieſus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei: Domine, ſi fuiſſes hic, non fuiſſet mortuus frater meus.] Eandem quam latius verbis Martha perorauit fidem Chriſti filij Dei, Maria citius adorando expreſſit. Cecidit enim ad pedes eius, dolore fratris pariter & amore Chriſti ſaucia, breuiterque locuta: Domine ſi fuiſſes hic, frater meus non eſſet mortuus, lingua cõticuit, cætera lachrymis vberius peregit. [Ieſus ergo videns eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, fremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit: Vbi poſuiſtis eum?]

Fremit⁹ Filij Dei Turbatio filij hois.

Quid ſibi vult hic fremitus fortiſſimi filij Dei? Hæc turbatio mortalis & infirmi eiuſdem filij hominis? Etenim quod fremit, diuinæ fortitudinis, & fortiſſimæ diuinitatis eſt: quod autem eodem fremitu ſuo turbatus eſt, humanæ infirmitatis eſt. Turbauit inquit ſeipſum. Quis enim alius niſi ipſe turbaret ipſum? Sed quare turbauit, aut quid intendens fremuit, & ſic ſeipſum turbauit? Magna & cum timore conſideranda res, hoc fremitu & iſta turbatione præſignata eſt. Reſpiciamus quid poſt hoc, vel maxime poſt hoc miraculum factum ſit, ſcilicet propter hoc, quod Lazarum reſuſcitauit. Deniq; propter hoc ſignum pontifices & phariſæi intolerabiliter conſummata inuidia permoti, collegerunt concilium, & ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum.

Gen. 49

In ipſa autem eius interfectione, humana quidem infirmitas turbata eſt valde, ſed diuina fortitudo comminans morti ſempiternæ, tanquam leo rugiens & fremens ad prædã aſcendit, & infernum ſpoliauit. Igitur quia per occaſionem huius miraculi illud futurum erat, fremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum Chriſtus, Dei virtus, & Dei ſapientia, cuius dicta quædã opera, cuius quodammodo verba facta ſunt:

1. Cor. 1.

Et vbi inquit poſuiſtis eum? Non vt ſciat interrogat, ſed vt præſentes omnes ad expectationem gloriæ Dei, vel glorificationis filij Dei magis attentos faciat. [Dicunt ei: Domine veni, & vide. Et lachrymatus eſt Ieſus.] Vſque ad lachrymas quoque vera dolentibus condeſcendit humanitas, & eidem, quẽ vt Deus ſuſcitaturus erat pias vt homo, ante impendit lachrymas: fortaſſis non tam pro eo quod mortuus erat, quã pro eo quod propter ædificandam viuentium fidem reuocari illum oportebat, ad tolerandas rurſus huius vitæ miſerias. [Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eũ? Quidam autẽ dixerunt ex ipſis: Non potuit hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic non moreretur?] Qui potuit (inquiunt) quod maius eſt, non potuit facere quod minus eſt? Minus quippe fuiſſet languentẽ ſanare, quod nonnunquam factum eſt, quam cæci nati oculos aperire, quod à ſeculo nunquã auditũ eſt. Illic reuocatur ſanitas, quæ quondam affuerat: hic lumen infunditur, quod nunquam infulſerat. [Ieſus ergo rurſus fremens in ſeipſo, venit ad monumentum.] Rurſus (inquit) fremuit Ieſus. Nam & paulo ante dixit: Quia fremuit ſpiritu. Veruntamen non parua diſtantia eſt, quod ibi cum dixiſſet: Fremuit ſpiritu, protinus addidit: Et turbauit ſeipſum. Quis tam diligentem myſteriorum obſeruationem penſare ſufficiat? Etenim cum primo fremuit ſpiritu fortitudinis ſuæ dominus Ieſus, id eſt, quando infernum debellaturus intrauit, vera mortis paſ-

Rom. 6.

ſione turbatus. Quando autem fremet iterum, ſcilicet veniens ad iudicandum, non turbabitur, quia iam impaſſibilis eſt, & mors illi vltra non dominabitur: Tunc vociferabitur & clamabit,

Mar. 24 Luc. 21.

& magno fremitu ſuper inimicos ſuos confortabitur. Illo, inquam, fremitu ſuo mouebit virtutes cœlorum, rumpet ſomnum mortuorum, rapiet ad ſe in nubes agmina virorum, quos vnus

1. The. 4

idemque terror validæ tempeſtatis occidet, & eodem momento rurſus excitans, viuere faciet. Rectè igitur iterum fremuit in ſeipſo, non tamen iterum turbauit ſeipſum, & venit ad monumentum. [Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei. Ait Ieſus: Tollite lapidem.] Fremente Ieſu, & terribiliter in illo ſuo ſecundo aduentu, quando veniet viuos & mortuos iudicaturus, non egebunt mortui iacentes in ſepulchris, vt monumenta ſibi egreſſuris, viuentium hominum, ſiue angelorum miniſterio aperiantur: Nam eodem fremitu illius non ſolum ſepulchra pateſiant, ſed & cœlum, & cœli cœlorum contremiſcent. Et quidem poterat itidem fremendo nunc terræmotum facere, quamuis adhuc mortalis Chriſtus, ſed oportebat, vt cum ſuauitate & mora fides præſentium ad ſpectaculum gloriæ Dei aduocarentur. Necdum enim ſciebant quid facere vellet, quia nec eis dixerat manifeſte, quod illum reſuſcitare intenderet.

Cur tolli iuſſit lapidem

Præterea cum per homines lapis ille tolli poſſet, ſine cauſa videretur actum, ſi di-

uina virtute loco illum propelleret. Vt ergo nihil curioſe fieret, ſimulque ſciens & prudens fides præſentium gloriam Dei præcurreret, tollite, inquit, lapidem. [Dicit ei Martha, ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam fœtet, quatriduanus enim eſt.] Quare non contentus eſt Euangeliſta dixiſſe: dicit ei Martha, ſed addidit, ſoror eius qui mortuus fuerat? Videlicet vt omnes auditores huius gloriæ Dei, non dubium arbitrentur, quod mortuus iſte quatriduanus fuerat. Dixit enim non quiuis, ſed Martha, neque alia mulier æquiuoca, ſed Martha eadem, quæ iam ſæpe nominata eſt ſoror eius qui mortuus fuerat, videlicet quæ vulnerata mente, & ideo vigilante nec dormitare valente memoria, funereos fratris ſui dies neſcire non poterit. Dixit, inquam, hæc: domine, iam fœtet, quatriduanus enim eſt. Ac ſi diceret: Domine, cur lapidem tolli iubes? Vt videas amicum ſaltem mortuum, an vt miſeris ſororibus viuum reddas illum? Si illud intendis facere potes: ſcio namque, ſicut iam dixi, quia quæcunque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus. Si autem tantummodo vt videas, dico tibi, iam fœtet, quatriduanus enim eſt, & idcirco viſui iam idoneus non eſt. [Dicit ei Ieſus: Nonne dixi tibi, quia ſi credideris, videbis gloriam Dei?] Quando, inquit, miſiſti ad me, dicens: domine, ecce quem amas infirmatur. Nonne dixi tibi, quia infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per* eam? Quam putas me promiſiſſe gloriam Dei, niſi inauditam hactenus reſuſcitationem cum quatriduani? Tantummodo crede, & hanc videbis gloriam Dei. [Tulerunt ergo lapidem. Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audiſti me. Ego autẽ ſciebam, quia ſemper me audis. Sed propter populum qui circunſtat dixi, vt credant, quia tu me miſiſti.] Vos ô Iudæi, quoniam huic ſpectaculo deeſſe, vel hoc opus abſcondere non poteſtis, totus orbis conuenit. Dixiſtis de hoc homine, blaſphemat, eo quod dixerit, filius Dei ſum. Ioan. 10 Nunquid blaſphemia ſiue mendacium ſuſcitare ſolet mortuum quatriduanum, & non potius Num.16 viuentes deducere in infernum? Dathan quippe & Abiron per ſuperbiam viui ad inferos de- 1.Re.15. ſcenderunt. Saul quoq; cum eſſet Chriſtus domini, ſuperbiendo meruit dæmonio mancipari. Iaco.4. Semper enim Deus ſuperbis reſiſtit. Ecce autem hic, vt faciat opus, quod nemo facere poſſit, niſi Deus, patrem ſuum vocat dominum, confitetur ſe eſſe Dei filium. Igitur, aut nihil diuinum cum hac promiſsione hic efficiet, aut vos impij eſtis veri filij Dei negatores. Sed iam ipſa verba contemplemur, quæ ſubſequenter mox opere confirmata ſunt: Pater inquit. Diligenter perpende quod palam patrem dixerit, & hoc opus in nomine patris, id eſt, ad confirmandum, quod deus pater ſuus ſit, facere velit. Gratias ago tibi, quoniam audiſti me. Quomodo, inquis, patri gratias agit, ſi non gratia vel adoptione, ſed natura filius eſt? Gratias namque agere gratuiti beneficij eſt memorem eſſe. Sed non exultet hæreticus. Sequitur enim: Ego autem ſciebam quia ſemper me audis, ſed propter populum qui circunſtat, dixi, vt credant quia tu me miſiſti. Idcirco inquit, gratias ago, vt te teſtificante per ſubſequens opus, me tibi gratum, & beneplacitum eſſe, cognoſcat & credat populus qui circumſtat, quod non iniurioſe, ſed gratioſe dixerim ſuperius, ego & pater vnum ſumus. Non ago gratias, quod tuus meruerim eſſe filius, ſed quod hoc ipſum neſcientibus notum fieri volueris hominibus, vt ipſi ſalui ſint, iuxta quod alibi: Confiteor tibi pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Semper inquit audis me, id eſt, non in tempore vel hora, ſicut participes meos, iuſtos homines, quorum in nullo manſit ſpiritus gratiæ, quorum nullus ſicut poteſtatem habens, ſed ſicut donum accipiens, operatur opus gloriæ tuæ. Nulli enim ſemper adeſt manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, nec ſemper ſe audiri vel ſemper ſibi adeſſe ſentit virtutem. Igitur ſingulariter ſum ego, in eo, quod ſemper me audis. Hoc ſciebam & non propter me, ſed propter populum qui circunſtat, opus erat, vt hoc dicerem gratias agens. [Hæc cum dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et ſtatim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata.] Ecce nunc Iudæi, ſi verbis non creditis, operibus credite, vt cognoſcatis, inquit, & credatis, quia in me eſt pater & ego in patre. Hoc dudum verbis dixit, & vos illum lapidare voluiſtis, nunc operibus aſtruit, & paulo poſt eum crucifigetis. Magna, inquit, voce clamauit. Rectè magna voce clamauit, vt Lazarus foras veniret: magna quippe cœlorum fragore, magna cœleſtium virtutum commotione, dormientes in ſepulchris concutiet. Nam Deus noſter (inquit Pſalmiſta) manifeſte veniet, Deus noſter & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius ardebit, & in circuitu eius tempeſtas valida. Aduocabit cœlum deorſum, & terram diſcernere populum ſuum. Magna ergo voce opportune in hac ſignificatione vſus eſt.

Et prodijt, inquit, qui fuerat mortuus. Quali autem prodijt habitu? Ligatus, ait, pedes & manus inſtitis, & facies eius ſudario erat ligata. Mira res: Sic enim ligatus, nec pedibus ambulare, nec ſaltem manibus reptare, ſed nec oculis, quo prodiret, potuit videre. Quid ergo nobis euangeliſta hac prodeuntis deſcriptione innuit, niſi magnam fuiſſe fortitudinem vocis vel clamoris, qui mortuum ligatum ad viuos excuſſit, & excutiendo de mortuo viuum fecit? Quod ſi magnũ & incõprehenſibile eſt, quantum erit illud, cuius hoc præconium eſt? Quomodo exilient mortui de ſepulchris ad rugitum vel fremitum leonis immortaliter regnantis, ſicut nunc

Marginal notes: Cur gratias agebat patri Chriſtus. — Mat.11. — Ioan.10 — Cur magna voce clamauit. — Pſal. 49

exilijt iſte ad balatum agni laniſtarum manibus & cultro appropinquantis? Ergo lapidibus
Ioan.5. tantum, non etiam filiis Abrahæ incredibile eſt quod dixit hic filius Dei omnipotens, quia omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem eius & procedent. [Dicit ei Ieſus: Soluite eum & ſinite abire.] Sine dubio plus miraculi habet imperium vocantis, in eo quod ligatus pedes & manus inſtitis, & facie ſudario ligata prodiit, quam ſi ſolutis pedibus vel manibus atque patentibus erepſiſſet oculis. Notandum vero quod cum item, ſaltem poſtquam prodijt, imperio ſuo dominus noſter pedum vel manuum eius vincula rumpere, ſudariumque, imo & lapidem, quem tolli iuſſerat, inuentum, potuiſſet excutere & tunc maluit dicere, tollite lapidem & nunc ſoluite eum, & ſinite abire. Cur enim in huiuſmodi, verbum virtutis Dei ſuum faceret miraculum, cum per præſentium hominum poſſent fieri miniſterium? Procul à ſapiente & natura eius omnipotentia omnis curioſitas. Decet nanque vt in his tantum fortitudinem ſuam viriliter exhibeat, in quibus operari humana non valet infirmitas. Hoc ſeruis quoq; eius prudenter & diſcrete obſeruandum eſt, vt ibi tantum diuinā præſtolētur potentiā, vbi humanā conſtat deficere induſtriam. Alioquin contra illud facere videbuntur præceptum, non tentabis dominū Deū tuū.

Myſtica expoſitio huius miraculi. Spectatis igitur in hoc Lazaro & ſorore eius Maria, duobus ſecundum geminam reſurrectionem filij Dei operibus: etenim in illa anima (vt iam dictum eſt) hic in corpore eſt ſuſcitatus, nunc demum eorundem operum ſimilitudinem myſticam breuiter attingamus. Huic mortuo quatriduano, qui iam fœtens ſuſcitatus eſt, ſimilis eſt peccatrix: nam anima vita ſua (quæ Deus eſt) miſerabiliter defraudata, videlicet qualis fuerat quondam hæc ipſa, de qua iam dictum eſt, ſoror eiuſdem Lazari Maria. Qualis enim illa fuerat? Vtique peccatrix, non occulta, ſed male diffamata, & per ipſam infamiam ſuam iam fœtens, & quaſi ſepulchro malæ cōſuetudinis obruta. Etenim fœmina peccatrix, magis quam vir in eiuſmodi peccato fœtere hominibus conſue-
Luc.7. uit. Ergo peccator quiuis, iam pro mala conſuetudine infamis, Lazaro comparatur quatridua-
Matt.5. no iamque fœtenti. Et quidem iuuenis quoque, qui efferebatur per portam ciuitatis, puella etiam quam adhuc in domo iacentem idem dominus ſuſcitauit, mortem ſignificat animæ peccatricis, ſed in ſingulis diuerſi figurantur peccatorum modi. Puella nanque mortua in domo iacens, anima eſt quæ conſcientia mali deſiderij ſuffocata, nondum tamen per operis conſummationem publicata. Iuuenis autem, qui per portam ciuitatis efferebatur, peccator eſt, qui deſiderio malo præuentus, vſque ad exteriores quoque peruenit iniquitatis effectus. At vero qui opera peccati iam in conſuetudinem vertit, famamque perdidit, Lazaro, vt iam dictum eſt, ſimilis eſt quatriduano, iamq; fœtenti. Talis peccator cum in eccleſia fœtere cœperit, merito tota in luctum conuertitur hoſpitalis domus Chriſti. Omnis ordo lamentatur, & pro tali fratre orat Chriſtum, ſiue illorum qui actiuæ, ſiue illorum qui contemplatiuæ vitæ dediti ſunt. Hi qui in actiua vita poſiti, animarum curam gerunt, prius ſolicitantur, poſt & ad eos quoque qui in contemplatiua latent, cura hæc & fatigatio perfertur. Benè ergo prius Martha, deinde pro
Pſal.118. fratre ſuo dominum, plorando ambit Maria. Cum itaque ad huiuſmodi peccatorē gratia Dei reuertitur, mortuus pedes & manus ligatus inuenitur, quia funibus peccatorum ſuorū circundatus ſub lapide clauſus, id eſt, ſub lege reus tenetur. Clamat Ieſus voce magna, veni foras, quia non niſi magno terrore aſpirantis Dei, & de futuro iudicio comminantis exterritus, male ſecurus peccator ad cor ſuum reducitur. Statim prodit, id eſt, reatum ſuum confitetur, & quia iam viuit, ſoluite illum, inquit Ieſus. Dixit enim: Quæcunq; alligaueritis ſuper terrā, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt & in cœlo. Cauendū autem eſt eis, quorum
Caute vti oportet poteſtate clauium. hoc officium, vel poteſtas eſt, ne hunc modum prætereant, id eſt, ne ligent, niſi mortuum, neque ſoluant, niſi voce confeſſionis ſignificante rediuiuum eundem eſſe de ſepulchro productū. Nam ſi pro arbitrio vel animo ſuo illum viuentem ligent, hunc aūt mortuū ſoluant, videlicet condēnantes iuſtum, & iuſtificantes impium: ipſi illa non ſua, ſed Chriſti poteſtate ſe priuant: & viuē tem quidem ligando, ſic mortificare nequeunt, mortuum aūt ſoluendo, non ſolum non viuificant, verumetiam fœtorem, cunctorum naribus ingerunt. Sequitur. [Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecit Ieſus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipſis abierunt ad phariſæos, & dixerunt eis quæ fecit Ieſus.] Melius quidem illi fecerunt qui crediderunt, ſed dilatandæ gloriæ Dei delatores illi amplius profecerunt. Foras enim rem geſtā illis teſtibus certam efferentibus. Zelus apprehendit populum ineruditum, eiſque ardentibus,
Mat.21. & magno flatu inuidiæ ſuæ ventilantibus magnitudinem miraculi, latius gloriæ filii Dei flamma reluxit. Nam propter hoc maxime ſignum, exierunt poſtmodum turbæ obuiam illi cum
Pſal.25. ramis palmarum, clamantes, oſanna filio Dauid. Dixerunt (inquit) quæ fecit Ieſus, & pro ſuperioribus miraculis ſatis zelantibus rem nouam narrantes, quaſi oleum camino adiecerunt. [Collegerunt ergo pontifices & phariſæi conſilium & dicebant: Quid facimus, quia hic
Concilium malignantiū. homo multa ſigna facit?] Iſtud eſt conſilium vanitatis, cum quo Pſalmiſta non ſedit, hæc illa eccleſia malignantium, ad quam neque lex, neque prophetarū quiſquā introiuit. Si enim introiſſent, ſi ab illo conſilio vel eccleſia maligna conſulti fuiſſent, quid reſponderent dicentibus

illis

illis: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit, quid, inquam, reſponderent ſenatoribus
peccati, & iudicibus iniquitatis, niſi audite eum, credite in eum? Si enim ſuper iſto conſulerent
Moyſen, ex ipſo audirent: Si creditis mihi, credite & huic, ſicut ipſe dominus: Si crederetis Moy- Deut. 18
ſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. At illi credere nolebant, & nequaquam Iohan. 5
conſultando veritatem agnoſcere, ſed veritati reſiſtere quærebant. Igitur de voluntate ſcriptu
rarum, ſine quibus legitimum non eſt concilium, omnino tacuerunt, & quid mallent ſignifican-
tes, ita protinus propoſuerunt: [Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Roma
ni, & tollent locum noſtrum, & gentem.] Quod eſt dicere: Conſultantibus nobis, ſi hæc ſenten-
tia placuerit, vt ſic dimittamus hominem talem, ſigna tam multa facientem, omnes credent in Prætextus ſanè
eum, credent eſſe Chriſtum, credent eum eſſe regem ſuum. Nos autem regem Cæſarem habe- cõſultationis.
mus, & ſub Romano imperio iamdudum tributarii facti, parua nimis huic Pontio Pilato præ-
ſidi delegata prouinciola ſumus. Iudæa namq; non tam prouincia, quàm Syriæ prouinciæ
quædam non magna pars eſt. Si ergo quiſquam apud nos, præter Cæſarem rex nominatus fue
rit, vindices Romani venient, & tollent noſtrum & locum & gentem. Quid igitur facimus? Num
vnum hominem dimittimus, vt omnes pereamus? An certe quod ſatius eſt, vnum hominem
perdimus, vt noſter locus & tota gens conſeruetur? Quem putarent tali cauſa propoſita poſſe
ipſorum intentionem reprehendere, vel illum vnum hominem auderet defendere? De com-
muni ſalute gentis totius conſultabatur, de ſeruanda Romani imperii fidelitate conſilium quę-
rebatur. Ergo hunc hominem interficere apud tribunalia quidem Cæſaris videbatur fore tutũ,
apud iudicem populi fingebatur eſſe neceſſarium. Sic intenderunt arcum conuentus ille mali- Pſal. 63.
gnantium, & multitudo operantium iniquitatem, ſic, inquam, intenderunt arcum rem ama-
ram, ſic firmauerunt ſibi ſermonem nequam. Sub hac occaſione timoris, vel fidelitatis Roma-
ni imperii abſconderunt laqueos, & dixerunt: Quis videbit eos? Concedatur eis pauor iſte,
quoniam Dominus deus pauor ſiue terror illorum non eſt; concedatur, inquam, ipſo Domino Hiere. 7.
deo noſtro permittente illis, dum per Hieremiam prophetam dicit: Paueant illi, & non paueam
ego. Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos Domine deus meus. Pa-
ueant, inquam, illi vnam contritionem. ſ. illam, ne forte veniant Romani, & tollant eorum & lo
cum, & gentem, & duplicem contritionem incurrant, videlicet, vt & Romani venientes, tollant
eorum locum & gentem, & maligni ſpiritus aduolantes, tollant animas, & corpora quoq; in ge
hennam ſemper vrentem. Prudentem vt ſibi viſum eſt deliberantium propoſitionẽ audiuimus,
nunc iam inuentionem vtilitatis auſcultemus. Sequitur: [Vnus añt ex ipſis Caiphas nomine, cũ
eſſet Pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicq̃, neq; cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus Spiritus
moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.] Oratiunculam magnæ veritatis ſignifica mẽdacii
tiuam, ſpiritus mendacii per os huius Caiphæ ſibimet vſurpauit, vt quod confiteretur euangeli- in Caipha.
ca fides in veritate, hoc idem æquiuoce ſonaret, per os neſcientis, & contra omnem veritatẽ ni-
tentis homicidæ. Quod Euangeliſta ipſe admirans, continuo ſubiungit. [Hoc autem à ſemetipſo
non dixit, ſed cum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Ieſus moriturus eſſet pro gente
& non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum.] Magnum
ſpectaculum huius annui Pontificis, qui redempto pontificatu vnius anni, vere vt fur & latro in
ouile aſcendit, & nunc ipſum paſtorem ouium mactare intendit, vt furta ſua licentius agere
poſſit. Hoc, inquit, à ſemetipſo non dixit. Quid eſt à ſemetipſo non dixit, niſi hoc verbum de
corde ſuo non adinuenit? Nam reuera antequam Caiphas fieret, factum eſt hoc verbum, vt Ie-
ſus moreretur pro gente, & factum eſt vtiq; ad ſanctos Prophetas, imo & erat antequam fierent Gene. 1.
Prophetæ, antequam fieret Abraham, ſed & anteq̃ formaretur Adam. Erat quippe iam in bene Caiphas
placito Dei dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Iam tunc erat erat vt
hoc verbum, vt Ieſus moreretur pro gente. Hoc ergo Caiphas à ſemetipſo non dixit. Sed grande cymbalũ
quid? Cum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. Poteſt exempli gratia ſic dici. Cum eſſet cym tiniens.
balum magnum, clare tinniuit, quia videlicet virtutẽ loquelæ ſuæ non magis aduertit, q̃ tinnitũ
ſuum cymbalũ ſentit. Illud enim omnino nõ ſentit, quod ſentimus nos homines, audito hoc ſoni-
tu tintinnabuli. ſ. quod verè expedierit, vt ſic vnus & ſingularis homo, ſanctus ſanctorũ, & ſol iu-
ſtus, Ieſus Chriſtus moreretur pro gente, & non tantum pro gente Abrahæ, ſed & pro cũctis præ-
deſtinatis ab origine mundi, filiis Dei, foris extra paradiſum originalem, in quatuor mundi
partes diſperſis, & iamiam de maſſa generis humani, vſque ad vltimum electum recolligendis. Eccleſia
Igitur mendacium quidẽ ſenſit, quod nihil eſt, ſcilicet quod idcirco Ieſum mori vtile eſſet, ne pro- rapuit
pter hoc ipſum nominatum regem Chriſtum, iratis vindictam facientibus Romanis, gens illa verbum
periret, ſed rei veritatem, quæ iam dicta eſt, nec ſenſit, nec à ſemetipſo dixit, ſed impellente veritatis
manu Dei cor ſtultum, quomodo voluit clare & longe audibilem tinnitum reddidit. Itaq; quo- ab ore
niam hoc à ſemetipſo non dixit, ſed verum prophetauit, rectè ſanctus Euangeliſta, imo & tota illius.
Chriſti eccleſia, verbum rapuit de ore illius mali prophetæ, & indigni pontificis: De ore (in-
quam) illius polluto, & mendacibus labiis rapuit hoc verbum veritatis, & dicit: Vos neſcitis

quicquam. Vos, inquam, impii homicidæ, inſipientes & maligni theſaurizatores mortis quos
Sapie.2. malitia excæcauit, neſcitis ſacramenta Dei, neq; cogitatis, quia expedit vnum hominem mori
pro gente, & non tantũ pro electa patriarcharum vel prophetarum gente, ſed & vt filios Dei
de cunctis gentibus, qui diſperſi erant, & longe diſiecti, nomen Domini non audierant, congre-
get in vnum, in vnum populum, in vnam eccleſiam, in vnum corpus ſuum. Hoc neſcitis, neque
Matth.8 cogitatis vos. Sed nec ipſæ vulpes, quæ in vobis foueas habeãt, neq; volucres cœli, quę in vo-
bis nidificant, vulpes, inquam, & volucres, ſcilicet maligni ſpiritus, quos in cordibus & conuen-
1.Tim.3 ticulis veſtris confouetis, neq; per aſtutiam, neq; per agilitatem ſuam comprehendere potuerũt
hoc magnum pietatis ſacramentum, quod per mortem ſuam filius Dei fratres ſuos diſperſos cõ-
gregaturus eſſet in vnum. Neſcitis ergo iſtud, neq; cogitatis. Etenim iſtud conſilium Dei, ſanctis
patribus & prophetis reuelatum, vos ſcire indigni eſtis. Sequitur. [Ab illo ergo die cogitauerũt
interficere eum.] Ergo inquit quia conſpirationem ſuam, quaſi rationabiliter authoritate conci
lii confirmauerant, ab illo die præſinito concilio cogitauerunt vt eum, quem antea lapidare vo
luerant per turbam & tumultum, nunc interficerent quaſi per iudicii ordinem legitimum. [Ie-
curChriſtꝰ ad tẽpꝰ abiit & ſeceſſit in Effrem. ſus ergo non ambulabat palam apud Iudæos, ſed abiit in regionem, iuxta deſertum, in ciuita-
tem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis.] Non metu occaſus ſui verus iſte
Sol in nube ſe abſcondit, non palam ambulando apud Iudæos, præſertim cum poſtmodum
ad eundem occaſum ſuum tam rutilo aſpectu peruenerit, vt claritatem gloriæ eius inuidorum
ferre non poſſent oculi: ſed hoc & iam facto & vtilia fidelibus ſuis præmittit exempla, & diui-
na more ſuo ſignat myſteria. Hoc enim eius exemplo, licet eius diſcipulis humiliter declinare
inſtantiam perſecutionis, & itidem myſtice datur intelligi, quòd Iudæis iam debeat domus ſua
deſerta relinqui. Abeundo namq; in regionem iuxta deſertum, & ibi morando cum diſci-
pulis ſuis, per deſertum innuit deſertionem Iudæorum, per ipſam regionem, quæ eſt iuxta de
ſertum, electam habitationem gentium, apud quas manſurus erat, in ciuitate Effrem, id eſt,
in eccleſia faciente fructum multiplicem. Effrem quippe interpretatur frugifer ſiue creſcens.
[Proximum autem erat Paſcha Iudæorum, & aſcenderunt multi Hieroſolymam de regione an
te Paſcha, vt ſanctificarent ſeipſos.] Iam non palam, inquit, ambulabat Ieſus apud Iudæos,
ſed non diu delituit. Proximum enim erat Paſcha Iudæorum, quod tempus ſuum eſſe nouerat
quo pati cupiebat, quod deſiderabat, ſicut teſtatur ipſe: Deſiderio, inquiens, deſideraui hoc Pa-
Luc.22. ſcha manducare [illegible] iſcum antequam patiar. Porro, Iudæorum hoc Paſcha fuit vltimum.
Quicquid enim extunc Iudæi ſanctificant, pollutum eſt: quicquid benedicunt ſacerdotes eo-
rum, maledictum eſt: Deus enim benedictionibus eorum maledicit, ſicut per Prophetam præ-
Mala.2. dixit: Et extunc ſtercus ſolennitatũ ipſorum ſuper vultus eorum proiecit. Vt ſanctificarent, in-
quit, ſeipſos, aſcenderunt ante Paſcha. Sanctificatio Iudæorum tota in cibis & in potibus, & va-
riis baptiſmatibus, & iuſtitiis carnis, ante Paſcha ſolenniter agebatur, id eſt, ab initio menſis pri-
Matt.7. mi, cuius die decimaquarta ad veſperam ſacer agnus immolabatur, & ex lege præceptum erat,
Exod.12 vt immundus ex eo nõ veſceretur. [Quærebant ergo Ieſum, & colloquebãtur ad inuicem, in
templo ſtantes: Quid putatis, quia non venit ad diem feſtum?] Ecce crudelis hyæna, hære-
ditatis illius habitatrix, in qua Deus quondam habitauit, quomodo ſitit, quomodo anhelat, &
linguam eiicit, feſtinans & impatienter ſitiens effundere ſanguinem Chriſti. Nondum venerat
dies feſtus, & iam inſidiantes in illa ſpelunca ſua, in illa domo patris, quam fecerant ſpeluncam
Matt.21. latronum, cum deberet eſſe domus orationis, dicebant: Quid putatis quia non venit ad di-
Ioan.2. em feſtum? Videlicet, quia primus non venerat, vel inter primos, qui (vt prædictum eſt) aſcen
debant Hieroſolymam, vt ſanctificarent ſeipſos, male ſoliciti, & propoſitum timentes perdere
Chriſtꝰ vt agnꝰ paſchalis, decima die mẽſis intrauit. homicidium: Quid putatis, inquiunt, quia non venit ad diem feſtum? O impii, quid pu-
taremus, niſi quia iſte eſt agnus paſchalis, & decimus dies menſis huius nondum aduenit? Non
enim iubet lex, vt feſto die neomeniæ cum clangore tubarum, ſed vt decima die menſis tollatur
agnus, qui immolandus eſt in domo filiorum Iſrael. Iccirco ergo non iam venit ad diem fe-
ſtum, quia tempus expectat, & diem ſuum legitimum, vt legitima, id eſt, decima die menſis do-
mum filiorum Iſrael, id eſt, templum Dei, paſchalis agnus introeat, & extunc circa illud ſalu-
bria doctrinæ cœleſtis pabula, circa vel intra eiuſdem templi viridarium, ſuis auditoribus diui-
dat, vobis nihil audentibus, neq; cultrum veſtrum iniicere valentibus, donec quartadecima di-
es veniat, cuius ad veſperam ſe ipſe immolaturus eſt ſuis manibus, & tunc demum à ſe vobis ò
cruenti laniſtæ trucidari permittet. Tunc illum ſuſcipietis, ſicut leo paratus ad prædam, & ſicut
Pſal.16. catulus leonis habitans in abditis. Tam malam intentionem veſtram Euangeliſta ſignificans ita
ſubiungit. [Dederant autem pontifices & phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit vbi ſit, in-
dicet, vt apprehendant eum.] Non, inquit, bene quærebant eum, neq; pro bono feſtinabant vi-
dere venientem ad diem feſtum, ſed quia pontifices & phariſęi dederant mãdatum, vt ſi quis co-
gnouerit vbi ſit, indicet, vt apprehendant eũ. Soliciti erant, ne forte propter hoc ipſum non ve-
niret ad diem feſtum. Ergo intẽtus quiſq; erat, illorum habiturus gratiam, cum indicicaſſet illũ,
quippe

quippe cum & precium dare prompti eſſent, quod & diſcipulo eius dederunt indicanti, quando
vel in quo loco ſine turbis poſſent comprehendere illum. [Ieſus ergo ante ſex dies paſchæ ve- Mat. 26.
nit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit. Ergo inquit, quia tale principes & CAP. XII.
phariſæi mandatum dederant, Ieſus non ante quatuordecim aut duodecim, ſed tardius, id eſt, ante ſex
ante ſex dies Paſchæ, venit in viciniam Hieroſolymæ, ſcilicet in Bethaniam, hoc exemplo præ- dies pa-
ſignans, ne quis perſecutoribus ſe ingerat, antequam diuina illum gratia vocet, cum ipſe tem- ſchæ, id
pus illud vel diem obſeruare curauerit, qui per ſcripturas olim præordinatus eſt. Sextus namq; eſt, nono
dies ante quartamdecimam menſis, cuius in veſpera agnus immolandus erat, nonus dies eiuſdẽ die men
menſis eſt. Cum ergo nono die menſis in Bethaniam venit, & ſicut paulo poſt ſequitur, qui in cra ſis.
ſtinum, qui profecto decimus dies menſis eſt, ciuitatem Hieruſalem ingreditur, plane in hoc quo
que legem, quæ de agno paſchali ſcripta eſt, hic verus agnus Dei ſuſtinere probatur: Venit, in-
quit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit, videlicet in craſtinum (vt dictũ
eſt) ſanctam ciuitatem ingreſſurus. [Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, La-
zarus vero vnus erat ex recumbentibus, Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſtici, præ
tioſi, & vnxit pedes Ieſu, & extersit capillis ſuis, & domus impleta eſt ex odore vnguẽti.] Cœnã
hanc in domo Simonis quondam leproſi factam eſſe, ex Matthæo & Marco manifeſte habe- Mat. 26
mus. Secundum Lucam quoque domus illa eiuſdem Simonis eſt, in qua primum hæc eadem Mar. 14
Maria peccatrix, eadem, inquã, ſicut à diligentioribus tractatoribus veraciter aſſertũ eſt, à Do- Lucæ 7.
mino ſuſcepta, lachrymis lauit pedes eius, & multa illi peccata dimiſſa ſunt, quia dilexit mul-
tum. Vnde ergo eſt, quód tot viris præſentibus, in domo alterius, mulier Martha miniſtra-
bat? Illud nempe non eſſet mirum, ſi in domo ſua miniſtraret ſicut tunc, quando intrauit ipſe
Ieſus in quoddam caſtellum, & hæc eadem mulier excepit illum in domum ſuam, & ſatagebat
circa frequens miniſterium. Verum quacunq; neceſſitate Martha Simoni coniuncta fuerat, vt in Lucæ 10
domo eius miniſtraret, quoniam ſcriptura tacet, nos iam in hac cœna diligentius ſpecule-
mur ea, quæ Domino noſtro exhibita ſunt, ſancta & myſtica magnæ pietatis miniſteria. Fe-
cerunt, inquit, ei cœnam ibi. Domus (vt prædictum eſt) Simonis eſt, Martha miniſtrat, Laza-
rus vnus eſt ex recumbentibus, Maria prætioſum ſuper caput & pedes Domini effudit vnguen-
tum. Nam hoc loco hic quum Euangeliſta ſuper pedes effuſum vnguentum narrat, Matthæus
& Marcus ſuper caput quoq; eius effuſum eſſe non tacent. Vberius ergo nunc inſtante paſ-
ſione Domini, in hac cœna ſanctæ eccleſiæ obſequium præſignatum eſt, quàm tunc cum in do-
mo eiuſdem Simonis hæc eadem Maria peccatrix, ab eodem Domino noſtro ſuſcepta eſt. Tunc Maria
enim ſuper conuiuantes illam Phariſæi domum famoſa peccatrix ingreſſa, & murmurante illo vt pecca
dignam pœnitentiam offerendo iuſtificata, conuerſionem gentilitatis præfigurabat. Hæc genti trix gen
litas enim poſt aſcenſionem Domini, ad diuitias Iudæorum, ex quibus ſalus eſt, veniens, & ad tilitatẽ
magnum conuiuium ſcripturarum iniuſſa prorumpẽs, quæ fuerat meretrix, id eſt, pluribus diis, præfigu rabat.
quaſi multis proſtituta viris, retro ſecus pedes Domini accubuit, quia videlicet eius, quem ſe- Ioha. 4.
cundum carnem non nouerat, veſtigiis adhæſit, flens & erroris priſtini pœnitentiam agens, Act. 11.
murmurantibus eis, qui ex circunciſione erant, eo quòd gentiles gratia Chriſti indignos iudica-
rent. Nunc autem mulier eadem iam iuſtificata, ſimul cum Martha ſorore ſua vnã eandemq;
Chriſti eccleſiam ſignificat, quæ diuerſis vtriuſq; actus, ſcilicet & contemplatiuę vitæ obſequiis
eidem Domino in Bethania, id eſt, in domo obedientiæ miniſtrat, Lazarus verò qui fuerat mor-
tuus, quem ſuſcitauit Ieſus, vnus eſt ex recumbentibus: quia profecto ſine fide reſurrectionis, in
nullo ordine eccleſiæ Chriſto miniſtratur. Domus autem ipſa Simonis eſt leproſi, quia vide- quid de
licet Iudæorum, inquit Apoſtolus, adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legislatio, & ſignat
obſequium, & promiſſa, & eorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, nos autẽ. ſ. eccle domus Simõis.
ſia de gentibus, eramus quondam ſine Chriſto, alienati à conuerſione Iſrael, hoſpites teſtamen- Rom. 9.
torum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. Cum ergo admiſſi ſumus, vt Soph. 2.
iam non ſimus hoſpites & aduenæ, ſed ſimus ciues ſanctorum & domeſtici Dei, profecto in do-
mo phariſaica, gentium eccleſia Chriſto deſeruit, licet inuiderit ſynagoga, & detraxerit pœniten
tiam agenti. Facta igitur cœna, Martha miniſtrat, & Maria vnguentum ſuper Dominũ effu-
dit, quod ipſum quoq; quoddã non leue miniſteriũ fuit. Differt aũt à miniſterio Marthæ, quia vi-
delicet Martha cibos corporis miniſtrat, Maria verò multũ quidem eſt quod obſequitur, verun
tamen tali eius obſequio corpus nõ reficitur. Myſtice quidẽ capillis eius quibus Dñi pedes exter
git, ſuperbam diuitum abundantiã exprimunt, qua ſic abſq; penuria ſui pauperũ inopiã ſupple-
re, quomodo capillos abſq; dolore capitis deponere poſſunt: veruntamẽ carnaliter, ſicut iã di-
ctũ eſt, Maria dominũ per tale non paſcit obſequiũ. Igitur per Marthæ miniſteriũ, illorũ ſedulitas
exprimitur, q in vita actiua Chriſto deſeruiũt, per Mariæ vero vnguentũ, cuius ex odore domus
impleta eſt, eorũ religioſitas figuratur, qui contemplatiuæ vitæ ſanctis laboribus attriti, bonum
Deo & hominibus odorem effundunt. Quorum perfectioni illud quoq; congruit, quod dictum Vnguen
eſt: Accepit libram vnguenti nardi piſticæ pretioſi. Libram, inquam, vnguenti, id eſt, bonam & tũ nardi piſticæ.
perfectam

perfectam menſuram piæ ſeruitutis. Piſtici autem vnguenti, id eſt, fidelis & ſine adulteratione, vel probatiſſimi. πίστις enim Græce, Latine fides dicitur, quæ cum humilitate coniuncta, (quam nardus herba humilis & aromatica deſignat, vnguentum optimum efficitur, quo non tantum caput, ſed & pedes Domini ſuauiſſime perunguntur. Non enim fruſtra hic Euangeliſta, cum Matthæus & Marcus aperte dixerint, hoc vnguentum effudiſſe ſuper caput ipſius recumbentis, ſcribit quod illi tacuerunt. ſ. quia pedes quoque eius illo vnxit. Nam reuera quando primũ ad Dominum acceſſit, tunc vnguento, quod non propter ipſum Dñm emerat, ſed ob fragrantiam ſui corporis vegetandam compoſuerat, ſolos vnxit pedes Dñi, nec enim poterat peccatrix ſtatim capite eius digna fieri: nunc vero iam iuſtificata & dilecta, vnguento quod propter hoc ipſum emerat, tam caput quàm pedes perunxit. Miniſtrante ergo Martha cibos corporis, Maria ſpiritualium miniſteriorum exemplar, caput ac pedes ſaluatoris, videntibus cunctis, & odorem mirantibus, vnguento pretioſo vngit, quia videlicet in auribus plebis Domino ſeruientis, in ſex operibus miſericordiæ, quæ in Euangelio Matthæi commemorantur: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi potum, &c. religioſi miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorũ Dei fideliter confitentur & prædicãt, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Caput namque vngere, eſt diuinitatem eius fideliter annunciare: Pedes autem vngere, eſt veram humanitatem, veramque paſſionem eiuſdem dei & hominis humiliter credere, & conſtanter prædicare. Hoc agentes & nõ ſicut plurimi verbum Dei adulterantes: Chriſti, inquiunt, bonus odor ſumus Deo in omni loco, in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt. Ergo domus impleta eſt ex odore vnguenti. Verũ hoc vnum idemque eccleſiæ vnguentum aliis eſt odor mortis in mortem, aliis odor vitæ in vitã. [Dicit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariothes, qui erat eum traditurus: Quare hoc vnguentũ non væniit trecentis denariis, & datum eſt egenis?] Huic infelici bonum opus mulieris odorem mortis attulit, hunc bonus vnguenti prætioſi odor occidit. Imo quia vere iam mortuus erat, & inter viuos .i. electos Apoſtolos ambulans, iam in ſepulchro malitiæ ſuæ Deo mortuus iacebat, odorem vitæ ferre non potuit, obſequium pietatis, vel honorem dignum magiſtro impenſum ſine tormento indignationis & inuidiæ videre nequit, venenum auaritiæ (quo ebrius erat) continere non valuit. [Perſonam eius Euangeliſta deſcripſit, ſignanter dicendo Iudas Iſcariothes, quod vocabulum ſumpſit à tribu Iſachar, vel à vico, in quo ortus eſt, & addendo, qui erat eum traditurus: quia videlicet eſt alius Apoſtolus huius nominis Iudas, qui & Thaddæus. Intentionem verò, qua hæc dixerit, ſubiungendo exponit. [Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.] Teterrimus, inquit, nebulo nequiſſimam inuidiam, quo de bono magiſtro male ſentiebat, & profundam auaritiam, qua dominicis loculis non parcens furtum inferebat, honeſto nomine, id eſt, egenorum palliauit cura. Quis non miretur, quod talem conſcientiam tali hypocriſi contegebat, quòd inſidiator miſericordiæ, de neceſſaria pauperibus miſericordia tractabat? Magnifice ſanctus Euangeliſta huius homicidæ atrocitatem percutit, dicendo: Non quia de egenis pertinebat ad eum. Non (inquit) cura hæc pertinebat ad eum, etenim longe exceſſerat animus eius, trucidator pietatis, vltra omnes terminos humanarum miſeratiõum, tamque alieni pectoris erat, vt ipſam poſſet ad mortem tradere miſericordiam pauperum. Sed quare dixit? Quia fur erat inquit: O infelix, Iccirco maluiſſet hoc vnguentum væniiſſe trecentis denariis, quia voluiſſet & potuiſſet furtum facere de ipſis trecentis denariis. Quomodo potuiſſet? Vtique ſatis commode, quia loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. Saccularius, inquit, erat Domino, & ea quæ à piis hominibus pauperi Domino noſtro mittebantur, portabat. Etenim cum diues fuiſſet, pauper pro nobis factus fuerat, & cum terræ, & maris, omniumque quæ in eis ſunt, vel ex ipſis naſcuntur, creator & dominus eſſet, tamen ex eleemoſynis hominum ſuſtentari, & euangelium annuntians, de Euangelio viuere volebat: Ea, inquam, quæ ab auditoribus Euangelii Domino mittebantur, ipſe portabat, & miniſterio nequiter abutens, exportabat fur & ſacrilegus. Non qualiſcunque fur, fur loculorum, ſed Dominicorum loculorum, ſed ſacrorum. Talis erat miſer iſte Iudas, & tamen cum ſanctis vndecim diſcipulis intrabat, & exibat, imo & eleemoſynis, vnde illi & ipſe Dominus viuerent, præpoſitus erat. Quare, inquis, Dominus noſter omnia ſciens, cum talem illum ſciret, non ſolum Apoſtolum, ſed & prouiſorem vel ſaccularium fecit Apoſtolorum? Ad hæc inquam: Quare vſque hodie multos in eccleſia ſua idem Dominus permittit eſſe præpoſitos ſimiles eius? Qui enim aliquid de eccleſia furatur, Iudæ perdito comparatur. Quanti aũt putas de eccleſia furantur, abutentes miniſterio, quo permittente Chriſto, funguntur? Quanti rem pauperum non pauperibus tribuendo, furtum faciunt, & non qualecunque furtum, ſed ſacrilegium? Si crimina diſcernuntur in foro qualiſcunque furti & peculatus [Peculatus enim dicitur furtum de re publica, & ſi non ſic iudicatur furtum rei priuatæ quomodo publicæ, quanto vehementius iudicãdus eſt fur ſacrilegus, qui auſus fuit non vndecunque, ſed de Eccleſia tollere? Igitur cum hodieque multi ſint Iudæ ſimiles, & cur ad mini-

Matt. 25
1. Cor. 4

quid eſt vngere caput & quid pedes.

2. Cor. 2

Iudas nebulo teterrimus.

Null⁹ in eo miſerationis affectus.

2. Cor. 8

Multi eccleſiæ prælati Iudæ ſimiles.

ad miniſterium eccleſiaſticum peruenire potuerint, interrogati certum quid reſpondere nequeamus, niſi quia multa permittit fieri Deus, quæ non vult, de illo vno non temere iudiciũ Domini diſcutiamus, præſertim cum ignoremus, vtrum Dñs electione ſua loculos ſuos illi commiſerit, an certe (quod credibilius eſt) ille ſe ingeſſerit, ſicut pleriq; nunc eccleſiaſticis miniſteriis tãta importunitate ſe ingerunt, vt niſi admittantur, pene grauiora per diſcordiã animabus ſcandala, q̃ ſi admittantur damna rebus eccleſiaſticis inferant. Itaq; cum hæc dicit Iudas; Quare hoc vnguẽtum non venijt trecentis denariis, & datum eſt egenis, non eſt timor Dei vel cura egenorũ ante oculos eius, ſed verba oris eius iniquitas & dolus, & in cubili ſuo iniquitatem meditatur. [Dixit ergo Ieſus: Sine illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum, me aũt non ſemper habebitis.] Verba ſuæ reſponſionis Dñs in ſingularem & pluralem numerum diſperſit, dicendo ſingulariter: Sine illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud, & addendo pluraliter: Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Vnde datur intelligi, quia reuera ſecundum Matthæum & Marcum, cæteri quoq; diſcipuli indi- Mat. 24 gnati ſunt, dicentes: Vt quid perditio hæc, ſed diuerſa intentione, videlicet, vt alii vere propter Mar. 14 curam egenorum hoc dixerint: Iudas autem propter auiditatem furti ſui. Bene ergo, vbi erat intentio diuiſa, Dñs noſter ſua diuiſit verba, ſingulis partibus reddens conuenientia. Nam Iudæ furi, qui per nequiſſimam auaritiam paulopoſt accepturus erat pretium traditionis vel mortis eius, eandem mortem ſuam annuntians: Sine, inquit, vt in diẽ ſepulturæ meæ ſeruet illud. Ac ſi dicat: Non ſolũ nõ vendatur, vt detur egenis, verumetiã, & quod nunc habebat, nec enim totũ in me iam effudit, quod (inquam) nunc habet vnguentũ ſeruet, & adhuc amplius emat ad condiendum corpus meum, quod tuo ſcelere Iuda paulopoſt tradetur ad crucifigendum. Cum verò qui iam (vt dictum eſt) reuera propter pauperes dixerant: Vt quid perditio hæc? potuit enim venundari hoc plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus, eis, inquam, longe aliam rationem plenam pietatis & dulcedinis reddidit. Pauperes enim, inquit, ſemper habetis vobiſcum, me aũt non ſemper habebitis. Eſt quidem bonum opus, inquit, curare de egenis, & benefacere illis, ſed mihi primum iamiam abituro, iamiam morituro, à vobis amicis meis officioſe valedicendũ eſt. Habet miniſterium pauperum meritum ſuum, ſed præcellit officium pietatis ipſi ſanctorũ pauperum capiti impenſum. Præterea non ſemper me habebitis, non ſemper hoc modo vnguentũ in me effundere poteritis, futurum eſt, vt propter videndum me, ſanguinem veſtrũ fundere opteris, qui nunc effuſionem vnguenti, quod vos non emiſtis, perditionẽ reputatis. Recte igitur illud quidem ſingulariter, hoc aũt pluraliter dixit, & diuerſis intentionibus indignantium, Iudæ .ſ. & cæterorũ, qui indignati ſunt, congruentia reſpondit. Poteſt tamen intelligi, q; iccirco de ſingulari numero repente ad pluralem tranſierit, quia tunc quidem vnus erat Iudas, nunc autem ſunt multi, & cum Chriſtũ fideles diſcipuli ſemper haberẽt per præſentiam diuinitatis, ſicut ipſe: Ecce ego, inquit, vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi, illi qui Iudæ fideles ſunt, nequaq̃ illum ſunt habituri: Tollatur .n. (inquit Propheta) tollatur impius, ne videat gloriã Dñi, vt quomodo Iudas nõ meruit videre faciem reſurgentis. Vel tunc eſſe cum beatis apoſtolis, quando pacẽ illis attulit, iam quippe illũ tulerat locus perditiõis, ſic nunq; habeant vel gloriam eius videãt, quicũq; fideles ſunt illi. Seqtur. [Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic eſt, & venerunt non propter Ieſum tantũ, ſed vt Lazarum viderent, quẽ ſuſcitauit.] Ex quo collegerunt pontifices & phariſæi conſiliũ, & definito conſilio interficiendi Dñm Ieſum dederant mãdatum, vt ſi quis cognouerit vbi ſit, indicet vt apprehendant eum: non cognouerat turba vbinã eſſet, ipſe nãq; Ieſus non in palam ambulabat apud Iudæos. Nunc aũt venerat Bethaniam, & fecerant ei cœnam ibi. Lazarus quoq; vnus erat ex recumbentibus. Nunc ergo poſt aliquantulam expectationem tandem cognouit turba, quia illic eſt, & venerunt non propter Ieſum tantũ, ſed vt Lazarum viderent, quem ſuſcitauit. Sed nunquid Lazarũ ſaltem videre hactenus non potuerant, ſicut & Ieſum non cognouerant vbinam eſſet, eò quod ambulabat nõ in palam? Ergo turba hæc non tantum Hieroſolymitarũ, ſed & maxima ex parte illorum erat, qui (vt ſupra dictum eſt) Hieroſolymam aſcendebant de regione ante paſcha, vt ſanctificarent ſeipſos. Venerunt, inquit, ad eum .ſ. non apprehendere, ſed videre cupientes, ita vt inuiderent illi, qui eum interficere cogitabant. Nam protinus ſubiungitur. [Cogitauerunt autem principes ſacerdotum, vt Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Ieſum.] Itaque bene venientibus, male remanentes inuidebant, & gloriæ Domini inuidebant. Sed vnde hos auſus gens ſubiuga conceperat, vt nõ ſolum vnum hominem interficere velle auderet, quia mortuos ſuſcitat, ſed etiam alium, quia reuixerat? Videlicet ex fiducia pauoris ſui, quem ſuperius in concilio ſuo pontifices & phariſæi prætenderant, dicentes: Ne forte veniant Romani, & tollant locum noſtrum & gentem. Iſte pauor fidelitatem ſonuerat dominorum ſuorum, ſcilicet, eorundem Romanorum, iccirco audebant, inde præſumebant, ideo leges Romanas non poſſe ſibi ſuccenſere, quaſi ſagaces & callidi præuidebant. Nam & Herodem illa cauſa de loco, & gladio Romanæ ſæueritatis eripuerat, qui tot pueros propter ortum noui Regis trucida-

Pium reſpõſum Chriſti de pauperibus. Mat. 28. Eſa. 26.

Quæ erat turba illa inuta.

Vnde erat vnde is tanta fiducia interficiendi & Ieſum & Lazarũ. Matthæi

trucidauerunt, cui prophetæ in ſcripturis ſuis, non ſolum Iudaicum, ſed etiam totius mundi regnum promittebant: & idcirco non ſoli ſibi, ſed etiam Romanis principibus, eo modo illum conſuluiſſe Auguſti Cæſaris aures libenter accipiebant. [In craſtinum turba multa, quæ conuenerant ad diem feſtum cum audiſſent, quia Ieſus venit Hieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei, & clamabant: Oſanna, Benedictus qui venit in nomine domini rex Iſrael.] Die illo ſabbathum erat, quo Bethaniæ facta ſunt, ea quæ nunc Euangeliſta narrauit, videlicet ſextus dies ante ſolennem veſperam Paſcæ, id eſt, ſequentem veſperam decimæ quartæ lunæ, quæ nunc ſecundum euangelium in quintam feriam obuenit. Hic autem dies craſtinus prima ſabbati eſt, quo dominus Ieſus Hieroſolymam intrauit, octauus ante illum quo erat reſurrecturus à mortuis, qui & ipſe ſine dubio prima ſabbati extitit. Non ergo caſu, ſed ſecreta

Dies craſtin⁹ dominicus x. mēſis.

diſpoſitione diuinitatis actum eſt, vt cum tali honore, vel apparatu laudis, hac die ciuitatem intraret, & vt ſuperius iam dictum eſt, luna decima verus Dei agnus ad immolationem ſui decimaquarta luna peragendum accederet. Quid enim iocunditas iſta, niſi præconium fuit octaua deinceps die futuræ eius reſurrectionis? Ipſam ergo ſeriem diligentius contemplemur euangelicæ narrationis. Turba (inquit) multa, quæ conuenerat ad diem feſtum, cum audiſſent, quia Ieſus venit Hieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt ei obuiam. Rami pal-

Turba victoriæ Chriſti ignara palmās tamē ſerebat.

marum inſignia victoriæ. Magnum & mirum ſpectaculum. Nunc primum parabatur bellum, necdum certamen initum, & iam triumphum celebrabant turbæ populorum. Nunquid ſine dubio illud iam ſciebant, quod iſte ſine dubio perfecturus eſſet victoriam? Imo nec iſtud nouerant, quod ad preliandum venit rex Iſrael. Abſconditum erat cunctis viuentibus, & ab ipſis Apoſtolis hoc diuinitatis conſilium, quod per paſſionem & mortem ſuam iſte rex gloriæ deſtructurus eſſet eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum, vel quòd oportet eum pati, & reſurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam ſuam. Ergo illi tantæ laudis concentores, ſecundum intel-

Lucæ 24

lectū eius rei quam agebant, infantes erant & lactentes, id eſt, hoc ipſum quod exterius præſignabant myſterium neſciebant. Vnde iuxta alium Euangeliſtam, cum dicerent domino ſcribæ & phariſæi: Audis quid iſti loquuntur? Vtique. Nunquam legiſtis, quia ex ore infantium & lactenti-

Pſal. 8.

um perfeciſti laudem? Igitur ipſe qui pati veniebat, nutu & voluntate ſua tales infantes & lactentes in comparatione ſcribarum & phariſæorum, penes quos erat vbertas facundiæ, ſoliduſque cibus legalis & propheticæ ſcientiæ: nutu (inquam) ſuo tales infantes & lactentes commouit, vt eo modo ſibi occurrerent, vt eiuſmodi ramos attollerent, vt ſic ſibi acclamarent, & ita ex ore illorum, eius quam neſciebat victoriæ ſuæ perficiebat laudem. Quid enim acclamantes dicebant? Oſanna, benedictus qui venit in nomine domini, rex Iſrael. Oſanna, verbum Hebræum, compoſitum eſt ex duobus, corrupto & integro. Salua nanque ſiue ſaluifica apud eos dicitur oſi, At verò anna interiectio eſt deprecantis, quomodo apud Latinos heu interiectio eſt dolentis, & interiectio admirantis pape. Denique in pſalmo centeſimo decimoſeptimo, vbi ſcriptum eſt: O domine ſaluum me fac, & in Hæbreo ſcriptum eſt: anna, adonay, oſanna. Oſanna itaque, ſalua obſecro ſignificat, conſumpta vocali litera i, qua verbum prius terminatur, quod profecto dicitur oſi, per virtutem literæ vocalis, à qua verbum ſequens incipit anna, quod metrici verſibus ſinalepham vocauit, quamuis illi ſcriptam literam ſcandentes tranſiliant: in hoc autem verbo oſanna, i litera, nec ſaltem ſcribitur, ſed ſenſu loquentium ſaluo, funditus intermittitur. Benedictus

Bñdict⁹ q venit, Dauid dixerat, q venturus eſt.

qui venit in nomine domini rex Iſrael. Hunc verſiculum cum verbo oſanna, pro quo vt prædictum eſt, in Hæbræo ſcriptum eſt, anna, adonay, oſanna, id eſt, o domine ſaluum me fac. De pſalmo centeſimo decimoſeptimo, nutu inſtigantis eos ſupernæ voluntatis, arripuerunt, vbi ſic ſcriptum eſt: Benedictus qui venturus eſt in nomine domini. Propheta, quantum ad ſtatum illum, in quo erat ipſe, poſuit, venturus eſt. Hi autem fatentes hunc illum, qui ibi prænunciatus eſt, non qui venturus eſt, ſed qui venit (inquiunt) in nomine domini. In nomine domini, inquam,

In noīe domini.

id eſt, gloriam quærens patris, non ſuam, vel hoc nomen habens, quod dominus ſit, ſicut ipſe dominus pater loquens ad Moyſen, de magno conſilij angelo, ſcilicet de hoc filio ſuo: & eſt (in-

Exod. 23

quit) nomen meum in illo. Ita vadens ad bellum contra diabolum rex Iſrael, id eſt, rex omnium videntium deum, vel qui deum videre digni ſunt, iam in hoc præfigurauit illud tripudium, quod de victoria eius habitura erat ſuperna ciuitas Hieruſalem. Illo namque reſurgente à mortuis, & aſcendente in cœlum, cantare habebant ſupernorum ciuium chori, ramos victoriæ ſubleuando, & regem ſuum debita cum laude & honore ſuſcipiendo. Nam ſicut occiſo à

1. Re. 17.

puero Dauid Goliath Philiſtæo, cum reuerteretur, & faceret caput eius in Hieruſalem, egreſſæ mulieres de vrbibus vniuerſis in occurſum eius canebant in tympanis lætitiæ & ſiſtris, ſic ſuperato diabolo per paſſionem Chriſti, exituræ erant animæ ſanctorum cum beatis angelis, lau-

glorificātes regem ſuū

dantes & gloriam regi ſuo canentes, viuentium quoque fidelium multitudines, victoriam eius per totum mundum prædicantes. Sequitur. [Et inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum, ſicut

Zacha. 9

ſcriptum eſt: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit, ſedens ſuper pullum aſinæ.] Breuiter hic attingit, quod cæteri euangeliſtæ latius iam dixerant. Sed quale verbum iam iſta breuitas

ſonuit?

ſonuit? Inuenit inquit aſellum. Magnifice dixit, propriè locutus eſt, rem valẽter Euangeliſta diuinus expreſſit. Quid enim illa, quam latius cæteri (vt dictum eſt) Euangeliſtæ narrant alligatio aſelli, niſi perditionem & captiuitatem ſignificat generis humani, maxime autẽ gentilis populi? Econtra quid ſolutio illius, quam duobus diſcipulis imperat, niſi inuentionem vel acquiſitionem noſtri deſignat? Pulchrè ergo & breuiter quidem, ſed propriè ſecundum rem dixit, quia inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum: quia videlicet per paſſionis ſuæ myſterium, ſaluator perditum inuenit genus humanum, & abacto ſeſſore diabolo, quem aſellus ignobilis & ſtultus, magno dedecore ſuo nimis patienter portabat, capiſtro ſtultitiæ infrenatus, & in ſtabulum mortis agebatur: aſcendit ſuper eum nobilis eques, & inclytus rex, vt ſuæ nobilitatis eum participem faceret, & in ſupernam ciuitatem Hieruſalẽ equitatus ſui ſaluatione perduceret. Sedit inquã ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi ſedens ſuper pullum aſinę. Hoc in Zacharia propheta ſcriptum eſt, quia de paſſione eius, ad quam nunc tali ſchemate veniebat, Zach.9. confeſtim ſubiunxit: Tu quoque in ſanguine teſtamenti æterni eduxiſti vinctos de lacu, in quo non eſt aqua. Sane filia Sion Hebræa gens dicitur, quam hic pro parte electorum ſpiritus ſanctus in hoc propheta conſolatur, vt non timeat, ſed potius gratuletur, quia rex ſuus adductis gentibus implet domum, & multiplicat filios eius, ſicut per talem eius aduentũ figuratur. [Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primum, ſed quando glorificatus eſt Ieſus, tunc recordati ſunt, quia hæc erant ſcripta de eo, & hæc fecerunt ei.] Primum inquit, quàm reſurrexiſſet, primũ quàm aperuiſſet illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, non cognouerunt hæc, ſed quando glorificatus Luc.24. eſt Ieſus, videlicet gloria reſurrectionis & aſcenſionis, & effuſionis ſpiritus ſancti, tunc recordati ſunt, quia hæc erant ſcripta de eo, ſcilicet ſuggerente illis omnia ſpiritu ſancto. Et hoc inquit recordati ſunt, quia hæc fecerunt ei. Quæ fecerunt ei? Hæc vtique vt inueniret aſellum, imo vt ſederet ſuper eum. Sic enim manifeſte Matthæus exprimit: quia impoſuerunt ſuper eum veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt. Matt.21 Etenim ipſe quidem aſellum, vbi eſſet, indicauit, & eum ſibi adduci iuſſit, ſed certi ordine myſterij, quamuis ea intentione hoc iuſſerit, vt deſuper ſederet, & ſic iam dictam prophetiam impleret, tamen non niſi rogantibus, & veſtimenta ſua diſcipulis imponentibus, ſuper eum ſedere voluit. Hoc ergo fecerunt tunc non cognoſcentes, ſed reuera illud quod tunc ſignificatum eſt per eos neſcientes, poſtmodum ipſi fecere ſcienter. Etenim miſſi à domino per mundum, vt gentilem ſoluerent populum cum labore prædicationis, addiderunt inſtantiam orationis, vt ſuper adductum ſederent aſellum, id eſt, credentem in ſe dominus dignaretur protegere gentilem populum. Si quo minus id faceret, lugebant & flebant infelicis aſelli cauſa, ſicut Apoſtolus euenire quibuſdam Corinthijs metuebat, cum diceret 2.Cor. inter cætera: Timeo enim ne forte cum venero non quales volo, inueniam vos, & ego inueniar à 12. vobis, qualem non vultis, & ſubinde: Ne iterum (inquit) cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos in his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerunt. Sequitur. [Teſtimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & ſuſcitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba, quia audierant eum feciſſe hoc ſignum.] Eorum quæ iam dicta ſunt, iſta complexio eſt, quia videlicet quòd turbæ proceſſerunt obuiam ei taliter conclamando, magnum & verum teſtimonium fuit filij Dei. Ergo (inquit) hoc modo teſtimonium perhibebat turba, quia erat cum eo, quando Lazarum ſuſcitauit, & propterea obuiam venit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Turbam à turba diſtinxit, turbam videlicet, quæ interfuerat illi ſigno mirabili, à turba quæ non quidem interfuerat, ſed audierat, & ita cum illis qui viderunt concurrentibus eis, qui illis referentibus audierunt aucta eſt turba, creuit concurſus, multiplicata eſt laus Dei, multiplicata eſt gloria filij Dei, in tanta frequentia, tali tempore, in illa paſchalis feſti præparatione: quando (vt ſupradictum eſt) aſcenderant multi Hieroſolymam de regione. [Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos: Videtis quia nihil proficimus? Ecce mundus totus poſt eum abijt.] Magno tormento congemuerunt, graui dolore ſuam adinuicem inuidiam anhelauerunt: Videtis inquiunt, quia nihil proficimus? O infelix ſtipula, hic Deus noſter ignis conſumens eſt, & tu illum opprimendo proficeres? Deficies potius & conſumeris quia non ſtipula ignem, ſed econtra ſtipulam ignis conſumit. Quanto illum pertinacius incumbendo preſſeris, tanto amplius flammam ſuæ claritatis cum tui detrimento dilatabit. Nihil proficimus aiunt. Vnde hoc malum? Vnde hi gemitus? Ecce inquiunt, mundus totus poſt eum abijt. Non dixerunt tota turba, ſed totus mundus poſt eum, videlicet quia & canebant pueri Hebræorum, & quærebant Ieſum primitiæ gentilium, Nam ſequitur. [Erant autem quidam gentiles ex his qui aſcenderant, vt adorarent in die feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippum qui erat à Bethſaida Galilææ, & rogabant eum dicentes: Domine, volumus Ieſum videre?] Hoc illos deterius habebat, quod de domino Ieſu Hebræi iam acclamabant, & eundem gentiles quærebant: quippe qui longe ſuperius, præſago torti liuore dixerant: Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum, nunquid Ioan.7.

Duplex ibi turba.

in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Gentiles (inquit) erant, & aſcenderant
Mat. 15. vt adorarent in die feſto. Vt vere pauperes ad magnam magnorum diuitum ianuam acceſ-
ſerant, cupientes ſaturari de micis, quæ de menſa illorum cadebant, imo & tanquam catelli ſub
menſa dominorum, reſidua fragmenta colligere venerant. Quantam enim redolet humilita-
tem quod dicitur, quaſi ſtantes à longe? Domine volumus Ieſum videre? Quomodo confractum
cor habeant erga dominum dominorum, cum interceſſorem ambientes, ſeruũ domini vocarent
dominum? [Andreas rurſum & Philippus dixerunt Ieſu.] Profecto non leue erat, pro conſue-
tudine, hoſpites teſtamentorum promiſsionis ſpem non habentes, incircuncisos homines admit-
ti, ſaltem ad videndum dominum Ieſum, cuius aſpectus vel præſentia nauſeantibus Iſraeli-
tis venerant in faſtidium: quippe qui meminerant ſe audiſſe ex ore domini dicentis: In viam
gentium ne abieritis. Quid ergo pauperibus, id eſt, humilibus iſtis mitis & humilis corde re-
ſponderit audiamus. [Reſpondit eis Ieſus dicens: Venit hora, vt clarificetur filius hominis.]
Venit hora inquit, qua vt gentes videre poſſint filium hominis, clarificetur ipſe filius hominis,
Pſal. 18. clarificatione videlicet reſurrectionis & aſcenſionis, necnon effuſionis ſpiritus ſancti. Ex tunc
enim, id eſt, poſtquam iuxta Pſalmiſtam exultans vt gigas percurrerit viam ſuam, & ſicut
à ſummo cœlo egreſsio eius, ita & occurſus eius fuerit vſque ad ſummum eius: Ex tunc inquam
Eſa. 65. ſicut ſol omni mundo erit conſpicuus, nec erit qui ſe abſcondat à calore eius, tunc incipient gen-
tiles iſti videre me ſcilicet illuminati fide, implebiturque illud quod ſcriptum eſt. Quæſierunt
me qui ante non interrogabant me, inuenerũt me, vel iuxta ſeptuaginta interpretes, palam ap-
parui his qui non quæſierunt me. Sed quiſnam erit modus clarificandi, vel quæ cauſa effectiua
tantæ claritatis? Ait: [Amen amen dico vobis: Niſi granum frumenti cadens in terram, mor-
tuum fuerit, ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.] Iam ad
hanc vocem, qua dixit: Venit hora vt glorificetur filius hominis, exultare poterant deſidera-
tores regni eius, ſicut Apoſtoli, multum deſiderantes gloriam magiſtri: exultare inquam
poterant, tanquam conſeſſuri ad dexteram & ad ſiniſtram magni regis, in illo terreno ſolio Da-
uid, præſertim quia nunc fuerat rex Iſrael acclamatus à turbis, ignorantes quod hic neceſſarius
eſſet modus vel ordo clarificationis, vt altitudinem claritatis præcederet humilitas paſſionis.
Idcirco congruam ſimilitudinem confeſtim intulit. Doctrix filiorum ſuorum ſapientia Dei, vo-
lens oſtendere nihil incarnationem mundo profuiſſe, niſi per paſſionem ſuam redemptionem
eius acquiſierit. Interpoſitæ autem affirmationis cauſa, qua dicit: Amen amen dico vobis, eo-
rundem diſcipulorum tarditas eſt, quam manifeſtius ex cæteris Euangeliſtis agnoſcimus, apud
quos dicente domino, quòd oportet eum occidi, & tertia die reſurgere, aſſumens eum Petrus,
Matt. 5. increpabat illum dicens: Abſit à te domine, non erit tibi hoc. Etenim hic & illic eandem de dile-
ctione animæ, & de perfecto eius odio dat ſententiam, cum dicit illic: Qui enim voluerit animam
ſuam ſaluam facere, perdet eam, & qui odit animam ſuã in hoc mundo, in vitam æternã cuſtodit
eã. Habebãt enim domini & magiſtri ſui dilectionẽ quidẽ, ſed non ſecundum ſcientiam. Pro-
pter quod eidem Petro, cum vt prædictũ eſt, cõſilium dare velit ſapientiæ Dei contra ſalutẽ ſuã
& noſtram: Vade inquit, poſt me Satanas, non enim ſapis quę Dei ſunt. Satanam, id eſt, aduerſa-
rium vocans illũ, eo quòd voluntati diuinę carnali aduerſaretur voluntati. Igitur propter diſci-
pulorum ſenſum eatenus carnalem hãc edixit cũ firmamento veritatis ſimilitudinẽ: Amen amen
Granũ frumẽti dico vobis, niſi granũ frumenti cadẽs in terram mortuum fuerit, ipſum ſolũ manet. O granum
frumenti noſtræ ſpei reſiduum, noſtræ inopiæ ſolatium, de terra tua, quam benedixiſti domine
feciliter exortum. Etenim ſecundum naturam, quam de terra ſumpſit virginea, recte grano fru-
menti ſe aſſimilauit is, qui de cœlo venit filius Dei, qui beatos angelos immortaliter paſcit. Vn-
de autem ſibi neceſſitati teſtatur eſſe cadendi in terram, vel moriendi? Inde videlicet, quia niſi ca-
dens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi aũt mortuũ fuerit, multum fructum affert.

Ergo non idcirco moriturus eſt filius hominis, quia peccati vel mortis debitor eſt, ſed ob
hoc, vt vna mors eius multorum vitam fructificet: ſicut granum frumenti non idcirco proijcitur
in terram, quia vitioſum eſt, ſed quia ſic proiectum, cum fuerit mortuum, id eſt, à ſolido vigore
ſuo per humorem terræ defectum, rurſus germinando reſurget, & multa ſecum grana referet.
Eat igitur hoc frumenti granum, & mortificetur infidelitate Iudæorũ, vt proiectũ in ſepulchro
reuireſcat, & multiplicetur fide populorum, ſicque multam in horrea cœli meſſem referat: quo
ſi mori noluiſſet, ſolum ſe recipere potuerat, quippe qui præter veritatem carnis nihil commu-
Gene. 3. ne habebat cum ſpinis & tribulis, quas terra in opere Adæ maledicta germinauit. Hoc enim
1. Petr. 2. fecit, inquit Apoſtolus Petus, nobis relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Hæc
enim veſtigia ſequentem, vita æterna: ſequi contemnentẽ, perditio conſecutura eſt. Hoc eſt quod
ſequitur. [Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mũdo, in vitam
æternam cuſtodit eam.] Prius diffiniendum eſſe ſecundum verba, vel intentionẽ domini, quid ſit
odiſſe animam ſuã, quia videlicet lõge diſtare oportet ab illo odio, de quo ſanctus ipſius ſpiritus
Pſal. 10. dicit per os Dauid: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Diſcipulis Chriſti odiſſe
animam

animam ſuam eſt,ſic ſe habere inter eos qui ſe anguſtiant,vt habeantur in deriſum & in ſimilitudinem improperij, vt inſenſati vitam eorum æſtiment inſaniam, & finem illorum ſine honore. Sap. 5.
Apud ſenſum namq; illorum odium animæ eſſe videtur,dulcedinem vitę præſentis non amare, in pace propter Deum aſperam vitam eligere, in perſecutione propter eundem cruentam mortem appetere. Item eiſdem odium patris vel matris filiorumque videtur eſſe, naturalem illorum affectum Deo poſtponere: cum diſcipuli Chriſti non omnino careant bono naturæ amore, ſed negligant eum melioris comparatione. Itaque ſecundum ſenſum talium, qui amat animam ſuam,perdat eã:& qui odit animam ſuam in hoc mundo,in vitam æternam cuſtodit eam. Ecce primum illud granum frumẽti,quod cecidit illo tempore in terram, & mortuum eſt, multum fructum attulit; quia videlicet tot de radice fidei ſuæ grana protulit, quot animas per baptiſmum in mortem ſibi conſepultas in nouitate vitæ germinauit. Cuius germinis gratiam longe ante Iſaac prophetico nare præſenſerat, cum diceret: Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. Sed vide ne cum granum eſſe debueris, palea ſis. Quomodo inquis? Vtique male amando animam tuam, eo videlicet amore, quem culpans Apoſtolus, & erunt,inquit,homines ſeipſos amantes. Tempus belli eſt, tempus perſecutionis vrget, & in hoc tota contentio eſt, vt aut pro Chriſto animam tuam quaſi vilem & odioſam effundas, aut retinendo illam, Deum tuum, Chriſtum tuum ſaluatorem perdas. Ait ergo: Qui animam ſuam, id eſt qui dulcedine vitæ prǽſentis illectus,data optione vt aut eandem vitam amittat,aut Chriſtum deneget, adeo pretioſam habet animam ſuam, vt eam Chriſto præponat, magis eligens offenſo Chriſto viuere, quàm dilecto mori: hic vtique ſic amando animam ſuam perdet, id eſt, in æternam perditionem mittet. Et qui odit animam ſuam in hoc mundo, id eſt, cui odibile eſt negationis Chriſti,hoc habere pretium, vt viuere ſibi liceat in hoc mundo:qui, inquam,animam ſuam ſic odit,& pro amiſſione auri (quod Chriſtus eſt) vilius argentum, imo miſerum lutum, quod in comparatione Chriſti anima ſua eſt,retinere abhorret:hic vtique in vitam æternam cuſtodit eam,cuſtodia Chriſti ſempiterna, qui ſibi huiuſce odij cauſa eſt. Forte dicis: iſtę viæ duræ ſunt. Quo iure vel qua lege hoc exigit, vt ego animam meam odierim? Ad hæc, inquit. [Si quis mihi miniſtrat,me ſequatur.] Cum inquit, ego in hora quæ nunc venit, ea via vel ordine clarificandus ſim,vt prius ponam animam meam pro ſalute multorum, ſicut granum frumenti cadit in terram & moritur, vt multum afferat fructum: non æquum eſt,vt is qui meum ſe profitetur miniſtrum, & ad hoc tendit, quo particeps meæ ſit clarificationis, animam ſuam nimium diligens,à proximorum vtilitate abſcondat,& illuc peruenire velit ſterili otio,quo laborioſa fructificatione peruenturus ſum ego. Non ita fiat,ſed qui mihi miniſtrat,me ſequatur. Quis autem mihi miniſtrat,niſi qui meum in fronte vexillum,qui meum in ore ſuo verbum portat,qui mea manibus & ore conficit vel tractat ſacramenta? Ille ergo quiſquis eſt,me ſequatur,id eſt,me imitetur. In quo? In eo videlicet,vt ſi talis illi hora ingruerit, qualis nunc mihi,de qua & paulo ante dixi,venit hora vt clarificetur filius hominis, malit propter me cadere in terram & emori,ſicut ſeminatur granum frumenti,vt bono exemplo ſit proximis ſuis,quàm negando fidẽ miniſterij ſui, cedere perſecutori,& ſic palea potius eſſe,quàm granũ & leui vẽto circunferri. Si autẽ defuerit tempeſtas perſecutionis, tunc quoq; oderit animam ſuam, abneget voluntatem propriam, abhorreat & ſuffocet cõcupiſcentiam ſuam, talemq; ſe, qualẽ fuiſſe meminit, odeo habeat & in profunda pœnitẽtiæ foſſa abſcondat. Iubet nanq; dominus in lege,vt cũ egreditur quis ad requiſita naturæ,mittat paxillum in baltheum & foſſa humo abſcondat quę egeſta fuerint. Quid enim illa egeſtio defoſſa,myſtice, niſi veteris vitæ abrenuntiationem ſignificat? Vtiq; in caſtris Iſrael militanti,id eſt,iuxta alios euangeliſtas, prǽlata cruce Chriſtum ſequenti, egeſtionem ſuam abhorrere, & eam ne alijs puteat defodere, eſt præteritas animæ ſuæ concupiſcentias odiſſe, & eas ſuper ducta vitę melioris honeſtate, Dei & hominum oculis abſcondere. Igitur non ſicut putauerunt quidam maligni atque peruerſi, & in ſemetipſis crudeliores & ſceleratiores homicidæ,à ſemetipſo debet occidi qui ſequitur veſtigia Chriſti, ſed in perſecutione quidem violentiam mortis ab alio perpeti,in pace autem eccleſiæ carnem ſuam crucifigere cum vitijs & concupiſcentijs,& hoc modo Chriſto miniſtrare,id eſt,Chriſtum ſequi. Attende nunc vtrũ ſint condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in huiuſmodi miniſtris. Ait enim: [Et vbi ſum ego,illic & miniſter meus erit.] Sed quid magnum videri poterat eis qui hæc audiebãt,eſſe cum illo. Vbi enim erat cum hæc diceret? Vtiq; in ſpinoſo agro huius mundi, vnum erat & nudum granum frumẽti, iam iam caſurum id terrã & moriturum,ſicut paulò antè dixit. Audi ergo quod ſequitur: [Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus.] Hac ſentẽtia ſuſcepta cum eo, quod paulò antè dixit, venit hora vt clarificetur filius hominis,& quod poſtmodũ dicturus eſt, pater clarifica nomen tuũ, &c. nõ leue intelligitur eſſe cũ eo, nõ paruũ eſſe honorẽ intimatur, eſſe cũ filio Dei, non vile eſſe clarificari cum æterni patris vnigenito.] Sed hoc ſenſu,inquis,videbatur ita debuiſſe dici,& vbi ero ego,illic & miniſter meus erit. Ad hęc inquam Quãdoquidẽ hęc loqueretur,adhuc in anguſto erat & turbabatur,ſicut & paulò pòſt dicturus eſt,

Rom. 6.
Gen. 27.
1. Tim. 3.
Qui mihi miniſtrat.
Deut. 23
Gala. 5.
Rom. 8.

nunc anima mea turbata eſt:ſed adeo prope erat finis anguſtiæ, vt recte iam alias diceret ſe eſſe
ſicut in alio loco iã inquit,nõ ſum in mundo, videlicet propter vicinitatẽ exitus ſui tunc inſtãtis,
Ioan.17. cũ loqueretur vtiq; paſsibilis,& adhuc mortalis in hoc mundo. Ergo vbi ſum,inquit,ſcilicet in re
gno meo in quo poſtmodũ ero, illic & miniſter meus erit. Vnde & in cæteris euangeliſtis cũ ſere
Matt.16 eadem dixiſſet de odienda anima,quę nunc in iſto dixit continuo ſubſecutus: Amen,inquit,dico
Lucæ.9. vobis,ſunt quidã de hic ſtantibus,qui nõ guſtabunt mortem,donec videant filiũ hominis venien-
tem in regno ſuo.In quo vtiq; regno ſuo tũc viſus eſt ab illis,quando poſt reſurrectionem ſuã om
Acto.1. nibus diſcipulis ſuis manifeſtus apparens, gloriam ſuæ immortalitatis in multis oſtendit argu-
Pſal.67. mentis,& quadrageſimo die in cœlũ aſcendens, ipſam captiuitatem rex victor,iã; triumphãs &
regnans captiuã duxit.Cuius videlicet regni ſui gloriã tũc præſignauit,quãdo die octauo poſt il-
Eſa.64. la dicta in monte transfiguratus eſt,aſſumpto Petro, ſimulq; Iacobo & Ioanne filijs Zebedæi,igi
tur labor pręſentis miniſterij nullo modo cõdignus eſt ad futurã gloriã vel honorificentiã pater-
næ remunerationis,quæ quia verbis nõ poteſt explicari, hoc ſolũ dixiſſe cõtentus eſt,& vbi ſum
ego,illic & miniſter meus erit:ſi quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eũ pater meus. Quid ergo
o fili hominis,quoniã venit hora vt clarificeris moriẽdo & reſurgẽdo, ſicut granũ frumenti cum
Mat.26 multo fructu noſtræ ſalutis? Ait:Nũc anima mea turbata eſt. Sed qd dicã? pater ſaluifica me ex
Mar.14. hac hora.Sed propterea veni in horam hanc.Pater clarifica tuum nomen.] Vnius eiuſdemq; Ieſu
Chriſti,Dei & hoĩs,ſecundũ vtranq; naturam ſe habẽtis, verba ſunt hęc,iuxta qd in alio dicit Euã
geliſta:Spiritus qdem prõptus eſt,caro aũt infirma.Nã qa caro infirma eſt,nũc,inquit,aĩa mea tur
Exod.1. bata eſt.Cœpitq; vt alius euãgeliſta refert,pauere & tædere,& triſtis eſſe vſq; ad mortẽ. Etenim
Exo.40 hic quidẽ aĩa,illuc autẽ caro ꝓ tota hominis ponitur ſubſtantia, ſicut in Exodo de totis homini-
bus dictum eſt,quia deſcẽdit Iacob in Aegyptũ in animabus ſeptuagintaquinq;,& ecctra caro in
propheta dicente,& videbit oĩs caro ſalutare Dei, pro tota hominis ſubſtantia poſita eſt. Igitur
ſecundũ verã hominis naturã (quã & Eutices à diuinitatis natura cõſumptã fuiſſe putauit,& mul
ti alij,in Chriſto negauerunt eſſe hęretici)nunc ait,aĩa mea turbata eſt. Et adiecit:Et quid dicam?
Luc.12. Tanq; diceret:Coartor enim è duobus hinc hortante maxima charitate animam pro amicis po-
nere,illinc vrgente trepida carnis infirmitate calicẽ iſtũ tranſilire. Pater, inquit, ſaluifica me ex
Mar.14. hac hora.Hæc infirmæ carnis pauida vox eſt,& eſt par ei quod alibi dicit:Abba pater,ſi poſſibi-
le eſt,transfer calicem iſtum à me.Quia vero ſpiritus prõptus eſt,obuiat ſtatim voluntati carnis,
& dicit:Sed propterea veni in horã hanc. Ac ſi diceret:Ipſe ſibi infirmus & fortis,pauens & fidens
filius Dei,& filius hominis. Senſus quidem vel infirmitas carnis appetit, vt tu pater ſaluifices me
ex hac hora,transferendo calicem iſtum à me.Veruntamẽ nõ mea, ſed tua.i.nõ humanæ volũta-
tis,ſed diuinæ rõnis voluntas fiat:quia propterea in hanc horam veni,propterea de cœlo ad terrã
deſcendi,propterea qui eram Deus immortalis,factus ſum homo mortalis,ꝓpterea nunc ingreſ-
Philip.2 ſus ſum ciuitatẽ,vbi paulò antè collegerunt aduerſum me cõcilium põtifices & Phariſęi,vt perſe
uerarem vſq; ad mortẽ,mortẽ autẽ crucis. Igitur ò pater pro voluntate tua clarifica nomẽ tuũ
in hoc videlicet,vt ſicut paulò antè dixi, granum frumẽti ſolum nõ maneat, ſed cadat in terrã &
moriatur,vt multũ fructũ afferat. Tuum,inq;,nomẽ, illud ſcilicet, quo te appello, cũ dico pater,
qd nomẽ tuæ perſonę ꝓprium eſt,modo iã dicto clarifica pater vt ſciat mundus,vnde tibi hoc vt
voceris aut ſis pater. [Venit ergo vox de cœlo, dicẽs:Et clarificaui & iterum clarificabo.] Quare
iſta vox paterna de cœlo venerit,ipſe poſtmodũ filius edicit,ad quẽ ipſa vox venit. Et clarificaui
inquit,ſubaudiendum eſt ſemel,videlicet pro eo quod ſequitur & iterum clarificabo.Si enim de
multis qualibuſcunq; clarificationibus dixiſſet,& clarificaui,profecto abſq; aduerbio,qd eſt,ite-
rum,dicere ſufficeret & clarificabo. Duas ergo certas clarificationes paterni noĩs intelligi debe
re manifeſtum eſt. Nec qualeſcunq; clarificationes tali in tẽpore,tali pro cauſa,tali perorãte per-
ſona,vocẽ nõ cuiuſcunq;,ſed vocẽ patris,vocẽ inq;,nõ vndecunq;,ſed de cœlo venientẽ pronun-
tiare decuit.Igitur duæ,quas hoc loco intelligi oportet,clarificationes filij,in quo ſine dubio cla-
Coloſſ.1 rificatur nomẽ patris,illę ſunt,quas Apoſtolus ad Coloſſenſes exprimit his verbis:Qui eſt imago
Dei inuiſibilis,primogenitus omnis creaturæ,quia in ipſo cõdita ſunt vniuerſa in cœlis & in ter-
ra,viſibilia & inuiſibilia,ſiue throni,ſiue dominatiões,ſiue principatus,ſiue poteſtates:omnia per
ipſum & in ipſo creata ſunt,& ipſe eſt ante omnes,& omnia in ipſo cõſtant.Hæc de prima clarifi-
catione,de q̃ nunc pater dixit,& clarificaui.Sequitur Apoſtolus,de ſecunda clarificatione de qua
itidem pater,& iterũ clarificabo inquit.Et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ,qui eſt principium pri-
mogenitus ex mortuis,vt ſit in omnibus ipſe primatũ tenẽs, quia in ipſo complacuit omnẽ pleni
tudinẽ habitare,& per eum reconciliare in ipſum,pacificans per ſanguinẽ crucis eius, ſiue quæ in
Ioan.17. terris ſiue quæ in cœlis ſunt.Sic iterata clarificatione filij, ad quem relatiue dicitur pater,clarifi-
catur hoc ipſum nomen, quod eſt pater, dum per quem omnia fecit clariſsimo creationis opere
per ipſum omnia reſtauret,clariſſima per ſanguinem eius reſtauratione.De hac ipſa clarificatio-
nis iteratione ipſe alibi,clarifica(inquit)tu me pater apud temetipſum,claritate quã habui,priuſ-
quam mundus eſſet apud te.Sequitur: [Turba ergo quæ ſtabat & audiebat, dicebat:Tonitruum
factum

factum eſſe. Alij dicebant: Angelus ei locutus eſt.] Quantum ad exterius miraculū magnitudo vocis, quæ de cœlo venit, per hoc intimatur, quod turba putauit factum eſſe tonitruū: quantum vero ad interius myſterium diuerſus audientium ſenſus. Alij* vero dicebant: Angelus ei locutus nanque
eſt, illud ſignificat, quod prænuntiatæ clarificationis ſonum, qui in omnē terram exiturus erat, nō omnes eodem ſenſu accepturi eſſent. Nā ſicut vnam eandemq; vocē, alij putauerunt fuiſſe tonitruū, ſonū videlicet horrificū, in quo nihil eſt intelligibile: alij locutionē angelicā, in qua vtiq; cū ſenſu rationis dignitas eſt naturæ, ſic vnum idemq; clarificationis Chriſti Euangelium, alij ſicut ſtultitiam, alij accepturi erant vt Dei ſapientiā. Vnde Apoſtolus: Nos autem prædicamus Ieſum 1. Cor. 1.
Chriſtum crucifixū, Iudæis quidē ſcandalū, gentibus aūt ſtultitiā, ipſis aūt vocatis Iudæis, & gentibus Chriſtū Dei virtutē & Dei ſapientiā. Item: Verbū enim crucis (inquit) pereuntibus quidem Ibidem.
ſtultitia eſt, his autē qui ſalui fiunt, id eſt, nobis, virtus Dei eſt. Bene ergo diuiſis ſenſibus, alij crepuiſſe tonitruum; alij dicebant locutum fuiſſe angelum. [Reſpondit Ieſus: Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.] Non inquit vt ſcirē ego, quod ante neſciebam, vox hæc venit, quippe qui & paulò antè dixi: Venit hora vt clarificetur filius hominis, ſed vt credatis nunc quoque cœleſti teſtimonio confirmari. Quid autem ſibi vult iſta clarificationis ſponſio? Vel certe qualis erit ipſa clarificatio? Audite iam: [Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras.] Totum fructum, quem ſupra de grano frumenti mortificato multum prouenturum eſſe dixit, his duabus clauſulis comprehendit: Nunc iudicium eſt mundi, & nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Notandum quippe, quia duo diſtincte atque disiuncte dixit, iudiciū mundi, & electionem principis huius mundi. Itemq; notandū, quòd tempora verborū variauerit, etenim nunc eſt iudiciū mundi, tempore præſenti: & nunc princeps mundi huius eijcietur foras, futuro tēpore dixit. Nihilominus & hoc ſciendum, quia duos mūdos vult intelligi, videlicet alterum inimicum, & alterum reconciliatum: ſiue alterum damnatum, & alterum ſaluatum: dum dicit primo ſine articulo: Iudicium eſt mūdi, ſecundo aūt ſignanter cum articulo: Princeps inquit huius mundi. Quod ergo iudicium mundi, & quæ eſt eiectio principis huius mundi? Vtiq; præſens paſſio ipſius, qui ſic loquitur domini noſtri Ieſu Chriſti, iudicium eſt mundi, id eſt, ſaluatio diſcernens à reprobis vniuerſitatem electorum, qui fuerunt ab initio ſeculi, vſque ad horam eiuſdem paſſionis. Eiectio vero principis huius mundi, qui principatum tenet in cunctis amatoribus mundi, reconciliatio gentium eſt electorum, in quibus diabolus per idololatriam inhabitat, ante ſæpe dictam clarificationem eiuſdem domini noſtri. Etenim mox vt conſummata eſt, quæ tunc agitabatur paſſio eius, factum eſt iudicium mundi, id eſt, iure victoris ſoluta eſt captiuitas totius, qui illum apud inferos expectabat ſanctorum populi. Futurum autem erat, vt poſt reſurrectionem & aſcenſionem eius, ſanctiq; ſpiritus effuſionem, princeps huius mundi eijceretur foras de cordibus, imo & de templis gentiū vel delubris, ita vt floreſcente fide conuerterentur in altaria Chri Luc. 11.
ſti. Recte igitur cum dixiſſet præſenti tempore: Nunc iudicium eſt mundi, ſtatim in futuro ſubiunxit: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Tanquam diceret: Hactenus fortis armatus cuſtodit atrium ſuum; & omnia veluti iure victoris in pace poſſedit, quæ audaci latrocinio vel ſerpentina fraude ſurripuit. Nam ex quo primum hominē captiuauit, non fuit de vniuerſo genere humano, qui illi in faciē reſiſteret, qui vocaret in ius, qui de inuaſione eius litē in iudicio proponeret. Sed nunc fortior illo ſuperuenit, & propoſita cauſa quæritur, cuius eſſe debeat atrium mundi, quod ille fortis occupauit, vel ſpolia & arma in quibus ille confidit. Igitur nunc iudicium eſt mundi, & hoc ſcio, quia principe mundi huius eiecto foras, victor qui ſuperuenit, cuncta eius auferet arma, tollet & diſſipabit eius ſpolia. Quomodo fiet iudicium hoc? Quis erit victor? Quis ille eſt fortior qui regnum recipiet, principe mundi huius foras eiecto? Ait: [Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.] Hoc eſt ait iudicium, & hoc modo princeps mundi huius eijcietur foras. Ego ſi exaltatus fuero à terra, id eſt, ſi obediens fuero patri vſque ad mortem, mortem autem crucis: Phili. 2.
ſi (inquam) exaltatus fuero, imo cum exaltatus fuero, nec enim mihi dubium eſt, quia ſic exaltabor & ſic ſublimabor, tunc exurgam aduerſus mundi huius principem diabolum, & victo illo omnia traham ad meipſum. Quæ omnia? Vtique electa, ſicut caput ſuum omnia ſequuntur membra. Omnia inquam, id eſt, vniuerſam fidelium turbam, ſine obſeruantia vel dilectione Colo. 3.
perſonarum acceptione, vt (ſicut Apoſtolus ait) non ſit ibi maſculus neq; fœmina, gentilis & Iudæus, circumciſio & præputium, Barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed omnia, & in omnibus Chriſtus. Poteſt tamen non ſolum de gratia, qua ſolummodo electa trahit ad ſeipſum, ſed etiam de poteſtate dictum recte intelligi, qua non ſolum electa, ſed etiam reproba omnia ad ſe- Phili. 2.
ipſum traxit, qua videlicet iudicium poteſtas faciendi, quam pater filio ſuo dedit, quia filius hominis eſt, omne genu curuauit ſibi, cœleſtiū, terreſtrium & infernorū, ſcilicet vt omnis homo, ſiue bonus, ſiue malus, poteſtati & imperio eius ſubijciatur, & oēs ab illo ſecundū merita ſua iudicentur, nec non ab eodem filio hominis, qui in cruce exaltatus eſt, ipſe diabolus videntibus cunctis ſit præcipitandus. Quid igitur congemuiſcis Phariſæi, dicentes ad voſmetipſos: Videtis

quia nihil proficimus, ecce mundus totus poſt eum abijt, quaſi poſtquam hunc filiū hominis occi-
deritis, nemo poſt illum abiturus ſit? Exaltate quamtocyus illum à terra, & palā fiet vobis quan-
tum profeceritis, illo dicente, palam faciente per ſigna ſequentia: Quia data eſt mihi omnis po-
Matth. vltim. teſtas in cœlo & in terra. Hoc vtiq; non ignorans, iamq; prænuntians: Et ego inquit, ſi exaltatus
fuero à terra, omnia traham ad meipſum. [Reſpondit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Chri-
ſtus manet in æternum: quomodo ergo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis eſt iſte fi-
Pſal. 88. lius hominis?] Nónne ergo ſicut claudi, ita & monoculi eſtis ò Iudæi & in vnam ſolam partē vi-
1. Par. 17. detis? Nunquid enim hoc ſolum dixit, quòd exaltandus eſſet à terra, & non addidit quod omnia
traheret ad ſeipſum? Quare ergo hoc ſolum aduertiſtis quòd ſignificaret ſe eſſe moriturum & cō-
In reliquos Iudæos. tuliſtis cum eo quod teſtificatur lex, Chriſtum manere in æternum? Nempe quod eſt, & exaltari
Chriſtū à terra, & omnia trahere ad ſeipſum, hoc eſt, & mori Chriſtum, & manere in æternū. Sed
& vnde nunc vel hoc ipſum tam cito aduertiſtis, quomodo dixiſſet: Oportet exaltari filiū homi
Ioan. 8. nis? Deniq; alio tempore cum item dixiſſet: Cum exaltaueritis filium hominis à terra, tunc cogno-
ſcetis quia ego ſum, nihil tale, quale nunc obiecistis, ſed nec vllo modo quid diceret, vos intelle-
xiſſe ſignificaſtis. Vnde ergo, niſi quia paulò antè collecto concilio pontifices & Phariſæi conſi-
lium vobiſcum definierant, non ſolum vt interficerent, ſed hoc etiam vt exaltatione crucis in-
terficerent eum? Itaq; non mirum vos illud in verbis eius intellexiſſe, quod inſidiantes in abſcon-
dito conſcientiæ cubili cogitabatis facere. [Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum lumen in vo-
bis eſt. Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehēdant.] Iſte (inquit) filius ho-
minis Chriſtus eſt, & ſicut audiſtis ex lege, manet quidem in æternum, ſed nōdum peruenit illuc,
vbi immortaliter atq; impaſſibiliter manet in æternum. Adhuc modicum lumen in vobis eſt,
dum ex ſcriptura legis lucente cognoſcitis, quia Chriſtus manet in æternum, ſed hoc vobis deeſt,
& hoc non videtis, quod ipſa exaltatio quam dixi, tranſitus Chriſti eſt in regnum æternum. Vos
ergo dum lucem habetis, dum lumine veritatis licet vti, ambulate, vt vos quoq; ad Chriſti æter-
Ioan. 9. nitatem perueniatis, venient enim tenebræ mortis, in quibus iam nemo ambulare poſſit, ſicut
alio loco dixi: Veniet nox in qua nemo poſſit operari. Per hanc moram lucis, id eſt, vitæ præſen-
tis, vacat quærere ex lege totam veritatem Chriſti, videlicet quòd in æternum quidem maneat,
veruntamē ad ipſam æternitatē non niſi per viam paſsionis & mortis aſcender. Ambulate inq;,
currite, & perficite, anteq; tenebræ exteriores vos cōprehendant. Nā poſt curſum vitæ præſentis,
nulli accēdetur lucerna ſcripturarū, vnde peruenire poſſit ad Chriſtū manentem in æternū. Hoc
eſt quod ſequitur. [Et ambulat in tenebris, neſcit quo vadat.] Tenebræ nāq; ſempiternæ ſunt apud
inferos, de quibus dixerat: Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos cōprehēdant, quæ
Heb. 12. videlicet remiſſas manus, & genua cōprehendant diſſoluta, in quibus tenebris quiſquis ambulat,
Eccle. 9. neſcit quo vadat. Vnde dicit Eccleſiaſtes: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtanter ope-
rare, quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erunt apud inferos, quo tu properas. Cui
ſimile eſt quod dominus ſubiungit. [Dum lucem habetis credite in lucem, vt filij lucis ſitis.]
Eſai. 55. Quid aliud clamat propheta cum dicit: quærite dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dū
prope eſt? Dum lucem inquit habetis, id eſt, dum in hac vita eſtis, vbi legalem ac propheticum
ſermonem, tanquam lucernam in caliginoſo loco lucentem habetis, per quam veram lucē Chri-
ſtum inuenire poteſtis: credite in lucē, vt filij lucis ſitis, id eſt, credite in Chriſtum, vt illic, vbi (ſicut
audiſtis ex lege, Chriſtus manet in æternum) adoptionem filiorum Dei habētes, vos quoq; cum
illo in æternum maneatis. [Hæc locutus eſt Ieſus, & abijt, & abſcondit ſe ab eis.] In cæteris Euan
Mat. 26. geliſtis manifeſte habemus, quia poſt iam dictum ingreſſum ſuum in ciuitatem, erat docēs quoti-
Luc. 19. die in templo, hic autem quaſi diuerſus ab illis: abijt (inquit) & abſcōdit ſe ab eis. Quid igitur niſi
myſtice excæcationem illorū innuit. Etenim abſconſionē eiuſmodi, id eſt, excæcationem illorū ſe
ſignificaſſe, ſequenti ſatis declarat ſerie lectionis. Sequitur enim. [Cum autē tāta ſigna feciſſet co
Eſai. 53. ram eis, non credebant in eum, vt ſermo impleretur Eſaiæ, quem dixit: Domine, quis credidit au-
ditui noſtro, & brachium domini cui reuelatum eſt?] Quid nanq; eſt non reuelatum illis eſſe bra
chium domini, niſi hoc ipſum, quod manifeſte exprimit Euangeliſta, cum dicit: abſcondit ſe ab
eis. Hoc prophetæ queruloſum vaticinium, congruo ſatis tempore ab Euangeliſta ſumptum eſt.
Cum enim hæc diceret propheta, clarificationem filij hominis, qua clarificandus erat in gentibus,
vt ſupradictum eſt, & incredulitatem Iudæorum, de qua nunc dictum eſt, quia cum tanta ſigna
feciſſet coram eis, non credebant in eum, ſpiritali oculo præuidebat, ſicut totus prophetæ lo-
cus aperte indicat: Dixerat enim. Iſte aſperget gentes multas, ſuper ipſum continebunt reges
Eſai. 52. os ſuum, quia quibus non eſt annunciatum de eo, videbunt: & quibus non eſt annunciatum, con-
templati ſunt. Hæc de ſupradicta fructificatione gentilium. Sequitur de excæcatione Iudæo-
rum, quod hic poſitum eſt teſtimonium: quis credidit auditui noſtro, & brachium domini cui
Christ. brachiū domini dicitur. reuelatum eſt? Brachium domini appellat hic filium Dei, quia videlicet ſicut operatur quis
vel præliatur in brachio ſuo, ſic cuncta fecit, & diabolum debellauit Deus in filio ſuo, in verbo
ſuo. Quod ſi quæras ab eodem propheta, in quo non fuerit reuelatum, vel in quo fuerit ab-
ſconditum

ſconditum, ſtatim ſubiungit: Et aſcendit ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Non eſt ei ſpecies neq; decor, &c. Quibus verbis flebiliter declamata paſsione domini, rurſus gentilem, ad quam fructus peruenturus erat eiuſdem paſsionis, beatificat dicēs ita: Lætare ſterilis quæ non paris, &c. Item Euangeliſta ſubiungit: ¶ Propterea non poterant credere, quia iterū dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorū, vt non videant oculis, & intelligāt corde & conuertantur, & ſanem eos. His inquam ſubiunctis propheticæ ſcripturæ teſtimonijs, ſatis euidenter demonſtrat euangeliſta, cur ita dixerit: Et abſcōdit ſe ab eis. Illud aūt nō poteſt educi, quanta ſeueritate habitator huius Iohannis ſpiritus ſapientiæ dicta ſua digeſſerit. Qualis enim iſta ratio vel cauſa eſt, quod quaſi quæreres, cur ſe abſcondit dominus à Iudæis, vel quare nō credebāt in eū Iudæi, ita ſubiunxit, vt impleretur ſermo Eſaiæ, quē dixit? Amplius autē cum adhuc addit: Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorū, & indurauit cor eorum. Nunquid eandem quæſtionē quam ipſe mouit, ſatis abſolutam eſſe putauit? Vere enim cum nemo quæreret ab eo, cur in dominum non credidiſſent Iudæi, quæſtionē in gentē ipſe vltro cōmouit. Nam vſq; hodie nō ceſſant homines diſputare de præſcientia vel prædeſtinatione Dei, nec deſunt peccatores, qui ſeipſos excuſare audētes, dicāt ſe idcirco bonos eſſe nō poſſe, quia Deus malos fore præſciuit & prædeſtinauit. Quibus ita ſe excuſantibus, deum q; accuſantibus, iſtud inſipientiæ ſuæ patrocinium placet, quod in præſenti loco Euangelicæ authoritatis ſcriptum eſt: Niſi præſcientia vel prædeſtinatio Dei (inquiunt) voluntatibus hominū vim faceret, tantus Euangeliſta, ſic & ſic non dixiſſet. Sed talibus tam q; præſumptuoſis diſcurſoribus iudiciorum Dei & viarum eius, nihil aliud reſpondere dignū arbitratur Paulus apoſtolus quàm hoc: O homo tu quis es qui reſpondeas Deo? Nunquid poteſt figulus dicere ei qui ſe finxit, quare me feciſti ſic? Etenim talibus hoc loco hic Euangeliſta eodē ſpiritu reſpondet cū præmiſiſſet: non credebant in eum, ita ſubiungens, vt ſermo prophetæ impleretur, itemq; propterea non credere, quia iterum dixit Eſaias. Ipſi enim qui ſunt qui reſpōdeant Deo, vel quibus de diuinis iudicijs reddatur vlla ratio? Verum eis qui mites ſunt, & ſpiritu pietatis bene diſpoſiti ad audiendū, & Apoſtolis prædicto loco ſubſecutus, profundā dare rationē incipiēs: Volens (inquit) Deus notam facere iram, & oſtendere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, &c. & ipſe Dominus in alio Euāgeliſta: Confiteor inquit tibi pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti eā paruulis, ita pater, quia ſic placitū fuit ante te. Cauſam effectiuam cæcitatis Iſraeliticæ reddens Apoſtolus appellauit eos vaſa iræ; dominus autem ſapientes & prudentes eoſdem dixit, quibus pater abſconderat hæc, ſcilicet myſteria ſua, quæ paruulis dignatus eſt reuelare. Vtraq; ſententia ſuperbiam cæcitatis cauſam eſſe ſignificatum eſt. Vnde enim à domino ſapientes & prudentes dicti ſunt, niſi ex eo quod ſuperbi ſunt? quod maxime liquet ab oppoſito paruulorum, id eſt humilium, qui reuelatione patris digni ſunt. Vnde vero ab Apoſtolo dicti ſunt vaſa iræ, niſi ex eo, quod ſunt filij ſuperbiæ? Pſalmiſta quoq; cum dixiſſet: Terribilis es, & quis reſiſtet tibi, ſtatim intulit, ex tunc ira tua. Nam reuera ex quo Deo reſiſtitur, ex tunc ira eius. Etenim quādiu per infirmitatem vel ignorantiā peccatur, diſsimulat peccata hominū, & parcens illis, pœnitentiā præſtolatur. Ergo & Apoſtolus quos appellat vaſa iræ, dignis auditoribus tali denotatione indicat Deo reſtitiſſe, & idcirco retributionem ſuperbiæ iuſtum Deum voluiſſe illos, ſicut Pharaonem indurare, vel corda illorū, ne Chriſtum agnoſcerent, excæcare. Et ipſe dominus, dum eoſdem vocat ſapientes & prudentes, ex oppoſito paruulorum, id eſt, humilium, & paulo poſt eiſdem paruulis dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, cauſam abſconſionis, pro qua confitetur patri, demonſtrat ſuperbiam eſſe. Itaque & hoc loco, cum dicit Euangeliſta: Excæcauit oculos eorum, & indurauit corda eorum, ſubauditur dicens, ne videant oculis, & intelligant corde, profecto cordatis auditoribus non dubium fore putauit, quam ob cauſam Deus hoc fecerit, qui neq; diabolum, neq; hominem quempiam abſque præcedente peccato ſuperbiæ excæcauit vnquam aut indurauit. Igitur innocens & ſancta præſcientia Dei, nullam malis hominum neceſsitatem importat, quomodo nec viſus meus ei, quem ambulare video, vllā ambulandi neceſsitatem irrogat, quomodo apud quoſdam philoſophos Chriſtianos diſputans validiſsime, argumentatur ſana & vera philoſophia. Sed de his hactenus, iam nunc ad ipſa lectionis verba redeamus. Primo quærendum eſt, quæ diſtantia ſit inter hoc quod dictum eſt: Excæcauit oculos eorum, & hoc quod ſequitur: Indurauit cor eorum, ſiue inter hoc quod ait: Ne videant oculis, & quod ſubiungit, & intelligant corde: Quid enim? Nunquid non idem videtur eſſe, non videre oculis, quod eſt non intelligere corde: vel idem eſſe excæcatos oculos, quod eſt, induratum habere cor? Cur igitur vtrunque dictum eſt? Videlicet quia eorum, qui conuerti & ſanari non merentur, aliqui nec vident quidem ſcripturarum ſenſum, aliqui vident quidem, ſed ſequi nolunt. Eorum itaque qui non vident: Excæcauit (inquit) oculos, ne videant oculis. Eorum autem qui vident, & ſequi nolunt: Indurauit (inquit) cor, ne intelligant corde, id eſt, ne ſapiat eis per dilectionem, quod

Eſa. 53.
Eſa. 54.
Eſai. 6.
Quæſtio de præſcientia Dei, an voluntati noſtræ vim inferat.
Reſponſio contra curioſos.
Roma. 7
Matt. 11.
Pſalm. 7
Exod. 10
Matt. 11.

vident per manifeſtæ literæ cognitionem. De prædicto prophetæ teſtimonio protinus Euan-
geliſta ſubſecutus ait. [Hoc dixit Eſaias, quando vidit gloriam eius, & locutus eſt de eo.] Ac
ſi diceret. Viſio prophetica, in qua diſcis hæc Eſaias, gloriam eius præmonſtrabat, illam vtique
gloriam, quam nunc inſtante ipſe dominus prædicabat his verbis: Venit hora vt clarificetur fi-
Eſa. 6. lius hominis, cæteris quoque quæ hactenus diſſeruit. Eſt autem illa viſio, quam idem propheta
ſic incipit: In anno quo mortuus eſt Ozias, vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum &
eleuatum, & ea quæ ſub ipſo erant, replebant templum, Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ
vni, & ſex alæ alteri. Et clamabat alter ad alterum: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Deus
Sabaoth, plena eſt omnis terra gloria eius. Igitur ille habitus ſedentis domini, circunſtantibus
officialibus, vel adminiſtris ſpiritibus ſanctis (qui in hoc ſolo ſcripturæ loco inueniuntur ap-
pellati Seraphim) myſtice prædicat iſtam clarificationem filij Dei, qua peracta, prædicantibus
miniſtris eius per totum orbem fidē ſanctæ trinitatis, & hoc modo clamantibus Seraphim: San-
ctus, ſanctus, ſanctus dominus Deus ſabaoth, impleta eſt domus fumo, ſcilicet illo increduli-
tatis fumo, quo (vt iam dictum eſt) excæcauit Iudæorum oculos. Sequitur. [Veruntamen &
ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter phariſæos non confitebantur, vt de ſy-
nagoga non eiicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm Dei.] Ergo nec vere
credebant, qui claritatē ab hominibus accipientes, gloriā illorum, gloriæ Dei præferebant. Dixit
etenim ipſe alio loco: Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem quæritis, &
Ioan. 5. gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quæritis? Non ſolum (inquit) ex turba multa, quæ cum ramis
palmarum proceſsit obuiam ei, ſed & ex principibus, id eſt primoribus Iudæorum, multi cre-
diderunt in eum. Sed quia phariſæi, id eſt clerici Iudæorum iamdudum conſpirauerāt, vt ſi quis
confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra ſynagogam facerent eum, non confitebantur, vt de ſyna-
goga non eiicerentur. Veruntamen inquit, id eſt, licet ſupra dixerim, quia cum tanta ſigna feciſ-
ſet coram eis, non credebant in eum. Multi ex principibus crediderunt, ſed male erubeſcen-
tes, non confitebantur. [Ieſus autem clamauit & dixit: Qui credit in me, non credit in me, ſed
in eum qui miſit me. Et qui videt me, videt eum qui miſit me.] Magnum perſeuerantiæ fortis
exemplum, magnus & laborioſus clamor, ſi perpendas non ſolum, quia nunc vſque clamaue-
rit, ſed & quid, & qualis adhuc ipſe, vel inter quales clamauerit. Quid enim clamauit? Qui cre-
dit in me (inquit) non credit in me, ſed in eum qui miſit me. Quod eſt dicere: O homines magis
gloriam hominū quàm gloriam Dei diligentes, quid in me credere erubeſcitis, vel quid cōfundi-
mini de me confiteri quod creditis? Nunquid finem fidei, vel confeſsionis veſtræ in eo cōſtitui,
quod in me carnalibus oculis videtis? Non, ſed magis in eo quod pater miſit, quod eſt verbum
patris, quod eſt principium: Principium enim ego ſum, qui & loquor vobis. Itaque non ingloriū
aut contemptibile eſt, credere in me. Etenim credere in me nemo poteſt, niſi credendo in eum
qui miſit me: neque credere quis poteſt in eum, qui me miſit, niſi credendo & in me. Siquidem &
qui videt me, videt eum qui me miſit: nec aliter videre vel ſcire quis poteſt, cuius ſubſtantiæ,
Pſal. 6. vel quantus ſit, quid valeat, vel quid ſapiat is qui me miſit, niſi viderit me. Hoc eſt quod clama-
uit & iam diu laborauerat clamans, iamque raucæ factæ fuerant fauces eius, ita vt poſtmodū ob-
Eſa. 53. muteſceret, ſicut agnus coram tondēte ſe, & non aperiret os ſuum, & propter eiuſmodi clamo-
rē multiplicati iam erant, qui inuidia cæcati oderant eum. Qualis enim ipſe erat, & inter qua-
les hoc declamat? Vtique non ſolum mortalis & paſsibilis, & in nullo ſecundum naturam à cæte-
ris diſtans, inter quos ambulabat, hominibus: ſed & egenus, & pauper, nihil de regno vel ho-
noribus huius mundi amplexus, hoc dicebat apud carnales & ſuperbos, humanæ gloriæ
vento tumentes, & quod amplius, quorum (vt ſupra dictum eſt) Deus excæcauerat oculos, &
indurauerat cor, intantum vt non ſolum non crederent dictis eius & factis, ſed inſuper blaſphe-
marent, dicentes: Dæmonium habet, & inſanit, quid eum auditis? Igitur fortiter quidē, quippe
Ioan. 10. in quo totus erat ſpiritus fortitudinis, veruntamen & paſsibiliter clamauit, nec enim perdiderat
frontem mitis & humilis corde, aut nullam patiebatur humani pudoris anguſtiā, cum dicat ipſe
Pſal. 43. in pſalmo: Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam. Se-
quentia clamoris eiuſdem audiamus. [Ego lux in mundum veni, vt qui credit in me, in tenebris
non maneat.] Dicat ad hæc homo rationalis. Si lux, imo qui lux, & vera lux eſt Chriſtus, & ad
hoc venit in mundum, vt in tenebris non maneat qui credit in eum, ergo ne de ſeipſo non debuit
perhibere teſtimonium? Nonne fruſtra veniſſet in mundum, ſi taceret, & nō oſtenderet ſeipſum?
Quis vero fur & latro velit lucernam accenſam mittere in abſcondito, vel ſub modio, & non po-
tius ponere ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt? Igitur opportune, importu-
ne, non ſuæ gloriæ cupiditate, ſed noſtrorū oculorum neceſsitate clamet lux: Qui credit in me
credit in eū qui miſit me: & itemque qui videt me, videt eū qui miſit me: & hoc modo ſeipſum oſten-
dens oculorum nequam nō curet inuidentiam, dummodo ſimplicium lætificet beneuolentiā: Ego
inquit lux in mundū veni. Quā ob cauſam? Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat.
Ergo contra legem credendi faciebant hi, qui (vt ſupra dictum eſt) credebant in eū, ſed nō cōfite-
bantur

bantur, diligentes hominum magis quàm Dei gloriam. Hoc enim modo credentes, in tenebris manebant. Sequitur ergo. [Sed ſi quis audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non iudico eum, Non enim veni vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem mundum. Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die.] Iudicium damnationis in hoc Euangeliſta tripliciter iam dictum eſt. Alia nanque ſignificatio eſt, qua dixit: In iudicium veni ego in hunc mundum, vt & qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Alia qua dicit nunc: Ego non iudico eum, Alia qua itidē nunc ait: Sermo quem locutus ſum vobis, ille iudicabit eum in nouiſsimo die. Et prima quidem atque tertia notæ, & per ſe manifeſtæ ſignificationis ſunt: hæc aūt media, qua dicit: Ego nō iudico eum, non enim veni vt iudicem mundum, ex oppoſito cognoſcitur, quod ſtatim oppoſuit dicens: Sed vt ſaluificē mundum. Quomodo enim ſaluificauit mundum? Vtiq; iudicium.i. damnationē ſuſtinendo, ſub iudice Pontio Pilato accuſatus, tanq̄ reus maieſtatis, traditusq; ad crucifigendū Romani miniſtris imperij. Igitur ex hoc oppoſito quo dicit: Sed vt ſaluificē mundū, liquet quid dixerit: ego non iudico eū. Quod idem eſt ac ſi diceret: Regnum vel iudicium meū non eſt hinc, id eſt, de hoc mundo. Quòd ſi eſſet de hoc mundo, miniſtri mei vtiq; decertarent cuſtodiri verba mea. Nunc autem regnum vel iudicium meū non eſt hinc, & proinde nunc ego non iudico eum. Ordo vel textus literæ ſic ſe habet. Sed ſi quis audierit verba mea, ego non iudico eum. Dixi (inquit) vobis quia lux in mundum veni ad hoc, vt qui credit in me, in tenebris non maneat. Sed idcirco negligentius verba mea homines audiunt, idcirco cuſtodire non curant, quia ego non iudico eū quiſquis eiuſmodi eſt, quia non ſedeo rex in ſolijs tyrannorum, quia non exigo gladiis & ſecuribus, vt meum ſeruetur edictum. Non enim veni vt hoc modo iudicē mundū, ſed ad hoc potius, vt hoc modo iudicatus ſaluificem mundū. Quid tandē? Ergo ne regē cœli contemnentes impune abibunt? Nunquid ſemper tacebo, ſemper ſilebo, ſemper patiens ero, & in nullū eos adducā iudiciū? Non eſt ita, nō ſic erit, nō ſic fiet. Qui enim ſpernit me, habet qui iudicet eum, habet inq̄, nō dico habebit, ſed iam habet iudicē, & ſi nondum ſententiæ vel vindictæ iudicantis apparent. Quis tandem ille eſt iudex? Sermo quem locutus ſum vobis, ille iudicabit eum in nouiſsimo die. Ille inquit ſermo, quem audierunt, quē verū eſſe neſcire non poſſunt, vtpote magnificis operum teſtimonijs comprobatū, ille iudicabit eum, ille arguet, ille conuincet eum. Vbinam iſte talis iudex ſedebit, quaſi de ſolio ſuo voces aut ſententias iudicij ſui dabit? Prope aderit, intus ſedebit, in cōſcientia cuiuſq; iuſtas ſentētias terribiliter perſonabit. Sic enim & Apoſtolus dicit: Quia teſtimoniū reddet illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiā defendentium, in die, cum iudicabit Deus occulta hominum, ſecundum Euangelium meū. Ergo ille ſermo quem locutus ſum, iudicabit eū in nouiſsimo die. Vnde hoc ſermoni huic? Ait. [Quia ego ex meipſo nō ſum locutus, ſed qui miſit me pater, ille mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar,] Inde (inquit) ſermo quem locutus ſum, fortitudinem habet iudicandi, quia ego à meipſo nō loquor, quia nō ſolū iuxta præſumptionem prophetæ mendacis, quem lex iubet non timeri, de corde meo non confinxi, ſed qui miſit me pater, illa videlicet miſsione, qua mihi eſt pater, ipſe mihi mandatū dedit, ipſe mihi obedienti in mandato incarnationis & paſsionis, mandauit quid dicam, & quid loquar: quid inq; nunc dicam patienter cōtradicentibus, & quid in futuro iudicio loquar terribiliter, vbi nemo contradicere audebit. Si ex me locutus fuiſſem.i. ex homine vel ſecundum hominē, quē ſolum in me videtis, & quem ſolum me eſſe putatis, tunc infirmus, imo & mortuus eſſet ſermo quem ſum locutus. Nunc aūt viuus eſt & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionē animæ & ſpiritus, compagū quoq; & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius. Ergo in veritate, ergo in æquitate iudicabit. Mandatum (inquam) ille mihi dedit qui me miſit, & ego ex ipſo eiuſmodi ſermonem loquor. [Et ſcio quia mandatū eius vita æterna eſt.] Mandatū eius ſic dicendi, & ſic faciendi, non incerta ſpe exequor, nō dubia expectatione perago, ſed ſcio, & bene ſcio, quia mādatum eius vita æterna, id eſt, omnibus credentibus vitæ æternæ effectiua cauſa eſt. Non enim incertis euentibus in hoc mandato poſitus, pauloante dixi: Venit hora vt clarificetur filius hominis, atque ſubinde: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum, & his ſimilia. [Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater, ſic loquor.] Siquidem ſermonis huius vtilis prouentus appareret, recte, tanquam non mandatus à patre, contemptibilis eſſet. Nunc autem fructus eius vita æterna eſt, & hoc multis comprobatur teſtimonijs, dum alij de morte animæ per pœnitentiam ad vitam redeunt, alij quoq; corpore mortui, ſermonis eiuſdem imperio reſurgūt. Ergo verum, ergo irrefragabile eſt, quia quæ loquor, non confingo, vt propheta mendax, ſed ſicut dixit mihi pater, ſic eſt voluntas patris, hæc loquor.

Iudicij triplex ſignificatio.

Ego nō iudico eum.

Sermo iudicabit eum.

Roma. 2

Deut. 18.

Hebr. 4.

Finis libri decimi.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. XI.

EVangeliſtæ huius habitatori ſpiritui ſancto magnas iamdudum eccleſia catholica gratias agit, quia gratiæ & veritatis diuitias de ore plenitudinis Chriſti, in profundam eius memoriã transfuſas, tanta integritate conſeruauit, tanta fide in tempore opportuno refudit, vt nihil nobis aduerſus hæreticam paupertatem de ſubſtantia veritatis, vbicunque terrarum, tanquam diues ſuperbire auſa ſit. Et cuncta quidem, quæ hactenus dixit, gloria & diuitiæ ſunt domus eius, id eſt, Deo ſacrati eius pectoris: Amplius autem quæ deinceps dicturus eſt, prætioſæ opes ſunt, & theſaurus deſiderabilis. Eorum namque tota ſeries, huic vſque ad patibulum crucis, recitatio eſt teſtamenti, quod moriens pater noſter conſcripſit: deſignatio eſt hæreditatis, quam paruulis ſuis in ipſo mortis agone mira charitate delegauit.

Recitatio teſtamenti.

Aſſiſtant pupilli, qui non erant ibi, & iſto recitante qui præſens interfuit, quique verba teſtamenti, digito morientis ſcribente, in tabulis cordis carnalibus ſuſcepit. Audiant certius, vbi ſuam ſperent hæreditatem, & ad qualem interim reſpiciant paracletum, atque tutorẽ. Igitur vt ſolent pijs & bene amãtibus filijs dulciora eſſe, & profundius permanere in memoria verba, quæ diligentiſsimus pater in ipſa morte, ſupremum trahens ſpiritũ, locutus eſt, quæ dixit, quæ mandauit, quæ rogauit aut monuit, ſic nobis reuerenti aure, pio corde, & humili ſpiritu ſuſcipienda, fideli memoriæ commendanda ſunt ea, quæ deinceps dilectus eius ſolerter audita, fideliter conſeruata, vtiliter valde incipiens, hoc modo refundit.

CAP. XIII.

[Ante diem feſtum paſchæ, ſciens Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.] Chriſtum dominum verum Dei agnum eſſe, pro ſalute mundi totius immolatum, eiuſque figuram illum prætuliſſe agnum, quem in Aegypto iubente domino per Moyſen, immolauit omnis multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, omnis domus Iſrael, id eſt vniuerſa quæ carnem comedit, & ſanguinem bibit eiuſdem veri agni, ſancta catholica confitetur eccleſia. *Exo. 12.* Sed & illud non ignorat, diem feſtum paſchæ, quem populus ille ſumma celebritate ſolennem agebat, commemorationem illius diuini fuiſſe beneficii, & ob hoc paſcha dictũ, quod eſt trãſitus, & Hebraice dicitur phaſe, quia dominus ſuper tabernacula filiorũ Iſrael ſanguine agni ſignata tranſiuit, cæſiſque primogenitis Aegypti, fecit eoſdem tranſire per mare rubrum, Pharaone, qui perſequebatur eos ſubmerſo, ſimulque cunctis Aegyptijs. Igitur perſpicuum eſt, cur cum dixiſſet Euangeliſta: Ante diem feſtum paſchæ, ſtatim ſubiunxerit: ſciens Ieſus quia venit eius hora, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, videlicet vt docili Euangelicæ veritatis alumno ſignificaret, totum illud vmbratitum veteris paſchæ ſacrificium ex eo fuiſſe ſanctum, quia præfigurabat dominum Ieſum pro ſalute mundi per paſsionem mortis fore tranſiturum ex hoc mundo ad patrem. Siquidem ante diem feſtum paſchæ, idem eſt ac ſi dixiſſet, illo die, quem continuo ſubſequitur dies feſtus paſchæ.

Vetus paſcha plenum myſteriis.

Erat autem luna primi menſis decimaquarta, cuius diei ſubſequente veſpera, quando luna iam pleniſsima eſt, & decimaquinta nobis incipit haberi, agnus (vt iam dictum eſt) immolabatur, magnis præfulgentibus myſteriis, non ſolum quia luna plena erat, ſed etiam quia non niſi poſt æquinoctium vernum, ex quo iam dies noctem ſuperare incipit, cum primum occurriſſet luna plena, agebatur hæc magna ſolennitas. Plena quippe luna, plenitudinem temporis ſignificat, quo iam multiplicata per præteritas generationes eccleſia, redemptionem de cœlo mittendam apud inferos expectabat: dies autem longior noctem iam ſuperans, illud deſignat, quia per paſsionis Chriſti myſterium contra tenebras errorum, quæ hactenus præualuerant, nunc verſa vice præualere inciperet in cunctis gentibus clara veritatis notitia. Sed de huiuſmodi non eſt modo dicendum per ſingula. *Ioan. 7.* Sciens ergo (inquit) Ieſus, quia venit eius hora, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, *Ibidem.* illa videlicet, hora, quam intuens, hic idem Euangeliſta ſuperius dicebat: Et nemo in eum miſit manus, quia nondum venerat hora eius. De qua & ipſe dominus quodam loco dixit: Tempus meum nondum aduenit. Cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Hoc multum gratioſe dictum eſt. Cum inquit dilexiſſet ſuos, id eſt, eos quos elegerat, vt ſui *Ioan. 11.* eſſent ab initio. Nam ne ſolos putaremus Apoſtolos, vel ſolam gentem Iſrael ſecundũ electionẽ, de qua Caiphas ſupra neſciens prophetauerat, quod Ieſus eſſet moriturus pro gente, non ait tãtum ſuos, ſed addidit, qui erant in mundo, ſcilicet vt omnes intelligamus electos, quia profecto non tantum moriturus erat pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Ergo cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, idem eſt ac ſi dixiſſet, cum opus magnæ dilectionis facere cœpiſſet erga ſuos, qui propter originale peccatum eiecti de paradiſo, peregrina-

regrinabantur in hoc mundo. Quomodo autem cœperat diligere ſuos, & quem vſque in finẽ dilexit eos? Sic vtique iam dilexerat eos, vt de cœlo ad terrã deſcenderit propter eos, & vt qui erat deus inuiſibilis in ſinu patris, homo viſibilis de ventre fœmineo factus fuerit. Sed non erat conſummata iſta dilectio. Nihil enim ſuis profuiſſet, quod homo fuerat factus, ſi nõ pro illis etiã pateretur. Siquidem hoc ipſe ſupra dixit: Niſi granum frumenti cadens in terram, mortuũ fuerit, ipſum ſolum manet, &c. Igitur vt oportebat in finem dilexit eos, id eſt, dilectionem erga illos, eo vſque perfecit, vltra quod non poſſet augeri, videlicet vt animã ſuam poneret pro illis. Ioan.12.

Sequitur. ¶ Et cœna facta, cum diabolus iam miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Iſchariotis, ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deũ vadit, ſurgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua. Et cum accepiſſet linteum, præcinxit ſe. Et deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.]

Dicta hæc Euangeliſtæ diligenrem auditorem, facta domini noſtri Ieſu Chriſti auidum poſtulant ſpectatorem: facta enim eius hæc mira ſunt & perpulchra, quod à cœna necdũ finita ſurgit, veſtimenta ſua ponit, linteo ſe præcingit, pedes diſcipulorum lauat, iterumq; recumbens, docet in habitu domini & magiſtri, quid fecerit in habitu minoris ac miniſtri. Dicta autẽ euangeliſtæ prudentiſsima, quia cauſam horum, quæ dominus ſic & ſic fecit, pene expoſuit, & tamen non omnino diuulgauit, dum prædictis quatuor factorum domini clauſulis, quatuor itidẽ ipſe præmiſit, dum dicit: Sciens Ieſus quia venit eius hora, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, & ſciens quia ad Deum vadit. Pene inquam expoſuit, tanquã diceret: Sciens quia venit eius hora, vt tranſeat, idcirco ſurrexit, inchoata iam cœna, quæ ipſum eius tranſitum ſignificabat, paſcha namq; manducabat: & ſciens quia à Deo exiuit, idcirco ponit veſtimenta ſua: & ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, idcirco lauat pedes diſcipulorum: & ſciens quia ad Deum vadit, idcirco poſtquam lauit pedes eorum, iterum accepit veſtimẽta ſua, & iterum recubuit. Igitur hæc ipſa repetentes, latius explicemus. Dicta Euangeliſtæ.

In finem inquit dilexit eos, & cœna facta, ſubauditur, agere placuit ſibi illud, in quo exprimeret dilectionem ſuorum, qualiter incepiſſet, & qualem ad finem vſque perducturus eſſet. Hoc inquam non ſolum verbis edicere, ſed & ſignanter voluit agere, videlicet vt & nunc præſenti magnæ humilitatis ſchemate viſcera quoque ſuorum tangeret, & poſt reſurrectionem ſuam, quando aperiret illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, iſtud quoq; factum illi vulnerata memoria recolentes, profundius intelligerent, & eandem dilectionem ipſius, cuius ob ſignificationem talis vel tantus, ipſe tali hora vel tempore taliter egiſſet: Et cœna iam facta (inquit) cum diabolus iam miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Iſcariotis. Peracturus mirabile ſchema humilitatis Chriſti. Luc. 22.

Cœna ipſa, quæ facta erat, id eſt agnus paſchalis, aſſus cum azymis panibus & lactucis agreſtibus comedendus, ipſi vero agno cauſa eſſe poterat, vt (ſicut poſtmodum dicendum) in ſemetipſo turbaretur, quia videlicet paſsionis ſuæ ſignificationem per tot retro generationes, ab exitu filiorum Iſrael de Aegypto, hoc ritu celebratam, nunc in præſentiarum morte ſua compleri oportebat. Hoc enim ſciebat cœna facta, ſed & illud non ignorabat, quia diabolus iam miſerat in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Iſcariothis, qui & pridie abierat ad phariſæos & dixerat: Quid vultis mihi dare, ego vobis eum tradam? Hoc ſciens ipſe & illud quoque, quia omnia dedit ei pater in manus: Omnia (inquam) vnde & paulo ante dixerat: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum, & illud ſciens, quia à Deo exiuit, videlicet in eo quod cum in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit: & quia ad Deũ vadit ſcilicet vt ſedeat ad dexteram maieſtatis in excelſis, ſicut dixit Dauid de illo in ſpiritu: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Hæc (inquam) & hæc ſciens ſurgit à cœna, videlicet, vt ineffabilis opera dilectionis, habitu vel actu ſignificaret admirandæ humilitatis. Mat.26. Ioan.12. Philip.2. Pſal.109.

Quid enim fecit ſurgens à cœna? Ponit inquit veſtimenta ſua. Quid deinde? Et cum accepiſſet linteum præcinxit ſe. Deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Magnum quidem & mirum in præſenti expectaculum, & angelis & hominibus, quidnam faceret hic & angelorum & hominum dominus: idem homo, idemq; Deus: idem humilis, idemque altiſsimus. Verum poſtquam cognouerũt diſcipuli eius, quod ipſe eſſet, id eſt, poſtquam reſurgens à mortuis, aperuit illis ſenſum: vnde & paulo poſt dicturus eſt: Vt cum factum fuerit, credatis quia ego ſum: tunc videntes & intelligentes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, & ibi dolores, vt parturientis, quia videlicet intellexerunt quid fecerit, imo quid tali facto ſignificauerit eis. Hic præcipue dilectus diſcipulus, qui tunc in eadem cœna ſupra pectus eius recubuit, intellexit quid, vel ad quid fecerit eis, quod & nobis innuens ſic dixit, ſic prælocutus eſt: ſciens quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, & quia omnia dedit ei pater in manus. Pſal.47.

Tunc inquam, intellexerunt, & anima eorum vulnerata charitate ſenſit, quomodo dilexiſſet ſuos, quomodo propter eos ſurrexiſſet de accubitu ſuo, de ſinu patris æterni, de throno incircumſcriptæ maieſtatis, & depoſitis gloriæ ſuæ veſtimentis, exinanitus à claritate, quam habuit priuſquam mundus fieret, adeo nudus, id eſt noſtri per omnia ſimilis abſq; peccato, inter homines apparuit, vt quo typum eius ſeruus ſeruorum Ioan.17.

maledictus Cham, patrem ſuum Noe, nudum iacentem dormire foris nunciauit fratribus ſuis,
Gene.5. ſic hæretici Cherintus & Marcion, aliiq; quàm plures eundem dominum noſtrum, nullatenus Deum de Deo ante ſecula natū, ſed hominem tantū extitiſſe, & ex Maria cœpiſſe contenderint: maxime pro eo, quia lintheo præcinctus, id eſt tribulatione paſsionis afflictus, vera morte, verus eſſe homo comprobatus ſit. Hoc modo illum ſuorum pedes lauiſſe, id eſt peccata emundaſſe ſe intellexerunt. In illa namq; nuda humilitate paſsionis ſuæ, ſanguinem & aquam de latere ſuo fudit, vnde vſque hodie peccata ſuorum emundare non deſinit. Quare autem ſolos pedes tūc lauit, cum ſecundum exteriorem hominem ſimul & interiorem, credentes in ſe lauet in ſangui-
Apo.1. ne ſuo à peccatis eorum? Videlicet quia hora illa rem ſolummodo ſignificare, non etiam agere debuit. Præterea idcirco pedes potius, quàm manus aut caput lauare voluit, quia videlicet in lauādis pedibus, & affectuoſior eſt geſtus humilitatis, & propinquior ſignificatio charitatis, qua nos lauat in ſanguine ſuo à peccatis noſtris. Denique non ſolum tunc lauat nos in ſan-
Pulueres pedū quotidiana peccata. guine ſuo, quando quiſq; noſtrum baptizatur, ſed & quotidie lauat ab actualibus peccatis, quando in ſancto altari carni eius communicamus & ſanguini. Ipſa autem peccata, quæ non omnino poteſt effugere vita humana, quamlibet religioſa, per puluerem pedum ſolent ſignificari, Verbi gratia, cum ipſe dominus dicat: in quamcūque domum intraueritis, & non ſuſceperint vos, exeuntes in plateis eius, dicite: Etiam puluerem quæ adhæſit nobis de ciuitate veſtra extergimus in vos. Quod eſt dicere: Etiam minima peccata, ſine quibus non omnino quamuis ſancta mortalitas, vel mortalis ſanctitas vitæ præſentis tranſigi poteſt, quotidianis remedijs palam expurgare, vt non habeant imprudentes homines, ob quam vitæ noſtræ reprehenſionem videantur ſibi, quaſi rationabiliter prædicationem veſtram contemnere. Quas videlicet peccatorum pene ineuitabiliū ſordes ſpiritus ſanctus ſignificat, dum in Canticis can-
Cant.5. ticorum dicente ſponſo: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea. reſpondit illa: Expoliaui me tunica mea, quomodo rurſus induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Cum enim actiuæ vitæ tunicam exuerit, & in ſecreto contēplatiuæ vitæ lectulo ſeſe anima compoſuerit, tunc quia minus ea quæ aguntur in ſeculo videt vel audit, quaſi iam lotis pedibus, id eſt præteritis actuum ſecularium abiectis ſordibus, terram deinceps tangere refugit. Quod ſi animarum vtilitas poſcit vt exeat, & tanquam voce ſponſi excitata, Euāgelio Chriſti publice inſeruiat, rurſus puluere aliquantulo ſe ſordidari poſſe non ignorat, & idcirco magis indiget, vt ſibi quotidie Chriſtus pedes lauet. Igitur magnum quidem (vt prædictum eſt) ſpectaculū fuit in illo cœnaculo, vbi domino paſcha parauerant diſcipuli, quod tan-
Pſal.8. tus ille dominus & magiſter ſurrexit à cœna & poſuit veſtimenta ſua, præcinctusq; lintheo, pedes lauit, iterumq; acceptis veſtimentis ſuis recubuit, & docere cœpit: & multo maximum eſt, quod ſicut illic ſanctiſsime ac religioſiſsime ſignificatum eſt, creator angelorū & hominū ſemetipſum exinaniuit, minoratus paulominus ab angelis, & in forma ſerui cinctus eſt labore & anguſtia paſsionis, vt nos in ſanguine ſuo lauaret à peccatis noſtris, & iterum reſurgendo à mortuis, indutus gloria immortalitatis, & honore incorruptionis, recubuit in cœlo ad dexteram patris, & dato ſancto ſpiritu fecit nos ſcire, quidnam fecerit nobis. Sequitur. [Venit ergo ad Si-
Ioan.1. monem Petrum.] Cœpit inquit lauare pedes diſcipulorum. Erat autem primus à quo incipien-
Matt.4. dum eſſet Simon Petrus. Nam & ſi Andreas audito Iohannis teſtimonio dicentis: Ecce agnus Dei, ſecutus prior quàm Petrus, venit & vidit vbi maneret ipſe dominus Ieſus, attamen in ordine vocationis Apoſtolorum, quando relictis omnibus ſecuti ſunt eum, Iohanne iam tradito, nec Andreas, nec alius prior eſt Petro: ſed vidit dominus Petrum & Andream fratrem eius primos, & vocauit eos. Ergo pedes diſcipulorum lauare incipiens, venit ad Simonem Petrum. [Dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes?] Tu inquit, quem confeſſus ſum Chriſtum filium Dei viui, rex regum, & dominus dominantium, veſtimenta tua poſuiſti, aquam infudiſti, & vt pedes mihi laues cœno procumbes? Expauit enim, de domino & magiſtro ſuo magna, de ſe vero humilia ſentiens, quod & alius quilibet diſcipulorum extimuiſſet, ſi ab eo dominus tantæ humilitatis opus inciperet. Siquidem adhuc non plenè cognouerāt huius magiſtri ſui diſciplinā, ſcilicet quòd in ſchola eius ille maior, qui humilior eſſet, quodq; maximè ipſe dominus omnium, in
Luc.22. ſumma humilitatis arce regnaret. Hoc inquam non bene cognouerant, vnde etiā nunc ſecundū Lucam facta fuerat contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior. Et quidem verbis vere dominationis, & tenendæ poteſtatis ordinem eos docuit, dicens: Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur: vos autem non ſic, ſed qui maior eſt veſtrum, fiat ſicut iunior: & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator: ego autem in medio veſtri ſum ſicut qui miniſtrat: ſed præterea facto illos amplius inſtruens, palam apparebat inter eos ſicut qui miniſtrat, lauando pedes eorum: ſimulque (vt prædictum eſt) ſignificabat qualis
Mat.20. miniſterij miniſter foret, videlicet quod animam ſuam redemptionem pro multis daturus eſſet. Cum ergo ſic Petrus expauiſſet. [Reſpondit Ieſus & dixit ei: Quod ego facio, tu neſcis modo, ſcies autem poſtea.] Cauſam inquit, propter quam hoc facio, tu neſcis modo, ſed & ſi dicam

ſi dicam tibi, non potes portare modo, ſcies autem poſtea, videlicet cum venerit ſpiritus veri- Ioan.16.
tatis, qui vos & huius facti cauſam & omnem veritatem docebit. [Dicit ei Petrus: Non lauabis
mihi pedes in æternum. Reſpondit ei Ieſus: Si non lauero te, non habebis partem mecū.] Quid
inquit expauéſcis talem humilitatis meæ habitum, tale miniſteriū? Niſi ego adhuc altius præ-
cinctus maiori diſpendio lauero te, non habebis partem mecum. Vere enim niſi Chriſtus dile- Lauit
ctos ſuos lauiſſet à peccatis eorum in ſanguine ſuo, nec Petrus nec quiſquam cæterorum homi- nos
num partem habuiſſet cum illo. Hoc ergo nunc opportune Petro dictum eſt, qui videlicet & Christo
cum expaueſceret humilitatem talis magiſterij, multo magis abhorrebat contumeliam domi- in ſanguine
nicæ paſsionis, qua & illum & omnem mūdum oportebat lauari. [Dicit ei Simon Petrus: Do- ſuo.
mine, non tantum pedes meos, ſed & manus & caput.] Hoc obedienter ſecundum nomen ſuum
bene locutus eſt Simon. Simon nanque interpretatur obediens. Bene ergo non vt paulo ante
dixit Euangeliſta, dicit ei Petrus, ſed dicit ei Simon Petrus. [Dicit ei Ieſus: Qui lotus eſt, non
indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.] Hic manifeſte dat intelligi, quòd aliam
præter illam exteriorem dicit neceſſariam pedum lauationem. Quis enim lotus eſt, niſi quem Apoc. 1.
Chriſtus in ſanguine ſuo lauit à peccatis, vt ante iam dictum eſt? Quid autem ad conſeruan-
dam illam ſpiritualem mundiciam proficit iſta corporalis lauatio pedum? Nunquid quotidie
pro conſequenda peccatorum remiſsione pedes lauare, & non potius ſacramenta dominicæ
paſsionis opus habemus percipere? Igitur Petrus aliud intelligit, dominus aliud poſtmodum
intelligendum inſinuat, cum dicenti illi, domine non tantum pedes meos, ſed & manus & ca-
put: ipſe reſpondet, qui lotus eſt inquit, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.
Ac ſi dicat: Qui ſemel in morte, quæ nunc adeſt, baptizatus eſt, non eſt opus amplius vt præ
terita ante baptiſmum peccata ſiue originalia ſiue actualia lauet, ſed totus mundus eſt, tan-
tummodo pedes lauet, id eſt, quotidiana vel communia, ſine quibus humana vita tranſigi non
poteſt, commiſſa quotidianis remedijs expurget: ſicut is qui ſolos ex itinere ſordidatos habet
pedes, & in reliquo corpore à ſordibus liber eſt, vadens cubitum, non indiget niſi vt pedes la-
uet. Sequitur. [Et vos mundi eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim quiſnam eſſet, qui traderet eū: Luc. 22.
propterea dixit, non eſtis mundi omnes.] Vos, inquit, qui permanſiſtis mecum in tentationibus
meis, mundi eſtis, ſcilicet propter ſermonem quem locutus ſum vobis, quia credidiſtis, mundi
inquam eſtis ex hoc, quia nunc ego ſanctifico meipſum pro vobis, vt vos in veritate ſancti ſitis,
dum ego ſanctifico, id eſt, ego meipſum ſacrificium offero pro vobis. Iam enim vado immolari
pro vobis, vt mundi ſitis, ſed non omnes. Nec enim omnibus vobis præſens paſsionis meæ
ſanctificatio prodeſt. Sciebat enim (inquit Euangeliſta) quiſnam eſſet qui traderet eum: propte-
rea dixit, non eſtis mundi omnes. [Poſtq̃ ergo lauit pedes eorum & accepit veſtimenta ſua, cum Pſal. 18.
recubuiſſet, iterum dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?] Ergo, inquit, quia ſciens ea quæ ſupra-
dicta ſunt, ſic & ſic fecit. Poſtq; rurſus acceptis veſtimentis ſuis iterum recubuit: recte dominus
& magiſter os ſuum aperuit, & ea quæ deinceps ſequuntur, dulcia ſuper mel & fauū eloquia de
ore ſuo profundit. Etenim poſtq; reſurgens à mortuis, glorioſam immortalitatis & incorru-
ptionis veſtē induit: extunc per interpretē ſuum ſpiritū ſanctum, quem de cœlo miſit, fecit ſuos
intelligere, quid fecerit eis, iuxta quod ex perſona eius Pſalmiſta dicit: Dextera domini fecit vir- Pſal. 117.
tutē, dextera domini exaltauit me, nō moriar, ſed viuā, & narrabo opera domini. Itaq; dicit: Sci-
tis quid fecerim vobis? Hac interrogatione excitat, vt attentos reddat auditores ſuos orator
gratiæ & veritatis. Interrogati namq; quod neſcimus attentius, quaſi manu pulſantis excitati,
audire ſolemus. Attendat nūc edentula teneritudo filiorū, q̃ ſuaui argumētatione gratia mater
ex ore eius hoc humilitatis ſuæ commēdat exemplum. Ait. [Vos vocatis me magiſter & domi-
ne & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui veſtros pedes dominus & magiſter, & vos debe-
tis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita
& vos faciatis.] Si poſſent modo portare ſerui atq; diſcipuli, poterat hic dominus & magiſter di-
cere ſic: Si ego, quē vos dominū & magiſtrū recte vocatis, dominationē, qua cum patre cunctis
præſum creaturis, non rapinā arbitratus ſum, ſicut reges gentiū, & qui poteſtatē habēt ſuper eos, Philip. 2 Luc. 22.
ſed memetipſum exinaniui formā ſerui accipiens, in ſimilitudinē hominū factus, & habitu inuen-
tus vt homo, & humilio meipſum, factus obediens patri vſque ad mortē, mortem autem crucis.
Si (inquam) ego ſic feci, vt vos lauē à peccatis veſtris, æquum eſt, vt & vos apoſtolatum veſtrū,
nō dominationē, ſed ſummæ humilitatis miniſterium arbitremini, cuius in hoc profectò eſt, vt
ponatis animas pro fratribus veſtris. Hoc inq̃, dicere poterat, hoc enim vera exempli eius imi-
tatio eſt. Cæterū pedes corporaliter lauare poſſunt & illi, qui nullatenus exemplū domini, & ma-
giſtri huius exēplum ſequūtur: ſed nōnullis regibus atrociores, ſubiectis ſibi pedibus, ſub religi-
oſo paſtorū nomine, ſuperbiſsime dominantur, nō ſolū imparati pro illis animas ponere, ſed etiā
auſi rapaciter viduas & pupillos deuorare. Præmiſſo igitur operis exemplo, vnde tota pendet
ſermonis authoritas, Sequitur. [Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus maior domino ſuo, neq;
apoſtolus maior eo qui miſit illum. Si hæc ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea.] Explicari verbis

X nequit,

nequit,quanti ſit ponderis,quod rem omnibus notam tanta ſeueritate aſtruit dicendo:amē amē
Mat. 24. dico vobis,cuius ſermo etiā abſq; iuramento prolatus,cœlo & terra ſtabilior eſt, ſicut ipſe quodam loco:cœlū inquit,& terra tranſibunt,verba aūt mea nō trāſibunt. Cui enim dubiū eſt,ſeruū domino ſuo nō eſſe maiorē,neq; apoſtolū eo qui miſit illum? Vocabāt aūt tunc iam apoſtoli magiſtrū & dñm,& bene dicitis inquit,ſum etenim. Igitur ſi ſcitis,imo quia hæc ſcitis, nec enim neſcire poteſtis,ſeruū dño ſuo nō eſſe maiorem, vel apoſtolum eo qui miſit illum: beati eſtis ſi feceritis ea.i. contenti fueritis ſic eſſe quomodo ego ſum, quē magiſtrū vocatis & dominū. Beati, inquam,eritis ita faciendo, quomodo ego feci vobis, quia videlicet in hac humilitate ſeminati, velut pauca admodum grana frumenti,multum vos quoq; fructū afferetis,& replebitis faciē orbis ſemine:dura quidē,ſed tranſitoria mortificati tribulatione. Et in quantas animas veſtræ dilectionis humilitas ſeſe dilatauerit, pro tantis cumulus creſcet veſtræ beatitudinis. Ergo beati eritis mox vt hoc tempus miſeriæ pertranſierit.[Non de omnibus vobis dico. Ego ſcio quos elegerim.] Beati, inquit, eritis, ſed non omnes,non inq̃ præparatum in beatitudine locū habebitis oēs. Eſt enim vnus hic inter vos filius perditionis,ſermonis huius expers : fur,non miniſter: inſidiator,non imitator:tenebræ,non lux:diabolus non apoſtolus. Non tamen errore meo factum eſt, vt inter vos talis ille ſit:ego namq; ſcio quos elegerim,quos ad gloriā,quos ad flammā, quos ad honorem,quos ad contumeliā. Non inq̃ neſcius,veſtro talē numero admiſi.[Sed vt impleatur ſcriptura,qui manducat panē meū,leuabit cōtra me calcaneū ſuum.] Idcirco inqt,ſuſtineo in multa patientia illud vas iræ aptum in interitum,vt quod ab initio de me fuit diſpoſitum, eodē modo quo diſpoſitū fuit nūc fiat,nullo intercedēte nouo cōſilio:nō caſu,ſed ordine certo & antiquitus præſcito atq; præfinito, teſtāte ſcriptura,quæ dicit in mea perſona, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationē. Sic enim ſcriptū eſt ſecundū Hebraicam veritatē: ſed hic Euangeliſta Græco ſcribens ſermone: maluit hoc vti exemplo, ſecundū vulgatā apud Græcos ſeptuaginta interpretum editionem. Hæc ergo ſcriptura manifeſtè Iudam proditorem attingit. Quid aūt eſt quod ait, magnificauit ſuper me ſupplantationē? Non enim ait tantum ſupplantauit me, ſed magnificauit ſuper me ſupplantationē,id eſt,magnifice ſupplantauit me. Quid ergo ſic dicere maluit, niſi vt excitaret nos ad penſandum ſolerter modum eiuſdem ſupplantationis? Verè enim magnifica,verè mirabilis ſupplantatio fuit, vbi emptorem,imo redēptorem omniū,hic vnus peruerſe ſupergreſſus, vendere præſumpſit. Quomodo vel quibus vēdidit? Vtiq; ſacerdotibus malo ſuo paſchale ſacrificiū ſic vendidit,quomodo tunc tēporis apud oēs filios Iſrael ſolenni more quærebatur, & vendebatur agnus per ſingulas domos paſcha māducaturus. O peruerſa magnificentia,o magnifica ſupplātatoris peruerſitas, qui vniuerſalē noſtræ ſalutis hoſtiā faciens ſuā,ſic quaſi ſuum peculiū poſſeſſorem mūdi,ſolumq; & vnum cœli ac terræ venalē propoſuit dominū. Multū ergo alte ſuū cōtra illū leuauit calcaneū, cōtra illum inquam,nō vt ipſum Chriſtus emeret,ſed econtra ipſum Chriſtū venderet. Quare autē hic præfinitus fuerat ordo dominicæ paſsionis,vt hic agnus non ſolum occideretur,ſed primo etiā venderetur? Videlicet quia homo,pro cuius ſalute venerat moriturus,non ſolum propter tranſgreſſionem mortuus,ſed in ipſa tranſgreſsione fuerat etiā venundatus. Non enim nulla ſpe propoſita perſuaſi ſunt primi homines,vt mandatū tranſgrederētur,ſed aperientur inquit,oculi veſtri,& eritis ſicut dij. Et mendaciter quidē,ſed tamē ſicut dictū eſt,& ſic in tranſgreſsionis precium, diuinitatis ſpes propoſita eſt. Vnde propheta: Gratis,inquit,venundati eſtis,& ſine argento redimemini. Igitur hic ordo noſtræ ſalutis erat neceſſarius, vt ſaluator pro venundatis & mortuis non ſolum moreretur, ſed primo etiā venderetur. Sequitur.[Ammodo dico vobis vt credatis, cum fuerit factum, quia ego ſum.] Hactenus inquit,non dixi vobis, nō deſignaui, quis ille eſſet diabolus,qui vnus eſt ex vobis,ſed in hac hora dico vobis quis ſit, & quid facturus ſit,vt cū factū fuerit,id eſt,cū ille tradendo me,calcaneum ſuū contra me leuauerit,credatis quia ego ſum egenus & pauper ille,ſuper quē qui intelligit,beatus erit,ſicut illa ſcriptura dicit,ego inquam,qui & ibidē dico,nunquid qui dormit, non adiiciet vt reſurgat, ac deinceps, tu aūt domine miſerere mei & reſuſcita me,& retribuam eis. Hoc inquam, ammodo dico vobis,ſed primum eſt,vt dicā initium beatitudinis eiuſdem,de qua iam dicere cœperam,quæ ſtatim vos incipiet conſequi,vbi neq; domino veſtro ſerui,neq; illo q̃ mittit vos apoſtoli, maiores eſſe volueritis. Dico ego:[Amē amen dico vobis, qui accipit,ſi quem miſero,me accipit. Qui autem me accipit, accipit eū qui me miſit.] Hæc veſtra,ò ſerui & apoſtoli,qui dominū veſtrū mittentē vos,nō vt maiores præceditis, ſed vt minores ſubſequimini:hæc inquā,veſtra beatitudo eſt. Ecce mitto ante vos vocem præconiā, toto mundo audiendā,vt qui me ſuſcipiunt,tunc vere me ſuſcepiſſe ſe confidāt,ſi vos ſuſceperint tanq̃ meipſum. Et ne paruum in ſuſcipiendo me putetis eſſe præmiū, pro eo quod ſum modo deſpectus, & nouiſsimus virorum, virū dolorū & ſciens infirmitatem. Ecce & hoc dico vobis,imo & omni mūdo,hoc prædico de vobis,qui me accipit, accipit eū qui me miſit. Quid verò putatis audito hoc præconio, quō ſint vos accepturi oēs qui diſperſi ſunt filij Dei, propter quos in vnū cōgregandos eſtis mittendi? Quantum æſtimatis honorem & gloriam, etiā in hoc mūdo fore

Margin notes: Mat. 24. — Beati eritis ſi feceritis ea. — Filius perditionis Iudas. — Rom. 9. — Pſal. 40 — Cur oportuit vendi Chriſtū. — Gene. 3. — Eſa. 52. — Eſa. 53.

fore veſtræ beatitudinis, vbi non fallitur pietas fidelium, gaudendo me & eum qui me miſit, ſe ſuſcepiſſe in vobis? Vere enim qui mittit vos, vobiſcum & in vobis erit. Proinde omnes filij hominum, qui naſcendo ex ſanguinibus, & ex voluntate carnis, atq; ex voluntate viri, naſcuntur ſecundum veterem Adam, & per illum patrem diabolū contingunt, renaſcendo ex aqua & ſpiritu per veſtrū miniſterium, naſcentur ſecundū me nouū Adam, qui mitto vos, & per me deū patrem contingent, à quo miſſus ſum. [Cum hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus eſt, & ait: Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me.] Poſtquam cum tranquillitate beatitudinem ſeruorum fidelium, humiliūq; apoſtolorū prædixit, nunc indigni apoſtoli & mali ſerui dicturus audaciā, turbatus eſt Ieſus, & non quomodocunq;, ſed turbatus eſt (inquit) ſpiritu. Quid ergo? Nunquid contrarius ſibi eſt, cum dicit in Matthæo: Spiritus quidē promptus eſt, caro aūt infirma? Hoc quidem difficilius ſolueretur, ſi ita dictum fuiſſet. Turbatus eſt ſpiritus eius. Nunc autē cum dicit: turbatus eſt ſpiritu, idem eſt ac ſi diceretur, turbatus eſt à ſeipſo, eſtque par ei quod alibi dictum eſt: Fremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, quia videlicet fremente & turbante ſpiritu turbata eſt infirma caro vel anima Ieſu, per quam tota hominis ſubſtantia intelligitur. Nam per ſpiritum quo fremente anima turbatur, vel quo prompto caro infirmatur, fortitudo diuinitatis intelligitur, quæ dum & alibi inferno, & hic traditori ſuo comminatur, ex præſenti fremitus cauſa, id eſt, ex vicinia mortis infirmitas hominis turbatur. Itaque turbatus proteſtatus eſt, id eſt, ab ipſo effectu comprobauit, quod ſecundum ſcripturam vere calcaneum ſuum contra ſe leuaturus eſſet, ipſe qui edebat panes eius, & ait: Amen dico vobis, quia vnus veſtrum me tradet. [Aſpiciebāt ergo diſcipuli ad inuicem, hæſitantes de quo diceret.] Admiratione attoniti, & de ſua quiſque conſcientia certi, ad inuicem aſpiciebant & hæſitabant, id eſt, iuxta alium Euangeliſtam, contriſtati valde, ſingulatim interrogabant dicentes: Nunquid ego ſum domine? Erat autem recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu, quem diligebat Ieſus.] Dilectus iſte diſcipulus, inter dilectos omnes dilectiſsimus, hoc de ſemetipſo ſolus commemorat, quia dominus Ieſus eum diligebat, & quia tunc familiari dilectione in ſinu eius recumbebat. Cur hoc, niſi vt neceſſarium noſtræ fidei & ſaluti teſtimonium, id eſt, præſens Euangelium teſtificantis, hoc eſt ſuimet authoritate, confirmet? Siquidem & ſi omnes, ſcilicet quatuor, quos eccleſia ſancta recipit, Euangelij ſcriptores teſtes idonei ſunt, & de alicuius illorum teſtimonio dubitare nefas eſt, tum verò hic præcipue dignus fide teſtis eſt, qui adeo veritati, quam narrat, præſens cognitor interfuit, vt recumberet in ſinu eius, familiaris ac dilectus, & illi verbo præ cunctis mortalibus prope admiſſus, quod eructatum de corde patris, & caro factum altius perſonare decreuerat per linguam & calamum eius. Etenim quem ducentem iam vxorem de nuptijs vocauerat, recte tāta illum gratia remunerabat, eiuſq; animā ſuo tam familiariter amore oblectabat, cuius carnē à coniugio reuocatam virgineo decore accinxerat: Bene ergo, quia de verbo Dei magna, & cæteris longe altiora dicit, ne Cherinthus vel alius quis hæreticus dubitabile velit eſſe quod dicit, tacere non debuit in ſe completum eſſe illud Sapientis dictum: Qui diligit cordis munditiam, propter gratiā labiorū ſuorū habebit amicum regem, quia videlicet propter excellentē caſtitatis decorē, dignus fuit de ipſo ſacro dominici pectoris fonte diuinitatē eiuſdē verbi, & æterna potare ſecreta principij: Erat, inquit, vnus recumbens ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu, quem diligebat Ieſus. Veritatem altiſsimā ſocia humilitate condecorat, dum nō ait, eram ego recumbens, ſed erat recumbens vnus ex diſcipulis eius, itemq; dū dicit: quē diligebat Ieſus, & nullā tantæ dilectionis reddit cauſam, videlicet ſolā volens intelligi vltroneam diligentis gratiam. [Innuit ergo huic Simon Petrus & dicit ei: Quis eſt de quo dicit?] Quanuis humiliter nomen ſuum reticeat, nō tamen ſuā omnino perſonā diſsimulat, dū nō dicit: Innuit ergo illi, ſed innuit huic Simon Petrus: Sic enim dicendo, quaſi reducto in ſeipſum digito, demonſtrat ſe illum eſſe præcipuæ gratiæ filiū, cui Petrus quod à dño quærere non audebat, in illa ſolicitudine & ſumma triſtitia, innuit vt quæreret ipſe, dum caput in ſinu domini reclinat, & fiducia maiori vti poteſt inter præcipuas amoris eius delicias. Sciendū vero eſt, quia ſicut tunc in ſinu diligentis domini diſcipulus iſte familiariſsime recūbebat, ſic deinceps in eiuſdem teneri amoris diligentiſsima ſeruatus eſt cuſtodia, quam & poſtmodū inſinuans dñs cum dixiſſet Petro: Sequere me, de iſto dixit: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Verè enim ter beatus, vſq; ad finē ſuū, in ſinu amantis domini ſuauiſsime recubuit, quia ſicut corpus eius ab omni pollutione incorruptum, ſic eum ab omni quoq; dolore ſeruauit illæſum. Sequitur. [Itaq; cum recubuiſſet ille ſuper pectus Ieſu, dicit ei: Domine quis eſt? Cui reſpondit Ieſus: Ille eſt, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simonis Iſcariothis. Et poſt buccellam tunc introiuit in illum Satanas.] Vbique agnus manſuetus & innocens ſcripturas ſanctas ruminat, & omnia ſic agit, quatenus & propheticas voces impleat, & ea quæ in ſcripturis præcepta dedit, prior ipſe faciat. Cur enim lupum præſentem ſibi ſub ouina pelle imminentē tali voluit deſignare indicio, cum eundē & nomine proprio, vel intēto ſatis poſſet exprimere digito? Videlicet vt & prophetiam, quam ſuperius attigit, veriſsimam

Mat. 26. Turbat⁹ eſt ſpū, non turbatus eſt ſpūs eius Ioan. 11. Oſee 13. Mat. 26. Ioannes virgo. Prou. 22 Ioannes te nero amore ſemper dilectus. Ioan. 21. Pſal. 40.

atque condemnatus, relinquens epiſcopatū ſuū, vt alter acciperet illum, educente ſe diabolo qui Pſal.108
ſtabat à dextris eius, & os ſuum peccator & doloſus, quod ſuper dominū & magiſtrū aperuerat,
poſt buccellā amplius dilatatū ad phariſæos ferebat: non quia buccella illa malum fuit, ſed quia
malus per illam deſignatus, maius odium ſpirabat cōtra illum qui deſignauerat. Nam & ſi ſolo
amore lucri ſcelus proditionis inceperat, nunc tandem introeunte in illum ſatana, mixtoq; cu-
piditatis odio, totā crudelitatē anhelans, citius faciebat, inſtantius properabat. Erat autem inquit
nox, & nox vtiq; illi, qui noctis & tenebrarū filius erat, quiq; verā lucē fugiens, corporales quoq;
tenebras nequitiæ magis opportunas libenter accipiebat. [Cum ergo exiſſet ille, dicit Ieſus:
Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, &
Deus clarificabit eum in ſemetipſo. Et continuo clarificabit eum.] A tempore noctis, quod tunc
erat, ſimilitudine per contrarium ſumpta, clarificationem ſuā, dies æternitatis & ſol iuſtitiæ do-
minus noſter, iam adeſſe indicat, qua totum poſt modum erat mundum illuminaturus, traditore
ſuo cūctiſq; impijs in nocte peccati remanentibus. Verbo quippe clarificationis toties repeti- Clarificatio
to, paſsionis ſuæ claritatem apud inferos coruſcantem, reſurrectioniſq; & aſcenſionis gloriam, Chriſti
necnon & effuſionis ſpiritus ſancti gratiā, claro deinceps, & conſolatorio ſermone mœrentibus per paſ-
diſcipulis prænunciat. Nunc, inquit, clarificatus eſt filius hominis. Qua clarificatione, niſi illa, de ſionem.
qua ſuperius dixit, & ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad meipſum, & niſi granum fru-
menti cadens in terram mortuū fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum Ioan.12.
fructum affert? Hoc enim nondum quidem peractum fuerat, ſed nunc agebatur, & ſine dubio
perficiendum erat. Proinde recte verbo hoc & multis alijs in hoc eodē ſermone ſecundū præteritū
tempus vti voluit, dicendo: nunc clarificatus eſt filius hominis, eodem ſenſu, quo poſt multa di-
cturus eſt, & iam non ſum in mundo. Hæc autem clarificatio filij hominis, ſine dubio clarifica-
tio Dei eſt. Hoc enim modo non ſuam (ſicut alibi dicit) gloriam quæſiuit, ſed patrem ſuum ho- Ioan.8.
norificauit, videlicet factus illi obediens vſq; ad mortē, mortē autem crucis. Ait ergo: Et Deus
clarificatus eſt in eo. Dicat aliquis: Vnde ergo hoc ſcire quis poteſt, quod morte ſua deum clari- Philip.2
ficauerit iſte filius hominis? Ad hæc obuiās, hoc inquit, experimentum habebitis. Si Deus clarifi-
catus eſt in eo.i. in morte eius, & Deus clarificabit eum in ſemetipſo, ſcilicet reſuſcitando eum à
mortuis, & conſtituendo eum ad dexterā ſuam in cœleſtibus. Deinde continuo, id eſt, ſine in- Ephe.1.
termiſsione clarificabit eum, dando ſpiritum ſanctū in nomine eius, qui confeſtim nouos magna
claritate cœlos ornabit, & nouæ gratiæ firmamentum ſubleuabit, in quo luceat iuſtitiæ ſol, ſcili-
cet hic filius hominis, ita ſplendidus & altus, vt non ſit qui ſe abſcondat à calore eius, extunc Pſal.18.
enim rationales cœli, ſcilicet vos apoſtoli mei, bene cœleſti vita perornati, fortis prædicatione
contonabitis, & crebra miraculorum fulgura mittetis, veſtriſq; compluta imbribus.i. erudita Rationales cœli,
doctrinis, omnis terra, opera iuſtitiæ germinabit, & intenta fide ſempiternam in cœlo ſuſcipiet ſunt
claritatem filij hominis. His in initio dictis, latius eiuſdem clarificationis ſuæ magnitudinem apoſtoli
diſſerere incipiens, ait. [Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum. Quæretis me, & ſicut dixi Iu-
dæis, quo ego vado, vos non poteſtis venire, & vobis dico modo.] Quicunq; vere filij ſunt, & à
bono patre, animorum qualitate non degenerāt, nequaquā ita ſucceſſu magnæ hæreditatis de-
lectantur, vt de morte patris nullo dolore mordeātur, & eos quos extremū trahens ſpiritū edidit
gemitus, obliuioſis ſinant euaneſcere auribus. Eſt autem magna quidem hæreditas, & magnum Hebr.9.
dominicæ mortis emolumentum, ſcilicet æterna ſalus, vita & reſurrectio mortuorū, quā nunq̄
conſecuti eſſent filij, niſi teſtamentū morte patris fuiſſet confirmatū. Vbi enim teſtamentū (inquit
Apoſtolus) mors neceſſe intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt,
alioqui nondum valet dum viuit qui teſtatus eſt. Ergo vt repromiſsionem acciperēt, qui vocati
ſunt, æternæ hæreditatis, oportebat vt teſtamentum Chriſti morte confirmaretur, quia nō aliter
in hæreditatem vitæ introducerentur. Sed ipſa mors, qua teſtamentum confirmatū eſt, gratiæ nō
neceſsitatis extitit, & pro nullo debito gratia mater adoptatis filijs acri mortis dolore vitā par-
turiuit. Igitur ſi verè filij ſumus, cum lætitia noſtræ redemptionis, dolorem & cōpaſsionē domi-
nicæ mortis habentes, hæc & quæ ſequuntur digno auditu patris noſtri dicta percipiamus. Fi-
lioli inquit, adhuc modicum vobiſcum ſum. Vno eodemq; nomine dum dicit, filioli, paternam
ſui amoris gratiam, & infirmā tunc tēporis apoſtolorum deſignat infantiam. Nam ex quo fortes
facti ſunt, ſpiritu ſancto armati, filij ſunt. Nunc autem quia timidi ſunt, & patrē ſequi non valēt,
filioli ſunt. Vnde aūt vel hoc eis, vt iam dicantur filioli? Videlicet ex inſtante paſsione & morte
domini, quæ illis & nobis omnibus ſacramentū regenerationis eſt, in adoptionē filiorū Dei. Non
enim exiſtimandum eſt, quod iam ante paſsionē eius renati fuerint baptiſmo regenerationis, vel Roma.6
quod ante mortem ipſius in quo baptizati ſumus (vt Apoſtolus ait) quicunque baptizati ſumus
in Chriſto Ieſu, alicubi celebratū ſit vel celebrari debuerit hoc baptiſma, in quo conſepulti ſu-
mus cum illo in mortē, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriā patris, ita & nos in
nouitate vitæ ambulemus. Ergo ex hoc tēpore iā filioli, qui hactenus eratis ſerui tantū, ſiue diſci-
puli. Hoc vobis dico, quia modicū vobiſcu ſum. Modicū inq̄, id eſt, tantillum, donec ille, qui

nunc exiuit, ad phariſæos perueniat, acceptaq; cohorte, & à principibus & phariſæis deducendo miniſtris, redeat. Extunc enim comprehenſus, irriſus, iudicatus atque flagellatus, tandẽq; interemptus, iã vobiſcũ non ero, niſi quod ad horã iterũ videbo vos, veruntamẽ nequaq; vt nũc vobiſcum ero, peregrinus præſentis, ſed princeps & pater factus futuri ſeculi. Quæretis ergo me, & ſicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos non poteſtis venire, quanquam illi longe alia mente me quæſituri ſint, ita & vobis dico modò. Neq; enim ſic remotus ero, vt vbi ego ſum venire nõ poſſint impij perſequentes, & venire poſſint pij diligentes: ſed nunq̃ illi ſiue viuentes ſiue mortui, nec vos quamdiu mortaliter viuitis: quo ego vado, vel vbi ſum ego venire poteſtis. Itaq; & vos quæretis me, & qui per verbum veſtrum credituri ſunt in me, plangentes vt turtures, gementes

Cant. 5. vt columbæ, ita vt fiat quod ſcriptũ eſt in Canticis, ſingulatim vnoquoq; veſtrũ dicẽte: Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt, quæſiui & non inueni illum, vocaui & non reſpondit mihi: Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiebãt ciuitatẽ, percuſſerunt me & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meũ cuſtodes murorũ. Filij Hieruſalem, nunciate dilecto, quia amore langueo. Quid tandem faciendum eſt, vt quo ego vado, & vos venire poſsitis, & totã hæreditatẽ conſequamini? Audite iam. [Mandatũ nouũ do vobis, vt diligatis inuicẽ, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.] Hoc nouum accipite mandatum, nouum inquam, in comparatione veteri

Exo. 20. mandato præferendum. Quod enim vetus eſt mandatum? Diliges, inquit, proximum tuum.

Ephe. 2. Ego autem dico vobis, vt diligatis inuicẽ, ſicut dilexi vos. Quomodo ergo dilexi vos? Dile-

Roma. 5 xi vos vtique immeritos, cum eſſetis natura filij iræ, ſicut & cæteri, & ecce morior pro impijs, mortem ſuſtineo pro inimicis, vt vos Deo reconciliemini. Hoc verè nouum eſt. Vix enim pro iuſto quis moritur, nedum pro impiis & inimicis. Igitur inquit, mandatum nouum do vobis, cũ

Mat. 23. hoc mando vobis, vt diligatis inuicẽ, non quomodocunq;, ſed ſicut dilexi vos. Sane iterata præceptio eſt, & hic ordo verborũ. Sicut dilexi vos, vt diligatis inuicẽ: ita & mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicẽ. Non enim facio ſicut faciunt ſcribę & phariſæi, qui alligant onera grauia & importabilia, & imponunt ſuper humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere: ſed prior ipſe facio quod doceam, dum prius diligo vos, vt diligatis inuicem, & tunc plenum mandatum do vobis, vt diligatis inuicem. Itaq; non vt de regibus gentiũ, & eis qui poteſtatem habent ſuper eos, nonnunq̃ recte queri poſſunt milites ſui, quod dura imperia ſubiectis imponant, & illis in ſudore & puluere ſanguinem fundentibus, ipſi in delitijs molliter ſubſiſtant, non (inquam) ita & vos iuſtam in me habebitis querelam. Prior enim ego dilexi vos, quippe qui de quietiſsimo ſinu patris in huius ſeculi campum pugnaturus deſcendi propter vos: & pro vobis animam meam pono. Proinde facti huius authoritate præeunte, mandatum hoc do vobis, vt & vos quietem & vitam quoq; veſtram communi vtilitati poſtponentes, pro fratrum, ſi oportuerit, ſalute moriamini. [In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem

Mat. 6. habueritis ad inuicem.] Non inquit, in hoc cognoſcent, ſi exterminaueritis facies veſtras, vel ſi longas orationes feceritis, aut certe ſi tuba præcinente multam eleemoſynam dederitis, quæ & omnia his ſimilia facere poſſunt hypocritæ, conſcia ſiniſtra ſua: ſed in hoc cognoſcent, quia

Rom. 13 mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Quod profecto non niſi bono poteſt corde fieri, nec enim aliquod malum, vel alicuius violatio præcepti poteſt in eodem corde cohabitare dilectioni. Qui diligit proximum (inquit Apoſtolus) legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Pſal. 132. Igitur verũ erit experimentum, verum certumq; diſcipulatus mei teſtimonium, ſi dilectionem

Vnguentũ quod deſcẽdit in barbã Aaron. habueritis ad inuicẽ: ita, vt qui in circuitu veſtro ſunt bono odore delectati dicant: Ecce quam bonum & q̃ iucundum habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbã, barbã Aarõ, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Vno nãq; vnguento ſpũs ſancti tũc & caput & barba ſimulq; ora veſtis Aaron, bonũ vbiq; odorẽ ſpirabunt in ędificationem vel acquiſitionẽ multorum, cum & vos, tanq̃ barba, capiti, ſcilicet mihi domino, & veſtræ dilectionis magiſtro, vicinius adhærentes, barbati, id eſt, fortes fueritis ad ponendas animas pro fratribus veſtris, totamque eccleſiam quaſi veſtem inferius religioſis conuentibus ſubornantem exemplo veſtro eadem dilectione imbueritis. [Dicit ei Simon Petrus: Domine quo vadis?] Inchoatum de dilectione ſermonem, iſte ardentior cæteris domini & magiſtri ſui amator, impatienti dolore attonitus, primus interrupit, videlicet quia dixerat: filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum, quęretis me, & ſicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos non poteſtis venire, & vobis dico modo. Ait

Ioan. 21. ergo: Domine quo vadis? [Reſpondit Ieſus: Quo ego vado non potes me modò ſequi, ſequeris autem poſtea.] Hoc poſtmodum palam rei probauit euentus, quia tunc infirmus, dominum ſequi non poterat Petrus, negauit enim tertio, ne illum pariter moriendo ſequi cogeretur: ſequutus eſt autem poſtea, tunc ſcilicet quando iam ſenior extendit manus ſuas, & dignus magiſtro diſcipulus exemplo eius cruci affixus eſt. Sed tunc ſuam ipſe infirmitatem non videns, voluntatẽ cupidiſsimã ſequendi dominũ, ſuiſq; viribus maiorẽ præ oculis habebat, nondũ

expertus quid ferre recuſarēt, & quid ferre valerēt languidi humanæ imbecillitatis humeri, niſi Matt.8.
ſpiritu ſancto, qui nondum datus, firmarentur, ſupra petram Chriſtum fundati. Vere etenim vo-
lens ſequi, dixit: Domine, quo vadis? & proinde longe aliter huic reſpondendum erat, quàm illi,
cui dicenti, Domine, ſequar te quocunque ieris. Reſpondens ipſe: Vulpes (inquit) foueas habent,
& volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Itaque dicit: quo Luc.2.
ego vado, non potes me modò ſequi, ſequeris autem poſtea. Tanquam diceret: Idcirco interrogas,
quia ſequi optas, ſed modò nō potes, timore nanq; deficiet fides tua: veruntamē tu aliquando con
uerſus, me ſequendo, confirma fratres tuos. [Dicit ei Petrus. Quare non poſſum te modò ſequi?
Animam meam pro te ponam.] Verum quidem eſt, quod ait Petrus, dum futuro tempore ſic e-
nunciat: Animam meam pro te ponam, etenim futurum erat, & dominus ſic dixerat: ſequeris au
tem poſtea. Veruntamen quoniam præſens periculum, de quo tunc agebatur, intendebat cum
hæc diceret Petrus, & in illo durare ſibi poſſe videbatur, dominus autem & præſens infirmitatis
humanæ, & futurum præuidebat tempus fortitudinis eius, impleri oportebat in cōparatione do Pſal. 115.
mini, & magiſtri de ſeruo ac diſcipulo quod ait ſcriptura: Omnis homo mendax. Dominus nanq;
conſcius voluntatis, & cognitor infirmitatis dixerat: Non potes me modò ſequi: affirmabat ſe
poſſe confidens de viribus ſuis. Itaq; experimento concludendus, & ſibimet oſtendendus erat, vt
nulla deinceps de ſtatu ſuo præſumat tabula, cum tam fortis lapſa ſit columna. [Reſpondit Ie-
ſus: Animam tuam pro me ponis? Amen amen dico tibi, non cantabit hac nocte gallus; donec
ter me neges.] Sic dictum, & ſic deinde factum, nullus tacet Euangeliſtarum, quia videlicet mul-
tum vtile non fruſtra viſum eſt, ad reprimendū humanæ infirmitatis auſum. Alto nanq; diuini-
nitatis concilio factū eſt, vt in illa perturbationis nocte omnibus Apoſtolis ſcandalum patienti-
bus, maximè princeps Petrus ſuæ ad tempus inexpertę infirmitatis relinqueretur, trinaq; negati
one lapſus, & ipſe experto crederet, & nos ſcire faceret, q͂ niſi auxiliū à domino veniat, noſter cito
pes moueatur, & ſi ille dormitauerit, qui ſolus nouit & poteſt cuſtodire, tam ſole per diem quā lu
na per noctē vrimur, id eſt, tā diuinitatis quàm humanitatis Chriſti fidem in tētatione perdimus.

Sed de huiuſmodi perturbationibus Pſalmiſta, cum diceret, myſtice loquens: Super montes Pſal.115.
ſtabunt aquæ, ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt, ſecutus adiunxit:
Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram. Ergo & hoc
recte ſapientia Dei prouidit, vt huic Petri Apoſtoli negationi, quæ totius Eccleſiæ tentationes
præcurrit, terminum poneret, ſcilicet gallicantum, poſt quem ille iam vltra non negaret, ſed
negationis præteritæ maculam amarè flendo dilueret. Quid autem hoc ſibi vult, quòd Petrus
& ter negare permittitur, & tali potius quàm alio termino pręfixo, eius negatio finita corrigitur?
Non enim à myſterio vacare credendum eſt, quod ei, ſine cuius prouidentia factum non eſt, ſic
fieri complacitum eſt. Quid ergo terminus iſte, ſcilicet gallicantus, myſtice ſignificat? Vtique bo
num dominicæ reſurrectionis nūtium præfigurat, quia profecto media nocte reſurgens dominus
noſter, angelorum ora in laudem excitauit, & per eos bonum vitæ & victoriæ ſuæ nuntium ad
contriſtatos & triſtitiæ caligantes nubilo Apoſtolos miſit. Sed ante hunc tantæ felicitatis audi-
tum tres continuas noctes perſeuerat eorundem Apoſtolorum ſcandalum, ſcilicet ab hora, qua Luc.22.
eo relicto omnes fugerunt. Ergo trina negatione peracta, gallus cecinit, & ſicut Lucas refert, do-
minus Petrum reſpexit, quia videlicet tertia ſcādali nocte tranſactā, nuntium illud ſuauiſsimum
inſonuit, quòd propheta vtcunque exprimere geſtiens, dominicum hominem, in perſona pa-
tris allocutus: Exurge (inquit) gloria mea, exurge pſalterium & cythara: & confeſtim in per- Pſal.59.
ſona filij reſpondentis: Exurgam diluculo inquit. Hoc (inquam) conſolationis nuntium ad 107.
triſtes Apoſtolos, tertia ſcandali nocte tranſacta perlatum, Petrum ex nomine attigit dicente an
gelo: Dicite diſcipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis. Sequitur:
[Et ait diſcipulis ſuis: Non turbetur cor veſtrum. Creditis in Deum, & in me credite.] Diligen- Cap.14.
ter hoc animaduertendum eſt, maxime, quia non ait, non turbemini, ſed non turbetur, inquit,
cor veſtrum. Nunquid enim pater continuo moriturus, hanc à pupillis ſuis fortitudinem exi- Zach.13.
git, vt ſecum pariter ad mortem duci non vereantur? Aut nunquid hoc ipſum, quod paulò antè
futurum eſſe firmabat, modo contraria vice perſuadet, vt non fiat, videlicet vt percuſſo paſto-
re non diſpergantur oues, aut vt Petrus contra ſuæ veritatis aſſertionem fortis fiat, & non neget
eum ter antequam gallus cantet? Ergo quòd ait, nō turbetur cor veſtrum, idem eſt, ac ſi dixiſſet, Luc.22.
non deficiat fides veſtra, & eſt ſenſus: Quoniam (inquit) ſatanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut
triticum, & tanta trituræ vis erit, vt diſpergamini omnes, & me ſolum relinquatis, hoc vnum re-
ſtat perſuadere, vt corporaliter diſperſi, ſaltem corde inperturbato permaneatis mecum in ten-
tationibus meis. Hoc enim eſt, vnde rogaui pro te Petre, vt dū voce negas, ſaltem in corde fides
tua non deficiat. Et de hoc ipſo quòd offendis in verbo, aliquando cum conuerſus, confirmes fra
tres tuos. Itaque non turbetur cor veſtrum, ſed credentes in Deum, credite & in me, neque ten
tationum mearum euentu turbari, erraſſe vos arbitremini in eo, quòd hactenus credidiſtis in me.
Credite (inquam) in me. Et ſi nunc ingruentis aſperitas hyemis extrinſecus virentia confeſsionis

veſtræ folia deterit ac diſpergit, viuat ſaltem intrinſecus radix bonæ arboris, vt poſtquam hæc
Cant.2. hyems tranſierit, poſtquam hic imber abierit, & receſſerit de radice credulitatis, quæ viget in
Rom.10 corde ad iuſtitiam, refloreſcat oris confeſsio ad ſalutem, atq; ita animarum veſtrarum rurſus vi-
neæ florentes, & dantes odorem, ſuæ pulchritudinis teſtimonio palam faciant, quia vox rediuiui
turturis audita eſt in terra noſtra, dicentis ad illam, quæ per vos adducenda eſt de cunctis gen-
tibus, eccleſiam: Surge propera amica mea, ſpecioſa mea, columba mea & veni, veni de libano,
veni coronaberis. Vultis tandem audire quid ſibi velint, ea quæ mox viſuri eſtis, & quorum
metu diſpergimini, vel cur ego illuc vadam, quo abeuntem vos non poteſtis me modo ſequi?
Ecce dico vobis. [In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Si quo minus dixiſſem vobis,
Ioan.11. quia vado parare vobis locum.] Idcirco (inquit) vado quò non poteſtis me modò ſequi, in do-
mo patris mei manſiones multæ ſunt, & manſores earum omnes filios Dei, qui ab initio diſperſi
ſunt pro culpa primi parentis eorum (quia deſertorem diabolum ſecutus, priuauit ſeipſum & o-
mne genus ſuum illis manſionibus) oportet per mortem meam tam de viuis quàm de mortuis,
tam de Iudæis quàm de gentibus congregari in vnum. Iſta eſt cauſa cur vadam, cur per paſsio-
nem mortis tranſeam ex hoc mundo ad patrem, quia in domo patris mei manſiones multæ ſunt.
Ante paſsionem dñi oẽs erãt in peccatis. Si quo minus manſiones illę iam eſſent, iam dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum. [Et
ſi abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ſum
ego & vos ſitis]. Hoc totum dixiſſem vobis, ſi quo minus manſiones illæ in domo patris mei
multæ iam eſſent. Nunc autem manſiones quidem iam ab origine mundi paratæ, manſores au-
Eſai.46. tem imparati ſunt, Adhuc enim eſtis in peccatis veſtris omnes filij Adæ, quod etiam non diffi-
dentes magni & electi fideles Abrahę filij. Facti ſumus (inquiunt) vt immundi oẽs nos, ſicut pan-
nus menſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtræ. Igitur dixiſſem quidem vobis, quia vado parare vo-
bis locum, ſi quo minus manſiones illæ in domo patris mei paratæ eſſent: nunc autem dico vo-
bis, quia vado parare voſipſos locis vel manſionibus illis, id eſt, lauare vos à peccatis veſtris in
Apoc.1. ſanguine meo, vt digni ſitis introire in illas ſydereas manſiones, in illa cœleſtia ſancta ſancto-
& 5. rum, vt ſitis regnum & ſacerdotes, quia non aliter vos ſuſcipient illæ manſiones, iuſtè & legiti-
mè hactenus exhæredatos pro communis patris veſtri vitio, niſi per me alium patrem, per me
(inquam) in morte mea vos regenerantem introducamini, ordine iuſtitiæ ſeruato. Et ſi abiero,
voſq; ſic præparauero, iterum venio ad vos, ſcilicet reſurgendo à mortuis, pace inter Deum &
vos reformata, legatus fidelis: Iterum (inquam) venio, pacem & remiſsionem peccatorum vobis
Ioan.20 annuntiãs, dicenſq;: Pax vobis. Deinde accipiam vos ad meipſum. Notate ordinem verborũ,
Iterum venio & accipiã vos ad me. perpendite diſtinctiones temporum. Non dico vobis, quia venio & accipio vos ad meipſum: nec
enim vno eodemque tempore & à mortuis reſurgo, & vos accipiendo ad meipſum tollo de hoc
mundo: ſed nunc quidem præſenti tempore venio, quia cito reſurgo: vos autẽ nõ ſtatim accipio,
ſed tandem accipiam, poſtquã & alios ad eaſdẽ manſiones per vos inuitauero, vt vbi ſum ego &
vos ſitis, ſimulq; omnes quoſcunque vobiſcum adduceritis, vt manſiones impleãtur, quę in domo
patris mei multæ ſunt. Quare autem multæ ſunt? Videlicet quia diuerſa ſunt merita veniẽtium,
diuerſa dona gratiarum, quæ vobis & illis diſtributa vel diſtribuenda ſunt. Itaque ſicut alia cla-
1.Cor.15 ritas ſolis, alia claritas lunæ, atque alia claritas ſtellarum: ſtella quoque differt à ſtella in clarita-
te, ſic & ipſæ manſiones multæ ſunt & in gloria differunt. Veruntamen omnes in firmamento
immortalitatis & incorruptionis ſtabilitæ ſunt. Hæc illa cauſa eſt, propter quam tanta in me fie-
ri permittam, vt vos videntes timeatis, & omnes in hac nocte ſcandalum in me patiamini, ita vt
qui veſtrum fidentiſsimus eſt (ſicut dixi) ter me neget antequam gallus cantet: poſtea vero cõfir-
matos accipiam vos ad meipſum, quia videlicet tunc ſequemini, qui ſicut paulò antè Petro dixi
non poteſtis me modo ſequi. Ecce ad quid vadam dixi vobis. [Et quo ego vado ſcitis, & viam
ſcitis. Dicit ei Thomas: Domine, neſcimus quo vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire?] Mira
cœleſtis magiſter docendi arte paruulos adhuc alumnos ſuos ad quærendum excitat, vt atten-
tiores factos melius introducat, dum dicit: Et quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis. Vtique Petro
dicenti: Domine, quo vadis? Non dixit ſtatim: Ego ex hoc mundo tranſeo, vel ad patrem vado,
ſed hoc tantum. Quo ego vado (inquit) non potes me modo ſequi, ſequeris autem poſtea. Proin-
de adhuc omnibus ſuſpenſis, & quo abiret ſe neſcire arbitrantibus: Domine (inquit Thomas)
neſcimus, quo vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire? Cum (inquit) nec dum dixeris nobis,
quo vadis, quomodo tu dicis nobis, & viam ſcitis? Conſequitur enim, vt ſi quis aliquam ignoret
patriam, multo magis viam neſciat, quæ ducit ad iſtam patriam. Itaque magis ac magis omni-
bus intentis ad audiendum, tandem illis viam indicat, quam ſe neſcire putabant. Nam ſequitur;
[Dicit ei Ieſus: Ego ſum via, veritas & vita.] Me (inquit) ſcitis, in me credidiſtis, me Chriſtum
Chriſtus eſt via ad patrẽ. filium Dei viui confeſsi eſtis. Ego autem, ego ipſe quẽ ita ſcitis, via ſum, per quam illuc eundũ vo-
bis eſt, quo ego vado: via (inquam) ſum, quod & voſipſi pene fatemini, dum prompta volun-
tate vultis me ſequi, quod tamen modò facere non poteſtis. Ecce ego dico vobis, qualis via ſum.
[Nemo venit ad patrem, niſi per me.] Quid eſt: Nemo venit ad patrem, niſi per me? quid inquam
eſt, niſi

eſt, niſi nemo credit in patrem, ſi non credit & in me? Propterea dixi vobis, creditis in Deum & in me credite. Nam ſiue Iudæus, ſiue hæreticus ſit, nihil proficit, confitendo Deum cœli & terræ, & omnis ornatus eorum creatorem eſſe, nec enim peruenit ad patrem tali confeſsione, quia non credit in me. Idcirco quemcunque pater ad ſe attrahere dignatur, attrahit ad me, vt conformis factus imaginis filij, adoptionem accipiat per ſpiritum adoptionis, fiatque hæres, cohęres autem eiuſdem filij. Quare autem non ſolum dixi: ego ſum via, ſed addidi, & veritas & vita? Videlicet, quia cum corde credatur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fiat ad ſalutem: ſicut bene diligo credentem, ſic & veracem facio ore confitentem, ſic & nihilominus meipſum oſtendendo æternaliter viuifico credentem atque confitentem. Itaque quia nemo recte ambulat, niſi credendo in me, via ſum: & quia nemo verax eſt, niſi confitendo me, veritas ſum: & quia nemo viuit, niſi qui habet me, vita ſum. Etenim nemo habet patrem, niſi qui habet me: nemo venit ad patrem, niſi qui videt me. Via ſum per quem credendo itur, veritas per quam confitendo peruenitur, vita qua beate ac ſempiterne viuitur. Igitur (vt iam dixi) & quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis, quia videlicet & patrem meum ad quem vado ſcitis, & me filium eiuſdem Dei viui confitentes ſcitis. Scitis (inquam) ſed tamen nondum cognouiſtis. Non enim ſcire idem omnino eſt quod cognouiſſe. Siquidem & mulier, antequam ducat virum, ſcit quem ducere velit, veruntamē nō recte vel proprie dicitur cognouiſſe, ni priuſquam duxerit, & ei naturali more copulata fuerit. Itaque & vos nunc quidem iam me ſcitis, ſed ſpiritum amoris nondum accepiſtis, quo veſtrę animæ deguſtato ſubſtantiam vel naturam viri ſui, ſcilicet filij Dei, ab vniuerſis quæcunque condita ſunt, diſcernere norint. [Si cognouiſſetis me & patrem meum vtique cognouiſſetis.] Si (inquā) ſicut perſonam meam ſcitis, & creditis me eſſe Chriſtum filium Dei viui, ſi ita ſubſtantiam vel naturam meam cognouiſſetis, & patrem meum vtique cognouiſſetis. Non enim alia patris, atq; alia filij ſubſtantia vel natura eſt, ſed qualis pater, talis & filius eſt. Etenim ſicut dixi Iudæis: Ego & pater vnum ſumus. Igitur ſi cognouiſſetis me, ſi quod reuelante non carne & ſanguine, ſed patre meo qui eſt in cœlis, adhuc intrinſecus quaſi à longe proſpexiſtis, illud intra vos accepiſſetis dilatata anima, & aperto ſenſu ad intelligendum ſcripturas, quæ omnes de me loquuntur, & patrem meum vtique cognouiſſetis, vtpote ambulantes in via eius, ſtantes in veritate eius, viuentes vita, quæ abſcondita eſt in illo cum Chriſto filio eius, non ignorantes, ſed optime per legem & prophetas & pſalmos agnoſcentes. qualiter de me fieri voluerit, quale mihi mandatum dederit, qualiter & vobis ad illum veſtigia mea ſequendo accedendum ſit. Ita patrem meum cognouiſſetis. [Et amodo cognoſcetis eum, & vidiſtis eum.] Poſtquam enim abiero, & præparauero vobis locum, dum iterum venio ad vos, reconciliationem factam annuntians dicenſque: Pax vobis, accipite ſpiritum ſanctum, quorū remiſeritis peccata, remittuntur eis, & aperio vobis ſenſum, vt intelligatis ſcripturas, extunc & me & patrem meum cognoſcetis. Et proinde iam nō dico vos ſeruos, ſed amicos meos. quia omnia quæcunque audiui à patre, id eſt, omnia in quibuſcunq; obaudiui patri meo, nota facio vobis. Amplius autē ex quo iterum ſpiritum ſanctum de cœlo do vobis, vt facundi atque fortes ſitis ad prædicandum cunctis gentibus, me & patrem meum ſicut cognouiſtis, & nullo aduerſantium errore vllatenus inuoluamini, extunc patris cognitione illuſtrati eritis. Ita cognoſcentes, iam vidiſtis eum. Sic enim cognouiſſe, vidiſſe eſt. Itaque extunc iam vidiſtis eum, nondum tamen facie ad faciem, ſed quaſi per ſpeculum in ęnigmate, donec accipiam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego & vos ſitis, ex parte cognoſcētis, extunc autem videntes ſicuti eſt, ſimiles ei eritis. [Dicit ei Philippus: Domine, oſtende nobis patrē, & ſufficit nobis.] Quaſi filium iam vidiſſet ſicuti eſt, ſic Philippus locutus eſt: Domine (inquiens) oſtende nobis patrem & ſufficit nobis. Tanquam diceret: Te magiſter & domine Chriſte fili Dei viui, te (inquam) iam vidimus, & agnouimus, dileximus, & confeſsi ſumus, & beatos eſſe fatemur oculos noſtros quia te videre meruimus. Iam nihil ſupereſt, niſi vt patrem oſtendas, nam de te ſufficit nobis. Hæc dicens, profecto filium ſe non cognoſcere confirmabat, quia videlicet in homine viſibili inuiſibiles diuinitatis diuitias quærere, vel eſſe neſciebat, ad quas illos & paulò antè inuitauerat dicendo: Ego ſum via, & veritas, & vita. Sequitur ergo: [Dicit ei Ieſus: Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem.] Quid hoc loco habet admirationis, quòd ait Philippus: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, vt tantopere miretur maieſtas ſapientiæ, & dicat: Tanto tempore vobiſcū ſum, & non cognouiſtis me? Nonne paulò antè ignorantiam diſcipulorum ſine admiratione ſignificauit, dicendo: Si cognouiſſetis me, & patrem meum vtique cognouiſſetis. Ergone minoris eſt ignorantiæ ſiue erroris, neque patrem adhuc, neque filium cognouiſſe, quàm putare filium ſine patre, vel facilius quàm patrem, ſicut eſt, videri poſſe? Ita plane ſentiendum eſt. Nam qui neque patrem, adhuc, neque filium cognoſcit, ſicut eatenus non cognoſcebant Apoſtoli, puer vel infans eſt, cui lacte & non ſolido cibo opus ſit, qui verò poſt aduentum ſpiritus ſancti, ex quo apertis ſenſibus ſcripturas oportet intelligi, filium magis quàm patrem viſibilem aſſerit, hæreticus eſt, quia diſsimilem vel inæqualem patri filium facit. Igitur aduerſus Cherinti & Arrij

Rom. 8.
Via veritas & Rom. 10
Ioan. 10.
Matt. 16
Coloſ. 3
Luc. 24.
Ioan. 20
Luc. 24.
Ioan. 15.
1. Cor. 13
1. Ioan. 3
Luc. 14.
Melius eſt infantem eſſe quam hæreticum

Arrij blaſphemias, cæterorumque qui conſubſtantialitatem patris & filij negare auſi ſunt, nos quoq; admirantes hanc opportune audiamus admirationẽ dicentis: Tanto, tempore vobiſcum Matt.15. ſum, & non cognouiſtis me? Tanto (inquit) tempore, tam veri ſermonis, tamq; admirandorum operum teſtificatione inſtructi, adhuc & vos ſine intellectu eſtis, neque cognoſcitis me non ſolum viſibilem hominem, ſed & inuiſibilem Deum eſſe? Quomodo enim cognoſcitis, qui videntes me hominem, totum illud, quod eſt Chriſtus filius Dei viui, vos vidiſſe putatis, & dicitis. Oſtende nobis patrem & ſufficit nobis. Philippe, qui videt me, videt & patrem. Non enim aliud ſum ego, & aliud pater: non aliud (inquam) licet alius. Quia non diſſimilis qualitate, ſed æqualis quantitate, non diuerſus habitu, non remotus loco, non tempore poſterior, ſed omne quod pater, hoc & filius eſt, niſi hoc tantum quòd ille ſolum pater & non filius eſt: ego autem ſolum filius & non pater. Igitur qui me videt, videt & patrem, & econtra, qui me non videt, non poteſt videre patrẽ. [Quomodo tu dicis, oſtende nobis patrem? Non credis, quia ego in patre, & pater in me eſt?] Quomodo (inquit) tu dicis, oſtende nobis patrem, videlicet addendo, & ſufficit nobis, quaſi filium ſicuti eſt, iam videris? Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? id eſt, quòd tota natura patris in filio, tota nihilominus natura filij in patre eſt, ita vt ego & pater vnum ſimus,

1.Tim.6 & alter ſine altero nunquam videat, nihil loquatur, nihil operetur? Hoc ergo rectius dixiſſes, oſtende nobis Deum, & ſufficit nobis: Deum (inquam) vnum patrem, & filium, & ſpiritum ſanctũ,

Exod.33 qui eſt ſine vlla differentia Deus inuiſibilis, qui habitat lucem inacceſſibilem, quem vidit mortalium nemo, nec videre poteſt. Nec enim videbit me homo (inquit ad Moyſen) & viuere poteſt. Hoc profecto recte dicat homo fidelis, qui tædium patitur præſentis, & amorem habet futuri ſeculi, qui diligit Deum, & hoc nequam faſtidit ſeculum, dicat inquam talis: Oſtende nobis pa-

Pſal.41. trem, & ſufficit nobis. Quemadmodum enim (inquit Pſalmiſta) deſiderat ceruus ad fontes aqua-

Ioan.1. rum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Deum enim (inquit Ioannes Baptiſta) nemo vidit vnquam. vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Hoc autem valde reprehenſibilis ignorantiæ

Ioan.10. eſt, quòd ſi dicitis: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, neſcientes & non credentes, quia ego in patre, & pater in me eſt. Proinde ſicut dixi Iudæis, quòd ſi verbis meis nõ creditis, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis, quia in me eſt pater, & ego in patre meo, & vobis dico modo. [Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor. Pater autem in me manens, ipſe facit opera.] Hic & illic duo teſtimonia compono, alterum dictorum, & alterum factorum. Dignũ hoc in ſermone meo teſtimonium eſt, quia ſicut ſcitis, ſicut per omnia experti eſtis, verba quę ego loquor vobis, à meipſo non loquor, id eſt, non de corde meo, ſicut propheta mendax confin-

Deut.18. go. Verum nanque habent effectum verba quæcunque loquor. Dicit nanque lex: Hoc habebis ſignum, quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui propheta confinxit, &cæ. Ergo verum & dignum eſt in ſermone meo teſtimonium, quod ſecundum legem ſaltem vobis amicis meis ſatiſfacere debuerat ad credendum, verum iſtud quoque eſſe, quod & vobis diſcentibus, & Iudæis aduerſantibus per ſæpe dico, quia in me eſt pater & ego in patre meo. Ecce autem cum hoc teſtimonio dictorum, palam omnibus decertat aliud teſtimonium factorum. Nam pater in me manens, ipſe facit opera. Nunquid ſi mentirer in ſermone, pater mecum eſſet in tantorum operum exhibitione? Nun-

1.Reg.16 quid maneret, vel tamdiu permanſiſſet in me mirabilium effector ſpiritus eius, qui à ſuperbienti-

Deut.17. bus ſolet recedere, ſicut receſſit à Saul? Igitur quia & in lege ſcriptum eſt, quòd duorũ hominum

19. teſtimonium verum ſit, quid vltra hæretis? [Non creditis, quia ego in patre, & pater in me eſt?] Siquidem ſcripturam legalem ſequamini, credite propter veritatis & ſapientię ſermonem, quem ex me iugiter audiſtis. [Alioquin propter opera ipſa credite.] Alioquin, id eſt, & ſi vos potius ſigna petitis, neque ſapientia & veritate contenti eſtis, propter opera ipſa credite, quæ ex patre meo multa vobis oſtendi. Nunquid vero ſolus ego teſtimonium eorum quæ dico opera cœleſtia facio? [Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ego vado ad patrem.] Ecce hæc ipſa verba quæ nunc loquor, dicens: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, poſtmodum viſuri eſtis, vtrum à meipſo loquor, id eſt, de proprio corde confingam effectu caritura, an permanente patre in me, palam fiant omni mundo teſte: omni mundo, quaſi ad ſpectaculum læ-

Quomodo Apoſtoli maiora fecerunt quã Chriſt. Acto.5. tis animarum ſuarum curſibus, in vnam fidem nominis mei concurrente. Dicat aliquis: Quomodo, vel in quo maiora, qui credit in te faciet opera? Quæ nam poſſunt eſſe maiora? Ad hęc inquam: Ecce ego, vt taceam cætera, quæ facturus eſt, qui credit in me, forte dubitabili maioritate operibus meis præferenda. Verbi gratia: quale eſt in plateis poni infirmos in lectulis, vt veniente illo qui credit in me, ſaltem vmbra illius obumbret quenquam illorum, & liberentur ab infirmitatibus ſuis, vt inquam de huiuſmodi taceam, ecce dico vobis: Ego ſalutaris doctrinæ ſermone vna tantum lingua, Hebręa, ſcilicet in vna tantum gente iſta, nõ valde magna pręđico, & pauciſſimos ex eis conuerto, vos autem qui creditis in me, poſtmodum ſancto ſpiritu ac-

ritu accepto, linguis omnibus, omnium quippe in ore veſtro naſcentur genera linguarum, omni-
bus (inquam) linguis cœleſtis ſapientiæ ſermonem cunctis gentibus loquemini, qui eratis homi-
nes idiotæ, & ſine literis, & innumerabilem cunctis gentibus multitudinem fructuoſo labore in Acto. 4.
æternam ſalutem acquiretis. Ergo qui credit in me opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maio-
ra horum faciet. Vnde vero hoc illi, qui credit in me, vt tanta faciat? Videlicet quia ad pa-
trem vado. Per hoc enim quod tranſeo ex hoc mundo ad patrem, factus pro vobis illi obe- Phili. 2.
diens vſque ad mortem, mortem autem crucis: Per hoc (inquam) fiet, vt vos remiſsionem pecca-
torum accipientes, aliorum quoque peccata remittere poſsitis. In ipſa quippe morte, qua vado Luc. 24.
ad patrem, vos eidem patri Deo reconciliabimini, & tunc induemini virtute ex alto, vt fiat Pſal. 18.
quod ſcriptum eſt: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum,
Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exi-
uit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hæc profecto maiora ſunt horum, quæ nūc
ego per me facio, & hæc paulò poſt facietis, quia ego ad patrem vado. Et quodcunque petieri-
tis patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur pater in filio.] Modò petitis, dicentes: Do-
mine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, petitis inquam, ſed non in nomine meo, nec enim
cognouiſtis me adhuc, cum tanto tempore vobiſcum ſim. Non (inquam) cognouiſtis, quia
ego in patre, & pater in me eſt, & quia nemo venit ad patrem, niſi per me, neque accipit quiſ- 1. Cor. 13.
quam à patre, niſi per me, & idcirco vſque modo non petiſtis quicquam in nomine meo. Tunc
ſancto ſpiritu edocti veritatis peteris, dicentes: Domine, oſtende nobis patrem in teipſo, &
teipſum in patre tuo, & quodcunque ſic petieritis, quodcunque poſtulaueritis in confeſsione
nominis mei, ſcilicet filij Dei, & ſaluatoris veſtri (hoc enim nomen meum eſt, & in hoc nomine
petitis, quoties ea quæ ſalutis ſunt, petitis) hoc faciam, vt pater glorificetur in filio, vt oſtenda-
tur vobis pater in meipſo. Tunc etenim vos, qui modo dicitis: Domine oſtende nobis patrem, &
ſufficit nobis, filium cognoſcetis, & cognoſcendo filium, patrem quoque cognoſcetis. Ita ergo
glorificabitur, ita vobis glorioſus oſtendetur pater in filio, & videbitis eum, nunc quidem dum
adhuc in mundo eſtis, per ſpeculum, & in ænigmate, & cognoſcetis ex parte, poſtea verò co-
gnoſcetis ſicut & cogniti eſtis, & facie ad faciem deſideratum in filio patrem videbitis. Hoc
(inquam) faciam, ſi petieritis patrem in nomine meo. Si quid petieritis patrem in nomine meo,
hoc faciam. Non vos, neque illorum quenquam, qui per vos credituri ſunt, hic error inuol-
uat, vt putet ſic omnem orationem dirigendam eſſe ad patrem, per me Chriſtum filium eius,
vt ad perſonam filij nullam debere dirigi ſuſpicetur. Nam & quodcunque petieritis patrem in
nomine meo, hoc faciam. [Et ſi quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.] Hæc de con-
ſubſtantialitate patris & filij dixit ipſe filius Dei, ad corrigendum ſenſum illum, quo dixerat
Philippus: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Nunc ad inceptum reuertitur,
& ſermonem de dilectione, quem interruperant Petrus, Thomas, & Philippus, Ille dicendo:
Domine, quo vadis, Hic autem: Domine, neſcimus quo vadis, & quomodo poſſumus viam
ſcire, Iſte vero: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Sermonem (inquam) de di-
lectione ſic inchoatum: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos,
vt & vos diligatis inuicem, hoc modo proſequitur. [Si diligitis me, mandata mea ſeruate, Et
ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum.]
Quoniam (inquit) ego (vt ſupra dixi) dilexi vos, & pro magna veſtri dilectione vado parare
vobis locum, imo voſipſos parare, & dignos facere manſionibus illis quæ in domo patris mul-
tæ ſunt, ſi vos non ingrati æqua viciſsitudine diligitis me, mandata mea ſeruate, illa videlicet,
quæ iam dare vobis cœperam, dicens: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut
dilexi vos. Mandatum quippe dilectionis, & vnum mandatum, & multa mandata ſunt. Non Mādatū
adulterabis, non occides, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices, & cætera: man- nouum do vobis
data in hoc vno inſtaurantur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hæc ergo mandata mea Rom. 13.
ſeruate, & ſic inuicem diligite, ſicut dilexi vos. Ecce ego ipſe qui vobis hoc dilectionis man-
datum do, prior ipſe faciens quod iubeo, voſque in finem, id eſt, vſque ad mortem diligens, ec- Rogabo
ce in ara crucis rogabo patrem meum, ecce in die paſsionis meæ, preces ſupplicationeſque patrem
ad eum, qui me ſaluum facere poſsit à morte, cum clamore valido, ac multis lachrymis offe- meū in
ram, & exaudiendus ſum pro mea reuerentia. Ita rogando patrem (ſicut ait Philippus) oſten- ara crucis.
dam vobis. Patrem (inquam) in meipſo, & meipſum in patre meo oſtendam vobis: Cuius Heb. 5.
oſtenſionis principium hoc erit, quia pater & alium paracletum dabit vobis, ſcilicet ſpiritum
veritatis. Erratis enim neſcientes ſcripturas, dum optatis quod vobis non expetit, videlicet, vt
non vadam, & tamen dicitis: Oſtende nobis patrem, ignorantes parietem inimicitiarum ſtare
inter Deum & homines, non aliter ſoluendum, niſi ego vadam, niſi ego per paſsionem mortis Ephe. 2.
tranſeam ex hoc mundo ad patrem. Me ergo rogante, & meipſum in cruce ſacrificium offe-
rente, fiet vt patrem oſtendam vobis, & ille me aſſumpto, vobiſque per abſentiam corporis ab-
lato, alium paracletum det vobis, ſpiritū veritatis. Paracletus Græcè, Latinè conſolator dicitur,

Idcirco autem hic ſpiritus veritatis recte paracletus vel conſolator dicitur, quia videlicet filios ſponſi de morte, vel abſentia patris, conſolatur vero ſcripturarum ſenſu, dicendo quod oportuit pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum. Quo nomine nuſquam ante hac appellatus inuenitur, quia videlicet quamuis veteribus ſanctis, & ipſis ante paſſionem Chriſti Apoſtolis datus fuerit, non ſic vlli datus erat, vt deberet appellari paracletus, nec enim in remiſſionem peccatorum fuerat datus, antequam glorificaretur Ieſus. In eo quippe tota eſt cõſolatio paracleti, quia luctũ antiquum per ſacrum paſſionis Chriſti abſtergit, dum de Deo patre per mortem filij ſui propitio facto, noua regeneratione de filijs iræ, filios reddit gratiæ: de ſeruis peccati, filios iuſtitiæ: de filijs mortis & perditionis, filios vitæ & acquiſitionis. Extunc dicimus: In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati, & ex tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Principium igitur nobis patrem oſtendendi paracleſis eſt ſpiritus ſancti, in remiſſionem peccatorum dari, ex quo ſummus pontifex noſter, qui hæc loquitur, per ſuum ſanguinem ad rogandum patrem in ſancta ſanctorum introiens, æternam redemptionem inuenit. Quam eius rogatu longe ante propheta ſpirituali oculo intuens, affectuoſa imprecatione ſic ait: Exaudiat te dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob. Mittat tibi auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te. Memor ſit omnis ſacrificij tui, & holocauſtum tuum pingue fiat. Tribuat tibi ſecundum cor tuum, & omne conſilium tuum confirmet. Impleat dominus omnes petitiones tuas, &c. vſque ad finem pſalmi. Igitur pupillis ſuis coram poſitis, ſponſus iſte continue auferendus, tutorem magnum prouidens: (& ego (inquit) rogabo patrem meum, & ille me (vt Eſaias dixit) pro tranſgreſſoribus exorantem, vt non pereant, exaudiens, alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, vt perducat vos ad videndum patrem facie ad faciem, vt oſtendat vobis in filio patrem, & filium in patre manentem, & ipſe in vobis manens, commanere faciant intra vos glorioſam & æternam patris & filij, ſuamque inſeparabilem & vnam maieſtatem.) Sequitur, & dicit de eodem paracleto veritatis ſpiritu. [Quem mundus non poteſt accipere, quia non vidit eum nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.] Mundum hic appellat amatores mundi. Quare autem paracletum hunc ſpiritum veritatis non poſſunt accipere immundi amatores mundi? Videlicet, quia conſolationem ſuam habent, quia non lugent, quia de peccatis ſuis, quorum hic paracletus remiſſor eſt, non dolent. Paracleſis nanque, id eſt, conſolatio gaudentibus importuna & ſuperuacua eſt. Igitur amatoribus mundi huius, qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis, non datur paracletus hic, ſed eis qui lugentes dicunt: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Item: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus, & his ſimilia. Itaque paracletum hunc mundus non poteſt accipere. Quare? Quia non vidit eum nec ſcit eum. Quod non vidit, infidelitatis eſt, quod neſcit eum, ſuperbiæ eſt. Infidelitatis nanque eſt, non reſpicere vel non curare, niſi præſentia quæ videntur, & in illis intentum vel contentum eſſe, vt non cogitet æterna quæ non videntur. Item ſuperbiæ eſt, non ſcire, id eſt, non approbare talem paracletum imo & vitam eorum, qui conſolationes eius exquirunt, æſtimare inſaniam, & finem illorum ſine honore. Vos autem (inquit) qui mundo gaudente inde ploratis & fletis, vnde gaudet ille, vos (inquam) cognoſcetis eum. Et vnde cognoſcetis eum? Quia apud vos manebit, & in vobis erit. Duobus modis appropinquabit; quia paracleſin ſuam ſcilicet remiſſionem peccatorum, viſibilibus operando ſacramentis, apud vos manebit, id eſt, nunquam eccleſiaſtico conuentui deerit, & priuatam vel propriam infundendo gratiam, in vobis erit, & ſi non ſemper manebit, quia videlicet præter eum de quo dictum eſt: Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum; præter eum (inquam) in nullo ſemper manet, ſed nonnunquam de ſua quamlibet ſancta manſione ſe ſubtrahit, iterumque oratione vel Dei laude inuitatus redit. Quod cum ex multis liquido conſtet ſanctæ ſcripturæ locis manifeſtius in Heliſæo propheta geſtum ſacra narrat hiſtoria. Qui cum conſuleretur à rege Iſrael, dicente: Quare congregauit nos dominus tres reges, vt traderet in manu Moab, adducite mihi (inquit) pſaltem, cumque caneret pſaltes facta eſt ſuper eum manus domini, &c. Igitur apud vos manebit (inquit) quia ſacramentorum virtute vel effectu nunquam deerit, in vobis autem gratia quidem ſemper erit, non tamen eiuſdem gratiæ ſemper actu manebit. Sequitur: [Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.] O admirabilis teſtatio, vbi eadem morte patris, qua ſe putant orphanos fieri, naſcuntur, & hæreditatem capiunt filij, & eodem patre reſurgente à mortuis; ſimul cum eo tutor paracletus venit, teſtificatus de illo, quia viuit, totamque illis in omni prætorio vel concilio defenſurus hæreditatem paternæ reſurrectionis: Quia de acquirendo (inquit) alio conſolatore audiſtis, idcirco vos orphanos fore arbitrantes contriſtamini. Non ita erit: Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Potius ſi non abirem, vos orphani eſſetis, illa videlicet orphanitate, quam deplorãs propheta dicit: Recordare

Marginalia: Luc. 24. — Paracletus dicitur propter remiſſionem peccatorũ. — Heb. 9. — Pſal. 17. — Eſai. 53. — Mũdus, quia gaudet in præſenti, non accipit paracletum. — Prou. 1. — Pſal. 119. — Pſal. 41. — 1. Cor. 4. — Sap. 5. — Ioan. 1. — 4. Reg. 3 — Mirabile teſtamẽtum Chriſti.

Recordare domine & vide quid acciderit nobis, intuere, & reſpice opprobrium noſtrum? Pupilli facti ſumus abſque patre, matres noſtræ quaſi viduæ. Patres noſtri peccauerunt & non ſunt, nos autem iniquitates eorum portauimus. Quid enim acciderit vobis, vnde ſitis orphani, niſi quia patres veſtri peccauerunt, & non ſunt, vos autem iniquitates eorum portaſtis. Quid eſt aliud opprobrium veſtrum, niſi humani generis originale peccatum? Nempe propter illud pupilli facti eſtis abſque Deo patre, & hæreditas veſtra verſa eſt ad alienos, domus veſtra ad extraneos, quia qui debueratis filij gratiæ Dei, & coloni eſſe paradyſi, nunc filij iræ, ſicut & cæteri, ad alienam hæreditatem mortis, & extraneam domum tenebrarum deturbati eſtis. Igitur nunc vſque orphani à Deo pro culpa veteris Adam, renaſcituri iam eſtis eidem Deo per me nouum Adam. Non enim relinquam vos orphanos, ſed vadam, & iterum vos per mortem meam parturiam Deo, & hoc facto reſurgens iterum veniam ad vos. Quando fiet hoc? Ait. [Adhuc modicum, & mundus me iam non videt: vos autem videtis me, quia ego viuo, & vos viuetis.] Modicum inquit ſupereſt. Quantum enim eſt hinc vſque in horam ſequentis diei nonam, tantillum videt me mundus iſte in maligno poſitus, & ab hora nona iam me non videt, neque in hoc ſeculo, neque in futuro, niſi die illa qua iudicabitur. Tunc enim iſti impij amatores mundi videbunt: videbunt inquam in quem transfixerunt. Vos autem, qui de hoc mundo non eſtis, quos ego de hoc mundo elegi, item poſt hoc modicum videbitis me, quia ego viuo, & viuens vobis appareo: Viuo inquam, & vos in æternum viuetis, propter hoc ipſum quòd viuo, mortuus pro vobis. Prius tamen veſtigia mortis meæ ſequemini. Et proinde non dixi, quia eodem tempore quo ego viuo, & vos viuetis: ſed ego nunc quidem, id eſt, præſenti tempore viuo, quia cito reſurgo. Vos autem omnes in nouiſsimo die reſurgetis, mecumque in ſempiternum viuetis. [In illo die vos cognoſcetis, quia ego ſum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis.] Illo inquit die, in nomine magnæ ſolennitatis, die magni & veri luminis, cuius intuitu Pſalmiſta cantandum poſt captiuitatem in ædificatione domus, canticum præcinuit dicens: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Illo inquam die vos cognoſcetis, quia ego in patre meo, & pater in me eſt, quod non modò cognoſcentes dicitis: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, & annunciabitis de die in diem, id eſt, de patre in filium, vel de filio euntes in patrem, prædicabitis hoc ſalutare Dei, ſcilicet quomodo ego patrem rogauerim, & alium paracletum dederit vobis. Ita iuxta propheticum prædicti pſalmi titulum, ædificabitis domum poſt captiuitatem, id eſt, eccleſiam nouam de gentibus, poſt peccati & mortis deſtructionem. Et iam tunc quidem, dum ego viuo, primus vel princeps in gloria reſurrectionis fulgeo, vos cognoſcetis quia ego in patre meo, & pater in me eſt: Amplius autem dum vos viuetis, cum vos quoque reſurrexeritis, hoc ipſum cognoſcetis, quia non iam ex patre, non per ſpeculum & in ænigmate, ſed facie ad faciem videbitis. Sequitur. [Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me.] Oſtenſo quem vſque in finem ſuos diligat, ipſe quomodo prior mox facturus ſit quod præcipit ipſe, non diligendo verbo neque lingua, ſed opere & veritate: Deinceps quo ſine & ea nobis dilectio ſit obſeruanda, latius incipit exponere. Qui habet, inquit, mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Ac ſi dicat: Idcirco ſupra dixi, ſi diligitis me, mandata mea ſeruate: quia videlicet dignitas dilectionis non in vocis ſuperficie, ſed in veritate conſiſtit, & in opere. Igitur qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Alioquin ſi habeat & non ſeruet, hoc ſigno cognoſcat ſeipſum, quia non eſt de ſorte diligentium me, ſed de gente iſta peccatrice, de hypocritis iſtis, de quibus bene prophetauit Eſaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Hic inquam comparabitur viro, conſideranti vultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſiderauit ſe, & abijt, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit. Qui autem habet, & ſeruat ea, huius anima comparabitur filio regis, cuius omnis gloria ab intus, quanquam & foris eadem gloria nonnihil refulgeat in fimbrijs aureis, quapropter & concupiſcet rex ſpeciem eius. Vnde & ſequitur. [Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.] O quàm beata dilectio, quæ non vt ſeruilis timor dubiam liberationem, ſed certam gratiam, iamque præſentem ex parte habet remunerationem. Seruum quippe timor pœnæ ſubigit, atque ad audienda domini præcepta plagarum comminatione compellit, & idcirco nondum meretur diligi, nondum admitti concilijs, vel ſecreta domini ſui noſſe dignus exiſtit.

Hæreditas noſtra verſa ad alienos.

Zach. 12.

1. Cor. 13

1. Ioan. 3.

Matt. 15.
Eſai. 29.

Iacob. 1.
Pſal. 44

Timor ſeruilis.

Amicum autem dilectio ſic dilatauit, vt cum præceptum acceptauerit, placitum quoque non recuſet conſilij: vt verbi gratia, non ſit contentus cauiſſe adulterium, ſed etiam valeat meliori amore occupatus, licitum contemnere coniugium. Hic (vt ait propheta) in excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas eius, panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt, regem in decore ſuo videbunt oculi eius. Ait ergo: Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Qui (inquit) diligit me, propter hoc ipſum quia diligit & cuncta etiam licita dilectioni meæ poſtponit, diligetur familiarius à patre meo, qui communiter omnes prior dilexit, ſicut iam alio loco dixi, quia ſic dilexit Deus mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret: diligetur inquam familiarius, & panis ſcripturarum, panis vtique vitæ & in-

Eſai. 33.

Ioan. 3.

tellectus dabitur illi ad manducandum, & aquæ fideles ſapientiæ ſalutaris ad bibendum, ſicque cibatus atq; potatus, dum ſpaciatur per amplum contemplationis campum, regẽ in decore ſuo uidebit interioribus oculis ſuis, quem (vt paulò antè dixi) vos non cognouiſtis, cum tanto tẽpore vobiſcum ſim, Videbunt, inquam, oculi eius, imo nunc videre incipiẽt regem in decore ſuo, nam in futura vita perficietur hæc beata viſio. [Dicit ei Iudas, non ille Iſcariotis: Domine quid factum eſt, quia manifeſtaturus es teipſum nobis, & nõ mundo?] Iudas iſte, cognominis eius qui fuit proditor, quis ſit, iam alio loco dictũ eſt, videlicet frater Iacobi minoris, qui & Thaddæus dicitur. Domine inquit, quid factum, ſubauditur, ſi tu nondum nobis manifeſtatus es? Si enim teipſum nobis & non mũdo manifeſtaturus es, ergo nec nobis adhuc manifeſtatus es. Nam te quomodo nos vidimus, ſic vidit & mundus: vidit inquam te, vidit opera tua mirifica mundus, quæ & nos vidimus. Quid ergo factum eſt, ſi non in omnibus his manifeſtatio tui facta eſt? [Reſpondit ei Ieſus: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Et pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat. Et ſermonem quem audiſtis, non eſt meus, ſed eius qui miſit me patris. Hæc locutus ſum vobis, apud vos manens.] Reſponſionem hanc ad percontationem prædicti diſcipuli dicentis: Domine quid factum eſt, quia manifeſtaturus es teipſum nobis & non mundo, reddere ſe tandem innuens. Hæc inquit locutus ſum vobis, apud vos manens. Ac ſi diceret, Apud vos manens præſentia corporali, non meipſum vobis adhuc manifeſtaui, ſed tantum annunciaui, & locutus ſum, & ſermonem feci, quem ſi quis ſeruauerit, hoc magnum recipiet præmium, quod ego manifeſtabo ei meipſum. Hoc eſt quod ait. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Quibus dictis & idem confirmat quòd iam dixerat: qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum, ſimulq; & eiuſdem manifeſtationis melius exprimit modũ. Quis enim modus erit eius manifeſtationis? Et ad eum inquit veniemus, & manſionẽ apud eum faciemus. Non ergo putandũ eſt hoc eſſe manifeſtari Dei filium diligentibus eum, quod veniet cum nubibus, vt videat eũ omnis oculus, quanquam & hoc ſine dubio futurum ſit, quo videlicet modo eum videbunt, & qui eũ pupugerunt. Et quidem aduẽtus ille ſicut fulgur parens ab oriente vſq; in occidentẽ, ſic omnibus conſpicuus expectantiũ iuſtorũ erit lætitia: qa cũ apparuerit (inquit Apoſtolus) Chriſtus vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria, ſed expreſſa eſt magnificentius hæc manifeſtatio, de qua nunc agitur: quia veniemus inquit ad eũ, & manſionem apud eum faciemus. Igitur intus diligentibus Dei filium: intus inq̃, in interioribus animę, dilectus ipſe filius cũ patre manifeſtatur. Et hoc ꝑfectò magnũ dilectionis eſt pręmiũ, q̃ pater & filius per ſpiritũ ſanctũ Deus vnus, dilectę animę intrinſecus mira & ineffabilis charitatis voluptate copulatur. Sed quomodo inq̃s, dictũ eſt hic: & manſionẽ apud eũ faciemus, cum alibi ꝓprium hoc fuerit ſignum, q̃ ſanctus ſanctorum foret agnoſcendus, ſcilicet mãſio ſancti ſpiritus, qui alterius naturæ non eſt, q̃ pater & filius, quibus de perſonis hic enunciatur: & ad eũ veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Ergo quãdiu in hoc mortali corpore viuitur, manet quidem in animabus ſanctis per manifeſtationem filij, pater & filius, nihilominus & ſanctus (ſicut ſuperius iam dictum eſt) vtriuſq; ſpiritus, per infuſionem autem propriæ ſubſtantiæ, vt manſione æterna maneat, hoc in remuneratione venturi ſeculi adimplendum fœliciter expectatur. Nam nunc quidem dilectus mittit manum ſuã per foramẽ, & venter humanæ infirmitatis intremiſcit, ad tactum illius, vel tanquam ſibilus auræ tenuis, raptum figens oſculum, fugit idem dilectus, in illa autem beata vita, amicus amicæ plena & permanente voluptate copulabitur. Et gaudebit (inquit propheta) ſponſus ſuper ſponſam, & gaudebit ſuper te Deus tuus. Talis manſio patris & filij & ſpiritus ſancti, præſertim dilectionis ædificatione pręparatur. Ait ergo: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Ecce euangelica voce dominus demonſtrat cur Pſalmiſta dixerit: Omnis conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Quid enim latius hoc mandato dilectionis, quo ſic mens humana dilatatur, vt intra ſubſtantiæ ſuæ palatium, maieſtatem capere poſsit patris, & filij, & ſpiritus ſancti? Sapiat hoc, & ſuaui guſtu videat is, qui in terris vitam cœlicam ducens, & bene eruditus magiſterio diuini amoris, agere nouit in templo cordis ſui ſolennitatem delicioſæ contẽplationis. Nam qui laborant & onerati ſunt quamdiu ſua ferunt onera, refectionem huius dulcedinis ſapere nequeunt. Sequitur: Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat: & qui ſermones meos non ſeruat, non diligit me. Non ergo credat aliquis, quicquid ſibi animus de dilectione Dei ſine operis atteſtatione reſponderit: operatur etenim magna, ſi eſt, ſi vero operari renuerit, amor non eſt. Ne vero leue quis putet quod ait dominus: Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat. Ne inquam parua cuiquã videatur indignitas, non ſeruare ſermones ab eo dictos, ecce iterum dicit. Et ſermonem quem audiſtis non eſt meus, ſed eius qui miſit me patris. Nam & hoc paulò antè dixit: Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor. Certe qui ſermonem ſuum loquitur, mendacium loquitur, & authoritate legis iam ſæpe dicta contemnendus eſt, quia mendax eſt. Sermo autem quem audiſtis implebitur

Marginalia: Iudas Thaddæus. — Apoc. 1. — Colo. 3. — Cant. 5. — 3. Reg. 19. — Eſai. 62. — Pſal. 118. — Dilectio ſine operatione nihil eſt.

impletur,& ab effectibus ſuis verax eſſe comprobatur. Ergo meus inquit non eſt,ergo à meipſo
de proprio corde confictus non eſt,ſed eſt eius qui miſit me patris, teſtantibus operibus,quæ vidi
ſtis,quę viſuri,quæq; in nomine meo facturi eſtis.Proinde qui ſermones meos non ſeruat,nõ leue Marc. 4.
hoc eſſe putet:ſpernendo quippe ſermonem quem audiſtis,ſpernit eũ cuius ſermo eſt,ſcilicet pa- 1.Cor.3.
trem qui miſit me.Hæc locutus ſum vobis apud vos manens. Quærebatis inquit,domine quid fa Hebr. 5.
ctum eſt,quia manifeſtaturus es teipſum nobis,& non mundo:ecce dico vobis quid factũ ſit:Ma-
nẽs apud vos myſterio regni Dei in parabolis & prouerbijs locutus ſum vobis, & quaſi paruulis
ſenſu, lac vobis potum dedi, non eſcam.Nondum enim poteratis,ſed ne nunc quidem poteſtis.
Hoc hactenus factum eſt. [Paracletus aũt ſpiritus ſanctus,quem mittet pater in nomine meo,ille
vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia quæcũq; dixero vobis.] Igitur hactenus dicẽdo vos
exterius,vtpote homo viſibilis,ego plantationẽ nouam plantaui atq; rigaui:ſpiritus aũt ſanctus,
qui paracletus.i.conſolator dicitur & eſt,pro cauſa quã ſuperius dixi,ille incremẽtum dabit,docẽ
do vos oĩa & ſuggerendo intrinſecus oĩa quęcunq; dixero vobis.Omnia inq;, docebit vos quæ-
cunq; hactenus dixi,& oĩa quęcunq; dixero vobis,ſuggeret vobis, & ſcribet in tabulis carnalibus
cordis veſtri.Ego eñ qui hactenus locutus ſum vobis viſibilis homo voce elemẽtari, ego inq; idẽ 2.Cor.3.
ipſe, deinceps loquar vobis interna locutione iã dicti ſpiritus ſancti. Sic eñ veniet,& ſic mittetur
in nomine meo,vt paracletus ſit.i.expectatã ab omnibus ſanctis cõſolationem Iſrael afferat vo-
bis & illis:vobis inquã,qui me loquentem audiſtis & credidiſtis:& eis,qui per verbũ veſtrũ credi-
turi ſunt in me.Extunc incipiet illa manifeſtatio,quam promiſi dicens,qui autem diligit me dili
getur à patre meo,& ego diligam eum,& ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus,
quam neſcientes dicitis,domine oſtende nobis patrem,& ſufficit nobis,itemq; domine quid factũ
eſt,quia manifeſtaturus es teipſum nobis & nõ mundo.Hoc interim depoſcit neceſſarius ordo ve
ſtræ ſalutis,vt per mortem meam Deo recõciliamini. Dico ergo. [Pacem meam relinquo vobis, Erãt ini-
pacem meam do vobis.] Pax amicitię fructus eſt,ſicut econtrario bellum inimicitiarum opus eſt. micitiæ
Quæ videlicet pax,tanto gratior & deſiderabilior venit,quanto grauiori diſpendio eius, qui mi iter Deũ
nor & infirmior eſt,inimicitiæ geruntur: Verbi gratia, vbi victor victos omnes morti addiceret, & hoĩes.
dulcius nomen vel pacis opus eſt, quàm vbi victor victis reſeruatis ſolummodo tributa,quanq;
difficilia,indiceret.Erant autem inter Deum & homines inimicitiæ nimis graues,nec dubiũ erat, Luc. 14.
quin in prælio iudicij Deus omnino ſuperior foret.Nam & ſi qui erant homines fideles & iuſti, vi
delicet quales fuerunt Abraham,Iſaac & Iacob,& quique ſimiles illis: tanta erat illorum iuſtitia
comparatione debiti,quanta eſt fortitudo regis occurentis cum decem milibus, ei qui cũ viginti
milibus aduerſum ſe venit. Ergo quanto maiori malo generis humani prædictæ inimicitiæ ge-
rebantur, tanto magis neceſſaria pax hominibus erat. Sed quam nos legationem miſiſſemus Chriſt.
ea quæ pacis ſunt rogaturi,niſi vltro ſe obtuliſſet pax noſtra Chriſtus filius Dei,qui pro eo quòd pax no-
ſolus erat innocens,ſolus & poterat rationes perorare noſtræ pacis? Ipſe eſt enim(inquit Apoſto ſtra.
lus)pax noſtra,qui fecit vtraque vnum,& medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in car Ephe.2.
ne ſua,legem mandatorum ſuorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſum, in vnum
nouum hominem:faciens pacem,vt reconciliet ambos in vno corpore Deo,per crucem interfi-
ciens inimicitias in ſemetipſo,& veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuiſtis, & pacem
his qui prope, quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in vno ſpiritu ad patrem.Igitur in-
terrogatus dominus à diſcipulo dicente: Domine quid factum eſt,quia manifeſtaturus es teipſum
nobis & non mundo,cum dixiſſet, hæc locutus ſum vobis apud vos manens, paracletus autem
ſpiritus ſanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia & ſuggeret vobis o-
mnia quęcunq; dixero vobis,adhuc altius eorum quę facta ſunt,ſummam exprimens: pacem in-
quit relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ac ſi diceret:Hoc factum eſt quod dico,per me,in
quo complacuit omnem plenitudinem inhabitare,reconciliantur & pacificantur omnia,ſiue quę
in terris,ſiue quæ in cœlis ſunt.Pacis autem nomen æquiuocum eſt.Proinde quod dixerat,pacem
relinquo vobis,repetens ſignanter, pacem inquit meam do vobis. Et adiecit. [Non quomodo Pax du-
mundus dat,ego do vobis.] Pax etenim, quam mundus dat,paci quam dat Chriſtus,contraria plex.
eſt.Quid nanque mundus agit in largitione ſuæ pacis? Venite inquit,& fruamur bonis quæ ſunt, Sap.2.
& vtamur creatura tãquam in iuuentute celeriter, vino & vnguento nos impleamus & non præ-
tereat nos flos temporis,&cę.Eiuſmodi pacem nolite(inquit Chriſtus)putare,quòd venerim pa- Mat.10.
cem mittere in terram. Non veni pacem mittere in terram,ſed gladium. Quid autem de pace Pſal. 52.
quam dat Chriſtus ſcriptura dicit? Quàm ſpecioſi ſuper mõtes pedes euangelizantis pacẽ,annun
ciantis bonum,prædicantis ſalutem, dicentis:Sion regnauit Deus tuus.In eo quippe pax Chriſti Ioan.12.
eſt,quam ipſe dat nobis, quod principe mũdi huius foras eiecto, ò Sion,regnauit ipſe Deus tuus, 1.Cor.15
regnumq; peccati & mortis deſtructum eſt, & ceſſauit exactor,quieuit tributũ, cõtriuit dominus Hebr. 2.
baculum impiorum,virgam dominantium,cædentẽ populos in indignatione, plaga inſanabili, Eſai.14.
ſubijcientem in furore gentes,perſequentem crudeliter. Veram ergo,dum vado,inquit,pacem re
linquo vobis, pacem veram meam,meam inquam, id eſt, per me acquiſitam,dum redeo,dum à

mortuis reſurgo, do vobis, dicendo: Pax vobis. Accipite ſpiritum ſanctum, quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis. [Non turbetur cor veſtrum neq; formidet, audiſtis quia ego dixi, vado & venio ad vos.] Igitur inquit, ſicut ſupra dixi, non turbetur cor veſtrum, creditis in Deũ, & in me credite: ita & nunc repetens dico, non turbetur cor veſtrum neq; formidet, videlicet data ratione digna, cur nequaquam cor veſtrum turbari aut formidare debeat. Audiſtis enim, nã ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Vado inquam, parare vobis locum, & ſi abiero & pręparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Sed & hoc audiſtis, quia dixi vobis, pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ergo & ſi neceſſariò prae infirmitate caro veſtra dum ego vado turbatur, ſaltem non turbetur cor veſtrum, neq; formidet, à ſpe ſua ſe eſſe deceptum, quaſi fruſtra crediderit, me eſſe Chriſtum Dei filium, ſed in ipſa trepidatione qua diſparet exterior pulchritudo confeſsionis, viuat intrinſecus radix fidelitatis. [Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, quia ad patrem vado, quia pater maior me eſt.] Diligitis quidem me nunc interim tanquam proximum, ſed nondum tanquam Deum. Si enim ſic diligeretis me, ſi cognouiſſetis me, ſi crederetis quia ego in patre, & pater in me eſt, gauderetis vtiq;, quia ad patrem vado. Quanta enim in hoc diligentibus me gaudendi cauſa eſt? Magna plane & ineffabilis.
Pſal. 8. Nam quamdiu mortalis homo ſum, pater maior me eſt. Minuiſti enim eũ (inquit Pſalmiſta) paulo minus ab angelis. Sequitur autem: Gloria & honore coronaſti eum domine, & conſtituiſti eum
Pſal. 109 ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Item in alio pſalmo: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Ac deindeps: De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Hoc, propter idipſum quia vado, mox futurum eſt. Videbitis enim me dominum & ſaluatorem veſtrum, propter paſsionem mortis gloria & honore coronatum. Igitur ſi dilexeritis
Hebr. 2. me, videlicet credendo & cognoſcendo, quia ego in patre, & pater in me eſt, (ſine qua cognitione, non poteſtis digne diligere me) gauderetis vtique, tranſire me ab exilio mundi, & aeternaliter telluram ad dexteram patris, intrare in gloriam regni mei, quia videlicet hactenus, ex quo carnem indui, pater maior me eſt, & ego ſecundum mortalitatem eiuſdem carnis non ſolũ patre ſed etiam immortalibus paulo minor ſum angelis. [Et nunc dixi vobis, priuſq̃ fiat, vt cũ factum fuerit credatis.] Valet nanq; ad teſtimonium praeſentium, memoria pręteritorum. Idcirco nunc dixi vobis priuſquã fiat, dixi inq̃, quia vado & iterum venio, vt cum factum fuerit, cum ego abiero & iterum venero, vos praeteritis dictis ſimul & praeſentibus factis confirmati, credatis ſcilicet, quia ego in patre, & pater in me eſt: qui haec & anteq; facerem praedixi, & poſtq; praedixi, facere potui. [Iam non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.] Notandum in primis quòd non dixerit, iam non multa loquar vobis, ſed non multum loquar vobiſcum inquit. Vobiſcum enim cum dixit, ſubaudiendum eſt, manens praeſentia corporali. Multa quippe & illis tunc locutus eſt, & nobis nunc loquitur, ſed neq; cum illis manens multa locutus eſt, neque nobiſcum corporaliter manens nunc loquitur, videlicet prae-
Ioan. 17. ſentia locali, vel conuerſatione viſibili. Vnde & poſt aliqua dicturus eſt: Pater cum eſſem cum eis, ego ſeruabam eos quos dediſti mihi. Igitur iam non multa, inquit, loquar vobiſcum, ſubauditur, corporaliter manens. Quam ob cauſam? Venit enim princeps mundi huius. Princeps mundi huius, mundi ſcilicet damnati, qui nũc me odit, & mihi aduerſatur, videlicet diabolus, nũc venit: qui inde princeps mundi dicitur, quia mundi amatoribus principatur. Quomodo venit hic princeps malignus, princeps vel praepoſitus mortis, & peccator antiquus, niſi quia contentione mortis mecum congreditur? Sic inquam venit, & in me non habet quicquam. Non idcirco venit, non propter hoc venire permittitur, quod ego rapuerim vel iuſte exoluere debeam quod ille eſt exacturus. [Sed vt cognoſcat mundus quia ego diligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio.] Idcirco illum admitto mortis foeneratorem, vt cognoſcat mundus, quia ego diligo patrem, & obediens illi per omnia pro omni mundo, ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Igitur quod venit ille princeps mundi huius, ſtultae temeritatis & temerariae ſtultitiae eſt: quòd autem incurſus eius ſuſtinens morior, voluntarium obedientiae pro omni

Cur diabol. princeps mũdi dicitur.

Pſal. 72. mundo ſacrificium eſt. Tenuiſti, inquit Pſalmiſta, manum dexteram meã, & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me. Saluare enim brachium meum dexterum, id eſt, diuina potentia mea, & indignatio mea mihi auxiliari poterat, vt non morerer, quae mihi auxiliatur vt reſurgam, ſed mandatum patris, vera & immenſa charitas patris, quam habet circa ſalutẽ generis humani, tenet manum dexteram meã, vt nõ me defendam mortem vt tranſiliã, & in volũtate ſua deducet me, dicentẽ: Pater non mea voluntas, ſed tua fiat: quia nõ quod infirma caro appe-
Mat. 26. tit, ſed agendum mihi cenſeo quod exigit conſilium diuinitatis. Itaq; veniat, qui nunc venit, princeps mundi huius, vt cum in me nihil inuenerit, victus in certamine per vnum hominem iure foras eiciatur, ſicut econtra per vnum hominem quem vicit, principatũ mundi huius iure ſibi obtinuiſſe videbatur. Hoc facto cognoſcet mundus ſuae ſalutis experimento, quia ego diligo patrem, & mandato ipſius ſubeo mortem, qui per nullam culpam acquiſiui mihi ex Adam mortis haereditatem. [Surgite eamus hinc.] Quoniam, inquit, ecce appropinquabit qui me tradet, & tur-

& turba cum eo cum laternis & facibus & armis, ne in anguſto intra parietes cœnaculi huius
nos comprehendant, vobiſque non ſit libera effugiendi facultas: nolo enim quenquam ex vo-
bis perdere, ſed volo vt ſinant vos abire, ſurgite eamus hinc, ne vel iſte, cuius diuerſorio fruiti ſu-
mus, apud quem paſcha fecimus, vllam propter nos inquietudinem patiatur. [Ego ſum vitis ve- Cap.15.
ra & pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & o-
mnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.] Ecce per ſimilitudinem notæ &
viſibilis rei, ſuę paſsionis demonſtrat vtilitatem, vt iam ex hoc mundus cognoſcere incipiat, cur
mandatũ dederit illi pater, cur ad eũ principẽ mundi huius venire permittat, in quo princeps ille
non habeat quicquam, id eſt, cur illum ad crucifigendum, vel occidendum tradat pater, qui nul-
lam habeat mortalitatis cauſam: Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt. Nonne inquit
vitis, cum ſit nigrum, & hiſpidum, aridique corticis lignum, vt palmites ſuos latius extendat, &
ſuauem in tempore ſuo botrum proferat, vino cor hominis lætificatura: nonne inquam propter
hoc agricolæ ſtudio plantatur in terra, prius hyemis horrorem imbriumque paſſura moleſtias?

Et ego vtique vitis vera ſum, vera inquam vitis, ſcilicet ad diſtinctionem vitę alienæ, id eſt, Iudaica gens vitis aliena.
gentis huius Sodomiticæ, de qua Moyſes in cantico ſuo: De vinea inquit Sodomorum, vinea eo-
rum, & de ſuburbanis Gomorræ. Vua eorum vua fellis, & botrus amariſsimi. Fel draconum vi-
num eorum, & venenum aſpidum inſanabile. Igitur me vitem adeo verã, vt is qui venit prin- Eſai.1.
ceps mundi huius (ſicut paulò antè dixi) non habeat in me quicquam. Idcirco pater meus agrico- Deut.32.
la cœleſtis, in hoc mundo plantare, & ſarculo paſsionis colere dignum duxit, vt palmites meos,
quorum primi vos eſtis, latius extendam, & poſt horridam, quæ nunc inſtar tribulationis &
mortis hyemem, ſuauem botrum, id eſt, gratiam reſurrectionis proferam, quo per fidem præ-
guſtato, ſponſa dicat in Canticis: Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Quo- Cant.1.
modo autem nonnunquam vitis eodem ex ſtipite, tam ſteriles quàm & fructuoſos palmites e-
mittit, ſed interim agricola ſterilem amputat, omnemq; fructiferum purgat, ſic eadem ex fide vel
confeſsione nominis mei, tam reprobis compluribus, quàm electis pullulantibus pater meus, hu-
ius vitis agricola, facturus eſt. Nam omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum:
& omnem qui fert fructum, purgabit vt fructum plus afferat. Ecce Iudam filium perditionis
palmitem inutilem, imo & damnoſum vermem, radici huius vitis imminentem, videtis qualiter
amputauit, traditum Satanæ, vt continuo deportetur in ignem gehennę. Vos palmites reſiduos, Ioan.13.
qui hactenus fructum fertis aliquantulum, euangelizantes & curantes vbiq;, veruntamen in vna Luc.9.
tantum Iudæorum gente: vos inquam qui fructum plus afferatis, ecce purgat agricola partici-
patione paſsionis & mortis meæ, vt compluti ſanguine meo ſuauem excipiatis auſtrum, id eſt,
ſpiritum ſanctum, quem dat vobis in remiſsionem peccatorum. Hoc eſt quod ſequitur. [Iam vos
mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.] Sermo quippe quem nunc erat locu-
tus, ſermo paſsionis & reſurrectionis eius eſt, videlicet dum diceret: Vado parare vobis lo-
cum, & ſi abiero & parauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ego
ſum, & vos ſitis, & cæte. Itemque nunc nouiſsimè dixerat: Pacem relinquo vobis, pacem meam
do vobis: quia videlicet pax vel reconciliatio, qua Deo ſumus reconciliati, peccatorum remiſ-
ſio eſt. Hic autem ſermo admixtus fidei mundat vos æque vt illos ab omnibus peccatis, quia
profecto ſermonis fides præcedens effectiua cauſa eſt, vt ſanguis filij Dei lauet nos à peccatis
noſtris. Vnde Pſalmiſta & ipſe lauandus in ſanguine Chriſti: Aſperges me (inquit) hyſopo & Pſal.50.
mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Per hyſopum quippe, quo palmitibus tu-
mor deponitur, fides intelligitur ſermonis huius, qua corda purificantur, quo cum primo aſper-
ſeris me (inquit) tunc demum lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Igitur propter ſermo-
nem (inquit) quem locutus ſum vobis, iam vos mundi eſtis, quia videlicet propter ſermonem
mortis, quam prænunciaui vobis, qua tranſeo ex hoc mundo ad patrem, & iam in mundo non
ſum, iam vos mundi eſtis. [Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fru-
ctum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me manſeritis.] O quam terribilem cun-
ctis præſumptoribus humanæ poteſtatis inopiam, quam veram corporis eccleſiæ caput eius
Chriſtus dominus, commendat & defendit vnitatem: Manete (inquit) in me, & ego in vobis.
Quid enim? Videntur ſibi nimij aſſertores liberi arbitrij, non indigere auxiliantis & miſeran-
tis gratiæ Dei, tanquam volentes & currentes, ſua velocitate vitæ ſempiternæ fructum compre-
hendere poſsint. Sed dicit: Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in
vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis. Ergo præſumptores, & ſuperbi palmites mali, horrida Contra
manu agricolæ iure tollendi eſtis: niſi omnem pulchritudinem omnemq; fructuum venuſtatem Pelagia-
non ex vobis, ſed ex vitis intima radice procedere confeſsi fueritis. Itemque & vos ò ſchiſmati- nos.
ci, ab eccleſiæ corpore vos præcidentes, & proprijs adinuentionum veſtrarum ſarculis præ-
ciſi, nolite putare, quod vitalem fructum ferre poſsitis. Quis enim vitis & palmitum eius neſciat
vnitatem? Quamdiu palmites in vite manent, tamdiu aſcendentem per venas intimas ge-
nuinum radicis eius humorem bibunt, & viuunt, florentq;, & flores fructum parturiunt. At vero

Y iij ſi de vite

ſi de vite palmes exciſus fuerit, iam boni ſucci eius particeps eſſe non poteſt, ideoq; ſpeciem quidem palmitis habet, ſed nec viuit, nec vſum habet alium, niſi vt in ignem mittatur & ardeat. Hęc ergo ipſius domini & diſcipulorum eius idonea ſimilitudo data eſt. Quamdiu enim per vnitatē fidei magiſtro concordant veritatis, mandatum dilectionis ſeruantes, idipſum ſentiendo omnes
2. Cor. 13 in Chriſto manent, & ſinguli de ſpiritu eius viuentes, internæ veritatis gratiam habent, viuitq; in
Matt. . ſalutem cōmunicantium illis, quodcunq; celebrant ſacramētum in eccleſia Chriſti. Chriſtus nāq; in eis loquitur, & quicquid ab eis fit, à Deo factum, & ſpiritu eius confirmatum eſſe recte creditur.

At vero vbi diſſentientes, ſeq; per hęreſes & ſchiſmata ab vnitate fidei diuidētes, à Chriſto prę-cidunt, mortuum eſt eorum omne verbum, & ſacramentum, & quicquid agere videntur infectū,
2. Tim. 3. quicquid ſacrificare putant, pollutum eſt. De qualibus apoſtolus dicit: Habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Verbi gratia, baptiſmū aquæ viſibiliter conferre poſſunt, ſed eum in quo tota cōſiſtit virtus baptiſmi, ſpiritum ſanctum conferre nequeunt. Eis tamen, q ab illis baptizantur, ſi reuertātur ad eccleſiā catholicam, non repetitur lauacrū carnis, ſi tātum baptizati ſint in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, q̄d multi hęretici & hęreſiarchę fecerūt, & alio nihilominus erroris ferramēto pręciſi ſunt. Nō inq; eis repetitur baptiſmus aquę viſibilis, ſed tantū per catholicę fidei profeſsionē, perq; ſanctæ eccleſiæ reconciliationē, veræ viti. i. Chriſto inſeruntur, & ita ſanctū accipientes dilectionis ſpiritum vireſcunt, & fructū ſalutarē facere poſſunt.

Igitur à vite & manentibus palmitibus ſumpta ſimilitudine, ſuī diſcipulorumq; ſecū manentium in vno dilectionis ſpiritu: Manete, inquit, in me, & ego in vobis, videlicet ſicut palmites manēt in vite, vt maneat pinguedo vitis in palmitibus. Nō enī q̄a genuinus humor vitis in palmites ſe diffudit, idcirco palmites in vite manent, ſed quia palmites manēt in vite, idcirco vitis illos participes efficiat pinguedinis ſuę. Ita nimirum non quia ſpiritus dilectionis de vera vite Chriſto in cūctos palmites ſuos diffunditur, & vniuerſam eccleſiam toto orbe plantatā, gratię ſempiternæ fructuoſis onuſtat chariſmatibus: non inq; idcirco ſinguli palmites in eadem vite manemus, alioquin nunq̄ aliquis præcideretur, quia nunq; deeſt huic viti pinguedo ſancti ſpiritus, ſed q̄a ſinguli per vnius veræ & catholicæ fidei confeſsionē in Chriſto manemus, idcirco ſpiritus eius oēs participes ſumus, & viuit omne ſacramentum, quodcunq; nos, imo ipſe per noſtrum miniſterium operatur. Recte ergo non ait, maneam ego in vobis, & vos in me: ſed prius manete inquit in me, deinde, & ego in vobis, & vt plenius notum faciat, quàm verè neceſſarium ſit nobis manere in illo, vt maneat ipſe in nobis: ſicut palmes inquit, non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me manſeritis. Eant igitur, & fructū ferre geſtiant plantaria mortis, & ſurculi æternis ignibus deputati, Cherintus videlicet & Arrius, cæterique ficti, quos ſpi-
Sap. 1. ritus diſciplinæ ſanctus effugit. Nam quicquid apud eos agitur, quodcunq; quaſi ſacrū vel ſacramentū celebratur, tam vero verbo vitæ & ſpiritu veritatis caret, q̄ verè palmes, niſi manſerit in vite, fructū ferre non poteſt, quàm verè manus abſciſſa à corpore, viuere vel operari nō valet. Sequitur. [Ego ſum vitis, vos autem palmites.] Idcirco repetiuit, quod iam ante dixerat: Ego ſum vitis, vt manifeſtius exprimeret, quod nondū fecerat, quos vellet intelligi palmites. Nā ſupra dixit: Ego ſum vitis, pater meus agricola eſt, nunc autē, Ego ſum inquit vitis, vos palmites. Et adiecit. [Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere.] Propterea dixi inquit, manete in me, & ego in vobis, quia qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Idcirco inquam dixi: manete in me, quia ſine me nihil poteſtis facere. Parum eſt autem, eum palmitem qui non manet in vite, nihil poſſe facere. Sed quid? [Si quis in me non manſerit, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.] Non ſolum nihil facit palmes exciſus, ſed & de illo nihil fit, Verbi gratia, non vaſculum aut paxillus, vel cuiuſlibet artis, aut operis inſtrumentum, nec omnino quicquam eſt propter quod il-
Ezec. 15. lum ſumere libeat artificem lignarium. Vnde ad prophetam Ezechielem dominus dicit: Fili hominis, quid fiet ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſyluarum? Nunq̄d
Locus tolletur de ea lignum vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, vt dependeat in eo quod-
Pauli de cunq; vas? Ecce igni datum eſt in eſcam. Huic ſententiæ propheticæ conſentit Apoſtolus, non
hæreti- vt exiſtimauit Nouatus, pœnitentiæ remedium lapſis denegans, ſed difficultatem renouationis
cis lap- eorum, qui alia ſapientes, de hac vite præciſi, & hæreſiarchæ facti ſunt, terribiliter pronuncians:
ſis, male Impoſsibile eſt enim (inquit) eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cœleſte, &
intelle- participes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtauerunt etiam nihilominus bonum Dei verbum, virtu-
ctus à teſque ſeculi venturi, & prolapſi ſunt, renouari rurſus ad pœnitentiam, rurſus crucifigentes ſibi-
Nouato metipſis filium Dei, & oſtentui habentes. Quam enim hic aliam deſperationem pœnitentiæ do-
Hebr. 6.
Tit. 3. cet Apoſtolus, niſi ipſam de qua ad Titum ſcribens: Hæreticum (inquit) hominem poſt vnam & ſecundam commonitionem deuita, ſciens, quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cū ſit proprio iudicio condemnatus. Igitur de illo, qui ſe ab vnitate veræ vitis, id eſt, Chriſti præcidit, hæreticus vel hæreſiarches factus, vno ore pariique ſenſu conſonant Chriſtus, propheta, & Apoſtolus. Chriſtus enim, ſi quis in me non manſerit inquit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet

ſcet. Et colligent eum,& in ignem mittent,& ardet. Propheta autem: Nunquid (ait) tolletur Eze. 15.
de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus? Ecce igni datũ eſt in eſcã. Deniq; de
illo qui nunq; vitis.i. Chriſtianæ fidei profeſſus eſt ſpeciẽ ſiue decórem,idem quod de agreſti li-
gno ſperari poteſt. ſ. quód aliquod vas fieri, aut paxillus poſsit fabricari vtilis domui Dei.
De illo veró, qui inſertus eidem veræ viti bonum radicis eius ſuccũ guſtauit, & particeps (ſicut Hebr. 6.
iam dictus Apoſtolus ait) factus eſt ſpiritus ſancti, guſtando bonum Dei verbum, virtuteſq; ſe-
culi venturi, de illo (inquam) cum præciſus vel prolapſus eſt. Hoc ſolum reſtare putandum eſt,
vt colligatur,& in ignem mittatur,& ardeat,quia videlicet iuxta alium euangelij locũ,tale eius
peccatum eſt, quod non remittatur,neque in hoc ſeculo,neq; in futuro.Hæc de palmite illo,qui
præciſus & proprio iudicio condemnatus eſt dicta ſint. Quid econtra, de illo vel de illis pal- Ephe. 1.
mitibus qui in vite manent? Ait: [Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quod-
cũque volueritis petetis, & fiet vobis.] Pauloante dixi: Manete in me,& ego in vobis, nunc par-
ua literæ cõmutatione,non enim ait, ſi manſeritis in me,& ego in vobis, ſed ſi manſeritis in me,
& verba mea in vobis manſerint,ita dicendo aperuit, quomodo in ſuis maneat ipſe diſcipulis.
Nam cũ Chriſtus verbum Dei,& caro noſtra ſit, ſi verba.i. fides verbi incarnati, in nobis mãſe-
rint, profecto ipſe Chriſtus manet in nobis, ſicut Apoſtolus teſtatur habitare Chriſtum per fidẽ
in cordibus noſtris. Ergo quod dixerat: Manete in me, & ego in vobis, hoc repetiuit, dicen-
do: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, vt huius vnitatis, mutuæque in in-
uicem manſionis præmium ſubnecteret,dicendo: quodcunq; volueritis, petetis, & fiet vobis.

Qua promiſsione quod ſcrupulum vobis moueat, recogitantibus vel ſcientibus multa pe-
tere fideles Chriſti, quæ tamẽ non fiant eis, memoriter tenendũ eſt eũ dixiſſe: Ego ſum vitis,vos
palmites,& idcirco ſecundũ multitudinem vitis & palmitum eius, hoc vt cætera quæ iam dixit
eſſe accipiendũ.Quid enim? Nunquid vitis palmitibus ſuis aliquid ſuũ denegat vel ſubtrahit?
Nonne omnẽ gratiã ſui viroris,omnẽ virtutẽ ſuæ radicis in eos trãſfundit,& per ſingulos diſpar-
tit,totumque ex illis fructum ſuum dependere facit? Quæ autem gratia, quæ virtus eſt in radice
vitis huius.ſ.Chriſti filij Dei,niſi omnis plenitudo ſeptiformis ſpiritus ſancti? Ergo ſicut palmites
à vite nihil aliud, niſi quod habet vitis in ſe, expectare vel accipere poteſt,ſic iſti palmites ratio-
nales,à vera vite,quę Chriſtus eſt,nihil niſi quod habet ipſa vitis,vel petere debent,vel accipere
poteſt.Igitur ſi mãſeritis(inquit)in me, & verba mea in vobis mãſerint, quodcũq; volueritis, pe-
tetis,& fiet vobis. i. non in auro & argento,ſed in omni verbo,& in omni ſcientia diuites eritis,&
nõ cõcupiſcentias carnis,ſed omne donũ ſpiritus ſancti, quia omne datũ perfectũ,quód deſurſum Iaco. 1.
eſt, deſcendens à patre luminum,petentes,ex me accipietis.ſ.diuini timoris gemmulas, pietatis
pampinos,ſcientiæ flores,fortitudinis botros,maturas conſilij vuas,intellectus torcularia,ſapiẽ-
tiæ apothecas. Talium quicquid petieritis,quia ad me veram vitem pertinẽt,quia gratiæ & ve-
ritatis diuitiæ ſunt, fiet vobis,ita vt fructus gratiarũ omniũ, tanq; botros de magnis palmitibus
dependentes,totus miretur orbis. Quicquid his ſeptẽ ſancti ſpiritus donis abundantius eſt, fru-
ctuoſum non eſt, & ad vinum ſalutis non pertinet,ſed à natura vitis alienum eſt, & idcirco ma-
nentibus in vite palmitibus cupiendum aut petendum nõ eſt, neq; illis fieri debet. Vnde aũt tã
prona indulgentia,vt quodcunque volueritis,petatis, ó palmites boni, & fiat vobis? Sequitur
[In hoc clarificatus eſt pater meus,vt fructũ plurimũ afferatis, & efficiamini mei diſcipuli.] Inde
(inquit) tanta patris largitas,ad faciendũ vobis quodcunq; petieritis, quia videlicet hoc ad lau-
dem & gloriam nominis eius proficit,ſi vos tanq; palmites boni fructum plurimum afferatis.

Et ad hoc ipſum efficiamini mei diſcipuli.ſ. imitando me dominum, & magiſtrum veſtrum,
qui cum innocens ſim, ita vt nihil in me habeat princeps huius mundi (vt ſupra dixi) tamen
morior ſicut pater mandatum dedit mihi, vt quia vera ſum vitis, moriendo fructificem mun- Pſal. 103
do vinum optimum, quo in æternũ lætificetur cor hominis.Hoc(inquam) ad gloriã & laudẽ pa-
tris proficit, vt & vos eodem modo fructum plurimum afferatis.Eſt autem ipſe voluntarius &
exaudibilis in omni re, quæcunq; petitur ad gloriam nominis ſui. Quomodo ergo non facit vo-
bis quodcunque petieritis,hoc intẽdentibus,vt ad clarificandum eum fructum plurimum affe-
ratis. Plane faciet ita affatim, vt nullum gratiæ vobis deſit inſtrumentum, ad fructificandam
ſalutem mundi,ad dilatandam gloriam Dei,ad teſtificandam gratiã & veritatem filij Dei. Vn-
de hoc? [Ait: Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos.] Ac ſi dicat: ſicut per multam dilectio-
nem pater me miſit,meq; veram vitem in hoc mundo plantauit,ſic & ego per eandem dilectio- Rom. 8.
nem mitto,& expando per mundum vos palmites meos,vt fructum plurimum afferatis. Cuius Philip. 2
nanq; dilectionis eſt, quod pater filio mandatũ dedit,venire ad agones paſsionis,eundẽq; obediẽ- Mat. vl. Mar. vl.
tẽ vſq; ad mortẽ,mortẽ aũt crucis,exaltauit & donauit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomẽ,vt Luc. 23.
in noĩe Ieſu omne genu flectatur,cæleſtiũ,terreſtriũ & infernorũ,eiuſdẽ dilectionis eſt,quod idẽ fi-
lius diſcipulos ſuos in mũdũ vniuerſum pdicare mittit euãgeliũ oĩ creaturæ. Vñ ſint ante reges
& præſides trahẽdi,& morte afficiendi,vt eiuſdẽ ſpũs dulcedine,q̃ plena eſt vitis,cõſortes quoque
palmites viuificati,fructũ faciãt ęternę ſalutis.Ergo ſicut dilexit me pater(inqt)& ego dilexi vos

Gala. 5. [Manete in dilectione mea] Manete.i.perſeuerate.ſ.diligendo inuicem,habendo vnũ ſpiritũ,& vnã fidẽ quæ operatur per dilectionẽ. Dixi enim vobis,quia pater meus agricola, omnẽ palmitẽ in me non ferentẽ fructum,tollet eũ. Ne ergo tollat vos hic agricola,ferendo fructum,id eſt,diligendo inuicẽ,manere in dilectione mea, contendite non excidi à me vite vera. Quid enim? Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea,ſicut & ego patris mei præcepta ſeruaui,& maneo in eius dilectione.] Præcepta mea quæ licet multa ſunt,in hoc verbo inſtaurantur:
Rom. 13 Diliges proximum tuum ſicut teipſum,præcepta(inquam) mea ſi ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea. Forte dicat quis: Cum ipſa dilectio præceptũ ſit,quõ nũc dictũ eſt: Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea. Diuiſionẽ nãq; omnis iuſtitiæ feciſſe videtur, vt totius pars,altera dilectio Dei,altera pars præcepta ſint. Ad hæc inquam: Reuera iuſtitia quiddam
Matt. 22 totum eſt,partes autem eius duæ ſunt, altera videlicet dilectio Dei, altera dilectio proximi. In his duobus mandatis ita vniuerſa lex pendet & prophetæ,vt vita actiua tota in dilectione proximi,vita contemplatiua in dilectione pendeat Dei. Dilectio nãq; Dei contẽplationi magis inhęret, dilectio proximi exterioris vitæ actibus incumbit. Deus enim Moſi in monte duas tabulas
Eze. 34. dedit, in quibus duabus tabulis lapideis conſcripta erant decem præcepta legis,tria in vna tabula,ad Deũ pertinentia.ſc. non habere deos alienos, non facere idolũ, neq; vllam ſimilitudinem,
Exo. 20. non ſumere nomẽ domini in vanũ: ſeptẽ vero in altera tabula,pertinẽtia ad proximũ, quorũ primum eſt: Honora patrẽ tuum & matrem tuam,ſecundũ: non occides,tertium: non mœchaberis, quartum: non furtum facies,quintum: non falſum teſtimonium dices,ſextum: nõ cõcupiſces vxorem proximi,ſeptimum: nõ concupiſces rẽ proximi tui. Ita ad primũ præceptũ, quod eſt dilectio Dei, tria pertinent,quæ & dñs in euangelio ſic expreſsit,dicendo: Diliges dominum Deũ tuũ, ex
Matt. 22 toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mente tua: ad alterũ vero præceptũ.i. ad dilectionẽ proximi,ſeptẽ reſpiciũt perdocentia quõ viuatur inter homines. Igitur ſi pręcepta mea ſeruaueritis inquit.i.quæ ad dilectionem proximi pertinent,vitãq; actiuã perficiant, & ita dilexeritis inuicem,manebitis in dilectione mea.ſ.in dilectione Dei,quæ vitã contemplatiuã perficit,ad quã ſic non peruenitur,niſi per actiuã vitã,ſicut ad dilectionem Dei nõ aſcenditur, niſi per dilectionẽ proximi. Itaq; ſi præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea. Operepretiũ eſt, vt in cæteris, ita & in hoc dicto iuſtiſsimã perpendere authoritatem docentis, quia ſtatim ſubiunxit: Sicut & ego patris mei præcepta ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Dignum quippe & æquum eſt,vt cuius magiſtri opera iure laudantur,eiuſdẽ dicta quoq; ſuſcipiantur: ſicut ecõtrario,cuius vita deſpicitur,reſtat vt eius etiam prædicatio contemnatur. Quàm verò laudabiliter

Vita actiua & cõtẽplatiua in dilectione

Phil. 2. præcepta patris præceptor iſte primus ſeruauerit, iamdudum totus orbis canit,cũ Apoſtolo dicente: Humiliauit ſemetipſum,factus pro nobis obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. De qua obedientia ſua,paulo ſuperius,cum dixiſſet ipſe: Venit enim princeps huius mundi, & in me non habet quicquã,ſtatim ſubiungens: Sed vt cognoſcat(inquit)mundus, quia ego diligo patrem,& ſicut mandatum dedit mihi pater,ſic facio. Igitur æquum eſt, & vt hunc magiſtrũ decet,vt pręcipiat,quia videlicet dignitas vel authoritas præceptionis in aperto eſt,dũ facit ipſe prior quod iubeat. Dicat itaq;: Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea, ſicut & ego patris mei præcepta ſeruaui,& maneo in eius dilectione. Notandũ vero, quod cũ dicat, ſicut non æqualitas dilectionis vel obedientiæ præcipitur,quã aſſequi cunctis impoſsibile eſt hominibus,ſed ſimilitudo quantulacũq; vel imitatio requiritur. Quõ enim in obſeruatione præceptorũ patris,illis poteſt ęquari,qui peccatũ nõ fecit,nec inuẽtus eſt dolus in ore eius. Quõ imitator

Ioan. 14.

1. Pet. 2. emetiri valeat quãtitatẽ dilectionis eius,cui dicitur in pſalmo: Dilexiſti iuſtitiã & odiſti iniquitatẽ,propterea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis? Sic nẽpe dictũ eſt præ conſortibus tuis,vt intelligas nullum,obedientiã vel dilectionẽ filij Dei aſſequi poſſe æqualiter, qui ſingulariter & patrem dilexit atq; dilectus eſt,& nos proximos ſuos prior dilexit, imo pro magna dilectione proximus nobis factus eſt. Sequitur: [Hæc locutus ſum vobis,vt gaudium meum in vobis ſit,& gaudiũ veſtrũ impleatur,] Vobis (inquit) de abſceſſu meo non gaudentibus, ſed lugentibus,& flentibus hæc locutus ſum,dicens: Si diligeretis me,gauderetis vtique,quia ad patrem vado,quia pater maior me eſt, &c. vt quemadmodũ dulcedo vitis in palmitibus eſt, ita & gaudium meum in vobis ſit. Quod eſt enim gaudium in præſenti tribulatione,& triſtitia animæ veſtræ,in hoc agonis mei ſanguineo ſudore: quod (inquam) gaudium meũ niſi ſpiritus ſanctus? Per ſpiritũ nãq; ſanctũ meipſum offero hoſtiã immaculatã Deo patri, vt ſanguis meus emũdet vos ab operibus mortuis,ad ſeruiendũ Deo viuenti. Et in hac oblatione inenarrabiliter gaudeo,vt meritò de hoc gaudio meo dictum ſit: Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate,quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis eius,& in die lætitiæ cordis eius. Vt ergo hoc gaudium meum in vobis ſit, vt mihi & congaudendo compati,& compatiendo congaudere ſciatis. Idcirco hæc locutus ſum vobis,tanquam vitis ſucci mei lætitiam geſtiens effundere palmitibus meis, & vt gaudium veſtrum non fruſtra deceptũ ſit,ſed impleatur in apothecis æternæ iocunditatis, riſum mundi huius deputabitis errorem, & gaudio eius diſcetis

Pſal. 44

1. Ioan. 4

Gaudiũ veſtrũ in tribulatione eſt ſpiritus ſanctus.

Luc. 22.

Hebr. 5.

Cant. 3.

cetis quid fruſtra deciperis? Vos autem ſine errore ridebitis, & gaudium veſtrum non decipie- Eccle. 2.
tur,neque enim tolletur à vobis. Sed quænam ſunt præcepta,de quibus dixi vobis: Si præcepta
mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea? Ecce dico vobis:[Hoc eſt præceptum meum,vt
diligatis inuicem,ſicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet,vt animam ſuam po- Cant.2.
nat quis pro amicis ſuis.] In canticis canticorum ſponſa dicit: Introduxit me rex in cellam vi-
nariam,ordinauit in me charitatem. Quando putas rex iſte ſponſam ſuam in cellam vinariam Eſa.63.
introduxit,niſi quando moriendo torcular calcans,ſcripturas impleuit, & reſurgendo vt eaſdē
ſcripturas intelligeret,ſenſum eius aperuit? Ecce idem cum dixiſſet: Ego ſum vitis,& pater meus
agricola eſt. Itemque: Ego ſum vitis, vos palmites, miro modo vinum ſuum bibere volenti-
bus, charitatem ordinauit. Sunt nanque duo præcepta charitatis, videlicet amor Dei, & amor
proximi. Sed vt ſuperius iam dictum eſt,ad amorem Dei non peruenitur, niſi per amorem pro-
ximi. Dixit ergo paulo ſupra: Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea,ſicut &
ego patris mei præcepta ſeruaui,& maneo in eius dilectione. Et quaſi quæreres quę ſunt illa prę-
cepta,quorum obſeruatio nos efficit manentes in ſua, vel patris dilectione, ecce ſubſecutus ait:
Hoc eſt præceptum meum,vt diligatis inuicem. Dilectio namque in inuicem,amor proximi eſt,
per quem peruenitur ad amorem Dei,& talis eſt ordo charitatis,vt diligere non poſsis Deum,
niſi diligas proximum. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non videt 1. Ioan.3
quomodo poteſt diligere? Ergo præceptum meum (inquit) de quo dicebam vobis: Si præcepta
mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, præceptum (inquam) meum,hoc eſt, vt diligatis Oīa prę
inuicem. Quare autem illic pluraliter præcepta mea,hic verò ſingulariter, hoc eſt, inquit, cepta
præceptum meum. Videlicet,quia omne mandatum de ſola dilectione eſt,& omnia vnum prę- vnū præ
ceptum ſunt. Multa per diuerſitatem operis, vnum in radice dilectionis. Nam non adultera- ceptum
bis, non furtum facies, non occides, non falſum teſtimonium dices: Et ſi quod eſt aliud man- ſunt di-
datum (inquit Apoſtolus) in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. lectiōis.
Igitur ſapiens & bene diſertus præceptor, ſuaui & rite diſpoſito ordine docendi, poſtquam ita Rom. 13
propoſuit: Si præcepta mea ſeruaueritis,&c. nunc addit quod iure aſſumas, & dicit: Hoc eſt
præceptum meum, vt diligatis inuicem,ſicut dilexi vos. Quod deinceps rationabiliter ediſſe-
rit, tandemque more concludentis illaturus eſt,dicens: Hoc mando vobis, vt diligatis inuicem.

Primum,dilectionem ipſam,quam præcipit,breuiter & copioſe, vt oportet, ipſe diffinit, di-
cendo: ſicut dilexi vos. Nomen quippe dilectionis æquiuocum eſt. Eſt enim quædam dilectio
qua proximos diligimus iniuſsi. ſ.per affectionem cognationis & carnis. Quæ profecto dilectio,
quamuis in illa,ſancta nobis eloquia non contradicant, multū tamen ab hac dilectione differt,
quia videlicet aliud eſt,quod ſponte impēditur naturæ,aliud quod præceptis dominicis debetur
obedientiæ. Modum ergo diffiniens Deo placitæ,& merito coronandæ dilectionis, adiecit ſta-
tim: ſicut dilexi vos,& quaſi digito protinus ſuam oſtendens dilectionem,de qua dixerat: ſicut
dilexi vos,ait continuo: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis
pro amicis ſuis. Ergo palam faciebat,quomodo vel quantum diligeret nos,tanquam ſi aper- Maxi-
tius dixiſſet: Vſque ad mortem diligite inuicē, quia ego vſque ad mortem dilexi vos. O fidelem ma dile-
ſermonem,& omni acceptione dignum,quem vere multi reges & prophetæ vel iuſti voluerunt ctio
audire, & non audierunt. Quid enim ſcriptum eſt in Malachia? Dilexi vos dicit dominus. Et Chriſti
dixiſtis: In quo dilexiſti nos? Nonne frater erat Eſau Iacob, dicit dominus, & dilexi Iacob, erga nos
Eſau autem odio habui? Et poſui Seyr montē eius in ſolitudinem,& hæreditates eius in draco- 1. Tim.1.
nes deſerti. Ecce hic in euangelio ſuo, dilexi vos (inquit) idem dominus. Et tanquam iterum di- Luc.10.
ceretur ei: In quo dilexiſti nos? nonne (inquit) ego pro vobis pono animam meam? Hoc enim Mala.1.
æquipollenter aſſeruit, imo & magnificentius atque affectuoſius expreſsit, dicendo: Maiorem
hac dilectionem nemo habet,vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Igitur hoc magnum
& mirabile eſt,cunctiſque inauditum ſeculis, quod magnitudo dilectionis filij Dei circa nos extē-
ta,vſque ad mortem pertingit,maxime,quia cum eſſet immortalis,illam in qua mori poſſet natu-
ram,propter nos aſſumpſit. Veruntamen nec illud prætereundum eſt, quod cum dicere po- Chriſtꝰ
tuiſſet pro inimicis ſuis,dicere maluit,pro amicis ſuis, videlicet vt ſuauitate locutionis,dulcedi- pro ini-
nem in auditoribus ſenſim infunderet eiuſdem,quam illis mandabat dilectionis. Verè enim di- micis a-
cere poterat pro inimicis ſuis teſtante Apoſtolo,qui ait: Commendat autem ſuam charitatem nimā pō
Deus in nobis,quoniam cum adhuc peccatores eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Mul- ſuit, vt
to magis igitur nunc iuſtificati in ſanguine eius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cum ini- eos ami
mici eſſemus,reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati nunc ſalui cos Deō
erimus in vita ipſius. Ergo non quia iam erant amici,ſed quia nunc eo patiente fiebant amici,di- faceret.
xit pro amicis ſuis. Nam quaſi obijceretur, cur eos dixiſſet amicos,qui cum homines eſſent, erāt Rom.5.
vtique filij iræ, ſicut & cæteri propter Adam, & reconciliatione indigebant, ſtatim intulit:
[Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis.] Si inquit vos (ſicut ſupra dixi) tanquā pal- Ephe.2.
mites in vite, ita in me manſeritis,& ego in vobis,& ita feceritis quæ præcipio vobis,iam vos ex
hoc

hoc amici mei eſtis, iam Deo reconciliati eſtis, iam Dei filij eſtis, & omnem ſeruilem conditionem exuperaſtis. Amplius autem ad hunc ſenſum valet quod ſequitur. [Iam non dico vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis.] Igitur cum propter manſuetudinem dicit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis: poterat propter veritatem & iuſtitiam dicere: pro inimicis ſuis. Non equidem nos amici eramus: Idcirco ille animam ſuam pro nobis poſuit, ſed quia pro nobis ille animam ſuam poſuit, idcirco nos facti amici Dei, id eſt, Deo ſumus reconciliati. Proinde cum dixiſſet: Vos amici mei eſtis, ne neſcirent homines, quod gratia, non meritis facti ſint amici, ait: Iam non dico vos ſeruos. Quare? Quia ſeruus neſcit (inquit) quid faciat dominus eius. Notandum quia non dixerit: Quia ſerui mei neſciunt quid faciam ego, ſed ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Non enim parua diſtantia eſt, cum relatiuè dicitur ſeruus domini, & cum abſolute, vel abſq; relatione dicitur, ſeruus in ſcripturis. Magnum quippe tibi eſt, vocari ſeruum meum, ait dominus idem cum diceret: Seruus non manet in domo in æternum, non vtiq; dicit ſeruus meus. Ergo cum dicit: Iam non dico vos ſeruos, profecto idem eſt, ac ſi dixiſſet, iam non dico vos inimicos, quod maxime ex oppoſito comprobatur. Sequitur enim: Vos autem dixi amicos. Igitur cum & ſuperius dixerit: Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus maior domino ſuo, profecto quod nunc ait: Quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius, de illo ſeruo ſuo, qui non manet in domo in æternum, id eſt, de ſeruo peccati, qui non poteſt eſſe refuga Dei, plane iſte ſeruus neſcit quid faciat dominus eius, cuius ipſe, velit, nolit, dominio permanet ſubiugatus. Vos autem ſcitis, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Quid eſt, quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis? Nunquid cum homines ſitis, quamuis amici, omnia ſcire poteſtis, quæcunque ſcio ego vnigenitus filius Dei? Non vtiq; hoc putandum eſt. Nec enim dico, omnia quæcunq; ſciui, ſed quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Hæc ego à ſapientibus & prudentibus abſcondi, & reuelaui vobis, quia paruuli eſtis. Illis namque excæcatis & induratis (ſicut prædixit Eſaias) ne videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos, vobis ego aperio ſenſum, vt intelligatis ſcripturas, notumq; ſit vobis, quod ego audierim à patre meo mandatum ſic faciẽdi, ſcilicet quod ille poſuerit in me iniquitates omnium veſtrum, vt languores veſtros ferrem, & peccata veſtra portarem, & ego audiens, id eſt, obediens illi factus ſim propter vos vſque ad mortem, mortem autem crucis. Rectè igitur iam non dico vos ſeruos, quia cognouiſtis veritatem, & veritas liberabit vos. Proinde & hoc vobis dico: [Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat.] Non (inquit) idcirco vos dixi amicos, quod vos me elegeritis, ſicut reges gentium, & qui poteſtatem habent ſuper eos, à ſuis eligũtur amicis, quibus perinde debitores ſunt, quia cupitum non niſi per ipſos poterant obtinere imperium. Ego autem prior elegi vos, & in hoc eſt dilectio, non quaſi vos dilexeritis me, ſed quia ego prior dilexi, & elegi vos. Quomodo non palmites vitẽ conſtituunt, ſed vitis palmites emittit, & illud in eos diffundit, vnde fructum faciant: ſic vos non me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Hoc ſane quod nunc demum adiecit, & fructus veſter maneat, ſupradictam vitis & palmitis eius ſimilitudinem longe exuperat. Fructus enim vitis & palmitum inſenſibilium non manet, ſed cito tranſit, nec ob aliud in apothecam reconditur, niſi veteraſcat, & cum ſuauitate bibendo, breui, licet commodiore, vſu mortalium tranſeat: Fructus autem vitis huius, & palmitum rationalium, profecto manet glorioſus in vitam æternam. Vnde gratulabundus quidam palmes, magnus & opulentus ſcilicet Paulus apoſtolus ait manſuris fructibus ſuis. Quia gloria veſtra ſumus, ſicut & vos noſtra, in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Ergo ne parum eſſet quod ait: & fructum afferatis, recte adhuc addens: & fructus veſter maneat inquit: Amplius autem: [Et quodcunq; petieritis patrem in nomine meo det vobis.] Summus hic amicitiæ vſus eſt vobis amicis, quos iam non dico ſeruos, ſed amicos meos: ſummus (inquam) hic fructus vel vſus eſt, vt quodcunq; petieritis vos mei palmites, nunc interim dum extendimini pro torcularibus & maturis fructibus, torquemini plorantes & gementes, poſtulante pro vobis ſpiritu gemitibus inenarrabilibus, id eſt, faciente vos inenarrabiliter gemere in orationibus: quodcunq; (inquam) petieritis patrem in nomine meo, det vobis abundantius, quàm petitis, aut intelligitis, ſcilicet, quod oculus non vidit, & auris non audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus me, & manentibus in me palmitibus meis.

[Margin notes: De ſeruo duplex modus loquendi in ſcripturis. — Eſa. 45. — Ioan. 8. — Ioan. 13. — Matt. 11. — Iudæi ſerui, apoſtoli amici. — Eſa. 53. — Philip. 2 — Ioan. 8. — Luc. 22. — Fructus veſter maneat. — 2. Cor. 1 — Rom. 8. — 1. Cor. 2]

FINIS LIBRI VNDECIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. XII.

EOrum quæ hactenus de dilectione dicta ſunt, complexio vel concluſio tandem infertur, cum dicitur: [Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.] Quia ſi præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea. Hoc aūt eſt pręceptū meū, igitur hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Igitur hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Ecce ipſa literæ ſuperficies exigit, vt ſicut ſuperius iam dictū eſt, in vno præcepto dilectionis omnia ſimul diligens lector intelligat præcepta rectè viuendi. Nam & ſupra ſingulariter, hoc eſt, præceptum meū, & hic pluraliter de eodemque dilectionis præcepto dixit. Siquidem hic & illic ſubiunctum eſt, vt diligatis inuicem. Sequitur: [ſi mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit.] Præmiſſo dilectionis mandato, de quo plurimum diſſeruit, rectè nunc demum preſſuras prænunciat electis & dilectis ſuis, quas in mundo reprobo & odibili ſint habituri. Præpoſita namq; velut in fundamento dilectionis firmitas, pondus preſſurarum portat, ita vt euntes à conſpectu concilij gaudere poſsint, quòd digni habeantur pro nomine Ieſu cōtumeliam pati. Itaq; recte & ordinate poſt illa, quæ iam de dilectione dicta ſunt, nunc demum amicis meis, huic mundo exoſis, confidentiam atq; perſeuerantiā perſuadet in his, quæ ab iſto inimico ſuo. ſ. mundo ſunt paſſuri: Si (inquit) mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit. Mira conſolantis adhortatio. Quid enim valet dilectoribus Chriſti ſciētia hęc, vt recte pro magno dicatur eis, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit? Multū per oēm modū. Cōſolantur enim ſeſe ſerui fideles tanti domini glorioſa cōſcientia, verū habētes teſtimoniū, ipſum mundi odiū, quod nō de mūdo, ſed ex mundo ſint. Nā protinus ſubiungitur: [Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuū erat diligeret. Quia verò de mūdo nō eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.] Proinde & ſi velit mundus diligere, dilectio eius fugienda, & odiū eius amatoribus Chriſti appetendum eſt. Odium nāq; mundi, teſtimoniū reddit amicitiæ Dei. Vnde hic idem Iohannes in epiſtola ſua dicit: Si quis voluerit amicus eſſe huius mūdi, inimicus Dei conſtituitur. Duæ nāq; ſunt generationes, vna Dei, altera mūdi: ſiue duæ ciuitates, altera Dei, altera diaboli, quę ſimul exortæ ab initio procurrunt vſq; ad finē ſeculi, ſemper ſibiinuicē aduerſantes odio implacabili. Earum inimicitiæ primū in duobus fratribus Abel & Chain, manifeſtæ factæ ſunt, & ita pertinaciter ſibi aduerſantur, vt nullus eodem tempore vtriuſq; amicitiā gerere poſsit. Quoties Apoſtolus dicit Corinthijs: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ autem participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? aut quæ pars fideli cum infideli? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? &c. Igitur ſi odit vos mundus, inquit, hoc ſcitote, & hæc vobis ſcientia pro teſtimonio ſimul, & pro conſolatione ſit, quia de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo. Hoc (inquam) ſcientes conſolamini, quia mundo non ſemper vos odio habere vacabit, nec iſta odij licentia diu conſtans erit. Stabitis enim potius vos poſtmodum in magna conſtantia aduerſus eos, qui nos anguſtiauerunt. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, & gementes præ anguſtia ſpiritus, dicent intra ſe, pœnitentiam agentes: Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati æſtimabamus vitam ipſorum inſaniam, & finem illorum ſine honore, quomodo ergo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? Hæc ſcitote, ſimulque memoriter tenete, quia mundus me priorem vobis odio habuit. Quid hoc ad rem? Sequitur [Mementote ſermonis mei, quem ego dixi vobis: non eſt ſeruus maior domino ſuo.] Illa nanq; odij quod prior ego paſſus ſum, ſciētia, & iſta huius ſermonis mei memoria, veſtrā vos obliuioſam verberabitis impatientiam, & teneras propriæ voluntatis redarguetis delicias. Quid enim? Nunquid ſcientes vel reminiſcentes ea quæ dixi, in contumelijs & perſecutionibus quæ vobis accident, admirabimini? Nunquid de domino ſpinis coronato, purpuraq; irriſoria induto, vos ſerui mei gemmata diademate, purpuramque ſerio veſtiendam appetere audebitis? Nunquid talis eſt ordo legitimæ curiæ, vt rege colaphizato, conſputo, & exalapato, ſerui eius altis eorum in theatro ſellis inſideant, & eiſdem manibus, quæ dominū ſic afficiunt, ſibimet applaudi ſtudeant? Non ita eſt? Sed quid? [Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur: Si ſermonem meum ſeruauerint, & veſtrum ſeruabunt.] Profecto hæc inimicitiarum conſuetudo eſt. Qui enim dominū perſequūtur, quō ſeruos eius fidelitati ſtudentes, nō perſequātur? Palā aūt vobis eſt, quia ſermonē meū non ſeruauerunt, quia perſequuntur, & occidūt me. Scitote ergo, q̄a nec veſtrū ſermonē ſeruabunt, ſed perſequētur vos, lapidabūt, crucifigent, & occident vos, & expellent de ciuitatibus ſuis, & ita fugietis de ciuitate in ciuitatem, flentes & cōfitentes, quod peregrini ſitis & aduenæ ſuper terram, non habentes hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirentes,

veſtris

Per dilectionē oia ſuſtinuerunt fortiter Apoſtoli.

Acto. 5.

Quia amicus eſt Deo, inimicꝰ eſt mundo.

1.Ioan.3.

Gene. 4

2.Cor.6

Sapi.5.

Dño paſſo ſeruꝰ pati nō recuſet.

veſtris etiam parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis incogniti, à quibus ad mortem quoq;
Nomen Chriſti omnia aduerſa ſanctis leuia reddit. trademini, & ita propter me talem dominum veſtrum ſibi exoſum, omnibus odio eritis. [Sed
hæc omnia facient vobis propter nomen meū, quia neſciunt eū qui me miſit.] Ecce iterū quāta
eſt cōſolatio dicētis: Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, i. propter nominis mei
odiū. Magna plane & diligentibus ad formandā patientiam ſufficiens. Nam dilectorē Chri-
ſti angūt quidem hominū odia, fatigant opprobria, moleſtant maledicta, affligunt rerum dam-
na, vel etiam corporis tormēta, ſed hæc omnia temperat, & leuia reddit feſtiua præmiorū ſecu-
ritas. Glorioſa nanq; nominis Chriſti dignitas, propter quod hæc patiuntur, opprobria conde-
corat, maledicta ſanctificat, damna in lucra, tormēta in magnæ ſpei vertit delicias. Recte igitur
prænunciatis perſecutoribus, ſed hæc omnia (inquit) facient vobis propter nomen meū. Qua-
re autem tantum habent vel habebunt nominis mei odium, vt hæc omnia faciant propter no-
Thre. 4. men meum. Videlicet, quia neſciunt eum qui me miſit. Neſciunt inquam. i. ſcire nolunt. Nam
ne ignorantiam venialem, ſiue excuſabilem putes, audi quod ſequitur. [Si nō veniſſem, & locu-
tus fuiſſem eis, peccatum non haberent. Nunc aūt excuſationē non habent de peccato ſuo. Qui
me odit, & patrem meum odit.] Ne (inquam) iſtorum, de quibus ſermo eſt, quaſi ignorantiæ
ignoſcendum eſſe putes, veluti illorum, de quibus ſcriptum eſt: Paruuli petierunt panem, & nō
erat qui frangeret eis. Exponens ipſe quid dixerit: Neſciunt eum, qui me miſit, vniuerſali ſen-
tentia illos perculsit, dicens: Qui me odit, & patrem meum odit. Igitur illud neſcire, odiſſe eſt.

Et huius execrabilis, horrendi, atque diabolici odij peccatum, quo & patrem, & ipſum pa-
tris oderunt filium, ſic dixit: Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberēt. Quid
enim? Nunquid dixit, peccatū nullū haberēt? Non vtiq;, ſed peccatū vtiq; nō haberent, videlicet
vt ſubaudias peccatū odij: odij (inquam) quo & filium Dei, & patrem Deū oderunt. Hoc peccatū
Gala. 4. non haberēt (inquit) ſi nō veniſſem, & locutus fuiſſem eis. Quanti vero reatus eſt ex eo illorum
eſſe peccatum, quia veni, & locutus eſt eis, cuius aduentus tulit mundi peccatum. Cuius culpæ
Rom. 10 eſt, propter hoc odiſſe illum, quia pacem & amicitiam locutus eſt. Hoc imitātur peccatum,
quicunq; de bono peiores fiunt. Tale eſt hoc, ac ſi dicas: Niſi Abel placita Deo munera obtu-
Vera ſcientia charitas eſt. liſſet, Cain iratus non fuiſſet, neque vultus eius concidiſſet. Qualis eſt iſta excuſatio? Imo non
excuſatio, ſed vehemens peruerſitatis eſt accuſatio. Paulus apoſtolus illis propter humilian-
dam gentium conſcientiam, caute condolens cum dicit: Teſtimoniū illis perhibeo, quod æmu-
1. Cor. 8. lationē Dei habēt, ſed nō ſecundū ſcientiā, nullatenus putandus eſt eorum excuſare ignorantiam.

Quid enim intelligi voluit in eo quod cum dixiſſet: Aemulationem Dei habent, ſtatim ex-
cepit dicens: ſed nō ſecundū ſcientiā, niſi idē, ac ſi dixiſſet: verā ſcientiā non habent, quæ non in-
flat. i. Dei charitatem? Conſequitur ergo illos, iuxta eādem Apoſtoli ſententiā, Dei habere odiū.
Et ſic dixiſſe illum: æmulationē Dei habent, ſed nō ſecundū ſcientiam, ac ſi dixiſſet: ore quidem
ſiue labijs legem Dei defendunt, ſed in corde à charitate Dei, quæ vera ſcientia eſt, inanes ſunt.
Eſa. 24. Propheta quoq; conſonante, per quē dicit Deus: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorum
longe eſt à me. Igitur quod ait: Si nō veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatū nō haberent: nūc
autē excuſationem non habent de peccato ſuo, idem eſt, ac ſi dixiſſet: Si non locutus fuiſſem, ſi
non iuſtitiā annunciaſſem, & operibus eorū contrarius fuiſſem, inuidia vel odio conflagrati non
fuiſſent, quod omnē aufert peccati excuſationem. Nam vt intelligas quod de peccato dixerit,
ſtatim intulit: Qui me odit, & patrem meum odit. Hoc ergo illud eſt, quod per prophetā præ-
Eſa. 43. dictum eſt: Zelus apprehendit populū ineruditum, quia videlicet eius, cuius cultores eſſe vide-
bantur, veniente & loquente illis filio Dei, vtriſq; ipſorum diſſentiente, zelo malo exarſerunt.
Ioan. 8. Sed parum eſt quod ait, ſe veniſſe, & locutum fuiſſe. Loquela namq; eius (ſicut iam ſepe dictū eſt)
Deut. 17 ſic erat quaſi vnius hominis teſtimoniū, quod contemnentes Iudæi, dicebant: Tu de teipſo teſti-
19. monium perhibes, teſtimonium tuum nō eſt verum. Ergo ſicut & tunc dixerat: Et in lege veſtra
ſcriptum eſt, quia duorum hominū teſtimoniū verū eſt. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de
meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater, faciendo ſcilicet opera. Opera enim
(inquit) quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipſa teſtimonium perhibent de me, quia pater me
miſit: ita & nunc itidem duo recitat teſtimonia. Prætermiſſo namq; vno teſtimonio, dum dicit:
Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, &c. ſtatim addidit. [Si opera non feciſſem in eis, quæ ne-
mo alius fecit, peccatum non haberent: Nunc autem & viderunt, & oderunt, & me, & patrem
Deut. 18. meum.] Si parū (inquit) erat, quia locutus ſum, quanq; verum & ſanum ſermonem locutus ſim,
& ex veritate ſermonis lex iubeat illum agnoſci, quē Deus miſerit, ecce per aliud teſtimonium
iuſtæ addicuntur damnationi: Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, &c. Quid
enim? Nonne manifeſte præuaricatores legis ſunt, in qua ſcriptum eſt: Quia duorum hominum
teſtimonium verum eſt, cum odio habentes teſtimonia dictorum. ſ. & factorum, impleant ſcri-
Pſal. 93. pturam dicentem: Captabunt in animā iuſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt? Vbi
namq; iudicibus deeſt legis ſuffragium, dānatio cuiuſlibet hominis reputatur in homicidium.

Quomodo vero intelligendum eſt illud, quod cum dixiſſet: Si opera nō feciſſem in eis, ſtatim
addidit:

addidit,quæ nemo alius fecit. Quid inquam eſt,nemo alius, niſi nemo malus, videlicet qualis
ego ab illis ſum iudicatus? Alius quippe ab illo nemo eſt bonus, præſertim cum per bonos oẽs, Pſal.71.
quicunque talia operantur, non niſi ipſe operetur, qui facit mirabilia magna ſolus. Poteſt tamẽ
iſtud quoq;,ſicut & alia multa in hoc ſermone, licet præterito tempore dictum, de futuro re-
ctè intelligi, & ſic dixiſſe dominum, ſi opera non feciſſem in eis,quæ nemo alius fecit,ac ſi dixiſ-
ſet, ſi non reſurrexiſſem à mortuis,& aſcendiſſem in cœlum,quod vtique nemo alius fecit.Itaq;
ſi non veniſſem, inquit, & locutus fuiſſem,ſi opera non feciſſem, peccatum non haberent.Nunc
autem opera patris mei,opera cœleſtia feci, & viderunt, & videntes oderunt & me & patrem
meum,& inde cauteriatam habent conſcientiam, quia per odium magis quàm per ignorantiã 2. Ti. 4.
peccatum in me commiſerunt.[Sed vt impleatur ſermo,qui in lege eorum ſcriptus eſt,quia odio Pſal.108
habuerunt me gratis.] Et viderunt inquit & oderunt, vnde & excuſationem non habent de
peccato ſuo. Sed hoc ipſum lex eorum fore prædixerat, cuius videlicet ſermo legis, ſermo Dei Matt. 5.
eſt,& ſolui non poteſt,quin fiat,ſicut ſcriptum eſt,ſeruata in omnibus veritate ſermonis, quæ-
cunq; de me ſpiritus ſanctus prælocutus eſt. Igitur & vos æquanimiter impugnationes eorũ im-
meritas,& odia mecũ ferte gratuita. Notandum quod hoc loco dominus cũ poſſet de pſalmis Pſal.34.
(qui nihilominus perſonæ eius aſſcripti ſunt) ſimile commemorare exemplũ,verbi gratia,vt eſt Pſal. 37.
illud:ſurgentes teſtes iniqui,quæ ignorabam interrogabant me,retribuebant mihi mala pro bo-
nis, vel illud,qui retribuunt mala pro bonis,detrahebant mihi: maluit de hoc pſalmo, ſcilicet
cẽteſimooctauo ſumere,vbi ſcriptum eſt,locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus
odij circundederunt me & expugnauerunt me gratis. Quod cõmode ſumptũ ex eo cõprobatur,
quia ſimiliter in primo graduum cantico dicit quiſq; imitator eius, per multas tribulationes ad
æternã remunerationem aſcendere contendens.Cũ his qui oderunt pacem, eram pacificus, cum Pſal. 119
loquebar illis,impugnabant me gratis. Conſtat enim quia præſenti loco euangelij infor-
mat ſuos diſcipulos,vt per patientiã imitatores ſui fiant, dicendo, ſi mundus vos odit, ſcitote
quia me priorem vobis odio habuit,&c. Competenter igitur hunc ſcripturæ ſermonem cõme-
morauit quodammodo dicens, iuxta ſenſum quo & cætera ſuperius dixit. Si quiſq; veſtrũ quod Ibidem.
mundus odit,ſicut & me priorem vobis odio habuit,ſi inquam quiſque veſtrum labijs iniquis
& lingua doloſa obſeſſus plorat & dicit:Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui Pſal.118.
cum habitantibus Cedar,& cum his,qui oderunt pacem eram pacificus,cum loquebar illis,im-
pugnabant me gratis. Scitote,quia & ſuper me priorem,os peccatoris & os doloſi apertũ, & lo-
cuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circundederunt me,& expugnauerũt
me gratis. Sequitur:[Cum autem venerit paracletus,quem ego mittã vobis à patre,ſpiritũ ve-
ritatis,qui à patre procedit,ille teſtimoniũ perhibebit de me. Et vos teſtimoniũ perhibebitis,quia
ab initio mecum eſtis.]Ecce tres ſunt qui teſtimoniũ dant huic filio hominis, quod verè ſit filius
Dei,vltra quem numerum teſtium ſecundum legem non oportet,nec fas eſt exigi. Nam iuſtum Deut. 17
eſt & legitimum,vt in ore duorum & trium ſiet omne verbum. Dicebant autem aduerſarij eius
Iudæi, ſicut iam ſuperius commemoratum eſt: Tu de teipſo teſtimonium dicis, teſtimonium Ioan.8.
tuum non eſt verum.Econtra ille: Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimoni-
um perhibet de me qui miſit me pater. Hæc ſanè teſtimonia pauloante recapitulabat, dicẽdo,ſi
nõ veniſſem,& locutus fuiſſem eis,quod teſtimoniũ ipſius filij Dei de ſeipſo eſt:ac deinceps,ſi ope
ra non feciſſem in eis,quæ nemo alius fecit:quod eſt teſtimonium patris de filio. Pater enim,in- Ioan.14.
quit in me manens,ipſe facit opera. Ecce nunc tertius teſtis ſpiritus ſanctus, de quo ſic ait: Cum
autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, ſpiritum veritatis qui à patre pro-
cedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Igitur ſicut hic idem Iohannes in epiſtola ſua dicit: 1.Ioan.5
Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, pater & filius & ſpiritus ſanctus. Pater inq̃ faciens ope-
ra, verbum ipſum quod erat in principio Deus apud deum,perſonans de carne ſua dicendo,ego Ioan.8.
principium qui & loquor vobis,& his ſimilia:ſpiritus ſanctus, conſolaturus apoſtolos inter oẽs
mundi perſecutiones vel odia. Itaque glorietur fides,exultet ſpes, gratuletur charitas: quia vi-
delicet huic filio hominis, in quem credimus,in quo ſperamus,quem diligimus, non deſunt tri-
nitatis teſtimonia, ne vacet amplius procacitati Iudaicæ dicere, tu de teipſo teſtimonium per-
hibes, teſtimonium tuum non eſt verum. Nunc ipſa lectionis huius euangelicæ verba con-
ſulamus. Cum autem venerit,inquit, paracletus, quem ego mittam vobis à patre, ſpiritum ve-
ritatis, qui à patre procedit. Tribus diſtinctionibus hoc loco perſona vel maieſtas ſpi-
ritus ſancti deſcripta eſt,videlicet quia paracletus, quia ſpiritus veritatis eſt, qui à patre proce- Ioan.14.
dit: & interpoſitum eſt quem ego mittam vobis à patre. Vnde ſpiritus veritatis vel paracle-
tus, id eſt, conſolator appellatus ſit, iam ſuperius dictum, videlicet vbi ait: ſi diligitis me,
mandata mea ſeruate,& ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis,vt maneat vo-
biſcum in æternum,ſpiritum veritatis quem mundus non poteſt accipere. Reſtat deinceps il-
lud conſyderare, quod nunc additum eſt, qui à patre procedit. Itemque illud, quod ipſe filius
æqualis patri, gloriam commendans ſuæ maieſtatis, ſic interpoſuit dicens: quem ego mittam

vobis à patre. Igitur ipſo aſpirante primum illud conemur vtcunque eloqui quod dictum eſt, qui à patre procedit. Notandum in primis, quod de ſpiritu ſancto filius Dei loquens, præſenti tempore dixit, qui à patre procedit, cum de ſemetipſo longe ſuperius aduerſus Iudæos teſtificans, præterito tempore dixit, ego enim à Deo proceſsi & veni. Cum enim hæc diceret, iam vtique proceſſerat ipſe tanquam ſponſus de thalamo ſuo, ſcilicet factus homo viſibilis, qui inuiſibilis Deus erat. Hic autem paracletus ſpiritus ſanctus ad homines nondum proceſſerat. Nondum enim (inquit Euangeliſta) ſpiritus erat datus, quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. Hoc tunc agebatur vt procederet, præeunte digno apparatu magnæ pœnitentiæ, quam in ſe exceperat in vnigenito Dei natura carnis noſtræ, ſatisfaciens pro antiquo delicto præuaricationis Adæ, vt procederet, inquam, videlicet adueniens in remiſsionem peccatorum, quomodo nulli vnquam datus fuerat ante ſalutare paſsionis Chriſti ſacramentum. Ipſum ſanè proceſsionis verbum dignitatem perſonę eius exprimit, videlicet quia dominus eſt æqualis domino patri vel filio, qui & ipſe (vt iam dictum eſt) dominus proceſsit & venit. Proprietas autem vel differentia proceſsionis in eo eſt, quia filius quidem proceſsit & venit, videlicet ad condendam ſanctæ eccleſiæ domum, quam per ipſum condidit, qui vniuerſa creauit Deus: ſpiritus autem ſanctus tunc proceſsit, & vſque in finem ſeculi procedere non deſinit, ad dedicandam & illuſtrandam domum eandem, vt inhabitet in illa & inambulet Deus vnus pater & filius, & ipſe qui illam dedicat & conſecrat ſpiritus ſanctus. Amplius autem quando per verbum ſuum Deus pater omnia condidit, filius quidem ſemel proceſsit, quia ſemel & ſimul omnia condidit: ſpiritus autem ſanctus extunc vſque in æternum in ſubiectam rationalem creaturam procedere non deſinit, quia videlicet abſque proceſsione eius, inopia creaturæ ſubſiſtere nequit, quomodo abſque ſolis lumine luna non lucet, vt perhibent phyſici. Et quidem beata ſanctorum angelorum ſocietas, ſemper quaſi plena luna eſt, & nec deficit nec minuitur, ex quo peccantibus apoſtatis angelis, ipſi peccare nolentes, poſiti ſunt in aſpectu ſolis æterni. Vnde & relucent plena luce, ornatore cœlorum, id eſt, hoc eodem ſpiritu ſancto ſemper in eos procedente. Verum illa quæ in hoc ſeculo peregrinatur electorum hominum eccleſia, non ſemper in eodem ſtatu permanet, ſed nunc ſubleuata per contemplationem, donis eiuſdem ſpiritus plus fulget: nunc obſcura preſſuris vel ſeculi turbinibus, minus lucet, donec finiatur iſte mundi circuitus, & ipſa quaſi plena luna in conſpectu ſolis ſui quieta reſideat. Bene ergo cum de ſeipſo tempore præterito dixerit filius, ego enim à Deo proceſsi & veni: de ſpiritu ſancto præſenti inquit tempore, qui à patre procedit. Proinde filius ore catholicæ eccleſiæ, non procedens, ſed genitus: ſpiritus autem ſanctus, non genitus, ſed procedens rectè dicitur. Viſum eſt autem quibuſdam Græcorum hæreticis, quod hic ſpiritus ſanctus non à patre & filio, ſed à patre procedat ſolo: videlicet quia ſic quaſi cum determinatione filius dixit, ſpiritum veritatis, qui à patre procedit. Sed huic peruerſo ſenſui præſens veritas ex aduerſo reſiſtit: Cum enim dicit, qui à patre procedit, ſimul idem filius, qui & hoc eodem in loco dicit, quem ego mittam vobis, & alibi: Ego, inquit, mittam promiſſum patris mei in vos. Quid nanque eſt aliud paracletum mitti, quàm procedere ſpiritum veritatis? Ipſa vtique miſsio proceſsio eſt, niſi hoc tantum, quod in ſua ſubſtantia ſemper inuiſibiliter ſpiritus procedit: in aliena autem ſpecie ad tempus miſſus eſt, ſcilicet cum vel ſuper dominum in ſpecie columbæ, vel ſuper apoſtolos eius apparuit in igne. Alias autem cum veraciter dicat idem filius, non creditis quia ego in patre, & pater in me eſt: Quomodo ſpiritus qui à patre procedit, à filio quoque pariter non procedit: Nunquid localis eſt filius vel pater, vt cum de ſecreto fonte paterni pectoris ſpiritus ſanctus procedit, non procedat de vnigenito filio qui eſt in ſinu patris? Cum igitur & alibi dixerit, ego & pater vnum ſumus, nullatenus hic ſibi patrique diſpareat, communione proceſsionis ſpiritus ſancti, dicendo, quem ego mittam vobis, & qui à patre procedit, ſed longe aliud eſt, quod his verbis intelligendum ſuis fidelibus innuit. Vehementer enim hæc quoque ſententia repugnat hæreticis, quicunque in ſpiritum ſanctum blaſphemare auſi ſunt, dicendo quod creatura ſit. Quomodo enim ſi creatura eſt, à patre procedit? Nonne omnis creatura ex nihilo creata eſt, & earum nulla de ſubſtãtia Dei proceſsit? Quid enim de Deo aliud quam Deus procederet? Igitur diuinæ naturæ ſimul & maieſtatis teſtimonium eſt ſancto ſpiritui, quia filius, ſicut de ſeipſo teſtatus eſt, dicens, ego enim à Deo proceſsi: ſic & de illo teſtatur, qui à patre procedit. Et de his iſta ſufficiant. Nec enim loco præſenti propoſitum eſt, cuncta diſſerere, quæ aduerſus hæreticam prauitatem poterant dici de vera diuinitate ſpiritus ſancti.

Ioan. 8. Pſal. 18. Ioan. 7. Luc. 24. Ioan. 10. Ioan. 8.

Nunc ad ordinem redeamus. Ille (inquit) teſtimonium perhibebit de me, & vos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis. Perhibebit ſpiritus ſanctus, perhibebitis & vos. Quia enim ab initio mecum eſtis, poteſtis prædicare quod noſtis. Hoc ſicut dictum, ita & factum eſt, ad hoc ſicut veritas promiſit, ita & perfecit. Venit enim paracletus, miſſus eſt ſpiritus veritatis, proceſsit tunc viſibiliter, qui ſemper inuiſibiliter procedit: viſibiliter (inquam) tunc proceſsit, non tamen in ſua ſubſtantia, qua eſt inuiſibilis, ſed in linguis ap-

paruit

apparuit igneis, & in corde accendit, & in ore diſertos reddidit, & ita inſtructos teſtes Chriſti Pſal.18.
teſtis ipſe inuictus ſpiritus ſanctus ad publicum produxit. Tunc intonuerunt cœli enarran-
tes gloriam Dei, non exiſtentibus loquelis neq; ſermonibus, quorum non audirentur voces eo-
rum, enarrantium hanc filij Dei gloriam, & annuntiantium hæc opera manuum eius, quia in ſo-
le poſuit tabernaculum ſuum, tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo: & quia à ſummo cœ-
lo egreſsio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius. i. quia de ſummis cœlorũ, vt homo fie-
ret, verus Deus deſcendit, atq; decurſa via paſsionis, tanq; gygas exultans iterum ad ſummum
cœli occurrit. Quid igitur Iudæi facerent, qui dixerant: Teſtimonium tuũ non eſt verũ, quid inq;
dicerent captiui gentium, quando huic filio Dei tam glorioſo teſti acquieſcentes, ſuper ipſum
continuerunt reges os ſuum. Sequitur: [Hæc locutus ſum vobis, vt non ſcandalizemini.] Hoc CAP. XVI.
itidem eodem modo ſentiendum eſt, quo & illud ſuperius, vbi cum diſcipulos ſuos turbandos Ioan.13.
fore firmaſſet, dicendo Simoni Petro: Amen amen dico tibi, non cantabit gallus hac nocte,
donec ter me negabis, ſtatim intulit: Non turbetur cor veſtrum, id eſt, & ſi præ timore lingua
titubat, fides in corde veſtro non deficiat. Eodem inquam modo & hoc ſentiendum eſt, quod Mat.26.
cum dixerit eis: Omnes in me ſcandalum patiemini in iſta nocte, nunc dicit: Hæc locutus ſum Zach.13
vobis, vt non ſcandalizemini. Aliud namque fuit in illa nocte ſcandalizari, aliud eſt abſolute,
vel ſine vlla determinatione ſcandalizari. Scandalizati etenim ſunt in illa nocte, cum propter
noctis illius turbinem, percuſſo paſtore, metu diſperſæ ſunt oues: ſed non ſine vlla exceptione
ſcandalizati ſunt, quia compatientibus animis cum illo erant, à quo corporaliter diſperſi fugie-
bant, & nec ipſe Petrus, cum trepido ore negaret, corde in eũ credere deſinit, quẽ cõfeſſus fuerat
eſſe Chriſtum filium Dei. Non ergo fruſtra fuit, quod eos præmonuit atq; præmuniuit, dicẽdo:
Hæc locutus ſum vobis, vt nõ ſcandalizemini. Et adiecit. [Abſq; ſynagogis facient vos.] Hoc
factum eſſe Chriſti diſcipulis in Actibus Apoſtolorum pleniſsime legitur. Flagellati nãq; in ſy- Act.5.13.
nagogis etiam de ciuitatibus exturbabantur, adeo conuerſi ad gentes, ſynagogas alias, imo Ec-
cleſias nouas gloriæ Dei conſtituerunt, ad quas lege & teſtamento Dei tranſlato, ipſi qui illos Apo.3.
abſque ſynagoga fecerant, abſq; ſynagoga Dei fierent, & in ſynagoga ſatanæ excluſi remane-
rent. Sed parum eſt quod ait: Abſq; ſynagogis facient vos. Addidit ergo. [Sed venit hora, vt oĩs
qui interficit vos, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo, &c.] Et hæc quidem inquit, iam facere
cœperunt, iam abſq; ſynagogis fecerunt vos. Iamdudum enim conſpirauerunt, vt ſi quis me cõ-
fitetur eſſe Chriſtũ, extra ſynagogam facerent eum. Sed venit hora vt quod amplius eſt faciãt. i. Ioan.9.
vt interficiant vos, & tanta authoritate, tãta rationis aſsimilatione, vt omnis qui interficiat vos,
arbitretur. i. arbitrari videatur, obſequium ſe præſtare Deo. Nam reuera & ſi Saulus exiſtima- Act.9.
bat obſequium ſe præſtare Deo, alligando, & interficiendo Chriſti diſcipulos, non tamen hoc
itidem ſentiendum eſt de illis, de quibus paulo ante dixit: Nunc autem & viderunt, & oderunt
& me & patrem meum, ſcilicet de pontificibus & phariſæis, qui tulerant clauem ſcientiæ, & Luc.11.
nec ipſi introibant, nec alios intrare ſinebant, quippe primum ipſum dominum interficientes,
deinde diſcipulos eius, non verè arbitrabantur, ſed arbitrari videbantur obſequium ſe præ-
ſtare Deo. Alias autem, ſi iuxta proprietatem verbi attendas, quid ſit arbitrari, vnde & iudi-
ces rem quamlibet ſuo iudicio metientes dicuntur arbitrari, reuera inimici Chriſti, & patris ipſius
Dei interficiendo diſcipulos eius, arbitrabantur obſequium ſe præſtare Deo, id eſt, iudicabant,
quamuis contra conſcientiam ſuam, ſic placitum eſſe Deo, ſcilicet prætendendo quaſi neceſſa-
riam loci vel gentis cauſam, ſicut primo ipſi fecerunt aduerſus ipſum dominum dicentes: Si Ioan.11.
dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent noſtrum locum &
gentem. Nempe in hoc arbitrio pertinaciter permanentes, item pro loco vel gente ſe ſtare ſub-
dole arbitrati ſunt, quando ſtatuerunt contra Stephanum teſtes, qui dicerent ſe audiſſe eum di- Act.6.
centem, quia Ieſus Nazarenus deſtruet locum iſtum. Igitur venit hora, inquit, vt omnis qui
interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. Hora inquam, id eſt, breue tempus. Non
enim diu licuit illis interficere Chriſti diſcipulos, quaſi pro illo Dei templo, cuius æmulaban- Rom.10
tur quidem veterem cultum, ſed non ſecundum ſcientiam, id eſt, Dei charitatem, quam ve-
ram, id eſt, non inflantem conſtat eſſe ſcientiam. Siquidem ſubuerſum eſt poſtmodum, Pſal.79.
non à Chriſti diſcipulis, ſed à gentibus Romanis impleta prophetia, quæ de illa corrupta vi-
nea prædixit: Exterminauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Hora hæc
plane perſecutionis Iudaicæ, breue tempus extitit. Neque enim de Idololatris perſecutoribus
hoc dicendum fuit, quippe qui nõ hora, ſed longis multorum temporum perſecutionibus Apo-
ſtolos & martyres Chriſti interficiendo, non Deo, ſed dijs ſuis obſequium ſe præſtare arbi-
trabantur. Sequitur: [Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem, neque me.] Ac ſi dicat:
Idcirco vos non ſolum abſq; ſynagogis facient, ſed etiam interficient, qui oderunt & me & pa-
trem meum. Cum enim ſupra dixerit, nunc autem & viderunt, & oderunt me & patrem me-
um. Itemque: Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo, non vtique ignorantiam
excuſat, ſed odium cognoſcere nolentium condemnat, dicendo: Quia non nouerunt pa-

2.Theſ.1 trem neque me. Huiuſmodi contumacis ignorantiæ peruerſitatem Apoſtolus Theſſalonicen-
ſibus inſinuans, cum præmiſiſſet in flammam ignis, dantis vindictam his, qui nõ nouerunt Deũ,
ſtatim addidit: Et qui non obediunt Euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti, qui pœnas dabunt
in interitu à facie domini. Rectè igitur per hoc quod ait: Quia non nouerunt, contemptus
Dei ſignatur & odium. Et protinus ſubiungitur. [Sed hæc locutus ſum vobis, vt cum vene-
rit hora, reminiſcamini, quia ego dixi vobis.] Facient (inquit) ſed vos conſolamini. Nam id-
circo nunc ea prædico vobis, vt cum venerit hora, eorum reminiſcamini, quia ego dixi vo-
bis, & reminiſcentes illud quoque non obliuiſcamini, quod pollicitus ſum, quia in omnibus
Matt.10 preſſuris, nec capillus de capite veſtro peribit, & inimicis occidentibus corpora, in patientia
Luc.21. veſtra poſsidebitis animas veſtras. [Hæc autem ab initio non dixi, quia vobiſcum eram. At
nunc vado ad eum qui me miſit, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis. Sed quia hæc lo-
cutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum.] In hac euangelica lectione primum diligenter
illud perſpiciendum eſt, quid intendens dominus dixerit: Vado ad eum qui miſit me, & nemo
ex vobis interrogat me, quo vadis. Nam vere quidem cum hæc diceret, abiturus erat in cœ-
lum, tam manifeſta aſcenſione, vt non opus fuerit vlli Apoſtolorum interrogare eum, quo va-
Acto.1. dis: Videntibus illis quia eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Verum ſic eo va-
dente, non triſtitia, ſed gaudium impleuit cor eorum, ſicut manifeſtè Lucas teſtatur, quia & ipſi
Luc.24. adorantes reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno. De cuius inenarrabilis gaudij illo-
Pſal.46 rum magnitudine propheta longe prædixit: Aſcendit Deus in iubilatione, continuo ſubiungẽs:
Et dominus in voce tubæ, videlicet pro terrifica ſecundi aduentus eius prænuntiatione, quia di-
xerunt angeli illis intuentibus in cœlum: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœ-
lum. Itaque non triſtitia, ſed gaudium corda diſcipulorum impleuit, pro eo quod ipſis cernen-
tibus ſaluator in cœlum aſcendit. Ait aũt hic: Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia imple
uit cor veſtrũ. Et paulo poſt: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus
autem gaudebit. Vera ergo ratio poſtulat, de via vel tranſitu paſsionis eius hoc dictum intel-
Ioan.13. ligi, de quo & Euangeliſta ſuperius: Sciens (inquit) Ieſus quia venit hora, vt tranſeat ex hoc mũ-
do ad patrem. Præterea ſcire oportet, quia per paſsionem Chriſti hoc actum eſt, quod gratia
paracletus ſpiritus in nos effuſa eſt. Nam ſi Chriſtus non paſſus in cœlum aſcendiſſet, profectò
iſte ſpiritus gratiæ, qui per ſanguinem eius peccata remittit, datus non fuiſſet. Quod ipſe ſua cõ-
Ioan.12. firmat ſententia dicens: Amen amen dico vobis, niſi granum frumenti cadens in terram mor-
tuum fuerit, ipſum ſolum manet. Hoc igitur ſenſu præeunte, quid dicat audiamus: Hæc au-
tem ab initio non dixi, quia vobiſcum eram, & eſt ſenſus. Ea quæ de paracleto ſpiritu ſancto,
nunc vobis dico, idcirco ab initio, id eſt, ex quo me ſecuti eſtis, non dixi, quia vobiſcum eram,
Eſa.53. quia nondum propter peccata veſtra vulneratus, nondum propter iniquitates veſtras de ter-
ra viuentium abſciſſus vel contritus eram. Idcirco inquam de hoc paracleto, de hoc ſpiritu ad-
Rom.8. optionis filiorum, hæc vobis non dicebam. At vero nunc vado ad eum qui miſit me, nunc in-
Luc.23. quam quando traditus in mortem, in manus patris commendo ſpiritum meum. Quid au-
tem hoc ſibi vult, quod ait: Et nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Videlicet quia fue-
Ioan.14 rat interrogatus ab illis dicentibus: Domine quo vadis? & iterum: Domine neſcimus quo va-
dis, & quomodo poſſumus viam ſcire, & videbantur ſibi promptis animis modò ſequi, & pa-
rati eſſe cum eo, & in carcerem, & in mortem ire. At illi fugere habebant, & eum ſolum re-
linquere, quem ſic inſtanter interrogabant. Bene ergo ait: Et nemo ex vobis interrogat me,
quo videlicet illam ſolitudinem ſuam ſuaui redargutione prænuntians, de qua poſtmodum
dicturus eſt: Amen dico vobis, venit hora vt diſpergamini omnes, & me ſolum relinquatis.
Tunc enim reuera nemo ex eis dixit: Domine, quo vadis, quia neminẽ velle vel poſſe eũ ſequi,
fuga declarauit. Subiunxit ergo: Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor ve-
ſtrum: Gaudendum (inquit) vobis eſt, quia vado ad patrem, præſertim quia (vt ſuperius dixi
Ioan.14 vobis) ego vadens rogabo patrem, & alium paracletum dabit, & quia in domo patris mei
manſiones multæ ſunt, in qua, præeunte ac duce hoc paracleto, accipiam vos ad meipſum: ſed
econtra triſtitia impleuit cor veſtrum, quia hæc locutus ſum vobis, quia videlicet in hac hu-
mana conuerſatione præſentem me ſemper habere cupitis. [Sed ego veritatem dico vobis, ex-
pedit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: ſi autem abie-
ro, mittam eum ad vos.] Magno planè ſententiam ſuam pondere firmat, dicendo: Ego veri-
tatem dico vobis. Cur hoc, niſi quia vere expedit nobis, ſcire vel credere, quod niſi fuiſſet ipſe
Rom.8. paſſus, nos ſpiritum adoptionis filiorũ non reciperemus? Ob hoc verè expediebat nobis vt ab-
iret, & hoc nihilominus expedit vobis credere, quia factum non eſſet, quod per ipſum gratiã re-
conciliationis acciperemus, niſi ipſe abiens ſanguinem ſuum fudiſſet. Ait ergo: Ego veritatem
dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Et exponens quàm vere hoc expediat: Si enim (in-
quit) non abiero, paracletus non veniet ad vos. Quare ſi non abiero, paracletus non ve-
niet ad vos? Videlicet quia non erit in quo coſoletur vos. In quo enim conſolabitur vos, niſi

ego ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic fecero, & inobedientiam primi hominis obedientiæ virtute excludens, perditam vobis reſtaurauero animarum vitam, corporumq; reſurrectionē acquirendo? Ergo ſi non abiero, ſi non de torrente in via bibero, non veniet ad vos paracletus id eſt, conſolator: ſed nec paracletum ſe profitebitur iſte ſpiritus ſanctus, vtpote, non habens in quo conſoletur vos, vel quid dicat vobis paternæ præuaricationis præiudicium portantibus. Rom. 5. Amplius autē & omnes conſolationes irritæ erunt, quaſcunque locutus eſt hic ſpiritus ſanctus Pſal. 109 per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius. Nec enim implebuntur ſcripturæ, quas Luc. 1. idem ſpiritus ſanctus prophetis, communem miſeriam lugentibus, pro conſolatione inſpirauit. Nam quæcunque ſcripta ſunt, idcirco ad veſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per conſolationem ſcripturarum ſpem haberetis vitæ quam in Adam perdidiſtis. Igitur expedit vobis, Rom. 15 inquit, vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Mittam eum ad vos, id eſt, mittam eum in vos. Non enim de loco ad locū mittitur, qui vbique eſt Deus ſpiritus ſanctus, neq; parietibus cōprehenditur, ſed ſenſibus mētis & fide ſuſcipitur. Hoc ſanè ſemel & iterū fecit dominus noſter quod nunc promittit. Semel ipſa die qua reſurrexit, quando vtique iam abierat, iam de ſua minoratione ad gloriam & honorem, de mortali conditione ad immortalitatem, de hoc mundo ad patrem tranſierat. Tunc enim id eſt, ipſa die, ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, inſufflauit & dixit eis: Accipite ſpiritum ſanctum. Accipite, inquam, paracletum in maximam conſolationem, id eſt, in peccatorū remiſſionem, & in ſcripturarum reuelationem. Sic enim & in hoc euangeliſta ſtatim ſequitur, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & Lucas in eandem narrans apparitionem, tunc, inquit, aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. De qua ſpiritus emiſsione ſuo loco plenius dicendum erit. Iterum vero tunc miſit, quando decimo poſt aſcenſionem eius die, congregatis in vnum diſcipulis, factus eſt repente de cœlo ſonus tanq; aduenientis ſpiritus vehemētis, Ioan. 20 & repleuit totam domum vbi erant ſedentes. Tunc inquā iterum miſit hunc paracletum, vt qui omnibus æqualiter datus fuerat in remiſsionem peccatorum, nunc ſingulis pro voluntate ſua diuideret diuerſa dona gratiarum, vt eſſent facundi ad prædicandum, fortes ad toleranda certamina paſsionum. Sequitur: [Et cum venerit, ille arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & Luc. 24. de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iuſtitia vero, quia ad patrē vado, & iam non videbitis me. De iudicio autem, quia princeps mundi huius iam iudicatus eſt.] Magnam ſpiritus ſancti fortitudinem, & omnium eorum ſummam quæ nunc vſq; ſpiritus idē tonat voce ſua mirabiliter, mira cum ſuauitate agnus Dei mox immolandus prænūtiat. Cuncta enim quæ homines hoc ſpiritu ſancto inſpirati vel inflammati, fortiter atq; ſuauiter ex tunc prædicār, Acto. 2. principaliter de his tribus diſputant, peccato, iuſtitia, atque iudicio. Quæ ſingula exponens, de peccato, inquit, quia non crediderunt in me, & cætera. Horum duo ſunt oppoſita ſibiq; cōtraria. ſ. peccatum atque iuſtitia. Tertiū eſt iudiciū, in quo duobus illis, peccato videlicet atq; iuſtitiæ, loca vel præmia condigna reddenda ſunt. Peccatum ſanè hic non tantum Iudæorū accipiendum eſt, qui non crediderunt in eum quem corporaliter præſentem viderunt & audierunt, ſed primum quidem Iudæorum, deinde Græcorum .i. omnium totius mundi nationum. Non enim dixit, ille arguet de peccato Iudæos, ſed ille inquit arguet mundum: neque Iudæos tantum, ſed omnem quoque per apoſtolos Chriſti arguet ſpiritus ſanctus mundum. Quomodo inquis totus redarguendus erat mundus, de hoc peccato, quia non crediderunt in eum, cum in vna tantum prædicauerit gente Iudæorū? Ad hæc inquam. Altius planè conſyderandum eſt incredulitatis peccatum: Omne quippe vitium & omnis iniquitas generis humani ab incredulitate ſumpſit initiū, quia videlicet, primi homines, plus ſerpenti q; Deo crediderunt vel obaudierunt, & exinde corrupti poſteri eorum, & gentes magis diabolo vel idolis eius q̄ Deo credentes, & Iudæi magis Antichriſtū q; Chriſtum expectantes, cōmuniter peccauerunt, & omnia Gene. 3. (inquit Apoſtolus) in incredulitate cōcluſa ſunt. Itaq; per peccatū quod ſic expoſuit dicēs, quia Rom. 11. non crediderunt in me, omnis iniuſtitia vel inobedientia veteris hominis, & per iuſtitiam quam ſic deſignauit dicens, quia ego ad patrem vado, omnis iuſtitia vel obedientia noui hominis intelligenda eſt, de quibus vtique, ſcilicet peccato atq; iuſtitia, mundū ſpiritus ſanctus in eo redarguit, quia per prædicatores ſuos vrgere nō deſinit, inſtans opportune importune, vt exuant ve- 2. Ti. 4. terē hominē cū actibus, & induāt nouū, eū qui ſecundū Deū creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate ve- Ephe. 4. ritatis. Iuſtitia nāq; noui hominis in eo pulchre deſignatur, quod ait, quia vado ad patrem .i. quia obediens patri vſq; ad mortē, præſentis vitæ communē relinquo cōuerſationem. Quod ſic debere intelligi, & ſupra iam dictū, & adhuc poſtmodū dicendū eſt, vbi ait: modicum & iam non vi- Phil. 2. debitis me, & iterum modicum & videbitis me, ſtatim adiungēs, quia vado ad patrē. Ergo peccatum cui hæc iuſtitia præſenti loco oppoſita eſt, radix omniū peccatorū, ſcilicet originale peccatū eſt, cui cū in baptiſmo Chriſti abrenūtiare iubemur, & eiuſdem noui hominis fides iudiciumq; futurum nobis credendum committitur, verè de peccato & de iuſtitia & de iudicio mundū redarguit ſpiritus ſanctus, vt non vacet vlli homini neſcire, quis peccati, quis iuſtitiæ finis ſit, quā-

quàm tremendũ iudicium ad diſcernendũ vtriuſq; meritũ in fine futurũ ſit, Sanè quod ait. De iudicio aũt, quia princeps mundi huius iã iudicatus eſt, conſequenter eorũ damnationẽ, q adhuc illi adhærent, terribiliter expreſsit, quia videlicet iudicato capite, membra quoq; pariter præcipitãda creduntur, dicẽte iudice: Ite maledicti in ignẽ æternũ, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Igitur paſsionẽ Chriſti cõſecuturus aduentus ſpiritus ſancti, cauſa digna eſt, cur contriſtari non debeant eius diſcipuli, pro eo quod ad patrẽ vadit. Sed ea quæ nunc dixit, & cætera huiuſmodi quæ de ipſo ſciri oportet & credi, ipſi ferre nondum erant idonei. Vnde & protinus ait. [Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo.] Ergo quod ſuperius dixerat: Iã nõ dico vos ſeruos, q̃a ſeruus neſcit quid faciat dñs eius: vos aũt dixi amicos, quia oĩa quæcunq; audiui à patre meo nota feci vobis: de futuro oportet intelligi, & idcirco præterito tempore ſic enunciari, quia ſine dubio mox futurum eſt quod promittit. Sequitur. [Cum aũt venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.] Omnem quippe veritatem, quam ſcire oportet ille docebit vos, aperiendo vobis ſenſum, vt intelligatis ſcripturas, & cognoſcatis in veritate cuncta, quæ vel parabolicè dicta, vel figuratè facta cõtinentur in lege, & prophetis & pſalmis de me. [Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura ſunt annuntiabit vobis.] Inde inquit eſt ſpiritus veritatis, & inde vos omnem veritatem docebit, quia non loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet loquetur. Spiritus enim qui à ſemetipſo loquitur, non ſpiritus veritatis, ſed ſpiritus eſt mendacij, & oẽs prophetas mẽdaces facit, vt prophetent de corde ſuo quod dominus nõ eſt locutus, & cõfingant eſſe quod nõ eſt, vel malũ eſſe quod bonũ, & bonũ eſſe quod malũ eſt. Non ſic loquetur iſte ſpiritus, ſed quæcunque audiet loquetur, id eſt, ea quæ ſunt, quæ vera exiſtunt, & authoritatem in ſcripturis habent, loquetur, nihil confingens, nihil peruertens, & veros prophetas faciet vos, vt non loquamini à vobiſmetipſis, ſed loquamini quæcunq; audietis in lege, & prophetis, & pſalmis de me, nihil confingentes, nihil deprauantes, ſed vero ſenſu veridicam ſcripturã exponentes. Ita non à ſemetipſo loquetur, ſed quæcunq; audiet, loquetur per os veſtrũ ſpiritus veritatis, & quæ ventura ſunt, annũtiabit vobis, vt non ſolum prophetarum docti auditores, ſed etiam futurorum ipſi cognitores & prophetis ſitis compares: inſuper & futuram beatitudinẽ veſtram tali nuntio prægustantes. [Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.] Ille inquam talis iam verus, & tam idoneus teſtis me clarificabit, quia de meo accipiet, id eſt, de eo quod ſcriptum eſt de me, accipiet, & annuntiabit vobis, veſtro patenter inſinuando intellectui. Verbi gratia, Meum eſt illud dictum in pſalmo: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuã terminos terræ. De hoc meo teſtimonio accipiet, vobiſq; intimabit autoritatem teſtificandi de me, quod ego dñi Dei filius ſim, non adoptatus, ſed genitus, quia dixit ad me: Ego hodie, id eſt, in æternitate, genui te, & quod ille iuſſerit mihi nunc facio, poſtulare gentes, quod inquam nunc facio in iſtis diebus carnis meæ, preces ſupplicationeſq; ad eum, qui me saluũ facere poſsit à morte, cum clamore valido, ac multis lachrymis offerens, & profecto mox pro mea reuerentia exaudiet me: Dabo inquiens tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem ſuam terminos terræ. Hoc profecto meum eſt, & quoties tale quid annuntiabit, vel aperiet vobis, de meo accipiet, quia cum ego verbum Dei ſim, omnes ſcripturæ Dei meæ ſunt, teſtimonia mea ſunt. Et hoc faciens, ille vtiq; me clarificabit, teſtimonium perhibens de me, vt vos quoq; in omni prætorio, in omnibus ſynagogis, vel cõcilijs, talem habentes vel aduocatũ, vel prolocutorẽ, teſtimoniũ perhibeatis, quod ego filius Dei ſim, & quod oẽs gẽtes, oẽſq; termini terræ hæreditas vel poſſeſsio mea iure ſint. Quærat forte aliquis, cur non dixerit: Mea accipiet, ſed de meo accipiet, & annuntiabit vobis. At ipſe continuo. [Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.] Quæris inquit, cur nõ oĩa, ſed de meo accipiens annuntiabit? Ecce dico: Omnia quæ habet pater mea ſunt. Quænã ſunt quæ habet pater? Habet immortalitatem, & lucẽ inhabitat inacceſsibilem, & talia quæcunq; illum habere ſacra ſcriptura teſtis eſt, quæ vtiq; hominum nemo dum viuit, ſicuti ſunt, videre vel cognoſcere poteſt. Hoc enim vobis in futuro repoſitum eſt, vt cognoſcatis nunc ex parte quidem, & videatis per ſpeculum in ænigmate, tunc autem cognoſcatis ſicut & cogniti eſtis, & facie ad faciẽ videatis. Hæc aũt omnia quæ habet pater ſic incomprehenſibilia, mea ſunt, quia videlicet eiuſdem, cuius & ille naturæ ego ſum, & eſt mihi cum illo vna diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. Rectè igitur non dixi mea, ſed de meo accipiet, videlicet propterea, quia non in vita præſenti omnia, quæ patris & mea ſunt, vobis annuntiabit, ſed ex parte cognoſcere, & ex parte prophetare dabit, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Sequitur. [Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem.] Iuxta alios Euangeliſtas, interea dum hæc dicuntur, erant apoſtolorum oculi grauati, & importune dormitabant præ triſtitia. Sciebat autem ille, quem nihil latebat, qualiter interim Iudas perditionis filius, & mortis miniſter, agitante ſe diabolo, diſcurreret, feſtinaret, accipiens cohortem, & à principibus & phariſæis miniſtro,

Mat. 25. Ioan. 15. Luc. 24. Hier. 27. Eſaiæ. 5. Pſal. 2. Hebr. 5. 1. Tim. 6 Exo. 33. 1. Ioan. 3 1. Cor. 13 Eſa. 64. Mat. 26. Ioan. 18.

ſtros,lacernas ac faces accendens, & arma conducens. Quæ omnia priuſquam fierent, hoc idem ſalus noſtra dominus Chriſtus propoſuerat, vt non perderet quenquam ex ipſis, quos pater ſibi dederat. Igitur ſecundum quod apud alium Euangeliſtam dicit ſic: Non potuiſtis vna hora vigilare mecum, vigilate & orate, ne intretis in tentationem, & in hoc Euangeliſta volens eos ſollicitos,& ad euadendum paratos eſſe: Modicum(inquit)& iam non videbitis me.

Modicum ſuſtinete mecum,& vigilantibus oculis conſyderate & attendite me. Non poſt hoc modicum,id eſt,poſt hanc horam vel diem inſtantem, iam non videbitis me. Nec vero turbetur cor veſtrum, ecce & hoc vobis dico, quia iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem. Notandum quia dicendo: Et iam non videbitis me, & iterum videbitis me,pœne circa idem oppoſita vel contraria conſtituit,ſcilicet videre & non videre,videlicet ad commendandam veritatem reſurrectionis, qualis & in ipſo poſt modicum,& in nobis in fine ſeculi futura ſit.

Cum enim vtrobique dicit, me, ſeipſum & non alium in vera ſubſtantia carnis reſurrecturum eſſe aſſerit:cum autem, & iam non videbitis,& videbitis,dicit,immutationem,id eſt, aliam eiuſdem carnis gloriam fore repromittit.Hoc inquam notandum,quia iam non videbitis,i.in æternum nõ me videbitis (inquit) ſcilicet qualem nunc videtis,vtique paſsibilem,mortalem,cum hominibus conuerſantem,humanas infirmitates ſcientem,virum dolorum, & nouiſsimum virorum, talem iam non videbitis me poſt hoc modicum,id eſt, poſt diei ſequentis horam nonam. Heb.14. Eſaiæ.53
Nam ecõtra immortalem atq; impaſsibilem iterum videbitis me,atq; ita non quidem alium,ſed tamen longe alteratũ videbitis me.Igitur qui dicturus,iterũ videbitis me,præmittit:Iam non videbitis me,profecto non humanæ ſubſtantiæ veritatem interituram, ſed naturæ gloriam per virtutem reſurrectionis aſſerit immutandam.Sequitur. [Dicebant ergo ex diſcipulis eius ad inuicẽ: Quid eſt hoc quod dicit:Modicum non videbitis me,& iterum modicum & videbitis me,& quia vado ad patrem?] Videlicet quia virtutem reſurrectionis neſciebant, imo nec ipſum reſurrecturum eſſe credebant,quippe qui de illo magna ſentientes,nec hoc ſaltem,quòd moriturus eſſet intelligere poterant. Proinde non mirum,quòd vim ſermonis capere nequibant. [Dicebant ergo: Quid eſt hoc quòd dicit nobis modicum? Neſcimus quid loquitur.] Poterat vtique dominus ſic hæſitantibus quid loqueretur edicere verbis euidentioribus, verum res ipſa mox ſubſequens omnia commodius declaratura erat. Hoc profecto teneris mentibus expediebat, vt nec omnino reticeret, nec totam,ſed ex parte rem doloris immenſi verbis prænunciaret, videlicet ne illa tempeſtas irruens repente nimis, fidei fundamentum in illis penitus euerteret, ſed ſenſim reuelatus dolor tolerabilior fieret. Proinde adhuc ita ſequitur. [Cognouit ergo Ieſus, quia volebant eum interrogare, & dicit eis:De hoc quæritis inter vos,quia dixi vobis: Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.] Ecce palam eſt, quia cum conſilio ſuo doctrix ſapientia, ſuauiter agens, & ſolicitudinem auget, & cauſam ſolicitudinis ſubtectam ex magna parte continet.Præmiſſo nanq;:De hoc quæritis inter vos, quia dixit: Modicum & iam non videbitis me,& cæter. non dicit continuò, quod intellectui pronum eſſet: vnum modicum eſt, ab hinc vſque ad horam nonam inſtantis diei,qua tranſacta ſepeliendus ſum, & iam non videbitis me:& aliud modicum eſt ab eadem hora vſque in diem tertium,quo reſurgam,& iterum videbitis me, ſed ita ſubiungit: Amen amen dico vobis, quia flebitis & plorabitis vos,mundus autem gaudebit.Hic ſubaudiendum eſt, ſed poſtmodum plorabit & vlulabit, vel riſus eius dolore miſcebitur,& extrema gaudij eius luctus occupabit.Nam econtra mox ſequitur; [Vos autem contriſtabimini,ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium.] Mundi huius inquit immundi,qui ſuis immunditijs me aduerſantem odit.Mundi inquam,id eſt,amatorum mundi, inde gaudium erit,quia vado ad patrem,quem tamen ille neſcit. Sed tale eius gaudium contritio duplex abſorbebit.Primum,quia venient dies in quibus dicent:Beatæ ſteriles,& ventres qui non portauerunt, & vbera quæ non lactauerunt, videlicet quando venient Romani & tollent eorum locum & gentem,ſecundum pauorem ipſorum: deinde quia tandem videbunt in quem transfixerunt. Prou.14 Luc.23. Ioan.11. Zach.12.
Veſtra autem triſtitia quantam lætitiam operetur, vel quanto delenda ſit gaudio,ecce per ſimile vobis intimo. [Mulier cum parit triſtitiam habet,quia venit hora eius. Cum autẽ pepererit puerum,iam non meminit preſſuræ,propter gaudium, quia natus eſt homò in mũdum.Igitur & vos nũc quidẽ triſtitiam habetis,] vt hoc quod per cõcluſionem ſic infertur. Igitur & vos nunc quidem triſtitiam habebitis,commodius ſedeat, ſumere prius vel ſubaudire cõuenit,ſanctam eccleſia mulierem magnam eſſe & inclytam,eiuſq; virum ſiue maritum,patrem omnium Deũ,puerum autẽ eius,quem ex eodem viro per magnam veri amoris concepit gratiam,ipſum eſſe,qui hæc loquitur,dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Hunc enim tunc primitus per fidem concepit, quando iam adoleſcentula in Abraham promiſsiones audiuit dicentis:In ſemine tuo benedicẽtur omnes gentes, & credidit, & ex tunc beata progenies mente grauida, verbum promiſsionis baiulans in patriarchis & prophetis per eiuſdem verbi incrementa proficiens, quaſi fœta aluo magis ac magis tumuit, tandemque diu deſideratum puerum mulier eadem, cuius beati Apoſtoli magna Gene.22

portio ſunt, in magno dolore & anguſtia paſsionis enixa eſt, viditq; eum in diem æternitatis feliciter naſcentem, id eſt, à mortuis reſurgentem, & iam non meminit preſſuræ, propter gaudium quia natus, quia renatus eſt, & rediuiuus eſt homo in mundum redemptum, & ſaluatum, vt mundi, imo cœli & terræ, & omnium quæ in eis ſunt obtineat principatum. Propoſita itaque ſimilitudine qua dicit: Mulier cum parit triſtitiam habet: cum autem pepererit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum, hoc quod iam dictum eſt, per ſubauditionem ſumendum eſt, & ſic validior concluſio ſeſe inferet: Et vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudiū veſtrum
Apoc.12 nemo tollet à vobis.] Vos inquit qui nunc eſtis quaſi mulier in vtero habens, quę clamat parturiens, & cruciatur vt pariat, ego iterum videbo, vobiſq; videndus apparebo, ſeparatus quidem à veſtræ mortalitatis vtero, ſed bono veſtro natus, & immortalis factus in regnum æternum. Et gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum certum & verum, nemo tollet à vobis. Nam vos cō
Pſalm.2 ſtanter gaudentes dicetis Quare fremuerunt gētes, & populi meditati ſunt inania. Vere enim in vanum frement, & inania meditabuntur, quando cedent vos in ſynogogis, ibi etenim magis gau
Actor.5 debitis, & ibitis gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni eſtis pro nomine meo contumeli-
Matt.10 am pati. Quòd & ſi corpus occiderint, ſic quoque cor veſtrum gaudebit, quia gaudium veſtrum
Lucæ.10 non in carne, quæ poteſt occidi, ſed in corde vel anima, quam perſecutor occidere non poteſt, repoſitum erit. Veſtrum igitur gaudium nemo tollet à vobis. [Et in illo die me non interrogabitis quicquam.] Nunc de hoc quæritis inter vos, quia dixi vobis: Modicum & iam non videbitis me & iterum modicum & videbitis me, & vultis me interrogare, verum in illo die gaudij veſtri me non interrogabitis quicquam horum: ſcietis enim rerum vel effectuum pręſenti euidentia perdocti. Sed & cæterorum quicquid ſcitu opus erit, ex illo die ſenſum habētes apertū, ſcripturas interrogabitis, legis, prophetarumq;, & pſalmorum volumina conſuletis, & ipſa vobis edifferent, quid fecerim, aut quid locutus ſim vobis. Sequitur. [Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis pa
Lucę.24 trem in nomine meo dabit vobis, vſq; modo non petiſtis quicquam in nomine meo. Petite & acci
1. Tim.2 pietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.] Sæpius replicando, ſuiſq; inculcādo diſcipulis dominus noſter, vt in nomine ſuo petendum eſſe nouerint, ſi quid patrem petere velint, mediatorem Dei & hominum ſeſe ſalubriter cupit agnoſci. adeo neceſſarium, vt nemo ad patrem venire niſi per ipſum, nemo à patre quicquam poſsit impetrare niſi per nomen ſuum. Vnde ſalutaris mos, & catholica hæc more ſanctæ eccleſiæ orandi regula eſt, vt in omni oratione, quam ad patrem dirigit, ſubiungat: per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, quia videlicet præter hanc
Pſal.104 nulla via, nullumq; eſt aliud oſtiū, ad quod reſpiciens efficaciter dicat: Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſicut ſacrificiū veſpertinum. Solum huius vnigeniti filij Dei nomē, quod eſt Ieſus Chriſtus, nęceſſariū vniuerſę orationis eſt vehiculum, quo in cœlū directo curſu perlata, cōſiſtat ante patris cōſpectū, ſalutemq; de ſinu eius & gratiā ſugere valeat remiſsionis peccatorū. Verum hoc Apoſtoli necdū ſciebāt: idcirco iam abiturus magiſter vitæ, hoc illis in ſermone ſuo cōmendabat attentius. Itaq; dñs dicit Amen amen dico vobis, ſi qd petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis: econtra ſubaudiendum eſt, quia nihil pater dabit vobis, niſi orantes in nomine meo petieritis. Superioribus autem ita præſens lectio coniungitur: vt ſciatis, inquit, q; vere magno fructu gaudij ſubſequentis, nūc vos triſtitiam habeatis, ſicut mulier cum parit, hoc verò dico vobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. In nomine inquit meo. i. ſecundum nomen meum, quod Ieſus, & ſaluator interpretatur. Cuius nominis cauſam ſiue reſponſionem angelus beato Ioſeph exprimens: Ipſe enim inqt ſaluum faciet populum
Matth.1 ſuum à peccatis eorū. Ergo in nomine Ieſu petere eſt illud petere, propter quod ipſe qui hoc nomē ſibi elegit, deſcēdit de cœlis, & incarnatus eſt, & homo factus eſt, crucifixus, mortuus, & ſepultus eſt, & reſurrexit tertia die, & aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexterā patris. Quare autem hoc totū factum niſi vt per nomen eius remiſsionem peccatorum acciperemus? Ergo cum quid petimus, quod cauſæ huic ſine dubio cooperetur, fidenter tanquam in nomine Ieſu petentes nos accepturos ſperemus. Qui ſenſus ex alio Euangelij loco melius elucet: Amen inquit dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quacunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Quinam ſunt hi duo conſentientes, qui inquam ſunt duo vel tres nomine Ieſu congregati, niſi de quibus præmiſerat, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum, ſi non te audierit, adhibe tecum adhuc vnum. Tunc nanque duo ſibi conſentiunt, quando is qui peccauit frater, fratrem audit corripientem: tunc inquam duo vel tres congregati in nomine Ieſu ſunt, quando vel inter ſe & ipſum ſolum quis corripit peccantem, vel nondum auditus adhibet ſecum adhuc vnum. Qui profecto tunc vere congregati ſunt, & vere ſibi conſentiunt, quando is qui peccauit, lucrifactus, inclinatur ad pœnitentiæ conſenſum. Proinde fiducia datur illis veniæ vel ſalutis fraternæ, cum dicitur: Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re quacunq; petierint fiet illis, & ex præcedentibus neceſſario ſubaudiendum eſt, vt dicas

de omni

de omni re peccati. Cæterorum autem quicquid petierimus pro ſuperfluis voluntatibus noſtris, nequaquam propter has vel cęteras huiuſmodi pollicitationes ſuas, quaſi debitor iure tenendus eſt, præſertim cum in oratione ſua, quam Apoſtolis dicentibus: Doce nos orare, ipſe compoſuit ſummam omnium quæ petenda ſint, ſeptem petitionibus, ſecundum ſeptem dona ſpiritus ſancti, deſignauerit, quarum prima eſt, Sanctificetur nomen tuum: ſeptima, Sed libera nos à malo. Matt.6. Igitur cum dicit: Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: oportet vt neque à patre quicquam, niſi quod noſtræ ſalutis ſit petere audeamus, neque nos impetrare aliter, niſi per vnigeniti filij nomen arbitremur. Quod quia necdum Apoſtoli (vt prædictum eſt) nouerant: Vſque modo inquit, non petiſtis quicquam in nomine meo. Deniq; nondum iam perfectè nouerant eum, licet crederent, vel confiterentur eum Christum filium Dei Ephes.2. viui, necdum inquam tam plane cognouerunt eum, vt ſcirent illi eum legationem ſuſcepiſſe noſtræ pacis, & mediatorē datum eſſe ad impetrandam hominibus gratiam Dei patris. Proinde nō petierant quicquā hactenus in nomine eius, ſiquidem nec ipſe hoc illis ante hanc horam ſuæ paſſionis mandaſſe inuenitur, quanquam multa in pleriſque locis de orationis inſtantia ſit locutus. Et addidit: Petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Ordo vel ſenſus hic eſt.

Petite, vt gaudium veſtrum ſit plenum, & accipietis. In quo autem gaudium plenum eſſe poterit, niſi vt veniamus & appareamus ante faciem Dei? Eccle.2. Omne nanq; gaudium mundi huius deceptiuum, & omnis riſus eius erroneus eſt, ſolum autem de viſione Dei, & riſus faciei eius præſentis plenitudinem habet, & in veritate eſt, nec enim obſcurari vel auferri poteſt. Igitur cum dicit: Petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum, illa tantummodo petenda eſſe innuit, quæ proficiant ad viſionem Dei, in quo ſolo plenitudo gaudij eſt. Tandem in calce ſermonis infert. [Hæc in prouerbijs locutus ſum vobis. Venit hora cum iam non in prouerbijs loquar vobis, ſed palam de patre annūtiabo vobis.] Quænam ſunt quæ in prouerbijs locutum eſſe aſſerit? Nunquid ex quo ſurrexit à cœna prouerbia ſiue parabolas dixit, & non potius plano ſermone præcepta dilectionis, & hortamenta patientiæ dedit? Siquidem & Apoſtoli ſolum hunc ſermonē reſpicientes, quem in illa nocte hucuſq; produxit: Ecce inquiunt nunc palam loqueris, & prouerbium nullum loqueris. Cum ergo dicit, hęc in prouerbijs locutus ſum vobis, &c. non ad verba ipſa, quæ tunc loquebatur referri voluit, alioquin magis propriè ſic dixiſſet: hæc prouerbia locutus ſum vobis, ſi tamen reuera prouerbia poterant conuenienter dici quę hactenus locutus eſt eis: Sed hæc inquit quę nunc inſtant, quę nunc aguntur, ſcilicet paſsionem meam, pro qua cor veſtrū triſtitia nunc impleuit, reſurrectionem quoq; vel aſcenſionem, qua viſa gaudebitis, & gaudiū veſtrum nemo tollet à vobis, parácleti quoq; effuſionem, quem ſi abiero, mittam ad vos, vt iam dixi. Hæc inquam in prouerbijs hactenus locutus ſum vobis, varijs præſignaui figuris, vſque in hāc horam paſsionis, imo vſque dum tradente me ſpiritum, ſcindatur velum templi à ſummo vſque deorſum, ipſa ſui ſciſsione conteſtans, ea quæ hactenus latebant ſub figuris, deinceps in veritate clareſcente myſteria verbi Dei. Matt.27 Extunc enim iam non in prouerbijs loquar vobis, ſed palam de patre meo annuntiabo vobis, ita vt præſentibus rebus, quarum figuræ præceſſerunt, vos non ſolum intelligere ea quæ præſens ipſe feci, vel locutus ſum vobis, ſed etiam quæ in figura contingebant patribus veſtris, diſcutere & aperire poſsitis. [Illo die in nomine meo petetis.] Illo inquam die reuelatæ gratiæ, die ſalutis, & acceptabili tempore, quando ſpiritus veritatis docebit 1.Cor.10 2.Cor.6 vos omnem veritatem, de meo accipiens, & annuntians vobis: vos in nomine meo petetis, quia videlicet cognoſcentes me, & credentes quia ego in patre, & pater in me eſt, verum Deum & hominem, æquè vt patrem adorabitis, & ſic in nomine meo petetis, quod vſque modo non feciſtis. [Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis. Ipſe enim pater amat vos, quia vos me amaſtis, & credidiſtis quia à Deo exiui.] Non inquit illo die ego rogabo patrem de vobis. Ne forte hæreticus non intellexerit, quomodo ſupra dictū ſit: Et ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, & inde argumentetur, patre minorem eſſe filium, eo quòd rogare minoris ſit, ecce & hoc ediuerſo infert: Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis, ſcilicet illo die, quo (vt iam dixi) in nomine meo petetis. Nam iſto quidem die, qui nunc ingruit, de tribulationis meæ, quo capiunt animam meam, & irruunt in me fortes, ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis: Pſal.31. rogabo inquit ſacerdos factus ipſe ſacrificiū, ſecundum paſsibilem hominis naturam: illo autem die & deinceps, quo iterum in gaudio cordis veſtri videbitis me, iam non rogabo patrem de vobis, Quare? Ipſe enim pater amat vos. i. iſto rogatu meo ſibi reconciliatos Ephes.3. iam habet amicos vos, & de filijs irę fecit filios gratię ſuę. Vnde hoc? Quia vos me amaſtis, & credidiſtis, quia à Deo exiui. [Exiui à patre, & veni in mundū: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem.] Exinaniui me formam ſerui accipiens, & veni ſaluare mundum, cuſtodiendo vias duras propter verba labiorum patris, dum non loquor opera hominum. Iterum relinquo mūdum, Philip.2 deponens ſeruitij iugum, & vado ad patrem, propter paſsionem mortis recipiens gloriam & honorem. Pſal.16. Propter hoc ipſe pater illo die amat vos, quia credidiſtis hoc. Hebr.2. Etenim iſta credulitas efficiens cauſa eſt, vt mea proſit vobis paſsio, vt reconciliemini Deo, vt non iam filios irę, ſed gratię

reputet & amet vos, ita vt iam ex illo die non oporteat me patrem rogare de vobis, quod mo-
do ſemel facio, ſemel enim morior, & quod morior peccato non meo, ſed veſtro morior, de-
inceps viuam Deo, quia ſicut dixi vobis vado ad patrem, à quo propter hoc exiui vt hoc modo
Pſal.18. redirem. Hoc nempe illud eſt, quod Pſalmiſta cœlis enarrantibus audiuit aure prophetica. Præ-
miſſo nanque hoc verſiculo, quo expoſuit quàm Dei gloriam enarrauerit, dicens: In ſole poſuit
tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Exultauit vt gygas
ad currendam viam ſuam, ſtatim ſubſecutus eſt: à ſummo cœlo egreſsio eius. Igitur Cherintus
atque ſimiles eius hæretici mentiti ſunt dicendo, ante Mariam non fuiſſe Chriſtum: Quia exiui
(inquit) à patre & veni in mundum, conteſtante propheta, quia à ſummo cœlo egreſſus ſum.
Sequitur. [Dicunt ei diſcipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis.]
Dixerat enim eis ipſe. Hæc in prouerbijs locutus ſum vobis, venit hora, cum iam in prouerbijs
non loquar vobis, ſed palam de patre meo annuntiabo vobis. Non aduerterant quòd iam in
præſenti tempore dixit: Hæc in prouerbijs loquor vobis, ſed præterito: Hæc in prouerbijs
locutus ſum vobis. Vnde iam ſuperius dictum eſt. Dixerunt ergo: Ecce nunc palam loqueris, &
prouerbium nullum dicis. Quod & ſi ex parte verum eſt, nunc, id eſt, in hac cœna nullum pro-
uerbium dixerat, attamen non palam erant illis omnia quæ dixerat. Nam & paulò antè dixe-
Matt.26 runt: Quid eſt hoc quod dicit nobis: Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum &
videbitis me, & quia vado ad patrem? Neſcimus quid loquitur. Adeo caligabant in illa magna
triſtitiæ nebula, qua non ſolum oculi, ſed & interni ſenſus eorum erant grauati, vt ipſam quo-
que ignorantiam vel tarditatem ſuam neſcirent. Sed huic errori fides ſuberat, diſcuſsis igno-
rantiæ tenebris, & ſedatis triſtitiæ vel timoris tempeſtatibus, in ſuo tempore apparitura. Nam
ſequitur. Nunc ſcimus quia ſcis omnia, & non opus eſt tibi, vt quis te interroget. In hoc credimus
quia à Deo exiſti.] Venerabilis & ſapientiæ Dei condigna hæc profeſsio eſt, qua dicitur: Nunc
Pſal.146 ſcimus quia ſcis omnia. Omnia nanque ſcire, ſolius eſt, vel ſapientiæ eius, cuius non eſt numerus,
Sap.8. attingit autem à fine vſque in finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Hæc enim ſola ſcit om-
Hiere.17 nia, & omnium ſcrutatur corda, & vniuerſas mentium cogitationes intelligit. Quo autem expe-
rimento iſtud cognouerint, indicant continuo ſubiungentes: Et non opus eſt tibi, vt quis te
interroget. Hoc plane idoneum tantæ rei teſtimonium eſt. Quis enim eſt doctorum adeo ſtrenuus,
vt ſaltem obiectis ſemper ſufficere poſsit interrogationibus, ne dicam tacitis auditorum occurre-
re cogitationibus? At ille dominus & magiſter, quanta beneuolentia docebat, tanta & potentia
corda omnium in manu ſua tenebat, ita vt non neſciret quid cuique deeſſet, quinetiam nulla eum
cordis cogitatio lateret. Quod cũ multis experimentis, vicino quoque diſcipuli cõſirmati fuerant
argumento, quia videlicet paulo antè dicente illo: Modicum & iam non videbitis me, & cæ-
tera, cum dicerent quidam ad inuicem: Neſcimus quid loquitur, cognouit ipſe, quia volebant
eum interrogare, & non fuit ei opus, vt interrogarent, præuenit enim eos dicens: De hoc quæri-
tis inter vos? Bene ergo ſcimus (inquiunt) quia ſcis omnia, neque nos dubitamus, recte ſic illos
dixiſſe de illo, ſine quo nemo alius tetendit ſuper vnumquemque ſcientiæ vel intellectus lineas:
Et non eſt (aiunt) opus tibi, vt quis te interroget, videlicet quomodo cuique homini docere cu-
Iob.38. pienti opus eſt, aperiri verbis id quo hæreat ſenſus auditoris. Quod vero adijciunt: In hoc cre-
dimus, quia à Deo exiſti, idem eſt ac ſi dicant: In hoc credimus quia tu es ipſa ſapientia, quæ dicit:
Ecc.24 Ego ex ore altiſsimi prodiui. [Reſpondit eis Ieſus: Modo creditis? Ecce venit hora, & iam ve-
nit, vt diſpergamini, vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis: Sed non ſum ſolus, quia
pater mecum eſt.] Modo (inquit) creditis? Modo ſcitis? Bene quidem eſt, quia creditis: & bene
eſt, quia ſcitis: ſed videte ne turbetur cor veſtrum, videte ne hanc ipſam credulitatem de cordi-
bus veſtris fuget ventus, tollat aura. Nam ecce venit hora, & non longe eſt, ſed iam venit, de
Luc.22. qua dictum eſt: Quia Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum: Venit (inquam) hæc hora,
in qua tanta tempeſtate cribrabit vos Satanas, vt diſpergamini, vnuſquiſque in propria, ſcilicet
procul fugientes ab anguſtia mea, & contenti ſalute quiſque propria, & me ſolum relinquatis,
vt ſolus vadam immolari pro vobis. Nam quo ego vado, vos (ſicut ſuperius dixi) non poteſtis
Eſaiæ.63 me modò ſequi. Sic implebitur ſcriptura, quæ in perſona mea dicit: Torcular calcaui ſolus,
Matt.26 & de gentibus non eſt vir mecum: circumſpexi, & non erat auxiliator: quæſiui, & non fuit qui
adiuuaret. Itaque (vt iam dixi) omnes in me ſcandalum patiemini, quia diſpergemini, quia
fugam capietis, & me ſolum relinquetis. Veruntamen non ſum ſolus, quia pater mecum eſt.
Nec enim ſic exiui à patre, & veni in mundum, vt ille me reliquerit ſolum. Nunquid ergo
fallitur ſpiritus meus in propheta dicente: Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Abſit.
Pſal.21. Tantillum tacebit Deus meus, ſilebit & patiens erit, donec iſti (quorum eſt hora quæ iam ve-
nit, & poteſtas tenebrarum) videant, & derideant me, loquantur labijs & moueant caput, fo-
diant manus meas & pedes meos, & dinumerent omnia oſſa mea, diuidant ſibi veſtimenta
mea, & ſuper veſtem meam mittant ſortem. Tantillum inquam tacebit, & dereliquiſſe me vi-
debitur, quia ſilebit: ſed poſt hæc non longe faciet auxilium ſuum à me, eruet enim à framea
animam

animam meam,& de manu canis vnicam meam,à mortuis me reſuſcitans, & exinde palam ego
faciam,quòd non reliquerit me ſolum,quia narrabo nomen eius fratribus meis, & in medio Ec-
cleſiæ laudabo, id eſt,laudabilem faciã eum.[Hæc locutus ſum vobis,vt in me pacem habeatis.]
Quam pacem, niſi peccatorum remiſsionem? Quam pacem, niſi illarum quæ inter Deum & ho-
mines erant inimicitiarum ſolutionem vel reconciliationem? Hãc inquit pacem valde neceſſa-
riam,vt in me, id eſt,per mortem meam habeatis,idcirco hęc locutus ſum vobis:locutus ſum in-
quam,id eſt,feci. Verba nanque mea iam facta ſunt, quia videlicet certum eſt futura eſſe, imo &
impoſsibile eſt non poſſe fieri quæ locutus ſum vobis.Quæ nam ſunt ea quę locutus ſum vobis, Epeſ.2.
niſi incarnationis meæ,quæ iam facta eſt,& eius,quæ ſine dubio mox futura eſt,paſsionis,ſimulq;
& reſurrectionis meæ certa myſteria? Hæc ego locutus ſum vobis,vt in me pacẽ habeatis,teſtante
ſcriptura,cum dicit: Si fuerit angelus loquens pro eo,vnum de ſimilibus, vt annunciet homi-
nis æquitatem,miſcebitur eis, & dicit: Libera eum, vt non deſcendat in corruptionem.Inueni in
quo ei propitier,& cæte. Vnũ plane de ſimilibus eſt in his quæcunq; locutus ſum vobis,vt in me
pacem habeatis,vt liberemini, & incorruptionem non deſcendatis, vt in me,qui ſolus inuentus
ſum.Deus propitietur vobis.Quod eſt illud vnum? Hoc ſcilicet,quòd & ego æquè vt vos paſsi-
bilis atque mortalis homo ſum. Nam cætera diſsimilia ſunt, quia videlicet ſolus ego de cunctis
hominibus,quando & quomodo volui natus ſum, quando & quomodo volo morior, nihilomi-
nus & quando volo reſurgo, & in cœlum aſcendo. Igitur hæc locutus ſum vobis, idem eſt ac ſi
dixiſſet: Hæc facio vobis. ſequitur. [In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite,ego vici mun- Mat.10.
dum.] Non inquit in mundo,ſed in me pacem habebitis: Nam econtrario preſſuram in mundo Lucæ.12
habebitis. Tradent enim vos in concilijs,& in ſynagogis flagellabunt vos, & ante reges & præ-
ſides ducemini propter me,& morte afficient ex vobis. Non inquam pacem,ſed huiuſmodi lites Roma.2
& bella & inimicitias in mundo habebitis. Sed confidite,& nolite timere eos qui corpus occidunt, 2.Cor.10
& poſt hæc non habent quid faciant. Nam ego vici mundum, quippe qui occiſus ab illo, tertio
die reſurgam. Hac ergo confidentia nolite timere, habentes pacem in me: etenim vos quoque
occiſi reſurgetis,& eritis ſocij victoriæ meæ,conſortes regni, participes gloriæ. [Hæc locutus eſt
Ieſus, & ſubleuatis oculis in cœlum dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum,vt filius tuus CAP.
clarificet te.] Huic orationi ſaluatoris congruit ille pſalmi centeſimi primi titulus talis: Oratio XVII.
pauperis cum anxiaretur, & effunderet precem ſuam coram domino. Etenim illa hora anxiata Pſal.10.
eſt anima pauperis huius, & erat triſtis vſque ad mortem, ita vt (ſicut alius euangeliſta refert)
factus in agonia, & prolixius orans ſudauerit, factuſque ſit ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis de-
currentis in terram. Sciendum quippe quia non in illo cœnaculo, in quo cœna facta fuerat,
hanc orationem fudit. Nam ſuperius Euangeliſta illum inde egredientem ſignificauit, videlicet
vbi iam exacta magna parte ſermonis, cum dixiſſet: Iam non multa loquar vobiſcum, venit e-
nim princeps mundi huius,& in me non habet quicquam, ſed vt cognoſcat mũdus, quia ego di-
ligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio, repente ſic intulit: Surgite eamus
hinc.Quo tamen tunc abierunt, non dicit,ſed luce clarius ex alijs accipimus Euangeliſtis. Sic e- Matt.26
nim concorditer referunt: Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Illic orationem iſtam Marc.14
fuiſſe celebratam perſpicuum eſt. Nam poſtquam illuc exijt.tunc (inquit Matthæus) venit Ieſus Lucæ.22
cum illis in villam,quæ dicitur Gethſemani,& dixit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec vadam il-
luc & orem. Et aſſumpto Petro & filijs Zebedæi, cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Et ſubinde: Et
progreſſus inquit puſillum, procidit in faciem ſuam, orans & dicens: Mi pater, ſi poſsibile eſt,
tranſeat à me calix iſte. Hoc idem Marcus euidenter narrat. Lucas quoque egreſſum illum refert
in montem oliueti, & auulſum à diſcipulis ſuis,quantum iactus eſt lapidis, poſitis genibus oraſ-
ſe,addens hoc,quia factus in agonia prolixius orauit,& factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis
decurrentis in terram. Itaque conſonantibus cunctis, hanc orationem dixit in monte oliueti,prę-
ſentibus Petro, & duobus filijs Zebedæi, nam à cæteris diſcipulis auulſus erat quantum iactus
eſt lapidis. Alijs nanque ſedere iuſsis, donec vadam inquit, & orem: poſtmodum Petro & filijs
Zebedęi quos aſſumpſerat: Suſtinete ait hic,& vigilate mecum. Et progreſſus,non iam quantum
iactus eſt lapidis,ſed puſillum,procidit in faciem ſuam. Vnde non adeo mirũ eſt hunc Euange-
liſtã, filium Zebedæi prolixã eius ſcripſiſſe orationẽ,cum alij tam breuem ſcripſerint,quia vide-
licet vadens, vt oraret,hunc ſolũ ex omnibus Euãgeliſtis aſſumpſit, & hoc audiente orauit. Quid
igitur pauper iſte anxiatus orauerit,quem clamorem ad Deum patrem ſine dubio peruenturum
emiſerit, in hoc Euangeliſta plenius habentes, apponamus ſi aures habemus audiendi & audia-
mus quid clamauerit,quam coram domino patre ſuo precem effuderit. Subleuatis (inquit Euan-
geliſta) oculis in cœlum, videlicet quo ſuæ orationis dirigebat clamorem validum, dixit: Pa-
ter venit hora, venit inquam hora, ſubauditur magnæ anguſtiæ vel tribulationis, in qua defi-
ciunt ſicut fumus dies mei,& percutior ſicut fœnum, ſeuiter occiſus iuxta communem conditio- Pſal.101.
nem omnium mortalium, Sed tu clarifica filium tuum, videlicet magna reſurrectionis claritate,
vt filius tuus clarificet te, ſcilicet præclara diſcipulorum ſuorum prædicatione, vel mortuorum
reſurrectione

reſurrectione. Sequitur enim. Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti
ei, det eis vitam æternam.] Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, id eſt, omnis hominis, ſiue Iu-
dæi, ſiue Gentiles, & enim nō eſt Iudæorũ Deus tantum, ſed & gentium: ſicut inquam dediſti ei po-
teſtatem, & decreuiſti illum ſuper omnes gentes eſſe regem, & principem, atque ſaluatorem, ad
Rom. 2. dandam pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, ſic attende, datumq; tuum ſiue propoſitum
Acto. 5. confirma rerum veritate, in eo videlicet, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam, ſcilicet
duplicem animarum atque corporum reſurrectionem. Ita cum dixiſſet: Clarifica filium tu-
um, vt filius tuus clarificet te, tanquam quæreres in quo ſe à patre clarificari, vel patrem ipſe
clarificare vellet: ſic (inquit) clarifica iam actu, ſicut clarificaſti poteſtate, vt faciat deinceps filius
tuus illud, propter quod incarnatus, vel homo factus eſt, id eſt, omnibus, quos dediſti ei, vitam
Rom. 1. æternam det. Et tanquam iterum quæreres, quid pertineat hoc ad clarificationem patris, dare
vitam mortuis, quia dixit, vt filius tuus clarificet te, protinus adiungit [Hæc eſt autem vita æ-
terna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.] Igitur quòd di-
xit: clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, idem eſt, ac ſi dixiſſet, ſecundum ſpiritum
ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum atteſtare me eſſe filium tuum in virtute, cuius rei
clara cognitio, cauſa eſt effectiua hominibus vitæ æternæ. Eo ſuſpirat vel intendit totum hu-
ius orationis incenſum, magno charitatis igne aduſtum, non quòd pauper iſte dubitet verum
propheta ſuus verum ſibi prænuntiauerit dicens: Nunquid qui dormit non adijciet vt reſurgat?
Sed vt ſcirent qui tunc audierunt, & intelligant qui hanc eius orationem nunc legunt vel au-
diunt, quòd ſalus, vita, & reſurrectio noſtra, moriendi & reſurgendi cauſa fuerit illi, qui pecca-
tum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. In alio quoque Pſalmo, cum iuxta ſenſum hu-
iuſce orationis, qua nunc dicit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, diceret ſpiritus eius: Do-
Pſal. 40. mine Deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me, & cæter. Tandemque quaſi dubius quæreret: Quæ
Eſai. 53. vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem. Nunquid confitebitur tibi puluis,
Pſal. 29. aut annuntiabit veritatem tuam? Statim vt vere certos intulit: Audiuit dominus, & miſertus
eſt mei, dominus factus eſt adiutor meus, & reliqua. Itaque tam in hac oratione ſua dominus,
quàm in propheticis ſcripturis, ſpiritus eius non dubius orat, dum & illic poſt clamorem ſuum di-
cit: Audiuit dominus, quod magnæ eſt certitudinis, & hic, præmiſſo: Pater clarifica filium tuum,
ſubiungit continuo: Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt oſtendat quòd oratio ſua non in
incerto, ſed in poteſtate ſit. Sequitur. [Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui quod
dediſti mihi vt faciam.] In quo iam clarificauerit patrem filius, poſtmodum expoſiturus eſt, di-
cendo: Manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo. Non ergo quæſitu
opus eſt, quomodo qui dixerat: clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, nunc dicat: ego te
clarificaui ſuper terram, quia lector vltro intelligit, clarificatum quidem iam eſſe patrem in co-
gnitione filij apud mentes illorum qui credebant, quòd hic talis à Deo exierit, quem & confeſſi
iam fuerant eſſe Chriſtum filium Dei viui, ſed nondum illis bene cognita maieſtate vel bonitate
eiuſdem filij, multum deerat de glorificatione paterni nominis. Idcirco vtrumque dixit, vt & fi-
lius tuus clarificet te, & ego te clarificaui. Cui par eſt quod poſterius dicit: Et notum feci eis no-
men tuum, & notum faciam. Quod vero nunc addit: opus conſummaui, quod dediſti mihi vt
Hebr. 1. faciam, idem eſt ac ſi dicat: Mandatum tuum impleui, factus homo mortalis, & nunc ad ſum-
mum obedientiæ, ſcilicet ad mortem, in qua nunc agonizor, ſponte perueni. Proinde mox ſub-
iungitur. [Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui priuſquam mun-
dus eſſet apud te.] Et quoniam (inquit) conſummaui opus, quod dediſti mihi, nunc, ſcilicet in
hac hora quæ venit, clarifica tu me pater, id eſt, reſuſcita me: Clarifica inquam apud te, videli-
cet conſtituendo ad dexteram tuæ maieſtatis in excelſis, eadem claritate quam habui antequam
Geneſ. 1. mundus eſſet apud te, vt nihilominus adoretur ab angelis recens forma ſerui, quàm adorabatur
ab angelis antiqua forma Dei. Aliter: Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum clarita-
te, quam habui priuſquam mundus eſſet apud te, videlicet vt ſicut ſpiritus meus in principio fe-
rebatur ſuper aquas, vt angelica creatura per me verbum tuum crearetur te dicente: Fiat lux,
ita & nunc idem ſpiritus ſuper aquas feratur, vt per me filium tuum noua hominum creatura
naſcatur, dum in morte mea baptizantur, vnde angelorum, qui cecidit decimus ordo reſtaure-
tur. Nam hoc etiam modo clarificatio, qua ego tunc clarui, nunc iterabitur. Nunc demum quia
Apoſto- dixerat: Ego te clarificaui ſuper terram, exponit in quo clarificauerit dicens: [Manifeſtaui no-
li lux men tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo.] Principium nanque paternæ clarificatio-
mundi. nis, horum hominum inſtitutio eſt, per quos nomen patris oportebat innoteſcere orbi, vnde &
Matt. 5. recte dicti ſunt lux mundi, quia mundum cognitione huius nominis illuſtraturi, prius ipſi ſunt
illuminati. Quod autem eſt hoc nomen Dei, niſi pater Ieſu Chriſti? Etenim cætera nomina
Dei, quæcunque in lege ſunt, audire vel ſcire potuerunt homines ante aduentũ eiuſdem Chriſti.
Hoc autem nomen quod eſt pater, vel cuius filij relatione pater credendus ſit, nunquam cogni-
tum fuiſſet, niſi veniens ipſe filius hominis illud manifeſtaſſet. Ergo nomen tuum (inquit) nomen
patris

patris mei, vel quòd pater meus ſis, manifeſtaui per opera, quæ nemo alius fecit hominibus, quos dediſti mihi de mundo, quos ad me attraxiſti: electos de mundo, quia non caro & ſanguis reuelauit eis, ſed tu pater mi, qui es in cœlis. [Tui erant, & mihi eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruauerunt.] Niſi enim tui eſſent, non mihi eos dediſſes. Quomodo autem tui iam erant, & nondũ mei, niſi quia te quidem Deum inuocabant, ſed me filium tuum eſſe, vel huius filij reſpectu patrem te vocare, necdum ſciebant? Ergo in eo eos mihi dediſti, qui filium tuum eſſe illis reuelaſti.

Quo cognito, ecce ipſi ſermonem tuum ſeruauerunt, quia videlicet omnia relinquentes, me ſequuti ſunt. Quam tui ſermonis obſeruationem certam eſſe, teſtatur lex dicens. Qui dixerit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt, iudicia tua ò Iacob, & legem tuam ò Iſrael. Igitur quos dediſti mihi, tui erant, & in eo ſermonem tuum ſeruauerunt, quia relictis omnibus, me ſequuti ſunt. [Nunc cognouerunt, quia omnia quæ dediſti mihi, hi abs te ſunt: quia verba quæ dediſti mihi, dedi eis. Et ipſi acceperunt, & cognouerunt verè, quia à te exiui, & crediderunt, quia tu me miſiſti.] Hoc vere quia tu mihi eos dediſti, conſequens erat, vt cognoſcerent, vt verba quæ dedi eis, acciperent, cognoſcerent & crederent. Niſi enim eos tu mihi dediſſes, nunquam cognouiſſent: ſicut non cognouit perditus Iudas, cuius ab effectis palam omnibus eſt, quia non eum tu mihi dediſti, nec tui cauſa me ſequutus eſt, ſed cum nõ eſſet tuus, tuis per hypocriſim fuit admixtus, peccator & doloſus. Propterea nunquam hoc illi ſapuit quod iſti cognouerunt, ſcilicet quòd omnia quæ dediſti mihi, id eſt, quæcunque feci opera, quæcunq; dixi doctrinæ verba abs te ſunt: ſed dixit mala, in corde ſuo cum eis ſentiens, qui dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Et non eſt hic homo à Deo. Palam ergo de iſtis eſt, quia tu eos ad me attraxiſti, quia cognouerunt, quia de operibus meis recte ſenſerunt. Cognouerunt inquam quia verba non alia, niſi quæ dediſti mihi, dedi eis, & acceperunt acceptione digna, videlicet vt (ſicut iam dictum eſt) propter verba mea reliquerint omnia ſua. Cognouerunt (inquit) vere, quia à te exiui, & crediderunt, quia tu me miſiſti. Cum idem eſſe videatur exire filium à patre quod mitti, cur vtrunque dixit, & quia à te exiui, & quia tu me miſiſti, niſi vt æqualem iudicet charitatem, & ſuimet ſcilicet filij venientis, & patris mittentis? Etenim pater quidem filio mandatum dedit, vt veniret bibere pro nobis calicem paſsionis, ſed nihilominus idem filius ſpontanea charitate venit. Denique non tanquam minorem propter charitatem ſuam pater mandato ſuo coegit, ſed vt vere coæqualem & pari dilectione volentem miſit. Igitur vt vtriuſque, ſcilicet patris & filij charitatem iudicet, & cognouerunt (inquit) quia à te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti. His ita præmiſsis, ait. [Ego pro eis rogo.] Tandem orationem ſuam aperit, pro qua ſubleuatis in cœlum oculis hactenus obſecrauit, dicens: Pater venit hora, clarifica filium tuum, & cætera. Hoc plane, iuxta Apoſtolum, obſeruandum eſt in oratione legitima, vt per ordinem fiant obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones. Quem ordinem ipſe totius ſanctę orationis magiſter & dux præſenti loco ſeruaſſe comprobatur. Primò nanque obſecrationem præmiſit, dicens: Pater venit hora, clarifica filium tuum, & cætera. in quibus quaſi beneuolentiam patris ambiuit, vſque ad id quod nunc ait: ego pro eis rogo. Eſt autem ab hoc loco oratio, id eſt, verba ſupplicantia quidem, ſed nondum explicantia quid velit aut quo tendat. At vero quod poſtmodum ait: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, & reliqua, poſtulatio eſt. Et deinde quod ſubiungit: Pater iuſte, mundus te non cognouit, & cætera. gratiarum actio eſt. Igitur præmiſſa obſecratione, iam nũc orationem annectens, Ego, inquit, pro eis rogo. [Non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt.] Væ ergo mundo gaudenti, orante pro ſuis, id eſt, moriente & in ara crucis ſe ſacrificiũ offerente Chriſto vnigenito filio Dei: quia pro eis quos dediſti mihi (inquit) rogo, non pro mundo. Mundus enim, hic accipiuntur dilectores mundi, tam diuerſi ab eis, pro quibus Chriſtus rogat crucifixus, quàm diuerſi erant, apud Deum Aegyptij filijs Iſrael, ſacro ſanguine agni poſtes ſuos ſignantibus. Væ igitur (vt dictum eſt) tali mundo, quia quod rogat Chriſtus verus agnus Dei, nihil illi proficit, vt cum rege ſuo principe tenebrarum diabolo, citius in profundum inferni demergatur: ſolis illis, quos pater filio dedit per crucem & ſanguinem eius euadentibus. Quia tui ſunt inquit, Et tanquam quæreres, quomodo vtrunque dixerit, & mihi eos dediſti, & tui ſunt, adhuc plenius ſubiũxit. [Et mea tua ſunt, & tua mea ſunt, & clarificatus ſum in eis.] Non ergo deſinunt eſſe patris, quos pater filio dedit, quia neque ſine filio pater, neque ſine patre filius quicquam poſsidet. In quo vero clarificatus eſt filius in eis, ſcilicet in omnibus quæ ſunt patris? In eo videlicet, quòd nihil eorum ad patrem niſi per filij gratiam venit: nemo ſiue mortuorum ſiue viuorum, niſi per crucem & ſanguinem filij, videre poteſt gloriam patris. Quod quia nunc agitur, ſcilicet vt moriatur & reſurgat, & ſic viuorum atque mortuorum dominetur. Et clarificatus ſum (inquit) in eis, videlicet quaſi iam ſit factum, quod protinus eſt futurum. Vnde & ſubditur. [Et iam non ſum in mundo, & hi in mundo ſunt, & ego ad te venio.] Cum hæc loqueretur, vtique in mundo erat, quia viſibiliter aderat, & mortalem vitam ſpirabat, imo quia preſſuram in mũdo

Matt. 19.
Deut. 33.
Iudas electis admixtus.
Matt. 12.
Lucæ. 11.
Ioan. 5.
Ioan. 6.
1. Tim. 2.
Quid hic mundus.

habebat,

habebat, & tamen in mundo non erat, quia iam à traditore venditus, moxque tenendus & ad
mortem ducendus erat. Ergo non omnino, ſed quodammodo iam in mundo non erat, quia iam
Pſal.8. in termino vitæ præſentis, & iam in exitu mundi pedem irreuocabilem poſuerat. Quia vero ſic
Pſal.109. vadens, & dicens, & ego ad te venio, gloria & honore coronabatur, & conſtituebatur ſuper ope-
ra manuum patris: quia (inquam) ſic de torrente in via bibens, propterea protinus habebat ex-
altare caput, recte omnino quaſi de pręterito dixit, & clarificatus ſum in eis. Cauſam aũt qua-
re ſic vadens, pro ſuis roget, interpoſuit dicens: Et hi in mundo non ſunt. Cauſa quippe magna
& negotioſa eſt, de qua ſalutis amicum curare oporteat, quod ſe ſtabilitate littoris, id eſt, immor-
talitatis pace & ſecuritate potito, ſui remiges in fluctibus difficili nauigio periclitantur, ſine du-
bio perituri, niſi ſalutis ab ipſo portus illis præparetur. Itaque nunc demum ab eo poſtulat pro
illis, id eſt, quid roget, propter quid obſecrauerit, manifeſtius aperit. Ait enim. [Pater ſancte ſer-
ua eos in nomine tuo quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut & nos.] Summam neceſſariæ poſtula-
tionis breuiter eſt eloquutus, dicendo: vt ſint vnum ſicut & nos. Et hoc multoties repetit: quia
vere magnum, quia præclarum, quia glorioſum & optabile eſt, eſſe vnum, & quàm magnum ſit,
Quid eſt, vnũ eſſe. à ſimilitudine ipſius vel patris colligamus, quia dixit, ſicut & nos. Quidnam eſt, vnum eſſe, ni-
ſi ſemper idem eſſe, & ſine permutatione immutabiliter perdurare? Sic plane vnum eſt Deus
Exod.3. vnus, pater & filius & ſpiritus ſanctus: vnum inquam & idem. Vnde & dicit ad Moſen: Ego ſum
Pſal.101. qui ſum. Et Pſalmiſta. Cœli (inquit) peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum
veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui
non deficient. Homo autem poſtquam à paradyſi æternitate peccando deiectus eſt, vbi pro
modo ſuo, vnum eſſe vel fieri poterat, palam eſt iam vnum non eſſe: quippe qui quaſi flos egre-
ditur conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Quam eius muta-
Iob.14. bilitatem, imo & defectionem Pſalmiſta quoque deplorans: Mane, inquit, ſicut herba tranſeat,
Pſal.89. mane floreat & tranſeat, veſpere decidat, induret & areſcat, quia defecimus in ira tua, & in furore
tuo turbati ſumus. Ergo vnum eſſe deſijt, & in hoc Dei, qui ſemper vnum & idem eſt, ſimilitudi-
nem perdidit. Dei autem filius, qui hæc moriturus nunc loquitur, idcirco nunc moritur, vt ad
vnum, id eſt, ad ęternitatis ſtabilitatem homo reformetur, vt mortuus in anima, & moriens quo-
que in corpore, beata vtriuſque reſurrectio reparetur, & deinceps nullis ſubiaceat caſibus, nullis
mutationibus perturbetur. Igitur quod dicit: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti
Roma.8 mihi, vt ſint vnum ſicut & nos. Adoptionem filiorum Dei poſtulat illis, pro quibus & patitur:
quia videlicet in nomine patris ſeruari nullo modo melius intelligitur, quàm vt hoc idē ſit, quod
eſt in Dei filios adoptari. Nam idcirco patrem ſanctum inuocat, vt ſibi ſanctificet quos filios, non
quidem per naturam, ſed per gratiam habeat. Et notanda verbi proprietas, dum dicit, ſer-
ua. Seruari nanque propriè dicuntur, qui capti in bello, cum iure belli poſsint occidi, victoris
miſeratione vita donantur. Sic nimirum cum mundo iſto, Dei inimico, iuſte damnandi fuimus,
ſed victoris Dei gratia dimiſsi ſeruamur. Vnde & iuxta rei veritatem ſerui ſumus, licet propter
abundantiam gratiæ filij nominemur & ſimus. Hoc ſane prætereundum non eſt, cum di-
citur, vt ſint vnum ſicut & nos, non Dei nobis æqualitatem dari, ſed ſimilitudinem compara-
ri. Non enim ait, vt ſint vnum quod & nos, ſed ſint (inquit) vnum ſicut & nos. Quod hic idem
Ioannes in epiſtola ſua commendans, non ait æquales, ſed ſcimus (inquit) quia cum apparuerit,
Ioan.3. ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Hoc ergo agitur, non vt natura Deo æqua-
les ſimus, ſed vt gratia ſimilitudinem Dei recuperemus, vt videndo eum qui ſolus vere eſt, ex i-
pſa eius viſione ſimus vnum, ſicut & ipſe vnum eſt. Vnum inquam, id eſt, immortales atque im-
paſsibiles, & nullius viciſsitudinis obumbrationi ſubiacentes. Sequitur. [Cum eſſem cum eis, e-
go ſeruabam eos in nomine tuo.] Corporali, inquit, præſentia cum eſſem cum eis ego ſeruabam
eos, non tamen addidit, vt eſſent vnum ſicut & nos. Hoc enim fieri non potuiſſet, quamdiu cum
Filii perditionis Iudas proditor. eis ipſe maneret paſsionis expers. Quomodo vero illos ſeruarit, monſtrat propoſitum ſic. [Quos
dediſti mihi cuſtodiui, & nemo perijt ex eis, niſi filius perditionis, vt ſcriptura impleatur.] Er-
go ſic tantum illos ſe ſeruaſſe dicit, vt epiſcopatus ſuos non perderent, ſicut perdidit ille filius
perditionis, vt ſcriptura impleretur, videlicet quæ dicit in illum: Fiant dies eius pauci, & epiſco-
Pſal.108 patum eius accipiat alter, & cætera. Quod per præſentiam eius factum fuiſſe, ſcilicet vt vel ſic
cuſtodiretur, ſatis ex eo liquet: qui mox vt ab eis auferri cœpit maximus eorum Petrus negauit,
& epiſcopatum ſuum perdidiſſet, niſi quia conuerſus ipſe in eum reſpexerit. Igitur quia ſerua-
ui illos (inquit) euſque, vt in horam paſsionis meæ corde mecum permanſerint, quamuis cor-
pore fugientes, me ſolum reliquerint, & idcirco in ſalutem & peccatórum remiſsionem fiat
Lucæ.22. illis effuſio ſanguinis mei. Deinceps o pater ſancte ſerua eos (inquit) in nomine tuo, vt for-
tes facti per omnia mundi pericula perſeuerantes, ad hoc perueniant, quo (vt iam dictum eſt)
ſimiliter vt nos vnum ſint. Cuſtodiui (inquam) eos, cum eſſem cum eis. [Nunc autem ad te ve-
nio, & hæc loquor in mundo, vt gaudium meum in ipſis ſit.] Non dixit, nunc autem ad te
venio, & ſum in mundo, quod contrarium eſſet ei quod pauló antè dixit: & iam non ſum in
mundo.

mundo. Hæc (inquit) loquor in mundo, quod non idem, & diuerſum eſt. Nam & poſt reſurrectionem ſuam locutus eſt in mundo, id eſt, eis qui erant in mundo, cum tamen ipſe non eſſet in mundo, videlicet in eo, quia mundana vel mortalis non erat eius conuerſatio. Quæ autem ſunt ea, quæ loquitur in mundo, niſi hæc ipſa eius oratio, cuius cum intentione moriens. Ad te (inquit) ô pater venio, & iam non ſum in mundo. Vt quid vero hæc loquitur, & hæc orat pontifex ipſe & hoſtia ſalutaris? Ait: Vt gaudium meum in ipſis ſit. Hoc plane verum & noſtræ fidei notum eſt, quia vt gaudium ſuum daret nobis, idcirco pro nobis doluit, idcirco hæc locutus eſt, idcirco pro nobis patrem rogauit cum clamore valido (vt ait Apoſtolus) & multis lachrymis. Sequitur. [Et ego dedi eis ſermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mundo.] Summa diſcriminis eorum, propter quod & rogo pro eis, cauſa iſta eſt, quia ego dedi eis ſermonem tuum, id eſt, hæreditarium poſt me reliqui eis prædicandæ veritatis officium. Propter hoc mundus eos odio habuit, & perſequitur, propter hoc inquam, nam ſi non loquerentur ea quæ mundo non placent, non occiderentur, nec in mundo preſſuram haberent. Ergo ſic de mundo non ſunt, quomodo ego non ſum de mundo. Nam & ego propter hoc non ſum de mundo, ſed extraneus factus ſum quoque fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ, quia loquor non placentia illis. Quid ergo pro eis rogo, quid volo dum dico, ſerua eos in nomine tuo, vt ſint vnum ſicut & nos? Nunquid vt iam depoſitis corporibus liberi, aut in modum Heliæ & Enoch tranſlati exeant de hoc mundo? Minime. [Non rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo.] Si enim iam de mundo tollerentur, quo vehiculo, quibuſve curribus, quibus inquam quadrigis, quove equitatu exiret in omnem terram, & in fines orbis terræ ſermo tuus, aſsignare mihi poſtulanti datas à te gentes hæreditatem meam, & poſſeſsionem meam terminos terræ? Iſti enim ſunt ſoli reſidui equi tui, & quadrigæ tuæ, de quibus ſcriptum eſt: Qui aſcendes ſuper equos tuos, quadrigæ tuæ ſaluatio. Non ego rogo, quia nequaquam expedit, vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à mundo, id eſt, à peccato. Malum enim ſolum peccatum eſt, quia creaturæ rationali præter peccatum nihil nocere poteſt. Proinde etſi mundus eos odio habens, corpora occidit, animas eorum ſerua vt non poſsint occidere, vt ſatanas quantumcunque cribret eos ſicut triticum, non poſsit quenquam eorum velut paleam, deficiente fide, in damnationem euentilare. Quomodo autem ſeruari, & in mundo illos velim dimitti, iam dicam. [Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum.] Hoc eſt, inquit, quod pro eis rogo, vt in veritate ſanctificentur, & in mundo ſic mittantur ſicut ego ſum miſſus, id eſt, ſicut ego veni perſequutionem paſſurus, ſic eant & ipſi perſequutionem paſſuri. Quid autem eſt ſanctificari in veritate, niſi vere iuſtificari per fidem in meo ſanguine? Nam hactenus ſanctificati quidem erant: ſanctificati inquam, ſed nondum in veritate, quia videlicet omnes ſanctificationes, quæ ſcriptæ ſunt in lege Moyſi, non iam veritas, ſed vmbræ vel figuræ erant veritatis, vel veræ ſanctificationis, qua nunc in ſanguine meo tolluntur peccata mundi. Huius autem ſanctificationis efficiens cauſa eſt ſermo tuus, qui eſt veritas. Quis eſt iſte ſermo tuus, niſi verbum quod caro factum eſt, & ecce per paſsionem mortis infernum conſtringit, & tertia die reſurgit? In hoc ſermone quicunque baptizantur, in veritate ſanctificantur. Itaque in hoc ſermone, in hac veritate quia crediderunt, verè ſanctificatos non rogo vt tollas eos de mundo, ſed ſic mitto eos in mundum, vt tu miſiſti me in mundum, ſcilicet vt patiantur eoſdem perſequentes, qui me perſequuti ſunt, perhibendo veritati teſtimonium. [Et pro eis ſanctifico meipſum, vt & ipſi ſint ſanctificati in veritate.] Siquidem ita dictum eſſet: & pro eis ſanctifico meipſum, paratior vltra ſenſus occurreret, videlicet quod de præſenti ſuæ paſsionis ſacrificio dixiſſet, quo verus ipſe agnus omni mundo non per alium pontificem, quàm per ſemetipſum immolatus eſt. Verum iuxta verbi proprietatem ſenſus idem præſto eſt, quia profecto cum ſacrum & ſanctum idem ſignificent, non aliud dixiſſe putandus eſt, quàm ſi dixiſſet: & pro eis ſacrifico, vel ſacrificium offero meipſum. Ipſe quippe non ſolum ſacrificium, vt ſacrificij pontifex eſt, verum etiam & templum eſt, teſtante Apoſtolo, qui de vmbraticis ſacrificijs loquutus plurima: Chriſtus autem, inquit, aſsiſtens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id eſt, non huius creationis, neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Ergo mox traditurus pro peccato animam ſuam, vt videat ſemen longæuum: & pro eis, inquit, ſanctifico, id eſt, ſacrifico meipſum, vt & ipſi ſint ſanctificati in veritate. Quod ſi rite perpendas, amplius & magis propriè rem tetigit, dicendo ſanctifico, quàm ſi dixiſſet, ſacrifico. Cum enim dicit ſanctifico, ſordidum ſe fuiſſe innuit. Dicendo quoque pro eis, non ſuis, ſed alienis ſe ſorduiſſe, clare definit, quod propheta quoque patenter exprimens, cum dixiſſet: omnes nos quaſi oues errauimus,

Hebr. 5. Pſal. 68. Gene. 5. 4. Reg. 3 Pſal. 18. Pſal. 2. Luc. 22. 1. Cor. 1. Coloſ. 2. Sanctificare, eſt ſacrificare ſeu ſacrificiū offerre. Heb. 9. Eſai. 53. Zach. 3.

mus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, ſtatim intulit: & dominus poſuit in eo iniquitates om-
Zach.3. nium noſtrum. Et Zacharias: Et Ieſus, inquit, indutus erat veſtibus ſordidis, & ſatan ſtabat à
dextris eius vt aduerſaretur ei. Igitur quia ſecundum ſe quidem ſanctus, imo & ſanctus ſancto-
1. Petr.3. rum erat, quippe qui de ſpiritu ſancto conceptus fuerat, & quia in omni vita ſua, nec peccatum
fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, ſed ſecundum iniquitates omnium noſtrum, quas Deus
in eo poſuerat, veſtibus ſordidis indutus erat agnus Dei, recte dixit: Sanctifico meipſum, ſignan-
ter addendo, pro eis. Quare autem pro eis? Vt & ipſi, inquit, ſint ſanctificati in veritate. In
Hebr.9. veritate inquam, id eſt, non in vmbra vel figura, ſed in vera peccatorum remiſsione, non vt
quantum ſanguis hircorum, aut taurorum, aut cinis vituli aſperſus coinquinatos ſanctificabat
ad emundationem carnis, ſed multo magis ſanguis meus, qui per ſpiritum ſanctum memetipſum
offero immaculatum Deo, emundet conſcientiam eorum ab operibus mortis ad ſeruiendum
Deo viuenti. [Non pro his autem rogo tantum, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eo-
rum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut & tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint,
vt credat mundus quia tu me miſiſti.] Senſus iſte eſt, Non tantum pro iſtis quos dediſti mihi
rogo, vel meipſum ſanctifico, ſed & pro illis omnibus, qui per verbum eorum crediturí ſunt in
me, vt ſiue Iudæi ſiue gentiles, omnes vnum ſint, & non ſit eorum diſtinctio apud te.

Ephef.2. Notandum quippe, quia dicendo nunc, vt ſint vnum, non addit, vt ſupra, ſicut & nos, quod
& poſtmodum facturus eſt dicendo, vt ſint vnum ſicut & nos vnum ſumus. Nunc enim ad hoc
tendit pax noſtra, vt faciat vtraque vnum, & duos condat in ſeipſo, videlicet vt Iudæorum &
gentilium nulla ſit diſtinctio, vt (inquam) duos condat in ſemetipſo, in vnum nouum hominem,
faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in
ſemetipſo, vt per ipſum habeamus acceſſum ambo in vno ſpiritu ad patrem. Proinde cum di-
xiſſet: vt omnes vnum ſint, miram continuo ſimilitudinem interpoſuit, dicendo: ſicut tu pater in
me, & ego in te, vt patenter agnoſcas, quia ſicut pater & filius non duo dij, ſed vnus eſt Deus, ita
gentilis & Iudæus non duo populi, ſed vnus eſt populus, vna eccleſia, vnum corpus. Statim
quoque de ipſa vnitate repetens: vt & ipſi (inquit) in nobis vnum ſint. Addiditque: Vt mun-
dus credat, quia tu me miſiſti. Ecce hæc illa ſunt glorioſa, quæ propheta in ſpiritu conſilio diuini-
tatis admiſſus, audiuit, ſicque nunciauit: Glorioſa, inquit, dicta ſunt de te, ciuitas Dei. Et tan-
quam quæreres, quænam illa dicta fuerint, quid dixerit dominus ciuitatis ſuæ, ſcilicet ſanctæ
eccleſiæ, fundamenta ponens in montibus ſanctis, id eſt, in Apoſtolis, quorum per verbum nos
eramus credituri. Memor, inquit, ero Raab & Babylonis ſcientibus me. Et adiecit: Ecce alie-
nigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic. Vere enim ſicut tunc promiſerat in
prophetis, ita nunc in paſsione ſua memor fuit dominus noſter Raab & Babylonis, id eſt, latitudi
nis & confuſionis, ſcilicet latius diffuſæ, & nimium confuſæ gentilitatis. Memor, inquam, fuit
huius magnæ meretricis, quando dixit, non pro his autem rogo tantum, ſed & pro eis qui credi-
turi ſunt per verbum eorum in me, & cætera. In illa memoria eius, nos alienigenæ, nos Tyrus
& populus Aethiopum: nos, inquam, alienigenæ & alieni à teſtamento patrum, & Tyrus, id eſt,
anguſtiati, videlicet in carcere & tenebris peccatorum, verè populus Aethiopum, præ nimia ni-
gredine vitiorum vel cæcitatis & ignorantiæ, illic fuimus in illa memoria dicentis, vt & ipſi in
nobis vnum ſint vt credat mundus, mundus inquam, & non ſola Iudæorum gens credat, quia
Matt.16 tu me miſiſti, quòd quicunque crediderit & baptizatus fuerit, ſalus erit, ait ipſe alibi. Quænam
autem merces erit huius fidei & vnitatis? Ait. [Et ego claritatem quam dediſti mihi, dedi eis, vt
ſint vnum ſicut & nos vnum ſumus. Ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum, vt
cognoſcat mundus, quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti.] Hoc plane illud eſt,
1. Ioan.3 quod hic idem Ioannes in epiſtola ſua dicit: Chariſsimi nunc filij Dei ſumus ſed nondum appa-
ruit quid erimus. Scimus, quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.
Quam enim claritatem intelligere debemus in eo quod ait, & ego claritatem quam dediſti mi-
hi, dedi eis, niſi illam, quam expectatio creaturæ expectat, ſcilicet reuelationem gloriæ filiorum
Dei? Hanc vtique claritatem dedit pater huic vnigenito ſuo, primogenito mortuorum, reſuſci-
tans eum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus, dando illi quod in eo noſtra
non habuerat natura, honorem incorruptionis, gloriamque immortalitatis. Etenim ex eo iam,
quia multitudini accidentium non ſubiacet noſtra in verbo Dei ſubſtantia, veraciter vnum eſt,
atque idem permanet. Vnde cum dixiſſet, vt ſint vnum, addidit (vt ſuperius) ſicut & nos v-
num ſumus. Quod ad conſubſtantialitatem patris & verbi, congrue referri non poteſt, quia vi-
delicet, non ſicut pater & verbum vnum ſunt, ita & nos vnum eſſe poſſumus: ſed illam clarita-
tem quam dedit filio pater, quam dedit inquam, quia prius ſecundum carnem, non habuerat,
ſcilicet immortalitatis, atque impaſsibilitatis gloriam & honorem, quo coronauit ex mortuis
Ephef.1. reſurgentem, nos in filios adoptati, expectamus. Proinde, quod dixit, vt ſint vnum ſicut & nos
vnum ſumus, non ad ipſam ſpectat, quæ propria eſt verbi cum patre conſubſtantialitatem: ſed
ad eam,

ad eam, quæ non ſolum homini dominico, ſed & cunctis fidelibus eius per gratiam communis
eſt, cum beata & immortali trinitate, incorruptibilis æternitatis beatitudinem. Et hoc vno Pſal.12.
Pſalmiſta glorioſam (de qua ſupra dictum eſt) ciuitatem beatificans: Hieruſalem, inquit, quæ æ-
dificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Idipſum nanque eſt, quod ſemper idem
eſt & immutabiliter permanet, & hoc vere clariſsimum & ſummum bonum eſt, quod habet cum
Deo noſtra iam ſubſtantia, primum in Chriſto, deinde in toto corpore eius habitura eſt, quod eſt
eccleſia, non communione naturæ, ſed participatione gratiæ. Et hanc proculdubio clarita- Epheſ.1.
tem, pater filio, ſecundum quod homo eſt, dedit: ipſe autem filius, ſecundum quod Deus eſt, dedit
fidelibus ſuis, ſicut nunc agit, & ego claritatem quam dediſti mihi, dedi eis. Iuxta quod alibi di-
ctum eſt, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Quæ vnitatis Ioan.1.
ſtabilitas, quia hic incipitur, dum per fidem vnum ſumus, & idem ſapimus, idcirco præmiſit
quod iam prædictum eſt: non pro his autem rogo tantùm, ſed & pro eis qui credituri ſunt per
verbum illorum in me, vt omnes vnum ſint, &c. Amplius autem illam futuræ vnitatem bea-
titudinis exprimit, cum ſubiungit: Ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum. Verum
cum tota trinitas vnus Deus, pater & filius & ſpiritus ſanctus, æque & nunc per fidem habitat in
cordibus noſtris, & in futuro per ſpeciem inhabitatura: quare ſic dixit & ſic diſtinxit, ego in eis, &
tu in me: niſi ſe ſolum mediatorem Dei & hominum voluit demonſtrare. Sola nanque filij per-
ſona præter hoc, quòd per fidem, vt dictum eſt, habitat in cordibus noſtris, modo quodam eſt
in nobis, videlicet quia in carnem & naturam noſtram deſcendit, & nihilominus pater in illo eſt,
quia deſcendentem non deſeruit: nec enim ita filius ſemetipſum exinauit, vt formam Dei amit-
teret, aſſumendo formam ſerui. Ita mediatore Dei intercedente, ad æternitatem reducti, con-
ſummamur in vnum, & participatio noſtra fit in idipſum. Vnde nunc ait, vt ſint conſummati in
vnum. Quod vero continuò ſubſequitur, vt cognoſcat mundus, quia tu me miſiſti, & dile-
xiſti eos, ſicut & me dilexiſti. Cognitionem illam cogit intelligi, quæ non iam in parte, ſed in 1.Cor.13
plenitudine erit, Paulo teſtate, cum dicit: Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut Rom.8.
& cognitus ſum. Cognoſcat ergo, id eſt, experiatur mundus, ipſo immortalitatis fructu: mun-
dus inquam, id eſt, omnes redempti, ſaluati, atque in vnum conſummati, cognoſcant, & facie ad
faciem videant, quia tu me miſiſti: quod nunc cognoſcunt ex parte, & vident quaſi per ſpecu-
lum in ænigmate, & cognoſcant, quod nunc credunt & ſperant, quia dilexiſti eos ſicut me di-
lexiſti, id eſt, mihi conformes eſſe voluiſti: hoc tantùm excepto, vt ſim ego primogenitus in mul-
tis fratribus, in quo nihil eorum felicitas minuitur, ſed charitas magis delectatur. Summam to-
tius poſtulat, breui tandem concluſione recolligit. [Pater, quos dediſti mihi volo vt vbi ego
ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante
conſtitutionem mundi.] Tanquam diceret: Finis ſeruationis eorum, quam poſtulaui, dicens: Ser-
ua eos in nomine tuo quos dediſti mihi. Finis, inquam, eſt iſte, & in hoc dignum iuſtitia iudicat,
vt quia mundus eos odio habuit, pro eo, quòd ego ſermonem tuum dedi eis, & ipſi acceperunt
& crediderunt verè, quia tu me miſiſti. Proinde vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant cla-
ritatem meam quam dediſti mihi, ſimulque & hoc videant, quia dilexiſti me ante conſtitutionem
mundi. Notandum, quòd non ait ſolum, vt videant claritatem meam quam dediſti mihi.
Hæc enim clarificatio eſt aſſumptæ humanitatis, quam & impij videre potuerunt cum poteſtate
magna & maieſtate venientem cum nubibus, vt videat eum omnis oculus & qui pupugerunt:
ſed addidit, quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi, ſubauditur, videant, quod ſoli videre
merebuntur beati oculi iuſtorum. Formam quippe Dei in qua patri dilectus erat ante conſtitu- Mat.24.
tionem mundi, ſoli videbunt pauperes ſpiritu, atque mites, lugentes, atque iuſtitiam eſurientes & Apoc.1. Matt.5.
ſitientes, miſericordes, mundicordes, pacifici, & perſecutionem propter iuſtitiam patientes: vnde
& in cœlis regnabunt, & terram viuentium poſsidebunt, & conſolabuntur atque ſaturabuntur,
& miſericordiam conſequentur, atque Deum videbunt, & filij Dei vocabuntur, & ipſorum erit
regnum cœlorum. Itaque dixiſſe, & videant claritatem quam dediſti mihi, ſatis eſt ad iudicium
futuræ beatitudinis. Videre nanque eſt habere, imo, viſio claritatis æternæ claritudo videntium,
& efficiens claritatis eorum cauſa eſt, ſicut hic idem Ioannes cum dixiſſet: ſimiles ei erimus, ſtatim 1.Ioan.3
cauſam efficientē ſubiunxit, dicēs: quomodo videbimus eum ſicuti eſt. Iam ijs tribus exactis, ſcili-
cet obſecratione, oratione, atque poſtulatione: quartum tandem ſequitur, videlicet gratiarum
actio, cum dicit. [Pater iuſte, & mundus te non cognouit, ego autem noui te. Et ij cognouerunt,
quia tu me miſiſti. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, vt dilectio qua dilexiſti me,
in ipſis ſit, & ego in ipſis.] Hæc nanque manifeſtè gratiarum actio eſt, qua iuſtitiam patris atque
miſericordiam collaudat: quia videlicet iuſtè actum eſt, vt creatorem ſuum mundus ob culpam
ſuperbiæ cæcatus non cognoſceret: mundus inquam, cuius pars obſcuriſsima domini noſtri ſunt
interfectores, miſericorditer vero indultum vt lumen oculorū ſuorum, ſcilicet Dei filium, in hu-
militate ſuſcipiens mundus, id eſt, vniuerſitas electorum, ad viſionem claritatis Dei, rurſus il-
luminatam faciem ſubleuaret. Ait itaque, pater iuſte. Hic ſubaudiendum eſt, quia faciem tuam

Matt.11. auertiſti, vel gratiam tuam abſcondiſti à ſapientibus & prudentibus, id eſt, ſuperbis. Quod pro-
Eſai.64. pheta in perſona gentis ſuæ deplorans: Abſcondiſti (inquit) faciem tuam, & alliſiſti nos in manus
iniquitatis noſtræ. Item: Quare domine feciſti nos de vijs tuis errare, & quare cor noſtrum indura
ſti ne timeremus te? &c. Et mũdus, inq̃t, te cognouit, videlicet digna cæcatus retributione, vt eius
perderent cognitionem, cuius non receperunt dilectionem, eius amitterent auxilium, cuius ſpre
uere conſilium. Ego autem noui te: ego (inquam) quem dicunt à Deo non eſſe, noui & dilexi te, &
Ioan.9. hi cognouerunt, quia tu me miſiſti, & teſtes mei ſunt, quia quæ dediſti mihi (ſicut ſupra dixi) abs te
Ioan.16. ſunt: confitentes enim dicunt, tunc credimus, quia à Deo exiſti. Proinde te illos iudicante di-
gnos reuelatione horum, quę abſcondiſti à ſapientibus & prudentibus, ego notum eis feci nomen
Pſal.18. tuum iam in doctrina & virtute ſignorum, & amplius notum faciam per inuiſibilem ſpiritus ſan
cti potentiam, ita vt in omnem terram exeat ſonus eorum, tuæ paternitatis enarrantium gloriã.
In quo enim notitia perficitur nominis tui, niſi in effuſione ſpiritus ſancti? Vnde & ſequitur,
Vt dilectio, qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis. Dilectio hæc ſpiritus ſanctus eſt, qua filius
patrem, & filium diligit pater. Plane & indubitanter dilectio patris & filij ſpiritus ſanctus eſt.
Ergo vt dilectio, qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis, idem eſt ac ſi dicat, vt ſpiritus ſanctus
paracletus ad ipſos veniat, eoſque omnem veritatem doceat: qui cum in ipſis fuerit, ego quoque
Epheſ.3. habitem in cordibus eorum per fidem, & per hunc dilectionis ſpiritum. Hæc pontifex ſum-
Luc.22. mus propitiator ipſe & propitiatorium, ſacerdos & ſacrificium, pro nobis orauit, & vultus eius
non ſunt amplius in diuerſa mutati. Non enim ceſſantibus verbis validus cordis eius clamor
conquieuit, cum potius verbis illis tantum ſignificauerit, qua cauſa vel intentione ſuſtinere ha-
bet protinus vincula, probra, alapas, ſputa, flagella, ſpineam coronam, crucem, clauos atque lan
1.Regũ. ceam, fellis & aceti poculum: per omnia tacens, & non aperiens os ſuum. Cur enim factus in a-
gonia, & prolixius orans ſudauit, & factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in ter-
ram, niſi vt oſtẽderetur, orationẽ ipſam, quã eiuſmodi ſudore fundebat ad patrẽ, cauſam contine
re, pro qua mox in cruce totum fuſurus erat ſuum ſanguinem? Itaq; hac oratione declarauit rex
& pontifex, lætabundus quidem in virtute domini, triſtis tamen & anxius in infirmitate carnis,
quaſi deſiderio duceretur ad torcularia paſsionis, & tu domine (inquit Pſalmiſta) deſiderium cor
Pſal.20. dis eius tribuiſti ei, & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum, vitam enim petijt à te, & tribui
ſti ei longitudinem dierum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOANNEM COM-
MENTARIORVM LIB. XIII.

ORdinatus ac legitimus eſt huius ſummi pontificis noſtri habitus, & rite ſecun-
dum legem vel ordinem, quem præſcripſit ſacerdotij ſui participibus, in
Exod.28 ſancta ſanctorum ſpectabilis & auditu dignus ingreditur. Nã vt cætera nũc
omittam, põtificalis habitus legitime claret, quia fines tunicæ ſacerdotalis bene
ſibi ſpiritualiter compoſuit, quales fieri iuſsit in exterioris legis litera. Deorſum
(inquit) ad pedes tunicæ per circuitum quaſi mala punica, facies hyacintho &
purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medijs tintinnabulis, ita vt tintinnabulũ
ſit aureum & malum punicum. Rurſumque tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum,
& veſtietur ea Aaron in officio miniſterij, vt audiatur ſonitus quando ingreditur & egreditur
ſancta ſanctorum in conſpectu domini, & non moriatur. Qui ſunt fines tunicæ ſacerdota-
lis, niſi extrema, de quibus nunc loquimur, vitæ domini noſtri? Quæ ſunt mala punica
valde rubentia, niſi eius, qua maiorem nemo habet, charitatis opera? Hæc vtique mala fini-
bus ſuæ tunicæ appendit, quia cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos,
ſcilicet ſuam pro eiſdem amicis ſuis animam ponendo. Tintinnabula vero clariſsima ſunt di-
lectionis eius verba, quibus & eos in prædicta cœna inſtituit, & deinceps pro ipſis patrem ro-
gauit. Ita mixtis tintinnabulis doctrinæ & operum eius malis punicis, nihil viſu pulchrius,
nihil auditu dulcius, nihil experimento delectabilius. Igitur quia iam & pulchritudinem ma-
lorum punicorum vidimus, & ſonitum tintinnabulorum clarẽ perſonantium nouiſsime au-
Heb.9. diuimus, deinceps qualiter ingreſſus, vultui Dei pro nobis aſtiterit, quo ordine ſemetipſum ob-
CAP. XVIII. tulerit, conſideraturi, ſeriem ſequamur euangelicæ narrationis. Sequitur. [Hæc cum dixiſſet
Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit
ipſe

ipſe & diſcipuli eius.] Iam ſupra dictum eſt, vbi vel quando egreſſus ſit cœnaculo, in quo cœnam fecerat, videlicet quia dicendo, ſurgite eamus hinc, hymno dicto, vt cæteri Euangeliſtæ referunt, exiuit in montem Oliueti, & diſcipulis in villa Gethſemani reſidere iuſsis, ipſe auulſus eſt ab eis, quantum iactus eſt lapidis, aſſumptis ſecum Petro & duobus filijs Zebedæi, & progreſſus puſillum, procidit & orauit. Igitur cum illuc rediſſet, & inueniſſet eos dormientes, dixiſſetq; (vt Matthæus ait) increpando, dormite iam & requieſcite, ecce appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum, ſurgite eamus, ecce appropinquabit qui me tradet, egreſſus eſt (vt hic Euangeliſta nunc ait) & ſubaudiendum eſt, à villa Gethſemani, quæ eſt ad radices montis Oliueti, egreſſus (inquam) & reuerſus trans torrentem Cedron, reapproximans ciuitati vt ſponte occurreret aduerſarijs. Vbi erat (inquit) hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Pulchre in horto voluit adam ſecundus obediens inueniri, quia videlicet primus Adam in horto, ſcilicet, in paradiſo, quod interpretatur hortus, inobediens inuentus, imo à ſerpente circumuentus eſt. [Sciebat enim & Iudas, qui tradebat eum, locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis.] Sciebat hoc ille, rerum cognitione peſsimè abutẽs, & malitiolæ ſcientiæ vaſculũ tanto nequior cunctis hominibus, quãto ſerpens callidior cunctis animantibus, & ob hoc opportunius homicidæ diabolo ſatellitiũ, ſicut ſerpens eidem diabolo ad decipiendum primũ hominem, competentius extitit diuerſorium. Sicut enim tunc ſerpente vſus eſt ad occidendũ in anima terrenum hominem, ſic nunc iſto traditore vtebatur idem Satanas, ad occidendum in corpore hunc cœleſtem & nouum hominem. Idcirco in hortum introiuit, idcirco (inquam) quia voluntarius ad paſsionem accedebat, illuc, vbi ab exequutoribus citius inueniretur, properauit. Nam quaſi quæreres, cur illuc introierit, ſciebat enim (inquit Euangeliſta) Iudas qui tradebat eum, locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. [Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & à principibus & phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis & facibus & armis] Cohors trecentis viris impletur. Notandum, quòd non ait, cum accepiſſet cohortem & miniſtros à principibus & phariſæis, ſed cum accepiſſet cohortem, & à principibus & phariſæis miniſtros. Cohors quippe & legio ſiue tribuni, non Iudaicæ turbæ, ſed Romanæ militiæ nomina ſunt. Quam videlicet cohortem, non à principibus & phariſæis, ſed à præſide Romanæ poteſtatis Pontio Pilato Iudas accepit, miniſtros ſuos adiungentibus principibus ſacerdotum & phariſæis: vt ſi qui ex populo motu illo per noctem exciti, dominum defendere vellent, tam nomine Romano, quàm vtraq; manu armata deterrerentur. Ita gladium euaginauerunt peccatores, & intenderunt arcum ſuum. Merito ergo retributum eſt illis, vt gladius eorum intraret in corda ipſorum, & arcus eorum confringeretur, intraret (inquam) gladius eorum in corda ipſorum, ita vt pro vna cohorte Romana, quam aduerſus dominum & regem ſuum armatum conduxerunt, immenſum Romanæ fortitudinis aduerſus rebellionem ſuam commouerent exercitum. Et quia cum laternis & facibus & armis exierunt noctu, tanquam ad latronem, idcirco lucerna Dei, lucerna legis & prophetarum, qua illuſtrati ſunt patres eorum, cadat de manibus ipſorum, ſicut ſcriptum eſt: Obſcurentur oculi eorum ne videant, & idcirco ſub armis eiſdem, cum quibus exierunt, ſemper incuruetur dorſum eorum. Sequitur. [Ieſus itaque ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper eum, proceſsit, & dicit eis: Quem quæritis?] Hoc pro laude ſpontaneæ charitatis, id eſt, voluntariæ paſſionis Euangeliſta dixit: quia cum ſciret omnia, quæ ventura erant ſuper eum, ſicut ex ijs quę hactenus dicta vel acta ſunt perſpicuum eſt, proceſsit, & (ſicut iam dictum eſt) trans torrentem Cedron egreſſus in hortum illum, in locum talem quem ſciebat Iudas, introiuit, venientibuſque aduerſarijs, ne vnum quærentes, multos per indiſcretum tumultum tenerent, ſponte occurrens dixit eis: Quem quæritis? Non dixit, ecce ego, quia me quæritis, ſed quem quæritis (inquit) quia reuera talem perſequutionis modum veritas neſcit, ſalus ignorat, lux & vita refugit. [Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus: Ego ſum. Stabat autem Iudas, qui tradebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram.] Quia mirum ſi ad vnam vocem, qua dictum eſt, ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram hi qui non ſunt? Nempe hoc ſecundum diuinitatem, quæ vere eſt, ſecundum quam permanet eſſe quod eſt, dixit, ego ſum, quod verbum ſubſtantiuum de ſeipſo veriſsimè proteſtatur ille ſolus, qui & ad Moſen dicit: Ego ſum qui ſum. Et quamuis cum laternis & facibus & armis, nullatenus diuinitatis eſſentiam quærerent, opportune tamen reſpondit Deus de templo corporis ſui, dicens, ego ſum, videlicet non ad ipſorum intentionem, ſed ad ſuum nomen reſpiciens. Interrogati enim, quid quærerent, reſponderunt, Ieſum Nazarenum. Quidnam eſt Ieſus Nazarenus, niſi ſaluator ſanctus? Hoc vtique nomen, verbum deus extunc habuit, ex quo caro vel homo factus eſt: ſed cauſa cur facto homini tale nomen poſitum eſt, non ex natura humana, ſed ex diuina virtute pendet. Vnde enim nos ſaluat aut ſaluator noſter eſt, niſi ex Deo quod nõ homo tantũ, ſed etiã Deus eſt?

Mat. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.

Pſal. 36.

Pſal. 68.

Præterea, quia Deus qui ſolus verus eſt, cum homine quem aſſumpſit vna perſona eſt, rectè dicentibus ſe Ieſum quærere Nazarenum, propriam ſuæ diuinæ eſſentiæ vocem reſpondit, dicens: Ego ſum: propriam, inquam, ſuæ diuinitatis vocem, certa intentione prolatam, quod ab effectu claruit, quia ſtantes aduerſarios in terram deiecit. Ergo non mirũ de his qui non ſunt, quia male ſunt, non amantes & male quærentes, qui ſolus verè eſt, Ieſum Nazarenum: non mirum (inquam) comparatione maiorũ quæ futura ſunt, quod abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram, cum illo, qui ſtabat cum ipſis, diabolo, Iuda traditore, & malitiæ ſignifero qui ſatanã ferẽs in pectore, ſignum pacis ore extulerat, iam quippe agno Dei, nequiſsimi oſculi cultrum impreſſerat. Quare autem cum agnus eſſet protinus immolandus, iam ſicut leo modicum irrugijt, dum dicendo, ego ſum, tantam tamq; leuiter armatam laniſtarum turbam ad terram deiecit? videlicet vt eſſent inexcuſabiles, ne neſcirent quia Ieſus Nazarenus, quem quærebant, eſt qui eſt. Reuelata eſt illis ira Dei, quam expectare habeant, qui non timent, reuelata, inquam, fortitudo venturi ad iudicium vindicis, quia ſi hoc facere poterat moriturus, multo magis tunc immortaliter regnaturus ſuper eoſdem inimicos ſuos confortabitur. Hoc manifeſtum factum eſt in illis, & experimento percepta eſt ſempiterna virtus eius & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, qui cum hoc modo cognouiſſent dicentem, ego ſum, non ſicut eum qui verè eſt, glorifi-
Rom. 1. cauerunt, ſed comprehenderunt, ſed ligauerunt, ſed contumelijs affecerunt & occiderunt.

Iniquitas Iudę. Rom. 2. Propterea reuelabunt cœli iniquitates Iudæ, & terra aduerſus eum conſurget, & manifeſtum erit peccatum illius in die furoris domini, quia ſtetit cum ipſis, imo & cecidit cum illis, & non expauit cor eius, ſed ſecundum duritiam ſuam, & cor impœnitens theſaurizauit ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei. Ita, inquam, vt eſſent inexcuſabiles, dixit eis, ego ſum. Sed forte parum erat, ſemel dixiſſe: Proinde adhuc interrogandi erant, & iterum dicendum erat hoc ipſum, ne forte non intellexiſſent. [Iterum ergo eos interrogauit. Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus: Dixi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire.] Iterum, inquit, interrogati, quem quæritis, procaciter, vt ante, reſpondetis Ieſum Nazarenum. Ego autem dixi vobis, quia ego ſum, & hoc audito, cadẽtes experti eſtis principem fortitudinis, quem quæritis, Ieſum Nazarenum. Ergo ſi adhuc me quæritis, & ſic percuſsi non doluiſtis, me quidem comprehendite, ſed ſinite hos abire. Poterat vtique nihilominus efficaciter dicere, ſinite me abire, & habitatorem Iudæ ſatanam cum ſatellitibus & armis ſuis ſempiternis vinculis alligare. Sed oportebat vt pateretur, oportebat iti-
Sap. 8. dem, vt hi quos pater ſibi dederat, ſeruarentur. Egit vero ſapientia Dei, tam fortiter quàm ſua-
Iob. 40. uiter, & malignitate diaboli benigne ad quod voluit vſa eſt, ſicut de illo longe ante ad beatum Iob loquens: Qui fecit, inquit, illum, applicabit gladium eius. Hoc in omnibus electis ſuis agit, & in ſemetipſo maxime egit filius Dei. Sic enim applicuit, id eſt, ad vſum ſuum vertit gladium homicidæ diaboli, quem penitus illi auferre potuiſſet, vt ipſe moreretur, ſine cuius morte mundus non ſaluaretur, & illi ſaluarentur, ſine quibus mundo eadem ſalus ſua annun-
Ioan. 17. tiaretur. Quare autem illi curæ fuerit, vt ſinerent hos abire. Euangeliſta ſubſecutus, expoſuit.
Eſaiæ 8. [Vt ſermo impleretur, quem dixit, quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenq;.] Hunc ſermonem ſuperius in oratione ad patrem de futuro, quaſi de præterito loquens, dixit: Quos dediſti mihi, cuſtodiui, & nemo ex eis perijt, niſi filius perditionis, vt ſcriptura impleatur. Si enim comprehenſi timore mortis negarent, quod vtiq; fieret, imbecilles quippe adhuc erant, ſicut in Petro negante manifeſtum factum eſt, ſi, inquam, negarent, & negantes tamen interficerentur, in illo indiſcreto tumultu procul dubio perderentur. Sed eſto, vt fortaſsis non negantes, nec ſaltem interrogati aliqui occiderentur. Nonne quodammodo etiam ſic perderentur, qui minime ad illud, propter quod fuerant electi, peruenire ſinerentur. Vt quid enim electi fuerant, niſi vt teſtimonium reſurrectionis virtute magna per totum mundum redderent, & ita complerent ſcripturam, dicentem: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum? Nam & paulo ante dixerat eis: Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Ergo ſic quoque quodammodo perderentur, quia videlicet ad quod præordinati fuerant, non peruenirent, & propoſitum Dei (quod impoſsibile erat) auerteretur. Sequitur. [Symon ergo Petrus habens gladium, eduxit, & percuſsit ſeruum pontificis, & amputauit eius auriculam. Erat autem nomen ſeruo Malchus.] Hæc importuna fortitudo Petri apoſtoli, plane de vera infirmitate deſcendit, quam benè cognoſcens ipſe, quia omnia ſcit, dixerat ei: Quo ego vado, non potes me modò ſequi. Perſpicuum nunc fecit, quod non poſſet eum modo ſequi, quia videlicet, cũ dominus vellet nõ occidere, ſed occidi, Petrus malebat occidere quàm occidi. In hac tamen infirmitate eius, res præclara & fortis myſtice præſignata eſt: futurum nanq; poſtmodum erat, vt gladius apoſtolicæ fortitudinis, ſcilicet viuus ſermo Dei & efficax, ac penetrabilior omni gladio ancipiti, auriculam Iudæorum vel pontificum dèxtram amputaret, imo amputatam eſſe conuinceret, & totũ, quod de ſcripturis audire videntur, ſiniſtra aure audire, id eſt, peruerſe intelligere comprobaret.

Dextra nanque (vt alij Euangeliſtæ referunt) fuit auricula, quæ amputata eſt. Quam verò ean- Pſal.18.
dem auriculam tactu dominus apud Lucam ſanaſſe legitur, illud ſignificat: quia quandoque Ioan.1.
futurum eſt, vt iterum populo illi dexter & veræ ſcripturæ auditus aperiatur, ſcilicet cum ple- Hebr.4. Mat.26.
nitudo gentium introierit, tunc enim reliquiæ Iſrael ſaluabuntur. Porrò, Symon Petrus eiuſ- Luc.22.
modi gladium educens, & ſic percutiens, necdum bene aduerterat, quo vteretur gladio domi- Rom.11.
nus, iſte fortis & potens, dominus potens in prælio, vel quo de gladio ſecundum Lucam dixiſ- Pſal.23.
ſet. Sed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram, & qui non habet vendat tunicam Luc.22.
ſuam, & emat gladium. Nondum (inquam) ipſe vel alij (qui reſponderunt ad hæc, domine, ecce
gladij duo hic) bene cognouerant gladium verbi Dei, vſitatum in lege & prophetis & pſalmis.

Quem videlicet gladium is qui non habet ſacculum, vendita tunica emere debet, quia pro-
fectò tempore perſecutionis, quanto quiſque à facultatibus ſeculi magis nudus eſt, tanto ad præ-
dicandum Dei verbum fortior atque promptior eſt, ſeque exuendo rebus mundi, melius accin-
git gladio fortitudinis. At ille qui habet ſacculum, tollat ſimiliter (inquit) & peram, quia vi-
delicet tali in tempore, quale tunc erat, quando prædicantem nemo audit, & proinde multo
minus paſcit, ipſum ſibi quenque prouidere oportet, quia de euangelio viuere non poteſt. In
his & in cæteris, vbicunque ſupra intellectum diſcipulorum dominus & magiſter loquitur,
non ipſe difficultatis, ſed diſcipulus tarditatis arguendus eſt, velut iſte Symon Petrus, qui adeo
carnaliter intellexerat illud, quod idem de gladio comparando fuerat locutus. Dominus
namque ſanctam (vt par erat) ſcripturam honorabat, ſecundum ipſam loquens, & illum com-
mendans gladium, de quo in lege ſcriptum eſt: Et gladius meus deuorabit carnes. Itemque in Deut.32.
Pſal. Accingere gladio tuo ſuper fœmur tuum potentiſsime. Et talia quamplurima, [dixit ergo Pſal.44.
Ieſus Petro: Conuerte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi pater, non bi-
bum illum?] Ergo (inquit) quia Petrus importunum & iniuſſum gladium eduxerat, & non Mat.16.
legitime percuſſerat. Conuerte (ait dux & magiſter iuſti prælij) gladium tuum, tuum (inquam)
& non meum, in vaginam, & in locum ſuum. Et eundem ſenſum quo dudum dixerat idem
Petrus, abſit à te domine, non fiet hoc, quia paſſurum ſe pronuntiauerat, eundem (inquam) ſen-
ſum nunc in gladio ſæuientem increpat, dicens: Calicem quem dedit mihi pater, non bibam
illum? Hoc etiam ipſum quod paſsionem mortis calicem appellat, ſecundum ſcripturas
loquitur, quæ tribulationem nomine aquæ vel torrentis appellare conſueuerunt, vt eſt illud in
perſona eius dictum: Saluum me fac Deus, quomodo intrauerunt aquæ, vſque ad animā meam. Pſal.68.
Item: De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Hunc ſanè calicē dedit illi pater, quia Pſal.109.
videlicet non hominum arbitrio, ſed patris præcepto paſſus eſt. Dedit (inquam) illi vt pater, nō
vt iudex, id eſt, amore, non ira: voluntate, non neceſsitate: gratia, non vindicta. [Cohors ergo
& tribunus & miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum, & ligauerunt eum.] Ergo quia non
poterat tranſire calix quem dederat pater, niſi obediens filius biberet illum, comprehenderunt
(inquit) Ieſum, videlicet, quomodo tenebræ potuerunt, quæ nunquā lucem comprehenderunt.
Comprehenderunt (inquam) & ligauerunt, quia ſola hæc erat poteſtas tenebrarum, vt compre-
henderent ad ligandum, quem comprehendere non merebantur ad intelligendum. Ita com-
prehenderunt hora ſua, hora vna & poteſtate momentanea, quia videlicet poſt hac, lucem cō-
prehendere nuſq̄ vlla tenebris erit poteſtas. Comprehenderunt, inquit, & ligauerunt. O nimis
horrenda temeritas peccatorum. Ergo cum lictores iſti, qui ſalutem & miſericordiam ligauerūt,
cum, inquam, iſti fortes phrenetici, qui medicum ſic arctauerunt vlulantes & lugentes mirantur, Eſa.63.
quòd hoſtes ſibi locum & gentem tulerunt, & ſanctificationem conculcauerunt. Verbi gratia,
cum dicunt ſecundum Eſaiam, vbi eſt qui eduxit eos de mari cum paſtoribus gregis ſui, vbi eſt,
qui poſuit in medio eius ſpiritum ſancti ſui, qui eduxit ad dexteram Moſen brachio maieſtatis
ſuæ, &c. reſpondeat illis vtrunque maieſtatis ſuæ brachium eſſe ligatum, & idcirco nullum
præbiturum auxilium. Et quia liberatoris ſui manus non ſolum ligauerunt, ſed etiam clauis cō-
fixerunt, cum item plorantes legunt, ciuitas ſancta tua facta eſt deſerta Sion, deſerta facta eſt Eſa.64.
Hieruſalem, deſolata domus ſanctificationis noſtræ, & gloriæ noſtræ, vbi laudauerunt te pa-
tres noſtri: nunquid ſuper his continebis te domine: reſpondeat, oportere ſe continere Eſa.65.
manus ſuas: expandi enim, inquiens, manus meas ad populum incredulum, & reliqua. Luc.11.
Cæterum nobis qui credimus, manus illæ ſic ligatæ vel expanſæ in cruce plus operatæ ſunt, Coloſ.2.
quia videlicet fortem armatum, hactenus atrium ſuum cuſtodientem, & ſua in pace poſsi-
dentem, alligauerunt, & palam confligentes atque triumphaliter traducentes chyrographum
peccati deleuerunt. [Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim ſocer Caiphæ, qui
erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas, qui conſilium dederat Iudæis, quia expedit
vnum hominem mori pro populo.] Sicut paulo ante dixerat dominus diſcipulis ſuis: Ioan.16.
Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Oporte-
bat vt gauderent inimici veritatis, & gaudium communicarent inuicem, de victoria huius

diu præoptatæ captionis, & idcirco captum atque ligatum illum opprobrium circumferre
Luc. 23. fecerunt, ad Annam primum, deinde ad Caipham, deinde ad Pilatum, deinde (vt Lucas te-
ſtatur) ad Herodem, deinde rurſus ad Pilatum. Et ita quidem fecerunt, quaſi honore inuicem
præuenientes: reuera autem ſacrilegium ſuum manifeſto, & communi conſenſu corroboran-
tes, ne videlicet quod apud Romanas leges vnus, ſi ſolus videretur ſceleris author, notam vel
accuſationem ſuſtineret. Cauſam cur eũm duxerunt ad Annam primum, Euangeliſta ſubiũ-
xit, dicens: Erat enim ſocer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Amplius aũt addendo, erat
autem Caiphas qui conſilium dederat Iudæis, quia expedit vnũ hominẽ mori pro populo, vo-
luntate ipſius Caiphæ indicat actum, vt duceretur ad annam primũ, videlicet ne apud homi-
nes totam inuidiam ſuſtineret, ſi primus ipſe qui conſilium dederat, primus etiam condẽnaret.
[Sequebatur autem Ieſum Symon Petrus, & alius diſcipulus. Diſcipulus autem erat ille notus
pontifici, & introiuit in atrium pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtium foris.] Sequebatur
autem Petrus, ſed à longè, vt alij Euangeliſtæ teſtantur: A longe (inquam) ſequebatur, nõ
tantum pedum inceſſu, quantum pauidæ mentis habitu: quia iuxta veritatẽ eius qui dixerat,
quo ego vado, nõ potes me modò ſequi: euntem ad paſsionem, magiſtrum & dominũ, nondum
valebat imitari. Verum quomodocunq; ſequebatur tamen, vt videret finem: timidus quidem
Ioan. 13. ſed piam pro domino gerẽs ſolicitudinem. Alius diſcipulus, fortaſsis ipſe eſt qui ſcripſit hæc, de
quo non dubitauerunt quidam aſſerere, quod fuiſſet nobilis, vnde & notus erat pontifici. Mo-
dum tamen neſcimus eius nobilitatis, ſed hoc vnum ex euangelio certum tenemus, quod fi-
lius fuerit Zebedæi, nec de curia, ſed de piſcatoria cum fratre ſuo Iacobo vocatus, & relictis re-
tibus & patre, dominum ſecutus ſit. Quacunq; tamen ex cauſa pontifici fuerit notus, ſequẽtia
videamus. [Exijt ergo diſcipulus ille, qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit
Petrum.] Meminiſſe libet hoc loco miraculi longè ſuperioris, quo diſcipulis in mari labo-
rantibus (erat enim ventus contrarius, & nauicula iactabatur in medijs fluctibus) venit domi-
nus quarta vigilia ambulans ſuper aquas, & Petrus ad vocem eius vltro ſe ingerens, ambu-
lanſque & ipſe ſupra mare, vt veniret ad Ieſum, veniente vento valido, timuit, & pene ſub-
Mat. 14. merſus, manu domini retentus eſt. Hic eſt verè ſuper aquas dominus, licet in magna tempe-
ſtate, ſuper aquas (inquam) vere ambulabat, diſcipulis in mari laborantibus, quia ſcandalum
patientibus apoſtolis, & fuga diſperſis, ipſe pro arbitrio ſuo tribulationem patiebatur, imper-
turbatus, id eſt, carne quidem infirma, ſed prompto ſpiritu, mox victor quoque mortis futu-
Mat. 26. rus. Ambulabat & Petrus ſuper aquas, vt veniret ad Ieſum, quia priſtinæ dilectionis me-
mor, qua dixerat: animam meam pro te ponam, adhuc per fidei modicæ audaciam ſequeba-
tur longe poſt Ieſum. Sed vidit ventum validum venientem, & timuit, timendo negauit,
negando abſorptus eſt, niſi quia conuerſus dominus (vt ait Lucas) reſpexit Petrum, & eodem
reſpectu, quaſi manu apprehendens, flentẽ reſtituit in gradum priſtinum. Et vnde venientem
Luc. 22. vidit ventum validum? Sequitur: [Dicit ergo petro ancilla oſtiaria: Nunquid & tu ex diſci-
pulis es hominis iſtius? Dicit ille: Non ſum.] Si ad oſtiariam ſpectes, parua nubecula eſt: ſi
autem ad illud concilium malignantium, propter quod timuit Petrus proteruum ancillæ
huius crepitum, ventus validus eſt. Nihilominus tamen redarguta eſt infirmitas Petri, quia
dum mori timuit, vitam negauit. Ita cribrator ille Apoſtolorum Satanas ſibi prouidit, vt ten-
tationis artificium inciperet à fœmina, qui ſexus in paradiſo protoplaſto decèptionis extitit
Gene. 3. ianua. [Stabant ergo ſerui & miniſtri ad prunas, & calefaciebant ſe, quia frigus erat. Erat au-
tem cum eis ſtans Petrus, & calefaciens ſe.] Frigus erat vt interdum circa vernum æquino-
ctium fieri ſolet, & frigeſcens negator Petrus, frigidorum homicidarum & inimicorum
Chriſti foco fouebatur. Tali vtique Petro comparandos arbitramur eiuſdem Petri vi-
carios, ſacerdotes, vel pontifices ſummos, quoties peccatorum diuitijs aſsidentes, auide de-
Pſal. 36. lectantur, gladio verbi Dei recondito, illud obliti, quod ait Pſalmiſta: Melius eſt modicum iu-
ſto ſuper diuitias peccatorum multas. Putant enim ſe quaſi Petrum, qualis fuit in auditorio Ne-
ronis, fortes clauicularios cæli, ſuoq; arbitrio regnum cœlorũ claudi vel aperiri, cum munera li-
benter accipientes, & propter illa veritatem reticentes, tali Petro potius ſimiles ſunt, qualis apud
iſtas reſidẽs prunas, vitã perdidit, quia vitæ authorẽ negauit. [Pontifex ergo interrogabat Ieſum
de diſcipulis ſuis, & de doctrina ſua.] De diſcipulis ſuis interrogabat eum, & de doctrina ſua, vi-
delicet qui eſſent diſcipuli ſui, & quæ eſſet doctrina ſua. Interrogantis autem hæc erat inten-
tio, vt ſi palam omni concilio firmaret, quod docuerat, ſcilicet ſe eſſe filium Dei, mox ex con-
Mat. 26. ſulto conſequeretur iudicatio, quia blaſphemauit, reus eſt mortis. Nam ſi falſi teſtes conſtituti
eſſent (vt Matthæus ait) & multa dicerent, quæ conuenientia non erant, princeps ſacerdotum
ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius Dei. Igitur de doctri-
na ſua interrogabat, id eſt, de eo quod filium Dei ſe eſſe docuerat. [Reſpondit ei Ieſus: Ego pa-
lam locutus ſum mundo, ego ſemper docui in ſynagogis, & in templo, quo omnes Iudæi
conue-

conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt, quid locutus ſum ipſis. Ecce hi ſciunt, quid ego dixerim.] Tanquam diceret: Ille de cauſa neceſſario requiritur, cuius cum de facto conſtet, facti tamen modus neſcitur, verbigratia: Neceſſario requiſitus eſt Achar ab Ioſue dicente: Fili mi, da gloriam Deo, & indica nobis, quid feceris: quia videlicet cum ſorte deprehenſus fuiſſet, quòd communis cauſa mali eſſet, non etiam ſors eadem declarauit, quid criminis admiſiſſet. Ego autem (inquit) cuius cauſa nunc à te tota in doctrina conſtituitur, palam locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil, ſubauditur eorum, de quibus nunc interrogas. Quid me interrogas? Nempe ſi dixero, non credetis mihi: ſi autem interrogauero, non reſpondebitis, neq; dimittetis. Perinde lege vel more iudicij, quia non conceditur cuiquam, vt in legitimo iudicio ſibimet ſit teſtis, interroga eos qui audierunt, ecce hi ſciunt, quæ dixerim ego. [Hæc cum dixiſſet, vnus aſſiſtentium miniſtrorum, dedit alapam Ieſu, dicens: Sic reſpondes pontifici?] Ecce iſte fortis percuſſor, & mollis adulator, fortium illorum robuſtiſsimum ſe oſtentauit, de quibus domini Chriſti ſpiritus per prophetam in perſonam ipſius conquerens, quia ecce inquit, cœperunt animam meam, & irruerunt in me fortes, neque iniquitas mea, neque peccatum meum. Qui enim ſunt iſti, niſi falſo fortes, & veraciter languidi, & imbecilles, qui ſic irruerunt in Dei fortitudinem, mortuos ſuſcitantem, ſicut irruit phreneticus in medicum curare volentem? Eorum ergo qui male fortes erant, de præcipuis eſt hic vnus cerebroſus, qui tam proteruè irruit in hominem ſanitatis, & veritatis verba loquentem, vt verè inſanus, & pro domino ſuo pontifice, vt ſuam illi cuſtodiam commendaret, non fortiter, ſed ſtultè zelatus. Poterat quidem brachium domini repercutere percutientem, nec eum ſolum, ſed etiam illum, quem tam rigidus ſtipes ſulciebat, ſtatim ſubuertere parietem dealbatum, id eſt, dominum ipſius falſo pontificem appellatum. Sed accepit iniuriam, ſeruauit patientiam, reddidit doctrinam. Nam ſequitur: [Reſpondit ei Ieſus: Si male locutus ſum teſtimonium perhibe de malo: ſi autem bene, cur me cedis?] Suauiter quidem & manſuetè dictum, ſed iuſtiſsimè inuentum, & grauiſsimè eſt prolatum. Quid (inquit) me cedis bene loquentem, quem etiam ſi male locutus fuiſſem, nullam niſi iuſſus cædendi haberes poteſtatem, imo nec præceptum ſiue poteſtatem accipere æquum eſſet, niſi dicta prius cauſa, & à cenſoribus libera ſententia? Tuum quippe erat, ſi male locutus fuiſſem, accuſare cauſamque dicere, qua probares malam eſſe locutionem. Igitur cum per ſe ſatis ſit iniuſtum, tu adhuc iniuſtius perturbas hoc præſens auditorium. [Et miſit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.] Voluntate Caiphæ ad Annam primum ductus fuerat, eo quòd ſocer illius eſſet, ipſe autem Annas iccirco ad Caipham illum mittit, eo quòd eſſet pontifex anni illius. [Erat autem Symon Petrus ſtans & calefaciens ſe.] Hoc iam ſupra dixerat, erat autem (inquiens) Petrus cum miniſtris ſtans & calefaciens ſe, ſed iccirco nunc repetit, vt narrationem ternæ negationis eius, quam interruperat, ſuo pro conſequeretur ordine. [Dixerunt ergo ei: Nunquid & tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille, & dixit: Non ſum.] Iam ſecundo negauit, ſed nondum tota completa eſt veritas medici, qui ægritudinem infirmi bene cognoſcens, dixerat: quia priuſquam gallus cantet, ter me negabis. Sequitur [Dicit ei vnus ex ſeruis pontificis, cognatus eius cuius abſcidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum negauit Petrus, & ſtatim gallus cantauit.] Igitur qui omnes fluctus tribulationis pro domino ſe poſſe pati præſumpſerat, dicens: Etiam ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo, ad primum ventum timuit, quia merſus eſt, quia tertio negauit, ſed extendit dominus gratiæ manum, & apprehendit eum, conuerſus, & reſpiciens in eum, vt cito pœnitens fleret, & ita ſe lauante domino, partem cum illo haberet. Verè enim niſi fidem pœnitentiæ ſtatim præoccupaſſet, qua hora dominus noſter ſanguinem & aquã de latere ſuo profudit, peccatum negationis eius deletum non fuiſſet. Nam ſicut nunc quoque baptizãdum quenque prius oportet credere & confiteri, & tunc demum baptizari in morte Chriſti Ieſu, eiq; per baptiſmum conſepeliri & conſurgere, ſic & Petrum, vt Apoſtolus permaneret, & latronem vt cum domino paradyſum intraret, oportuit pœnitere & confiteri, antequam Chriſtus ſpiritu emiſſo, prædicti ſanguinis & aquæ fluuium effunderet. Etenim quicunque poſt horam illam, qua ille vniuerſam lauit eccleſiam ab origine mundi collectam, ad fidem eius conuertuntur, non annumerantur inter eiuſdem eccleſiæ filios, niſi quibus per baptiſmum ſingulatim ſacramentum dominicæ paſsionis innouetur. [Adducunt ergo Ieſum à Caipha in prætorium.] Scriptorum vitio cœptum eſt, vt legeretur ad Caipham in prætorium. Non enim Caiphæ, ſed Romani præſidis erat prætorium, quod cum nulli Iudæorum eo die, quo paſcha manducandum eſſet, multo magis nec pontifici ingredi erat licitum. Cum ergo ſupra dictum ſit, & miſit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. Melius hoc loco ſcribitur, & legitur: Adducunt ergo Ieſum à Caipha in prætorium. [Erat autem mane. Et ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed manducarent paſcha.

Marginal notes: Ioſue 7. — Luc. 22. — Pſal. 98. — Eſa. 40. 41. — Acto. 23. — Ioan. 7. — Rom. 6. — Luc. 23.

Oſee 7. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit eis: Quam accuſationem affertis aduerſus hominem
hunc?] Hoc loco prætereundum non videtur illud Oſeæ prophetæ capitulũ: Omnes adulterã-
tes (inquit) quaſi clibanus ſuccenſus à coquente. Quieuit paululũ ciuitas à commixtione fermẽti
donec fermentaretur totũ. Dies regis noſtri, cœperunt principes noſtri furere à vino. Extendit
manum ſuam cum illuſoribus, quia applicauerant quaſi clibanum cor ſuum cum inſidiare-
3. Re. 12. tur eis. Tota nocte dormiuit coquens eos mane ipſe ſuccenſus quaſi ignis flammæ, &c. Hoc
qualiter ad Hieroboam filium Nabat, & ſui temporis principes referri queat, pro furore,
quo vitulos fecerunt, quos & relicto Dei templo, diuiſi à domo Dauid, coluerunt. Incertũ eſt
Oſee 6. quippe, cum nulla referat hiſtoria tale quid, cui talis narratio conueniat. Proinde quia prophe-
ta idem paulo ſupra de reſurrectione Chriſti manifeſte dixerat: Venite & reuertamur ad domi-
num, quia ipſe cœpit, & ſanabit nos: percutiet & curabit nos, viuificabit nos poſt duos dies, in
die tertia ſuſcitabit, & viuemus in conſpectu eius, &c. Prædictum capitulum non ſicut præ-
teritorum narratio, ſed vt verè futurorum prophetiam, præſenti loco aptare non incongrue li-
bet. Omnes adulterantes (inquit) quaſi clibanus ſuccenſus à coquente, &c. Quinam ſunt ad-
ulterantes iſtis nequiores vel ardentiores, quorum cor quaſi clibanus reuera à coquente dia-
Ioan. 11. bolo ſuccenſus eſt? Paululum quieuerat à commixtione fermenti nequitiæ & malitiæ ſuæ, do-
nec fermentaretur totum, quia videlicet ab illo die, quo cogitauerant interficere eum, dicentes:
Ne fortè veniant Romani, vt tollant noſtrum locum & gentem, tamdiu quieuerant, donec tur-
bis perſuadendo fermentum ſuum ſpargerent, totamq; maſſam ciuitatis malitiæ ſuæ conſen-
ſu fermentarent. Venit tandem hic dies, quo clamarent, dicentes: Dies regis noſtri. Dicendo:
Ioan. 19. Non habemus regem niſi Cæſarem. Et: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Cœperuntq;
principes furere à vino, quia videlicet iam temulenti, vtpote in illa magna nocte paſchali, do-
minum comprehendentes, tota nocte vigilauerunt, ſeramque crapulam ructantes, & ebrieta-
tem fœtidam anhelantes, in illum pauperem & egenum tetra conuitia vomuerunt, completa
prophetia, qua in eius perſona dictum eſt: Aduerſum me loquebantur, qui ſedebant in porta, &
in me pſallebant qui bibebant vinum. Quid ille regis eorum Cæſaris miniſter, ſcilicet Pilatus?
Pſal. 68. Tota vtique nocte dormiuit, coquens eos, quia videlicet diſsimulator callidus & ſicut à quo-
dam de illo dictum eſt, vt in exiguo ponẽs mendacium, cum ſe domi contineret, quaſi rei ne-
ſcius, cohortem & tribunum dedit, per quam Iudaicos furores iam ſatis ardentes, magis ac ma-
Mat. 27. gis accendit. Mane itaq; & ipſe ſuccenſus, quaſi ignis flammæ, exiẽs ad eos foras, & dicens: Quã
accuſationem affertis aduerſum hominem hunc, extendit manum ſuam cum illuſoribus. ſ. qui
tota nocte dominum illuſerant, quia applicauerant quaſi clibanus cor ſuũ, cum inſidiaretur eis.

Verè enim in omnibus quæ dixit, quæ fecit, verbi gratia, cum dixit: quid enim mali fecit? vel
cũ accepta aqua lauit manus ſuas corã eis, inſidiabatur eis, videlicet vt ita in eos omne crimen
infunderet, quatenus ipſe apud Romanum imperatorem nullum pro iniuſtè damnato homi-
ne iudicium ſubiret. Si enim vere ille liberare voluit, quare nuſquam illa ſua poteſtate vſus eſt,
Ioan. 19. de qua dixit: neſcis, quia poteſtatem habeo occidere te, & poteſtatem habeo dimittere te?
Ergo maius quidem peccatum habuit, qui dominum Ieſum illi tradidit, ſed ipſe quoque pec-
cato non caruit, quia miniſterium homicidij voluntariè ſuſcepit. Proinde Herodes recte vulpi
aſsimilatus eſt, dicente domino: Ite, dicite vulpi huic, pro eo, quia cum Iohannem libenter de-
collaret, contriſtatum ſe propter iuſiurandum eſſe ſimulauit, ſic & iſte mendax, & (ſicut iam di-
Matt. 14 ctum eſt) in exiguo ponens mendacium, recte vulpi comparandus eſt, quia cum libenter poſtu-
lationẽ dominicæ mortis acciperet, defendere ſe illũ finxit, & accepta aqua, manus quidem ſed
Mat. 27 non conſcientiam lauit. Sed iam ad ipſa euangelij verba redeamus. Et ipſi (inquit) non intro-
ierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed manducarent paſcha. Phariſæi cæcini-
Marci 7 mis, accurate mundaſtis illud quod deforis catini & calicis, introrſus turpes & cruenti, verè
Mat. 23. ſepulchra dealbata, quæ deforis pulchra ſunt hominibus, intus autem plena ſunt oſsibus mor-
tuorum. Quid enim? Contaminari exterius caueris introeundo in gentilis hominis prætorium,
& intus horribiliter pollui non timetis, tractando crudele homicidium? Quid hac puritate im-
purius? Quid hac ſanctitate ſceleſtius? Exiuit ergo (inquit) Pilatus ad eos foras, & dixit:
Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc? [Reſponderunt & dixerunt ei: Si non
eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum.] Ergo ne gens iuſta, & populus innocens,
nullum niſi malefactorem tradere, imo & occidere conſueuiſtis? Quem enim prophetarum
non ſunt perſecuti patres veſtri? Et occiderunt eos qui prænuntiauerunt de aduentu iuſti, cu-
ius nunc vos proditores & homicidæ eſtis. Igitur vitioſam in initio cauſæ Romano præſidi
propoſitionem reddidiſtis, [dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & ſecundum legem ve-
ſtram iudicate: Dixerunt ergo Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam.] Non dixerũt;
nobis non licet iudicare quenquam, ſed nobis non licet interficere quenquam. Iam enim to-
ta nocte vigilantes, non quidem ſecundum legem, ſed contra legem ſuam iudicauerant, illuſe-
Dani. 13. rant, conſpuerant, & colaphis ceciderant. Veruntamen iudicatum quempiã nõ licebat occidere,

niſi

niſi Romano præſide iudicationem confirmante. Nec verò mirandū, quod in Babilonia capti uitate Suſannā illis, incōſulto Babyloniorum principe, lapidare licuiſſet. Nunc autē in terra ſua de gentibus hominem abſq; Romani præſidis tribunalibus interficere non licuiſſet. Romanum nanq; imperium fortius atq; potētius q̄ Babylonicum, Perſicum, atque Macedonum, cuncta ſibi ſubiugauit regna terrarum. Ipſum quippe erat regnū, de quo Daniel in viſione nocturna. Ecce (inquit) beſtia quarta terribilis atque mirabilis & fortis nimis. Dentes ferreos habebat magnos, comedens atq; cōminuens, & reliqua pedibus ſuis cōculcans. Comedit ergo Romanum imperium atq; cōminuit omnia regna mundi, maxime vero Iudaicū regnum minutatim diiecit, quod in quatuor tetrarchias diſpartiuit, & quod reliquum erat, ita tādem pedibus ſuis conculcauit, vt lapis ſuper lapidē nō remaneret, & captiui ducerentur in omnes gentes. Valde ergo iā dentibus terribilis beſtiæ cōminuti, & poſtmodum pedibus quoq; eius cōculcandi, nobis non licet (inquiunt) interficere quenq̄. [Vt ſermo Ieſu impleretur, quē dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.] Dixerat enim, Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum. Vt ergo iſte ſermo impleretur, oportebat eum tradi gentibus à Iudæis dicentibus: nobis nō licet interficere quenq̄, quia videlicet nō poterat euenire, niſi quod ille prædixerat. Nec enim ille prędiceret, niſi quod immobiliter futurum erat. [Introiuit ergo iterum in prętoriū Pilatus, & vocauit Ieſum, & dixit ei: Tu es rex Iudæorum?] Ecce Pilatus, dum neſcit, repente cōſcium ſe indicat Iudaici fuiſſe liuoris. Nōdum quippe cōclamauerant Iudæi, quod Ieſus regem ſe dixiſſet eſſe Iudæorum, & iā interrogās dicit, Tu es rex Iudæorum? Ergo dum dixit, quam accuſationem affertis aduerſus hominē hunc, nō cauſam illius neſciebat, ſed ſe ſcire diſsimulabat. Proinde cōtinuo. [Reſpondit ei Ieſus: A temetipſo hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?] Si ſtatim ſic reſpondiſſet, rex ego ſum, anteq̄ regnum ſuum à regno hominum diſtinxiſſet, occaſionem calumniæ Pilato porrexiſſet, velut qui aduerſus dn̄m illius Cæſarem agere tentauiſſet. Melius itaq; ſic reſpondens: à temetipſo hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me, & iuſtæ calumniæ locum ſuſtulit, & regem ſe eſſe teſtatus eſt, quia non negauit. Idem enim eſt, ac ſi diceret: Adeo verum eſt, regem me eſſe Iudæorum, vt ſi hoc à temetipſo magis quàm alterius indicio dixiſti, conſtet profectò, quia quaſi propheta diuinaſti. Quid igitur? A temetipſo hoc dicis, an reuera, quod diſsimulas, alij cauſam meam indicauerant, quando cohortem & tribunum ad tenendum me miſiſti? [Reſpondit Pilatus: Nunquid ego Iudæus ſum? gens tua & pontifices tradiderunt te mihi. Quid feciſti?] Tanquam diceret, A Iudæis omnis cauſa ſumit exordium. Nunquid ego cōcilijs vel ſynagogis eorum, in quibus te condemnauerunt, cum nō ſim Iudæus, interſum, vt à me cauſæ vel nominis huius oriri potuerit principium. Non eſt ita, ſed gens tua & pontifices accuſantes, & ſententiam poſtulantes, tradiderunt te mihi. Quid feciſti? Ad hæc dominus magnus & ſapiens rex, indigno illi non reſpondit, quid fecerit cum bene omnia fecerit, & bona omnia fecerit, imo cum & oīa valde bona per ipſum facta ſint. Sed nec illud dicere curauit, quod prius interrogatus fuerat, ſcilicet quod eſſet rex Iudæorū, quia iam ſufficienter hoc dixerāt aduerſarij ſui. Verum quod illi minus vel peruerſe dixerant, hoc modo ſuppleuit & correxit. [Regnū meum non eſt de hoc mundo.] Verum quidem inquit, gens mea & potifices, qui tradiderunt me tibi, indicauerunt tibi de me, ſcilicet accuſantes me eſſe regem Iudæorū, ſed regnū meū contradictionem regni Cæſaris eſſe mentiti ſunt. Nam regnum meum non eſt de hoc mundo. Non ait, regnum meum non eſt in hoc mundo. Excelſus quippe dominator in regno hominum, & cui vult dat illud, & totius mūdi gubernator & dominus eſt, Sed nō eſt (inquit) de hoc mundo, id eſt, de arbitrio vel placito illorum qui ſunt in hoc mundo, non de magnitudine ciuitatum vel longis tractibus terrarum, non de multitudine & fortitudine militum ſæuientium, vel ſanguine præliorum. Proinde Romanum à me nihil nocetur imperium, vel aliud aliquod regnum terrenum, quia nihil huiuſmodi quærit regnum meum. Quod ita ſit, probatione non indiget, quia perſpicuum eſt, palā omnibus eſt. In quo? ait. [Si de hoc mundo eſſet regnum meū, miniſtri mei vtiq; decertarent, vt non traderer Iudæis: Nunc autē regnum meum nō eſt hinc.] Miniſtros (inquit) de hoc mundo pro me decertantes, haberē, ſi regnum meum de hoc mundo fuiſſet. Nunc autem nullus eſt de hoc mundo miniſter, nullus eſt qui de hoc mundo pro me decertet. Ergo regnum meū nō eſt hinc. Hoccine eſt de hoc mundo regnare, cæcorum oculos aperire, ſurdis auditū, claudis greſſum reddere, mortuos ſuſcitare, pauperibus euangelizare, & pro huiuſmodi tanquam latronem comprehendi, ligari, alapis cædi, illudi atq; conſpui? [Dixit itaq; ei Pilatus: Ergo rex es tu?] Hoc enim rationalis homo cum eſſet, videbat conſequi, vt ſi regnum eius non eſt hinc, aliunde ſit. Et vndecunq; regnum, regnum vtiq; ſit. Idcirco per concluſionem inferens. Ergo (inquit) rex es tu? Itaque propoſuit accuſator Iudæus, aſſumpſit Chriſtus, concludit Pilatus. [Reſpondit Ieſus: Tu dicis, quia rex ego ſum.] Tu (inquit) hoc dicis, tu pro crimine hoc mihi iamdudum obiicis, tu pro cauſa hac ad tenendum me, cohortem & tribunum cum Iudæorum miniſtris miſiſti. Ego autem cauſam nō negaui, ſed hoc dixi, quia regnum meū nō eſt

Danie. 7

Mat. 24

Mat. 20.

Cur Ieſus non reſpōdit ad hoc, Quid feciſti.

Gene. 1

Danie. 4

Matth.

hinc. Si verum quæreres, ſi veritatem amares, me dicente: quia regnum meum non eſt hinc, inter-
rogare & diſcere debueras vnde ſit. Quod quia facere contemnis, ecce nunc vltro dico tibi vnde
ſit. Ne me interficiendo, glorieris, te defendiſſe terminos Cæſaris. [Ego in hoc natus ſum & ad
hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Omnis qui eſt ex veritate, audit vo-
cem meam.] Hæc dicens dominus, manifeſte conſonat prophetiæ, qua in perſona eius loquitur
Pſal. 2. Dauid: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montē ſanctū eius, prædicans præceptū
eius. Quod eſt prædicare præceptum eius, hoc eſt, teſtimonium perhibere veritati. Illic ego (in-
quit) conſtitutus ſum rex ab eo ad hoc, vt prædicē præceptū eius. Hic aūt, ad hoc (inquit) ego rex
natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Et ſubiungit.
Omnis qui eſt ex veritate, audit meam vocem. Tantæ altitudinis, tantæ ſunt hæc dicta fortitu-
dinis, vt neq; Pilatus attingere, neque alius aliquis regni cœleſtis inimicus ea conuellere poſsit.
Quid enim? Diceret iſte, quamlibet mendax Cæſaris Spartarius, dominum ſuum magnæ Ro-
mæ principem, nolle quempiam in hoc naſci, vel ad hoc in mundum venire, vt teſtimoniū per-
hibeat veritati, detrimentumque honoris eius eſſe, ſi quis militum ipſius audiat vocem teſtimo-
nium perhibentis veritati? Hoc nanque modo caput principis non defenſione protegeret, ſed
grandi deteſtatione obrueret. Veritatis quippe nomen amabile eſt. Et honorabile illud eſt,
humana ſponte natura conſentit, & licet ſignificatum eius nequiſsimi nebulones oderint, ta-
men ipſum eius nomen nulli vnquam deteſtari licuit. Itaque victus & deficiens, [Dicit ei Pila-
tus: Quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullā in eo
inuenio cauſam,] videlicet experimento didicerat nihil eſſe in illo, vnde interfecto eo ſemeti-
pſum defendere poſſet, ſi de ſupplicio eius iniuſtè ſumpto apud Cæſarem illum accuſari con-
Sap. 5. tingeret: quippe qui iuſtorum omnium princeps & iuſtitiæ rex, induerat pro thorace iuſtitiam,
& acceperat pro galea iudicium certū, & ita ſumpſerat ſcutum inexpugnabile æquitatē, vt eum
nullatenus in ſermone capere poſſent. Ait ergo in ſiti ſanguinis pœnæ fruſtrata crudelitas. Ego
nullam inuenio in eo cauſam. Et adiecit. [Eſt autem conſuetudo, vnum dimitti vobis in paſcha.
Vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum?] Hoc dixit certum habens quid reſponſuri eſ-
ſent. Sciebat enim, quod per inuidiam tradidiſſent eum. Nunquid ſi non eiuſdē & ipſe voluntatis
eſſet, rem totam tam pronus in illorū inuidentium arbitrio poneret, & non potius vteretur illa
Mat. 27. poteſtate ſua, de qua poſtmodum dicturus eſt. Neſcis quia poteſtatem habeo dimittere te, &
poteſtatem habeo crucifigere te? Simulq; illud conſiderandum eſt, quod camino iam ſatis arden-
ti, quaſi ſtillam olei ſcienter iniecit, dum ſciens, quod per inuidiam tradidiſſent eum, ipſum, pro-
pter quod inuidebant, nomen illis obiecit dicens: Vultis dimittam vobis regem Iudæorū? [Cla-
mauerunt rurſum omnes dicentes: Non hunc, ſed Barrabam. Erat aūt Barrabas latro.] Rurſus
(inquit) clamauerunt, iam enim ſemel clamauerant, dicentes: Niſi eſſet hic malefactor, non tibi
tradidiſſemus eum. Et nunc iterum clamant, non hunc dimittas nobis, ſed Barrabam. Hoc
multum clamauerunt, & in excelſum vociferati ſunt. Hic eſt clamor, de quo dominus per pro-
Eſa. 5. phetam: Ecce expectaui (inquit) vt faceret iudicium, & ecce iniquitas. Et iuſtitiam, & ecce cla-
mor. Quia ſic futurum erat, vt occideretur ſaluator, & ſeruaretur latro. Præcipit, imo ſic my-
Leuit. 16 ſtice prophetat lex Moſi. Suſcipiet ibi ſacerdos ab vniuerſa multitudine filiorum Iſrael, duos
hircos pro peccato, & ſtare faciet coram domino in oſtio tabernaculi, mittens ſuper vtrunque
ſortem. Vnam domino, & alteram capro emiſſario. Cuius ſors exierit ad dominum: offeret illū
pro peccato: cuius autem in caprū emiſſarium, ſtatuet eum viuū corā domino, vt fundat preces
ſuper eo, & mittat illum in ſolitudinem. His rite celebratis, offeret illum, & rogans pro ſe & pro
domo ſua, immolabit eum. Hic ritus propheticus ecce completus eſt. Quinam ſunt duo hirci,
niſi Chriſtus ſaluator mundi, & Barrabas author ſeditionis? Saluator nempe, & ſi ſecundum
ſuam innocentiam verus eſt, & erat agnus Dei, attamen ſecundum iniquitates omnium noſtrū,
Eſa. 53. quas (vt propheta teſtatur) Deus in eo poſuit, quaſi hircus extitit. Barrabas aūt, non alienis, ſed
ſuis peccatis hircus eſt, quem populus ille male ſortitus huic præpoſuit, qui venit tollere peccata
mundi. Exiuit ergo ſors ad dominum ſuper hircum noſtrum, ad ipſos autē ſors exijt in hircū illū
fœtidum. i. Barrabam ſeditioſum, qui emiſſarius illis factus eſt, & in ſolitudinem, id eſt, in gentē il-
lam à Deo deſolatam dimiſſus & reſeruatus eſt. Noſter autem hircus. i. ſaluator noſter Chriſtus,
Mat. 27. rogans pro ſe, pro domo ſua, quæ ſumus nos, libens immolatus eſt. Erat autem (inquit) Barra-
Mar. 15. bas latro, qui & (ſicut alij Euangeliſtæ referunt) propter ſeditionem & homicidium miſſus fue-
rat in carcerem. Huiuſmodi hominem domino & regi dei filio præponentes. Hoc etiā clamarunt
Mat. 27. dicentes Pilato. Quid igitur faciam de Ieſu Nazareno? Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios no-
Eſa. 1. ſtros. Væ igitur genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filijs ſceleratis: qui
petierunt virum homicidam donari tibi, authorem verò vitæ interemerunt. Iuſte propter hoc
ipſum ſeditionibus & homicidijs perituri, quia principem pacis dederunt pro authore ſeditio-
Eſa. 9. nis, & filiū dei commutauerunt pro filio magiſtri ſui diaboli. Barrabas enim interpretatur filius
Ioan. 8. magiſtri eorum. Quis aūt eſt magiſter eorum, niſi diabolus quē imitantur? De quo ipſe dñs cum
dixiſſet

dixiſſet:ego quæ vidi apud patrem meum,facio.Statim ex oppoſito addidit, & vos quæ vidi-ſtis apud patrem veſtrum facitis. Merito ergo hæreditate poſsiderunt ſeditiones & ſanguinem homicidij, tantis calamitatibus inuoluendi, quantis ſatis declamare nullius copia ſcriptoris,nullius poſsit quantacunq; facultas oratoris.[Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum,& flagellauit.] CAP. XIX.
Grande ſpectaculum mundo,& angelis,& hominibus,vt à ſeruis peccati princeps libertatis ſeruilibus modis conciderețur. Sed nos(inquit propheta) liuore eius ſanati ſumus. Perſpicuum nanque eſt, quia & anima verè doluit pro nobis, & corpus flagellatum atque laceratum ſigna Eſa.53.
iniuriæ in vibicibus ac liuore portauit.[Et milites plectentes coronam de ſpinis, impoſuerunt capiti eius,& veſte purpurea circumdederunt eum,& veniebant,& dicebant ei: Aue rex Iudæorum. Et dabant ei alapas.] Hæc illi quidem ludentes crudeli ioco fecerunt, ſed à virtute & 1.Cor.1.
ſapientia Dei magno Chriſto rege cuncta ſerio ſuſcepta, imo vt fierent vtiliter prouiſa ſunt.

Singulæ nanq; deriſiones, ſingulæ plagæ vel perculsiones, grandem vocem habuerunt, & Gene. 4
omnia pro nobis iuſtitiam locuta ſunt.Cum enim ſanguis proclamet in cœlū de terra,quæ aperuit os ſuum,& ſuſcepit eum de manu Iudæorū. Spinæ quoq; & veſtis irriſoria, cæteraque iniuriæ ſine dubio proclamant in cœleſte propiciatorium,& credentibus in eum potenter impetrant miſsionē peccatorū. Per ſpineā ergo coronā illud viſibiliter quoq; ſignificant,quod de illo propheta prædixit: Et peccata noſtra ipſe portauit. Spinæ namq; peccata deſignant,quæ animam pungunt & lacerant. Nam & propter peccatum homini datæ ſunt,dicēte dño ad Adā:Cū ope- Eſa.53.
ratus fueris terram,non dabit fructus ſuos,ſed ſpinas & tribulos germinabit tibi. Sed & quod Gene.3.
chlamydem coccineam cū illuderetur nō dedignatus eſt circundari ſibi. Nunquid non congruit illi,quo propter nos in paſsione ſua fungebatur,miniſterio charitatis? Coccus enim coloris ignei, qui in tabernaculo domini offerri, & in veſte ſacerdotali bis tinctus iubetur aſſumi,geminam ſi- Exo.25.
gnificat dilectionem,Dei & proximi: quia fit, vt quicquid offerimus, ignitū & quaſi bene colo- 28.
ratum coram diuinis placeat conſpectibus.Ipſe autē propter nimiam charitatem ſuam,qua dile- Ephe.2.
xit nos, bibit calicem paſsionis, ſicut ipſe, vt cognoſcat(inquit)mundus, quia egò diligo patrē, Ioan.15.
& maiorem charitatem nemo habet,q̃ vt animā ſuā ponat quis pro amicis ſuis. Igitur huic regi noſtro chlamys coccinea bene congruebat, vt ipſo habitu ſe illum eſſe oſtenderet,qui in lege ſi- Num.19
gnificabatur,per vitulam ruffam:cuius corpus pro peccato iubebatur extra caſtra cremari,& cinis eius in aqua cum hyſſopo ſuper populū aſpergi. Harundinē quoq; ſiue calamū ab illudētibus accipere nō recuſauit in manu ſua,quod ſacrilegiū ſcriberet Iudæorū,ſiue vt venenata inter- Ioan.12.
ficeret animalia. Habebat nanq; in manu ſua virgam.i.ſuam in propria poteſtate animā,vt vo- Exo.8.
lens poneret atq; iterum ſumeret eam. Et ſicut Moſes coram Pharaone ſuam proiecit virgā,quæ verſa eſt in colubrum,deuorauitq; verſas in colubros virgas magorum,iterumq; rediſt in virgā. Sapiē.2.
Sic ipſe nunc ſuam quodammodo poſiturus erat animam,vt deſcenderet in mortē, quæ per colubrum intrauit in mūdum, colubroſq; Aegyptiorum.i.mortes abſumeret peccatorū,atq; iterū in virgā,id eſt,in poteſtatē rediret priſtinā. Cum in tali habitu rex Iudæorū adoraretur,vel ſalutaretur, ſi tunc eſſet tēpus loquendi, & non magis tēpus tacendi, poterat veraciter iam proloqui & dicere,quod ſerio ſibi deberet omne genu curuari,& ipſum omnis lingua confiteri. Verū- Eccle.3.
tamen, ſi tacebat ipſe dum pateretur, clamabat & adhuc clamare non deſinit, propheta ipſius: Phil.2.
Viuo ego dicit dominus,quia mihi curuabitur omne genu,& confitebitur oīs lingua.Igitur vir- Eſa.45.
tus & ſapiētia Dei cū illuditur,cuncta ſerio rationabiliterq; ſuſcepit, & dantibus alapas faciē ſuā nō auertit.Sequitur.[Exijt iterū Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras,vt cognoſcatis, quia in eo nullā cauſam inuenio.] Quantūuis coactum te ſimulas damnare,& æterni incendij ſtipula,non tibi educenti Ieſum,& ſic locuto ita crederet Romana ſeueritas, vt taceam Acto.23
de iuſtitia diuina, quomodo credendum vel creditum fuit poſt hæc tribuno Felicis præſidis, tuo forſitan exemplo perdocti, qui Paulum apoſtolum non molli & frigida defenſione,ſed manu militari à rabie Iudæorū eripuit.[Exijt ergo Ieſus portans ſpineam coronā, & purpureum veſtimentum,& dicit eis:Ecce homo.]Talis exiuit,& non erat ei ſpecies neq; decor ;& aſpectus Eſa.53.
eius in eo non erat. Ecce(inquit) homo.Intentionem quidem dicentis & ſenſum irridentis deteſtamur,ſed vocem amplectimur & dicimus,quia verè homo,quia cum Deus eſſet, in ſimilitudi- Phil.2.
nem hominū factus eſt,& habitu inuentus vt homo.[Cum ergo vidiſſent eum pontifices & miniſtri, clamabant dicentes: Crucifige crucifige eum.] Ita pontifices petulci, æque vt miniſtri eorum,dilatauerunt os ſuum.Euge euge,inquiunt,viderunt oculi noſtri.Hactenus benè actū, quod nunc reſtat exequere,crucifige crucifige eum.[Dicit ei Pilatus: Accipite eum vos,& cruci- Pſal.34
figite eū.Ego enim nō inuenio in eo cauſam.] Timēbat enim(vt antea iā dictū eſt) ne(quod futurum erat) pulſatus in iudicio Cæſaris, ſuſtineret moleſtiam, non habens quam de interfectione eius redderet cauſam.[Reſponderunt ei Iudæi:Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filiū dei ſe fecit.]Præuaricatores legis,dum gentilem hominem ſecurū reddere vultis quaſi legis ſcutū offertis,& iniquitas veſtra mentita eſt ſibi. Non enim ſecundū legē debet mori, Rom.2. Pſal.26.
qui filium dei ſe eſſe aſſerit, ſed propheta qui falſum loquitur in nomine dñi,mendacij conuictus, Deut.18.

non ſubſequente effectu ſermonis. [Cum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit.]
Timuit planè, ſed nõ pœnitudinem geſſit: timuit inq̃, præſagiente ſibi animo, magnitudinem fu-
Mat. 27. turi mali, præſertim quia iã miſerat ad eũ vxor eius, dicẽs: Nihil tibi & iuſto illi, multa enim paſ-
ſa ſum hodie per viſum propter eum. [Et ingreſſus eſt prætoriũ iterum, & dicit ad Ieſum: Vnde
Eccle. 3. es tu? Ieſus autem reſpõſum nõ dedit ei.] Nimis importuno tempore hoc interrogabat, quia tem
Eſa. 53. pus maxime tacendi tunc erat, & ipſe audire indignus erat, quia non credere volebat. Præterea,
quia iã eundem agnum Dei male totõderat, i. flagellauerat, ideo corã illo iuſtè obmuteſcebat, &
nõ aperiebat os ſuum. [Dicit ergo ei Pilatus: Mihi nõ loqueris? Neſcis quia poteſtatem habeo
crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te?] Igitur ô Pilate potens & robuſtã nimis poteſta
tem habens, ex ore tuo iudicaris, nec ſolum apud Deum, ſed etiã apud homines reus teneris: quia
Eſa. 42. videlicet innocentem & iuſtum, cum dimittere poſſes crucifigere maluiſti. Modicum ſuſtine,
neq; feſtines, dicens: Mihi nõ loqueris: loquetur enim tibi poſtmodum, & dicet vnde ſit. Domi-
nus namque, qui nunc infirmus ſub tua poteſtate tenetur, ſicut fortis egredietur, ſicut vir præ-
Pſal. 2. liator ſuſcitabit zelum. Vociferabitur & clamabit ſuper te, & ſuper omnes inimicos ſuos cõfor-
tabitur. Tacui dicet, ſemper ſilui, patiens fui, ſicut parturiens loquar. Tunc loquetur ad te in ira
ſua, & in furore ſuo cõturbabit te, clare dicens tibi quod nunc interrogaſti, vnde ſit. Ego (in-
quiens) conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Siõ montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius.
Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc in furore ſuo loquetur tibi, &
cunctis regibus terræ & principibus, qui conuenerunt aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum
eius. Porro, qui dicere tibi noluit vnde ſit, de tua poteſtate quid reſpondeat, audi. [Non haberes
aduerſus me poteſtatem vllã, niſi tibi datum eſſet deſuper.] Non (inquit) per dominum tuũ Cę-
ſarem, neq; per iſtos, qui clamando, crucifige crucifige, conſortant brachium tuũ aduerſum me,
ſed ab eo quod ſuper oẽs homines eſt, datã tibi aduerſum me poteſtatem habes. Nam niſi illud,
vnde ego ſum, teneret manum dexterã meã, & in voluntate ſua deduceret me, poteram ego ſal-
tem reſpicere te, & vnius vocis ferrea virga, tanq̃ vas figuli confringere te. Ergo quia traditus
ſum deſuper (tradidit enim me, nec proprio filio ſuo pepercit pater) non glorieris tu: quia non
Pſal. 72. tua poteſtas, ſed ſuperna permiſsio eſt. Præterea nec vere poteſtas, quã in me exerces, ſed quod-
Pſal. . dam latrocinium eſt. Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo. Quæ ibi tantummodo iure valet, vbi
Rom. 8.
Rom. 13 culpa eſt. Vis homo non timere poteſtatem? benè fac, & habebis laudem ex illa. Si autem male
egeris, time. Tu ſi abſente culpa, ſæuis & occidis, latrocinium agis, homicidium facis, & proinde
reus poteſtati ſuperioris ſubiiceris. Si deſuper permittitur tibi poteſtate abuti, noli gloriari, quia
Pſal. 124 non relinquet dominus virgam, i. nõ permanere ſinet poteſtatem peccatorũ ſuper ſortem iuſto-
Eſa. 10. rum. Nunquid gloriabitur ſecuris cõtra eũ qui ſecat in ea? An exaltabitur ſerra contra eũ à quo
Pſal. 58. trahitur? Ecce irruiſtis in me fortes, & neq; iniquitas mea, neq; peccatum meum. Idcirco poteſtas
iſta dum crucifigis me, nõ verè poteſtas, ſed verè timidum latrocinium eſt, quod tu explere non
poſſes, niſi poſſe tibi datum eſſet deſuper. [Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatũ habet.]
Quare? Videlicet, quia ille legẽ accepit, & non neſciens, ſed inuidens abutitur permiſſo Dei: tu
verò eiuſmodi legem non accepiſti, & proinde non tanta tibi quanta illi inſipientia vel mali-
Sap. 2. gnitas eſt, odiſſe ſapientiam, vel neſcire ſacramenta Dei. Tu ignoti hominis ſanguinem fundens
homicidiũ facis: ille regẽ & dñm ſuum ad mortẽ tradens, cum homicidio ſacrilegiũ quoq; admit-
tit in eum, quẽ patribus ſuis promiſſum, hactenus expectauit, & ipſam expectationem eius pro-
fitetur ſigno circuncisionis quod accepit, facitq; occidendo, vnde ſe in prophetis accuſet legẽdo.
Sequitur. [Et exinde quærebat Pilatus dimittere eũ.] Exinde, inquit, quærebat, nam antea non
quæſierat. Quid ergo quaſi damnationem eius recuſans, tantum clamauerat, niſi quia ſimulator,
& mendax erat? Sed nũc vbi manifeſtam eius innocentiam cõpererat: quippe quem nec in ſer-
mone de nomine regis vllatenus capere potuerat, magis timebat: maxime, quia iam (vt dictum
eſt) vxor eius ad eum miſerat. [Iudæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, nõ es amicus
Cæſaris.] Et quaſi quæreretur ab eis, in quo dimiſsio huius repugnet amicitiæ Cæſaris, tali ſen-
tentia propoſitionem ſuam confirmant, importuni & nimis officioſi amici Cæſaris, inimici autẽ
Dei. [Omnis qui ſe regem facit, contradicit Cæſari.] Igitur conclusit (vt ſibi videtur) iniquitas
omne os, ne reprehendere vel iniuſtã dicere dãnationem huius hominis audeat. Nã omnis qui ſe
regem facit, cõtradicit Cæſari. Hic aũt regem ſe facit. Securus ergo ſit Pilatus, & interficiendo
obſequium ſe Cæſari præſtare arbitretur. [Pilatus ergo, cum audiſſet hos ſermones, adduxit fo-
ras Ieſum, & ſedit pro tribunali in loco, qui dicitur Licoſtrathos, Hebraicè aũt Gabatha. Erat au-
tem paraſceue paſchæ, hora quaſi ſexta.] Paraſceue præparatio interpretatur. Quo nomine
Iudæi, qui inter Græcos conuerſabantur, ſextam ſabbati, quæ nunc à nobis ſexta feria nun-
cupatur, appellabant, quod eo videlicet die, quæ in ſabbatum forent neceſſaria, præpararent,
Exo. 16. iuxta quod de mãna quondã erat præceptum, ſexta autẽ die colligetis duplũ, &c. Qui vero inter
Romanos vitam ducebant Iudæi, vſitatius eam latine cœnam puram cognominabant.
Quia ergo ſexta die homo factus, & tota eſt mũdi creatura perfecta: ſeptima autem, conditor ab
opere

opere ſuo requieuit: vnde & hanc ſabbatũ.i. requiẽ, vocari præcepit, rectè dominus eadẽ die ſexta
crucifixus, humanæ reſtaurationis impleuit arcanum. Vnde cum accepiſſet acetũ, dixit: cõſum-
matum eſt.i. ſexta, quod pro mundi refectione ſuſcepit, totum eſt opus perfectũ. Igitur illis qui-
dem interfectoribus domini, magnum quidẽ paraſceue propter ſubſequẽs magnum.i. paſchale,
ſabbatũ erat: nobis aũt propter præparationẽ vitę æternæ, quæ nobis illo die præparata eſt, ma-
ximũ paraſceue eſt. [Et dicit Iudæis: Ecce rex veſter.] Iã dixerat hic deriſor, Ecce homo: nunc ad-
huc irridens: Ecce, inquit, rex veſter. Neſciuit dicere, quod tertiũ accuſationis vel criminis no-
men eſt, ecce filius dei veſtri: ſed dixerunt Iudæi, quia filium dei ſe fecit. Hæc tria veriſsima noĩa
ſunt vnius Chriſti domini noſtri, homo, rex, Deus ſiue filius dei: quem quidẽ irridentes, & cũ riſu
adorantes, confeſsi ſunt inimici, ſed vulnerantes & ſerio adorantes confitemur amici. [Illi autem
clamabant: Tolle tolle, crucifige eum.] Puta dixiſſe Iudæos infelices, Tolle à nobis regem, tol-
le principẽ, tolle ſacerdotẽ. Extunc enim impletũ eſt, quod per prophetã fuerat ante prædictũ, q̃a
multis diebus ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari. Item:
In hoſtijs & muneribus vadent, ad quærendũ dominũ, & non inuenient eũ, ablatus eſt eis. Et me- Oſee.3.
rito, quia dixerunt, tolle ſaluatorẽ, crucifige propiciatorem, idcirco perdiderunt ſalutem, & nul- Oſee.5.
lam habẽt defenſionẽ. [Dicit eis Pilatus: Regẽ veſtrũ crucifigã?] Hoc petulans iudex, quaſi io-
co fatigatus dixit, ſed iocum eius impatiens inſania faſtidiens, & ad certam crudelitatem feſti-
nans repulit. Quid enim ſequitur? [Reſponderunt ei pontifices: Nos non habemus regẽ, niſi Cę-
ſarẽ.] Ergo cõcredatur illis, nõ habere regẽ niſi Cæſarem, quoniã oẽs alios abiecerunt, neminem
excipientes, ſiue Deum, ſiue hominẽ, & condigna ſibi accipiant dona Cæſaris. ſ. interfectionem
& captiuationem gentis, euerſionẽ ciuitatis, incendiũq; & irrecuperabilẽ ruinam templi. [Tunc
ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.] Itaq; vicerunt iſti filij hominum, quorũ erãt dentes ar-
ma & ſagittæ, & lingua eorũ gladius acutus: quia firmantes ſibi ſermonẽ neq;, tam diu perſtite- Pſal.56.
runt, donec traderetur eis ad crucifigendũ. [Suſceperunt autem Ieſum, & eduxerunt.] Audi- Pſal.63.
tatem ſuſcipientiũ, per Pſalmiſtam ipſe exprimens, ſuſceperunt me (inquit) ſicut leo paratus ad Pſal.16.
prædam, & ſicut catulus leonis habitãs in abditis. [Et baiulans ſibi crucem, exiuit in eũ qui di-
citur Caluariæ locum, Hebraicè autem Golgatha, vbi crucifixerunt eũ.] Exijt quidẽ, ſed nõ per-
uenit ad locum baiulando ipſe ſibi crucem. Angariauerunt enim prætereuntẽ Simonẽ quendã Mat.27.
patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucẽ poſt eũ. Exeamus ergo (inquit Apoſtolus) ad eum Marci.15 Heb.13.
extra caſtra, improperium eius portantes. Et non, ſicut ille Simon, qui portauit quidem poſt eũ
crucem, ſed ipſe crucifixus non eſt, ſed ita crucem eius tollamus, vt noſipſos cum vitijs & con-
cupiſcentijs crucifigamus, & cum tempus vel cauſa poſtulat, eius qui paſſus eſt pro nobis, re-
linquens nobis exemplum, veſtigia ſequamur. Caluariæ, locus erat damnatorum, dictus calua- Galat.5.
riæ locus, à capitibus eorum qui ibi puniebantur, vbi crucifixerunt eum. [Et cum eo duos hinc 1.Pet.2.
& inde, medium aũt Ieſum.] Ita iuxta prophetam, cum ſceleratis reputatus eſt, imo & tanquam Eſa.53.
ſceleratorum maximus, in medio crucifixus eſt. Veruntamen ipſa crux, non ſolum tormentũ
iudicati, ſed iudicati quoq; iam quoddã tribunal extitit. Alterum namq; illorũ ſceleratorũ (ſicut
Lucas manifeſtiſsime ediſſerit) miſericorditer aſſumpſit, alterum iuſte reliquit. [Scripſit autem
& titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem. Erat autem ſcriptum: Ieſus Nazarenus rex Iudæorũ.
Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus
eſt.] Scripturam hanc, alio ſpiritus ſanctus dictauit, atque alio Pilatus conſilio ſcripſit. Ille nãq;
gloriari ſe ſperabat in hac malitia, & hoc titulo manifeſtius futurum, & clarius Cæſari annun-
ciandum, ſe pro fide eius occidiſſe hominem quem multa gentis illius turba cum ramis palma-
rum excipiens, regias illi laudes acclamauerat, Chriſtum eſſe illum exiſtimans, quem per pro-
phetas promiſſum expectabat. At verò ſpiritus ſanctus bene vtens maligni ſcriptoris manu, Mat.21.
hunc titulum fecit, qui cœlo & terra tranſeuntibus non tranſibit, quia Ieſus Nazarenus.i. ſalua- Luc.21.
tor & verè ſanctus, rex Iudæorum per crucem ſuam eſt effectus: Iudæorum inquã, nõ eorũ, qui ſe Apoc.3.
Iudæos eſſe dicunt, & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ: ſed Iudæorum, qui in veritate con-
feſſores Dei ſunt. [Erat autem ſcriptũ, Hebraicè, Græcè, & Latinè.] Linguarũ oĩm præcipue tres
iſtæ ſunt, per quas hodie ſancta ſcriptura per totum mundum celebrata, teſtificatur verũ hunc
eſſe titulum.i. verè Ieſum Nazarenum regẽ eſſe Iudæorum, regem (inquam) omniũ in veritate cõ-
fitentium. Nam de anguſto hebraicæ linguæ domicilio, lex & prophetæ & pſalmi per linguas,
græcam & latinam eruperunt, & orbis terrarum armaria teſtimonijs huius regis compleuerunt.
Has ergo linguas benè in titulo ſuo congregauit Dei verbum, non vtiq; alligatum neq; mori-
turum, & maligno ſcriptore bene vtens, quomodo voluit ad honorem ſuum. Quid de ipſa cru- Myſteri-
ce dicemus? Eius figura nihil ne myſticum ſignificat? Taceo quod decentiſsimum eſſe nullus ab- um cru-
nuat, ſalutẽ humani generis in ligno crucis conſtitui, vt vnde mors oriebatur, inde vita reſur- cis.
geret, & qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceretur, quodq; ait quidam:

Neue quis ignoret, ſpeciem crucis eſſe colendam,
Quæ dominum portauit, ouans ratione potenti,

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.

Illud non prætercam, quia ſalutis, quam operabatur, primas ianuas .i. fidē, ſpē & charitatē, quartamq́; illarum perſeuerantiā in eiuſdē crucis, qua pēdebat, figura ſignificabat. Habet enim crux longitudinē, latitudinem, ſublime atq́; profundū. Profundū .i. acumen, quo fixa terræ inhæret. Longitudinem inde vſq; ad brachia. Latitudinem in eorūdem expanſione brachiorū. Altitudinem ab ipſis brachijs ſurſum verſus quo caput imminet. His aūt quatuor ſupradictæ virtutes ſignantur. Profundo fides, quæ occulta voluntatis Dei vocatione prima in fundo cordis quaſi fundamentum in ædificio ponitur: longitudine perſeuerantia: altitudine ſpes, quæ nobis

Ephe. 3. in cœleſtibus poſita eſt: latitudine charitas. Nam de his Apoſtolum dixiſſe intelligimus. Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas & profundū. Salutis ergo primos auditus in ſupplicij ſui figura ſaluator noſter prædicabat. Igitur interfectores Chriſti ſuo quidem ſenſu ſacrilegia, Dei autem diſpoſitione ſacra myſteria loquūtur & operantur. Hunc (inquit Euangeliſta) titulum multi legerunt Iudæorū, quia prope ciuitatē erat locus vbi crucifixerunt eum. [Dicūt ergo Pilato pontifices Iudæorū: Noli ſcribere rex Iudæorū, ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iudæorū.] Iſti pontifices planè diſperſores vel corruptores illi ſunt, contra quos Chriſti ſpiritus in quorundā prælocutus eſt ſuperſcriptionibus pſalmorū. In finem

Pſal. 56. ne diſperdas ſiue corrumpas, in tituli inſcriptione. Titulū nanq́; bonum & bene ſcriptum diſperdere atq́; corrumpere voluerunt, ſic intercidendo, Ieſus Nazarenus, qui dixit, rex ſum Iudæorū. Quaſi vero Pilatus neſciſſet à turbis illū regē fuiſſe conclamatū, quādo venienti Hieroſolymā, exierunt obuiam cū ramis palmarū, & eū à pleriſque eſſe creditū qui fuerat rex promiſſus oraculis prophetarum. [Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi ſcripſi.] Ergo ſignaſti Pilate iniquitatē tuā in manu tua, quia ſtabile & fixū vis eſſe, quod regem Chriſtū occidēdo, expectationē Iſrael interfeceris, & oracula prophetarū incerti, vt putabas, Dei caſſaueris, dicentiū de hoc rege, quod magnum habiturus eſſet regnum: verbi gratia, quia dominabitur à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarū. Cæterum voluntas eſt Dei, qui te malo ſeruo benè vti nouit, voluntas, inquā, Dei eſt, vt ſcriptum ſit & permaneat quod ſcripſiſti. Pſalmiſta, cū promiſſio

Pſal. 71. nes regni eius prælibaſſet, dicente Deo: Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis, ſtatim exiſtimationem tuam tuiq́; ſimilium ſubintulit, dicens:

Pſal. 88. Tu vero repuliſti & deſpexiſti, diſtuliſti Chriſtū tuū. Et poſt pauca: Auertiſti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Deſtruxiſti eum ab emundatione, & ſedem eius in terra colliſiſti. Minoraſti dies temporis eius, perfudiſti eum confuſione. Hæc vel huiuſmodi præ

Mat. 2. conia Chriſti ſic tu audiſſe poteras, quō & Herodes, qui venientibus ab oriente Magis, vltro conuocans principes ſacerdotum & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur. Quod ille edicere non potuit illuſus à Magis, tu te prudenter egiſſe putaſti. Fruſtrabitur te ſpes tua, quia nec huius occiſi regis Iudæorum iudicium effugies, nec ſaltem Cæſaris tui menſa, pro hoc facto vel ſcripto tuo, familiarius fruiturus es. Fertur enim, quia propter hoc Romam adductus, à Tyberio Cæſare exilio damnatus eſt, ſententia tam intolerabili, vt per impatientiā

Iob. 18. inediæ, gladio ſibimet mortem conſciuerit. Itaque maledictiones illæ manifeſtæ ſuper eum deciderunt, quibus impium diuina ſcriptura deuouet dicēs: Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat coſtas illius. Deuoret pulchritudinem cordis eius, & conſumat brachia illius primogenita mors, &c. [Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq́; militi partē, & tunicam. Erat aūt tunica inconſutilis deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem: Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa, cuius ſit,] videlicet quia lucroſe venundare poterant veſtimenta eius, idcirco pro magnæ victoriæ ſpolijs ea ſortes milites acceperunt. Non enim vilia putabantur veſtimenta, de quorum fimbrijs contactis, virtus exire conſueuerat. Nec vtique tunc in illo ſpectaculo deerant, qui ad

Matt. 9. comparandum ea certatim ſe ingererent. Nam vt taceam de matre & diſcipulo, quem dilige

Luc. 23. bat Ieſus, ſtantibus iuxta crucem eius. Stabant, inquit Lucas, omnes noti eius à longè, & mulieres quæ ſequutæ eum erant à Galilæa, hæc videntes. Adeo tanquā reus & peccator proſcriptus dominus, vt nec veſtimenta ſua charis ſuis pro magno theſauro ſeruaturis diuidere ſibi licuerit, ſed in corpore ſuo ſaturatus opprobrijs, ſua quoque veſtimenta in mercedem vidit

Pſal. 21. cedere interfectoribus ſuis. [Vt ſcriptura impleretur, dicens: Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem,] Tanquam diceret, Adeo crudeles fuerunt, adeo conſiderantes & inſpicientes me, abſque vlla miſeratione ſteterunt, vt veſtimenta mea diuidentibus ſortes quoque mittere vacauerit, videlicet hoc ad fidelitatem pertinebat imperij, vt regem Iudæorum non ſolum obtemperanter, verumetiam gaudenter interficerent milites Romani.

Huic ergo direptioni, dum veſtimenta domini diuidunt, tunicam tamen nō ſcindunt, hæreticorū temeritatē comparare licet, qui quāuis ſcripturā ſacrā in prauos ſenſus ſuos diſtraxerint, tamē fidē Chriſti vel catholicā eius eccleſiā ſcindere nō potuerunt. Plura namq́; domini veſtimēta,

multa

multa ſcripturarum, quibus vnum Dei verbum inducum eſt, ſignificant volumina: tunica verò
inconſutilis, & deſuper contexta per totum, videlicet qualem dilecta eius Maria, forte diligenter
contexuerat, vnam integram atque inuiolabilem catholicæ eccleſiæ fidem congrue deſignat.
[Et milites quidem hæc fecerunt.] Pulchre ſatis Euangeliſta facta impiorum terminat. Hæc qui-
dem (inquit) milites fecerunt, ſubauditur, & quid poſt hæc facerent, non habuerunt. Corpus cruci
fixerunt, & prædã tulerunt: ſed fortitudinẽ Dei, verbum Dei, verbum Deum, cũ aĩa ſua occidere
non potuerunt. Deinceps quæ manibus militum ceſſantibus facta ſint exequitur. [Stabant autem Luc. 2.
iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.]
Stabat (inquit) mater iuxta filij crucem, ſine dubio dolens, & dolores tanquam parturientis ha-
bens. Cruce nanq; eius nimium ipſa cruciabatur, ſicut ei prædicens Symeon: & tuam ipſius (in-
quit) animam pertranſibit gladius. [Cum vidiſſet ergo Ieſus matrem & diſcipulum ſtantem quẽ
diligebat, dicit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Ad diſcipulum autem. Ecce mater tua.] Quo Q̃ſtio
iure diſcipulis, quem diligebat Ieſus, matris domini filius, vel ipſa mater eius eſt? Eo videlicet, Maria ẽ
quia ſalutis omnium cauſam, & tunc ſine dolore peperit, quando Deum hominem factum de car mater
ne ſua genuit: & nunc magno dolore parturiebat, quando (vt prædictum eſt) iuxta crucem Ioannis
eius ſtabat. Si enim Apoſtolos ſuos in illa hora ſuæ paſsionis dominus mulieri parturienti recte Ioan. 16.
comparauit, dicens: Mulier cum parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit
puerum, iã non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum, & vos igi-
tur nũc triſtitiam habebitis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum. Quanto magis
mulierem hanc, ſtantem iuxta crucẽ ſuam, mulieri parturienti, talem matrẽ, talis filius rectè ſimi
lem duxit. Quid autem dico ſimilem, cum vere ſit mulier, & vere mater, & veros habeat in
illa hora partus ſui dolores? Non enim habuit hæc mulier hanc pœnã, vt in dolore pareret, ſicut
cæteræ matres, qñ infans ſibi natus eſt: ſed nunc dolet, cruciatur, & triſtitiam habet, quia venit
hora eius, illa videlicet hora propter quam de ſpiritu ſancto concepit, propter quam grauida fa-
cta, propter quam completi ſunt dies vt pareret, propter quam omnino de vtero eius Deus ho-
mo factus eſt. Cum autem hęc hora præterierit, cum totus ille gladius parturientem eius animam
pertranſierit, iã nõ erit memor preſſuræ propter gaudium, quia natus erit homo in mundum, quia
declaratus erit nouus homo qui totum renouet genus humanum, totiuſque mundi ſempiternum
obtineat imperium: natus inquam, id eſt, immortalis atque impaſsibilis factus, & anguſtias vitæ Pſal. 47
huius in æternæ patriæ amplitudine ſupergreſſus, mortuorum primogenitus. Proinde quia Maria
vere ibi dolores vt parturientis, in paſsione vnigeniti omnium noſtrum ſalutem beata virgo oĩm di-
peperit, plane omnium noſtrum mater eſt. Igitur quod de hoc diſcipulo dictum eſt ab eo, iuſtiſ- ſcipulo-
ſime curam ſuæ matris habebat, mulier, ecce filius tuus. Itemque ad eundem diſcipulum, ec- rũ Chri
ce mater tua, recte & de alio quolibet diſcipulorum, ſi præſens adeſſet, dici potuiſſet: niſi quia li- ſti ma-
cet omnium (vt dictum eſt) mater ſit: pulchrius tamen huic, vt virgo virgini commendari ter.
debuit, præſertim cum huic diſcipulo talis gratia repoſita eſſet, vt verbum ipſum, quod illa ma-
ter carnem factum pepererat, ipſe quantum mortali homini poſsibile fuit, imo plus quàm alius
quis mortalium omnium potuit euangelico ſtilo deſcriberet. [Et ex illa hora accepit eam diſci- Mat. 19.
pulus in ſua.] In ſua, videlicet, nõ predia, quæ nulla habebat, vel habiturus erat (quippe q̃ de illis
vnus eſt, qui dñm ſecuti reliquerãt omnia) ſed ſic in ſua dictũ eſt, vt in illa quoq; cõmunionẽ rerũ
qua diuidebatur ſingulis, prout cuiq; opus erat, ad huius curam, quicquid illi eſſet neceſſarium,
pertinebat. [Poſtea ſciens Ieſus, quia cõſummata ſunt omnia, vt impleretur ſcriptura dicit: ſitio.] Act. 2. 4
Sciens, inquit, quia iam cõſummata ſunt omnia, ſubauditur quæ illum pati oportebat, nec enim
eo neſciente, ſed bene ſciente & omnia diſponente fiebant iſta, qui & per prophetas omnia prædi
xerat, vt impleretur ſcriptura, dicit: ſitio. Quomodo propter hoc dictũ eſt impleta eſt ſcriptura?
Aliud quid ſequitur. [Vas ergo poſitum erat aceto plenum. Illi autem ſpongiam plenam aceto,
hyſſopo circumponentes, obtulerunt ori eius.] Alius Euangeliſta refert, quia dederũt ei vinum
quoq; bibere cum felle mixtũ. Vt ergo impleretur ſcriptura, dixit, ſitio, qui dum eo modo illi mi- Matt. 27
niſtratur, impleta eſt non ſolum ſpiritualiter, ſed etiam literaliter ſcriptura, quæ dicit: Dederunt Pſal. 68.
in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Item: Vua eorum vua fellis, & botrus a-
mariſsimus, ſed draconum vinum eorum. Illud mirandum eſt, in illis dominicæ mortis mini-
ſtris, imo in illo, quo cuncta hæc diſpoſita fuerant conſilio diuinitatis, quod tam ordinatè, tamq; Deut. 32
integrè cũcta egerunt, ac ſi ſe cunctas in illo iurauiſſent implere voces prophetarum. Quomodo
autem ori eius à terra in crucem exaltati, ſpongiam apponere potuerint, alius Euangeliſta ma-
nifeſtius edicit, videlicet, quia ſpongiam circumpoſuerunt arundini. Hæc ita facientes, ſatis Matt. 27
aperuerunt, quanto felle amaritudinis ipſorum præcordia redundarent, & quod verè non iam
vinea domini ſabaoth illa domus Iſrael, & illa domus Iuda, germen eius delectabile eſſet, ſed Eſaiæ. 5.
de vinea Sodomorum vinea eorũ, & quàm veraciter per prophetam dominus idem prædixiſſet,
quod expectante ſe vt faceret vuas, fecerit labruſcas. Sane per hoc, quòd oblatum ſibi acetum
felle mixtum, cum guſtaſſet, noluit bibere, reprobationem ſignificat eiuſdem vineæ ſuæ

in ligno, quia futurus eſt talis pendẽs in ligno, qui erit maledictus à Deo: à Deo (inquam) tranſpo nẽte maledictiones humani generis in illo. Quòd ſi quis obijciat, ſæpe maledictiones prolatas fuiſſe à Deo, verbi gratia, cum dicit ad Cain: Nunc ergo maledictus es ſuper terrã, quæ aperuit os Gene. 4 ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua: nos econtra dicimus, non eſſe maledicti effu ſionem, ſed maledicti iam exiſtentis enunciationem: præſertim cum non dicat, maledictus ſis, ſed maledictus es, & non à me, ſed à peccatis tuis. Nec enim maledictus eſt Cain à Deo, ſed à voce ſan guinis fratris ſui clamantis de terra, & impietatis eius annunciantis ipſi Deo. Igitur hic ſolus maledictus fuit à Deo, & nõ à ſuo peccato: à Deo (inquam) qui omnium noſtrum maledictum, quod erat ſuper nos, id eſt, omnem iniquitatem noſtram poſuit in eo. Quod vero addidit lex. Et ne- Deut. 21 quaquam contaminabis terram, quam dominus Deus tuus daturus eſt tibi in poſſeſsionem. Mira ſpiritus ſancti arte dixit & ſcripſit, cum potius ex eo contaminata terra poſſet videri, ſi in ſe reciperet corpus maledicti. Quid enim? Quid etiam hoc loco ſcriptor legis intendit? Hoc vtique, quia terra quam dedit Deus vero Iſraeli in poſſeſsionem, corpus eſt huius ſingulariter & pro nobis maledicti, quam ſibi datam tunc Iſrael non contaminauit, id eſt, contaminari nõ permiſit, quando illud Ioſeph & Nicodemus eodem die ſepelierunt, pro communi lege omnium Matt. 27 in ligno pendentium, videlicet ne indigne inſepultum abijceretur, & à canibus illis, qui viuum Luc. 23. Pſalm. 2 circundederant, adhuc exanime conſpueretur. Porrò, illi putabant in eo non contaminari terrã ſuam, ſi cuiuſquam taliter occiſi corpus nequaquam viuentium oculis ingereretur. Quod ſi aliquis quærat adhuc cur pro hoc tantopere legiſlator fuerit ſolicitus, cum poſſet etiam inſepultũ, cœlicus cuſtodiri corpus ſacroſanctum, ſicut cuſtodita ſunt, ne à canibus vel auibus læderentur etiam multa corpora martyrum. Interrogemus eum, cur moriente eodem domino, & terra tremente monumenta ſanctorum aperta ſunt. Videlicet aut nihil idoneum, aut hoc reſpondebi- Mat. 27. tur ſolum, quia corporibus mortuorum hoc expediebat, vt coniungeretur eis in ſepulchris corpus huius mortui, quod afferebat reſurrectionem mortuorum, & idcirco ad ſuſcipiendum illud certatim & auide ſeſe dilatauerunt. Nam ſicut animam domini Ieſu ad animas apud inferos deſcendere expediebat, vt illas inde educeret: ſic & ad corpora corpus eius peruenire oportebat, vt illa reſuſcitaret. Sed iam de hoc ſatis dictum, ad Euangelij verba reuertamur. Iudæi (inquit) rogauerunt Pilatum, vt fractis cruribus corpora eorum tollerentur. Quare? Quia paraſceue erat, quia magnus ille ſabbati dies erat. Magnus (inquit) dies ſabbati ille erat, videlicet, quia paſchale ſabbatum erat. Etenim cum octo diebus paſcha celebraretur, omnium dierum maximus, & maxime feſtiuus, ſabbati dies habebatur, Siue ille primus, ſiue ſecundus aut certe tertius occur riſſet, vel quartus, & ſabbatum paſchale vocabatur. Idcirco Iudæi petierunt, vt corpora tolleren tur, ne tantus dies talis horrore ſpectaculi fœdaretur. Quippe cum etiam qualibet die corpora eiuſmodi ſepeliri in eadem die ex lege præciperentur. Sed propter ſabbatum, illa Iudæi ſepeliri voluerunt properantius. [Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo.] Primi inquit, id eſt, exterioris, & alterius itidem exterioris. Nam Pſal. 73 dominus Ieſus medius crucifixus erat, fregerunt crura, quia necdum obierant, vt depoſiti non viuerent, ſed & maturius expirarent. [Ad Ieſum autem venientes, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura.] Bene: Nec enim opus erat, vt ſuper dolorem vulnerum eius quicquam apponerent, in quo iam ſenſuum nihil reſtabat. [Sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua.] Deo gratias. Sanguine redimimur, aqua abluimur. Tantam ſalutem Deus noſter, per quam voluit nos ſaluari, lanceatus in medio terræ operatus eſt. Sed huius rei magnitudo vel dignitas, valde attentum & bene credulum auditorem efflagitat. Sequitur ergo: [Et qui vidit teſtimonium perhibuit, & verum eſt eius teſtimonium &: ille ſcit, quia vera dicit, vt & vos credatis.] Ecce vnus teſtis hic eſt, qui vidit & qui ſcripſit hæc, quamuis & multos vidiſſe, qui affuerunt, & videre voluerunt, dubium non eſt. Sed ne videar ſolus eſſe teſtis (inquit) adhibebo mecum alios duos teſtes, legalem ſcilicet ſermonem, teſtem vnum, & propheticum teſtem alium, [Facta ſunt enim hæc, vt ſcriptura impleretur. Os non comminueris ex eo.] Hoc de agno paſchali præcipit lex. Breui er- Exod. 12 go, ſed claro iudicio perdocet, illum legalem paſchæ agnum ſignificatiuum fuiſſe huius veri agni, qui nunc tandem pro nobis immolatus eſt, ſicut iam dudum bene exercitata certum habet ſanctæ eccleſiæ fides. [Et iterum alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt.] Hoc Zachariæ prophetæ teſtimonium eſt. Igitur in ore trium teſtium, ſcilicet, legis & prophetarum atque huius Euangeliſtæ, ſtabit hoc verbum: quia milites (vt Zach. 12 iam dictum eſt) domini Ieſu non fregerunt crura, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Nunc demum rem tantam latius contemplemur. Nec enim prætereundum eſt tantæ rei huius ſacramentum, cui ſanctus Euangeliſta ſuum tam diligenter teſtimonium interpoſuit, & congrua de ſcripturis exempla ſubiecit. [Cur ergo agnus qui immolatus eſt, noluit vt os comminueretur ex eo?] Non enim caſu, ſed eo volente & diſponente actum eſt, videlicet idcirco crura ſibi frangi noluit, quia

oſsium

oſsium fractura nullũ vſq; bonum ſui ſimilitudine cõmẽdat. Oſſa nãq; quę vbiq; in ſcripturis my
ſtice pro virtutibus accipiuntur, nihil nobis myſterij prædicarent in eo q̃d frangerentur. Sed ecõ
tra crura in eo, q̃d integra conſeruata ſunt, illud nobis myſticant, quod vniuerſę vię eius rectè in-
Cant. 5. uiolabiles ſunt. Siquidem crura eius vias eius ſignificant. Vnde in Canticis dicitur: Crura eius co
lumnæ marmoreę, quæ fundatæ ſunt ſuper Baſes aureas. i. itinera eius pulchra ſuper diuinitatis
ſapientiam in rectitudine ſunt firmata. Quid igitur vitata crurum fractura fieri maluit? Sed vnus
militum (inquit Euangeliſta) lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Cur
Ioan. 3. igitur hoc fieri maluit? Videlicet vt illam ſuper nos effunderet aquam cum ſanguine ſuo, quam
cum cõmendaret, dixerat: Niſi q̃s renatus fuerit ex aqua & ſpũ ſctõ, non p̃t videre regnum Dei.
Siquidẽ huius aquæ ſacr̃m ab hoc miraculo ſumpſit exordium. Baptizatus ergo dñs in paſsione
Mar. 10. ſua, talem ad nos ſuæ ſalutiferæ mortis participationem iam mortuus emiſit. Non eſt nouum
hoc aut mirum, q̃d illũ in paſsione ſua dicimus baptizatũ. Matre filiorum Zebedęi poſtulãte ac di
cente: Magiſter, dic vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dexterã tuam, & alius ad ſiniſtram in re-
gno tuo, rñdens, dixit: Poteſtis bibere calicem, quẽ ego bibiturus ſum, aũt baptiſmo quo ego ba-
ptizor baptizari? Qui cum rñdiſſent, poſſumus: Calicem (inquit) meum bibetis, & baptiſmo quo
Lucæ. 12 ego baptizor baptizabimi, &c. Nomine calicis ſiue baptiſmi paſsionem voluit deſignare marty
rij, q̃ & ipſum & illos decebat conſummari. Vnde & alibi de paſsione ſua loquitur: Baptiſmo aũt
habeo baptizari, & q̃
o coartor vſq; dum p̃ficiatur. Græcè autẽ baptiſmus, Latinè ablutio dici
tur. Quas ergo ſordes habebat dominus, vt baptiſmo paſsionis ablueretur? Nẽpe mortalitatẽ
noſtrã & paſsibilitatem, propter quam ſordidius & contẽptibilis apparebat hominibus, ſicut & i
Zach. 3. Zacharie legimus: Ieſus autẽ indutus erat ſordidis veſtibus. Dixit autem angelus his, qui ſtabant
corã ſe. Auferte ab eo veſtimenta ſordida. Ieſus erat indutus ſordidis veſtibus, qui cum non fe-
2. Cor. 5 ciſſet pctm̃, pro nobis pctm̃ factus eſt. Et ipſe infirmitates noſtras portat. Et in Apoſtolo legimus:
Eſai. 53. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus ꝓ nobis maledictio. Hic in. xij. pſal. loquitur: Lõ
Galat. 3. ge à ſalute mea v̾ba delictorũ meorum. Et in. lxviij. pſal. Deus tu ſcis inſipientiam meam, & deli-
cta mea à te nõ ſunt abſcõdita. Quæ vniuerſa (inquit) appellantur ſordida veſtimenta, & auferũt
Hebr. 2. ab eo cum in morte ſua, nr̃a delet pctã. Cum igitur videmus dñm Ieſum propter paſsionem mor-
tis gloria & honore coronatum, & à noſtris quę ipſe portauerat pctis ablutum, rectè illum accipi
mus ſuo baptiſmo in morte ſua baptizatum, atq; vt eundẽ ſuum ad nos trãsfunderet baptiſmũ,
ſanguinem & aquam de latere ſuo profudiſſe iam mortuum. Baptiſmum quo à Ioanne baptiza-
tus eſt, nõ ad eãdem pertinuiſſe virtutem, iã alias dictum eſt. Idcirco nec ſolus ſanguis, nec ſola
1. The. 4 de latere ſaluatoris aqua manauit: quia diuinus ordo noſtrę ſalutis vtrunq; depopoſcit. Nec enim
1. Cor. 6 ad hoc redempti ſumus, vt tales nos ille poſsideret, quales eramus prius. Vnde & Apoſtolus: Nõ
eñ (inquit) vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem in Chriſto Ieſu. Et in alio
loco, cum priora cõmemoraſſet peccata. Et hæc (inquit) fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis
&c. Vt ergo eſſet, vnde à peccatis lauaremur, aqua quę corporales tm̃ lauare poterat ſordes ſan-
guini, q eſt pretium nr̃æ redemptionis, ſociata eſt, & ex eius ſocietate virtutem atq; authoritatem
Exod. 14 ſumpſit, vt ad abluendas inuiſibiles pctõrum ſordes digna ſit ſctõ cooperari ſpũi. Societate (in
quã) viuifici ac p̃cioſi ſanguinis hoc accepit, vt cõparetur vera ſimilitudine rubro mari, per quod
ſaluatus populus trãſiuit, Pharaone ſubuerſo cum curribus & equitibus ſuis. Nã fugientes Aegy
ptum huius ſeculi, mundatos in verã ꝓmiſsionis terrã trãſmittit, diabolumq; perſequentem peni-
tus abſorbet cum p̃teritis actibus & pompis ſuis. Igitur (vt ſupra dictũ eſt) longe rõnabilius fuit
Geneſ. 2 vt lancea militis latus eius aperiretur, q̃ vt eius crura frãgerentur: rõnabilius (inquam) ac decẽtius
tãto ſalutis fuit artifici, valdeq; acceſsit ad pulchritudinem operis, vt illud ſibi mortuo de latere
ſubduceret, vnde naſceretur eccleſia: qui dormiẽti Adæ coſtã eduxit, vnde formaretur Eua. Hac
eñ ſimilitudine quid pulchrius, quid elegãtius, q̃d dulcius? Siquidẽ ille primus Adã obdormiuit,
Cant. 3. iſte ſecundus (vt dictum eſt) ſurrecturus obijt. Illi dñs ſoporẽ immiſit, huic pater calicem paſsionis
dedit. Egredimini ergo & videte filiæ Sion regem Salomonẽ in diademate ſuo, quo coronauit
eum mater ſua, in die deſponſationis eius, & in die lætitiæ cordis illius. Egredimini (inquam) de te
Matt. 27 nebris illis, quæ ſuper terram factæ ſunt ab hora ſexta vſq; in horam nonam: Imo de illis, quę per
2. Petr. 2 iſtas ſignificatæ ſunt, & nunc operiunt faciẽ cordis Iudæorum. De his ergo tenebris exite, & vide-
te intenta contẽplatione illũ qui vos vocauit in admirabile lumẽ ſuum regẽ magnũ, regem paci-
ficum, in diademate ſpineo, q̃d eſt charitas & magnæ miſerationis ornamentum, q̃ coronauit eũ
mr̃ ſua ſynagoga, in hac die deſponſationis eius, qua (vt dictum ẽ) naſcituræ ſibi ſpõſæ eccleſię in
lætitia cordis ſui, prima elemẽta produxit, ſequitur. [Poſt hęc autẽ rogauit Pilatũ Ioſeph ab Ari-
mathia, eo q̃ eſſet diſcipulus Ieſu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus
Ieſu. Et permiſit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Ieſu.] Occultus iſte erat diſcipulus Ieſu, ſed nõ
occultè rogauit Pilatum, neq; occulte tulit ad ſepeliẽdum corpus Ieſu. Nec enim erat opus legis,
nanq; vt ſupra dictum eſt, hoc erat pręceptum, vt in patibulo appenſus eodẽ die ſepeliretur, pro-
uidente iam corpori ſuo ſepulturæ libertatem ipſo Dei verbo, quod per Moyſen loquebatur.

Cum

Cum ergo beatus iſte diſcipulus tollit magiſtri ſui corpus, recte Iudæorum calumniam non veretur, nam ille contra legem faceret, qui pro cauſa eiuſmodi bonum eius officium calumniaretur. Nec erat ſuſpicioni locus de eius diſcipulatu, cum præcepto legis non etiã amori domini Ieſu obſequi videretur. [Venit autem & Nicodemus, ferens mixturam myrrhæ & aloes, quaſi libras centum. Acceperunt ergo Ieſum & ligauerũt linteis cũ aromatibus, ſicut mos eſt Iudęis ſepelire.] Ne miraremur, quòd auſi ſint domini corpus aromatibus cõdire, qui non auſi fuerant, niſi in occulto diſcipuli viuentis eſſe, addidit Euangeliſta, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. [Erant in loco vbi crucifixus eſt hortus, & in horto monumẽtum nouum in quo nõdum quiſquam poſitus fuerat.] Et hoc ſibi prouiderat ipſe qui ſepeliebatur, vt ſicut naſciturus, vterum ſibi virginalem præparauit, ad quem vir nõ acceſſerat: ita reſurrecturus nouo & lapideo monumento reconderetur, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat. Ibi ergo propter paraſceuen Iudęorum poſuerunt eum. Ergo nunc liberati eſtis Iudęi, qui occidiſtis iuſtum contrarium operibus veſtris. Ite nunc, manducate paſcha, & magnum celebrate ſabbatũ, vt deinceps proijciat dominus ſuper vultus veſtros ſtercus ſolennitatum veſtrarum.

Deut. 21 Non potuit Ioſeph à Iudæis reprehẽdi

Mala. 2.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. XIIII.

ABhinc ò Iuda te laudabunt fratres tui. Iuda (inquam) magne & fortis, qui reſurgens ex mortuis, confeſſionem & decorem immortalitatis atque incorruptionis induiſti. Laudabunt te fratres & amici tui, cohæredes & cõparticipes regni tui. Vnde laudabunt, vel quid laudantes clamabunt? Manus tua (inquiunt) in ceruicibus inimicorum tuorũ. O fortiſsime fratrum & princeps cõfeſsionis eorum, cornua in manibus tuis ſunt, & ecce nũc egreditur q̃ ibi abſcondita fuerat fortitudo tua. Quomodo ſuſtinerent ſuperbæ ceruices inimicorum tuorum, vt nõ ponerentur ſcabellum pedum tuorum? Vlulabunt ergo ſub pedibus tuis inimici, laudabũt vero te fratres tui. Parum eſt laudabunt. Adorabũt te filij patris tui. Adorationis autem hęc erit rõ, quia tu catulus leonis es ò Iuda, catulus leonis inquam. i. filius fortiſsimi Dei, totius fortitudinis, & oĩm virtutum principis. A quo tu nequaquam in aliquo degeneras, nam ad prædã filimi aſcendiſti, & ad nullius pauens occurſum, fortiter infernum debellaſti. Igitur te laudabunt, te adorabunt frẽs tui, filij patris tui: q & perinde q̃ te laudãt & adorãt, frẽs tui ſunt, & filij patris tui, per ipſam fidem, in q̃ te adorant, grãm adoptionis filiorum conſecuti. Nunc pulcherrime virorũ decurſus laboribus tuis, quia lauiſti vino ſtolã tuã, & ſanguine vuę palliũ tuũ. i. ſpiritu ſancto in ſanguine tuo regeneraſti eccleſiam tuã, q̃liter eiſdem fratribus tuis bonũ fortitudinis & victoriæ tuæ nuntium attuleris ſtilo proſequente, tuaq́; gratia iuuante conabimur eloqui. [Vna ſabbati, Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebrę eſſent ad monumẽtum, & vidit lapidẽ ſublatum à monumẽto.] Vna ſabbati. i. prima ſabbati. i. die quæ prior ſabbato ſuccedit. Sciendum vero, q̃ hæc & cæteræ deuotæ dñõ fœminæ, quę illum & viuum dilexerant, & mortuũ deſiderabãt, per noctẽ ambulantes, iuuãte luna venerunt ad monumentũ. per noctẽ em̃ ambulauerunt, quæ diluculo ad monumentum fuerunt. Alioqn niſi per noctẽ veniſſent, qũo ad ſepulchrum tã mane affuiſſent? Verbi gratia: Maria Magdalene, cuius domus erat Bethaniæ, qui vicus quindecim ſtadijs diſtat ab Hieroſolymis, quomodo prima ante alias, vna ſabbati iuxta Ioannem valde diluculo venit cũ adhuc tenebræ eſſent ad monumẽtum. Sepulto quippe dñõ, mulieres quæ illum ſecutæ fuerant, Hieroſolymis nõ remanſerant. Sed cum aſpexiſſent, vbi poneretur, reuertentes (inquit Lucas) parauerunt aromata. Qñ autẽ parauerunt vel emerunt, manifeſtius Marcus indicat: Et cum tranſiſſet (inquit) ſabbatum. Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerẽt Ieſum. Siquidem ſabbato (vt ait Lucas) quieuerũt ꝓpter mãdatum, ſubauditur legis, quia lex vetat operari. Cõſtat itaq́; q̃ in lachrymis peruigiles amores nimiumq́; lõga retardãtis ſabbati mora fatigatæ, quo nec operari nec plus mille paſsibus ambulare licitum erat Iudęis, mox vt onoroſum illud ſabbatum abijt, receſsit, trãſiuit, nõ quieuerunt, non dederunt oculis ſuis ſomnum, non luciferum ad proficiſcendum pręſtolatę ſunt. Noctẽ pro die, deſiderium pro duce, lunã rapuere pro ſole. Luna quippe nocti non defuit. quia. xvij. extitit. Septimadecima vero luna clauſo veſpere pauló poſt, i. fere poſt horam & dimidiã exurgit, toti deinceps lumen ſuum miniſtratura nocti. Falſo igitur quidã Euangeliſtas calũniati ſunt, q̃ cõtraria dixiſſent in eo q̃ Matthæus veſpere ſabbati, cæteri prĩa ſabbati diluculo mulieres veniſſe dixerunt ad monumẽtum. Matthæus em̃ vt earũ cõmendaret deſideriũ, qñ venire cęperunt, cęteri dixerunt qñ peruenerunt.

Gen. 49 Pſal. 103 Gen. 36

Cap. XX

Luc. 23. Marc. 16 Exo. 20.

Calũnia de cõtrarietate euangeliſtarum

Quare autẽ ſuc Euang. cum poſſet prima ſabbati dicere, maluit vna ſabbati dicere, niſi ꝓpter

ſingularem

Laus Dei reſurrectionis. ſingularem & vnicā gloriam eius diei? Eſt eīm verè feſta dies, verè beata dies, nobilitas anni, menſis decus, arma dierum. Pulchritudine huius diei paradiſus refloruit, cœlum purpuratum eſt, angeli candidati, hoīes exhilarati ſunt. Huius diei gratia ſingularis, verbis explicari nequit. Igitur vna ſabbati rectè & propriè dixit. Venit, inquit, ad monumentum. Quàm mane venerit, ipſe Euāgeliſta aperit, dicens: Cum adhuc tenebræ eſſent. Sed iam dn̄s reſurrexerat. Vidit enim, inquit, la-
Pſal. 56. 107. pidem ſublatum à monumento. Quid ergo eſt patri dicenti in Pſal. Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Confeſtim glorioſum illud organum patris. ſ. os dn̄ici hoīs, rn̄dens, exurgā diluculo inquit: Non enim diluculum ad reſurgendum expectauit. Quippe cum valde diluculo mulieres venerint, & tn̄ charitate reſurrectionis præuentæ fuerunt. Quid ergo (inquam) eſt ꝙ ait, exurgā diluculo, niſi quia diluculū ē q̄d ad noſtros nō pertinet corporeos oculos? Si enim totum
Eſai. 49. 2. Cor. 6 hoc tp̄s à reſurrectione dn̄i vnus dieſ ſalutis eſt, Propheta dicente: Tēpore accepto audiui te, & in die ſalutis adiuui te, cur nō initium temporis eiuſdem diluculi nomine valeat intelligi? Ergo tenebræ quidem corporales erāt ad monumentum, ſed ſanctis & electis omnibus diluculū. i. lucis ęternę iā erat initium, à media nocte qn̄ ſurrexit, & portas inferni tulit fortiſsimus Sampſon q̄d inter-
Iudi. 16. Marc. 16 pretatur ſol eorū. Quod Marcum euāgeliſtā cōſtat intelligi voluiſſe, qui cū dixiſſet: Et valde mane vna ſabbatorum veniunt ad monumētum, ſtatim addidit, q̄d ſecundū literā repugnās ē, orto iā ſole. Orto qppe iā ſole nō valde mane eſt. Igitur, & ſi media nocte dn̄s noſter reſurrexit, verū eſt tn̄, ꝙ patri rn̄dens (vt iā dictū eſt) diluculo ſurgā inquit. Veniēs itaq; inuenit lapidē ſublatum à
Lapis p angelū ſublatus à ſepulchro. monumento, videlicet quem angelus dn̄i reuoluerat, vt vacuū mulieribus venientibus oſn̄deret. Proinde cum dicit Matth. Veſpere aūt ſabbati, quę luceſcit in prima ſabbati, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulchrum, & ecce terræmotus factus eſt magnus, angelus aūt dn̄i deſcēdit de cœlo, & accedēs reuoluit lapidē, & ſedebat ſuper eum, ſic intelligēdum ē, ꝙ illis venientibus. i. in via poſitis, quę veſpere (vt iā dictū eſt) venire cœperāt, interim facto terręmotu ſurrexit dominus, & deinde angelus dn̄i reuoluerat lapidem, & deinceps poſtquā iam vacuum viſum fuit mulieribus, ſuper lapidem ſederit, vt paulatim, & non repente timidis hoīm mētibus res tāta ingereretur, primum ſepulchro, deinde angelo, deinde viſo domino. [Cucurrit ergo ad Simonem
Lucæ. 23 Petrum, & ad alium diſcipulum quē amabat Ieſus, & dicit eis: Tulerunt dn̄m de monumento, & neſcimus vbi poſuerunt eū.] Ergo diluculū qdem ſanctis iā erat aīabus in alio ſeculo, & illo quoq; latroni, cui dictū eſt, hodie mecum eris in paradiſo, iamq; (vt ait Marcus) ortus erat ſol, veruntamē venientibus ad monumentū, nō tm̄ pro tēpore noctis, verùm etiā pro ſenſu mentis tenebræ erāt. Quid enim eſt obliuio vel ignorantia veritatis, niſi cæcitas vel tenebræ mentis? Intantum autem erāt obliuioſi, & immemores verborū quæ dixerat, qa oporteret filium hoīs crucifigi, & die tertia reſurgere à mortuis, vt nō inuento corpore eius nihil ſupereſſe putarent, niſi q̄d ſublatum fuerit. Quid tamen ſequitur. [Exiuit ergo Petrus & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant ergo ſimul.] Alius diſcipulus ipſe eſt Ioannes. Quid curſus huiuſmodi pulchrius ſpectaculo, ſi rite perpendas Euang. narrantis, q ſit ſenſus vel intentio? Nunquid eīm putādum eſt, ꝙ hic talis, qui tā excellenter cœleſtibus intendit, ocium habere potuerit talia iā diligenter ſcribēdi ſine ſpe fructus. i. intelligentiæ ſpūalis? Igitur ſpectaculo admiſſi, iā nunc ſubleuatis oculis latiſſimum videamus campum huius ſeculi, & in eo currentes duos populos, qui ſunt Iudæi & Gentes, brauſum ipſam eſſe palmam crucis, quā Chriſtus aſcēdit: ipſum vero principem ſpectaculi, q̄ & iu-
Pſal. 18. dice dexteram palmam victoris ornabit. Nimirum vbi auditum eſt, & in oēm terrā hic ſonus exiuit, quia Chriſtus reſurrexit à mortuis, exiuit populus gentium & venit ad monumentum, exiuit (inquam) de tenebris & caligine pctōrum, & venit adorare mortuum ac ſepultum, mortiſq; victorē Dei filiū & hoīem Ieſum Chriſtum. Exiuit & ille alius. i. Iudaicus populus, ſed de vicino exiuit, quia iam ante cucurrerat, iā appropinquauerat, quippe qui moriturum ac reſurrecturū expectauerat, imo & prophetauerat. Currebāt ergo ſimul. [Et ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, & venit prior ad monumentum. Et cum ſe inclinaſſet, vidit linteamina poſita, nec tamen introiuit. Quantum ad eādem fidem, eadē quippe veterum extitit fides, quæ & nouorū, plane nos gentes cum illo anteriori populo ſimul cucurrimus, verū quātum ad tēporum diſtinctionē nō curreremus ſimul, niſi quia in initio euāgelij Iudæorum ſimul & gentilium multitudo fidē Chriſti ſuſcepit. Ergo ille populus prior venit ad monumentum, ſed videns linteamina, nō introiuit, qa videlicet tribulationes paſsionis dn̄icæ, quibus quaſi linteaminibus cinctus, & ligatus fuit, intātum erubuit, vt reſilirent etiā eorum qui iā crediderant ex eodē populo plurimi. Fieretq; illis Chriſtus
1. Petri. 2 crucifixus, lapis offenſionis, & petra ſcandali, partim propter carnales legis cæremonias, quas videbat deſtitui, partim propter odium gētium, quibus inuiderunt grām Dei. [Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina poſita, & ſudarium, q̄d fue-
Petro gētilis populi typū gerebat. rat ſuper caput eius, nō cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum.] Fidelis ſermo, Qui primus venit, & non introiuit, ſola linteamina vidit, qui aūt poſterior venit & introiuit, non tantum linteamina, ſed & ſudarium, quod fuerat ſuper caput domini vidit. Quid ſibi vult hoc, niſi quia nos gentes, qui Iudæis foris remanētibus credēdo introiuimus, nō ſolū illud

atten-

attendimus, q; pro hominibus pertulit Dei filius, quòd natus ex fœmina laborauit in carne & crucifixus eſt ex noſtra infirmitate, ſed illud etiã, q; eſt & erat Deus antequã fieret vel aſſumeret de noſtro in quo pateretur? Sudariũ nanq; quod fuerat ſuper caput eius, rectè illud ſignificat, q̃d erat in principio verbũ, quod erat apud Deum, q̃d erat Deus. Hoc vtrũq; videt & adorat, q poſterior venit & introiuit gentium populus, adorat inquã, & cõfitetur, q̃a Chriſtus dñs & verbũ patris eſt per q̃d factus eſt mundus, & caro vel filius hominis eſt, per cuius paſsionẽ ſaluatus eſt mũdus. At ille qui introiere nõ vult, ſola vidit linteamina, quia ſolã attẽdit tribulationẽ qua cingi vel conſtringi potuit vera eius humanitas, & hoc habet ſcutum cordis, vt vere inſipiens, dum dicit, quia non eſt Deus qui mori potuit. Sudariũ ergo iſte non vidit. Sed quid eſt, q̃d ſequitur, nõ cũ linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnũ locum? Hoc plane illud eſt, quod catholica fides cõfitetur, quia paſsibilis quidem homo, ſed impaſsibilis erat (vt ſemper eſt) Deus vnus idemq; Chriſtus. Nõ poſitũ erat ſudariũ cũ linteaminibus, quia videlicet noſtris doloribus, q̃s ſecundũ hominem tulit, ſecundũ ſeipſum non ingemuit Deus. Separatim ac ſeorſum ſtetit à cunctis angoribus, non ſubſtantiæ diſiunctione vel duplicitate perſonę, ſed diſpari ſenſu, & magna diuerſitate vtriuſq; naturæ. Quin & inuolutum erat ſudarium, profectò ſignificans Chriſti diuinitatẽ, nec initiũ nec terminũ habere, quia videlicet ſic nec cœpit, nec deſinit eſſe Deus, quomodo rei quę inuoluta eſt, nec initiũ, nec finis cernitur. Sed in vno loco quid eſt, niſi quia in ſciſſura mentiũ Deus non eſt? Vna columba, vnũ eſt corpus Chriſti in eccleſia. Et in hunc ſolũ & vnũ locũ ſacramentũ veritas eſt, quę ſcindi vel diuidi non p̃t. Igitur ſolum q̃d infirmum eſt Dei populus ille vidit, q ſic offenſus, quaſſo pede ſubſtitit, & foris remanſit. Sed quia ſequitur. [Tunc ergo introiuit & ille diſcipulus, qui venerat primus ad monumentum, & vidit & credidit.] Sic nimirum poſt plenitudinem gentium, & ille populus introibit. Nolo em̃ (inquit Apoſtolus) vos ignorare fratres myſteriũ hoc, vt non ſitis vobiſmetipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte cõtingit in Iſrael, donec plenitudo gentium introeat, & ſic omnis Iſrael ſaluus fiet. Igitur tenebrę quidem adhuc erant ad monumẽtum, & quid ageretur, neſciebãt, dormitantes adhuc p̃ triſtitia mentes diſcipulorum, ſed aſpirabat dies, & prope erat vt inclinarentur vmbræ vel figuræ radijs expulſę rerum ſubſequẽtium. Et vidit inquit, & credidit. Futurum quidem eſt vt ille poſterior populus introiens videat & credat, ſed nondum hoc, vel ſic diſcipulus ille vidit & credidit. Nam ſequitur. [Nondum enim ſciebant ſcripturas, quia oporteret eum à mortuis reſurgere.] Ergo illud potius credidit, id eſt, exiſtimauit factum fuiſſe, q̃d mulier dixerat, videlicet quia tulerunt dñm de monumento, & neſcimus vbi poſuerunt eum. Maluit tñ Euangeliſta dicere, quia credidit, quo verbo propius perſtitit in re propter quam curſum huiuſcemodi tam diligenter enarrauit. Et continuò ſubiungit. [Abierũt ergo diſcipuli ad ſemetipſos.] Ergo inquit, quia nondum ſciebant ſcripturas, idcirco abierunt ad ſemetipſos, nam econtra vbi ſcipturas intellexerunt, abierunt ſupra ſemetipſos, loquentes Chriſti ſenſu non ſuo, & probantes, quia non dñm tulerũt de monumento, ſed dñs ſurrexit de ſepulchro ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſsibile erat teneri illum ab eo, teſtante Dauid, qui dicit in eum: Prouidebam dñm in conſpectu meo ſemper, qm̃ à dextris eſt mihi ne commouear. propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea, inſuper & caro mea requieſcit in ſpe. Qm̃ non derelinques aĩam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem, & his ſimilia. [Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans.] More ſuo S. Euangeliſta in hoc etiam loco myſterijs cœleſtibus intendit, & dum per terram pedibus ambulare. i. purã videtur hiſtoriam texere, ſurſum volat. Nam ſic matutinam reſurrectionis reuelationem euãgelizat, vt intentio q̃q; reſurgentis per eius narrationem facile legentibus luceſcat. Abeuntibus diſcipulis ad ſemetipſos, Mariam refert ſolam ſtetiſſe ad monumentum foris plorantẽ, & inter fletus inclinatã vidiſſe duos angelos, vnum ad caput, & vnum ad pedes, & deinde conuerſam retrorſum, vidiſſe dñm, & hæc ab illo audiſſe: Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum. Vade aũt ad fratres meos & dic eis: Aſcẽdo ad patrem meum, & patrẽ veſtrũ, Deũ meũ, & Deum veſtrum.

Pulchre ſiquidem hanc prę oĩbus mulierem manus reſurgentis pio deſiderio ligatam ad ſepulchrum ſuum retinuit, vt ſecundę reſurrectionis ipſa nũcia fieret, in qua primæ reſurrectionis opus notiſsimum atq; celeberrimum factum eſt. Prima nanq; reſurrectio, de q̃ hic idem Ioannes ait: Beatus qui habet partem in reſurrectione prima, illa eſt quam dominus enuncians Iudæis: Amen amen, inquit, dico vobis, quia venit hora & nunc eſt, qñ mortui, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Hac reſurrectione mulier hæc prima omnium vel notiſsima reſpirauit, quia cum eſſet in ciuitate peccatrix fœtentior malæ famæ putoribus, qui fuerat frater ſuus Lazarus corpore quatriduanus, audiuit in monumento malæ conſuetudinis vocem filij Dei, & quia audiuit, protinus exiuit. Pœnitendo quippe lauit lachrymis maculas criminis, & dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secunda reſurrectio corporum eſt in qua primogenitus mortuorum eſt Chriſtus filius Dei, cuius vita nunc lugentibus & flentibus erat nuncianda diſcipulis. Stabat igitur Maria, principis vitæ & vtriuſque reſurrectionis nutu detenta, congrue videlicet ſecundam reſurrectionem nunciatura, quam primæ reſurrectionis gratia

Cant. 6.

Rom. 11.

Lucæ. 7.
Ioan. 11.

tali nuncio dignam effecerat. Stabat inquam, & in eo quod foris ſtabat, plorabat, totius eccle-
ſiæ de gentibus typum præferebat. Primitiua nanq; eccleſia, ſcilicet à iuſto Abel, vſq; ad illum
qui in cruce confeſſus eſt, latronem, iam intra ſacramentū dn̄icæ paſsionis recepta, peccatrix gen
tilitas foris remanſerat, quia videlicet, non illā ſanguis Chriſti à peccatis lauerat, quæ fidem eius nō
Acto. 8. habuerat. Verbi gratia: Eunuchus ille qui venerat adorare in Hieruſalem, & reuertebatur legens
Eſai. 53. Eſaiam prophetam, ad monumentum foris ſtabat. Locus enim ſcripturæ quem legebat, hic erat:
Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe, obmuteſcet, & nō aperiet os
ſuum, &c. Profecto plorans ad monumentum foris ſtabat, quia paſsioni eius quē neſciebat legēdo
cōdolebat. Itemq; & Cornelius centurio deprecans Deum, & faciēs eleemoſynas ſemper foris ad
Acto. 10 monumentum ſtabat. Tota omnino gentilitas foris ſtabat, & ſi nondū plorans, ſed plorare habe
bat confitendo peccata ſua, & per fidem eius qui mortuus eſt & reſurrexit, exemplum Mariæ pri-
ma reſurrectione reſurrectura, relicta multorum deorum, imo dæmonum turba, ſicut de hac mu
liere ſeptem dæmonia, id eſt, vniuerſa vitia dn̄s eiecerat. [Cum ergo fleret, inclinauit ſe & ꝓſpe-
xit in monumentum, & vidit duos angelos in albis ſedētes, vnum ad caput, & vnū ad pedes, vbi
Lucæ. 7. poſitum fuerat corpus Ieſu.] Cum Ioannes & Lucas duos angelos fuiſſe viſos referant, quomodo
ab iſtis Matthæus & Marcus non diſſonant in eo ꝙ vnum tātummodo viſum fuiſſe cōmemorāt?
videlicet quia cum duo fuerint, vnus locutus eſt, qui & in dextris ſecundū Marcū, & ſuper lapi-
Marc. 16 dem ſecundum Matthæum, & ad caput ſecundum Ioannem ſedens, nulli quaſi ex diuerſa ſeſſiōe
Matt. 28 ſcrupulū mouere debet. Nam ſicut teſtantur periti locorū eorundem, monumentū dn̄i in aqui
Ioan. 20 lonari parte cryptæ ſuū eſt in petra excíſum, longitudinis ſeptem pedum, trium menſura palma
rum pauimento altius eminens, introitumq; habens à latere meridiano. Quod cum ita ſit, ꝓfecto
qui in dextris ſedet, ad caput ſedet, quia ſuper lapidem reuolutū exterius ſedit. [Dicunt ei illi: Mu
lier quid ploras? Quem quæris? Dicit eis: Quia tulerunt dn̄m meum, & neſcio vbi poſuerūt eum.]
Plorando inclinata mulier hæc, angelos vidit, & percunctantes audire meruit, quia videlicet fu-
turum erat, vt gentilitas pc̄tā ſua deflendo, ſe humiliās ſanctis apoſtolis vel prædicatoribus, qui
Malac. 3 vtiq; angeli domini exercituū ſunt, innoteſceret, & ab illis dulcedinem æternæ conſolationis ac-
ciperet. Et recte oēs angeli dn̄i exercituum, oēs ſacerdotes vel prædicatores veritatis, quorū labia
cuſtodiunt ſcientiā, & quorū ex ore legē requirunt, per duos angelos ita ſedentes, vnū ad caput &
vnum ad pedes ſignati ſunt, quia videlicet vnū eūdemq; Chriſtum, & Deū eſſe ante ſecula, & ho-
minem factū p̄dicant in fine ſeculorum, & vtriuſque teſtamēti vocibus incarnatum, paſſum, mor
tuum, ſepultū, ac reſuſcitatū à mortuis cōprobant verū Dei filiū. Vnde & duo Cherubin, quæ
ꝓpiciatorium tegunt, ſeſe inuicē aſpiciunt, verſis vultibus in propiciatorium. Cherubin quippe
Exod. 32 plenitudo ſcientiæ dicitur. Et quid per duo Cherubin, niſi vtrunq; teſtamentum? Quid vero per
propiciatorium, niſi ipſe q eſt ꝓpiciatio, pro peccatis noſtris figuratur. Et dum teſtamētum vetus
hoc faciendum denunciat, q̄d nouū de domino factum clamat, quaſi vtraq; Cherubin inuicē aſpi
1. Ioan. 2 ciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt, nec enim à ſuo aſpectu diſcrepant, quæ diſpēſatiōis
eius myſterium concorditer narrāt. Quod autem interrogata mulier, quid ploraret, quē quære
ret, rn̄dit: Quia tulerūt dn̄m meum de monumento, hodieq; magnæ huic mulieri, ſcilicet eccleſiæ
non vane dicere licet, quia videlicet Iudæi, quantum in ipſis eſt, tulerunt dn̄m de monumento,
Matt. 28 dum nō reſurrexiſſe, ſed furto ſublatum eſſe, dato cuſtodibus precio, mentiti ſunt, & teſtes mēda
ces cōduxerunt. Sed eorum mendacia nihil veritati nocuerunt, vnde & à propheta grauiter deri
Pſal. 63. dentur, dicente: Quia ſagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos
linguæ eorum. Dicunt enī cuſtodes illi precio ad mētiendum cōducti: Diſcipuli eius furati ſunt
eum nobis dormientibus. Reſpondemus ad hæc: O paruuli ſagittarii, ſi dormiebatis, vnde ſcieba
tis, quia furati ſunt eum diſcipuli? Si autem vigilaſtis, quare non ſeruaſtis? Præterea, quia nō ait tā
tum, tulerunt dn̄m, q̄ toto parte ſignificans, cum non nili corpus quæreret: nō (inquam) ait, tantum-
modo dn̄m vel dn̄m noſtrum, ſed dominum meum, hoc recte peccatrix illa dixit, recte nihilomi-
nus peccatrix eccleſia de gētibus dicit: Peccatorum quippe dominus, peccatorū (inquā) pœnitē-
tium proprius dn̄s eſt Chriſtus. Nō enim veni (inquit) vocare iuſtos, ſed peccatores. [Hæc cum di
xiſſet, cōuerſa eſt retrorſum, & vidit Ieſum ſtantem, & non ſciebat quia Ieſus eſt. Dicit ei: Mulier
quid ploras? Quem quæris?] Mirum quod mulieri viſione angelica præoccupatæ vacarit con-
uerti retrorſum, niſi quia & in hoc myſterium eſt, dum non conuerſa eſt retrorſum, ita vt vnde &
qua venerat rediret, ſed ita vt Ieſum ſtantem videret & paulatim agnoſceret. Sic denique genti-
litas ſaluatore cognito retrorſum conuerſa, id eſt, præteritas iniquitates confeſſa eſt, & ſic eas pœ
nitendo reſpiciens in eum, cui dorſum verterat, ſuam cōuertit faciem. Verum quia nō ſatis eſt,
ſordes idololatriæ relinquere quærentibus cultum vel notitiam vnius veri Dei, niſi ſummū fidei
teneāt. i. certitudinem reſurrectionis, & necdum Ieſum bene nouit, quiſquis de reſurrectione mor-
tuorum dubitauerit, recte Maria, quæ dominum reſurrexiſſe nō credebat, recte inquam, & vide-
bat & non agnoſcebat eum, quem & amor ſibi oſtendebat, & dubietas abſcondebat. Nā ſequitur.
[Illa exiſtimans, quia hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, vbi poſui-
ſti, &

ſti,& ego eum tollã.] Ita plane,quia nõ eum reſurrexiſſe credebat,rectè hortulanum & nõ ipſum cœleſtis horti vel paradyſi creatorem ſe videre putabat. Sed quid mirum,ꝙ hanc illi exiſtimationem ineſſe voluit dñs,ꝙ eſſet ipſe hortulanus? Etenim eccleſia prioris populi hortus eius extitit,de q̃ in Canticis dicit: Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus cõcluſus, fons ſignatus. In illo videlicet horto ſaluatorem ſuum inuenit eccleſia gẽtium,& ſic eum cognouit per ſcripturas legis & prophetarum,quæ illic pullulauerunt,ſicut in iſto nunc horto per familiarem allocutionem Maria recognouit inuentum. Nam ſequitur. [Dicit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa dicit: Rabboni,quod dicitur magiſter.] Appellatio nanq; qua dicit: Maria,& reſponſio dicentis: Rabboni, quod(ſicut Euangeliſta exponit)magiſter interpretatur,illud pulcherrime præſignauit, ꝙ vocationem ſuam gentilitas de ſcripturis auditura, & magiſtrum ſuæ fidei dñm Chriſtum eſſet inuocatura. Igitur hortus ille,in quo dñs noſter crucifixus,mortuus,ſepultus eſt,& reſurrexit illũ rectè ſignificat eccleſiam primitiuam,in qua per ſcripturas plane inuenitur, opportuiſſe Chriſtum pati,mori,ſepeliri,ac reſurgere à mortuis. Ingreſſa eſt, quæ ante peccatrix fuerat,proſelyta eccleſia gentium,& nondum agnoſcens dñm,audiuit ex ore eius nomen ſuum,ſtatimq; agnouit, & confeſſa eſt magiſtrum,quia legẽtes ſcripturas,inuenit ibi ſcriptum nomẽ ſuum. Verbi gratia,cũ dicit ſpiritus Chriſti de ipſo per os patriarchæ Iacob: Nõ auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius,donec veniat qui mittẽdus eſt , & ipſe erit expectatio gentiũ. Itemq; in Dauid: Dñs dixit ad me,filius meus es tu,ego hodie genui te. Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et his ſimilia . Et hęc dixit Rabboni,quia profecto diſcipulam ſe intelligit, & ſibi ſcripturarum arcana deberi. Sed hæc vocatio gentium non ante debuit fieri, quàm reſurgeret ipſe à mortuis. Vnde & ſubditur. [Noli me tangere,nondum enim aſcendi ad patrem meum.] Tria quippe repugnant,ne hoc putemus dictum propter ſuam ipſius perſonam. Primum eſt,quia iam tranſierat ex hoc mundo ad patrem,videlicet quia reſurgẽdo noſtram oẽm exceſſerat mortalitatem. Aliud, quia multominus reſidentem ad dexteram patris mortales tangere poſſent. Tertiũ,qa priuſquã in cœlũ aſcenderet,imo & ipſa,qua reſurrexit die, tetigerunt eum mulieres,quia tenuerunt pedes eius,& adorauerunt eum. Ergo propter eccleſiam gentium, cuius illa perſonam geſtabat,eſt dictũ,noli me tangere,nõdum eñ aſcẽdi ad patrem meum,quia videlicet anteꝗ̃ glorificaretur,eccleſiæ de gentibus non erat ipſe coniungendus. Vnde & alij mulieri, in eiuſdem gentilitatis perſona,dixit anteꝗ̃ pateretur: Non eſt bonum ſumere panẽ filiorum, & mittere canibus ad manducandum. Et diſcipulis ſuis ꝓcepit: In viam gentium ne abieritis,& in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. Et inſtante iã paſſione ſua,cum quærerent eum videre gentiles,dixit: Venit hora vt clarificetur filius hoĩs. Quod certe idẽ eſt,ac ſi diceretur: Venit hora,vt ad patrem ſuum aſcendat filius hominis,vt ſubaudias,& tunc me videbitis, tunc fidei tactu me contingetis. Igitur talis eccleſiæ nunc geſtat Maria figuram, qualis gentilitas ante paſſionẽ dñi parata iam erat eius ſuſcipere fidem. Et proinde recte dicitur illi,noli me tangere,nondũ eñ aſcendi ad patrem meum. Sed quõ te ò Chriſte,fili Dei,poſtꝗ̃ ad patrem aſcenderis,hęc peccatrix tangere poterit? ait. [Vade autem ad fratres meos & dic eis, Aſcendo ad patrẽ meum,& patrẽ veſtrum,Deũ meum,& Deũ veſtrũ.] Ac ſi dicat , me quidem, poſtꝗ̃ aſcẽdero ad patrẽ meum , corporaliter tangere vel videre ò gẽtilitas nõ poteris,ſed vade ad fratres meos.ſ.apoſtolos, & hãc illis audientibus confitere fidẽ ꝙ ego pro ſalute generis humani paſſus & mortuus, reſurrexerim,& in cœlum aſcẽderim,& ipſi tibi conferent de me quicquid expedit. Fratres enim mei ſunt, & nõ quidem per naturam,ſed per adoptionis gratiam,filij patris mei ſunt, totam pariter mecum habentes hæreditatem ſacramentorum,nihilque deeſſe illis,vnde fiat vt me perfecte tangere poſſis. Attende ò mulier,quę tangere me vis,attende inquam,vt vere tangere poſſis, quia non dixi,aſcendo ad patrẽ noſtrum & ad dñm noſtrum: ſed, ad patrẽ meum & patrẽ veſtrum, Deũ meum & Deum veſtrũ. Aliter nãq; mihi,& aliter fratribus meis pater eſt,aliter mihi, atque aliter illis Deus eſt. Meus ꝙppe pater eſt,qa me genuit,& illorum pater,quia ſibi in filios adoptauit. Item, Deus meus eſt,quia creaturã eius.i. hominem aſſumpſit: Deus autem illorum eſt,qa nõ aliud q̃ hoĩes ſunt, & ſunt tantummodo creaturæ Dei. Hæc me fides corde conſpicit ad iuſtitiam, & oris confeſſio tangit ad ſalutem. [Venit Maria Magdalene annuntians diſcipulis,quia vidi dñm,& hæc dixit mihi.] Et vſque hodie,imo vſq; in finem ſeculi venire non deſinit eccleſia ſecundum ſimilitudinem,quæ in Maria præceſſit, prima nunc aĩarum reſurrectione reſurgendo,& ſecundã corporum,quę in nouiſſimo futura eſt, neſcientibus annunciando , q̃uis plerią; non credant,imo & irrideant,ſicut & tunc verba Mariæ nunciantis,quia vidi dñm, vt alius Euãgeliſta teſtatur, quaſi deliramẽta,corã diſcipulis videbãtur. Interea paulatim deficit & nox triſtitiæ apoſtolorum crebris nuncijs clareſcit, atq; præualeſcente virtute teſtimoniorum, rareſcunt tenebræ,quę(vt ſupra dictum eſt)adhuc erant ad monumentum. Venerunt eñ & aliæ mulieres, q̃ viderãt dñm,& tenuerãt pedes eius,& adorauerant eum . Venerunt & duo diſcipuli,quibus euntibus in caſtellum,noĩe Emaus, viſus in alia effigie & cognitus fuerat in fractione panis. Sed & hoc auditum & percrebruit inter eos,quia ſurrexit dominus vere,& apparuit Petro. Ita præparatis,& expectantibus vigilantium oculis, qui præ triſtitia

Luc.24. Gen.49. Pſalm.2. Ioan.20. Matt.15. Mat.10. Ioan.12. Rom.10. Luc.24. Luc.24. Mat.28.

dormitauerant toto ſpacio tridui, tandē ipſe ſol mundi, ad oriente roſeo vultu conſpicuus emer
ſit, cunctisq; abactis tenebrarum reliquijs, plenum lætitię diem mirantibus ingeſsit. Nā ſequitur.
[Cum ergo eſſet ſero die illo, vna ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant diſcipuli congre-
gati, propter metum Iudæorum, ſtetit in medio & dixit eis: Pax vobis.] Primū illud, quod maxi
me delectat, libet intueri .ſ. vocem nouæ ſalutationis, quam hactenus hominum nemo ex ore Dei
audiuit, quam vbi ſtetit in medio diſcipulorum protinus edidit, dicens: Pax vobis. Quidnam eſt
Pſal. 23. hoc, q dñs virtutum & rex glorię, cum primū ingreditur cōuentum apoſtolorū, & eorū q cū ipſis
Luc.24. erant congregati (vt Lucas ait) tali primum voce in gaudiū illorum tanꝗ ſuauiſsima conſolatio
ne intonuit? Nunquid caſu talem ſalutationem attulit victor mortis, regreſſus ab inferis? Non
Coloſ.1 vtiq;, ſed pro certæ rei ſignificatione vocē hanc edidit. Quid enim? Nōnne inimicitias, quæ hacte
Coloſ.2 nus inter Deum & homines fuerāt, tunc primum in carne ſua ſoluerat, & idcirco pertulerat mor
tem, vt genus humanum Deo reconciliaret? Ipſe enim (inquit Apoſtolus) eſt pax noſtra, qui fecit
vtraq; vnum, & reconciliauit nos Deo in vno corpore per mortē crucis interficiens inimicitias in
ſemetipſo, &c. Igitur quia peccata noſtra pertulerat in corpore ſuo ſuper lignum, & quia chiro-
graphum peccati de medio tulerat, affigēs cruci & expoliās, principatus & poteſtates traduxerat
Pſal. 23. confidenter, palam triumphans in ſemetipſo, recte hic dñs fortis & potēs, dñs potens in pręlio, vi-
tam cum victoria referens, vbi ſtetit in medio diſcipulorum, pax vobis, inquit. Quare vero di-
ſcipuli clauſis foribus intus erant? Propter metum (inquit) Iudæorum. Quid metuebant Iudæos
ſanguine dñi ſaturatos? Nunquid ſi adhuc arderent, & ſitirent ſanguinem illorum Iudæi, clauſis
ipſi poſſent ſe foribus tueri, quas perfacile erat effringi? Vt quid ergo fores clauſerant? Videlicet
quia ſermonem inter ſe habebant, cui neminem, niſi amicum vel participem ſui luctus intereſſe
tutum putabant. Iam quippe non ſolum mulieres audierant dicentes, quod vidiſſent dominum,
ſed & duo ex diſcipulis reuerſi fuerāt à caſtello Emaus, referentes quòd in fractione panis cogno-
uiſſent eum. Quinetiam iam congregati fuerant propter hoc ipſum, dicentes, quia ſurrexit domi
nus vere, & apparuit Petro. De his inter ſe colloquentibus, merito tutum non videbatur, vt au-
ſcultaret eos Iudæus, & idcirco clauſis ſe continebant foribus. Quomodo vero (inquit aliquis)
corpus verum fuit, quod clauſis foribus introiuit? Quod qui infideliter quærit, & verum corpus
ſic potuiſſe inferri non concedit, ſupereſt, vt multo minus illud concedat, quòd corruptibiles at-
que mortales adhuc apoſtoli ſic educti ſunt, quomodo in actibus apoſtolorum ſcriptum eſt: Car
Acto.5. cerem quidem clauſum inuenimus cū omni diligentia, & cuſtodes ſtantes ante ianuas. Aperien-
tes autem carcerem, neminem intus inuenimus. Supereſt vt iſtos quoque qui necdum reſurrexe-
rant, in ventos & aerem ſubtilem, quo per patentes rimas efflari poſſent, euanuiſſe aſſerant,
ſiquidem ſacram recepturi ſunt ſcripturam. Quam qui non recipiunt, nec audiendi, ſed vt
infideles, omnino vitandi ſunt. Nobis credentibus illud pro argumento ſufficit, quia de nihilo
Deus cuncta creauit, & cuncta quaſi nihilum & inane reputata ſunt ei, ad agendum quicquid
voluerit, ad traducendum quippiam quocunque voluerit. Mirumque hoc potius eſſet, ſi ita
non poſſet: cum nemo fere tam imperitus artifex ſit, vt quod compoſuit, penetrare ipſe vel a-
perire non poſsit. At ille cum voluit, aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, ſtatimque ope-
Num.16 ruit ſuper congregationem Abiron, qui principes ſeditionis extiterunt, promiſsionibus Dei
detrahentes, & cum ſubſannatione dicentes: Reuera induxiſti nos in terram quæ fluit riuis la-
Pſal.105 ctis & mellis. Sed verba in ventum iactare videbor, ſi contra tales fidei Chriſtianæ inimicos
multa reſpondere tentauero. Illæ nanque vulpeculæ iamdudum tonitru cœli, id eſt, clamo-
re fulminantis eccleſiæ conterritæ, vbicunq; ſint, latitant in caueis ſubterraneis, nec prodire au-
dent, vt vineas florentes, fructusque parturientes, ſuo amore putido dente demoliantur. Sed
iam ſequentia præſentis gaudij contemplemur. [Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus &
Luc.24. latus.] Quare oſtendit manus & latus, inſuper & pedes, vt Lucas teſtatur, niſi vt exiſti-
mantibus ſe ſpiritum videre, verum corpus aſsignaret diſcipulis, & in vero corpore, veriſque
membris, verum præſentaret liuorem effectiuum noſtræ pacis? Nam diſciplina pacis noſtræ
ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Hæc diſciplina in manibus pedibuſque & latere non ſo-
lum conſpicua, ſed & contrectabilis apparebat, per clauorum & lancearum veſtigia.
Eſai. 53. Et hæc liuoris ſigna ſempiterna, margaritæ victoris, & ſplendida noſtræ, quam attulit, pa-
cis ornamenta vel teſtimonia ſunt. Nam poterat quidem virtute, qua reſurrexit, & de vere
mortuo corpore, viuum in veritate reddidit, clauorum & lanceæ penitus extirpare vel ex-
planare veſtigia: ſed ſeruanda erant oculis paternis decentia filium Dei charitatis & obedien-
tiæ ſigna, veneranda noſtræ cauſæ patrocinia, noſtrique amoris æterna incitamenta, & hor-
roris impiorum perpetua incendia. [Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo domino.] Quomo-
do gauiſi ſunt, quomodo qui præ triſtitiæ magnitudine laſsi fuerant, tunc in gaudio reſpira-
uerunt? Magnifice ſicut conſolati ſunt, & tunc repletum eſt gaudio os eorum, & lin-
Pſal.125. gua eorum exultatione, & lætantes facti ſunt. Mulier dum pareret, triſtitiam quidem habue-
Ioan.16 rat: iam autem obliuiſcebatur preſſuræ propter gaudium, quia natus erat homo in mundum.

Mulier

Mulier inq̃.i.aia eorum, q̃ſi parturiẽs habuerat per triduũ multitudinem dolorũ atq; continuum ploratũ & fletum,ſed nũc implebat̃, q̃d ꝓmiſerat:iterum aũt videbo vos,& gaudebit cor vr̃m. Gauiſi ſunt igit̃ diſcipuli viſo dño,ſed i eiuſdẽ gaudij ſui vehemẽti abundãtia fluctuãtes,necdũ cre debant. Ait.n.Lucas: Adhuc aũt illis nõ credẽtibus, ſed mirantibus p̃ gaudio,&c.[Dicit ergo eis iterum:Pax vobis.] Hęſitãtibus & difficulter accipiẽtibus,pacẽ ingerit:pacẽ inq̃,quã nõ niſi credẽ do ſuſcipere qs poſsit.Nõ.n.niſi credẽdo recõciliamur Deo per mortẽ filij ſui.Amplius aũt,cur iterum dicat eis,pax vobis,manifeſtat, cũ ſubiungit.[Sicut miſit me pr̃, & ego mitto vos. Qũo .n.vel ad q̃d miſit filium pr̃,niſi vt inter Deum & hoĩes pacẽ faceret. Qũo itidẽ,vel ad q̃d ſuos in vniuerſum mundum mittit filius p̃dicatores, niſi ad hoc, vt inimicos Deo reconciliet hoĩes? Hoc nẽpe ſciẽs Apoſtolus,ait Corinthijs:Oĩa aũt ex Deo,q recõciliauit nos ſibi,& dedit nobis miniſteriũ recõciliatiõis. Q̃m quidẽ Deus erat in Chr̃o.mundũ recõciliãs ſibi, nõ reputãs illis delicta ipſo rum,& poſuit in nobis ṽbum recõciliatiõis. Pro Chr̃o ergo legatiõe fungimur tanq̃ Deo exhortã te per nos.Obſecramus,pro Chriſto,recõciliamini Deo, &c. Itaq; ſi quæras, qũo vel ad q̃d filium miſerit pater,q̃d ad pſentẽ locũ pertinet:Deus(inquit)erat in Chriſto mundũ recõcilians ſibi,non reputans illis delicta ipſorum.Si quæras,quid eſt,ita & ego mitto vos, & poſuit (inquit) in nobis verbũ reconciliationis, ꝓ Chriſto legatione fungimur & obſecramus pro Chriſto,reconciliamini Deo.igitur cum ſemel & iterum dixiſſet, pax vobis, vt inſinuaret,& pacẽ ſe feciſſe illis,& pacem per illos mitteret nobis:ſicut(inquit)miſit me pater,& ego mitto vos.Et ſi quæras euidẽtius, quęnam illa ſit pax,audi q̃d ſequitur. [Et cum hoc dixiſſet,inſufflauit & dixit: Accipite ſpiritum ſanctum.]Et cõtinuò, Quorum remiſeritis peccata, remittunt̃ eis,& q̃rum retinueritis,retẽta ſunt.] Manifeſte hic illa de pace agitur, quæ eſt remiſsio peccatorum,q̃d primum & maximum eſt ſpũs ſancti donum.Propter q̃d cum dixiſſet,accipite ſpm̃ ſanctum,q̃ſi quærerent,in q̃ accipiemus illũ, ſtatimq; ſubiungens,quorum(inquit)remiſeritis peccata,remittuntur eis,&c.Ergo pax iſta (vt iã dictum eſt) peccatorum remiſsio eſt,& iſta remiſsio ,ſancti ſpiritus acceptio eſt.Proinde ſuſcipiãt montes pacem ſub iſto rege,iſto filio regis,cui reſurgenti à mortuis, Deus iudicium ſuum & iuſtitiam ſuam dedit,ſemel dicente,pax vobis: ſuſcipiant identidem pacem populo,ſubauditur euãgelizandam,iterum dicente illo pax vobis. Non enim iſte filius regis iudicare habet ſolummodo populum ſuum cum iuſtitia, ſed etiam pauperes ſuos in iudicio.Idcirco ſemel & iterum dixit, pax vobis,quia & per ſemetipſum prioris populi ſui eccleſiam.ſ.patriarchas,prophetas & electos omnes, à primo Abel vſque ad latronem in cruce pendentem , pacificauit & Deo reconciliauit: pauperes autem ſuos.i.nos gentiles, nos aduenas & hoſpites teſtamentorum,qui eramus ſine Deo in hoc mundo, per apoſtolos, in quibus (vt prædictum eſt)poſuit ipſe verbum reconciliationis, ad eandem pacem inuitauit dicens eis,ſicut miſit me pater, & ego mitto vos.Ita iudicando humiliauit calumniatorem, quia nũc iudicium eſt mundi,nunc princeps mundi huius eijcietur foras,& veniens euangelizauit pacem pauperibus populi ſui,qui erant prope.ſ.apoſtolis & cæteris qui fuerant ex circuncitione, & pacem nobis filijs eorundem pauperum,qui eramus lõge. Quomodo autẽ dicturus,accipite ſpm̃ ſanctũ,inſufflauit prius? Etenim flatus quẽ mortalis adhuc & paſsibilis homo trahebat & reijciebat ore ſuo dñs noſter,non ſpũs ſanctus,ſed communis erat aer,quo iã immortalis non indigebat vt ſpiraret, nec nos indigebimus in illo poſt reſurrectionẽ ſeculo , vbi corruptibilis vita non eſt.Proinde quanquam poteſtate ſpirare corporaliter,ſicut & manducare vel bibere,cum non egeret, potuit:nõ tamen arbitramur, q̃ vndecim apoſtolos,& oẽs qui cum ipſis congregati fuerant, obambulando ſingulatim cuiq; inſufflauerit , aut quòd ſtans in medio eorum,vno anhelitu tam grandem flatum emiſerit, vt cunctos afflaret ſimul corporaliter,& huiuſmodi flatu attactis dixerit , accipite ſpiritum ſanctum, &c. Ergo ſic potius inſufflauit,non qũo homo,ſed quomodo Deus,qui antequam homo fieret,inſufflaſſe legitur . Formauit enĩ Deus hominẽ de limo terrę,& inſpirauit:ſiue(vt in.lxx.habetur) inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitę. Qui ergo tunc inſufflauit,vt fieret homo in animam viuentem,nunc idẽ inſufflauit,vt anima viuentis hoĩs ſpiritum ſanctum acciperet,& ad intelligendũ ſcripturas ſenſum apertum haberet. Si quidẽ Lucas hoc ipſum narrat, quia tunc aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Per hũc ſpm̃ ſc̃m̃ qũo vel quid agendo pc̃tã remittere valeant, vt nunc ait : quorum remiſeritis pc̃tã, remittuntur eis.In Matthæo manifeſtius oſtenditur his ṽbis : Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpũs ſancti.Ita plane,q̃rum remiſeritis pc̃tã,remittuntur eis,& q̃rum retinueritis,retẽta ſunt. Nam hoc eſt quod apud Marcum dicit:Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit:qui verò nõ crediderit, condemnabitur. De hac poteſtate & illud pendet,q̃d alibi dicit:Quæcunq; alligaueritis ſuper terram,ligata erunt & in cœlis,& quæcunq; ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt in cœlo.Quam tñ poteſtatem nõ ante paſsionem ſuam dedit , ſed tm̃ promiſit , ſicut Petro manifeſtius de futuro loquens: Et tibi (inquit)dabo claues reg. cœl.&c. Illic de ligãdo vel abſoluendo poteſtatem promiſit:hic autem.i.poſt reſurrectionem ſuam, de eo quod prius vel melius eſt.i.de baptizandis omnibus in remiſsionẽ peccatorum regulã tradit. Extunc vna ſancta catholica eccleſia per totum

Cc iij orbem,

Marginal notes: Luc.24. — Ephes.2. — 2.Cor.5 — Pſal.71. — Cur bis ait,pax vobis. — Ephes.2. — 2.Cor.5 — Pſal.71. — Ioan.12. — Ephes.2. — Gene.2. — Luc.24. — Matt.28 — Marc.16 — Mat.18. — Marc.16

orbem, baptizando in noīe patris & filij & ſpiritus ſancti pctã remittit. Et nō vana fides eſt, quia nō minus pctã remittuntur eis, q̃s baptiſmo abluens nunc per miniſtros ſuos incorporat ſibi, quã
1.Cor.12 remiſſa ſunt eis qui iã in eccleſia, ſiue viuentes ſiue defuncti erãt, qua Chriſtus hora ſanguinem & aquã de ſuo corpore fundens, oīm in ſe credentium pctã lauit. Sicut enĩ (inquit) miſit me pater, & ego mitto vos. i. quam ego de remittendis pctis poteſtatem à patre ſecũdum hominem accepi, eandem per omnia do vobis. Data nanq; eſt mihi oīs poteſtas in cœlo & in terra, & vos quæcunq; peccata remiſeritis, remiſſa ſunt in cœlo & in terra. Hoc primum & magis neceſſarium eſt ſpiritus ſancti datum. ſ. in remiſsionem peccatorum. Nã aliud datum eſt, q̃ die pẽtecoſtes idẽ ſpũs ſctũs eſt
Epheſ.5 in diuerſarum ornamẽta grãrum. Hoc oībus æqualiter datur, vt baptizati à peccatis oẽs iuſtifice mur: Illud diſpari grã diſtributum eſt, operante in ſingulis eodẽ ſpiritu & diuidente prout vult.

Sicut enim nō ſolum à patre, ſed etiã à filio ſpiritus ſanctus procedit: ſic nō ſemel, ſed bis pro di uerſis affectibus dari illum oportuit. A filio nanq; in remiſsionẽ pctõrum procedit, ſicut Euange liſta manifeſte hoc verbo expreſsit, dicendo, inſufflauit & dicit eis: Accipite ſpiritũ ſanctum. Nã inſufflauit, i. de ſeipſo procedentem dedit. A patre autem q̃ procedat, aſtruere opus nō eſt, vnde nec Græcorum aliquis dubitare ſolet, licet de filio nō illum procedere quidam illorum dixerint. Et anteq̃ filius in hunc mundum veniſſet diuerſarum diſtributione aīarum antiq̃s ſanctis dat⁹ eſt, ſed nōdum vlli in remiſsionẽ pctõrum, q̃d nunq̃ fieret, niſi prius idem pontifex noſter ſacrificiũ ſe ꝓ nobis obtuliſſet. Sed de hoc iã alio loco, vbi de baptiſmo tractari oportuit, vberius dictum eſt.

Interea dum in magna domo ſanctę eccleſię, in q̃ ſoli ſunt Chriſti diſcipuli, pax, id eſt, remiſsio peccatorum per ſpiritum ſanctum tribuitur, Iudaicus populus abeſt, neq; cũ diſcipulis de reſurre ctione dñi gaudentibus, felicis gaudij vult eſſe particeps. Vnde ab Euangeliſta, quẽ de ſuo pecto re myſteriorum multitudine imbuit, ipſe qui diligebat eum, ſapientia Dei, Chriſtus dñs, protinus ſubiungitur. [Thomas aũt vnus ex. xij. q dicitur Didymus, non erat cum eis, q̃n venit Ieſus.] Sic profecto diuinitus diſpoſitum eſt, vt hic vnus diſcipulus tantæ lætitiæ deeſſet, quia videlicet fu turum erat, vt vniuerſitati gentium in vnitate fidei gratiã ſpiritus ſancti accipientiũ in remiſsionẽ peccatorũ, Iudaicus populus ſeſe ſubtraheret. [Dixerunt ergo ei alij: Vidimus dñm. Ille autem di xit eis: Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittã digitũ meum ĩ locum clauorũ, & mittã manum meam in latus eius, non credam.] Si ad ſolam literã ſpectes, quid ẽ, cur hic apoſtol⁹ Thomas amplius vel iuſtius cæteris redarguendus fuerit, tanq̃ incredulus aut infidelis? An quia dixit, nō credam, niſi videro in manibus eius fixurã clauorum, & niſi mittã digitum meum in lo
Ioan.20 cum clauorum? Nēpe & cęteri niſi vidiſſent, imo & niſi palpaſſent, non credidiſſent. Nã & ſecun
Luc.24. dum hunc Euangeliſtã cum dixiſſet, pax vobis, oſtẽdit eis manus & latus, & ſecundum Lucã, nō ſolum dixit videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum, ſed palpate inquit, & videte q̃a ſpiritus carnẽ & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Sed nec iſta ſuffecerunt eis ad credẽdum. Nam ſequitur Lucas & dicit: Adhuc autẽ illis non credentibus & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid q̃d mãducetur? In quo aũt Thomas magis incredulus, ſi puram hic hiſtoriam tenere velis, niſi forte quia his, q viderãt eum reſurrexiſſe, nō credidit? Nimirum nec illi ſuis facile crediderunt oculis. Igitur (vt prędictum eſt) in manu ſapientiæ Dei ſua facta bene diſponentis, Thomas Iudaici populi figurã ꝑtulit, quia diebus apoſtolorum, qui reſurrectionis dñicæ primi te ſtes fuerunt, dicentes, vidimus dñm (quod & nunc per os vniuerſalis eccleſię dicere non deſinunt) pertinaci duricia reſiſtunt, & niſi viderint, non credunt. Itaq; nō tam Thomas ex cæterorũ compa
Pſal.73. ratione apoſtolorũ, q̃ Iudaicus populus incredulitatis arguitur, ex cōparatione gentiũ. Nos. n. nō
Mala.4 vidimus & credimus illi. Deus auribus noſtris audiuimus, patres noſtri annuntiauerunt nobis. Iu
Apo.11. dæi non credent, niſi & Enoch & Helia præcurrentibus terribilia viderint venturi iudicis. Vnde ſequitur. [Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus & Thomas cum eis.] Poſt dies octo intus erant diſcipuli, intus, ſed nō in eiſdem foribus. Intus erant, ſed non Hieroſolymis. Non enim arbitrandum eſt, quòd toties in Galilæã ire iuſsi, per octo dies diſtulerint. Vbi ergo erant intus,
Mat.28. niſi in monte Galilææ quo abierunt (ſicut refert Matth.) ſicut conſtituit illis Ieſus? Vnde & iam dudum à magnis doctoribus dictum eſt: Poſt reſurrectionẽ Ieſus in Galilæa ante conſpicitur & adoratur, licet quidam dubitent. Tunc manifeſtius oſtenditur Thomæ, & latus lancea vulnera tũ, & manus fixas clauis demonſtrat. Quõ vero intus, ſi in monte erant? Videlicet quia ciuitas e
Lucæ.4 ius Nazareth in monte Galilææ ſita erat, ſicut habemus in Luca: Et venit (inquit) Nazareth vbi nutritus fuerat. Et cum dixiſſent ei, quãta audiuimus à te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Poſtmodum repleti ira, duxerunt (inquit) illũ ad ſupercilium montis, ſuper quem ciuitas illo rũ erat poſita, vt eum præcipitarent. Ergo & in montẽ abierãt, & intus erant: quia in Nazareth ci uitate Galilææ fortaſsis in domum Mariæ matris eis conuenerant. Porrò myſtice poſt dies octo
Rom.11. Thomas erat cum eis, q̃a poſt hãc plenitudinẽ temporis cũ gentibus & reliquiæ credent Iſraelitici populi. [Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meũ, & no li eſſe incredulus, ſed fidelis.] Quoniam dixiſti inquit, niſi videro, & niſi manus meas in latus eius

miſero,

miſero,non credā:& hoc te dicentē,cū abſens putarer,& nō viderer,præſens audiui,ecce infer digitū tuū & vide.i.experire meas manus nō ſpiritū eſſe,ſed carnē & oſſa, quæ ſpiritus nō habet,& tāgendo ſubſtantiā veræ carnis: noli eſſe incredulus,ſed fidelis,in ſubſtantiā veræ diuinitatis plenariè vel corporaliter inhabitantis,quæ carnē ſuā reſuſcitare potuit. [Repōdit Thomas, & dixit ei: Dominus meus,& Deus meus. Dicit ei Ieſus:Quia vidiſti me, credidiſti. Beati qui non viderunt, & crediderunt.] Quod vni Thomæ dicitur,quia vidiſti me,credidiſti: planè ſi ſolū literalē ſenſum reſpicias,& cæteris Apoſtolis oībus dici potuit,videlicet niſi vidiſſent,non credidiſſent. Nam anteq̃ vidiſſent, mulieribus referentibus ſe vidiſſe eū,nō crediderunt, ſed videbantur corā eis tanq̃ deliramenta,verba eorum. Quare ergo vni dicit,quia vidiſti me, credidiſti: addens etiā,beati,qui nō viderunt,& crediderunt? Et quidē nos nō vidimus & credimus.Sed nunquid cōſequenter,apoſtolo Thoma,qui credidit,qui vidit,& cæteris Ap[ost]lis qui viderūt,beatiores ſumus? Luc.24.

Igitur(vt iā dictū eſt)in huius literæ exterius lucente argētea pulchritudine, myſteriorū quoq; fulgor aureus recōditus eſt,& eſt quædā propoſitio eius,q ſine parabolis nō loquebatur,aut agebat, vt Matthæus ait, teſtimonium prophetæ ſubiungens in eius perſona dicētis: Aperiam in parabolis os meū,eructabo abſcōdita à cōſtitutione mūdi. Itaq; in perſona Iudaici populi Thomæ dicitur,quia vidiſti me,credidiſti:beati,qui nō viderunt,& crediderunt, quia videlicet & illi beati qdē erunt,qui credent,quia videbūt ſplendorē præeuntē ſecundū eius aduentū: verū nobis gentibus minus laudabiles erunt,quia poſtremi credent,qui primi credere debuerunt, & de capite cōuertentur ad caudā.[Multa quidē & alia ſigna fecit Ieſus in cōſpectu diſcipulorum ſuorū, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc aūt ſcripta ſunt, vt credatis quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei,& vt credētes vitā habeatis in nomine eius.] Ac ſi diceret:De multis ſignis,quæ fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorū, poſtquā reſurrexit à mortuis, hæc duo ſcripta ſunt in libro hoc, quoniā quidem in lege ſcriptum eſt,quia duorū hoīm teſtimonū verū eſt,vt per hæc duo teſtimonia credatis,quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei,quippe qui cū vt homo mortuus fuiſſet,vt Deus reſurrexit. Facta quippe pro teſtibus rectè ſuſcipi,Apoſtolus quoq; docet,qui cum dixiſſet Corinthijs:Ecce hoc tertio paratus ſum venire ad vos, ſtatim ſubiunxit:In ore duorū vel trium teſtiū, ſtabit omne verbū.Sed forte cōtentioſus auditor duobus teſtibus cōtentus nō eſt, tertium requirit. Sequitur ergo: [Poſt hæc manifeſtauit ſe iterum Ieſus ad mare Tyberiadis, manifeſtauit autem ſic: Erant ſimul Symon Petrus,& Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Chana Galilææ,& filij Zebedæi,& alij ex diſcipulis eius duo.] Ecce & hoc tertium diligens, ac dilectus Euangeliſta conſcribit teſtimonium, vt nihil deſit: quia (ſicut iā dictum eſt) in ore duorum vel trium teſtium,ſtabit omne verbum.Nam vt ſcias,quia legitimo teſtiū numero cōfirmare intendit auditorē euāgelij,in fide reſurrectionis Ieſu Chriſti domini noſtri, ſtatim in fine huius lectionis ita cōcludit:Hoc iā tertiò manifeſtauit ſe Ieſus diſcipulis ſuis,poſtq̃ reſurrexit à mortuis. Præclarus & auditu dignus eſt huius miraculi ſermo fidelis,quo cum teſtimonio capitis reſurrectio declaratur,corporis quoq;.i.totius eccleſiæ reſurrectio præfiguratur. Venerabilis nihilominus & vera diuini huius Euangeliſtæ diſpoſitio,qui talia de multis quæ fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorū(vt ſupra dictum eſt)tria ſigna elegit,quæ in ſuperficie hiſtorica reſurrectionē dñi cōteſtando,ſimul etiā mox ſubſecuturā vocationē plenitudinis gentiū,& futurā in fine ſeculi ſaluationē reliquiarū Iſrael,& vniuerſalē oīm reſurrectionē,myſticè prædicaret. Erant,inquit, Symon Petrus & Thomas,qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex diſcipulis eius duo. Numerum diſcipulorum non ſolum idcirco Euangeliſta poſuit,quia tantus eſt,vt rectè manifeſtatio dici poſsit,quod eis dñs apparuit: verumetiā idcirco qui ſeptenario numero rectè ſancta eccleſia figuratur, vtpote cōgregata vel ordinata ſancto ſeptiformi ſpiritu. [Dicit ei Simon Petrus: Vado piſcari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum.] Electis Apoſtolis & Chriſti veſtigia ſequutis, ad piſcationem redire ita culpa non fuit, ſicut hodieque ſeculo renunciantibus, & Chriſtum ſequentibus, culpa non eſt licitas artes exercere, & de labore manuum victum quærere. Alioquin videbitur Paulus Apoſtolus, qui manum ſuam in aratrum miſerat, retrò aſpexiſſe, qui labore manuum ſuarum victitans, cum conceſſa poſſet vti poteſtate. Etenim euangelium prædicans, ne gloriam ſuam, quis euacuaret (maxime apud Corinthios) de Euangelio nolebat viuere. Itaque negotium piſcationis, quod ante conuerſionem ſine peccato exitit, poſt conuerſionem repente Apoſtolis culpa non fuit. Sequitur: [Exierunt, & aſcenderunt nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto, ſtetit Ieſus in littore, non tamen cognouerunt diſcipuli, quia Ieſus eſt.] Antequàm mane veniret, & Dominus in littore ſtetiſſet, laborauerunt quidem, & retia miſerunt, ſed nihil prendiderunt ſeptem diſcipuli, quia videlicet ante hoc tempus acceptabile, diemque ſalutis, qui ſole iuſtitiæ Chriſto reſurgente à mortuis ortus eſt nobis, prædicauerunt quidem lex & prophetæ, ſed non effecerunt ſalutem totius mundi. Retia quidem miſerunt, ſed non etiam captos piſces ad littus adduxerunt, quia ſacram quidem ſcripturam contexuerunt,ſed per eas homines ad ſalutis æternæ portū non eduxerunt. Sed venit mane, & dominus

Marginal notes: Mat. 13. / Pſal. 77. / Deut. 17 & 19. / 2. Cor. 13. / CAP. XXI. / Acto. 20 / 2. The. 3 / 1. Cor. 9.

Ieſus ſtetit in littore,quia poſt literã legis,quæ nihil ad perfectum adduxit, venit tẽpus a diuuãtis
Heb.7. gratiæ,& poſt reſurrectionẽ ſuã iã immortalis & impaſsibilis dñs noſter firmiter ſtare cœpit extra
fluctus mortalitatis noſtræ.[Dicit ergo eis Ieſus:Pueri,nunqd pulmentariũ habetis?] Ergo,inqt,
quia nondũ cognouerũt ipſum eſſe,q de mari vocauerat eos,vt faceret piſcatores hoim,benigne
Mat.4. ad ignorãtes deſcẽdit,& locutus eſt primo captoribus piſciũ quõ loqueretur quilibet emptor pi-
ſcium.Et bene ſecundũ intentionẽ eius,quod facturus erat, miraculi pulmentariũ quęſiuit.Meus
Ioan.4. enĩ eſt cibus,inqt,vt faciã voluntatẽ patris mei,quæ videlicet volũtas nõ eſt alia, q̃ hoĩs de falſis
& amaris fluctibus ſeculi extrahere ad portũ ſalutis.Reſpõderũt ei:Non] Pueri dñi tũc pulmẽta-
Pſal.58. riũ nõ habẽt, & iuxta Pſal.Famẽ patiunt vt canes,quando retia prædicationis mittentes neminẽ
vel paucos capiũt,& tũc murmurãt,qa ſaturati nõ ſunt. [Dicit eis:Mittite in dexterã nauigij rete,
& inuenietis. Miſerunt ergo,& iã nõ valebant trahere illud, præ multitudine piſciũ.] Non vt-
Lucæ 5. cunq; dixit,mittite(inqt)in dexteram nauigij rete.Cum adhuc eſſet in medijs fluctibus paſsionis
& mortis paſſurus,nõ dixit:Mittite in dexterã,ſed tantũmodo(inqt) laxate retia veſtra in captu-
rã. Itaq; tantã piſciũ tunc cõcluſerunt multitudinẽ,vt rete eorũ rumperetur , & nauicula eorum
pene mergeretur. At nunc in littore ſtans,& vndoſam turbidi ſeculi omnino ſupergreſſus iactu-
Mat.25. ram, mittite,inquit,& nõ vbicunq;,ſed mittite in dexterã.Et iam nõ valebant (ait Euangeliſta)
trahere illud præ multitudine piſciũ,nõ tamẽ dixit,quia rũpebatur rete,aut mergebatur nauicu-
la eorũ.Quid ergo hic niſi illã piſcationẽ hominũ præſignare voluit,qua ad dexterã cõſtituentur
Rom.6. oẽs electi,ſecluſis ad ſiniſtrã oĩbus reprobis,qui tanq̃ piſces mali,rete præſentis eccleſiæ rumpunt
ſeditionibus,quod maximẽ fecerunt hæretici atq; ſchiſmatici.Reſurrexerat enim,& in littore fu-
Luc.24. tiſsimo ſtabat,quippe qui reſurgens ex mortuis iã nõ moritur,mors illi vltra nõ dominabitur.Et
idcirco rectẽ ſolos præfigurabat illos, quos ſecũ fulcitat, ſecumq; ad dexterã patris cõſidere vel-
let in cœleſtibus.[Dicit ergo diſcipulus ille,quẽ diligebat Ieſus,Petro,dñs eſt.] Ergo,inquit,quia
magnus ille puerorũ ſuorum appellator , qui in littore ſtabat,tam veraciter prophetauerat.Di-
cendo,mittite in dexterã nauigij rete,& inuenietis,venit in mentẽ priori diſcipulo illi,quem dili-
gebat Ieſus,quia dñs eſt.Et hoc Petro dixit,prę omnibus quẽ gauiſurũ eſſe ſciebat plus omnibus.
Et bene, quia cito acquieuerãt,dicẽti:Mittite in dexterã,ſicut mãſueti,qui ſecuti fuerãt magiſtrũ
manſuetudinis, ſtatim cognouerunt eũ, quẽadmodũ & illi duo dignẽ cognouerunt eum in fra-
ctione panis,pro eo,quia coegerant eum,dicentes,mane nobiſcum,quoniã aduesperaſcit. Nec
verõ dixit diſcipulus ille,Ieſus eſt,ſed dñs eſt,& nõ noſter, vel quorumcunq; diffinite, ſed indiſ-
finite,dñs,inquit,eſt.Cur enim ſuum particulariter dominũ diceret,qui ſic inpræſentiarũ palã fe-
cerat,q etiam maris dñs eſſet. Imo & ſtando in immortalitatis littore probauerat, q mortis vi-
ctor,& vitæ dominator exiſteret?[Simõ Petrus,cũ audiſſet,quia dñs eſt, tunica ſuccinxit ſe, erat
enim nudus, & miſit ſe in mare. Non ipſe dilectus diſcipulus qui dixerat, dominus eſt, ſed Pe-
trus qui habebat cingi & duci,quo nollet,tunica ſuccinxit ſe,& miſit ſe in mare.Olim miſerat ſe
in mare,& ambulauerat ſuper aquas,vt adueniret ad Ieſum ſuper aquas ambulantẽ ſolum , ſed
videns ventum validũ venientẽ, timuit,& in ipſo timore ſuo pene ſubmerſus eſt . Nunc autem
ſtante domino in littore, ſponte ſe idem mittit in mare,& non timet , nihilque periculi paſſus eſt.
Quid eſt hoc,niſi quia tempeſtate Iudaica,quã dominus ſuper ambulans vicit , Petrus negatu-
rus erat, timore mortis,& nunc fortiter agere habebat in fluctibus Romani Imperij , in magna
tempeſtate ſæui Neronis?Benẽ ergo,qui ante paſsionẽ domini timuit,& penẽ merſus, nunc poſt
eius reſurrectionem mittens ſe in mare,peruenit ad portum feliciter.[Alij autem diſcipuli naui-
gio venerunt.Nõ enim lõge erant à terra,ſed quaſi cubitis ducentis,trahentes rete piſciũ.]Ordo
literæ eſt: Alij diſcipuli nauigio venerunt,trahentes rete piſcium,nõ enim longe erant à terra,ſed
quaſi cubitis ducentis. Diſcipulus ille quẽ diligebat Ieſus,& alij qui nauigio venerunt, illos ſi-
gnificãt rectores ſanctæ eccleſiæ,qui in pace vitam finiunt. Petrus verõ qui mittit ſe in mare,il-
los oẽs qui ſicut & ipſe per medios fluctus tribulationũ feſtinant,& currunt ad dñm,trahẽtes rete
piſciũ.i.ſcriptis ſuis ſiue laboribus omnimodis cõtinentes vel propugnantes fidem gentiũ. Nõ
Non lõge erãt à terra. enim lõge ſunt ab illa viuentiũ terra, in qua dñs immortaliter ſtat,ſicut lõge erant antiquitus ſub
lege laborantes,anteq̃ veniret gratia,ſed prope ſunt quaſi cubitis ducentis,liberi videlicet à cun-
ctis legalibus cerimonijs,ſolaq; ad perueniendũ opus habẽtes dilectione Dei & proximi. [Vt aũt
deſcẽderunt in terrã,viderũt prunas poſitas,& piſcem ſuperpoſitum & panẽ.] Regnum beatitu-
dinis,quod vnum & æternũ prandiũ,vna & perpetua cœna eſt,in illo littore.i.ſeculi fine inueni-
endũ eſt.Illic inueniẽt oẽs electi prunas.i.plenariũ ignẽ vel amorem ſpiritus ſancti , qui in hac vita
ſanctis aliquantulus eſt, in illo aũt regno permaximus, ſicut pulchrẽ propheta prædicat,dicens;
Dicit dñs,cuius ignis eſt in Siõ,& caminus eius in Hierlm.Inueniẽt & piſcẽ ſuperpoſitũ, & panẽ.i.
vnum eundẽq; Chriſtũ Deũ & hominẽ,ſecundũ humanitatẽ quidẽ,ſicut piſcem aſſum,ſecundũ di
uinitatis aũt naturã,panẽ angelorũ impaſsibilẽ.[Dicit eis Ieſus: Afferte de piſcibus q̃s prẽdidiſtis
nunc.] Bene afferte inqt de piſcibus quos prendidiſtis nũc. Aduocabit enim cælum deſurſum,&
terrã diſcernere populũ ſuũ,cõgregare illi ſanctos eius,qui ordinãt teſtamẽtũ eius ſuper ſacrificia.
Qui nam

Qui nã ſunt hi, qbus hoc iuxta Pſal. prçcipitur, niſi apoſtoli vel p̄dicatores ſancti, quorũ vnuſqſq; Pſal. 4.
æterno iudici præſentabit, quãtoſcũq; de labore ſuo bonos piſces acqſiuit? [Aſcendit Simõ Pe-
trus, & traxit rete in terrã, plenũ magnis piſcibus, centũ quinquaginta tribus.] Cum ſupra dictũ Mat. 16.
ſit de ſeptem diſcipulis. Miſerunt ergo, & iã nõ valuerunt trahere illud præ multitudine piſciũ,
qũo nunc dicitur: Aſcendit Simõ Petrus, & traxit rete in terrã, cum multo magis nõ valeret ſo-
lus, niſi quia per Petrũ, cui præ cæteris ſpecialiter dictũ eſt: Et tibi dabo claues regni cœlorũ, vni-
uerſitas eorũ deſignatur, quorum eſt ius vel officiũ tractare hoc rete piſciũ, quod eſt Dei verbũ.
Itaq; vna fides, quã vniuerſi piſcatores hoim prædicãt, rectè per vnũ figuratur Petrũ, cui p̄cipuũ
datũ eſt ius ſuper oẽs piſces pertinẽtes ad regnũ cœlorũ, ad ſanctæ trinitatis cõuiuiũ. Ipſi verò
piſces oẽs magni, & numerati ſunt, quia videlicet oẽs electi, q̃uis impares meritis, oẽs tamẽ magni
ſunt, & certus eorũ numerus apud deũ, quippe q ab origine mũdi ſecundũ propoſitũ vocati ſunt
ſancti. Q̃uo eni certus apud ipſum nõ eſſet numerus eorũ, quos p̄ſciuit, quos p̄deſtinauit, quos vo- Myſterium numeri 153
cauit, quos iuſtificauit, quos magnificauit? Porrò, ipſe piſcium numerus talis diuinitus prouiſus
eſt, qui nõ vno in limite cõtentus, ſed tribus cõtinuis limitibus. ſ. centenis, deceno, & ſingulari di-
ſpoſitus ſit, Quæ videlicet diſpoſitio Arithmeticis nota eſt. Cur hoc, niſi quia homines, quos
iſti piſces ſignificant, non oẽs in eodem ordine vel propoſito, ſed diuerſis ordinibus, licet in eadẽ
fide, diſtincti ſunt? Alij namq; cõiugati, alij vidui, vel continentes ſunt, alij vitam virgineã du-
cunt. Et in laxiori quidẽ ordine vel propoſito plures, ſed minus valentes, in arctiori pauciores, ſed
prætioſiores ſunt. Nam & iuxta parabolã ſeminantis, centeſimus fructus pauciorũ. i. virginũ eſt,
tricenarius pluriũ. i. cõiugatorũ, ſexageſimus mediorũ. i. cõtinentiũ ſiue viduarũ. Igitur, ſi q̃d me-
lius (vt iã dictũ eſt) arithmetici nouerſit, vnitas, quæ in cẽteno, & quinarius qui in deceno, terna-
rius quoq; qui in ſingulari cõſtitutus eſt, ſimul in cẽteno collati fuiſſent, eſſet qdẽ maior numerus
piſciũ, qa nõgenti fierẽt, ſed nũc magis myſteriũ eſt, qa in centũ piſcibus laxius viuentes, in tribus
ſublimius cõtemplãtes, in quinq̃ginta mediocriter agentes fideles rectè intelligunt. Eſt eñ iſtã ec- Eccleſia ſimilis arcæ Noe.
cleſia ſilis arcę, quã Noe fabricauit, quia inferius latior, ſuperius fuit anguſtior, qppeq̃ inferius tre-
cẽtis cubitis in lõgitudinẽ, & quinq̃ginta in latitudinẽ ampliata, ſuperiꝰ in cubito cõſummata eſt.
Sũt multa quę in hoc numero cẽtũ quinq̃gintatriũ piſciũ iã à doctoribus vtiliter diſſerta ſunt, quæ Gene. 6.
diligẽs lector prõpte ſuis in locis reperire poteſt. Sequitur: [Et cũ tãti eſſent, nõ eſt ſciſſũ rete.] Hoc
planè ad Euangeliſtã pertinuit dicere, cũ tanti eſſent, nõ eſt ſciſſum rete, qa videlicet in ſtatu qdẽ
p̄ſentis eccleſiæ, rete ſcindũt piſces illi qui numerũ excedunt, Pſalmiſta teſtãte, cum dicit: Annũ- Pſal. 39.
tiaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerũ, ſed in illo reſurrectionis littore pax erit, &
rete ſolidum, quia ſoli piſces, qui numerati ſunt, magni oẽs. i. boni illic erunt. [Dicit eis Ieſus: Veni
te, prãdete.] Bene tã multis piſcibus magnis, qui oẽs in dextera nauigij capti ſunt, ad terrã protra-
ctis dicit Ieſus: Venite, prãdete, quia cũ ſederit idẽ filius hois in ſede maieſtatis ſuę, & oẽs electos ad
dexterã ſuã cõſtituerit, & tunc altiſsimè & ſuauiſsimè hoc modo intonabit: Venite benedicti pa- Mat. 25.
tris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Quid enim eſt hoc pran- 1. Petr. 1.
dere, niſi regnum æternum percipere? Quid verò eſt regnãdo prãdere vel prãdendo regnare, niſi 1. Ioan. 3
ipſum, qui angelorum cibus eſt, in quem deſiderant angeli proſpicere regẽ glorię, facie ad faciem 1. Cor. 1.
ſicuti eſt videre. Vnde propheta, cum dixiſſet de homine, in iuſtitijs ambulãte, & veritatẽ loquẽ- Eſaiæ 33
te: panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt, quaſi quæreres, qualis panis ei datus eſt, vel quales
aquæ ſunt, ſtatim ſubſecutus, regem (inquit) in decore ſuo videbunt oculi eius. Proinde cõtinuo
ſubiungitur: [Et nemo audebat * diſcumbentium interrogare eum, tu quis es, ſcientes quia Ieſus al. diſcentium.
eſt.] Tunc quidem nõ audebant, & intenti ſolummodo ad intuendum vel audiendum, reueren-
tiã præſtabant, quando autem ad illud æternum ſuos oẽs inuitauerit cõuiuium, iam opus nõ ha- 1. Cor. 13
bebunt interrogare eum, ſcientes, quia Ieſus eſt, ſcientes (inq̃) & perfectè cognoſcentes, ꝙ modo
ex parte cognoſcunt, ſcripturas legentes, & ſanctum ſcientiæ ſpiritum cõſulentes, donec veniat
quod perfectum eſt, & euacuetur quod ex parte eſt. [Et venit Ieſus, & accepit panem, & dat eis: Et Mat. 24
piſcẽ ſimiliter.] Vnde venit, vel quo venit, vt panẽ & piſcem miniſtraret illis? Hoc planè ſecun- Luc. 12.
dum literã ſuperfluum iudicaretur, ſed in ſenſu myſtico nõnihil operatur. Sic enim hic dictum eſt
venit & accepit panẽ, & dedit eis: ſicut alio loco de ſeruis expectantibus dominum ſuum, cũ prę-
miſſum eſſet, faciet illos diſcumbere, ſtatim ſubiunctum eſt, & tranſiens miniſtrabit illis. Etenim Mat. 5.
quando dicit, ſtans in littore, venite prandete, imo quando dicet, ſedens in ſede maieſtatis ſuæ,
venite benedicti patris mei, percipite regnum, tunc videbunt eum etiam ſiniſtri piſces mali, qui Apoc. 1.
in anteriori piſcatione, multiplicati ſunt ſuper numerum, & retia ruperunt, tunc (inquam) vi-
debit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, ſed tranſibit, ſed veniet intus, ſed clauſis ianuis,
& iſtis foras expulſis, ſuos diſcumbere faciet, & miniſtrabit illis. De quo eius miniſterio nunc my-
ſtice dictum eſt: Et accepit panem, & dat eis, & piſcem ſimiliter. Quis eſt iſte panis, niſi dulce-
do diuinæ viſionis? Et quis aſſus piſcis, niſi natura filij hominis excocta igne paſsionis? Vtrum-
que accipit, & dat illis, quia vtriuſque naturæ viſione reficiet conſortes regni ſui, ſicut pro-
mittens alio loco, & ego, inquit, diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, Deut. 19
vt edatis,

vt edatis & comedatis ſuper menſam meam in regno meo. [Hoc iam tertio manifeſtauit ſe Ieſus
diſcipulis ſuis, cum reſurrexiſſet à mortuis.] Superius iam dictũ eſt, quia duorũ hoim teſtimoniũ
verũ eſt, & plus q̃ tertium requirere legitimũ, non eſt, nã in ore duorũ vel trium teſtiũ ſtabit omne
verbum, prudens Euangeliũ & ſuperius duo teſtimonia conſcripſit ſic terminando, multa quidẽ
& alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, &c. & ne quid contentioſo deeſſet in-
quiſitori, tertiam hanc manifeſtationem addidit. Et quoniã quicunq; tribus iſtis non credit, nec
multis alijs, ſi conſcriberentur, præberet auditũ fidei, nunc demum contentus, eo quod fideli-
bus ſatis ſit, ita cõcluſit. Hoc iam tertiò manifeſtauit ſe Ieſus diſcipulis ſuis cũ reſurrexiſſet à mor-
tuis. Sequitur: [Cum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Ieſus: Simon Ioannis diligis me plus
his? Dicit ei: Etiam domine tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos.] Simoni Petro neſci-
enti, quid per eum dominus Ieſus feciſſet, in eo quod tunica ſuccinxit ſe, & miſit in mare, itẽq; ad
iuſſum ipſius aſcendit, & traxit rete in terram, plenũ tantis piſcibus, neſcienti, inq̃ actus ſui my-
ſteriũ, vel quid ſibi vellet talis tripliciter diſtinctus numerus piſcium, ipſe dominus & magiſter,
qui hæc diſpoſuerat, deinceps aperire incipit. Et primo quidem, quod tertiò paſtoris illi officiũ
iniungit, dicendo bis: Paſce agnos meos, tertiò paſce oues meas, arcanam piſcium cauſam reſpi-
cit. Et deinde dicendo: Cum eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas, &c. prænun-
tiat, quid cingendo ſe, licet neſciens, præfigurauerit. Simon Ioannis, inqt, diligis me plus his? Op-
portune ſatis aſcito nomine paterno, Simonem Ioannis. i. obedientẽ Dei gratiæ, nunc illum ap-
pellauit. Nam ille celeriter ſuccingendo, & in mare mittendo ſe, itemq; rete in terram trahendo,
totius obedientiæ, quam ſiue viuendo ſiue moriendo ſubiturus erat, typum fortiter expreſsit.
Ioan.16. Quare verè dicturus: Paſce agnos meos, præmiſit interrogãdo, diligis me plus his? videlicet q̃a
1.Pet.5. ex dilectione opus eſt ei, qui paſcendos rationales agnos ſuſcipit, illa vtique dilectione, qua ipſe
princeps paſtorũ primus animã ſuã poſuit pro ouibus ſuis. Et pulchrè agnos vocat, quorum ſalu-
Mat.26. tẽ nũc recens immolatus vt aries in ſanguine ſuo genuerat. Quare verò cũ dicit, diligis me, ad-
iungit, plus his? Scilicet ita dicẽdo, ſuauiſsimè in mẽtẽ reducit huic illud ſuperius tanq̃ diligẽdo
plus cæteris dixit: Et ſi oẽs ſcãdalizati fuerint in te, ego nunq̃ ſcãdalizabor. Et tunc qdẽ importu-
nã dilectionis eius fiduciã repreſsit, dicens, anteq̃ gallus cantet, ter me negabis: nunc aũt interro-
gando, diligis me plus his, cõſcientiã gratanter apprehendit, bene ſciẽs, quia deinceps timore ſu-
perato, quantũ diligit palã facturus ſit. [Dicit ei iterũ: Simõ Ioannis diligis me plus his? Dicit ei:
Etiã dñe, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos.] Maiuſculos hic agnos intelligi cõuenit,
tanto maiuſculos agnos ſuperantes, quantum mediocritas quinquaginta piſcium abundantiore
centũ piſcium multitudine, iuxta ſuperius dictum ſpiritualẽ ſenſum, dignior eſt. Nam ſicut tra-
cto reti in terrã centũ quinquaginta & tres piſces diſtinctè numerati ſunt, ita & nunc in paſtoralis
curæ diſtinctiõe, prio centũ agnos, deinde q̃nquaginta agnos, tandẽq;, cũ dicit: Paſce oues meas,
tres ſubaudire operæpretiũ eſt, vt ita ſint in paſcuis Simonis Petri, agni pariter & oues centũ q̃n-
quaginta tres, ſicut in reti, quod ille traxit in terrã, totidẽ fuere piſces. Nã ſeq̃tur: [Dicit ei tertiò:
Simõ Ioannis amas me? Cõtriſtatus Petrus, quia dixit ei tertiò, amas me. Dicit ei: Dñe, tu oĩa ſcis,
Cant. 4 tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce oues meas.] Poſt agnos & agnos ponuntur oues, illæ. ſ. de q̃bus
in Canticis dictum eſt, oẽs gemellis fœtibus & ſterilis nõ eſt inter eas, q̃a videlicet vtrũq; agnorũ
ordinẽ. i. & eorũ qui adhuc lacte indigẽt, & eorũ qui iã grandiuſculi ſiue anniculi, ſcripturarũ pa-
bula carpere norunt, vtrũq;, inq̃, agnorum gregem regere poſſunt. Et ita quidẽ eis quibus pro-
deſſe queãt, procaciores, ſed valetiores ſunt, ſicut in ſupradicto reti, & centũ piſcibus, & alij quin-
quaginta in ſummo numerati, vtiq; pauciores, ſed digniores ſunt. Igitur quid ſignificatum fue-
rit in eo, quod Petrus eiuſmodi rete in terrã traxit, iubente domino, claret in hoc paſcendorum
Luc.22. agnorum vel ouium imperio. Sequitur idẽ dominus, prænuncians qualiter Petrus ſua tũc tunica
Mat.25. ſuccinctus, poſtea ſit cingendus. [Amen amen dico tibi, cum eſſes iunior, cingebas te, & ambu-
Sap.4. labas vbi volebas. Cum aũt ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu nõ
vis.] Hoc ad quid dixerit illi, cõfeſtim Euangeliſta ſubſecutus aperuit. Ait enim: [Hoc aũt dixit,
ſignificans, qua morte clarificaturus eſſet deũ.] Senſus iſte eſt: Cum iunior, & tanq̃ ſub tyrocinio
militans, pericula belli nondũ expertus fuiſſes, cingebas te, hoc eſt tua fortitudine plurimũ cõfi-
debas, & ſine duce ambulabas vbi volebas. Dixiſti enim: Tecũ paratus ſum in carcerẽ & in mor-
tẽ ire. Itẽ: Etiã ſi oportuerit me mori tecũ, nõ te negabo. Illic tanq̃ iunior & improuidus, teipſum
accinxiſti, nõ putans quod indigeres accingi auxilio Dei. Cum autem ſenueris, cum interioris
hominis tui ſenſus incanuerit, tunc vadens mecũ & in carcerem, & in mortem, extendes manus
tuas in cruce, ita tamẽ vt alius te cinget, ſcientẽ quod teipſum cingere nõ poſsis, & ducat quo tu
non vis. i. regat in paſsione mortis quã naturali timore paueſcis. In illa ætate ſenectutis cũ virtus
tua defecerit. i. de tua virtute nihil præſumpſeris, dices tu nõ immemor, quod mortẽ timẽdo vitã
negaueris, dicent & oẽs quicunq; ſuã infirmitatẽ bene cognouerint. Sed ipſi in nobiſipſis reſpon-
ſum mortis habuimus, vt nõ ſimus in nobis fidentes, ſed in deo qui ſuſcitat mortuos, qui eruit nos
de tãtis periculis, & eruet, in quo ſperamus, q̃m & adhuc eruet, adiuuãtibus vobis in orationibus
pro